

Stat
0
371

KÖZGAZDASÁGI

ÉS

STATISZTIKAI ÉVKÖNYV

UJABB MÁSODIK ÉVFOLYAM

1888.

SZERKESZTIK

Dr. JEKELFALUSSY JÓZSEF és **Dr. VARGHA GYULA**

MIN. OSZTÁLYTANÁCSOS, ALIGAZGATÓ,
A MAGYAR TUD. AKADEÉMIA L. TAGJA

MIN. TITKÁR, A M. T. AKADEÉMIA
STAT. ÉS NEMZETG. BÍZ. TAGJA.

A MAGYAR TUDOM. AKADEÉMIA STATISZTIKAI ÉS NEMZETGAZDASÁGI

BIZOTTSÁGÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL

KIADJA

AZ ORSZ. MAGYAR KIR. STATISZTIKAI HIVATAL.

BUDAPEST.

AZ ATHENAEUM R. TÁRS. KÖNYVNYOMDÁJA.

1888.

KÖNYVDAJÁRI

VYKONAVY STATI

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

KIRÁLYI KÖNYVTÁR

1881

KÖNYV

ADATOK

DE

ADATOK

DE

ADATOK

DE

ADATOK

DE

ADATOK

DE

ADATOK

DE

ADATOK

DE

ADATOK

DE

ADATOK

DE

ADATOK

DE

ADATOK

DE

ADATOK

DE

ADATOK

DE

ADATOK

DE

ADATOK

DE

ADATOK

DE

ADATOK

DE

ADATOK

DE

ADATOK

DE

ADATOK

DE

ADATOK

DE

ADATOK

DE

ADATOK

DE

ADATOK

DE

ADATOK

DE

ADATOK

DE

ADATOK

DE

ADATOK

DE

ELŐSZÓ.

Az országos magyar kir. statisztikai hivatal által, a magyar tudományos Akadémia statisztikai és nemzetgazdasági bizottságának támogatásával kiadott »Közgazdasági és Statisztikai Évkönyv«-nek ezúttal, második évfolyamát veszi a közönség.

A mult évi első évfolyam, a legilletékesebb szakemberek osztatlan elismerésével találkozott s általános volt a meggyőződés, hogy a magyar évkönyv bátran kiállja az összehasonlítást a külföldi legjelesebb e fajta művekkel. A munkának azonban épen ezen, alig remélt becse és gazdagsága önkénytelenül felkölté a kételyt, ha vajjon a szerkesztők képesek lesznek-e az elért színvonalon, a további évfolyamokat is fentartani? Nem csökken-e meg buzgalmuk és munkakedvök, nem meritették-e nagyon is ki a forrásokat, szóval az egyszeri siker után, nem áll-e be hirtelen hanyatlás? Ez aggályokat, melyeket, megvallom, magam is tápláltam, a munkának jelen évfolyama a legfényesebben eloszlatja. Nemcsak hogy hanyatlásról nem lehet szó, hanem minden tekintetben emelkedést tapasztalunk s az adatoknak oly gazdag forrásait látjuk feltárva, hogy jövőre is teljes biztossággal várhatjuk a munka színvonalának fentartását, sőt fokozatos emelését is.

A munkának nemcsak roppant adat-kincsét dicsérhetjük, a csoportosítás és feldolgozás is teljes elismerést érdemel. Az ily évkönyv iránt számos, egymással meglehetősen ellentétes igényt szoktunk támasztani. Kivánjuk, hogy minél többet feltaláljunk benne, ugy a jelenre, mint a multa nézve, mert egyik főczél épen az, hogy mentsen fel bennünket egyéb források átkutatásától;

de kívánjuk azt is, hogy az új évfolyam ne legyen pusztán ismétlése az előbbieknél, s kívánjuk, hogy tömör, világos, áttekinthető legyen. A szerkesztők helyes érzéssel megtartották a józan mértéket, s ha a részek arányossága szempontjából egyik-másik fejezet kissé részletesebb is, azt részint a tárgyalta viszonyok actualis volta, részint azon körülmény indokolja, hogy az előbbi évfolyamban egy pár fejezet nem volt eléggé kidolgozva. Így a munka terjedelme kissé nagyra nőtt, de az eddigi alapon szerkesztők jövőre még azt is elérhetik, hogy kisebb terjedelem mellett, az adatoknak ugyanily gazdagságát szoríthatják össze évkönyvükbe.

Helyeselni lehet a szerkesztők azon eljárását is, hogy, bár tömörnek nemzetközi adatot hordtak össze, központul mindig a hazai viszonyokat helyezték. Ezekre vonatkozik minden, ezek megvilágítására szolgál minden, ezek állnak folyvást az előtérben s a tág perspectiva, melyet a mű feltár, csak ezeknek kiemelésére, kidomborítására szolgál.

Külföldön, hol az érdeklődés és gyakorlati érzék a közigazgatási kérdések iránt [oly általánosan ki van fejlődve, a rokon tárgyú évkönyvek nagy becsben tartatnak s nélkülözhetlen kézikönyvül tekintetnek. Kivánatos, hogy jelen munka is a hazai közönség mind tágabb köreiben, minél általánosabban elterjedjen s a nagy szorgalommal összehordott adatokban rejlő számtalan tanulság, melyre sok nehéz megpróbáltatással küzdő közéletünkben vajmi nagy szükség van, ne maradjon eltemetett holt kincs.

Végül megemlítem, hogy a szerkesztők valamint a múlt évben, úgy ezuttal is igénybe vették az orsz. statisztikai hivatal több tagjának közreműködését s itt ismét ki kell emelnem *dr. Vizneker Antal* min. segédfogalmazó kiváló szakértelemmel párosult buzgó működését.

Budapesten, 1888. évi december havában.

Dr. Keleti Károly

miniszteri tanácsos,
az orsz. m. kir. statisztikai hivatal
igazgatója.

TARTALOM.

Előszó	Lap. III.
A jelen évkönyvben előfordult idegen mértékek és pénzek átszámításánál használt kulcs	VII.
Betűsoros tárgymutató .	IX.
A) Terület és népesség .	1
I. Terület és álló népesség .	1
II. Mozgó népesség	24
1. Házasság	24
2. Születések	36
3. Halálozások	48
III. Népszaporodás	66
IV. Ki- és bevándorlás . .	80
V. Közegészségügy	89
B) Őstermelés	107
I. Mezőgazdaság.	107
1. A terület művelési ágak szerint	107
2. Magyarország mezőgazdasági termelése. . .	109
3. A mezőgazdasági termelés nemzetközi adatai.	122
4. A mezőgazdasági termelés pénzértéke . . .	136
5. A mezőgazdasági termények forgalma . .	142
6. Gabonaárak	163

II. Állattenyésztés	Lap. 169
1. Ló- és baromállomány s forgalom	169
2. Állati termékek és állategészségügy	200
3. Baromfitenyésztés . .	214
4. Vadászat	216
5. Halászat	221
6. Méhészet	225
7. Selyemtenyésztés . .	227
III. Szőlőművelés	230
IV. Erdészet	246
V. A telekkönyvi birtoktestek forgalma	252
VI. Földhitel és talajjavítás	256
VII. Gazdasági szakoktatás	264
C) A bánya- és kohóipar .	269
D) Ipar	293
E) Kereskedelmi forgalom	339
1. Magyarország áruforgalma	339
2. Az osztrák-magyar vámterület áruforgalma. .	355
3. A Balkán államok áruforgalma	376
4. Nemzetközi forgalom .	393
5. Vámbevételek.	413

	Lap.
F) Közlekedés	425
1. Közutak	425
2. Vasutak.	430
3. Viziutak és folyamha- józás	452
4. Tengeri hajózás	460
5. Posta és távirda	486
G) Hitel	504
1. A pénz	504
2. Jegybankok	513
3. Hitelintézetek.	530
4. Postatakarékpénztár	547
H) Tűzkárok	553
J) Közoktatásügy és tár- sadalom.	561
1. A közoktatás ügye	564
2. Egyházi ügyek	577
3. Irodalom s egyéb szel- lemi tényezők.	584
4. Egyesületek és társu- latok	590
5. Más társadalmi ténye- zők	593
K) Igazságszolgáltatás és gyámügy	600
<i>I. Igazságszolgáltatás.</i>	600
1. Birósági ügyforgalom	601
2. Büntető igazságszolgál- tatás.	605
<i>II. Gyámügy.</i>	622

	Lap
L) Véderő.	625
M) Állami pénzügy.	651
N) Törvényhozás és köz- gazdasági irodalom.	694
<i>I. Országos törvények.</i>	694
1. 1887. év.	694
2. 1888. év.	696
<i>II. A közgazdaság körébe vágó fontosabb m. kir. mi- nisteri rendeletek</i>	698
1. 1887-ik év	698
2. 1888-ik év	701
<i>III. Könyvszemle a közgaz- dasági és statisztikai iro- dalom újabb termékeiről</i>	702
1. Magyarország	702
2. Ausztria	706
3. Belgium és Németal- föld	708
4. Franciaország.	709
5. N.-Británia és Ír-hon	713
6. Németország.	715
7. Olaszország	724
8. Oroszország	726
9. Svájc.	727
10. Más európai államok	728
11. Éjszakamerikai Egye- sült-Államok.	729
12. Más Európán kívül fekvő országok	730

A jelen évkönyvben előfordult idegen mértékek és pénzek átszámításánál használt kulcs. ¹⁾

Az ország neve	A m é r t é k		
	n e v e	jele, szoká- sos rövidi- tése	magyar egyen- értéke
Nagy-Británia és Irhon.	angol mérföld . . .	M.	1'610 kilométer
	acre	—	0'405 hektár
	imperial quarter (= 8 imp. bushel). . .	—	2'908 hektoliter
	angol (imp.) bushel .	—	0'363 »
	angol (imp.) gallon .	Galls.	0'04545 »
	ang. tonna (= 20 hundredweight) . .	—	10'16 métermázsza
	ang. mázsza (Hundredweight = 112 pound).	Cwts.	0'508 métermázsza
	ang. font (pound, Lb. Avoirdupois) . . .	Lbs., p.	0'4536 kilogramm
	verst	—	1'067 kilométer
	desiatine	—	1'093 hektár
Oroszország.	tchetvert	—	2'097 hektoliter
	vedro	—	0'123 hektoliter
	berkovet (= 10 pood)	—	1'633 métermázsza
	pood	p.	0'163 »
	dán mérföld	—	7'535 kilométer
Dánia.	földrajzi mérf. . . .	—	7'420 »
	töndeland	—	0'551 hektár
	tönde	—	1'381 hektoliter
	dán mázsza (= 100 pund)	—	0'500 métermázsza
	pot.	—	9'661 hektoliter
Svédország.	tunland	—	0'494 hektár
	tunna	—	1'636 hektoliter
	centner	—	42'502 métermázsza
	angol mérföld . . .	M.	1'610 kilométer
	acre	—	0'405 hektár
Észak-Amerikai- Egyes.-Államok	amerikai (Winches-ter-) bushel	—	0'352 hektoliter
	amerikai gallon . .	—	0'0385 hektoliter
	barrel	—	1'212 »
	barrel.mint liszt mér- ték (= 196 angol font).	bbls	0'889 métermázsza
	pound	lbs., p.	0'4536 kilogramm
Egyiptom.	longton (= 2240 lbs.)	—	10'18 métermázsza
	shorton (= 2000 lbs.)	—	9'07 »
	ardeb	—	1'9775 hektoliter
	ocque	—	1'236 kilogramm
	rotolis	—	0'445 »

¹⁾ Megjegyezzük, hogy a még általánosan használt területmértékünk, a katasztrális hold = 0'5755, a magyar hold = 0'4316 hektárral; viszont 1 hektár = 1'7376 kat. és 2'317 magyar holddal; továbbá a szintén közhasználatu földrajzi mérföld = 7'420 klméterrel, 1 tonna pedig = 10 métermázsával.

Az ország neve	A p é n z			
	n e v e	jele, szokásos rövidítése	osztr. értéke	
			forint	kr.
Németország . . .	márka (= 100 fillér)		—	50
N.-Británia s Irhon	font sterling (= 20 shilling)	£, L, l.	10	—
	shilling (= 12 penny)	s.	—	50
	penny	d.	—	04 ² / ₁₃
Franciaország . .	franc (= 100 centime)	fr.	—	40
Belgium				
Svájcz				
Olaszország				
Spanyolország . . .	lira (= 100 cent.)	lir.	—	40
	peseta (= 4 real, 1 real = 100 centime)	pes.		
Görögország	drachma (= 100 lepta)	—		
Románia	lei (= 100 para)	—		
Bulgária	dinár (= 100 para)	din.	—	85
Szerbia	hollandi forint (100 = cent.)	fl., g.		
Németalföld	milreis (= 1000 reis)	milr.	2	33
Portugália	korona (krone, krona = 100 oere)	Kr.	—	55 ⁶
Dánia	török font (= 100 piaszter)	L. T.	9	—
Norvégia	török piaszter	—	—	09
Svédország	rubel (= 100 kopek)	—	1	62
Törökország	dollár (= 100 cent.)	\$	2	10
Oroszország				
Észak-Am.-Egy.-Áll.				
Britt-Canada				
Mexico	peso fuerte (= 100 centena)	\$ ^m / _n	2	—
Uruguay	peso nazionale	—	1	12 ⁵
Chile	milreis	L. E.	10	37
Argentini közt. . . .	egyiptomi font (= 100 piaszter)	—	1 ¹ —	—
Brazília	tael	—	2	10
Egyiptom	yen	—	1	—
China	rupee (rupia)	—	—	93 ⁷⁵
Japán				
Britt-Kelet-India . .				
Ceylon				

¹⁾ Lásd a 407. lapon foglalt ¹⁾ jegyzetet.

Betűsoros tárgymutató.

	Lap.		Lap.		Lap.
Adók	654	Állatlétszám Ma-		Átkelési vállalatok	460
Adria magy. tenge-		gyarországban . . .	169	Átviteli kereskedés	369
ri hajózási rész-		Állatlétszám, nem-		Balesetek, vasuti . .	451
vénytársaság . . .	476	zetközi	170	Balkán államok áru-	
Ágio	510	Állattenyésztés . .	169	forgalma	376
Agyagipar	330	Álló népesség . . .	1	Bank, angol	518
Alagsóvezés . . .	263	Angol bank	518	Bank, belga	529
Alapítványok . . .	593	Aranytermelés . . .	275	Bank, franczia . . .	527
Alaptőke, takarékpénztári . . .	531	Áruforgalma Magyarországnak . . .	339	Bank, orosz állami	528
Államadósságok . .	672	Áruforgalma az osztrák-magyar vámterületnek . . .	355	Bank, osztrák-magyar	513
Államadósságok, idegen államokban	689	Áruforgalmunk árucsoportok szerint	349	Bankjegykibocsátás	514
Államháztartás . .	651	Áruforgalmunk értéke országok szerint	342	Bankok	513
Államháztartás, közsős	674	Áruforgalmunk fontosabb áruai . . .	353	Bánya- és kohótermékek összes forgalma	292
Állami bank, orosz	528	Áruforgalmunk mennyisége . . .	339	Bánya- és kohótermelés kész áruinak pénzértéke Magyarországon	290
Állami bevételek . .	653	Áruforgalmunk mennyisége országok szerint . . .	340	Bányaipar	269
Állami kiadások . .	666	Áruforgalmunk nyersanyagok és gyártmányok szerint . . .	345	Bányamunkások . . .	271
Állami pénzügy . .	651	Áruforgalmunk összes értéke	341	Bányamunkások napibére	273
Állami utak	426	Áruforgalom, nemzetközi	393	Bányaművek	270
Államjavad	662	Áruforgalom, tengeri	474	Bányászat	663
Államvasutak 437, 664		Áruk sertéből, szalmából stb.	328	Bányászatunk állapota általában . . .	269
Állategészségügy .	212	Árumérlegünk árucsoportok szerint	351	Bányatelkek	269
Állatforgalma, Magyarországnak . . .	177			Baromállomány . . .	169
Állatforgalom, az osztrák - magyar vámterületen . . .	180			Baromfitenyésztés .	214
Állatforgalom, nemzetközi	183			Baromkereskedés értéke	198
Állati termékek . .	200			Baromvásárok . . .	192
Állati termékek forgalma Magyarországon . . .	203			Beadványok, bírósági	603
Állati term. nemzetközi forgalma	207			Befásítás	243
				Belga bank	529

Lap.	Lap.	Lap.
Beruházási tőke, vasutaknál . . . 439	Dohánytermelés . . . 315	Fémipar . . . 332
Betéti könyvek . . . 543	Dunagőzhajózási társulat, első cs. kir. szab. . . . 456	Ferenczsatorna . . . 458
Bevándorlás . . . 80	E gészségügyi sze- mélyzet . . . 89	Fiume hajóforgalma 469
Bevételek, állami . 653	Egyenes adók . . . 654	Fiumei kikötő épi- tése 465
Bevetett terület . 109	Egyesületek . . . 590	Fiume tengeri áru- forgalma 474
Bíróságok ügyfor- galma 601	Egyetemek . . . 574	Fogyasztási adók . 654
Birtokváltozások esetei 252	Egyházi személyzet 583	Folyamhajózás . . 452
Birtokváltozások pénzértéke . . . 253	Egyházi ügyek . . 577	Fonóipar 319
Borforgalma	Egyházi vagyón . 581	Forgalma a mező- gazdasági termé- nyeknek 142
Magyarországnak 239	Elbocsátások . . . 81	Forgalmunk a Bal- kán államokkal általában . . . 376
Borforgalom az osztrák-magyar vámterületen . . 241	Elemi csapások . . 109	Földadó 656
Borforgalom, nem- zetközi 241	Elemi oktatás . . 565	Földhitel 256
Bormennyiség kül- földön 234	Elítéltek, büntett miatt 608	Följelentések, bün- ügyi 605
Bornemek mennyi- sége 231	Elítéltek családi ál- lapota 613	Főpapsági vagyon . 581
Bortermelés értéke. 232	Elítéltek életkora . 612	Francia bank . . . 527
Bortermelés	Elítéltek előélete . 615	G abonaárak . . . 163
Magyarországban 230	Elítéltek foglalko- zása 615	Gabonaforgalma
Bőripar 326	Elítéltek hitfeleke- zete 613	Magyarországnak 142
Bulgária külfor- galma 386	Elítéltek műveltségi foka 614	Gabonaforgalma az osztrák - magyar vámterületnek . 148
Buzatermés és for- galom 162	Elítéltek neme . . 612	Gabonaforgalom, nemzetközi . . . 151
Büntetések 611	Elítéltek nemzeti- sége 614	Gazdasági szakokta- tás 264
Büntető igazság- szolgáltatás . . . 605	Elítéltek személyes viszonyai . . . 612	Görögország kül- forgalma 391
Büntett miatt el- ítéltek 608	Elítéltek, vétség miatt 608	Gyámügy 622
Bűnügy 605	Érczfedezet . . . 514	Gyarmati cukor- termelés 301
C ukorforgalom	Erdei termékek for- galma Magyaror- szágban 248	Gyermekhalálozás . 56
Magyarországban 301	Erdészet 246	Gyógyfürdők . . . 97
Czukorkivitel az osztrák-magyar vámterületről . 302	Erdőterület . . . 246	H aditengerészet. . 642
Czukortermelés,	Erdőterületünk fa- nemek szerint . 247	Hadserg, közös . . 633
gyarmati 301	Ezüsttermelés . . 275	Hadserg, külföldi . 648
D ohánybevitel . 315	F aforgalom Ma- gyarországban . 248	Hajóállomány . . 454
Dohányeladás . . 317	Faforgalom, nem- zetközi 250	Hajóállomány, ten- geri 460
Dohánygyártás 315, 316	Faipar 329	Hajóforgalom . . 454
Dohánnyal beülte- tett terület . . . 315	Fanemek 247	Hajóforgalom, fiu- mei 469
	Felebbezések . . . 604	Hajózás, tengeri. . 460
		Halálokok 64

Lap.		Lap.		Lap.	
Halálozások	48	Ipar.	293	Köszénforgalma Ma-	
Halandóság Európa		Ipari helyzetünk ál-		gyarországnak . . .	285
államaiban	49	talában	293	Köszénforgalom,	
Halandóság hitfele-		Irni-olvasni tudók .	562	nemzetközi	286
kezetek szerint . . .	56	Irodalmi és műtár-		Köszéntelepek . . .	283
Halandóság Ma-		gyak.	337	Köszéntermelés kül-	
gyarországnak . . .	48	Irodalom	584	földön	284
Halandóság megyék		Iskolai vagyon . . .	563	Köszéntermelés Ma-	
szerint	51	Izraeliták	580	gyarországnak . . .	282
Halan'óság a váro-		Járványok	99	Közegészségügy . .	89
sokban	54	Jegybankok főbb		Közegészségügyi fel-	
Halászat	221	eredményei	530	ügyelet	92
Halászat, tengeri . .	223	Jegybankok	513	Középiskolák . . .	572
Haltenyésztés	221	Jegybankok, német	525	Középköztartás . .	572
Halva szülöttek . . .	47	Jegybankok, olasz	528	Közjegyzők	601
Hátrálékok, bírósági	602	Jelzálogi kölcsönök		Közlekedés	428
Házasságkötések		állománya	257	Közmunka	427
Európa államai-		Jövedékek	660	Közüktartásügy	561, 564
ban	26	Kamatgarancia . . .	450	Közös államháztar-	
Házasságkötések		Katonai intézetek .	576	tás	672
hitfelekezetek		Kereskedelmi for-		Közös hadsereg . .	633
szerint	27	galom	339	Közös vasutak . . .	439
Házasságkötések,		Kiadások, állami . .	666	Közütak	425
Magyarországban	24	Kiadatás	619	Kultur mérnökség .	263
Házasságok felbom-		Kibocsátások	512	Kutatások száma . .	271
lása	35	Kihágások	616	Learatott terület . .	110
Házasságok roko-		Kikötőink hajófor-		Levélpóstai külde-	
nok közt	34	galma	467	mények száma . . .	489
Házasulók családi		Kikötők hajófor-		Lisztforgalom, nem-	
állapota	33	galma	485	zetközi	158
Házasulók kora . . .	31	Kikötők nemzetközi,		Lloyd, osztrák-ma-	
Helyérdekű vas-		hajóállománya . . .	464	gyar.	480
utak	437	Kisbirtokosok orsz.		Lóállomány	169
Hírlapok	584	földhitelintézete .	262	Lótenyész - intéze-	
Hitel	504	Kisdédóvók	564	tek	173
Hitelintézetek	530	Kivándorlás	80	Magyar földhitelin-	
Hitfelekezetek	13	Kivándorlás, ten-		tézet	258
Hitfelekezetek meg-		gerentűli	86	Malomipar	295
oszlása	577	Kocsi postai külde-		Meghaltak életkora .	61
Hitfelekezetek sza-		mények forgalma	493	Méhészet	225
porodása	73	Kohóipar	269	Méhtenyésztés . . .	225
Honosítások	81	Kohómunkások . . .	271	Méneselek lóállomá-	
Honvédség	644	Kórházak	94	nya	173
Húskereskedés ér-		Kőipar	330	Méntelemek	173
téke	198	Könyvkiadók	587	Mézforgalom	226
Idegen államok		Könyvtárak	589	Mezőgazdaság . . .	107
pénzügye	678	Könyvtermelés . . .	586	Mezőgazdasági ter-	
Igazságszolgáltatás	600	Körorvosi intéz-		melés Magyaror-	
Igazságügy	600	mény	92	ságban	109
Illetékek	661				

Lap.	Lap.	Lap.
Mezőgazdasági termelés, nemzetközi 122	Nemzetközi sótermelés 288	Osztrák-magyar vámterület áruforgalma 356
Mezőgazdasági termelés pénzértéke 136	Nemzetközi sótermelés 303	Osztrák-magyar vámterület áruforgalma határok szerint 356
Mezőgazdasági termények forgalma 142	Nemzetközi szeszforgalom 311	Osztrák-magyar vámterület áruforgalma nyersanyagok és gyártmányok szerint 362
Missiók, protestáns 579	Népesség, álló 1	Osztrák-magyar vámterület áruforgalma a fontosabb áruk szerint 365
Mivelési ágak 107	Népesség, mozgó 24	Osztrák-magyar vámterület vámbevételei 413
Mozdony állomány 440	Népesség, viszonylagos 9	Öngyilkosságok 599
Mozgó népesség 24	Népnövekedés, Népszaporodás 565	Önkénytesek intézménye 640
Mű- és hangszerek ipara 335	Népoktatás 565	Őstermelés 107
Nagyvárosok Európában 15	Népoktatásügy, városokban 569	Ősztündíjak 594
Nemes fémek és ércpénzek forgalma az osztrák-magyar vámterületen 371	Népszaporodás 66	P apíripár 328
Nemes fémek forgalma Magyarországon 345	Népszaporodás Európában 66	Papírpénz 510
Nemes fémek nemzetközi forgalma 508	Népszaporodás megyék szerint 69	Parti forgalom 481
Nemes fémek termelése külföldön 275	Népszaporodás a városokban 72	Pénz 504
Nemes fémek termelése Magyarországon 274	Nőnevelés 574	Pénzértéke a mezőgazdasági termékek 136
Német jegybankok 525	Nyersvas forgalma 280	Pénz mennyiség a különböző országokban 509
Nemzetek vagyona 595	Nyersvas termelés külföldön 279	Pénzügy, állami 651
Nemzetiség 13	Nyersvas termelés Magyarországon 278	Pénzügye, idegen államoknak 678
Nemzetközi állatforgalom 183	Nyomtáv, vasuti 430	Pénzverés 504
Nemzetközi állatlét-szám 170	O ktatás, elemi 565	Phylloxera vész 234
Nemzetközi forgalma, a nemes fémeknek 508	Oktatás, közép 572	Posta 486, 665
Nemzetközi forgalom 393	Oktatás, szak- 575	Posta bevételei 497
Nemzetközi gabonaforgalom 151	Olasz jegybankok 528	Posta kiadások 497
Nemzetközi kikötők hajó állománya 464	Ólomtermelés Magyarországon 288	Postahivatalok száma 486
Nemzetközi lisztforgalom 158	Ólomtermelés nemzetközi 289	Postai megbízásai 496
Nemzetközi ólomtermelés 289	Orosz állami bank 528	Postaszemélyzet 487
	Oszták-magyar áruforgalom mennyisége 367	
	Oszták-magyar bank 513	
	Oszták-magyar Lloyd 480	
	Oszták-magyar monarchia külforgalma a különböző országok statisztikája szerint 358	

Lap.	Lap.	Lap.			
Postatakarékpénz- tárak	547	Szőlőművelés Ma- gyarországban	230	Termények, főbb	115
Póttartalék	625	Szövetkezetek	533	Termés megyék sze- rint	116
Protestáns missiók	579	Szövőipar	319	Termés mennyi- sége	113, 129
R épaczukorgyártás külföldön	299	Születések Európa államaiban	37	Termésátlagok	133
Répaczukorgyártás Magyarországban	298	Születések Magyar- országban	36	Termőterület	107
R ézttermelés	288	Születések nagysága hitfelekezetek sze- rint	41	Terület	1
Románia külforgal- ma	379	Születések nagysága megyék szerint	39	Terület, bevetett 109, 122	
Ruházati ipar	324	Születések nagysága városokban	42	Terület, learatott	110
S ajtóvétségek	618	Születések, többes	48	Terület, miveltési ágak szerint	107
Sajtótermelés	201	Születések, törvény- telen	43	Terület, termő	107
Selyemtenyésztés hazai	227	Szülöttek neme	48	Tisztikarállománya	634
Selyemtenyésztés külföldön	229	T akarékbetétli üzlet	539	Tisztikar előlépte- tési aránya	636
Sintáv	430	Takarékpénztárak	531	Tisztviselők fizetése	597
Sóforgalom	287	alaptőkéje	531	Többes születések	48
Sótermelés hazai	287	Talajjavítások	262	Törökország külfor- galma	390
Sótermelés nemzet- közi	288	Tanítók fizetése	571	Törvényhat. utak	426
Sörforgalom	305	Tanítóképző intéze- tek	570	Törvénytelen szü- löttek	43
Sörtermelés hazai	303	Társadalmi ténye- zők	593	Tűzkárok	553
Sörtermelés nemzet- közi	303	Társulatok	590	U gar	109
Sz abadságvesztés	611	Táviratok forgalma	501	Ujjonczjutalék	625
Szakiskolák	575	Távirda	498, 665	Ujjonczozás	626
Szakoktatás	575	Távirda bevételei	502	Utak, állami	426
Szakoktatás, gazda- sági	264	Távirdahálózat	499	Utak, törvényható- sági	426
Szegényügy	596	Távirdahivatalok száma	499	Uthálózat	426
Személyszállítás, vasuti	441	Távirda kiadásai	502	Ü gyforgalom, bíró- sági	601
Személyzet, vasuti	451	Távirdai személyzet	487	Ügyvédek száma	601
Szerbia külforgalma	384	Teherszállítás, vas- uti	441	Ügyvédjelöltek	601
Szerzetesek	580	Tejmennyiség	201	Üvegipar	330
Szesz megadóztatása	313	Telekkönyvi birtok- testek forgalma	252	Üzleti bevételek, vasuti	446
Szeszadó	313	Tengerentúli kíván- dorlás	86	Üzleti kiadások, vasuti	448
Szeszforgalom Ma- gyarországban	310	Tengeri hajózás	460	V adászat	216
Szeszforgalom nem- zetközi	311	Tengeri halászat	223	Vádloktak	606
Szeszföldék száma	306	Tengerparti forga- lom	481	Vagyon, egyházi	581
Szesztermelés, hazai	306			Vagyon, főpapsági	581
Szesztermelés a kül- földön	309			Vagyon, iskolai	563
Szőlőművelés kül- földön	233			Vagyon, nemzeti	595
				Vájnatelek	269
				V ajtermelés	201
				Vámbevételek, ide- gen államoknál	417

	Lap.		Lap.		Lap.
Vámbevételek, kü- lönféle államoknál	417	Vasutak jövedel- mezősége . . .	449	Vegyes házasságok .	28
Vámbevételek, az osztrák-magyar vámterületen . . .	413	Vasuthálózat . .	431	Vegyészeti ipar . .	318
Városok népessége .	16	Vasuti kocsii állo- mány	440	Vétség miatt elítél- tek	608
Vásárok	192	Vasuti balesetek .	451	Viaszforgalom . . .	226
Vasipar	331	Vasuti nyomtáv .	430	Világforgalom . . .	393
Vaskohók száma .	277	Vasuti személyzet .	451	Világkikötők hajó- állománya	464
Vasművek	278	Vasuti üzlet bevé- telek	446	Visszaesők	615
Vastermelés Ma- gyarországban .	277	Vasuti üzlet kiadá- sok	448	Viszonylagos népes- ség	9
Vasutak	430	Véderő	625	Vízi utak	452
Vasutak birtokálá- pot és kezelés sze- rint	435	Védhímlőoltás . .	105	Vizsgálati foglyok .	607
		Védkötelesek . .	629	Vizsgálatok, bün- ügyi	605
				Záloglevelek . . .	257

KÖZGAZDASÁGI
ÉS
STATISZTIKAI ÉVKÖNYV.

1888.

UNIVERSITY OF CHICAGO

STATISTICAL YEARBOOK

1901

A) Terület és népesség.

I. Terület és álló népesség.

Az öt világrész népessége. — Az államok két fő alaperejét: a területet és népességet az alábbi kimutatás tünteti fel. Kimutatásunk kiterjeszkedik mind az öt világrészre, alapul azon igen érdekes összeállítást vévén, melyet Levasseur Emil a nemzetközi statisztikai intézet 1886. és 1887-dik évi kiadványaiban közölt ¹⁾. A lélekszámnál, a hol csak lehetett, a legutóbb végrehajtott népszámlálások által constatált lélekszám vétetett föl; sok országnál azonban, főleg világrészünkön kívül, az egyszerű becslés többé-kevésbé megbízható adataival kellett megelégedni.

Sorszám	Államok	Terület □ kilométerekben	A népszámlálás éve	Lélekszám	Esik 1 □ kilométer területre lélek
	I. Európa.				
1	Európai Oroszország:				
	Oroszország	4.888,713	1882	77.879,521	16
	Orosz-Lengyelorsz.	127,310	»	7.416,960	58
	Finnország	373,603	»	2.111,240	5 ⁷
	Együtt ²⁾ . .	5.389,626	—	87.407,721	16

¹⁾ Bulletin de l'institut international de statistique Tome I. 3-ème et 4-ème Livraisons. Année 1886, Tome II. 2-ème Livraison. Année 1887. Rome 1887. — Emil Levasseur: Statistique de la superficie et de la popul. des contrées de la terre. — Stat. abstr. for the principal and other foreign countries from 1876 to 1885—86. London 1888. — Statistisches Jahrbuch für das deutsche Reich. Berlin 1887.

²⁾ Ezen összeg kormányzóságok szerint van összeállítva; minthogy azonban az európai kormányzóságok részben Ázsiára is kiterjednek, belőle 239,372 □ klm. terület és 1.972,000 lélek (1886-iki becslés) Ázsiára esik. Viszont azonban a kaukázusi helytartóságból Európában fekszik 266,260 □ klm. 3.399,000 lélekkel, s az Ural területéből pedig 60,567 □ klm. mintegy 86,000 lélekkel. Ezeknek kölcsönös számbevételeivel Oroszország tisztán európai területe 5.477,081 □ klm., lakossága pedig mintegy 88.900,000.

Sorszám	Államok	Terület □ kilométerekben	A népszámlálás éve	Lélekszám	Esik 1 □ kilométer területre lélek
2	Német birodalom :				
	Poroszország	348,347	1885. decz. 1.	28.318,470	81
	Bajorország	75,860	»	5.420,199	71
	Szászország	14,993	»	3.182,003	212
	Württemberg	19,504	»	1.995,185	102
	Baden	15,081	»	1.601,255	106
	Elszász és Lotharingia	14,509	»	1.564,355	108
	Hessen	7,682	»	956,611	124
	Mecklenburg-Schwerin	13,304	»	575,152	48
	Hamburg	410	»	518,620	1,265
	Braunschweig	3,690	»	372,452	101
	Oldenburg	6,423	»	341,525	53
	Szász-Weimár	3,595	»	313,946	87
	Anhalt	2,347	»	248,166	106
	Szász-Meiningen	2,468	»	214,884	87
	Szász - Coburg - Gotha	1,956	»	198,829	102
	Bréma	256	»	165,628	648
	Szász-Altenburg	1,324	»	161,460	122
	Lippe	1,215	»	123,212	101
	Reuss-Schleiz	826	»	110,598	134
	Mecklenburg - Strelitz	2,930	»	98,371	34
	Schwarzburg - Rudolstadt	940	»	83,836	89
	Schwarzburg - Sondershausen	862	»	73,606	85
	Lübeck	298	»	67,658	227
	Waldeck	1,121	»	56,575	51
	Reuss-Greiz	316	»	55,904	177
	Schaumburg-Lippe	340	»	37,204	110
	Együtt	540,597	—	46.855,704	87
3	Franciaország	528,400	1886. máj. 30.	38.218,903	72
4	Nagy - Británia és Irhon :				
	Anglia és Wales	150,696	1881. ápril 4.	25.974,439	172
	Skócia	77,200	»	3.735,573	48
	Irhon	84,251	»	5.174,836	61
	Brit szigetek	784	»	141,260	180

Sorszám	Államok	Terület □ kilométerekben	A népszámlálás éve	Lélekszám	Esik 1 □ kilométer területre lélek
	Malta és Gozzo	303	1881. ápril 4.	160,553	529
	Gibraltár . . .	5	»	23,991	4,798
	Helgoland . .	25	»	2,001	800
	Együtt . .	313,2415	—	1) 35.428,027	113
5	Olaszország	286,588	1881. decz. 31.	28.459,628	99
6	Ausztria :				
	Galiczia	78,497	1880. decz. 31.	5.958,907	76
	Csehország	51,948	»	5.560,819	107
	Alsó-Ausztria	19,823	»	2.330,621	118
	Morvaország	22,222	»	2.153,407	97
	Stájerország	22,428	»	1.213,597	54
	Tirol és Vorarlberg .	29,288	»	912,549	31
	Felső-Ausztria . . .	11,985	»	759,620	63
	Osztrák-illyr ten- gerpart	7,966	»	647,934	81
	Bukovina	10,452	»	571,671	55
	Szilézia	5,147	»	565,475	110
	Krajna	9,956	»	481,243	48
	Dalmácia	12,832	»	476,101	37
	Karinthia	10,328	»	348,730	34
	Salzburg	7,152	»	163,570	23
	Együtt	300,024	—	22.144,244	74
7	Spanyolország	507,036	1877. decz. 31.	16.622,175	33
8	Magyar birodalom :				
	Magyarország	279,750	1880. decz. 31.	13.812,330	49
	Fiume	19	»	21,634	1,139
	Horvát-Szlavonor- szág	42,516	»	1.905,295	45
	Együtt	322,285	—	15.739,259	49
9	Belgium	29,457	1880. decz. 31.	5.520,009	188
10	Románia	131,401	1879.	5.376,000	41
11	Svédország	442,126	1886. decz. 31.	4.717,189	11
12	Portugália	89,355	1878. jan. 1.	4.348,551	49
13	Európai-Törökorsz. .	182,182	hozzávetőleg	4.290,000	24
14	Németalföld	32,426	1879. decz. 31.	4.012,693	122
15	Svájc	40,004	1880. decz. 1.	2.846,102	71
16	Bulgária	63,972	1881.	2.007,919	31
17	Dánia	38,339	1880. febr. 2.	1.969,039	51

1) Ezen összegbe bele van számítva 215,374 katona és tengerész is, mely szám a királyság egyes részeinek lélekszámába nem volt befoglalható.

Sorszám	Államok	Terület □ kilométerekben	A népszámlálás éve	Lélekszám	Esik 1 □ kilométer területre lélek
18	Szerbia	48,586	1884. decz.	1.903,541	39
19	Norvégia	322,968	1875. decz. 31.	1.806,900	5'6
20	Görögország	64,688	1882.	1.719,301	27
21	Bosznia és Hercegovina	51,109	1885. máj. 1.	1.336,091	26
22	Kelet-Rumélia	35,900	1884. decz.	985,000	27
23	Montenegro	9,030	hozzávetőleg	236,000	26
24	Luxemburg	2,587	1885. decz. 1.	213,283	82
25	Monacco	22	1883.	10,108	468
26	Liechtenstein	157	1880.	9,124	58
27	San-Marino	60	1874.	7,816	130
28	Andorra	452	1875.	5,800	13
	Európa összesen .	9.772,618	—	334.196,127	34
	II. Ázsia.				
1	Kínai birodalom. . .	11.572,000	hozzávetőleg	403.876,000	35
2	Brit. birtokok:				
	Kelet-India	3.584,300	1881	253,947,735	71
	Cyprus	9,601	1881	186,173	19
	Egyéb brit. birt. . .	564,921	1881	5.109,900	9
	Együtt	4.158,822	—	259.243,808	62
3	Japán.	381,835	1886 jan. 1	38.151,217	100
4	Ázsiai Oroszország ¹⁾ :				
	Közép Ázsia	3.548,782	1886	5.854,000	1'7
	Szibéria	12.503,852	»	4.356,000	0 3
	Kaukázus	472,666	»	6.988,300	15
	Együtt	16.525,300	—	17.198,300	1
5	Francia birtok és protectoratus	369,966	1884	15.508,477	42
6	Török birodalom tartományai	1.890,470	1879	15.308,224	8
7	Korea.	220,000	hozzávetőleg	10.519,000	48
8	Perzsia	1.650,000	»	7.653,400	4'6
9	Siam	730,000	»	5.800,000	8
10	Afghanistan	720,000	»	4.000,000	5'6

¹⁾ Lásd a ²⁾ alatti jegyzetet az 1-ső lapon. Az itt felemlített területeknek és lakosságuknak kölcsönös átszámításával Oroszország tisztán ázsiai részeinek területe 16.437,845 □ klm., lakossága pedig 15.685,300.

Sorszám	Államok	Terület □ kilométerekben	A népszámlálás éve	Lélekszám	Esik 1 □ kilométer területre lélek
11	Omani szultánság és Arábia többi részei.	2.510,000	»	3.600,000	1'5
12	Független Turkestan (Khiva, Bokhara, stb.)	500,000	»	3.300,000	7
13	Nepal, Bhotan és Assamtól északra fekvő országok	234,000	»	3.300,000	14
14	Kasmir	178,000	»	1.535,000	8'6
15	Portugál birtokok . .	3,366	»	549,553	163
16	Kafristan	51,000	»	500,000	9'8
17	Beludzsisztan	276,000	»	350,000	1'3
18	Malacca félsziget (független részei) .	80,000	»	300,000	4
	Ázsia összesen . .	42.050,759	—	790.692,979	19
III. Afrika.					
1	Guinea és a központi terület (Soudan és Congo között) . . .	1.265,000	hozzávetőleg	33.000,000	26
2	Sudan	2.500,000	»	32.000,000	12
3	Congo-állam	2.074,100	»	29.000,000	14
4	Európai birtokok:				
	Francia birtokok .	1.904,000	1886. máj.	16.886,000	8'9
	Brit » . .	1.225,544	1881	3.650,229	3
	Portugál » . .	1.808,835	hozzávetőleg	2.883,760	6
	Német » . .	900,000	»	550,000	0'6
	Spanyol » . .	9,610	1884 decz. 31.	332,144	35
	Olasz » . .	?	hozzávetőleg	9,000	—
	Együtt . . .	5.847,989	—	24.311,133	4'2
5	Afrika keleti tája az egyenlítő felett (a régi egypt. Sudan és Ethiopia között)	2.000,000	hozzávetőleg	20.000,000	10
6	Afrika déli része (congo-állam, a dél-afr. köztárs. s a Cap gyarmat közt) és a keleti partvidék (az egyenlítőtől délre a Tanganykáiig) . . .	4.970,000	»	16.000,000	3'2

Sorszám	Államok	Terület □ kilométerekben	A népszámlálás éve	Lélekszám	Esik 1 □ kilométer területre lélek
7	Egyiptom régi provinciái (Sudan és Equator)	1.880,000	hozzávetőleg	10.743,000	5'7
8	Senegambia	330,000	»	10.000,000	30
9	Egyiptomi alkirályság : Elő-Egyiptom	60,100	1882. máj. 3.	6.817,265	113
	Többirészek (puszta területek)	960,900	—	—	—
	Együtt	1.021,000	—	6.817,265	6'7
10	Marokko	810,000	hozzávetőleg	6.140,000	7'6
11	Ethiopia	300,000	»	3.000,000	10
12	Sahara	6.500,000	»	2.500,000	0'4
13	Liberia	137,000	»	1.070,000	8
14	Tripolis	1.300,000	1877	1.010,000	0'8
15	Délafrikai köztársaság	292,000	hozzávetőleg	829,000	3
16	Független Cafreria	89,000	»	280,000	3
17	Orange szabad állam	105,000	»	133,000	1'3
18	Független parti szigetek	10,000	»	50,000	5
	Afrika összesen	31.431,089	—	196.883,398	6
IV. Amerika.					
<i>A) Észak-Amerika.</i>					
1	Egyes. Államok (Alaskával és a nagy tavakkal)	9.345,274	1880. jun. 1.	50.445,336	5
2	Mexikó	1.946,292	1882	10.447,974	5
3	Európai birtokok : Brit-Ész.-Amerika	9.197,081	1881. ápr. 3.	4.504,319	0'5
	Brit-Nyugot-India	33,633	»	1.227,092	36
	Brit-Honduras	19,585	»	27,452	1'4
	Spanyol birtokok	133,130	1877. decz. 31.	2.253,332	17
	Francia birtokok	2,895	1884	373,542	129
	Dán birtokok	309	1883	33,763	109
	Holland birtokok	80	»	8,077	101
	Együtt	9.386,713	—	8.427,577	0'9

Sorszám	Államok	Terület □ kilométerekben	A népszámlálás éve	Lélekszám	Esik 1 □ kilométer területre lélek
4	Guatemala köztárs.	121,140	1880. okt. 31.	1.224,606	10
5	Salvador köztársaság	18,720	1882	613,273	33
6	Haiti »	23,911	1880	572,000	24
7	Honduras »	120,480	1881	351,700	3
8	SanDomingo köztárs.	53,343	1880	300,000	5 ⁶
9	Nicaragua »	133,800	1883	275,815	2
10	Costa Rica »	51,760	»	203,780	4
11	Grönland (részben dán birtok)	2.200,000	hozzávetőleg	10,000	—
	A) Észak-Amerika	23.401,433	—	72,872,061	3
	B) Dél-Amerika.				
1	Brazília	8.337,218	1883	12.602,978	1 ⁵
2	Columbia	830,730	1881	4.000,000	4 ⁸
3	Argentini köztársas.	2.836,000	1882 szept.	2.952,000	1
4	Peru	1.049,273	1876	2.621,844	2 ⁵
5	Chili	759,621	1885 nov.	2.520,442	3 ³
6	Venezuela	1.638,680	1884	2.121,988	1 ³
7	Bolivia	1.300,000	1861	1.957,352	1 ⁵
8	Ecuador	650,938	1885	1.500,000	2 ³
9	Uruguay	169,822	1884	559,668	3 ³
10	Paraguay	238,300	1887 márcz. 1.	239,774	1
11	Európai birtokok:				
	Brit-Guiana	282,310	1884	156,675	0 ⁶
	Holland birtokok .	116,050	1884 decz. 31.	106,054	0 ⁹
	Francia Guiana .	121,000	1882	27,000	0 ²
	Brit-Falkland . . .	16,835	1884	1,553	0 ¹
	Együtt	536,195	—	291,282	0 ⁵
12	B) Dél-Amerika . .	18.346,777	—	31.367.328	1 ⁷
	Amerika összesen . .	41.748,210	—	104.239,389	2 ⁵
	V. Oceania.				
	A) Maláj szigetek.				
1	Németalföld birtokai	1.421,787	1883 decz. 31.	27.039,787	19
2	Spanyol birtokok . .	296,400	1877 decz. 31.	5.643,000	19
3	Portugal »	16,300	hozzávetőleg	300,000	18
4	Brit »	57,078	1881 ápril	156,298	2 ⁷
5	Borneo és Saravak (független részek)	194,083	hozzávetőleg	1.143,000	6
	A) Együtt	1.985,648	—	34.282,085	17

Sorszám	Államok	Terület □ kilométerekben	A népszámlálás éve	Lélekszám	Esik 1 □ kilométer területre lélek
	<i>B) Ausztrália.</i>				
1	Brit birtokok . . .	8.417,195	1881 ápril	3.007,964	0·4
2	Német » . . .	224,700	hozzávetőleg	300,000	1·3
3	Holland » . . .	170,000	1883 decz. 31.	100,000	0·6
4	Francia » . . .	19,700	hozzávetőleg	59,000	3
5	Salamon, Szent-Kereszt, Uj-Hebrid és egyéb szigetek . .	63,130	»	376,600	6
	<i>B) Együtt . .</i>	8.894,725	—	3.843,564	0·4
	<i>C) Polynésia.</i>				
1	Spanyol birtokok . .	3,360	1877 decz. 31.	36,665	11
2	Francia » . .	3,695	hozzávetőleg	25,736	7
3	Többi szigetek . . .	24,023	»	244,678	10
	<i>C) Együtt . .</i>	31,078	—	307,079	9·9
	<i>Oceania összesen .</i>	10.911,451	—	38.432,728	3·5
	<i>Ismétlés :</i>				
	I. Európa	9.772,618	—	334.196,127	34
	II. Ázsia	42.050,759	—	790.692,979	19
	III. Afrika	31.431,089	—	196.883,398	6
	IV. Amerika	41.748,210	—	104.239,389	2·5
	V. Oceania	10.911,451	—	38.432,728	3·5
	<i>Együtt</i>	135.914,127	—	1.464.444,621	11

A mint a népszámlálások idejét feltüntető évszámok mutatják, az egyes országok lélekszáma nem ugyanazon időről szól. Látunk népszámokat 1885 sőt 1886-ból, de viszont sok állam csak a nyolcvanas évek legelején, sőt a hetvenes években tartotta legutóbbi népszámlálását. Ebből önként következik, hogy a kimutatott számok nem egyenértékűek, mert az élő népesség folytonos fejlődése a régibb adatokat többé-kevésbé megváltoztatja. Czivilizált országokban azonban, hol a hivatalos statisztika pontos följegyzésekkel ellenőrzi a népesség tömegében történt változásokat, a születések és halálozások különbségéből s a ki- és bevándorlások számából évről-évre meg lehet állapítani a tényleges népszámot, sőt ha csak tisztán a születések és halálozások adataira vagyunk is utalva, még akkor is kiszámíthatjuk a megközelítő lélekszámot.

Az ekként kiszámított valószínű népesség 1886 végén Európában következő volt :

Sorszám	Á l l a m	L é l e k s z á m		
		összesen millió	négyszög- kilométerenként	az összes európai népesség ‰-ában
1	Európai Oroszország	92.9	17	26.6
2	Németbirodalom	47.8	87	13.5
3	Franciaország	38.2	72	10.9
4	Nagy-Británia és Írhon	37.2	119	10.7
5	Olaszország	29.9	104	8.6
6	Ausztria	23.2	77	6.7
7	Spanyolország	17.4	34	5.0
8	Magyarország	16.7	52	4.8
9	Belgium	5.9	200	1.7
10	Románia	5.4	41	1.5
11	Európai Törökország	5.3	29	1.5
12	Portugália	4.8	54	1.4
13	Svédország	4.7	11	1.3
14	Németalföld	4.4	136	1.2
15	Bulgária és Kelet-Rumélia	3.1	31	0.9
16	Svájc	3.0	75	0.9
17	Dánia	2.1	55	0.6
18	Szerbia	2.0	41	0.6
19	Norvégia	2.0	6.2	0.6
20	Görögország	1.8	28	0.5
21	Bosznia és Hercegovina	1.4	27	0.4
22	Montenegro, Luxemburg, Monaco, Liechtenstein, San Marino és Andorra	0.5	41	0.1
	Európa összesen	349.2	36	100.0

Hazánk, alatta értve természetesen Horvát-Szlavonországot is, népességre a 8-dik helyet foglalja el az európai államok sorában, ha pedig a pragmática sanctiónál fogva hozzánk közös kapcsolatok kötött Ausztriával összefoglaljuk: monarchiánk népessége 39.9 millióra rúg, sőt az occupált Bosznia- és Hercegovinával együtt 41.3 millióra s mindkét esetben a harmadik helyet foglalja el, tetemesen megelőzve Franciaországot.

Magyarország általános és viszonylagos népessége 1880- és 1886-ban. — Hazánk abszolút és relatív népességét

országrészek és megyék szerint a következő táblázatok mutatják: ¹⁾

Folyó szám	Ország rész és megye	Terület □ Kilo- méterben	L é l e k s z á m		Esik egy □ km. területre lélek	
			az 1880-ki népszám- lálás szerint	1886. vé- gén a nép- mozgalmi adatok alapján ki- számítva	az 1880. évi népszámlálás szerint	1886. végén a nép- mozgalmi adatok alapján kiszámítva
	a) <i>Duna balpartja:</i>					
1	Árva megye . . .	2,077'42	81,643	86,319	39'30	41'56
2	Bars » . . .	2,673'45	142,691	153,214	53'20	57'32
3	Esztergom megye .	1,123'30	72,166	77,326	64'24	68'85
4	Hont » . . .	2,649'83	116,080	122,782	43'77	46'35
5	Liptó » . . .	2,257'54	74,758	77,794	33'11	34'47
6	Nógrád » . . .	4,355'18	191,678	205,241	44'11	47'13
7	Nyitra » . . .	5,723'59	370,099	395,696	64'47	69'14
8	Pozsony » . . .	4,216'17	314,173	327,617	72'88	77'11
9	Trencsén » . . .	4,619'82	244,919	256,526	53'01	55'52
10	Turócz » . . .	1,150'35	45,933	48,406	39'03	42'09
11	Zólyom » . . .	2,730'17	102,500	109,269	37'59	40'02
	Összesen . . .	33,576'82	1.756,640	1.860,190	52'14	55'40
	b) <i>Duna jobb partja:</i>					
1	Baranya megye . .	5,133'13	293,414	309,751	57'16	60'34
2	Fejér » . . .	4,156'00	209,440	225,841	50'39	54'34
3	Győr » . . .	1,381'11	109,493	115,366	79'28	83'63
4	Komárom » . . .	2,944'07	151,699	161,042	51'53	54'70
5	Moson » . . .	2,041'34	81,370	90,419	41'85	44'30
6	Somogy » . . .	6,530'94	307,448	330,762	47'08	50'65
7	Sopron » . . .	3,307'19	245,787	261,467	74'32	79'06
8	Tolna » . . .	3,643'26	234,643	252,068	64'40	69'19
9	Vas » . . .	5,035'31	360,590	391,576	71'61	77'77
10	Veszprém » . . .	4,166'26	208,487	220,897	50'04	53'02
11	Zala » . . .	5,721'63	359,984	391,517	70'29	76'44
	Összesen . . .	43,460'84	2.562,355	2.750,706	59'09	63'29
	c) <i>Duna-Tisza köze:</i>					
1	Bács-Bodrog megye	11,079'41	638,063	711,418	57'59	64'20
2	Csongrád » . . .	3,413'65	228,413	248,952	66'91	72'82
3	Heves » . . .	3,878'35	208,420	227,147	54'83	58'57
4	Jász N.-K-Szoln. m.	5,373'67	278,443	302,107	51'82	56'22
5	Pest-Pilis-Solt-Kis- Kun megye . . .	12,604'89	988,532	1.057,458	78'42	83'89
	Összesen . . .	36,349'97	2.341,871	2.547,082	64'56	70'07

¹⁾ Magyar Statistikai Évkönyv XVI. évf. I. füzet. Budapest, 1888.

Folyó szám	Országgrész és megye	Terület □ Kilo- méterben	L é l e k s z á m		Esik egy □ km. területre lélek	
			az 1880-ki népszám- lálás szerint	1886. vé- gén a nép- mozgalmi adatok alapján ki- számítva	az 1880. évi népszámlálás szerint	1886. végén a nép- mozgalmi adatok alapján kiszámítva
d) Tisza jobb partja :						
1	Abauj-Torna megye	3,260'06	180,344	189,250	52'91	58'05
2	Bereg »	3,724'45	153,377	165,874	41'21	44'54
3	Borsod »	3,427'77	195,980	205,306	55'64	59'89
4	Gömör »	4,275'40	169,064	176,938	40'13	41'39
5	Sáros »	3,821'81	168,013	180,859	44'55	47'32
6	Szepes »	3,605'00	172,881	180,498	47'84	50'07
7	Ung »	3,052'84	126,707	137,676	41'46	45'09
8	Zemplén »	6,301'58	275,175	296,347	44'09	47'02
Összesen . .		31,468'91	1.441,541	1.532,748	45'73	48'71
e) Tisza bal partja :						
1	Békés megye . .	3,558'01	229,757	252,521	64'57	70'97
2	Bihar » . .	10,961'63	446,777	483,916	40'92	44'14
3	Hajdu » . .	3,353'22	173,329	185,023	51'69	55'18
4	Mármaros » . .	10,354'90	227,436	246,565	21'96	23'81
5	Szabolcs » . .	4,917'34	214,008	225,547	43'52	45'87
6	Szatmár » . .	6,491'23	293,092	311,873	45'15	48'20
7	Szilágy » . .	3,628'69	171,079	182,952	46'61	50'41
8	Ugocsa » . .	1,190'63	65,377	69,941	54'91	58'11
Összesen . .		44,455'65	1.820,855	1.958,338	40'96	44'05
f) Tisza-Maros szöge :						
1	Arad megye . .	6,443'39	303,964	325,300	47'17	50'49
2	Csanád » . .	1,618'20	109,011	123,003	67'37	76'02
3	Krassó-Szörény m.	9,750'16	381,304	398,401	39'10	40'86
4	Temes megye . .	7,110'56	396,045	419,379	55'50	58'97
5	Torontál » . .	9,521'42	530,988	584,647	55'92	61'41
Összesen . .		34,443'73	1.721,312	1.850,730	49'97	53'73
g) Erdély :						
1	Alsó-Fehér megye	3,576'50	178,021	188,585	49'78	52'79
2	Besztercze-Naszód »	4,014'35	95,017	100,429	23'67	25'02
3	Brassó megye	1,803'63	83,929	89,916	46'71	49'84
4	Csik »	4,493'22	110,940	115,717	24'69	25'75
5	Fogarás »	1,875'43	84,571	89,714	45'09	47'85
6	Háromszék »	3,556'29	125,277	132,663	35'23	37'20
7	Hunyad »	6,932'04	248,464	256,831	35'84	37'05
8	Kis-Küküllő »	1,645'82	92,214	98,849	56'03	60'05

Folyó szám	Országgrész és megye	Terület □ Kilo- méterben	L é l e k s z á m		Esik egy □ km. területre lélek	
			az 1880-ki népszám- lálás szerint	1886. vé- gén a nép- mozgalmi adatok alapján ki- számítva	az 1880. évi népszámlálás szerint	1886. végén a nép- mozgalmi adatok alapján kiszámítva
9	Kolozs megye	5,149'25	196,307	212,389	38'12	41'25
10	Maros-Torda »	4,324'03	158,999	171,571	36'77	39'08
11	N.-Küküllő »	3,109'67	132,454	140,343	42'51	45'13
12	Szeben »	3,313'52	141,627	150,792	42'76	45'50
13	Szolnok-Doboka m.	5,149'82	193,677	209,543	37'61	40'69
14	Torda-Aranyos m.	3,369'91	137,031	147,019	40'66	43'62
15	Udvarhely megye .	3,417'68	105,520	111,772	30'87	32'70
	Összesen . .	55,731'16	2.084,048	2.216,133	37'39	39'75
	Magyarország . .	279,749'68	13.728,622	14.715,927	49'12	52'60
	Fiume város és te- rülete	19'57	20,981	22,029	1,072'10	1,128'87
	Horvát-Szlavonor- szág	42,532'80	1.892,499	2.065,910	44'51	48'57
	Magyar birodalom	322,302'05	15.642,102	16.803,866	48'53	52'14

Az 1886. évi lélekszám a népmozgalmi adatok alapján, vagyis az évi születések és halálozások különbözetéből van kiszámítva. A ki- és bevándorlás nincs tekintetbe véve, még kevésbé a népességnek az ország határain belől való ide-oda költözése, az 1886. évről közölt adatok tehát teljesen authentikusnak nem tekinthetők. Az éjszakai megyéknél a tengerentúli kivándorlás kétségkívül nem egy rést üt számításunkon s a többi megyéknél is a nagyobb városok erős fel szívóképesége s a vonzás, melyet a gazdagabb megyék a szegényebb megyék népfölöslegére gyakorolnak, többé-kevésbé meg fogja változtatni a fentebbi számokat; megközelítő képet azonban így is nyerünk belőlük s látjuk mindenekfölött a fejlődés arányát, melyet az egyes megyék népessége saját propagatív erejénél fogva felmutatni képes.

A népsűrűséget az 1886. évi adatok alapján tekintve, azt látjuk, hogy egy megyében, Győrben, a népesség négyszög kilométerenkint a nyolczvanat is meghaladja, Pestmegyében szintén, de itt a relativ népesség magas számát Budapest okozza, a főváros nélkül Pestmegyében 1880-ban 50'57, 1886-ban pedig 51'17 lélek esett egy négyszög kilométer területre. A relativ népesség 7 megyében meghaladja a hetvenet, u. m. Sopron, Pozsony, Vas, Zala, Csa-

nád, Csongrád és Békés megyében; a következő 7 megyében pedig a hatvanat: Tolna, Nyitra, Esztergom, Bács, Torontál, Baranya és Kis-Küküllő megyében.

Az álló népesség különböző viszonyait, melyekről a legközelebbi népszámlálásig új adatokat nem nyerhetünk, ezuttal nem fogjuk ismételni, elég ha utalunk magára a nagy népszámlálási munkára, a nemzetközi adatokra nézve pedig a jelen évkönyv múlt évi folyamára. A nemzetiségi és hitfelekezeti viszonyokat megvilágító számadatokat azonban, úgy Magyarországra, mint Ausztriára vonatkozólag, röviden összefoglalva ide iktatjuk:

Nemzetiség. — Nemzetiség, illetőleg anyanyelv szerint, mert az 1880-ki népszámlálás ezt vette számba, a magyar birodalom népessége következőleg oszlott meg:

	Magyarország	Fiume
Magyar	6.403,687 = 46'65%	383 = 1'82%
Német	1.869,877 = 13'62 »	895 = 4'27 »
Tót	1.855,442 = 13'52 »	9 = 0'04 »
Oláh	2.403,035 = 17'50 »	6 = 0'08 »
Ruthén	353,226 = 2'57 »	3 = 0'02 »
Horvát-szerb	631,995 = 4'60 »	7,991 = 38'08 »
Egyéb hazai nyelvű	168,108 = 1'22 »	11,564 = 55'12 »
Külföldi nyelvű	43,252 = 0'32 »	130 = 0'62 »
Összesen.	13.728,622 = 100'00%	20,981 = 100'00%

	Horvát-Szlavonország	A magyar korona országai
Magyar.	41,417 = 2'19%	6.445,487 = 41'21%
Német	83,139 = 4'39 »	1.953,911 = 12'49 »
Tót	9,078 = 0'48 »	1.864,529 = 11'91 »
Oláh	2,044 = 0'11 »	2.405,085 = 15'38 »
Ruthén	2,833 = 0'15 »	356,062 = 2'28 »
Horvát-szerb	1.712,353 = 90'48 »	2.352,339 = 15'04 »
Egyéb hazai nyelvű	26,566 = 1'40 »	206,238 = 1'32 »
Külföldi nyelvű	15,069 = 0'80 »	58,451 = 0'37 »
Összesen.	1.892,499 = 100'00%	15.642,102 = 100'00%

Ausztriában az 1880-ki népszámlálás alkalmával a társalgási nyelvet (Umgangssprache) kutatták és pedig nem a tényleges, hanem a honos népesség közt. A honos, vagyis osztrák illetőségű népesség közt a nyelvi viszonyok következőleg alakultak:

német	8.008,864 = 36'75%	olasz	668,653 = 3'07%
cseh, morva, tót	5.180,908 = 23'77 »	horvát-szerb	563,615 = 2'58 »
lengyel	3.238,534 = 14'86 »	oláh	190,799 = 0'88 »
ruthén	2.792,667 = 12'81 »	magyar	9,887 = 0'05 »
szlovén	1.140,304 = 5'23 »		

Hitfelekezetek. — Hitfelekezetek szerint az 1880-ki népszámlálás a Magyar birodalom népességét következőleg találta megoszolva:

	Magyarország	Fiume
római katolikus	6.482,595 = 47'22 ⁰ / ₀	20,612 = 98'24 ⁰ / ₀
görög »	1.486,598 = 10'83 »	30 = 0'14 »
örmény »	3,221 = 0'02 »	— = — »
görög keleti	1.937,105 = 14'11 »	39 = 0'19 »
ágostai evangélikus.	1.107,515 = 8'07 »	93 = 0'44 »
evang. reformatus	2.023,257 = 14'74 »	103 = 0'49 »
unitarius	55,787 = 0'40 »	— = — »
izraelita	624,737 = 4'55 »	89 = 0'43 »
egyéb hitfelekezetű	7,807 = 0'06 »	15 = 0'07 »
Összesen.	13.728,622 = 100'00 ⁰ / ₀	20,981 = 100'00 ⁰ / ₀
	Horvát-Szlavonország	A magyar korona országai
római katolikus	1.346,485 = 71'15 ⁰ / ₀	7.849,692 = 50'18 ⁰ / ₀
görög »	10,640 = 0'56 »	1.497,268 = 9'57 »
örmény »	2 = 0'00 »	3,223 = 0'02 »
görög keleti	497,746 = 26'30 »	2.434,890 = 15'56 »
ágostai evangélikus	15,241 = 0'81 »	1.122,840 = 7'18 »
evang. reformatus	8,443 = 0'45 »	2.031,803 = 12'99 »
unitarius	5 = 0'00 »	55,792 = 0'37 »
izraelita	13,488 = 0'71 »	638,314 = 4'08 »
Egyéb hitfelekezetű	449 = 0'02 »	8,271 = 0'05 »
Összesen	1.892,499 = 100'00 ⁰ / ₀	15.642,102 = 100'00 ⁰ / ₀

Ausztria népessége hitfelekezeti tekintetben sokkal egyöntetűbb, volt ugyanis 1880-ban:

római katolikus	17.693,648 = 79'90 ⁰ / ₀
görög »	2.533,323 = 11'44 »
örmény »	2,854 = 0'01 »
ó-katolikus	6,134 = 0'03 »
ágostai evangélikus.	289,005 = 1'31 »
evang. reformatus	110,525 = 0'50 »
görög-keleti	492,088 = 2'22 »
unitarius	169 = 0'00 »
izraelita	1.005,394 = 4'54 »
egyéb és hitfelekezet nélküli	11,104 = 0'05 »
Összesen	22.144,244 = 100'00 ⁰ / ₀

Európában a hitfelekezeti viszonyokat megközelítőleg a következő kimutatás tünteti fel:

római és görög katolikusok	155.900,000 = 47'26 ⁰ / ₀
ó-katolikusok	140,000 = 0'04 »
ágostai és reform. evang.	54.240,000 = 16'44 »
anglikánusok	18.880,000 = 5'72 »
methodisták	3.510,000 = 1'07 »
egyéb protest. felekezetek és szekták	2.700,000 = 0'82 »
unitariusok	120,000 = 0'04 »
görög-keletiek	81.510,000 = 24'71 »
izraeliták	5.984,000 = 1'81 »
mohamedánok	6.445,000 = 1'95 »
egyebek	447,000 = 0'14 »

Nagyvárosok Európában. — A modern társadalmi életnek egyik igen érdekes tünetét képezi a népességnek a nagy városokban való tömörülése. A városi népesség növekedése aránytalanul nagyobb mint a vidéki népességé, mit nem erősebb természetes szaporodásának tulajdoníthatunk, hanem azon központi vonzásnak, melyet az iparos és tőkegazdag városok a vidék népességére gyakorolnak. Európa népességének jelenleg már több mint 11⁰/₀-ka 50 ezer lelket meghaladó városokban lakik, a mint a következő kimutatásból látható ¹⁾:

Sorszám	O r s z á g	50,000 lelket meghaladó városok		
		száma	l a k o s s á g a	
			összesen	az országos népesség % -ában
1	Nagy-Británia és Irhon	57	11.935,050	32'6
2	Törökország	3	1.003,565	18'9
3	Németalföld	5	813,623	18'5
4	Franciaország	30	5.538,676	14'5
5	Dánia	1	280,115	13'3
6	Németország	44	5.989,484	12'8
7	Olaszország	25	3.391,517	11'3
8	Belgium	4	662,167	11'2
9	Spanyolország	12	1.512,418	8'8
10	Portugalia	2	348,848	8'0
11	Svájc	3	225,230	7'5
12	Románia	3	392,693	7'3
13	Svédország	2	306,721	6'5
14	Ausztria	7	1.437,052	6'2
15	Norvégia	1	128,302	6'1
16	Oroszország	33	4.723,182	5'1
17	Görögország	1	84,903	4'7
18	Magyarország	5	676,758	4'1
	Európa összesen	238	39.450,304	11'4

¹⁾ Magyar stat. Évkönyv. I. füzet. 1886. Budapest 1888. — Statistisches Jahrbuch für das Deutsche Reich. 1887. Berlin, 1887. — Annuaire statistique de la Belgique. 1886. Bruxelles 1887. — Popolazione. Movimento dello stato civile. Anno XXV. 1886. Roma 1887. — Annuaire statistique de la Russie. 1884—1885. St.-Petersbourg. 1887. — Block M.: Annuaire de l'Économie politique et de la Statistique. Paris 1887. — Statistische Skizzen der europäischen und amerikanischen Staaten. Leipzig 1887. — The statesman's year-book, 1888. Edited by J. Scott Keltie. London and New-York 1888. — Gothaischer genealogischer Hofkalender nebst diplomatisch-statistischen Jahrbuch. 1888. Gotha.

Hazánkban az ötvenezer lelket meghaladó városok lakossága csak kis részét teszi az összes népességnek, kisebbet, mint a felsorolt 17 európai állam bármelyikében. Lássuk még, hogy az egyes államok fővárosai hogy aránylanak az illető államok népességéhez ?

Sorszám	O r s z á g	A f ő v á r o s		
		neve	népessége	
			összesen	az ország lakosságának ‰-ában
1	Európai Törökország . .	Konstantinápoly	873,565	16'48
2	Dánia	Kopenhága	280,115	13'34
3	Nagy-Británia és Irhon	London	4.083,928	11'24
4	Németalföld	Amsterdam	372,325	8'66
5	Franciaország	Páris	2.344,550	6'11
6	Norvégia	Kristiania	128,302	6'04
7	Portugália	Lissabon	243,077	5'18
8	Görögország	Athén	84,903	4'72
9	Svédország	Stokholm	215,688	4'59
10	Románia	Bukarest	221,805	4'11
11	Ausztria	Bécs	800,769	3'45
12	Belgium	Brüsszel	174,686	2'96
13	Németország	Berlin	1.315,287	2'81
14	Magyarország	Budapest	422,377	2'53
15	Spanyolország	Madrid	387,080	2'24
16	Szerbia	Belgrád	35,726	1'88
17	Svájc	Bern	49,410	1'65
18	Olaszország	Róma	304,526	1'02
19	Európai Oroszország . .	Szent-Pétervár . . .	861,303	0'94
20	Bulgária és Kelet-Rumélia	Sófia	20,501	0'71

A sorrend itt egészen más, mint fentebb, az 50 ezer lelket meghaladó városok kimutatásánál s Magyarország már nem áll oly hátul, megelőzi Orosz-, Olasz- és Spanyolországot s közvetlenül Németország után foglal helyet.

Talán nem lesz érdektelen, ha az 50 ezer lelket meghaladó 238 európai várost egyenként is kimutatjuk :

Sorsz.	A város neve	O r s z á g	Év	Lélekszám
1	London	Nagy-Británia és Irhon .	1885	4.083,928
2	Páris	Franciaország	1886	2.344,550
3	Berlin	Németország	1885	1.315,287
4	Konstantinápoly	Törökország	1885	873,565

Sorsz.	A város neve	O r s z á g	Év	Lélekszám
5	Szent-Pétervár .	Oroszország	1885	861,303
6	Bécs	Ausztria	1886	800,769
7	Moszkva	Oroszország	1885	753,469
8	Liverpool	Nagy-Británia és Irhon .	1885	579,724
9	Glasgow	Nagy-Británia és Irhon .	1885	519,965
10	Nápoly	Olaszország	1886	493,633
11	Varsó	Oroszország	1885	454,298
12	Birmingham . .	Nagy-Británia és Irhon .	1885	427,769
13	Budapest	Magyarország	1886	422,377
14	Lyon	Franciaország	1886	401,930
15	Madrid	Spanyolország	1885	387,080
16	Marseille	Franciaország	1886	376,143
17	Amsterdam . . .	Németalföld	1885	372,325
18	Dublin	Nagy-Británia és Irhon .	1885	353,082
19	Manchester . . .	Nagy-Británia és Irhon .	1885	337,342
20	Leeds	Nagy-Británia és Irhon .	1885	333,139
21	Milano	Olaszország	1886	328,262
22	Sheffield	Nagy-Británia és Irhon .	1885	305,716
23	Hamburg	Németország	1886	305,690
24	Róma	Olaszország	1886	304,526
25	Boroszló	Németország	1885	299,640
26	Kopenhága	Dánia	1885	280,115
27	München	Németország	1885	261,981
28	Palermo	Olaszország	1886	256,302
29	Turin	Olaszország	1886	255,906
30	Edinburg	Nagy-Británia és Irhon .	1885	250,616
31	Drezda	Németország	1885	246,086
32	Barcelona	Spanyolország	1885	243,077
33	Lissabon	Portugália	1878	243,010
34	Bordeaux	Franciaország	1886	240,582
35	Odessa	Oroszország	1885	240,000
36	Bukarest	Románia	1876	221,805
37	Bristol	Nagy-Británia és Irhon .	1885	218,169
38	Stockholm	Svédország	1885	215,688
39	Bradford	Nagy-Británia és Irhon .	1885	214,431
40	Nottingham . . .	Nagy-Británia és Irhon .	1885	211,424
41	Belfast	Nagy-Británia és Irhon .	1881	208,122
42	Antwerpen	Belgium	1886	204,498
43	Salford	Nagy-Británia és Irhon .	1885	204,075
44	Lille	Franciaország	1886	188,272
45	Hull	Nagy-Británia és Irhon .	1885	186,292
46	Prága	Ausztria	1886	182,935
47	Genua	Olaszország	1886	180,886
48	Riga	Oroszország	1885	175,332
49	Brüssel	Belgium	1886	174,686
50	Rotterdam	Németalföld	1885	173,884

Sorsz.	A város neve	O r s z á g	Év	Lélekszám
51	Charkow	Oroszország	1885	171,416
52	Lipcese	Németország	1885	170,340
53	Flórencz	Olaszország	1886	168,143
54	Kiew	Oroszország	1885	165,561
55	Köln	Németország	1885	161,401
56	M. m. Frankfurt	Németország	1885	154,513
57	Newcastle	Nagy-Británia és Irhon .	1885	153,209
58	Königsberg	Németország	1885	151,151
59	Toulouse	Franciaország	1886	147,617
60	Gent	Belgium	1886	145,424
61	Valencia	Spanyolország	1885	140,282
62	Dundee	Nagy-Británia és Irhon .	1881	140,239
63	Kasan	Oroszország	1885	139,915
64	Hannover	Németország	1885	139,731
65	Hága	Németalföld	1885	138,696
66	Lüttich	Belgium	1886	137,559
67	Leicester	Nagy-Británia és Irhon .	1885	136,147
68	Portsmouth	Nagy-Británia és Irhon .	1885	134,659
69	Messina	Olaszország	1886	134,215
70	Velence	Olaszország	1886	133,609
71	Sevilla	Spanyolország	1885	131,209
72	West-Ham	Nagy-Británia és Irhon .	1881	128,953
73	Kristiánia	Norvégia	1885	128,302
74	Nantes	Franciaország	1886	127,482
75	Oldham	Nagy-Británia és Irhon .	1885	126,390
76	Stuttgart	Németország	1885	125,901
77	Sunderland	Nagy-Británia és Irhon .	1885	125,327
78	Saratow	Oroszország	1885	122,829
79	Bologna	Olaszország	1886	121,744
80	Kisinev	Oroszország	1885	120,074
81	Bréma	Németország	1885	118,395
82	Lemberg	Ausztria	1886	117,902
83	Saint-Etienne	Franciaország	1886	117,875
84	Düsseldorf	Németország	1885	115,190
85	Nürnberg	Németország	1885	114,891
86	Danzig	Németország	1885	114,805
87	Brighton	Nagy-Británia és Irhon .	1885	114,672
88	Magdeburg	Németország	1885	114,291
89	Lodz	Oroszország	1885	113,413
90	Blackburn	Nagy-Británia és Irhon .	1885	112,574
91	Le Havre	Franciaország	1886	112,074
92	Strassburg	Németország	1885	111,987
93	Chemnitz	Németország	1885	110,817
94	Malaga	Spanyolország	1885	110,478
95	Bolton	Nagy-Británia és Irhon .	1885	110,085
96	Rouen	Franciaország	1886	107,163

Sorsz.	A város neve	O r s z á g	Év	Lélekszám
97	Elberfeld	Németország	1885	106,499
98	Catania	Olaszország	1886	106,181
99	Oporto	Portugália	1878	105,838
100	Aberdeen	Nagy-Británia és Irhon	1881	105,189
101	Altona	Németország	1885	104,717
102	Grác	Ausztria	1886	103,670
103	Barmen	Németország	1885	103,068
104	Wilna	Oroszország	1885	102,845
105	Preston	Nagy-Británia és Irhon	1885	100,406
106	Roubaix	Franciaország	1886	100,229
107	Livorno	Olaszország	1886	99,600
108	Stettin	Németország	1885	99,543
109	Reims	Franciaország	1886	97,903
110	Cardiff	Nagy-Británia és Irhon	1885	97,034
111	Aachen	Németország	1885	95,725
112	Birkenhead	Nagy-Británia és Irhon	1885	93,093
113	Murcia	Spanyolország	1885	91,948
114	Norwich	Nagy-Británia és Irhon	1885	91,215
115	Göteborg	Svédország	1885	91,033
116	Krefeld	Németország	1885	90,236
117	Jassy	Románia	1876	90,125
118	Derby	Nagy-Británia és Irhon	1885	89,691
119	Huddersfield	Nagy-Británia és Irhon	1885	87,327
120	Brünn	Ausztria	1886	85,382
121	Braunschweig	Németország	1885	85,174
122	Athén	Görögország	1884	84,903
123	Zürich	Svájc	1885	84,785
124	Halle	Németország	1885	81,982
125	Saragossa	Spanyolország	1885	81,012
126	Galacz	Románia	1876	80,763
127	Amiens	Franciaország	1886	80,288
128	Cork	Nagy-Británia és Irhon	1881	80,124
129	Wolverhampton	Nagy-Británia és Irhon	1885	79,185
130	Nancy	Franciaország	1886	79,038
131	Croydon	Nagy-Británia és Irhon	1881	78,953
132	Szeged	Magyarország	1886	78,805
133	Dortmund	Németország	1885	78,435
134	Orel	Oroszország	1885	78,091
135	Cartagena	Spanyolország	1884	77,980
136	Nizza	Franciaország	1886	77,478
137	Halifax	Nagy-Británia és Irhon	1885	77,378
138	Utrecht	Németalföld	1885	77,359
139	Ferrara	Olaszország	1886	77,334
140	Berditsew	Oroszország	1885	77,223
141	Plymouth	Nagy-Británia és Irhon	1885	76,045
142	Samara	Oroszország	1885	75,478

Sorsz.	A város neve	Ország	Év	Lélekszám
143	Trieszt	Ausztria	1880	74,544
144	Angers	Franciaország	1886	73,044
145	Pádua	Olaszország	1886	72,794
146	Krakkó	Ausztria	1886	71,850
147	Genf	Svájc	1885	71,453
148	Brest	Franciaország	1886	70,778
149	Astrachan	Oroszország	1885	70,554
150	Toulon	Franciaország	1886	70,122
151	Drinápoly	Törökország	hozzá- vetőleg	70,000
152	Nîmes	Franciaország	1886	69,898
153	Mühlhausen	Németország	1885	69,759
154	Lucca	Olaszország	1886	69,705
155	Dünaburg	Oroszország	1885	69,033
156	Verona	Olaszország	1886	68,997
157	Basel	Svájc	1885	68,992
158	Rochdale	Nagy-Británia és Írhon	1881	68,866
159	Limoges	Franciaország	1886	68,477
160	Posen	Németország	1885	68,315
161	Granada	Spanyolország	1885	67,395
162	Cherson	Oroszország	1885	67,349
163	Nikolajew	Oroszország	1885	67,249
164	Greenrock	Nagy-Británia és Írhon	1881	66,704
165	Nisni-Novgorod	Oroszország	1885	66,585
166	Szabadka	Magyarország	1886	66,176
167	Rennes	Franciaország	1886	66,139
168	Augsburg	Németország	1885	65,905
169	Mainz	Németország	1885	65,852
170	Gateshead	Nagy-Británia és Írhon	1881	65,803
171	Swansea	Nagy-Británia és Írhon	1881	65,597
172	Essen	Németország	1885	65,064
173	Alexandria	Olaszország	1886	64,832
174	Xerez de la Fron- tera	Spanyolország	1884	64,329
175	Cassel	Németország	1885	64,083
176	Tula	Oroszország	1885	63,928
177	Bari Pugliában	Olaszország	1886	63,919
178	Ravenna	Olaszország	1886	62,364
179	Mannheim	Németország	1885	61,273
180	Rostow	Oroszország	1885	61,256
181	Leith	Nagy-Británia és Írhon	1881	61,168
182	Karlsruhe	Németország	1885	61,066
183	Dijon	Franciaország	1886	60,855
184	Orleans	Franciaország	1886	60,826
185	Southampton	Nagy-Británia és Írhon	1881	60,051
186	Saloniki	Törökország	hozzá- vetőleg	60,000

Sorsz.	A város neve	O r s z á g	Év	Lélekszám
187	Palma	Spanyolország	1885	59,586
188	Tours	Franciaország	1886	59,585
189	Stockport	Nagy-Británia és Irhon .	1881	59,553
190	Calais	Franciaország	1886	58,969
191	Walsall	Nagy-Británia és Irhon .	1881	58,795
192	Burnley	Nagy-Británia és Irhon .	1881	58,751
193	Modena	Olaszország	1886	58,616
194	Jeliszawetgrad .	Oroszország	1885	58,496
195	Minsk	Oroszország	1885	58,399
196	Erfurt	Németország	1885	58,386
197	Cadix	Spanyolország	1885	58,042
198	Tourcoing	Franciaország	1886	58,008
199	Brescia	Olaszország	1886	57,962
200	Le Mans	Franciaország	1886	57,591
201	Bobruisk	Oroszország	1885	57,444
202	St.-Helena. . . .	Nagy-Británia és Irhon .	1881	57,403
203	South-Shield . .	Nagy-Británia és Irhon .	1881	56,875
204	Montpellier . . .	Franciaország	1886	56,765
205	H.-M.-Vásárhely	Magyarország	1886	56,706
206	Besançon	Franciaország	1886	56,511
207	Orenburg	Oroszország	1885	56,371
208	West-Bronwich .	Nagy-Británia és Irhon .	1881	56,295
209	Woronesch	Oroszország	1885	56,177
210	Taganrog	Oroszország	1885	56,047
211	Middlesbrough .	Nagy-Británia és Irhon .	1881	55,934
212	Schitomir	Oroszország	1885	55,875
213	Görlitz	Németország	1885	55,702
214	Parsley	Nagy-Británia és Irhon .	1881	55,638
215	Ystradyfodwg .	Nagy-Británia és Irhon .	1881	55,632
216	Wiesbaden	Németország	1885	55,454
217	Lübeck	Németország	1885	55,399
218	Würzburg	Németország	1885	55,010
219	Pisa	Olaszország	1886	54,728
220	Witebsk	Oroszország	1885	54,676
221	O. m. Frankfurt	Németország	1885	54,085
222	Metz	Németország	1885	54,072
223	Aston Manor . . .	Nagy-Británia és Irhon .	1881	53,842
224	Pistaja	Olaszország	1886	53,256
225	Debreczen	Magyarország	1886	52,694
226	Perugia	Olaszország	1886	52,498
227	Grenoble	Franciaország	1886	52,484
228	Bury	Nagy-Británia és Irhon .	1881	52,213
229	Northampton . .	Nagy-Británia és Irhon .	1881	51,881
230	Bath	Nagy-Británia és Irhon .	1881	51,814
231	Kiel	Németország	1885	51,706

Sorsz.	A város neve	O r s z á g	Év	Lélekszám
232	Reggio Emilia-ban	Olaszország	1886	51,505
233	Groningen	Németalföld	1885	51,359
234	Revel	Oroszország	1885	51,277
235	Potsdam	Németország	1885	50,877
236	Bielostok	Oroszország	1885	50,726
237	Ipswich	Nagy-Británia és Írhon .	1881	50,546
238	Kowno	Oroszország	1885	50,493
Összesen 238 város				39 450,304

Magyarország nagyobb városai. — Befejezésül ideiktatjuk a 10 ezer lelket meghaladó magyarországi városok és községek lélekszámát, úgy a mint azt négyrendbeli népszámlálás, 1850-ben, 1857-ben, 1869-ben és 1880-ban konstataulta, feltüntetvén a 30 év alatt elért szaporodás nagyságát is:

Folyó sz.	Város vagy község	1850-ben	1857-ben	1869-ben	1880-ban	Növekedés 1851-től 1880-ig o/o-ban
1	Budapest	156,506	187,891	270,685	460,551	130'38
2	Szeged	50,244	62,700	70,179	73,675	46'63
3	Szabadka	48,126	53,499	56,323	61,367	27'51
4	Debreczen	30,906	36,282	46,111	51,122	65'48
5	Hódmező-Vásárhely .	33,090	42,501	49,153	50,966	54'00
6	Pozsony	42,064	43,863	46,540	48,006	14'12
7	Kecskemét	31,896	39,434	41,195	44,887	40'73
8	Arad	22,398	26,959	32,725	35,556	58'75
9	Temesvár	17,669	22,507	32,223	33,694	90'69
10	Békés-Csaba	23,049	27,865	30,022	32,616	41'50
11	Nagyvárad	22,538	22,443	28,698	31,324	38'98
12	Makó	22,426	25,595	27,449	30,063	34'05
13	Kolozsvár	16,886	20,615	26,382	29,923	77'27
14	Brassó	21,571	26,826	27,766	29,584	37'15
15	Szentes	22,136	26,094	27,658	28,712	29'71
16	Pécs	15,690	17,447	23,863	28,702	45'33
17	Zágráb	14,258	16,657	19,857	28,388	99'10
18	Kassa	13,034	16,417	21,742	26,097	100'22
19	Székes-Fehérvár . . .	14,971	18,217	22,683	25,612	71'08
20	Czepléd	16,934	19,008	22,216	24,872	46'88
21	Zombor	21,601	22,436	24,309	24,693	14'31
22	Miskolcz	16,435	17,472	21,199	24,319	47'97
23	Nyíregyháza	14,405	17,487	21,896	24,102	67'32

Sorszám	Város vagy község	1850-ben	1857-ben	1869-ben	1880-ban	Növekedés 1851-től 1880-ig ‰-ban
24	Félegyháza	17,813	19,390	21,313	23,912	34'24
25	Sopron	16,726	18,898	21,108	23,222	38'84
26	Békés	18,035	20,125	22,547	22,938	27'19
27	Nagy-Kőrös	15,824	19,954	20,091	22,769	43'89
28	Szarvas	17,000	18,217	22,446	22,504	32'38
29	Versecz	17,244	19,087	21,095	22,329	29'49
30	Jászberény	16,739	17,534	20,233	21,507	28'48
31	Ujvidék	10,007	15,822	19,119	21,325	113'10
32	Mezőtúr	15,637	18,040	20,447	21,213	35'66
33	Zenta	14,797	16,808	19,938	21,200	43'27
34	Fiume	10,568	15,319	17,884	20,981	98'53
35	Győr	16,486	17,834	20,035	20,981	27'27
36	Eger	16,858	17,688	19,150	20,669	22'96
37	Nagy-Kikinda	13,866	17,462	18,834	19,845	43'12
38	Szatmár-Németi	12,874	14,288	18,353	19,708	53'08
39	Nagy-Becskerek	14,350	17,519	19,666	19,529	36'09
40	Nagy-Szeben	16,268	18,558	18,998	19,446	19'54
41	Baja	14,031	18,621	18,110	19,241	37'13
42	Hajdu-Böszörmény	14,936	17,367	19,208	19,035	27'44
43	Nagy-Kanizsa	7,128	11,722	11,128	18,398	158'11
44	Szolnok	10,617	13,936	15,847	18,247	71'92
45	Eszék	13,221	13,883	17,247	18,201	37'67
46	Békés-Gyula	11,845	16,626	18,495	18,046	52'38
47	Orosháza	10,915	12,663	14,554	18,032	65'20
48	Csongrád	12,595	15,479	17,356	17,857	41'62
49	Pancsova	—	14,607	13,408	17,127	17'25
50	Gyöngyös	13,258	15,450	15,830	16,061	21'14
51	Török-Szent-Miklós	6,665	11,030	13,024	16,046	140'75
52	Karczag	12,026	12,689	14,486	15,825	31'59
53	Kalocsa	11,358	12,868	16,302	15,789	39'01
54	Selmecz- és Bélabánya	14,098	13,644	14,029	15,265	8'28
55	Ó-Becse	7,012	11,122	14,058	15,040	114'49
56	Kis-Kún-Halas	12,783	13,339	13,127	15,039	17'65
57	Pápa	12,417	12,910	14,223	14,654	18'02
58	Hajdu-Nánás	10,149	11,337	13,198	13,957	37'52
59	Vác	10,562	12,799	12,894	13,199	24'97
60	Komárom	10,953	11,951	12,256	13,108	19'67
61	Ó-Kanizsa	9,407	11,010	12,594	13,069	38'93
62	Hajdu-Szoboszló	10,399	11,081	12,269	13,038	25'38
63	Maros-Vásárhely	8,943	11,217	12,678	12,883	44'06
64	Árokszállás	8,172	8,582	9,625	12,794	56'56
65	Duna-Földvár	12,023	12,720	12,382	12,720	5'80
66	Veszprém	10,468	10,789	12,002	12,575	20'13
67	Nagy-Károly	9,539	10,670	12,754	12,523	31'28
68	Mohács	9,392	10,699	12,140	12,385	31'87

Sorszám	Város vagy község	1850-ben	1857-ben	1869-ben	1880-ban	Növekedés 1851-től 1880-ig ‰-ban
69	Turkeve	9,162	9,819	10,969	12,042	31'43
70	Apatin	8,422	7,938	11,047	11,973	42'16
71	Szegzárd	9,261	10,013	11,069	11,948	29'01
72	Zimony	—	8,746	8,915	11,836	35'33
73	Uj-Pest	673 ¹⁾	2,056	6,722	11,668	1633'73
74	Ungvár	6,677	8,537	11,017	11,373	70'30
75	Mező-Berény	8,376	9,788	10,915	11,368	35'72
76	Sátoralja-Ujhely	6,526	6,811	9,946	11,264	72'60
77	Abony	8,313	9,905	10,232	11,186	34'56
78	Kún-Szent-Márton	7,485	9,091	10,036	11,155	49'03
79	Paks	9,471	9,070	9,434	11,086	17'05
80	Kis-Ujszállás	9,461	9,545	10,376	11,083	17'14
81	Mindszent	7,148	9,193	9,414	10,859	51'92
82	Máramaros-Sziget	5,557	6,408	8,833	10,852	95'29
83	Nagy-Szombat	7,717 ¹⁾	9,556	9,737	10,824	40'26
84	Szombathely	4,099	5,853	7,561	10,820	163'97
85	Dorozsma	9,280	9,447	9,688	10,652	14'79
86	Nagylak	11,690	9,502	9,661	10,646	(—) 8'93
87	Szent-Tamás	5,631	7,718	9,634	10,609	88'40
88	Mező-Kövesd	7,339	8,454	9,196	10,606	44'52
89	Érsekújvár	6,604	7,622	9,483	10,584	60'27
90	Nagy-Szalonta	8,557	11,677	12,333	10,403	21'57
91	Varasd	8,398	8,978	10,623	10,371	23'49
92	Gyetva	7,730	8,379	10,035	10,320	33'51
93	Dévaványa	7,247	9,962	10,165	10,184	40'53
94	Kis-Kún-Majsa	6,481	7,432	7,333	10,163	56'81
95	Gyoma	7,806	8,575	9,907	10,160	30'16
96	Eperjes	6,311	8,916	10,772	10,139	60'66
97	Miava	9,407	9,269	9,637	10,018	6'50

II. Mozgó népesség.²⁾

1. Házasság.

Házasságkötések Magyarországon. — Az esketések abszolút és relatív nagyságát a Magyarbirodalomban s annak egyes részeiben a következő számok mutatják:

¹⁾ Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára. Pesten 1851.

²⁾ Magyar statisztikai Évkönyv. I. füzet, 1876—1886. Budapest. — Oesterreichisches statistisches Handbuch. Fünfter Jahrgang, 1886. Wien 1887. — Oesterreichische Statistik. Bewegung der Bevölkerung der im Reichsrathe

É v	A kötött házasságok száma			1000 lélekre esik házasság		
	Magyarország és Fiume	Horvát-Szlavonország	A magyar birodalomban	Magyarország és Fiumében	Horvát-Szlavonországban	A magyar birodalomban
1876.	135,189	19,116	154,305	9'98	10'52	10'04
1877.	125,231	18,149	143,380	9'15	10'47	9'24
1878.	129,526	17,488	147,014	9'40	9'55	9'41
1879.	140,438	21,750	162,188	10'13	11'19	10'32
1880.	125,021	19,105	144,126	9'07	10'23	9'20
Átlag 1876—1880.	131,081	19,121	150,202	9'52	10'42	9'61
1881.	137,210	20,523	157,733	9'98	10'87	10'06
1882.	142,161	21,678	163,839	10'26	11'26	10'38
1883.	145,252	22,357	167,609	10'40	11'36	10'50
1884.	144,681	22,723	167,404	10'22	11'41	10'37
1885.	142,652	22,517	165,169	9'93	11'11	10'08
Átlag 1881—1885.	142,391	21,960	164,351	10'16	11'20	10'30
1886.	140,016	20,658	160,674	9'63	10'14	9'69

A házasságkötések száma az 1881—85-ki évötödben jóval nagyobb volt, mint az 1876—80-ki quinquenniumban. Kétségtelenül jelentékeny része van ebben az utóbbi évötöd kedvezőbb aratási eredményének. Így látjuk a jótermésű 1878 év után 1879-ben oly magasra szökni az esketéseket, minőt az egész évötödben nem ért el, így látjuk továbbá 1883-ban az 1882. évi bő aratás duzzasztó hatását; 1886-ban azonban az esketések száma érezhetőleg meg-

vertretenen Königreiche und Länder im Jahre 1886. Wien 1888. — Statistique de la France. Nouvelle série, Tome XIV. Statistique annuelle; Année 1884. Paris 1887. Monatshefte zur Statistik des deutschen Reichs. Jahrgang 1887. December-Heft. Berlin 1887. — Popolazione. Movimento dello stato civile. Anno XXV. 1886. Roma 1887. — Statistical abstract for the United Kingdom from 1872. to 1886. London 1887. — Annuaire statistique de la Belgique 1886. Bruxelles 1887. — Annuaire statistique des Pays-Bas pour 1886. et années antérieures. — Mouvement de la population dans la Russie d'Europe en 1881, en 1882. Szent-Pétervár 1887. — Mouvement de la population de la Russie d'Europe en 1883. Szent-Pétervár 1887. — Statistique de l'Empire de Russie I. Annuaire statistique de la Russie. 1884—85. St. Petersburg 1887. — Statistical abstract for the principal and other foreign countries from 1876 to 1885—86. London 1888. — The statesman's year-book for the year 1886, 1887, 1888. Edited by J. Scott Keltie. London and New-York 1886, 1887, 1888. — Movimento dello stato civile. Confronti internazionali per gli anni 1865—83. Roma 1884.

csökkent s míg 1881-től 1885-ig az arányszám egyetlen évben sem volt tiznél kevesebb, 1886-ban már csak 9·69 esketést számíthatunk ezer lakóra.

Horvát-Szlavonország állandóan nagyobb arányszámot mutat a magyar anyaországnál, de a hullámzás itt és ott csaknem évről-évre szabályosan történik, ha emelkedik Magyarországbán, emelkedik Horvát-Szlavonországban is, ha az előbbiben száll, az utóbbiban is hanyatlik.

Házasságkötések Európa államaiban. — Európa különböző államaiban az esketések abszolút számát az alábbi kimutatás tünteti fel:

Sorszám	O r s z á g	A kötött házasságok száma				
		1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban
1	Európ. Oroszország . .	718,932	735,063	692,665	683,575	—
2	Németország	350,457	352,999	362,593	368,619	372,318
3	Franciaország	281,060	284,519	289,555	283,170	283,193
4	Nagy-Británia és Irhon	253,008	254,607	252,947	244,178	240,956
5	Olaszország	224,041	231,945	239,513	233,931	233,310
6	Ausztria	183,378	176,016	179,171	175,233	180,191
7	Magyarország	163,839	167,656	167,528	165,299	160,793
8	Orosz Lengyelország .	—	—	60,938	63,412	—
9	Románia	44,242	47,206	40,548	39,586	—
10	Belgium	39,214	38,666	39,205	39,910	36,642
11	Svédország	28,967	29,499	30,200	30,911	—
12	Németalföld	29,571	29,815	30,528	29,894	30,298
13	Szerbia	22,009	22,122	20,370	17,093	23,311
14	Svájc	19,414	19,695	19,898	20,105	20,080
15	Dánia	15,496	15,642	15,970	15,645	—
16	Norvégia	12,874	12,710	13,247	13,024	12,900
17	Görögország	11,186	—	—	—	—

Sajnos, ezen kimutatás nem teljes, részint mert hiányzik belőle, néhány ország; részint pedig, mert némely államnál az adatokat nem vezethettük a legujabb időkig.

Az abszolút számoknál jóval érdekesebbek az arányszámok s itt, a nagyobb részletesség kedvéért, az egyes birodalmak alkotó részeit külön is feltüntetjük, így a Németbirodalom mellett az egyes német államokat, a Magyarbirodalom mellett külön Magyarországot és Horvát-Szlavonországot stb.

Sorsz.	O r s z á g	E s k e t é s 1000—1000 l a k ó r a			
		1865—1883- ban	1884-ben	1885-ban	1886-ban
1	Szerbia	12'41	10'70	8'98	12'25
2	Horvát-Szlavonország .	10'62	11'93	11'82	10'84
3	Magyarbirodalom . . .	—	10'64	10'50	10'22
4	Magyarország	10'30	10'46	10'31	10'12
5	Szászország	9'23	9'06	9'20	9'38
6	Európai Oroszország .	9'41	8'48	8'36	—
7	Olaszország	7'71	8'42	8'22	8'20
8	Poroszország	8'61	7'98	8'15	8'18
9	Ausztria	8'52	8'09	7'91	8'14
10	Finnország	7'99	—	—	—
11	Orosz Lengyelország .	7'88	7'65	7'97	—
12	Dánia	7'80	8'11	7'95	—
13	Németbirodalom	8'43	7'74	7'87	7'95
14	Románia	6'54	7'84	7'65	—
15	Németalföld	7'99	7'61	7'45	7'55
16	Anglia és Wales	8'08	7'87	7'61	7'54
17	Franciaország	7'99	7'64	7'47	7'47
18	Spanyolország	7'32	—	—	—
19	Svájc	7'41	6'99	7'06	7'06
20	Baden	8'16	6'50	6'65	6'97
21	Nagy-Británia és Irhon	—	7'25	7'00	6'91
22	Bajorország	8'42	6'77	6'74	6'89
23	Elszász és Lotharingia	7'33	6'74	6'65	6'72
24	Norvégia	6'87	6'80	6'69	6'63
25	Württemberg	8'28	6'23	6'65	6'60
26	Skócia	7'15	6'98	6'76	6'55
27	Svédország	6'52	6'40	6'55	—
28	Belgium	7'15	6'78	6'90	6'33
29	Görögország	6'11	—	—	—
30	Irhon	4'77	4'36	4'09	4'00

Látjuk e kimutatásból, hogy Magyarországot, akár az egész birodalmat tekintjük, akár annak egyes alkatrészeit, az esketések számára nézve csak az egy Szerbia előzi meg. Utána következik az iparos Szászország, melyet viszont az alacsony kultúrfokon álló Oroszország követ. Általában a házasságok arányszámánál a legfeltünőbb összeviasszaságot látjuk; a sűrű népességű és iparos Szászországban magas az esketések száma, a szintén sűrű népességű és iparos Belgiumban alacsony, a kezdetleges viszonyok közt élő Szerbiában igen magas, a szintén primitív gazdasági viszonyokkal bíró Görögországban igen alacsony.

Házasságkötések hitfelekezetek szerint. — A szorosabb értelemben vett Magyarországon a házasságok arányszáma hitfelekezetek szerint következőleg alakult:

Hitfelekezet	Ezer lélekre esik házasság		
	átlag 1881 — 1885-ben	1885-ben	1886-ban
Római katolikus . . .	10'23	9'90	9'55
Görög » . . .	11'49	10'47	11'12
Görög keleti	9'76	9'39	9'38
Ágostai	10'01	9'76	9'42
Helvét	10'54	10'42	10'03
Unitárius	10'37	11'72	9'37
Zsidó	8'18	8'02	7'77

Lényeges eltérést csak a zsidók mutatnak, ezeknél a házasságok arányszáma következetesen jóval alacsonyabb, mint a többi hitfelekezeteknél. A görög katolikusoknál valamivel magasabb, mint a többiekénél s ez az egyetlen hitfelekezet, melynél 1886-ban emelkedést látunk.

Vegyes házasságok. Hazánkban, hol a népesség nemcsak erősen meg van oszolva az egyes hitfelekezetek közt, hanem a hol a különböző hitfelekezetek a valódi türelemtől áthatva testvéri egyetértésben élnek egymás mellett: a vegyes házasságok igen gyakran előfordulnak, és pedig, a mi a felvilágosodás öröndetes terjedéséről tanúskodik, évről-évre nagyobb számban.

Az utóbbi évtized alatt a vegyes házasságok abszolút és relatív számát a magyar birodalomban a következő kimutatás tünteti fel:

É v	V e g y e s h á z a s s á g o k					
	abszolút számokban			a kötött házasságok száza- lékában		
	Magyar- ország és Fiume	Horvát- Szlavon- ország	Magyar biroda- lom	Magyar- ország és Fiume	Horvát- Szlavon- ország	Magyar biroda- lom
1876	8,067	140	8,207	5'97	0'73	5'32
1877	8,865	142	9,007	7'08	0'78	6'28
1878	9,593	206	9,799	7'41	1'18	6'67
1879	10,801	265	11,066	7'69	1'22	6'82
1880	9,506	230	9,736	7'60	1'20	6'76
átlag 1876—80	9,366	197	9,563	7'15	1'03	6'37

É v	V e g y e s h á z a s s á g o k					
	abszolút számokban			a kötött házasságok száza- lékában		
	Magyar- ország és Fiume	Horvát- Szlavon- ország	Magyar biroda- lom	Magyar- ország és Fiume	Horvát- Szlavon- ország	Magyar biroda- lom
1881	10,749	271	11,020	7'88	1'32	6'98
1882	11,404	269	11,673	8'02	1'24	7'12
1883	11,860	254	12,114	8'17	1'14	7'23
1884	12,099	316	12,415	8'36	1'39	7'42
1885	12,100	337	12,437	8'48	1'50	7'53
átlag 1881—85	11,643	289	11,932	8'17	1'32	7'26
1886	12,237	348	12,585	8'74	1'68	7'83

Az emelkedés csaknem megszakítás nélküli, alig van év, mely visszaesést mutatna, úgy hogy a vegyes házasságok száma 1876-tól 1886-ig 53'34 ‰-kal emelkedett s míg az előbbi évben a kötött házasságoknak csak 5'32 ‰-a volt vegyes, addig 1886-ban a vegyes házasságok már 7'83 ‰-ot képviseltek. Az emelkedés nem szorított az anyaországra, Horvát-Szlavonországban, hol a felekezeti exclusivitás sokkal erősebben uralkodott, aránylag még nagyobb mérvű emelkedést látunk.

A különböző hitfelekezetűek vegyülését vegyes házasságban a következő számok mutatják:

A vőlegény vallása	A menyasszony vallása	Átlag 1881— 1885-ben	1885- ben	1886- ban
		az összes vegyes házasságok ‰-ában		
Római katolikus . .	Görög katolikus . .	8'35	9'21	9'12
» » . .	Görög keleti	1'69	1'57	1'57
» » . .	Ágostai	9'74	9'95	9'32
» » . .	Református	14'50	14'10	14'08
» » . .	Unitárius	0'42	0'59	0'45
	Együtt	34'70	35'42	34'54
Görög katolikus . .	Római katolikus . .	8'65	8'60	8'45
» » . .	Görög keleti	6'00	5'73	6'29
» » . .	Ágostai	0'49	0'39	0'59
» » . .	Református	2'26	2'34	2'54
» » . .	Unitárius	0'12	0'10	0'08
	Együtt	17'52	17'16	17'95

A vőlegény vallása	A menyasszony vallása	Átlag 1881— 1885-ben	1885- ben	1886- ban
		az összes vegyes házasságok ‰-ában		
Görög keleti	Római katolikus	2'11	1'98	2'09
» »	Görög katolikus	6'49	5'98	6'52
» »	Ágostai	0'27	0'20	0'29
» »	Református	0'62	0'63	0'53
» »	Unitárius	0'04	0'02	0'02
	Együtt	9'53	8'81	9'45
Ágostai	Római katolikus	9'99	9'95	9'84
»	Görög katolikus	0'60	0'66	0'53
»	Görög keleti	0'40	0'54	0'24
»	Református	3'30	3'47	3'25
»	Unitárius	0'08	0'07	0'07
	Együtt	14'37	14'69	13'93
Református	Római katolikus	15'93	15'89	15'79
»	Görög katolikus	2'14	2'17	2'49
»	Görög keleti	0'40	0'60	0'45
»	Ágostai	3'24	3'04	3'20
»	Unitárius	0'81	0'72	0'93
	Együtt	22'52	22'42	22'86
Unitárius	Római katolikus	0'40	0'44	0'42
»	Görög katolikus	0'04	0'04	0'06
»	Görög keleti	0'06	0'07	0'03
»	Ágostai	0'05	0'04	0'05
»	Református	0'81	0'91	0'71
	Együtt	1'36	1'50	1'27
	Összesen	100	100	100

Leggyakrabban köttetik vegyes házasság római katolikusok és reformátusok között, és itt is gyakrabban vesz el református vőlegény római katolikus menyasszonyt, mint megfordítva. Gyakori még a vegyes házasság római katolikusok és ágostaiak közt, úgy hogy a két protestáns egyház hívei és a római katolikusok közötti házasságok csaknem felét teszik az összes vegyes házasságoknak. Tekintélyes számot képviselnek még a római és görög katolikusok, továbbá az utóbbiak és a görög keletiek közötti házasságok is. A görög keletiek a többi hitfelekezetekkel nem is igen keverednek.

A vegyes házasságok a különböző hitfelekezetek lelkészei előtt kötött házasságok közt következő arányban szerepelnek:

Hitfelekezet	Vegyes házasságok a kötött házasságok százalékában		
	átlag 1881—1885-ben	1885-ben	1886-ban
Római katolikus	5'45	5'45	5'56
Görög katolikus	12'38	13'60	13'03
Görög keleti	4'97	4'96	5'51
Ágostai evangélikus . . .	16'05	16'91	17'17
Helvét	13'65	14'52	15'31
Unitárius	25'81	25'64	28'08

A görög keletiekénél a csekély arányszám természetes magyarázatát azon körülmény nyújtja, hogy e felekezet hívei, a mint fentebb láttuk, nem igen keverednek más hitvallásaikkal, hogy azonban a római katolikusoknál is époly alacsony, kik a vegyes házasságokhoz oly nagy contingenst szolgáltatnak, az első tekintetre nagyon feltűnik, oka abban rejlik, hogy a római katolikus lelkészek tekintélyes része még ma is ellenséges álláspontot foglal el a vegyes házasságokkal szemben s így a házasság többnyire a másik fél lelképásztora előtt köttetik meg.

A házasulók kora. — A házasulók korát, szintén csak a magyar anyaországban, a következő néhány szám teszi szemlélhetővé:

Vőlegények	Ezer vőlegény közül volt			Menyasszonyok	Ezer menyasszony közül volt		
	átlag 1881—1885-ben	1885-ben	1886-ban		átlag 1881—1885-ben	1885-ben	1886-ban
24 éven alóli . .	315	321	313	20 éven aluli . .	369	379	372
24—30 éves . .	465	460	466	20—24 éves . .	341	337	340
30—40 éves . .	123	123	126	24—30 éves . .	159	152	158
40—50 éves . .	58	57	57	30—40 éves . .	76	75	75
50—60 éves . .	28	27	27	40—50 éves . .	40	41	40
60 éven felüli .	11	12	11	50 éven felüli .	15	16	15

Általánosan ismert tény, hogy hazánkban jóval korábban lépnek házasságra, mint Európa legtöbb államában; utalunk e tekintetben azon összeállításra, melyet Bodio után Évkönyvünk múlt évi (1887-ki) folyamában közöltünk. Álljon mégis itt a következő rövid nemzetközi összehasonlítás az 1886. évről:¹⁾

Ország	1000 vőlegény közül volt 1886-ban					
	24 éven aluli	24—30 éves	30—40 éves	40—50 éves	50—60 éves	60 éven felüli
Magyarország	312·6	466·5	125·9	56·7	27·1	11·2
Horvát-Szlavonorsz.	518·6	265·2	105·8	66·8	31·2	12·4
Ausztria	188·9	453·3	216·8	84·7	38·3	18·0
Poroszország	696·0		215·8	56·5	22·7	9·0
Bajorország	^{a)} 291·3	^{a)} 352·0	247·6	69·5	28·4	11·2
Olaszország	252·5	430·5	212·9	65·9	24·8	13·4
Németalföld	320·8	333·1	229·8	73·8	29·4	13·1
	1000 menyasszony közül volt 1886-ban					
	20 éven aluli	20—24 éves	24—30 éves	30—40 éves	40—50 éves	50 éven felüli
Magyarország	371·2	340·5	158·1	75·2	39·9	15·1
Horvát-Szlavonorsz.	514·7	248·4	116·7	61·1	41·7	17·4
Ausztria	171·1	306·5	300·3	147·2	57·0	17·9
Poroszország	84·5	731·6		135·1	38·0	10·8
Bajorország	112·6	^{a)} 405·8	^{a)} 268·6	156·0	44·2	12·8
Olaszország	232·6	366·2	242·7	108·4	35·1	15·0
Németalföld	^{e)} 133·8	^{f)} 364·3	270·3	158·9	52·6	20·1

Hogy milyen volt az összekelt párok életkora közt a különbség a magyar anyaországban, azt az 1886. évről a következő arányszámok tüntetik fel:

¹⁾ Oesterreichische Statistik. Bewegung der Bevölkerung im Jahre. 1886. Wien, 1888. — Statistisches Handbuch für den Preussischen Staat. Band I. Berlin, 1888. — Zeitschrift des koeniglich bayerischen statistischen Bureau's. Neunzehnter Jahrgang. 1887. No. 4. München. — Popolazione. Movimento dello stato civile. Anno XXV. 1886. Roma, 1887. — Annuaire statistique des Pays-Bas pour 1886 et années antérieures.

^{a)} 25 éven aluli. — ^{b)} 26—30 éves. — ^{c)} 21—25 éves. — ^{d)} 26—30 éves. — ^{e)} 21 éven aluli. — ^{f)} 21—24 éves.

A menyasszony kora	E z e r					
	24 éven aluli	24—30 éves	30—40 éves	40—50 éves	50—60 éves	60 éven felüli
	vőlegény közül egybekelt 1886-ban					
20 éven aluli menyasszonynyal. .	558	378	145	38	10	7
20—24 éves » . .	350	401	292	112	31	14
24—30 » » . .	75	179	294	200	73	34
30—40 » » . .	13	36	227	338	201	98
40—50 » » . .	3	5	40	283	443	315
50 éven felüli » . .	1	1	2	29	242	532

Ezen számokban erős törvényszerűség nyilatkozik, a vőlegények legnagyobb része rendszeren egy korcsoporttal fiatalabb menyasszonynyal kel egybe, a 24 éven aluli vőlegények legnagyobb része 20 éven aluli menyasszonynyal, a 24—30 éves vőlegények legnagyobb része 20—24 éves menyasszonynyal, s így tovább egészen a legmagasabb korig.

A házassulók családi állapota. — A házasságokat családi állapot szerint, szintén csak a magyar anyaországban, a következő számok részletezik:

Összekelt	átlag 1880—1885		1885-ben		1886-ban	
	szám- szerint	‰	szám- szerint	‰	szám- szerint	‰
Legény hajadonnal	108,712	76'48	110,002	77'26	107,882	77'21
Özveg özvegygel	12,990	9'18	12,514	8'79	11,969	8'57
Özveg ember hajadonnal .	12,875	9'06	12,571	8'83	12,984	9'29
Özveg asszony legénynyel	6,208	4'37	5,905	4'15	5,608	4'01
Elvált férfi hajadonnal . .	499	0'35	511	0'36	441	0'32
Elvált nő legénynyel . . .	413	0'29	424	0'30	392	0'28
Elvált férfi özv. asszonynyal	217	0'15	209	0'15	200	0'14
Elvált asszony özv. emberrel	237	0'17	231	0'16	253	0'18
Összesen . . .	142,151	100'00	142,367	100'00	139,729	100'00

A protogam házasságok arányszáma az utóbbi két évben az 1880—85-ki átlaggal szemben némi emelkedést mutat, s ezzel ellentétben a tiszta palingam házasságoké némi csökkenést.

Hazánkban a protogam házasságok aránya nem oly kedvező, mint a legtöbb európai államban. A nagyobb halálozás, a rövidebb

átlagos életkor több házasság felbomlását idézi elő, mi természetesen érezhető hatással van a palingam házasságok szaporítására.

Bodio szerint a protogam házasságok aránya Európában következő:

100 házasság közül protogam volt:

1. Horv.-Szlavonors. (1876—85) 69'3	14. Németalföld (1865—82) . . . 82'1
2. Magyarország (1876—85) . . . 75'1	15. Elzász-Lotharing. (1872—81) 82'2
3. Ausztria (1865—83) . . . 75'8	16. Dánia (1865—82) . . . 82'3
4. Oroszország (1867—78) . . . 77'2	17. Olaszország (1865—83) . . . 83'2
5. Württemberg (1871—82) . . . 78'2	18. Belgium (1865—83) . . . 83'4
6. Finnország (1869—82) . . . 78'2	19. Franciaország (1866—82) . . . 84'3
7. Svájc (1876—83) . . . 79'0	20. Thuringia (1877—82) . . . 84'6
8. Bajorország (1865—83) . . . 79'8	21. Románia (1870—82) . . . 84'8
9. Poroszország (1867—83) . . . 80'0	22. Svédország (1865—82) . . . 85'2
10. Szászország (1876—83) . . . 80'9	23. Norvégia (1865—83) . . . 85'3
11. Spanyolország (1865—70) . . . 81'1	24. Skócia (1865—81) . . . 85'3
12. Anglia (1865—82) . . . 81'9	25. Írland (1865—83) . . . 85'7
13. Baden (1866—83) . . . 82'0	26. Görögország (1865—82) . . . 86'1

Kiegészítésül álljon itt a legújabb időből is (1886-ból) egy rövid nemzetközi összehasonlítás:¹⁾

Ország	Ezer házasság közül összekelt 1886-ban								
	legény			özvegy ember			elvált férfi		
	haja- donnal	özvegy asszony- nyal	elvált asszony- nyal	haja- donnal	özvegy asszony- nyal	elvált asszony- nyal	haja- donnal	özvegy asszony- nyal	elvált asszony- nyal
Magyarország.	772'2	40'1	2'8	93'0	85'5	1'8	3'2	1'4	?
Hová-									
Szlavonország	769'7	34'3	—	98'1	97'9	—	—	—	—
Ausztria ²⁾ . . .	765'4	53'2	—	127'5	53'9	—	—	—	—
Poroszország .	822'3	43'2	4'6	89'0	31'9	2'1	4'8	1'4	0'7
Bajorország .	793'7	51'7	1'6	122'7	27'1	0'7	1'8	0'6	0'1
Olaszország ²⁾ .	850'3	31'1	—	85'9	32'7	—	—	—	—
Németalföld ²⁾	829'9	37'1	—	89'3	43'7	—	—	—	—

Házasságok rokonok közt. — A rokonok között kötött házasságok a megfigyelésnek szintén érdekes tárgyát nyújtják:

¹⁾ Oesterreichische Statistik. Bewegung der Bevölkerung im Jahre. 1886. Wien, 1888. — Statistisches Handbuch für den Preussischen Staat. Band I. Berlin, 1888. — Zeitschrift des königlich bayerischen statistischen Bureau's. Neunzehnter Jahrgang. 1887. No. 4. München. — Popolazione. Movimento dello stato civile. Anno XXV. 1886. Roma, 1887. — Annuaire statistique des Bays-Bas pour 1886 et années antérieures.

²⁾ Ausztriában, Olaszországban és Németalföldön az elváltak az özvegyekhez vannak számítva.

É v	Összekelt a magyar anyaországban					
	Sógor sógornővel		Nagybátya unokahúggal		Nagynéne unokaöccsel	
	általában	az összes házasságok %ában	általában	az összes házasságok %ában	általában	az összes házasságok %ában
1881	471	0'34	189	0'14	27	0'02
1882	421	0'30	180	0'13	23	0'02
1883	518	0'36	227	0'16	33	0'02
1884	510	0'35	217	0'15	27	0'02
1885	507	0'36	265	0'19	27	0'02
átlag 1881—85	485	0'34	216	0'15	27	0'02
1886	472	0'34	228	0'16	23	0'02

A sógorsági viszonyban levő egyének házasságánál nem történik rokon vér összekeveredése s legfeljebb némi ethikai okok szólhatnak ellene. Neműgy a rokon s különösen a legközelebbi rokon házasságoknál. A tudomány bebizonyította, hogy a rokon vér keveredése elsatnyulásra, degenerációra vezet s számos átöröklött betegségeknek, szellemi vagy testi gyöngeségnek lesz kútforrásává. A fentebbi számok szerint nálunk a rokon házasságok elég ritkán fordulnak elő; nem kell azonban felednünk, hogy itt csak a legközelebbi rokonok, a nagybátya és unokahug, nagynéne és unokaöcs között kötött házasságok szerepelnek. Kíváncs voltna, hogy statisztikánk, legalább az első fokon, az unokatestvérek közötti házasságokat is kimutatná.

A házasságok felbomlása. — A házasságok felbomlásáról az alábbi kimutatás nyújt tájékoztatást:

É v	A magyar anyaországban							
	a kötött	a feloszlott	ezer kötött házasságra esik feloszlott	halál		elválás		
				által feloszlott házasságok				
				házasságok száma	száma	%	száma	%
1876	135,011	111,397	825	110,487	99'19	910	0'81	
1877	125,064	116,185	929	115,271	99'21	914	0'79	
1878	129,346	112,860	873	111,883	99'15	977	0'85	
1879	140,267	112,088	799	111,083	99'10	1,005	0'90	
1880	124,860	118,529	949	117,280	98'95	1,249	1'05	
átlag 1876—80 . .	130,910	114,212	872	113,201	99'11	1,011	0'89	

É v	A magyar anyaországban							
	a	a fel-	ezer kö- tött ház- ságra esik feloszlott	halál		elválás		
	kötött	oszlott		által feloszlott házasságok				
	házasságok száma			száma	%	száma	%	
1881	137,025	113,181	826	112,112	99'05	1,069	0'95	
1882	141,944	104,862	739	103,899	99'08	963	0'92	
1883	145,004	105,680	729	104,734	99'10	946	0'90	
1884	144,416	103,735	718	102,688	98'99	1,047	1'01	
1885	142,367	107,655	756	106,688	99'10	967	0'90	
átlag 1881—85 . .	142,151	107,024	753	106,025	99'07	999	0'93	
1886	139,729	104,390	747	103,545	99'19	845	0'81	

E kimutatás szembetűnő javulást mutat. Mig az 1876—80-ki évötödben minden 1000 kötött házasságra 872 felbomlott házasság esett, az 1881—85-ki quinquenniumban csak 753, 1886-ban pedig épen csak 747. Ez hazánkban az átlagos élettartam növekedésére látszik mutatni. A házasságok legnagyobb részét a halál bontja fel, 11 év közül csak kettőben haladta meg az 1 százalékot az elválás folytán felbomlott házasságok száma.

2. Születések.

Születések Magyarországon. — Hazánkban a születések száma az utóbbi évtized alatt következő hullámozást mutatott:

É v	Magyar-ország és Fiume	Horvát-Szlavon-ország	A magyar birodalom	100 lélekre esik születés		
				Magyar-ország és Fiumé-ban	Horvát-Szlavon-ország-ban	A magyar birodalomban
1876	624,841	88,315	713,156	46	49	46
1877	596,855	81,566	678,421	44	45	44
1878	593,788	80,973	674,761	43	44	43
1879	636,656	87,772	724,428	45	47	46
1880	598,684	84,092	682,776	44	44	44
átlag 1876—80	610,165	84,543	694,708	44	46	44
1881	605,114	82,700	687,814	44	43	44
1882	623,230	84,781	708,011	45	44	45
1883	641,268	89,666	730,934	45	46	45
1884	661,243	92,409	753,652	46	46	46
1885	656,292	93,908	750,200	45	46	45
átlag 1881—85	637,429	88,693	726,122	45	45	45
1886	674,862	98,393	773,255	46	49	47

E kimutatás a születések számának örvendetes emelkedéséről tanuskodik. A születések Magyarorszáiban az 1881—85-ki évötöd-ben 4'47 ‰ emelkedést mutatnak az 1876—80-ki évötöddel szem-ben, s ugyancsak az utóbbival szemben 1886-ban 10'60 ‰-ot. Még nagyobb volt az emelkedés Horvát-Szlavonorszáiban, ott átlag 1881—85-ben 4'99 ‰-kal, 1886-ban pedig 16'38 ‰-kal több szüle-tés volt mint az 1876—80 évek átlagában. Ezzel hazánkknak rend-kívül kedvező születési aránya még kedvezőbbé vált, ugy hogy Hor-vát-Szlavonország az utóbbi években még Oroszországot is megelőzi, a magyar anyaország pedig közvetlen ez után sorakozik.

Születések Európa államaiban. — Mielőtt azonban az Európai államokból a születési arányszámokat bemutatnók, érdekes-nek látjuk feltüntetni a születések abszolút számát is :

Sorszám	O r s z á g	Az élve szülöttek száma				
		1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban
1	Európai Oroszország	3.926,661	3.884,964	4.003,103	3.959,951	—
2	Németország	1.702,348	1.683,699	1.725,583	1.729,927	1.746,079
3	Nagy-Británia és Irhon	1.137,848	1.133,347	1.154,666	1.136,331	1.145,138
4	Olaszország	1.061,094	1.071,452	1.130,741	1.125,970	1.086,960
5	Franciaország. . .	935,566	937,944	937,758	922,361	912,782
6	Ausztria	873,522	858,832	878,321	860,663	876,063
7	Magyarország . . .	696,682	718,908	741,206	737,358	759,865
8	Spanyolország . . .	—	—	518,136	—	—
9	Orosz-Lengyelország	—	—	332,386	306,688	—
10	Románia.	187,105	202,259	199,161	213,580	212,810
11	Belgium	176,345	174,484	176,721	175,043	175,091
12	Németalföld	146,454	144,102	148,480	148,028	150,851
13	Svédország	134,300	132,875	138,745	137,308	—
14	Szerbia	¹⁾ 81,299	¹⁾ 88,547	¹⁾ 91,463	¹⁾ 91,813	¹⁾ 84,351
15	Svájc	82,689	81,974	81,571	80,349	80,763
16	Dánia	65,070	64,474	68,340	67,464	—
17	Norvégia.	59,375	59,498	60,025	61,052	60,700
18	Görögország	43,157	—	—	—	—

Mindjárt szembeszökik e kimutatásból, hogy mily óriási töme-get képez Oroszországban az évi születések száma, jöllehet még Orosz-Lengyelország szülöttei sincsenek befoglalva ; körülbelül a Németbirodalom, Nagy-Britannia és Olaszország együttesen érik fel.

¹⁾ A halva szülöttek beszámításával.

Az Osztrák-Magyar monarchiában a születések száma az utóbbi öt év alatt 1'57 és 1'64 millió között ingadozott s így nem igen áll távol a Németbirodalom születési számától, sőt Bosznia- és Hercegovinával együtt ezt valószínűleg el is éri.

A születések arányszámát a következő kimutatás tünteti fel. Itt azonban meg kell jegyeznünk, hogy a Magyarországnál kimutatott arányszámok a fentebb kimutatottaktól azért térnek el, mert ott az összes születések vétettek, itt az élveszülöttek, ott osztóul az évről-évre kiszámított népesség alkalmaztatott, itt pedig az 1880-ki népesség szám :

Sorszám	O r s z á g	Születés 1000—1000 lakóra			
		1865— 1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban
1	Horvát-Szlavonország . .	45'3	47'9	48'7	51'0
2	Európai Oroszország . .	49'4	49'0	48'5	—
3	A m. korona országai . .	—	47'1	46'8	48'3
4	Magyarország	43'0	47'0	46'6	47'9
5	Szerbia	43'6	48'0 1)	48'2 1)	44'3 1)
6	Szászország	42'4	41'7	41'8	42'9
7	Románia	29'7	38'5	41'3	41'1
8	Ausztria	38'4	39'7	38'9	39'6
9	Orosz-Lengyelország . .	42'1	41'8	38'5	—
10	Olaszország	36'8	39'7	39'6	38'2
11	Poroszország	38'8	37'1	37'6	37'9
12	Németalföld	35'9	37'0	36'9	37'6
13	Németország	39'0	36'8	36'9	37'3
14	Bajorország	39'5	37'7	36'9	36'9
15	Württemberg	42'6	36'9	36'0	35'8
16	Finnország	35'5	—	—	—
17	Anglia és Wales	35'1	34'9	34'4	34'8
18	Dánia	31'3	34'7	34'3	—
19	Skócia	34'7	34'5	33'8	34'0
20	Baden	37'8	33'6	32'8	33'3
21	Nagy-Británia és Irhon .	—	33'1	32'6	32'8
22	Norvégia	30'8	30'8	31'4	31'2
23	Spanyolország	33'9	31'2	—	—
24	Elzász és Lotharingia . .	34'0	31'7	30'9	30'9
25	Belgium	31'5	30'5	30'3	30'3
26	Svédország	30'2	29'4	29'1	—
27	Svájc	30'2	28'7	28'2	28'4
28	Görögország	28'4	—	—	—
29	Franciaország	25'4	24'8	24'3	24'1
30	Irhon	26'4	23'0	22'4	22'0

1) A halva szülöttek beszámításával.

Születések nagysága megyék szerint. A születések viszonylagos számát megyék szerint a következő táblázatok mutatják:

Folyó sz.	Országrés és megye	Ezer lélekre esik születés						
		1881	1882	1883	1884	1885	átlag 1881—85	1886
a) <i>Duna bal partja :</i>								
1	Árva megye . . .	38	42	36	38	37	38	39
2	Bars » . . .	44	46	45	47	44	45	46
3	Esztergom » . . .	47	48	49	49	48	48	47
4	Hont » . . .	38	39	40	37	39	39	40
5	Liptó » . . .	42	44	42	42	43	43	44
6	Nógrád » . . .	44	45	46	47	45	45	49
7	Nyitra » . . .	48	50	49	49	48	49	51
8	Pozsony » . . .	41	43	43	44	42	43	44
9	Trencsén » . . .	44	50	47	46	47	47	50
10	Turóc » . . .	40	45	42	43	43	43	43
11	Zólyom » . . .	46	47	43	46	44	45	48
Összesen .		44	46	45	45	44	45	46
b) <i>Duna jobb partja :</i>								
1	Baranya megye . . .	40	39	40	40	38	39	39
2	Fejér »	45	47	47	47	45	46	46
3	Győr »	40	43	44	45	43	43	44
4	Komárom »	44	47	47	48	45	46	46
5	Moson »	41	43	42	45	42	42	43
6	Somogy »	42	44	43	44	42	43	43
7	Sopron »	40	42	42	42	41	41	42
8	Tolna »	43	43	42	43	41	42	43
9	Vas »	40	41	40	41	41	41	41
10	Veszprém »	43	44	43	45	43	43	45
11	Zala »	41	44	44	45	44	44	45
Összesen .		41	43	43	44	42	43	43
c) <i>Duna-Tisza köze :</i>								
1	Bács-Bodrog megye	51	49	51	51	49	50	49
2	Csongrád »	46	46	48	49	47	47	47
3	Heves »	50	50	50	52	51	51	53
4	Jász-N.-K.-Szolnok m.	48	47	50	50	49	49	50
5	Pest-Pilis-Solt-K.-K. »	45	46	47	49	49	47	49
Összesen .		48	47	49	50	49	48	49

Folyó sz.	Országgrész és megye	Ezer lélekre esik születés						
		1881	1882	1883	1884	1885	átlag 1881—85	1886
	d) <i>Tisza jobb partja :</i>							
1	Abauj-Torna megye .	43	45	41	42	43	43	43
2	Bereg »	45	48	46	49	49	47	52
3	Borsod »	44	46	45	47	45	45	48
4	Gömör »	38	40	37	42	40	39	42
5	Sáros »	43	44	40	43	41	42	44
6	Szepes »	43	45	41	44	42	43	43
7	Ung »	44	47	46	45	44	45	49
8	Zemplén »	42	44	43	45	46	44	49
	Összesen . .	42	45	42	45	44	43	46
	e) <i>Tisza bal partja :</i>							
1	Békés megye . .	50	51	52	52	48	50	48
2	Bihar » . .	46	48	48	51	49	48	53
3	Hajdú » . .	45	43	44	46	46	45	46
4	Máramaros » . .	45	49	48	49	49	48	49
5	Szabolcs » . .	43	48	51	53	54	50	58
6	Szatmár » . .	40	41	44	46	44	43	49
7	Szilágy » . .	41	42	45	47	45	44	48
8	Ugocsa » . .	47	46	45	50	49	47	53
	Összesen . .	44	46	47	50	48	47	50
	f) <i>Tisza-Maros szöge :</i>							
1	Arad megye	49	48	52	54	52	51	56
2	Csanád »	55	57	60	57	55	57	57
3	Krassó-Szörény »	37	36	38	38	37	37	39
4	Temes »	46	44	49	48	47	47	48
5	Torontál »	52	48	53	53	50	51	50
	Összesen . .	47	45	49	49	47	47	49
	g) <i>Erdély :</i>							
1	Alsó-Fehér megye	41	41	45	43	45	43	45
2	Besztercze-Naszód »	37	38	38	38	39	38	38
3	Brassó »	42	40	40	39	39	40	37
4	Csik »	45	43	46	46	43	44	44
5	Fogarás »	38	41	39	36	39	39	38
6	Háromszék »	41	41	42	39	40	41	39
7	Hunyad »	37	36	38	36	38	37	41
8	Kolozs »	42	43	46	45	45	44	45
9	Kis-Küküllő »	42	43	46	43	45	44	45

Folyó sz.	Országgrész és megye	Ezer lélekre esik születés						
		1881	1882	1883	1884	1885	átlag 1881—85	1886
10	Maros-Torda megye	42	42	45	44	45	43	45
11	Nagy-Küküllő »	37	36	36	35	36	36	37
12	Szeben »	39	37	39	37	37	38	38
13	Szolnok-Doboka »	40	41	42	43	42	41	42
14	Torda-Aranyos »	41	42	44	44	44	43	44
15	Udvarhely »	40	40	42	39	41	40	39
	Összesen . .	40	40	42	41	41	41	41
	Magyarország	44	45	45	46	45	45	46
	Fiume város és területe	41	47	48	53	54	49	56
	Horvát-Szlavonország	43	44	46	46	46	45	49
	A magyar birodalom .	44	45	45	46	45	45	47

Legnagyobb a születési arány a Duna-Tisza közén, a Tisza bal partján és a Maros-Tisza szögében s különösen egyes megyék oly nagyszámu születéssel dicsekszenek, hogy például Csanád megyében hat év közül még a leggyengébb évben is 55 születés esett ezer lakosra, volt azonban év, midőn 60. Többnyire igen nagy még a születési arány Arad, Szabolcs, Heves, Békés, Torontál, Bács stb. megyében. Legkevesebb a születés az erdélyi megyékben, noha az európai általános születési arányhoz képest itt is elég magas.

Születések nagysága hitfelekezetek szerint. — Az egyes hitfelekezetek közt a születési arányszám tekintetében meg lehetős eltérést látunk, a mint azt a következő (csakis a szorosabb értelemben vett Magyarországot illető) számok mutatják:

Hitfelekezet	Ezer lélekre esik születés			Hitfelekezet	Ezer lélekre esik születés		
	átlag 1881—1885	1885-ben	1886-ban		átlag 1881—1885	1885-ben	1886-ban
Róm. katolikus . .	48	47	49	Református	42	42	43
Görög »	46	47	48	Unitárius	39	40	37
Görög keleti	44	44	45	Zsidó	38	37	38
Ágostai	42	41	41				

Legtöbb gyermek születik a két katolikus egyház híveinél, legkevesebb pedig a zsidók- és unitáriusoknál. A két protestáns egyház közepes helyet foglal el, de úgy, hogy a reformátusok aránya egy kissé kedvezőbb. A görög keletieké ennél is kedvezőbb, a nélkül, hogy utólérné a görög katolikusok arányát, mely többnyire alatta marad a római katolikusok arányának.

Születések nagysága a városokban. — A születések aráyszáma a városokban általában nem olyan nagy, mint a vidéki lakosságnál; hazánk 25 törvényhatósági joggal bíró városában következő volt:

Folyó sz.	A város neve	Ezer lélekre esik születés						
		1881	1882	1883	1884	1885	átlag 1881—85	1886
1	Szeged	43	42	45	49	47	45	48
2	Kecskemét	46	48	48	48	46	47	47
3	Szabadka	47	47	50	46	49	48	46
4	Arad	42	39	42	45	45	42	46
5	Budapest	40	42	42	40	45	42	45
6	Nagyvárad	42	39	40	43	42	41	45
7	Kassa	40	41	41	40	44	41	44
8	Ujvidék	43	42	43	45	41	43	43
9	Kolozsvár	38	38	37	41	40	38	41
10	Székes-Fehérvár . .	40	42	39	44	38	40	40
11	Debreczen	38	38	38	41	39	39	40
12	Pancsova	36	40	40	39	41	39	39
13	Selmecz-ésBélabánya	37	36	39	42	42	39	39
14	Pozsony	34	36	36	38	36	36	39
15	Pécs	33	34	33	36	38	35	38
16	Maros-Vásárhely . .	34	35	35	34	34	34	39
17	Zombor	41	39	40	43	38	40	38
18	Temesvár	36	39	41	38	37	38	38
19	Szatmár-Németi . . .	37	34	38	38	37	37	38
20	Hódmező-Vásárhely.	42	41	42	40	41	41	37
21	Komárom	36	35	40	41	34	37	37
22	Győr	33	35	33	37	35	35	36
23	Baja	37	37	35	36	36	42	34
24	Sopron	33	34	34	34	32	33	34
25	Versecz	43	43	41	43	40	42	33
Összesen .		39	40	39	41	42	40	42

Bár egyes városok igen nagy születési aránnyal dicsekszenek, a 25 város átlaga jóval alatta marad az országos átlagnak, pedig itt a születések száma a városok 1880-ki lélekszámához van hasonlítva, nem pedig az évről-évre fejlődő népszámhoz, mely a legtöbb

városnál, minthogy a városok nemcsak belülről szaporodnak, meg nem határozható. Erős fejlődésű városnál ez nagy különbség, például Budapestnél 1886-ban, ha az akkori lélekszámot vesszük számításunkhoz alapul, az arányszám nem 45, hanem csak 36·6 lesz.

Némely európai nagyvárosban a születések aránya következőleg alakult:¹⁾

A város neve	1000 lélekre esett születés			A város neve	1000 lélekre esett születés		
	1885-ben	1886-ban	1887-ben		1885-ben	1886-ban	1887-ben
Budapest . .	35·8	36·6	37·3	Birmingham	33·7	32·9	31·7
Koppenhága	38·7	37·2	37·1	London . . .	32·5	32·2	31·6
Glasgow . .	38·1	37·9	36·8	Berlin	34·8	33·4	31·1
Amsterdam .	38·0	37·0	36·6	Liverpool . .	33·6	33·4	31·1
Varsó	35·6	36·2	36·4	Brüsszel . . .	30·6	30·3	29·8
Boroszló . .	35·7	36·7	36·1	Marseille . .	30·3	28·8	29·4
München . .	36·1	35·3	35·3	Edinburg . .	29·8	29·2	29·2
Hamburg . .	35·9	34·9	34·8	Szt.-Pétervár	29·4	30·0	27·9
Stockholm .	33·9	37·2	33·7	Dublin	28·7	28·9	27·9
Bécs	34·9	34·1	33·6	Basel	28·1	27·0	27·5
Róma	—	—	32·2	Velence . . .	26·4	27·3	—
Bukarest . .	31·2	32·8	32·1	Páris	27·2	27·1	27·1
Drezda . . .	33·2	32·7	31·8	Lyon	22·6	20·5	20·6
Krakkó . . .	32·3	31·9	—	Genf	18·7	18·9	17·6

Ép úgy, a mint hazánk a születések számát tekintve a legelső helyek egyikén áll, fővárosunk is egyik legkedvezőbb születési arányt mutatja az európai nagyvárosok között, nem úgy, mint Szent-Pétervár, mely daczára Oroszország magas születési arányának, nagyon gyenge születési arányszámmal bír. Leggyengébb a születés a francia és svájci nagyvárosokban.

Törvénytelen szülöttek Magyarországon. — A születések statisztikájának legsötétebb pontját a törvénytelen születések teszik. Okozza bár a törvénytelen születések nagy számát akár az erkölcsi érzület hanyatlása, akár a társadalmi és gazdasági viszonyok alakulása, az eredményt tekintve, az államra és társadalomra egyaránt baj az. Azok a szerencsétlenek, kik nem érzik a családi élet jótékony, nemesítő hatását, azt a szerető gondoskodást, melyel a törvényes házasságban élő szülők többnyire örködni szoktak

¹⁾ Résumé annuel de statistique démographique et de géographie médicale, dressé par le docteur E. Jansens, inspecteur en chef du service, d'hygiène de la ville de Bruxelles.

gyermekük testi és lelki épsége fölött, csak ritkán válnak a társadalom hasznos tagjaivá s az a bélyeg, melyet a sok százados előítélet homlokukra nyom, többnyire kijelöli őket a bűnnek, az elbukásnak.

A törvénytelen szülöttek számát hazánkban a következő kimutatás tünteti föl:

É v	Magyarország és Fiume	Horvát-Szlavonország	Magyar birodalom	Ezer születésre esett törvénytelen születés		
				Magyarország	Horvát-Szlavonország	Magyar birodalom
1876	46,080	4,401	50,481	74	50	71
1877	44,801	4,431	49,232	75	54	73
1878	44,174	4,478	48,652	74	55	72
1879	49,764	4,977	54,741	78	57	76
1880	48,205	4,904	53,109	80	58	78
átlag 1876—1880	46,605	4,638	51,243	76	55	74
1881	48,654	4,845	53,499	80	59	78
1882	51,301	5,004	56,305	82	59	80
1883	52,632	5,163	57,795	82	58	79
1884	55,380	5,407	60,787	84	59	81
1885	55,636	5,394	61,030	85	57	81
átlag 1881—1885	52,721	5,162	57,883	83	58	80
1886	56,819	5,825	62,644	84	59	81

Sajnos, a törvénytelen szülöttek arányszáma nálunk csaknem évről-évre emelkedik, mit főleg 1879 óta észlelhetünk. Az anyaországban az arány sokkal kedvezőtlenebb, mint Horvát-Szlavonországban, de a társországokban is jóval nagyobb volt az arány az 1881—85-ki évtöbbedben, mint a megelőző quinquenniumban s 1886-ban 32·36 ‰-kal több törvénytelen gyermek született mint 1876-ban, az emelkedés az anyaországban ugyanazon idő alatt csak 23·30 ‰-ot képviselt.

Törvénytelen szülöttek az európai államokban. — A törvénytelen születések arányát Európa különböző országaiban a következő számok mutatják: ¹⁾

¹⁾ Dr. Moriz Ertl: Uneheliche Geburt und Legitimation, Stat. Monatschrift. XIII. Jg. Wien, 1887. — Annuaire stat. des Pays-Bas pour 1886 et années antérieures. — Annuaire stat. de la Belgique. 1886. Bruxelles 1887. — Popolazione. Movimento dello stato civile. Anno XXV. 1886. Roma 1887. — Statistisches Jahrbuch für das Deutsche Reich. 1888. Berlin, 1888. — Mouvement de la popul. dans la Russie d'Europe en 1882 és 1883. Szent-Pétervár. 1887. — Annuaire stat. de la Russie 1884—85. St. Pétersbourg 1887. — Statistique de la France, Stat. annuelle, 1884, 1883, 1882, 1881. Paris.

Sorszám	Az ország neve	Ezer születés közül törvénytelen volt						
		1881- ben	1882- ben	1883- ban	1884- ben	1885- ben	átlag 1881- egész 1885	1886- ba
1	Irhon ¹⁾	25	27	26	27	—	—	—
2	Európai Oroszország ²⁾ .	—	27	26	27	27	—	—
3	Németalföld	29	30	31	33	33	31	33
4	Anglia és Wales ¹⁾	49	49	48	47	48	48	—
5	Svájc	48	50	50	50	50	50	—
6	Horvát-Szlavonország . . .	59	59	58	58	57	58	59
7	Olaszország ²⁾	74	76	80	77	76	76	76
3	A magy. kor. országai . . .	78	80	79	81	81	80	81
9	Poroszország	78	81	81	83	82	81	82
10	Franciaország	78	79	82	83	—	—	—
11	Magyarország	80	82	82	84	85	83	84
12	Belgium	80	82	81	86	88	83	—
13	Norvégia	84	82	—	—	—	84	—
14	Skócia ¹⁾	83	84	—	—	—	—	—
15	Württemberg	89	89	90	92	98	91	100
16	Németország	91	93	92	95	95	93	95
10	Svédország	101	103	102	—	—	102	—
18	Dánia	100	106	—	—	—	103	—
19	Szászország	129	132	129	133	131	131	130
20	Bajorország	135	136	133	139	139	136	139
21	Ausztria	145	146	147	148	149	147	148

Törvénytelen szülöttek hitfelekezetek szerint. — A törvénytelen születések száma hitfelekezetek szerint nagy ingadozást mutat. A magyar anyaországról a következő számok nyújtanak ez irányban tájékoztatást:

Hitfelekezet	1000 születésre esik törvénytelen születés			Hitfelekezet	1000 születésre esik törvénytelen születés		
	átlag 1881—1885	1885-ben	1886-ban		átlag 1881—1885	1885-ben	1886-ban
R.-katholikus . . .	90	91	89	Református . . .	86	75	85
Görög » . . .	72	76	77	Unitárius . . .	113	112	118
Görög keleti . . .	85	91	92	Zsidó	31	36	47
Ágostai	61	62	64				

Első tekintetre szembe tűnik, hogy mily kedvező a zsidók aránya, bár az utóbbi két évben ezeknél is nagy mérvű hanyatlást

¹⁾ A halva szülöttek nélkül. — ²⁾ Lengyelország nélkül. -- ³⁾ A kitett gyermekek is a törvénytelen születésűek közé vannak számítva.

látunk. Elég kedvező még az ágostaiak aránya is, de annál kedvezőtlenebb az unitáriusoké. Az unitáriusok után a római katolikusok és görög keletiek mutatnak legmagasabb, következésképp legkedvezőtlenebb arányszámot.

Törvénytelen szülöttek a városokban. — Törvényhatósági joggal bíró városainkban a törvénytelen szülöttek számát a születések összes számához viszonyítva, a következő táblázat mutatja:

F. sz.	A város neve	Ezer szülöttre esik törvénytelen születés					
		1881	1882	1883	1884	1885	átlag 1881—85
1	Szabadka	53	59	47	54	48	52
2	Hódmező-Vásárhely .	72	87	72	73	75	75
3	Szeged	69	79	68	69	79	73
4	Zombor	82	92	89	96	84	88
5	Kecskemét	107	96	102	92	95	98
6	Selmecz-ésBélabánya	32	88	89	82	80	74
7	Székes-Fehérvár. . .	111	124	123	126	112	119
8	Versecz	92	80	82	101	86	88
9	Sopron	152	121	124	129	95	124
10	Pancsova	119	128	131	134	127	128
11	Ujvidék	130	128	121	127	99	120
12	Baja	96	124	134	130	123	121
13	Komárom	152	140	130	152	147	144
14	Maros-Vásárhely. . .	96	106	131	132	130	119
15	Győr	164	168	188	152	171	168
16	Szatmár-Németi. . .	157	137	164	175	155	157
17	Debreczen	184	194	173	175	175	180
18	Pécs	152	142	159	158	156	153
19	Arad	205	212	182	212	174	197
20	Kolozsvár	195	217	205	219	222	211
21	Kassa	209	204	210	204	194	204
22	Pozsony	240	256	229	257	233	238
23	Nagyvárad	265	248	243	262	256	255
24	Temesvár	276	273	245	282	286	272
25	Budapest	330	329	324	311	311	321
Összesen .		199	204	205	201	195	200

A törvénytelen szülöttek a városokban sokkal nagyobb számmal fordulnak elő, mint az összes népességben. 25 város közül csak három van, u. m. Szabadka, Hódmező-Vásárhely és Szeged, hol a törvénytelen szülöttek arányszáma alatta marad az országos arányszámnak. Legsötétebb képet mutat a főváros, hol valóban elijesztőleg nagy a törvénytelen szülöttek száma, itt jóformán minden harmadik gyermek törvénytelen. Ha az egyes éveket nézzük, az utolsó pár évben némi javulást látunk.

Halva szülöttek. — Hivatalos statisztikánk a halva szülötteket is számba veszi, de könnyen érthető okokból a halva szülöttek följegyzése nem történik elég pontossággal, s így a következő számoknak legfőllebb csak megközelítő értéket tulajdoníthatunk:

É v	Halva született		
	fiu	leány	együtt
1876	4,174	3,235	7,409
1877	4,279	3,371	7,650
1878	4,712	3,716	8,428
1879	5,451	4,260	9,711
1880	5,230	4,137	9,367
átlag 1876—80	4,769	3,744	8,513
1881	5,528	4,320	9,848
1882	5,698	4,466	10,164
1883	6,252	4,864	11,116
1884	6,477	5,011	11,488
1885	6,679	5,198	11,877
átlag 1881—85	6,127	4,772	10,899
1886	6,876	5,504	12,380

A halva szülötteknél tehát jelentékeny emelkedést látunk, de hogy ez valódi emelkedés-e, vagy a pontosabb följegyzések eredménye, eldönteni nem tudjuk. A halva szülöttek közt évről-évre jóval több a fiu, mint a leány, mi az eddigi észleleteknek tökéletesen megfelel.

A halva születéseknél nagyon érezhető a törvénytelen születek hatása, a mint a következőkből látható:

É v	E z e r			É v	E z e r		
	törvényes	törvény- telen	szülött közül általában		törvényes	törvény- telen	szülött közül általában
	szülött közül				szülött közül		
	halva született				halva született		
1876	11	22	12	1881	15	29	16
1877	12	25	13	1882	15	30	16
1878	13	27	14	1883	16	32	17
1879	14	28	15	1884	16	28	17
1880	14	29	16	1885	17	31	18
átlag 1876—80.	13	26	14	átlag 1881—85.	15	30	16
				1886	17	31	18

E számok azt mutatják, hogy a törvénytelen születések közt aránylag körülbelül kétszer annyi halva születés fordul elő, mint a törvényesek közt.

A szülöttek neme. A statisztikai megfigyelések régóta igazolták, hogy általában több fiu születik mint leány. E törvény alul hazánk sem képez kivételt:

Országrészek szerint	1000 leányra esik fiu		
	átlag 1881—85- ben	1885-ben	1886-ban
Magyarország	1,057	1,052	1,056
Fiume város és területe.	1,088	1,036	1,077
Horvát-Szlavonország	1,063	1,057	1,052
Általában .	1,058	1,053	1,055

Többes születések. — Álljon itt végül a többes születések száma s az összes születésekhez való aránya:

É v	A z e s e t e k s z á m a				1000 szüle- tésre esik többes szü- letés
	Ikrek	Hármasok	Többesek	Összesen	
1876	8,614	108	—	8,722	14
1877	8,339	93	—	8,432	14
1878	8,247	115	—	8,362	14
1879	9,158	102	1	9,261	15
1880	7,905	102	1	8,008	13
átlag 1876—80	8,453	104	—	8,557	14
1881	8,305	118	1	8,424	14
1882	8,561	106	2	8,669	14
1883	8,656	98	—	8,754	14
1884	8,666	122	3	8,791	13
1885	8,238	97	3	8,338	13
átlag 1881—85	8,485	108	2	8,595	14
1886	8,500	79	2	8,581	13

3. Halálozások.

Halandóság Magyarországon. — A halálozások abszolút és relatív számát az utóbbi évtized alatt a következő kimutatás tünteti föl:

É v	Magyar- ország és Fiume	Horvát- Szlavon- ország	A magyar birodalom	1000 lélekre esik halálozás		
				Magyar- ország- és Fiumé- ban	Horvát- Szlavon- ország- ban	Magyar biroda- lomban
1876	479,390	73,589	552,979	35	40	36
1877	500,041	70,105	570,146	36	38	37
1878	521,672	63,906	585,578	38	35	37
1879	502,493	63,873	566,366	36	34	36
1880	529,977	63,218	593,195	39	34	38
átlag 1876—1880	506,715	66,938	573,653	37	36	37
1881	493,452	59,276	552,728	36	31	35
1882	511,568	60,286	571,854	37	31	36
1883	461,921	65,070	526,991	33	33	33
1884	450,505	64,749	515,254	31	32	31
1885	475,154	60,586	535,740	33	30	33
átlag 1881—1885	478,520	61,993	540,513	34	31	33
1886	481,056	58,479	539,535	33	29	33

Hazánk egyik legnagyobb szerencsétlensége az állandó nagy halálozás. Normális halálozás mellett, ismervé népünk hatályosan nyilvánuló propagatív képességét, Magyarország már rég a sűrű népeségű országok közé tartoznék. Igaz, hogy a nagy halálozás részben természetes következménye a magas születési aránynak, de oly mérvű halálozást, minőt hazánkban számos éven keresztül látunk, a nagy számú születés sem igazol. Ujabban némi javulás mutatkozik, 1883 óta a halálozási arányszám a szorosabb értelemben vett Magyarországon 31 és 33 közt váltakozott, míg a megelőző 7 évben 35 és 39 között ingadozott, nem is említve a korábbi járványos éveket, midőn 42, 43 sőt egy ízben 65 halálozás esett minden ezer lélekre. Horvát-Szlavonországban újabb időben még kedvezőbb volt a halandóság, ott a javulás kisebb mérvben már 1878-ban, nagyobb mérvben pedig 1881-ben állt be s 1886-ban már csak 29 halálozás esett ezer lakosra. Ez már megközelíti az európai normális halandóságot, sőt ha a rendkívül magas születési arányt is tekintetbe vesszük, határozottan kedvezőnek tűnik fel.

Halandóság az európai államokban. — Európa államaiban a halálozások abszolút számát, a következő összeállítás mutatja:

Sorszám	O r s z á g	Elhaltak száma (halva szülöttek nélkül)				
		1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban
1	Európai Oroszország	3.076,262	2.881,430	2.673,242	2.865,368	—
2	Németország	1.176,853	1.190,002	1.203,500	1.199,742	1.233,684
3	Franciaország	838,539	841,141	858,784	836,897	860,222
4	Olaszország	787,326	794,196	780,361	787,217	844,603
5	Nagy - Británia és Írhon	678,120	696,092	693,110	688,065	698,076
6	Ausztria	686,951	677,337	666,523	689,493	678,458
7	Magyarország	560,525	515,324	503,266	523,404	526,728
8	Spanyolország	—	—	444,385	—	—
9	Orosz- Lengyelország	—	—	183,916	205,303	—
10	Románia	130,196	122,027	121,156	123,814	134,366
11	Belgium	114,298	119,196	121,070	117,775	116,264
12	Németalföld	85,950	91,656	94,413	90,304	95,239
13	Svédország	79,406	79,487	81,077	82,781	—
14	Szerbia	¹⁾ 42,794	¹⁾ 43,642	¹⁾ 48,885	¹⁾ 53,565	¹⁾ 60,818
15	Svájc	62,849	58,733	58,298	61,548	60,061
16	Dánia	38,738	37,403	37,597	37,000	—
17	Norvégia	35,325	32,834	31,730	32,111	31,600
18	Görögország	32,194	—	—	—	—

Ez abszolút számoknál könnyebb összehasonlítást nyújtanak az alábbi relativ számok, hol ép azért az egyes birodalmak alkatrészeit részletezve is felsoroljuk :

Sorszám	O r s z á g	Halálozás 1000—1000 lakosra			
		1865—1883	1884	1885	1886
1	Európai Oroszország . .	35·7	32·7	35·1	—
2	Magyarország	38·2	31·7	33·5	33·9
3	A m. korona országai . .	—	32·0	33·3	33·5
4	Szerbia	26·7	²⁾ 25·7	²⁾ 28·1	²⁾ 31·6
5	Ausztria	31·0	30·1	31·1	30·6
6	Szászország	29·0	29·7	28·5	30·2
7	Horvát-Szlavonország . .	38·7	33·4	31·2	30·1
8	Olaszország	29·1	27·4	27·7	29·7
9	Bajorország	30·6	28·4	28·3	28·4
10	Finnország	26·8	—	—	—
11	Spanyolország	29·1	26·7	—	—

¹⁾ A halva szülöttek beszámításával. — Hof-Kalender, 1888. Gotha.

²⁾ Halvaszülöttek beszámításával. Hof-Kalender, 1888. Gotha.

Sorszám	O r s z á g	Halálozás 1000—1000 lakosra			
		1865—1883	1884	1885	1886
12	Németország	26'6	25'7	25'6	26'3
13	Poroszország	26'5	25'4	25'3	26'2
14	Románia	26'5	23'4	23'9	26'0
15	Orosz-Lengyelország . .	27'0	23'1	25'8	—
16	Württemberg	31'5	26'7	26'6	25'1
17	Elszász és Lotharingia .	26'0	23'9	25'1	24'1
18	Németalföld	24'6	23'5	22'5	23'7
19	Baden	27'3	23'1	25'0	23'3
20	Franciaország	23'8	22'7	22'1	22'7
21	Svájc	23'2	20'5	21'6	21'1
22	Görögország	20'8	—	—	—
23	Anglia és Wales	21'4	20'4	20'1	20'7
24	Belgium	22'4	20'9	20'4	20'1
25	Nagy-Británia és Írhon	—	19'9	19'7	20'0
26	Skócia	21'4	20'1	20'0	19'7
27	Dánia	19'7	19'1	18'8	—
28	Svédország	18'9	17'2	17'5	—
29	Írhon	17'8	16'8	17'5	16'9
30	Norvégia	17'2	16'3	16'5	16'2

Eddig halandóság tekintetében Magyarország, illetőleg Horvát-Szlavonország állt legelől, az utóbbi években Oroszországnak engedték át az elsőséget, de azért, sajnos, a szorosabb értelemben vett Magyarország megtartotta a második helyet, ellenben Horvát-Szlavonország 1886-ban már Ausztriánál, sőt Szászországnál is kedvezőbb arányt mutat. — Szükségesnek látjuk itt ismét emlékeztetbe hozni, hogy hazánkra vonatkozólag az itt kimutatott s az előbb feltüntetett számok között a különbség onnan ered, hogy osztó gyanánt föntebb az évről-évre változó kiszámított népességet, itt pedig az 1880-ki népszámlálás által constatatált lélekszámot használtuk.

Halandóság megyék szerint. — A halandóságot megyék szerint 1881-től 1886-ig a következő táblázatok mutatják:

Folyó sz.	Országgrész és megye	Ezer lélekre esik halálozás						
		1881-ben	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	átlag 1881— 85-ben	1886-ban
	a) <i>Duna balpartja:</i>							
1	Árva megye . . .	32	28	28	28	31	29	30
2	Bars » . . .	39	33	35	33	32	34	30
3	Esztergom » . . .	42	40	35	31	37	37	35

Folyó sz.	Országgrész és megye	Ezer lélekre esik halálozás						
		1881- ben	1882- ben	1883- ban	1884- ben	1885- ben	átlag 1881— 1885	1886- ban
4	Hont » . . .	32	32	30	30	29	30	28
5	Liptó » . . .	38	37	33	34	37	35	39
6	Nógrád » . . .	37	36	33	30	36	34	36
7	Nyitra » . . .	39	39	39	35	36	37	37
8	Pozsony » . . .	37	36	35	33	32	34	32
9	Turóc » . . .	41	32	32	33	34	34	33
10	Trencsén » . . .	43	41	39	37	39	40	39
11	Zólyom » . . .	39	32	32	34	40	35	33
	Összesen . .	38	36	35	33	34	35	34
	b) <i>Duna jobbpartja:</i>							
1	Baranya megye . . .	32	30	31	31	31	31	29
2	Fejér » . . .	38	35	32	31	34	34	32
3	Győr » . . .	33	35	39	32	32	34	35
4	Komárom » . . .	39	39	36	32	35	36	38
5	Moson » . . .	38	35	31	33	34	34	36
6	Somogy » . . .	35	32	29	30	30	31	28
7	Sopron » . . .	35	32	31	30	30	31	32
8	Tolna » . . .	32	32	26	31	29	30	29
9	Vas » . . .	29	28	32	28	26	28	27
10	Veszprém » . . .	31	39	32	34	35	34	32
11	Zala » . . .	34	34	28	28	30	31	29
	Összesen . .	34	33	31	30	30	31	31
	c) <i>Duna-Tisza köze:</i>							
1	Bács-Bodrog megye .	30	37	36	32	29	33	32
2	Csongrád » .	32	35	31	33	32	32	35
3	Heves » .	39	38	35	37	42	38	38
4	Jász-N.-K.-Szolnok m.	37	35	35	35	36	35	35
5	Pest-Pilis-Solt-K.-Kun	36	36	35	35	35	35	41
	Összesen . .	34	36	35	34	33	34	36
	d) <i>Tisza jobb partja:</i>							
1	Abauj-Torna megye	40	32	31	32	32	33	33
2	Bereg »	40	34	31	33	38	35	36
3	Borsod »	42	33	31	34	43	36	37
4	Gömör »	38	29	31	31	33	32	34
5	Sáros »	35	27	28	32	30	30	30
6	Szepes »	36	33	33	38	40	36	35
7	Ung »	36	35	31	29	33	33	27
8	Zemplén »	43	36	32	31	32	34	32
	Összesen . .	39	33	31	33	33	34	33

Folyó sz.	Ország rész és megye	Ezer lélekre esik halálozás						
		1881- ben	1882- ben	1883- ban	1884- ben	1885- ben	átlag 1881— 1885	1886- ban
	e) <i>Tisza bal partja :</i>							
1	Békés megye	38	41	30	33	32	35	33
2	Bihar »	38	41	32	31	40	36	36
3	Hajdu »	36	33	33	33	36	34	36
4	Máramaros »	43	37	33	32	32	35	33
5	Szabolcs »	59	45	37	38	39	43	37
6	Szatmár »	41	36	30	29	34	34	32
7	Szilágy »	36	41	29	30	32	33	27
8	Ugocsa »	44	39	35	29	39	37	36
	Összesen . . .	41	39	32	32	35	36	33
	f) <i>Tisza-Maros-szöge :</i>							
1	Arad megye	42	52	38	37	40	41	35
2	Csanád »	34	51	34	34	37	38	33
3	Krassó-Szörény »	31	33	31	27	28	30	29
4	Temes »	38	44	39	36	34	38	36
5	Torontál »	32	41	35	35	33	35	35
	Összesen . . .	35	42	35	33	35	36	34
	g) <i>Erdély :</i>							
1	Alsó-Fehér megye	30	41	31	34	35	34	32
2	Besztercze-Naszód »	31	33	28	26	26	29	29
3	Brassó »	32	29	28	25	28	28	28
4	Csik »	32	44	49	35	34	38	32
5	Fogarás »	38	33	26	25	26	29	26
6	Háromszék »	36	36	30	27	29	31	27
7	Hunyad »	31	43	28	26	29	31	37
8	Kis-Küküllő »	28	49	24	29	30	32	29
9	Kolozs »	32	44	28	27	29	32	28
10	Maros-Torda »	31	39	30	28	28	31	31
11	Nagy-Küküllő »	29	32	31	24	24	27	25
12	Szeben »	29	34	27	26	26	28	25
13	Szolnok-Doboka »	32	33	28	26	27	29	25
14	Torda-Aranyos »	30	39	29	28	34	32	30
15	Udvarhely »	32	35	29	29	30	31	29
	Összesen . . .	31	38	30	27	30	31	29
	Magyarország	36	37	33	31	33	34	33
	Fiume város és területe	34	39	40	41	42	39	55
	Horvát-Szlavonország	31	31	33	32	30	31	29
	Magyar birodalom . .	35	36	36	33	31	33	33

Horvát-Szlavonországot nem számítva, legkedvezőbb a halálozási arány Erdélyben és a Duna jobb partján, az előbbinél két-

ségkívül része van ebben a csekélyebb születési aránynak, az utóbbinál pedig a magasabb, a nyugatihoz közeledő kulturának. Nagy a halandóság a Duna-Tisza közén, a Tisza-Maros szögében s a Tisza bal partján, tehát többnyire alföldi fekvésű s magas születési arányt mutató vidékeken, de nagy még a Duna balpartján is. Szükségesnek látjuk megemlíteni, hogy Pest megyének halálozási arányát 1886-ban oly magasra részben a főváros rendkívüli halálózása szöktette. Budapest nélkül az arányszám kissé alacsonyabb, 39 volt.

Halandóság a városokban. — Hazánkban a városokban, daczára, hogy a születés jóval kevesebb, a halálozás még nagyobb fokú mint az ország összes népességében:

Folyó sz.	A város neve	Ezer lélekre esik halálozás						
		1881	1882	1883	1884	1885	átlag 1881—85	1886
1	Hód-Mező-Vásárhely .	24	37	27	28	23	32	25
2	Baja	27	29	33	29	25	28	28
3	Zombor	28	34	33	30	33	31	29
4	Szatmár-Németi . .	40	37	31	30	33	34	29
5	Kolozsvár	38	49	30	30	34	36	29
6	Sopron	30	31	26	26	25	28	30
7	Székes-Fehérvár . .	37	33	31	31	33	33	31
8	Maros-Vásárhely . .	31	44	31	27	32	33	31
9	Ujvidék	32	36	38	30	35	34	32
10	Versecz	35	43	30	31	29	34	33
11	Selmecz- és Bélabánya	33	37	39	43	35	37	33
12	Pécs	33	34	33	34	35	34	34
13	Pancsova	34	33	36	31	25	32	36
14	Arad	39	40	36	36	43	39	37
15	Kecskemét	33	34	39	33	33	34	39
16	Debreczen	33	31	34	31	35	33	40
17	Temesvár	37	42	42	36	41	39	40
18	Szabadka	30	45	32	32	28	33	41
19	Szeged	32	34	31	32	36	33	41
20	Győr	30	34	41	32	34	34	41
21	Nagy-Várad	44	37	38	39	45	40	41
22	Pozsony	43	41	43	42	39	41	41
23	Budapest	36	39	33	34	33	35	44
24	Kassa	40	36	40	39	38	38	44
25	Komárom	35	42	36	31	36	36	45
Összesen . . .		34	36	34	33	34	34	38

Az 1881—85-dik évek átlagában csak két város, Baja és Sopron halálozási arányszáma állt harminczon alul, 1886-ban 5 városé; de e javulást erősen túlsúlyozta a legtöbb város nagymérvű visszaesése, úgy hogy ez évben városaink halandósága a hat év között leg-

kedvezőtlenebb volt. Vannak városaink, hol a halandóság évről-évre ijesztő nagy, ilyenek: Pozsony, Nagyvárad, Temesvár, Kassa. Általában városaink halandóságát a nagymérvű ingadozás jellemzi, egyes években, még a mérsékeltébb halálozással bíró városokban is, a halálozás rendkívül magasra szökik fel.

Hogy a nagy halandóság nem szükségképen jár a nagyvárosi étellel, mutatja a következő kimutatás, mely némely európai nagyváros halálozási arányszámát tünteti fel¹⁾:

A város neve	1000 lélekre esett halálozás			A város neve	1000 lélekre esett halálozás		
	1885-ben	1886-ban	1887-ben		1885-ben	1886-ban	1887-ben
Genf	14.7	16.0	14.5	Szt.-Pétervár . .	29.0	30.6	26.0
Edinburg	18.4	19.1	19.3	Odessa	35.7	37.4	27.1
London	19.5	19.8	19.5	Varsó	31.2	27.9	72.2
Birmingham . .	19.3	19.9	19.7	Hamburg	26.0	29.3	27.3
Basel	20.4	18.1	19.9	Bukarest	27.4	28.1	28.7
Brüssel	21.8	22.9	20.8	Róma	—	—	28.8
Berlin	24.8	25.8	21.2	Dublin.	27.8	26.9	28.8
Stockholm . . .	24.1	23.0	21.5	Marseille	33.7	35.0	29.2
Lyon	23.3	23.0	21.6	Prága	32.0	32.1	29.7
Drezda	23.9	25.5	21.7	München	30.7	29.9	29.8
Amsterdam . .	24.0	23.6	22.0	Triest	17.0	38.0	29.9
Páris	23.6	24.6	22.9	Krakkó	37.3	30.1	30.9
Glasgov	26.0	25.1	23.1	Velence	30.0	30.4	31.9
Liverpool . . .	23.7	23.7	23.6	Boroszló	30.0	31.4	—
Koppenhága . .	20.7	23.2	24.6	Budapest	29.4	39.4	—
Bécs	27.9	26.2	25.8				

Legkedvezőtlenebb a halandóság Budapesten, itt különösen kedvezőtlen volt az 1886. év, mely a kolera- és himlőjárvány pusztítása következtében rendkívül magas halálozási arányszámot mutat. Feltűnően kevés a halálozás Genfben, de ez részben a csekély születés következménye, míg ellenben az angol városok nagy születés mellett érnek el csekély halandóságot.

Mint hogy a halálozások jelentőségét helyesen csak a születések számával való összehasonlításból ítéltethjük meg, álljon itt ez irányban is egy rövid kimutatás a fentebbi nagy városokról:

¹⁾ Resumé Annuel de statistique démographique et de géographie médicale, dressé par le docteur E. Jansens, inspecteur en chef du service d'hygiène de la ville de Bruxelles.

A város neve	100 halálesetre esik születés			A város neve	100 halálesetre esik születés		
	1885- ben	1886- ban	1887- ben		1885- ben	1886- ban	1887- ben
Amsterdam . . .	157	155	166	Hamburg	138	119	129
London	166	163	162	Genf	127	118	121
Birmingham . .	175	166	161	München	118	118	118
Glasgow	147	151	159	Boroszló	119	117	117
Stockholm . . .	138	162	157	Budapest	122	93	117
Koppenhága . .	187	161	151	Páris	116	110	116
Berlin	141	130	149	Bukarest	114	117	112
Edinburg	162	153	148	Róma	—	—	112
Drezda	138	128	147	Szt.-Pétervár .	102	98	107
Brüsszel	140	133	143	Krakkó	87	106	—
Basel	137	149	143	Marseille	90	82	101
Varsó	114	130	134	Lyon	97	89	93
Liverpool	141	141	132	Dublin	103	107	92
Bécs	125	130	130	Velence	88	90	—

E kimutatás Budapest helyzetét sokkal kedvezőbbnek tünteti fel, mint az előbbi; nem számítva a járványos 1886. évet, Budapesten a születések meglehetősen meghaladják a halálozásokat, míg ellenben vannak városok, mint Lyon, Velence, hol a halálozás évről-évre nagyobb mint a születés.

Halandóság hitfelekezetek szerint. — A halálozás hitfelekezetek szerint nagyon eltérő képet mutat :

Hitfelekezet	1000 lélekre esik halálozás			Hitfelekezet	1000 lélekre esik halálozás		
	átlag 1881— 1885- ben	1885- ben	1886- ban		átlag 1881— 1885- ben	1885- ben	1886- ban
Róm. katolikus . .	36	34	34	Helvét	33	33	32
Görög »	36	34	32	Unitárius	28	28	26
Görög keleti . . .	34	33	33	Zsidó	19	19	19
Ágostai	32	31	31				

Rendkívül kedvező a zsidók halálozási aránya, versenyez Európa legkedvezőbb halandóságot mutató országaival. Tűrhető még az unitáriusoké is, de a többi hitfelekezeteké kisebb-nagyobb eltéréssel mind határozottan kedvezőtlen, kivált a római katolikusoké, de a mit részben megmagyaráz a magasabb születési arány.

Gyermekhalálozás. — A nagy halandóság egyik oka nálunk a nagyfoku gyermekhalálozás. A gyermekhalálozás az utóbbi tíz év alatt következőleg alakult :

É v	Magyarországban és Fiumében		Horvát-Szlavonországban		A magyar birodalomban	
	meghalt öt éven aluli gyermek					
	álta- lában	az összes halálozások %-ában	álta- lában	az összes halálozások %-ában	álta- lában	az összes halálozások %-ában
1876	242,389	50'57	37,079	50'39	279,468	50'54
1877	250,703	50'14	35,130	50'11	285,833	50'13
1878	274,762	52'67	30,276	47'38	305,038	52'09
1879	259,896	51'72	30,906	48'39	290,802	51'35
1880	274,682	51'83	31,490	49'31	306,172	51'61
Átlag 1876—1880	260,486	51'41	32,976	49'26	293,462	51'16
1881	248,401	50'34	28,838	48'65	277,239	50'16
1882	275,373	53'83	30,597	50'75	305,970	53'50
1883	233,610	50'57	33,129	50'91	266,739	50'62
1884	233,809	51'90	32,880	50'78	266,689	51'76
1885	250,645	52'75	30,202	49'85	280,847	52'42
Átlag 1881—1885	248,368	51'90	31,129	50'21	279,497	51'71
1886	257,831	53'60	30,334	51'87	288,165	53'41

A gyermekhalálozás Horvát-Szlavonországban kedvezőbb, mint az anyaországban; itt és ott folytonos hullámzást látunk s az 1886. év különösen kedvezőtlen volt.

Évkönyvünk mult évi folyamában a gyermekhalálozásról Bodio nyomán bő nemzetközi összehasonlítást nyújtottunk, ezuttal legyen elég az utóbbi 6 évről csak néhány külfalammal hasonlítani össze hazánk gyermekhalálozását: ¹⁾

Sorszám	Az ország neve	Ezer halálozásból gyermekhalálozás 0—5 évig						
		1881- ben	1882- ben	1883- ban	1884- ben	1885- ben	átlag 1881— 1885- ben	1886- ban
1	Magyarország	493	529	493	506	515	508	524
2	A magy. korona országai	492	526	494	505	512	506	522
3	Horvát-Szlavonország	477	498	501	499	489	493	509
4	Ausztria	507	468	473	485	476	482	480
5	Olaszország	474	485	478	471	489	479	475
6	Poroszország	453	475	461	480	512	476	491
7	Németalföld	427	429	432	460	417	433	450
8	Belgium	353	356	346	367	343	353	—

¹⁾ Magyar statisztikai évkönyv I. füzet 1881—86. Budapest. — Oesterreichische Statistik. Bewegung der Bevölkerung in den Jahren 1881—86. Wien. — Jahrbuch für die amtliche Statistik des preussischen Staates V. Jahrg. Berlin 1883. — Statistisches Handbuch für den preussischen Staat. Band I. Berlin 1888. — Popolazione Movimento dello stato civile 1882, 1884, 1886. Roma. — Annuaire statistique de la Belgique, 1884, 1885, 1886. Bruxelles. — Annuaire statistique des Pays-Bas pour 1886 et années antérieures.

A felhozott országok közt Magyarország mutat legkedvezőtlenebb képet, bár volt év, hogy Ausztriában, sőt Poroszországban is ép oly nagy foku volt a gyermekhalálozás.

Lássuk még a szorosabb értelemben vett Magyarország viszonyát hitfelekezetek szerint is:

Hitfelekezet	Ezer halott közül volt 5 éven aluli gyermek			Hitfelekezet	Ezer halott közül volt 5 éven aluli gyermek		
	átlag 1881—1885	1885-ben	1886-ban		átlag 1881—1885	1885-ben	1886-ban
Római kath. . . .	548	554	562	Helvét	488	502	513
Görög »	485	508	512	Unitárius	471	501	471
Görög keleti . . .	498	498	514	Zsidó	481	478	494
Ágostai evang. . .	492	500	502				

Rendkívül nagy a gyermekhalálozás a római katolikusoknál, legkisebb az unitáriusok és zsidóknál, bár az utóbbi felekezetenél korántsem oly kedvező, mint az általános halálozási arányszám.

A városokban valamivel kedvezőbb a gyermekhalálozás:

A város neve	Ezer halálozás közt volt gyermekhalálozás (0—5 évig)						
	1881	1882	1883	1884	1885	átlag 1881—85	1886
Pécs	345	400	386	388	420	388	388
Pozsony	422	450	409	428	420	426	398
Kolozsvár	471	502	442	441	446	460	409
Győr	395	481	441	389	479	437	410
Sopron	424	464	424	427	400	428	415
Selmecz és Bélabánya	337	438	377	466	417	407	419
Temesvár	452	426	471	460	469	455	425
Baja	462	525	504	484	442	483	431
Maros-Vásárhely . .	375	478	330	342	303	365	433
Nagy-Váradi	432	462	431	436	459	444	440
H.-Mező-Vásárhely .	432	553	460	503	414	472	448
Versecz	478	570	435	530	477	498	448
Budapest	455	465	412	447	435	443	458
Pancsova	413	498	452	400	399	432	471
Zombor	441	543	516	495	526	504	475
Komárom	415	501	496	430	447	458	476

A város neve	Ezer halálozás közt volt gyermekhalálozás (0—5 évig)						
	1881	1882	1883	1884	1885	átlag 1881—85	1886
Székesfehérvár . . .	537	512	469	474	487	476	492
Arad	502	485	462	448	445	468	495
Szatmár-Németi . . .	411	418	437	475	485	445	513
Debreczen	508	535	552	560	543	539	524
Szeged	471	535	527	558	489	516	538
Ujvidék	463	557	528	501	460	502	541
Kassa	490	458	474	439	489	470	545
Kecskemét.	494	537	552	517	551	530	580
Szabadka	532	637	522	596	550	567	627
Összesen.	457	497	455	472	460	468	479

A fentebbi táblázatból azt látjuk, hogy míg a 25 törvényhatósági város átlaga jóval kedvezőbb az országos átlagnál, addig egyes városok rendkívül kedvezőtlen képet mutatnak a gyermekhalálozás tekintetében. Nagyban és egészben a gyermekhalálozás itt is egy nyomon halad a születésekkel; a hol sok gyermek születik, sok is hal el, így látjuk Szabadkát, Kecskemétet, Szegedet magas gyermekhalálozási arányszámmal, a mint fentebb ugyanezen városok igen magas születési arányszámmal tűntek ki. De kivételek is fordultak elő, így Debreczenben a mérsékelt születések dacára rendkívül nagy a gyermekhalálozás.

A fiu gyermekek közül jóval több hal el 5 éves korig, mint a leány gyermekek közül, a mint azt a szorosabb értelemben vett Magyarországról az alábbi számok mutatják:

É v	E z e r			É v	E z e r		
	finemű	nőnemű	mindkét nemű		finemű	nőnemű	mindkét nemű
halott közül volt öt éven aluli			halott közül volt öt éven aluli				
fiu	leány	gyermek általában	fiu	leány	gyermek általában		
1876	515	495	506	1881	514	492	503
1877	511	491	502	1882	550	525	538
1878	534	519	527	1883	523	487	506
1879	527	507	517	1884	536	501	519
1880	528	509	518	1885	541	513	527
átlag 1876—80	523	504	514	átlag 1881—85	532	503	518
				1886	555	517	536

E kimutatásban az elhaltak számához hasonlítottuk az 5 éves korig elhaltakat; nem kevésbé tanulságos, ha a születések számához hasonlítjuk:

É v	E z e r			É v	E z e r		
	fiu	leány	mindkét nemű		fiu	leány	mindkét nemű
	szülöttre esik 5 éves korig meghalt				szülöttre esik 5 éves korig meghalt		
	fiu	leány	gyermek általában		fiu	leány	gyermek általában
1876	403	372	388	1881	422	398	410
1877	435	404	420	1882	454	428	442
1878	472	453	463	1883	380	348	365
1879	420	396	408	1884	367	339	354
1880	474	443	459	1885	392	371	382
átlag 1876—80	440	413	427	átlag 1881—85	403	376	390
				1886	394	370	382

A születésekhez viszonyítva is igen nagy az 5 éves korig elhalt gyermekek száma. Az utóbbi 4 év alatt a régebbi évekhez képest némi javulás mutatkozik, de nem olyan, mely reményt nyújtana, hogy a viszonyok határozottan jobbra fordulnak, mert hiszen 1884. évhez képest az utolsó két év visszaesést mutat.

A dolog természetében fekszik, hogy a törvénytelen gyermekek közt még nagyobb a halandóság:

É v	Ezer törvénytelen szülöttre esik 5 éves korig elhalt törvénytelen			É v	Ezer törvénytelen szülöttre esik 5 éves korig elhalt törvénytelen		
	fiu	leány	gyermek általában		fiu	leány	gyermek általában
1876	406	403	404	1881	438	430	434
1877	448	426	437	1882	461	445	453
1878	459	456	457	1883	408	378	393
1879	418	404	411	1884	391	380	386
1880	496	471	483	1885	415	403	409
átlag 1876—80	445	432	438	átlag 1881—85	422	407	414
				1886	433	403	418

Hitfelekezetek szerint, szintén csak a szorosabb értelemben vett Magyarországbán, a gyermekhalandóság következő volt:

Hitfelekezet	Ezer szülöttre esik 5 éves korig meghalt gyermek			Hitfelekezet	Ezer szülöttre esik 5 éves korig meghalt gyermek		
	átlag 1881—1885	1885-ben	1886-ban		átlag 1881—1885	1885-ben	1886-ban
Róm. katolikus	406	398	402	Helvét.	383	387	372
Gör. katolikus	377	366	343	Unitárius	337	355	330
Görög keleti . .	392	361	379	Zsidó	242	242	250
Ágostai	379	375	374				

A zsidók aránya itt is rendkívül kedvező, az öt éves korig elhaltak alig teszik egy negyedrészt a születéseknek. A keresztyén felekezetek közt az unitáriusok mutatnak legkedvezőbb arányt, legkedvezőtlenebbet pedig a római katolikusok. Figyelemreméltó az erősen javuló irányzat a görög katolikusoknál.

A gyermekhalálózásnak a születéshez való arányát, párhuzamosan néhány európai országban a következő kimutatás tünteti fel:

Sorszám	Az ország neve	Ezer születésre esik gyermekhalálózás 0—5 éves korig						
		1881-ben	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	átlag 1881—85	1886-ban
1	Ausztria	412	368	373	368	382	380	372
2	Magyarország . .	401	433	353	342	370	379	370
3	Am.kor. országai	393	423	354	343	363	375	361
4	Olaszország . . .	344	360	355	325	342	345	369
5	Horv.-Szlavon or.	340	352	362	348	313	343	300
6	Poroszország . .	305	321	319	326	345	323	339
7	Németalföld . . .	262	252	275	292	254	267	284
8	Belgium	235	230	237	251	231	237	—

Ausztriában némileg még kedvezőtlenebb az arány, mint nálunk, de a többi országnál tetemesen rosszabbul állunk. Sajátságos, hogy a társországok e tekintetben is kedvezőbb képet mutatnak, mint az anyaország.

A meghaltak életkora. — Évkönyvünknek már múlt évi folyamában említettük, hogy népmozgalmi statisztikáinknak legsoványabb részét a halálzási statisztika képezi. Ez, meg kell vallanunk, nem áll sem az esketések- és születésekről gyűjtött becses statisztikai

anyag, sem általában a modern halálozási statisztika színvonalán. Nálunk a statisztikai adatgyűjtés többé-kevésbé compromissum a viszonyokkal s az adatszolgáltató hatóságok képességével és buzgalomával, mely pedig — sajnos — nagyon sokszor vajmi fogyatékos. A statisztikai hivatal azonban lépésről-lépésre haladva, egymásután küzd le az akadályokat, s halálozási statisztikánk is már legközelebb tetemesen bővítve és tökéletesítve fog gyűjteni és feldolgoztatni. Addig a belügyminiszterium által gyűjtött s a közegészségügyi jelentésben közzétett adatokra vagyunk utalva, melyeknek főhibája, hogy hézagok s nem ölelik fel az összes halálozásokat; miért is czélszerűbbnek látjuk az abszolút számok mellőzésével csak a relatív számokat közölni.

A halálozást a szorosabb értelemben vett Magyarországon korcsoportok szerint az összes halálozások százalékában a következő kimutatás tünteti fel:

Korcsoportok	F é r f i a k					N ö k				
	1881-ben	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1881-ben	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben
0—1 hónapos	13'20	12'58	13'54	14'23	13'94	11'54	11'15	11'97	12'36	12'07
1—2 »	3'83	3'83	4'12	4'35	4'35	3'63	3'76	4'00	4'06	4'12
2—3 »	2'74	2'91	3'06	3'16	3'17	2'57	2'80	2'96	3'08	3'08
3—6 »	4'33	4'68	4'67	4'80	4'91	4'11	4'35	4'25	4'44	4'52
6—12 »	6'82	7'55	6'95	7'54	7'01	6'68	7'04	6'48	7'03	6'80
1 éven aluli összesen	30'92	31'55	32'34	34'08	33'38	28'53	29'10	29'66	30'97	30'59
1—5 éves	18'58	20'85	17'65	16'58	17'66	19'11	21'16	17'78	17'06	18'30
5—7 »	3'96	4'65	4'01	3'39	3'29	4'02	4'77	4'06	3'46	3'35
7—10 »	2'97	3'48	3'15	2'81	2'68	3'14	3'56	3'27	2'98	2'83
10—15 »	2'40	2'56	2'40	2'17	2'19	2'70	2'71	2'67	2'44	2'54
15—20 »	2'12	2'09	2'24	2'07	2'11	2'62	2'58	2'77	2'63	2'73
20—25 »	2'67	2'42	2'58	2'54	2'52	2'83	2'63	2'89	2'85	2'92
25—30 »	2'67	2'45	2'63	2'51	2'58	3'01	2'74	2'99	2'94	3'01
30—35 »	2'66	2'43	3'27	2'62	2'57	2'85	2'63	3'53	2'84	2'80
35—40 »	2'94	2'72	2'84	2'98	2'81	3'13	2'86	2'95	3'05	2'90
40—45 »	3'36	3'00	3'25	3'29	3'29	3'02	2'76	3'00	3'02	3'04
45—50 »	3'61	3'35	3'75	3'86	3'80	3'24	3'24	3'48	3'57	3'40
50—60 »	7'66	6'75	7'11	7'32	7'32	7'47	6'62	7'25	7'37	7'10
60 éven felül	13'40	11'63	12'70	13'72	13'72	14'14	12'58	13'64	14'76	14'42
100 éven felül . . .	0'08	0'07	0'08	0'06	0'08	0'09	0'06	0'06	0'06	0'07

Hogy e számok értékét kellőleg méltányolhassuk, meg kell említenünk, hogy a belügyminiszteri jelentés korcsoportok szerint a halálozásoknak 1881-ben 89'19⁰/₀-át, 1882-ben 89'47⁰/₀-át,

1883-ban 92·75 $\frac{0}{0}$ -át, 1884-ben 93·27 $\frac{0}{0}$ -át, 1885-ben pedig 92·91 $\frac{0}{0}$ -át tudta részletezni.

A finemüeknek körülbelül egyharmada az egy év betöltése előtt hal el; a leánygyermek halandósága az első életév betöltése előtt nem oly erős, különösen a 0—1 hónapos korban jóval kedvezőbb, de már az 1—5 éves korban kedvezőtlenebb. A hatvan éven felül elhaltak közt a nők nagyobb százalékkal szerepelnek mint a férfiak; mi arra mutat, hogy a nők közül több ér öreg-kort, mint a férfiak közül, a 100 évet meghaladottak között azonban némileg ismét erősebb a férfiak arányszáma.

A halálózást korcsoportok szerint hazánkban s vele párhuzamosan Ausztriában és Poroszországban a követk. kimutatás tünteti fel:¹⁾

Korcsoportok	Magyarországban 1885-ben			Ausztriában 1886-ban			Poroszországban 1886-ban		
	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt
az összes halálózások százalékában									
0—1 hónapos	13·94	12·07	13·03	14·44	11·03	12·79	10·36	8·85	9·63
1—2 »	4·35	4·12	4·23	3·64	3·36	3·50	23·68	21·96	22·95
2—3 »	3·17	3·08	3·12	3·10	2·75	2·93			
3—6 »	4·91	4·52	4·72	5·63	4·89	5·27			
6—12 »	7·01	6·80	6·91	7·94	7·51	7·74			
1 éven aluli összesen	33·38	30·59	32·01	34·75	29·54	32·23	34·24	30·78	32·58
1—5 éves .	17·66	18·30	17·97	15·56	16·07	15·81	16·02	17·03	16·50
5—7 » .	3·29	3·35	3·32	1·91	2·15	2·03	2·22	2·44	2·33
7—10 » .	2·68	2·83	2·76	1·83	1·99	1·91	1·89	2·17	2·16
10—15 » .	2·19	2·54	2·36	1·61	2·10	1·85	1·55	1·92	1·73
15—20 » .	2·11	2·73	2·41	1·89	2·38	2·12	1·74	1·71	1·73
20—25 » .	2·52	2·92	2·71	2·54	2·70	2·61	2·20	2·10	2·16
25—30 » .	2·58	3·01	2·79	2·34	2·82	2·57	2·18	2·45	2·31
30—35 » .	2·57	2·80	2·68	2·14	2·61	2·37	2·31	2·51	2·41
35—40 » .	2·81	2·90	2·85	2·49	2·78	2·63	2·71	2·61	2·66
40—45 » .	3·29	3·04	3·16	2·90	2·90	2·90	2·97	2·50	2·74
45—50 » .	3·80	3·40	3·60	3·17	2·89	3·03	3·19	2·45	2·84
50—60 » .	7·32	7·10	7·23	7·26	7·20	7·23	7·09	6·20	6·67
60 éven felül	13·72	14·42	14·07	19·57	21·84	20·68	19·59	23·08	21·11
100 » »	0·08	0·07	0·08	0·01	0·01	0·01	0·01	0·02	0·01
ismeretlen koru	—	—	—	0·03	0·02	0·02	0·09	0·03	0·06

¹⁾ Belügyminiszteri közegészségügyi jelentések. — Oesterreichische Statistik. Bewegung der Bevölkerung im Jahre 1886. Wien 1888. — Statistisches Handbuch für den preussischen Staat. Berlin 1888.

Láttuk fentebb, mily nagy nálunk a gyermekhalálozás, e kimutatásból azt is látjuk, hogy azt nem az első életév halálozása duzzantja oly nagyra. Az egy éven alul elhaltakra nálunk kevesebb százalék esik az összes elhaltakból, mint akár Poroszországban, akár Ausztriában. Különösen a finemüek halálozása kedvezőbb nálunk az első koréven alul, a leánygyermek halálozása ellenben erősebb, mint Ausztriában. Az 1—5 éves korban azonban nálunk már sokkal erősebb a halálozás, mint a felhozott másik két államban, mi arra enged következtetni, hogy az életerősnek született gyermekeket a kellő ápolás hiánya s a különféle gyermekjárványok pusztítják el oly nagy mértékben. A halálozásból sokkal nagyobb százalék jut nálunk a következő korcsoportokra is, jeléül, hogy nálunk a fejlődő és java-korban levők nagyobb számmal halnak el; sokkal kisebb százalék esik ellenben a 60 éven felüliekre, mert a magas kort nálunk a népességnek csak kis része éri el. Hogy a 100 éven felüliek nálunk nagyobb arányban szerepelnek, mit sem bizonyít, oly magas korban nagyon gyakran történik tévedés s a nagyon öreg emberre könnyen rá mondják, hogy száz esztendősnél is több.

Halálokok. — Hogy mily betegségek és okok idézik elő nálunk a halálozást, arra szintén nem népmozgalmi statisztikánk felel, hanem a közegészségügyi jelentés nyújt némi hézagos felvilágosítást. A közegészségügyi jelentés itt sem terjeszkedik ki a halálesetek összességére¹⁾ s azonkívül a meglévő adatokat is némileg aggályossá teszi azon körülmény, hogy számos vidéken hiányzanak a kellő szakismerettel bíró halottkémek s így a halálokok megállapítása nem történik elég szabatossággal. Kimutatásunk a hazai viszonyokkal párhuzamosan Ausztria és Poroszország megfelelő viszonyait is feltünteti; az összehasonlítás azonban az itt-ott eltérő felfogás következtében sokat vesz értékéből, s megvalljuk, hogy az itt közölt kimutatásnál még érdekesebb volna, ha azt is kimutathatnók, hogy ezer vagy tizezer lélekre a különféle halálokok által előidézett hány haláleset esik. Ez azonban, minthogy adataink nem ölelik fel az összes haláleseteket, nem kivihető, s meg kell elégednünk az alábbi kimutatással, mely előtünteti, hogy az előfordult haláleseteknek hány százalékát idézték elő a különféle halálokok:²⁾

¹⁾ Az arány itt még kedvezőtlenebb, mint a meghaltaknak korcsoportok szerinti kimutatásánál, a belügyministeri jelentés az 1885. évi halálozásoknak csak 74.54%-át részletezte halálokok szerint.

²⁾ Belügyministeri közegészségügyi jelentések. — Oesterreichische Statistik. — Statistik des Sanitätswesens für das Jahr 1884. Wien 1887. — Oesterr. stat. Handbuch für das Jahr 1887. Wien 1888. — Statistisches Handbuch für den preussischen Staat. Berlin 1888.

A h a l á l o k a	Magyar- országban		Ausztriában		Porosz- országban	
	1884- ben	1885- ben	1884- ben	1885- ben	1885- ben	1886- ban
	az összes halálesetek százalékában					
Veleszületett gyengeség	11'43	11'51	13'54	13'25	5'13	5'23
Gyermek-aszály	4'92	5'06	—	—	2'73	2'84
Tüdőgümőkór (tüdővész, aszkór) .	13 04	12'24	13'43	13'46	12'28	11'89
Tüdőlob	8'67	8'72	10'04	10'42	5'66	5'71
Mellhártyagyuladás	—	—	—	—		
Bélhurut	7'33	7'07	4'50	4'47	1'73	2'50
Vérhas	1'27	1'35	1'07	1'48	0'24	0'22
Kolera	—	—	0'03	0'03	—	—
Hagymáz	2'50	2'44	2'24	2'40	1'36	1'21
Himlő	1'24	1'37	1'75	1'93	0'06	0'02
Vörheny	2'02	1'58	1'90	1'81	2'48	1'65
Kanyaró	0'90	1'34	1'81	1'67	2'24	2'60
Roncsoló toroklob	2'07	2'06	4'33	4'31	7'51	7'41
Torokgyík	2'02	1'80				
Hőkhurut	1'99	2'10	4'20	3'62	1'90	2'04
Gutaütés	2'02	1'98	2'34	2'33	4'35	4'20
Vizkór	1'93	1'59	—	—	2'54	2'41
Aggkór	8'93	8'83	9'50	9'78	9'77	9'53
Gyermekágyi láz	0'81	0'76	27'68	27'39	0'90	0'84
Görcsök	10'07	9'53			15'12	15'80
Egyéb természetes halálokok . .	15'12	16'99			21'51	21'52
Természetes halálokok összesen	98'28	98'32	98'36	98'35	97'51	97'62
Erőszakos halál	0'42	0'38	0'16	0'14	0'07	0'06
Öngyilkosság	0'42	0'41	0'57	0'57	0'72	0'72
Balesetek	0'88	0'89	0'91	0'94	1'70	1'60
Nem term. halálokok összesen	1'72	1'68	1'64	1'65	2'49	2'38

Nálunk, ép úgy mint Ausztriában és Poroszországban, a tüdőbajok képezik a halálozás leggyakrabban előforduló okát és pedig a lassabban emésztő tüdőgümőkór gyakrabban, mint az acút jellegű tüdőlob. A halálozásnak kisebb százalékát képezik ugyan nálunk a tüdőbajok, mint Ausztriában, de jóval nagyobb százalékát, mint Poroszországban. Az összes halálokok között legfeltűnőbb különbséget látunk a bélhurutnál, erre hazánkban aránytalanul nagyobb százalék esik a halálozásból, mint akár Ausztriában, akár Poroszországban. A különbség annyira szembeszökő, hogy érdekes volna ez irányban tudományos kutatással nyomozni ki az okokat. Vajjon a táplálkozás (a zsíros ételek mértéktelen élvezete), az ivóvíz, vagy a gyorsan végletekbe csapó klimatikus viszonyok okozzák-e ezt?

Érdekesek a nem természetes halálokok percentszámai is. Az erőszakos halál nálunk legnagyobb arányban fordul elő, mit népünk heves természete s a rosszabb közbiztonsági viszonyok magyaráznak; ellenben az öngyilkosság nálunk legkisebb, Poroszországban legnagyobb arányban szerepel; a balesetek által előidézett halálokok hazánkban hasonlóképen ritkébbak, igen gyakoriak ellenben a nagy gyáriparral bíró Poroszországban.

III. Népszaporodás.

Az 1872. és 73-dik évi kolerajárvány után s még inkább, midőn az 1880-ki népszámlálás azt a szomorú eredményt constatálta, hogy Magyarország népessége 1869-től 1880-ig kerek 11 év alatt csak 1.43⁰/₀-kal szaporodott, vagyis az évenkénti szaporodási arány csupán 0.13⁰/₀-ot képviselt: nagyon általánossá kezdett válni az a pessimistikus felfogás, hogy népünk s ezek közt a magyar faj saját propagatív erejéből nem képes szaporodni, s míg egyrésről a többi államok erőteljesen fejlődő népei által számra nézve mind jobban és jobban túlszárnyaltatunk, másrésről gazdasági viszonyaink sem lesznek képesek a fejlődés azon fokára emelkedni, melyet csak sűrű népesség s a munkás kezek bősége mellett lehet elérni.

A népszámlálást követő hat év népmozgalmi adatai ezen pessimistikus felfogásnak a legcsattanósabban ellentmondanak. Magyarország népessége 1881-től 1886-ig saját belső propagatív erejéből nem kevesebb mint 1.159,858 lélekkel szaporodott, mi az 1880-ki népességhez viszonyítva 8.45⁰/₀ szaporodásnak felel meg. Ez oly fényes eredmény, minővel Európában alig egy-két állam dicsekedhetik.

Népszaporodás az európai államokban. — Európa államainak népszaporodását abszolút számokban a következő táblázaton mutatjuk be:

Sorszám	Ország	1881-ben	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban	Évi átlagban
1	Európai Oroszország	1.119,211	850,399	1.003,534	1.329,861	1.094,583	—	1.079,518
2	Németország . . .	525,758	525,495	493,697	522,083	530,185	512,395	518,269
3	N.-Británia és Írhon	481,432	459,728	437,255	461,556	448,266	447,062	455,883

Sorszám	Ország	1881-ben	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban	Évi átlag-ban
4	Olaszország . . .	296,943	273,768	277,256	350,380	338,753	242,357	296,576
5	Magyarország . .	135,086	136,157	203,584	237,940	213,954	233,137	193,310
6	Ausztria	156,961	186,571	181,495	211,798	171,170	197,605	184,267
7	Orosz-Lengyelország	—	—	105,136	148,470	101,385	—	118,330
8	Franciaország . .	108,229	97,027	96,803	78,974	85,464	52,560	86,509
9	Románia	68,614	56,909	80,232	78,005	89,766	78,444	75,328
10	Spanyolország . .	90,361	58,340	40,008	73,751	—	—	65,615
11	Belgium	58,404	62,047	55,288	55,651	57,268	58,827	57,914
12	Németalfölög . .	55,243	60,504	52,446	54,067	57,724	55,612	55,933
13	Svédország . . .	52,004	54,894	53,388	57,668	54,527	—	54,496
14	Szerbia	36,836	38,505 ¹⁾	44,905	42,578 ¹⁾	38,248	23,533	37,434
15	Dánia	27,674	26,332	27,071	30,743	30,464	—	28,457
16	Norvégia	25,915	24,050	26,664	28,295	28,941	29,100	27,161
17	Svájc	21,162	19,840	23,241	23,273	18,801	20,702	21,169

Mindenekelőtt szembetűnik e táblából az éjszaki óriás kolosz-szális népszaporodása, mely évenként (Orosz-Lengyelországon kívül is) átlag jóval meghaladja az egy milliót, melyet az utána következő két állam, Németország és Nagy-Británia, együttesen sem ér el. Magyarország népnövekedése átlagosan megközelíti a 200 ezeret, a 4 utolsó év mindenikében pedig meg is haladta s míg az általános népesség nagyságára nézve csak a nyolczadik helyet foglalja el az európai államok közt, a népszaporodást tekintve, ötödik helyen áll s megelőzi nemcsak Spanyolországot, hanem Ausztriát is, a népességre több mint kétszerte nagyobb, Franciaországot pedig jóval több mint kétszerte múlja felül.

Kimutatásunk nem öleli fel az összes európai államokat, hiányzik belőle, hogy csak a nagyobbakat említsük, Törökország vazall államaival, továbbá Portugallia, Görögország; de az összes hiányzó államok csak csekély részét képezik Európa népességének, úgy hogy a fentebbiek alapján kimondhatjuk, hogy Európa népessége az utóbbi évek alatt évenként átlagosan 3'36 millió lélekkel szaporodik. E szaporodás jelentékeny része azonban, a mint alább látni fogjuk, világrészünkből az új világrészek gyér népességű országaiba folyik.

A népnövekedés nagyságát az egyes országokban a következő arányszámok tüntetik fel:

Sorszám	Ország	Népnövekedés 1000—1000 lakóra			
		1865—1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban
1	Horvát-Szlavonország . . .	6'6	14'5	17'5	20'9
2	Dánia	11'6	15'6	15'5	—
3	Románia	3'2	15'1	17'4	15'1
4	Norvégia	13'6	14'5	14'9	15'0

¹⁾ Hof-Kalender, 1888. Gotha.

Sorszám	O r s z á g	Népnövekedés 1000—1000 lakóra			
		1865— 1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban
5	A magy. korona országai	—	15'1	13'5	14'8
6	Skócia	13'3	14'4	13'8	14'3
7	Anglia és Wales	13'7	14'5	14'3	14'1
8	Magyarország	4'8	15'3	13'1	14'0
9	Németalföld	11'3	13'5	14'4	13'9
10	Európai Oroszország	13'7	16'3	13'4	—
11	Nagy-Británia és Irhon	—	13'2	12'9	12'8
12	Orosz-Lengyelország	15'3	18'7	12'7	—
13	Szerbia	16'9	22'3	20'1	12'7
14	Szászország	13'4	12'0	13'3	12'7
15	Finnország	12'5	—	—	—
16	Poroszország	12'3	11'7	12'3	11'7
17	Svédország	11'3	12'2	11'6	—
18	Németország	12'4	11'1	11'3	11'0
19	Württemberg	11'1	10'2	9'4	10'7
20	Belgium	9'1	9'6	9'9	10'2
21	Baden	10'5	10'5	7'8	10'0
22	Ausztria	7'4	9'6	7'8	9'0
23	Olaszország	7'7	12'3	11'9	8'5
24	Bajorország	8'9	9'3	8'6	8'5
25	Görögország	7'6	—	—	—
26	Svájc	7'0	8'2	6'6	7'3
27	Elszász és Lotharingia	8'0	7'8	5'8	6'8
28	Irhon	8'6	6'2	4'9	5'1
29	Spanyolország	4'8	4'5	—	—
30	Franciaország	1'6	2'1	2'2	1'4

Az 1865—83. évi átlag szerint hazánk népnövekedése a legutolsók egyike volt; a három utolsó évben azonban, melyről kimutatásunk szól, igen előkelő helyet foglal el, s tekintve egyes alkatrészeit, Horvát-Szlavonország 1886-ban épen a legelső helyen áll. Sajátságos, hogy Románia egészen egy nyomon halad velünk, 1865—83-ban a szaporodás ott is nagyon gyenge volt, épen mint minálunk, a három utolsó évben pedig túlszárnyalja Európának csaknem minden országát.

Európa népének szaporodása általában igen kedvezőnek mondható. Középszerű szaporodást jóformán csak Svájc, Elzász-Lotharingia, Irland és Spanyolország mutat, gyengét pedig egyedül Franciaország. A mint láttuk, ennek oka a csekély számú születésekben rejlik. Kétségtelen, hogy ama nagy nép propagatív ereje erősen aláhanyatlott s daczára a mérsékelt halálozásnak, évről-évre csak csekély születési többlet mutatkozik, 1886-ban 37 departement-ban a halottak száma túlszárnyalta az újszülöttekét.

¹⁾ Hof-Kalender. 1888. Gotha.

Népszaporodás megyék szerint. — Hazánkban a népszaporodás arányszámát országrészek és megyék szerint az utóbbi hat év alatt, a következő táblázatok tüntetik fel:

Folyó szám	Országrész és megye	A népszaporodás tett						
		1881- ben	1882- ben	1883- ban	1884- ben	1885- ben	átlag 1881— 85-ben	1886- ban
		s z á z a l é k o k b a n						
	<i>a) Duna bal partja:</i>							
1	Árva megye	0'68	1'41	0'82	1'13	0'64	0'94	0'91
2	Bars »	0'48	1'37	1'05	1'41	1'27	1'12	1'59
3	Esztergom »	0'50	0'88	1'39	1'88	1'07	1'15	1'24
4	Hont »	0'65	0'74	1'02	1'02	1'02	0'89	1'20
5	Liptó »	0'41	0'77	0'85	0'85	0'63	0'70	0'48
6	Nógrád »	0'80	0'90	1'30	1'80	0'86	1'13	1'22
7	Nyitra »	0'91	1'08	1'01	1'48	1'23	1'08	1'34
8	Pozsony »	0'40	0'77	0'79	1'13	0'95	0'80	1'21
9	Trencsén »	0'12	0'87	0'74	1'01	0'86	0'72	1'06
10	Turóc »	—0'06	1'27	0'99	1'11	0'96	0'86	1'00
11	Zólyom »	0'63	1'48	1'10	1'23	0'45	0'98	1'54
	Összesen . . .	0'55	1'00	0'97	1'05	0'96	0'91	1'22
	<i>b) Duna jobb partja:</i>							
1	Baranya megye	0'81	0'95	0'85	0'98	0'78	0'87	1'07
2	Fejér »	0'71	1'18	1'48	1'72	1'17	1'25	1'34
3	Győr »	0'67	0'77	0'43	1'34	1'10	0'86	0'94
4	Komárom »	0'48	0'80	1'14	1'74	1'10	1'06	0'75
5	Moson »	0'36	0'80	1'10	1'52	0'79	0'91	0'71
6	Somogy »	0'73	1'23	1'16	1'46	1'22	1'16	1'56
7	Sopron »	0'46	1'07	1'35	1'29	1'14	1'07	0'92
8	Tolna »	1'09	1'09	1'12	1'29	1'25	1'17	1'36
9	Vas »	1'06	1'37	1'51	1'41	1'54	1'38	1'43
10	Veszprém »	0'75	0'60	1'20	1'14	0'85	0'91	1'27
11	Zala »	0'99	1'04	1'68	1'71	1'50	1'38	1'68
	Összesen . . .	0'80	1'05	1'25	1'59	1'19	1'18	1'25
	<i>c) Duna-Tisza köze:</i>							
1	Bács-Bodrog megye	2'28	1'31	1'55	2'02	2'08	1'85	1'75
2	Csongrád »	1'41	1'11	1'72	1'62	1'60	1'50	1'21
3	Heves »	1'06	1'24	1'54	1'62	1'00	1'43	1'51
4	Jász-N.-Kún-Szolnok »	1'12	1'17	1'58	1'55	1'31	1'35	1'47
5	Pest-Pilis-Solt-Kis-Kún »	0'92	1'04	1'21	1'34	1'45	1'19	0'82
	Összesen . . .	1'38	1'15	1'43	1'66	1'58	1'44	1'25

Folyó szám	Országgrész és megye	A népszaporodás tett						
		1881- ben	1882- ben	1883- ban	1884- ben	1885- ben	átlag 1881— 85-ben	1886- ban
		s z á z a l é k o k b a n						
	<i>g) Tisza jobb partja:</i>							
1	Abauj-Torna megye	0'30	1'25	1'05	1'07	1'10	0'76	1'04
2	Bereg »	0'51	1'42	1'50	1'72	1'18	1'26	1'61
3	Borsod »	0'21	1'31	1'45	1'36	0'26	0'70	1'14
4	Gömör »	0'00	1'13	0'74	1'12	0'79	0'76	0'80
5	Sáros »	0'75	1'76	1'72	1'12	1'21	1'21	1'37
6	Szepes »	0'70	1'21	1'78	0'54	0'24	0'69	0'86
7	Ung »	0'71	1'19	1'31	1'68	1'19	1'23	2'23
8	Zemplén »	—0'11	0'88	1'15	1'52	1'46	1'16	1'71
	Összesen . . .	0'33	1'24	1'15	1'16	0'94	0'97	1'34
	<i>e) Tisza bal partja:</i>							
1	Békés megye »	1'24	0'97	2'17	1'96	1'65	1'60	1'54
2	Bihar »	0'77	0'64	1'63	2'12	0'97	1'28	1'69
3	Hajdu »	0'90	1'07	1'15	1'41	1'04	1'11	1'00
4	Máramaros »	0'21	1'16	1'54	1'83	1'79	1'32	1'60
5	Szabolcs »	—1'58	0'27	1'35	1'67	1'55	0'66	2'05
6	Szatmár »	—0'07	0'45	1'38	1'72	1'11	0'92	1'67
7	Szilágy »	0'45	0'05	1'63	1'80	1'38	0'95	2'03
8	Ugocsa »	0'26	0'71	0'97	2'18	1'02	1'03	1'66
	Összesen . . .	0'31	0'66	0'54	1'85	1'30	1'14	1'66
	<i>f) Tisza-Maros szöge:</i>							
1	Arad megye	0'67	—0'40	1'46	1'75	1'27	0'96	2'10
2	Csanád »	2'10	0'67	2'66	2'39	1'96	1'96	2'43
3	Krassó-Szörény »	0'61	0'31	0'67	1'13	0'98	0'69	0'95
4	Temes »	0'76	0'07	1'00	1'33	1'29	0'93	1'15
5	Torontál »	2'01	0'74	1'76	1'90	1'79	1'65	1'45
	Összesen . . .	1'18	0'29	1'35	1'61	1'42	1'17	1'45
	<i>g) Erdély:</i>							
1	Alsó-Fehér megye	1'16	0'06	1'32	0'93	1'08	0'91	1'24
2	Besztercze-Naszód »	0'61	0'48	1'04	1'25	1'28	0'93	0'91
3	Brassó »	0'99	1'18	1'25	1'40	1'16	1'20	0'96
4	Csik »	1'35	—0'01	—0'36	1'08	0'97	0'61	1'21
5	Fogaras »	0'00	0'76	1'33	1'17	1'40	0'94	1'26
6	Háromszék »	0'45	0'48	1'19	1'24	1'12	0'90	1'28
7	Hunyad »	0'53	—0'69	0'99	1'21	0'92	0'59	0'38
8	Kis-Küküllő »	1'44	—0'	1'55	1'46	1'57	1'08	1'61
9	Kolozs »	1'02	—0'63	1'71	1'92	1'72	1'26	1'66
10	Maros-Torda »	1'13	0'08	1'49	1'60	1'73	1'26	1'39

Folyó szám	Országgrész és megye	A népszaporodás tett						
		1881- ben	1882- ben	1883- ban	1884- ben	1885- ben	átlag 1881— 85-ben	1886- ban
		százalékokban						
11	Nagy-Küküllő megye	0'79	0'36	1'22	1'08	1'23	0'94	1'13
12	Szeben »	1'05	0'34	1'29	1'14	1'20	1'01	1'28
13	Szolnok-Doboka »	0'71	0'83	1'41	1'74	1'56	1'27	1'62
14	Torda-Aranyos »	1'11	0'31	1'48	1'65	1'07	1'13	1'47
15	Udvarhely »	0'81	0'43	1'25	1'07	1'24	0'96	0'97
	Összesen . . .	0'88	0'21	1'24	1'36	1'29	1'00	1'22
	Magyarország . . .	0'81	0'81	1'28	1'49	1'26	1'13	1'33
	Fiume város és területe	0'61	0'83	0'84	1'27	1'22	0'96	0'13
	Horvát-Szlavonország	1'24	1'28	1'26	1'41	1'67	1'38	1'97
	Magyar birodalom .	0'86	0'86	1'28	1'48	1'31	1'16	1'41

Ha az egyes országrészeket tekintjük, mindjárt szembetűnik, hogy Horvát-Szlavonország népszaporodása jóval kedvezőbb az anyaországénál; hat esztendő közül csak az egy 1884-ben mutat fel ez utóbbi kissé nagyobb arányszámot. Az anyaország szaporodása 1881 és 1882-ben még csak jó közepszerű volt, a társországoké már akkor is erősen meghaladta az egy százalékot, 1886-ban pedig a két százalékot is csaknem elérte s ezzel, a mint fentebb láttuk, legelől áll Európa összes országai közt. A népesség ily erőteljes szaporodása semmi esetre sem vall elnyomás-, kiszivattyúzás- s gazdasági hanyatlásra; ám hasonlitsuk össze Irland és Anglia, Horvát-Szlavonország és Magyarország idevágó adatait; a számok meggyőzőbben fognak szólni minden politikai ékesszólásnál.

Az anyaország egyes részei közt az 1881—85-ki öt évi átlag szerint a Duna-Tisza köze ért el legnagyobb szaporodást, a többi országrészek következő sorrendben következtek: Duna jobb partja, Tisza-Maros szöge, Tisza bal partja, az Erdélyi részek, Tisza jobb partja és Duna bal partja. Leggyengébb volt tehát a szaporodás az éjszaki megyékben, bár a szaporodás itt is jó közép volt, egyes megyékben pedig határozottan jó.

Az 1886. év népszaporodása más irányt mutat; itt a Tisza balpartja áll legelől s utána a Tisza-Maros szöge, majd a Tisza jobb partja következik, különben a Duna-Tisza között csak Pest vármegye csekélyebb (0'82 %) arányszáma nyomja le, mit viszont a főváros ez évben rendkívül nagy halandósága okozott (kolera, himlőjárvány), úgy

hogy Budapest nélkül Pest vármegye szaporodási arányszáma 1'25 0/0-ot képvisel; a Duna-Tisza köze pedig 1'47 0/0-ot.

A városok belső szaporodása. — Törvényhatósági joggal bíró városaink saját belső szaporodása 1881 óta következő volt:

Folyó sz.	A város neve	Népszaporodás százalékokban						
		1881-ben	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	átlag 1881—85-ben	1886-ban
1	Hódmező-Vásárhely .	1'83	0'42	1'46	1'22	1'75	1'33	1'24
2	Kolozsvár	0'07	—1'10	0'68	1'09	0'62	0'27	1'19
3	Ujvidék	1'10	0'61	0'47	1'42	0'69	0'86	1'10
4	Zombor	1'30	0'49	0'75	1'30	0'54	0'88	0'88
5	Szatmár-Németi . .	—0'29	—0'22	0'65	0'92	0'42	0'29	0'87
6	Székes-Fehérvár . .	0'33	0'82	0'72	1'22	0'51	0'72	0'86
7	Arad	0'32	—0'08	0'65	0'83	0'12	0'37	0'84
8	Kecskemét	1'30	1'36	0'80	1'55	1'32	1'27	0'83
9	Maros-Vásárhely . .	0'26	—0'84	0'37	0'73	0'23	0'15	0'79
10	Baja	1'04	0'75	0'24	0'64	1'14	0'76	0'70
11	Szeged	1'03	0'79	1'41	1'78	1'08	1'22	0'68
12	Selmecz- és Bélabánya	0'44	—0'10	—0'06	—0'16	0'63	0'14	0'63
13	Szabadka	1'73	0'18	1'79	1'44	2'05	1'44	0'42
14	Sopron	0'30	0'25	0'80	0'82	0'65	0'56	0'42
15	Pécs	0'00	0'39	—0'07	0'23	0'29	0'17	0'42
16	Nagyvárad	—0'28	0'19	0'27	0'40	—0'33	0'05	0'39
17	Pancsova	0'21	0'66	0'39	0'76	0'64	0'53	0'32
18	Debreczen	0'50	0'76	0'34	1'00	0'35	0'59	0'09
19	Budapest	0'48	0'72	0'93	0'91	1'14	0'84	0'06
20	Versecz	0'92	—0'06	1'16	1'21	1'13	0'87	—0'03
21	Kassa	—0'07	0'48	0'03	0'03	0'55	0'20	—0'04
22	Temesvár	—0'09	—0'57	—0'16	0'17	—0'47	—0'22	—0'14
23	Pozsony	—0'86	—0'53	—0'67	—0'37	—0'30	—0'54	—0'21
24	Győr	0'28	0'13	—0'83	0'46	0'02	0'01	—0'48
25	Komárom	0'00	—0'72	0'42	0'98	—0'20	0'09	—0'77
	Összesen	0'56	0'41	0'68	0'87	0'85	0'67	0'35

E kimutatás élesen megvilágítja azon sajnos körülményt, hogy városaink szaporodása sokkal gyengébb, mint a vidéki népességé. Igaz, hogy számos, meg nem másítható okok működnek közre ennek előidézésében, így a csekélyebb születés, a városokba gyógykezelés végett szállított betegek nagy száma (például Pozsonynál az ottani országos kórház szökteti részben oly magasra a halálozások számát s okozza a folytonos népfogyást) de viszont a városok magasabb értelmiségének és vagyonosságának a tökéletesebb egészségügyi

intézkedésekkel kellene a nagy halálozást megakadályozni, mert az csakugyan szomorú, sőt szegényletes állapot, hogy vannak városaink, melyekben a halálozás csaknem évről-évre fölülmulja a születések számát. Igazán kedvező szaporodási arányt alig néhány város mutat, mint Hódmező-Vásárhely, Kecskemét, Szeged, Szabadka. De ezeknél is látunk gyenge szaporodású éveket.

A hitfelekezetek szaporodása. — Nagyon fontos az egyes hitfelekezetek szaporodási aránya. Bár ember és ember között hite és vallásos meggyőződése különbséget nem tesz, de minthogy számos kulturális és főleg a nemzetiségi kérdés nálunk szoros összefüggésben van a hitfelekezetek különbségével, társadalmi és állami szempontból egyaránt fontos, hogy mennyiben áll fenn változatlanul az egyes felekezetek egymáshoz való számaránya, vagy esetleg mennyiben módosul a belső szaporodás különböző gyorsaságánál fogva.

Hitfelekezeteink szaporodását a szorosabb értelemben vett Magyarországon a következő összeállítás mutatja:

Hitfeleke- zetek	Lélekszám 1880. végén		Szaporodás 1881-től 1886-ig				Lélekszám 1886. végén	
	számszerint	o/o	évenként átlagosan		összesen		számszerint	o/o
			szám- szerint	o/o	szám- szerint	o/o		
Római kath.	6.482,595	47'22	85,114	1'31	510,683	7'88	6.993,278	47'52
Görög kath.	1.486,598	10'83	17,084	1'15	102,504	6'89	1.589,102	10'80
Örmény kath.	3,221	0'02	—	—	—	—	3,221	0'02
Görög keleti	1.937,105	14'11	19,514	1'01	117,086	6'04	2.054,191	13'36
Ágostai . .	1.107,515	8'07	10,924	0'99	65,545	5'92	1.173,060	7'97
Református.	2.023,257	14'74	19,228	0'95	115,370	5'70	2.138,627	14'53
Unitárius . .	55,787	0'40	635	1'14	3,809	6'83	59,596	0'41
Zsidó	624,737	4'55	12,052	1'93	72,310	11'57	697,047	4'74
Egyéb . . .	7,807	0'06	—	—	—	—	7,807	0'05
Összesen .	13.728,622	100'00	164,551	1'20	987,307	7'19	14.715,929	100'00

Az egyes hitfelekezetek nagyon különböző szaporodást mutatnak. Legjobban szaporodnak a zsidók, a kiknek szaporodása rendkívül kedvező; nagyon kedvező a római katolikusoké is; legkedvezőtlenebb a két protestáns egyházé, különösen a reformátusoké; csakis a két protestáns egyház évi átlagos szaporodása nem éri el az egy százalékot, a többi mind meghaladja.

Az egyes években a szaporodás arányát a következő százalékszámok mutatják:

É v	Római kathol.	Görög kathol.	Görög keleti	Ágostai	Helvét	Unitá- rius	Zsidó
a szaporodás volt százalékokban							
1881	0'94	0'40	0'72	0'69	0'51	1'00	1'65
1882	1'05	0'51	0'21	0'83	0'55	0'35	1'79
1883	1'34	1'31	1'21	0'99	1'17	1'52	1'91
1884	1'55	1'57	1'45	1'20	1'28	1'49	2'01
1885	1'36	1'32	1'13	1'02	0'97	1'16	1'83
átlag 1881—85	1'25	1'03	0'94	0'95	0'90	1'11	1'84
1886	1'39	1'59	1'19	1'06	1'09	1'13	1'87
átlag 1881—86	1'27	1'12	0'98	0'97	0'93	1'11	1'84

A zsidók szaporodása mind a hat évben meghaladta a másfél százalékot, egy évben pedig a két százalékot is. Az egy százalékot hat év közül a római katolikusok és unitáriusok ötben, a két görög egyház négyben, a két protestáns egyház pedig háromban haladta meg. A két görög egyház szaporodása a két első évben elég gyöngye volt s általában még a két protestáns egyháznál is kedvezőtlenebb, 1883 óta azonban arányszámuk évről-évre kedvező, kivált a görög katolikusoké, kik 1886-ban még az 1884-ki általános nagy szaporodást is tulszárnyalták s legelső helyet foglaltak el a keresztyén felekezetek sorában.

A hitfelekezetek szaporodását megyék szerint is bemutatjuk; így részletezve sok érdekes következtetést lehet tenni belőle a nemzetiségek szaporodására is. A szaporodást feltüntető százalék-számokon kívül kimutatjuk a felekezeteknek az 1880-ki népszámlálás alkalmával konstataált létszámát is, mert csak így tudjuk első tekintetre, hogy mily becset tulajdoníthatunk az egyes százalék számoknak:

Folyó sz.	Országgrész és megye	Római katoliku- sok	Görög katoliku- sok	Görög keletiek	Ágos- taiak	Refor- mátusok	Unitá- riusok	Zsidók
szaporodása százalékokban és 1880-ki lélekszáma								
	a) Duna bal partja:							
1	Árva megye	0'98 71,407	—	—	0'41 7,272	—	—	1'77 2,934
2	Bars »	1'25 118,284	—	—	1'13 2,738	0'74 16,491	—	2'58 4,927
3	Esztergom m.	1'21 60,743	—	—0'69 145	0'32 629	0'76 8,390	—	2'90 2,140

Folyó sz.	Országgrész és megye	Római katolikuskok	Görög katolikuskok	Görög keletiek	Ágostaiak	Reformátusok	Unitáriusok	Zsidók
		szaparodása százalékokban és 1880-ki lélekszáma						
4	Hont megye	1'07 79,044	—	—	0'37 26,397	1'02 7,565	—	3'34 2,908
5	Liptó »	0'75 38,601	—	—	0'49 32,735	—	—	1'83 3,349
6	Nógrád »	1'34 131,954	—	—1'72 58	0'65 46,807	0'45 3,581	—	1'98 9,011
7	Nyitra »	1'24 282,583	—	—3'91 128	0'81 52,273	0'72 6,668	—	1'77 28,414
8	Pozsony »	0'88 262,050	—	—	0'47 23,476	0'56 7,634	—	1'68 20,671
9	Trencsén »	0'71 211,355	—	—4'94 81	0'74 20,357	—2'07 145	—	1'48 12,940
0	Turócz »	0'97 18,413	—	—	0'76 25,279	—	—	1'87 2,188
1	Zólyom »	1'17 64,086	—	—	0'84 36,275	0'59 168	—	3'60 1,942
	Összesen .	1'06 1,338,520	—	—2'03 543	0'66 274,238	0'72 50,748	—	1'88 91,424
	b) Duna jobb partja :							
1	Baranya m.	1'09 214,411	—	0'90 12,549	1'43 12,186	—0'10 46,104	—	1'94 7,483
2	Fejér »	1'47 137,119	—	0'74 813	1'28 5,709	0'90 37,531	—	1'60 8,143
3	Győr »	0'85 81,855	—	—3'85 26	0'88 14,398	0'80 7,129	—	1'63 6,025
4	Komárom »	1'21 93,727	—	—10'00 30	0'46 5,171	0'58 45,437	—	1'95 7,300
5	Moson »	0'90 70,064	—	—	0'81 8,957	—	—	1'77 2,263
6	Somogy »	1'46 212,506	—	—	1'17 16,037	0'57 66,349	—	1'71 12,463
7	Sopron »	1'07 207,263	—	—	0'89 29,860	—	—	1'67 8,311
8	Tolna »	1'41 153,177	—	0'43 1,156	1'13 31,527	0'54 39,500	—	1'86 9,146
9	Vas »	1'52 264,363	—	—	1'15 76,087	0'84 10,607	—	1'86 9,455
10	Veszprém »	1'19 128,955	—	—	0'78 22,986	0'48 45,204	—	1'20 11,300
11	Zala »	1'49 327,588	—	—2'38 42	0'99 7,249	0'58 11,226	—	1'62 13,724
	Összesen .	1'31 1,891,028	—	0'81 14,728	1'05 230,167	0'53 329,431	—	1'69 95,613

Folyó sz.	Országgrész és megye	Római katholiku- sok	Görög katholi- kusok	Görög keletiek	Ágos- taiak	Refor- mátusok	Unitá- riusok	Zsidók
		szaparodása százalékokban és 1880-ki lélekszáma						
	c) <i>Duna- Tisza köze :</i>							
1	B.-Bodrog m.	2'08 407,003	2'19 8,552	1'36 121,982	2'03 57,238	1'69 24,227	— —	2'00 17,141
2	Csongrád »	1'69 160,353	— —	— 0'55 1,267	0'71 3,236	1'17 55,441	8'57 35	1'20 7,354
3	Heves »	1'45 179,690	— —	— 1'13 89	0'32 942	0'16 16,654	— —	1'73 10,916
4	Jász-N.-Kun- Szolnok m.	1'69 154,261	— —	0'48 209	1'23 2,202	0'98 113,192	— —	2'33 8,319
5	Pest-Pilis-S.- K.-Kún m.	1'18 645,270	— —	— 0'62 5,671	1'02 64,216	0'98 177,542	1'50 133	1'63 92,208
	Összesen .	1'58 1,546,577	1'76 10,627	1'25 129,218	1'46 127,834	1'03 387,056	2'42 207	1'70 135,938
	d) <i>Tisza jobb partja :</i>							
1	Ab.-Torna m.	0'96 102,177	0'77 17,644	— —	0'46 6,914	0'91 39,657	— —	1'99 13,591
2	Bereg »	1'11 13,252	1'28 76,081	— —	0'15 646	1'18 42,647	— —	2'24 20,703
3	Borsod »	1'36 94,662	0'67 10,279	— 1'40 214	0'07 4,420	0'42 73,524	— —	1'91 12,826
4	Gömör »	1'03 68,776	0'60 3,662	— —	0'40 60,138	0'71 32,066	— —	2'61 4,320
5	Sáros »	1'20 88,828	1'49 51,361	— —	0'83 14,741	0'38 262	— —	1'46 12,735
6	Szepes »	0'78 110,810	0'90 22,506	— —	0'19 33,101	— —	— —	2'24 5,941
7	Ung »	1'22 27,466	1'42 65,128	— —	0'24 423	1'42 17,238	— —	1'97 16,423
8	Zemplén »	1'03 100,091	1'34 83,696	— —	0'84 6,416	0'67 53,252	— —	1'79 31,622
	Összesen .	1'06 606,062	1'27 330,357	— 0'36 831	0'41 126,799	0'77 259,059	— —	1'95 118,161
	e) <i>Tisza bal partja :</i>							
1	Békés m.	1'97 50,838	— —	0'80 7,149	1'87 82,780	1'27 82,129	— —	2'32 6,255
2	Bihar »	1'30 37,198	1'38 38,158	1'45 163,531	0'33 1,522	1'16 184,890	— —	2'24 21,187
3	Hajdú »	1'49 18,014	0'96 9,986	— —	0'99 810	1'02 135,744	— —	2 29 8,444

Folyó sz.	Országgrész és megye	Római katolikuskok	Görög katolikuskok	Görög keletiek	Ágostaiak	Reformátusok	Unitáriusok	Zsidók
<i>szaparodása százalékokban és 1880-ki lélekszáma</i>								
4	Máramaros m.	1'35 17,975	1'12 168,805	— —	— —	1'28 6,790	— —	2'91 33,463
5	Szabolcs »	1'05 54,920	0'58 39,829	— —	0'56 14,055	0'76 84,674	— —	1'99 20,119
6	Szatmár »	1'21 47,953	0'98 125,686	0'68 1,752	0'46 878	0'96 95,803	— —	1'78 20,891
7	Szilágy »	1'41 9,289	1'24 100,749	1'44 7,129	0'73 684	1'11 46,199	— —	2'17 6,964
8	Ugocsa »	1'24 5,394	0'95 41,808	— —	— —	1'00 10,246	— —	2'49 7,835
	Összesen .	1'39 241,581	1'07 525,390	1'41 180,232	1'63 101,087	1'06 646,475	— —	2'32 125,158
<i>f) Tisza-Maros szöge:</i>								
1	Arad m.	1'54 75,304	0'97 11,079	0'98 186,758	2'33 5,151	1'31 17,519	— —	1'40 8,018
2	Csanád »	2'28 53,634	1'57 4,133	2'02 13,679	2'43 12,820	1'83 21,706	— —	2'29 2,887
3	K.-Szörény »	1'33 62,080	0'32 16,590	0'69 295,820	0'63 1,906	1'73 1,619	— —	0'89 3,243
4	Temes »	1'38 161,536	0'18 11,236	0'61 200,946	1'67 9,305	1'05 5,138	— —	1'32 7,630
5	Torontál »	2'08 242,457	1'44 3,479	1'25 251,414	1'85 18,657	1'97 8,111	— —	2'08 6,672
	Összesen .	1'76 595,011	0'64 46,517	0'89 948,617	1'97 47,839	1'61 54,093	— —	1'57 28,450
<i>g) Erdély:</i>								
1	Alsó-Fehér m.	0'61 8,551	1'19 66,714	0'82 76,165	1'29 5,961	1'08 16,834	0'22 917	1'08 2,806
2	B.-Naszód »	1'10 2,644	1'01 52,571	1'18 12,554	0'27 22,129	1'15 2,087	— —	3'68 2,963
3	Brassó »	1'08 8,541	0'28 356	1'53 31,206	0'98 39,407	0'87 3,228	0'43 466	1'91 679
4	Csik »	0'68 91,627	0'91 17,485	— —	0'45 223	— —	— —	3'41 528
5	Fogaras »	0'91 2,194	0'82 22,787	1'05 54,900	0'73 2,449	1'05 1,335	0'60 168	2'37 675
6	Háromszék »	0'84 41,468	0'66 1,962	1'64 21,338	— —	0'89 54,548	0'44 5,029	2'06 486
7	Hunyad »	0'99 11,883	0'14 48,381	0'64 177,725	0'22 1,799	0'37 6,568	— —	2'05 1,996

Folyó sz.	Ország-rész és megye	Római katho-likusok	Görög katho-likusok	Görög keletiek	Ágos-taiak	Refor-mátusok	Unitá-riusok	Zsidók
		szaporodása ¹ százalékokban és 1880-ki lélekszáma						
8	K.-Küküllő »	0'45 3,999	1'09 33,520	1'46 16,627	1'16 16,794	1'34 15,701	1'46 3,968	1'52 1,246
9	Kolozs »	0'58 18,016	1'48 90,265	1'33 29,110	0'69 7,380	1'25 44,525	1'15 2,083	2'66 4,782
10	M.-Torda »	1'07 19,450	1'37 35,636	1'41 24,151	0'88 5,592	1'31 64,522	1'49 6,451	2'27 2,999
11	N.-Küküllő »	0'82 3,800	0'97 14,909	1'15 45,853	0'86 58,920	0'87 5,999	1'76 2,219	2'22 722
12	Szeben »	— 4,680	0'11 10,853	1'15 90,553	1'10 33,781	0'54 1,110	— —	1'88 586
13	Sz.-Doboka »	0'59 7,523	1'40 119,154	1'17 31,549	1'01 1,774	1'37 24,303	— —	2'87 7,589
14	T.-Aranyos »	0'71 4,390	1'37 56,169	0'89 47,050	0'54 184	1'60 18,781	1'17 8,991	3'10 1,355
15	Udvarhely »	0'90 35,050	— —	1'48 4,121	0'22 2,747	1'01 36,533	1'15 24,451	1'89 581
	Összesen .	0'77 263,816	1'18 572,772	1'01 662,936	0'87 199,551	1'19 296,395	1'14 55,068	2'49 29,993

A római katolikusok szaporodása legerősebb a Tisza-Maros szögében és a Duna-Tisza közén, mindkét ország-részben jóval meghaladva a másfél százalékot, sőt Torontál, Bács és Csanád megyékben a két százalékot is. A Tisza bal partján is erősen szaporodtak, Békésben közel 2 százalékkal. E három ország-rész egyetlen megyéjében sem volt az évi átlagos szaporodás egy száza-léknál kisebb. A Duna jobb partján bár látunk magas arányszámmal dicsekvő megyéket, minők Vas, Zala, Somogy, Fejér, Tolna, de egy pár megyében, Győrben és Mosonban az évi szaporodás az egy száza-lékot sem érte el. A Duna bal és a Tisza jobb partja egyaránt 1'06⁰/₀-ot mutat, amott leggyengébb volt a szaporodás Trencsén és Liptó, emitt Szepes és Abauj megyében. A római katolikusok sza-porodása legkedvezőtlenebb képet mutat az erdélyrészi megyékben. Itt a 15 megye közül egyben fogyást látunk, 11-ben nem érte el a szaporodás az egy százalékot s csak 3-ban haladta meg azt. Ez annál sajnálatra méltóbb, mert a többi egyházak (ezek közt az oláh ajkú két görög egyház) erőteljes fejlődést mutatnak.

A görög katolikusok szaporodása legnagyobb mérvű volt a Tisza jobb partján, itt különösen Sáros, Ung, Zemplén és Bereg megyében, tehát a ruthének szaporodása volt igen kedvező;

de a görög katolikus oláhság is erősen szaporodott, kivált Erdélyben, Kolozs, Szolnok-Doboka, Torda-Aranyos, Maros-Torda és Alsó-Fehér megyében s ezzel az összefüggő területtel további összefüggő területet képezve, Bihar és Szilágy megyében. Gyenge volt a görög katolikusok szaporodása Hunyad, Temes, Krassó-Szörény stb. megyékben.

A görög keletiek a Tisza bal partján szaporodtak leg-erősebben, mit a bihari oláhság kedvező népesedésének köszönhet-nek. Erdély számos megyéjében is nagyon kedvező volt szaporodásuk, valamint Csanád, Bács és Torontál megyében is, kedvezőtlen ellenben (csak azokat a megyéket említve, hol tömegesen laknak) Temes, Krassó-Szörény és Hunyad megyében, tehát egy összefüggő területen, melyhez némileg még Alsó-Fehér és Torda-Aranyos megye is csatlakozik.

Az ágostaiak szaporodása nagyon kedvező volt az alvidéken, Csanád, Bács, Békés, Torontál és Temes megyében, a Duna jobb partján is többnyire elég jó, Erdélyben közepes, a Duna bal partján már gyengés, a Tisza jobb partján pedig határozottan kedvezőtlen.

A reformátusok szaporodása legjobb volt a Tisza-Maros szögén, Erdélyben és a Tisza bal partján, a Duna-Tisza közén is elég jó volt, (bár az utóbbiban Heves megye nagyon gyenge arányszámot mutat), a Tisza jobb partján azonban már nagyon közép-szerű, a Duna bal partján még gyengébb, a Duna jobb partján pedig egészen gyenge. Az utóbbi országrészben az évi szaporodás egyetlen megyében sem ért el egy százalékot, a szép Báranya erőteljes népes-sége pedig még $0.10^0/0$ -kal (hat év alatt tehát $0.60^0/0$ -kal) szám szerint 288 lélekkel meg is fogyott. És ezt a szomorú eredményt nem okoz-ták járványok vagy másféle csapások, Baranya egyéb hitvallású népessége növekedett, a római katolikusok évenként 1.09 , az ágos-taiak $1.43^0/0$ -kal, a reformátusoknál ellenben csaknem évről-évre apadást látunk. Ezt a szép, erőteljes, becses magyar fajt a kipusztu-lás felé hajtja egy végzetes bűne, a két gyermekrendszer. Hiszszük, hogy azok, kikre e nép lelki gondozása bízva van, mindent elkövet-nek ez erkölcstelen bűn leküzdésére, de ez magában nem elég, a politikai hatóságoknak itt a legéberebben kellene ügyelniök s a leg-kérlelhetlenebbül sújtani mindazokat, kikre a magzatelhajtás bűn-ténye rábizonyítható. Nem képzeljük, hogy a kellő szigor valamit ne segítene a jelenlegi kárhozatos állapotokon. A mondott bűn a refor-mátus nép között, úgy látszik, nem szorítkozik Baranyára, kiterjed az a szomszéd megyékre is, mert miként magyarázhatnak meg más-

kép azt a különbséget, hogy míg Somogyban a római katolikusok évenként átlagosan 1.46^0 -kal szaporodnak, a reformátusok csak 0.57^0 -kal, s Tolnában is a római katolikusok 1.41^0 -os szaporodásával a reformátusoknak csak 0.54^0 -os szaporodása áll szemben.

Az unitáriusok szaporodása általában, hol nagyobb számmal fordulnak elő kedvező, csak az egy Háromszékben nem szaporodtak eléggé.

Hogy a zsidók mily rendkívüli arányban szaporodnak, már fentebb említettük. Hatvanhárom megye közül csak az egy Krassó-Szörényben nem ért el évi átlagos szaporodásuk egy százalékot, 22-ben ellenben a 2 százalékot is, 5 megyében pedig még a 3^0 -ot is meghaladta.

IV. Kivándorlás és bevándorlás.

Magyarország népessége sokkal ritkább, mint a többi kultur-államoké. Ez nagy akadálya volt mindenkor hazánk gazdasági fejlődésének, sőt államiságunk szempontjából is éreztette káros hatását, a mennyiben hazánknak, csekély népességénél fogva, nem volt akkora politikai súlya, minővel területnagyságát tekintve birnia kellett volna. Ily körülmények közt egészen más szempontból kell megítélnünk a magyar földről külföldre irányuló kivándorlást, mint a túlnépes német államok és Anglia kivándorlását; bár a két utóbbi közt is eddig roppant különbség volt, a mennyiben a német kivándorlók elvesztek az anyaországra nézve, míg az angol kivándorlók többnyire az anyaország gyarmatait virágoztatták fel munkájukkal és értelmiségükkel.

Hazánkra és nemzetünkre nézve mindenek előtt nagy veszteség az a régóta tartó kivándorlás, mely a Székelyföldről Oláhországba irányul. Ez gazdasági és főleg nemzetiségi tekintetből kiszámíthatatlan veszteség; a kivándorlás mérvéről azonban hiteles adataink nincsenek, mert a kivándorlók tulnyomó többsége nem hivatalos elbocsátással hagyja el hazáját, sőt többnyire nem is azzal a szándékkal, hogy kinn maradjon. Kétségtelen azonban, hogy azok közül, kik csak kereset végett mennek ki, nagyon sok végkép ott marad s elvész a nemzetre nézve.

A másik nevezetes kivándorlás Magyarország felső megyéiből Amerikába tart s erről már, részint a hamburgi és brémai statisztikai kimutatásokból, részint az Egyesült-Államok kimutatásaiból elég megbízható adatok felett rendelkezünk. Mielőtt azonban ez

adatokat bemutatnók, feltüntetjük az 1879. L. t.-czikk alapján történt honosítások és elbocsátások adatait.

Honosítások és elbocsátások. — Az imént említett törvényczikk életbelépte óta a honosítások és elbocsátások a magyar anyaországban és Horvát-Szlavonországban következő számmal történtek:

É v	H o n o s i t á s					E l b o c s á t á s				
	Magyarországba		Horv.-Szlavonországba		összesen	Magyarországból		Horv.-Szlavonországból		összesen
	szám szerint	%	szám szerint	%	szám szerint	szám szerint	%	szám szerint	%	szám szerint
1880	121	98'37	2	1'63	123	609	97'60	15	2'40	624
1881	167	100'00	—	—	167	1,030	96'35	39	3'65	1,069
1882	413	90'57	43	9'43	456	1,153	94'74	64	5'26	1,217
1883	332	96'51	12	3'49	344	1,249	96'00	52	4'00	1,301
1884	428	97'94	9	2'06	437	1,326	97'70	31	2'30	1,357
1885	381	42'15	523	57'85	904	1,491	97'83	33	2'17	1,524
átlag 1881—85	344	74'46	118	25'54	462	1,250	96'60	44	3'40	1,294
1886	522	86'57	81	13'43	603	1,493	95'64	68	4'36	1,561
1887	683	90'58	71	9'42	754	1,360	93'09	101	6'91	1,461

Nemcsak a hivatalosan nem konstatalható kivándorlás ölt nagy arányokat, hanem a hivatalos elbocsátások száma is többszörösen meghaladja a honosítások számát. Az itt kimutatott honosításokat azonban tetemesen szaporítják az 1886-ban betelepített bukovinai csángók, de minthogy ezeknek honosítása nem az 1879. L. t.-cz., hanem a tömegesen visszatelepülők honosításáról szóló 1886. IV. t.-czikk alapján történt: a fentebbi kimutatásba befoglalva nincsenek. A csángó telepesek számát bármily érdekes volna hitelesen ismernünk, minthogy a telepítés ügye végleg lebonyolítva nincsen, adatokat róla nem szerezhettünk s az egész ügy részletes ismertetését jövő évre kell halasztanunk.

A honosítottakat és elbocsátottakat nem szerint a következő számok részletezik:

É v	H o n o s i t á s					E l b o c s á t á s				
	férfi		nő		együtt szám szerint	férfi		nő		együtt szám szerint
	szám szerint	%	szám szerint	%		szám szerint	%	szám szerint	%	
1880	68	55'28	55	44'72	123	344	55'13	280	44'57	624
1881	84	50'30	83	49'70	167	583	54'54	486	45'46	1,069
1882	239	52'41	217	47'59	456	663	54'48	554	45'52	1,217
1883	177	51'45	167	48'55	344	702	53'96	599	46'04	1,301
1884	230	52'63	207	47'37	437	751	55'34	606	44'66	1,357
1885	463	51'22	441	48'78	904	827	54'27	697	45'73	1,524
átlag 1881—85	239	51'73	223	48'27	462	705	54'48	589	45'52	1,294
1886	334	55'39	269	44'61	603	883	56'57	678	43'43	1,561
1887	416	55'17	338	44'83	754	787	53'87	674	46'13	1,461

A családi állapot szerinti részletezést az alábbiak mutatják:

É v	H o n o s i t á s					E l b o c s á t á s				
	családfő		családtag		együtt	családfő		családtag		együtt
	szám szerint	%	szám szerint	%		szám szerint	%	szám szerint	%	
1880	33	26'83	90	73'17	123	189	30'29	435	69'71	624
1881	50	29'94	117	70'06	167	333	31'15	736	68'85	1,069
1882	134	29'39	322	70'61	456	363	29'83	854	70'17	1,217
1883	110	31'98	234	68'02	344	420	32'28	881	67'72	1,301
1884	155	35'47	282	64'53	437	428	31'54	929	68'46	1,357
1885	230	25'44	674	74'56	904	473	31'04	1,051	68'96	1,524
átlag 1881—85	136	29'44	326	70'56	462	404	31'22	890	68'78	1,294
1886	192	31'84	411	68'16	603	500	32'03	1,061	67'97	1,561
1887	229	30'37	525	69'63	754	501	34'29	960	65'71	1,461

A honosítottak és elbocsátottak korát a következő kimutatás tünteti fel:

K o r	1880-ban	1881-ben	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	átlag 1881—85-ben	1886-ban	1887-ben
H o n o s i t á s :									
0—5 éves . .	18	21	51	49	64	110	59	95	123
5—15 » . . .	33	30	113	77	81	233	107	133	172
15—20 » . . .	13	18	45	26	33	103	45	40	44
20—50 » . . .	52	79	188	174	221	380	209	297	359
50—60 » . . .	7	17	55	17	29	54	34	32	51
60-on felül . .	—	2	4	1	9	24	8	6	5
Együtt . . .	123	167	456	344	437	904	462	603	754

K o r	1880- ban	1881- ben	1882- ben	1883- ban	1884- ben	1885- ben	átlag 1881—85-ben	1886- ban	1887- ben
El b o c s á t á s :									
0—5 éves . .	87	143	178	198	183	211	183	205	31
5—15 » . . .	173	257	315	303	362	389	325	411	112
15—20 » . . .	43	73	92	92	113	113	97	119	667
20—50 » . . .	263	467	524	595	616	693	579	730	148
50—60 » . . .	52	113	87	83	65	87	87	79	364
60-on felül . . .	6	16	21	30	18	31	23	17	139
Együtt . . .	624	1,069	1,217	1,301	1,357	1,524	1,294	1,561	1,461

Érdekes a foglalkozás szerinti kimutatás is :

É v	Föld- mivelés, gaz- dászati, erdészeti	Ipar	Keres- kedés	Szol- gák és mun- kások	Más hiva- tásuak	Foglal- kozás nél- küliek	Össze- sen
H o n o s i t á s :							
1880	7	4	3	2	15	2	33
1881	12	6	5	4	18	5	50
1882	24	23	6	9	67	5	134
1883	18	24	8	6	41	13	110
1884	33	22	6	5	67	22	155
1885	49	27	4	16	118	16	230
átlag 1881—85	27	21	6	8	62	12	136
1886	28	51	10	15	65	23	192
1887	26	57	28	17	87	14	229
E l b o c s á t á s :							
1880	4	33	47	20	73	12	189
1881	22	62	77	36	122	14	333
1882	40	80	89	51	91	12	363
1883	30	92	102	37	139	20	420
1884	26	101	89	25	160	27	428
1885	24	123	96	46	154	30	473
átlag 1881—85	28	92	91	39	133	21	404
1886	13	143	96	37	171	40	500
1887	15	110	95	45	202	34	501

Úgy a honosítások- valamint az elbocsátásoknál a közelebből meg nem nevezett foglalkozásúak vannak túlsúlyban. Sajnálatos, hogy iparos népességünknek csekély és elégtelen száma daczára sokkal több iparos vándorol ki, mint a mennyi betelepedik. A kivándorlás a kereskedőknél is túlságosan meghaladja a bevándorlást.

A honosítottakat korábbi hazájuk szerint, s az elbocsátottakat azon országok szerint, hová kivándorolni szándékoztak, a következő kimutatás tünteti fel:

Országok	1880-ban	1881-ben	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	átlag 1881--85-ben	1886-ban	1887-ben
H o n o s í t á s									
Ausztria.	73	126	365	272	375	444	316	497	611
Németország	37	17	64	49	26	73	46	70	83
Olaszország	—	9	16	7	7	384	85	28	7
Oroszország	7	4	—	7	3	—	3	—	7
Románia	3	6	7	—	2	2	3	—	26
Más országok . . .	3	5	4	9	24	1	9	8	20
Összesen	123	167	456	344	437	904	462	603	754
E l b o c s á t á s									
Ausztria	523	892	972	1,069	1,115	1,274	1,064	1,327	1,260
Románia	34	113	139	128	138	121	128	119	110
Németország	46	26	12	31	53	61	37	51	46
Éjszakamerikai egye- sült államok	9	17	79	46	18	3	33	11	—
Szerbia	10	9	5	16	12	48	18	29	29
Más országok . . .	2	12	10	11	21	17	14	24	16
Összesen	624	1,069	1,217	1,301	1,357	1,524	1,294	1,561	1,461

A honosítottak legnagyobb része Ausztriából vándorol be, ezek után számra a Németországból bevándoroltak következnek. Megjegyzendő, hogy az 1885-ben Olaszországból honosított egyének mindannyian Horvát-Szlavonországban honosítottak. Legtöbb elbocsátás hasonlóképen Ausztriába történt, azután Romániába, de már sokkal kevesebb. Amerikába, hová pedig évenként sok ezren vándorolnak ki hazánkból, alig történik hivatalos elbocsátás.

Közelebbi képet a honosítottak korábbi hazájára s a kivándorlások irányára nézve, és pedig Ausztria egyes tartományainak megkülömböztetésével, csak az anyaországra vonatkozólag nyújthatunk, mert Horvát-Szlavonországból nem állnak rendelkezésünkre kellőleg részletezett kimutatások. De az adatok így is érdekesek és eléggé jellemzik azon jogi népcserét, mely Magyarország és Ausztria egyes tartományai között évről-évre következetesen ismétlődik:

Országok	Honosítás				Elbocsátás			
	az összes honosítottak ‰-ában				az összes elbocsátottak ‰-ában			
	1880- ban	1881—85- ben	1886- ban	1887- ben	1880- ban	1881—85- ben	1886- ban	1887- ben
<i>Ausztria.</i>								
Csehország	31'40	26'79	23'75	20'06	3'12	0'86	0'33	0'52
Morvaország	0'82	16'97	17'82	19'47	2'30	2'64	6'43	4'85
Alsó-Ausztria (Bécsen kivül).	3'31	7'96	10'92	6'88	8'87	14'74	13'80	15'29
Bécs	—	8'07	2'68	7'32	62'56	57'88	57'67	60'88
Ausztria többi tartomá- nyai	24'80	22'31	25'48	26'80	7'06	5'92	6'56	4'49
Összesen	60'33	82'10	80'65	80'53	83'91	82'04	84'79	86'03
<i>Más országok.</i>								
Németország	30'58	12'14	13'03	11'42	7'55	2'93	3'42	2'87
Románia	2'48	0'99	—	3'81	5'58	10'15	7'97	8'09
Egyéb országok	6'61	4'77	6'32	4'24	2'96	4'88	3'82	3'01
Összesen	39'67	17'90	19'35	19'47	16'09	17'96	15'21	13'97

Ugyancsak az anyaországra szorítkozik a honosításoknak és elbocsátásoknak megyék és városok szerint való részletezése is:

Megyék és városok	1880- ban	1881- ben	1882- ben	1883- ban	1884- ben	1885- ben	átlag 1881— 85-ben	1886- ban	1887- ben
	Honosítás:								
Vas	8	—	23	18	23	12	15	17	8
Sopron	4	10	20	16	15	8	14	21	14
Liptó	—	19	6	13	7	20	13	16	7
Trencsén	—	—	—	24	18	7	10	3	9
Nyitra	—	—	16	6	17	9	9	17	50
Pozsony	5	5	4	4	10	16	8	14	3
Máramaros	—	4	5	—	9	16	7	5	9
Pest-P.-S.-Kis-Kun Többi vármegyék	5	6	3	4	2	12	5	15	11
	38	52	134	84	120	74	93	120	147
<i>Vármegyék összesen</i>	60	96	211	169	221	174	174	228	258
Budapest	15	7	39	68	71	101	57	178	243
Pozsony	33	37	56	41	21	42	40	41	74
Fiume	10	19	67	27	53	20	37	29	42
Többi városok	3	8	40	27	62	44	36	46	66
<i>Városok összesen</i>	61	71	202	163	207	207	170	294	425
Mindössze	121	167	413	332	428	381	344	522	683

Megyék és városok	1880- ban	1881- ben	1882- ben	1883- ban	1884- ben	1885- ben	átlag 1881- 85-ben	1886- ban	1887- ben
Elbocsátás:									
Nyitra	74	173	172	217	133	200	179	271	164
Sopron	108	102	125	144	91	165	126	110	119
Pozsony	54	55	78	77	147	94	90	130	119
Brassó	14	94	130	80	90	44	88	74	58
Vas	17	43	57	72	64	71	61	66	54
Trencsén	13	82	21	51	67	100	54	49	61
Moson	33	36	42	35	33	16	32	46	18
Veszprém	15	—	35	21	26	20	20	36	33
Többi vármegye	146	268	203	299	408	390	314	370	421
<i>Vármegyék összesen</i>	474	803	863	996	1,059	1,100	964	1,152	1,047
Pozsony	57	73	97	83	108	114	95	97	105
Budapest	37	56	99	67	85	107	83	104	75
Sopron	8	22	11	5	25	44	21	42	12
Többi városok . .	33	76	83	98	49	126	87	98	121
<i>Városok összesen . .</i>	135	227	290	253	267	391	286	341	313
Mindössze . .	609	1,030	1,153	1,249	1,326	1,491	1,250	1,493	1,360

A városok nagyobb vonzerejének megfelelőleg a honosítások inkább a városokban, az elbocsátások ellenben a vármegyékben fordulnak sűrűbben elő, úgyhogy a honosításokból az 1881—85 évek átlagában 49·42, 1886-ban 56·32 és 1887-ben 62·23⁰/₀ jutott a városokra, az elbocsátásokból pedig csak 22·88, 22·84 és 1887-ben 23·01⁰/₀.

Tengerentúli kivándorlás. — Az 1880. év óta hazánk népességét is elfogta az a láz, mely a nyugoteurópai államok népfölöslegét az új világrészek felé ragadja. A kivándorlás, a mint fentebb említettük, hazánk éjszaki fekvésű s tót ajkú megyéiből indult meg nagy erővel, ellenben az alföldi dús termőfölddel áldott megyéket csaknem egészen érintetlenül hagyta. Kivándorlóinknak főleg két német kikötő, a hamburgi és brémai szolgál gyülekező helyül s a hajóra szálltak számát a nevezett két város hivatalos kimutatásai-
ból ismerjük: ¹⁾

¹⁾ Statistik des Hamburgischen Staates. Heft IX. — Jahrbuch für Bremische Statistik. Jahrgang 1880—1887.

Kivándorolt Magyarországból				Kivándorolt Magyarországból			
É v	Ham-burgen	Brémán	a két német kikötőn	É v	Ham-burgen	Brémán	a két német kikötőn
	keresztül				keresztül		
1878	661	142	803	1883	11,478	3,361	14,839
1879	1,262	497	1,759	1884	7,885	5,310	13,195
1880	8,146	620	8,766	1885	4,179	8,169	12,348
1881	10,453	804	11,257	1886	12,176	12,973	25,149
1882	16,060	1,460	17,520	1887	9,598	8,672	18,270

A kivándorlás 1880-ban öltött nagy arányokat, az előtt jelentéktelen volt. Eleinte kivándorlóink főleg Hamburgban szálltak hajóra, az utóbbi években azonban mind többen választják a brémai útirányt.

Kivándorlóink túlnyomó többsége az Éjszakamerikai Egyesült-Államokban keres új hazát. Így például 1887-ben a Hamburgban hajóra szállt 9,598 egyén közül 9,574 ment az Egyesült-Államokba, a Brémán keresztül kivándorolt 8,672 egyén közül pedig 8,666, csak egyesek szállingóznak Braziliába, a Laplata államokba s olykor Ausztráliába is. Ránk nézve tehát fontossággal csak az Éjszak-Amerikába irányuló kivándorlás bír s erről az amerikai statisztikai hivatal kimutatásaiból is értesülünk. Az alábbi kimutatásban nemcsak saját kivándorlásunkat, hanem az összes kivándorlást Európából az Éjszakamerikai Egyesült-Államokba feltüntetjük, megjegyezvén, hogy ez adatok a június 30-kán végződő kincstári évekről szólnak s nem egyezhetnek a naptári évről szóló adatokkal: ¹⁾

A kivándorlók származási helye	Kivándorolt Európából az Éjszakamerikai Egyesült-Államokba							
	átlag 1876—80-ban		átlag 1881—85-ben		1886-ban		1887-ben	
	összesen	‰	összesen	‰	összesen	‰	összesen	‰
N.-Britannia :								
Anglia . . .	29,115	18'04	62,792	12'57	49,767	15'15	72,855	15'13
Írland . . .	28,338	17'56	69,082	13'82	49,619	15'11	68,370	14'20
Skócia . . .	6,017	3'73	12,850	2'57	12,126	3'69	18,699	3'89
Vales . . .	513	0'32	1,262	0'25	1,027	0'31	1,820	0'38
Egyéb . . .	5	0'00	21	0'00	9	0'00	4	0'00
Összesen .	63,988	39'65	146,007	29'21	112,548	34'26	161,748	33'60

¹⁾ Statistical Abstract of the United States 1887. Tenth Number. Washington 1888.

A kivándorlók származási helye	Kivándorolt Európából az Északamerikai Egyesült-Államokba							
	átlag 1876—80-ban		átlag 1881—85-ben		1886-ban		1887-ben	
	összesen	%	összesen	%	összesen	%	összesen	%
Német birodalom	41,958	26'00	192,004	38'41	84,403	25'69	106,865	22'20
Olaszország	5,741	3'56	21,901	4'38	21,315	6'49	47,622	9'89
Svédország	13,234	8'20	40,289	8'06	27,751	8'45	42,836	8'90
Európai Oroszország:								
Oroszország	4,734	2'94	11,766	2'35	17,309	5'27	28,944	6'01
Orosz - Lengyelország	934	0'58	3,984	0'80	3,939	1'20	6,128	1'27
Finnország	44	0'03	577	0'12	491	0'15	1,822	0'38
Összesen	5,712	3'55	16,327	3'27	21,739	6'62	36,894	7'66
Ausztria	6,682	4'14	19,483	3'90	16,260	4'94	25,009	5'19
Norvégia	8,352	5'18	20,907	4'18	12,759	3'88	16,269	3'38
Magyarország	1,329	0'82	10,235	2'05	12,420	3'78	15,256	3'17
Dánia	3,079	1'91	9,271	1'85	6,225	1'90	8,524	1'77
Svájc	2,872	1'78	10,034	2'01	4,805	1'46	5,214	1'08
Franciaország	5,397	3'44	4,630	0'93	3,318	1'01	5,034	1'05
Németalföld	1,230	0'76	6,050	1'21	2,314	0'70	4,506	0'94
Belgium	620	0'38	1,575	0'32	1,300	0'40	2,553	0'53
Románia	2	0'00	243	0'05	494	0'15	2,045	0'42
Spanyolország	497	0'31	375	0'07	344	0'11	436	0'09
Görögország	20	0'01	85	0'02	104	0'03	313	0'07
Európai Törökország	30	0'02	103	0'02	183	0'06	206	0'04
Portugallia	615	0'38	306	0'06	238	0'07	110	0'02
Európa többi részéből	11	0'01	6	0'00	15	0'00	13	0'00
Mindössze	161,369	100'00	499,831	100'00	328,535	100'00	481,453	100'00

Az európai kivándorlás egész nagyságát a Bulletin de l'institut international de statistique egyik múlt évi kötetében megjelent érdekes összeállításból ismerjük.¹⁾ Az 1882—86 évek átlagában a tengerentúli kivándorlás következő volt:

Kivándorolt átlag 1882—86-ban		Kivándorolt átlag 1882—86-ban	
1. Nagy-Britanniából	224,216	4. Svéd-Norvégországból	51,792
2. Németországból	157,646	5. Oroszországból	21,205
3. Olaszországból	81,690	6. Ausztriából	20,786

¹⁾ Dell' emigrazione dall' Italia comparata con quella che avviene da altri stati d'Europa. Bulletin de l'institut international de statistique. Tome II. 2ème livraison 1887.

Kivándorolt átlag 1882—86-ban			Kivándorolt átlag 1882—86-ban		
7. Magyarországból . . .	12,422		14. Belgiumból	1,968	
8. Spanyolországból . . .	10,808		15. Romániából	697	
9. Franciaországból . . .	9,626		16. Törökországból	165	
10. Svájczból	9,549		17. Görögországból	107	
11. Portugáliából	9,274		18. Egyébeurópai államokból	1,946	
12. Dániából	8,685		Európából összesen .	626,929	
13. Németalföldről	4,347				

A kivándorlás irányára nézve a következő kimutatás nyújt felvilágosítást:

Bevándorolt átlag 1882—86-ban		Bevándorolt átlag 1882—86-ban	
Az Éjszakam. Egyesült-Álla		Canadába	40,875
mokba	444,368	Braziliába	23,314
Argentínába	57,882	Uruguayba	10,808
Ausztrália-, Tasmania- és Uj-		Összesen	626,929
Zeelandba	49,682		

V. Közegészségügy.

Több mint egy évtizede, hogy a közegészségügy rendezéséről szóló törvény (1876. XIV. t. cz.) meghozatott. A roppant halálozás, mely a hetvenes évek első felében megszakitás nélkül irtotta hazánk lakosságát, végre megérlelte a meggyőződést, hogy törvényhozási intézkedésre van szükség s szervezetlen közegészségügyünket az állam tevékeny közbelépésével kell rendbehozni s hatósági felügyelet alá kell vonni. A törvény megadta az alapot, a lehetőséget közegészségügyünk gyökeres javítására, és valóban a haladás azóta eltagadhatatlan, bár a törvény végrehajtása nem mindig történik elég erélyvel és lelkiismeretes pontossággal.

Egészségügyi személyzet. — Az egészségügyi személyzet létszámát és fejlődését a következő kimutatás tünteti fel:

1885-ben 1877-el szemben több (+) vagy kevesebb (—)					
	1877	1884	1885	összesen	%
Orvostudor	2,101	2,515	2,624	+ 523	+ 24'89
Sebész	969	807	769	— 200	— 20'64
Gyógyszerész	767	1,065	1,102	+ 335	+ 41'07
Bába	4,551	6,683	6,900	+ 2,349	+ 51'62

A bábák, gyógyszerészek és orvostudorok létszáma fokozatosan emelkedik és pedig nagyobb mértékben, mint az általános népszám, úgy hogy míg 1877-ben 100 ezer lélekre 15 orvostudor,

6 gyógyszerész és 33 bába esett, 1885-ben már 19 orvostudor, 8 gyógyszerész és 50 bába. A csekélyebb képzettséggel bíró sebészek száma tetemesen megfogyott s nem sokára már csakis teljes qualificatióval bíró orvosi személyzet fog működni.

A közegészségügyre fontos a gyógyszerterek száma is :

Gyógyszertárak	1877-ben	1884-ben	1885-ben	1885-ben 1877-el szemben több (+) vagy kevesebb (—)	
				összesen	‰
reáljogú	400	400	400	—	—
személyjogú. . .	456	556	586	+130	+28'51
fiók	21	37	34	+13	+61'90
összesen. . .	877	993	1,020	+143	+16'31

Reáljogú gyógyszerter újabban már nem engedélyeztetik s így az összes szaporodás a személyjogú és fiókgyógyszertárak közt oszlik meg. Az összes gyógyszerterek száma évenként átlagosan körülbelül két százalékkal szaporodik.

Az egészségügyi-személyzet arányát a lakossághoz az egyes országrészek szerint a következő kimutatás részletezi :

Országrész	E s e t t 100,000 l é l e k r e									
	1884. évben					1885. évben				
	orvos- tudor	sebész	gyógy- szerész	bába	gyógy- szertár	orvos- tudor	sebész	gyógy- szerész	bába	gyógy- szertár
Duna balpartja	16	5	8	32	6	16	5	7	34	6
Duna jobbpartja . . .	14	8	7	40	7	15	7	7	47	7
Duna-Tisza köze . . .	32	8	9	61	9	36	7	10	66	9
Tisza jobbpartja . . .	17	3	8	25	7	18	3	8	25	7
Tisza balpartja	15	4	8	59	8	16	4	9	60	8
Tisza-Maros szöge . .	12	4	7	36	7	16	4	8	38	8
Erdély	11	6	7	64	6	12	6	7	68	7
Fiume	76	—	24	110	24	86	—	24	110	24
Magyarországban általában . . .	18	6	7	47	7	19	6	8	50	7

Nem számítva a városi jellegű Fiumét, a Duna-Tisza köze van legjobban ellátva egészségügyi személyzettel, magától értetődik, hogy ebben nagy része van a fővárosnak.

Az egészségügyi személyzetről nemzetközi áttekintésül álljon itt a következő kimutatás :¹⁾

¹⁾ Dr. E. Raseri : Condizioni igieniche e sanitarie in Italia e confronti internazionali. Bulletin de l'institut international de statistique. Année 1886. Rome 1887.

	Az adatok mely év- ből valók	Az orvo- sok és se- bészek s z á m a	A bábák	100,000 lé- lekre esik orvos és sebész	Egy bá- bára esik új szülött
Olaszország	1885	17,568	9,860	60	114
Franciaország	1883	14,813	13,242	39	71
Svájc	1880	2,121	2,584	75	33
Belgium	1884	2,336	2,258	42	?
Németalföld	1884	1,816	650	43	77
Anglia	1881	15,091	?	58	226
Skócia	1881	1,878	?	50	?
Írland	1881	2,470	?	48	?
Németbirodalom	1876	13,728	33,134	32	55
Ausztria	1885	7,183	16,687	32	53
Magyarország	1885	3,393	6,900	25	95
Svédország	1883	582	2,328	13	58
Norvégia	1882	605	736	32	81
Europai Oroszország (Lengyelország, Fin- ország és Trans- kaukasia nélkül)	1882	12,715	3,039	16	1,125
Spanyolország	1887	5,200	?	31	?
Portugália	1880	816	?	18	?

A közegészségügyi törvény értelmében a törvényhatósági jog-
gal bíró és a rendezett tanácsú városok, valamint a 6000 lelket
meghaladó községek orvostartásra vannak kötelezve. Hogy mint
felelnek meg törvényszabta köteleességüknek, a következő kimutatás
tünteti fel, mely egyúttal az önként orvost tartó községek számát
is kimutatja, szintén országrészek szerint:

Országrész	1884-ik évben				1885-ik évben			
	orvos tar- tásra köte- lezett közsé- gek száma	ezek közül		az önként orvost tartó községek száma	orvos tar- tásra köte- lezett közsé- gek száma	ezek közül		az önként orvost tartó községek száma
		tar- tott	nem tar- tott			tar- tott	nem tar- tott	
Duna balpartja	25	24	1	16	25	24	1	15
Duna jobbpartja	22	22	—	32	20	19	1	23
Duna-Tisza köze	64	62	2	94	63	61	2	98
Tisza jobbpartja	24	24	—	15	24	24	—	14
Tisza balpartja	38	37	1	24	37	37	—	34
Tisza-Maros szöge	19	19	—	51	20	20	—	46
Erdély	26	24	2	15	27	26	1	16
Összesen	218	212	6	247	216	211	5	246

Közegészségügyünk szempontjából a körorvosok intézménye annyira fontos, hogy a közegészségi körök számát s betöltését körorvosokkal mindjárt 1877-től, vagyis az intézmény életbeléptetésétől kezdve czélszerűnek látjuk kimutatni:

É v	A közegészségi körök száma	Ezek közül orvossal birt	nem birt	Közegészségi körbe nem oszthatott községek száma
1877	928	455	473	—
1878	1,132	643	489	250
1879	1,155	677	478	144
1880	1,236	720	516	179
1881	1,282	771	511	231
1882	1,285	749	536	217
1883	1,232	786	446	213
1884	1,260	838	422	143
1885	1,312	947	365	200

A közegészségi köröknek még mindig közel egy negyed részében nincs orvos. Országrészek szerint a viszony következőleg alakult:

Országrész	1884-ik évben				1885-ik évben			
	a közegészségi körök száma	ezen közül orvost		körbe nem oszthatott községek száma	a közegészségi körök száma	ezek közül orvost		körbe nem oszthatott községek száma
		tartott	nem tartott			tartott	nem tartott	
Duna balpartja . .	186	87	99	36	192	102	90	95
Duna jobbpartja . .	276	191	85	10	289	214	75	9
Duna-Tisza köze . .	140	125	15	21	163	161	2	13
Tisza jobbpartja . .	120	78	42	7	129	95	34	7
Tisza balpartja . .	148	107	41	5	171	140	31	10
Tisza-Maros szöge	195	148	47	5	181	140	41	9
Erdély	195	102	93	57	187	95	92	57

Csak az egy Duna-Tisza közén látunk kielégítő állapotokat, hol 1885-ben jóformán minden körnek volt orvosa, legkedvezőtlenebbek a viszonyok Erdélyben, hol a köröknek csaknem felében nem volt orvos, s nagyon kedvezőtlenek még a Duna balpartján is.

Közegészségügyi felügyelet. — Az 1876. XIV. t.-czikk értelmében gyakorolt hatósági közegészségügyi felügyeletről a következő kimutatás ad számot:

	1883- ban	1884- ben	1885- ben
1. Az egészségre ártalmastápszerek és italok, s az egészségre veszélyes egyéb tárgyak vizsgálata:			
hatósági szemlék	84,560	84,744	83,368
lefoglalások	4,869	4,178	4,347
elkobzások	6,359	5,086	4,903
vegyvizsgálatok	1,491	2,303	2,458
2. Gyermekekre való felügyelet:			
engedély adatott: csecsemők szoptatására	4,121	4,193	4,019
kisdedek dajkálására	3,058	3,094	2,386
megtagadtatott: csecsemők szoptatására	378	623	451
kisdedek dajkálására	325	424	257
hét évnél fiatalabb gyermekek gyógyítása			
elmulasztatott	64,236	66,811	71,868
ezen mulasztások miatt foganatosított elmarasztalások száma	7,253	7,495	13,334
3. Iskolák megvizsgálása:			
tanodák szemléje	1,052	1,266	1,053
növeldek »	501	671	1,119
népiskolák és kisdedovók szemléje	15,662	16,109	19,504
együtt	17,215	18,046	21,676
kifogásolások száma	3,078	4,178	5,168
járvány miatt hatóságilag bezáratott iskolák száma	757	784	997
4. Köz helyiségek megvizsgálása:			
szemlék	40,074	49,904	50,858
kifogásolások	5,043	7,561	7,672
5. Lakásvizsgálat:			
zsúfolt- és pinzelakások, putrik, ragályos betegség utáni lakások, szennyes és egyéb egészségtelen lakások szemléje	26,290	32,256	35,507
kifogásolások:			
kitisztítás és fertőtlenítés rendeltetett el	15,957	20,305	24,409
kiürítés rendeltetett el	1,632	1,293	1,143
átalakítás »	1,361	1,202	542
eltiltás »	921	862	655
kisajátítás »	1	9	8
hatósági figyelmeztetés alkalmaztatott	5,419	7,148	12,076
újonnan épült házak szemléje	3,615	3,310	3,476
lakhatási engedély adatott (városokban)	2,444	2,591	2,666

Az egészségre ártalmas tápszerek és italok s az egészségre veszélyes egyéb tárgyak vizsgálata körül a hatósági eljárás mintha kissé lanyhult volna, 1885-ben nemcsak a vizsgálatok száma apadt, hanem az elkobzásoké is; a vegyvizsgálatok száma ellenben tetemesen emelkedett. Kisdedek dajkálására kevesebb engedély adatott,

de az engedély megtagadása is ritkábban fordult elő. Szigorubban járt el a hatóság a hét évnél fiatalabb gyermekek gyógyításának elmulasztása esetén, az elmarasztalások 1885-ben 77·97⁰/₀-kal emelkedtek az 1884. évi elmarasztalásokkal, s 83·84⁰/₀-kal az 1883. évi elmarasztalásokkal szemben, holott ezen emelkedés 1884. évben az 1883. évvel szemben csak 3·34⁰/₀-ot tüntet fel. A közhelyiségek és lakások megvizsgálása szintén emelkedett, különösen a lakásvizsgálatok száma szaporodott jelentékenyen.

Kórházak. — Az ipar, civilizáció és városi élet fejlődésével a kórházak mind nagyobb és fontosabb szerepet töltenek be. Nálunk a köz- és magán kórházak és gyógyintézetek az 1876. XIV. t. cz. értelmében csak a belügyminiszter engedélyével állíthatók fel. Kórházaink szaporodását a következő számok mutatják:

A kórház minősége	A kórházak száma volt az				
	1878-ik	1880-ik	1883-ik	1884-ik	1885-ik
	é v v é g é n				
Országos kórházak	3	3	3	3	3
Közkórházak	37	38	38	39	43
Megyei, városi, községi és egyéb magánkórházak és gyógyintézetek	96	116	132	138	139
Országos tébolydák	2	2	2	3	3
Bujasnyvi kórházak	5	5	4	4	4
Irgalmasrend kórodái	14	14	14	14	14
Kir. fegyintézeti kórházak	6	6	6	6	8
Kir. központi és fiók börtön-kór- házak	81	84	83	84	83
Bányakórházak	—	—	5	5	5
Összesen.	244	268	287	296	302

Az országos kórházak száma 1878 óta változatlan, a köz-kórházaké ellenben hattal szaporodott. A közegészségügy rendezéséről szóló törvény kimondja, hogy a közkórházak »kötelesek minden beteget, legyen az helybeli, vagy idegen illetőségű, magyarhoni vagy külföldi, személykülönbség nélkül ápolás és gyógyítás végett befogadni«, míg ellenben »a közkórházi jelleggel fel nem ruházott kórházak és gyógyintézetek csupán oly betegek felvételére köteleztettek, kikre nézve berendezettek, és idegen betegek befogadására, a rögtöni életveszély eseteit kivéve nem szoríthatók«. Ez utóbbi kórházak a közkórházaknál sokkal nagyobb mértékben szaporodtak s számuk 1878-tól 1885-ig 96-ról 139-re emelkedett, mi 44·79⁰/₀ szaporodásnak felel meg.

A kórházak betegforgalmát, a különböző jellegű kórházak részletezésével a következő táblázat mutatja:

É v	Az ápol- betegek összes száma	El b o c s á t t a t o t t			Meghalt	Ápolási napok száma
		gyó- gyultan	javul- tan	gyógyu- latlanul		
1. Országos kórházak.						
1878	6,869	4,689	813	247	598	179,940
1879	7,325	5,094	954	222	539	182,056
1880	8,108	5,899	864	202	605	179,903
átlag 1878—80	7,434	5,227	877	224	581	180,633
1881	8,023	5,661	1,086	162	617	184,596
1882	7,866	5,241	1,371	143	623	177,582
1883	7,191	4,454	1,458	190	620	166,586
1884	7,381	4,488	1,658	223	520	176,490
1885	7,489	4,664	1,642	130	527	180,213
átlag 1881—85	7,590	4,902	1,443	169	581	177,093
2. Köz k ó r h á z a k.						
1878	49,511	34,933	4,507	1,602	4,773	1.225,741
1879	53,049	37,040	5,512	1,457	4,820	1.187,094
1880	58,729	40,925	6,452	1,779	5,731	1.405,715
átlag 1878—80	53,763	37,633	5,490	1,613	5,108	1.272,850
1881	61,257	43,163	5,895	1,902	5,916	1.424,735
1882	61,124	43,267	5,871	2,044	5,686	1.482,592
1883	64,057	46,056	5,410	1,993	6,103	1.518,549
1884	62,988	45,218	5,804	2,123	5,477	1.509,368
1885	63,767	44,961	5,990	2,237	5,678	1.537,403
átlag 1881—85	62,639	44,533	5,794	2,060	5,772	1.494,529
3. Megyei, városi, községi és egyéb magánkórházak és gyógyintézetek.						
1878	17,191	12,303	1,522	445	1,665	390,218
1879	18,291	12,991	1,723	422	1,735	396,396
1880	19,361	13,530	1,863	583	1,986	453,465
átlag 1878—80	18,281	12,942	1,703	483	1,795	413,360
1881	21,378	14,946	2,128	498	2,240	493,299
1882	20,511	14,478	1,907	473	1,998	500,199
1883	20,195	13,744	2,088	622	2,064	493,078
1884	21,310	14,799	2,282	726	1,966	516,411
1885	22,243	15,026	2,565	855	2,017	548,182
átlag 1881—85	21,127	14,598	2,194	635	2,057	510,234

É v	Az ápol- t betegek összes száma	Elbocsáttatott			Meghalt	Ápolási napok szama
		gyó- gyultán	javul- tan	gyógyu- latlanul		
4. Országos tébolydák.						
1878	1,167	114	74	41	160	283,876
1879	1,241	96	84	23	177	218,365
1880	1,270	118	70	43	195	221,182
átlag 1878—80	1,226	109	76	36	177	241,141
1881	1,274	93	119	31	193	306,916
1882	1,314	109	127	50	164	309,747
1883	1,425	118	161	30	192	330,431
1884	1,828	159	155	218	245	350,513
1885	1,869	160	182	120	280	404,346
átlag 1881—85	1,542	128	149	90	215	340,391
5. Bujasenyvi kórházak.						
1878	1,228	946	103	7	33	44,264
1879	849	570	80	28	25	32,846
1880	1,422	1,179	76	14	23	48,388
átlag 1878—80	1,166	898	86	16	27	41,833
1881	1,280	1,078	50	13	19	40,449
1882	1,216	1,026	45	9	21	43,961
1883	1,257	993	83	21	28	45,020
1884	1,283	1,020	72	32	31	43,098
1885	1,216	945	107	26	22	40,426
átlag 1881—85	1,250	1,013	71	20	24	42,591
6. Irgalmasrend kórodái.						
1878	8,532	6,958	82	—	613	287,678
1879	9,299	7,663	80	—	749	294,614
1880	9,645	8,111	—	—	705	258,008
átlag 1878—80	9,159	7,574	54	—	689	280,100
1881	9,689	8,110	121	—	704	274,797
1882	9,367	7,971	82	—	557	267,741
1883	9,178	7,709	80	—	627	261,270
1884	8,621	7,145	70	—	687	273,706
1885	8,423	6,938	50	—	666	272,566
átlag 1881—85	9,056	7,575	81	—	648	270,016
7. Kir. fegyintézeti, kir. központi és fiók börtön-kórházak.						
1878	10,870	9,107	678	162	417	186,305
1879	10,077	8,377	670	171	375	182,309
1880	10,818	9,105	643	165	429	176,064
átlag 1878—80	10,588	8,863	664	166	407	181,560

É v	Az ápol- t betegek összes száma	El b o c s á t t a t o t t			Meghalt	Ápolási napok száma
		gyó- gyultán	javul- tan	gyógyu- latlanul		
1881	11,269	9,643	604	145	372	186,880
1882	12,413	10,730	629	131	403	210,728
1883	12,406	10,336	811	155	509	229,187
1884	12,791	10,466	866	244	571	236,740
1885	12,610	10,032	940	288	642	267,300
átlag 1881—85	12,298	10,241	770	193	499	226,167

8. B á n y a k ó r h á z a k.

1881	4,021	3,834	—	46	41	43,665
1882	3,882	3,709	—	60	33	44,056
1883	3,965	3,794	—	59	21	47,456
1884	4,171	4,007	—	42	25	48,136
1885	4,489	4,263	—	52	28	54,756
átlag 1881—85	4,105	3,921	—	52	30	47,614

K ó r h á z a k ö s s z e s e n.

1878	95,368	69,050	7,779	2,504	8,259	2.598,022
1879	100,131	71,821	9,103	2,323	8,420	2.493,680
1880	109,353	78,867	9,968	2,786	9,674	2.742,725
átlag 1878—80	101,617	73,246	8,950	2,538	8,784	2.611,477
1881	118,191	86,528	10,003	2,797	10,102	2.955,337
1882	117,693	86,531	10,032	2,910	9,485	3.036,606
1883	119,674	87,204	10,091	3,070	10,164	3.091,577
1884	120,373	87,302	10,907	3,608	9,522	3.154,462
1885	122,106	86,989	11,476	3,708	9,860	3.305,192
átlag 1881—85	119,607	86,911	10,502	3,219	9,826	3.108,635

Gyógyfürdők. — Magyarország rendkívül gazdag gyógyhatású ásványos forrásokban; a természet adta kincset azonban eddigelé még nem aknázták ki eléggé, fürdőinknek többnyire gyarló berendezése s bennük a modern kényelem hiánya nemcsak a külföldi vendégek tömeges beözönlését gátolja meg, hanem még a hazai közönség tekintélyes részét is külföldi fürdőkbe viszi.

A magyar anyaországban előforduló azon fürdőket, melyeknek állandó fürdőorvosuk van, az alábbi táblázat mutatja, mely egyúttal feltünteti a fürdők 1885. évi látogatottságát is:

Törvény- hatóság	A fürdő neve	Fürdői		A fürdő látogatottsága					
		gyógy-szertár	kórház	férfi	nő	gyermek	összesen	belföldi	külföldi
Budapest	Császárfürdő . . .	1	1	740	590	40	1,370	1,290	80
»	Erzsébet sósfürdő	—	—	86	564	18	668	657	11
»	Margitsziget . . .	1	1	311	408	98	817	697	120
»	Sárosfürdő . . .	—	—	127	104	3	234	202	32
Arad várm.	Monyásza . . .	—	—	52	73	10	135	135	—
Baranya m.	Harkány . . .	—	—	606	841	107	1,554	1,553	1
Bars »	Vichnye . . .	—	—	84	377	99	560	542	18
» »	Szklénó . . .	1	—	75	19	106	200	200	—
Besztercze- Naszód m.	Dombhát . . .	—	—	29	33	20	82	82	—
Besztercze- Naszód m.	Oláh-Szt.-György	—	—	107	104	28	239	219	20
Besztercze- Naszód m.	Valea-Vinului . .	—	—	8	42	—	50	50	—
Bihar m.	Tenke . . .	—	—	7	65	—	72	72	—
Brassó »	Zajzon . . .	1	—	93	295	223	611	291	320
Csik »	Borszék . . .	—	—	413	188	62	663	627	36
» »	Csik-Tusnád . . .	1	—	232	372	138	742	484	258
Fejér »	Bodajk . . .	—	—	33	82	63	178	171	7
Háromszék m.	Előpatak . . .	1	—	372	376	125	873	461	412
» »	Kovászna . . .	—	—	50	100	60	210	205	5
» »	Málnás . . .	1	—	78	89	43	210	162	48
Hunyad m.	Al-Gyógy . . .	—	—	80	100	40	220	220	—
Krassó-Sző- rény m.	Herkulesfürdő . .	1	—	2,657	1,432	284	4,373	2,472	1,901
Krassó-Sző- rény m.	Marillavölggy . .	1	—	89	180	20	289	287	2
Liptó m.	Koritnicza . . .	—	—	360	206	66	632	616	16
» »	Lucski . . .	—	—	29	228	87	344	333	11
» »	Csorbai tó . . .	—	—	2,786	249	27	3,062	566	2,496
» »	Zseleznó . . .	1	—	62	39	6	107	107	—
Nyitra »	Pöstyén . . .	1	1	1,131	655	250	2,036	867	1,169
Sáros »	Bártfa . . .	1	—	171	973	161	1,305	1,299	6
Szabolcs »	Sóstó . . .	—	—	34	126	90	250	250	—
Szatmár »	Bikszád . . .	—	—	99	63	35	197	197	—
» »	Büdössár . . .	—	—	33	52	15	100	97	3
» »	Túr-Vékonya . .	—	—	40	85	20	145	140	5
Szepes »	Alsó-Tátrafüred .	—	1	554	731	217	1,502	1,389	113
» »	Feketehegy . . .	—	—	178	76	24	278	277	1
» »	Ganócz . . .	—	1	60	80	40	180	180	—
» »	Huszpark . . .	—	—	380	220	100	700	400	300
» »	Tátra-Füred . . .	1	1	892	406	83	1,381	915	466
» »	Uj-Tátrafüred . .	—	—	445	246	31	722	588	134

Törvény- hatóság	A fürdő neve	Fürdői		A fürdő látogatottsága					
		gyógyszertár	kórház	férfi	nő	gyermek	összesen	belföldi	külföldi
Szolnok-Do- boka m.	Kérő	—	—	8	12	—	20	20	—
Temes m.	Buziás	1	—	176	647	183	1,006	906	100
Torontál »	Melencze	1	—	109	213	77	399	320	79
Trencsén »	Trencsén-Teplicz	1	—	1,733	1,428	189	3,350	1,174	2,176
Vas »	Tarcsa	—	—	98	331	68	497	466	31
Zala »	Balaton-Füred	1	1	1,082	906	168	2,156	1,940	216
» »	Keszthely	—	1	325	316	11	652	633	19
Zemplén »	Erdő-Bénye	—	—	42	203	—	245	244	1
Zólyom »	Stubnya	—	—	144	102	11	257	248	9
» »	Szliács	1	—	315	754	154	1,223	1,144	79
Összesen . . .		19	8	17,615	15,781	3,700	37,096	26,395	10,701

Járványok. — A mint fentebb a halálokoknál láttuk, a fertőző betegségek nagy mértékben hozzájárulnak a nagy halálozás előidézéséhez. A fertőző betegségek hol csak szórványosan, hol pedig járványosan lépnek fel; járványos pusztításukról a közegészségügyi jelentés külön megemlékezik s a főbb eredményeket mi is közöljük ez úttal is. Az alábbi számok csak a szorosabb értelemben vett Magyarországra vonatkoznak, Horvát-Szlavonországról adatok felett nem rendelkezünk; nincsenek továbbá belefoglalva a főváros adatai sem, ezeket külön fogjuk feltüntetni.

A járványok pusztításának általános képét 1878 óta a következő számok mutatják.

É v	A járvány által meglátogatott		A járvány tartama alatt					Ápolás alatt maradt
	köz- ségek	lakosság	megbetegült		meg- gyógyult	meghalt		
			általá- ban	%		össze- sen	a megbe- tegyültek %-ában	
s z á m a								
1878	421	1.066,876	26,315	2'47	17,770	7,814	29'69	731
1879	539	1.647,327	34,845	2'12	22,975	10,202	29'28	1,668
1880	863	2.461,336	46,593	1'89	33,679	10,876	23'34	2,038
átlag 1878—1880	608	1.725,180	35,917	2'08	24,808	9,630	26'81	1,479

É v	A járvány által meglátogatott		A járvány tartama alatt						Ápolás alatt maradt
	köz-ségek	lakosság	megbetegült		meg-gyógyult	meghalt			
			általá-ban	%		össze-sen	a megbe-tegülték %-ában		
	s z á m a								
1881	1,022	2.310,220	44,130	1'91	32,250	8,716	19'75	3,164	
1882	1,876	4.108,683	86,308	2'10	66,225	15,992	18'53	4,091	
1883	947	2.549,405	47,722	1'87	34,803	10,748	22'52	2,171	
1884	782	1.826,106	39,677	2'17	31,512	5,956	15'01	2,209	
1885	998	2.155,378	48,359	2'24	36,792	7,145	14'78	4,422	
átlag 1881—1885	1,125	2.589,958	53,239	2'06	40,317	9,711	18'24	3,211	

A népszámlálást megelőző és követő éveket külön átlagba foglalva tüntettük fel, s azt látjuk, hogy az 1881—85. évek átlagában a járvány által meglátogatott községek száma 85'03 ‰-kal, a lakosság száma 50'15 ‰-kal, a megbetegültek száma 48'23 ‰-kal nagyobb volt, mint az 1878—80. évek átlagában.

A mi a megbetegedési arányszámot illeti, az a két átlagnál alig mutat eltérést; 1878—80-ban 2'08, 1881—85-ben pedig 2'06 ‰-a betegedett meg a járvány által meglátogatott lakosságnak. Sajátos, hogy a megbetegedési arány 1878-ban volt legnagyobb, éppen abban az évben, midőn a járványok pusztítása legszűkebb körre szorítkozott. Lehet különben, hogy ez részben csak a fölvételnél követett eltérő felfogás következménye, mert nem lehet matematikai pontossággal megvonni a határvonalat, hogy hol kezdődik a ragályos betegségek járványszerű pusztítása, s a járvány által látogatott községek és lakosság fölvétele többé-kevésbé önkényesen történik. Jóval érdekesebb, ha azt kutatjuk, hogy a megbetegülteknek hány százaléka gyógyult ki s hány halt meg? Ez irányban az utóbbi évek alatt jelentékeny javulást látunk, míg ugyanis 1878—80-ban a megbetegülteknek 26'81 ‰-a meghalt, 1881—85-ben már csak 18'34 ‰-a, 1878-ban 29'69, 1885-ben csakis 14'78 ‰-a. A járványok tehát, míg az utóbbi évtöd alatt a népesség nagyobb tömegét támadták meg, intensitásukból sokat vesztek. Ez mindenestre javulás, de azért nem következtethetjük belőle, hogy a járványok az utóbbi időben megszeliidültek s elvesztették volna romboló hatásukat, az egyes ragályos betegségek alábbi részletezése arról győz meg bennünket, hogy a javulás csak onnan van, hogy újabb időben a leggyilkosabb ragály, a ronesoló toroklob helyett más, kevésbé veszélyes ragályok uralkodtak, mint például a himlő, kanyaró.

A járványosan fellépő egyes ragályos betegségekről álljon itt a következő részletezés:

A járvány meg- nevezése	A járvány tar- tama alatt meg- betegült össze- sen	A járvány által meglátogatott lakosság megbe- tegtült $\frac{\%}{100}$	A megbetegültek közül					
			meghalt		meg- gyógyult		ápolás alatt maradt	
			szerint	%	szerint	%	szerint	%
Az 1878—80-as évek átlagában								
Roncsoló toroklob . .	13,379	1'85	6,442	48'15	6,742	50'39	195	1'46
Himlő	6,100	1'80	1,377	22'57	4,185	68'61	538	8'82
Vörheny	3,704	1'62	763	20'60	2,761	74'54	180	4'86
Kanyaró	11,018	3'15	735	6'67	9,826	89'18	457	4'15
Vérhas	573	1'95	124	21'64	410	71'55	39	6'81
Hagymáz	614	2'23	111	18'08	462	75'24	41	6'68
Agy- és gerinczhártya- lob	187	1'02	55	29'41	131	70'05	1	0'54
Hökhurut	269	1'90	23	8'55	218	81'04	28	10'41
Fültő-mirigylob. . . .	73	2'12	—	—	73	100'00	—	—
Összesen . .	35,917	2'07	9,630	26'81	24,808	69'07	1,479	4'12
Az 1881—85-ös évek átlagában								
Himlő	15,440	2'09	3,251	21'05	11,203	72'56	986	6'39
Vörheny	10,364	1'76	2,771	26'74	6,914	66'71	679	6'55
Roncsoló toroklob . .	3,735	1'04	1,857	49'72	1,699	45'49	179	4'79
Kanyaró	19,728	2'82	1,282	6'50	17,458	88'49	988	5'01
Vérhas	1,832	2'60	338	18'45	1,322	72'16	172	9'39
Fültő-mirigylob. . . .	215	1'98	—	—	203	94'42	12	5'58
Hökhurut	1,139	1'91	109	9'63	896	78'67	134	11'70
Hagymáz	672	1'17	96	14'29	534	79'46	42	6'25
Egyéb járványok ¹⁾ . .	114	1'51	7	6'14	88	77'19	19	16'67
Összesen . .	53,239	2'06	9,711	18'24	40,317	75'73	3,211	6'03
Az 1885-ik évben								
Kanyaró	27,972	3'54	2,240	8'01	23,970	85'69	1,762	6'80
Roncsoló toroklob . .	2,746	0'69	1,658	60'38	854	31'10	234	8'52
Himlő	6,344	1'53	1,515	23'88	3,965	62'50	864	13'62
Vörheny	5,216	1'95	936	17'94	3,578	68'60	702	13'46
Vérhas	3,118	2'56	554	17'77	2,047	65'65	517	16'58
Hökhurut	2,235	2'10	182	8'14	1,827	81'75	226	10'11
Hagymáz	161	0'78	29	18'01	112	69'57	20	12'42
Tüdőlob	80	1'60	29	36'25	47	58'75	4	5'00
Mellhártyalob.	76	2'08	2	2'63	71	93'42	3	3'95
Szemcsés köthártyalob	263	1'07	—	—	224	85'17	39	14'83
Rüh	120	5'78	—	—	69	57'50	51	42'50
Vörös-járvány.	28	1'34	—	—	28	100'00	—	—
Összesen . .	48,359	2'24	7,145	14'78	36,792	76'08	4,422	9'14

¹⁾ Tüdőlob, mellhártyalob, szemcsés köthártyalob, rüh és vörös-járvány. Minthogy e járványok csak az 1885-ik évben fordultak először elő, nem tartottuk szükségesnek azokat az átlagban egyenként felsorolni.

1878—80-ban legtöbbször ronsoló toroklobban betegedtek meg, az 1881—85. években s különösen az 1885. évben pedig kanyaróban. Legnagyobb extensiv terjedéssel a kanyaró bir, a járvány általmeglátogatott lakosságnak 1878—80-ban 3'15 $\frac{0}{0}$ -ka, 1881—85-ben 2'82 $\frac{0}{0}$ -ka, 1885-ben pedig 3'54 $\frac{0}{0}$ -ka betegedett meg kanyaróban. A kanyaró lefolyása azonban a többi járványokkal szemben elég enyhe, a megbetegülteknek 1878—80-ban csak 6'67 $\frac{0}{0}$ -ka, 1881—85-ben 6'50 $\frac{0}{0}$ -a, 1885-ben pedig 8'01 $\frac{0}{0}$ -a halt el benne, míg himlőben ugyanazon idő alatt 21'05—23'88 $\frac{0}{0}$, vörhenyben 17'94—26'74 $\frac{0}{0}$. Leghevesebb a ronsoló toroklob pusztítása s bár a járvány ujabban kisebb területre, illetőleg népességre szorítkozik, lefolyása ujabban még több esetben halálos, mint korábban. 1878—80-ban a ronsoló toroklobban megbetegülteknek 48'15 $\frac{0}{0}$ -a halt meg, 1881—85-ben már 49'72 $\frac{0}{0}$ -a, 1885-ben pedig 60'38 $\frac{0}{0}$ -a.

Hogy a főbb járványok mely megyékben pusztítanak legerősebben, az 1881—85. évekről átlagosan s külön az 1885. évről a következő kimutatás tünteti fel:

Sorszám	A megye neve	Átlag 1881— 85-ben	1885- ben	Sorszám	A megye neve	Átlag 1881— 85-ben	1885- ben
meghalt járványosan fellépő				meghalt járványosan fellépő			
h i m l ő b e n							
1	Hunyad	365	—	14	Arad	78	2
2	Krassó-Szörény . .	180	—	15	Temes	75	195
3	Kolozs	172	—	16	Fogarás	70	—
4	Háromszék	161	—	17	Veszprém	66	68
5	Szabolcs	150	485	18	Udvarhely	57	—
6	Csik	143	—	19	Moson	56	29
7	Alsó-Fehér	129	—	20	Győr	54	—
8	Brassó	125	—	21	Csanád	52	—
9	Pest-Pilis-S.-K.-K.	116	—	22	Szeben	50	—
10	Besztercze-Naszód	105	—	Ezen várm. együtt		2,490	876
11	Somogy	103	—	Többi vármegyék .		761	639
12	Zala	97	97	Összesen . . .		3,251	1,515
13	Szilágy	86	—				
r o n c s o l ó t o r o k l o b b a n							
1	Csik	392	253	8	Bács-Bodrog	76	1
2	Krassó-Szörény . .	194	16	9	Jász-N.-K.-Szolnok	61	11
3	Békés	175	57	Ezen várm. együtt		1,381	1,267
4	Maros-Torda . . .	131	359	Többi vármegyék .		476	391
5	Háromszék	128	76	Összesen . . .		1,857	1,658
6	Arad	115	249				
7	Alsó-Fehér	109	245				

Sorszám	A megye neve	Átlag 1881— 85-ben	1885- ben	Sorszám	A megye neve	Átlag 1881— 85-ben	1885- ben
		meghalt járvá- nyosan fellépő				meghalt járvá- nyosan fellépő	
v ö r h e n y b e n							
1	Bács-Bodrog	434	—	9	Jász-N.-K.-Szolnok	88	103
2	Békés	357	—	10	Krassó-Szörény . .	78	16
3	Csongrád	227	4	11	Nógrád	76	10
4	Hajdu	139	265	Ezen várm. együtt Többi vármegyék .		1,892	455
5	Arad	139	10			879	481
6	Pest-Pilis-S.-K.-K.	133	12	Összesen . . .		2,771	936
7	Csanád	115	4				
8	Veszprém	106	31				
k a n y a r ó b a n							
1	Zólyom	100	486	8	Veszprém	56	79
2	Szabolcs	96	401	9	Komárom	43	6
3	Pest-Pilis-S.-K.-K.	91	31	Ezen várm. együtt Többi vármegyék .		707	1,424
4	Arad	85	134			575	816
5	Bács-Bodrog . . .	84	169	Összesen . . .		1,282	2,240
6	Nyitra	80	118				
7	Torontál	72	—				

Fővárosunk lakosságának nagy tömegében a ragályos betegségek egyes esetei folyvást előfordulnak, néha azonban járványszerűleg is fellépnek, hol csak egyes városrészekben, hol az egész városra kiterjedve.

A fővárosban előfordult hevenyragályos betegségekről a fővárosi statisztikai hivatal följegyzései alapján álljon itt a következő kimutatás:¹⁾

A ragályos betegség neve	M e g h a l t a k							
	1881- ben	1882- ben	1883- ban	1884- ben	1885- ben	átlag 1881—85- ben	1886- ban	1887- ben
s z á m s z e r i n t								
Himlő	442	393	77	67	179	232	1,558	376
Hagymáz	344	245	172	135	114	202	240	155
Roncsoló toroklob	234	252	135	120	125	173	365	286
Hártyás toroklob .	180	144	111	133	129	139	197	226
Kanyaró	90	164	36	123	179	118	336	111
Vörheny	266	267	88	58	36	143	561	146
Hökhurut	40	134	51	84	55	73	41	37
Összesen . .	1,596	1,599	670	720	817	1,080	3,298	1,337

¹⁾ Havi füzetek.

A ragályos betegség neve	M e g h a l t a k							
	1881-ben	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	átlag 1881—85-ben	1886-ban	1887-ben
az összes halálesetek ‰-ában								
Himlő	3'4	3'1	0'6	0'5	1'4	1'8	9'3	2'7
Hagymáz	2'6	1'9	1'4	1'1	0'9	1'6	1'4	1'1
Roncsoló toroklob	1'8	2'0	1'1	0'9	1'0	1'4	2'2	2'1
Hártyás toroklob	1'4	1'1	0'9	1'0	1'0	1'1	1'2	1'6
Kanyaró	0'7	1'3	0'3	1'0	1'4	0'9	2'0	0'8
Vörheny	2'0	2'1	0'7	0'4	0'3	1'1	3'3	1'1
Hökhurut	0'3	1'0	0'4	0'7	0'4	0'6	0'2	0'2
Összesen	12'2	12'5	5'4	5'6	6'4	8'5	19'6	9'6

A fertőző bajok pusztítását az európai nagyvárosokban a következő számok mutatják:¹⁾

A város neve	Fertőző bajokban elhaltak az összes halálozások százalékaiban			Tízezer lélekre esik fertőző bajokban elhunyt		
	1885-ben	1886-ban	1887-ben	1885-ben	1886-ban	1887-ben
Lyon	4'41	7'00	5'39	10'2	16'1	11'7
Brüssel	7'15	6'36	6'57	15'6	14'5	13'7
Amsterdam	10'27	8'22	6'30	24'6	19'6	13'9
Berlin	9'13	7'90	6'78	22'6	20'4	14'9
Odessa	6'72	10'00	5'63	29'4	37'4	15'2
Drezda	9'56	9'90	7'88	32'8	25'3	17'1
Basel	11'77	4'22	8'95	24'1	7'6	17'2
Birmingham	6'47	7'38	9'06	12'5	14'7	17'8
Bécs	9'12	6'85	7'51	25'5	18'0	19'4
London	11'55	9'42	11'62	22'5	18'6	22'7
Edinburg	7'61	9'02	13'40	14'0	17'2	24'5
Páris	9'71	8'77	10'59	22'7	21'6	24'7
Boroszló	4'65	5'11	8'67	13'9	16'1	26'7
Hamburg	9'38	12'43	9'90	24'4	36'4	26'8
Liverpool	12'01	7'57	12'17	28'5	18'0	28'7
Genf	2'25	7'37	1'98	3'3	11'8	28'7
Szt.-Pétervár	9'55	13'42	11'07	27'6	41'1	28'8
Budapest	6'39	22'80	9'68	18'8	90'0	30'9
Glasgov	12'36	11'63	13'57	32'1	29'1	31'4
Róma	—	—	11'27	—	—	32'4

¹⁾ Résumé Annuel de statistique démographique et de géographie médicale, dressé par le docteur E. Jansens, inspecteur en chef du service d'hygiène de la ville de Bruxelles.

A város neve	Fertőző bajokban elhal- tak az összes halálozások százalékaiban			Tízezer lélekre esik fer- tőző bajokban elhunyt		
	1885- ben	1886- ban	1887- ben	1885- ben	1886- ban	1887- ben
Stockholm	16'12	7'59	15'46	39'6	17'4	33'2
München	6'23	5'78	11'39	19'1	17'3	34'0
Bukarest	10'84	11'40	11'86	29'7	32'1	34'1
Dublin	9'67	7'49	11'32	26'9	20'1	34'5
Triest	14'55	17'93	11'80	44'1	68'2	35'3
Marseille	22'49	25'00	12'33	75'9	87'4	35'9
Varsó	15'63	11'10	13'32	48'7	31'0	36'2
Prága	8'52	12'19	13'13	27'3	39'2	39'0
Koppenhága	7'38	6'91	18'46	15'3	16'0	45'4
Velence	22'42	18'25	—	34'9	55'5	—
Krakko	14'23	8'10	—	53'0	24'3	—

E kimutatás nem tünteti föl fővárosunk állapotát oly két-ségbeejtőn sötétnek, mint sokan tartják. A járványos 1886. év igaz nagy pusztítást vitt véghez a főváros lakosságában, de 1885. és 1887-ben Budapesten a fertőző bajokban elhaltak száma nem mond-ható tulságosnak a többi városokkal szemben.

Védhimlőoltás. — A himlőjárvány nálunk a gyakrabban elő-forduló járványok közé tartozik, kivált 1886. évben a fővárosban s az ország több részében szokatlan hevességgel lépett fel. Ez arra birta a törvényhozást, hogy külön intézkedéssel igyekezzék a jár-vány terjedésének elejét venni. Így jött létre az 1887. XXII. törv-ezikk, mely míg egyrészt a védhimlőoltást szigoruan kötelezővé tette, másrészt intézkedett a felnőttek újra oltása iránt is. E tör-vény jó hatása kétség kívül nem fog elmaradni.

Hazánkban a védhimlőoltásról 1877 óta a következő kimuta-tás nyújt átnézetet:

É v	Beoltott egyének		Sikerrel beoltattak	
	szám szerint	az élve szülöttek %-ában	szám szerint	az összes be- oltott egyé- nek %-ában
1877	417,254	70'82	—	—
1878	435,977	74'48	—	—
1879	460,310	73'43	—	—
1880	523,227	88'79	—	—
átlag 1877—1880	459,192	76'83	—	—

É v	Beoltott egyének		Sikerrel beoltattak	
	szám szerint	az élve szülöttek %ában	szám szerint	az összes beoltott egyének %ában
1881	542,120	91'08	—	—
1882	541,444	88'32	518,567	95'78
1883	519,494	82'45	485,143	93'39
1884	552,773	85'08	541,048	97'88
1885	549,585	85'29	538,347	98'32
átlag 1881—1885 . . .	541,083	86'37	520,776	96'29

A két átlagot tekintve 1881—85-ben jelentékeny javulást látunk 1877—80-nal szemben, bár 1881. évvel szemben, midőn az élveszülötteknek 91⁰/₀-a beoltatott, ujabban némi visszaesés mutatkozik. Hogy a beoltás sikerrel történt-e, arra nézve csak az utóbbi négy évről vannak adataink. Ezek azt mutatják, hogy a beoltásoknak csak egy jelentéktelen kis része nem fogamzik meg.

B) Őstermelés.

I. Mezőgazdaság

1. A terület művelési ágak szerint.

Termőterület. — Az 1875. VII. t. cz. alapján végrehajtott kataszteri munkálat szerint a Magyarbirodalom összes területének 94'49 $\frac{0}{100}$ -ka gazdasági termelésre szolgál. Az egyes alkatrészek közt nem nagy a különbség, a szorosabb értelemben vett Magyarországbán 94'35, Fiume város és területén 94'12, Horvát-Szlavonországban pedig 95'20 $\frac{0}{100}$ -ka szolgál az összes területnek gazdasági termelésre, a többi néhány százalék részint terméketlen, részint beépített, részint utak, vasutak, folyók stb. által elfoglalt terület.

Európa különböző államaiban a gazdasági termelésre szolgáló és nem szolgáló terület arányát az összes területhez a következő számok mutatják: ¹⁾

Gazdasági termelésre szolgáló nem szolgáló terület az összes terület % -ában			Gazdasági termelésről szolgáló nem szolgáló terület az összes terület % -ában		
1. Luxemburg . .	95'5	4'5	11. Oroszország . .	71'7	28'3
2. Magyarország .	94'5	5'5	12. Svájc	71'6	28'4
3. Ausztria	94'3	5'7	13. Románia	68'3	31'7
4. Németország . .	93'7	6'3	14. Németalföld . .	67'5	32'5
5. Olaszország . .	86'9	13'1	15. Anglia	65'1	34'9
6. Bosznia és Her- cegovina	86'0	14'0	16. Finnország . .	64'4	35'6
7. Franciaország .	84'3	15'7	17. Portugália . . .	51'8	48'2
8. Belgium	81'4	18'6	18. Svédország . .	48'2	51'8
9. Spanyolország .	79'6	20'4	19. Görögország . .	41'1	58'9
10. Dánia	75'3	24'7	20. Norvégia	28'9	71'1

Művelési ágak. — Ugyancsak a legújabb kataszteri adatok szerint hazánk területe az egyes művelési ágak közt, következőleg oszlik meg:

¹⁾ Brachelli: Die Staaten Europa's. Brünn. 1883.

	Magyarországon		Fiume város és területén		Horvát-Szlavonországban		A magyar birodalomban	
	hektár	%	hektár	%	hektár	%	hektár	%
szántóföld .	11.584,002	43'42	383	21'26	1.303,304	32'36	12.887,689	41'97
kert	347,766	1'30	31	1'72	52,836	1'31	400,633	1'30
rét	2.993,222	11'22	394	21'86	464,948	11'55	3.458,564	11'26
legelő . . .	3.708,883	13'90	742	41'18	603,889	14'99	4.313,514	14'05
nádas . . .	90,174	0'34	—	—	2,686	0'07	92,860	0'39
szőlő	358,045	1'34	—	—	67,452	1'67	425,497	1'30
erdő	7.598,041	28'48	252	13'98	1.532,333	38'05	9.130,626	29'73
együtt . .	26.680,133	100'00	1,802	100'00	4.027,448	100'00	30.709,383	100'00

Az egyes megyék közt roppant eltéréseket látunk. A szántóföld legnagyobb százalékkal szerepel a következő megyékben: Csanádban 84'80, Bácsban 75'05, Torontálban 72'75, Szabolcsban 71'34, Békésben 70'78 $\frac{0}{100}$ -kal, viszont Máramarosban csak 11'17, Csikban 14'41, Liptóban 17'22, Zólyomban 17'60, Krassó-Szörényben 17'96, Besztercze-Naszódban pedig 18'50 $\frac{0}{100}$ -át teszi az összes termőterületnek. A kert 3'56 és 0'15 $\frac{0}{100}$ közt ingadozik. Sajátságos, hogy míg a legcsekélyebb kertterületet a legkevesebb szántófölddel bíró Máramaros megyében látjuk, addig a legnagyobb kertterület szintén a csekély szántófölddel bíró Krassó-Szörény megyében található. Rét tekintetében a végleteket Csik megye 22'26 $\frac{0}{100}$ -kal s Bács 4'29 $\frac{0}{100}$ -kal képviselik; legelő tekintetében pedig Hajdú megye 30'25 s Háromszék 3'44 $\frac{0}{100}$ -kal. A szőlőterület Tolnában 5'65, Baranyában 5'36 $\frac{0}{100}$ -át teszi az összes területnek, míg 8 éjszaki és 3 erdélyi megyében szőlőművelés egyáltalán nincs. Erdőben leggazdagabb Háromszék, legszegényebb pedig Jász-Nagy-Kun-Szolnok megye; az előbbiben az erdőterület 62'40 $\frac{0}{100}$ -ra rúg, az utóbbiban csak 0'55 $\frac{0}{100}$ -ot tesz.

Ausztriában a földadó-szabályozás végleges eredménye szerint a terület következőleg oszlott meg:

Adóköteles terület:		Adómentes terület:	
	hektár %		hektár %
szántóföld . . .	10.636,872 37'60	beépített terület,	
rét	3.078,172 10'88	udvarok . .	151,663 8'86
kert	372,060 1'31	terméketlen terület	908,110 53'05
szőlő	248,326 0'88	egyéb adómentes terület . .	652,009 38'09
legelő	2.663,908 9'42	összesen . .	1.711,782 100'00
alpok	1.399,780 4'95		
erdők	9.777,414 34'56		
mocsarak, tavak .	114,124 0'40		
összesen . . .	28.290,656 100'00	Összes terület . .	30.002,438

A szántóföldek Ausztriában jóval kisebb, az erdők pedig jóval nagyobb részét teszik a termőterületnek, mint a Magyarbirodalomban. Szőlő úgy absolute, mint relative jóval több van hazánkban mint Ausztriában.

2. Magyarország mezőgazdasági termelése.

Bevetett terület és ugar. — A mint fentebb láttuk, a szorosabb értelemben vett Magyarország területéből a szántóföld 11.584,002 hektárt vagyis 20.128.587 katasztrális holdat foglal el. E területnek 80—83⁰/₀-át vetik be évenként, a többi ugarnak marad.

Az ugarnek mezőgazdaságunkban még jelenleg is nagy szerepe van; gazdálkodásunk korántsem vált annyira intensívvé, földjeinket távolról sem tudjuk annyira javítani, hogy a gabonaneműeket felváltva takarmánynövényekkel, évről évre hasznat húznánk összes földterületünkéből. Jelenleg, ha termésünket koczkáztatni nem akarjuk, szántóföldünk egy részét mindig pihentetnünk kell; úgy hogy hazánkban az ugarnek hagyott terület csaknem állandóan meghaladja a 2 millió hektárt s az 1868—86 évek átlagában a szántóföldeknek 19·47⁰/₀-át képezte. 1887-ben az ugar 1,972 ezer hektárra rúgott, 17·06⁰/₀-ára az összes szántóföldnek. Az arány azonban az egyes megyékben nagyon különböző volt, Csik megyében a szántóföldnek 55·13⁰/₀-a, Máramarosban 49·51, Besztercze-Naszódban 43·74, Udvarhelyben 37·23, Szolnok-Dobokában 37·02, Nagy-Küküllőben 36·10⁰/₀-a ugarnek maradt; míg ellenben Csanádban és Csongrádban csak 1·04, Torontálban 2·85, Aradban 3·43 s Békésben 4·62⁰/₀-a.

A bevetett terület nagyobb fele tavaszi vetésre, kisebb fele pedig őszi vetésre esik. 1887-ben az őszi vetés 4·0 millió hektárt, a tavaszi pedig 5·3 millió hektárt tett, s az előbbi 34·72⁰/₀-át, az utóbbi 45·93⁰/₀-át képezte az összes szántóföldnek, míg 264 ezer hektár vetés, az összes szántóföld 2·29⁰/₀-ka elemi csapások folytán megsemmisült.

Elemi csapások. — Hazánkban folyóink rakoncátlansága s klimatikus viszonyaink sajátossága, mely majd késői fagyokkal, majd hosszantartó aszálylyal támadja meg a vegetációt, majd ismét erős viharokkal s nagy kiterjedésű jégveréssel pusztít — évről-évre nagy területeken semmisíti meg a termést. Mezőgazdasági statisztikánk az elemi károk 1874. óta jegyzi s ez idő óta évenként 270 ezer és 1·04 millió hektár között váltakozott az elemi s egyéb csapások folytán megsemmisült vetések területe.

Terménynemek szerint a kiveszett terület következőleg oszlott meg:

A termény megnevezése	1881—1885-ig 5 évi átlagban		1886. évben		1887. évben	
	a kiveszett vetés területe					
	ezer hektár- ban	a bevetett terület százalé- kában	ezer hektár- ban	a bevetett terület százalé- kában	ezer hektár- ban	a bevetett terület százalé- kában
Buza	164'3	5'92	127'7	4'62	71'9	2'52
Kétszeres	9'3	4'53	7'3	3'97	2'7	1'45
Rozs	42'4	3'72	43'0	3'61	15'4	1'36
Repcze	19'9	14'75	14'2	11'55	2'0	4'91
Árpa	41'2	4'06	43'9	4'03	18'8	1'84
Zab	48'8	4'70	40'7	3'72	26'1	2'44
Köles	3'3	7'86	2'5	7'55	1'4	4'27
Kukoricza	93'1	4'82	108'6	5'32	96'3	5'02
Tatárka	0'8	4'21	0'5	3'35	0'5	3'14
Magbúkköny	1'5	2'88	2'3	3'65	1'0	1'40
Borsó, lencse, bab	2'0	4'83	1'7	4'03	1'0	2'43
Len	0'5	4'24	0'3	3'11	0'3	2'44
Kender	2'4	3'48	4'4	5'79	1'8	2'45
Dohány	3'2	5'14	5'6	8'71	1'9	3'36
Czukorrépa	0'8	2'31	1'5	3'67	0'7	1'96
Burgonya	16'9	4'11	11'7	2'68	8'0	1'89
Takarmányrépa	1'4	1'21	3'1	3'09	1'2	1'17
Mesterséges kaszáló...	9'6	2'52	15'0	3'13	13'3	2'75
Összesen....	461'4	4'89	434'0	4'37	264'3	2'76

A kiveszett vetést a csapást előidéző okok szerint a következő kimutatás részletezi:

Az elemi csapás megnevezése	1881—1885-ig 5 évi átlagban		1886. évben		1887. évben	
	a kiveszett vetés területe					
	ezer hek- tárban	a megkáro- sított terü- let százalé- kában	ezer hek- tárban	a megkáro- sított terü- let százalé- kában	ezer hek- tárban	a megkáro- sított terü- let százalé- kában
Árvíz	246'7	53'47	69'8	16'08	111'7	42'25
Aszály	57'7	12'50	187'1	43'09	72'8	27'56
Fagy	16'2	3'51	25'1	5'78	3'8	1'45
Jég	78'7	17'06	128'8	29'68	64'9	24'53
Köd	9'7	2'10	1'9	0'45	0'3	0'13
Rozsda	11'7	2'54	4'0	0'92	2'2	0'81
Egerek	8'7	1'89	0'7	0'17	0'6	0'23
Férgek	16'4	3'55	14'0	3'23	6'6	2'50
Egyéb.	15'6	3'38	2'6	0'60	1'4	0'54
Összesen . .	461'4	100'00	434'0	100'00	264'3	100'00

Learatott terület. — Nem számítva az elemi csapások folytán teljesen megsemmisült vetéseket, melyek termést nem adtak, a tényleg learatott területet az egyes terménynemek szerint a két utolsó évben s a megelőző évtized átlagában a következő kimutatás tünteti fel:

A termény megnevezése	Átlag 1877—1886-ban		1886-ban		1887-ben	
	a learatott terület volt					
	hektá- rokban	az összes leara- tott terület száza- lékban	hektá- rokban	az összes leara- tott terület száza- lékban	hektá- rokban	az összes leara- tott terület száza- lékban
<i>Gabona és hüvelyesek :</i>						
Őszi buza	2.398,806	26'45	2.607,292	27'43	2.625,117	28'17
Tavaszi buza	169,671	1'87	156,738	1'65	151,464	1'63
Együtt	2.568,477	28'32	2.764,030	29'08	2.776,581	29'80
Őszi rozs	1.113,319	12'27	1.090,913	11'48	1.088,483	11'68
Tavaszi rozs	35,470	0'39	33,571	0'35	34,027	0'37
Együtt	1.148,789	12'66	1.124,484	11'83	1.122,510	12'05
Tönköly	3,757	0'04	4,677	0'05	3,353	0'04
Kétszeres	208,539	2'30	177,169	1'87	184,769	1'93
Őszi árpa	61,611	0'68	74,469	0'78	72,754	0'78
Tavaszi árpa	921,491	10'16	969,750	10'20	931,345	10'00
Együtt	1.195,398	13'18	1.226,065	12'90	1.192,221	12'80
Zab	1.038,166	11'45	1.053,431	11'08	1.045,593	11'22
Köles	40,958	0'45	31,174	0'33	32,048	0'34
Tatárka	17,832	0'20	15,381	0'16	14,725	0'16
Magbűkköny	46,200	0'51	61,814	0'65	66,838	0'72
Borsó, lencse, bab	39,674	0'44	40,888	0'43	41,758	0'45
<i>Egyéb termények :</i>						
Kukoricza	1.855,302	20'45	1.914,159	20'14	1.828,116	19'62
Burgonya	407,271	4'49	425,574	4'48	412,782	4'43
Őszi repce	99,894	1'10	105,132	1'11	36,540	0'31
Tavaszi repce	4,463	0'05	3,676	0'04	3,022	0'03
Együtt	104,357	1'15	108,808	1'15	39,562	0'42
Len	11,078	0'12	10,410	0'11	11,055	0'12
Kender	71,054	0'78	71,007	0'75	71,043	0'76
Dohány	61,302	0'68	58,648	0'62	55,850	0'60
Czukorrépa	32,537	0'36	38,353	0'40	33,811	0'36
<i>Takarmány :</i>						
Takarmányrépa	70,825	0'78	95,983	1'01	102,799	1'10
Luczerna, lóhere, balta- czim	192,052	2'12	242,251	2'55	243,968	2'62
Bűkköny keverék, mu- har stb.	168,505	1'86	221,511	2'33	226,479	2'43
Mesterséges kaszálók együtt	360,557	3'98	463,762	4'88	470,447	5'05

A learatott területből legtöbb a búzára esik, különösen az őszi búzára; mert a tavaszi buza nálunk egyáltalán nem bir fontossággal. A buzaterület, úgy látszik, daczára a nagymérvű árcsökkenésnek, még mindig emelkedőben van. Az 1887-ki terület egy kevésse meghaladta az előbbi évet, az pedig erősen tulszárnyalta a megelőző tízéves átlagot. Az abszolút számok itt talán még érdekesebbek mint a relativ számok, mert a sok feltört legelő nagyban növelte a szántóföld nagyságát s a búzával bevetett terület már akkor is emelkedett volna, ha ugyanazon arányban állna is a többi terménynemekhez mint korábban. A learatott buzaterület 1869-ben még csak 2¹⁶ millió hektárt képviselt, a következő évben leszállt 2⁰³ millióra, 1870-ben ismét 1⁸⁹ millióra. Ettől kezdve emelkedést látunk, de még 1882-ben is csak 2.5 millió hektárra terjedt a learatott buzaterület, míg 1887-ben már 2⁷⁸ millió hektárra rúgott.

A búzával ellentétben a rozsterület erősen megcsökkent, mutatja ezt a fentebbi táblázat is, de még elevenebb illusztrálás kedvéért megemlítjük, hogy 1869-ben a learatott őszi rozsterület 1²⁶ millió hektárra rúgott s az összes learatott területnek 16⁴⁴ 0/0-kát tette.

Az árpatermelés, bár az utóbbi évben kissé tért vesztett, emelkedőben van, mit eléggé indokol azon körülmény, hogy valamennyi gabonanem között az árpa szenvedett legcsekélyebb árhanyatlást s Németország, melyből hazánk meglehetősen kiszorult, árpánknak még mindig jó vevője. 1869-ben az árpaterület csak 788 ezer hektárra terjedt s 10⁵⁸ 0/0-kát tette az összes learatott területnek.

A zab is inkább emelkedést mutat, bár a hetvenes évek második felében már nagyobb területeket is foglalt el. A magbűkköny szépen emelkedik, némileg a borsó, lencse és bab is.

A kukoriczaterület inkább stagnál, az emelkedést visszaesés váltja fel. A hatvanas évek végéhez képest azonban itt is nagy emelkedést konstatálhatunk; akkor még a kukoriczaterület csak 1⁴⁰ millió hektár volt, 1887-ben pedig már 1⁸³ millió hektár. A burgonyaterület az 1869. évihez képest szintén növekedett, fölemelkedvén 334 ezer hektárról 413 ezerre. A hetvenes évek második felében azonban sokkal nagyobb területről szüreteltek; például 1876-ban 501 ezer hektárra rúgott a burgonyaterület.

Talán egyetlen termény területe sem mutat oly nagy ingadozást, mint a repcezé, 1869 óta 57 és 158 ezer hektár között változott. Ennek oka részint abban rejlik, hogy nagyon változó termést adván, a gazdák néha kedvet kapnak termesztésére, néha pedig lemondanak róla; részint pedig abban, hogy a repce nagyon

érzékeny növény, gyakran kivész, a mikor aztán helyét más terménynyel vetik be s nem fordul elő a learatott területben.

A len és kender, e két fontos kereskedelmi növény nem örvend oly elterjedettségnek, minőt megérdemelne. Haladást épen nem konstatálhatunk. Az utóbbi évek alatt a terület meglehetősen állandó volt, de a régibb évekhez képest hanyatlott; ujabban a len területe 10—11 ezer hektár, míg a hetvenes évek elején 16 ezer hektárt foglalt el, a kenderé jelenleg 71 ezer hektár, a hetvenes évek elején pedig 98 ezer hektár volt. A dohány, e talán legfontosabb kereskedelmi növény, szintén nem tud nagyobb kiterjedést venni. A monopólium szükséglete korlátolt, a kivitelre való termelés pedig nehézkes és bizonytalan. A cukorrépa termelése sem halad, de annál örvendetesebb lendületet vett a takarmányrépa termelése. Általában a mesterséges takarmány termelése gyors léptekkel halad előre, kétségszenvonhatlan jeléül, hogy mezőgazdaságunk kezd kibontakozni középkori elmaradottságából; belátják, hogy a mezőgazdasági termelés főfeltétele a kellő száma és jól táplált marhaállomány, mihez azonban sok és jó takarmány kell. A takarmány-növények 1870-ben a learatott területnek még csak $3\cdot41\frac{0}{10}$ -át vettek igénybe, 1887-ben ellenben már $6\cdot15\frac{0}{10}$ -át s összes területük 267 ezer hektárról 573 ezer hektárra emelkedett, tehát több mint megkétszereződött. A takarmányrépa területe akkor 50 ezer hektár volt, most 130 ezer, a luczerna, lóhere és baltaczimé akkor 103 ezer, most 244 ezer, a búkkönykeverék és moharé stb. akkor 114 ezer, most 226 ezer.

De bár örömmel konstatáljuk, hogy a takarmánytermelés újabb időben sokat haladt, nem hallgathatjuk el, hogy a helyes arány az egyes terménynemek közt még koránt sincs megvalósítva; mezőgazdaságunkban még mindig tulságos súlyt fektetnek a szemtermelésre s különösen a talajt kimerítő kalászos növények termelésére. A veszélyt azonban, mely ebből mezőgazdaságunkra hárulhat, Liebig föltétlen követői, szerintünk, túlozták; ha jóslataik teljesültek volna, szemtermelésünkben már rég beállott volna a végzetteljes hanyatlás, pedig aratási statisztikánk arról tanúskodik, hogy az utóbbi évek alatt két, sőt három ízben is (1882-ben, 1887-ben és 1888-ban) oly nagy búzatermésünk volt, minőre a régebbi években példát sem találunk.

Termésünk az utóbbi évtizedben. — A termés tényleges eredményét szintén a két legutóbbi évről s az elmúlt évtizedről a következő kimutatás tünteti fel:

A termés megnevezése	Egység	T e r m e t t					
		átlag 1877—86-ban		1886-ban		1887-ben	
		összesen	átlag egy hektáron	összesen	átlag egy hektáron	összesen	átlag egy hektáron
<i>Gabona és hüvelyesek:</i>							
Őszi buza	hliter	31.806,327	13'26	34.681,619	13'30	49.550,971	18'88
Tavaszi buza . .	»	1.747,373	10'30	1.563,815	9'98	1.869,827	12'34
Együtt	»	33.553,700	13'06	36.245,434	13'11	51.420,798	18'52
Őszi rozs	»	13.744,451	12'35	12.835,664	11'77	17.592,544	16'16
Tavaszi rozs . .	»	397,759	11'21	353,993	10'54	485,270	14'26
Együtt	»	14.142,210	12'31	13.189,657	11'73	18.077,814	16'10
Tönköly	»	49,575	13'20	74,756	15'98	55,129	16'44
Kétszeres	»	2.649,296	12'70	2.340,713	13'21	3.185,344	17'24
Őszi árpa	»	971,459	15'77	1.104,074	14'88	1.627,146	22'37
Tavaszi árpa . .	»	14.349,608	15'57	12.239,808	12'62	18.008,571	19'34
Együtt	»	18.019,938	15'07	15.759,351	12'85	22.876,190	19'19
Zab	»	18.797,485	18'11	19.379,447	18'40	21.672,427	20'73
Köles	»	546,863	13'35	338,533	10'86	350,394	10'93
Tatárka	»	176,055	9'87	201,464	13'10	193,952	13'17
Magbükköny . .	»	563,228	12'19	796,098	12'88	829,410	12'41
Borsó, lencse, bab	»	417,633	15'27	434,479	10'63	414,721	9'96
<i>Egyéb termények:</i>							
Kukoricza . . .	»	31.094,568	16'76	29.767,527	15'55	25.978,642	14'21
Burgonya . . .	»	31.632,052	77'67	32.839,263	77'16	32.602,470	78'98
Őszi repce . . .	»	905,332	9'06	844,274	8'03	422,948	11'57
Tavaszi repce .	»	40,073	8'98	28,342	7'71	31,357	10'38
Együtt	»	945,405	9'03	872,616	8'02	454,305	11'49
Lenmag	»	77,650	7'44	80,365	7'72	87,669	7'93
Kendermag . . .	»	627,988	9'59	684,951	9'65	670,225	9'43
Lenfonál	m.m.	47,116	4'41	40,452	3'86	45,819	4'14
Kenderfonál . .	»	430,351	6'22	459,790	6'48	487,942	6'87
Dohány	»	611,772	9'93	466,515	7'95	566,727	10'15
Cukorrépa . . .	»	5.973,157	183'58	6.257,066	163'14	4.996,488	147'78
<i>Takarmány:</i>							
Takarmányrépa	»	14.917,247	210'62	17.835,853	185'82	20.411,708	198'56
Luczerna, lóhere, baltaczim .	»	6.504,586	33'87	8.126,987	33'55	8.360,163	34'27
Bükköny-keverék, mohar stb.	»	4.623,500	27'44	5.989,995	27'04	6.097,469	26'92
Mesterséges kaszálók együtt.	»	11.128,086	30'86	14.116,982	30'44	14.457,632	30'73
Rét és gyepszéna	»	50.050,915	18'71	54.429,217	21'07	58.386,838	22'66

Az 1887. év gabonaneműekben, különösen búzában, rendkívül gazdag termést adott. A termett búzamennyiség 51·4 millió hektoliterre rúgott, míg az eladdig példátlan termésű 1882. év búzatermése is csak 43·8 millió hektolitert tett, ez emelkedést azonban az 1882. évvel szemben csak a nagyobb learatott terület okozta, az átlagos termés annak egy kissé alatta is maradt; mert míg 1882-ben (csak az őszi búzát véve) egy hektár 18·93 hektolitert adott, 1887-ben 18·88 hektolitert; az átlagszámok tehát csaknem egészen egyeznek, nagyobb különbséget látunk azonban a tavaszi búzánál, hol az átlagos termés 1882-ben 14·65 hektoliter, 1887-ben pedig csak 12·34 hektoliter volt.

1877. óta, az egy 1879. évet leszámítva, a mikor különben Európaszerte rendkívül rossz termés volt, általában jó búzaterméseink voltak, mutatja ezt az átlag, mely 13·06 hektolitert tesz s a gyengébb években is megütötte a 11—12 hektolitert, míg ellenben 1869-től 1876-ig bezárólag csak az egyetlen 1870. évben haladta meg a 10 hektolitert s volt év (az 1873-iki) midőn a hektáronkinti átlagos búzatermés 6·57 hektoliteren maradt s az összes termés mindössze 14 millió hektoliterre ment.

Főbb termények mennyisége. — Általában elmondhatjuk, hogy mezőgazdasági termelésünk az utóbbi évtized alatt sokat haladt. A nagyobb termésben, ha része van is a kedvezőbb időjárásnak, kétségtelen, hogy a föld jobb megművelése is lényegesen hozzájárult s az észszerűbb gazdálkodás mindinkább függetleníti mezőgazdaságunkat a természeti viszonyok szeszélyes alakulásától. Nem érdektelen, ha összehasonlításul a főbb termények termésmennyiségét 1869-től kezdve is bemutatjuk:

É v	Buza	Rozs	Árpa	Zab	Kukorica	Burgonya	Cukorrépa	Takarmanyrépa	Mesterséges kaszálók termése	Rétiszéna
	millió hektoliterekben						millió méter mázsákban			
1869	18·73	13·79	8·46	11·00	17·68	24·71	1·88	2·87	—	—
1870	22·26	14·58	11·13	12·78	21·82	12·16	2·75	4·21	5·45	34·38
1871	15·82	13·58	12·26	14·11	12·32	11·33	2·34	3·59	6·33	36·01
1872	15·56	11·12	10·74	15·26	17·89	12·56	2·55	3·90	6·12	32·74
1873	14·08	6·40	9·90	12·43	12·24	8·42	1·63	2·49	5·54	34·00
átlag										
1869—1873	17·29	11·97	10·50	13·11	16·39	13·84	2·23	3·41	5·87	34·28

É v	Buza	Rozs	Árpa	Zab	Kukorica	Burgonya	Czukor-répa	Takarmany-répa	Mesterséges ká-szálak termése	Réti széna
	millio hektoliterekben						millió méter mázsákban			
1874	21'61	12'19	12'45	14'03	7'60	15'51	3'07	4'70	5'51	29'10
1875	17'24	10'51	7'61	7'83	28'14	14'45	2'49	3'67	5'43	28'24
1876	18'21	8'93	11'12	13'85	22'97	17'42	3'00	5'38	6'70	22'96
1877	27'10	13'37	12'14	14'14	19'10	16'20	3'10	4'73	6'81	39'45
1878	38'28	18'31	16'71	21'20	36'25	32'42	5'56	13'70	7'61	38'80
átlag										
1874—1878	24'49	12'66	12'00	14'21	22'81	19'20	3'44	6'48	6'41	31'71
1879	18'40	8'50	9'23	13'56	23'24	15'85	5'22	6'48	9'41	41'77
1880	27'95	12'14	17'94	21'73	34'81	31'02	6'78	15'18	10'29	34'67
1881	31'33	14'16	14'06	16'85	28'87	30'40	5'97	14'18	11'31	62'70
1882	46'43	17'79	20'29	23'74	37'89	42'71	6'74	19'08	11'14	55'63
1883	31'91	14'14	13'85	18'03	30'74	43'28	7'88	17'74	12'37	62'67
átlag										
1879—1883	31'20	13'34	15'07	18'79	31'11	32'65	6'42	14'53	12'90	51'49
1884	37'78	15'14	16'50	20'12	31'84	32'98	6'76	18'87	14'38	60'24
1885	40'11	14'70	19'14	19'19	38'45	38'61	5'95	21'36	13'84	50'15
1886	36'25	13'19	13'34	19'38	29'77	32'84	6'26	17'84	14'12	54'43
1887	51'42	18'08	19'63	21'67	25'98	32'60	5'00	20'41	14'46	58'39
1888	50'66	15'24	16'30	20'44	—	—	—	—	—	—

Közöltük az 1888. évi termés főbb adatait is, bár ezek még nem a végleges feldolgozás hiteles adatai. A kiszámítás alapjául ugyanis a bevetett terület vétetett fel s nem vonatott le belőle az elemi csapások folytán kiveszett vetések területe. Ez némileg megváltoztatná a közölt számokat s 3—4⁰/₀-kal valószínűleg kisebb volt a tényleges eredmény az itt kimutatott termésnél.

Termés megyék szerint. — A legfontosabb termények 1887. évi termését országrészek és megyék szerint a következő táblázatok mutatják: ¹⁾

¹⁾ Országrészek és megyék szerint az 1877—86. évi átlagos termést lásd a »Közzgazdasági és Statisztikai Évkönyv« 1887. évi folyamában a 118. és következő lapokon.

Folyó szám	Ország rész és megye	Termett 1887-ben						
		buza	rozs	árpa	zab	kukorica	burgonya	szálas takarmány
		átlag egy hektáron és összesen						
		hektoliter, illetőleg 1000 hektoliter						
		mmázsa, illetőleg 1000 métermázsa						
	<i>I. Duna bal partja.</i>							
1	Árva megye . . .	9'61 1	13'68 12	12'59 55	12'67 272	— 895	88'83 361	23'24 361
2	Bars » . . .	18'25 481	14'11 162	19'72 487	14'74 117	13'87 56	46'46 162	17'41 484
3	Esztergom » . . .	19'28 289	15'91 75	19'67 226	11'04 53	8'69 44	14'42 28	17'69 135
4	Hont » . . .	15'64 419	14'28 161	17'25 187	15'28 152	9'02 25	43'51 108	17'31 484
5	Liptó » . . .	16'84 3	24'29 67	23'11 157	19'11 184	— 1,552	173'78 242	13'98 242
6	Nógrád » . . .	16'14 609	13'31 396	19'55 326	16'46 179	14'66 102	76'85 517	26'06 1,088
7	Nyitra » . . .	22'40 834	19'67 1,099	21'69 1,626	25'53 523	15'21 183	98'91 1,440	25'01 1,429
8	Pozsony » . . .	15'96 697	16'24 569	17'31 1,076	15'30 179	8'66 149	49'52 743	23'00 1,070
9	Trencsén » . . .	13'48 138	14'50 212	18'93 614	13'66 378	20'28 6	113'89 3,232	21'79 609
0	Turóc » . . .	15'08 18	16'64 98	18'16 60	14'98 80	— 1,075	173'79 422	37'75 422
1	Zólyom » . . .	19'14 112	13'69 103	17'90 82	14'54 133	— 248	38'84 879	21'83 879
	Összesen . . .	17'68 3,601	16'43 2,954	19'41 4,896	16'19 2,250	11'72 565	96'02 10,000	22'49 7,203
	<i>II. Duna jobb partja.</i>							
1	Baranya megye . .	17'39 829	15'87 297	14'79 170	18'39 270	17'59 665	94'69 620	36'80 2,058
2	Fejér » . .	21'92 1,429	18'30 316	25'43 720	23'19 583	13'16 311	84'69 556	28'26 1,335
3	Győr » . .	17'64 460	12'69 151	17'39 275	13'49 93	7'81 50	49'31 150	11'09 220
4	Komárom » . .	16'99 723	17'00 234	19'33 472	15'09 291	9'57 130	69'23 412	17'39 698
5	Moson » . .	17'97 466	16'10 140	20'23 522	15'84 72	9'44 80	51'60 82	17'13 487
6	Somogy » . .	22'07 1,638	20'69 1,006	22'34 644	29'00 608	21'18 732	103'48 1,213	22'32 1,843

Folyó szám	Országgrész és megye	Termett 1887-ben						
		buza	rozs	árpa	zab	kuko- ricza	bur- gonya	szála- takar- mány
		átlag egy hektáron és összesen						
		hektotiter, illetőleg 1000 hektoliter						mmázs illetőle 1000 me- termázs
7	Sopron » . .	21'47 935	17'69 374	24'00 646	23'06 260	13'66 81	93'11 728	22'4 785
8	Tolna » . .	22'37 1,235	19'93 340	22'33 463	31'42 445	16'09 411	70'51 636	25'4 979
9	Vas » . .	17'29 1,031	15'95 903	22'11 579	20'64 544	10'50 132	59'48 1,059	16'4 1,203
10	Veszprém » . .	17'99 731	14'66 515	17'51 482	13'14 184	10'16 131	62'67 849	20'4 808
11	Zala » . .	16'25 701	14'14 780	18'61 352	19'12 228	12'27 401	62'49 584	15'4 1,242
	Összesen . . .	19'43 10,178	16'63 5,056	20'88 5,325	21'14 3,578	14'59 3,124	74'11 6,889	21'6 11,658
<i>III. Duna-Tisza köze.</i>								
1	Bács-Bodrog megye	21'06 4,970	21'09 139	22'49 823	31'18 3,991	21'84 3,316	109'69 924	23'4 924
2	Csongrád »	18'86 1,455	14'92 363	20'21 369	16'83 108	11'89 485	27'30 144	11'6 542
3	Heves »	20'93 1,126	16'58 216	18'19 319	20'38 168	20'22 252	93'80 321	17'6 620
4	Jász-N.-K.-Szoln. m.	18'36 2,503	17'91 186	14'74 552	15'38 223	12'93 653	27'36 69	36'7 2,424
5	Pest-P.-S.-K.-Kun m.	18'91 2,053	15'04 2,180	17'88 1,051	17'67 760	12'70 1,148	33'74 940	23'2 3,462
	Összesen . . .	19'77 12,107	15'48 3,084	18'47 3,114	26'21 5,250	16'91 5,854	50'48 2,398	23'8 7,972
<i>IV. Tisza jobb partja.</i>								
1	Abauj-Tornamegye	18'38 560	16'86 404	22'79 456	18'05 271	12'48 52	96'49 701	27'8 850
2	Bereg megye	14'01 196	17'04 102	16'33 27	19'13 240	8'90 131	72'51 323	13'1 419
3	Borsod »	17'15 703	13'36 235	17'77 330	16'35 161	16'64 192	117'13 300	30'4 1,049
4	Gömör »	18'40 380	16'04 242	18'79 110	20'20 351	19'55 65	118'11 922	19'8 953
5	Sáros »	11'80 82	12'56 191	13'15 265	12'99 451	10'43 4	65'17 1,516	22'2 510
6	Szepes »	13'19 5	13'49 166	10'59 235	8'41 249	—	108'34 2,588	29'7 1,099

Folyó szám	Országgrész és megye	Termett 1887-ben						
		buza	rozs	árpa	zab	kuko- rica	bur- gonya	szálas takar- mány
		átlag egy hektáron és összesen						
		hektoliter, illetőleg 1000 hektoliter						
								mmázsa, illetőleg 1000 mé- termázsa
7	Ung »	13'29	12'20	16'82	16'75	8'76	48'43	22 02
		207	120	63	175	52	312	604
8	Zemplén megye . .	16'36	15'14	18'66	16'70	9'43	62'27	21'80
		800	500	504	515	142	975	1,476
	Összesen . . .	16'48	14'75	16'69	15'04	11'58	83'61	23'21
		2,933	1,960	1,990	2,413	638	7,637	6,960
	<i>V. Tisza bal partja.</i>							
1	Békés megye	23'31	17'08	22'90	25'73	16'77	88'25	23'52
		2,446	12	698	411	940	76	886
2	Bihar »	18'39	19'15	20'77	26'52	9'70	55'46	30'71
		1,961	612	529	703	998	308	3,657
3	Hajdu »	17'76	16'14	21'28	27'74	10'23	103'59	17'76
		756	304	370	171	440	170	716
4	Máramaros megye .	10'33	14'64	10'55	15'43	11'60	75'96	14'62
		34	28	17	273	277	436	1,842
5	Szabolcs megye . .	18'46	17'09	18'48	23'89	10'16	44'10	17'88
		651	1,237	270	274	410	859	728
6	Szatmár » . . .	16'70	15'44	18'67	21'49	11'80	38'51	28'81
		947	306	88	424	662	267	2,263
7	Szilágy » . . .	14'26	16'94	17'34	15'48	11'40	61'90	20'15
		327	140	22	166	358	48	829
8	Ugocsa » . . .	8'42	9'26	12'03	14'92	3'11	38'87	11'66
		59	23	7	96	41	39	137
	Összesen . . .	18'93	17'03	20'85	21'96	11'25	52'46	22'33
		7,181	2,662	2,001	2,518	4,126	2,203	11,058
	<i>VI. Tisza-Maros szőke.</i>							
1	Arad megye	21'53	20'71	20'44	22'00	13'25	85'08	20'86
		1,727	117	280	378	874	152	835
2	Csanád »	18'64	17'38	22'45	24'79	18'91	135'50	42'82
		887	32	378	178	661	85	457
3	Krassó-Szörény m.	15'09	13'85	13'61	19'66	9'42	56'55	24'73
		635	53	26	419	623	228	2,225
4	Temes megye . . .	18'40	14'55	19'49	24'80	16'24	92'14	27'88
		2,918	222	246	825	1,469	316	1,872
5	Torontál » . . .	21'39	19'30	22'24	24'60	19'85	134'83	30'29
		6,023	95	747	1,200	3,587	557	1,967
	Összesen . . .	19'98	16'48	21'33	23'49	16'46	95'53	26'85
		12,190	519	1,677	3,000	7,214	1,338	7,356

Folyó szám	Országrés és megye	Termett 1887-ben						
		buza	rozs	árpa	zab	kukorica	burgonya	szálas takarmány
		átlag egy hektáron és összesen						
		hektoliter, illetőleg 1000 hektoliter						
								mmáza, illetőleg 1000 métermáza
	VII. Erdély.							
1	Alsó-Fehér m. . . .	8'68 264	12'57 79	12'85 10	16'33 68	11'44 392	72'41 60	28'66 1,825
2	B.-Naszód » . . .	9'55 120	18'83 13	20'85 19	12'55 148	8'66 134	10'43 5	17'45 871
3	Brassó » . . .	19'03 128	21'90 111	22'86 228	28'70 123	17'31 112	233'04 481	37'94 983
4	Csik » . . .	12'91 37	19'61 248	21'34 83	14'21 143	13'21 21	93'78 216	16'12 1,415
5	Fogaras » . . .	15'28 67	15'49 173	22'76 25	21'49 147	17'00 205	91'36 321	24'01 902
6	Háromszék » . . .	12'27 116	13'70 194	12'67 82	21'11 237	14'68 120	183'27 428	21'95 774
7	Hunyad » . . .	8'87 295	10'75 110	11'40 13	17'81 196	6'02 287	76'09 189	29'20 2,806
8	K.-Küküllő » . . .	10'32 136	8'09 38	11'35 1	13'64 35	10'32 271	34'55 13	29'23 812
9	Kolozs » . . .	14'50 507	18'23 285	20'12 68	23'94 261	13'49 498	119'38 84	26'62 1,934
10	M.-Torda » . . .	12'31 235	12'23 92	13'55 24	16'60 191	16'69 584	70'57 13	21'49 983
11	N.-Küküllő » . . .	16'60 373	21'42 133	21'13 5	30'99 208	14'61 452	77'12 85	28'42 1,176
12	Szeben » . . .	12'91 251	17'82 43	26'13 10	29'99 149	9'40 189	36'66 50	21'28 1,021
13	Sz.-Doboka » . . .	14'46 328	17'95 113	21'21 17	18'38 397	14'25 669	68'50 54	26'07 1,425
14	T.-Aranyos » . . .	8'58 213	10'08 91	13'62 44	12'78 83	10'34 249	47'89 61	15'14 843
15	Udvarhely » . . .	13'85 161	18'25 120	10'43 4	27'03 277	20'09 274	76'97 77	66'66 2,867
	Összesen . . .	11'99 3,231	15'55 1,843	18'35 633	19'80 2,663	12'39 4,457	102'55 2,137	26'29 20,637
	Magyarország özszege	18'52 51,421	16'10 18,078	19'46 19,636	20'73 21,672	14'21 25,978	78'98 32,602	23'91 72,844

Legtöbb búzát termelt a Tisza-Maros szöge és a Duna-Tisza köze, mindkettő több mint 12 millió hektolitert, az előbbiben maga Torontál megye több mint 6 millió, az utóbbiban pedig Bács megye

közel 5 millió hektolitert. Nagy mennyiségű búzát termelt még a Duna jobb és a Tisza bal partja is, az előbbi 10·2 millió, az utóbbi 7·2 millió hektolitert. Legkisebb búzatermést (nem egészen 3 millió hektolitert) mutatott fel a Tisza jobb partja, továbbá Erdély, alig több mint 3 millió hektolitert.

Az átlag termés csaknem egy nyomon haladt az abszolút terméssel, legnagyobb volt a Tisza-Maros szögén (hektáronként 19·98 hektoliter), azután a Duna-Tisza közén (19·77 hekt.); a Duna jobb partján (19·43 hekt.), a Tisza bal partján (18·93 hekt.); azután következett a Duna bal partja 17·68 hektoliter, a Tisza jobb partja 16·48 hektoliter s végre Erdély csak 11·99 hektoliter átlagos terméssel, a két utolsó országrész tehát helyet cserélt. Legnagyobb átlagos búzatermést a következő megyék mutattak: Békés 23·31 hektolitert, Nyitra 22·40, Tolna 22·37, Somogy 22·07, Fejér 21·92, Arad 21·53, Sopron 21·47, Torontál 21·39, Bács 21·06 s Heves 20·93 hektolitert hektáronként, a többi 53 megyében nem érte el a 20 hektolitert. Az átlagos búzatermés 10 hektoliternél kisebb a következő 6 megyében volt: Árvában 9·61 hektoliter, Besztercze-Naszódban 9·55, Hunyadban 8·87, Alsó-Fehérben 8·68, Torda-Aranyosban 8·58, végre Ugocsában csak 8·42 hektoliter. A leggyengébb búzatermésű 6 megye közül tehát 4 az erdélyi részekre esik.

Rozsot a Duna jobb partja termelt legtöbbet, 5 millió hektolitert, azután következett a Duna-Tisza köze 3 millió s a Duna bal partja közel 3 millió rozsterméssel. Legkevesebb rozsot a gazdag búzatermő Tisza-Maros szöge termelt, alig többet fél millió hektoliternél. A rozs átlagos termése jóval kisebb volt, mint a búzáé s nem mutat országrészek szerint oly nagy eltéréseket. Legnagyobb, (17·03 hektoliter) a Tisza bal partján s legkisebb (14·75 hektoliter) a Tisza jobb partján. Az átlagos rozstermés hektáronként a következő megyékben haladta meg a húsz hektolitert: Liptóban 24·29, Brassóban 21·90, Nagy-Küküllőben 21·42, Bácsban 21·09, Aradban 20·71 s végre Somogyban 20·69 hektoliter volt. Az átlagos rozstermés csak két megyében maradt 10 hektoliteren alul, Ugocsában 9·26, Kis-Küküllőben pedig 8·09 hektoliter.

Legtöbb árpát a Duna két partja termelt, a jobb part 5·3, a balpart 4·9 millió hektolitert; azután következett a Duna-Tisza közének három milliót meghaladó árpatermése, legkevesebb árpát, mint rendesen ez évben is Erdély termelt, mindössze 633 ezer hektolitert. A legelső árpatermelő megye Nyitra maga 1·6 millió hektolitert termelt s kitűnő sörárpája minőségileg is első rendű árú; azután következik Pozsony, melynek árpatermése szintén meghaladta

az egy millió hektolitert. A hektáronkinti átlagos árpatermés 25 megyében meghaladta a 20 hektolitert, s Szében megyében 26'13, Fejérben 25'43, Sopronban 24'00 hektoliterre rúgott.

Zabot ezúttal is a Duna-Tisza köze termelt legtöbbet, 5'25 millió hektolitert, miből magára Bács megyére közel 4 millió hektoliter esett. Az átlagos zabtermés két megyében a harmincz hektolitert is meghaladta, a mennyiben Tolnában 31'42, Bácsban pedig 31'18 hektoliterre rúgott.

Kukoriczát a Tisza-Maros szöge 7'2 millió hektolitert termelt, azután következik a Duna-Tisza köze 5'9 millióval, Erdély 4'5 millióval s a Tisza bal partja 4'1 millióval. Legelől Torontál és Bács megye álltak, az előbbi 3'6 millió, az utóbbi 3'3 millió hektoliterrel; 20 hektolitert meghaladó átlag termést a következő megyék értek el: Bács 21'84, Somogy 21'18, Heves 20'22, Udvarhely 20'09 hektolitert.

Legtöbb burgonyát az északi és a Duna jobb parti megyék termeltek, a Duna bal partja 10'0 millió, a Tisza jobb partja 7'6 millió, a Duna jobb partja pedig 6'9 millió hektolitert. A megyék közül Trencsén maga 3'2 millió s Szepes 2'6 millió hektolitert. Az átlagtermés közt roppant eltéréseket látunk. Brassó megyében egy hektár 233'04, Háromszékben 183'27, Túrócban 173'79, Liptóban 173'78, Csanádban 135'50, Torontálban 134'83 hektoliter burgonyát adott, míg ellenben Csongrádban csak 27'30, Jász-N.-Kun-Szolnokban 27'36, Pest megyében 33'74 hektolitert.

3. A mezőgazdasági termelés nemzetközi adatai.¹⁾

Bevetett terület. — Nemcsak hazánkban, hanem Éjszak-Amerikától Kelet-Indiáig valamennyi gabona exportáló és importáló országban egyaránt hangzik a panasz, hogy a túltermelés következtében beállott árhanyatlás a mezőgazdaságot a romlás szélére vitte s az alacsony árak már a termelési költségeket is alig fedezik. A pa-

¹⁾ Statistical abstract for the United Kingdom from 1873 to 1887. London 1888. — Annuaire statistique de la France, 1880, 1882, 1883, 1884, 1886, 1887. — Statistisches Jahrbuch für das deutsche Reich. 1880—88. Berlin. — Monatshefte zur Statistik des deutschen Reichs, 1888. Juli-Heft. Berlin 1888. — Oesterreichisches statistisches Handbuch. 1—7 Jahrg. Wien — Statistisches Jahrbuch des k. k. Ackerbauministeriums für 1876—86. Production aus dem Pflanzenbau. — Annuario statistico italiano. Anno 1886. Róma 1887. — Annuaire statistique de la Belgique. 1886. Bruxelles 1887. — Annuaire statistique des Pays-Bas pour 1887 et années antérieures. — Annuaire statistique de la Norvège, 1887. Kristiania 1888. — Statistical ab-

naszok jogosultságát, a mennyiben a mezőgazdaság kétségbeejtő helyzetét illetik, ki merné tagadni; hogy azonban a művelt világ-részek folyton szaporodó népességével szemben van-e valóban túltermelés s ha igen, állandó okai vannak-e, minő a nagy terjedelmű szűz földek eke alá fogása s vasuti vonalakkal való összekötése a nagy emporiumokkal Amerikában, Oroszországban, Kelet-Indiában stb. vagy pedig muló, esetleges okai vannak, minő a gabona-bevitelre szoruló országok több mint egy évtöd óta szakadatlanul ismétlődő jó termése, az még koránt sincs tisztázva, valamint azon szintén igen fontos kérdés sem, hogy a közép európai államok védvamos politikája hozzájárult-e a világpiacson és mennyiben a gabonaárak lenyomásához?

Mind e kérdések, bár sokat lehet vitatkozni felettük, most még talán el sem dönthetők. A jövő, valószínűleg már a közel jövő bizonyára tisztábban engedi látni a helyzetet; az érdeklődőknek azonban úgy hiszszük, szolgálatot teszünk, ha bemutatjuk, amennyire a rendelkezésre álló adatokból lehetséges volt, hogy a főbb gabonaneműek termelésére szánt terület az utóbbi évtized alatt mily változáson ment keresztül; mennyiben látunk a túltermelés további veszélyét sejtető emelkedést s mennyiben vonta maga után az árhanyatlás a gabonával művelt terület megszorítását:

É v	G a b o n a t e r ü l e t						Bur-gonya terület
	buza	rozsa	árpa	zab	kuko-rica	együtt	
	e z e r h e k t á r o k b a n						
A) Gabonabevitelre szoruló országok:							
1. Nagy-Británia és Ír-hon.							
1876	1,265·7	26·3	1,118·7	1,741·0	—	4,151·7	563·8
1877	1,345·0	28·6	1,074·2	1,716·8	—	4,164·6	563·8
1878	1,369·6	28·8	1,102·8	1,670·2	—	4,171·4	552·8

stract of the United States, 1887. Washington 1888. — Magyar statisztikai évkönyv, 1886- és 1887-ik évfolyam III. füzet. — Statistical abstract for the several colonial and other possessions of the United Kingdom. From 1872 to 1886. London 1887. — Statistical abstract for the principal and other foreign countries. 1877—78-től 1885—86-ig. London. — Departement of agriculture: Report on the crops of the year, and on freight rates of transportation companies. December, 1887. Washington 1888. — Report on condition of crops. October, 1887. Washington, 1887. — Zeitschrift des königlich Preussischen statistischen Bureaus. Heft III. IV. Berlin 1887. — Reports of the bureau of statistics of the department of agriculture. — Washington 1888.

É v	G a b o n a t e r ü l e t						Bur- gonya terület
	buza	rozs	árpa	zab	kuko- rica	együtt	
	e z e r h e k t á r o k b a n						
1879	1,237'8	23'6	1,187'4	1,619'3	—	4,068'1	563'8
1880	1,241'7	19'4	1,091'5	1,697'6	—	4,050'2	558'1
átlag							
1876—80 . .	1,292'0	25'3	1,114'9	1,689'0	—	4,121'2	560'6
1881	1,201'7	19'9	1,078'5	1,744'1	—	4,044'2	584'4
1882	1,281'4	26'1	993'1	1,719'1	—	4,019'7	562'1
1883	1,098'9	23'5	1,006'9	1,769'9	—	3,899'2	550'8
1884	1,113'5	22'0	950'2	1,732'5	—	3,818'2	556'5
1885	1,034'0	24'0	991'0	1,734'8	—	3,783'8	549'2
átlag							
1881—85 . .	1,145'9	23'1	1,003'9	1,740'1	—	3,913'0	560'6
1886	954'0	26'9	981'4	1,783'5	—	3,745'8	552'4
1887	967'1	26'7	913'3	1,789'3	—	3,696'4	553'6
2. Franciaország.							
1876	6,873'3	1,820'1	1,038'1	3,257'4	669'9	13,658'8	1,250'6
1877	6,948'2	1,858'8	1,149'6	3,291'9	651'7	13,900'2	1,243'3
1878	6,955'4	1,810'4	1,003'1	3,312'6	667'0	13,748'5	1,263'9
1879	6,929'3	1,773'0	1,010'0	3,330'6	619'6	13,662'5	1,265'5
1880	6,873'5	1,838'7	1,035'9	3,472'4	623'0	13,843'5	1,274'1
átlag							
1876—80 . .	6,915'9	1,820'2	1,047'3	3,333'0	646'2	13,762'6	1,259'5
1881	6,957'1	1,777'2	1,024'0	3,479'1	607'6	13,840'0	1,343'3
1882	6,977'8	1,801'1	995'0	3,517'3	630'6	13,921'8	1,344'6
1883	6,866'1	1,723'2	1,016'3	3,677'1	598'1	13,880'8	1,346'6
1884	7,052'2	1,725'5	1,057'5	3,697'1	616'7	14,149'0	1,415'9
1885	6,956'8	1,673'0	955'6	3,689'6	560'9	13,835'9	1,437'3
átlag							
1881—85 . .	6,962'0	1,740'0	1,009'7	3,611'8	602'8	13,926'3	1,377'5
1886	6,956'2	1,634'3	946'7	3,736'1	—	—	1,463'3
3. Németország.							
1878	1,813'8	5,934'9	1,620'5	3,743'1	—	13,112'3	2,753'2
1879	1,815'6	5,928'8	1,625'0	3,746'1	—	13,115'5	2,758'2
1880	1,815'2	5,920'7	1,624'0	3,743'3	—	13,103'2	2,762'9
átlag							
1878—80 . .	1,814'9	5,928'1	1,623'2	3,744'2	—	13,110'4	2,758'1
1881	1,817'4	5,913'5	1,633'3	3,744'6	—	13,108'8	2,767'5
1882	1,821'4	5,927'2	1,632'4	3,744'2	—	13,125'2	2,765'5
1883	1,920'9	5,811'9	1,750'9	3,763'2	—	13,246'9	2,906'3

É v	G a b o n a t e r ü l e t						Bur- gonya terület
	buza	rozs	árpa	zab	kuko- ricia	együtt	
	e z e r h e k t á r o k b a n						
1884	1,919'0	5,831'4	1,735'3	3,768'3	—	13,254'0	2,907'6
1885	1,913'8	5,826'6	1,739'5	3,776'8	—	13,256'7	2,916'3
átlag							
1881—85 . .	1,878'5	5,862'1	1,698'3	3,759'4	—	13,198'3	2,852'6
1886	1,916'6	5,838'9	1,731'5	3,806'5	—	13,293'5	2,915'7
1887	1,919'7	5,842'3	1,731'1	3,810'2	—	13,303'3	2,918'1
4. Ausztria.							
1876	979'9	1,950'2	1,114'7	1,786'5	312'5	6,143'8	975'9
1877	939'8	1,942'8	1,078'5	1,819'3	331'2	6,111'6	972'2
1878	1,011'6	1,932'9	1,057'6	1,790'3	327'8	6,120'2	972'8
1879	984'2	1,926'8	1,036'6	1,798'5	321'6	6,067'7	983'5
1880	994'1	1,842'6	1,079'0	1,795'5	335'2	6,046'4	994'7
átlag							
1876—80 . .	981'9	1,919'1	1,073'3	1,798'2	325'7	6,098'2	979'8
1881	994'0	1,873'7	1,045'1	1,780'8	330'5	6,024'1	991'7
1882	1,016'8	1,917'1	1,019'0	1,759'4	343'5	6,055'8	985'1
1883	1,057'1	1,903'9	1,029'4	1,793'0	361'5	6,144'9	1,043'8
1884	1,107'1	1,981'7	1,074'7	1,834'4	354'4	6,352'3	1,084'2
1885	1,194'1	1,996'1	1,166'4	1,829'0	367'7	6,553'3	1,097'9
átlag							
1881—85 . .	1,073'8	1,934'5	1,066'9	1,799'3	351'5	6,226'0	1,040'5
1886	1,173'9	2,009'7	1,118'0	1,868'1	362'6	6,532'3	1,090'5
5. Olaszország.							
1874	4,676'5	464'8		398'6	1,696'5	7,236'4	68'5
átlag							
1876—81 . .	4,736'7	477'7		380'3	1,716'7	7,311'4	70'1
átlag							
1879—83 . .	—	160'5	346'7	445'3	1,893'1	—	—
6. Belgium.							
1846	233'5	283'4	39'7	202'4	—	759'0	115'1
1856	267'4	292'1	44'6	219'2	—	823'3	149'7
1866	283'5	289'0	43'6	229'7	—	845'8	171'4
1880	275'9	277'6	40'2	249'5	—	843'2	199'4
7. Németalföld.							
1876	85'8	199'4	47'3	115'7	—	448'2	132'3
1877	89'5	200'3	45'7	118'2	—	453'7	136'6
1878	93'9	203'6	45'6	110'8	—	453'9	139'2
1879	93'1	201'2	47'5	114'2	—	456'0	142'3
1880	92'6	197'3	47'5	117'8	—	455'2	140'6
átlag							
1876—80 . .	91'0	200'4	46'7	115'3	—	453'4	138'2

É v	G a b o n a t e r ü l e t						Bur- gonya terület
	buza	rozs	árpa	zab	kuko- ricza	együtt	
	e z e r h e k t á r o k b a n						
1881	88'7	196'5	46'8	118'8	—	450'8	140'8
1882	92'9	202'3	46'3	116'3	—	457'8	140'7
1883	86'7	199'5	48'6	119'5	—	454'3	142'4
1884	88'7	201'8	47'1	112'6	—	450'2	144'6
1885	84'8	203'9	49'6	114'6	—	452'9	141'5
átlag							
1881—85 . .	88'4	200'8	47'7	116'3	—	453'2	142'0
1886	80'6	203'7	44'6	121'6	—	450'5	143'0
8. Svédország.							
1876	1) 417'5		2) 912'9		—	1,330'4	151'3
1877	419'7		931'9		—	1,351'6	153'7
1878	420'6		935'4		—	1,356'0	152'9
1879	431'0		953'5		—	1,384'5	154'3
1880	440'1		985'1		—	1,425'2	153'9
átlag							
1876—80 . .	425'8		943'7		—	1,369'5	153'2
1881	441'6		994'7		—	1,436'3	155'1
1882	445'2		1,008'8		—	1,454'0	155'0
1883	444'5		1,013'4		—	1,457'9	154'6
1884	445'4		1,029'9		—	1,475'3	156'8
1885	434'6		1,054'5		—	1,489'1	151'1
átlag							
1881—85 . .	442'5		1,020'3		—	1,462'8	154'5
9. Norvégia.							
1855	2'9	8'4	49'2	94'7	—	155'2	772'6
1865	4'9	12'2	49'9	91'3	—	158'3	939'6
1875	4'5	14'8	55'9	90'6	—	165'8	978'4
10. Dánia.							
1871	56'8	247'6	304'0	370'4	—	978'8	42'9
1876	61'9	253'5	308'1	381'0	—	1,004'5	42'2
1881	55'8	267'4	316'6	401'7	—	1,041'5	44'7

1) Buza és rozs.

2) Árpa, zab és kétszeres.

É v	G a b o n a t e r ü l e t						Bur-gonya terület
	buza	rozs	árpa	zab	kuko-ricza	együtt	
	e z e r h e k t á r o k b a n						
B) Gabonakivívó országok:							
1. Éjszakamerikai Egyesült-Államok.							
1876	11,188'9	594'7	715'4	5,410'4	19,858'4	37,767'8	705'5
1877	10,642'4	572'2	654'0	5,194'6	20,399'4	37,462'6	725'9
1878	13,004'0	657'2	725'1	5,336'5	20,891'9	40,614'7	719'6
1879	13,181'1	658'3	680'7	5,136'8	21,499'4	41,156'3	743'9
1880	15,384'6	715'9	746'5	6,556'1	25,238'8	48,641'9	746'2
átlag							
1876—80 . .	12,680'2	639'7	704'3	5,526'9	21,577'9	41,129'0	728'2
1881	15,272'1	724'6	796'8	6,816'8	26,026'1	49,636'4	826'9
1882	15,012'2	902'3	920'2	7,490'4	26,592'3	50,917'4	879'5
1883	14,764'5	937'5	963'5	8,231'6	27,662'8	52,559'4	927'2
1884	15,987'7	949'3	1,056'6	8,626'9	28,222'0	54,842'5	899'5
1885	13,846'6	862'4	1,105'4	9,227'4	29,617'6	54,659'4	917'6
átlag							
1881—85 . .	14,976'6	875'2	968'5	8,078'6	27,624'1	52,523'0	890'1
1886	14,906'5	862'6	1,074'5	9,581'7	30,656'1	57,081'4	926'3
1887	15,244'9	—	—	10,498'0	29,319'2	—	—
2. Oroszország.							
1872	11,637'0	26,882'0	6,280'0	13,287'0	4,578'0	62,664'0	1,283'0
átlag							
1870—79 . .	11,580'5	25,979'6	6,201'0	13,842'0	4,599'4	62,202'5	2,207'9
1881	11,718'2	26,154'8	5,041'7	14,123'9	—	—	1,375'2
3. Kelet-India.							
1879	10,454'0	—	—	—	—	—	—
1883	10,606'1	—	—	—	—	—	—
1884	10,718'7	—	—	—	—	—	—
1885	11,432'6	—	—	—	—	—	—
1886	11,094'6	—	—	—	—	—	—
1887	10,827'9	—	—	—	—	—	—
4. Magyarország.							
1876	2,603'1	1,390'4	1,078'4	1,239'7	2,038'5	8,350'1	500'8
1877	2,416'6	1,251'2	930'5	1,087'1	1,759'1	7,444'5	427'0
1878	2,502'8	1,318'3	1,000'1	1,154'7	1,893'6	7,869'5	465'6
1879	2,464'9	1,197'8	982'8	1,088'8	1,875'0	7,609'3	411'0
1880	2,411'2	1,085'5	978'4	1,017'7	1,865'9	7,358'7	360'9
átlag							
1876—80 . .	2,479'7	1,248'6	994'0	1,117'6	1,886'4	7,726'3	433'1

É v	G a b o n a t e r ü l e t						Bur-gonya terület
	buza	rozs	árpa	zab	kuko-ricza	együtt	
	e z e r h e k t á r o k b a n						
1881	2,533'6	1,088'1	910'7	955'7	1,796'5	7,284'6	371'5
1882	2,494'4	1,088'3	970'8	998'7	1,893'8	7,446'0	385'8
1883	2,605'5	1,098'7	972'3	992'7	1,824'1	7,493'3	393'9
1884	2,751'0	1,104'6	995'4	994'7	1,855'6	7,701'3	411'9
1885	2,740'7	1,131'0	1,045'9	1,038'2	1,875'3	7,831'1	419'6
átlag							
1881—85 . .	2,625'0	1,102'1	979'0	996'0	1,849'1	7,551'2	396'5
1886	2,764'0	1,124'5	1,044'2	1,053'4	1,914'2	7,900'3	425'6
1887	2,776'6	1,122'5	1,004'2	1,045'6	1,828'1	7,777'0	412'8
5. Ausztráliai brit birtokok.							
1876	743'5	—	33'0	127'9	64'7	969'1	35'7
1877	901'8	—	30'3	138'1	61'3	1,131'5	35'3
1878	1,043'4	—	32'7	189'3	75'5	1,340'9	35'8
1879	1,111'1	—	55'6	228'8	75'3	1,470'8	42'2
1880	1,367'9	—	61'9	159'0	71'0	1,659'8	44'6
átlag							
1876—80 . .	1,033'5	—	42'7	168'6	69'6	1,314'4	38'7
1881	1,361'4	—	42'8	177'5	68'5	1,650'2	40'0
1882	1,390'8	—	40'1	222'0	72'2	1,725'1	36'3
1883	1,498'0	—	43'5	202'1	75'7	1,819'3	39'6
1884	1,483'7	—	55'4	242'9	74'5	1,856'5	37'7
1885	1,407'1	—	57'9	242'1	86'0	1,793'1	42'7
átlag							
1881—85 . .	1,428'2	—	47'9	217'3	75'4	1,768'8	39'3
1886	1,482'7	—	36'0	254'2	94'1	1,867'0	50'3

Sajnos, hogy az adatok egyik-másik országnál nagyon hézagok. Különösen Oroszországnál, mely a világpiaczen egyik legveszedelmesebb versenytársunk, sajnáljuk felettébb a részletes adatok hiányát; valamint az is nagy mértékben csökkenti kimutatásunk becset, hogy Romániából a bevetett területre nézve egyáltalán nincsenek adataink.

Hazánkra, mint kiválólág buzatermelő országra, legnagyobb fontossággal a búzával bevetett terület bír. A gabnabevitelre szoruló országok közül a buzaterület Nagy-Britanniában csaknem évről-évre csökken. Itt, hol úgyszólván az egész világ gabonája összehozódik, a roppant verseny nyomása alatt a gazdák mindinkább abbahagyják a buzatermelést s a helyett inkább a jövedelmezőbb állattenyésztéshez fordulnak. Franciaország buzaterülete nagyon csekély ingadozást mutat s ha változásról beszélhetünk, inkább

emelkedésről semmint csökkenésről lehet szó. Az emelkedés Németországnál már határozottan előtérbe lép, itt a buzaterület egy évtized alatt több mint százezer hektárral emelkedett. Általában Németország mindent elkövet, hogy míg a magas védvámokkal az idegen gabona beözönlését megnehezíti, fokozott termelésével lehetőleg kielégítse saját belfogyasztását. Ausztria buzaterülete hasonlóképen emelkedett, míg Belgium és Németalföldnek különben is jelentéktelen buzaterülete tetemesen megfogyott. A nagyobb gabonafogyasztó országok közül Olaszország buzaterületének változását nem ismerjük.

A gabnakivivő országok élén az Éjszakamerikai Egyesült Államok állnak. Ezek buzaterülete az 1881—85. évek átlagában több mint 2 millió hektárral volt nagyobb, mint az 1876—80. évek átlagában. Az emelkedés azonban nem volt szakadatlan, 1885-ben már erős visszaesés állott be, s bár ezt a következő két év erősen helyre ütötte, de azért az 1887-ben learatott buzaterület kisebb volt, mint az 1884-ben, 1881-ben és 1880-ban learatott terület. Kelet-India buzaterületéről csak 1879. óta vannak adataink, ez idő alatt nagy változást nem látunk, 1885-ig emelkedett ugyan a terület, de azóta állandóan csökkent. Az Éjszakamerikai Egyes.-Államok kormánya, felriasztva a keletindiai buza egyre növekvő versenyétől, Kelet-India termelési viszonyait tüzetes tanulmány tárgyává tette s a hivatalos jelentés azon véleményének ad kifejezést,¹⁾ hogy a rendkívül olcsó munkabér daczára, a kelet-indiai buzatermelés és verseny nagyobb mérveket aligha fog ölteni. Gyorsabban fejlődik az ausztráliai britt birtokok buzatermelése, itt a bevetett terület 1876-tól 1886-ig épen megkétszereződött. Magyarországon is emelkedett a buzaterület, bár nem nagy arányokban s nagy mérvű emelkedést nálunk nem is várhatunk; de hazai viszonyaink közt nem is kívánatos a gabonatermelés túlon-túl való kiterjesztése.

Termés mennyisége. — Bár az aratási statisztika nemzetközi művelése általában sok kívánni valót hagy, a mezőgazdasági termények terméséről több és teljesebb adatunk van, mint a bevetett területről. Azon országok termését, melyekről kimerítőbb adatok felett rendelkezünk, az alábbi kimutatásban tüntetjük fel. Itt sem terjeszkedünk ki azonban valamennyi terményre. Részint adatok hiányában, részint helyszüke miatt csak a fontosabb gabonaneműekre s az emberi és állati élelmezésben oly nagy szerepet játszó burgonyára szorítkozunk:²⁾

¹⁾ India in wheat competition. Reports of the bureau of statistics of the departement of agriculture (Nos. 37 to 47) Washington 1888.

²⁾ Megjegyzendő, hogy a legtöbb állam ürmértékben mutatja ki termését, csupán Magyarország, Ausztria és Franciaország közli az utóbbi

Sorszám	Az ország neve	T e r m e t t								
		á t l a g		1881- ben	1882- ben	1883- ban	1884- ben	1885- ben	1886- ban	1887- ben
		1876— 80-ban	1881— 85-ben							
		m i l l i ó h e k t o l i t e r e k b e n								
1	Éjszakam. Egy- Államok . . .	142'28	153'36	134'91	177'47	148'22	180'49	125'70	160'94	160'63
2	Franciaország .	95'47	109'56	96'82	122'13	104'77	114'23	109'86	107'29	109'75
3	Kelet-India . . .	—	96'94	—	—	—	88'59	105'39	90'93	83'98
4	Európai Orosz- ország	—	1) 77'90	—	—	77'09	93'97	62'65	56'48	97'92
5	Olaszország . . .	2) 50'90	42'99	36'62	54'63	43'85	40'99	38'86	39'80	43'00
6	Magyarország . .	25'99	37'51	31'33	46'43	31'91	37'78	40'11	36'25	51'42
7	Németország . .	3) 31'50	31'48	26'91	33'37	30'73	32'40	33'97	34'85	37'00
8	N.-Británia és Irhon	—	—	—	—	—	4) 29'79	28'91	23'00	27'67
9	Ausztria	13'76	15'20	14'51	15'70	13'35	15'44	17'02	15'73	—
10	Ausztráliai britt birtokok	10'06	12'79	10'80	11'53	16'53	13'56	11'51	14'46	—
11	Belgium	5'63	5'71	5'21	5'63	5'87	5'81	6'05	5'50	5'80
12	Németalföld . . .	1'90	1'97	1'66	1'92	1'98	2'08	2'23	1'85	—
13	Dánia	1'74	1'60	1'09	1'59	1'64	1'74	1'94	1'82	1'75
14	Svédország . . .	1'11	1'18	0'78	1'33	1'09	1'34	1'37	1'33	1'52
R o z s :										
1	Európai Orosz- ország	—	1) 225'79	—	—	188'62	241'67	247'06	232'50	262'23
2	Németország . . .	2) 79'91	78'95	74'92	87'87	77'00	74'95	80'03	83'78	87'67
3	Ausztria	24'84	27'19	28'20	28'98	23'93	26'98	27'88	26'94	—
4	Franciaország . .	24'80	25'80	23'73	29'34	25'59	26'26	24'07	22'61	23'79
5	Magyarország . .	12'25	15'18	14'16	17'79	14'14	15'14	14'70	13'19	18'08
6	Éjszakam. Egy- Államok	8'14	9'09	7'29	10'55	9'88	10'08	7'66	8'62	—
7	Svédország	6'54	7'08	5'81	7'15	6'66	7'80	7'96	7'09	7'89
8	Belgium	5'59	5'97	5'21	6'29	5'79	6'31	6'25	—	—

években súly szerint is. Németország az egyetlen állam, a mely, a mióta csak aratási statisztikája van, (1878 óta) súly szerint, tonnákban, számítja ki termését. Itt tehát egyöntetűség kedvéért hektoliterekre kellett átszámítanunk. Ezen átszámításnál — mint Neumann-Spallart is tette — a buza 76'5, a rozs 72'75, az árpa 63 és a zab 45'25 kilogramm minőségűnek vétetett hektoliterenkint.

¹⁾ 1883—85-ös átlag.

²⁾ 1876—81-es átlag.

³⁾ 1878—80-as átlag ; az aratási statisztika Németországban 1878-al kezdődik.

⁴⁾ A termést Nagy-Británia és Irhon csak az 1884-ik évtől fogva mutatja ki.

Nórszám	Az ország neve	T e r m e t t								
		á t l a g		1881- ben	1882- ben	1883- ban	1884- ben	1885- ben	1886- ban	1887- ben
		1876 —	1881 —							
		80-ban	85-ben							
m i l l i ó h e k t o l i t e r e k b e n										
9	Dánia	5'55	5'91	5'74	5'86	6'11	5'72	6'12	5'63	—
0	Németalföld . .	3'44	3'71	2'97	3'95	3'83	3'74	4'08	3'78	—
1	Olaszország . .	—	—	—	—	—	¹⁾ 1'56	1'45	1'50	—
Á r p a :										
1	Európai Orosz- ország	—	²⁾ 42'54	—	—	45'45	46'86	35'32	47'15	—
2	Németország . .	³⁾ 34'53	34'77	32'95	35'81	33'82	35'38	35'88	37'09	35'00
3	N.-Británia és Irhon	—	—	—	—	—	29'01	31'12	28'43	25'39
4	Franciaország .	17'41	18'60	17'58	19'39	19'18	19'44	17'42	17'89	—
5	Éjszakam. Egy- Államok	14'14	18'29	14'49	17'23	17'65	21'54	20'54	20'92	—
6	Ausztria	16'02	17'33	16'49	17'23	16'35	18'23	18'35	18'77	—
7	Magyarország .	13'43	16'77	14'07	20'29	13'85	16'50	19'14	13'34	19'64
8	Dánia	7'48	7'75	7'44	8'33	7'42	7'43	8'12	8'47	—
9	Svédország . . .	5'02	5'43	5'10	6'05	5'36	5'90	4'74	5'62	—
0	Olaszország . .	—	—	—	—	—	¹⁾ 3'26	3'06	3'15	—
1	Németalföld . .	1'55	1'73	1'54	1'65	1'80	1'72	1'93	1'66	—
2	Belgium	1'18	—	1'14	1'20	1'20	1'32	2'02	—	—
3	Ausztráliai britt birtokok	0'81	0'88	0'73	0'70	0'91	1'06	1'01	0'69	—
Z a b :										
1	Éjszakam. Egy- Államok	135'34	189'31	146'60	171'86	201'10	205'44	221'55	219'70	232'19
2	Európai Orosz- ország	—	²⁾ 169'82	—	—	196'25	176'39	136'83	200'24	—
3	Németország . .	³⁾ 99'69	90'90	83'09	99'63	82'18	93'63	95'97	107'32	95'06
4	Franciaország .	72'91	86'11	77'25	89'70	90'00	88'08	85'53	89'29	—
5	N.-Británia és Irhon	—	—	—	—	—	⁴⁾ 58'59	58'24	61'48	54'74
6	Ausztria	32'26	34'19	33'61	32'27	33'67	38'01	33'39	39'73	—
7	Magyarország . .	16'90	19'59	16'85	23'79	18'03	20'12	19'19	19'38	21'67

¹⁾ Az előző évekre az olasz statisztika a rozs és árpatermést együttesen tünteti fel.

²⁾ 1883—85-ös átlag.

³⁾ 1878—80-as átlag; az aratási statisztika Németországban 1878-al kezdődik.

⁴⁾ A termést Nagy-Británia és Irhon csak az 1884-ik évtől fogva mutatja ki.

Sorszám	Az ország neve	T e r m e t t								
		á t l a g		1881- ben	1882- ben	1883- ban	1884- ben	1885- ben	1886- ban	1887- ben
		1876— 80-ban	1881— 85-ben							
		m i l l i ó h e k t o l i t e r e k b e n								
8	Svédország . . .	16'56	19'39	18'47	21'43	19'03	19'87	18'14	19'24	—
9	Dánia	10'19	10'98	10'19	12'07	10'52	10'59	11'55	11'91	—
10	Belgium	8'85	8'83	8'24	9'50	8'23	9'12	9'07	—	—
11	Ausztráliai britt birtokok . . .	4'13	5'50	4'26	5'96	5'47	6'58	5'25	6'36	—
12	Olaszország . .	1) 6'71	5'43	4'89	5'93	5'50	5'29	5'55	5'22	—
13	Németalföld . .	4'34	4'29	4'19	4'63	4'03	3'98	4'60	5'16	—
K u k o r i c z a :										
1	Éjszakam. Egy- Államok . . .	512'51	569'87	420'61	569'19	545'98	632'03	681'53	586'23	512'57
2	Magyarország . .	27'27	33'56	28'87	37'89	30'74	31'84	38'45	29'77	25'98
3	Olaszország . .	1) 31'33	25'90	19'99	26'19	26'66	30'10	26'55	27'34	—
4	Franciaország .	2) 8'64	9'33	8'40	9'68	9'77	9'76	9'03	—	—
5	Európai Orosz- ország	—	3) 6'18	—	—	6'79	5'67	6'07	7'43	—
6	Ausztria	5'87	6'04	4'55	5'54	7'11	5'99	7'01	6'77	—
7	Ausztráliai britt birtokok . . .	2'07	2'08	2'30	2'04	2'28	1'62	2'18	2'09	—

Burgonyatermés 1000 métermázsákban : ⁴⁾

Sorszám	Az ország neve	1882- ben	1883- ban	1884- ben	1885- ben	1886- ban	1887- ben
1	Németország	180,693	249,064	240,196	279,536	251,430	252,730
2	Franciaország	87,116	97,156	106,789	112,459	112,878	—
3	Ausztria	61,836	73,453	71,490	99,843	89,536	—
4	Nagy-Británia és Irhon	—	—	68,921	64,762	59,289	72,481
5	Európai Oroszország ⁵⁾ .	—	64,317	74,933	61,571	—	—
6	Éjsz.-Am.-Egy.-Államok	42,743	52,041	47,660	43,757	40,750	—
7	Belgium	14,392	33,476	35,870	30,296	—	—

¹⁾ 1876—81-es átlag.

²⁾ 1879—80-as átlag ; a megelőző években a kukoriczatermést a kö-
lessel együtt mutatták ki.

³⁾ 1883—85-ös átlag.

⁴⁾ Oroszország, Éjsz.-Am.-Egy.-Államok, Dánia, Németalföld és Svéd-
ország ürmértékben mutatják ki burgonyatermésüket; az átszámításnál
1 htl. burgonya 72 kilogrammal vétetett egyenlőnek.

⁵⁾ Lengyelország nélkül.

Sorszám	Az ország neve	1882- ben	1883- ban	1884- ben	1885- ben	1886- ban	1887- ben
8	Magyarország	30,753	31,165	22,895	27,940	23,626	23,246
9	Németalföld	12,043	17,907	18,932	17,230	16,217	—
10	Svédország	9,787	13,406	13,677	13,320	12,774	—
11	Olaszország	5,939	5,749	7,520	7,490	7,044	—
12	Ausztráliai britt birtokok	3,525	3,927	4,023	—	—	—
13	Dánia	2,051	3,843	3,229	3,505	3,690	—

Legtöbb búzát az Egyesült-Államok termelnek, második helyen Franciaország áll, megelőzve Oroszországot és Kelet-Indiát is, bár nagy fogyasztása miatt saját termésén kívül még tetemes bevételre is szorul. Magyarország, bár az 1876—80-ik évek átlagában csak felényit termelt, újabban Olaszországgal meglehetősen egyenlő mennyiséget produkál. Németország búzatermelését 1881. óta állandóan túlszárnyaljuk, bár 1884. óta az folytonosan emelkedett.

Fentebbi kimutatás csak azon államok termését közli, melyekről rendszeres statisztikai adataink vannak, a fentebbiek kiegészítéseül részint a földmivelés-, ipar- és kereskedelmi miniszterium mezőgazdasági statisztikai osztálya, részint Neumann-Spallart után megemlítjük, hogy Spanyolország évi búzatermése 35 millió hektoliterre tehető, bár régebben 61 millióra becsülték; Románia körülbelül 15—18 millió hektolitert termel, Törökország és Bulgária együtt körülbelül 16 milliót, Portugália 2·8 milliót, Görögország 1·6, Szerbia 1·5, Svájc 0·8, Bosznia és Hercegovina 0·5, Norvégia 0·1 millió hektolitert. Az Európán kívüli országok közül Algír búzatermése 1886-ban 11·6 millió hektoliter volt, Egyiptomé 5·8 millió, Japáné 4·5 millió, Canadáé 13·1 millió, Argentínáé és Chilié 10·2 millió hektoliter.

A világ összes búzatermése több évi átlag szerint 743·6 millió, rozstermése 447·7 millió, árpatermése 287·6 millió, zabtermése 752·6 millió, kukoriczatermése pedig 706·5 millió hektoliterre rúg.

Termésátlagok. — Bár a mezőgazdaság alapja a föld, a termő talaj, s bár minden emberi foglalkozások közt leginkább alá van vetve a természeti viszonyok hatalmának: az emberi munka és szaktelelem bizonyos fokig a mezőgazdaságot is függetleníteni bírja a természet nyers erői alul, a mint ez első tekintetre szemünkbe tűnik, ha figyelemmel kíséjük a nemzetközi termésátlagok alakulását. A mint az alábbi kimutatások igazolják, nem azok az országok

mutatnak legnagyobb termésátlagokat, melyek legjobb talajjal s legkedvezőbb éghajlattal dicsekszenek, hanem azok, melyekben az előhaladt kultúra és felhalmozódott vagyonosság intensív gazdálkodást teremtett. Így látjuk Nagy-Britanniát, Németalföldet, Belgiumot, Dániát rendkívül nagy termésátlagokkal, Oroszországot pedig mindenütt leghátul rendkívül csekély termés átlagokkal:

Sorszám	Az ország neve	Átlag termett hektáronként hektoliter								
		az 1876—80	az 1881—85	1881-	1882-	1883-	1884-	1885-	1886-	1887-
		évek átlagában		ben	ben	ban	ben	ben ^a	ban	ben
B u z a :										
1	Dánia	28'11	28'64	19'46	28'55	29'34	31'17	34'70	32'60	—
2	N.-Británia és Írhon	—	—	—	—	—	26'75	27'96	24'10	28'61
3	Németalföld . . .	20'91	22'33	18'69	20'64	22'88	23'42	26'32	22'90	—
4	Belgium	20'42	20'71	18'88	20'42	21'26	21'07	21'93	—	—
5	Németország . . .	¹⁾ 17'35	16'75	14'81	18'32	16'00	16'88	17'75	18'18	19'27
6	Franciaország . .	13'81	15'74	13'91	17'68	15'25	16'20	15'79	15'42	—
7	Magyarország . .	10'51	14'29	12'36	18'61	12'25	13'73	14'63	13'11	18'52
8	Ausztria	14'01	14'16	14'59	15'44	12'63	13'95	14'25	13'90	—
9	Éjszakam.Egyes- Államok	11'22	10'24	8'83	11'82	10'04	11'29	9'08	10'80	10'54
10	Olaszország . . .	²⁾ 10'75	9'07	7'73	11'53	9'26	8'65	8'20	8'40	—
11	Kelet-India	—	—	—	—	—	8'27	9'21	8'20	7'76
12	Ausztráliai britt birtokok	9'74	8'95	7'93	8'29	11'04	9'14	8'18	9'75	—
13	Európai Oroszor- szág	—	³⁾ 6'65	—	—	6'58	8'02	5'35	4'82	8'86
R o z s :										
1	Dánia	21'91	22'10	21'46	21'93	22'86	21'37	22'87	21'05	—
2	Belgium	20'14	21'51	18'77	22'64	20'84	22'73	22'53	—	—
3	Németalföld . . .	17'18	18'49	15'11	19'52	19'17	18'51	20'00	18'54	—
4	Franciaország . .	13'63	14'83	13'35	16'29	14'85	15'22	14'39	13'76	—
5	Ausztria	12'93	14'05	15'05	15'11	12'46	13'61	13'97	13'40	—
6	Magyarország . .	9'85	13'77	13'02	16'34	12'95	13'73	13'00	11'73	16'11
7	Németország . . .	¹⁾ 13'48	13'46	12'67	14'82	13'24	12'85	13'73	14'38	15'01
8	Éjszakam.Egyes- Államok	12'72	10'39	10'06	11'69	10'54	10'62	8'88	9'99	—
9	Európai Oroszor- szág	—	²⁾ 8'63	—	—	7'21	9'24	9'44	8'89	10'02
10	Olaszország . . .	—	—	—	—	—	9'71	9'01	9'33	—
Á r p a :										
1	Németalföld . . .	33'21	36'21	32'93	35'53	37'04	36'56	38'89	37'22	—
2	Belgium	29'35	34'20	28'36	29'78	29'78	32'94	50'17	—	—

1) 1878—80-as átlag. — 2) 1876—81-es átlag. — 3) 1883—85-ös átlag.

Sorszám	Az ország neve	Átlag termett hektáronként hektoliter								
		az 1876—80	az 1881—85	1881-	1882-	1883-	1884-	1885-	1886-	1887-
		évek átlagában		ben	ben	ban	ben	ben	ban	ben
3	N.-Británia és Irhon	—	—	—	—	—	30'53	30'39	28'97	27'80
4	Dánia	24'28	24'48	23'50	26'31	23'43	23'48	25'65	26'74	—
5	Németország	¹⁾ 21'28	20'48	20'17	21'94	19'31	20'38	20'62	21'42	20'22
6	Éjszakam. Egyesült-Államok	20'08	18'59	18'18	18'73	18'32	20'39	18'58	19'47	—
7	Franciaország	16'62	18'42	17'17	19'49	18'86	18'38	18'22	18'90	—
8	Ausztráliai britt birtokok	19'04	18'39	17'10	17'43	20'87	19'17	17'37	19'11	—
9	Magyarország	13'51	17'13	15'44	20'90	14'24	16'57	18'30	17'13	19'55
10	Ausztria	14'93	16'25	15'77	16'91	15'89	16'96	15'73	16'79	—
11	Olaszország	—	—	—	—	—	9'39	8'83	9'10	—
12	Európai Oroszország	—	²⁾ 8'44	—	—	9'02	9'10	7'00	9'35	—
Z a b:										
1	Németalföld	37'63	36'84	35'26	39'85	33'72	35'30	40'10	42'44	—
2	Belgium	35'47	35'41	33'04	38'08	32'99	36'57	36'37	—	—
3	N.-Británia és Irhon	—	—	—	—	—	33'82	33'57	34'47	30'59
4	Dánia	26'76	27'34	25'37	30'06	26'18	26'35	28'75	29'64	—
5	Ausztráliai britt birtokok	24'50	25'33	23'97	26'86	27'06	27'09	21'70	25'00	—
6	Németország	¹⁾ 26'62	24'18	22'19	26'61	21'84	24'85	25'41	28'19	24'95
7	Franciaország	21'88	23'84	22'23	25'50	24'48	23'82	23'21	23'90	—
8	Éjszakam. Egyesült-Államok	24'48	23'43	21'51	22'94	24'43	23'93	24'01	22'93	22'12
9	Magyarország	15'12	19'67	17'63	23'82	18'16	20'22	18'48	18'40	20'73
10	Ausztria	17'94	19'00	18'37	18'34	18'78	20'72	18'26	21'27	—
11	Olaszország	²⁾ 17'65	13'68	10'55	13'83	14'08	15'81	14'02	14'25	—
12	Európai Oroszország	—	²⁾ 12'02	—	—	13'89	12'49	9'69	14'17	—
K u k o r i c z a:										
1	Ausztráliai britt birtokok	29'68	28'95	33'52	28'21	30'09	21'83	25'30	22'26	—
2	Éjszakam. Egyesült-Államok	23'75	20'63	16'16	21'40	19'74	22'39	23'01	19'12	17'48
3	Magyarország	14'46	18'15	16'07	20'01	16'85	17'16	20'50	15'55	14'21
4	Ausztria	18'01	17'19	13'76	16'12	19'68	16'91	19'06	18'66	—
5	Franciaország	¹⁾ 13'91	15'43	13'83	15'36	16'33	15'82	16'10	—	—
6	Olaszország	²⁾ 18'25	13'68	10'55	13'83	14'08	15'81	14'02	14'44	—
7	Európai Oroszország	—	²⁾ 13'43	—	—	14'77	12'33	13'20	16'16	—

¹⁾ 1878—80-as átlag. — ²⁾ 1883—85-ös átlag. — ³⁾ 1876—81-es átlag.
— ⁴⁾ 1879—80-as átlag.

Már fentebb láttuk, mily előnyösen változtak Magyarország termésátlagai az utóbbi évek alatt. Az 1876—80. évek átlagában hazánk még a legkedvezőtlenebb termésű országok közé tartozott, az 1881—85. évek átlagában ellenben már tisztességes helyet foglal el, Ausztriát meghaladja, sőt volt év, hogy Franciaországot is.

4. A mezőgazdasági termés pénzértéke.

A földmivelés-, ipar- és kereskedelmi miniszterium mezőgazdasági statisztikai osztálya, már évek óta kiszámítja a termés pénzértékét is. A számítás alapjául a hivatalos aratási statisztika eredményei szolgálnak, az átlagárakat pedig az ország különböző részéből az állandó gazdasági tudósítók szolgáltatják be.

A különböző termények országos átlagárait, továbbá a termés értékét a legutóbbi három évről a következő kimutatás tünteti fel:

Folyó szám	A termény megnevezése	Átlagár mmázsánként forintokban			A termés értéke								
		1885- ben	1886- ban	1887- ben	Összesen 1000 forintokban			az összes érték százalékában			1885- ben	1886- ban	1887- ben
					1885-ben	1886-ban	1887-ben						
1	Buza	6'97	7'58	6'43	216,991	215,253	262,835	27'80	30'00	33'70			
2	Rozs	5'84	5'72	5'28	73,145	63,389	81,251	9'37	8'84	10'42			
3	Árpa	5'89	6'08	5'33	72,110	51,282	67,809	9'24	7'15	8'69			
4	Zab és tönköly . .	5'51	5'29	4'67	47,263	45,842	44,970	6'06	6'39	5'77			
5	Repce	10'46	8'26	10'39	5,211	4,845	3,233	0'67	0'67	0'41			
6	Köles és tatárka .	6'18	5'44	5'37	2,872	2,053	2,062	0'37	0'29	0'26			
7	Szemes tengeri . .	4'39	4'98	4'55	123,126	107,499	85,597	15'78	14'98	10'97			
8	Hüvelyesek	8'47	7'21	6'02	8,489	6,832	5,835	1'09	0'95	0'75			
9	Lenmag	10'58	9'67	8'60	666	543	531	0'09	0'08	0'07			
10	Lenfonál	44'99	41'18	37'89	1,844	1,666	1,736	0'24	0'23	0'22			
11	Kendermag	10'78	8'29	7'16	4,672	3,007	2,550	0'60	0'42	0'33			
12	Kenderfonál . . .	34'34	32'28	29'98	14,238	14,844	14,626	1'82	2'07	1'88			
13	Dohány	18'15	17'31	17'72	11,328	8,077	10,043	1'44	1'13	1'29			
14	Cukorrépa	0'84	0'80	0'84	5,039	5,010	4,215	0'64	0'70	0'54			
15	Burgonya	1'53	1'45	1'58	42,891	34,343	36,841	5'50	4'79	4'72			
16	Takarmányrépa . .	0'65	0'69	0'67	13,881	12,219	13,692	1'78	1'70	1'76			
17	Luczerna, stb. . .	2'38	2'45	2'30	18,733	19,887	19,189	2'40	2'77	2'46			
18	Bükkönykeve- rék, stb.	2'28	2'32	2'21	13,661	13,887	13,480	1'75	1'94	1'73			
19	Természetes ka- száló	2'08	1'96	1'87	104,282	106,896	109,427	13'36	14'90	14'03			
	Összesen	—	—	—	780,442	717,374	779,922	100'00	100'00	100'00			

Mig 1886-ban a részben emelkedő árak daczára a termés értéke 63 millió forinttal csökkent, 1887-ben a szokatlanul bő termés, főleg buzatermés következtében az ismét beállott árhanyatlás

daczára annyira emelkedett, hogy körülbelül utólérte az 1885. évi értéket.

Legnagyobb értéket állandóan a buzatermés képvisel s ez évről-évre fokozatosan mind nagyobb hányadát képezte az összes értéknek, s míg 1885-ben csak 27·80⁰/₀ esett rá, 1887-ben már 33·70⁰/₀. A buza után a természetes kaszálók termése képviselt legnagyobb értéket, de csak az 1887. évben, a két előbbi évben a szemes tengeri megelőzte. A tengeri azonban épen ellentétben a buza emelkedésével állandóan hanyatlott, az 1887-iki termés 37·5 millió forinttal kisebb értéket képviselt mint az 1885-iki, s százalékaránya 15·78-ról 10·97-re szállt le.

Fölötte érdekes, hogy az egyes termények mekkora bruttó jövedelmet hoznak katasztrális holdankint. Erre nézve szolgáljon felvilágosításul a következő kimutatás:

Folyó szám	A termény megnevezése	Egy kat. hold learatott terület átlagos bruttó jövedelme forintokban		
		1885-ben	1886-ban	1887-ben
1	Buza	45'55	44'80	54'47
2	Rozs	31'97	28'20	35'76
3	Árpa	39'67	28'25	38'88
4	Zab és tönköly	26'10	24'95	24'67
5	Repcze	31'60	25'60	47'02
6	Köles és tatárka	34'09	25'38	25'36
7	Szemes tengeri	37'77	32'30	26'92
8	Borsó, bab, lencse, magbükköny .	47'25	38'20	30'91
9	Lenmag és lenfonál	131'72	122'10	118'05
10	Kendermag és kenderfonál . . .	162'45	144'65	139'14
11	Dohány	114'57	79'20	103'29
12	Czukorrépa	91'33	75'20	71'72
13	Burgonya	58'81	46'48	51'35
14	Takarmányrépa	87'55	73'20	76'61
15	Luczerna	48'21	47'20	45'26
16	Bükkönykeverék	37'73	36'00	34'25
17	Természetes kaszáló	23'42	23'76	24'44

Legnagyobb bruttó jövedelmet hoz a kender és len, a magterméssel a fonátermést is összefoglalva. Azután szintén egy kereskedelmi növény, a dohány következik, ezt követi a kétféle répa és a burgonya s csak azután következik a buza, legcsekélyebb bruttó jövedelmet állandóan a zabtermés ad.

Országrészek szerint 1887-ben az egyes termények holdankinti bruttó jövedelmét a következő összeállítás mutatja:

Folyó szám	A termény megnevezése	Duna bal-partja	Duna jobb-partja	Duna-Tisza köze	Tisza jobb-partja	Tisza bal-partja	Tisza-Maros szöge	Erdély
		egy kat. hold learatott terület átlagos bruttó jövedelme frtkban						
1	Buza	53'92	61'28	58'23	47'61	55'06	56'55	32'09
2	Rozs	37'68	38'86	34'58	31'44	36'55	38'31	30'64
3	Árpa	42'71	45'46	31'51	31'45	37'04	37'88	31'51
4	Zab és tönköly .	21'37	26'71	29'71	17'81	25'08	29'43	21'39
5	Repcze	54'92	42'51	39'97	39'37	51'38	60'42	36'04
6	Köles és tatárka	23'24	28'49	25'06	20'02	20'94	34'91	26'51
7	Szemes tengeri .	25'69	31'69	31'48	21'55	19'18	31'59	22'90
8	Borsó, bab, lencse, magbűkköny .	32'47	31'21	35'99	29'15	24'64	39'49	29'46
9	Lenmag és lenfonál	114'50	135'77	120'97	124'17	75'99	142'94	101'73
10	Kendermag és kenderfonál .	82'41	229'29	199'09	138'44	80'60	117'15	109'69
11	Dohány	122'19	97'75	97'73	142'11	105'71	102'10	135'28
12	Cukorrépa	64'68	75'01	41'82	75'74	77'52	100'92	95'05
13	Burgonya	59'09	54'51	41'61	45'94	32'75	89'52	56'36
14	Takarmányrépa .	69'27	78'84	80'27	67'46	75'47	86'55	94'51
15	Luczerna	39'94	43'58	45'80	40'62	47'84	57'28	51'67
16	Bűkkönykeverék	31'21	33'81	33'52	29'41	34'11	45'63	33'35
17	Természetes kaszáló	27'19	27'06	29'91	20'84	19'42	29'01	22'99

Buzából, rozsból és árpából a Duna jobb partja mutat legnagyobb bruttó jövedelmet, mit a nevezett ország rész nagyobb gazdasági fejlettségén kívül, a fogyasztó piac közelsége folytán elért magasabb árak is okoznak. A buza itt majd két annyi bruttó jövedelmet adott, mint Erdélyben, hol a mezőgazdaság elmaradottsága, a gyenge középszerű termés s a fogyasztó piactól való távolság okozta túlságosan alacsony árak, valamennyi ország rész közül legnyomasztóbbá tették a viszonyokat. A fontosabb termények a többi ország részeken elég szép bruttó jövedelmet adtak, különösen a Duna-Tisza közében és a Tisza-Maros szögében. Megjegyzendő azonban, hogy a bruttó jövedelem kiszámításának alapjául, az összes termés vétetett föl; nézetünk szerint a vetőmagot helyesebb lett volna levonni.

Ország részek és megyék szerint az összes mezőgazdasági termés értékét, valamint az átlagos bruttó jövedelmet a következő kimutatásban foglaljuk össze:

Folyó szám	Országgrész és megye	Az összes mező- gazdasági termés értéke		Az összes termés értéké- ből esik egy kat. hold			
				learatott területre		learatott területre és ugarra	
		1886-ban	1887-ben	1886- ban	1887- ben	1886- ban	1887- ben
		ezer forintokban		forint			
	<i>I. Duna bal partja.</i>						
1	Árva megye	1,611	2,663	15'11	28'98	11'03	20'76
2	Bars »	6,012	7,042	30'46	36'35	25'11	29'94
3	Esztergom megye	3,189	3,357	37'18	36'52	30'97	30'32
4	Hont »	4,077	5,371	24'87	32'41	19'18	25'59
5	Liptó »	3,044	3,832	33'22	46'55	31'27	44'52
6	Nógrád »	7,869	10,306	27'88	37'07	22'03	29'88
7	Nyitra »	20,553	25,151	41'40	49'56	35'22	42'47
8	Pozsony »	13,989	17,320	32'77	39'93	29'01	35'59
9	Trencsén »	11,637	9,374	45'26	36'06	39'52	31'62
10	Turóc »	1,801	2,726	29'65	44'43	25'83	38'75
11	Zólyom »	3,573	3,654	29'77	27'63	26'20	24'69
	Összesen	77,355	90,796	33'76	39'50	28'43	33'52
	<i>II. Duna jobb partja.</i>						
1	Baranya megye	17,444	19,476	48'05	52'85	39'89	42'59
2	Fejér »	15,067	18,843	38'57	48'69	29'86	39'47
3	Győr »	4,062	5,898	24'64	36'05	22'75	33'60
4	Komárom »	9,743	10,594	32'99	36'36	28'95	31'64
5	Moson »	8,339	7,605	44'09	40'57	37'23	34'61
6	Somogy »	24,032	26,232	42'44	47'57	35'93	40'28
7	Sopron »	16,067	15,609	55'57	54'39	51'16	49'80
8	Tolna »	12,965	16,151	38'79	48'07	32'56	40'29
9	Vas »	20,352	20,280	40'00	39'93	37'94	37'81
10	Veszprém »	11,132	12,576	31'99	37'72	28'69	33'68
11	Zala »	14,777	15,492	32'11	33'94	30'35	31'92
	Összesen	153,980	168,756	39'12	43'61	34'34	38'13
	<i>III. Duna-Tisza köze.</i>						
1	Bács-Bodrog megye	44,681	54,440	40'41	49'10	35'81	43'62
2	Csongrád »	14,246	14,771	34'07	36'91	33'70	36'57
3	Heves »	9,563	12,289	33'14	43'93	26'69	34'99
4	Jász-Nagy-Kun-Szolnok m.	27,191	26,395	44'81	44'18	41'38	40'58
5	Pest-Pilis-Solt-Kis-Kun »	26,091	41,902	22'63	36'16	19'53	31'49
	Összesen	121,772	149,797	34'08	42'26	30'29	37'59
	<i>IV. Tisza jobb partja.</i>						
1	Abauj-Torna megye	8,321	9,465	35'37	39'77	29'95	33'73
2	Bereg »	3,814	3,974	23'91	25'08	19'62	20'36
3	Borsod »	9,685	9,812	37'97	39'22	30'46	31'34

Tolyó szám	Országgrész és megye	Az összes mező- gazdasági termés értéke		Az összes termés értéké- ből esik egy kat. holdra			
				learatott területre		learatott területre és ugarra	
		1886-ban	1887-ben	1886- ban	1887- ben	1886- ban	1887- ben
		ezer forintokban		f o r i n t			
4	Gömör megye	7,067	7,460	33'22	34'93	26'81	28'18
5	Sáros »	6,146	6,241	24'90	27'80	21'90	24'01
6	Szepes »	10,466	6,954	46'44	30'57	39'33	26'05
7	Ung »	4,574	3,503	28'68	24'23	22'49	19'11
8	Zemplén »	11,440	13,750	25'80	30'89	21'31	26'16
	Összesen	61,513	61,159	31'75	32'16	26'50	26'71
	<i>V. Tisza bal partja.</i>						
1	Békés megye	21,078	21,478	46'17	47'76	44'09	45'72
2	Bihar »	27,043	29,893	34'79	39'96	30'32	32'62
3	Hajdu »	9,417	10,269	30'44	32'75	26'37	29'65
4	Máramaros »	8,059	5,356	26'19	16'85	20'06	12'84
5	Szabolcs »	13,665	15,076	29'64	33'84	23'18	26'32
6	Szatmár	12,355	13,506	26'45	30'04	20'49	23'09
7	Szilágy	5,591	5,824	24'85	27'04	18'24	19'87
8	Ugocsa	1,336	1,156	18'66	15'02	14'64	12'88
	Összesen	98,544	102,558	32'03	33'32	26'59	27'77
	<i>VI. Tisza-Maros szöge.</i>						
1	Arad megye	16,592	18,250	35'99	42'53	34'86	41'19
2	Csanád »	9,825	10,396	40'68	45'88	40'20	45'39
3	Krassó-Szörény »	11,514	11,333	26'33	27'97	24'43	25'59
4	Temes »	26,088	27,919	35'33	40'51	32'88	37'83
5	Torontál »	47,969	55,674	40'59	49'04	39'57	48'54
	Összesen	111,988	123,572	36'60	43'15	35'03	41'19
	<i>VII. Erdély.</i>						
1	Alsó-Fehér megye	7,319	5,887	28'14	22'94	22'04	17'91
2	Besztercze-Naszód »	3,580	2,904	21'63	17'95	15'84	13'12
3	Brassó »	4,896	4,184	40'82	37'92	37'37	34'26
4	Csik »	5,542	4,835	25'81	22'68	19'33	16'73
5	Fogaras »	3,218	3,263	22'57	24'08	18'09	19'19
6	Háromszék »	4,293	3,932	26'18	25'01	20'57	19'11
7	Hunyad »	9,058	9,712	24'69	26'88	21'17	22'90
8	Kis-Küküllő »	3,540	3,193	25'49	23'21	19'51	17'91
9	Kolozs »	10,249	10,396	34'31	32'89	26'73	25'54
10	Maros-Torda »	6,830	5,671	30'65	25'37	24'87	20'82
11	Nagy-Küküllő »	6,144	6,431	29'01	31'11	21'73	22'95
12	Szeben »	4,557	3,951	25'51	22'40	21'12	18'59

Folyó szám	Országgrész és megye	Az összes mezőgazdasági termés értéke		Az összes termés értékéből esik egy kat. hold			
				learatott területre		learatott területre és ugarra	
		1886-ban	1887-ben	1886-ban	1887-ben	1886-ban	1887-ben
		ezer forintokban		forint			
13	Szolnok-Doboka » .	8,975	7,669	35'39	27'66	24'55	19'74
14	Torda-Aranyos » .	5,350	4,730	23'96	20'94	18'34	16'37
15	Udvarhely » .	8,671	6,526	51'69	40'92	38'07	31'01
	Összesen . .	92,222	83,284	29'47	26'73	22'98	20'83
	Országos főösszeg . .	717,374	779,922	34'14	37'73	29'34	32'36

Az átlagos bruttó jövedelmet kétféleképen mutattuk ki, a learatott területre és az ugarra együttesen. A kettő kiegészíti egymást, mert bár az előbit sem mellőzhetjük, tulajdonképen az utóbbi szolgál a földbirtok jövedelmezőségének mérvéül. A kettő között természetesen az eltérés nem minden megyében lesz egyforma; ez függ az ugarinak hagyott terület nagyságától, például míg Fejér megyében 1887-ben a learatott terület minden holdjáról 48'69 frt. bruttó jövedelmet számíthattunk, a learatott területre és ugarra csak 39'47 frt. bruttó jövedelem esett, míg ellenben Arad megyében a learatott terület holdankint 42'53 forint bruttó jövedelmet hozott, még az ugar hozzászámításával is 41'19 frtot tett a bruttó jövedelem. E körülmény természetes magyarázata abban rejlik, hogy míg Arad megyében a szántóföldnek csak 3'43⁰/₀-a volt ugar, Fejér megyében 20'46⁰/₀-a maradt ugarinak.

A learatott terület bruttó jövedelme úgy az 1886. mint az 1887. évben a Duna jobb partján volt legnagyobb, de ha az ugart is beszámítjuk, az imént említett oknál fogva, a Tisza-Maros szöge magasabb bruttó jövedelmet ért el. Mindkét évben és mindkét irányban Erdély mutatott leggyengébb eredményt.

Mindkét évben legnagyobb bruttó jövedelmet Sopron megye ért el, legkisebbet pedig 1886-ban Árva, 1887-ben Ugocsa. Elfo gadva a mezőgazdasági statisztikai osztály csoportosítását, mely szerint a 25 frton aluli bruttó jövedelem a learatott terület és ugar katasztrális holdja után középen aluli termés, a 25—40 frt. közép, a 40 frton felüli pedig középen felüli: középen aluli termése volt 1886-ban 27, 1887-ben 21 megyének, közép termése 1886-ban 32, 1887-ben 30 megyének, végre középen felüli termése volt 1886-ban

4, 1887-ben 12 megyének. A középen felüli termésű megyék közül 1886-ban egy a Duna jobb partjára, egy a Duna-Tisza közére, egy a Tisza bal partjára és egy a Tisza-Maros szögére esett, 1887-ben pedig 2 a Duna bal, 4 a Duna jobb partjára, 2 a Duna-Tisza közére, egy a Tisza bal partjára és 3 a Tisza-Maros szögére.

5. A mezőgazdasági termények forgalma.

Magyarország gabnaforgalma. — Magyarország, mely oly sok és nagy értékű iparczikket importál, egyenértékű nyers terményeit viszi külföldre. Kivitelünkben a legfontosabb helyet a gabonaneműek (ideszámítva a lisztet is) foglalják el; hogy azonban saját tiszta kivitelünket ismerjük, le kell vonnunk belőle a behozatalt, mely bár nem nagyon jelentékeny, egyes gabonaneműeknél (például a kukoriczánál) mégis számot tesz. A határainkon behozott és kivitt gabona és liszt forgalmát 1882. óta a következő kimutatás tünteti fel:

Gabonafélék, hüvelyesek és liszt	1882- ben	1883- ban	1884- ben	1885- ben	1886- ban	1887- ban	Átlag 1882—87- ben
	e z e r m é t e r m ä z s á k b a n						
<i>1. Buza</i>							
Behozatal . .	746	849	775	666	86	41	527
Kivitel	6,020	5,198	4,155	5,466	5,378	6,072	5,381
Kiviteli több- let (+) . . .	+ 5,274	+ 4,349	+ 3,380	+ 4,800	+ 5,292	+ 6,031	+ 4,854
<i>2. Rozs</i>							
Behozatal . .	47	22	42	30	4	4	25
Kivitel	1,121	1,508	1,223	1,228	1,137	1,355	1,262
Kiviteli több- let (+) . . .	+ 1,074	+ 1,486	+ 1,181	+ 1,198	+ 1,133	+ 1,351	+ 1,237
<i>3. Árpa és maláta</i>							
Behozatal . .	217	219	132	168	37	10	130
Kivitel	3,415	1,966	2,548	3,284	2,594	2,880	2,781
Kiviteli több- let (+) . . .	+ 3,198	+ 1,747	+ 2,416	+ 3,116	+ 2,557	+ 2,870	+ 2,651
<i>4. Zab</i>							
Behozatal . .	73	50	86	147	71	65	82
Kivitel	934	965	944	1,149	1,040	796	971
Kiviteli több- let (+) . . .	+ 861	+ 915	+ 858	+ 1,002	+ 969	+ 731	+ 889

Gabonafélék, művelések és liszt	1882- ben	1883- ban	1884- ben	1885- ben	1886- ban	1887- ben	Átlag 1882—87. ben
	e z e r m é t e r m á z s á k b a n						
<i>5. Kukoricza</i>							
Behozatal . .	1,023	470	522	1,153	201	169	590
Kivitel	978	1,533	930	1,059	1,400	845	1,126
Kiviteli (—), behozatali (+) többlet	— 45 +	1,063 +	408 —	94 +	1,199 +	676 +	536
<i>6. Kőles</i>							
Behozatal . .	77	127	67	97	65	28	77
Kivitel	44	53	37	41	26	30	38
Behozatali (—), kiviteli (+) többlet	— 33 —	74 —	30 —	56 —	39 +	2 —	39
<i>7. Egyéb gabona nemű</i>							
Behozatal . .	7	1	4	12	1	2	4
Kivitel	14	34	26	43	21	10	24
Kiviteli több- let (+)	+ 7 +	33 +	22 +	31 +	20 +	8 +	20
<i>8. Hüvelyesek</i>							
Behozatal . .	31	15	21	27	19	19	22
Kivitel	284	383	271	262	238	219	276
Kiviteli több- let (+)	+ 253 +	368 +	250 +	235 +	219 +	200 +	254
<i>9. Liszt és egyéb őrlemények</i>							
Behozatal . .	111	82	98	96	115	108	102
Kivitel	2,953	3,651	3,599	3,602	3,649	3,828	3,547
Kiviteli több- let (+)	+ 2,842 +	3,569 +	3,501 +	3,506 +	3,534 +	3,720 +	3,445
Összes behoza- tal	2,332	1,835	1,747	2,396	599	446	1,559
Összes kivitel	15,763	15,291	13,733	16,134	15,483	16,035	15,406
Kiviteli több- let (+)	+13,431	+13,456	+11,986	+13,738	+14,884	+15,589	+13,847

Legnagyobb mennyiséget viszünk ki búzából és lisztből; árpakivitelünk is nagy mérvű, de sajnos, hogy igen nagy ingadozásnak van alávetve, mint maga árpatermésünk is, mely a korán beálló szárazság és forróság következtében sokszor meghiusul. Rozskivitelünk szintén nagy, valamint zabkivitelünk is, de kukoriczából, bár voltak évek, hogy nagy mennyiséget vittünk ki, egyes években

a behozatal még meg is haladta a kivitelt. Kölesből saját szükségletünket sem tudjuk fedezni, hüvelyesekből ellenben évenként átlagosan egy negyed millió métermázsával viszünk ki többet, mint behozunk. Buzakivitelünk 1882-ben a dús termés következtében igen nagy volt, a következő években leszállt, de már 1886-ban valamivel még nagyobb kiviteli többletet értünk el, 1887-ki kiviteli többletünk pedig erősen meghaladta az 1882-ik évit. A behozatal csökkenése, főleg a román vámháboru következménye. De nemcsak buzakivitelünk emelkedett 1887-ben, lisztkivitelünk is oly nagy volt, a minő magassságot eddigelé soha el nem ért. Saját zsirunkba tehát az 1887-ki nagy termés után sem fultunk, gabonánk talált piacot külföldön; de sajnos, nem olyan árak mellett, hogy a magyar mezőgazdaság prosperálhatna. Az itt következő táblázat mutatja, hogy daczára fokozott kiviteliünknek, mennyivel kevesebb pénz folyt be, mint akár 1882-ben, akár 1883-ban:

Gabonafélék	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban	1887-ben	Átlag 1882— 87-ben
	e z e r f o r i n t o k b a n						
<i>1. Buza.</i>							
Behozatal	6,866	7,813	6,577	5,157	697	303	4,569
Kivitel	63,211	54,578	34,943	41,654	44,182	45,483	47,342
Kiviteli többlet (+)	+ 56,345	+ 46,765	+ 28,366	+ 36,497	+ 43,485	+ 45,180	+ 42,773
<i>2. Ross.</i>							
Behozatal	370	170	325	208	27	26	188
Kivitel	8,742	11,763	9,007	8,105	7,092	7,883	8,765
Kiviteli többlet (+)	+ 8,372	+ 11,593	+ 8,682	+ 7,897	+ 7,065	+ 7,857	+ 8,577
<i>3. Árpa és maláta.</i>							
Behozatal	1,661	1,674	1,080	1,151	249	86	983
Kivitel	26,433	15,440	19,951	22,507	18,948	17,814	20,182
Kiviteli többlet (+)	+ 24,772	+ 13,766	+ 18,871	+ 21,356	+ 18,699	+ 17,728	+ 19,199
<i>4. Zab.</i>							
Behozatal	490	331	587	944	436	380	528
Kivitel	6,258	6,468	6,488	7,415	6,451	4,418	6,250
Kiviteli többlet (+)	+ 5,768	+ 6,137	+ 5,901	+ 6,471	+ 6,015	+ 4,038	+ 5,722
<i>5. Kukoricza.</i>							
Behozatal	6,652	3,056	3,294	7,111	1,103	967	3,697
Kivitel	6,355	9,962	5,874	6,895	7,701	4,722	6,885
Kiviteli (+), behozatali (—) többlet	— 297	+ 6,906	+ 2,580	— 716	+ 6,598	+ 3,755	+ 3,138

Gabonafélék	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban	1887-ben	Átlag 1882— 87-ben
	e z e r f o r i n t o k b a n						
6. Kőles.							
Behozatal	553	909	464	563	327	138	492
Kivitel	317	380	261	233	132	148	245
Behozatali (—), ki- viteli (+) többlet	— 236 —	529 —	203 —	330 —	195 +	10 —	247
7. Egyéb gabonanemű.							
Behozatal	65	11	30	89	7	13	36
Kivitel	135	307	217	316	163	67	201
Kiviteli többlet (+)	+ 70 +	296 +	187 +	227 +	156 +	54 +	165
8. Hűvelgések.							
Behozatal	460	230	271	324	204	208	283
Kivitel	2,898	3,912	2,511	2,441	2,098	2,136	2,666
Kiviteli többlet (+)	+ 2,438 +	3,682 +	2,240 +	2,117 +	1,894 +	1,928 +	2,383
9. Liszt és egyéb őrlé- mények.							
Behozatal	1,556	1,145	1,370	1,083	1,517	1,365	1,339
Kivitel	47,995	59,260	50,087	42,251	47,446	50,096	49,522
Kiviteli többlet (+)	+ 46,439 +	58,115 +	48,717 +	41,168 +	45,929 +	48,731 +	48,183
Összes behozatal .	18,673	15,339	13,998	16,630	4,567	3,486	12,115
Összes kivitel . .	162,344	162,070	129,339	131,317	134,213	132,767	142,008
Kiviteli többlet (+)	+143,671	+146,731	+115,341	+114,687	+129,646	+129,281	+129,893

Kiviteli többletünk 1883-ban képviselt legnagyobb értéket, mikor liszt kivitelünk oly nagy lendületet vett s mikor még az ár-hanyatlás nem volt oly tulságos, mint az utóbbi években. Kiviteli többletünk értéke az összes gabonaneműek és liszt után 1887-ben 1883-hoz 11'89 0/0-kal csökkent, bár a mennyiség 15'85 0/0-kal emelkedett, mert magánál a lisztnél, bár mennyiségre emelkedett, 9'4 millió forint hanyatlást látunk. Vagy vegyük a buzát, kiviteli többletünk belőle 1887-ben 760 ezer métermázsával rúgott többre, mint 1882-ben, de érte több mint 11 millió forinttal kevesebb folyt be. Mezőgazdaságunknak még szerencséje, hogy az utóbbi években többnyire elég jó aratásunk volt és így tömeggel pótolván a csekélyebb értéket, bevételeinek csökkenése nem volt oly rohamos és nagymérvű mint az ár-hanyatlás.

Terményeink fő piacza és fogyasztója Ausztria. Bár az áru-forgalmi statisztikánkban foglalt adatok többé-kevésbé kétségkívül eltérnek a valóságtól, a mennyiben a bevallás szerint Ausztriába vitt termények egy része onnan tovább vitetik, de nagy különbségek aligha forognak fenn, s némi fentartással elfogadhatjuk a kimutatást, mely Magyarország gabna- és liszt-kivitelét a rendeltetési országok szerint részletezi.

Az ország neve	1882-ben		1883-ban		1884-ben		1885-ben		1886-ban		1887-ben	
	1000 méterm.	%	1000 méterm.	%	1000 méterm.	%	1000 méterm.	%	1000 méterm.	%	1000 méterm.	%
L i s z t:												
Ausztria	1,575	53·34	1,989	54·48	2,078	57·74	2,284	63·41	2,400	65·77	2,644	69·07
Nagy-Británia .	569	19·27	711	19·47	729	20·25	752	20·89	629	17·24	599	15·65
Svájc	199	6·74	175	4·79	145	4·03	132	3·66	130	3·56	149	3·90
Németország . .	322	10·90	305	8·35	248	6·89	134	3·72	117	3·21	140	3·66
Franciaország .	108	3·66	194	5·31	214	5·95	81	2·25	128	3·51	96	2·51
Bosznia és Hercegovina . . .	42	1·42	24	0·66	21	0·58	28	0·78	31	0·85	42	1·09
Belgium és Németalföld	46	1·56	134	3·67	44	1·22	40	1·11	33	0·90	40	1·04
Olaszország . . .	3	0·10	6	0·17	9	0·25	35	0·97	44	1·21	17	0·44
Szerbia	13	0·44	13	0·36	9	0·25	15	0·41	14	0·38	9	0·24
Románia	29	0·98	26	0·71	24	0·67	25	0·69	31	0·85	—	—
Egyéb államok .	47	1·59	74	2·03	78	2·17	76	2·11	92	2·52	92	2·40
Összesen	2,953	100·00	3,651	100·00	3,599	100·00	3,602	100·00	3,649	100·00	3,828	100·00
B u z a:												
Ausztria	4,097	68·06	4,048	77·88	3,567	85·85	4,539	83·04	4,036	75·05	4,641	76·43
Svájc	467	7·76	377	7·25	259	6·23	526	9·62	698	12·98	847	13·95
Németország . .	1,389	23·07	758	14·58	322	7·75	260	4·76	309	5·76	453	7·46
Olaszország . . .	3	0·05	5	0·10	4	0·10	82	1·50	321	5·95	129	2·13
Egyéb államok .	64	1·06	10	0·19	3	0·07	59	1·08	14	0·26	2	0·03
Összesen	6,020	100·00	5,198	100·00	4,155	100·00	5,466	100·00	5,378	100·00	6,072	100·00
R o z s:												
Ausztria	921	82·16	1,374	91·12	1,185	96·89	1,210	98·53	1,129	99·30	1,338	98·75
Németország . .	199	17·75	133	8·82	37	3·03	16	1·30	6	0·53	16	1·18
Egyéb államok .	1	0·09	1	0·06	1	0·08	2	0·17	2	0·17	1	0·07
Összesen	1,121	100·00	1,508	100·00	1,223	100·00	1,228	100·00	1,137	100·00	1,355	100·00
Á r p a:												
Ausztria	1,921	57·72	1,220	64·96	1,575	63·77	1,648	51·61	1,623	65·03	1,424	50·91
Németország . .	1,190	35·76	500	26·63	662	26·80	952	29·82	565	22·64	925	33·07
Nagy-Británia .	60	1·80	117	6·23	171	6·92	345	10·81	216	8·65	179	6·40
Belgium és Németalföld . . .	41	1·23	3	0·16	1	0·04	122	3·82	17	0·68	170	6·08
Svájc	42	1·26	13	0·63	43	1·74	102	3·19	36	1·44	67	2·39
Franciaország .	48	1·44	4	0·21	1	0·04	3	0·09	—	—	17	0·61
Olaszország . . .	14	0·42	13	0·69	14	0·57	17	0·53	13	0·52	12	0·43
Egyéb államok .	12	0·37	8	0·43	3	0·12	4	0·13	2	0·14	3	0·11
Összesen	3,328	100·00	1,878	100·00	2,470	100·00	3,193	100·00	2,496	100·00	2,797	100·00
Z a b:												
Ausztria	885	94·76	936	97·00	910	96·40	1,072	93·30	963	92·60	778	97·74
Svájc	16	1·71	11	1·14	15	1·59	35	3·05	21	2·02	11	1·38
Olaszország . . .	16	1·71	15	1·55	16	1·70	39	3·3	17	1·63	5	0·63
Németország . .	11	1·1	3	0·31	3	0·31	2	0·17	2	0·19	2	0·25
Egyéb államok .	6	0·64	—	—	—	—	1	0·0	37	3·56	—	—
Összesen	934	100·00	965	100·00	944	100·00	1,149	100·00	1,040	100·00	796	100·00
K u k o r i c z a:												
Ausztria	821	83·95	1,297	84·61	885	95·16	969	91·50	1,252	89·43	799	94·56
Németország . .	79	8·08	108	7·04	32	3·44	68	6·42	88	6·29	29	3·43
Svájc	27	2·76	58	3·78	11	1·18	19	1·80	47	3·33	17	2·01
Olaszország . . .	32	3·27	59	3·85	1	0·11	1	0·09	11	0·78	—	—
Egyéb államok .	19	1·94	11	0·72	1	0·11	2	0·19	2	0·14	—	—
Összesen	978	100·00	1,533	100·00	930	100·00	1,059	100·00	1,400	100·00	845	100·00

Lisztből Ausztria után Nagy-Britanniába viszünk legtöbbet, kivitelünk oda 1885-ig emelkedett is, az utóbbi két évben azonban érzékenyen megcsökkent. Liszt-kivitelünk Svájcba és Németországba csaknem folyvást hanyatlik, Franciaországba 1883- és 84-ben vett egy kis lendületet, de az nem volt állandó; szóval lisztünk csaknem az összes külpiaczokon tért vesztett s míg 1882-ben liszt-kivitelünknek csak 53³⁴/₁₀₀-a ment Ausztriába, 1887-ben már 69⁰⁷/₁₀₀-a folyt oda. Buzakivitelünk Svájcba az utóbbi évek alatt szépen emelkedett, Olaszországba azonban az 1886-iki gyors emelkedést 1887-ben erős visszaesés követte, míg Németországba ez évben ismét egy kis lendületet vett. Rozsot jóformán csak Ausztriába viszünk; árpakivitelünknek azonban körülbelül egy harmada Németországba megy, számottevő mennyiséget viszünk Nagy-Britanniába, sőt 1887-ben Belgium és Hollandiába is. Zabunk ismét csaknem kizárólag Ausztriába megy, valamint a kivitt kukoricza nagy része is. Kukoriczakivitelünknek 1882-ben még 8⁰⁸/₁₀₀-a Németországba ment, de 1887-ben már csak 3⁴³/₁₀₀-a.

A főbb gabonanemek kivitelének értéket országok szerint a következő kimutatás tünteti fel:

Sorszám	Az ország neve	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban	1887-ben	Átlag 1882—87-ben
ezer forintokban								
L i s z t:								
1	Ausztria	25,568	32,252	28,960	26,843	31,231	34,676	29,922
2	Nagy-Británia	9,279	11,591	10,095	8,759	8,168	7,788	9,280
3	Svájc	3,237	2,850	2,001	1,552	1,686	1,950	2,213
4	Németország	5,215	4,900	3,471	1,569	1,512	1,821	3,081
5	Franciaország	1,766	3,167	2,975	952	1,679	1,246	1,964
6	Bosznia és Hercegovina	680	381	292	330	400	545	438
7	Belgium és Németalföld	760	2,190	611	467	423	523	829
8	Olaszország	45	106	124	416	566	223	247
9	Szerbia	209	215	122	179	179	119	170
10	Románia	468	421	340	300	403	4	322
11	Egyéb államok	768	1,187	1,096	884	1,199	1,201	1,056
	Összesen	47,995	59,260	50,087	42,251	47,446	50,096	49,522
B u z a:								
1	Ausztria	43,014	42,508	30,034	34,630	33,188	34,864	36,373
2	Svájc	4,902	3,951	2,159	3,992	5,741	6,322	4,511
3	Németország	14,589	7,957	2,695	1,978	2,562	3,341	5,521
4	Olaszország	31	48	32	617	2,583	943	709
5	Egyéb államok	675	114	23	437	108	13	228
	Összesen	63,211	54,578	34,943	41,654	44,182	45,483	47,342

Sorszám	Az ország neve	1882- ben	1883- ban	1884- ben	1885- ben	1886- ban	1887- ben	Átlag 1882—87- ben
e z e r f o r i n t o k b a n								
R o z s:								
1	Ausztria	7,182	10,721	8,732	7,988	7,046	7,784	8,242
2	Németország . .	1,553	1,039	267	105	36	90	515
3	Egyéb államok .	7	3	8	12	10	9	8
	Összesen . . .	8,742	11,763	9,007	8,105	7,092	7,883	8,765
Á r p a:								
1	Ausztria	14,599	9,268	12,077	11,060	11,465	8,865	11,222
2	Németország . .	9,045	3,802	5,047	6,330	4,045	5,333	5,600
3	Nagy-Británia .	458	888	1,298	2,281	1,542	1,042	1,252
4	Belgium és Né- metalföld . . .	313	26	7	811	114	982	376
5	Svájc	322	102	323	677	259	385	345
6	Franciaország .	366	28	5	22	—	92	86
7	Olaszország . .	108	99	109	113	97	76	100
8	Egyéb államok .	85	60	33	19	173	17	64
	Összesen . . .	25,296	14,273	18,899	21,313	17,695	16,792	19,045
Z a b:								
1	Ausztria	5,931	6,274	6,260	6,928	5,966	4,319	5,947
2	Svájc	107	73	97	225	132	58	115
3	Olaszország . .	107	103	109	247	107	29	117
4	Németország . .	73	17	19	12	11	11	24
5	Egyéb államok .	40	1	3	3	235	1	47
	Összesen . . .	6,258	6,468	6,488	7,415	6,451	4,418	6,250
K u k o r i c z a:								
1	Ausztria	5,339	8,429	5,587	5,855	6,884	4,466	6,093
2	Németország . .	510	700	201	414	481	159	411
3	Svájc	178	378	71	113	261	95	183
4	Olaszország . .	207	382	8	4	60	2	111
5	Egyéb államok .	121	73	7	9	15	—	37
	Összesen . . .	6,355	9,962	5,874	6,395	7,701	4,722	6,835

Az érték természetesen egy nyomon halad a kivitt mennyiséggel, mindazáltal a fentebbi kimutatás közlése sem látszott fölöslegesnek, mert megmutatja, hogy a főbb gabonaneműekért mennyi pénz folyik be hozzánk a különböző országokból.

Az osztrák-magyar vámterület gabnaforgalma. — Minthogy Ausztria sűrű népességű iparos ország, melynek termése saját népének élelmezésére sem elég, az osztrák-magyar vámterület gabnakivitele jobbra a magyar mezőgazdaság javára esik, annál is

inkább, mert a kivitt osztrák gabona helyét és hiányát szintén a magyar gabona tölti be.

Az osztrák-magyar vámterület gabona- és lisztforgalma 1851-től 1880-ig öt éves átlagokban, azóta pedig évenként következő volt:

É v	Behozatott		Kivitetett		Kiviteli többlet (+), behozatali többlet (—)	
	gabona	liszt	gabona	liszt	gabona	liszt
e z e r m é t e r m á z s á k b a n						
Átlag:						
1851—55 . .	2,412	50	579	68	— 1,833	+ 18
1856—60 ¹⁾ .	1,222	109	2,170	244	+ 948	+ 135
1861—65 . .	1,281	151	3,562	441	+ 2,281	+ 290
1866—70 . .	1,191	159	8,298	1,238	+ 7,107	+ 1,079
1871—75 . .	4,471	427	4,866	876	+ 395	+ 449
1876—80 . .	5,288	558	8,711	1,772	+ 3,423	+ 1,214
1881	6,613	568	7,824	1,262	+ 1,211	+ 694
1882	6,726	367	11,744	1,850	+ 5,018	+ 1,483
1883	5,316	36	8,199	1,902	+ 2,883	+ 1,866
1884	5,571	32	6,397	1,552	+ 826	+ 1,520
1885	6,553	24	7,431	1,513	+ 878	+ 1,489
átlag						
1881—85 . .	6,156	205	8,319	1,616	+ 2,163	+ 1,411
1886	2,536	30	6,863	1,467	+ 4,327	+ 1,437
1887	2,231	12	8,360	1,290	+ 6,129	+ 1,278

1851—55-ben monarchiánk még saját szükséglete egy részének fedezésére is behozatalra szorult és pedig nemcsak az 5 év átlagában, hanem külön-külön is, mind az öt évben. Attól fogva azonban a kivitel meghaladja a behozatalt, bár egyes években, u. m. 1859-ben, s a hetvenes évek rossz termései alkalmával 1872-ben, 73-ban és 74-ben, végre az 1879-ki silány termés után 1880-ban szintén meghaladta a behozatal a kivitelt. Gabonából a kiviteli többlet legnagyobb volt az 1866—70. évek átlagában, melyet különösen az 1867. és 68-ki roppant kivitel emelt oly nagyra. A kiviteli többlet ugyanis gabonából 1868-ban 12⁶ millió, 1867-ben 9² millió s még 1869-ben is 7⁴ millió métermázsára rúgott. Lisztből, leütve a behozatalt, 1878-ban, 1879-ben és 1883-ban vittünk ki legtöbbet, mindhárom évben körülbelül egyenlő mennyiséget.

¹⁾ Az 1858-ik év forgalmának, a melyre vonatkozólag adataink nincsenek, beszámítása nélkül.

A gabonaforgalom értéke, az árak nagy mérvű ingadozása következtében természetesen nem egy nyomon halad a mennyiséggel. Az osztrák-magyar vámterületre behozott s innen kivitt gabona és liszt értékét, ugyanazon évekről, melyekről a mennyiséget imént kimutattuk, a következő számok tüntetik fel:

É v	Behozatott		Kivitetett		Kiviteli többlet (+), behozatali többlet (—)	
	gabona	liszt	gabona	liszt	gabona	liszt
e z e r f o r i n t o k b a n						
Átlag:						
1851—55.	14,965	751	3,758	1,035	— 11,207	+ 284
1856—60.	7,576	1,699	11,917	3,857	+ 4,341	+ 2,158
1861—65.	6,908	2,455	21,556	7,114	+ 14,648	+ 4,659
1866—70.	6,572	2,561	48,372	20,063	+ 41,800	+ 17,502
1871—75.	31,772	7,750	35,665	13,974	+ 3,893	+ 6,224
1876—80.	42,887	8,702	95,632	37,428	+ 52,745	+ 28,726
1881.	53,312	7,704	89,840	23,879	+ 36,528	+ 16,175
1882.	53,345	4,779	129,248	32,050	+ 75,903	+ 27,271
1883.	37,438	481	89,386	31,380	+ 51,948	+ 30,899
1884.	37,251	421	89,698	21,764	+ 32,447	+ 21,343
1885.	40,367	304	72,137	24,204	+ 31,770	+ 23,900
átlag 1881—85 .	44,343	2,738	90,062	26,655	+ 45,719	+ 23,917
1886.	14,772	355	70,848	24,555	+ 56,076	+ 24,200

Hogy az osztrák-magyar vámterület gabonaforgalmában az egyes gabonanemek mily mennyiségben szerepelnek, a következő összeállítás mutatja:

Gabonanemek	Átlag 1877—80. ban	1886-ban	1887-ben	Az 1887. évi mennyiség	
				az 1877—80-iki átlagos	az 1886-iki
ezer métermázsákban				mennyiség százalékában	
<i>Buza:</i>					
behozatal.	2,117	226	76	3'59	33'63
kivitel.	3,291	2,095	2,315	70'34	110'50
több kivitel	1,174	1,869	2,239	190'72	119'80
<i>Rozs:</i>					
behozatal.	3,195	758	632	19'78	83'38
kivitel.	2,309	14	14	0'61	100'00
több behozatal . . .	886	744	618	69'75	83'06
<i>Árpa:</i>					
behozatal.	1,679	175	97	5'78	55'43
kivitel.	10,303	2,387	3,839	37'26	160'83
több kivitel	8,624	2,212	3,742	43'39	169'17

Gabonanemek	Átlag 1877—80- ban	1886-ben	1887-ban	Az 1887. évi mennyiség	
				az 1877—80-iki átlagos	az 1886-iki
	ezer métermázsákban			mennyiség százalékában	
<i>Maláta :</i>					
behozatal.	11	1	1	9'09	100'00
kivitel.	587	1,042	1,126	191'82	108'06
több kivitel . . .	576	1,041	1,125	195'81	108'07
<i>Zab :</i>					
behozatal.	166	171	194	116'87	113'45
kivitel.	896	622	391	43'64	62'86
több kivitel . . .	730	451	197	26'99	43'68
<i>Kukoricza :</i>					
behozatal.	2,185	1,053	970	44'39	92'12
kivitel.	659	252	73	11'08	28'97
több behozatal . .	1,526	801	897	58'78	111'99
<i>Hüvelyesek :</i>					
behozatal.	61	31	14	22'95	45'16
kivitel.	484	431	588	121'49	136'48
több kivitel . . .	423	400	574	135'70	143'50

Az 1877—80. évi átlaggal hasonlítva össze, 1887-ben az egy zab kivételével, valamennyi gabonanemü behozatala erősen megcsökkent. A csökkenés legnagyobb mérvű volt a búzánál és árpánál. A maláta és a hüvelyesek kivételével a kivitel is nagyot hanyatlott; különösen a rozskivitel csaknem egészen megszűnt: s a kukoricza-kivitel is egy kilencedrészére szállt az 1877—80-ban kivitt mennyiségnek. A búzakivitel csökkenése szintén tetemes, minthogy azonban a búzabevitel sokszorta nagyobb mértékben csökkent, a kiviteli többlet nem hogy csökkent volna, sőt inkább majd kétszer annyira emelkedett.

Nemzetközi gabnaforgalom.¹⁾ — A közlekedési eszközök mai tökéletessége mellett a fogyasztó piacokat nemcsak a beltermelés s a szomszéd országok termelése látja el, hanem a legtávolabbi országok is megjelennek terményeikkel s sikeres versenyt

¹⁾ Annual statement of the Trade, of the United Kingdom with foreign countries and british possessions. 1876—1887. — Tableau général du Commerce de la France avec ses colonies et les puissances étrangères. 1876—87. Statistik des deutschen Reichs. Auswärtiger Waarenverkehr des deutschen Zollgebietes. 1876—87. — Oesterreichische Statistik. Haupt-Ergebnisse des

folytatnak a földrajzi fekvésüknél fogva eddig kiváltságot élvezett országokkal. Az árak alakulása tehát többé nem külön-külön történik az egyes országok termése szerint, hanem egységesen a világpiaczi nivelláló hatása alatt. Ily körülmények közt a nemzetközi gabonaforgalom tanulmányozása s a főbb termelő és fogyasztó országok forgalmának egyöntetű kimutatása kétszeres érdekekkel bír. Ily egyöntetű kimutatás összeállítása azonban már csak azért is nehéz, mert a különböző áruforgalmi kimutatások a gabonaforgalmat hol ürmérték, hol súly szerint közlik.

Az Éjszakamerikai Egyesült-Államok, Oroszország, Kelet-India, Németalföld, Norvégia, Britt-Canada és Egyptom ürmértékben mutatják ki gabonaforgalmukat; Dánia ür- és súlymértékben, a többi államok tisztán súlymértékben. Az összehasonlíthatóság kedvéért szükségesnek látszott valamennyit ugyanazon egységre számítani át s miután a három legnagyobb gabonakivivő ország ürmértékben mutatja ki, s azonkívül a termést is ürmértékben közöltük, czélszerűbbnek hittük hektoliterre számítani át a különböző súlymértékeket s tekintve, hogy a nemzetközi forgalomban többnyire a jobb minőségű gabona szerepel, a búzát 79, a rozsot 70, az árpat 62, a zabot 44 és a kukoriczát 73 kilogrammosnák vettük hektoliterenkint.

auswärtigen Handels im Jahre 1876, 1883, 1885, 1886. — Austria. Archiv für Gesetzgebung und Statistik. XXXIX. Jahrgang és XL. Jahrg. II. Heft. — Statistique de la Belgique. Tableau général du commerce avec les pays étrangers. 1876—1886. — Statistica din Romania. Comerciul exterior, import si export pe anul 1876—78. — Tableau général indiquant le commerce de la Roumanie avec d'autres états pendant l'année 1879. — Tableau général indiqu. le commerce de la Roumanie avec les puissances étrangères. 1880—1886. — Danmarks statistik. Statistisk tabelvaerk. Fjerde raeke. Vareindforselen og Udforselen 1880—1886. Annuaire statistique de la Norvége. 1887. Kristiania. 1888. — Statistique du commerce de la Norvége pendant l'année 1887. Kristiania. 1888. — Regno d'Italia. Movimento commerciale 1876—1887. — Le commerce extérieur de l'Egypte 1882—1886. — Bulletin trimestriel du commerce extérieur de l'Egypte 1881. No. 1, 2, 3, 4. — Commerce de l'Algérie avec l'Étranger, 1876—87. — Statistique du Commerce de la Principauté de Bulgarie avec les pays étrangers 1882—1884. — Résumé statistique pour le royaume des Pays-Bas. 1850—1883. La Haye 1884. — Annuaire statistique des Pays-Bas pour 1887 et années antérieures. — Statistical abstract of the United States. 1887. Washington 1888. — Statistical abstract for the several colonial and other possessions of the United Kingdom in each year from 1872 to 1886. London, 1887. — Reports of the bureau of statistics of the department of agriculture. Washington, 1888. — Továbbá: Statistical abstract for the principal and other foreign countries in each year from 1876 to 1885—86. London, 1888. Russische Revue. Vierteljahrschrift für die Kunde Russlands. Herausgegeben von R. Hamerschmidt. XVI. Jahrg. — 3. Heft. St.-Petersburg, 1887.

Sorszám	Az ország neve	Átlag		1881-	1882-	1883-	1884-	1885-	1886-	1887-
		1876—	1881—	ben	ben	ban	ben	ben	ban	ben
		80-ban	85-ben							
millió hektoliterekben										
Buza:										
a) Bevitel.										
1	N.-Británia és Irhon	33'88	37'85	36'75	41'31	41'24	30'43	39'54	30'50	35'88
2	Franciaország ¹⁾	16'39	13'40	16'27	16'39	12'81	13'35	8'18	8'87	11'35
3	Belgium ¹⁾	6'35	9'03	7'71	9'00	8'59	9'76	10'08	11'32	—
4	Németország	9'76	7'64	4'58	8'70	8'13	9'55	7'25	3'46	6'93
5	Németalföld	3'95	6'51	5'18	5'82	7'23	7'45	6'87	7'28	7'53
6	Olaszország ²⁾	4'06	4'11	1'87	2'08	2'94	4'50	9'16	11'85	12'86
7	Svájc	3'13	3'36	3'12	3'48	3'07	3'70	3'42	3'72	3'67
8	Oszt.-Magy.mon.	2'44	2'31	3'16	2'91	2'10	1'63	1'75	0'29	0'10
9	Spanyolország	0'66	1'89	0'25	3'49	3'02	1'25	1'42	1'90	—
10	Britt-Canada	0'55	1'59	2'66	1'06	1'80	1'31	1'14	0'86	—
11	Portugália	0'89	1'22	1'04	1'36	1'09	1'31	1'30	1'55	—
12	Dánia	0'39	0'82	0'73	0'81	0'95	0'87	0'76	0'59	—
13	Algír ¹⁾	0'06	0'19	0'45	0'25	0'19	0'08	0'04	0'04	0'11
14	É.-Am. Egy.-Áll.	0'40	0'17	0'07	0'30	0'38	0'01	0'07	0'13	0'10
15	Egyiptom	—	0'16	0'11	0'16	0'09	0'13	0'31	0'40	—
16	Norvégia	0'06	0'10	0'10	0'12	0'08	0'11	0'10	0'08	—
17	Románia	³⁾ 0'12	0'05	0'01	0'01	0'09	0'09	0'03	0'02	—
b) Kivitel.										
1	É.-Am. Egy.-Áll.	31'22	35'71	53'00	33'54	37'45	24'76	29'80	20'33	35'89
2	Oroszország	23'16	25'98	17'24	26'89	29'50	23'84	32'42	18'17	27'39
3	Britt-Kelet-India.	2'34	10'30	4'89	13'08	9'33	13'80	10'41	13'84	14'64
4	Románia	³⁾ 4'09	4'19	2'57	5'07	5'08	3'37	4'85	3'86	—
5	Németalföld	1'56	3'64	2'80	3'46	3'93	4'68	3'84	4'16	4'24
6	Oszt.-Magy.mon.	3'64	3'01	2'63	5'49	3'55	1'40	1'99	2'65	2'93
7	Belgium ¹⁾	2'23	2'92	2'72	3'79	2'84	3'34	1'93	1'95	—
8	Britt-Canada	3'14	2'52	3'30	2'34	3'90	1'10	1'97	2'07	—
9	Algír ¹⁾	0'95	1'01	0'70	0'95	0'52	0'64	2'21	1'69	1'50
10	Bulgária	—	—	—	0'94	1'41	0'94	—	—	—
11	Olaszország ²⁾	0'79	0'81	1'20	1'22	1'01	0'48	0'16	0'17	0'23
12	Egyiptom	—	0'76	0'86	0'14	1'22	1'22	0'36	0'16	—
13	Németország	6'95	0'63	0'68	0'79	1'02	0'46	0'18	0'10	0'04
14	Franciaország ¹⁾	0'60	0'10	0'11	0'11	0'13	0'05	0'09	0'04	0'01
15	Szerbia	—	—	—	—	—	0'51	0'27	0'18	0'34
16	Dánia	0'36	0'25	0'26	0'26	0'19	0'22	0'33	0'39	—
17	N.-Británia és Irhon	0'35	0'10	0'30	0'13	0'03	0'03	0'03	0'08	0'04

¹⁾ Franciaországban, Belgiumban, Algírban a buza forgalmába a tönkölty és kétszeres is bele van foglalva.

²⁾ Olaszországban a búzához a rozs forgalma is hozzá van számítva.

³⁾ Romániában az 1876—80-as átlag helyett minden terménynél 1877—80-as átlag értendő; itt a forgalom mennyiségét az 1876-ik évben csak a második félévről mutatták ki és nem az egész évről.

Sorszám	Az ország neve	Átlag		1881-	1882-	1883-	1884-	1885-	1886-	1887-
		1876—	1881—	ben	ben	ban	ben	ben	ban	ben
		80-ban	85-ben	millió hektoliterekben						
R o z s :										
a) Bevitel.										
1	Németország . . .	15'54	10'69	8'22	9'41	11'10	13'74	11'00	8'08	9'12
2	Németalföld . . .	4'04	4'16	2'78	3'89	4'91	4'40	4'83	5'33	5'98
3	Svédország	1'48	2'14	1'69	1'85	2'35	2'12	2'71	—	—
4	Norvégia	2'15	2'08	2'08	1'89	2'02	1'98	2'42	1'97	—
5	Belgium	2'13	1'53	1'09	1'44	2'15	1'84	1'13	0'96	—
6	Osztr.-Magy.mon.	1'02	1'16	0'70	0'92	1'12	1'77	1'26	1'08	0'90
7	Dánia	0'68	0'55	0'19	0'42	0'73	0'68	0'75	0'77	—
8	É.-Am. Egy. - Áll.	0'13	0'23	0'17	0'34	0'34	0'23	0'08	0'06	0'01
9	Svájcz	0'07	0'05	0'04	0'06	0'06	0'05	0'05	0'06	0'06
b) Kivitel.										
1	Oroszország . . .	18'48	14'01	8'93	11'85	16'11	16'07	17'07	15'15	18'07
2	Britt-Canada 1) . .	2'84	3'67	3'51	4'67	3'60	3'15	3'40	3'17	—
3	Németalföld . . .	1'39	1'87	1'19	1'70	2'24	2'29	1'94	2'40	2'86
4	Franciaország . .	1'86	1'42	2'51	1'51	1'49	1'07	0'51	0'38	0'23
5	Belgium	1'50	1'36	1'40	0'92	1'58	1'64	1'28	0'91	—
6	É.-Am. Egy. - Áll.	1'04	1'00	0'68	0'34	0'76	2'19	1'04	0'07	0'13
7	Románia	2) 0'64	0'99	0'47	1'12	1'02	1'14	1'22	1'49	—
8	Osztr.-Magy.mon.	0'86	0'51	0'88	1'07	0'38	0'11	0'10	0'02	0'02
9	Dánia	0'46	0'35	0'82	0'31	0'24	0'19	0'21	0'10	—
10	Bulgária	—	—	—	0'31	0'22	0'30	—	—	—
11	Németország . . .	1'88	0'14	0'17	0'23	0'17	0'09	0'06	0'05	0'04
Á r p a :										
a) Bevitel.										
1	Nagy- Británia és Irhon	9'85	11'49	8'03	12'73	13'48	10'61	12'59	11'23	11'66
2	Németország . . .	5'68	5'87	4'00	6'01	5'19	7'10	7'06	5'71	8'25
3	É.-Am. Egy. - Áll.	2'58	3'54	3'35	4'29	3'54	3'03	3'52	3'59	3'64
4	Belgium	2'64	3'18	2'66	3'74	3'70	3'08	2'72	2'58	—
5	Németalföld . . .	1'72	2'05	1'78	1'94	2'06	2'16	2'32	2'28	2'80
6	Franciaország . .	1'90	2'00	1'65	2'38	1'91	2'34	1'72	1'08	2'24
7	Osztr.-Magy.mon.	3) 0'68	0'71	0'59	0'78	0'83	0'60	0'75	0'28	0'16
8	Norvégia	0'68	0'71	0'78	0'69	0'71	0'66	0'69	0'82	—
9	Algír	0'16	0'30	0'85	0'34	0'16	0'04	0'12	0'08	0'31

¹⁾ Britt-Canadában a rozs forgalmába az árpa forgalma is bele van foglalva.

²⁾ Romániában az 1876—80-as átlag helyett minden terménynél 1877—80-as átlag értendő; itt a forgalom mennyiségét az 1876-ik évben csak a második féletről mutatták ki és nem az egész évről.

³⁾ Az Osztrák-Magyar monarchiánál az árpa forgalmából 1877—80-as átlagot vettünk; mert a maláta forgalmát csak az 1877-ik évtől kezdve mutatták ki az árpától elkülönítve.

Az ország neve	Átlag		1881-	1882-	1883-	1884-	1885-	1886-	1887-
	1876—	1881—	ben	ben	ban	ben	ben	ban	ben
	80-ban	85-ben							
millió hektoliterekben									

Svájc	0'26	0'24	0'26	0'22	0'24	0'23	0'23	0'21	0'24
Dánia	0'08	0'17	0'03	0'09	0'26	0'33	0'16	0'06	—
Olaszország . . .	—	0'07	—	—	0'05	0'11	0'19	0'85	0'26

b) Kivitel.

Oroszország . . .	5'36	8'26	5'42	7'13	10'45	8'89	9'43	8'65	—
Osztr.-Magy.mon.	¹⁾ 4'15	4'50	2'86	6'33	3'61	4'40	5'31	3'85	6'19
Románia	²⁾ 3'01	3'98	3'60	6'67	3'89	1'89	3'84	2'51	—
Franciaország . .	1'83	2'03	2'71	1'55	2'11	1'90	1'88	1'66	1'00
Algír	0'93	1'26	0'64	1'01	0'58	1'37	2'68	1'89	1'04
Németország . . .	3'28	1'11	1'92	1'29	1'34	0'60	0'40	0'94	0'33
Dánia	1'55	0'91	1'44	1'09	0'71	0'49	0'82	1'11	—
Németalföld . . .	0'48	0'76	0'65	0'65	0'52	0'94	1'03	1'07	1'71
Belgium	0'61	0'74	0'54	0'74	0'91	0'71	0'80	0'41	—
Bulgária	—	—	—	0'69	0'38	0'28	—	—	—
Svédország	0'51	0'36	0'30	0'59	0'44	0'34	0'24	—	—
É.-Am. Egy.- Áll.	0'51	0'20	0'31	0'07	0'15	0'26	0'22	0'09	0'46
Egyiptom	—	0'12	0'12	0'04	0'10	0'28	0'05	—	—
Olaszország	—	0'11	—	—	0'24	0'26	0'04	0'02	0'03
N. - Británia és Irhon	0'02	0'02	0'04	0'04	0'01	0'02	0'01	0'01	0'02

Z a b :

a) Bevitel.

N.-Británia és Irhon	14'83	15'03	11'92	15'75	17'48	14'92	15'08	15'57	16'71
Németország . . .	6'69	6'28	5'97	6'25	5'91	8'33	4'96	1'84	3'61
Franciaország . .	7'37	6'25	6'08	7'22	6'43	6'67	4'83	3'29	4'82
Osztr.-Magy.mon.	0'37	0'87	0'53	0'99	0'80	0'88	1'13	0'39	0'44
Svájc	0'67	0'67	0'55	0'64	0'71	0'69	0'76	0'77	0'91
Németalföld . . .	0'60	0'58	0'51	0'55	0'70	0'69	0'46	0'77	2'51
Dánia	0'12	0'41	0'20	0'36	0'44	0'66	0'37	0'31	—
Olaszország . . .	0'10	0'29	0'14	0'18	0'25	0'19	0'67	0'88	1'07
É.-Am. Egy.- Áll.	0'05	0'20	0'02	0'65	0'29	0'02	0'01	0'03	0'03

b) Kivitel.

1 Oroszország . . .	14'88	17'77	13'65	19'70	21'03	21'28	13'18	12'11	—
2 Svédország	5'37	4'31	4'21	5'15	5'56	3'61	3'03	—	—
3 Németalföld	0'96	2'07	1'68	2'20	2'24	2'38	1'85	1'49	3'02
4 Osztr.-Magy.mon.	2'08	1'85	2'81	1'50	1'40	1'61	1'92	1'41	0'89

¹⁾ Az Osztrák-Magyar monarchiánál az árpa forgalmából 1877—80-as átlagot vettünk; mert a malátá forgalmát csak az 1877-ik évtől kezdve mutatták ki az árpától elkülönítve.

²⁾ 1877—80-as átlag.

Sorszám	Az ország neve	Átlag		1881-	1882-	1883-	1884-	1885-	1886-	1887-
		1876—	1881—	ben	ben	ban	ben	ben	ban	be
		80-ban	85-ben	millió hektoliterekben						
5	Britt-Canada. . .	1'19	0'86	1'06	1'51	0'37	0'52	0'86	1'53	—
6	Románia	1) 0'25	0'65	0'40	0'44	0'38	0'32	1'73	1'01	—
7	Németország. . .	2'48	0'59	0'72	0'59	0'95	0'42	0'29	0'37	0
8	É.-Am. Egy. - Áll.	1'00	0'52	0'14	0'22	0'16	0'62	1'48	2'00	0
9	Dánia.	0'46	0'35	0'82	0'31	0'24	0'19	0'21	0'10	—
10	Franciaország . .	0'37	0'32	0'28	0'29	0'37	0'40	0'25	0'20	0
11	Algír	0'31	0'30	0'12	0'33	0'19	0'33	0'51	0'73	1
12	Norvégia	0'12	0'12	0'14	0'08	0'13	0'10	0'16	0'11	—
13	Szerbia	—	—	—	—	—	0'04	0'13	0'07	0
14	Olaszország . . .	0'18	0'07	0'14	0'05	0'08	0'05	0'02	0'01	0
Kukoricza:										
a) Bevitel.										
1	N.-Británia és Irhon	25'82	19'46	23'30	12'72	22'09	17'25	21'94	21'58	21
2	Franciaország . .	3'00	3'56	4'32	2'58	3'23	3'27	4'39	6'57	5
3	Oszt.-Magy. mon.	2'68	3'25	3'64	3'38	2'37	2'85	4'02	1'44	1
4	Németország . . .	2'85	2'99	5'90	1'32	2'43	2'63	2'69	2'32	2
5	Olaszország . . .	—	0'78	1'50	1'45	0'43	0'18	0'32	0'76	0
6	Dánia.	0'61	0'63	0'85	0'28	0'66	0'62	0'76	0'63	—
7	Svájc	0'37	0'38	0'40	0'39	0'41	0'38	0'34	0'38	0
8	Portugália	0'58	0'35	0'28	0'29	0'38	0'57	0'24	0'21	—
9	Algír	0'07	0'11	0'16	0'13	0'08	0'05	0'11	0'16	0
b) Kivitel.										
1	É.-Am. Egy. - Áll.	27'48	19'20	32'35	15'20	14'29	15'93	18'24	22'41	14
2	Románia	1) 5'95	9'11	11'57	8'72	8'30	7'83	9'15	10'19	—
3	Oroszország . . .	2'03	2'82	2'85	3'45	2'33	3'59	1'89	4'13	—
4	Bulgária	—	—	—	0'95	1'74	0'90	—	—	—
5	Britt-Canada. . .	1'46	1'03	1'91	0'81	0'30	1'38	0'73	0'97	—
6	Oszt.-Magy. mon.	1'08	0'74	1'03	0'31	1'04	0'46	0'27	0'34	0
7	Egyiptom	—	0'30	0'07	0'37	0'13	0'81	0'10	—	—
8	Franciaország . .	0'37	0'32	0'28	0'29	0'37	0'40	0'25	0'20	0
9	Olaszország . . .	—	0'30	0'21	0'21	0'32	0'34	0'40	0'17	0

Nagy-Británia óriási buzabevitelét egy országnak sem közelíti meg, két évben (1882-ben és 1883-ban) már a 41 millió hektolitert is meghaladta s bár a következő évben a bevitel nagyot csökkent, 1885-ben újabb emelkedés állt be s az 1886-ban ismétlődött csökkenést 1887-ben újabb, habár nem oly nagy mérvű, emelkedés váltotta fel. Több évet összefoglalva, Nagy-Británia buzabevitele emelkedőben van, 1881—85-ben évenként átlagosan 4 millió hektoliterrel többet vittek be, mint 1876—80-ban. Francia- és Német-

¹⁾ 1877—80-as átlag.

rszágnál ellenkezőt látunk, az előbbinél 3 millió, az utóbbinál millió hektoliterrel volt kisebb a buzabevitel az 1881—85-ki évötödben. A bevétel nagy emelkedését látjuk Belgiumnál, Németalföldnél, mindenekelőtt pedig a 3—4 utóbbi évben Olaszországnál.

Legnagyobb buzakivitele az Éjszakamerikai Egyesült-Államoknak van. Az évi átlagos kivétel az 1881—85-ki évötödben több mint négy millió hektoliterrel volt nagyobb, mint a megelőző quinquenniumban, de 1884., 1885. és különösen 1886. évi kivitele erősen alatta maradt az megelőző évek kivitelének, 1887-ben azonban újabb nagy mérvű emelkedés állt be. A buzakivétel nagyságát tekintve, az Egyesült-Államok után Oroszország következik, sőt volt év hogy meg is előzte. Kelet-India buzabevitele, mely még az 1876—80. évek átlagában nagyon alárendelt szerepet játszott, az utóbbi években közvetlen a másik két nagy buzaexportáló ország után sorakozik. Románia buzakivitele az 1881—85-ki évötödben némileg emelkedett az 1876—80-ki quinquenniumhoz képest. Az Osztrák-Magyar monarchiáé ellenben tetemesen leszállott. Románia buzakivitele különben is jelentékenyen meghaladja a mi monarchiánkét, bár nem szabad szem elől téveszteni, hogy mi, magas fejlettségű malomiparunk következtében, buzafölöslegünk jó részét nem feldolgoztatlanul, hanem liszt alakjában visszük ki. A világpiaczon a buzaárak alakulására legdöntőbb három ország, Éjszakamerika, Oroszország és Kelet-India buzakivitelét összefoglalva, azt látjuk, hogy míg az 1876—80. évek átlagában csak 56.72 millió hektolitert tett, az 1881—85. évek átlagában már 71.99 milliót képviselt, sőt az 1887. évben 77.92 millióra rúgott; nem is számítva, hogy az Éjszakamerikai Egyesült-Államok ugyanazon idő alatt liszt kivitelüket is rendkívül fokozták.

A rozsfogyasztó országok közül Németország és Németalföld válik ki, a rozskivívó országok közül pedig Oroszország, ez utóbbi állam maga több rozst visz ki, mint a többi összevéve. Monarchiánknál a bevétel túlszárnyalja a kivitelt.

Az árpafogyasztó országok élén Nagy-Británia és Németország áll, tehát a két legelső sörtermelő ország, s árpából még a nagy gabona-exportáló Éjszakamerika is tekintélyes bevételre szorul. Legtöbb árpát Oroszország visz ki s kivitelét újabban nagy mértékben fokozza. Az Osztrák-Magyar monarchia árpakivitele is nagyon tekintélyes, csak hogy roppant nagy hullámozást mutat, s voltak évek, midőn alatta maradt Románia árpakivitelének.

Legnagyobb zabbevitelre hasonlóképen Nagy-Británia szorul. Németországnak szintén tekintélyes bevitele az utóbbi néhány év alatt tetemesen lezökkent, épugy lezökkent Franciaországé is. Roppant zabkivitele van Oroszágnak s utána mindjárt egy másik éjszaki fekvésű állam, Svédország, következik.

Kukoriczából ismét Nagy-Británia bevitele haladja meg valamennyi többi országét; az 1881—85. évek átlagában azonban Nagy-Británia jóval kevesebb kukoriczát vitt be, mint 1876—80-ban s ennek a csökkenésnek megfelelőleg az Éjszakamerikai Egyesült-Államok nagy kukoriczakivitele az utolsó évötödben szintén megcsökkent. Romániáé ellenkezőleg nagy mértékben emelkedett.

A különböző államok lisztforgalmát a következő összeállítás mutatja:

Sorszám	Az ország neve	Á t l a g		1881- ben	1882- ben	1883- ban	1884- ben	1885- ben	1886- ban	1887- ben
		1876— 80-ban	1881— 85-ben							
		e z e r m é t e r m á z s á k b a n								
a) B e v i t e l:										
1	N.-Británia és Irhon	4,313	7,282	5,769	6,633	8,295	7,668	8,043	7,462	9,176
2	Németország ¹⁾ .	1,713	577	776	575	651	604	277	199	245
3	Belgium	669	565	588	634	616	576	410	479	—
4	Britt-Canada . .	491	457	370	298	385	619	613	303	—
5	Franciaország .	116	359	236	327	431	503	298	253	191
6	Svédország . . .	293	308	188	225	339	392	394	—	—
7	Svájcz	245	289	168	317	344	312	302	306	286
8	Németalföld . . .	223	287	313	201	312	331	276	511	649
9	Osztrák-Magyar monarchia . . .	558	205	568	367	36	32	24	30	12
10	Norvégia	102	128	93	104	129	156	157	184	—
11	Algír	54	138	135	213	148	155	39	45	28
12	Olaszország . .	31	81	41	53	49	83	178	221	101
13	Egyiptom ²⁾ . . .	—	51	27	47	39	46	98	148	—
14	Románia	³⁾ 36	50	76	57	37	37	41	46	—
15	Dánia	9	20	7	14	14	40	24	28	—
16	Szerbia	—	—	—	—	—	12	14	17	9
17	Éjsz.-Am. Egy.- Államok	9	2	2	4	2	2	1	2	1

¹⁾ Németországban, 1879-ig bezárólag, a hüvelyesekből készült liszt forgalmát a buza és egyéb gabonaneműek lisztjével együttesen mutatták ki.
²⁾ Buza és kukoricza liszt. — ³⁾ 1877—80-as átlag.

Sorszám	Az ország neve	Átlag		1881- ben	1882- ben	1883- ban	1884- ben	1885- ben	1886- ban	1887- ben
		1876— 80-ban	1881— 85-ben							
		ezer métermázsákban								
b) Kivitel:										
1	Éjsz.-Am. Egy- Államok. . .	4,066	7,622	7,064	5,259	8,184	8,136	9,466	7,271	10,240
2	Osztrák-Magyar monarchia . .	1,772	1,616	1,262	1,850	1,902	1,552	1,513	1,467	1,290
3	Németország ¹⁾ .	1,571	1,079	501	928	1,361	1,314	1,290	1,332	1,322
4	Oroszország . .	604	456	300	428	364	420	766	381	—
5	Belgium. . . .	185	450	323	312	366	595	656	621	—
6	Dánia	533	422	415	411	490	392	404	370	—
7	Britt-Canada .	412	352	445	452	468	253	143	369	—
8	Spanyolország .	508	274	378	284	237	257	215	209	—
9	Franciaország .	740	116	167	97	123	107	86	77	48
10	Románia	²⁾ 116	75	38	83	50	46	156	95	—
11	Németalföld . .	88	63	105	52	45	39	73	152	171
12	Olaszország . .	42	57	69	56	54	47	60	53	48
13	Algír	37	55	31	40	103	38	61	59	35
14	N.-Británia és Irhon	27	52	51	50	45	59	55	61	79
15	Svédország . .	24	52	6	45	69	73	69	—	—
16	Egyiptom ³⁾ . .	—	17	38	11	9	18	11	3	—

Nagy-Británia nemcsak búzából visz be óriási mennyiséget, a külkereskedelemben kerülő liszt legnagyobb része is ott talál piacot. Nagy-Británia lisztbevétele erősen emelkedik, az 1881—85-dik évtődben majd 3 millió métermázsával volt nagyobb, mint az 1877—80-ki quinquenniumban, sőt az utóbbihoz képest 1887-ben több mint megkétszereződött. Németországnál ellenkezőt látunk, ott az 1877—80-ki tekintélyes bevétel 1881—85-ben alig egy harmadára szállott s a három utolsó évben egészen jelentéktelen mennyiségre süllyedt. A kivivő országok közül az Éjszakamerikai Egyesült Államok dicsekszenek nagy térfoglalással, ezeknek liszt kivitele az 1881—85-ki átlag szerint 3·6 millió métermázsával emelkedett a megelőző évtőd átlagával szemben, 1887-ben pedig 6·2 millió métermázsával. Ily roppant verseny nyomása alatt monarchiánk liszt kivitele tért vesztett, s kitünő minősége dacára 1884 óta évről-évre kisebb mennyiségre rüg.

Nagy-Británia buza- és lisztbevételét, valamint a többi fontosabb buzabevivő országok buzabevételét a származási hely szerint részletezve is bemutatjuk:

¹⁾ Németországban, 1879-ig bezárólag, a hüvelyesekből készült liszt forgalmát a buza és egyéb gabonaneműek lisztjével együttesen mutatták ki.
— ²⁾ 1877—80 as átlag. — ³⁾ Buza és kukoricza liszt.

Nagy-Británia lisztbevitel:

Sorszám	Az ország neve	1876- ban	1885- ben	1886- ban	1887- ben	1876- ban	1885- ben	1886- ban	1887- ben
		Összesen ezer méter- mázsákban				az összes bevétel %-ában			
1	Éjszakam. Egy- Államok . . .	1,179	5,960	5,804	7,549	38'95	74'10	77'78	82'27
2	Osztrák-Magy- monarchia . . .	226	920	694	717	7'47	11'44	9'30	7'81
3	Britt-Canada . .	144	142	391	487	4'76	1'77	5'24	5'31
4	Németország . .	473	719	412	299	15'62	8'94	5'52	3'26
5	Franciaország . .	553	95	58	50	18'27	1'18	0'78	0'54
6	Dánia	239	61	34	28	7'89	0'76	0'45	0'31
7	Ausztrália . . .	96	67	37	3	3'17	0'83	0'50	0'03
8	Egyéb országok.	117	79	32	43	3'87	0'98	0'43	0'47
	Összesen . . .	3,027	8,043	7,462	9,176	100'00	100'00	100'00	100'00

Buza bevétel:

Sorszám	Az ország neve	1876- ban	1885- ben	1886- ban	1887- ben	1876- ban	1885- ben	1886- ban	1887- ben
		összesen ezer hektolite- rekben				az összes bevétel %-ban			
Nagy-Británia és Írhon:									
1	É.-Am. Egy.-Áll.	12,425	15,607	15,849	19,631	43'47	39'47	51'96	54'71
2	Oroszország . .	5,646	7,701	2,393	3,537	19'75	19'47	7'85	9'86
3	Britt-Kelet-India	2,114	7,825	7,088	5,473	7'40	19'79	23'24	15'25
4	Britt-Éjsz.-Am.	1,558	1,122	1,981	2,552	5'45	2'84	6'50	7'11
5	Chili	632	1,044	1,095	1,418	2'21	2'64	3'59	3'95
6	Németország . .	1,494	1,273	847	998	5'23	3'22	2'78	2'78
7	Ausztrália . . .	1,676	3,394	475	866	5'86	8'58	1'56	2'42
8	Románia	244	257	186	379	0'85	0'65	0'60	1'06
9	Törökország . .	555	420	160	—	1'94	1'06	0'52	—
10	Bulgária	—	431	115	42	—	1'09	0'37	0'12
11	Osztrák-Magyar monarchia . . .	3	61	33	—	0'01	0'15	0'11	—
12	Egyiptom	1,429	71	26	127	5'00	0'18	0'09	0'35
13	Egyéb országok	809	338	253	858	2'83	0'86	0'83	2'39
Összesen . .		28,585	39,544	30,501	35,881	100'00	100'00	100'00	100'00
Olaszország:									
1	Oroszország . . .	1,454	4,945	4,962	6,751	34'93	53'98	41'86	52'46
2	Britt.-Kel.-India.	—	343	2,173	2,338	—	3'74	18'33	18'18
3	Európai Török- ország	2,128	1,599	1,367	1,886	51'12	17'46	11'53	14'66
4	Ázsiai Törökor- szág		1,043	356	318		11'39	3'01	2'47

Sorszám	Az ország neve	1876- ban	1885- ben	1886- ban	1887- ben	1876- ban	1885- ben	1886- ban	1887- ben
		Összesen ezer hektolite- rekben				az összes bevétel %-ban			
5	Éjszakam.-Egy- Áll. és Canada.	—	44	201	277	—	0'48	1'71	2'15
6	Tunis és Tripolis	—	209	425	251	—	2'28	3'58	1'98
7	Románia.	—	188	192	255	—	2'05	1'62	1'99
8	Osztrák - Magyar monarchia. . .	117	156	518	209	2'81	1'70	4'37	1'63
9	Franciaország .	160	58	1,121	98	3'84	0'63	9'45	0'76
10	Egyéb országok .	304	576	538	478	7'30	6'29	4'54	3'72
	Összesen . . .	4,163	9,161	11,853	12,861	100'00	100'00	100'00	100'00
<i>Franciaország:</i>									
1	Éjszakam.-Egy- Államok. . . .	154	1,886	3,177	5,253	2'30	23'07	35'36	46'27
2	Oroszország . .	2,608	2,397	2,199	2,565	39'01	29'32	24'47	22'59
3	Algír.	1,093	1,213	1,498	1,377	16'35	14'83	16'67	12'13
4	Britt-Kelet-India	166	996	1,217	809	2'48	12'18	13'55	7'13
5	Törökország. .	2,172	774	446	328	32'49	9'46	4'96	2'89
6	Argentini közt.	—	—	10	362	—	—	0'11	3'19
7	Románia.	—	157	192	354	—	1'93	2'14	3'12
8	Egyéb országok .	493	753	246	304	7'37	9'21	2'74	2'68
	Összesen . .	6,686	8,176	8,985	11,352	100'00	100'00	100'00	100'00
<i>Németország:</i>									
1	Oroszország . .	1,824	4,092	1,795	3,240	20'80	56'46	51'88	46'75
2	Osztrák-Magyar monarchia. . .	2,754	592	556	1,322	31'41	8'17	16'07	19'08
3	Éjszakam.-Egy- Államok. . . .	—	365	211	685	—	5'04	6'10	9'89
4	Németalföld . .	2,857	765	369	634	32'59	10'56	10'66	9'15
5	Belgium	513	544	211	432	5'85	7'51	6'10	6'23
6	Egyéb országok .	820	889	318	617	9'35	12'26	9'19	8'90
	Összesen . .	8,768	7,247	3,460	6,930	100'00	100'00	100'00	100'00
<i>Belgium:</i>									
1	Éjszakam.-Egy- Államok . . .	1,236	1,927	3,658	—	21'52	22'63	44'09	—
2	Britt-Kelet-India	41	1,640	1,996	—	0'71	19'26	24'06	—
3	Románia.	—	1,233	1,015	—	—	14'48	12'23	—
4	Oroszország . .	1,961	1,672	430	—	34'13	19'65	5'19	—
5	Németalföld . .	405	333	289	—	7'05	3'91	3'48	—
6	Egyéb országok .	2,102	1,709	908	—	36'59	20'07	10'95	—
	Összesen . .	5,745	8,514	8,296	—	100'00	100'00	100'00	—

Nagy-Británia buzaszükségletét csaknem egészen a tengerentúli országok és Oroszország fedezik, a Németországból származó s szintén számottevő mennyiségnek nagy része is valószínűleg szintén orosz eredetű buza, bár az 1876. évi mennyiségben valószínűleg magyar buza is volt. Az utóbbi pár év alatt az arányok szemmel láthatólag megváltoztak, az amerikai buza emelkedett, az orosz buza ellenben meglehetősen lecsorult, hasonlóképen nagyon lecsökkent az ausztráliai buza bevitele is.

A lisztbevételnél az Éjszakamerikai Egyesült-Államok túlsúlya még jobban érvényesül, mint a buzabevételnél s míg 1876-ban az összes bevételből csak $38\cdot95\%$ esett rá, 1887-ben már $82\cdot27\%$; az Osztrák-Magyar monarchia lisztbevétele is nagyobb s nagyobb arányban szerepel az utóbbi évben, mint 1876-ban, de 1885 óta folyvást kisebb százalék esik rá. Nagyon lecsökkent a Németországból, Franciaországból és Dániából származott liszt bevétele.

Az olasz buzabevételben az orosz buza játsza a főszerepet, mellette a keletindiai buza foglal mindinkább tért, a török tartományok bevétele ellenben hanyatlik.

Franciaország buzabevételében az éjszakamerikai buza emelkedik nagy mértékben s szorítja ki az orosz buzát, de még inkább a Törökországból származó buzát.

A Nyugaton tért vesztett orosz buza Németországból szorítja ki a magyar buzát. Monarchiánkból 1876-ban még 2·75 millió hektoliter buza vitetett Németországba, 1886-ban már csak 0·56 millió, bár a következő évben ismét emelkedést látunk. Még erősebben csökkent, az utját Németalföldön keresztül vevő amerikai buza bevétele.

Belgium buzabevételében ismét az amerikai buza tulnyomó, s foglal folyvást tért, de még erősebben kezd tért foglalni ujabbban a keletindiai buza, míg ellenben az orosz buza bevétele rohamosan hanyatlik.

Buzatermés és forgalom. — Ismerve a fontosabb buza-termelő és fogyasztó országok forgalmát, önként kínálkozik azon további összehasonlítás, hogy a forgalom adatait a termés eredményével is szembeállítsuk s a mennyire lehet, az egyes országok buza-fogyasztását is konstatáljuk: ¹⁾

¹⁾ A lisztnek buzaértékre történt átszámításánál 80 kilogramm liszt 1 métm. búzával vétetett egyenlőnek; az így nyert buzamennyiségeknek métermázsáról hektoliterre való átszámításánál pedig — mint fentebb — a buza 79 kilogrammos minőségűnek számított.

Sorszám	Az ország neve	Termett			A külforgalom eredménye behozatali (+), kiviteli (−) többlet			Tehát jutott belfogyasztásra		
		átlag		1886- ban	átlag		1886- ban	átlag		1886- ban
		1876— 80-ban	1881— 85-ben		1876— 80-ban	1881— 85-ben		1876— 80-ban	1881— 85-ben	
		millió hektoliterekben								
1	Franciaország.	95'47	109'56	107'29	+14'80	+13'68	+ 9'11	110'27	123'24	116'40
2	Éjszakamer.- Egyes-Áll.	142'28	153'36	160'94	−37'25	−47'61	−31'71	105'03	105'75	129'23
3	Britt-Kelet- India	—	—	90'93	− 2'34	−10'30	−13'84	—	—	77'09
4	N.-Británia és Irhon. . .	—	—	22'99	+40'32	+49'20	+42'14	—	—	65'13
5	Osztr.-Magyar monarchia .	39'74	52'71	51'98	− 3'12	− 2'93	− 4'64	36'62	49'78	47'34
6	Olaszország. .	150'90	42'99	39'80	+ 3'25	+ 3'34	+11'95	54'15	46'33	51'75
7	Németország.	—	31'48	34'85	+ 3'03	+ 6'21	+ 1'56	—	37'69	36'41
8	Oroszország.	—	—	56'48	−24'12	−26'70	−18'78	—	—	37'70
9	Belgium . . .	5'63	5'72	—	+ 4'89	+ 6'29	+ 9'14	10'52	12'01	—
10	Németalföld .	1'90	1'97	1'85	+ 2'60	+ 3'22	+ 3'69	4'50	5'19	5'54
11	Svájc	—	—	—	+ 3'52	+ 3'82	+ 4'20	—	—	—
12	Britt-Canada.	—	—	—	− 2'45	− 0'76	− 1'31	—	—	—
13	Dánia.	1'74	1'60	1'82	− 0'80	− 0'07	− 0'34	0'94	1'53	1'48
14	Románia . . .	—	—	—	2) − 4'10	− 4'18	− 3'92	—	—	—
15	Algír	—	—	—	− 0'86	− 0'69	− 1'67	—	—	—
16	Norvégia . . .	—	—	—	+ 0'22	+ 0'30	+ 0'37	—	—	—

E kimutatás számos hézagaiból is látható, hogy az ily összehasonlítás a rendelkezésre álló statisztikai anyag elégtelensége folytán nem lehet teljes.

Legnagyobb a buza fogyasztás Franciaországban és az Éjszakamerikai Egyes.-Államokban, Nagy-Británia, daczára roppant bevitelének, jóval kevesebbet fogyaszt. Sokat fogyaszt Olaszország is, többet mint az egész Osztrák-Magyar monarchia, hol már a rozs fogyasztás meglehetősen előtérbe lép. Németországban, hol a rozs fogyasztás a túlnyomó, még kevesebb búzát fogyasztanak.

6. Gabonaárak.

A gabonaárakban az utóbbi években beállt nagymérvű aranyatlás általános gazdasági válságot idézett elő, mely egyaránt sújtja a gabonát importáló és exportáló, a szabad forgalmú és vámok-

¹⁾ 1876—81-es átlag.

²⁾ 1877—80-as átlag.

kal védekező országok földmivelését. A gabonaárak esökkenése 1883. óta csaknem szakadatlanul tart s 1887-ben az árak már oly mélyre süllyedtek, minőre a jelen század második felében nem találunk példát. Állandóan megmaradnak-e a mostani alacsony árak, bajos megmondani, a jelek arra mutatnak, hogy nagyobb mérvű emelkedésre nem számithatunk s a mezőgazdaságnak, bármily nehezen megy is, alkalmazkodnia kell a megváltozott s úgy látszik permanenssé vált új viszonyokhoz. A jelen körülmények közt kétszeres érdekekkel bir a nemzetközi gabonaárak alakulásának tanulmányozása s a hetvenes évek elejétől fogva a fontosabb gabonatermelő és fogyasztó országokra nézve az alábbiakbank kíséreltük meg összeállítani a főbb gabonaneműek árait ¹⁾:

É v	G a b n a á r a k f o r i n t o k b a n								
	Angliában	Francia- országban	Éjszakai. Egyesült- Államokban	Orosz- országban	Bajor- országban	Porosz- országban	Olasz- országban	Ausztriában	Magyar- országban
	hektoliterenkint					métermázsánként			
	B u z a á r a k :								
1871	9'74	10'66	7'51	9'66	9'32	11'70	12'98	13'60	12'33
1872	9'80	9'16	7'40	9'46	9'89	12'10	13'91	14'49	13'39
1873	10'09	10'28	6'86	11'20	10'86	13'20	15'42	16'61	14'72
1874	9'59	9'72	5'61	10'82	9'92	12'00	15'67	14'29	13'15
1875	7'77	7'75	5'97	9'66	7'60	9'80	11'65	10'82	9'84
átlag 1871—75	9'40	9'51	6'67	10'16	9'52	11'76	13'93	13'96	12'69
1876	7'94	8'26	6'19	9'27	8'45	10'50	12'08	12'00	10'80
1877	9'76	9'37	6'45	7'42	9'15	11'50	14'07	13'57	12'25
1878	7'98	9'23	4'64	11'20	7'81	10'10	13'13	11'82	9'96
1879	7'54	8'77	6'61	12'36	7'84	9'80	13'11	12'25	10'85
1880	7'62	9'16	5'67	10'23	8'51	10'95	13'49	13'44	12'44
átlag 1876—80	8'17	8'96	5'91	10'10	8'35	10'57	13'18	12'62	11'26

¹⁾ Zeitschrift des königlich preussischen statistischen Bureaus. 1887. Heft III. IV. Berlin 1887. — Annuario statistico italiano 1886. Roma 1887. Statistische Monatschrift. XIV. Jahrgang. April-Heft. Wien, 1888. — Zeitschrift des kön. bayrischen statistischen Bureaus. 1871—1878. — The statist, financial and commercial history of 1888. — Statistical abstract of the United States. 1887. Washington. 1888. — Statistical abstract for the United Kingdom from 1873 to 1887. London. 1888. — Megjegyzendő, hogy az Oroszországra nézve kimutatott gabonaárakat dr. Földes Bélának a Stat. Monatschrift 1888. évfolyamának IV. füzetében megjelent »Die Getreidepreise im Norden in den Jahren 1871—85 stb.« czimű értekezéséből merítettük s azok csak az odesszai gabonaárakat jelentik, nem pedig egész Oroszország átlagos gabonaárait.

É v	G a b n a á r a k f o r i n t o k b a n								
	Angliában	Francia-országban	Éjzsakam, Egyesült-Államokban	Orosz-országban	Bajor-országban	Porosz-országban	Olasz-országban	Ausztriában	Magyar-országban
	hektoliterenkint					métermázsánként			
1881	7'79	8'91	7'12	12'36	8'88	11'00	11'21	13'35	12'73
1882	7'75	8'60	5'26	9'27	8'28	10'40	10'83	12'18	11'22
1883	7'15	7'66	5'43	10'43	6'38	9'25	9'80	11'04	10'12
1884	6'13	7'10	3'88	10'04	6'62	8'65	9'22	9'79	9'11
1885	5'65	6'72	4'59	8'50	6'65	8'10	9'11	9'00	8'39
átlag 1881—85	6'89	7'80	5'26	10'12	7'36	9'48	10'03	11'07	10'31
1886	5'34	—	4'05	—	7'00	7'85	9'14	—	8'39
1887	5'59	—	—	—	—	—	—	—	8'20
R o z s á r a k :									
1871	—	6'41	4'71	5'41	6'28	8'60	—	8'70	7'86
1872	—	5'42	4'55	5'02	6'65	8'40	—	8'81	8'08
1873	—	6'23	4'55	5'99	7'64	9'60	—	11'57	10'92
1874	—	6'90	5'12	5'41	8'24	9'90	—	11'55	10'37
1875	—	5'41	4'59	5'41	5'65	8'30	—	8'68	7'71
átlag 1871—75	—	6'10	4'70	5'45	6'89	8'96	—	9'86	8'99
1876	—	5'58	3'99	6'18	5'87	8'70	—	9'45	8'40
1877	—	6'11	3'53	4'64	6'32	8'85	—	10'08	9'08
1878	—	5'82	3'14	5'41	5'01	7'15	—	7'87	6'75
1879	—	6'05	3'91	8'50	5'34	7'20	—	8'23	7'26
1880	—	6'39	4'51	8'50	6'48	9'65	—	10'11	9'95
átlag 1876—80	—	5'99	3'82	6'64	5'84	8'31	—	9'15	8'29
1881	—	5'94	5'57	9'27	7'00	10'10	—	10'60	9'64
1882	—	5'58	3'67	7'65	6'02	8'05	—	8'70	9'44
1883	—	5'17	3'46	6'95	5'00	7'35	—	8'33	7'46
1884	—	5'06	3'10	6'95	5'22	7'25	—	8'67	7'59
1885	—	4'82	3'46	6'18	5'29	7'15	—	7'70	6'85
átlag 1881—85	—	5'31	3'85	7'40	5'71	8'00	—	8'40	8'20
1886	—	—	3'22	—	4'93	6'70	—	—	6'41
1887	—	—	—	—	—	—	—	—	6'14
Á r p a á r a k :									
1871	6'22	5'67	4'81	4'17	5'42	7'60	—	8'80	7'11
1872	6'43	4'38	4'41	3'48	5'42	7'60	—	8'22	7'54
1873	6'95	5'51	5'46	4'64	6'66	9'10	—	10'37	8'92
1874	7'72	6'01	5'49	4'60	6'26	0'00	—	11'12	9'51
1875	6'61	4'86	4'85	4'44	5'64	8'40	—	8'91	7'56
átlag 1871—75	6'79	5'29	5'00	4'27	5'88	8'54	—	9'48	8'13
1876	6'06	5'01	3'96	4'10	5'93	8'40	—	9'88	6'91
1877	6'82	5'30	3'82	3'86	6'01	8'45	—	10'44	7'55
1878	6'91	5'40	3'46	5'41	5'01	7'85	—	9'91	6'53

É v	G a b n a á r a k f o r i n t o k b a n								
	Angliában	Franciaországban	Éjszakam. Egyesült-Államokban	Oroszországban	Bajon országban	Poroszországban	Olaszországban	Ausztriában	Magyarországban
	hektoliterenkint					métermázsánként			
1879	5'85	5'10	3'51	6'57	5'18	7'40	—	10'12	6'19
1880	5'69	5'22	3'97	6'64	4'71	8'40	—	10'21	7'05
átlag 1876—80	6'26	5'21	3'74	5'32	5'37	8'10	—	10'11	6'85
1881	5'49	4'92	4'91	6'57	5'31	8'30	—	10'69	7'00
1882	5'36	5'00	3'75	6'18	4'71	7'70	—	10'16	6'31
1883	5'47	4'62	3'50	6'18	4'42	7'30	—	10'62	7'18
1884	5'27	4'68	2'92	6'18	4'68	7'45	—	10'92	6'96
1885	5'17	4'46	3'34	5'17	4'90	7'15	—	9'20	6'21
átlag 1881—85	5'35	4'74	3'68	6'06	4'80	7'58	—	10'32	6'73
1886	4'57	—	3'20	—	4'50	6'75	—	—	6'04
1887	4'36	—	—	—	—	—	—	—	5'94
Z a b á r a k :									
1871	4'33	4'42	2'39	3'94	3'17	7'30	—	7'80	7'30
1872	3'98	3'32	2'01	3'94	2'85	6'90	—	6'88	6'27
1873	4'37	3'82	2'23	2'63	3'60	8'00	—	7'21	6'68
1874	4'96	4'53	3'10	4'10	4'52	9'60	—	9'45	8'57
1875	4'93	4'26	2'18	3'86	3'74	9'00	—	8'58	7'71
átlag 1871—75	4'51	4'07	2'38	3'69	3'58	8'16	—	7'98	7'31
1876	4'51	4'38	2'09	4'25	3'86	8'85	—	9'40	8'26
1877	4'46	4'15	1'74	5'02	3'54	8'00	—	7'84	7'20
1878	4'18	3'98	1'47	5'56	2'98	6'95	—	6'99	6'11
1879	3'74	3'76	1'97	6'80	2'93	6'70	—	6'62	6'03
1880	3'97	3'98	2'15	6'37	2'98	7'60	—	7'42	6'94
átlag 1876—80	4'17	4'05	1'88	5'60	3'26	7'62	—	7'65	6'91
1881	3'74	3'83	2'77	6'18	3'32	7'95	—	7'56	6'93
1882	3'75	3'90	2'24	6'18	3'26	7'30	—	7'50	7'21
1883	3'68	3'67	1'95	5'41	2'64	6'85	—	7'12	6'58
1884	3'48	3'59	1'67	6'57	3'07	7'20	—	7'62	6'92
1885	3'54	3'63	1'73	5'17	3'21	7'15	—	7'20	6'65
átlag 1881—85	3'64	3'72	2'07	5'90	3'10	7'29	—	7'40	6'86
1886	3'27	—	1'78	—	2'87	6'65	—	—	6'40
1887	2'78	—	—	—	—	—	—	—	5'86

Bár kimutatásunk az egyes országok gabonaárainak ingadozását hiven feltünteti, nem minden ország gabonaára alkalmas arra, hogy a másik országéval összehasonlitsuk, minthogy a különböző pénznemeket csak névértékük szerint számítottuk át, az érczértékűeknél nem számítottuk az ágiót s a papírértékűeknél a disagiót. A ki azonban esetleg átszámításokat akar tenni, utaljuk a jelen

évkönyvnek a hitelt tárgyaló fejezetére, melyben az ágióingadozást nemcsak az Osztrák-Magyar monarchiáról közöljük, hanem az orosz rubel árfolyamát is kimutatjuk évről-évre.

Hogy a gabonaárak hullámlását s hanyatlását az utóbbi évek alatt még szemléltetőbbé tegyük, az árakat az 1871-iki árakkal összehasonlítva is kimutatjuk, olyformán, hogy az 1871-iki árakat száznak vesszük, s ehhez hasonlítjuk, mint alapegységhez, a későbbi évek adatait.

A gabnaárak összehasonlítva az 1871. évi gabonaárakkal.

É v	Angliában	Franciaországban	Északam.-Egyesült Államokban	Oroszországban	Bajorországban	Poroszországban	Olaszországban	Auszttriában	Magyarországban
B u z a:									
1871	100	100	100	100	100	100	100	100	100
1872	101	86	99	98	106	103	107	107	109
1873	104	96	91	116	117	113	119	122	119
1874	99	91	75	112	106	103	121	105	107
1875	80	73	79	100	82	84	90	80	80
átlag 1871—75	97	89	89	105	102	101	107	103	103
1876	82	77	82	96	91	90	93	88	88
1877	100	88	86	77	98	98	108	100	99
1878	82	87	62	116	84	86	101	87	81
1879	77	82	88	128	84	84	101	90	88
1880	78	86	75	106	91	94	104	99	101
átlag 1876—80	84	84	79	105	90	90	102	93	91
1881	80	84	95	128	95	94	86	98	103
1882	80	81	70	96	89	89	83	90	91
1883	73	72	72	108	68	79	76	81	82
1884	63	67	52	104	71	74	71	72	74
1885	58	63	61	88	71	69	70	66	68
átlag 1881—85	71	73	70	105	79	81	77	81	84
1886	55	—	54	—	75	67	70	—	68
1887	57	—	—	—	—	—	—	—	67
R o z s:									
1871	—	100	100	100	100	100	—	100	100
1872	—	85	97	93	106	98	—	101	103
1873	—	99	97	111	122	110	—	133	139
1874	—	108	109	100	131	115	—	133	132
1875	—	85	97	100	90	97	—	100	98
átlag 1871—75	—	95	100	101	110	104	—	113	114
1876	—	87	85	114	93	101	—	109	107
1877	—	95	75	86	101	103	—	116	116
1878	—	91	67	100	80	83	—	90	86

É v	Angliában	Francia-országban	Éjtszakam.-Egyesült-Államokban	Orosz-országban	Bajor-országban	Porosz-országban	Olasz-országban	Ausztáriában	Magyar-országban
1879	—	94	83	157	85	84	—	95	92
1880	—	100	96	157	106	111	—	116	127
átlag 1876—80	—	93	81	123	93	96	—	105	106
1881	—	93	118	171	111	117	—	122	123
1882	—	87	78	141	96	94	—	100	120
1883	—	81	73	128	80	85	—	96	95
1884	—	79	66	128	83	85	—	100	97
1885	—	75	73	114	84	83	—	89	87
átlag 1881—85	—	83	82	136	91	93	—	101	104
1886	—	—	68	—	79	78	—	—	82
1887	—	—	—	—	—	—	—	—	78
Á r p a :									
1871	100	100	100	100	100	100	—	100	100
1872	103	77	92	83	100	100	—	93	106
1873	112	97	114	111	123	120	—	118	125
1874	124	106	114	110	115	132	—	126	134
1875	106	86	101	106	104	111	—	101	106
átlag 1871—75	109	93	104	102	108	112	—	108	114
1876	97	88	82	98	109	111	—	112	97
1877	110	93	79	93	111	111	—	119	106
1878	111	95	72	130	92	103	—	113	92
1879	94	90	73	158	94	97	—	115	87
1880	91	92	83	159	87	111	—	116	99
átlag 1876—80	100	92	78	128	99	107	—	115	96
1881	88	87	102	158	98	109	—	121	98
1882	86	88	78	148	87	101	—	115	89
1883	88	81	73	148	82	96	—	121	101
1884	85	83	61	148	86	98	—	124	98
1885	83	79	69	124	90	94	—	105	87
átlag 1881—85	86	84	77	145	89	100	—	117	95
1886	73	—	67	—	83	89	—	—	85
1887	70	—	—	—	—	—	—	—	84
Z a b :									
1871	100	100	100	100	100	100	—	100	100
1872	92	75	84	100	90	95	—	88	86
1873	101	86	93	67	113	110	—	92	92
1874	115	102	130	104	143	132	—	121	117
1875	114	96	91	98	118	123	—	110	106
átlag 1871—75	104	92	100	94	113	112	—	102	100

É v	Angliában	Franciaországban	Éjszakam. Egyesült-Államokban	Oroszországban	Bajorországban	Poroszországban	Olaszországban	Ausztriában	Magyarországban
1876	104	99	87	108	122	121	—	121	113
1877	103	94	73	128	112	110	—	101	99
1878	97	90	62	141	94	95	—	90	84
1879	86	85	82	173	92	92	—	85	83
1880	92	90	90	162	94	104	—	95	95
átlag 1876—80	96	92	79	142	103	104	—	98	95
1881	86	87	116	157	105	109	—	97	95
1882	87	88	94	157	103	100	—	96	99
1883	85	83	82	137	83	94	—	91	90
1884	80	81	70	167	97	99	—	98	95
1885	82	82	72	131	101	98	—	92	91
átlag 1881—85	84	84	87	150	98	100	—	95	94
1886	76	—	74	—	91	91	—	—	88
1887	62	—	—	—	—	—	—	—	80

A buzaárak csökkenése, az Éjszakamerikai Egyesült-Államokban és Angliában volt legnagyobb mérvű, azután következik Franciaország, mely Anglia után leginkább ki van téve a tengerentúli országok versenyének. Oroszországban legkisebb árcsökkenést látunk, ez azonban csak látszat, mit a papírrubel nagymérvű árhanyatlása okoz. Például adataink szerint a buzaár 1884-ben magasabb volt, mint 1875-ben, papírrubelben igen; de míg 1875-ben 100 papírrubel 86⁹⁹ fémrubelt ért, 1884-ben már csak 63⁴³ fémrubelt, s fémrubelekre számítva át a papírrubeleket, nem hogy ár-emelkedés volna, hanem egy hektoliter buza ára 5¹⁸ fémrubelről leszállt 3⁹² rubelre. Magyarország áralakulását is ebből a szempontból kell megítélnünk, főleg ha a külállamokkal akarunk összehasonlítást tenni.

Valamennyi országban a buzaár hanyatlott legerősebben, az árpa ára legkevésbé s némely országban a zabé. A rozs is erős árhanyatlást szenvedett, tehát a megváltozott viszonyok legerősebben a kenyérterményeket sújtották.

II. Állattenyésztés.

1. Ló- és baromállomány és forgalom.

Állatlétszám Magyarországon. — Az állattenyésztés, mely alacsony kulturfokon a népesség legfőbb keresetforrását képezi, magas kulturfokon ismét előtérbe lép, mert intensív gazdálkodást

csak nagy állatállomány mellett lehet folytatni. A mezőgazdaság fejlődésével a művelhető területnek mind nagyobb és nagyobb részét fordítják az állatok takarmányozására, de míg így a hustermelés általában az állati termékek termelése szaporodik, a szemtermelés sem csökken, mert a kisebb, de jobban megművelt területen sokkal nagyobb termésátlagokat érnek el.

Láttuk fentebb, hogy hazánkban is a mesterséges takarmányok számára folyvást nagyobb területeket fordítanak a takarmánytermelésünk nagy mértékben emelkedik. Ez kétségtelenül nagy hatással van állattenyésztésünk emelésére, mert bár az újabb állatösszeírások állatlétszámunk jelentékeny növekedését nem mutatják is, sőt a juh-nál határozott visszaesés mutatkozik, állatállományunk minőségre, értékre, az utóbbi időben rendkívül sokat haladt.

A magyar korona országainak állatállományát, és pedig az anyaországát az 1884. évi állatösszeírás, Horvát-Szlavonországát pedig (kivéve a lovakat, melyek létszáma szintén 1884. évről való) az 1880-ki összeírás szerint a következő számok mutatják ¹⁾:

Állatfajok	Magyarország (Fiume nélkül)			Horvát-Szlavonország			A magyar korona országai (Fiumét is beszámítva)		
	Összes darab-szám	e s i k		Összes darab-szám	e s i k		Összes darab-szám	e s i k	
		100 kilométerre	1000 lékre		100 kilométerre	1000 lékre		100 kilométerre	1000 lékre
		d a r a b			d a r a b			d a r a b	
Ló	1.748,859	625	120	217,112	510	107	1.966,132	610	119
Őszvér és számár . .	22,893	8	2	1,924	5	1	24,831	8	1
Szarvas-marha . . .	4.879,038	1,744	336	712,805	1,676	352	5.592,328	1,735	337
Juh	10.594,831	3,787	730	588,638	1,384	291	11,184,159	3,470	675
Sertés	4.803,639	1,717	331	468,053	1,100	231	5.271,830	1,636	318
Kecske	270,192	97	19	99,424	234	49	369,627	115	22

Ezuttal elégnek tartjuk a főbb eredmény közlését. Az 1884. évi állatösszeírás részletes ismertetésére nézve hivatkozunk a jelen évkönyv múlt évi folyamában közlöttekre.

Az állatlétszám nemzetközi adatai. — Európa ló- és baromállományát, valamint azon tengerentuli országokét, melyek a nemzetközi forgalom szempontjából nagyobb jelentőséggel bírnak, az alábbi számok mutatják ¹⁾:

¹⁾ Magyarország hasznos háziállatai összeírásának eredménye az 1884-ik évi szeptember havában eszközölt felvétel alapján. Szerkesztette a földművelés-, ipar és kereskedelemügyi m. kir. miniszterium mezőgazdasági

Sorszám	Az ország neve	Év	L ó		Szarvasmarha		J u h		Sertés	
			összesen 1000 darab- ban	1000 lélekre esik darab	összesen 1000 darab- ban	1000 lélekre esik darab	összesen 1000 darab- ban	1000 lélekre esik darab	összesen 1000 darab- ban	1000 lélekre esik darab
1	Magyarorsz. .	1884	2,000	128	5,593	358	11,181	715	5,544	354
2	Ausztria . . .	1880	1,463	66	8,584	387	3,841	173	2,722	123
3	Bosznia-Her. .	1879	158	134	762	644	840	709	430	363
4	Németország. .	1883	3,523	75	15,787	337	19,190	410	9,206	197
5	Olaszország . .	¹⁾ 1881	660	23	4,783	168	8,596	302	1,164	41
6	Svájc.	1876	101	35	1,036	364	368	129	335	118
7	Franciaorsz. .	1886	2,938	77	13,275	347	22,688	594	5,775	151
8	Belgium . . .	1880	272	49	1,383	251	365	66	646	117
9	Németalföld . .	1886	273	68	1,531	382	803	200	458	114
10	Svédország. . .	1885	480	102	2,366	502	1,442	306	516	109
11	Norvégia . . .	1875	152	84	1,017	563	1,686	933	101	56
12	Dánia.	1881	348	177	1,470	747	1,549	787	527	269
13	Oroszország ²⁾ .	1882	20,016	257	23,845	306	47,509	610	9,208	118
14	Finnország. . .	1880	276	131	1,131	536	977	458	155	73
15	Nagy-Britán- nia és Írhon . .	1886	1,918	55	10,831	309	28,888	825	3,485	100
16	Spanyolorsz. .	1887	310	19	1,460	88	13,774	829	1,163	70
17	Portugália . .	1870	90	21	625	145	2,977	693	971	226
18	Románia . . .	³⁾ 1880	427	85	3,600	670	6,180	1,150	2,310	430
19	Szerbia	⁴⁾ 1882	160	95	827	445	3,621	1,952	1,068	576
20	Görögország . .	⁵⁾ 1884	97	64	374	189	3,465	1,750	175	88
21	Luxemburg. . .	1879	18	89	95	463	50	244	74	361
22	Bulgária . . .	hozzáve- tőleg	—	—	—	—	4,700	2,346	300	149
1—22 együtt		—	35,680	110	100,375	310	184,690	567	46,333	142

statistikai osztálya. Budapest. 1886. — Oesterr. stat. Handbuch. 1887. Wien 1888. — Statistisches Jahrbuch für das deutsche Reich. 1888. Berlin 1888. — Annuaire statistique de la Belgique. 1886. Bruxelles 1887. — Annuaire stat. des Pays-Bas. 1887. — Stat. abstr. for the United Kingdom from 1872 to 1886. London 1887. — Statistical abstract for the several colonial and other possessions of the United Kingdom in each year from 1872 to 1886. London 1887. — Statistical abstract of the United States 1887. Washington 1888. — Annario estadístico de la Republica oriental del Uruguay. Año 1886. Montevideo 1887. — Reseña geográfica y estadística de España. Madrid 1888. — Annuaire stat. de la Province de Buénos-Ayres. 1886. La Plata 1888. — Elisée Reclus: Nouvelle géographie universelle. La terre et les hommes. XI. L'Afrique septentrionale. Paris 1886. — Továbbá: Statistical abstract for the principal and other foreign countries from 1876 to 1885—86. London. 1888. — Dr. F. H. Brachelli. Die Staaten Europa's. Brünn 1884. — Neumann-Spallart: Uebersichten der Weltwirtschaft. Jahrg. 1883—84. Stuttgart 1887.

¹⁾ A lovak száma 1882-ből. — ²⁾ Lengyelország nélkül. — ³⁾ A lovak száma 1873-ból. — ⁴⁾ A lovak száma 1879-ből. — ⁵⁾ A lovak száma 1875-ből.

Sorszám	Az ország neve	É v	L ó		Szarvasmarha		J u h		Sertés	
			összesen 1000 darab- ban	1000 lélekre esik darab	összesen 1000 darab- ban	1000 lélekre esik darab	összesen 1000 darab- ban	1000 lélekre esik darab	összesen 1000 darab- ban	1000 lélekre esik darab
23	Britt-Ausztrál.	1886	1,373	456	8,223	2,734	86,239	28,673	1,052	350
24	Ceylon	1885	4	1	951	344	47	17	—	—
25	Mauritius. . .	1884	12	33	15	42	30	83	30	83
26	Falkland - Is- land	1885	3	1,936	8	5,161	517	333,548	—	—
27	Natal	1886	50	113	630	1,422	570	1,286	23	52
28	É.-Amerika .	1881	1,064	236	3,535	785	3,089	686	1,208	268
29	Jamaica . . .	1885	63	106	131	220	14	23	—	—
	23—29 együtt	—	2,569	220	13,493	1,155	90,506	7,749	2,313	198
30	Éjszakam. Egyes.-Áll. .	1887	13,173	231	49,235	862	43,545	763	44,347	777
31	Argentíniköz- társaság . . .	1886	2,040	691	5,849	1,981	46,476	15,744	195	66
32	Uruguay . . .	1885	635	1,134	5,994	10,704	17,050	30,447	—	—
33	Algír	1882	140	47	1,128	376	5,142	1,714	46	15
	Összesen . .	—	54,237	136	176,074	442	387,409	966	93,234	233

Az európai államok közül valamennyi állatnemenél legnagyobb létszámot Oroszország mutat, melynek végtelen térségei fölötté alkalmasak az állattenyésztésre; bár a primitív mezőgazdasági viszonyoknál fogva, az állatok minőségileg nagyon alatta maradnak a nyugoteurópai kulturnemzetek állatállományának. Oroszország tulnyomósága külömben számra nézve is, főleg csak a lovakban nyilvánul, itt a lélekszámhoz hasonlítva is rendkívül nagy a létszám, míg a szarvasmarhánál, juhnál és sertésnél, a lélekszámhoz hasonlítva nagyon sok európai állam mutat kedvezőbb viszonyokat.

A tengerentuli országok főleg nagymérvű juhtenyésztésükkel válnak ki, különösen Britt-Ausztrália mutat rendkívül nagy számot. Az Éjszakamerikai Egyesült-Államok valamennyi állatnemenél bőven el vannak látva, sertésük csaknem annyi van, mint Európa valamennyi országának összevéve.

Lótenyésztézetek. — A lótenyésztés hazánkban az állam és társadalom kiváló támogatásának örvendő az utóbbi évtizedek alatt oly nagy lendületet vett, hogy hazánk loállománya csaknem egészen átalakult, megnevesült. Az állami intézmények közül a

hazai lótenyésztésre különösen nagy hatással vannak az állami ménesek s még közvetlenebbül az állami ménetelek 1).

Az állami ménesek lóállománya 1886 és 1887 végén következő volt :

	1886-ban	1887-ben
Kisbéri ménes	517 darab	509 darab
Bábolnai ménes	548 »	539 »
Mezőhegyesi ménes	1,635 »	1,646 »
Fogarasi ménes	411 »	421 »
Összesen	3,111 darab	3,115 darab

A fennálló négy méneteleknek 1888 elején 19 teleposztálya és 793 fedezett állomása volt. A fedezett állomásokra 2194 mén volt beosztva, 293 mén ellenben magánosoknak bérbe adatott. A méneket, fajuk szerint, az egyes teleposztályok megkülönböztetésével a következő kimutatás tünteti fel 2):

Sorszám	A telep és teleposztály megnevezése	A mének fajuk szerint								Összesen	
		angol telivér	angol fajta	arab telivér	arab fajta	Nonius	Gidran	norfolki	lipiczei		nóri
	I. Székes-fehérvári méntelep.										
1	Székes-fehérv. teleposztály: fedezett állomásokon . .	20	93	—	6	54	33	15	—	56	277
	bérben	24	28	—	3	10	2	—	1	3	71
		44	121	—	9	64	35	15	1	59	348
2	Bábolnai teleposztály: fedezett állomásokon . .	7	82	—	11	56	16	15	1	—	188
	bérben	3	15	—	—	6	1	—	—	—	25
		10	97	—	11	62	17	15	1	—	213
3	Bajnai teleposztály: fedezett állomásokon . .	1	22	1	10	26	11	9	16	—	96
	bérben	—	3	—	—	—	—	—	2	—	5
		1	25	1	10	26	11	9	18	—	101
4	Nagy-atádi teleposztály: fedezett állomásokon . .	9	88	7	38	22	22	—	6	1	193
	bérben	10	15	—	3	4	1	—	—	—	33
		19	103	7	41	26	23	—	6	1	226
Összesen	} fedezett állom. bérben	37	285	8	65	158	82	39	23	57	754
		37	61	—	6	20	4	—	3	3	134
		74	346	8	71	178	86	39	26	60	888

1) A magyar kir. állami lótenyésztési intézetek 1887. évi működése. Közgazdasági Értesítő 1888. évi évfolyam 1027. lap.

2) Magyarország területén az 1888. évben szervezett fedezett állomások stb. kimutatása. Budapest, 1888.

Sorszám	A telep és teleposztály megnevezése	A ménék fajuk szerint								Összesen	
		angol telivér	angol fajta	arab telivér	arab fajta	Nonius	Gidran	norfolki	lipiczai		nóri
II. Nagy-kőrösi méntelep.											
1	Nagy-Kőrösi teleposztály : fedezett állomásokon . . . bérben	16 4	48 8	1 —	35 —	17 1	12 —	3 —	11 1	— —	143 14
2	Verseczi teleposztály : fedezett állomásokon . . . bérben	20 4	56 88	1 1	35 24	18 24	12 19	3 4	12 17	— —	157 181
3	Mezőhegyesi teleposztály : fedezett állomásokon . . . bérben	5 4	94 47	1 —	24 22	28 16	20 29	5 2	18 4	— —	195 124
4	Bajai teleposztály : fedezett állomásokon . . . bérben	11 9	56 54	— —	22 11	19 19	31 16	2 7	4 —	— —	145 116
5	Dorozsmai teleposztály : fedezett állomásokon . . . bérben	13 6	61 35	— —	12 28	22 13	22 8	7 4	— —	— —	137 94
Összesen } fedezett állom.		7	48	—	29	15	9	4	—	—	112
bérben		39 17	272 43	2 —	120 2	89 13	84 10	20 1	32 2	— —	658 88
III. Debreczeni méntelep.											
1	Eperjesi teleposztály : fedezett állomásokon . . . bérben	2 1	30 3	2 —	22 —	17 2	13 2	1 —	19 1	— —	106 9
2	Debreczeni teleposztály : fedezett állomásokon . . . bérben	3 6	33 47	2 1	22 38	19 24	15 21	1 1	20 3	— —	115 141
3	Turia-remetei teleposztály : fedezett állomásokon . . . bérben	8 12	58 44	2 4	40 29	30 11	25 11	1 2	3 26	— —	167 139
		16	47	6	30	12	12	2	26	—	151

Sorszám	A telep és teleposztály megnevezése	A ménék fajuk szerint									Összesen
		angol telivér	angol fajta	arab telivér	arab fajta	Nonius	Gidrán	norfolki	lipiczai	nóri	
4	Rimaszombati teleposztály:										
	fedezettő állomásokon . .	11	30	2	18	19	15	4	12	—	111
	bérben	3	2	—	—	1	—	—	1	—	7
	Összesen { fedezettő állom.	14	32	2	18	20	15	4	13	—	118
		bérben	31	151	9	107	71	60	8	60	—
IV. Sepsi-szent-györgyi méntelep.		10	19	3	3	10	7	—	2	—	54
		41	170	12	110	81	67	8	62	—	551
	1 Homoródi teleposztály:										
	fedezettő állomásokon . .	4	43	4	36	13	—	1	27	—	128
	bérben	3	1	1	1	—	—	—	—	—	6
2	Sepsi-szent-györgyi telep- osztály:	7	44	5	37	13	—	1	27	—	134
	fedezettő állomásokon . .	2	24	5	23	11	10	—	27	—	102
	bérben	—	—	—	—	—	—	—	7	—	7
		2	24	5	23	11	10	—	34	—	109
	3 Deési teleposztály:	3	21	—	5	5	7	—	12	—	53
	fedezettő állomásokon . .	1	1	—	—	1	—	—	1	—	4
	bérben	4	22	—	5	6	7	—	13	—	57
	Összesen { fedezettő állom.	9	88	9	64	29	17	1	66	—	283
		bérben	4	2	1	1	1	—	—	8	—
	Országos { fedezettő állom.		13	90	10	65	30	17	1	74	—
összeg { bérben		116	796	28	356	347	243	68	181	57	2,192
		68	125	4	12	44	21	1	15	3	293
		184	921	32	368	391	264	69	196	60	2,485

A ménék között legtöbb az angol fajta, másod sorban a szintén angol félvér jelleget mutató Nonius. Megközelítik ezek számát az arab fajta ménék is, melyek után az arab jellegű Gidrának következnek. A spanyol és nápolyi vérrel vegyült arabs vérű lipiczai ménék is szép számmal vannak képviselve, valamint az angol telivérek is, de az arabs telivérek már kis számmal. Tekintélyes még a nagy testű norfolki és nóri ménék száma, az utóbbiak azonban csak a székes-fehérvári teleposztály állomásain alkalmaztatnak.

A fedezések 1887. évi eredményéről a következő kimutatás ad számot:

A méntelep és teleposztály megnevezése	A fedező állomások	A ménék	A fedezett kanczák	Egy fedező állomásra	Egy ménre
	s z á m a			esik átlagosan fedezett kancza	
I. Székes-fehérvári méntelep :					
1. Székes-fehérvári teleposztály .	104	273	12,794	123	47
2. Bábolnai » .	72	183	8,573	119	47
3. Nyitra-bajnai » .	33	93	4,693	142	50
4. Nagy-atádi » .	75	190	8,480	113	45
Együtt . . .	284	739	34,540	122	47
II. Nagy-kőrösi méntelep :					
1. Nagy-kőrösi teleposztály . .	51	138	6,064	119	44
2. Verseczi » . .	76	174	7,202	95	41
3. Mezőhegyesi » . .	50	120	5,759	115	48
4. Bajai » . .	46	108	5,598	122	52
5. Dorozsmai » . .	34	101	4,997	147	49
Együtt . . .	257	641	29,620	115	46
III. Debreczeni méntelep :					
1. Eperjesi teleposztály . .	32	104	4,770	149	46
2. Debreczeni » . .	47	138	6,387	136	46
3. Torda-remetei » . .	49	133	5,905	121	44
4. Rimaszombati » . .	32	107	4,437	139	41
Együtt . .	160	482	21,499	134	45
IV. Sepsi-szent-györgyi méntelep :					
1. Homoródi teleposztály	44	123	4,945	112	40
2. Sepsi-szent-györgyi »	33	103	4,118	125	40
3. Deési teleposztály »	18	54	2,131	118	39
Együtt . . .	95	280	11,194	118	40
Összesen . . .	796	2,142	96,853	122	45
1886-ban	803	2,133	95,160	119	45

Ez adatok kiegészítésül álljon itt a bérbe adott ménék által történt fedezések kimutatása :

A méntelep megnevezése	A bérmenék	A fedezett kanczák	Egy bérmenre esik fedezett kancza
	s z á m a		
I. Székes-fehérvári méntelep . . .	131	4,100	31
II. Nagy-kőrösi » . . .	83	3,043	37
III. Debreczeni » . . .	57	1,899	33
IV. Sepsi-szent-györgyi » . . .	13	494	38
Összesen . . .	284	9,536	34
1886-ban	239	7,583	32

Magyarország állatforgalma. — Hazánknak fő kiviteli czikkét lisztje és gabonája után, állatai képezik. Ez nem egyedül állattenyésztésünk virágzásáról tanuskodik, hanem — fájdalom — arról is, hogy nálunk a nemzeti jólét nincs annyira kifejlődve, hogy a népesség nagy tömege a husfogyasztást, különösen a marhahús-fogyasztást megengedhetné magának. A legtöbb helységben szarvasmarhát nem is vágnak, s a hol vágnak is, csak selejtesebb minőségűt. Még fővárosunknak sem igen jut az elsőrendű áruból, legszebb hizott ökreink Bécs fogyasztására kerülnek. A magyar köznép leginkább sertéshúst fogyaszt, a főleg zsiradékért hizlalt sertésének húsát fogyasztván el. Hazánk állatforgalmát a következő kimutatás állítja szem elé:

Év	Szarvasmarha		Juh és kecske (bárány és gödölye)		Sertés és malacz		Ló és csikó	
	behozatal	kivitel	behozatal	kivitel	behozatal	kivitel	behozatal	kivitel
darabszámban és forintokban								
Átlag	65,156	50,545	129,384	175,000	580,225	719,129	3,892	8,462
1868—74	6.194,883	7.359,468	463,679	828,071	13.422,761	37.428,096	289,504	621,018
1882	21,081	84,338	7,085	215,664	106,285	619,406	652	9,868
	1.672,410	17.952,015	46,730	2.932,086	5.308,580	43.300,895	322,800	3.240,340
1883	38,831	90,377	72,237	197,081	334,035	636,557	1,364	9,771
	3.853,300	19.763,265	669,765	2.687,034	16.567,830	44.390,705	682,000	3.201,200
1884	28,520	91,822	102,355	251,596	159,938	606,086	4,606	8,986
	2.874,392	21.345,772	944,980	3.227,683	7.021,296	35.125,735	1.689,400	4.106,453
1885	47,592	99,596	69,627	251,753	174,777	670,684	3,103	12,236
	4.745,186	22.776,572	922,404	4.213,215	6.619,002	32.962,160	952,470	3.994,335
1886	31,484	115,327	32,674	252,467	164,762	891,536	1,170	14,236
	2.873,135	24.687,112	367,816	4.184,851	4.519,865	43.870,466	379,049	4.234,990
Átlag	33,502	96,292	70,796	233,712	187,819	684,854	2,179	11,019
1882—86	3.203,685	21.304,947	590,339	3.448,974	8.007,315	39.929,992	805,144	3.755,463
1887	31,512	126,575	32,387	226,630	146,471	779,347	640	8,867
	3.175,542	23.210,579	242,220	2.875,915	5,366,003	38.117,729	218,410	2.627,160

Korábbi áruforgalmi statisztikánk adatait elégnék látszott hétévi átlagban tüntetni fel; az újabb adatokat ellenben évről-évre közöljük.

A szarvasmarha-behozatal 1882 óta a korábbi évekhez képest rendkívül megesökkent; a kivitel ellenben szakadatlanul emelkedik, az érték azonban 1887-ben a nyomott árak következtében a kivitelnél is leszállt, daczára, hogy a darabszámot tekintve, csaknem rohamos emelkedés mutatkozott. A többi állatok behozatala is, épúgy mint a szarvasmarháé, újabban határozottan csökken, a kivitel, bár az 1887. évben nem volt valami kedvező, hanyatlónak nem mondható. Az 1887. évi ló kivitel roppant csökkenését az 1887. február 2-án kibocsátott lókiviteli tilalom okozta.

Magyarország állatforgalmának további részletezését a következő kimutatás nyújtja, hol a több behozatal (—), a több kivitel ellenben (+) jellel van ellátva:

Az állatok faja és osztálya		1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban	1887-ben
		d a r a b					
Ökör	{behozatal .	7,573	15,536	14,119	25,350	14,706	21,068
	{kivitel . . .	75,154	82,870	85,610	91,473	104,712	108,032
	külömbözet .	+ 67,581	+ 67,334	+ 71,491	+ 66,123	+ 90,006	+ 86,964
Bika	{behozatal .	52	111	98	108	79	58
	{kivitel . . .	331	329	476	728	1,578	1,732
	külömbözet .	+ 279	+ 218	+ 378	+ 620	+ 1,499	+ 1,674
Tehén	{behozatal .	4,042	3,795	3,344	3,431	3,296	5,482
	{kivitel . . .	1,882	2,310	1,844	1,744	2,988	5,266
	külömbözet .	— 2,160	— 1,485	— 1,500	— 1,687	— 308	— 216
Fiatal marha, tinó és üsző	{behozatal .	140	151	11	41	35	10
	{kivitel . . .	323	318	67	492	664	873
	külömbözet .	+ 183	+ 167	+ 56	+ 451	+ 629	+ 863
Borjú	{behozatal .	9,274	10,477	10,948	18,664	13,368	4,894
	{kivitel . . .	6,648	4,550	3,825	5,159	5,385	10,672
	külömbözet .	— 2,626	— 5,927	— 7,123	— 13,505	— 7,983	+ 5,778
Juh és kecske (kos, ürü, bak)	{behozatal .	3,869	88,516	89,260	58,536	27,699	26,729
	{kivitel . . .	206,943	189,871	247,422	246,255	245,247	215,339
	külömbözet .	+ 203,074	+ 101,355	+ 158,162	+ 187,719	+ 217,548	+ 188,610
Bárány és gödöllye	{behozatal .	3,216	7,014	13,095	11,091	4,975	5,658
	{kivitel . . .	8,721	7,210	4,174	5,498	7,220	11,291
	külömbözet .	+ 5,505	+ 196	— 8,921	— 5,593	+ 2,245	+ 5,633
Sertés	{behozatal .	106,159	331,059	157,034	174,224	163,003	140,717
	{kivitel . . .	618,521	633,968	583,551	657,355	875,968	778,119
	külömbözet .	+ 512,362	+ 302,909	+ 426,517	+ 483,131	+ 712,965	+ 637,402
Malacz (10 klgmig)	{behozatal .	126	2,976	2,904	553	1,759	5,754
	{kivitel . . .	885	2,589	22,535	13,329	15,568	1,228
	külömbözet .	+ 759	— 387	+ 19,631	+ 12,776	+ 13,809	— 4,526
Ló	{behozatal .	644	1,364	4,568	3,103	1,131	614
	{kivitel . . .	9,798	9,670	8,902	12,159	14,123	8,684
	külömbözet .	+ 9,154	+ 8,306	+ 4,334	+ 9,056	+ 12,992	+ 8,070
Osikó	{behozatal .	8	—	38	—	39	26
	{kivitel . . .	70	101	84	77	113	183
	külömbözet .	+ 62	+ 101	+ 46	+ 77	+ 74	+ 157
Őszvér és számár	{behozatal .	3	1	8	7	6	116
	{kivitel . . .	39	39	18	36	20	60
	külömbözet .	+ 36	+ 38	+ 10	+ 29	+ 14	— 56
Összesen	{behozatal .	135,106	461,000	295,427	295,108	230,096	211,126
	{kivitel . . .	929,315	933,825	958,508	1,034,305	1,273,586	1,141,479
	külömbözet .	+ 794,209	+ 472,825	+ 663,081	+ 739,197	+ 1,043,490	+ 930,353

Ugyanezen csoportosítással az állatok értékét is kimutatjuk:

Az állatok faja és osztálya		1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban	1887-ben
		érték forintokban					
Ökör	behozat.	984,490	2.019,680	1.984,934	3.681,000	2.205,900	2.673,210
	kivitel .	17.473,305	19.267,275	20.756,935	22.136,873	23.805,000	22.196,560
	külbmbözet. .	+16.488,815	+17.247,595	+18.772,001	+18.455,873	+21.599,100	+19.523,350
Bika	behozat.	10,400	22,200	16,135	14,640	10,880	6,710
	kivitel .	62,890	62,510	91,392	124,580	269,540	261,740
	külbmbözet. .	+ 52,490	+ 40,310	+ 75,257	+ 109,940	+ 258,660	+ 255,030
Tehén	behozat.	485,040	455,400	642,865	646,005	400,755	422,580
	kivitel .	263,480	323,400	396,460	341,824	426,200	459,955
	külbmbözet. .	— 221,560	— 132,000	— 246,405	— 304,181	+ 25,445	+ 37,375
Fiatalmarha, tinó és üsző	behozat.	7,000	7,550	550	3,136	2,540	500
	kivitel .	19,380	19,080	5,360	41,035	59,748	57,540
	külbmbözet. .	+ 12,380	+ 11,530	+ 4,810	+ 37,899	+ 57,208	+ 57,040
Borju	behozat.	185,480	209,540	229,908	400,405	253,060	72,542
	kivitel .	132,960	91,000	95,625	132,260	126,624	234,784
	külbmbözet. .	— 52,520	— 118,540	— 134,283	— 268,145	— 126,436	+ 162,242
Juh és kecske (kos, ürü, bak)	behozat.	38,690	885,160	892,600	878,040	345,324	216,914
	kivitel .	2.897,202	2.658,194	3.208,900	4.186,335	4.147,852	2.819,460
	külbmbözet. .	+ 2.858,512	+ 1.773,034	+ 2.316,300	+ 3.308,295	+ 3.802,528	+ 2.602,546
Bárány és gödölye	behozat.	8,040	17,535	52,380	44,364	22,492	25,306
	kivitel .	34,884	28,840	18,783	26,880	36,999	56,455
	külbmbözet. .	+ 26,844	+ 11,305	— 33,597	— 17,484	+ 14,507	+ 31,149
Sertés	behozat.	5.307,950	16.552,950	7.008,190	6.616,630	4.514,595	5.354,595
	kivitel .	43.296,470	44.377,760	35.013,060	32.867,750	43.798,400	38.114,045
	külbmbözet. .	+37.988,520	+27.824,810	+28.004,870	+26.251,120	+39.283,805	+32.759,450
Malacz (10 klgrmig)	behozat.	630	14,880	13,106	2,372	5,270	11,508
	kivitel .	4,425	12,945	112,675	94,410	72,066	3,684
	külbmbözet. .	+ 3,795	— 1,935	+ 99,569	+ 92,038	+ 66,796	— 7,824
Ló	behozat.	322,000	682,000	1.685,600	952,470	374,544	214,900
	kivitel .	3.233,340	3.191,100	4.098,050	3.986,430	4.222,730	2.605,200
	külbmbözet. .	+ 2.911,340	+ 2.509,100	+ 2.412,450	+ 3.033,960	+ 3.848,186	+ 2.390,300
Csikó	behozat.	800	—	3,800	—	4,505	3,510
	kivitel .	7,000	10,100	8,400	7,905	12,260	21,960
	külbmbözet. .	+ 6,200	+ 10,100	+ 4,600	+ 7,905	+ 7,755	+ 18,450
Őszvér és számár	behozat.	120	40	320	279	250	4,060
	kivitel .	1,560	1,560	720	1,384	765	2,400
	külbmbözet. .	+ 1,440	+ 1,520	+ 400	+ 1,105	+ 515	— 1,660
Összesen	behozat.	7.350,640	20.866,935	12.530,388	13.239,341	8.140,115	9.006,335
	kivitel .	67.426,896	70.043,764	63.806,360	63.947,666	76.978,184	66.833,783
	külbmbözet. .	+60.076,256	+49.176,829	+51.275,972	+50.708,325	+68.838,069	+57.827,448

Még csak az állatok származási és rendeltetési helyéről kell röviden megemlékeznünk. Legtöbb ökröt Szerbiából hozunk be. Bikát és tehenet, mely nem annyira vágó- mint inkább tenyészmарha, főleg Ausztriából, elvéte Németországból és Svájczból. A Szerbiából behozott tehenek nem tenyésztési célból hozatnak be, hanem vágóhidra. Fiatal marha és borju szintén Ausztriából jön be leginkább; juh, sertés Szerbiából és Romániából; ló Ausztriából és Romániából. Baromkivitelünk tulnyomó része Ausztriába irányul,

sértésből azonban nagy mennyiséget viszünk Németországba is, juhból pedig Franciaországba. Legjobban megoszlik ló kivitelünk, mert bár lóból is Ausztriába viszünk legtöbbet, egyes években a Romániába, Szerbiába, a Balkánfélszigetre és különösen Olaszországba irányuló ló kivitelünk is jelentékeny.

Az osztrák-magyar vámterület állatforgalma. — Monarchiánk állatforgalmában legnagyobb szerepet a szarvasmarhák és sertések játszanak; mert bár számra nézve a juhforgalom az előbbit állandóan, az utóbbit is igen gyakran meghaladja, értékre sokkal csekélyebb amazoknál. A szarvasmarha- és sertésforgalom nagyságát 1831 óta 5 évi átlagokban a következő kimutatás állítja szem elé:

Átlag	Szarvasmarha (ökör, bika tehén, fiatal marha)		S e r t é s	
	behozott	kivitetett	behozott	kivitetett
d a r a b				
1831—35	145,667	94,291	238,448	127,631
1836—40	169,634	93,423	315,220	108,270
1841—45	169,222	124,155	342,663	113,579
1846—50	125,513	90,638	271,435	101,577
1851—55	149,876	93,070	585,974	83,448
1856—60	130,556	99,670	448,506	103,933
1861—65	108,420	138,058	472,544	149,511
1866—70	131,685	139,305	517,428	252,944
1871—75	179,589	145,986	652,603	168,117
1876—80	111,509	170,920	509,148	317,282
1881—85	66,325	114,805	302,470	232,365

A szarvasmarha behozatal egész 1856-ig erősen meghaladta a kivitelt, az ezt követő évötödök közül azonban csak egyben; négy évötödben a kivitel volt nagyobb. A sertésbehozatal kivétel nélkül folyvást tulszárnyalta a kivitelt, csakhogy míg a kivitelt hízott sertések teszik, a behozatal csaknem kivétel nélkül sovány sertésekből áll. E számok helyes megítélésénél azonban szem előtt kell tartanunk, hogy a fentebbi adatok nem ugyanazon területről szólnak. 1859-ig Lombárdia, 1866-ig pedig Velence is a vámterülethez tartozott s e két tartomány elvesztésének szükségkép hatással kellett lennie az állatforgalom alakulására. Újabb időben előmozdítólag hatott szarvasmarha kivitelünkre azon körülmény, hogy a keleti marhavészt sikerült kizárni a monarchia területéről, s viszont a behozatal csökkenését a két utóbbi évötödben a keleti államokkal szemben felállított határzár magyarázza.

A monarchia állatforgalmát az utóbbi hat év alatt az egyes állatfajok és osztályok szerint részletezve az alábbi táblázat mu-

tatja. Megjegyzendő, hogy az 1887. évi adatok se nem véglegesek, se nem teljesek.

Az állatok faja és osztálya		1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban	1887-ben
		d a r a b					
Ökör és bika	behozatal.	19,589	25,782	25,314	38,224	32,329 ¹⁾	31,774
	kivitel ..	40,332	56,635	51,109	44,952	60,281	43,425
	külömbőség	+ 20,743	+ 30,853	+ 25,795	+ 6,728	+ 27,952	+ 11,651
Tehén	behozatal.	9,105	11,012	12,633	14,974	14,491	11,615
	kivitel ..	37,268	41,593	35,177	28,351	37,025	31,555
	külömbőség	+ 28,163	+ 30,581	+ 22,544	+ 13,377	+ 22,534	+ 19,940
Fiatal marha	behozatal.	3,634	2,545	2,987	2,868	2,733	—
	kivitel ..	22,676	20,487	15,429	13,553	18,436	—
	külömbőség	+ 19,042	+ 17,942	+ 12,442	+ 10,685	+ 15,703	—
Borju	behozatal.	22,797	19,591	20,276	17,085	18,586	17,424
	kivitel ..	18,648	15,825	19,387	20,877	12,922	10,167
	külömbőség	— 4,149	— 3,766	— 889	+ 3,792	— 5,664	— 7,257
Juh	behozatal.	313,622	468,139	241,592	74,240	50,765	39,922
	kivitel ..	757,564	857,257	582,497	379,997	321,920	175,982
	külömbőség	+ 443,942	+ 389,118	+ 340,905	+ 305,757	+ 271,155	+ 136,060
Kecske	behozatal.	3,731	13,039	11,697	10,454	8,166	—
	kivitel ..	3,619	2,366	2,177	2,247	2,378	—
	külömbőség	— 112	— 10,673	— 9,520	— 8,207	— 5,788	—
Bárány	behozatal.	8,355	5,520	10,917	8,915	3,808	—
	kivitel ..	25,480	23,232	22,857	17,455	18,047	—
	külömbőség	+ 17,125	+ 17,712	+ 11,940	+ 8,540	+ 14,239	—
Gödölye	behozatal.	567	2,941	5,263	4,953	3,461	—
	kivitel ..	1,378	1,454	1,873	1,696	639	—
	külömbőség	+ 811	— 1,487	— 3,390	— 3,257	— 2,822	—
Sertés	behozatal.	324,792	328,603	246,032	271,353	333,878	224,662
	kivitel ..	250,412	202,509	150,449	197,181	430,280	218,539
	külömbőség	— 74,380	— 126,094	— 95,583	— 74,172	+ 96,402	— 6,123
Malacz	behozatal.	3,731	55,673	32,615	15,727	9,235	—
	kivitel ..	60,321	32,397	22,410	7,456	37,314	28,170
	külömbőség	+ 35,936	— 23,276	— 10,205	— 8,271	+ 28,079	—
Összesen	behozatal.	730,577	932,845	609,426	458,793	477,452	—
	kivitel ..	1,217,698	1,253,755	903,365	713,765	939,242	—
	külömbőség	+ 487,121	+ 320,910	+ 294,039	+ 254,972	+ 461,790	—
Ló és csikó	behozatal.	10,245	6,603	6,132	4,895	4,651 ²⁾	3,082
	kivitel ..	30,376	29,083	26,093	32,307	28,805	11,545
	külömbőség	+ 20,131	+ 22,480	+ 19,961	+ 27,412	+ 24,154	+ 8,463
Öszvér, számár	behozatal.	379	823	502	520	635	—
	kivitel ..	442	651	568	1,209	597	—
	külömbőség	+ 63	— 172	+ 66	+ 689	— 38	—

Az állatforgalom értéke nagyon számottevő tétel a monarchia külforgalmának értékében s a vágómarha 1851 óta mindig a legnagyobb értéket képviselő 10 árucikk között foglal helyet és pedig a következő összegekkel:

¹⁾ Csak ökrök, bikák nélkül.

²⁾ Csak lovak, csikók nélkül.

Év	A be- hozott	A kivitt	Beho- zatali	Ki- viteli	Év	A be- hozott	A kivitt	Beho- zatali	Ki- viteli
	vágómarha értéke		többslet			vágómarha értéke		többslet	
	millió forintokban					millió forintokban			
1851	13'6	4'1	9'5	—	1869	17'5	12'2	5'3	—
1852	16'1	4'7	11'4	—	1870	16'9	9'7	7'2	—
1853	16'4	6'9	9'5	—	átlag				
1854	15'8	4'1	11'7	—	1866—70	14'9	10'5	4'4	—
1855	16'7	4'1	12'6	—	1871	17'6	10'1	7'5	—
átlag					1872	24'8	8'7	16'1	—
1851—55	14'7	4'8	10'9	—	1873	18'6	9'9	8'7	—
1856	15'3	4'7	10'6	—	1874	30'5	19'7	10'8	—
1857	10'9	5'3	5'6	—	1875	29'8	34'4	—	4'6
1858	13'9	5'3	8'6	—	átlag				
1859	13'2	6'0	7'2	—	1871—75	24'3	16'6	7'7	—
1860	10'2	6'6	3'6	—	1876	39'8	64'0	—	24'2
átlag					1877	41'6	75'6	—	34'0
1856—60	12'7	5'6	7'1	—	1878	25'1	46'3	—	21'2
1861	15'7	8'4	7'3	—	1879	19'7	33'0	—	13'3
1862	14'0	7'4	6'6	—	1880	11'0	35'8	—	24'8
1863	12'5	7'0	5'5	—	átlag				
1864	9'7	6'3	3'4	—	1876—80	27'4	50'9	—	23'5
1865	10'6	8'4	2'2	—	1881	17'3	52'7	—	35'4
átlag					1882	16'1	50'8	—	34'7
1861—65	12'5	7'5	5'0	—	1883	20'9	53'1	—	32'2
1866	8'8	10'6	—	1'8	1884	15'0	32'3	—	17'3
1867	12'1	11'2	0'9	—	1885	14'5	27'1	—	12'6
1868	19'2	8'6	10'6	—	átlag				
					1881—85	16'8	43'2	—	26'4
					1886	13'6	38'8	—	25'2

1851-től 1874-ig bezárólag, tehát 24 év alatt csak egyetlen egy évben haladta meg a behozatal a kivitel értékét; bár ha az évötödök átlagát tekintjük, négy évötödön keresztül a behozatali többlet folyvást apadt. Az 1871—75-ki évötödben azonban, a roppant arányokat öltött behozatal folytán, ismét emelkedett. De ekkor már a kivitel is erőre kapott s a következő évtized alatt évenként 12'6—35'4 millió forinttal haladta meg a behozatalt. Kivitel és behozatal 1877-ben, az orosz-török háború évében volt legnagyobb, ekkor a vágómarhák forgalmának összes értéke 117'2 millió forintra rugott.

Az állatforgalom értékét az egyes állatnemek megkülönböztetésével is érdekesnek látszik feltüntetni, annyival inkább, mert az előbbi táblázat tételeibe a lovak, öszvérek és szamarak nem voltak befoglalva. A következő részletezett kimutatásban azonban csak a két utolsó év adataira szorítkoztunk:

Az állatok megnevezése	Behozatal		Kivitel	
	1885-ben	1886-ban	1885-ben	1886-ban
	ezer forintokban			
Ökör	4,903	4,165	8,847	11,654
Bika	92	64	129	362
Tehén	1,497	1,449	3,969	5,184
Fiatal marha	172	164	949	1,291
Borjú	342	372	418	258
Juh	594	305	3,800	2,575
Kecske	63	49	13	14
Bárány	22	10	66	69
Gödölye	10	7	3	1
Sertés	6,784	6,677	8,873	17,211
Malacz	63	37	30	149
Ló	1,397	1,311	8,412	8,482
Csikó	22	27	61	64
Öszvér és szamár	42	51	97	48

Az állatok főbb származási helyeit a következőkben soroljuk fel. Növendék marhák Dél-Németországból és Svájczból; ökrök Szerbiából, bikák Németországból és Svájczból, tehenek Szerbiából; borjúk Szászországból és Svájczból; juhok Szerbiából; gödölyék Szerbiából és Montenegróból; sertések és malaczkok Szerbiából, Romániából és Oroszországból; lovak és csikók Orosz- és Németországból; öszvérek és szamarak pedig Olaszországból hozatnak be leginkább. A mi a kivitelt illeti, a fiatal marhák főleg Olaszországba vitetnek ki; ökrök Dél-Németország-, Svájc- és Olaszországba; bikák Németország- és Svájcba; tehenek Dél-Németország-, Svájc- és Olaszországba; borjúk Olaszország- és Svájcba; juhok Francia-, Német- és Olaszországba; kecskék Svájcba, Olaszországba és Triesztbe; bárányok Olasz-, Francia- és Németországba; gödölyék Olaszországba, Svájcba és Triesztbe; malaczkok Németország- és Svájcba; sertések Németországba és Németországon át, továbbá Svájcba; lovak és csikók Németország-, Olaszország- és Svájcba; öszvérek és szamarak pedig Olaszországba vitetnek ki leginkább.

Nemzetközi állatforgalom. — Évkönyvünknek már mult évi folyamában megkísértettük a különböző országok állatforgalmát bemutatni, ezúttal még bővebb adatokkal igyekszünk megvilágítani a nemzetközi forgalom ezen igen fontos ágát: ¹⁾).

¹⁾ Lásd a gabonaneműek nemzetközi forgalmánál felsorolt forrásokat. — Továbbá: Estadística del Comercio y de la Navegación de la República Argentina correspondiente al año 1885, 1886. Buenos Aires 1886, 1887. — Russische Revue. Vierteljahrsschrift für die Kunde Russlands. Herausgegeben von R. Hammerschmidt. XVII. Jahrg. I. Heft. — St. Petersburg, 1888.

Sorszám	Az ország neve	Átlag		1881- ben	1882- ben	1883- ban	1884- ben	1885- ben	1886- ban	1887- ben
		1876— 80-ban	1881— 85-ben							
Lovak forgalma:										
a) Bevitel ezer darabban.										
1	Németország	67·9	68·2	54·9	65·0	76·7	74·6	69·9	72·9	73·7
2	É.-Am. Egy- Államok . .	—	—	—	—	—	45·6	40·3	59·0	56·4
3	Olaszország .	11·0	19·7	20·6	15·8	17·5	22·7	21·8	18·6	14·9
4	Franciaország	21·2	17·7	22·2	20·4	19·2	14·7	12·0	11·7	10·2
5	Románia . . . ¹⁾	19·4	13·8	23·0	20·7	13·2	8·0	4·1	2·4	—
6	Belgium . . .	8·3	11·4	8·9	10·6	11·2	12·2	14·3	15·5	—
7	N.-Británia és Irhon . .	24·5	11·0	9·8	8·8	10·4	12·9	13·0	11·0	11·6
8	Oszt.-Magy. monarchia .	7·8	7·4	9·1	10·2	6·6	6·1	4·9	4·7	—
9	Svájcz	6·0	6·6	6·3	6·0	6·1	8·5	6·3	8·5	7·9
10	Németalföld .	9·0	—	6·1	7·0	—	—	—	—	—
11	Dánia	3·0	5·4	5·5	6·8	6·7	4·1	3·7	3·0	—
12	Bulgária . . .	—	—	—	2·5	2·3	4·2	—	—	—
13	Portugália ²⁾	1·9	2·4	2·2	3·7	3·0	2·1	1·2	1·5	—
14	Algír.	1·0	0·4	1·0	0·2	0·3	0·2	0·1	0·0	0·2
15	Norvégia . . .	0·2	0·2	0·2	0·3	0·3	0·2	0·2	0·2	0·2
b) Kivitel ezer darabban.										
1	Oroszország .	22·7	36·3	23·6	39·3	45·0	40·0	33·5	25·5	—
2	Oszt.-Magy. monarchia .	27·4	31·9	41·9	30·4	29·1	26·1	32·3	28·8	—
3	Németorsz. . .	39·3	18·2	18·9	18·2	19·2	19·1	15·8	14·0	11·4
4	Franciaország	15·2	16·8	10·8	13·2	16·3	18·0	25·6	28·3	34·5
5	Britt-Canada	13·0	16·3	22·0	21·0	13·5	12·9	12·3	17·0	—
6	Belgium . . .	10·2	13·0	11·6	12·5	12·1	13·7	15·1	20·0	—
7	Németalföld .	10·4	10·9	11·5	11·5	10·6	11·3	9·5	10·5	—
8	Dánia	10·8	10·8	11·9	10·1	9·7	11·1	11·0	13·1	—
9	Bulgária . . .	—	—	—	7·0	11·2	11·6	—	—	—
10	N.-Británia és Irhon . .	3·6	6·6	6·1	6·4	7·4	7·0	6·2	7·3	9·5
11	Brit-New- South-Wales	3·4	3·8	3·5	3·0	2·8	5·0	4·8	1·8	—
12	Portugália ²⁾	1·9	3·5	2·2	3·6	5·2	4·3	2·3	1·2	—
13	Olaszország .	2·6	2·9	3·1	3·5	2·7	2·7	2·6	2·5	1·9
14	Svájcz	2·6	2·5	2·7	2·9	2·9	2·2	1·6	1·9	1·7
15	É.-Am. Egy- Államok . .	3·0	2·4	2·5	2·2	2·8	2·7	1·9	1·6	1·6
16	Románia . . . ¹⁾	3·9	2·3	1·7	1·8	2·1	3·4	2·5	1·3	—
17	Algír.	1·7	2·0	6·3	1·3	1·1	0·5	0·6	0·8	0·5
18	Norvégia . . .	0·1	0·2	0·4	0·1	0·1	0·2	0·3	0·3	0·6

¹⁾ 1877—80-as átlag. — ²⁾ Portugáliában a lovak forgalmába az öszvérek is bele vannak számítva.

Sorszám	Az ország neve	Átlag		1881- ben	1882- ben	1883- ban	1884- ben	1885- ben	1886- ban	1887- ben
		1876— 80-ban	1881— 85-ben							
Szarvasmarhák forgalma:										
a) Bevitel ezer darabban.										
1	N.-Británia és Irhon . .	272'8	387'3	319'4	343'7	474'7	425'5	373'1	319'6	296'0
2	Franciaország . .	238'0	178'0	150'6	194'5	215'8	176'8	152'1	154'7	99'0
3	Németország . .	234'6	154'5	152'4	214'5	188'0	110'6	107'2	140'1	143'6
4	Belgium	125'8	116'7	120'9	103'0	124'6	107'9	127'0	148'1	—
5	Svájcz	121'7	111'7	110'7	117'8	119'7	127'1	83'4	106'2	102'8
6	É.-Am. Egy.-Államok . .	—	—	—	—	—	99'8	105'1	77'6	87'0
7	Osztr.-Magy. monarchia . .	111'5	66'3	83'2	55'1	58'9	61'2	73'1	68'1	—
8	Olaszország . .	29'7	48'0	39'9	36'2	36'6	57'4	69'8	48'3	44'8
9	Dánia	20'2	12'5	2'1	2'9	21'6	20'3	15'4	12'8	—
10	Norvégia	5'6	12'1	7'9	14'4	19'6	9'7	8'7	10'7	10'4
11	Britt-Ceylon . .	20'7	10'8	8'7	9'5	12'0	13'5	10'1	47'0	—
12	Algír	9'4	4'2	19'1	0'5	0'1	0'1	1'0	0'1	5'0
13	Bulgária	—	—	—	4'2	3'0	2'3	—	—	—
14	Románia	1) 3'1	2'7	6'9	3'8	2'1	0'6	0'3	0'5	—
15	Németalföld . .	2'8	—	0'3	1'4	—	—	—	—	—
a) Kivitel ezer darabban.										
1	Németország . .	270'4	230'6	239'3	241'4	244'3	235'9	192'3	175'2	160'8
2	É.-Am. Egy.-Államok . .	100'2	144'9	185'7	108'1	104'4	190'5	135'9	119'1	106'5
3	Osztr.-Magy. monarchia . .	170'9	144'8	91'7	118'9	134'5	121'1	107'7	128'7	—
4	Németalföld . .	146'8	—	144'4	154'9	129'0	132'1	—	—	—
5	Dáni	98'7	108'9	84'6	106'7	137'0	117'2	98'8	96'9	—
6	Britt-Canada . .	36'9	85'4	62'5	62'3	67'1	90'7	144'4	92'7	—
7	Olaszország . .	125'3	83'3	65'9	110'0	127'0	71'0	42'7	48'8	34'4
8	Argentini	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9	köztárs.	168'7	81'1	84'6	54'0	92'5	78'4	96'2	128'4	—
10	Franciaország . .	60'2	70'1	75'1	85'6	68'4	63'5	58'1	62'9	93'0
11	Svájc	74'7	51'8	76'2	87'0	82'3	75'1	88'2	76'8	59'1
12	Brit-New-South-Wales . .	54'1	51'8	55'5	53'1	42'3	45'5	62'8	68'0	—
13	Belgium	44'2	49'7	42'9	45'0	51'5	56'7	52'2	61'7	—
14	Svédország . . .	27'5	31'9	19'0	26'5	46'2	39'1	28'6	—	—
15	Bulgária	—	—	—	16'5	41'3	28'3	—	—	—
16	Oroszország. 2) .	49'2	26'9	23'8	24'5	17'2	26'7	42'2	38'5	—
17	Algír	35'9	22'5	24'8	26'6	20'7	17'6	22'7	13'4	7'5
18	Románia	1) 38'1	8'2	20'7	2'3	3'2	3'2	11'8	18'1	—
19	N.-Británia és Irhon . .	3'1	3'1	1'7	2'6	5'3	3'1	2'7	2'2	2'4
20	Norvégia	0'5	0'8	0'7	1'0	1'0	1'1	0'4	0'7	0'2

1) 1877—80-as átlag. — 2) Oroszországnál a szarvasmarha kivitelbe csak az ökörök és tehenek vannak befigyelve.

Sorszám	Az ország neve	Átlag		1881- ben	1882- ben	1883- ban	1884- ben	1885- ben	1886- ban	1887- ben
		1876— 80-ban	1881— 85-ben							
Juhok forgalma:										
a) Bevitel ezer darabban.										
1	Franciaország.	1,915 ⁷	2,048 ⁶	1,721 ¹	2,166 ⁶	2,289 ⁴	2,109 ⁶	1,956 ¹	1,629 ⁴	1,259 ⁶
2	N.-Británia és Irhon . .	938 ⁷	974 ³	935 ¹	1,124 ⁴	1,116 ¹	945 ⁰	750 ⁹	1,039 ⁰	971 ⁴
3	É.-Am. Egy- Államok . .	—	—	—	—	—	298 ³	336 ⁶	402 ⁸	479 ⁸
4	Belgium . .	215 ²	269 ⁷	221 ⁶	308 ⁷	314 ⁰	265 ⁶	238 ⁵	259 ¹	—
5	Osztr.-Magy. monarchia. ¹⁾	103 ⁸	240 ²	69 ⁸	322 ⁰	473 ⁷	252 ⁵	83 ¹	54 ⁶	—
6	Németország	460 ⁷	59 ⁷	53 ⁹	69 ¹	88 ⁷	75 ⁵	11 ⁴	8 ⁴	7 ⁸
7	Svájc	77 ⁵	56 ³	56 ⁶	55 ⁰	58 ¹	59 ⁰	52 ⁹	60 ⁶	70 ¹
8	Olaszország. ²⁾	13 ⁵	36 ⁵	49 ⁸	42 ⁰	30 ⁴	24 ⁴	35 ⁸	37 ⁵	41 ⁴
9	Németalföld.	65 ²	—	29 ⁶	115 ³	—	—	—	—	—
10	Románia ²⁾	¹⁾ 25 ¹	30 ⁶	23 ¹	56 ³	25 ⁵	24 ⁸	23 ³	34 ³	—
11	Dánia ²⁾ . . .	18 ⁴	22 ⁰	17 ⁰	22 ⁵	23 ⁹	24 ⁸	21 ⁷	29 ¹	—
12	Algír.	34 ²	6 ⁷	32 ⁷	0 ⁹	0 ¹	—	—	—	19 ⁶
13	Bulgária. . .	—	—	—	8 ⁴	9 ⁸	3 ²	—	—	—
b) Kivitel ezer darabban.										
1	Németország	1,353 ⁶	1,341 ⁹	1,249 ⁵	1,451 ⁸	1,442 ⁶	1,361 ⁷	1,204 ⁰	1,340 ⁷	1,253 ³
2	Osztr.-Magy. monarchia. ¹⁾	393 ¹	622 ¹	444 ⁵	783 ⁰	880 ⁵	605 ³	397 ⁴	340 ⁰	—
3	Algír.	520 ⁶	592 ⁹	458 ³	499 ⁶	569 ⁴	670 ⁶	766 ⁸	546 ⁷	525 ⁰
4	Britt-Canada	260 ⁴	322 ⁹	354 ³	311 ⁷	308 ⁷	304 ⁵	335 ²	359 ⁵	—
5	É.-Am. Egy- Államok . .	179 ⁶	233 ⁰	179 ⁹	139 ⁷	337 ²	273 ⁹	234 ⁵	177 ⁶	121 ⁷
6	Németalföld.	348 ³	—	282 ⁵	315 ⁹	183 ²	—	—	—	—
7	Olaszország .	265 ¹	200 ¹	188 ¹	230 ³	261 ⁹	196 ³	123 ⁸	106 ³	93 ⁷
8	Belgium . . . ¹⁾	185 ⁸	126 ¹	90 ⁵	185 ⁹	142 ⁰	112 ²	99 ⁹	73 ⁵	—
9	Románia ²⁾	171 ³	140 ⁴	114 ⁹	139 ¹	159 ⁶	170 ⁷	117 ⁸	50 ⁰	—
10	Dánia ²⁾ . . .	63 ⁶	86 ⁸	72 ⁵	97 ²	118 ⁶	93 ³	52 ⁶	91 ⁹	—
11	Argentini köztárs. . .	31 ³	33 ⁶	18 ⁷	19 ⁰	38 ²	50 ⁰	42 ²	26 ⁸	—
12	Franciaország.	47 ⁴	30 ³	32 ⁷	31 ³	29 ⁵	27 ⁰	31 ⁰	41 ²	50 ⁷
13	Bulgária. . .	—	—	—	25 ⁹	22 ¹	24 ⁵	—	—	—
14	Svájc	21 ⁹	9 ⁶	8 ⁰	12 ⁵	11 ⁹	8 ¹	7 ⁷	6 ⁹	7 ¹
15	N.-Británia és Irhon . .	2 ⁸	5 ³	4 ⁸	5 ³	5 ⁷	6 ³	4 ²	5 ⁰	7 ⁴

¹⁾ 1877—80-as átlag. — ²⁾ Olaszországban 1876-tól 1880-ig, Dániában és Romániában pedig az egész időszakon keresztül a juhok forgalmába a kecskék is belevannak foglalva.

Sorszám	Az ország neve	Átlag		1881- ben	1882- ben	1883- ban	1884- ben	1885- ben	1886- ban	1887- ben
		1876— 80-ban	1881— 85-ben							
Sertések forgalma:										
a) Bevitel ezer darabban.										
1	Németország	1,331'5	1,068'3	1,365'0	1,317'2	1,106'7	894'1	658'5	765'3	490'5
2	Osztr.-Magy- monarchia .	541'5	331'8	360'0	349'2	384'3	278'6	287'1	335'5	—
3	Franciaország.	223'4	158'8	249'5	155'6	136'4	128'0	124'6	—	—
4	Belgium . . .	87'7	92'3	139'5	92'2	110'0	82'6	37'3	55'9	—
5	Svájcz	83'3	77'4	74'6	58'6	63'2	113'7	76'7	60'2	75'8
6	Németalföld .	29'1	—	33'8	43'5	—	—	—	—	—
7	Dánia	11'2	25'0	17'4	19'2	23'2	41'2	24'1	26'5	—
8	N.-Británia és Irhon . .	44'6	24'4	24'3	15'7	38'9	26'4	16'5	21'4	22'0
9	Norvégia . .	11'4	16'9	10'6	15'7	26'4	18'3	13'4	12'5	13'4
10	Olaszország .	4'9	8'2	18'9	8'9	5'2	4'5	3'5	7'5	18'9
11	Románia . .	1) 1'5	0'5	0'7	1'0	0'2	0'2	0'2	0'1	—
12	Szerbia . . .	—	—	—	—	—	0'5	0'6	0'4	0'4
13	Bulgária . .	—	—	—	0'4	0'8	1'2	—	—	—
b) Kivitel ezer darabban.										
1	Németország	355'3	424'0	396'9	318'1	439'1	524'4	441'4	298'9	301'7
2	Oroszország .	682'2	410'1	500'4	578'8	416'7	351'7	203'0	46'8	—
3	Dánia	212'9	287'2	253'3	276'8	374'5	334'3	197'2	252'5	—
4	Osztr.-Magy. monarchia .	352'8	267'8	415'9	310'7	234'9	172'9	204'6	467'6	—
5	Szerbia . . .	—	259'2	301'6	285'7	304'1	194'4	210'4	290'6	216'2
6	Románia . .	2) 146'0	115'7	178'4	136'3	143'7	83'6	36'3	45'6	—
7	Belgium . . .	96'4	101'7	98'1	105'8	96'6	108'4	99'7	—	—
8	Franciaország.	86'2	88'7	56'3	64'9	101'8	131'3	89'3	—	—
9	É.-Am. Egy- Államok . .	64'2	46'3	77'5	36'4	16'1	46'4	55'0	74'2	75'4
10	Olaszország .	94'7	38'4	41'5	27'3	38'7	45'4	39'0	33'2	23'3
11	Svédország .	16'6	32'2	24'3	26'2	28'1	50'2	32'2	—	—
12	Bulgária . . .	—	—	—	28'1	20'1	25'6	—	—	—
13	Svájcz	19'0	15'2	15'9	16'8	19'1	13'6	10'4	11'2	7'5
14	Algír.	0'9	1'0	0'8	—	—	—	4'4	9'4	14'6
15	N.-Británia és Irhon . .	4'5	0'5	0'5	0'5	0'4	0'6	0'3	0'4	0'5

Állandóan legnagyobb lóbevitelre Németország szorul s itt a bevitel még némileg fokozódik is, ellentétben a kivitel erős hanyatlásával. Évről-évre nagy lóbevitelre szorulnak még az Éjszakamerikai Egyesült-Államok. E két állam bevitelére több mint

¹⁾ 1877—80-as átlag.

felét teszi a világ összes lóbevitelének. A kivetelnél nem látjuk egyik országot sem ennyire erősen előtérbe lépni. Legtöbb lovat kétségkívül Oroszország visz ki, bár egyes években monarchiánk kivitele meghaladja Oroszországét. Az utóbbi évek alatt Franciaország ló kivitele is nagy arányokat kezd ölteni, s míg 1883-ig sokkal több lovat vitt be, mint ki, azóta az egyre fokozódó kivitel az egyre hanyatló bevittet olyannyira túlszárnyalta, hogy 1887-ben már több mint háromszorta multa felül.

Nagy-Británia, a legelső husfogyasztó ország, a tökély legmagasabb fokára emelkedett marhatenyésztése daczára, roppant mennyiségű szarvasmarhát visz be. Az 1881—85. évötödben még többet mint 1876—80-ban; az 1883. és 1884-ki roppant bevittet azonban az utóbbi években csökkenés váltotta fel. Nagy szarvasmarhabevitelre szorulnak még Franciaország, Németország, Belgium és Svájc, a két előbbinek bevitele azonban az utóbbi évötöd alatt erősen megcsökkent. Németország sok szarvasmarhát visz ugyan be, de még többet ki s kivitele meghaladja a többi országét. A kivitelben monarchiánk is nagyon tekintélyes helyet foglal el s mellette még Németalföld és az Éjszakamerikai Egyesült-Államok. Olaszországnak korábban szintén igen nagy szarvasmarha kivitele nagyon alászállt; az Argentini köztársaságé szintén hanyatlott, de ott a nagymérvű husszállítás pótolja ki a hanyatlást.

Franciaország óriás juhgyasztásával legelőll áll a juhbevívő országok sorában. A kimutatott két évötöd közül az utóbbiban némi emelkedést tapasztalunk, de 1885. és 1886-ban erős hanyatlás állt be. Átlagosan Nagy-Británia évi juhbevitele is megközelíti az egy milliót, sőt egyes években meg is haladja. Érdekes, hogy míg az 1876—80. évi átlagban Németországba a juhbevittet 4607 millióra rúgott, a következő évötödben már csak 597 milliót tett, 1887-ben pedig leszállt 78 millióra. A juhbevívő országok élén Németország áll, utána monarchiánk következik, de alig félsannyival.

Legnagyobb sertésbevittetle Németország szorult, de újabban mindinkább kezdi saját tenyésztésével fedezni belfogyasztását s míg 1876—80. években átlagosan közel egy millió darabbal haladta meg a bevittet a kivittet, 1887-ben már nem egészen 200 ezer darabbal.

A nevesetesebb állatbevívő országok állatbevittetét a származási hely megkülönböztetésével az alábbiakban mutatjuk ki:

Sorszám	Az ország neve	1876-ban	1885-ben	1886-ban	1887-ben	1876-ban	1885-ben	1886-ban	1887-ben
		összesen ezer darabban				az összes bevétel %-ában			
Lóbevétel.									
Németország:									
1	Belgium	8'8	15'2	19'4	21'6	10'10	21'75	26'61	29'31
2	Oroszország	31'1	17'9	14'8	15'0	35'71	25'61	20'30	20'35
3	Hamburg-Altona . .	12'5	9'7	10'7	12'1	14'35	13'88	14'68	16'42
4	Németalföld	4'6	7'6	7'9	7'8	5'28	10'87	10'84	10'58
5	Franciaország . . .	1'8	5'3	6'1	6'3	2'07	7'58	8'37	8'55
6	Dánia	4'8	4'0	4'5	5'5	5'51	5'72	6'17	7'47
7	Osztr.-Magyar m. . .	17'4	8'3	7'9	4'1	19'98	11'87	10'84	5'56
8	Egyéb országok . .	6'1	1'9	1'6	1'3	7'00	2'72	2'19	1'76
	Összesen . .	87'1	69'9	72'9	73'7	100'00	100'00	100'00	100'00
Olaszország:									
1	Osztr.-Magyar m. . .	12'0	16'8	13'1	7'1	81'63	77'06	70'43	47'65
2	Franciaország . . .	1'3	3'1	3'9	4'9	8'85	14'22	20'97	32'89
3	Európai Török- ország	1'1	1'2	0'6	1'3	7'48	5'51	3'22	8'72
4	Németország	—	0'4	0'5	0'9	—	1'83	2'69	6'04
5	Egyéb országok . .	0'3	0'3	0'5	0'7	2'04	1'38	2'69	4'70
	Összesen . .	14'7	21'8	18'6	14'9	100'00	100'00	100'00	100'00
Nagy-Británia és Irhon:									
1	Németország	15'5	7'8	6'1	4'7	37'71	60'00	55'46	40'52
2	Dánia	2'6	3'0	2'4	4'1	6'32	23'08	21'82	35'34
3	Németalföld	7'8	0'8	0'9	0'9	18'97	6'15	8'18	7'76
4	Franciaország . . .	10'2	0'6	0'8	0'7	24'81	4'62	7'27	6'03
5	Egyéb országok . .	5'0	0'8	0'8	1'2	12'19	6'15	7'27	10'85
	Összesen . .	41'1	13'0	11'0	11'6	100'00	100'00	100'00	100'00
Szarvasmarha bevétel.									
Nagy-Británia és Irhon:									
1	Éjszakam. Egyes.- Államok	0'4	137'8	113'9	94'9	0'14	36'94	35'64	32'06
2	Britt-Canada	2'6	68'5	67'2	65'1	0'96	18'36	21'02	21'99
3	Dánia	57'6	67'7	68'9	58'7	21'21	18'14	21'56	19'88
4	Németalföld	86'2	42'5	31'7	39'5	31'74	11'39	9'92	13'35
5	Németország	70'3	14'3	6'2	7'9	25'88	3'83	1'94	2'67
6	Spanyolország . . .	20'8	12'8	8'5	6'7	7'66	3'43	2'66	2'26
7	Egyéb országok . .	33'7	29'5	23'2	23'2	12'41	7'91	7'26	7'84
	Összesen . .	271'6	373'1	319'6	296'0	100'00	100'00	100'00	100'00

Sorszám	Az ország neve	1876-ban	1885-ben	1886-ban	1887-ben	1876-ban	1885-ben	1886-ban	1887-ben
		összesen ezer darabban				az összes bevétel %/ó-ában			
Franciaország:									
1	Belgium	56'3	62'7	68'2	48'6	29'40	41'19	44'11	49'03
2	Olaszország	77'9	38'2	46'4	27'9	40'67	25'15	29'96	28'18
3	Svájcz	12'2	15'1	13'5	8'0	6'37	9'91	8'75	8'07
4	Algír	18'1	19'6	11'2	5'7	9'44	12'89	7'21	5'77
5	Németalföld	2'6	5'3	7'8	4'8	1'37	3'51	5'02	4'85
6	Egyéb országok	24'4	11'2	7'6	4'0	12'75	7'35	4'95	4'10
	Összesen	191'5	152'1	154'7	99'0	100'00	100'00	100'00	100'00
Belgium:									
1	Németalföld	77'9	111'6	134'5	—	78'45	87'87	90'82	—
2	Franciaország	9'6	10'5	10'4	—	9'67	8'27	7'02	—
3	Németország	6'3	2'7	2'7	—	6'34	2'13	1'82	—
4	Egyéb országok	5'5	2'2	0'5	—	5'54	1'73	0'84	—
	Összesen	99'3	127'0	148'1	—	100'00	100'00	100'00	—
Svájcz: 1)									
1	Franciaország	53'6	33'3	34'4	47'1	40'79	39'93	32'39	45'82
2	Osztr.-Magyar m.	19'5	16'0	35'0	26'3	14'84	19'18	32'96	25'58
3	Németország	54'3	28'6	28'1	21'2	41'33	34'29	26'46	20'62
4	Olaszország	4'0	5'5	8'7	8'2	3'04	6'60	8'19	7'98
5	Egyéb országok	—	—	—	—	—	—	—	—
	Összesen	131'4	83'4	106'2	102'8	100'00	100'00	100'00	100'00
Juhbevétel.									
Franciaország:									
1	Németország	883'2	597'7	558'1	494'9	55'78	30'55	34'25	39'29
2	Algír	371'4	665'4	463'5	440'0	23'46	34'02	28'45	34'93
3	Osztr.-Magy. mon.	—	493'9	431'1	191'8	—	25'25	26'46	15'23
4	Olaszország	196'0	112'4	100'4	80'7	12'38	5'75	6'16	6'41
5	Belgium	82'4	63'6	70'5	48'2	5'20	3'25	4'32	3'83
6	Egyéb országok	50'3	23'1	5'8	4'0	3'18	1'18	0'36	0'31
	Összesen	1,583'3	1,956'1	1,629'4	1,259'6	100'00	100'00	100'00	100'00
Nagy-Británia és Írhon:									
1	Németalföld	410'0	252'1	468'4	501'7	39'37	33'57	45'08	51'64
2	Németország	315'5	325'5	339'7	321'1	30'30	43'35	32'69	33'06
3	Dánia	58'2	79'5	120'6	97'8	5'59	10'59	11'61	10'07
4	Britt-Canada	1'9	39'7	94'3	35'5	0'18	5'29	9'08	3'65
5	Svédország	1'1	4'0	6'7	5'5	0'11	0'53	0'64	0'57
6	Belgium	253'3	35'1	2'6	5'3	24'32	4'67	0'25	0'55
7	Egyéb országok	1'3	15'0	6'7	4'5	0'13	2'00	0'65	0'46
	Összesen	1,041'3	750'9	1,039'0	971'4	100'00	100'00	100'00	100'00

1) 1876-ban a forgalom határok szerint volt kimutatva.

Sorszám	Az ország neve	1876-ban	1885-ben	1886-ban	1887-ben	1876-ban	1885-ben	1886-ban	1887-ben
		összesen ezer darabban				az összes bevétel %/ó-ában			
Belgium:									
1	Németország . . .	90'5	175'3	186'5	—	47'56	73'50	71'98	—
2	Németalföld	45'0	51'6	54'3	—	23'65	21'64	20'96	—
3	Luxemburg	35'7	7'4	15'0	—	18'76	3'10	5'79	—
4	Franciaország . . .	19'1	3'8	3'2	—	10'03	1'59	1'23	—
5	Egyéb országok . .	—	0'4	0'1	—	—	0'17	0'04	—
	Összesen . .	190'3	238'5	259'1	—	100'00	100'00	100'00	—
Sertésbevitel.									
Németország:									
1	Osztr.-Magy. mon.	700'0	210'8	487'1	240'7	48'94	32'01	63'65	49'08
2	Németalföld	64'3	91'6	101'6	81'4	4'50	13'91	13'27	16'60
3	Oroszország	547'1	174'3	54'7	78'4	38'25	26'47	7'15	15'98
4	Hamburg-Altona . .	35'6	96'8	79'5	65'5	2'49	14'70	10'39	13'36
5	Dánia	5'2	—	—	11'7	0'36	—	—	2'39
6	Belgium	15'2	31'8	20'5	4'4	1'06	4'83	2'68	0'90
7	Franciaország . . .	45'5	23'6	3'5	1'3	3'18	3'58	0'46	0'26
8	Szerbia	—	10'0	—	—	—	1'52	—	—
9	Egyéb országok . .	17'5	19'6	18'4	7'0	1'22	2'98	2'40	1'43
	Összesen . .	1,430'4	658'5	765'3	490'4	100'00	100'00	100'00	100'00
Franciaország:									
1	Belgium	118'8	102'8	123'3	105'3	53'74	82'53	75'25	73'10
2	Algír	—	—	5'6	14'2	—	—	3'43	9'86
3	Olaszország	68'6	15'8	13'4	9'4	31'02	12'68	8'18	6'52
4	Németország	22'5	4'4	14'1	9'1	10'16	3'48	8'64	6'33
5	Egyéb országok . .	11'2	1'6	7'4	6'0	5'03	1'31	4'50	4'19
	Összesen . .	221'1	124'6	163'8	144'0	100'00	100'00	100'00	100'00
Svájcz: 1)									
1	Németország . . .	29'3	29'1	21'3	27'8	35'69	37'94	35'38	36'68
2	Franciaország . . .	46'2	29'1	19'9	26'1	56'27	37'94	33'06	34'43
3	Osztr.-Magy. mon.	1'6	5'9	10'4	13'9	1'95	7'69	17'28	18'34
4	Olaszország	5'0	12'4	8'5	7'3	6'09	16'17	14'12	9'63
5	Egyéb országok . .	—	0'2	0'1	0'7	—	0'26	0'16	0'92
	Összesen . .	82'1	76'7	60'2	75'8	100'00	100'00	100'00	100'00

Már előbb, a gabonaforgalomnál említettük, hogy a származási hely megkülönböztetése nem tarthat föltétlen helyességre igényt. Az áruforgalmi statisztikákban megjelölt származási hely igen sokszor csak transitó útja az árúnak. Ez szolgál magyarázatául azon, különben érthetetlen tüneménynek, hogy némely ország összes állat-kivitele sem éri fel azon mennyiséget, melylyel azon ország csak egyes országok bevitelében szerepel.

¹⁾ 1876-ban a forgalom határok szerint volt kimutatva.

Például monarchiánk összes sertéskivitele 1886-ban 467 ezer darabot tett; mégis ugyanakkor Németország sertésbevitelében 487 ezer darab szerepel mint osztrák-magyar származású. Ez nem lehet máskép, minthogy az aldunai tartományok sertésének egy része, mely útját vámterületünkön vette keresztül, a német vámhivataloknál mint monarchiánk kivitele jegyeztetett fel.

A főbb állatbevivő országok bevitelében nagyobb mennyiséggel monarchiánk a lónál, juhnál és sertésnél szerepel. Monarchiánk ló kivitele, úgy látszik, mind Német-, mind Olaszországba, folyvást háttérbe szorul. Németország bevitelének 1876-ban még $19'98^0/0$ -át képezte, 1887-ben csak $5'56^0/0$ -át, Olaszország bevitelének pedig 1876-ban $81'63$, 1887-ben csak $47'65^0/0$ -át. Monarchiánk juhbevitelére Franciaországba 1885. és 1886-ban igen szép lendületet vett, de már 1887-ben nagyon aláhanyatlott. Sertésbevitelünk Németországba 1886-ban még 700 ezer volt, 1887-ben már csak 240 ezer; arányszáma azonban ez utóbbi évben valamivel még nagyobb, minthogy Németország sertésbevitelére ugyan azon idő alatt egy harmadára szállt le.

Baromvásárok. — A saját szarvasmarhatenyésztésünkre nézve legfontosabb vásárok évi összesített eredményét a következő kimutatások tüntetik fel. Legelőször is a budapesti marhavásár forgalma borjún kívül következő volt:

Felhajtott	1884-ben	1885-ben	1886-ban	1887-ben	Átlag 1884—87-ben
	d a r a b				
Magyarországi:					
ökör	36,865	36,416	41,725	48,741	40,937
tehén	24,994	27,751	29,871	35,220	29,459
bika	1,776	1,739	2,607	2,644	2,191
bivaly	8,232	5,984	6,323	7,022	6,890
Együtt	71,867	71,890	80,526	93,627	79,477
Szerb ökör	10,698	27,930	23,224	23,162	21,254
Összesen	82,565	99,820	103,750	116,789	100,731

A négy év alatt nagymérvű emelkedést látunk, a felhajtott marhák összes száma 1887-ben $41'45^0/0$ emelkedést mutat az 1884-ben felhajtott számmal szemben. Magyarországi marhából a két utolsó évben hajtottak fel jóval többet, ellenben a szerb ökröknél, míg 1885-ben hirtelen emelkedést látunk, a két utóbbi év inkább csökkenést mutat. A heti felhajtás 1887-ben a magyar ökörnél 539 és 1646 darab közt ingadozott; tehénnél 307 és 1197 darab közt, bikánál 13 és 85 közt, bivalynál 37 és 272 közt, végre szerb ökörnél 37 és 1117 darab között.

A pozsonyi marhavásár forgalmát az alábbi számok mutatják:

Felhajtott	1884-ben	1885-ben	1886-ban	1887-ben	Átlag 1884—87-ben
	d a r a b				
Magyar fajta :					
ökör.	42,907	59,476	60,998	54,169	55,893
bika.			460	520	
tehén			1,680	1,316	
bivaly.			1,334	713	
Német fajta :					
ökör.	7,357	11,288	10,878	10,266	10,740
bika.			575	699	
tehén			933	966	
Galicziai és buko- vinai ökör . . .	10,159	3,381	167	784	3,623
Összesen . . .	60,423	74,145	77,025	69,433	70,256

A pozsonyi marhavásár forgalma 1886-ig folyvást emelkedett, de már 1887-ben visszaesést mutat. Érdekes, hogy a galicziai és bukovinai ökrök felhajtása, mely 1884-ben oly nagy arányokban indult, már a következő évben egy harmadára hanyatlott, 1886-ban pedig minimumra szállt.

A bécsi marhavásár forgalmát a következő rövid ki-mutatásban foglalhatjuk össze :

Felhajtott	1884- ben	1885- ben	1886- ban	1887- ben	Átlag 1884—87- ben
	d a r a b				
Magyar marha	48,213	36,290	44,191	60,445	47,285
Galicziai és bukovinai marha	36,124	43,358	46,918	54,938	45,334
Német marha	27,638	35,142	31,311	66,308	40,100
Bivaly.	—	—	—	1,863	1,863
Összesen . . .	111,975	114,790	122,420	183,554	134,582

A magyar ökrök felhajtása a bécsi marhavásárra 1885. és 1886-ban jelentékenyen megcsökkent, a múlt évben azonban ismét emelkedett; de nem oly mértékben mint a német szarvasmarháké. Ez utóbbiak az összes felhajtásnak 1887-ben 36·13⁰/₀-át képezték, míg 1884-ben csak 24·71⁰/₀-át, a magyar ökrök pedig, míg 1884-ben az összes számnak 43·34⁰/₀-át tették, 1887-ben csak 32·93⁰/₀-át.

A prágai marhavásárra 1887-ben összesen 25,304 darab hajtott fel, ezek közt 14,991 darab cseh, 7,752 darab gali-

ciai és csak 2,561 magyar, itt tehát a magyar marha csak 10¹²⁰/₀-kal szerepelt.

A párizsi marhavásárra 1884-ben 323,938 darab, 1885-ben 295,110 darab, 1886-ban 324,463 darab, 1887-ben pedig 382,839 darab szarvasmarha hajtattott fel. Az 1887. évi felhajtásban 285,654 darab ökör, 76,876 tehén és 20,309 bika volt, származás szerint azonban a marhák nem részleteztettek.

A borjuk szintén jelentékeny szerepet játszanak a népesség, különösen a városi népesség élelmezésében. A borjuk tömeges levágása azonban közgazdasági szempontból kedvezőtlen jelenség, mert meggátolja a szarvasmarha állomány fejlődését. A borjuk felhajtását a nagyobb vásárookra a következő kimutatás tünteti föl:

A vásár megnevezése	1884- ben	1885- ben	1886- ban	1887- ben	Átlag 1884—87- ben
	felhajtattott darab				
Budapesti marhavásár.	—	—	28,258	32,764	30,511
Bécsi szűrőmarhavásár	157,762	170,548	153,405	170,658	163,093
Párizsi szarvasmarha-, borju-, juh- és sertés- vásár.	80,909	106,301	134,272	144,867	116,587

Az emberi élelmezésben a sertés is ép oly fontos szerepet játszik, mint a szarvasmarha; húsa is nagyon számottevő fogyasztási cikk, de különösen a zsír az, mely a sertésenyésztésnek és hizlalásnak oly rendkívüli jelentőséget kölcsönöz.

Hazai sertésfajunk kitünően alkalmas a hizlalásra. A kivitelre és nagyobb belfogyasztásra szánt sertések hizlalása Kőbányán összpontosul s az ottani nagyszerű sertéshizlaló telepen roppant mennyiségű és kitünő minőségű zsíráru állittatik elő. A kőbányai nagyszerű sertéshizlalás- és kereskedésnek alapját 1859-ben vetették meg¹⁾, midőn a sertés kereskedők a várostól 52 holdnyi területet vásároltak meg s azon sertéshizlaló szállásokat állítottak. Tíz év múlva megalapították a sertés hizlaló részvénytársaságot, mely mind nagyobb virágzást ért el s sertésenyésztésünknek kiszámíthatlan hasznára vált. Az első magyar sertéshizlaló részvénytársaság sertésforgalmát a következő számok mutatják:

¹⁾ Tormay Béla jelentése a tenyész szarvasmarhák-, juhok-, sertések- és a hizóállatokról. Hivatalos jelentés a budapesti 1885-ki országos általános kiállításról. Budapest, 1886. II. kötet, 292. lap.

É v	Felszállított				Elszállított		
	magyar	szerb	román	ösz- szesen	ösz- szesen	ebből	
						bel- fogyasz- tásra	Bécsbe
s e r t é s							
átlag 1875—79	290,924	123,678	57,128	471,730	471,550	148,618	165,002
» 1880—84	389,941	83,797	55,187	528,925	490,122	167,285	120,911
» 1885	419,380	78,887	14,483	512,750	466,502	186,638	125,541
» 1886	401,721	89,684	29,394	520,799	556,241	205,312	106,187
» 1887	362,757	70,740	15,374	448,871	436,917	210,898	87,656

Mind a felhajtás, mind az elszállítás 1887-ben tetemesen alá-
szállt. Az elszállítást valamennyi irányban a következő számok
mutatják:

Elszállított	darab sertés		Elszállított	darab sertés	
	1886-ban	1887-ben		1886-ban	1887-ben
Budapest- és kör- nyékére	177,079	183,875	Olaszországba . .	4,525	5,928
Felső Magyaror- szágba	28,233	27,023	Franciaországba	2,911	953
Együtt	205,312	210,898	Svájcba	164	122
Bécsbe	106,187	87,656	Németországba :		
Csehországba . .	66,836	47,144	Bodenbachon át	77,828	37,652
Bécs-Ujhelybe . .	10,251	4,758	Oderbergen át .	80,047	38,285
Együtt	183,274	139,558	Dél-Németor- szágba	2,180	3,521
			Együtt	160,055	79,458

A belfogyasztás kissé emelkedett, de annál inkább csökkent a
kivitel Ausztriába s különösen Németországba, hová 1887-ben alig
felényit szállítottunk, mint 1886-ban. Ennek oka, a mint a sertés-
hizlaló részvénytársaság, évi jelentésében, hangsúlyozza, abban rej-
lik, hogy Németországban a zsirsertések ára, daczára, hogy a sertés-
sek bevitele Dániából megtiltatott, megcsökkent s csak a soványabb
húsos sertések fizettettek jobban, továbbá, hogy a német mezőgaz-
dák sertésenyésztésüket oly nagy mérvben fejlesztették, hogy nem-
csak az eddigi nagy sertésbevétel vált fölöslegessé, hanem már ki is
visznek Belgium-, Franciaország-, Hollandiába és Svájcba. Kü-
lönben is Németország a magyar sertés kivitel elé mindenféle akadá-
lyokat gördít nemcsak magas vámmal terheli, hanem egészség-
ügyi intézkedések ürügye alatt is folytonos zaklatásoknak teszi ki.

Minthogy a szerbiai és romániai sertések közt gyakori a bor-
sókás húsú, a kormány 1880-ban Kőbányán sertésvesztég in-
tézetet állított fel, itt a szerb és román sertések 8 napi veszté-
glés alatt megvizsgálatnak s a borsókásnak talált vagy más beteg-

ségben levő sertések állatorvosi felügyelet alatt technikai czélokra dolgoztatnak fel. Ez az intézkedés annál szükségesebb volt, mert míg egy részről a borsókás szerb és román sertések hazai sertéseink hitelét rontották a külpiaczokon, más részről tulajdonosaik többnyire a budapesti piaczon adtak túl a veszedelmes árún.

A kőbányai sertés-vesztegintézet forgalma a legutóbbi 4 évben következő volt:

	1884- ben	1885- ben	1886- ban	1887- ben	Átlag 1884—87- ben
Érkezett összesen :					
szerb sertés.	59,465	78,886	89,541	71,014	74,726
román »	17,327	11,979	28,974	15,372	18,413
bolgár »	1,034	41	—	—	269
együtt	77,826	90,906	118,515	86,386	93,408
Ezek közül:					
dögölve érkezett					
szerb sertés	83	228	239	151	175
román »	43	37	55	25	40
bolgár »	4	—	—	—	1
együtt	130	265	294	176	216
veszteglés alatt elhullott:					
szerb sertés	63	52	69	38	56
román »	25	9	11	6	13
bolgár »	1	—	—	—	—
együtt	89	61	80	44	69
leöletett					
szerb sertés	299	61	107	143	153
román »	35	11	6	14	17
bolgár »	2	—	—	—	—
együtt	336	72	113	157	170
mint borsókás kiirtatott:	1884-ben	1885-ben	1886-ban	1887-ben	1884—87-ben
szerb sertés	444	662	1,078	763	737
román »	205	168	290	117	195
bolgár »	13	—	—	—	3
együtt	662	830	1,368	880	935
Összesen elhullt és kiirtatott:					
szerb sertés	1'50 ⁰ / ₀	1'27 ⁰ / ₀	1'66 ⁰ / ₀	1'54 ⁰ / ₀	1'50 ⁰ / ₀
román »	1'78 »	1'88 »	1'35 »	1'05 »	1'44 »
bolgár »	1'93 »	—	—	—	0'38 »
együtt	1'56 ⁰ / ₀	1'35 ⁰ / ₀	1'57 ⁰ / ₀	1'46 ⁰ / ₀	1'49 ⁰ / ₀
Az ország határain túlra elszállított.					
Bécsbe :					
magyar sertés	106,405	87,782	75,405	73,496	85,772
szerb »	6,611	13,534	14,026	11,149	11,330
román »	2,072	3,936	6,925	2,449	3,845
együtt	115,088	105,252	96,356	87,094	100,947

	1884-ben	1885-ben	1886-ban	1887-ben	Átlag 1884—87-ben
Az osztrák tartományokba :					
magyar sertés	31,938	50,524	70,510	47,056	50,007
szerb »	1,249	3,813	17,163	6,032	7,064
román »	1,294	556	1,397	276	881
együtt	34,481	54,893	89,070	53,364	57,952
A német birodalomba :					
magyar sertés	69,757	96,140	161,755	83,623	102,819
szerb »	37,516	17,168	—	—	13,671
román »	12,187	3,522	—	—	3,927
bolgár »	1,372	—	—	—	343
együtt	120,832	116,830	161,755	83,623	120,760
Más tartományokba :					
magyar sertés	353	58	2,554	3,799	1,691
szerb »	58	34	4,416	4,230	2,184
román »	27	127	1,720	737	653
együtt	438	219	8,690	8,766	4,528
Elszállított összesen :					
magyar sertés	208,453	234,504	310,224	207,974	240,289
szerb »	45,434	34,549	35,605	21,411	34,249
román »	15,580	8,141	10,042	3,462	9,306
bolgár »	1,372	—	—	—	343
Mindössze	270,839	277,194	355,871	232,847	284,187

A kőbányai vesztegetintézeten kívül sertések számára Sopronban is áll fenn sertésvesztegetintézet, ide 1887-ben veszteglőbe érkezett 9,958 darab magyar és 104,656 darab szerb sertés. Dögölve érkezett 27 magyar és 190 szerb sertés, s mint borsókás kiírtatott 821 darab szerb sertés. Elszállítottatott ugyancsak a mondott évben Bécsbe 30 darab magyar, az osztrák tartományokba pedig 4,996 darab magyar és 91,151 darab szerb sertés.

Sertésekből a felhajtás nagyságát néhány külföldi vásárra a következő számok mutatják :

É v	F e l h a j t a t o t t			
	a bécsi	a berlini	a drezdai	a párizsi
	sertésvásárra darab			
1884	348,815	?	?	247,541
1885	360,888	?	?	279,783
1886	368,612	461,326	56,336	323,239
1887	421,478	533,079	54,774	316,900
átlag 1884—87 .	374,948	497,202	55,555	291,866

Juhtenyésztésünknel a fősúlyt a gyapjura fektették s míg itt valóban szép eredményeket értünk el, a jobb minőségű hús-

fajok előállítására csak ujabban kezd nagyobb figyelemben részesülni; mindazáltal népünk élelmezésében a juhhús nagy szerepet játszik. ¹⁾ Itt, mint a szarvasmarhánál és sertésnél, kimutatjuk a saját juhtenyésztésünk szempontjából legfontosabb vásárookra felhajtott juhok számát, megjegyezvén, hogy Bécsnél a szűrőmarhavásárra élve és leszúrva vitt juhok összes számát mutatjuk ki:

É v	A budapesti	A pozsonyi	A bécsi	A párizsi
	vásárookra felhajtott juhok száma			
1884	?	137,879	206,190	1.937,301
1885	?	217,757	188,991	1.737,930
1886	92,615	169,362	197,301	2.004,209
1887	83,543	166,440	164,637	2.062,576
átlag 1884—87	88,079	172,860	189,280	1.935,504

Párizs óriási juhfogyasztásához hazánk is meglehetősen mennyiséggel kezdett hozzájárulni, de sajnos, e tekintetben évről-évre folytonos hanyatlást látunk; míg ugyanis 1884-ben felhajtattott 300,047 magyar juh, 1885-ben csak 222,011 darab, 1886-ban 218,023 drb., 1887-ben pedig csupán csak 95,130 darab.

A nagy vásárokról közzé tett kimutatások érdekesen illusztrálják a húsarúk ár hanyatlását. A budapesti marhavásárokon a magyar ökör métermázsánként 1884-ben még 52—56⁵ frton kelt, 1887-ben már csak 43⁹²—50¹⁰ frton, a magyar tehén szintén métermázsánként előbb 46—53²⁵ frt., utóbb 38⁷¹—43¹¹ frton. A bécsi marhavásárokon a hizott magyar ökör 1884-ben 54⁷⁵—64 frton, 1887-ben csak 49⁷⁷—58⁵⁴ frton. A pozsonyi marhavásárokon szintén a hizott magyar ökör 1884-ben 57—64 frton, 1887-ben 45⁶⁴—59⁰⁶ frton. Hasonlóképen hanyatlott a sertések és juhok ára is, s így az az árdepressió, mely a gabnatermelésnél sújtja a gazdát, ha nem oly nagy mérvben is, de az állattenyésztésnél is érezteti zsidbasztó hatását.

A nemzetközi barom- és húskereskedelem értéke. — A nemzetközi forgalomban az élő állatokon kívül, a friss és besózott vagy egyébként elkészített húsnak is nagy szerepe van. Még a közel múltban, midőn az európai államok hússzükségletüket maguk fedezték, a húsforgalom csak korlátolt volt, a vágómarhát többnyire eleven állapotban szállították a fogyasztó piacra. A mint azonban a nyugoteurópai államok roppant húsfogyasztása felköltötte a tenge-

¹⁾ Lásd Dr. Keleti Károly: Magyarország élelmezési statisztikája physiologiai alapon. Budapest, 1887., a 78 és 185. lapon.

rentúli országok versenyét, a nagy távolságról czélszerűbbnek bizonyult, élő állatok helyett húst szállítani s az Éjszakamerikai Egyesült-Államokból, Ausztráliából, az Argentini köztársaságból és Uruguayból roppant mennyiségű hús és húsféle szállittatik évenként a nyugoteurópai piacokra. A szállító eszközök tökéletessége s a hús frissen tartására szolgáló hűtőkészülékek utóbbi időben még a friss hús szállítását is lehetővé tették, mely azonban, a dolog természete szerint, csak a nyugoti partvidékekre szorítkozik, de Európa belsejébe nem igen hatolhat be.

A nemzetközi barom- és húskereskedés értékét, a mennyire lehetett a legutóbbi évről, a következő kimutatás tünteti fel:

Az ország neve	Év	B e v i t e l			K i v i t e l		
		e z e r f o r i n t o k b a n					
		élő állat	hús stb.	együtt	élő állat	hús stb.	együtt
<i>I. Európai államok :</i>							
N.-Británia és Irhon	1887	71,424	127,299	198,723	1,288	2,851	4,139
Németország	»	80,968	12,403	93,371	75,789	12,279	88,068
Franciaország	»	30,992	11,111	42,103	10,545	2,241	12,786
Oszt.-Magy. mon.	1886	13,298	763	14,061	38,768	2,201	40,969
Belgium	»	23,758	10,084	33,842	8,303	6,776	15,079
Dánia	»	1,635	891	2,526	17,973	7,993	25,966
Oroszország	»	—	—	—	24,361	935	25,296
Svájc	1887	17,983	2,273	20,256	5,607	2,145	7,752
Németalföld	1884	1,335	606	1,941	10,165	2,359	12,524
Olaszország	1887	5,162	62	5,224	4,848	1,549	6,397
Svédország	1884	428	2,865	3,293	6,278	155	6,433
Szerbia	1886	392	21	413	7,420	39	7,459
Norvégia	1887	597	2,615	3,212	44	—	44
Románia	1886	189	49	238	2,725	156	2,881
Bulgária	1884	98	12	110	2,740	49	2,789
Görögország	1887	993	21	1,014	14	—	14
Összesen	—	249,252	171,075	420,327	216,868	41,728	258,596
<i>II. Európán kívüli államok :</i>							
Éjszakam. Egyes.-Áll.	1886/87	6,181	913	7,094	21,067	158,165	179,232
Ausztráliai ang. gyarm.	1884	13,506	—	13,506	10,075	7,980	18,055
Britt-Canada	1886	—	2,519	2,519	14,590	1,653	16,243
Argentini köztárs.	»	386	100	486	4,489	8,283	12,772
Algír	1887	1,112	443	1,555	9,771	—	9,771
Uruguay	»	—	—	—	1,542	8,063	9,605
Uj-Foundland	1884	281	785	1,066	—	—	—
Ceylon	»	867	51	918	8	—	8
Fokföldi gyarmatok	»	34	362	396	33	37	70
Összesen	—	22,367	5,173	27,540	61,575	184,181	245,756
Mindössze	—	271,619	176,248	447,867	278,443	225,909	504,352

Látható e kimutatásból, hogy az emberi élelmezésre szolgáló háziállatok és hús nemzetközi forgalma mily óriási összegeket képvisel. Az európai államoknál természetesen a bevitel a túlnyomó, a kivitel határozott túlsúlyban csak Oroszországban, az Osztrák-Magyar monarchiában, Dániában és Szerbiában van. Legnagyobb értéket Nagy-Británia visz be, azután a Németbirodalom, de ez utóbbinál a kivitel csaknem egyensúlyt tart a bevittel, továbbá Franciaország. A bevitel értéke különben mind Nagy-Britanniába, mind Franciaországba az utóbbi évek alatt szakadatlanul csökkent, mi részint a bevitel mennyiségének tényleges csökkenéséből folyik, részint az állat- és húsarak hanyatlásából. Az állatbevitel különösen Franciaországba hanyatlott erősen, minek illusztrálásául érdekessének látjuk megemlíteni, hogy 1883-ban 186·8 millió franc értékű barom vitetett be, 1884-ben már csak 151·2 millió, 1885-ben 132·6 millió, 1886-ban 114·6 millió, 1887-ben pedig csupán csak 77·5 millió franc értékű.

2. Állati termékek és állategészségügy.

Állati termékek. — Az állattenyésztés hasznát számokban alig lehet kifejezni. Közvetlen hasznával, melyet husban, tejben, bőrökben, gyapjában stb. nyújt, méltán versenyez azon közvetett haszon, mely igaerő és trágya alakjában főtényezője a mezőgazdasági termelésnek. A közvetett hasznót, természetesen, lehetetlen megbecsülni, de még a közvetlen hasznót nyújtó állati termékekről sincsenek biztos adataink. Láttuk fentebb, hogy állatkivitelünk netto értéke a legutóbbi hat év átlagában 56 millió frtra rúg s alább az állati termékek forgalmánál látni fogjuk, hogy kivitelünk állati termékekből több mint 17 millió frttal haladja meg a behozatalt, e két összeg már 73 millió forintot képvisel, mint állattenyésztésünknek tiszta eredményét. Ez összeg azonban, kétségkívül eltörpül azon érték mellett, melyet állati termékekben magunk fogyasztunk el, hazánk határain belül. A múlt évben megjelent élelmezési statisztikánk szerint ¹⁾ csak a szorosabb értelemben vett Magyarországon évenként elfogyasztott hus- és kolbászfélék, szalonna, zsir, vaj, tej, turó, sajt stb. mennyisége 13·26 millió métermázsára, értéke pedig 467·1 millió forinttra rúg. Pedig az emberi élelmezésre szolgáló cikkek még nem meritik ki az állati termékeket, az ipari czélokra szolgáló bőrök, gyapju, szőrök stb. szintén tekintélyes mennyiséget és értéket képviselnek.

¹⁾ Dr. Keleti Károly: Magyarország népességének élelmezési statisztikája physiologiai alapon. Budapest 1887.

Kellő adatok hiányában mellőzve a legtöbb állati termékeket, ezuttal csak a hazai tej, vaj, sajt és juhturó termelési adatait akarjuk bemutatni, melyeket az országos tejfelügyelőség vezetőjének, Egán Ede felügyelő urnak szívesességéből s számításai alapján közölhetünk.

A szorosabb értelemben vett Magyarországon a fejős állatok számát s az előállított tej mennyiségét a következő kimutatás tünteti fel:

	Darabszám	Ellési %	Fejős álla- tokra redukálva	Darabon- kinti fejési eredmény	Egész állomány évi fejlése ¹⁾
				k i l o g r a m	
<i>Tehén</i> : magyar faj, nagy- és középbirtoko- soknál.	200,939		n e m f e j e t i k		
» magyar faj, kisbir- tokosoknál . . .	1.109,461	70	776,620	300	232.986,000
» színes táj - fajta nagy, közép és kisebb	434,006	80	347,200	500	173.600,000
» színes, tiszta vérű faj nagy, közép és kisebb	8,000	80	6,400	1,200	7.680,000
Összesen <i>tehén</i>	1.551,467	—	1.130,220	—	414.266,000
<i>Bivaly</i>	53,771	60	32,260	400	12.904,000
<i>Juh</i>	3.046,026	70	2.132,210	30	63.966,000
<i>Kecske</i>	202,224	70	141,550	60	8.493,000
Fejős állatok összesen	4.853,488	—	3.436,240	—	499.629,000

A termelt tej következőleg használtatott fel:

A temelt tejből felhasználott

	az összes tej terme- lés			fogyasztásra		sajt-, vaj- és turó- készítésre		kivételre	
	millió klgr.	millió klgr.	%	millió klgr.	%	millió klgr.	%	millió klgr.	%
Tehéntej . . .	415	399	96'14	9	2'17	—	—	7	1'69
Bivalytej . . .	13	12	92'31	1	7'69	—	—	—	—
Juhtej	64	10	15'63	54	84'37	—	—	—	—
Kecske tej . .	8	8	100'00	—	—	—	—	—	—
Összesen . .	500	429	85'80	64	12'80	7	1'40		

Sajttermelésre évenként körülbelül 6 millió klgr. téhen-tej használtatik fel, miből 0'5 millió kilogr. vagyis 5 ezer métermázsa sajt állittatik elő. E mennyiség azonban távolról sem fedezi a belfogyasztást, az 1882—87. évek átlagában a kivitt mennyiség levonása után is több mint 15 ezer métermázsa sajtot hozunk be.

A vaj előállítására 100 millió klgr. téhéntej, 1 millió bivalytej és 54 millió klgr. juhtej használtatik fel évenként, miből

¹⁾ A borjuk, illetőleg bárányok által elfogyasztott tej levonása után.

összesen 3 millió klgr. vagyis 30 ezer métermázsa vaj állittatik elő. Megjegyzendő azonban, hogy vajtermelésre használt tejmenntiség csak a nyert vaj mennyisége által csökken s mint lefölozött tej és irós tej fogyasztatik el s az előbbiből készül a száraz, sovány tehéntúró is, mely főleg a szegényebb nép kedvelt fogyasztási czikke.

Juhtúró készítésére 54 millió klgr. juhtej használtatik fel s az ebből termelt mennyiség 9 millió kilogrammra, vagyis 90 ezer métermázására rúg.

A mi a tej és vajtermékek értékét illeti, az összes kifejt tej körülbelül 27.5 millió frtot képvisel, miből 20.7 millió frt a tehén-, 1.3 millió a bivaly-, 5.1 millió a juh s végre 0.4 millió frt. a kecsketejre esik. Az összes értékből a közvetlenül elfogyasztott tej értéke 22.3 millió frtra tehető; a sajttá, vajjá és juhtúróvá feldolgozott tejé 4.7 millióra, a külföldre kivitt tejé pedig 0.5 millió forintra. A termelt vaj értéke pedig 2.7 millió frt körül ingadozhatik, a sajté ugyanannyi lehet, a juhtúró értéke pedig 2.2 millió forintra becsültetik.

Ausztriában a tejtermékekről pontos adatgyűjtés folyik, e szerint 1884-ben a tej és tejtermékek mennyisége következő volt:

kifejt tehén-, kecske- és juhtej	43.809,757	hektoliter
vaj, friss és sózott	422,170	m. m.
» kiolvasztott	205,202	» »
együtt	627,372	m. m.
<i>Sajt édes tejből:</i>		
kövr	48,480	m. m.
félkövr	66,128	» »
sovány	117,954	» »
sajt, túró savanyú tejből stb.	384,274	» »
sajt és túró összesen	616,836	m. m.

Mutatják e számok roppant elmaradottságunkat Ausztriával szemben. Igaz, hogy szarvasmarha-állományunk sokkal kisebb, mint Ausztriáé, de ez még nem magyarázza meg a különbséget. A főök abban rejlik, hogy Ausztriának, főleg egyes tartományokban kitűnő tejelő marhai vannak, melyek azonfelül jobban takarmányoztatnak; míg a magyar fajta szarvasmarha kevés tejet ad s a nagyobb tenyészgulyákban egyáltalán nem is fejik, hanem az egész tejet a borjuknak hagyják kiszopni.

Végül megemlítjük, hogy Franciaországban a kifejt tej mennyisége hivatalos adatok szerint 1885-ben 73 millió hektoliterre rúgott.

Magyarország külforgalma állati termékekkel. —

Árúforgalmi statisztikánk az emberi fogyasztásra szolgáló állati termények behozatalát és kivitelét a következő mennyiségekkel mutatja ki:

Az árú megnevezése	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban	1887-ben	Átlag 1882—87- ben
m é t e r m á z s á k b a n							
a) Behozatal:							
Fris hús (borju-, sertés-, juh- és marhahús) . . .	3,055	2,497	3,081	4,595	3,883	3,584	3,449
Elkészített hús (szá- ritva, füstölve, pá- czolva)	932	484	1,031	1,356	1,309	1,202	1,052
Disznózsir	7,144	4,683	2,819	2,180	2,891	3,127	3,807
Szalonna	1,300	895	1,312	1,363	1,748	1,639	1,376
Sonka	362	822	1,360	2,116	2,348	3,237	1,708
Kolbász	522	404	1,357	1,578	1,541	1,884	1,215
Szalámi	95	351	561	504	517	571	433
Tej	322	1,356	2,414	1,396	587	567	1,107
Fris és olvasztott vaj	1,434	1,666	2,585	2,397	2,391	1,785	2,043
Sajt	15,792	17,943	18,583	19,355	18,752	16,943	17,895
Liptai turó. . . .	26	44	34	65	59	59	48
Összesen .	30,984	31,145	35,137	36,905	36,026	34,598	34,133
b) Kivitel:							
Fris hús (borju-, sertés-, juh- és marhahús) . . .	5,787	5,805	7,666	10,328	11,666	14,104	9,226
Elkészített hús (szá- ritva, füstölve és páczolva)	987	563	471	463	517	985	664
Disznózsir	23,860	38,794	45,115	52,954	53,047	44,844	43,102
Szalonna	16,599	16,802	19,192	20,880	23,839	24,110	20,237
Sonka	33	167	329	316	352	321	253
Kolbász	2,023	148	134	190	202	229	488
Szalámi	290	3,419	3,690	3,965	4,318	5,114	3,466
Tej	59,635	61,709	66,848	70,670	73,867	85,447	69,696
Fris és olvasztott vaj	4,658	4,535	3,919	4,537	5,386	6,169	4,863
Sajt	4,542	1,675	1,789	1,697	2,494	1,862	2,343
Liptai turó. . . .	2,432	5,559	5,717	6,156	7,987	8,168	6,003
Összesen .	120,846	139,176	154,870	172,156	183,675	191,353	160,346

Legnagyobb mennyiséget sajtból hozunk be, kivitelünkben ellenben a tej, továbbá a disznózsir és szalonna játszik a főszerepet. A felsorolt fogyasztási cikkek következő értéket képviseltek:

Az árú megnevezése	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban	1887-ben	Átlag 1882 — 87-ben
	ezer forintokban						
	a) Behozatal:						
Fris hús (borju-, sertés-, juh- és marhahús)	122	100	181	204	210	161	163
Elkészített hús (száritva, füstölve és páczolva)	39	20	46	60	95	72	56
Disznózsir	372	244	129	85	120	138	181
Szalonna	57	39	60	55	70	68	58
Sonka	31	70	136	212	229	308	164
Kolbász	63	48	136	158	140	151	116
Szalámi	13	48	79	72	63	74	58
Tej	4	16	19	15	6	5	11
Fris és olvasztott vaj	122	142	201	161	151	111	148
Sajt	1,263	1,435	1,561	1,622	1,669	1,440	1,499
Liptai túró	1	2	2	3	3	3	2
Összesen	2,087	2,164	2,550	2,647	2,756	2,531	2,456
b) Kivitel:							
Fris hús (borju-, sertés-, juh- és marhahús)	347	348	422	549	615	683	494
Elkészített hús (száritva, füstölve és páczolva)	53	30	23	23	40	59	38
Disznózsir	1,288	2,095	2,146	2,199	2,202	2,039	1,995
Szalonna	764	773	875	866	1,001	1,054	889
Sonka	3	14	28	25	26	23	20
Kolbász	172	13	11	15	15	16	40
Szalámi	32	376	473	535	558	692	444
Tej	716	740	678	810	730	875	759
Fris és olvasztott vaj	354	345	252	267	215	285	286
Sajt	295	109	122	115	185	122	158
Liptai túró	122	278	286	295	399	366	291
Összesen	4,146	5,121	5,316	5,699	5,986	6,214	5,414

A kivitel értéke évről-évre erősen meghaladja a behozatalét. A behozatalban nagy összeggel csak a sajt szerepel, 1887-ben azonban a megelőző három évhez képest a sajtbehozatal érezhetőleg megcsökkent. Lehet, hogy ez összefüggésben van amaz életerős mozgalommal, mely a legujabb időben hazánkban a sajtttermelés érdekében kifejlődött. Sajnos, hogy ezzel ellentétben a sonkabehozatal évről-évre, és pedig meglehetősen arányokban, emelkedik, intő-jeléül annak, hogy sertéstenyésztésünknel a zsirtermelés mellett a hústermelést sem volna szabad elhanyagolni.

Az ipari nyers anyagul szolgáló állati termékek behozatalát és kivitelét az alábbi számok mutatják:

Az áru megnevezése	1882- ben	1883- ban	1884- ben	1885- ben	1886- ban	1887- ben	Átlag 1882— 87-ben
m é t e r m á z s á k b a n							
a) Behozatal:							
Gyapju (nyers, mosva, fésülve, fehérítve) . .	14,557	43,474	41,505	50,099	22,104	44,718	36,076
Nyers lóbbőrök, csikó- bőrök.	886	616	922	389	168	416	566
Nyers marhabőrök . . .	30,946	28,498	33,217	28,340	29,899	31,205	30,351
» borjubőrök	786	725	776	1,319	1,432	2,332	1,228
» juh-és kecskebőrök .	11,382	21,958	19,805	17,872	18,244	23,740	18,834
» bárány-és gödölye- bőrök.	1,457	3,101	4,418	2,682	2,838	10,135	4,105
Lószőr	1,416	1,475	1,410	1,330	1,326	1,738	1,449
Tehén, nyul, kecske s egyéb állatok szőre . .	1,228	1,487	1,714	1,597	1,752	2,196	1,662
Sörte és sörtehulladék .	1,441	1,463	1,383	1,382	1,601	1,872	1,524
Belek és hólyagok . . .	1,401	1,858	1,927	3,010	3,056	4,401	2,609
Állati faggyu	—	12,228	13,397	4,007	3,417	8,513	6,927
b) Kivitel:							
Gyapju (nyers, mosva, fésülve, fehérítve) . .	125,670	125,464	114,438	114,838	145,459	98,255	120,687
Nyers lóbbőrök, csikó- bőrök.	3,744	5,216	3,726	4,018	5,568	4,682	4,492
Nyers marhabőrök . . .	6,408	7,168	9,123	8,984	12,855	10,103	9,107
» borjubőrök	3,593	3,862	4,343	5,196	5,724	5,524	4,707
» juh-és kecskebőrök .	9,191	7,978	8,868	8,060	8,428	6,241	8,128
» bárány-és gödölye- bőrök.	3,677	7,481	4,677	4,402	6,422	5,901	5,427
Lószőr	727	556	544	457	552	554	565
Tehén, nyul, kecske s egyéb állatok szőre . .	1,123	1,483	821	392	992	736	924
Sörte és sörtehulladék .	259	522	1,714	464	651	380	665
Belek és hólyagok . . .	3,520	3,552	3,966	4,939	5,243	5,835	4,509
Állati faggyu	—	5,980	3,329	5,002	5,358	8,133	4,634

Daczára hogy bőrparunk saját szükségletünket sem képes fedezni, nyers bőrből sokkal többet hozunk be, mint a mennyit kiviszünk, mit nagymérvű állatkivitelünk s csekély marha- és juh-husfogyasztásunk magyaráz. Legtöbb marhabőrt Ausztriából hozunk be, hová értékes hizott marháinkat kiviszszük, borjubőrt ugyanonnan; juh- és kecskebőrt főleg Szerbiából, bárány- és gödölyebőrt pedig szintén Szerbiából, továbbá Bulgária- és Kelet-Ruméliából. 1866-ig Romániából is igen sok juh- és kecskebőrt hoztunk be, de onnan a behozatal 1887-ben már csaknem egészen megszűnt.

Érték szerint a fentebbi állati termékek forgalmát a következő kimutatás részletezi:

Az áru megnevezése	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban	1887-ben	Átlag 1882— 87-ben
	e z e r f o r i n t o k b a n						
a) Behozatal:							
Gyapju (nyers, mosva, fésülve, fehérítve)	3,748	11,195	3,310	3,846	2,992	5,142	5,039
Nyers ló- és csikóbőrök . .	80	55	85	33	13	31	49
Nyers marhabőrök	3,249	2,992	3,787	2,939	2,691	2,438	3,016
Nyers borjubőrök	150	138	139	261	300	427	236
Nyers juh- és kecskebőrök .	1,013	1,954	1,720	1,304	527	771	1,215
Nyers bárány- és gödölye- bőrök	270	574	987	584	192	659	544
Lószőr	191	199	183	140	111	126	159
Tehén, nyul, kecske és egyéb állatok szőre . .	141	171	360	63	70	143	158
Sörte és sörte hulladék . .	288	293	276	300	352	337	308
Belek és hólyagok	140	186	133	196	182	264	183
Állati faggyu	—	538	524	129	96	267	259
Összesen	9,270	18,295	11,504	9,795	7,526	10,605	11,166
b) Kivitel:							
Gyapju (nyers, mosva, fésülve, fehérítve)	32,360	32,307	9,193	12,476	23,704	15,595	20,939
Nyers ló- és csikóbőrök . .	318	443	317	358	441	343	370
Nyers marhabőrök	705	788	1,018	1,001	1,215	872	933
Nyers borjubőrök	790	850	964	1,148	1,240	1,080	1,012
Nyers juh- és kecskebőrök .	873	758	866	724	274	250	624
Nyers bárány- és gödölye- bőrök	680	1,384	1,076	1,063	518	443	861
Lószőr	102	78	73	50	53	46	67
Tehén, nyul, kecske és egyéb állatok szőre . .	124	163	164	17	45	40	92
Sörte és sörte hulladék . .	65	131	429	120	182	97	171
Belek és hólyagok	440	444	235	321	327	350	353
Állati faggyu	—	257	131	161	139	249	156
Összesen	36,457	37,603	14,466	17,439	28,138	19,365	25,578

A behozatalt a kivitel értéke itt is állandóan meghaladja; mit tekintélyes gyapjukivitelünknek köszönhetünk. Sajnos azonban, hogy a tengerentúli országok versenye a gyapjuárakat az utóbbi időben nagyon lenyomta. Az 1886. évi áremelkedést már a következő évben visszaesés követte, s minthogy 1887-ben kivitelünk mennyiségre is roppant nagyot csökkent, a gyapjuért befolyt összeg is nagyon alászállt.

Az állati termékek nemzetközi forgalma. — A nemzetközi forgalomban az állati termékek közül legnagyobb fontossággal bír a textil ipar egyik fő nyers anyaga, a gyapju, továbbá a nyers bőrök és a sajt.

A gyapjuforgalmat mennyiség és érték szerint a következő összeállítás mutatja:

Sorszám	Az ország neve	A nemzetközi gyapjuforgalom							
		mennyisége ezer métermázsákban				értéke millió forintokban			
		1876- ban	1885- ben	1886- ban	1887- ben	1876- ban	1885- ben	1886- ban	1887- ben
1	Nagy-Británia és Írhon	1,753	2,273	2,688	2,600	232'4	209'5	223'9	242'4
2	Franciaország . .	1,263	1,724	1,985	1,775	114'2	113'6	158'2	134'4
3	Németország . . .	707	1,132	1,242	1,246	111'2	97'8	127'2	125'4
4	É.-Am. Egy.-Áll. .	202	320	586	517	17'3	18'6	35'2	34'5
5	Osztr.-Magy. mon.	145	233	226	—	19'5	27'5	32'7	—
6	Belgium	519	438	392	—	62'3	30'7	27'4	—
7	Németalföld . . .	107	182	216	—	8'9	16'2	19'2	—
8	Eur. Oroszország .	72	102	90	—	16'7	22'0	18'3	—
9	Olaszország	84	111	121	111	14'9	11'6	13'4	11'0
10	Svájc	24	31	33	38	—	3'0	4'6	4'3
11	Svédország	19	21	—	—	3'7	3'2	—	—
12	Portugália	16	24	51	—	1'4	1'8	3'1	—
13	Dánia	6	11	11	—	1'1	0'9	1'0	—
14	Norvégia	4	5	5	6	0'6	0'5	0'6	0'7
a) B e v i t e l :									
1	Argentini köztárs.	893	1,284	1,321	—	40'7	71'9	63'4	—
2	Franciaország . .	211	370	488	445	29'9	36'3	52'8	48'1
3	Németország . . .	273	267	296	284	—	23'3	31'1	28'0
4	Osztr.-Magy. mon.	107	97	132	—	27'8	14'1	24'5	—
5	Eur. Oroszország .	193	234	375	—	16'8	12'9	21'0	—
6	Németalföld . . .	99	142	190	—	8'8	14'3	19'1	—
7	Britt-Kelet-India .	109	116	142	153	11'1	9'9	12'1	13'4
8	Uruguay	—	293	317	262	—	15'4	12'1	10'5
9	Nagy-Británia és Írhon	44	106	101	89	7'6	9'3	9'3	9'2
10	Algír	77	30	35	90	6'9	2'0	2'8	6'8
11	Spanyolország . .	19	27	92	—	1'4	1'8	6'4	—
12	Belgium	34	31	38	—	8'2	5'2	6'3	—
13	Románia	1) 32	33	21	—	1) 1'8	2'2	2'1	—
14	Olaszország . . .	6	6	23	13	1'1	2'0	2'8	1'4
15	Dánia	19	17	19	—	1'8	1'0	1'2	—
16	Svájc	8	11	11	12	—	0'8	0'8	0'9
17	Britt-Canada . . .	13	4	7	—	1'9	0'4	0'7	—
18	Portugália	8	7	7	—	0'5	0'3	0'4	—
19	Szerbia	—	—	2	—	—	—	0'1	—

1) 1877-ben.

Legnagyobb gyapjubevitele Nagy-Británniának, azután Franciaországnak van, tehát azon két országnak, mely a posztóipar terén vezérszerepet játszik. Nagy-Británia roppant bevitelének egy része azonban csak átvitel, az ausztráliai gyapju ugyanis Anglia közvetítésével jut a kontinens országaiba. Németországnak is nagy, és pedig folyvást emelkedő gyapjubevitele van, a minthogy posztóipara is nagy mértékben fejlődik. Az exportáló országok között kimutatásunkban az Argentini köztársaság foglalja el az első helyet, mivel Ausztrália gyapju kiviteléről, a mely minden más országét túlszárnyalja, adataink nincsenek. Minthogy azonban, a mint említettük, Ausztrália gyapjújának fő emporiumát Nagy-Británia képezi, ez utóbbi államnak országok szerint részletezett gyapjubeviteléből megközelítőleg Ausztrália gyapjukivitelét is megismerjük, kiegészítve Német- és Franciaország adataival, mely két államba újabb időben szintén jelentékenyebb mennyiségű gyapju vitetik Ausztráliából.

A három fő gyapjubevivő ország gyapjubevitelének értékét a származási hely szerint részletezve a következő számok mutatják:

Sorszám	Az ország neve, a honnan a behozatal történt	G y a p j u b e v i t e l							
		1876- ban	1885- ben	1886- ban	1887- ben	1876- ban	1885- ben	1886- ban	1887- ben
		Összesen millió forintokban				az összes bevétel ‰-ában			
1. Nagy-Británia és Írhon:									
1	Ausztrália	166'4	155'8	156'1	171'2	71'61	74'37	69'73	70'65
2	Britt birtokok Dél-Afrikában . . .	27'5	18'6	23'8	28'8	11'86	8'89	10'64	11'88
3	Oroszország . . .	6'0	10'5	10'2	10'2	2'55	5'04	4'54	4'21
4	Britt-Kelet-India .	9'8	8'2	10'5	10'2	4'24	3'91	4'69	4'20
5	Törökország . . .	3'0	3'2	5'4	5'9	1'28	1'52	2'42	2'41
6	Franciaország . .	1'0	3'5	4'8	4'2	0'42	1'66	2'15	1'74
7	Egyéb országok .	18'7	9'7	13'1	11'9	8'04	4'61	5'83	4'91
	Összesen . . .	232'4	209'5	223'9	242'4	100'00	100'00	100'00	100'00
2. Franciaország:									
1	Argentini köztárs.	25'1	44'5	52'6	41'5	21'98	39'17	33'25	30'88
2	Belgium	19'7	19'1	34'4	30'1	17'25	16'81	21'75	22'39
3	Nagy-Británia és Írhon	39'8	28'0	34'6	27'5	34'85	24'65	21'87	20'46
4	Algír.	6'8	1'9	2'8	6'7	5'96	1'68	1'77	4'98
5	Oroszország . . .	3'9	2'9	10'5	6'5	3'41	2'55	6'64	4'84
6	Uruguay.	4'8	5'6	4'1	5'9	4'20	4'93	2'59	4'39
7	Törökország . . .	4'8	2'5	3'5	4'0	4'20	2'20	2'21	2'98

Sorszám	Az ország neve, a honnan a behozatal történt	G y a p j u b e v i t e l							
		1876- ban	1885- ben	1886- ban	1887- ben	1876- ban	1885- ben	1886- ban	1887- ben
		összesen millió forintokban				az összes bevétel %-ában			
8	Spanyolország . .	1'1	0'9	3'5	3'0	0'96	0'79	2'21	2'23
9	Ausztrália	—	1'0	1'0	2'4	—	0'88	0'63	1'79
10	Németország . . .	2'1	2'4	3'4	2'1	1'84	2'11	2'15	1'50
11	Egyéb országok .	6'1	4'8	7'8	4'7	5'35	4'23	4'93	3'56
	Összesen . . .	114'2	113'6	158'2	134'4	100'00	100'00	100'00	100'00
3. Németország:									
1	Belgium	30'5	32'3	39'9	35'9	27'43	33'03	31'32	28'63
2	Nagy-Británia és Írhon	—	20'6	26'9	32'5	—	21'06	21'18	25'92
3	Argentini köztárs.	—	22'0	22'4	24'9	—	22'50	17'63	19'85
4	Franciaország . .	5'5	4'5	9'9	9'5	4'94	4'60	7'81	7'57
5	Ausztrália	—	2'7	3'6	5'4	—	2'76	2'86	4'31
6	Oszt.-Magy. mon.	15'6	4'5	7'0	3'9	14'03	4'60	5'47	3'11
7	Egyéb országok .	59'6	11'2	17'5	13'8	53'60	11'45	13'73	10'61
	Összesen . . .	111'2	97'8	127'2	125'4	100'00	100'00	100'00	100'00

Nagy-Británia gyapjubevitelének több mint 70 0/0-át az Ausztrália britt gyarmatok szolgáltatják, nagyon tekintélyes összeggel szerepelnek a délafrikai britt gyarmatok s újabban Kelet-India is. Az idegen országok közül Oroszország válik ki, mely Kelet-Indiával körülbelül egyenlő értékű gyapjút szolgáltat. Franciaország gyapjubevitelében első helyen az Argentini köztársaság áll, azután Nagy-Británia és Belgium következik, mindkét ország főleg a tengerentuli gyapjút közvetítvén. Németország gyapjubevitelében szintén a két utóbbi ország játsza a főszerepet s azután következik az Argentini köztársaság gyapjuja. Az osztrák-magyar vámterület gyapjukivitele míg 1876-ban 14'03⁰/0-át tette Németország gyapjubevitelének 1887-ben már csupán 3'11⁰/0-át.

A nyers bőrök nemzetközi forgalmát a következő kimutatás tünteti föl:

Sorszám	Az ország neve	B e v i t e l				K i v i t e l			
		1876- ben	1885- ben	1886- ban	1887- ben	1876- ben	1885- ben	1886- ban	1887- ben
		e z e r f o r i n t o k b a n							
1	Németország .	37,300	63,363	67,652	60,078	—	27,826	32,395	26,390
2	Franciaorsz.	62,909	72,719	65,838	58,415	14,066	24,498	22,592	21,357
3	Belgium . . .	16,694	30,286	27,803	—	22,381	22,747	13,802	—

Sorszám	Az ország neve	B e v i t e l				K i v i t e l			
		1876- ban	1885- ben	1886- ban	1887- ben	1876- ban	1885- ben	1886- ban	1887- ben
		e z e r f o r i n t o k b a n							
4	N.-Británia és Irhon . .	19,825	25,133	23,290	25,023	5,430	4,378	4,909	4,426
5	Osztr.-Magy. monarchia .	9,115	20,402	22,922	—	6,669	10,889	10,036	—
6	Olaszország . .	10,597	18,616	14,185	9,236	1,699	5,173	4,042	4,785
7	Németalföld . .	9,180	10,538	10,135	8,607	7,795	9,543	9,582	8,829
8	Britt-Canada . .	2,146	3,676	3,599	—	5,034	4,652	4,446	—
9	Dánia	1,165	1,541	1,428	—	2,545	4,236	4,389	—
10	Svájcz	—	959	723	655	—	2,855	2,686	2,471
11	Görögország . .	—	—	—	—	—	—	—	289
12	Szerbia	—	—	—	—	—	—	1,553	—
13	Algír	—	—	—	—	1,311	2,259	2,014	2,000
14	Uruguay	—	—	—	—	—	16,297	15,060	11,882
15	Argentini köz- társaság. . .	—	—	—	—	27,199	42,004	36,133	—

A nyers bőrök bevétele szoros összefüggésben van a bőripar fejlettségével. A bevívó országok élén korábban Franciaország állt, utjabban azonban Németország elérte, sőt el is hagyta. Legnagyobb bőrkivitele van az Argentini köztársaságnak, mely roppant marhaállományát részint hús- részint bőralakban értékesíti.

A nevezetesebb bevívó országok bőrbevitelét származási hely szerint a következő kimutatás állítja szem elé:

Sorszám	Az ország neve, a honnan a behozatal történt	A nyersbőr bevitel értéke							
		1876- ben	1885- ben	1886- ban	1887- ben	1876- ben	1885- ben	1886- ban	1887- ben
		összesen ezer forintokban				az összes bevitel ‰-ában			
1	Argentini köztár- saság	12,993	23,697	24,922	20,077	20'65	32'57	37'86	34'42
2	Németország . . .	8,271	6,723	5,934	5,213	13'15	9'25	9'01	8'90
3	Brazília	5,377	5,388	4,688	5,000	8'55	7'41	7'12	8'56
4	Törökország . . .	2,729	3,693	2,692	3,170	4'34	5'08	4'09	5'31
5	Uruguay	6,607	5,451	6,217	2,435	10'50	7'49	9'44	4'28
6	Nagy-Británia és Irhon	2,660	3,445	2,250	2,324	4'23	4'74	3'42	3'94
7	Belgium	2,092	2,025	1,996	2,212	3'33	2'79	3'03	3'77
8	Algír	1,222	2,162	1,829	1,870	1'94	2'97	2'77	3'25
9	Spanyolország . .	1,688	1,029	934	1,309	2'68	1'42	1'42	2'23
10	Egyéb országok . .	19,270	19,106	14,376	14,805	30'63	26'28	21'84	25'34
	Összesen	62,909	72,719	65,838	58,415	100'00	100'00	100'00	100'00

Sorszám	Az ország neve, a honnan a behozatal történt	A nyersbőr bevitel értéke							
		1876- ban	1885- ben	1886- ban	1887- ben	1876- ban	1885- ben	1886- ban	1887- ben
		összesen ezer forintokban				az összes bevitel %-ában			
Belgium:									
1	Argentini köztár- saság	8,324	14,164	12,609	—	49'86	46'76	45'35	—
2	Uruguay	3,389	4,978	4,512	—	20'34	16'44	16'23	—
3	Franciaország	1,052	3,853	3,279	—	6'30	12'72	11'79	—
4	Brazília	528	2,729	2,799	—	3'16	9'01	10'07	—
5	Nagy-Británia és Irhon	1,163	1,522	1,372	—	6'97	5'03	4'93	—
6	Németalföld	807	1,229	1,212	—	4'83	4'06	4'36	—
7	Németország	932	1,095	847	—	5'58	3'62	3'05	—
8	Egyéb országok	499	716	1,173	—	2'96	2'36	4'22	—
	Összesen	16,694	30,286	27,803	—	100'00	100'00	100'00	—
Nagy-Británia és Irhon:									
1	Britt-Ausztrália	1,317	4,995	4,918	5,391	6'64	19'87	21'12	21'55
2	Britt birtokok Dél-Afrikában	2,894	5,216	4,544	4,817	14'60	20'75	19'51	19'25
3	Britt-Canada	1,519	2,396	2,478	3,300	7'66	9'53	10'64	13'19
4	Éjszakam.Egyes- Államok	3,496	1,935	1,761	2,340	17'63	7'70	7'56	9'35
5	Britt-Kelet-India	32	3,001	2,442	2,097	0'16	11'94	10'48	8'38
6	Németország	1,600	554	1,136	1,149	8'07	2'21	4'88	4'59
7	Argentini köztár- saság	5,235	2,023	1,343	1,037	26'41	8'05	5'77	4'14
8	Oroszország	—	103	338	583	—	0'41	1'45	2'33
9	Egyéb országok	3,732	4,910	4,330	4,309	18'83	19'54	18'59	17'22
	Összesen	19,825	25,133	23,290	25,023	100'00	100'00	100'00	100'00
Olaszország:									
1	Argentini köztár- saság	—	1,639	3,203	2,210	—	8'80	22'58	23'93
2	Franciaország	2,077	3,239	1,822	1,576	19'60	17'40	12'84	17'06
3	Nagy-Británia és Irhon	2,563	4,475	2,598	1,353	24'19	24'04	18'32	14'65
4	Ázsiai angol bir- tokok	—	2,358	2,193	1,350	—	12'67	15'46	14'62
5	Osztrák-Magyar monarchia	1,173	1,911	1,806	992	11'07	10'26	12'73	10'74
6	Németország	322	451	428	391	3'04	2'42	3'02	4'23
7	Svájc	130	292	304	238	1'23	1'57	2'14	2'58
8	Egyéb országok	4,332	4,251	1,831	1,126	40'87	22'84	12'91	12'19
	Összesen	10,597	18,616	14,185	9,236	100'00	100'00	100'00	100'00

Franciaországba, Belgiumba és Olaszországba az Argentini köztársaságból kerül legtöbb nyers bőr, Nagy-Britanniába azonban saját ausztráliai, délafrikai és canadai gyarmataiból.

A nemzetközi forgalomban szintén nagy szerepet játszó sajt be- és kivitelét a következő számok mutatják:

Az ország neve	B e v i t e l				K i v i t e l			
	1876-ban	1885-ben	1886-ban	1887-ben	1876-ban	1885-ben	1886-ban	1887-ben
	e z e r f o r i n t o k b a n							
Nagy-Británia és Irhon	42,378	40,693	38,714	45,144	702	519	512	568
Franciaország	9,272	10,050	9,624	8,749	2,386	2,688	2,621	2,509
Olaszország	5,684	7,604	8,162	8,398	1,626	2,523	2,653	3,422
Németország	4,415	3,680	3,755	3,914	—	2,400	2,045	1,938
Éjszakam. Egyes-Államok	—	2,026	1,797	1,836	25,767	21,933	16,091	15,949
Oszttr.-Magy. mon.	846	1,604	1,321	—	909	684	430	—
Algír	1,011	1,413	1,376	1,180	—	—	—	—
Svájc	—	920	738	826	—	15,820	15,250	16,271
Dánia	458	566	370	—	14	31	43	—
Románia ¹⁾	313	207	152	—	¹⁾ 396	654	444	—
Norvégia	228	157	121	138	1	49	42	47
Németalföld	52	53	62	74	8,864	10,243	8,898	9,084
Belgium ²⁾	2,222	46	38	—	100	306	336	—
Britt-Canada	—	—	—	—	8,438	18,292	14,983	—

Nagy-Británia, mely nagy és kitűnő szarvasmarhaállománya mellett maga is igen sok sajtot produkál, évenként még 38—45 millió frt. értékűt visz be. A legfőbb sajt-kivivő országok gyanánt az Éjsz.-Amer. Egy.-Áll., Britt-Canada, Svájc és Németalföld szerepelnek.

Állategészségügy. — Az állattenyésztés virágzásának nincs nagyobb akadálya, mint az állati járványok, mert nemcsak az a veszteség csökkenti az állatlétszámot, melyet a járványok közvetlenül okoznak, hanem azon közvetett veszteség is, melyet a járványtól való félelem s a forgalom megszorítása okoznak. Az állati járványok különösen a külforgalmat zsidbasztják meg, mert a szomszéd államok elzárkoznak a veszlepett ország állatai elől. Hazánk szarvasmarha kivitele is csak azóta vett nagy lendületet, mióta az 1874. XX. törv.-czikk alapján életbeléptetett határzár segélyével sikerült a keleti marhavészt kizárni Magyarország területéről. Az állategészségügyről szóló említett törvény valóban nagy szolgálatot tett hazai állattenyésztésünknek s remélhető, hogy az állategészségügy rendezéséről hozott új 1888. VII. törv.-czikk a még létező hiányokat is orvosolni fogja.

Hivatalos statisztikánk az állategészségügyre vonatkozólag az utóbbi évben csak a megbetegedések eseteit mutatja ki, azt azonban

¹⁾ 1787-ben. — ²⁾ Belgium sajtforgalmába a tej is bele van számítva.

nem, hogy a különféle ragályos betegségekben hány darab hullott el, vagy irtatott ki. A betegedések átnézetét a következő táblázat nyújtja:

Betegségek	Megbetegedet					
	1885-ben		1886-ban		1887-ben	
	drb	‰	drb	‰	drb	‰
Himlőben:						
juh	2,312	9'16	5,361	46'69	993	14'76
Lépfenekben:						
ló	210	4'27	277	5'17	314	10'66
szarvasmarha	3,226	4'00	3,492	56'54	3,100	69'81
juh	1,695	6'71	544	4'74	633	9'41
sértés	7,211	68'26	—	—	5,263	95'12
Száj- és körömfájásban:						
szarvasmarha	74,886	92'80	1,063	17'21	230	5'18
juh	10,230	40'51	11	0'09	145	2'15
sértés	2,621	24'81	324	4'34	78	1'41
Ragályos tüdőlobban:						
szarvasmarha	1,102	1'37	905	14'65	545	12'27
Vérhasban:						
szarvasmarha	85	0'10	137	2'22	81	1'82
juh	42	0'17	103	0'90	204	3'03
Mételyben:						
szarvasmarha	424	0'52	258	4'18	241	5'43
juh	8,130	32'20	1,549	13'49	2,396	35'60
sértés	634	6'00	416	5'58	117	2'11
Taknyosság- és bőrféregben:						
ló	1,014	20'60	847	15'82	537	18'24
Jó indulatu buja kiütésben:						
ló	76	1'54	107	2'00	16	0'54
szarvasmarha	60	0'07	173	2'80	49	1'10
Rühben:						
ló	3,586	72'86	3,949	73'77	2,068	70'22
szarvasmarha	781	0'97	61	0'99	77	1'73
juh	2,749	10'89	3,889	33'87	2,350	34'92
Veszettségben:						
ló	6	0'73	11	0'21	10	0'34
szarvasmarha	13	0'17	87	1'41	118	2'66
juh	9	0'36	25	0'22	9	0'13
sértés	98	0'93	69	0'92	75	1'36
Orbánczban:						
sértés	—	—	6,652	89'16	—	—
Tenyészbénaságban:						
ló	—	—	162	3'03	—	—
Megbetegedett összesen:						
ló	4,922	100'00	5,353	100'00	2,945	100'00
szarvasmarha	80,699	100'00	6,176	100'00	4,441	100'00
juh	25,250	100'00	11,482	100'00	6,730	100'00
sértés	10,564	100'00	7,461	100'00	5,533	100'00

1885-ben a száj- és körömfájás járványos elterjedése a szarvasmarhák közt nagyon felszöktette a megbetegedések eseteit, a két utóbbi év azonban egészen normalis volt s állatlétszámunkhoz képest a megbetegedések éppen nem öltöttek nagy arányokat.

3. Baromfitenyésztés.

A baromfitenyésztésnek sokkal nagyobb nemzetgazdasági fontossága van, mint a legtöbbben hiszik. Mint mezőgazdasági mellékfoglalkozás, minden nagyobb költség nélkül, a különben kárbavesző hulladékot értékesítve, a baromfitenyésztés szép jövedelmi forrásul szolgál s míg két főproductuma, a hús és tojás népünk ételmezésében nagyon számottevő tényező, harmadik főproductuma a toll, nélkülözhetetlen alkatrésze ágyneműnknek.

Hazánkban a baromfitenyésztésnek nagyon alkalmas tere van. Nagyban előmozdítja az alföldön üzött tanyai gazdálkodás s ugyan ott a számtalan apró tavacska, mely a kacsák, s a tolla miatt még sokkal fontosabb lúd tenyésztésére megbecsülhetetlen. Baromfitenyésztésünk tényleg szép virágzásnak is örvend, mit leginkább bizonyít az a körülmény, hogy daczára nagy belfogyasztásunknak, sok millió értékű baromfit, tojást és tollat szállítunk évenként külföldre. Külforgalmunkat a baromfitenyésztés főbb termékeiből a következő kimutatás állítja szem elé:

Az árú megnevezése	Egység	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban	1887-ben	Átlag 1882—87- ben
a) Behozatal:								
Baromfi(minden- nemű eleven és leölt szárnyas)	drb	9,059	14,836	7,964	9,565	1,793	6,296	7,204
	mm.	78	136	279	340	347	396	263
Tojás	»	308	423	560	583	775	563	535
Ágytollak. . . .	»	505	412	325	360	272	1,070	491
Ludzsir	»	9	59	85	64	150	93	77
Ludmáj	»	1	—	1	1	2	2	1
Összesen . .	drb	9,059	14,836	7,964	9,565	1,793	6,296	7,204
	mm.	901	1,030	1,250	1,348	1,546	2,124	1,367
b) Kivitel:								
Baromfi(minden- nemű eleven és leölt szárnyas)	drb	1,118,046	486,077	739,003	755,448	676,362	520,364	715,883
	mm.	23,129	37,646	43,465	47,756	52,864	57,501	43,727
Tojás	»	61,123	69,501	77,270	101,428	88,471	116,040	85,639
Ágytollak. . . .	»	18,275	18,370	18,743	20,445	18,198	18,093	18,687
Ludzsir	»	151	276	226	216	230	241	223
Ludmáj	»	292	426	614	585	750	764	572
Összesen . .	drb	1,118,046	486,077	739,003	755,448	676,362	520,364	715,883
	mm.	102,970	126,219	140,318	170,430	160,513	192,639	148,848

Az itt kimutatott forgalom következő értéket képviselt :

Az áru megnevezése	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban	1887-ben	Átlag 1882—87- ben
a) Behozatal forintokban :							
Baromfi (ele- ven és leölt szárnyas) . .	24,067	42,355	32,287	34,000	25,443	29,576	31,288
Tojás	7,693	10,582	15,032	21,821	32,301	20,035	17,911
Agytollak . .	131,292	107,055	89,610	101,631	101,241	398,690	154,920
Ludzsír . . .	606	3,767	10,854	7,071	13,829	8,113	7,373
Ludmáj . . .	158	—	274	175	377	430	236
Összesen . .	163,816	163,759	148,057	164,698	173,191	456,844	211,728
b) Kivitel forintokban :							
Baromfi (ele- ven és leölt szárnyas) . .	3,499,521	3,069,412	4,116,500	3,716,836	4,225,490	4,100,515	3,788,046
Tojás	1,528,082	1,737,518	2,378,634	4,027,763	3,898,266	4,561,170	3,021,905
Agytollak . .	5,116,952	5,143,558	5,055,943	6,634,155	5,190,841	4,890,760	5,338,701
Ludzsír . . .	10,898	19,842	29,995	24,857	22,956	22,370	21,820
Ludmáj . . .	52,483	76,748	149,057	120,115	158,685	164,260	120,225
Összesen . .	10,207,936	10,047,078	11,730,129	14,523,726	13,496,238	13,739,075	12,290,697

A behozatal általában korlátolt, csak 1887-ben szökött fel a nagyobb mérvű tollbehozatal következtében, mely főleg Szerbiából származott. Kivitelünk nagyon tekintélyes értéket képvisel különösen a tojáskivitel öltött nagy arányokat az utóbbi három év alatt.

Árúforgalmi statisztikánk szerint hazánkból a tojás leginkább csak Ausztriába megy, így 1887-ben a 4:56 millió frt. értékű tojásból 4:22 millió frt. értékű Ausztriába vitetett s csak 294 ezer frtnyi Németországba és 23 ezer frt, értékű Svájcba stb. Kétségtelen azonban, hogy az Ausztriába kivitt tojás nem mind ott fogyasztatik el, hanem monarchiánk egyre növekedő tojáskivitelében is tetemes összeggel szerepel.

Hogy a baromfitenyésztés termékei mily nagy összegekkel szerepelnek a nemzetközi forgalomban, a következő kimutatásból látható :

Az ország neve	B e v i t e l				K i v i t e l			
	1876- ban	1885- ben	1886- ban	1887- ben	1876- ban	1885- ben	1886- ban	1887- ben
	e z e r f o r i n t o k b a n							
	B a r o m f i :							
Németország . .	6,100	4,684	5,065	6,329	—	1,141	930	926
Franciaország . .	3,044	5,592	5,231	5,366	3,480	4,740	4,738	5,548
Nagy-Británia és Írhon	2,970	6,554	3,519	4,101	—	—	—	—
Svájc	—	441	2,097	1,584	—	20	68	26
Osztr.-Magy. mon.	—	1,016	1,016	—	—	1,597	1,949	—
Olaszország . .	27	50	44	40	2,381	5,012	4,196	3,749

Az ország neve	B e v i t e l				K i v i t e l			
	1876-	1885-	1886-	1887-	1876-	1885-	1886-	1887-
	ban	ben	ban	ben	ban	ben	ban	ben
	e z e r f o r i n t o k b a n							
Nagy-Británia és	T o j á s :							
Irton	26,204	29,266	28,841	30,857	—	—	—	—
Németország . . .	12,800	10,645	12,264	16,927	—	996	912	1,041
Franciaország . .	3,106	4,913	4,573	4,176	18,324	11,592	10,722	11,038
É.-Amer. Egy.-Áll.	1,323	5,202	4,563	4,116	17	109	97	128
Belgium	3,341	3,226	3,250	—	2,046	2,229	1,718	—
Svájc	—	1,893	1,590	1,808	—	12	8	14
Norvégia	127	253	271	236	—	—	—	—
Osztr.-Magy. mon.	554	240	173	—	3,988	8,746	11,343	—
Olaszország . . .	6	214	190	120	9,389	15,015	11,701	9,688
Dánia	40	64	50	—	893	1,868	2,241	—
Románia	¹⁾ 3	—	17	—	¹⁾ 16	130	125	—
Britt-Canada . . .	—	—	—	—	1,059	3,762	3,551	—
	T o l l :							
Németország . . .	8,250	9,392	9,616	8,954	—	2,781	2,961	2,991
Osztr.-Magy. mon.	1,038	1,707	1,732	—	6,554	8,289	9,291	—
Nagy-Británia és								
Irton	1,090	1,028	1,016	900	—	—	—	—
Franciaország . .	705	955	812	601	1,020	539	759	772
Svájc	—	719	440	558	—	14	18	16
Olaszország . . .	—	40	30	89	—	252	310	248

Legtöbb baromfit Németország visz be. Franciaországnak szintén jelentékeny bevitelével lépést tart a kivitel. Olaszország csekély bevitel mellett tekintélyes értékű baromfit visz ki.

A baromfinál sokkal nagyobb értéket képvisel a tojás, s itt ismét Nagy-Británia az első bevívó ország. A kivívó országok közül Francia- és Olaszország s ujabban az Osztrák-Magyar monarchia válnak ki.

Tollból legnagyobb bevitele Németországnak s legnagyobb kivitele saját monarchiáknak van. Örvendetes, hogy valamint a tojásból, tollból is mind nagyobb értékűt szállítunk külföldre.

4. Vadászat.

Tekintve az értéket, melyet produkál, a vadászatnak közgazdasági értékét sem lehet elvitatni. Sajnos, hogy a hazánkban elejtett vadakról eddigelé megbízható statisztikai adatgyűjtés nem történt, mert az állami erdők igazgatósága által 1884-ben összeállított adatok, távolról sem tüntetik fel az ország egész területén elejtett vadakat. E fentartással jobb híján mégis közöljük ez adatokat:

¹⁾ 1877-ben.

A vadak megneve- zése	Magyar- ország	Horvát- Szlavon- ország	Együtt	A vadak megneve- zése	Magyar- ország	Horvát- Szlavon- ország	Együtt
a) Hasznos vadak:							
d a r a b				d a r a b			
Szarvas . .	2,252	65	2,317	Fürj	53,190	5,037	58,227
Dámvad . .	713	—	713	Haris	5,937	—	5,937
Óz	10,263	980	11,243	Vadlúd . . .	2,635	29	2,664
Zerge . . .	51	2	53	Vadrucza . .	44,286	4,625	48,911
Muflon . . .	14	—	14	Szárcsa . . .	8,549	—	8,549
Vaddisznó .	3,077	58	3,135	Túzok	343	—	343
Mezei nyul .	287,569	12,966	300,535	Daru	91	—	91
Teng. nyul .	12,255	64	12,319	Erd. szalonk.	14,038	4,203	18,241
Különf. eml.	196	—	196	Vizi szalonk.	8,751	1,239	9,990
Süketfajd .	282	11	293	Vadgalamb .	15,456	1,238	16,694
Nyirfajd . .	125	—	125	Fenyves és			
Hófajd . . .	52	50	102	huros rigó .	32,592	1,540	34,132
Császarmad.	4,660	540	5,200	Különf. szár-			
Fácán . . .	37,296	2,332	39,628	nyas	12,005	—	12,005
Fogoly . . .	238,747	9,683	248,430	Összesen .	795,425	44,662	840,087
b) Kártékony vadak:							
d a r a b				d a r a b			
Medve . . .	260	20	280	Különf. eml.	3,618	1,580	5,198
Borz	1,475	165	1,640	Sas és keselyű	4,219	1,132	5,351
Vidra	534	16	550	Sólyom, ká-			
Hiúz	35	—	35	nya, ölyv,			
Farkas . . .	500	404	904	vércse	35,264	1,495	36,759
Vadmacska .	1,126	218	1,344	Bagoly	6,970	630	7,600
Róka	17,977	1,905	19,882	Varju, szarka	114,890	6,416	121,306
Nyest	1,672	488	2,160	Különf. szár-			
Görény . . .	4,476	—	4,476	nyas	22,019	780	22,799
Menyét . . .	9,277	1,531	10,808	Összesen .	224,312	16,780	241,092

A lelőtt vadakról eddigelé Poroszország gyűjtött igazán megbízható adatokat ¹⁾ s e szerint a porosz állam 348,331 □ kméter területén 1885. ápril 1-jétől 1886. márczius 31-éig 11.824,096 márka értékű vad ejtetett el. Az elejtett vadakat nemük szerint a következő kimutatás részletezi:

Szőrmés vad:

Rénszarvas (Elch-wild)	9 darab	Dámvad	8,586 darab
Rőt vad (szarvas fé-lék)	14,986 »	Óz vad	109,702 »
		Sertevad	9,391 »
		Nyúl	2.373,499 »

¹⁾ Zeitschrift des kön. preussischen statistischen Bureaus 1887, III. — IV. Heft.

Tengeri nyúl	314,116 darab	Kövényest	5,340 darab
Róka	85,247 »	Görény	27,149 »
Rorz	5,098 »	Menyét	23,593 »
Vidra	4,102 »	Fóka	592 »
Vadmacska	626 »	Hód	17 »
Fanyest	5,614 »	Farkas	4 »

Összesen szőrmés vad . . 2.987,671 darab.

Szárnyas vad:

Siketfajd	397 darab	Mocsári szalonka . .	52,011 darab
Nyírfajd	6,036 »	Hattyú	277 »
Császármadár	2,252 »	Vadlúd	3,425 »
Fogoly	2.521,868 »	Vadkacsa	270,071 »
Fürj	102,839 »	Huros	1.295,507 »
Fácán	139,628 »	Gém	16,400 »
Túzok	818 »	Kárakatoná	508 »
Erdei szalonka	41,299 »	Ragadozó	120,103 »

Összesen szárnyas vad . . 4.573,439 darab.

Poroszország ez adataiból is látható, hogy hazánknak vadakban való nagy gazdagsága mellett, lehetetlen, hogy oly csekély volna az elejtett vadak száma. E tekintetben még hivatalos statisztikai felvételre van szükség, ha kellő tájékoztatást akarunk szerezni. Gyűjtetett azonban már eddig is a vadászterületek és bérletek viszonyait ismertető becses statisztikai anyag, melyet dr. Keleti Károly igen érdekes feldolgozásban tett közzé.¹⁾ Ez értekezést rövid kivonatban a következőkben ismertetjük: Magyarország 12,788 községe közül (városokkal együtt) 12,305 község bir vadászterülettel, míg 483 község ilyennel nem rendelkezik. A községek kezén levő összes vadászati terület, a kataszterben kimutatott terméketlen területtel együtt 25.621,695 hold, melyből 10,958 községnek 23.939,126 holdja vadászatilag bérbe volt adva, 1,347 községnek 1.692,569 holdnyi területe ellenben nem volt bérbe adva, mert maga a község kezelte, vagy egyelőre ki nem volt adható, mert bérlő nem jelentkezett. Az összes községi birtokból tehát 93.50/0 volt tényleg bérben és csak 6.50/0 vár még bérbeadásra, vagy nem lesz kibérelve.

A kibérelt közel 24 millió holdnyi községi birtoknak vadászati évi bére 300,913'97 frt., úgy hogy 100—100 hold községi vadászterületre országos átlagban 1'26 frt. esik.

Ha e jövedelmet tőkésítjük, a mint azt a jövedelem állandóságánál, sőt folytonos fokozásánál fogva bátran tehetjük, hat millió frtnyi oly alapvagyonra nyerünk, melynek létezéséről előbb tudomásunk sem volt.

¹⁾ Vadászlap. 1888. 23. szám.

Ez érték és jövedelem azonban, mely egyébiránt a föld gazdasági jövedelmétől teljesen függetlenül jelentkezik, csak azon közel 24 millió holdra esik, melyet főntebb községi birtokul kimutattunk.

Az ország háromszögileg fölmért összes területéből 48.567,000 holdból, levonva a községi területet, nyerünk 22.905,000 holdat, mint kincstári, egyházi, uradalmi s egyéb nem községi birtokot.

A ki a hazai vadászat viszonyait ismeri, tudni fogja, hogy e különféle czimű uradalmi birtok vadászati értéke jóval több a községinél. Ha tehát ezen uradalmi birtokot a községeknél tapasztalt bérék szerint számítjuk, 285,500 frtot nyerünk.

Ezen 285,500 frtnyi jövedelem ugyan fictiv, mert a hol a vadászat tényleg bérbe adva nincs, nem foly be közvetlenül az illető birtokos jövedelmei közé, de bizonyára ép úgy, sőt fokozott mértékben foly be a föld értékére és tőkésítve 5.710,000 frtnak felel meg, mely a magyarországi összes földbirtokot közel 12 millió frttal emeli értékben tisztán a vadászat által.

Visszatérve azonban és közelebbről tekintve csakis a községi vadászati bérviszonyokat, itt csodálatos eltérésekre találunk.

Legolcsóbban a bérletek Erdélyben, legdrágábban a Duna két partján jelentkeznek. Mig Csik megyében 100 hold vadászati terület évi bére csak 8 kr, Udvarhelyben is csak 10 kr, addig Sopron megyében 100—100 hold után 6'45 frtot, Pozsonyban épen 8'47 frtot kell fizetni. Még nagyobb eltérések mutatkoznak a 25 szab. kir. vagy törvényhatósági joggal felruházott városoknál, szóval sűrűbben lakott s így keresettebb városi vadászterületeknél.

Az ország legdrágább vadászterülete Pozsony városé, melyben 22'09 frt. esik 100 hold után; bár Pozsony-, Nyitra-, Sopron- és Vas megyékben még több 20—21 frtos vagy 10 frtot legalább meghaladó vadászbérlettel találkozunk 100 holdankint. Legközelebb áll ezekhez Budapest 9'94, Sopron 8'99 és Kolozsvár 8'50 forinttal. Ez utóbbi szám annál feltűnőbb, mert Erdélyben nagyon olcsó a vadászterület s átlagban csak 24 kr-ra tehető 100 holdankint.

Egyáltalában azt tapasztalni, hogy nem ott legdrágább a községi vadászterület, hol a legértékesebb vad: szarvas, őz, vaddisznó, medve, fajd stb. található, hanem ott, hol az apró vad: nyul, fogoly kínálkozik legnagyobb számban. Ezért mutatnak nagy átlagokat holdankint Sopron, Moson, Vas, Pozsony, Nyitra megyék községei; mig a zergés Liptó és Szepes, Krassó-Szörény és Hunyad: a rótvadban bővelkedő Máramaros, a medvék főtanyája Erdély igen

alacsony átlagokkal érik be. Ennek magyarázata az apró vadnak kényelmes ejtése községi területen, míg a többnyire erdőségekben tanyázó nagy vad a jobban irtott s erősebben zaklatott községi erdőségekben ritka, a miért is ez utóbbiak nagyobb bérösszeget nem érnek el. Viszont pedig a mellett bizonyít e tapasztalat, hogy nagyobb vadjaink nagyobb uradalmi területeken honosak, miért is ezek vadászati értékét a fentjelzett 571 millió frtnál jóval magasabbra kellene becsülnünk.

Szükséges azontul megtekintenünk a vadászati területek viszonylagos nagyságát, mit legjobban a következő hét osztályzat szerint ítélnünk meg. Bármily érdekes volna, térszűke miatt mellőzzük itt az egyes megyék és városok szerint részletezett kimutatást, csakis országrészek szerint közöljük a vadászterületek kategóriáit:

Országrész	50	51—100	101—200	201—500	501—1000	1001—2000	2000 holdon fe- lüli ter. fekszik	Összesen
	holdig terjedő területen fekszik							
I. Duna balpartján .	14	28	105	397	543	579	440	2,106
II. » jobbpartján	3	18	65	362	749	844	546	2,587
III. Duna-Tisza közén	—	2	1	10	33	103	339	488
IV. Tisza jobbpartján	25	42	126	350	597	456	237	1,833
V. » balpartján .	2	13	27	105	236	362	354	1,099
VI. Tisza-Maros szögén	2	6	7	53	105	178	469	820
VII. Erdélyben	6	14	31	115	315	653	891	2,025
Összesen . . .	52	123	362	1,392	2,578	3,175	3,276	10,958

E kis táblázatból látni, hogy megfelelőleg a vadászatiilag használható terület természetének, a két utolsó kategoria t. i. az 1000 és a 2000 holdon felüli vadászterület a legtöbb az országban. E két rovatra a bérbeadott 10,958 összes vadászterület közül 6,451 terület, vagyis az egésznek két harmada esik, míg az 1,000 holdon aluli egész 50 holdig terjedő vadászterületek alig teszik ki a harmadik harmadot. 50 holdig, sőt 200 holdig terjedő vadászterület alig is fordul elő és inkább csak apróbb enclave-okat jelent, melyeket valamely nagyobb terület vadászbirtokosának bizonyára csak szükségből kellett, gyakran aránylag elég magas áron kibérelni. Nagyobb számmal már csak 200 holdon felül kezdődik a bérbeadás, mi a posteriori statisztikailag igazolja a törvényhozás helyes eljárását, hogy 200 holdon alul nem enged meg önálló vadászatot.

5. Halászat.

Haltenyésztésünk és az új halászati törvény. — Vizeinknek korábban csaknem mesés halbősége már régóta megszűnt, sőt lehet mondani, hogy az ellenkező végletbe csapott át s folyóink, tavaink ma már annyira el vannak néptelenedve, hogy a halászat teljesen megszűnt gazdaságilag azon fontos kereseti ág lenni, melyre vizeink nagy száma s tenyésztésre alkalmas voltánál fogva hivatva van.

Hal-állományunk pusztulása két fő okra vezethető vissza. Egyik folyóink szabályozása, mely megszüntette azon nagy területmű kiöntéseket, hol a csendes, sekély vízben a halak ikráikat kényelmesen lerakhatták, az apró ivadék könnyen megtalálta első táplálékát s az áradás visszahuzódásával megerősödve mehetett át az anyamederbe. Jelenleg szabályozott folyóinkban a nagy víz hatalmas sodra, a gőzhajók zakatolása és erős hullámverése s a szerte kóborló ragadozó halak, részint a peték lerakását és kikelését gátolják, részint a kikelt apró halakat pusztítják el. Hal-állományunk pusztulásának másik fő oka ama kiméretlen, rabló halászat volt, melyet, törvényes tilalmak hiányában, az ívási időre s az apró ivadékra való tekintet nélkül folytattunk.

Azt a hátrányt, melylyel a folyamszabályozások jártak a haltenyésztésre nézve, a mesterséges költéssel és haltenyésztéssel lehet ellensúlyozni. A kormány meg is tette ez irányban a szükséges kezdeményezést, a mennyiben Iglón egy állami haltenyésztőintézetet állított fel s egy országos halászati felügyelőséget szervezett, melynek rendeltetése, hogy a haltenyésztés iránt országszerte fölkeltsse az érdeklődést, s a magántenyésztőket ellássa a szükséges tervekkel és utbaigazításokkal.

Az iglói állami haltenyésztőintézetben ¹⁾ 1887-ben 238,500 darab ikra állt költés alatt s 13 folyamodó közt 201,600 darab pisztráng-zsenge osztatott szét. A mondott évben az egész országban körülbelül 27 mesterséges halköltő telep állt működésben.

A mesterséges tógazdaságra is látunk itt-ott kísérleteket, az országos halászati felügyelő eddigelé 2640 kat. holdra terjedő területekről készített terveket, melyeknek 30⁰/₀-ka már is foganatosítva van.

A halasgazdaságokhoz szükséges alkalmas egyének kiképzésére is van némi remény, a mennyiben két külföldi vállalkozó aján-

¹⁾ Az országos halászati felügyelő jelentése. Közgazd. Értesítő, 1888. 11. szám.

latot tett egy tanfolyammal kapcsolatos mintatelep felállítására az állam pénzbeli támogatása nélkül.

Meg kell még emlékeznünk azon érdekes kísérletről, mely a Dunának angolnával való benépesítése céljából történt. A német halászati egyesület a Duna felső szakaszán tett 7 évi szakadatlan kísérletezésével bebizonyította, hogy az angolna a Dunában is megél és elég gyorsan növekszik, az egylet kezdeményezése folytán s a halászati felügyelő közreműködésével tehát 1887-ben az Éjszaki tenger partjáról 600 ezer darab különböző nagyságu angolnaivadék hozatott be, melynek fele Budapest alatt a soroksári dunaágban bocsáttatott el, 45 ezer Zimonynál, a többi pedig a Duna torkolatához közel, Galacz alatt.

Az elmondottak azonban összevéve sem birnak annyi fontossággal, mint az, hogy az annyira szükséges s oly régóta nélkülözött halászati törvény végre-valahára meghozatott. A halászatról szóló 1888. évi XIX. törv.-czikk, remélhetőleg véget fog vetni az eddigi esztelen halpusztításnak s haltenyésztésünknek biztosítván a szükséges létfeltételeket, népünk élelmezésében az ismét fontos szerepet fog betölteni.

A halászatról szóló törvény kimondja, hogy a halászat joga a földtulajdon elválaszthatatlan tartozékát képezi s a meder tulajdonosát illeti. Árvizek kiöntéseiben az árvíz által borított területek birtokosát illeti ugyan a halászat, de tiltva van neki, a halaknak a folyóba való visszatérését megakadályozni.

A halászat gyakorlása, a vadászat analogiájára van szervezve s a ki halászni akar, halászejegyet tartozik váltani s azt halászás közben magával vinni köteles.

Törvényünk megállapítja a zárt és nyílt vizek fogalmát. Zárt vizekben, melyhez a mesterséges halastavakon kívül mindazon egyetlen birtokos, vagy több birtokos osztatlan tulajdona közt fekvő vizek tartoznak, melyek más halattartó vizekkel nincsenek oly összeköttetésben, hogy a halak az egyikből a másikba átmehetnének, — a halászatot, a halászatra jogosult korlátlanul gyakorolhatja.

Nyílt vizekben, ha oly fekvésűek és terjedelműek, hogy rajtuk a halászat a szomszéd birtokosok sérelme nélkül és okszerűen üzhető, a halászatot az egyes jogosítottak a törvényes korlátok közt önállólág gyakorolhatják, ellenkező esetben csak társulattá alakulva. A halászati társulatok alakítását és szervezetét a törvény részletesen megállapítja. Ha a halászati társulat az érdekeltek vízterület szerinti többségével meg nem alakul, vagy ha az alapszabá-

lyokban megállapított kötelességeit nem teljesíti, vízterületén a halászati jog a hatóság által 6 évre bérbeadandó.

Törvényünk az esztelen halpusztítás meggátlása végett a halak tenyészetére szükséges tilalmi időszakokat állapítja meg. A tilalmi időszakok következőleg állapítottak meg: április 1-től — június 15-keig tilalom alá esik: a fajtok, fogas-süllő, kecsege, kősüllő, márna, sőreg, színtok, tetemes tok, víza; április 1-től július 15-keig: a ponty (potyka, pozsár); szeptember 15-kétől január 31-keig: a lazac és pisztráng; márczius 1-től április 30-ig: a lepényhal (pérhal); márczius 1-től május 31-keig a galócza; április 1-től május 15-keig: a rák.

Új halfajoknak az országban meghonosítása és létező halfajoknak egyes vidékeken veszélyeztetett tenyésztése érdekében a földm., ipar és keresk. miniszter ilyen halfajok halászatát az országban, illetőleg egyes vidékeken három évre terjedhető ideig eltilthatja.

Fontos az esztelen halpusztítás meggátlására azon intézkedés is, hogy a törvényben minden egyes halfajra nézve felsorolt méreteknél kisebb halakat fogni tiltva van. El van tiltva továbbá minden oly halászati eszköz használata s a halászatnak mindazon módja, mely a halpusztítást nagyon elősegíti.

A halak szaporodásának előmozdítása végett a törvény kimondja, hogy az állandóan víz alatt levő oly területek, melyek a halak ivására s a halivadék fejlődésére alkalmasak, kiméleti terekké nyilváníthatók. A kiméleti térré való nyilvánítás iránti eljárás az érdekeltek kérelmére, vagy hivatalból indítható meg. Kiméleti tereken a halászat, vadászat, a béka fogás, csolnakázás, fürdés, kavics- és iszapszedés, általában a halak ivását és fejlődését hátráltató minden művelet tiltatik.

A halászati törvény intézkedéseinek áthágója kihágást követ el s 5, 25, 50, 100 sőt 200 frtig terjedhető pénzbüntetéssel büntetetik.

Tengeri halászat. — Édesvízi halászatunknál sokkal csekélyebb jelentősége van tengeri halászatunknak. Hazánk erősen continentális fekvésénél fogva itt nem is várhatunk valami nagy arányú fejlődést. Jelenleg a magyar-horvát tengerparton fogott halak értéke alig rúg másfél százezer forintba s ennek is jó része olasz halászokra esik.

Hogy a tengeri halászat Európa némely államaira nézve mily roppant fontossággal bír, az alábbi pár kimutatással kívánjuk feltüntetni.

Különösen Norvégiában a tengeri halászat a nemzeti fő-foglalkozások egyike. Csak a nagy halászatot véve ¹⁾, a norvég halászok évenként 33'4—68'3 millió darab tőkehalat fognak 5'53—8'64 millió forint értékben, 0'50—1'13 millió hektoliter heringet 1'92—4'43 millió forint, 4'19—6'23 millió darab makrélát 345—435 ezer forint, 289—583 ezer kilogramm lazacot 178—327 ezer forint, 0'99—1'26 millió darab tengeri rákot 162—245 ezer forint értékben s ezenkívül 0'76—2'43 millió forint értékű galóczát s 2'8—5'6 ezer forint értékű osztrigát. Ugy hogy a nagy halászat alkalmával fogott halak évenként 10'67—16'37 millió forint értéket képviselnek.

Franciaország is igen nagy mértékben üzi a tengeri halászatot, 1884-ben 141,990 egyén foglalkozott tengeri halászattal, s 24,275 hajó 163 ezer tonnátartalommal állt a halászat szolgálatára s 35'18 millió forint érték álltítatott elő, míg a megelőző évben a tengeri halászat 42'89 millió forint értéket produkált. A fogott halak mennyiségét a következő kimutatás tünteti fel:²⁾

Sorsz.	Halászati termékek	Egység	1881	1882	1883	1884	1885
1	Tőkehal	tonna	27,379	29,817	34,398	36,519	39,784
2	Hering	»	39,102	25,420	36,854	45,973	44,934
3	Makréla	»	5,867	5,363	6,633	9,599	8,653
4	Szardina	1000 db.	372,940	512,803	1,148,376	411,819	494,078
5	Ajók	tonna	1,600	1,629	2,230	5,198	39,712
6	Egyéb halak . . .	»	49,940	53,310	53,015	52,371	54,769
7	Osztriga	1000 db.	374,986	155,761	157,666	119,277	126,580
8	Oriás csiga . . .	hekt.	506,394	922,153	578,631	481,260	534,000
9	Egyéb kagylók .	»	214,993	315,479	291,834	367,678	437,000
10	Teknős állatok .	1000 db.	1,906	1,564	1,713	1,927	1,795
11	Tengeri rák . . .	tonna	1,216	1,039	1,316	1,572	1,778
12	Tengeri trágya .	mmázs.	2.142,416	2.373,536	2.456,031	2.497,147	2.390,000

Még nagyobb értéket képvisel az angol tengeri halászat eredménye. Angliáé 1887-ben 41'04 millió forintra, Skóciaé 13'97 millió forintra, Irlandé pedig 6'43 millió forintra rúgott.

Álljon itt befejezésül néhány adat Németalföld tengeri halászatáról³⁾. 1886-ban a tőkehal fogással foglalkozó hajók száma 138-ra, a heringfogással foglalkozóké pedig 462-re rúgott, az előbbieket sze-

¹⁾ Annuaire statistique de la Norvège. 1887. Kristiania 1888.

²⁾ Annuaire statistique de la France. Dixième année. 1887.

³⁾ Statistical abstract for the principal and other foreign countries. London, 1888.

mélyzete 1,932, az utóbbiaké 6,576 főből állt. Összesen 16,693 tonna tőkehalat fogtak 620 ezer forint értékben s 350 millió darab heringet 34 millió forint értékben.

6. Méhészet.

Méhtenyésztés. — Minél inkább sújtja mezőgazdaságunkat a rá szakadt világverseny, annál nagyobb fontosságot kell tulajdonítanunk a mezőgazdasági mellékfoglalkozásoknak, melyek pótolni hivattvák földmivelő népességünk megapadt jövedelmét.

A mezőgazdasági mellékfoglalkozások közt kiváló helyet foglal el a méhészet, mely a tökéletesbült tenyésztési mód szerint üzve, szép jövedelemmel jutalmazza a fáradságot, a nélkül, hogy költséges befektetést igényelne.

Ujabb időben a méhészet ügye hazánkban sokat haladt. Az érdeklődés meglehetősen tág körökben felköltetett iránta, miben a társulati tevékenységen kívül nagy része van az állami közegeknek, a méhészeti felügyelőnek és vándortanítóknak; kik egyuttal a méhtenyésztés helyes elveit is terjesztették mindenfelé.

Az 1884. évi állatösszeírás a szorosabb értelemben vett Magyarországon 743,204 méhesaládot talált, miből 672,019 vagyis 90.41% közönséges, 71,185 pedig vagyis 9.59% mozgó szerkezetű kaptárakban élt. Az 1884. évi összeírásnál ujabb adataink is vannak, a mennyiben a kerületi vándortanítók az 1887. évi méhészeti állapotokra nézve igen érdekes adatokat gyűjtöttek¹⁾. A kétféle adatok azonban nem igen hasonlíthatók össze, mert az 1884-ki összeírás nyáron, tehát a mézszüret előtt történt, a vándortanítók adatgyűjtése pedig az őszi állományt vette számba, midőn a méhesaládok egy jelentékeny része már leöletett. Ez utóbbi fölvétel következő eredményt mutatott:

	A méhesaládok száma	
	mozgó szerkezetű kaptárakban	közönséges köpükben
1886 őszen telelőre eltétetett	59,433	284,565
1887 tavaszán kitelelt	54,132	253,830
1887 őszen telelőre eltétetett	60,186	295,373

1887 őszen tehát 355,559 kaptár méh találtatott a szorosabb értelemben vett Magyarországon, miből 16.93% a mozgószerkezetű, 83.07% pedig közönséges köpükre esett. Legtöbb mozgó szerkezetű kaptár találtatott Torontál, Temes, Bács és Arad megyékben. A mozgó szerkezetű kaptároknak az összes köpükhöz való arányát

¹⁾ Grand Miklós méhészeti felügyelő jelentése. Közgazd. Értécsítő 1888 évi folyam 40. szám.

véve pedig a következő megyék válnak ki: Brassó, hol az összes méhcsaládoknak 63'04⁰/₀-a, Csanád, hol 54'54⁰/₀-a, Torontál, hol 51'57⁰/₀-a, Arad, hol 44'93⁰/₀-a s Temes, hol 40'43⁰/₀-a mozgószerkezetű kaptárokban találtatott.

1887-ben a termelt méz, ugyancsak a méhészeti vándortanitók adatgyűjtése szerint 9,749'77 mázsára rugott, mely mennyiségnél azonban nem szabad felednünk, hogy a két egymást követő rossz esztendő nagyon sokat ártott méhtenyésztésünknek s így a fentebbi mennyiség normális méztermésnek távolról sem tekinthető.

A méhtenyésztésről általában nagyon kevés nemzetközi adatunk van. Meg kell mégis emlitenünk, hogy Ausztriában az 1880-ki összeírás alkalmával 926 ezer méhkas találtatott s Ausztria méz- és viasztermése 1884-ben — Alsó-Ausztria nélkül — 59,398 métermázsa volt. Franciaországban a hivatalos statisztika 1885. évről 1.731,604 eleven méhkast mutat ki, a méztermelést 74,344 métermázsa, a viasztermést 22,090 métermázsa teszi.

Méz- és viaszforgalom. — Magyarország külforgalmát mézből és viaszból a következő számok mutatják:

É v	M é z:				V i a s z:			
	Behozatal		Kivitel		Behozatal		Kivitel	
	m. m.	frt.	m. m.	frt.	m. m.	frt.	m. m.	frt.
1882	411	14,400	11,018	440,731	336	41,991	2,392	322,965
1883	780	27,308	12,603	504,128	501	62,605	2,086	281,589
1884	796	25,243	11,402	380,071	422	60,073	1,698	249,215
1885	237	5,189	9,243	224,994	478	64,376	2,676	375,333
1886	181	4,119	9,010	240,077	604	78,143	2,267	302,981
1887	931	31,910	6,827	235,477	558	69,040	2,073	267,049
átlag								
1882—87 .	556	18,028	10,017	337,580	483	62,704	2,198	299,855

Ugy méz-, valamint viasz kivitelünk erősen meghaladja a behozatalt. Mézkivitelünk azonban az utóbbi három évben megcsökkent, de ezt nem csodálhatjuk, tudva, hogy az utóbbi pár év mennyire kedvezőtlen volt a méhtenyésztésre.

Mézkivitelünk ujabban csaknem kizárólag Ausztriába irányul. Németországba 1882-ben még 22 ezer forint értékű mézet vittünk ki, 1887-ben már csak ezeröt száz forint értékűt; mézkivitelünk Svájcba 1882-ben még 14 ezer forintra rúgott, 1887-ben már alig haladta meg a 100 forintot. Viaszkivitelünk tulnyomó része is Ausztriába megy, de kivitelünk más országokba is számot tesz, különösen Németországba, azután Romániába, Franciaországba és Svájcba.

A méz és viasz nemzetközi forgalmát a következő táblázat mutatja:

Sorszám	Az ország neve	B e v i t e l				K i v i t e l			
		1876- ban	1885- ben	1886- ban	1887- ben	1876- ban	1885- ben	1886- ban	1887- ben
		e z e r f o r i n t o k b a n							
		M é z :							
1	Németország . . .	910	1,244	197	430	—	41	33	31
2	Franciaország . .	238	138	271	176	434	463	412	326
3	Belgium	310	229	173	—	—	—	—	—
4	Nagy-Británia és Irhon	—	—	256	160	—	—	—	—
5	Svájc	—	80	80	90	—	17	12	14
6	Osztr.-Magy. mon.	48	31	39	—	239	82	38	—
7	Olaszország . . .	5	22	25	24	191	31	38	44
		V i a s z :							
1	Nagy-Británia és Irhon	1,467	1,493	1,264	1,199	—	—	—	—
2	Franciaország . .	1,147	1,205	1,245	1,038	452	338	322	465
3	Németalföld . . .	688	739	439	826	769	854	428	434
4	Olaszország . . .	795	556	578	526	132	103	70	63
5	Németország . . .	800	659	472	516	—	136	102	100
6	Belgium	440	390	268	—	216	96	88	—
7	Osztr.-Magy. mon.	308	200	191	—	1,894	247	246	—
8	Svájc	—	94	111	124	—	6	4	3

A nemzetközi forgalomba kerülő viasz jóval nagyobb értéket képvisel, mint a méz. Valami nagy fontossága azonban egyiknek sincs s forgalmunk nemhogy emelkednék, hanem még hanyatlik. Különösen roppant nagymérvű saját monarchiánk méz- és viasz kivitelének hanyatlása.

7. Selyemtenyésztés.

Hazai selyemtenyésztés. — Az eddigi eredmény, mert már nemcsak egyszerű kísérletről beszélhetünk, kétségszövonhatlanul igazolta, hogy Magyarország föltétlenül alkalmas a selyemtenyésztésre s csekély támogatással, melyet e fejlődésképes keresetág minden- esetre megérdemel, a hazai selyemtenyésztésnek szép jövőt jósolhatunk.

Korábbi eredménytelen kísérletek után a selyemtenyésztésnek az 1871-ben Szegzárdon felállított országos selyemtenyésztési felügyelőség működése adott lendületet s hogy ez a lendület az utóbbi években mily arányokat öltött, mutatja azon körülmény, hogy míg 1879-ben az ország összes selyemgubó-termelése nem ment többre

2,507 kilogrammnál, 1887-ben már 451,511 kilogrammra rúgott, s a selyemtenyésztő családok száma 100-ról, 28 ezerre emelkedett, sőt 1888-ban már 40—45 ezerre tehető.

A fejlődést az utolsó három évben a következő kimutatás tünteti fel:¹⁾

	Selyemtenyésztést űzőtt		Beváltatott	
	községben	család	gubó kilogramm	frton
1885-ben	751	13,859	176,201	189,421
1886-ban	883	17,784	257,635	271,886
1887-ben	1,048	28,145	451,511	474,650

Az országos felügyelőség a tenyésztők gyakorlati oktatása és ellenőrzése végett valamennyi tenyésztő községben egy kitanított felvigyázót alkalmaz, kik ismét külön kerülettel bíró felügyelők ellenőrzése alatt állnak. Népünkben megvan a kellő ügyesség és tanulékonyság, mit eléggé bizonyít az az eredmény, hogy 1887-ben 25 gramm pete után már átlagosan 30 kilogramm gubó termeltetett (1886-ban 22 kiló) sőt a mint a hivatalos jelentés mondja, ha csak azon tenyésztőket vesszük számba, kik a selyemtenyésztést komoly keresetforrásul tekintik, akkor egész községeket találhatunk, százakra menő tenyésztőkkel, hol a termés átlaga a 60 kilogrammot is elérte.

A selyemtenyésztést 1887-ben nagyobb terjedelemben a következő megyékben űzték: Bács megyében 11,583 család, Temesben 2,762 család, Tolnában 2,404, Torontálban 1,344, Krassó-Szörényben 810, Baranyában 705 család s e hat megyében a 19,608 család keresete 354,413 frtra rúgott. Nem kicsinyelhetjük az eredményt, ha tudjuk, hogy a selyemtermelés évenként 5 – 6 hét időt vesz igénybe aratás előtt s kellő sikerrel űzhetik nők, aggok, gyermekek, kik a mezei munkára nem igen alkalmasak. Nagyon megérdemelné az a kérdés is a beható tanulmányozást s esetleg az állami intézkedést, hogy vajjon ott, hol a szőlőművelés a népnek fő kereseti forrása volt, de a phylloxeravész folytán megszűnt az lenni, nem lehetne-e nagy mértékben meghonosítani a selyemtenyésztést, hogy munkát és kenyeret adna azoknak, kik kenyerüket, keresetüket a szőlők kipusztulásával elvesztették.

Selyembogarpetével a tenyésztőket a szegzárdi intézet látja el. Előállított:

1885-ben	1.241,040	gőrcsővezett	pillepár	után	262'63	kg.	pete,
1886-ban	1.475,560	»	»	»	233'85	»	»
1887-ben	1.918,530	»	»	»	542'87	»	»

¹⁾ Az országos selyemtenyésztési felügyelőség évi jelentése a selyemipar állapotáról. Közgazd. Értesítő 1886—88. évfolyamok.

A két állami selyemfonó gyárban Pancsován és Ujvidéken alkalmazva volt:

	Olasz	Magyar	Összesen
	m u n k á s n ő		
1885-ben	236	186	422
1886-ban	120	256	376
1887-ben	119	264	383

Az olasz munkásnők száma tehát fokozatosan fogy, a magyar munkásnőké pedig fokozatosan emelkedik.

Gyárainkban legombolyított:

1885-ben	12,313	kgramm selyem
1886-ban	13,240	» »
1887-ben	13,124	» »

A selyemtenyésztés legelső föltétele, hogy legyen elég szederfa a selyemhernyók etetésére. Az országos felügyelőség a szederfa tenyésztés körül is dicséretes tevékenységet fejt ki. 8 megye u. m. Bács, Tolna, Fejér, Veszprém, Sopron, Nyitra, Temes és Torontál a községi faiskolák felett a felügyelőségnek tágas hatáskört engedélyezett s 1887-ben 1,532 községi faiskola állt az intézet ellenőrzése alatt, mely a felügyeletet 103 faiskola felügyelő által gyakorolta. A községek saját faiskolájukból végleges helyre 1887-ig 397,641 darab szederfát ültettek ki, az intézet pedig 42,063 szederfát osztott ki. Ezenkívül az intézet 65 járási faiskolában saját költségén 531,770 darab csemetét nevel, hogy abból a községi faiskolák hiányait pótolhassa.

Selyemtenyésztés külföldön. — Hazai selyemtenyésztésünk, szép haladása daczára, még csak gyermekkorát éli s termelésünk elenyésző csekélység a nemzetközi selyemtermeléssel szemben. Európában a selyemtenyésztés Olasz- és Franciaországban ölt legnagyobb mérveket. Az előbbiről közelebbi adataink nincsenek, Franciaországról megemlítjük, hogy ott 1887-ben 138,788 egyén foglalkozott selyemtenyésztéssel s 257,700 unczia pete után 8.980,083 kilogramm selyemgubót termelt, tehát minden unczia után átlagosan 34'8 kilogrammot.

A világ összes selyemtermelésének megközelítő mennyiségét a lyoni selyemkereskedők syndicatusa következőleg mutatja ki:

	1875	1880	1885	1886	1887
	kgr.	kgr.	kgr.	kgr.	kgr.
1. Franciaország	731,000	525,700	535,000	729,000	800,000
2. Corsica és Algir. . . .	1,100	1,650			
3. Spanyolorsz. és Portug.	118,700	70,000	56,000	3.405,000	3.750,000
4. Olaszország	2.606,000	3.011,000	2.457,000		
5. Osztrák-Magyar mon. .			168,000		
Együtt . .	3.456,800	3.608,350	3.216,000	4.134,000	4.550,000

6. Anatólia	152,000	93,000	172,000	677,000	730,000
7. Saloniki, Volo	79,700	60,000	100,000		
8. Drinápoly	51,000	35,000			
9. Szyria	135,700	193,000	222,500		
10. Görögország	32,000	16,000	20,000		
11. Georgia és Perzsia	310,000	330,000	—		
Levante együtt	760,400	727,000	514,500	677,000	730,000
12. Kaukázus	—	—	75,000	—	—
13. China : kiv. Shangaiból	3.323,000	3.928,000	2.632,000	2.444,000	2.450,000
» » Kantonból	1.011,300	683,000	715,000	1.110,000	1.080,000
14. Japán » Yokohamából	679,000	1.145,000	1.351,000	1.484,000	2.100,000
15. India kiv. Kalkuttából	386,400	486,000	445,000	781,000	800,000
Kelet-Ázsia együtt	5.399,700	6.242,000	5.143,000	5.819,000	6.430,000
Mindössze	9.616,900	10.577,350	8.948,500	10.630,000	11.710,000

III. Szőlőművelés.

A szőlőművelés és bortermelés Magyarországon. —

Az újabb kataszteri adatok szerint a Magyarbirodalom szőlőterülete 739,480 katasztrális holdra, vagyis 425,497 hektárra rúg s az összes termőterületnek $1'39''/0$ -át képezi. Ezen összegből a szorosabb értelemben vett Magyarországra 622,254 kat. hold (358,045 hektár) Horvát-Szlavonországra pedig 117,226 kat. hold (67,452 hektár) esik, az elsőben $1'34''$, az utóbbiban pedig $1'67''/0$ -kát képezvén a termő területnek.

Tudván, mennyi munkás kezét foglalkoztat a szőlőművelés s mily nagy értéket képes előállítani, bizvást a nemzeti termelés fontosabb ágai közé sorozhatjuk. Kivált egyes vármegyékben bir nagy fontossággal s képezi a népnek egyik főfoglalkozását, nevezetesen hogy csak néhány példát említsünk, Tolnában $5'65''/0$ -kát, Baranyában $5'36''/0$ -kát, Esztergomban $4'85''/0$ -kát, Zalában $4'35''/0$ -kát szőlők képezik az összes művelés alatt álló földterületnek s ezen megyéken kívül is egyes vidékeken a népnek legfőbb, mondhatnók egyetlen kereseti forrását a szőlőművelés képezi. Ezért a phylloxeravészt valódi országos csapásnak tekinthetjük.

A phylloxerapusztítás, bár egyes vidékeken jóformán teljesen tönkre tette a szőlőművelést, az országos eredményre még eddigelé érezhető befolyást nem gyakorolt, a mint következő hivatalos adatok mutatják, melyek a szorosabb értelemben vett Magyarország bortermelését az utóbbi 12 évről tüntetik fel:

Év	Szőlőterület hektárookban	Termett bormennyiség		Szőlő eladatott		
		összesen	hektáronként	külföldre	belfogyasztásra	összesen
1876	360,266	1.858,034	5'24	52,804	26,523	79,327
1877	360,046	3.534,041	9'87	32,992	13,476	46,468
1878	361,724	8.075,833	22'37	29,622	31,597	61,219
1879	362,229	6.314,343	17'47	8,328	29,958	38,286
1880	362,233	2.426,799	6'74	10,661	29,151	39,812
átlag 1876—80	361,299	4.441,810	12'34	26,881	26,141	53,022
1881	361,254	4.230,730	11'73	12,956	22,007	34,963
1882	366,813	4.113,058	11'23	8,452	14,122	22,574
1883	364,273	4.636,135	12'73	7,784	17,496	25,280
1884	376,808	4.411,391	11'72	8,253	15,374	23,627
1885	367,653	5.422,675	14'77	9,852	24,702	34,554
átlag 1881—85	367,360	4.562,798	12'48	9,459	18,740	28,199
1886	363,562	3.932,755	10'84	11,964	20,480	32,444
1887	352,794	4.961,097	14'12	22,600	22,613	45,213

Itt a terület is az évenkénti fölvétel alapján van kimutatva. 1884-ig csaknem folytonos emelkedést látunk, mit teljesen indokolnak az újabb szőlőültetvények, melyek kivált homokos talajon elég szépen haladtak, 1885 óta azonban évről-évre folytonos hanyatlást látunk; mert az új szőlők már nem voltak képesek ellensúlyozni a phylloxerának mind nagyobb mérvet öltött pusztítását.

A termés az utolsó évben kedvező volt, megközelítette az 5 millió hektolitert s az átlagos termés hektáronként meghaladta a 14 hektolitert. A szőlőfogyasztás is szép lendületet vesz úgy a belföldön, mint a külföldre való szállítás, noha messze áll azon mennyiség mögött, a melyet 1876-ban elért, mikor még szőlőnk Németországban szabad és kedvező piacot talált.

Bortermésünkből az egyes bornemekre köv. mennyiség esik:

É v	Az összes bortermésből volt					
	fehér	vörös	siller	fehér	vörös	siller
	ezer hektoliter			százalék ¹⁾		
1876	832	300	487	51'39	18'53	30'08
1877	1,776	478	834	57'50	15'47	26'99
1878	4,309	1,052	1,636	61'58	15'03	23'38

¹⁾ A százalékoknál mutatkozó hiány az aszuborra esik, mely csekély mennyiségénél fogva nem volt kitüntethető.

É v	Az összes bortermésből volt					
	fehér	vörös	siller	fehér	vörös	siller
	ezer hektoliter			százalék ¹⁾		
1879	3,310	997	1,195	60'09	18'10	21'69
1880	1,288	364	459	60'70	17'15	21'63
átlag 1876—1880	2,303	638	922	59'56	16'50	23'84
1881	2,246	713	838	59'04	18'74	22'03
1882	2,243	605	862	60'44	16'30	23'23
1883	2,471	761	946	59'07	18'19	22'62
1884	2,290	744	917	57'95	18'83	23'20
1885	2,940	953	963	60'48	19'61	19'81
átlag 1881—1885	2,438	755	905	59'43	18'41	22'06
1886	1,931	893	771	53'69	24'83	21'41
1887	2,507	1,007	983	55'74	22'39	21'85

Évi bortermelésünk értékét valamint az átlagos borárakat a következő kimutatás tünteti föl:

É v	A termett bor	Az eladott szőlő	Összes érték	A must	A bor	Az aszú bor	Az eladott szőlő ára métermázsánként
	é r t é k e			becs- és eladási ár hektoliterenkint			
	e z e r f o r i n t o k b a n			f o r i n t o k b a n			
1876 . . .	15,469	904	16,373	7'15	8'32	137'26	11'4
1877 . . .	28,148	573	28,721	7'00	7'67	45'80	12'3
1878 . . .	41,850	594	42,444	4'06	5'18	50'00	10'3
1879 . . .	36,259	297	36,556	4'75	5'57	40'65	7'7
1880 . . .	21,014	404	21,418	6'70	8'74	60'76	10'2
átlag							
1876—80	28,548	554	29,102	5'93	7'10	66'89	10'4
1881 . . .	37,951	366	38,317	6'48	8'69	80'05	10'5
1882 . . .	35,088	228	35,316	7'25	8'01	132'61	10'1
1883 . . .	47,781	238	48,019	7'98	9'84	89'97	9'0
1884 . . .	39,086	244	39,330	7'58	8'76	127'18	10'0
1885 . . .	50,686	311	50,997	7'90	8'89	73'89	9'0
átlag							
1881—85	42,118	277	42,394	7'43	8'83	100'74	9'7
1886 . . .	40,376	315	40,691	8'85	10'06	75'06	10'0
1887 . . .	43,252	463	43,715	7'18	8'46	113'89	10'2

Volt év, hogy bortermelésünk értéke az 50 millió forintot is megütötte s az 1881—85. évi évötödben, valamint az utolsó két évben is az emelkedő borárak mellett meghaladta az évi 40 millió forintot, mely összeg 5 százalékkal tőkésítve 800 millió forint értéknek felel meg. Mily nagy szerencsétlenség, hogy az ily nagy ér-

¹⁾ A százalékoknál mutatkozó hiány az aszúborra esik, mely csekély mennyiségénél fogva nem volt kimutatható.

téket képviselő termelési ágat csaknem végromlással fenyegeti a phylloxeravész.

Szőlőművelés külföldön. — A szőlőművelés- és bortermelésről nemzetközi adataink jóval soványabbak, mint a gabnatermelésről s nagyon fontos bortermelő országokból nincsenek rendszeres statisztikai felvételen alapuló megbízható adataink. A melyekből vannak, azoknak szőlőterületét a következő rövid kimutatásba foglaljuk össze: ¹⁾

Sorszám	Az ország neve	S z ő l ő t e r ü l e t								
		á t l a g		1881- ben	1882- ben	1883- ban	1884- ben	1885- ben	1886- ban	1887- ben
		1876— 80-ban	1881— 85-ben							
		e z e r h e k t á r o k b a n								
1	Franciaország . .	2,320·0	2,153·6	2,245·3	2,180·3	2,175·5	2,195·4	1,971·3	1,907·5	—
2	Olaszország . . .	²⁾ 1,926·8	—	—	—	—	—	—	—	—
3	Magyarország . .	361·3	367·4	361·3	366·8	364·3	376·8	367·7	363·6	352·8
4	Ausztria	207·0	220·4	206·8	207·1	231·9	227·1	228·9	232·6	—
5	Németország . . .	³⁾ 121·5	119·6	118·6	118·7	120·0	120·0	120·5	120·3	120·2
6	Ausztráliai britt birtokok	5·9	7·3	5·9	6·6	7·3	8·1	8·8	9·3	—

Legnagyobb szőlőterülete Franciaországnak van, de a phylloxera pusztítása következtében folytonos hanyatlás állott be, dacára azon szívós kitartásnak, melylyel a megtámadott területet szénkénnel védik, a kipusztultat pedig, részben amerikai veszszővel, újra ültetik. Franciaország szőlőterületét megközelíti Olaszországé, azután Spanyolországé következik, mely azonban kimutatásunkból hiányzik; részint régibb adatok, részint a legújabb adókataszteri felvétel alapján Spanyolország 45 tartományának szőlőterülete ⁴⁾ 1.386,038 hektár volna. Portugália szőlőterületét 204 ezer hektárra becsülik, Görögországét pedig 1879-ben 82,556 hektárra, mely utóbbi terület azonban azóta évről-évre növekedett,

¹⁾ Annuaire statistique de la France. 1887. Paris 1887. — Annuario statistico italiano. 1886. Roma 1887. — Magyar statisztikai évkönyv. 1887. III. Füzet. Budapest 1888. — Statistisches Jahrbuch des k. k. Ackerbau-ministeriums. 1879, 1881, 1882, 1884, 1885. — Oesterr. statistisches Handbuch. 1833, 1886, 1887. — Monatshefte zur Statistik des Deutschen Reichs. November-Heft, 1884. Juli-Hefte 1885—1888. — Statistical abstract for the several colonial and other possessions of the United Kingdom in each year from 1872 to 1886. London 1887. — Továbbá: Statistical abstract for the principal and other foreign countries in each year from 1876 to 1885—86. London 1888.

²⁾ 1876—81-es átlag.

³⁾ 1878—80-as átlag.

⁴⁾ Resena geogr. y estadística de Espana stb. Madrid 1888.

ezáltal közgazdaságunkat sújtja, de eddig minden emberi erő és tudomány tehetetlennek bizonyult a phylloxera vésszel szemben.

Daczára a phylloxera terjedésének meggátolására foganatosított szigorú óvintézkedésnek, a vész folyvást és pedig rohamosan terjed. 1875 óta, midőn Pancsova szőlőiben a phylloxerát fölfedezték, a phylloxera fellépése hivatalosan konstatáltatott:

1875-ben	1 községben	1883-ben	48 községben
1876-ban	1 »	1884-ben	116 »
1879-ben	5 »	1885-ben	146 »
1880-ban	31 »	1886-ban	183 »
1881-ben	15 »	1887-ben	228 »
1882-ben	29 »		

Összesen 1887 végéig 810 községben konstatáltatott hivatalosan a phylloxera s a jelen évben jóformán naponta hallunk hírt új és új infectiókról. Nevezetesebb borvidégeink közül még csak az erdélyi érintetlen, a ruszti szőlőkben, melyek eddig szintén vészmentesek voltak, ez évben már konstatálták a phylloxera fellépését. A phylloxera 1887 végéig körülbelül 132,352 katasztrális hold szőlőt lepett meg, vagyis összes szőlőterületünk 37·52⁰/₀-át, s ebből teljesen elpusztult 55,615 hold, vagyis összes szőlőterületünknek 15·76⁰/₀-ka.

Az egyes megyékben a vész elterjedését a következő kimutatás tünteti föl:

Sorszám	Országgrész és megye	A phylloxera községek száma	Fertőzött szőlők		Ebből elpusztult szőlők	
			kat. hold	az összes szőlőterület százalékában	kat. hold	az összes szőlőterület százalékában
	<i>I. Duna bal partja.</i>					
1	Esztergom	34	4,088	50·76	1,615	20·05
2	Hont	29	2,376	31·74	963	12·84
3	Nógrád	62	5,000	37·96	1,000	7·59
4	Nyitra	1	60	0·87	20	0·29
5	Pozsony	1	1	0·01	1	0·01
	Együtt . . .	127	11,525	23·96	3,599	7·48
	<i>II. Duna jobb partja.</i>					
6	Baranya	8	32	0·07	8	0·02
7	Fejér	63	5,574	28·78	1,743	9·00
8	Győr	2	25	0·49	2	0·04
9	Komárom	15	1,190	15·76	425	5·63
10	Moson	1	2	0·05	1	0·03
11	Somogy	12	133	0·53	43	0·17
12	Tolna	36	404	1·24	25	0·08
13	Veszprém	28	5,222	69·97	3,070	41·14
14	Zala	27	3,815	9·01	990	2·37
	Együtt . . .	192	16,397	7·91	6,307	3·04

Sorszám	Országgrész és megye	A phylloxera kórszék száma	Fertőzött szőlők		Ebből elpusztult szőlők	
			kat. hold	az összes szőlőterület százalékaiban	kat. hold	az összes szőlőterület százalékaiban
	III. Duna-Tisza köze.					
15	Bács	5	225	1'05	27	0'13
16	Csongrád	1	—	—	—	—
17	Heves	31	6,234	42'14	643	4'35
18	Jász-N.-K.-Szolnok . .	12	2,149	19'63	340	3'11
19	Pest-Pilis-Solt-Kis-Kun	78	18,641	27'69	10,193	15'14
	Együtt . . .	127	27,249	23'82	11,203	8'72
	IV. Tisza jobb partja.					
20	Abauj-Torna	26	2,180	30'71	619	8'71
21	Bereg	1	632	16'34	387	10'01
22	Borsod	57	3,514	25'01	1,652	11'76
23	Gömör	2	382	27'66	203	14'70
24	Sáros	1	—	—	—	—
25	Zemplén	22	3,261	20'11	262	1'62
	Együtt . . .	109	9,969	22'23	3,123	6'96
	V. Tisza bal partja.					
26	Békés	1	1	0'02	—	—
27	Bihar	42	2,997	13'56	867	3'92
28	Hajdú	4	8	0'10	1	0'01
29	Szatmár	18	1,502	25'90	509	8'79
30	Szilággy	37	4,345	41'37	2,691	25'62
	Együtt . . .	102	8,853	14'93	4,068	6'86
	VI. Tisza-Maros szöge.					
31	Arad	12	1,431	13'29	687	6'38
32	Krassó-Szörény	14	1,824	14'58	725	5'80
33	Temes	35	24,483	64'20	13,698	35'93
34	Torontál	23	2,621	13'50	1,805	9'30
	Együtt . . .	84	30,359	37'02	16,915	20'63
	VII. Erdély.					
35	Kolozs	1	—	—	—	—
	Magyarország összesen	742	104,352	17'02	45,215	7'37
	VIII. Horvát-Szlavonország.					
1	Szerém	17	15,000	68'52	5,000	22'84
2	Varasd	26	7,000	31'80	3,400	15'45
3	Zágráb	25	6,000	30'44	2,000	10'15
	Együtt . . .	68	28,000	23'88	10,400	8'87
	Mindössze . . .	810	132,352	18'11	55,615	7'61

Látható e kimutatásból, hogy a phylloxeravész pusztítása már eddig is mily nagy mérvet öltött egyes megyékben. A kiirtás csak két helyen sikerült teljesen, Kolozsvárt és Hódmező-Vásárhelyt, Pécssett úgy látszott szintén siker követte, de néhány év múlva kitört a baj s jelenleg már a nagy terjedelmű szőlőhegyen több infectió fordul elő.

A phylloxera ellen való védekezésnek eddigelé 4 neme bizonyult többé-kevésbé sikeresnek, az immunis homoktalajok beültetése szőlővel, a phylloxera-lepett terület elárasztása, a szénkéneggel való gyérítés és az ellenálló amerikai szőlőfajok tenyésztése. A homoktalaj felé nem a phylloxeravész fordította a figyelmet, már a hetvenes években történt statisztikai felvétel szerint,¹⁾ a magyar birodalom szőlőterületéből 121,558 hektár, vagyis az összes terület 28·58⁰/₀-ka homokos talajjal bírt (a szorosabb értelemben vett Magyarországon 99,797 hektár = 27·90⁰/₀, Horvát-Szlavonországban 21,761 hektár = 32·21⁰/₀) s sok helyütt a soványon termő agyagos hegyoldalaktól lassankint a bőven termő homokhoz fordultak, minél fogva a homokos szőlőterület a más talajú szőlők rovására folyvást nagyobbodott. A homoki szőlők a phylloxera fellépése után jelentőségükben még inkább emelkedtek, minthogy kétségtelenül be van bizonyítva, hogy a phylloxera a dús quarcztartalmú s nem képlékeny (nem összeálló) homokban nem tud tenyészni. Magyarország dús quarcztartalmú, vagyis ugynevezett futóhomokban igen gazdag, s megmérhetetlen területek kínálkoznak szőlőterületekül. A homok azonban soha sem adhat oly nemes bort, mint jeles borvidékeink talaja, így azt a veszteséget, melyet az utóbbiak elpusztulásával szenvedünk, teljesen sohasem pótolhatja, mindazáltal a szőlőfajok gondos megválogatásával s helyes borkezeléssel homoki szőlőből is lehet elég jó s a kereskedelemre alkalmas bort állítani elő. Fontos feladat vár e tekintetben az állami szőlőtelepekre.

Az elárasztással való védekezés nálunk a gyakorlatban nem foganatosítható, erre csak lapályos területek alkalmasnak, hazai szőlőink pedig többnyire magaslatokon, hegyeken fekszenek.

A szénkéneggel való gyérítő eljárás mellett bizonyos, hogy fenn lehet tartani a szőlőket, azonban ez annyira költséges, hogy csak is a dusan jövedelmező szőlőknél fizeti ki magát. A kormány azonban e tekintetben is támogatja a termelőket, s a szükséges szénkéneget előállítási áron alul bocsátja rendelkezésükre.

¹⁾ Keleti Károly: Magyarország szőlőszeti statisztikája 1860—73. Budapest, 1876.

Az ellenálló amerikai fajokkal való védekezés is sikeresnek bizonyult, minden amerikai faj ugyan nem képes ellenállni, de néhány fajról hosszú kísérletezés után ezt egész bizonyossággal lehet állítani s ezek közt egy pár direkt termő faj is van, mely habár nem a legkitünőbb, de elég jó középminőségű bort ad. Az állam az amerikai szőlőültetvényeket is igyekszik előmozdítani, amerikai szőlőtelepeket rendezett be, hogy a szőlőtulajdonosokat ellássa a szükséges veszszókkal, a különböző oltásnemekkel pedig szakadatlan kísérleteket tétet. De nemcsak az állam, hanem községek, egyesületek, sőt magánosok is állítanak fel amerikai szőlőtelepeket, úgy hogy eddigelé 55 telep van felállítva és pedig 14 állami, 16 községi, 16 egyesületi és 9 magánbirtokosok által felállított.

A phylloxera, az egy Görögországot kivéve, Európa valamennyi szőlőtermő országába befészkelte magát. A phylloxera-ügy állását külföldön, dr. Horváth Gézának, az országos phylloxera-kísérleti állomás főnökének jelentése alapján, ¹⁾ röviden összefoglalva a következőkben ismertetjük.

Legtöbbet szenvedett a phylloxerától Franciaország, hová a kártékony rovar először importáltatott Amerikából. A hatvanas évek eleje óta, vagyis azon időtől kezdve, mikor a vész fellépett, több mint egy millió hektár szőlőterület pusztult el; minthogy azonban ez alatt igen sok új szőlőt ültettek Franciaország szőlőterületére, csak valami fél millió hektárral csökkent. 1886-ban a phylloxera-lepett szőlők területe 576 ezer hektárra rúgott. Franciaország mindent elkövet, hogy becses szőlőterületét a végpusztulástól megmentse, 1887-ben az elárasztással való védekezés 26,665 hektáron alkalmaztatott, a szénkénnel való gyérítés 66,205 hektáron, szénkénnegkáliummal 8,820 hektáron, az amerikai szőlőkkel beültetett terület pedig 166,517 hektárra emelkedett. A francia meleg klíma nagyon elősegíti a phylloxera szaporodását, hasonló kedvező tenyészeti föltételeket talál a káros rovar a pirenei félszigeten is. Portugáliában 1872-ben a Douro völgyében lépett fel először s 1886. végéig már mintegy 120,000 hektárt lepett meg s részben teljesen el is pusztított. Spanyolországban a veszedelem 1878-ban kezdődött s 1881 végéig rövid 5 év alatt 115 ezer hektárt támadott meg; hogy mily rohamos a szőlők elpusztulása, mutatja az, hogy 1884-ig Malaga tartományában 83 ezer hektár szőlőt lepett meg s ebből a nevezett évben, tehát a vész felléptének negyedik évében már csak 11,835 hektár volt termőképes állapotban.

¹⁾ Jelentés a phylloxera-ügy állásáról 1887. évben. Közgazd. Értesítő 1888. évf. 32 sz.

Olaszországban a phylloxerát 1879-ben fedezték föl először s 1886 végéig 12 tartományban 114 községben mintegy 7,780 hektár szőlőterületet támadott meg.

Németországban 1874-ben mutatkozott először a phylloxera, de csak kertekben, 1881-ben azonban már a rajnai porosz tartományban nagyobb összefüggő területen. A kormány a legszigorubb intézkedéseket foganatosítja, a vészlepett területet azonnal teljesen kiirtja; mindazáltal, bár nem rohamosan, (mert úgy látszik a németországi klíma nem kedvező a phylloxera szaporodására) folyvást újabb és újabb infectiók merülnek fel. Így tehát nagyon kérdéses, hogy a vas szigor és pontosság daczára sikerül-e megoltalmazni Németország szőlőterületét. A frankfurti francia konzul, Fiedler, gazdasági iskolai igazgató kijelentésére támaszkodva, ¹⁾ kétségbe vonja, hogy a roppant költségek miatt a porosz kormány irtó eljárása sikerre vezetne. A phylloxera különben nem szorítkozik a porosz tartományokra, 1887 nyarán Szászországban egy 41¹/₂ hektárra terjedő infectiót fedeztek föl.

Ausztria szőlőművelése is sokkal kevesebbet szenvedett eddig, elé a phylloxerától mint a mienk. A vészt 1872-ben fedezték föl Klosterneuburgban s azóta kiterjed négy tartományra u. m. Alsó-Ausztriára, Stájerországra, Krajnára és Isztriára, 1886-ban összesen 2,097 hektár terület volt fertőzve, az összes területnek tehát csak 0.96⁰/₀-a, míg nálunk már akkor 20.93⁰/₀-a inficiálva volt.

Oroszországnak három borvidékén lépett fel a phylloxera, Krimben, Bessarábiában és a Kaukázusban, a kormány itt is erélyesen irtatta a fertőzött szőlőket, de a bajt aligha tudja feltartóztatni.

A Balkán félszigeten is egyre terjed a phylloxera, Szerbiában 1882-ben, Bulgáriában 1883-ban, Romániában 1884-ben, Törökországban, Konstantinápoly környékén 1885-ben lépett fel.

Európán kívül a phylloxera behurczoltatott már Algirba Kis-Ázsiába, továbbá Dél-Afrikába a Jóreménység fokára, a délausztráliai britt gyarmatokba s Kaliforniába.

Borforgalom. — Magyarország kitünő fajboraival mindig a nevezetesebb borkivívó országok közé tartozott. Régibb és újabb áruforgalmi statisztikánk szerint hazánk külforgalma borokból következő volt:

¹⁾ Rapports sur le phylloxera en Prusse, par M. de Hell, consul général de France à Francfort. Ministère de l'Agriculture. Bulletin. Paris 1887. Nr. 7 (Décembre).

É v	Behozatal	Kivitel	Kiviteli többlet	Behozatal	Kivitel	Kiviteli többlet
	ezer métermázsákban			ezer forintokban		
1868...	12	806	794	705	16,123	15,418
1869...	11	630	619	634	12,601	11,967
1870...	8	454	446	457	9,374	8,917
1871...	27	447	420	1,568	9,684	8,116
1872...	43	748	705	2,532	16,232	13,700
1873...	36	689	653	2,065	15,033	12,938
1874...	21	644	623	1,165	14,047	12,882
átlag						
1868—74	23	631	608	1,304	13,295	11,991
1882...	113	918	805	2,987	14,968	11,981
1883...	141	868	727	3,667	14,213	10,546
1884...	143	897	754	11,505	12,787	1,282
1885...	91	1,062	971	7,463	12,955	5,492
1886...	92	1,349	1,257	7,470	15,164	7,694
1887...	91	1,333	1,242	7,259	16,251	8,992
átlag						
1882—86	112	1,071	959	6,725	14,390	7,665

Borkivitelünk az utóbbi három év alatt nagyot emelkedett, a behozatal pedig megcsökkent. A behozatal különben nem annyira mennyiségre nézve jelentékeny, hanem értékét tekintve, minthogy többnyire drágább borokat hozunk be. A legtöbb bor hozzánk Ausztriából, vagy legalább Ausztrián keresztül jön be, azonkívül számottevő mennyiség jön be Szerbiából, Romániából, a Balkán-félszigetből és Olaszországból. Borkivitelünk legnagyobb része szintén Ausztriába megy, vagy Ausztrián át; 1887-ben az Ausztriába kivitt magyar bor meghaladta az 1 millió métermázsát s 12's millió forint értéket képviselt. Ugyanezen évben Svájcba 1'19 millió, Franciaországba 961 ezer, Németországba 780 ezer forint értékű bort vittünk ki, hogy csak a nagyobb összegeket említsük.

Az osztrák-magyar vámterületen a bor- és szőlőforgalmát métermázsákban a következő kimutatás tünteti fel:

Átlag évek	Behozatal	Kivitel	Átlag évek	Behozatal	Kivitel
1831—35	226,449	103,933	1866—70	43,592	150,193
1836—40	312,287	86,400	1871—75	131,136	141,647
1841—45	252,890	109,219	1876—80	93,652	396,612
1846—50	125,418	84,245	1881—85	44,379	469,979
1851—55	336,963	74,065	1886	25,805	822,557
1856—60	312,334	106,175	1887	¹⁾ 21,163	¹⁾ 709,085
1861—65	65,715	120,821			

¹⁾ Csak bor, szőlő nélkül.

A kivitel a behozatalt csak a hatvanas évek óta mulja felül, azelőtt a behozatal volt túlsúlyban. Itt sem szabad azonban felednünk azon változásokat, melyek az olasz tartományok elvesztése folytán a vámterület nagyságában történtek.

Az osztrák-magyar vámterületre behozott és onnan kivitt borok értékét a következő összeállítás mutatja:

Év	Behozatal	Kivitel	Év	Behozatal	Kivitel
	ezer forintokban			ezer forintokban	
átlag					
1851—56	2,731	1,506	1881	1,311	8,853
1857—60	2,647	2,221	1882	1,510	9,151
1861—65	853	2,070	1883	1,537	9,453
1866—70	886	2,443	1884	1,234	10,883
1871—75	2,784	2,305	1885	1,454	14,021
1875—80	1,670	7,025	1886	1,307	17,664
1881—85	1,409	10,472			

A vámterületünkről kivitt boroknak főpiaczat Francziarság, Svájc, Dél-Németország, Éjszak-Amerika, Dánia, Svéd- és Oroszország képezik.

A nemzetközi bõrforgalmat a következő kimutató tünteti fel:¹⁾

¹⁾ Tableau général du commerce de la France avec ses colonies et les puissances étrangères. 1876—87. — Schweizerische Eidgenossenschaft. Uebersichts-Tabelle der Ein- Aus- und Durchfuhr. 1876—84. Statistik des Waarenverkehrs der Schweiz mit dem Auslande. 1885—87. Annual statement of the Trade of the United Kingdom. 1876—87. — Estadística del Comercio y de la Navegacion de la Republica Argentina. 1885, 1886. — Waarenverkehr des deutschen Zollgebiets mit dem Auslande. 1876—87. — Stat. abstr. of the United States. 1886, 1887. — Anuario estadístico de la Republica oriental del Uruguay. 1886. — Direccion de Estadística general de la Republica o. del Uruguay. 1884. — Stat. de la Belgique. Tableau gén. du Comm. avec les Pays étr. 1876—86. — Movimento commerciale del Regno d'Italia. 1876—87. — Annuaire stat. des Pays-Bas. 1886, 1887. — Ausweise über den auswärtigen Handel der österr. Monarchie 1876, 1881. — Oesterr. Statistik. Stat. des ausw. Handels der österr.-ung. Monarchie, 1886. — Danmarks Statistik. Statistisk Tabelværk, 1880, 1886. — Annuaire stat. de la Norvège, 1887. — Tablou général indicand comericiul romaniei. 1877—86. — Le Commerce extérieur de l'Egypte, 1881—1886. — Commerce de la Grèce avec les Pays étrangers 1887. — Továbbá: Stat. abstract for the principal and other foreign countries. From 1876 to 1885/86. London: 1887.

Sorszám	Az ország neve	B o r f o r g a l o m								
		átlag		1881- ben	1882- ben	1883- ban	1884- ben	1885- ben	1886- ban	1887- ben
		1876— 80-ban	1881— 85-ben							
Mennyiség ezer hektoliterekben.										
a) Bevitel:										
1	Franciaország . . .	2,629	8,134	7,839	7,537	8,981	8,130	8,184	11,042	12,282
2	Svájc . . .	1,000	762	857	804	789	795	564	563	668
3	N.-Británia és Írhon . . .	806	704	742	715	708	687	666	652	700
4	Argentini köztárs. . .	559	651	700	523	638	814	581	286	—
5	Németország . . .	641	535	470	533	546	566	561	549	568
6	Algír. . .	349	263	306	324	206	175	304	258	166
7	E.-Amer. Egy.-All. . .	198	227	223	249	315	161	188	205	191
8	Uruguay . . .	—	222	207	210	216	230	248	222	—
9	Belgium . . .	202	196	189	207	181	203	198	183	—
10	Oroszország . . .	159	128	117	141	141	151	91	75	—
11	Németalföld . . .	128	122	122	134	121	122	110	107	115
12	Olaszország . . .	55	116	38	61	47	116	316	257	136
13	Osztr.-Magy. mon. . .	83	36	30	39	42	39	31	25	—
14	Dánia . . .	28	33	32	30	35	32	33	28	—
15	Svédország . . .	31	31	29	43	23	29	29	—	—
16	Norvégia . . .	17	17	18	17	16	16	16	15	14
17	Románia . . .	—	16	13	27	22	10	6	2	—
b) Kivitel:										
1	Spanyolország . . .	3,421	7,212	7,033	7,671	7,662	6,511	7,185	7,640	—
2	Franciaország . . .	2,933	2,559	2,572	2,618	2,541	2,472	2,603	2,602	2,402
3	Olaszország . . .	938	1,917	1,760	1,332	2,629	2,381	1,481	2,354	3,603
4	Portugália . . .	467	653	702	778	870	820	1,497	1,963	—
5	Osztr.-Magy. mon. . .	383	457	438	410	407	451	581	799	—
6	Németország . . .	145	155	146	142	162	145	179	236	150
7	Algír. . .	6	127	14	12	86	193	332	497	784
8	Svájc . . .	14	26	20	37	28	16	24	54	25
9	Szerbia . . .	—	—	—	—	—	8	14	36	24
10	Görögország . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	194
11	Románia . . .	—	12	9	10	8	11	12	47	—
12	Németalföld . . .	11	12	11	13	13	12	11	12	13
Érték ezer forintokban.										
a) Bevitel:										
1	Franciaország . . .	43,884	140,191	145,569	111,554	150,649	137,734	155,449	207,084	177,476
2	N.-Británia és Írhon . . .	63,904	54,059	56,511	54,589	54,520	53,411	51,264	51,154	54,663
3	Oroszország . . .	19,043	22,370	18,128	22,032	27,487	29,479	14,724	10,938	—
4	Németország . . .	31,391	19,324	17,383	19,050	19,752	21,908	18,528	16,946	16,044
5	Éjszakam. Egy.-All. . .	9,589	15,182	14,011	15,874	20,958	11,888	13,180	14,574	14,818
6	Argentini köztárs. . .	9,581	12,920	12,192	10,314	13,362	16,518	12,214	5,826	—
7	Svájc . . .	—	—	—	—	—	—	10,560	10,564	9,822
8	Belgium . . .	8,732	8,590	8,338	8,970	8,018	8,914	8,712	8,080	—
9	Algír. . .	5,942	5,794	6,804	6,507	4,396	3,849	7,416	6,532	3,291
10	Uruguay . . .	—	5,737	5,257	5,409	5,608	5,970	6,441	5,767	—
11	Németalföld . . .	4,373	4,140	4,167	4,558	4,117	4,126	3,733	3,623	3,937
12	Olaszország . . .	1,029	2,441	1,115	1,438	1,206	2,406	6,041	4,667	2,287
13	Svédország . . .	1,320	2,015	1,173	2,796	1,434	2,120	1,953	—	—
14	Dánia . . .	997	1,228	1,216	1,156	1,298	1,217	1,252	1,027	—
15	Osztrák-Magyar m. . .	1,665	1,409	1,311	1,510	1,537	1,234	1,454	1,307	—
16	Egyiptom . . .	—	1,364	1,132	1,000	1,348	1,709	1,632	1,760	—
17	Románia . . .	1) 722	518	487	743	683	408	270	118	—
b) Kivitel:										
1	Spanyolország . . .	65,558	120,198	110,284	133,288	123,669	108,235	125,515	137,868	—
2	Franciaország . . .	90,881	98,337	101,126	98,668	94,600	94,930	102,363	103,850	93,491
3	Olaszország . . .	11,898	26,787	25,950	18,880	32,753	32,725	23,625	35,298	44,454

1) 1877—80-as átlag.

Sorszám	Az ország neve	B o r f o r g a l o m							
		átlag		1881-	1882-	1883-	1884-	1885-	1886-
		1876— 80-ban	1881— 85-ben	ben	ben	ban	ben	ben	ban
4	Portugália	21,229	26,356	22,850	23,647	25,826	24,831	34,626	39,337
5	Osztrák-Magyar mon.	7,322	10,472	8,852	9,151	9,453	10,884	14,021	17,664
6	Németország	—	9,011	7,439	8,828	9,681	9,074	10,084	12,253
7	Algír.	94	2,180	261	197	1,378	3,089	5,977	8,968
8	Görögország	—	—	—	—	—	—	—	—
9	Svájc	—	—	—	—	—	—	668	1,011
10	Németalföld	358	414	387	446	430	424	381	424
11	Románia	1) 563	100	81	69	111	91	149	1,662
12	Szerbia	—	—	—	—	—	—	—	343

Megjegyzendő, hogy a nemzetközi borforgalmat az államok egy része ür-, más része súlymértékben mutatja ki. Az előbbiekhöz tartoznak a legnagyobb borforgalmu országok, mint Franciaország, Spanyolország, Portugália, N.-Británia és Írhon, Argentini közt., Uruguay, Algír, Éjszakamerikai Egyesült-Államok, Belgium, Németalföld, Dánia, Norvégia, részben Svédország és Svájc 1885. óta. Egyrészt ezen okból, másrészt mert a termést is ürmértékben mutattuk ki, czélszerűbbnek véltük itt is általában ürmértéket használni s 1 métermázsa bort hordókban 1 hektoliterrel vettünk egyenlőnek. Ez a nettó súlynál megközelíti a valóságot s a mellett minden visszaszámítás nélkül is mutatja az eredeti számokat. A palaczkboroknál ellenben, tekintettel a palaczk és a csomagolás súlyára, a brutto súlynak csak 60⁰/₀-át számítottuk egy hektoliterrel egyenlőnek. Némely államok (Olaszország, Oroszország, Éjszak-Am.-Egy.-Államok, Argentini közt., és Uruguay) a palaczkborok forgalmát darabszámban mutatják ki; itt 1 palaczkot 1 literrel vettünk egyenlőnek, a mi, ha nem felelne is meg egészen a valóságnak, tekintve, hogy a palaczkborok forgalma az összes borforgalomnak csak igen kis részét teszi, nem nagyon rontja meg a borforgalom mennyiségének végösszegeit.

A borbevivő országok élén Franciaország áll, mely bár még ma is legelső bortermelő ország, óriási borfogyasztása folytán bevitelre szorul. De Franciaországnak a mellett igen nagy kivitele is van, és pedig a drága borokból, úgy hogy a beviteli többlet az érték-nél korántsem oly nagy, mint a mennyiségnél. Franciaország, melynek szőlőtermelését a phylloxera-vész eddig leginkább sújtotta, óriásilag emelkedő bevitel mellett mindig kevesebbet visz ki. A bevitel mennyisége az 1881—85 évek átlagában 8¹ millió hektoliterre rú-

1) 1877—80-as átlag.

gott, míg a megelőző évötöd átlagában csak 2⁶ millió, a kivitel ellenben ugyanazon idő alatt 2⁹ millió hektoliterről leszállt 2⁵ millió hektoliterre. Az utóbbi évek alatt a behozatal és kivitel közötti arány még kedvezőtlenebbé vált. Franciaország bevitele után mennyiségre Svájc, értékre pedig Nagy-Britániaé következik. Legtöbb bort Spanyolország visz ki, azután Francia- és Olaszország s Portugália. Monarchiánk az ötödik helyet foglalja el a borkivivő országok közt s újabb időben roppant nagy arányokban emelkedik, mert míg az 1876—80. évek átlagában 7³ millió frt. értékű bort vittünk ki, 1886-ban már 17⁷ millió frt. értékűt, a mi 142⁴⁷/₁₀ emelkedésnek felel meg.

A nevezetesebb borbevivő országok borbevételét a bor származási helyének feltüntetésével, az alábbi táblázatban mutatjuk be:

Sorszám	Az ország neve, a honnan a behozatal történt	B o r b e v i t e l							
		1876-ban	1885-ben	1886-ban	1887-ben	1876-ban	1885-ben	1886-ban	1887-ben
		összesen ezer forintokban				az összes bevétel %-ában			
F r a n c z i a o r s z á g :									
1	Spanyolország . .	4,448	108,399	121,428	105,298	44'01	69'73	58'64	59'33
2	Olaszország	3,880	17,250	35,872	38,922	38'39	11'10	17'32	21'93
3	Portugália	959	16,341	26,078	11,734	9'49	10'51	12'59	6'61
4	Algír	45	5,782	8,811	10,659	0'44	3'72	4'25	6'01
5	Osztr.-Magy. mon.	9	3,797	7,042	4,795	0'09	2'44	3'40	2'70
6	Törökország . . .	126	1,433	3,822	3,564	1'25	0'92	1'85	2'01
7	Németország . . .	116	525	1,709	482	1'15	0'34	0'83	0'27
8	Egyéb országok . .	524	1,922	2,322	2,022	5'18	1'24	1'12	1'14
	Összesen . .	10,107	155,449	207,084	177,476	100'00	100'00	100'00	100'00
N a g y - B r i t á n n i a é s I r h o n :									
1	Franciaország . .	13,749	26,454	25,188	27,878	47'88	51'60	49'24	51'00
2	Portugália	12,678	9,562	10,331	10,971	44'15	18'66	20'20	20'08
3	Spanyolország . .	1,586	10,247	9,740	10,137	5'52	19'99	19'04	18'54
4	Németalföld	184	2,534	2,855	2,890	0'64	4'94	5'58	5'29
5	Olaszország	7	1,099	1,015	1,116	0'03	2'14	1'98	2'04
6	Egyéb országok . .	512	1,368	2,025	1,671	1'78	2'67	3'96	3'05
	Összesen . .	28,716	51,264	51,154	54,663	100'00	100'00	100'00	100'00
N é m e t o r s z á g :									
1	Franciaország . .	8,900	10,472	8,879	7,675	27'31	56'52	52'40	47'84
2	Osztr.-Magy. mon.	2,632	2,411	2,518	2,719	8'08	13'01	14'86	16'95
3	Hamburg-Altona . .	5,926	1,635	1,542	1,459	18'18	8'83	9'10	9'09
4	Olaszország	—	853	922	1,256	—	4'60	5'44	7'83
5	Spanyolország . .	—	942	940	1,050	—	5'08	5'55	6'54
6	Egyéb országok . .	15,133	2,215	2,145	1,885	46'43	11'96	12'65	11'75
	Összesen . .	32,591	18,528	16,946	16,044	100'00	100'00	100'00	100'00

Sorszám	Az ország neve, a honnan a beho- zatal történt	B o r b e v i t e l							
		1876- ban	1885- ben	1886- ban	1887- ben	1876- ban	1885- ben	1886- ban	1887- ben
		összesen ezer forintokban				az összes bevétel ‰-ában			
S y á j c z :									
1	Franciaország . .	—	5,130	4,080	3,363	71'47	48'58	38'62	34'24
2	Olaszország	—	2,379	2,784	3,186	11'62	22'53	26'36	32'44
3	Oszt.-Magy. mon.	—	1,539	2,523	2,209	1'57	14'58	23'88	22'49
4	Spanyolország . .	—	236	231	621	—	2'23	2'19	6'32
5	Németország	—	1,055	896	368	15'34	9'99	8'48	3'75
6	Egyéb országok . .	—	221	50	75	—	2'09	0'47	0'76
	Összesen . .	—	10,560	10,564	9,822	100'00	100'00	100'00	100'00
B e l g i u m :									
1	Franciaország . .	8,974	7,776	7,145	—	93'43	89'26	88'43	—
2	Németország . . .	355	431	405	—	3'70	4'95	5'01	—
3	Nagy-Británia és Írhon	101	164	223	—	1'05	1'88	2'76	—
4	Spanyolország . .	63	152	115	—	0'66	1'74	1'42	—
5	Egyéb országok . .	112	189	192	—	1'16	2'17	2'38	—
	Összesen . .	9,605	8,712	8,080	—	100'00	100'00	100'00	—

Franciaország bevitelében a spanyol borok, Nagy-Británia, Németország, Svájc és Belgium bevitelében pedig a Franciaországból származó borok foglalják el az első helyet. A monarchiánk vámterületéről kivitt borok Francia- és Németország, továbbá Svájc bevitelében szerepelnek nagyobb értékkel. Boraink az 1876. évvel szemben az utóbbi években mind három országban jelentékenyen tért foglaltak. Franciaországnak míg 1876-ki csekély bevitelében csak 0'09⁰/o-kal szerepeltek, 1887. évi roppant bevitelében 2'70⁰/o-kal. Németország 1876-ki bevitelében 8'08⁰/o-kal, 1887-ki bevitelében 16'95⁰/o-kal s még nagyobb foku volt a térfoglalás Svájc borbevitelében. Boraink térfoglalása különben csekélynek tűnik fel az olasz s különösen a spanyol borok térfoglalása mellett. Ez utóbbiak különösen Franciaország piacát hódították meg, hol azonban nem fogyasztatnak el egészen, tekintélyes részük ismét kivitetik s Franciaország borkivitelét emeli.

¹⁾ Svájc csak 1885 óta mutatja ki külforgalmának értékét, 1876-ban tehát a bevitt mennyiséget vettük a százalék számítás alapjául. Megjegyezzük továbbá, hogy az 1885-ik év előtt, tehát még 1876-ban is Svájc nem a származási hely, hanem az ország határai szerint mutatta ki nemzetközi forgalmát, úgy a mint ezt az osztrák-magyar áruforgalmi statisztikában jelenleg is tapasztaljuk.

IV. Erdészet.

Erdőterület. — Az újabb kataszteri adatok szerint Magyarország összes területének 28·28, termő területének pedig 29·73⁰/₁₀-kát erdők borítják. Erdőterületünk tehát az egyes művelési ágak közt a második helyet foglalja el, s hogy mily tekintélyes a legtöbb külország erdőterületével szemben, mutatja a következő kimutatás, mely feltünteti Európa államaiban az erdők területének nagyságát s arányát az összes területhez:¹⁾

Ország	Erdőterület		Ország	Erdőterület	
	összesen ezer hektá- rokban	az összes terület %-ában		összesen ezer hektá- rokban	az erdő- terület %-ában
1. Oroszország . . .	200,000	37	10. Románia . . .	2,000	15
2. Svédország . . .	17,569	39	11. Anglia	1,261	4
3. Németország . . .	13,900	25	12. Szerbia	969	20
4. Ausztria	9,777	32	13. Görögország . . .	850	13
5. Franciaország . . .	9,388	17·7	14. Svájc	781	19
6. Magyarország . . .	9,183	28·3	15. Belgium	489	16·6
7. Spanyolország . . .	8,484	17	16. Portugália . . .	471	5
8. Norvégia	7,806	24	17. Németalföld . . .	230	7
9. Olaszország . . .	3,656	12	18. Dánia	190	4·8

Magyarország tehát, míg erdőterületének abszolút nagyságát tekintve hatodik helyen áll, az erdőterület viszonylagos nagyságát véve már a negyedik helyet foglalja el.

Hazánkban az erdőterület abszolút nagyságát és kataszteri tiszta jövedelmét a következő számok mutatják:

	Erdőterület			Az erdők kataszteri tiszta jövedelme		
	holdakban	hektárookban	az összes terület %-ában	összesen forint	holdon kint	hektá- ronkint
Magyarország	13.293,325	7.650,308	27·11	7.637,030	0·57	1·00
Fiume	1,167	672	34·09	134	0·11	0·20
Horv.-Szlavonország	2.663,095	1.532,611	36·09	2.075,342	0·78	1·35
Összesen . . .	15.957,587	9.183,591	28·28	9.712,506	0·61	1·06

Horvát-Szlavonország erdőkben jóval gazdagabb, mint az anyaország s különösen értékes tölgyerdei a tisztajövedelmet is jóval magasabbra emelik.

Erdészetről újabb adatok nem állnak rendelkezésünkre, elég lesz tehát a jelen évkönyv múlt évi folyamában Bedő Albert kitűnő munkája alapján elmondottakra utalnunk, ezúttal csak a legfontosabb adatok rövid ismételésére szorítkozván.

¹⁾ Rapport de M. Émile Jamais sur le budget du ministère de l'agriculture. Journal officiel du décembre 1887. Idézve a « Journal de la Société de statistique de Paris » 1888. júniusi számában.

Erdőterületünk fa n e m e k szerint következőleg oszlott meg :

Fa n e m e k	Erdőterület fa n e m e k szerint					
	Magyarország és Fiume		Horvát-Szlavonország		Együtt	
	hektár	%	hektár	%	hektár	%
Kocsányos és kocsánytalan tölgy	1.638,839	21·42	407,176	26·56	2.046,015	22·28
Csertölgy	516,297	6·75	9,322	0·61	525,619	5·72
Bükk	2.752,092	35·97	606,449	39·57	3.358,541	36·57
Gyertyán	563,682	7·37	272,462	17·78	836,144	9·10
Nyír	187,207	2·45	32,020	2·10	219,227	2·39
Fűz- és nyárfa . . .	207,232	2·71	11,080	0·71	218,312	2·38
Éger	43,544	0·57	—	—	43,544	0·47
Kőris, szil és juhar	36,609	0·48	102,809	6·71	139,418	1·52
Hárs	2,275	0·03	5,756	0·38	8,031	0·09
Akác	35,407	0·46	429	0·03	35,836	0·39
Luczfenyő	1.268,268	16·57	11	0·00	1.268,279	13·81
Jegenyefenyő . . .	221,154	2·89	82,777	5·40	303,931	3·31
Erdei és feketefenyő	173,050	2·26	2,320	0·15	175,370	1·91
Vörösfenyő	5,324	0·07	—	—	5,324	0·06
Összesen . . .	7.650,980	100·00	1.532,611	100·00	9.183,591	100·00

Erdeink 57·30⁰/o-a 600 méter magasságon felüli hegységen, 28·02⁰/o-a 200—600 méter magasságú középhegységen, 14·68⁰/o-a pedig 200 méterig terjedő síkságon, dombos vidéken és előhegységen fekszik.

A talaj minősége szerint a magyar korona országai erdőségeinek 80·39⁰/o-a feltétlen erdőtalajon áll, 1·18⁰/o-a futóhomokon, 4·93⁰/o-a véderdő s csak 13·50⁰/o-a áll nem feltétlen erdőtalajon, tehát olyanon, mely egyéb művelési ágra is alkalmas. Véderdők csak a szorosabb értelemben vett Magyarországon vannak, s a futóhomokon álló erdők is, míg az anyaország erdeinek 1·41⁰/o-át képezik, Horvát-Szlavonország erdeinek csak 0·02⁰/o-át.

Az erdőállománynak az anyaországban csak 69·61⁰/o-a szál-erdő, Horvát-Szlavonországban ellenben 81·81⁰/o-a, a közép és sarj-erdő az előbbiben 30·39⁰/o-ra rúg, az utóbbiban 18·19⁰/o-ot tesz.

A mi az erdőtulajdonosok jogi minőségét illeti; a szorosabb értelemben vett Magyarország erdeinek 15·28⁰/o-a állami erdő volt, 23·43⁰/o-a törvényhatósági és községi erdő; 6·37⁰/o-a egyházi testületek és személyek erdeje; 1·08⁰/o-a közalapítványi, 0·02⁰/o-a magánalapítványi, 6·77⁰/o-a hitbizományi, 11·86⁰/o-a közbirtokossági, 2·21⁰/o-a részvénytársulati erdő volt; 32·98⁰/o-a pedig az 1879. XXXI. t. cz. 47. szakasza alá nem tartozó magánerdő.

A magyar állam erdőségeinek évi fatermését a földadó szabályozás céljából törént erdőbecslés 28³ millió köbméterre vette, miből Horvát-Szlavonországra 4⁷ millió köbméter esik.

Évenként futóhomok és kopár területek befásítása céljából a kincstári erdőigazgatóságok, az erdei alap költségén, következő számú csemetéket osztottak ki:

Sorszám	Fanemek	1883	1884	1885	1886	1887	Átlag 1883—87 évben	
		évben kiosztott darabok					darab	az összes kiosztott csemeték %-ában
1	Luczfenyő . . .	710,000	1,992,000	1,599,000	2,247,000	4,547,550	2,219,110	37.59
2	Erdei fenyő . . .	187,000	240,500	1,584,100	1,650,000	3,632,030	1,458,726	24.71
3	Fekete fenyő . . .	358,000	420,000	617,550	790,800	1,336,500	704,570	11.93
4	Vörös fenyő . . .	4,000	60,000	17,500	68,000	175,500	65,000	1.11
5	Jegenye fenyő . .	—	—	1,500	—	4,000	1,100	0.02
	Fenyők együtt	1,259,000	2,712,500	3,819,650	4,755,800	9,695,580	4,448,506	75.36
6	Kocsányos tölgy .	11,000	641,000	779,300	874,000	1,450,260	751,112	12.72
7	Kocsánytalan tölgy	—	17,000	—	3,500	119,000	27,900	0.47
	Tölgyek együtt	11,000	658,000	779,300	877,500	1,569,260	779,012	13.19
8	Kőrisfa	26,000	12,000	—	61,000	17,800	23,360	0.40
9	Szilfa	—	11,000	14,000	41,400	35,500	20,380	0.34
10	Juharfa	1,000	1,000	7,000	15,100	1,000	5,020	0.08
11	Bükkfa	—	—	1,000	—	500	300	0.00
12	Gyertyánfa	—	3,000	1,000	4,000	500	1,700	0.03
13	Akácfa	111,000	750,000	664,200	930,600	501,700	591,500	10.02
14	Nyárfa	50,000	2,500	15,000	1,300	1,200	14,000	0.24
15	Fűzfa	50,000	—	—	—	—	10,000	0.17
16	Glédics	—	—	—	8,000	27,000	7,000	0.12
17	Bálványfa	—	—	—	8,000	—	1,600	0.03
18	Hársfa	—	—	—	200	—	40	0.00
19	Eperfa	—	—	—	5,000	—	1,000	0.02
	Összesen	1,508,000	4,150,000	5,301,150	6,707,900	11,850,040	5,903,418	100.00

Faforgalom és egyéb erdei termékek forgalma. —

Magyarország kiviteli cikkei közt igen fontos szerepet játszik a fa és az erdészet egyéb termékei. A behozatal és kivitel mennyiségét és értékét 1882 óta a következő kimutatás tünteti fel:

Az erdőtermékek neve	1882		1883		1884		1885		1886		1887	
	behozatal	kivitel	behozatal	kivitel	behozatal	kivitel	behozatal	kivitel	behozatal	kivitel	behozatal	kivitel
	Mennyiség 1000 métermázsokban:											
Tüzifa	60	849	99	642	86	703	75	690	57	606	37	790
Faszén	6	101	13	127	19	143	15	139	20	165	23	165
Kemény épület- és műfa	41	1,194	51	640	43	463	15	603	15	482	25	491
Puha épület- és műfa	296	545	313	431	248	422	226	614	206	456	211	379

¹⁾ Ebből 205,590 drb. nem vétetett át.

Az erdőtermé- nyek neve	1882		1883		1884		1885		1886		1887	
	beho- zatal	kivitel	beho- zatal	kivitel	beho- zatal	kivitel	beho- zatal	kivitel	beho- zatal	kivitel	beho- zatal	kivitel
Kemény fűrészelt faáru	411	810	12	685	44	703	33	553	32	564	17	779
Puha fűrészelt faáru	267	298	823	620	971	594	846	588	962	631	981	601
Fournir.	1.4	0.4	3.3	0.5	3.4	0.6	3.4	0.4	3.5	0.4	3.8	1.5
Botok nyers álla- potban	0.06	2	0.3	6	0.4	5	0.3	4	0.1	5	0.4	6
Vasuti talpfa	—	206	32	698	40	512	42	603	30	254	4	297
Donga	9	1,775	9	2,195	8	2,183	14	2,446	17	1,875	71	2,339
Cserzőháj	43	335	53	338	54	381	54	327	57	305	73	456
Szőmörce	13	5	16	7	6	5	11	4	9	5	7	5
Gubacs	4	55	3	52	5	89	4	67	5	56	8	62
Vallonea	11	8	10	0.1	12	0.9	8	2.4	11	3.6	11	6.2
Fűzfavesző	0.1	1.3	0.2	1.4	0.2	1.5	0.1	2.0	0.1	3.0	0.1	2.1
Gyanta és szurok	32	2	36	1.4	49	2.5	35	2.8	38	3.3	41	5.7
Összes erdő- termények	1,195	6,187	1,474	6,444	1,589	6,209	1,382	6,646	1,463	5,414	1,513	6,386
Érték 1000 forintokban:												
Tüzifa	30	509	49	385	43	352	37	345	29	309	19	395
Faszén	12	203	27	254	38	287	31	278	39	329	46	330
Kemény épület- és műfa	124	3,581	152	1,921	129	1,390	43	1,748	42	1,325	70	1,447
Puha épület- és műfa	889	1,308	939	1,035	779	1,065	633	1,474	543	1,095	550	911
Kemény fűrészelt faáru	1,645	3,240	48	2,740	176	2,812	115	1,937	95	1,691	52	2,770
Puha fűrészelt faáru	802	1,042	2,468	2,172	3,332	2,323	2,706	2,119	2,693	1,955	2,748	1,922
Fournir	81	7	182	8	195	13	197	10	211	10	229	39
Botok nyers álla- potban	9	129	39	338	7	327	54	210	22	309	85	375
Vasuti talpfa	—	372	64	1,256	80	922	80	1,026	57	432	7	549
Donga	50	9,774	50	12,115	34	12,329	65	13,736	75	10,643	318	15,180
Cserzőháj	651	5,028	788	5,068	836	3,806	406	5,228	207	1,620	296	2,281
Szőmörce	155	43	190	61	58	55	94	37	76	41	52	42
Gubacs	55	822	43	778	67	1,121	43	763	57	762	110	866
Vallonea	239	63	222	1	192	10	176	47	235	77	217	140
Fűzfavesző	2	19	4	21	3	23	3	30	2	45	2	31
Gyanta és szurok	258	18	292	12	374	21	213	19	210	20	221	35
Összes erdő- termények	5,002	26,158	5,557	28,165	6,343	26,856	4,896	29,007	4,593	20,657	5,022	27,313

Nagy behozatalunk csak puha fűrészelt faárúból van s azon-
kívül puha épületfából is tekintélyes mennyiséget és értéket hozunk
be, de már ezen utóbbiból még többet viszünk ki. Kivitelünk súly-
pontja a dongafára esik, melyet főleg Franciaországba roppant
mennyiségben szállítunk a volt horvát-szlavon Határörvidék tölgyes
erdeiből. Árúforgalmi statisztikánk dongakivitelének csak kisebb
részét mutatja ki métermázsákban, a többit darabszámra. Egyönte-
tőség kedvéért azonban az utóbbit is átszámítottuk, 100 darab
dongát három métermázsával véve egyenlőnek. Ugyanezen kulcs sze-
rint dongakivitelünk darabszám szerint a következő volt:

1882-ben 59·2 millió darab.

1885-ben 81·5 millió darab

1883-ban 73·2 » »

1886-ban 62·3 » »

1884-ben 72·8 » »

1887-ben 78·0 » »

Dongakivitelünk 1886-ban nagyon megcsökkent, 1887-ben azonban ismét emelkedett, kivált ha az értéket tekintjük, mely ez utóbbi évben a legnagyobb magasságot érte el eddigelé. Dongafa után legtöbb értékűt cserzőhéjból viszünk ki, továbbá kemény épület- és műfából.

A nemzetközi faforgalom értékét a következő kimutatás tünteti fel:

Sorszám	Az ország neve	B e v i t e l				K i v i t e l			
		1876-ban	1885-ben	1886-ban	1887-ben	1876-ban	1885-ben	1886-ban	1887-ben
		e z e r f o r i n t o k b a n							
1	N.-Británia és Irhon	179,662	147,742	121,598	117,088	—	—	—	—
2	Franciaország	80,973	63,543	57,270	63,306	17,778	10,436	9,008	10,115
3	Németország .	—	25,957	37,930	48,088	—	7,181	14,682	13,641
4	Olaszország . .	16,883	15,958	24,856	34,170	8,238	2,379	2,292	2,216
5	É.-Am.Egy.-Áll.	11,384	23,682	22,905	23,992	28,272	35,036	33,463	31,555
6	Belgium	19,075	21,526	19,902	—	2,074	2,180	2,922	—
7	Németalföld . .	14,330	15,444	15,224	17,295	1,854	5,920	6,453	7,516
8	Argentínaközt.	—	9,504	10,738	—	—	382	304	—
9	Dánia	8,788	7,001	5,316	—	181	63	76	—
10	Svájc	—	3,404	3,242	3,680	—	2,873	2,394	2,315
11	Egyiptom	—	3,673	3,658	—	—	—	—	—
12	Görögország . .	—	—	—	2,887	—	—	—	6
13	O.-Magy. mon.	2,411	3,192	2,714	—	28,942	62,638	50,188	—
14	Románia	2,832	3,718	2,303	—	1,121	2,648	2,498	—
15	Norvégia	1,586	2,784	2,445	2,277	25,070	20,516	16,277	15,430
16	Szerbia	—	—	591	—	—	—	207	—
17	Oroszország . .	—	—	—	—	40,680	27,098	23,437	—
18	Svédország . . .	—	—	—	—	57,894	51,590	—	—
19	Britt-Canada . .	—	—	—	—	37,322	39,385	39,652	—

A nyugoteurópai államok általában nagy bevételre szorúlnak. Különösen nagy értéket képvisel Nagy-Británia évi fabevitele, bár ujabban erősen hanyatlott. A kivívó országok élén Svédország áll, utána 1876-ban még Oroszország állt, de az utóbbi években már az Osztrák-Magyar monarchia, melynek nagyértékű fakivitele 1885-ben még Svédorszáágét is meghaladta. Igen nagy azonkívül Britt-Canada fakivitele is, valamint az Éjszakamerikai Egyes.-Államoké, de ezek kivitelével erős bevétel áll szemközt. Norvégia fakivitele adataink szerint nagy mértékben hanyatlik.

A nevezetesebb fabevivő országok fabevitele a fa származási helyének feltüntetésével a következő táblázatból látható:

Sorszám	Az ország neve, a honnan a behozatal történt	1876- ban	1885- ben	1886- ban	1887- ben	1876- ban	1885- ben	1886- ban	1887- ben
összesen ezer forintokban					az összes bevitel %/ó-ában				
Nagy-Británia és Irhon:									
1	Britt-Canada	52,239	35,848	30,046	26,897	29'07	24'27	24'71	22'07
2	Svédország	36,472	31,826	26,384	26,813	20'30	21'54	21'70	22'90
3	Oroszország	33,933	30,801	24,908	25,205	18'89	20'85	20'49	21'53
4	Norvégia	17,874	12,761	12,039	12,130	9'95	8'64	9'90	10'36
5	Éjsz.-Am. Egy.-Áll.	15,826	12,989	10,382	10,105	8'81	8'79	8'55	8'63
6	Németország	14,031	10,916	7,537	8,383	7'81	7'39	6'17	7'16
7	Franciaország	2,585	3,424	2,976	3,200	1'44	2'31	2'45	2'73
8	Britt-Kelet-India . .	4,133	5,765	3,891	2,181	2'30	3'90	3'20	1'86
9	Egyéb országok . . .	2,569	3,412	3,435	2,174	1'43	2'31	2'83	1'86
Összesen		179,662	147,742	121,598	117,088	100'00	100'00	100'00	100'00
Franciaország:									
1	Osztr.-Magy. mon.	18,744	18,034	14,740	17,865	23'15	28'38	25'74	28'22
2	Svédország	15,642	15,094	15,094	16,025	19'32	23'75	26'36	25'31
3	Németország	10,126	7,539	6,057	7,555	12'51	11'86	10'58	11'93
4	Oroszország	7,735	6,403	5,641	7,550	9'55	10'08	9'85	11'93
5	Norvégia	9,272	3,481	3,002	2,981	11'45	5'48	5'24	4'71
6	Svájcz	5,641	4,166	2,724	2,663	6'97	6'56	4'76	4'21
7	Belgium	5,297	2,696	3,074	2,496	6'54	4'24	5'37	3'94
8	Olaszország	4,490	2,108	1,947	1,979	5'54	3'32	3'39	3'13
9	Éjsz.-Am. Egy.-Áll.	662	1,447	1,936	976	0'82	2'28	3'38	1'54
10	Egyéb országok . . .	3,364	2,575	3,055	3,216	4'15	4'05	5'33	5'08
Összesen		80,973	63,543	57,270	63,306	100'00	100'00	100'00	100'00
Olaszország:									
1	Osztr.-Magy. mon.	12,184	14,052	22,272	32,205	72'16	88'06	89'61	94'25
2	Franciaország	3,340	786	728	670	99'78	4'93	2'93	1'96
3	Svájcz	172	264	329	377	1'02	1'65	1'32	1'10
4	Éjsz.-Am. Egy.-Áll. és Canada	37	546	763	290	0'22	3'42	3'07	0'85
5	Egyéb országok . . .	1,150	310	764	628	6'82	1'94	3'07	1'84
Összesen		16,883	15,958	24,856	34,170	100'00	100'00	100'00	100'00
Belgium:									
1	Svédor. és Norvégia	8,263	10,228	9,938	—	43'32	47'51	49'93	—
2	Franciaország	3,957	2,326	2,346	—	20'74	10'81	11'79	—
3	Németalföld	866	2,056	2,251	—	4'54	9'55	11'31	—
4	Németország	2,801	3,157	2,120	—	14'63	14'67	10'65	—
5	Oroszország	2,152	1,977	1,902	—	11'28	9'18	9'56	—
6	Éjsz.-Am. Egy.-Áll.	213	296	532	—	1'12	1'38	2'67	—
7	Egyéb országok . . .	823	1,486	813	—	4'32	6'90	4'09	—
Összesen		19,075	21,526	19,902	—	100'00	100'00	100'00	—

A legfőbb fabevivő ország, Nagy-Británia, szükségletét főleg Britt-Canadából, Svédországból és Oroszországból fedezi, bevitelében 1887-ben e három ország csaknem egyenlő értékkel szerepelt. Fran-

cziaország fabevitelében az Osztrák-Magyar monarchia áll első helyen, az összes értéknek ujabban több mint egy negyede esvén rá; monarchiánk fája még tulnyomóbb Olaszország fabevitelében, hol folyvást tért foglal s 1887-ben már az összes bevitelnek 94·25⁰/₀-át tette.

V. A telekkönyvi birtoktestek forgalma.

A közgazdasági és szociális szempontból annyira fontos birtokviszonyokat hazánkban, sajnos, még ma sem ismerjük. Az új adókataszter roppant apparátusa feloszlott, a nélkül, hogy működésének maradandó emlékeül feldolgozta s összeállította volna a birtokviszonyok ismertetésére kinálkozó becses anyagot; s most már le kell mondanunk a reményről, hogy a roppant munkaerőt és költséget igénylő adatgyűjtés egyhamar végrehajtatik. A birtokkategóriákra nézve 45 megyéből összeállítottak ugyan az adatok, de a még hiányzó 18 megyéből úgy látszik nem is fognak összeállíttatni s teljeset ezuttal sem nyújthatván, egyszerűen utalunk az Évkönyvünk múlt évi folyamában közölt összeállításokra. Elég itt megemlitenünk, hogy a hetvenes évek elejéről való s az új (de nem teljes) adatok szerint Magyarország földterülete a különböző nagyságú birtokok között következőleg oszlott meg:

A régiebb adatok szerint esett:

a kis paraszt birtokra (30 holdig)	32·25 ‰
a kis közép birtokra (30—200 hold)	14·46 »
a valódi középbirtokra (200—1,000 hold)	14·29 »
az uradalmi birtokra (1,000—10,000 hold)	30·56 »
az uradalmi latifundiumra (10,000 holdon felül)	8·44 »

Az újabb adatok szerint esett:

a kis paraszt birtokra (35 holdig)	33·21 ‰
a kis középbirtokra (35—300 hold)	15·11 »
a valódi középbirtokra (300—1,000 hold)	12·51 »
az uradalmi birtokra (1,000—10,000 hold)	30·17 »
az uradalmi latifundiumra (10,000 holdon felül)	9·00 »

A birtokviszonyok szempontjából nagy fontossággal bírnak a birtokváltozások. Ezekről az országos statisztikai hivatal évről-évre gyűjt adatokat, melyek bár arra nézve épen semmi támpontot nem nyújtanak, hogy vajjon a változások által a birtokok tömörülnek-e, vagy még jobban megoszlanak, sem pedig arra, hogy mily kézbe kerülnek; mindazáltal már magában az is nagy jelentőségű, hogy a birtokok mily gyakran cserélnek tulajdonost s hogy a birtokváltozás haláleset folytán történik-e, vagy szerződés, vagy épen végrehajtás folytán.

A birtokváltozások eseteinek számát a szorosabb értelemben vett Magyarországon az utóbbi 12 évről a következő kimutatás állítja szem elé:

Év	A birtokváltozások eseteinek száma						
	szerződés által		végrehajtás által		haláleset folytán		össze- sen
	összesen	%	összesen	%	összesen	%	
1875	138,088	71'34	9,606	4'96	45,874	23'70	193,568
1876	130,120	68'76	12,982	6'86	46,147	24'38	189,249
1877	152,963	69'72	15,965	7'28	50,453	23'00	219,381
1878	157,519	71'19	15,285	6'91	48,458	21'90	221,262
1879	165,166	70'13	19,213	8'16	51,121	21'71	235,500
1880	190,406	69'51	19,748	7'21	63,782	23'28	273,936
1881	190,443	70'84	19,204	7'15	59,178	22'01	268,825
1882	204,561	75'47	18,443	6'80	48,047	17'73	271,051
1883	218,247	75'45	17,071	5'90	53,943	18'65	289,261
1884	210,060	73'72	15,606	5'48	59,270	20'80	284,936
1885	207,872	74'56	15,561	5'58	55,361	19'86	278,794
1886	207,081	73'98	15,538	5'55	57,310	20'47	279,929
12 évi átlag .	181,044	72'28	16,185	6'46	53,245	21'26	250,474

Látjuk e számokból, hogy a birtokváltozások nálunk igen nagy számmal fordulnak elő, és pedig inkább szaporodnak, semmint csökkenének, 1886-ban 1875-tel szemben 29'40⁰/₀-nyi szaporodást látunk. A legtöbb birtokváltozás állandóan szerződések által történik. Örven-
detes, hogy a végrehajtás folytán történt birtokváltozások száma az
utóbbi években jelentékenyen megapadt, bár még mindig nagyobb,
mint 1875-ben és 1876-ban volt.

A birtokváltozások pénzértékét a következő
kimutatás tünteti fel:

Év	A birtokváltozások pénzértéke						
	szerződés által		végrehajtás által		haláleset folytán		összesen
	frt	%	frt	%	frt	%	
1875 . . .	108.105,371	64'93	10.713,511	6'43	47.677,662	28'64	166.496,544
1876 . . .	108.124,309	63'22	10.185,162	5'96	52.704,156	30'82	171.013,627
1877 . . .	114.744,686	61'51	14.393,535	7'72	57.401,210	30'77	186.539,431
1878 . . .	113.083,650	60'78	15.385,381	8'27	57.576,198	30'95	186.045,229
1879 . . .	113.664,405	59'35	16.671,848	8'70	61.203,772	31'95	191.540,025
1880 . . .	117.928,313	54'43	17.421,560	8'04	81.312,127	37'53	216.662,000
1881 . . .	126.194,508	59'19	19.242,742	9'03	67.738,313	31'78	213.175,563
1882 . . .	130.372,954	67'70	13.122,644	6'82	49.091,594	25'48	192.587,192
1883 . . .	140.863,310	66'02	13.080,334	6'14	59.425,180	27'84	213.368,824
1884 . . .	147.274,979	60'89	13.117,931	5'42	81.478,645	33'69	241.871,555
1885 . . .	142.337,743	62'73	12.105,220	5'33	72.474,028	31'94	226.916,991
1886 . . .	147.210,024	63'89	11.918,110	5'17	71.301,499	30'94	230.429,633
12 évi átlag	125.825,354	61'97	13.946,498	6'87	63.282,032	31'16	203.053,884

Áz évenként tulajdonost cserélt birtoktestek értéke 1880. óta csaknem állandóan meghaladja a 200 millió forintot. A legnagyobb érték 241'9 millió forintra rúgott (1884-ben), a legkisebb pedig 166'5 millióra (1875-ben). A végrehajtás folytán történt birtokváltozások értéke 1881-ben rúgott legtöbbször, 19'2 millió forintra, míg 1886-ban már a 12 milliót sem érte el. Hogy a különböző czímen történt birtokváltozások átlagosan mily értéket képviseltek, arra nézve a következő számok nyújtanak felvilágosítást:

É v	A telekkönyvi birtokváltozások átlagos pénzértéke			
	a szerződés által	a végrehajtás által	a haláleset folytán	az összesen
	történt birtokváltozásnál — f o r i n t o k b a n			
1875	783	1,115	1,039	860
1876	831	785	1,128	904
1877	750	902	1,138	650
1878	718	1,007	1,188	841
1879	688	868	1,197	813
1880	619	882	1,275	791
1881	663	1,002	1,145	793
1882	637	722	1,147	711
1883	645	766	1,102	738
1884	701	841	1,375	849
1885	685	778	1,309	814
1886	711	767	1,244	823
12 évi átlag	703	870	1,191	799

Legnagyobb átlagos értékkel bírnak a haláleset folytán történt birtokváltozások, legkisebbel ellenben a szerződés folytán történt esetek. Ennek természetes magyarázata abban rejlik, hogy haláleset folytán inkább cserélnek tulajdonost egész birtoktestek, mint szerződés által, ez utóbbinál igen gyakran csak egyes parcellák mennek egyik kézből a másikba. Az átlagos értéknek az évek során nem látjuk sem folytonos emelkedését, sem folytonos csökkenését, emelkedés és esés egymást váltogatják: de egészben mégis látunk bizonyos irányt, nevezetesen a szerződés és végrehajtás folytán történt birtokváltozásoknál az érték általában inkább csökken, a haláleset folytán történt változásoknál ellenben emelkedik.

A felsorolt adatok kellő mérlegelése végett álljanak itt az Ausztriában előfordult birtokváltozások adatai: ¹⁾

¹⁾ Oesterreichisches Statistisches Handbuch für die im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder. Sechster Jahrgang. 1887. Wien 1888.

A birtokváltozások eseteinek száma

É v	adásvevési szer- ződés által		egyéb szerző- dés által		végrehajtás által		haláleset folytán		össze- sen
	összesen		%		%		%		
	összesen	%	összesen	%	összesen	%	összesen	%	
1881	149,942	64'69	27,099	11'69	13,423	5'79	41,343	17'83	231,807
1882	154,206	64'47	29,203	12'21	13,127	5'49	42,643	17'83	239,179
1883	161,521	64'17	31,661	12'57	11,808	4'69	46,745	18'57	251,735
1884	173,063	63'12	33,930	12'37	10,973	4'00	56,236	20'51	274,202
1885	170,157	62'94	33,824	12'51	9,825	3'63	56,564	20'92	270,370
1886	167,959	61'74	35,260	12'96	10,671	3'92	58,145	21'38	272,035
átlag 1881—86	162,808	63'46	31,829	12'42	11,638	4'53	50,280	19'59	256,555

Feltűnő, hogy Ausztriában, nagyobb és sűrűbb népessége daczára, kevesebb birtokváltozás történik, mint magában a szorosabb értelemben vett Magyarországon. A haláleset folytán történt változások száma meglehetősen egyezik, de már szerződés folytán kevesebb s végrehajtás által még kevesebb birtok cserél gazdát, mi meglehetősen sötét színben tünteti fel a hazai viszonyokat.

A mi a telekkönyvi birtoktestek forgalmának pénzértékét illeti, az Ausztriában következő összegekre rügött:

A birtokváltozások pénzértéke

É v	adásvevési szerződés által		egyéb szerződés által		végrehajtás által		haláleset folytán		össze- sen
	1000 frt. %		1000 frt. %		1000 frt. %		1000 frt. %		
	1000 frt.	%	1000 frt.	%	1000 frt.	%	1000 frt.	%	
1881	280,184	58'77	49,027	10'28	37,202	7'80	110,378	23'15	476,791
1882	290,031	59'74	56,563	11'65	29,079	5'99	109,833	22'62	485,506
1883	292,585	59'96	51,176	10'49	25,801	5'29	118,373	24'26	487,935
1884	296,163	57'97	59,104	11'57	23,660	4'63	131,988	25'83	510,915
1885	268,768	55'65	64,379	13'33	19,868	4'11	129,963	26'91	482,978
1886	260,420	55'05	61,076	12'91	22,105	4'67	129,447	27'37	473,048
Átl. 1881—86	281,358	57'87	56,887	11'70	26,286	5'41	121,664	25'02	486,195

Ausztriában tehát bár kevesebb birtokváltozás történik, az átruházott birtoktestek sokkal nagyobb értéket képviselnek, mint hazánkban. Ebből önkényt következik, hogy átlagosan egy birtokváltozásra ott jóval nagyobb összeg esik, mint itt. Mutatja azt a következő kimutatás:

A telekkönyvi birtokváltozások átlagos pénzértéke

É v	az adásvevési szerződés által		az egyéb szerződés által		a végrehajtás által		a haláleset folytán		az összesen
	történt birtokváltozásoknál frtokban								
1881.....	1,868		1,809		2,771		2,670		2,056
1882.....	1,880		1,936		2,215		2,575		2,030
1883.....	1,873		1,616		2,185		2,532		1,938
1884.....	1,711		1,742		2,156		2,347		1,863
1885.....	1,580		1,903		2,022		2,297		1,786
1886.....	1,550		1,732		2,072		2,226		1,739
Átlag 1881—86	1,744		1,790		2,237		2,441		1,902

Ausztriában egy-egy birtokváltozás átlagosan több mint kétszer akkora értéket képvisel, mint Magyarországon; máskülömben a számok egészen összhangzón alakulnak; legnagyobb átlagos értéket képviselnek a haláleset folytán történt birtokváltozások, már kevesebbet a végrehajtás útján történtek, a szerződés folytán történtek pedig legkevesebbet. Az osztrák statisztikában a telekkönyvi birtoktestek forgalmát érdekesen egészíti ki azon kimutatás, mely az adásvevési szerződés folytán történt változásokat a vételár nagysága szerint csoportosítva mutatja be. E szerint 1886-ban egész Ausztriában az eladott ingatlanok következő értékűek voltak:

A vételár nagysága	Az eladott ingatlanok száma	A vételár nagysága	Az eladott ingatlanok száma	A vételár nagysága	Az eladott ingatlanok száma	A vételár nagysága	Az eladott ingatlanok száma
100 frtig	25,118	1,000 frtig	4,788	10,000 frtig	772	100,000 frtig	35
200 »	20,137	2,000 »	13,849	20,000 »	1,931	200,000 »	104
300 »	14,771	3,000 »	6,079	30,000 »	578	300,000 »	26
400 »	11,341	4,000 »	3,575	40,000 »	258	400,000 »	8
500 »	8,643	5,000 »	2,246	50,000 »	147	500,000 »	7
600 »	6,726	6,000 »	1,546	60,000 »	85	500,000 ft. fel.	6
700 »	4,958	7,000 »	1,066	70,000 »	53	Összesen 137,785	
800 »	4,451	8,000 »	855	80,000 »	40		
900 »	2,978	9,000 »	581	90,000 »	27		

Az eladott birtokok közül tehát 103,911 birtok 1,000 frtnál kisebb értékű volt; 2,000—10,000 frt. értékű birtok 30,569 cserélt gazdát, 20,000—100,000 frt értékű pedig 3,154, végre 200,000 frtnál nagyobb értékű birtok 151 adatott el.

VI. Földhitel és talajjavítás.

A földhitel és annak forrásai. — A magyar földbirtok jelzálogi megterhelhetését, bár a törvényhozás is többször sürgette, még mindig nem ismerjük. Részint a nagy költség, melyet a fölvétel okozna, részint telekkönyveink rendezetlen volta megghiusították a célba vett statisztikai adatgyűjtést. Az 1883-ban végrehajtott próbafölvétel az ország területének csak 0.74%-ára terjedt ki, s bár az ország legkülömbözőbb részében fekvő 54 község telekkönyvei dolgoztattak fel, a fölvétel sokkal kisebb terjedelmű volt, semmint az ország összes földbirtokának megterhelhetetésére biztos következtetést vonhatnánk belőle. A fölvett 54 községben a földbirtok minden holdja átlagosan 26.27 frttal volt megterhelve, ezt az átlagot alkalmazva az ország összes termőterületére, a szorosabb értelemben vett Magyarország földbirtokán 1,218 millió frt. jelzálogi teher feküdne.

A földbirtok megterhelhetetésének nagyságát a pénzüintézetek kimutatásaiból sem ismerjük meg, mert a pénzüintézeti kölcsönök

csak kisebb részét teszik az összes tehernek; a magánosok, káptalanok kölcsönei, kölcsön adott árvapénzek, stb. jóval nagyobb részét teszik. Azonban a pénzüintézetek kölcsönei is szintén nagy összeget képviselnek s évről-évre milliókkal szaporodnak.

A hazai pénzüintézetek által nyújtott jelzálogi kölcsönök állományát, valamint a forgalomban volt zálogleveleket, a szorosabb értelemben vett Magyarországra vonatkozólag, a következő kimutatás tünteti fel:

Év	Jelzálogi kölcsönök	Záloglevelek	A jelzálogi kölcsönökből záloglevelekkel nem volt fedezve		Év	Jelzálogi kölcsönök	Záloglevelek	A jelzálogi kölcsönökből záloglevelekkel nem volt fedezve	
			összesen	‰				összesen	‰
1000 forintokban					1000 forintokban				
1840	172	—	172	100'00	1864	65,529	33,436	32,093	48'97
1841	289	—	289	100'00	1865	72,140	40,436	31,704	43'95
1842	688	—	688	100'00	1866	78,343	47,829	30,514	38'95
1843	1,433	—	1,433	100'00	1867	82,263	51,628	30,635	37'24
1844	2,922	—	2,922	100'00	1868	98,476	54,772	43,704	44'38
1845	4,026	—	4,026	100'00	1869	110,831	59,142	51,689	46'64
1846	5,635	—	5,635	100'00	1870	123,957	64,392	59,565	48'05
1847	7,597	—	7,597	100'00	1871	137,629	69,882	67,747	49'23
1848	7,165	—	7,165	100'00	1872	144,457	72,508	71,949	49'81
1849	7,057	—	7,057	100'00	1873	166,840	87,639	79,201	47'47
1850	8,046	—	8,046	100'00	1874	184,627	101,629	82,998	44'96
1851	8,977	—	8,977	100'00	1875	205,443	107,171	98,272	47'83
1852	10,677	—	10,677	100'00	1876	216,128	121,500	94,628	43'78
1853	11,255	—	11,255	100'00	1877	221,723	126,322	95,401	43'03
1854	10,714	—	10,714	100'00	1878	226,872	130,180	96,692	42'62
1855	10,058	—	10,058	100'00	1879	234,957	133,516	101,441	43'18
1856	10,094	25	10,069	99'75	1880	244,223	141,331	102,892	42'13
1857	17,529	2,609	14,920	85'12	1881	259,463	153,043	106,420	41'02
1858	35,738	15,895	19,843	55'52	1882	282,136	164,786	117,350	40'18
1859	47,367	24,445	22,922	48'39	1883	297,618	175,786	121,832	40'93
1860	52,885	26,831	26,054	49'27	1884	320,529	181,975	138,554	43'23
1861	53,928	20,750	33,178	61'52	1885	337,758	194,982	142,776	42'27
1862	54,985	21,058	33,927	61'70	1886	359,557	208,324	151,233	42'06
1863	61,252	25,520	35,732	58'84					

E kimutatásba az osztrák-magyar banknak a szorosabb értelemben vett Magyarországon fekvő földbirtokokra adott kölcsönei is be vannak foglalva, s forgalomban levő záloglevelei oly arányban vétettek fel, a mily arányban a bank magyarországi jelzálogi kölcsönei, összes jelzálogi kölcsöneihez állnak.

A jelzálogi kölcsönök és záloglevelek közötti arány igen fontos, mert a földbirtokra — ezt már természete hozza magával — jótékony hatással csakis a hosszú lejáratu, biztos hitel bír. A hazai pénz-

intézetek által nyújtott jelzálogi hitelnek még mindig 42⁰/₀-a nincs záloglevelekkel fedezve.

Meg kell még jegyeznünk, hogy a fentebb kimutatott összegek nem tisztán a földbirtokot illetik, hanem általában az ingatlanokra, tehát városi házakra is, betáblázott kölcsönök összegét mutatják. Egy, a budapesti országos kiállítás alkalmával foganatosított specialis adatgyűjtés szerint a pénzüintézetek által nyújtott jelzálogi kölcsönöknek 79¹/₀-a terheli a földbirtokot és annak tartozékait, 20⁹/₀ ellenben bérházakra s egyéb, nem a földbirtok tartozékát képező ingatlanokra esik.

A jelzálogi kölcsönökben a különböző jellegű pénzüintézetek következő összegekkel és arányban vesznek részt:

Sorszám	Pénzüintézetek	J e l z á l o g i k ö l c s ö n ö k							
		1876-ban		1884-ben		1885-ben		1886-ban	
		millió frt.	%	millió frt.	%	millió frt.	%	millió frt.	%
1	Takarékpénztárak.	88'32	40'87	126'32	39'41	132'41	39'20	139'72	38'86
2	Földhitelintézetek.	57'96	26'82	108'12	33'73	115'92	34'32	123'38	34'32
3	Oszttr.-magy.-bank.	53'32	24'67	60'14	18'76	62'45	18'49	65'45	18'20
4	Bankok.	14'10	6'52	20'24	6'32	21'12	6'25	24'68	6'86
5	Szövetkezetek . . .	2'42	1'12	5'71	1'78	5'86	1'74	6'33	1'76
	Összesen . .	216'12	100'00	320'53	100'00	337'76	100'00	359'56	100'00

Örvendetes jelenség, hogy a földhitelintézetek aránya a lefolyt évtized alatt jelentékenyen emelkedett, a takarékpénztáraké ellenben, melyek úgy is csak rövid lejáratú hitel fölött rendelkeznek, némileg visszamaradt. Igen erős az oszttrák-magyar bank jelzálogi osztályának visszamaradása, de csak a többi pénzüintézetekkel szemben, mert abszolút véve kölcsönei még emelkedtek is, csak hogy nem oly nagy arányban, mint a többi pénzüintézetek kölcsönei.

A hazai földhitel legfőbb forrásáról a magyar földhitelintézetről külön és egy kissé hosszabban is meg kell emlékeznünk. Az intézet 1863-tól, vagyis alapításától 1887. végéig 10,821 adósfélnek 155'8 millió frt. kölcsönt engedélyezett. 1887. végén a fenálló jelzálogi kölcsönök összege 90'24 millió forintra rúgott és pedig papírértékű záloglevelekben 85'79 millió forint, érczértékű záloglevelekben 4'43 millió, készpénzben pedig 19 ezer forintra. Az összes kölcsönök fedezésére 219'56 millió frt. értékű földbirtok s 34'69 millió forintot érő mellékérték szolgál. A jelzálogos birtok művelési ágak szerint következőleg oszlott meg:

szántóföld	1.583,314 hold	nádas	21,782 hold
kaszáló	464,706 »	szőlő	9,266 »
legelő	556,773 »	terméketlen . . .	143,364 »
erdő	1.123,425 »		

Az év végén 8840 millió forintot tevő ki nem sorsolt záloglevél volt forgalomban és pedig 447 millió frt. érczértékű, 2470 millió frt. 5⁰/₀-os, 5154 millió frt. 4¹/₂⁰/₀-os, 768 millió frt. pedig 4⁰/₀-os papírértékű. Ezenkívül forgalomban volt még 269 millió frt. értékű kisorsolt, de még be nem váltott záloglevél.

A mi az 1887. év folytán történt változásokat illeti, az intézethez beérkezett 506 jelzálogos kölcsönkérvény 651 millió frt. erejéig, megszavaztatott 440 kölcsön 634 millió forint erejéig s tényleg folyóvá tétetett 366 kölcsönnevőnek 566 millió forint. Nem érdektelen, ha megjegyezzük, hogy a beperelt hátralékok legnagyobb összege eddigelé 578 ezer forintra rúgott (1878-ban), 1887-ben 397 ezer forint hátralék pereltetett be, mi a 90 millió forint jelzálogtartozás mellett épen nem sok.

Az intézet alapításától 1887. decz. 31-keig engedélyezett kölcsönök, az összeg nagysága szerint a következőleg osztottak meg:

a) papírértékű záloglevelekben:

32 darab	400,000 frton felül	20.070,200 frt.
21 »	375,000 és 300,000 frt. közt	6.736,000 »
55 »	286,000 » 200,000 » »	12.467,900 »
154 »	186,000 » 100,000 » »	19.297,400 »
322 »	98,000 » 50,000 » »	21.070,500 »
410 »	49,000 » 30,000 » »	14.841,900 »
508 »	29,000 » 20,000 » »	11.481,400 »
372 »	19,500 » 15,000 » »	6.046,900 »
748 »	14,700 » 10,000 » »	8.411,100 »
1,338 »	9,700 » 5,000 » »	8.715,500 »
1,296 »	4,900 » 3,000 » »	4.661,300 »
5,236 »	2,900 » 1,000 » »	7.684,700 »

10,492 darab papírértékű záloglevél-kölcsön 141.484,800 frt.

b) 5⁰/₀-os érczértékű záloglevelekben:

7 darab	300,000 frton felül	5.099,800 frt.
5 »	250,800 és 225,960 frt. közt	1.216,360 »
17 »	195,600 » 100,000 » »	2.150,360 »
47 »	99,600 » 50,000 » »	3.190,080 »
11 »	49,920 » 9,960 » »	377,280 »

87 drb 5⁰/₀-os érczértékű záloglevél-kölcsön 12.033,880 frt.

c) Jövedékjegyekben:

1 darab	130,000 frtos	130,000 frt.
4 »	90,000 és 50,000 forint közt	266,000 »
6 »	45,000 » 25,000 » »	211,000 »

14 darab	20,000 és 10,000 forint közt	200,000 frt.
28 »	9,000 » 3,000 »	149,000 »
26 »	2,000 frtos	52,000 »
62 »	1,000 »	62,000 »

141 darab jövedékjegy-kölcsön 1.070,000 frt.

d) nyilthiteli készpénz-kölcsönökben:

1 darab	100,000 frtos	100,000 frt.
2 »	60,000 »	120,000 »
4 »	50,000 »	200,000 »
12 »	40,000 és 20,000 forint közt	296,000 »
22 »	18,000 » 10,000 »	293,000 »
19 »	9,000 » 5,000 »	110,600 »
41 »	4,200 » 1,000 »	128,100 »

101 darab nyilthiteli készpénz-kölcsön 1.247,700 frt.

Látható e kimutatásból, hogy a kisebb kölcsönök is szép számmal engedélyeztettek, bár összegük csak kis részét teszi az összes jelzálogi kölcsönök összegének. Az eddig engedélyezett legnagyobb kölcsön 1.684,000 frtra rügott s ezenkívül még három kölcsön haladta meg az egy millió forintot.

Hogy az egyes megyék az intézet alapítása óta mily mértékben vették igénybe annak hitelét, a következő összeállítás mutatja:

Sorszám	Ország-rész és megye	Az 50,000 forinton felüli		Sorszám	Ország-rész és megye	Az 50,000 forinton felüli	
		k ö l c s ö n ö k				k ö l c s ö n ö k	
		ezer frtokban	%			ezer frtokban	%
I. Duna balpartja:							
1	Árva-Liptó-Turóc	50	373	0'37	5	Moson	— 40 0'04
2	Bars	175	984	0'98	6	Somogy	2,249 3,346 3'34
3	Esztergom	—	58	0'05	7	Sopron	— 97 0'09
4	Hont	131	442	0'44	8	Tolna	744 1,495 1'49
5	Nógrád	1,487	2,243	2'24	9	Vas	1,244 1,761 1'76
6	Nyitra	364	986	0'98	10	Veszprém	1,974 2,297 2'29
7	Pozsony	612	735	0'73	11	Zala	1,032 1,330 1'32
8	Trencsén	130	354	0'35	Együtt .		12,000 16,884 16'85
Együtt .		2,949	6,175	6'16	III. Duna-Tisza köze:		
II. Duna jobbpartja:							
1	Baranya	—	20	0'02	1	Bács-Bodrog	3,958 5,765 5'76
2	Fejér	4,375	5,363	5'36	2	Csongrád	1,030 2,979 2'97
3	Győr	—	130	0'12	3	Heves	1,398 2,399 2'39
4	Komárom	382	1,005	1'00	4	Jász-N-K-Szoln.	1,758 3,962 3'96
					5	Pest-P.-S.-K.-K.	6,501 9,686 9'68
					Együtt .		14,645 24,791 24'74

Sorszám	Országgrész és megye	Az 50,000 forinton felüli		Az összes		Sorszám	Országgrész és megye	Az 50,000 forinton felüli		Az összes	
		k ö l c s ö n ö k						k ö l c s ö n ö k			
		ezer frtokban		%				ezer frtokban		%	
<i>IV. Tisza jobb- partja :</i>											
1	Abauj-Torna . .	1,150	1,893	1'89							
2	Bereg-Ugocsa . .	989	1,944	1'94							
3	Borsod	1,390	2,162	2'16							
4	Gömör	703	1,615	1'01							
5	Sáros	228	654	0'65							
6	Szepes	467	745	0'74							
7	Ung	280	883	0'88							
8	Zemplén	1,164	2,552	2'55							
	Együtt .	6,371	12,448	12'42							
<i>V. Tisza bal- partja :</i>											
1	Békés	3,632	4,714	4'71							
2	Bihar	3,181	4,091	4'09							
3	Hajdu	554	963	0'96							
4	Máramaros . . .	14	159	0'15							
5	Szabolcs	4,395	6,634	6'63							
6	Szatmár	477	1,231	1'23							
7	Szilágy	69	862	0'86							
	Együtt .	12,322	18,654	18'61							
<i>VI. Tisza-Maros szöge :</i>											
1	Arad	3,484	3,953	3'95							
2	Csanád	4,840	5,335	5'33							
3	Krassó-Szörény .	123	399	0'39							
4	Temes	1,769	2,585	2'58							
5	Torontál	5,608	6,896	6'89							
	Együtt .	15,824	19,168	19'12							
<i>VII. Erdély :</i>											
1	Alsó-Fehér . . .	85	269	0'26							
2	Beszt.-Naszód . .	—	7	0'01							
3	Fogarás	—	5	0'01							
4	Háromszék . . .	—	147	0'14							
5	Hunyad	33	278	0'27							
6	Kis-Küküllő . . .	—	230	0'23							
7	Kolozs	—	240	0'24							
8	Maros-Torda . .	60	273	0'27							
9	Nagy-Küküllő . .	—	42	0'04							
10	Szeben	—	6	0'01							
11	Szolnok-Doboka .	18	183	0'18							
12	Torda-Aranyos .	—	254	0'25							
13	Udvarhely . . .	—	173	0'17							
	Együtt .	196	2,107	2'10							
Országos főösszeg		64,307	100,227	100'00							

A magyar földhitelintézet után az osztrák-magyar bank jelzálogi osztályának kölcsönei képviselnek legnagyobb összeget. 1887. decz. 31-kén az osztrák-magyar banknak 96·7 millió forintot tevő jelzálogi kölcsöneiből az osztrák tartományokra csak 23·8 millió forint esett, ellenben 72·9 millió forint vagyis 75·39⁰/₁₀₀ a magyar korona országaira, és pedig 70·5 millió frt. a szorosabb értelemben vett Magyarországra, 2·4 millió frt. pedig Horvát-Szlavonországra.

A magyar anyaországra eső 2,154 darab s 70·5 millió frtot képviselő kölcsönből 278 kölcsön 9·5 millió frt. értékben házakra, 1,151 kölcsön 55·8 millió frt. értékben nagyobb birtokokra, 725 pedig 5·1 millió forint értékben kis birtokokra volt betáblázva. A jelzálogi kölcsönök összegeinek nagyságát, de már a bank összes kölcsöneiről, a következő számok mutatják:

18 darab	500,000 frton felül	15.507,124	frt. értékkel
157 »	100,000 és 500,000 frt. közt	28.601,535	» »
236 »	50,000 » 100,000 »	15.748,855	» »
656 »	20,000 » 50,000 »	19.305,873	» »
748 »	10,000 » 20,000 »	9.879,514	» »
1,124 »	5,000 » 10,000 »	6.765,044	» »
315 »	5,000 frton alul	894,954	» »
Összesen 3,254 darab kölcsön		96.702,899	frt. értékkel.

Végül pár szóval meg kell emlékeznünk a kis birtokosok országos földhitelintézetéről. Bár, a mint előbb láttuk, a magyar földhitelintézet is szép számmal nyújt kisebb, tehát a kis birtok javára szolgáló kölcsönöket, az egészen kis birtokok hitelszükségletét kitűnő nagy intézetünk, már alapszabályainál (mely a kölcsönök minimumát 1000 frtra szabja) fogva sem elégítheti ki. Erre van hivatva a kisbirtokosok országos földhitelintézete, mely működését 1880. tavaszán kezdte meg s azóta már szép eredményt tud felmutatni. 1887. végéig, tehát nem is egészen 8 év alatt 8,180 félnek 91 millió frt. jelzálogi kölcsönt adott, mely az összegek nagysága szerint következőleg oszlott meg:

3,095 darab	300— 500 frt. közt	1.224,950	frt. összeggel
2,804 »	500—1,000 »	2.189,350	» »
2,281 »	1,000 frton felül	5.682,050	» »
Összesen 8,180 darab kölcsön		9.096,350	frt. összeggel.

A kisbirtokosok földhitelintézetének kölcsönei, eleinte jó drágák voltak, de utóbb a pénzpiacz kedvezőbb alakulása mellett és az intézet megszilárdulásával sikerült az igazgatóságnak a 33¹/₂ évre szóló évi kamat- és törlesztési járulékot 75-ről 66⁰/₁₀-ra szállítani le.

Talajjavítások. — Magyarország általában kitűnő talajjal bir, nincs rá szükség, hogy oly munkával és költséggel hódítsa meg az ember, mint Angliában, hol a hideg, nedves talajt sok helyen csak költséges alagsövezéssel lehetett megszelidíteni annyira, hogy jól megteremje s megérlelje a kenyértermények királyát, a buzát. Dacára azonban a természet ingyen áldásának, a talajjavításoknak hazánkban is nagy tér nyílnék, nemcsak oly értelemben, hogy a gazda a talajnak a mit tőle elvett, kellő trágyázással és okszerű műveléssel adja vissza, hanem alagsövezések, lecsapolások s mindenek fölött öntözés tekintetében. Hazánkban még mindig vannak nagy terjedelmű mocsárok, melyek lecsapolásra várnak, savanyu füvet termő vizenyős helyek, melyek alagsövezéssel kitűnő fűtermő rétekké változtathatók s ott van az Alföld egész nagy medenczéje, mely dacára, hogy a természettől mintegy arra látszik teremtetve lenni, hogy ön-

tűző csatornákkal szeldeltessék keresztül-kasul, csaknem évről-évre küzd a szárazsággal s ha meg is termi a kora nyárban kasza alá érő kalászos növényeket, de nyári legelőt nem tud nevelni s rajta csak szegényes termést hoznak a mesterséges takarmányok. Tőkeszegénységünk (s részben talán indolenciánk) eddigelé nem engedte, hogy a talajjavítások s különösen az öntözés terén valami sok történjék, de ha a földbirtok elviselheti több százsz millió forint adósság terhét, mely nagy részben improductiv czélokra fecsértetett el, miért ne birna meg oly újabb adósságot, mely a föld termő erejét sokszorosan fokozná s jövedelmét is tetemesen emelné. Valóban ideje, hogy a talajjavítási hitel forrása megnyitassék. A világpiaczon felhalmozódott s elhelyezést kereső tőkék egy részét miért ne lehetne bevezetni a magyar föld megtermékenyítésére!

A kulturmérnöki intézménynek eddigelé az épen egyik nagy érdeme, hogy a talajjavítások kérdésében megtörte a nyomot s fölkelte az érdeklődést.

A kulturmérnöki hivatal¹⁾ 1879 óta működik, ez időtől 1887 végéig 1.032,807 holdra készített terveket, miből 180 ezer holdon a munkálatokat be is fejezte, 31 ezer holdon pedig folytatja.

A befejezett munkákat a talajjavítás neme szerint a következő kimutatás tünteti föl:

	Leccsapolás		Alagesővezetés		Öntözés	
	A munkálatok száma	Katasztr. hold	A munkálatok száma	Katasztr. hold	A munkálatok száma	Katasztr. hold
1879—82-ben	89	27,565	97	2,172	22	896
1883-ban . . .	41	18,080	68	1,585	7	983
1884-ben . . .	36	29,610	85	2,127	7	700
1885-ben . . .	55	29,537	105	2,127	21	1,379
1886-ban . . .	46	35,278	82	2,172	21	948
1887-ben . . .	30	23,081	81	1,630	17	499
Összesen . .	297	163,151	518	11,813	95	5,405

Legnagyobb számmal az alagesővezetési munkálatok fordulnak elő, legnagyobb területre azonban a leccsapolások terjedtek.

A mozgósított földtömeg következő volt:

1881-ben . .	580,000 köbméter	1885-ben . .	1.857,000 köbméter
1882-ben . .	1.089,000 »	1886-ban . .	1.177,000 »
1883-ban . .	1.512,000 »	1887-ben . .	1.050,000 »
1884-ben . .	1.828,000 »	Összesen . .	9.093,000 köbméter

Alagesővek 1887-ben hazánkban már 78 helyen készültek.

¹⁾ Az országos kulturmérnöki hivatal jelentése a talajjavítások terén az 1887. évben tett intézkedésekről. Közgazdasági Értesítő 1888. évf. 11 sz.

A talajjavítások ügyére 1879-től 1887 végéig, tehát 9 év alatt az államnak 541 ezer forint nettó kiadása volt, a mely azonban, ha nem is közvetlenül, de közvetve bizonyára megtérült amaz érték-emelkedésben, melyet a magyar földbirtok a kulturmérnöki intézménynek már eddig is köszön.

VII. Gazdasági szakoktatás.

Mai napság, midőn adók, adósságok s kezelési költségek czimén oly nagy teher nehezül a földbirtokra s midőn a modern társadalmi élet a földmivelő osztály igényeit és szükségleteit annyira fokozta; másrésről pedig az óriási verseny a világpiaczon a mezőgazdasági termények értékét rendkívül lenyomta: a földbirtok csak úgy képes kiállni a gazdasági válság megrázkódtató hatását, ha a mezőgazdaság terén a nagy kulturnemzetek által elért haladás vívmányait felhasználva, azokon okulva, fokozott termeléssel ellensúlyozza az árcsökkenést s annak bajait. Erre azonban mulhatlanul szükséges, hogy a földmives osztálynak egy általános értelmi színvonala, valamint szakképzettsége lehetőleg fokoztassék. A gazdasági szakoktatás tehát mindig nagyobb fontosságúvá válik és pedig egy a magasabb mint az alsóbb oktatás.

A szorosabb értelemben vett Magyarországon 1887-ben 5 felsőbb gazdasági tanintézet állt fenn, 8 állami s 4 államilag segélyezett földmives iskola, 5 vinczellérképezde s egy kertészeti és szőlőszeti iskola.

A gazdasági szakiskolák tanszemélyzetének 1886/7-iki létszámát a következő kimutatás tünteti fel:¹⁾

A gazdasági tanintézet megnevezése	Igazgató vagy igazgatótanár	Rendes tanár	Rendkív. tanár	Póttanár vagy irodatiszt	Segéd tanár	Tansegéd v. ösztöndíjas segéd	Gazd. intéző	Gazd. segéd	Főkertész	Pinczmester	Összesen
<i>I. Felsőbb tanintézetek :</i>											
1. Magyar-óvári akadémia	1	7	1	1	—	4	1	1	1	—	17
2. Keszthelyi gazd. tanint.	1	5	—	1	1	2	1	1	1	—	13
3. Debreczeni gazd. tanint.	1	5	1	—	2	1	1	1	1	—	13
4. Kolozs-monostori gazd. tanintézet	1	5	3	1	—	1	1	1	1	—	14
5. Kassai gazd. tanintézet	1	3	—	1	2	—	1	1	1	—	10
Együtt	5	25	5	4	5	8	5	5	5	—	67

¹⁾ Közgazdasági Értesítő 1888. évf. 43. és a következő számok.

A gazdasági tanintézet megnevezése	Igazgató vagy igazgatótanár	Rendes tanár	Rendkív. tanár	Póttanár vagy irodatiszt	Segédtanár	Tansegéd v. ősz- tündiás segéd	Gazd. intéző	Gazd. segéd	Főkertész	Pinczester	Összesen
<i>IIa. Állami földmives iskolák:</i>											
1. Zsitvá-ujfalusi földm. isk.	1	—	—	—	1	1	—	—	—	—	3
2. Debreczeni » »	—	—	—	—	1	1	—	1	—	—	3
3. Rimaszombati » »	1	—	—	—	1	1	—	—	1	—	4
4. Adai » »	1	—	—	—	—	1	—	—	1	—	3
5. Csákovári » »	1	—	—	—	1	1	—	—	—	—	3
6. Szent-imrei » »	1	—	—	—	1	—	—	—	1	—	3
7. Nagy-szt.-miklósi » »	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	2
<i>IIb. Az állam által segélyez- zett földmives iskolák:</i>											
8. Istvántelki földm. iskola	1	—	—	—	1	—	—	—	1	—	3
9. Besztercei » »	1	—	—	—	4	—	—	—	1	—	6
10. Földvári » »	1	—	—	—	1	—	—	1	1	—	4 ¹⁾
11. Medgyesi » »	1	—	—	—	5	—	1	—	—	—	7
Földmives iskolák együtt	10	—	—	—	16	6	1	2	6	—	41
<i>III. Vinczellér iskolák:</i>											
1. Érdiőszegi vinczellér isk.	1	—	—	—	1	—	—	1	—	1	4
2. Tarczali » »	1	—	—	—	1	—	—	1	—	1	4
3. Budai » »	1	—	—	—	1	—	—	1	—	1	4
3. Nagy-enyedi » »	1	—	—	—	1	—	—	1	—	—	3
5. Ménési » »	1	—	—	—	1	—	—	1	—	—	3
6. Pozsonyi kertészeti és szőlészeti iskola . . .	1	—	1	1	1	—	—	1	—	—	5
Együtt	6	—	1	1	6	—	—	6	—	3	23
Mindössze	21	25	6	5	27	14	6	13	11	3	131

Minthogy a gazdasági szakoktatásnál az elméleti oktatás össze-
vankötte a gyakorlati oktatással, a gazdasági intézetek mellett
kisebb-nagyobb földbirtok is van. Az állami szakiskolák mellett levő
földbirtok összes területe 1887-ben 4,429 holdra rúgott, miből csak
332 hold volt állami birtok, 909 hold örök használatra van a szak-
iskolákhoz csatolva, 3,189 hold pedig mint bérelt birtok haszná-
latott.

A gazdasági szakiskolák hallgatóinak számát több
évről a következő összeállítás mutatja:

¹⁾ Ezenkívül egy állatorvos.

Sorszám	A gazdasági tanintézet megnevezése	1876—77. ben	1881—82. ben	1882—83. ban	1883—84. ben	1884—85. ben	1885—86. ban	1886—87. ben
1	Magyar-óvári gazd. akadémia	194	206	243	220	178	152	127
2	Keszthelyi gazd. int.	83	117	137	133	136	130	127
3	Debreczeni » »	49	63	88	91	117	117	117
4	Kolozs-monostori gazd.int.	88	86	89	97	107	110	94
5	Kassai gazd.intézet	29	35	23	40	48	68	70
	1—5 együtt	443	507	580	581	586	577	535
6	Debreczeni földmiv. isk.	48	41	39	42	38	40	40
7	Liptó-újvári » »	26	28	26	26	27	27	—
8	Zsitva-ujfalusi » »	—	—	—	16	19	18	22
9	Rimaszombati » »	—	—	—	—	22	16	43
10	Adai » »	—	—	—	—	28	33	33
11	Nagy-szt.-miklósi föld.isk.	18	26	38	45	38	31	33
12	Csákovai földmiv. isk.	—	—	—	—	—	—	10
13	Szent-imrei » »	—	—	—	—	—	—	13
14	Besztercezi » »	7	—	—	6	9	9	8
15	Földvári » »	15	12	13	10	12	11	9
16	Medgyesi » »	12	21	18	13	15	18	22
17	Istvántelki » »	12	31	35	39	43	41	39
	6—17 együtt	138	159	169	197	251	244	272
18	Érdiőszegi vinczellér isk.	22	23	21	22	19	20	19
19	Tarcali » »	22	23	23	24	22	22	22
20	Budapesti » »	—	19	23	19	17	21	21
21	Nagy-enyedi » »	—	18	17	16	17	16	17
22	Ménési » »	—	7	9	12	11	14	15
23	Pozsonyi kertészeti és szőlészeti iskola	—	—	—	14	16	12	15
	18—23 együtt	44	90	93	107	102	105	109
	Összesen	625	756	842	885	939	926	916

A felsőbb tanintézetek hallgatóinak száma az utóbbi tanévben meglehetősen megapadt, a földmives iskoláké ellenben emelkedett, bár korántsem oly arányban, a minő a földmiveléssel foglalkozó népességünk nagy számával szemben kívánatos volna. A fentebbi adatok kiegészítéséül meg kell még említenünk, hogy a budapesti állatorvosi tanintézetnek 1886/7-ben 284 hallgatója volt, a selmeczi bányászati és erdészeti akadémián 366 erdészeti hallgató volt beírva, a kassai rétmesteri iskolában pedig 12 tanuló részesült oktatásban.

Az állami gazdasági szakiskolák költségvetését a következő számok mutatják:

Sorazám	A gazdasági tanintézet megnevezése	B e v é t e l				K i a d á s			
		1877-ben	1885-ben	1886-ban	1887-ben	1877-ben	1885-ben	1886-ban	1887-ben
		f o r i n t o k b a n							
1	Magyar-óvári akadémia.	35,700	35,900	35,900	34,980	60,000	63,420	64,700	60,110
2	Keszthelyi gazd. tanint.	7,800	16,400	16,400	16,900	33,000	36,600	38,000	37,970
3	Debreczeni " " "	1,400	1,500	1,500	1,500	18,000	20,600	20,675	20,920
4	Kolozs-monostori gazdasági tanintézet . . .	15,100	18,540	19,540	20,410	41,300	45,060	48,010	48,320
5	Kassai gazd. tanintézet .	7,300	19,100	38,136	35,720	25,750	40,200	63,260	60,762
	1—5 együtt . . .	67,300	91,440	111,476	109,510	178,050	205,880	234,645	228,082
6	Debreczeni földm. isk.	22,100	28,660	32,360	32,360	26,000	32,530	37,390	36,300
7	Zsitva-ujfalusi " "	—	7,520	7,760	8,240	—	13,200	15,930	14,920
8	Liptó-ujvári " "	3,650	4,300	4,300	—	13,500	15,570	16,200	—
9	Rimaszombati " "	—	13,200	13,200	13,750	—	16,130	17,030	19,100
10	Adai " "	—	3,200	4,600	7,700	—	8,300	13,290	11,600
11	Csákovai " "	—	—	—	12,000	—	—	—	19,000
12	Szent-imrei " "	—	—	—	15,000	—	—	—	22,233
13	N.-szt.-miklósi " "	—	—	—	3,200	—	—	—	13,260
	6—13 együtt . . .	25,750	56,880	62,220	92,250	39,500	85,730	99,840	136,413
14	Érdiőszegi vinczellér isk.	—	—	—	—	8,500	8,100	8,100	8,100
15	Tarcsai " "	1,574	3,000	3,000	3,000	10,000	9,790	10,015	9,540
16	Budapesti " "	—	2,080	2,080	3,510	—	11,360	12,300	12,210
17	Nagy-enyedi " "	—	200	200	200	—	7,500	7,700	7,700
18	Ménési " "	—	6,370	6,370	6,350	—	9,300	9,300	9,195
	14—18 együtt . . .	1,574	11,650	11,650	13,060	18,500	46,050	47,415	46,745
	Összesen . . .	94,624	159,970	185,346	214,820	236,050	337,660	381,900	411,240

Első tekintetre feltűnik, hogy a gazdasági szakiskolák, az oktatás céljainak teljesítése mellett mily szép bevételeket érnek el, bár a fiskális szempont épen nem irányadó, mert az állam lehetőleg könnyüvé igyekszik tenni a gazdasági tanintézetek látogatását, például a földmives iskoláknál többnyire tandíj sincs, ellenkezőleg a tanulók részesülnek különféle jótéteményekben.

Álljanak itt még összehasonlításként a gazdasági szakoktatás főbb adatai Ausztriából¹⁾. A bécsi földművelési főiskolában 1885/6-ban 45 tanerő működött, a hallgatók száma pedig a téli félévben 309-re, a nyári félévben 259-re rúgott, a létszám a megelőző tanévhez képest némileg apadt, még inkább az 1883/4-ki tanévvel szemben, midőn a főiskolának a téli félévben 444, a nyári félévben pedig 366 hallgatója volt. A hallgatók az egyes szakosztályok közt következőleg oszlottak meg:

¹⁾ Oesterreichisches Statistisches Handbuch, Sechster Jahrgang 1887. Wien 1888.

É v	Mezőgazda- sági szakosztály		Erdészeti szakosztály		Cultur- tech- nikai szakosztály		Összesen	
	téli	nyári	téli	nyári	téli	nyári	téli	nyári
	f é l é v b e n a h a l l g a t ó k s z á m a							
1883/4 . . .	235	187	196	169	13	10	444	366
1884/5 . . .	180	155	138	114	22	19	340	288
1885/6 . . .	158	130	131	111	20	18	309	259

Mezőgazdasági középiskola Ausztriában 1886-ban 12 volt, 124 tanerővel s 671 tanítványnyal, erdészeti középiskola pedig 3 volt 19 tanerővel s 148 tanítványnyal; volt továbbá a földművelés számára 38 alsóbb iskola 220 tanerővel 978 tanítványnyal, az erdőművelés számára 5 alsóbb iskola 10 tanerővel 58 tanítványnyal, a kert-, gyümölcs- és szőlőművelés számára 16 alsóbb iskola 74 tanerővel s 259 tanítványnyal s egyéb ágak számára 8 alsóbb iskola, 39 tanerővel s 149 tanítványnyal.

C. A bánya- és kohóipar.

A bányászat állapota általában. — A bányászatnak, mely átmenetet képez az őstermelés és ipar közt, hazánkban meg van a virágzásra szükséges majdnem minden előfeltétele. Az ásványok és érczek változatos sokfélesége, nagy erdőállomány s fényes mult, mely egy külön bányászosztályt teremtett. Hiányzik azonban a tőkegazdagság s eleven vállalkozási kedv s így bányászatunk, ha általában nem hanyatlik, de nem is emelkedik.

A bányaművelés alapját képező bányatelkek nagyságát a magyar korona országaiban a következő számok mutatják:

Adományozva volt	Átlag 1877—86-ban		1886-ban		1887-ben	
	vájna- telek	kül- telek	vájna- telek	kül- telek	vájna- telek	kül- telek
	h e k t á r o k b a n					
Aranyra, ezüstre és rézre .	9,623	156	10,012	191	10,183	200
Vasérczre	8,425	887	9,195	636	9,763	636
Köszénre	35,630	—	37,696	—	37,431	—
Egyéb ásványokra . . .	2,877	20	2,950	21	2,990	21
Összesen . . .	56,555	1,063	59,853	848	60,367	857

A föld mélyébe ható vájnatelkek mellett egészen eltörpülnek a csak a felületre szorítkozó kültelkek, mely utóbbiak legnagyobb része vasérczre volt adományozva. A bányatelkekből a legnagyobb rész köszénre esik, az arányt a következő számok mutatják:

Adományozva volt vájna és kültelek	Átlag 1877—86-ban		1886-ban		1887-ben	
	az összes adományozott bányatelkek százalékában					
	kincstári	magán	kincstári	magán	kincstári	magán
Aranyra, ezüstre és rézre	55'43	10'39	54'37	10'62	54'13	10'84
Vasérczre	11'59	16'94	10'46	17'14	10'41	18'06
Köszénre	31'09	67'11	33'26	66'85	33'12	65'78
Egyéb ásványokra .	1'89	5'56	1'91	5'39	2'24	5'32
Összesen . . .	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00

Feltűnő, hogy míg az aranyra, ezüstre, rézre és vasérczre adományozott magánbányatelkek arányszáma 1886-ban és 1887-ben az 1877—86. évi átlaggal szemben emelkedett, a köszénre adományozott telkeké jelentékenyen leszállott. 1886-ban az abszolút számokat tekintve még emelkedést látunk ugyan, de 1887-ben 1886-tal szemben a köszénre adományozott bányatelkek abszolút nagysága is megfogyott. A csökkenés jó része a sajómelléki köszénvidékre esik, hol a rimamurány-salgótarjáni vasmű részvénytársaság felhagyott barnaszén-bánya telkeivel és az ujonnan adományozottak nem pótolták, részint Háromszék megyére, hol nagyobb köszénbányatelkek hagyattak fel.

Az adományozott vájnatelkekből esett 1887-ben

	a kincstárra	magánbirtokosokra
az aranyból, ezüstről, rézről . .	54'50 ‰	10'75 ‰
a vasérczről	9'26 ‰	17'30 ‰
a köszénről	33'85 ‰	66'58 ‰
az egyéb ásványokról	2'39 ‰	5'37 ‰

Ausztriában a vájnatelkek nagyságát — mert a kültelkek ott sem bírnak nagy fontossággal — a következő számok mutatják: ¹⁾

	Kincstári		Magán	
	v á j n a t e l e k			
Arany- és ezüstérczre .	1,449'8 hektár	27'62 ‰	931'1 hektár	0'58 ‰
Vasérczre	—	» — »	15,210'5	» 9'42 »
Ásványérczre	3,012'8	» 57'39 »	131,772'8	» 81'57 »
Egyéb ásványokra . .	786'6	» 14'99 »	13,623'3	» 8'43 »
Együtt . . .	5,249'2 hekt.	100'000 ‰	161,537'7 hekt.	100'000 ‰

A bányaművek és magánbirtokosok számát Magyarországban a következő kimutatás tünteti fel:

A bányatelkek megjelölése	A bányaművek		A magánbirtokosok		Átlag esik az adományozott bányatelkekből egy magánbirtokosra hektár	
	s z á m a				1886-ban	1887-ben
	1886-ban	1887-ben	1886-ban	1887-ben		
Aranyra, ezüstre és rézre	847	836	779	788	7'11	7'25
Vasérczre	525	533	253	230	35'31	41'74
Köszénre	203	200	137	139	254'45	248'74
Egyéb ásványokra . .	116	128	84	102	33'18	27'54
Összesen .	1,691	1,697	1,253	1,259	41'59	41'59

¹⁾ Statistisches Jahrbuch des k. k. Ackerbau-Ministeriums für 1886. Wien 1887.

Legtöbb bányamű van aranyra, ezüstre és rézre; a magánbirtokosok száma is itt legnagyobb s a bányabirtok itt van leginkább elaprózva.

Ausztriában 1886-ban egy magán-bányabirtokosra átlagosan 101 hektár bányatelek esett, több mint kétszer annyi, mint nálunk. Ezt különben a köszénbányászat tulnyomósága okozza a Lajthán túl, nálunk is a köszénbányászatnál látunk legnagyobb átlagos területet.

A zárt kutatások és kutatók számát hazánkban 1867. óta 5—5 éves átlagokban és a legutóbbi két évről a következő összeállítás mutatja:

É v	Kincstári	Magán	Összes	A magán	Átlag esik
	zárt kutatások száma			zártkutatók száma	egy magán-kutatóra szabad kutatás
átlag 1867—1871	159	4,909	5,068	973	5'05
» 1872—1876	244	24,401	24,645	1,138	21'45
» 1877—1881	217	15,535	15,752	1,058	14'68
» 1882—1886	272	16,848	17,120	1,108	15'21
1886-ban . .	308	13,280	13,588	1,100	12'07
1887-ben . .	498	13,164	13,662	1,425	9'24

A zárt kutatások száma az utóbbi két évben tetemesen megfogyott, a kutatóké ellenben az utolsó évben nagyon emelkedett; általában újabban egy kutató kevesebb kutatást üz, mint korábban. A zárt kutatásoknál kiemelendő, hogy már évek óta élénk kutatás indult meg kőolajra a keleti és délkeleti Kárpátokban, legutóbb pedig a Muraközben; sajnos azonban, hogy a tetemes befektetések daczára a törekvésnek eddig sikere nem volt.

Ausztriában a szabad kutatások száma 1886-ban 24,636-ra rúgott, mely számból arany- és ezüstérczre esett 569, vasérczre 2,270, ásványszénre 18,692, egyéb ásványokra pedig 3,105.

A bánya- és kohómunkások száma a magyar korona országaiban a következő volt:

É v	Férfi		Nő		Gyermekek		Munkás általánosan	
	összesen	o/o	összesen	o/o	összesen	o/o	összesen	o/o
átlag 1867—1871	37,446	84'65	1,543	3'49	5,245	11'86	44,234	100'00
» 1872—1876	38,471	85'52	1,439	3'20	5,076	11'28	44,986	100'00
» 1877—1881	34,952	85'37	1,121	2'74	4,869	11'69	40,942	100'00
» 1882—1886	39,766	85'52	1,406	3'02	5,326	11'46	46,498	100'00
1886-ban . .	40,560	86'78	1,336	2'86	4,841	10'36	46,737	100'00
1887-ben . .	38,259	86'86	1,095	2'49	4,692	10'65	44,046	100'00

A kincstári és magántelepek szerint csoportosítva pedig következő:

Munkások	K i n c s t á r i				M a g á n			
	m u n k á s o k							
	s z á m a		% _o -a		s z á m a		% _o -a	
	átlag 1877— 86-ban	1887- ben	átlag 1877— 86-ban	1887- ben	átlag 1877— 86-ban	1887- ben	átlag 1877— 86-ban	1887- ben
Férfi	8,390	9,563	87'03	88'93	28,969	28,696	85'00	86'19
Nő	115	70	1'19	0'65	1,148	1,025	3'37	3'08
Gyermek . .	1,136	1,120	11'78	10'42	3,962	3,572	11'63	10'73
Összesen	9,641	10,753	100'00	100'00	34,079	33,293	100'00	100'00

A munkásoknak itt közölt számában nincsenek befoglalva a sótermelésnél alkalmazott munkások; ezek számát külön a következő kimutatás tünteti fel:

Munkások	Átlag 1877—86-ban		1886-ban		1887-ben	
	szám-szerint	‰	szám-szerint	‰	szám-szerint	‰
Férfi	1,901	92'50	1,970	92'97	1,934	92'62
Nő	10	0'49	—	—	—	—
Gyermek	144	7'01	149	7'03	154	7'38
Összesen . .	2,055	100'00	2,119	100'00	2,088	100'00

Ausztria bánya- és kohómunkásainak összes száma 1886-ban 104,617-re rúgott s ezek közt 92,826 férfi, 6,378 nő, 5,042 fiatal- és 371 gyermek munkás volt. Az összes számból 92,827 munkás a bányaműveknél, 11,790 munkás pedig a kohóknál volt alkalmazva. Az egyes termelési ágak szerint a munkások száma következőleg oszlott meg:

	A munkások száma			A munkások száma	
	összesen	‰		összesen	‰
Fekete kőszénbányákban	41,981	40'18	Grafitbányákban . .	1,008	0'96
Barnaszénbányákban . .	31,826	30'42	Horganybányákban . .	896	0'86
Ezüstbányákban	5,639	5'39	Réz-bányákban	713	0'68
Vasbányákban	4,490	4'30	Egyéb bányákban . . .	1,752	1'67
Ólombányákban	3,403	3'25	Vaskohóknál	9,771	9'34
Higanybányákban	1,119	1'07	Egyéb kohóknál	2,019	1'93

Még több bánya- és kohómunkást foglalkoztat a Németbirodalom bányaipara, ott 1886-ban a bányamunkások száma 337 ezerre, a sófőzéssel foglalkozó munkásoké 6 ezerre, a kohómunkásoké pedig 42 ezerre rúgott. Az egyes termelési ágak szerint ezen számokat következőleg látjuk megoszolni:

A bányamunkások száma a Németbirodalomban 1886-ban:

Termelési ág	munkás összesen	%	Termelési ág	munkás összesen	%
Kőszén	217,581	64·53	Horgonyércz	13,663	4·05
Bainaszén	29,668	8·50	Rézércz	14,154	4·20
Kősó	1,062	0·32	Ezüst- és aranyércz	6,847	2·03
Kálisó	4,803	1·42	Kénkovand, vitriol	—	—
Vasércz	32,137	9·53	és timsó	565	0·47
Ólomércz	14,129	4·19	Egyéb bányák . . .	2,584	0·76

A kohómunkások száma a Németbirodalomban 1886-ban:

Nyers vas	21,470	50·63	Ezüst	2,215	5·22
Horgany	8,919	21·03	Ón	7	0·02
Ólom	2,617	6·17	Egyéb fémek	2	0·01
Réz	3,029	7·15	Egyéb kohótermékek	4,143	9·77

Francziaországban csak a bányászatnál (a kohászat nélkül) 1884-ben következő számú munkások voltak alkalmazva:

Ásványszénbányák- nál	109,426	82·34	Különböző ásvá- nyoknál	91	0·07
Vasércznél	7,764	5·85	Kősnál	263	0·20
Egyéb érczeknél . .	3,666	2·76	Tengeri sónál	10,820	8·14
Földszuroknál . . .	865	0·64			

A bánya- és kohómunkások napi bére hazánkban következő összegek közt ingadozott:

É v	Férfiak		Nők		Gyermekek	
	legma- gasabb	leg- alacso- nyabb	legma- gasabb	leg- alacso- nyabb	legma- gasabb	leg- alacso- nyabb
napi bére krajczárokbán						
1882	160	20	70	20	60	13
1883	160	30	60	20	80	10
1884	169	25	60	20	70	10
1885	160	30	98	18	56	10
1886	160	30	60	18	60	10
átlag 1882—86-ben	162	27	70	19	65	11
1887	183	29	60	18	55	10

Balesetek a magyarországi bánya- és kohótelepeknél következő számmal fordultak elő:

A baleset meg- jelölése	Átlag 1877—86-ban		1886-ban		1887-ben	
	kincs- tári	magán	kincs- tári	magán	kincs- tári	magán
	t e l e p e k n é l					
Könnyű	65	268	65	380	59	372
Súlyos	18	90	15	158	12	102
Halálos	14	50	14	37	6	48
Összesen	97	408	94	575	77	522

A munkássegélyezés ügye gyakorlatilag legkorábban a bányászatnál valósítottatott meg s már régi idő óta nincs hazánkban valamirevaló bányatelep, hol a munkások számára bányatárs-pénztárak nem állnának fenn. Bányatárs-pénztáraink állapotát az utóbbi három évről a következő táblázat mutatja:

T á r g y	1885-ben		1886-ban		1887-ben	
	kincs- tári	magán	kincs- tári	magán	kincs- tári	magán
	t e l e p e k n é l f o r i n t					
Bevételek:						
a tőkék kamatai és jövedelmei . .	132,474	246,301	149,666	847,016	136,064	263,406
a munkások járulékai	169,730	753,718	161,682	770,041	167,959	778,227
a bányabirtokosok járulékai . . .	191,132	153,983	191,602	157,603	248,107	157,462
egyéb bevételek	102,602	76,390	150,832	75,358	131,675	51,387
átfutó bevételek	725,293	182,070	568,652	139,424	578,006	142,232
Összes bevételek	1,321,231	1,412,462	1,222,434	1,989,442	1,261,811	1,392,958
Kiadások:						
munkások nyugbéré és kielégítése	256,955	322,335	245,915	370,039	245,064	360,038
özvegyek " " "	178,833	230,894	188,100	248,568	201,361	273,844
árvák " " "	32,261	27,662	35,400	31,521	29,312	32,095
kórpénzek, gyógykezelési és temet- kezési kiadások	83,398	271,275	77,669	311,921	74,253	433,809
egyházi és iskolai kiadások	7,115	14,440	6,278	10,036	6,893	36,771
segélyezések és egyéb, a munkások javára fordított kiadások	1,973	189,698	2,413	166,589	4,212	21,616
kezelési költségek	10,126	31,873	10,190	34,608	10,541	36,500
egyéb kiadások	100,503	53,131	139,731	45,485	72,629	40,269
átfutó kiadások	662,392	155,906	561,991	128,337	585,595	233,161
Összes kiadások	1,333,556	1,297,214	1,267,687	1,347,104	1,229,860	1,518,333
Vagyon állapot az év végén.	2,605,791	5,527,068	2,560,538	6,275,249	2,682,850	6,161,050

Ausztriában 1886. végén 345 bányapénztár állott fenn 115,780 taggal, a segélyezetttek száma 31,728-at tett, az összes vagyonállapot pedig 13 millió forintra rúgott.

Nemes fémek termelése és forgalma. — Bányász-
tunk régi hirnevét főleg arany- és ezüsttermelésünknek köszönte.
Az új világrészek mesés termelése mellett azonban a hazai nemes
fémtermelés egészen eltörpül, s bár bányászatunkban még mindig

tekintélyes tényező, nemzetközi szempontból nem bir jelentőséggel. Aranytermelésünket bányakapitányságok szerint a következő számok mutatják:

Bánya- kapitányság	A t e r m e l t a r a n y					
	mennyisége kilogrammokban			értéke forintokban		
	átlag 1877— 86-ban	1886-ban	1887-ben	átlag 1877— 86-ban	1886-ban	1887-ben
Besztercebánya	193'2565	188'5376	216'1615	269,593	263,010	301,545
Budapest . . .	10'5786	18'7252	16'7358	12,791	26,122	23,346
Nagybánya . . .	363'1541	359'3972	389'5741	506,600	501,359	543,456
Oravicza . . .	1'6898	—	—	2,357	—	—
Zalatna . . .	1,114'7195	1,222'0842	1,239'4474	1,552,439	1,692,931	1,726,273
Összesen .	1,683'3985	1,788'7442	1,861'9188	2,343,780	2,483,422	2,594,620

Az aranytermelés ujabban némi lendületet vett s főleg a zalatnai bányakapitányság területén az angol és francia vállalatok nagy befektetéseket tesznek úgy a mélyebben fekvő érczerek feltárására, valamint az ércz előkészítésére, s a nagyobb anyagi erővel rendelkező vállalatok ujabban a nagy munkaképességű amerikai rendszerű érczelőkészítő műveket kezdik létesíteni, melyek a szabad aranynek amalgamálásán alapulnak.¹⁾

Ezüsttermelésünk, szintén bányakapitányságok szerint, következő volt:

Bánya- kapitányság	A t e r m e l t e z ü s t					
	mennyisége kilogrammokban			értéke forintokban		
	átlag 1877— 86-ban	1886-ban	1887-ben	átlag 1877— 86-ban	1886-ban	1887-ben
Besztercebánya	6,996'2858	6,903'0624	8,427'4614	629,664	621,276	758,471
Budapest . . .	18'6321	54'9264	48'3546	1,676	4,943	4,352
Nagybánya . . .	6,464'1504	5,584'9765	5,181'2680	581,774	502,648	466,314
Oravicza . . .	162'8290	18'5000	—	14,402	1,628	—
Szepes-Igló . . .	2,319'7616	2,169'2794	2,097'9731	208,609	195,235	188,818
Zalatna . . .	1,518'9844	1,312'1408	1,891'4359	136,653	118,093	166,619
Összesen .	17,480'6433	16,042'8855	17,646'4930	1,572,778	1,443,823	1,584,574

A világ nemesfémtermelését a következő számok mutatják:²⁾

¹⁾ A zalatnai bányakapitány 1887. évi jelentése. Közgazd. Értesítő 1888. 13. sz.

²⁾ Bimetallism in Europe. Reports from the consuls of the United States. No 87. December 1887. Washington, 1887.

Sorszám	Az ország neve	Á t l a g				1881- ben	1882- ben	1883- ban	1884- ben	1885- ben
		1851— 60-ban	1861— 70-ben	1871— 80-ban	1881— 85-ben					
Aranytermelés :										
M e n n y i s é g métermázsákban.										
1	É.-Am. Egyes- Államok . . .	830	713	617	481	522	489	451	463	478
2	Ausztrália . . .	760	756	542	434	456	441	407	424	444
3	Oroszország . .	256	271	368	¹⁾ 350	385	327	358	329	—
4	Mexico, Colum- bia és Brazília	74	73	72	¹⁾ 68	66	63	64	80	—
5	Egyéb országok	86	87	133	¹⁾ 164	160	165	165	165	—
	Összesen . .	2,006	1,900	1,732	1,497	1,589	1,485	1,445	1,461	—
É r t é k millió forintokban.										
1	É.-Am. Egyes- Államok . . .	115'7	99'5	86'1	67'1	72'8	68'2	63'0	64'7	66'8
2	Ausztrália . . .	106'0	105'5	75'6	¹⁾ 60'3	63'6	61'5	56'8	59'2	—
3	Oroszország . .	35'8	37'7	51'3	¹⁾ 48'8	53'7	45'6	50'0	45'9	—
4	Mexico, Colum- bia és Brazília	10'3	10'2	10'0	¹⁾ 9'5	9'2	8'8	8'9	11'1	—
5	Egyéb országok	12'0	12'2	18'6	¹⁾ 22'8	22'3	23'0	23'0	23'0	—
	Összesen . .	279'8	265'1	241'6	208'5	221'6	207'1	201'7	203'9	—
Ezüsttermelés :										
M e n n y i s é g métermázsákban.										
1	É.-Am. Egyes- Államok . . .	72	2,375	7,727	11,375	10,346	11,261	11,114	11,742	12,410
2	Mexico	4,570	4,970	6,288	¹⁾ 7,457	7,210	7,380	7,390	7,850	—
3	Peru, Bolivia, Chili	2,045	2,104	3,624	¹⁾ 4,250	3,500	3,900	5,100	4,500	—
4	Németország .	552	787	1,534	2,326	1,870	2,150	2,351	2,481	2,780
5	Egyéb országok	1,716	1,965	2,925	3,080	3,000	3,000	3,000	3,000	3,400
	Összesen . .	8,955	12,201	22,098	28,488	25,926	27,691	28,955	29,573	—
É r t é k millió forintokban.										
1	É.-Am. Egyes- Államok . . .	0'7	21'3	62'9	85'2	79'2	86'1	83'4	88'1	89'3
2	Mexico	41'5	44'7	51'9	¹⁾ 56'5	55'2	56'5	55'4	58'9	—
3	Peru, Bolivia, Chili	18'5	18'9	30'0	¹⁾ 32'1	26'8	29'8	38'2	33'7	—
4	Németország .	5'0	7'1	12'6	17'4	14'3	16'5	17'6	18'6	20'0
5	Egyéb országok	15'6	17'7	24'2	23'1	22'9	22'9	22'5	22'5	24'5
	Összesen . .	81'3	109'7	181'6	214'3	198'4	211'8	217'1	221'8	—

Felette érdekes, hogy míg az aranytermelés erősen hanyatlott, az ezüsttermelés roppant arányokban emelkedett, mi karöltve az aranyvaluták életbeléptetésével, eléggé indokolja az ezüst értékének hanyatlását.

¹⁾ 1881—84-es átlag.

Vastermelés. — Magyarország nagy mennyiségű és kitűnő minőségű vasércz-telepekkel van megáldva. Legtöbb vasérczet a szepes-iglói bányakapitányság területén, főleg a gazdag vaskőtelepekkel bíró Gömör megyében bányásznak ki, másodsorban a budapesti bányakapitányság területén, a Borsod megyei vasbányákban, azután következik mennyiségre a Krassó-Szörény megyei vasércztermelés s jóval ezek mögött marad a Hunyad megyei kitűnő vasércz kiaknázása.

A magyar korona országában évenként termelt vasércz mennyiségét az alábbi számok mutatják:

1874-ben 4.233,128 m. m.	1879-ben 3.206,323 m. m.	1884-ben 6.508,713 m. m.
1875-ben 3.902,434 » »	1880-ban 4.457,441 » »	1885-ben 6.512,893 » »
1876-ban 3.474,558 » »	1881-ben 4.654,793 » »	1886-ban 6.354,643 » »
1877-ben 3.455,590 » »	1882-ben 5.461,121 » »	1887-ben 5.660,610 » »
1878-ban 3.307,336 » »	1883-ban 5.984,240 » »	átlag 1884-87-ben 5.007,372 m. m.
átlag 1874-78-ban 3.674,609 m. m.	átlag 1879-83-ban 4.752,784 m. m.	

Vastermelésünk 1887-ben, sőt már némileg 1886-ban is megcsökkent, még nagyobb volt azonban Ausztria vasércztermelésének csökkenése, mely 1886-ban 1885-tel szemben 9'31 millió métermázsáról 7'96 millió métermázsára szállt. A Németbirodalom vasércztermelése 1886-ban 84'86 millió métermázsára rúgott.

A vasérczek kiolvasztására szolgáló vaskohók száma Magyarországon a következő:

Év	Az üzemben volt	A hidegen állott	Az összes	Üzleti helyek száma	Egy üzletben állott vaskohóra esett átlag üzleti hét
vaskohók száma					
1874	86	26	112	3,167	36'83
1875	81	26	107	3,027	37'37
1876	71	35	106	2,441	34'38
1877	69	39	108	2,206	31'97
1878	69	39	108	2,413	34'97
átlag 1874—1878	75	33	108	2,651	35'35
1879	64	45	109	2,438	38'09
1880	68	40	108	2,854	41'97
1881	68	38	106	2,749	40'43
1882	63	43	106	2,605	41'35
1883	61	36	97	2,533	41'52
átlag 1879—1883	65	40	105	2,636	40'55
1884	62	37	99	2,537	40'92
1885	64	29	93	2,699	42'17
1886	58	33	91	2,487	42'83
1887	46	45	91	1,976	42'06

Ausztriában 1886-ban 71 vaskohó állt üzemben, 61 pedig hidegen állott, az üzleti hetek száma 2,917-re rúgott, egy vaskohó tehát átlagosan 41 hétig állt üzemben. A Németbirodalomban szintén 1886-ban 215 vaskohó állt üzemben és pedig 26 faszénre, 189 pedig kőszénre és koxra.

Magyarország nyersvas termelését a következő számok mutatják:

Sorsz.	Bányakapitány-ság	Mennyiség métermázsákban			Érték forintokban		
		átlag 1877—86- ban	1886-ban	1887-ben	átlag 1877—86- ban	1886-ban	1887-ben
		a) Sz i n i t e n d ő n y e r s v a s :					
1	Besztercebánya.	13,588	11,240	11,200	101,684	47,208	44,800
2	Nagybánya. . . .	27,158	27,170	26,296	107,700	91,330	90,379
3	Oravicza	483,543	796,111	527,431	1.664,724	2.230,604	1.523,812
4	Szepes-Igló. . . .	866,358	1.156,269	1.013,664	3.245,732	4.093,783	3.305,489
5	Zalatna	162,999	245,522	224,136	663,505	809,472	680,163
	Összesen .	1.553,646	2.236,312	1.802,727	5.783,345	7.272,397	5.644,643
	Zágráb	26,669	18,693	18,173	58,040	68,982	65,700
	Főösszeg .	1.580,315	2.255,005	1.820,900	5.841,385	7.341,379	5.710,343
		b) Ö n t ö t t n y e r s v a s :					
1	Besztercebánya.	2,568	3,610	2,300	24,185	36,100	22,310
2	Nagybánya. . . .	5,592	8,792	8,497	46,906	57,797	58,676
3	Oravicza	27,791	20,719	29,816	215,604	171,297	251,861
4	Szepes-Igló. . . .	60,099	47,660	54,577	489,802	345,873	414,350
5	Zalatna	16,890	10,831	11,375	164,739	102,497	105,166
	Összesen .	112,940	91,612	106,565	941,236	713,564	852,363
	Zágráb	155	57	67	1,089	713	893
	Főösszeg .	113,094	91,669	106,632	942,325	714,277	853,256

A szinitendő nyersvas mennyiségének tetemes csökkenése 1887-ben részben azon körülményre vezethető vissza, hogy vasgyáraink az árcsökkenés megakadályozása végett cartellre léptek s termelésüket megszorították, mi a nyersvas termelésre is visszahatással volt.

A termelt szinitendő nyersvasból 1887-ben 294 ezer métermázsas, az öntött nyersvasból pedig 7,251 métermázsas kincstári vasművekben állítottatott elő. A fontosabb magyarországi magán vasművek termelését a következőkben mutatjuk be:

Sorszám	A vasmű megnevezése	A működésben volt kohók száma		A termelt szinitendő nyersvas		A termelt öntött nyersvas	
		1886-ban	1887-ben	1886-ban	1887-ben	1886-ban	1887-ben
		m é t e r m á z s á k b a n					
1	Szab. o. m. államvasut társ.	8	5	725,221	500,892	5,300	3,845
2	Rima-murány-salgó-tarjáni vasmű-egyesület	5	5	384,515	419,554	10,232	13,063

Sorszám	A vasmű megnevezése	A működésben volt kohók száma		A termelt szintendő nyersvas		A termelt öntött nyersvas	
		1886-ban	1887-ben	1886-ban	1887-ben	1886-ban	1887-ben
		m é t e r m á z á k b a n					
3	Vajda-hunyadi m. k. vasmű	3	2	243,022	219,936	2,676	2,678
4	Gr. Andrássy Manó gömőri vaskohói	7	6	227,335	209,887	—	—
5	Concordia vasgyár bányatársulat	4	3	115,433	74,144	—	—
6	M. kir. kincstár tiszolezi vasgyárai	2	1	120,000	62,871	2,600	2,600
7	Sztraczenai vasgyár	2	2	49,855	62,054	99	11
8	Dobsinai vasgyár	1	1	36,286	37,963	—	—
9	Herczeg Kóburg vörösvágási olvasztói	2	2	50,253	32,000	—	—
10	Heinzelmann chisnyovizi vasgyárai	2	2	23,949	30,475	11,895	19,318
11	Lucskai vasgyár	1	1	27,307	24,077	—	—
12	Krompach-hernádi vasgyári kohó	1	1	21,442	23,023	6,066	4,937
13	Dernői vasgyár	1	1	14,194	16,959	1,214	1,800
14	Brassói bánya és kohó részvény egylet	2	1	58,695	14,424	4,661	15,776
15	Boros-sebesi Waldstein-féle vasmű	2	2	14,806	12,648	—	—
16	Nadrági vasipar társaság	1	1	12,195	12,114	10,758	10,195
17	Ploszkói vasgyár	1	—	34,115	—	—	—
18	Szepes-sümegei vasgyár	1	—	22,241	—	526	—

A nyersvas termelés nagyságát a különböző országokban a következő kimutatás tünteti fel:¹⁾

Sorszám	Az ország neve	N y e r s v a s t e r m e l é s							
		1881-ben	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	átlag 1881—85-ben	1886-ban	1887-ben
		e z e r m é t e r m á z s á k b a n							
I. Európai országok.									
1	N. - Británia és Irhon . .	82,748	87,241	86,656	79,367	75,341	82,271	71,219	76,805
2	Németország .	29,140	33,808	34,697	36,006	36,874	34,105	33,886	38,809

¹⁾ Dr. Fr. H. Brachelli: Statistische Skizzen der europ. und amerik. Staaten. Leipzig 1887. — Die Staaten Europas. Brünn 1884. — Neumann-Spallart: Uebersichten der Weltwirthschaft. Jahrgang 1881—82, Jahrgang 1883—84. Stuttgart 1884, 1887. — Stat. abstr. for the United Kingdom from 1873 to 1887. London: 1888. — Annuaire stat. de la Belgique. 1886. Bruxelles 1887. — Annuario statistico italiano, Anno 1886. Roma 1887. — Stat. abstr. of the United States 1887. Washington: 1888. — Stat. abstr. for the principal and other foreign countries in each year from 1876 to 1885—86. London: 1888. — The statesman's year-book. 1888. London and New-York. 1888. — Monatshefte zur Stat. des Deutschen Reichs. 1888. Februar-Heft. Berlin 1888.

Sorszám	Az ország neve	Nyersvas termelés							
		1881-ben	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	átlag 1881-85-ben	1886-ban	1887-ben
		ezer méter mázsa k b a n							
3	Franciaország.	18,863	20,391	20,694	18,715	16,306	18,994	15,078	—
4	Belgium . . .	6,247	7,269	7,834	7,508	7,129	7,197	—	—
5	Ausztria . . .	3,796	4,355	5,224	5,396	4,991	4,752	4,853	—
6	Oroszország .	4,695	4,703	4,820	4,415	¹⁾ 4,415	4,610	—	—
7	Svédország .	4,300	3,936	4,138	4,231	4,647	4,250	—	—
8	Magyarorsz. .	1,640	1,763	1,765	1,947	2,157	1,854	2,347	1,927
9	Spanyolorsz. .	1,140	¹⁾ 1,140	1,050	1,263	¹⁾ 1,263	1,171	—	—
10	Egyéb országok ²⁾	590	590	590	640	640	610	—	—
	Együtt. .	153,159	165,196	167,468	159,488	153,763	159,814	—	—
II. Európán kívüli országok:									
1	É.-Ame. Egy-Államok. . .	42,099	46,966	46,683	41,628	41,086	43,692	57,856	63,625
2	Japán	²⁾ 255	255	¹⁾ 255	¹⁾ 255	¹⁾ 255	255	—	—
3	Britt-Canada ²⁾	100	100	100	100	100	100	—	—
4	Britt-Ausztrália	²⁾ 70	70	¹⁾ 70	¹⁾ 70	¹⁾ 70	70	—	—
5	Egyéb országok hozzávetőleg.	700	700	700	700	700	700	—	—
	Együtt. .	43,224	48,091	47,808	42,753	42,211	44,817	—	—
	Összesen .	196,383	213,287	215,276	202,241	195,974	204,631	—	—

Magyarország külforgalmát vasérczből, továbbá nyersvas- és aczélből a következő összeállítás mutatja:

É v	Vasércz				Nyersvas és acél			
	behozatal		kivitel		behozatal		kivitel	
	ezer méter-mázsa	ezer forint	ezer méter-mázsa	ezer forint	ezer méter-mázsa	ezer forint	ezer méter-mázsa	ezer forint
1882	0'4	0'4	1,407'4	1,407'4	118'3	650'1	153'5	844'0
1883	0'4	0'3	1,342'9	1,342'9	208'6	1,147'5	79'0	434'4
1884	0'2	0'2	819'6	819'6	295'1	1,472'5	49'5	251'7
1885	0'6	0'6	1,268'9	1,268'9	145'3	624'8	53'3	229'1
1886	1'0	0'9	1,991'1	1,991'1	67'1	311'1	53'4	239'1
1887	1'2	1'1	2,555'2	2,555'2	43'4	181'4	92'3	397'5
6 évi átlag	0'6	0'6	1,564'2	1,564'2	146'3	731'2	80'2	399'3

Hazánkban évenként nagy mennyiségű vasércz megy külföldre, melynek jó része Albrecht főherczeg bányáiban állittatik elő s ugyan-

¹⁾ Ujabb adatok hiányában a korábbi év adatait vettük fel.

²⁾ Becslés.

azon tulajdonos osztrák-sziléziai kohóiba szállittatik kiolvasztás végett. Ausztrián kívül azonban Németországba is jelentékeny mennyiségű vasérczet viszünk ki, 1887-ben 247 ezer métermázsát.

Bár vasiparunk nem fejlődött odáig, hogy gyártmányaival a belfogyasztást fedezni tudná: vaskohóink még a vasipar ezen korlátozott szükségletét sem tudják kielégíteni s egész a legutóbbi évig évről évre jóval több nyers vas jött be, mint a mennyit kivittünk. A nyersvasbehozatal különben már 1886-ban is csekély volt, csak $46\frac{18}{100}$ -a az 1885-ben s csak $22\frac{74}{100}$ -a az 1884-ben behozott mennyiségnek.

A nyers vas nemzetközi forgalmát a köv. táblázat mutatja:¹)

Sorszám	Az ország neve	Átlag		1881- ben	1882- ben	1883- ban	1884- ben	1885- ben	1886- ban	1887- ben
		1876- 80-ban	1881- 85-ben							
Mennyiség ezer métermázsákban.										
a) Bevitel:										
1	É.-Am.-Egyes- Államok ...	10,635	3,629	4,253	5,049	4,414	2,883	1,547	2,664	4,264
2	Németalföld ..	2,625	2,829	2,841	3,653	3,204	2,406	2,042	1,475	1,956
3	Németország ..	4,309	2,566	2,446	2,830	2,748	2,645	2,160	1,649	1,571
4	Oroszország ..	1,267	2,384	2,334	2,182	2,366	2,830	2,206	2,369	—
5	O.-Magy. mon.	2) 469	909	803	1,006	1,319	928	488	548	—
b) Kivitel:										
1	N.-Británia és Írhon	11,320	14,295	15,057	17,861	15,890	12,903	9,764	10,613	11,765
2	Németalföld ..	2,194	2,583	2,626	3,456	2,760	2,213	1,862	1,199	1,736
3	Németország ..	3,223	2,269	2,455	1,869	2,585	2,300	2,135	2,507	2,123
4	Svédország ...	360	531	555	557	523	544	475	—	—
5	É.-Am. Egyes- Államok ...	41	46	38	64	42	39	47	78	79
Érték ezer forintokban.										
a) Bevitel:										
1	Németalföld ..	20,081	21,644	21,732	27,944	24,512	18,405	15,625	11,280	14,965
2	Oroszország ..	7,793	15,700	14,906	15,644	15,594	18,214	14,141	13,303	—
3	É.-Am. Egyes- Államok ...	8,948	14,090	18,409	19,349	16,685	10,359	5,647	8,520	13,711
4	Németország ..	14,150	6,837	7,338	8,490	7,420	6,348	4,590	3,298	3,299
5	O.-Magy. mon.	2) 1,772	3,340	3,133	4,026	5,012	2,970	1,561	1,643	—

¹) Statistical abstract of the United States. 1887, 1886. Washington: 1888, 1887. — Annuaire statistique des Pays-Bas. 1885, 1887. — Statistisches Jahrbuch für das deutsche Reich. 1888. Berlin 1888. — Ausweise über den ausw. Handel der österr. Mon. 1880, 1881. — Oesterr. Statistik. Stat. des ausw. Handels der oesterr.-ung. Monarchie. 1886. — Továbbá: Statistical abstract for the principal and other foreign countries in each year from 1876 to 1885—86. London: 1888.

²) 1878—80-as átlag.

Sorsz.	Az ország neve	Átlag		1881- ben	1882- ben	1883- ban	1884- ben	1885- ben	1886- ban	1887- ben
		1876— 80-ban	1881— 85-ben							
	b) Kivitel:									
1	N.-Brit. és Irhon	32,420	36,365	41,048	49,622	40,775	29,452	20,928	22,545	27,369
2	Németalföld ..	16,785	19,763	20,088	26,436	21,118	16,929	14,242	9,172	13,280
3	Németország ..	—	7,134	9,206	7,010	8,659	6,095	4,698	5,390	5,095
4	Svédország ...	1,137	1,991	1,850	2,169	2,036	2,118	1,784	—	—
5	É.-Am. Egyes.- Államok ...	231	273	248	407	294	202	216	304	300

Legtöbb nyersvasat Nagy-Británia visz ki, mely óriási termelésével felülmúl minden más országot, második helyen Németalföld áll, mely azonban csak az idegen, főleg belga vasat közvetíti. A vastermelés roppant arányaihoz képest a nyersvas forgalma kicsinynek mondható, mi azon körülményben leli magyarázatát, hogy a vastermelő országok fölöslegüket többnyire nem mint nyersvasat, hanem feldolgozott állapotban, mint iparkészítményeket viszik ki.

Köszéntermelés és forgalom. — Az ipar szempontjából a vas mellett a kőszén a legfontosabb bányatermék, s a bányászatnak egyetlen ága sem fejlődött oly óriási arányokban mint épen a kőszénbányászat. Hazánkban roppant terjedelmű csaknem kimeríthetetlen kőszéntelepek fekszenek, de sajnos, kőszénünk minősége sok kívánni valót hagy fenn; kevés belőle a becses fekete kőszén, legnagyobb részét silányabb minőségű barnaszén telepek képezik. A tulajdonképeni kőszénképlet, melyhez az angol, belga, porosz, francia kőszéntelepek tulnyomó része tartozik s melyből Csehországban, Sziléziában és Morvaországban Ausztriának is bő rész jutott, — nálunk alig fordul elő, csak Krassó-Szörény megyében pár helyen. Nagy fekete kőszéntelepeink, a stájerlak-aninai, domán-resiczai és a pécsvidéki már újabb képződmények, a liász-korszak képződményei. Legdusabb széntelepünk, a salgó-tarjáni, a legifjabb neogén szénképződményből áll.

Kőszéntermelésünk eredményét a következő kimutató táblázat tünteti fel:

Bánya-kapitányság	Mennyiség métermázsákban			Érték forintokban		
	átlag 1877—86-ban	1886-ban	1887-ben	átlag 1877—86-ban	1886-ban	1887-ben
a) Fekete kőszén:						
Budapest	4.765,716	4.545,808	4.476,632	1.969,322	1.855,214	1.810,195
Oravicza	3.318,326	3.950,166	3.302,449	2.079,217	2.466,261	1.956,646
Zalatna	50,950	96,000	85,000	14,803	24,000	21,200
Összesen	8.134,992	8.591,974	7.864,081	4.063,342	4.345,475	3.788,041
Zágráb	9,346	—	—	1,861	—	—
Főösszeg	8.144,338	8.591,974	7.864,081	4.065,203	4.345,475	3.788,041

Bánya- kapitányság	Mennyiség métermázsákban			Érték forintokban		
	átlag 1877—86-ban	1886-ban	1887-ben	átlag 1877—86-ban	1886-ban	1887-ben
<i>b) Barnaszén:</i>						
Besztercebánya	6.157,938	8.165,150	9.002,614	1.721,801	2.362,259	2.643,604
Budapest	4.047,586	4.952,174	5.640,377	1.144,055	1.269,115	1.427,697
Nagybánya . . .	70	—	—	14	—	—
Oravicza	44,561	115,900	55,800	18,224	36,342	21,586
Szepes-Igló . . .	451	900	23,778	252	380	11,689
Zalatna	1.906,001	2.242,784	2.342,672	601,759	924,406	837,747
Összesen	12.156,607	15.476,908	17.065,241	3.486,105	4.592,502	4.942,323
Zágráb	190,401	199,233	169,155	51,937	64,642	55,827
Főösszeg	12.347,008	15.676,141	17.234,396	3.538,042	4.657,144	4.998,150

Míg barnaszén termelésünk folyvást fokozódik, a feketeköszén termelésénél már visszaesés állott be. 1887-ben az 1881—86 évi átlaggal szemben főleg a budapesti bányakapitányság területén tapasztalunk nagymérvű csökkenést, vagyis a pécs-baranyai fekete köszéntelepeknél.

A fontosabb hazai kőszéntelepek termelését a következő számok mutatják:

A telep megnevezése	Adományozott bányatelek 1887 végén hektárokban	A termelés métermázsákban			
		1867-ben	1876-ban	1886-ban	1887-ben
Feketeköszén telepek :					
A pécsi hegység telepei	2,661 ⁶	2.960,164	3.517,164	4.511,864	4.225,614
A resicza-dománi kőszéntelepek	3,560 ²	395,010	881,293	1.174,036	1.069,539
A stájerlak-aninai »		1.561,300	1.544,299	2.387,400	1.871,660
A berszászkai »		30,091	301,970	388,730	361,250
Barnaszén telepek :					
A salgó-tarjáni barnaszénterül.	2,480 ¹	393,777	4.165,961	8.144,414	8.981,205
Az esztergom megyei »	1,007 ²	1.073,955	617,440	520,061	589,127
A zsilyvölgyi »	8,038 ⁸	5,040	1.411,950	2.110,499	2.003,192
A sajómelléki »	1,889 ⁶	599,186	947,790	2.180,628	1.566,094
A köpeczi »	505 ³	—	57,460	405,850	244,080
Az ajkai »	180 ⁵	9,605	418,766	453,323	447,148
A brennbergi »	493 ²	571,329	476,912	511,287	539,111
A lajtha-ujfalusi »	282 ³	378,796	400,774	1.202,880	1.233,069

A termelés újabb adatai mellé oda állítottuk a régebbi adatokat is, hogy feltüntessük az egyes kőszéntelvények bányászatának fejlődését s itt-ott hanyatlását. Legnagyobb fejlődést mutat a salgó-tarjánvidéki kőszénterület bányászata, mely a főváros gyári- és iparvállalataiban jó fogyasztót talál; legnagyobb mértékben megcsökkent ellenben az esztergommegyei szénterület termelése, mely

a kellő közlekedési eszközök hiányában, más, vasutal összekötött kőszénbányákkal nem tudja kiállni a versenyt.

A világ kőszén termelését a köv. számok mutatják: ¹⁾

Sorszám	Az ország neve	K ö s z é n t e r m e l é s							
		1881- ben	1882- ben	1883- ban	1884- ben	1885- ben	átlag 1881— 85-ben	1886- ban	1887- ben
		millió métermázsákban							
I. Európai országok:									
1	N.-Brit. és Írhon	1,566'5	1,590'9	1,663'6	1,633'3	1,619'0	1,614'7	1,600'4	1,647'1
2	Németország . .	615'4	653'8	704'4	721'2	736'8	686'3	736'5	762'2
3	Franciaország.	197'7	206'0	213'3	200'2	195'1	202'5	204'5	—
4	Belgium	168'7	175'9	181'8	180'5	174'4	176'3	—	—
5	Ausztria	153'0	155'6	170'5	172'0	178'9	166'0	183'5	—
6	Oroszország . .	34'9	37'7	39'8	38'9	²⁾ 38'9	38'0	—	—
7	Magyarország .	19'6	20'6	23'7	25'3	25'4	22'9	24'3	25'1
8	Spanyolország .	11'7	³⁾ 11'0	10'7	9'8	9'8	10'6	—	—
9	Olaszország. . .	²⁾ 1'4	1'6	2'1	2'2	1'9	1'8	—	—
10	Svédország . . .	1'5	1'7	1'8	2'0	1'7	1'7	—	—
11	Németalföld . .	³⁾ 0'4	0'5	0'5	0'5	0'5	0'5	—	—
12	Portugália ¹⁾ . .	0'2	0'2	0'2	0'2	0'2	0'2	—	—
Együtt . .		2,771'0	2,855'5	3,012'4	2,986'1	2,982'6	2,921'5	—	—
II. Európán kívüli országok:									
1	É.-Am. Egy.-Áll.	782'5	884'1	986'2	1,013'3	1,040'6	941'3	1,087'0	—
2	China ¹⁾	30'0	30'0	30'0	30'0	30'0	30'0	—	—
3	New-South-Wal.	18'1	21'4	25'6	27'9	²⁾ 27'9	24'2	—	—
4	Britt-Canada . .	14'4	²⁾ 14'4	16'7	²⁾ 16'7	²⁾ 16'7	15'8	—	—
5	Britt-Kelet-India	10'1	11'5	13'4	14'2	²⁾ 14'2	12'7	—	—
6	Japán	7'6	²⁾ 7'6	²⁾ 7'6	11'6	²⁾ 11'6	9'2	—	—
7	Chile	³⁾ 8'0	4'1	³⁾ 4'9	³⁾ 4'9	³⁾ 4'9	5'4	—	—
8	New-Seeland . .	³⁾ 3'0	3'0	³⁾ 4'0	4'9	²⁾ 4'9	4'0	5'4	—
9	Queensland . . .	0'7	³⁾ 0'7	³⁾ 1'0	1'3	²⁾ 1'3	1'0	1'3	—
10	Ázs. Törökorsz. ³⁾	1'1	1'1	1'1	1'1	1'1	1'1	—	—
11	Tasmania ²⁾ . .	0'1	0'1	0'1	0'1	0'1	0'1	—	—
12	Egyéb országok hozzávetőleg .	0'6	0'6	0'6	0'6	0'6	0'6	—	—
Együtt . .		876'2	978'6	1,091'2	1,126'6	1,153'9	1,045'4	—	—
Összesen . .		3,647'2	3,834'1	4,103'6	4,112'7	4,136'5	3,966'9	—	—

Európa kőszéntermelésének jóval több mint fele Nagy-Britániára esik, közel negyedrésze pedig a Németbirodalomra. Nagy mennyiségű kőszéntermel még Franciaország, Ausztria és Belgium, saját kőszéntermelésünk nagyon szerény helyet foglal el. Az Európán kívüli országok közül az Éjszakamerikai Egyesült-Államok kőszéntermelése válik ki, mely óriási mennyiségével mindjárt Nagy-Británia kőszéntermelése után következik.

¹⁾ Itt is a nyers vas termelésénél felsorolt források használtattak. —

²⁾ Ujabb adatok hiányában a korábbi év adatai vétettek fel. ³⁾ Becslés.

Megjegyzendő, hogy Nagy-Británia és Belgium csaknem kizárólag becses minőségű fekete kőszén termel, Franciaország és Németország szintén túlnyomólag, úgy hogy az előbbi 1884-ben 195·27 millió métermázsza fekete kőszén mellett csak 4·96 millió métermázsza barnaszenet termelt; Németország pedig 1886-ban 580·57 millió métermázsza feketekőszén mellett csak 156·26 millió métermázsza barnaszenet. Ausztriában azonban a termelt barnakőszén meg is haladja a fekete kőszénét, az előbbinek mennyisége 1886-ban 109·31 millió métermázsza ráugrott, a fekete kőszéné ellenben csak 74·21 millió métermázsza.

Magyarország kőszéntermelése a belfogyasztást nem képes fedezni, mit főleg azon körülménynek tulajdoníthatunk, hogy, a mint említettük, finomabb, szobafűtésre is alkalmas fekete kőszénünk nincs. Újabb áruforgalmi statisztikánk szerint Magyarország kőszén-forgalma következőleg alakul:

Év	Fekete kőszén				Barna kőszén				K o k s z			
	Behozatal		Kivitel		Behozatal		Kivitel		Behozatal		Kivitel	
	ezer mm.	ezer forint	ezer mm.	ezer forint	ezer mm.	ezer forint	ezer mm.	ezer forint	ezer mm.	ezer forint	ezer mm.	ezer forint
1882	2,873·9	2,873·9	586·0	293·0	50·8	20·3	222·8	89·1	121·3	182·0	7·1	7·1
1883	3,581·7	3,581·7	151·5	75·7	90·7	36·3	523·9	209·6	304·1	456·2	10·8	10·8
1884	3,975·2	3,975·2	126·5	63·3	13·3	6·0	662·6	298·2	289·0	433·5	10·9	10·9
1885	3,615·0	3,615·0	43·6	21·8	498·6	224·4	861·6	387·7	392·3	588·5	13·6	13·6
1886	3,857·3	3,857·3	36·8	18·4	480·0	216·0	877·3	394·8	403·4	605·1	13·8	13·8
1887	4,209·2	4,209·2	39·5	19·7	450·4	202·7	803·3	361·5	501·3	651·7	15·4	15·4
átlag 1882—87	3,685·4	3,685·4	164·0	82·0	264·0	117·6	658·6	290·2	335·2	486·2	11·9	11·9

Látható e kimutatásból, hogy míg barnaszenből majd kétszer annyit viszünk ki, mint a mennyit behozunk, igen nagy feketekőszén-behozatalunkkal szemben alig áll némi csekély kivitel. Legtöbb fekete kőszén Ausztriából s másodsorban Németországból (porosz Sziléziából) hozunk be. Barnaszen-kivitelünk Ausztria után főleg Romániába s pár év óta Szerbiába megy.

Az osztrák-magyar vámterületről sokkal nagyobb a kőszén-kivitel, mint a behozatal. 1886-ban 27·2 millió métermázsza behozattal 45·4 millió métermázsza kivitel állt szemben, a mi természetesen csaknem kizárólag Ausztria javára esik. Az értéknél azonban már nem látunk ily nagy különbséget, 13·7 millió frt. behozattal mellett a kivitel csak 18·2 millió forintot képviselt, minthogy a monarchia főleg barnaszenet visz ki s feketekőszénét hoz be. 1886-ban a barnaszen-behozattal csak 0·6 millió métermázsza tett, míg a kivitel 38·7 milliót, ezzel szemben fekete kőszénből 26·0 millió métermázsza jött be s csak 6·2 millió métermázsza szállított ki. Vámterületünkre a

feketekőszén kizárólag Németországból jön, a barnaszén kivitelnek pedig $95\frac{60}{100}$ -a Németországba, $3\frac{30}{100}$ -a Olaszországba, $0\frac{90}{100}$ -a Romániába és Szerbiába (ez a magy. kivitel) s végre $0\frac{20}{100}$ -a Svájcba irányul.

A k ő s z é n nemzetközi forgalma a következő számokból látható: ¹⁾

Sorszám	Az ország neve	Átlag		1881-ben	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban	1887-ben
		1876—80-ban	1881—85-ben							
Mennyiség millió métermázsákban.										
a) Bevitel:										
1	Franciaország . .	81'8	100'6	92'7	99'3	105'6	106'1	99'4	93'2	95'4
2	Németország . . .	—	56'5	51'9	53'1	56'7	58'9	61'7	69'0	73'4
3	Németalföld . . .	26'5	33'3	31'1	31'4	34'3	34'0	35'6	35'8	36'5
4	Olaszország . . .	14'7	24'3	20'7	21'8	23'5	26'0	29'6	29'3	—
5	Oszt.-Magy.mon.	18'5	23'8	22'0	22'0	24'2	25'3	25'6	27'2	—
6	Oroszország . . .	16'4	19'0	17'8	17'2	22'6	19'1	18'2	18'5	—
7	Spanyolország . .	7'7	12'0	9'8	11'1	12'6	13'4	13'2	14'1	—
8	É.-Am. Egy.- Áll.	5'0	7'9	6'9	8'7	7'4	8'3	8'3	8'4	9'2
b) Kivitel:										
1	N.-Brit. és Irhon	167'4	224'4	199'0	212'7	231'4	237'2	241'5	236'6	248'5
2	Németország . . .	—	88'8	78'9	81'1	93'1	94'9	95'9	93'0	95'1
3	Belgium	46'3	53'8	53'9	53'9	54'4	54'7	51'9	51'8	—
4	Oszt.-Magy.mon.	30'8	38'8	36'6	34'9	40'7	41'2	40'8	45'0	—
5	É.-Am. Egy.- Áll.	6'6	10'3	6'6	8'8	10'4	12'9	12'9	12'4	13'5
6	Németalföld . . .	1'4	1'6	1'9	1'9	1'6	1'4	1'4	1'4	1'5
Érték millió forintokban.										
a) Bevitel:										
1	Franciaország . .	63'3	67'3	68'3	75'6	67'0	67'1	58'4	49'9	50'5
2	Németalföld . . .	22'5	28'3	26'4	26'7	29'2	28'9	30'2	30'5	31'0
3	Olaszország . . .	18'3	26'2	24'9	24'4	26'3	27'1	28'4	26'9	—
4	Oroszország . . .	23'6	25'8	23'9	25'1	29'4	25'8	25'0	21'8	—
5	Németország . . .	—	19'9	19'5	19'7	19'2	19'7	21'2	23'1	24'4
6	Oszt.-Magy.mon.	7'5	11'2	9'3	11'1	10'8	12'4	12'5	13'7	—
7	Spanyolország . .	7'8	10'0	8'3	9'3	11'6	10'7	10'0	10'7	—
8	Svédország	7'1	8'7	7'2	8'8	9'0	9'0	9'4	—	—
9	É.-Am. Egy.- Áll.	3'6	4'8	4'2	4'6	4'4	5'4	5'4	5'4	15'2
b) Kivitel:										
1	N.-Brit. és Irhon	79'3	101'0	87'9	95'6	106'5	108'5	106'3	98'4	101'7
2	Németország . . .	—	38'9	29'8	32'7	43'8	44'0	44'3	43'7	44'7
3	Belgium	29'4	31'7	32'5	33'8	34'1	30'6	27'7	28'1	—
4	Oszt.-Magy.mon.	10'5	14'2	12'4	12'2	15'1	15'4	15'8	17'4	—
5	É.-Am. Egy.- Áll.	5'2	8'6	5'9	7'8	8'9	10'6	9'6	8'8	9'5
6	Németalföld . . .	1'2	1'4	1'6	1'6	1'4	1'2	1'2	1'2	1'3

¹⁾ Itt is a nyersvas forgalmánál felsorolt források használtattak.
Továbbá a »Tableau général du commerce de la France. 1881. 1887.

Legnagyobb köszénbevitelre Franciaország szorul, mely kitünő vaskohászata mellett nem képes magát ellátni saját köszéntermelésével. A kivitel tekintetében Nagy-Británia áll elől, mely kivitelét folyvást fokozza.

Sótermelés. — Az emberi és állati táplálkozásnak egyik fő anyaga a só, mely egyuttal mint becses ipari segédanyag is szerepel, Magyarországon kimeríthetlen bőségű telepekben fordul elő és pedig becses kőszó alakjában. A fennálló állami monopólium azonban nem engedi a sónak sem dúsabb kiaknázását, sem nagyobb mérvű fogyasztását. Az évenként termelt só 1½ és 1⅙ millió métermázsa körül jár s 1887-ben az egyes termelési helyek szerint következő mennyiséget és értéket képviselt:

A bányá neve	A termelt só mennyisége				Az év foly- tán termelt só értéke forintokban
	kősó	iparsó	főtt só	összesen	
	m é t e r m á z s á k b a n				
<i>Kolozsvári kerület :</i>					
Deésaknai sóbánya . . .	170,263	—	—	170,263	1.532,367
Maros-ujvári » . . .	546,980	365	—	547,345	4.923,032
Parajdi » . . .	37,861	—	—	37,861	340,749
Tordai » . . .	21,955	—	—	21,955	197,595
Vizaknai » . . .	33,706	—	—	33,706	303,354
Összesen . . .	810,765	365	—	811,130	7.297,097
<i>Máramaros-szigeti kerület :</i>					
Rónaszéki sóbánya	169,382	—	—	169,382	1.524,438
Sugatagi »	164,478	3,777	—	168,255	1.481,778
Szlatinai »	347,475	39,738	—	387,213	3,132,329
Soóvári sófőzde	—	94	62,909	63,003	597,946
Összesen . . .	681,335	43,609	62,909	787,853	6.736,491
Főösszeg . . .	1.492,100	43,974	62,909	1.598,983	14.033,588

Magyarországnak sóból külforgalma igen csekély s ami hazánk sóban való gazdagsága mellett nagyon feltűnő, többet hozunk be, mint a mennyit kiviszünk:

É v	K o n y h a s ó			
	Behozatal		Kivitel	
	ezer méter-mázsaokban	ezer forintokban	ezer méter-mázsaokban	ezer forintokban
1882	129·6	907·3	162·4	812·0
1883	138·6	969·9	93·4	467·1
1884	144·8	1,013·5	10·7	53·6
1885	94·0	669·5	7·2	36·0
1886	83·8	589·2	22·0	110·0
1887	47·1	330·0	14·9	74·6
Átlag 1882—87	106·3	746·6	51·8	225·6

A sótermelés főbb nemzetközi adatait a következő kimutatás nyújtja tájékoztatóul:

Sorszám	Az ország neve	Év	Termelt só-mennyiség 1000 méter-mázsákban	Sorszám	Az ország neve	Év	Termelt só-mennyiség 1000 méter-mázsákban
1	N.-Británia és Irhon	1885	22,430	9	Portugália	¹⁾	2,500
2	Európai Oroszorsz. .	1884	9,306	10	Magyarország . . .	1887	1,599
3	É.-Amer. Egyes.-Áll.	1886	9,788	11	Asziai Oroszország	1884	932
4	Németország	1887	8,864	12	Románia	¹⁾	800
5	Spanyolország . . .	1884	6,750	13	Svájcz	¹⁾	400
6	Franciaország . . .	1885	6,289	14	Görögország	1883	139
7	Olaszország	1884	3,665	15	Algír	1884	130
8	Ausztria	1886	2,827	Együtt		—	76,419

Réz- és ólomtermelés s forgalom. — Magyarországnak hajdan virágzó rézbányászata ujabban nagyon aláhanyatlott, az alacsony rézárak mellett termelésünk évről-évre csökken. Mutatja ezt a következő kimutatás is:

Bánya-kapitányság	A r é z t e r m e l é s					
	mennyisége métermázsákban			értéke forintokban		
	átlag 1877—86-ban	1886-ban	1887-ben	átlag 1877—86-ban	1886-ban	1887-ben
Besztercebánya . . .	685'95	325'31	3'3'66	46,762	19,519	17,837
Budapest	240'25	488'70	486'72	15,677	25,315	24,823
Nagybánya	282'37	243'13	234'19	19,664	14,983	10,502
Oravicza	477'78	37'00	—	42,237	2,775	—
Szepes-Igló	4,708'04	1,748'49	1,381'07	350,839	104,602	88,895
Zalatna	1,259'12	870'51	898'73	86,886	46,585	42,314
Összesen	7,653'51	3,713'14	3,394'37	562,065	213,779	184,371
Zágráb	9'16	—	—	672	—	—
Főösszeg	7,662'67	3,713'14	3,394'37	562,737	213,779	184,371

A hanyatlás egész nagyságát e kimutatásból azonban nem láthatjuk, mert az már a hetvenes évek legelején kezdődött s hogy azóta mily nagy mérvet öltött, elég felemlitenünk, hogy a hatvanas években réztermelésünk mennyisége még 20—23 ezer métermázsá közt ingadozott, értéke pedig 2'0—2'6 millió forint közt. Ma már saját réztermelésünk a nemzetközi termelés mellett számba sem jön, a mint az alábbi számok igazolják:

¹⁾ Évi közép termelés.

Sorszám	Az ország neve	Év	Termelt réz- mennyiség 1000 méter- mázsákban	Sorszám	Az ország neve	Év	Termelt réz- mennyiség 1000 méter- mázsákban
1	E.-Am.-Egy.-Áll. . .	1886	733	8	Norvégia . . .	1884	7
2	Spanyolország . . .	1883	322	9	Ausztria . . .	1886	7
3	Németország . . .	1887	202	10	Svédország . .	1885	6
4	Orosz- és Finnország	1884	38	11	Olaszország . .	1884	4
5	Franciaország . . .	1884	38	12	Mexico	hozzávetőleg	4
6	Belgium	1880	21	13	Magyarország	1887	3
7	N.-Británia és Irhon	1887	9		Együtt . .	—	1,394

Magyarország ólomtermelését a következő számok mutatják:

Bánya- kapitányság	Ó l o m t e r m e l é s					
	Mennyiség métermázsákban			Érték forintokban		
	átlag 1877— 86-ban	1886-ban	1887-ben	átlag 1877— 86-ban	1886- ban	1887- ben
Besztercebánya.	8,635'72	10,427'08	5,385'55	135,341	130,338	70,012
Nagybánya . . .	10,025'52	8,689'89	8,139'12	129,519	96,590	91,146
Oravicza	30'54	—	—	42,899	—	—
Zalatna	2,419'27	2,290'26	4,267'02	436	36,644	59,226
Összesen .	21,111'05	21'407'23	17,791'69	308,195	263,572	220,384

A nemzetközi ólomtermelés pedig az alábbi összeállításból látható:

Sorszám	Az ország neve	Év	Termelt ólommeny- nyiség 1000 métermá- zsákban	Sorszám	Az ország neve	Év	Termelt ólommeny- nyiség 1000 métermá- zsákban
1	É.-Am.-Egy.-Áll.	1886	1,230	7	Belgium	1885	87
2	Spanyolország .	1883	993	8	Ausztria	1886	80
3	Németország . .	1887	949	9	Magyarország .	1887	18
4	N.-Brit. és Irhon	1887	385	10	Ázs. Oroszorsz.	1884	6
5	Olaszország . . .	1884	150	11	Svédország . . .	1885	3
6	Franciaország	1885	110		Együtt .	—	4,011

Magyarország külforgalmát feldolgozatlan rézből és ólom-
ból a következő kimutatás tünteti fel:

É v	Réz, nyers, ócska és hulladék				Ólom, nyers, ócska és hulladék			
	Behozatal		Kivitel		Behozatal		Kivitel	
	ezer mm.	ezer forint	ezer mm.	ezer forint	ezer mm.	ezer forint	ezer mm.	ezer forint
1882	1'5	127'6	7'4	628'7	4'3	68'3	7'2	115'4
1883	3'0	251'6	6'2	530'3	5'2	83'4	1'6	26'3
1884	3'7	320'9	4'2	368'4	3'0	46'0	2'0	34'9
1885	6'7	403'4	4'6	273'5	6'5	91'3	5'4	76'0
1886	2'7	145'5	4'0	214'6	7'9	120'2	6'7	107'8
1887	4'4	242'7	7'3	412'1	5'7	98'6	5'3	91'5
átlag 1882—87	3'7	248'6	5'6	404'6	5'4	84'6	4'7	75'3

A forgalom elég csekély. Rézkivitelünk azonban, aláhanyatlott termelésünk daczára is, még mindig meghaladja a behozatalt.

A hazai bánya- és kohótermelés kész árúinak pénz-értéke. — Az eddigi táblázatokon részletesen feltüntettük a reánk nézve legfontosabb bánya- és kohótermékeket, hogy azonban egész termelésünk nagyságáról számot adjunk, valamennyi kész áru értékét bemutatjuk:

Sorszám	A bánya- és kohótermelvénnyek megnevezése	Átlag 1877—1886-ban		1886-ban		1887-ben	
		frt.	%	frt.	%	frt.	%
1	Köszén:						
	fekete köszén . . .	4.065,203	20'16	4.345,476	19'57	3.788,041	18'34
	barna köszén . . .	3.538,141	17'55	4'657,145	20'97	4.998,150	24'19
	együtt . . .	7.603,344	37'71	9.002,621	40'54	8.786,191	42'53
2	Nyers vas:						
	szinitendő nyersvas .	5.842,260	28'97	7.341,380	33'06	5.710,343	27'64
	öntött nyersvas . . .	942,885	4'68	714,276	3'22	853,256	4'13
	együtt . . .	6.785,145	33'65	8.055,656	36'28	6.563,599	31'77
3	Arany	2.343,780	11'62	2.483,422	11'18	2.594,620	12'56
4	Ezüst	1.572,780	7'80	1.443,823	6'50	1.584,574	7'67
5	Vaskéneg	265,741	1'32	258,870	1'16	275,633	1'34
6	Ólom	308,195	1'53	263,572	1'19	220,384	1'07
7	Réz	562,736	2'79	213,779	0'96	184,371	0'89
8	Köszéngyurma . . .	186,838	0'93	137,945	0'62	134,246	0'65
9	Nyers dárdany és dár- danyfém	44,393	0'22	68,657	0'31	74,653	0'36
10	Álany- és kéklényércz .	95,525	0'47	78,782	0'35	68,046	0'33
11	Ólomgelét	48,872	0'24	50,553	0'23	32,982	0'16
12	Kéklény-ésálanykeverék	40,882	0'20	34,650	0'16	29,304	0'14
13	Dárdanyércz	43,164	0'21	21,396	0'10	28,844	0'14
14	Higany	31,260	0'15	15,426	0'07	21,199	0'10
15	Barnakő	19,937	0'10	19,977	0'09	10,665	0'05

Sorszám	A bánya és kohó- termelvények meg- nevezése	Átlag 1877—1886-ban		1886-ban		1887-ben	
		frt.	%	frt.	%	frt.	%
16	Szénkéneg	576	0'00	1,551	0'01	9,025	0'04
17	Ásványfesték	6,669	0'03	9,000	0'04	8,750	0'04
18	Földszurok	3,385	0'02	2,863	0'01	8,017	0'04
19	Kénsav	29,639	0'14	5,694	0'02	6,978	0'03
20	Vasgálicz	5,539	0'03	3,525	0'02	5,328	0'03
21	Ólomfényle	18,116	0'09	31,265	0'14	3,330	0'02
22	Dárdanykeverék	4,093	0'02	—	—	2,380	0'01
23	Kén	1,766	0'01	1,645	0'01	2,100	0'01
24	Ásványolaj	78,050	0'39	840	0'00	1,816	0'01
25	Ezüstös nyerskénle	278	0'00	2,781	0'01	1,424	0'01
26	Aranygelét	1,048	0'01	297	0'00	212	0'00
27	Vizsmut	46	0'00	—	—	120	0'00
28	Mirenykovand	71	0'00	150	0'00	50	0'00
29	Horgany	42,337	0'21	—	—	—	—
30	Timsó	9,484	0'05	—	—	—	—
31	Rézgálicz	7,186	0'04	—	—	—	—
32	Salétromsav	2,613	0'01	—	—	—	—
33	Mangánpát	1,150	0'01	—	—	—	—
34	Realgár	19	0'00	—	—	—	—
35	Glaubersó	4	0'00	—	—	—	—
Összesen		20.164,661	100'00	22.208,740	100'00	20.658,841	100'00

Megjegyzendő, hogy az érték a termelés helyén volt átlagárak szerint vétetett föl.

Az egyes bányakapitányságok termelésére következő összegek esnek:

Sorsz.	Bányakapitányság	Átlag 1877—86-ban		1886-ban		1887-ben	
		frt.	%	frt.	%	frt.	%
1	Beszterczebánya	2.970,852	14'73	3.553,029	16'00	3.938,511	19'06
2	Budapest	3.392,448	16'82	3.388,001	15'26	3.500,669	16'95
3	Nagybánya	1.432,616	7'10	1.320,010	5'94	1.294,388	6'27
4	Oravicza	4.164,461	20'65	4.939,941	22'24	3.783,169	18'31
5	Szepes-Igló	4.701,513	23'32	5.076,635	22'86	4.355,893	21'08
6	Zalatna	3.296,096	16'35	3.795,947	17'09	3.662,830	17'73
Összesen		19.957,986	98'97	22.073,563	99'39	20.535,460	99'40
7	Zágráb	206,675	1'03	135,177	0'61	123,381	0'60
Főösszeg		20.164,661	100'00	22.208,740	100'00	20.658,841	100'00

A beszterczebányai és zalatnai bányakapitányság arányszáma folyvást emelkedik, a szepes-iglói és zágrábi bányakapitányságé ellenben folyvást csökken.

A kisebb bánya- és kohótermékek külforgalma. —

Álljon itt befejezésül a Magyarország területére behozott s innen kivitt azon bánya- és kohótermékek értéke, melyeket külön nem részleteztünk :

É v	Ólomérc	Barnakő	Czinkércz	Álany- ké- lany- és dár- danyércz	Rézércz	Horgany, nyers, ócska és hulladék	Ón, nyers, ócska és hulladék	Álany- és kékenyém	Sárgaréz, nyers, ócska és hulladék	Higany	Antimonfém, szindárdany
a) Behozatal ezer forintokban :											
1882 .	0'070	14'2	0'17	3'6	0'02	32'9	211'8	—	63'0	23'3	0'5
1883 .	0'079	7'5	0'02	—	0'02	31'7	181'6	0'07	90'0	27'3	8'5
1884 .	0'067	2'9	0'34	4'3	0'01	40'7	189'3	0'10	70'1	26'8	3'0
1885 .	0'029	10'5	0'61	4'4	0'02	35'0	177'1	0'28	17'8	16'8	4'5
1886 .	0'001	61'1	—	0'1	0'00	21'5	191'5	—	22'9	23'9	2'4
1887 .	—	6'3	0'03	0'04	0'11	39'6	236'8	—	31'0	27'4	18'1
Átlag .	0'041	17'1	0'20	2'1	0'03	33'6	198'0	0'08	49'1	24'3	6'2
b) Kivitel ezer forintokban :											
1882 .	1'50	33'2	33'6	83'9	0'33	13'7	12'0	—	138'7	26'0	23'5
1883 .	0'05	40'5	36'9	128'3	0'28	21'7	25'9	48'0	199'7	17'6	37'4
1884 .	2'00	68'0	18'9	88'0	0'17	17'1	18'3	0'2	111'4	10'4	91'0
1885 .	—	39'5	0'6	298'2	0'01	16'4	13'6	0'2	54'9	15'3	41'8
1886 .	—	58'7	1'8	338'0	22'70	21'5	6'4	0'4	62'5	12'5	69'4
1887 .	—	86'1	—	249'7	—	27'6	31'6	—	74'8	18'8	115'6
Átlag .	0'59	54'3	15'3	197'5	3'92	19'7	18'0	8'1	107'0	16'8	63'1

A behozatalban legnagyobb értéket képvisel az ón, a kivitelben pedig az álany-, kékeny- és dárdany-ércz.

Összes forgalom. — Összefoglalva valamennyi bánya- és kohótermék forgalmát, következő számokat nyerünk :

É v	Behozatal	Kivitel	Több behozatal	É v	Behozatal	Kivitel	Több behozatal
millió forintokban				millió forintokban			
1882 . .	5'18	4'56	0'62	1886 . .	6'17	3'68	2'49
1883 . .	6'87	3'65	3'22	1887 . .	6'28	4'53	1'75
1884 . .	7'61	2'33	5'28	átlag			
1885 . .	6'48	2'79	3'69	1882—87	6'43	3'59	2'84

A behozatal tehát többnyire milliókkal meghaladja a kivitt, mit főleg a nagy köszénbehozatal okoz. Hat év alatt a behozatali többlet 17 millió forintra rúgott.

D) Ipar.

Ipari helyzetünk általában. — Régóta, teljes joggal hangsúlyozzák, hogy hazánkra nézve az ipar megteremtése egyike a legelső életszükségleteknek. Azokat a terheket, melyek a modern állammal és társadalommal karöltve járnak, a tisztán östermelő ország nem képes elviselni s csak azon ország virágozhatik, melyben a közgazdaság különböző ágai harmónikusán fejlődtek.

Mai napság, midőn az uralkodóvá lett védvamos politika az idegen mezőgazdasági termékek bevitele elé is mind nagyobb akadályokat gördít, kétszeresen veszélyes az egyoldalúság s iparunk fejlesztésének szüksége soha annyira égető nem volt, mint a legújabb időben, mert magának a fenyegető mezőgazdasági válságnak is az volna legbiztosabb s talán egyedüli gyógyszere, ha nyers termékeink fogyasztására benn az országban ipart teremthetnénk.

Az 1885. évi budapesti országos kiállítás bebizonyította, hogy a legtöbb iparágnak hazánkban nemcsak csirái vannak meg, hanem vannak a tökély igen magas fokán álló képviselői is s a mi hiányzik, az csak az országos szükségletet fedező tömegtermelés. Iparosaink száma még mindig igen csekély, s a mint az 1880-ki népszámlálás, de ujabban az iparstatisztikai felvétel is konstataulta, a különböző foglalkozási ágak közt az iparos népesség nagyon szerény helyet foglal el. Még jobban feltűnik iparos elmaradottságunk, ha szembe állítjuk más országok adataival, míg ugyanis Magyarországon az iparral foglalkozó népesség, az ujabban iparstatisztika szerint, csak $4\cdot12^0\text{‰}$ -át képezi az összes népességnek, Ausztriában $9\cdot74^0\text{‰}$ -át, Franciaországban $11\cdot79^0\text{‰}$ -át, Olaszországban $14\cdot68$, a Németbirodalomban $16\cdot06$, Belgiumban $17\cdot03$, Nagy-Britanniában pedig $22\cdot93^0\text{‰}$ -át képezi.

Hogy az ipari termelést épügy bemutassuk számszerűleg, mint az östermelést, arra nézve hiányzanak a kellő adatok. Az 1884. évben végrehajtott iparstatisztika, eltekintve, hogy már a hiányos bevallás folytán sem fogadhatjuk el egész megnyugvással az általa konstataált adatokat, az iparnak csakis egyik oldalát, a személyes viszonyokat ölelte fel, a termelés többi tényezőjét s magát a termelést figyelmen kívül hagyta. Ezért fölöslegesnek tartjuk itt a többször ismételt adatokat újra ismételni, elég ha utalunk magára a hivatalos kiadványra ¹⁾ s a jelen évkönyv múlt évi folyamában közölt kivo-

¹⁾ Hiv. statisztikai közlemények. Magyarország iparstatisztikája. Összeállította : Dr. Jekelfalussy József.

natra. Ezúttal tehát egyenesen áttérünk az egyes fontosabb iparágak rövid ismertetésére s itt is nem annyira azt mutathatjuk ki, hogy iparunk mit termel, hanem inkább — az áruforgalmi statisztika alapján — azt, hogy a különböző ipérczikkeknél a hazai szükségletből mennyit nem képes még fedezni a hazai ipar s mily összegek folynak ki hazánkból külföldi iparczikkekért. E módszert nem mi használjuk először, Dr. Keleti Károly az 1885. évi budapesti országos kiállításról irt jelentésében,¹⁾ mely egy valódi mélyreható tanulmány közgazdasági állapotainkról, az 1885. évi áruforgalmi statisztika adatai alapján határozta meg az egyes hazai iparágak állását s hogy mennyi a termelni való az egyes iparcsoportokban. Kimutatásainkban négy évet ölelünk fel, az 1884—87. éveket, midőn már a postaforgalom behozatala s az értékmegállapító bizottság szervezése folytán áruforgalmunk adatait megbízhatóknak tekinthetjük.

Ez adatok szerint árumérlegünk gyártmányokból következőleg alakult:

	Behozatal	Kivitel	Behozatali többlet
	iparczikkekből millió forintokban		
1884.....	404'28	156'99	247'29
1885.....	364'98	143'43	221'55
1886.....	354'54	147'23	207'31
1887.....	368'75	149'88	218'87
Összesen ..	1,492'55	597'53	895'02
átlag 1884—87.....	373'14	149'38	223'76

Rövid négy év alatt tehát iparczikkekből közel 900 millió frttal hoztunk be többet, mint a mennyit kivittünk s az évenkénti behozatali többlet erősen meghaladja a 200 millió forintot. Ez azon összeg, melyet a belfogyasztásból saját iparunk nem tud fedezni, ez azon összeg, melylyel iparunk évi termelésének emelkednie kell, ha azt akarjuk, hogy meg legyen a kellő összhang és egyensúly a nemzeti termelés különböző ágai közt.

Ezzel áttérhetünk az egyes fontosabb iparágak rövid ismertetésére,²⁾ itt is főleg az áruforgalmi statisztika adataival világítván meg az egyes iparágak helyzetét.

¹⁾ Magyarország közgazdasági és művelődési állapotai a budapesti 1885-ki országos általános kiállítás szempontjából. Irta Dr. Keleti Károly.

²⁾ Magyarország áruforgalma Ausztriával és más országokkal, IV—VII. évf. — Dr. Keleti Károly: Magyarország közgazdasági és művelődési állapotai, a budapesti 1885-ki országos általános kiállítás szempontjából. Budapest 1886. — Mandello: Rückblicke auf die Entwicklung der ung. Volkswirtschaft im Jahre 1887. Budapest 1888. — A budapesti kereskedelmi és iparkamara jelentése. Budapest, 1888.

Malomipar. — Hazánkban a malomipar egyike azon kevés iparágaknak, melyek valóban a tömegtermelő nagyipar jellegével bírnak. Míg iparunk általában messze marad a külföldi ipar mögött s még saját szükségletünket sem képes fedezni, addig malomiparunk fejlettségre a legelső helyet foglalja el egész Európában s a belfogyasztáson túl kitűnő lisztjét roppant tömegekben szállítja külföldre. Nem akarjuk ismételni lisztkivitelünk adatait s csak utalunk a mezőgazdasági termények forgalmánál közölt kimutatásra (lásd a 143. és 145. lapokon), látható abból, hogy lisztkivitelünk mennyisége még 1887-ben is emelkedett, de a csökkenő árak az értéknél már éreztették hatásukat; s malmaink már csak nagy áldozattal, tetemes árengedmények mellett tudták megtartani a külföldi piacokat. Általában malomiparunk helyzete nagyon válságos, mit részint az erősen lábrakapott védvamos irányzatnak, részint az amerikai liszt roppant versenyének tulajdoníthatunk. Az ország belfogyasztása távolról sem emelkedett a liszttermelés színvonaláig s a kedvezőtlen kiviteli conjuncturákkal karöltve itt benn is a túltermelés tünetei jelentkeztek s malmaink a nagy árhanyatlás megakadályozása végett 1887-ben kartellre léptek s üzemüket tetemesen leszállították.

Malomiparunkról az országos statisztikai hivatal 1886-ban egy részletes monografiát tett közzé,¹⁾ ennek főbb adatait évkönyvünknek már mult évi folyamában közöltük s itt csak néhány adat felemlítésére szorítkozunk. A szorosabb értelemben vett Magyarországon összesen 17,277 malom van és pedig 910 gőzmalom (közte 122 nagyobb berendezésű), 12,520 vizimalom (közte 81 nagyobb berendezésű), 3,197 száraz- és 650 szélmalom.

A malomiparral foglalkozó személyek száma 44,118, a kik az egyes malom-osztályok között a következőleg oszlanak meg: nagyobb berendezésű gőzmalmokban foglalkozik 7,308, az egyszerű gőzmalmoknál 4,753, a nagyobb berendezésű vizimalmoknál 952; az egyszerű vízi-, száraz- és szélmalmoknál 31,105 személy.

Az összes malmoknál, a szél- és szárazmalmok kivételével működésben van 18,938 vizikerék 47,974 lóerőt képviselve, 24 turbina 1,232 lóerővel, 952 gőzgép 29,672 effectiv lóerővel. A nagyobb berendezésű gőzmalmokban alkalmazott gőzgépek effectiv lóereje átlag 159·8 lóerő, az egyszerű gőzmalmoknál a gőzgépek átlagos lóereje 12·9 lóerő. A budapesti 13 nagyobb berendezésű gőzmalomban a gőzgépek 11,414 lóerővel bírnak, egy-egy malomra átlag 878 lóerő esik.

¹⁾ Hiv. stat. közlemények. Magyarország malomipara. Összeállította Dr. Jekelfalussy József.

Az őrlést malomkövek vagy őrlőhengerek végzik. A malomkőjáratok száma 27,337; ebből a nagy berendezésű gőzmalmokra 1,014, az egyszerűekre 1,983, a nagy berendezésű vizimalmokra 321, az egyszerűekre 18,996, a szárazmalmokra 3,680, a szélmalomokra 1,343 kőjárat esik.

Hengerszék 2,192 van alkalmazásban 7,644 őrlőhengerrel; ezek közül a nagy berend. gőzmalmokra esik 1,843 hengerszék 6,553 őrlőhengerrel, az egyszerű gőzmalmokra 132 hengerszék 377 őrlőhengerrel, a nagy berend. vizimalmokra 217 hengerszék 714 őrlőhengerrel. A hengerszékek közül 2,059 belföldi gyártmány, 100 ausztriai és külföldi; a belföldi hengerszékek legnagyobb része a Ganz-féle gyárból került ki.

Ez általános adatok kiegészítéséül közöljük a hazai malomiparban vezérszerepet játszó budapesti gőzmalmok liszttermelését, legelőbb is üzleti tevékenységüknek összefoglalt eredményét mutatván be az utóbbi 18 évről: ¹⁾

É v	Termeltetett			Őrölt ga- bona	É v	Termeltetett			Őrölt ga- bona
	liszt	korpa	össze- sen			liszt	korpa	össze- sen	
	ezer métermázsákban								
1870 . . .	2,392	594	2,986	3,100	1880 . . .	2,798	767	3,565	3,673
1871 . . .	2,549	634	3,183	3,352	1881 . . .	3,039	907	3,946	4,082
1872 . . .	2,117	575	2,692	2,822	1882 . . .	3,560	1,035	4,595	4,762
1873 . . .	2,013	554	2,567	2,660	1883 . . .	4,174	1,171	5,345	5,527
1874 . . .	2,003	537	2,540	2,664	1884 . . .	4,045	1,175	5,220	5,406
átlag . .	2,215	579	2,794	2,920	átlag . .	3,523	1,011	4,534	4,690
1875 . . .	2,368	682	3,050	3,148	1885 . . .	4,345	1,288	5,633	5,814
1876 . . .	2,389	685	3,074	3,158	1886 . . .	3,808	1,094	4,902	5,025
1877 . . .	2,781	803	3,584	3,781	1887 . . .	3,948	1,104	5,052	5,249
1878 . . .	3,120	888	4,008	4,148	átlag . .	4,034	1,162	5,196	5,363
1879 . . .	3,276	974	4,250	4,399					
átlag . .	2,787	806	3,593	3,727					

A termelés 1885-ben érte el tetőpontját, 1886-ban már érezhető csökkenés állott be, mit 1887-ben ismét egy kis emelkedés követett. Daczára az 1886-ban beállt csökkenésnek a budapesti malmok termelése még ez évben is oly nagy volt, minőre egész 1883-ig nem volt példa. Az egyes budapesti malmok termelését az utóbbi 7 év alatt a következő számok mutatják:

¹⁾ Statisztikai havi füzetek. Kiadja Budapest főváros statisztikai hivatala. 1888. évf. áprilisi szám.

Sorsz.	A malom megnevezése	1881- ben	1882- ben	1883- ban	1884- ben	1885- ben	1886- ban	1887- ben	Átlag
ezer métermázszakban									
a) az összes őrölt gabona mennyisége :									
1	I. budapesti gőzmalom	604	625	664	720	788	730	665	685
2	Pannonia	432	536	614	567	625	507	548	547
3	Haggenmacher	328	450	630	598	600	422	512	506
4	Concordia	458	485	576	572	571	420	439	503
5	Hengermalom	313	497	635	550	515	476	535	503
6	Molnárok és sütők gőz- malma	437	441	486	472	547	536	540	494
7	Magyar általános hitel- bank gőzmalmai . . .	421	435	494	470	524	456	433	462
8	Gizella	212	295	376	415	535	407	446	384
9	Luiza	311	348	356	372	382	376	354	357
10	Erzsébet	261	316	369	395	389	314	423	352
11	Victoria	305	334	327	275	338	381	354	331
	Összesen . . .	4,082	4,762	5,527	5,406	5,814	5,025	5,249	5,124
b) a termelt liszt mennyisége :									
1	I. budapesti gőzmalom	449	470	500	526	587	548	499	511
2	Pannonia	324	406	470	423	469	384	371	407
3	Haggenmacher	249	338	473	448	456	323	392	383
4	Concordia	338	361	436	420	432	319	333	377
5	Hengermalom	234	371	478	413	381	357	410	378
6	Molnárok és sütők gőz- malma	322	329	364	361	398	404	414	370
7	Magyar általános hitel- bank gőzmalmai . . .	310	327	374	355	394	349	333	349
8	Gizella	159	213	287	309	392	309	337	287
9	Luiza	228	255	269	283	288	285	267	268
10	Erzsébet	199	238	277	300	291	238	320	266
11	Victoria	227	252	246	207	257	292	272	250
	Összesen . . .	3,039	3,560	4,174	4,045	4,345	3,808	3,948	3,846
c) a termelt korpa mennyisége :									
1	I. budapesti gőzmalom	141	140	146	173	181	161	153	157
2	Pannonia	92	108	124	121	130	105	99	111
3	Haggenmacher	66	90	126	120	120	90	110	103
4	Concordia	98	105	122	122	121	88	84	106
5	Hengermalom	71	111	138	124	119	107	113	112
6	Molnárok és sütők gőz- malma	102	99	108	98	132	127	112	111
7	Magyar általános hitel- bank gőzmalmai . . .	98	95	105	102	117	98	91	101
8	Gizella	47	71	79	92	127	87	101	86
9	Luiza	69	82	77	79	83	83	74	78
10	Erzsébet	54	61	74	83	86	68	92	74
11	Victoria	69	73	72	61	72	80	75	72
	Összesen . . .	907	1,035	1,171	1,175	1,288	1,094	1,104	1,111

Mind a 11 gőzmalom hatalmas tevékenységet fejt ki, a meg-
őrölt gabona mennyiség 1881-ben 212 ezer és 604 ezer métermázsa

közt, 1887-ben pedig 354 ezer és 665 ezer métermázsza közt változott. Átlagosan egy gőzmalomra 1881-ben 371 ezer, 1887-ben 477 ezer métermázsza megörölt gabona esett.

Répaczukorgyártás és forgalom. — Az Ausztriában és egyéb külföldön óriási arányokat öltött répaczukorgyártás nálunk nem tud virágozni. A magyarországi répa cs ekélyebb czukortartalma mellett hazai gyáraink nem tudták kiállni a versenyt a cseh és morva czukorgyárakkal s számuk folyvást apad, olyannyira, hogy míg a negyvenes években hazánkban közel negyven czukorgyár volt, 1886/7-ben már csak 14, sőt ez évben egy, a csepregi, megint megszűnván, jelenleg csak 13 áll üzemben.

Azon hátrányt, melyet a hazai czukorgyárak a felhasznált répa, vagy a termelőkészülékek termelőképessége alapján történt adóátalányozás folytán az osztrák czukorgyárakkal szemben szenvedtek, az 1888. XXIII. törv.-czikk szünteti meg, mely, szakítva a régi átalányozás rendszerével, a czukoripar és az államkincstár szempontjából egyaránt legmegfelelőbb terményadót hozta be. E törvény megszünteti azon egyenlőtlen adóztatást, mely a különböző czukortartalmú répát dolgozó s különböző rendszerű létermelő készülékkel ellátott czukorgyárak közt az eddigi rendszer mellett kifejlődött. Ezenkívül az új rendszer legfontosabb általános elvi intézkedése — a mint a törvényjavaslat indokolása kiemelte — abban áll, hogy a cukorktermelvények előállításuk alkalmával hivatalos ellenőrzés alá vétetvén, a belfogyasztásra szánt mennyiség csak akkor esik adó alá, mikor a gyártelepről, vagy valamely szabad raktárból a szabad forgalomba megy át, ezáltal megkönnyítettvén az adónak a fogyasztókra való áthárítása, az új adó sokkal inkább felölti a fogyasztási adó természetét.

Törvényünk a répaczukor és hasonnemű czukorra nézve métermázsánként 11 frt. adótételt állapított meg, másnemű czukorra tömör állapotban 3, hig állapotban 1 frtot.

A kivitelnél, új törvényünk nyíltan engedélyezett jutalmakat léptetett életbe és pedig 100 kg. tisztasúlyú czukor után a polarisáció magassága szerint 1'50, 1'60, és 2'30 frt. jutalmat, a német kiviteli prámiumok mellett csak így lévén lehetséges a monarchia czukorkivitelét fentartani. Ha azonban a kivitt összes czukor után eső kiviteli jutalom 5 millió frtot meghaladna, a többletet a czukorgyárak megtéríteni tartoznak a kincstárnak.

A létező 13 gyár közül 8 diffusioval működik, 5 pedig sajtolás útján állítja elő a czukrot. A répa földolgozásától elkülönített finomító Magyarországon csak egy van, Nagy-Surányban az ottani nyersczukorgyár mellett.

A magyar répaczukorgyártás fejlődését a következő adatok mutatják:¹⁾

É v	földolgozott répa	fölhasznált kőszén	munkások száma	fizetett adó o. é. frt
	métermázsában			
1873/4	984,108	922,552	6,752	719,551
1874/5	1.038,523	898,596	5,575	759,341
1875/6	814,885	276,204	5,713	594,866
1876/7	1.096,841	945,893	5,612	800,694
1877/8	1.507,313	1.046,725	5,845	1.100,338
1878/9	2.191,123	1.390,697	5,217	1.559,520
1879/80	1.676,390	1.215,734	6,014	1.223,760
1880/1	3.215,495	1.761,051	5,274	2.512,396
1881/2	1.960,995	1.960,000	4,819	1.568,796
1882/3	2.559,753	1.239,187	5,646	2.076,122
1883/4	2.607,031	1.254,897	6,097	2.085,625
1884/5	2.362,012	1.075,594	5,987	1.889,610
1885/6	1.731,579	1.208,950	5,486	1.385,263
1886/7	2.467,438	1.088,300	5,657	1.973,950

Kőszénen kívül 3 gyár tűzifát, 2 pedig kokszot is használ, 1886/7-ben 2,900 métermázsa koksz és 6,300 köbméter tűzifa használtatott el.

A termelés főbb eredményét a legutóbbi két évről a következő számok tüntetik fel:

	1885/6-ban	1886/7-ben
Előállított:	métermázsa	
nyers cukor	156,262	194,498
cukor pilé	34,883	20,242
Finomításra felhasználott nyers cukor:		
saját termelésü	93,404	102,936
más magyarországi termelésü	65,699	82,295
Auszből hozott	32,468	49,283
Összesen	191,571	234,514
Előállított finomított cukor	166,521	208,111

Auszből az 1886/7-ki termelési időszakban 203 répaczukorgyár állott fenn, 199 diffúzióval, 4 pedig lésahtoló készülékkel. Felhasználtatott 40'4 millió métermázsa friss répa, tüzelőanyagul pedig 15'1 millió métermázsa kőszén, 111 ezer métermázsa koksz 4'9 ezer métermázsa kőszénvályog és 7 ezer köbméter tűzifa. A tényleges adóösszeg 32'3 millió forintba rúgott.

Hazánkban 1886/7-ben 10 cukorgyár dolgozott fel 100 ezer métermázsánál több friss répat, u. m. a diószegi 455 ezer, a nagy-surányi 309 ezer, a petőházi 269 ezer, a felszerfalvi 214 ezer, a nagy-tapolcsányi 210 ezer, a csepregi 206 ezer, a nagy-szombati 197 ezer, a

¹⁾ A fogyasztási adóeredmények statisztikai egybeállításai. Kiadja a magyar kir. pénzügyminiszterium.

felső-bükki 121 ezer, a nagy-czenki 118 ezer, a magyar-falvi 103 ezer métermázsát. Ausztriában ugyancsak 1886/7-ben 100 ezer métermázsánál több friss répát 189 gyár dolgozott fel. A termelt osztrák cukor mennyiségéről nincsenek biztos adataink, de részint becslések, részint a feldolgozott nyers répa alapján tett számítások szerint bizonyára megüti, vagy talán meg is haladja az 5 millió métermázsát.

Még Ausztia nagy cukor iparát is meghaladja a Németbirodalomé, mely újabb időben roppant fejlődést mutat.¹⁾ A Németbirodalomban 1886/7-ben 401 répacukorgyár állott fenn, mely 83 millió métermázsa répát dolgozott fel s 9·86 millió métermázsa nyers cukrot s 2·16 millió métermázsa melaszt állított elő, a termelt finomított és consum-cukor mennyisége pedig 5·39 millió métermázsára rúgott. A fejlődés nagyságának illusztrálására megemlítjük, hogy 1871/2-ben a német cukorgyárak még csak 15 millió métermázsa répát dolgoztak fel s csak 1·86 millió métermázsa nyers cukrot állítottak elő. A német cukoripar tökéletesbülését pedig mutatja az, hogy míg 1871/2-ben 100 kg. répából csak 8·26 kg. nyers cukor állítottatott elő, 1886/7-ben már 11·87 kg.; míg tehát korábban egy métermázsa nyers cukor előállítására 12·07 métermázsa répa kellett, utabban csak 8·43 métermázsa répa kell.

Franciaországban 1884/5-ben 449 répacukorgyár 64 ezer munkást foglalkoztatott s 42 ezer lóerőt képviselő motorokkal rendelkezett. A feldolgozott répa-mennyiség 45·57 millió métermázsára rúgott s 2·98 millió métermázsa nyers cukor (mi 2·73 millió métermázsa finomított cukornak felel meg) és 1·93 millió métermázsa melassz állítottatott elő. Ezenkívül működött 26 cukorfinomító, mely belföldi cukron kívül gyarmati cukrot is finomított. Ezek 1884-ben 4·45 millió métermázsa cukrot állítottak elő 185·03 millió frt. értékben s 428 ezer métermázsa melaszt 6·82 millió forint értékben.

Oroszországnak is nagy répacukor-ipara van ²⁾ 1884/5-ben 209 cukorgyár és 36 cukorfinomító állt üzemben s az alkalmazott munkások száma 94 ezerre rúgott. Az előállított nyers cukor 1884/5-ben 3·45 millió métermázsát tett, a melassz pedig 1·36 milliót. A termelt nyers cukor 8·58 $\frac{0}{10}$ -át tette a feldolgozott répának, körülbelül a mennyit Németországban a hetvenes évek elején.

Belgiumban ³⁾ 1885-ben 107 répacukorgyár állt üzemben s 708 ezer métermázsa cukrot termelt; ezenkívül 31 cukorfinomító működött 220 ezer métermázsa termeléssel.

Jelentékenyebb répacukor-termelése van még Németal-

¹⁾ Statistisches Jahrbuch für das Deutsche Reich. Berlin, 1888.

²⁾ Annuaire statistique de la Russie 1884 — 1885. St. Pétersbourg 1887.

³⁾ Annuaire statistique de la Belgique. Bruxelles 1887.

földnek. 1886-ban a cukorgyárak száma ott 30-ra rúgott, melyek 326 ezer métermázsa megadózottatott nyers cukrot állítottak elő.

A gyarmati cukortermelés nagyságának megközelítő képét a következő számok adják: ¹⁾

Év	m.-mázsa	Év	m.-mázsa
Cuba term. 1885	6.300,000	Mexiko . . . kivit. 1884	300,000
Java. . . . kivit. 1884	3,587,800	Reunion . . » 1884	290,000
Brazília . . kivit. 1883/84	2.353,900	Queensland . » 1884	151,120
Britt-Kelet-India . . . term. körülb.	2.180,000	Japan term. 1883	132,000
Britt-Nyugot-India . . . kivit. 1884	2.078,230	Natal » 1884	119,740
Philippini-szigetek . . kivit. 1885	2.059,750	San-Domingo kivit. 1883	102,170
Mauritius . . kivit. 1884	1.256,540	Fidsi szigetek term. 1884	88,700
Britt-Guyana kivit. 1884	1.202,540	Hollandi	
Éjsz.-Amerik.		Guyana . . » 1884	72,300
Egy. Állam. term. 1884/85	1.044,200	Mayotte . . » 1882	32,680
China kivit. 1884	950,200	Uj-Dél-Wales kivit. 1884	27,580
Portorico . . kivit. 1883	797,400	Britt-Honduras » 1884	24,300
Hawaii szig. kivit. 1885	776,220	Guatemala . » 1884	19,300
Quadeloupe. term. 1882	567,700	Siam » 1884	15,000
Formosa . .		Nossi-Bé . . term. 1882	8,000
(Hainan) . . kivit. 1880	553,400	Egyéb tartományok a	
Martinique . term. 1882	536,450	Köz. és Dél-Amer., Afrika és Polynesiában . körülbelül	10,000
Egyiptom . . term. 1885	442,470	Összes termelés, illetőleg	
Argentini		kivitel	28.831,640
köztársaság — —	420,590		
Peru term. 1884/85	331,360		

Látható e kimutatásból, hogy a répacukorgyártás bármily nagy arányokat öltött is, a gyarmati cukortermelés még mindig túlsúlyban van.

Magyarország cukorforgalmát a következő táblázat mutatja:

É v	M e n n y i s é g				É r t é k			
	beho- zatal	kivitel	beho- zatali	ki- viteli	beho- zatal	kivitel	beho- zatali	ki- viteli
			többslet				többslet	
			métermázsákban				ezer forintokban	
1. Nyers czukor:								
1884 . . .	51,628	20,055	31,573	—	1,335	376	959	—
1885 . . .	2,655	55,287	—	52,632	50	968	—	918
1886 . . .	37,606	11,237	26,369	—	889	246	643	—
1887 . . .	7,484	20,118	—	12,634	167	457	—	290
átlag 1884—87	24,843	26,674	—	1,831	610	512	98	—

¹⁾ Neumann-Spallart: Uebersichten der Weltwirtschaft. Stuttgart, 1887.

É v	M e n n y i s é g				É r t é k			
	beho- zatal	kivitel	beho- zatali	kivi- teli	beho- zatal	kivitel	beho- zatali	kivi- teli
			többslet				többslet	
			métermázsákban				ezer forintokban	
2. F i n o m i t o t t c z u k o r :								
1884 . . .	286,634	172,514	114,120	—	10,485	4,331	6,154	—
1885 . . .	300,676	199,113	101,563	—	10,009	4,653	5,356	—
1886 . . .	314,959	159,204	155,755	—	11,023	4,123	6,900	—
1887 . . .	287,183	185,554	101,629	—	9,721	4,453	5,268	—
átlag 1884—87	297,363	179,096	118,267	—	10,310	4,390	5,920	—
3. E g y é b c z u k o r é s s z ő r p :								
1884 . . .	13,576	39,537	—	25,961	147	201	—	54
1885 . . .	13,549	26,002	—	12,453	124	129	—	5
1886 . . .	9,651	37,859	—	28,208	104	199	—	95
1887 . . .	12,074	64,586	—	52,512	150	404	—	254
átlag 1884—87	12,212	41,996	—	29,784	131	233	—	102
Ö s s z e s e n :								
1884 . . .	351,838	232,106	119,732	—	11,967	4,908	7,059	—
1885 . . .	316,880	280,402	36,478	—	10,183	5,750	4,433	—
1886 . . .	362,216	208,300	153,916	—	12,016	4,568	7,448	—
1887 . . .	306,741	270,258	36,483	—	10,038	5,314	4,724	—
átlag 1884—87	334,418	247,766	86,652	—	11,051	5,135	5,916	—

Finomított cukorból évről-évre igen nagy mennyiséget hozunk be, 1886-ban a behozatali többlet csaknem annyi volt mint egész beltermelésünk.

Míg a hazai cukorgyárak termelése a belfogyasztást sem fedezi, addig az osztrák cukoripar évenként nagy mennyiségű cukrot exportál. A cukorkivitel az osztrák-magyar vámterületről csak a hatvanas évek közepén kezdett megindulni. 1869-től kezdve a kivitt cukor értékét a következő számok mutatják:

Év	Millió frt.	Év	Millió frt.	Év	Millió frt.
1869 . . .	6'1	1875 . . .	20'1	1881 . . .	74'8
1870 . . .	17'3	1876 . . .	33'1	1882 . . .	65'2
1871 . . .	26'7	1877 . . .	41'5	1883 . . .	70'0
1872 . . .	17'1	1878 . . .	43'0	1884 . . .	61'6
1873 . . .	25'6	1879 . . .	57'0	1885 . . .	50'7
1874 . . .	18'7	1880 . . .	58'4	1886 . . .	48'3

Az utóbbi pár év alatt a kivitel értéke érzékenyen megcsökken, mi részint a kedvezőtlenebb versenyviszonyok, részint a cukorárak csökkenéséből folyt. Hogy a kivitt mennyiségről is tájékozást nyújtunk, megemlítjük, hogy 1884-ben 3'24 millió, 1885-ben 2'44 millió, 1886-ban pedig 2'43 millió métermázsa cukor vitetett ki a vámterületről.

A monarchiánkból kivitt nyers cukor főpiacza: Anglia, Németalföld, Francia- és Olaszország; a finomított cukoré pedig Olaszország, Levante, az aldunai tartományok és a Balkán államok.

Sörtermelés. — A serfőzéssel foglalkozó ipartelepek száma hazánkban folytonos hanyatlást mutat, daczára annak, hogy a sörfogyasztás állandóan emelkedik. A serfőző telepek számának ezen csökkenése nem pusztán az adózásnak tulajdonítandó, hanem jórészt annak is, hogy a kis serfőzdek nem képesek a nagy gyárakkal versenyezni. A malom-, szesz-, cukor- és söriparban egyaránt mutatkozik azon jelenség, hogy a telepek száma csökken és a termelés emelkedik.

A magyar korona országainak területén 1861-ben még 488 sörgyár állott fönn, 1863-ban e szám 451-re csökkent, 1870-ben 340-re, 1874-ben 278-ra, 1878-ban 200-ra, 1880-ban 171-re. Az 1886/7-ik évben már csak 109 serfőzde létezett.

A serfőzdek számát s az általuk termelt sörlé mennyiségét Magyarországon és Ausztriában, az utóbbi öt évről a következő számok mutatják:

Termelési év	Magyarországon			Ausztriában		
	a serfőzdek száma	a termelt sörlé hektoliterekben	a fogyasztási adó forintokban	a serfőzdek száma	a termelt sörlé hektoliterekben	a fogyasztási adó forintokban
1882/3 . . .	124	547,051	1.117,913	1,970	11.877,088	21.803,865
1883/4 . . .	119	645,306	1.318,218	1,934	12.392,195	22.785,364
1884/5 . . .	118	669,462	1.381,270	1,902	12.485,784	22.976,132
1885/6 . . .	110	630,135	1.326,178	1,873	11.961,496	21.992,719
1886/7 . . .	109	630,998	1.322,916	1,853	12.717,535	23.482,502

Az utóbbi évben a Magyarbirodalomban üzleten kívül állt 41, Ausztriában pedig 258 serfőzde.

Az 1886/7. évi termelési időszakban Magyarországon a következő 10 sörgyár termelt 10 ezer hektolitert meghaladó sört: Kőbányán a Dreher-féle 183,835 hl., az I. magyar részv. társaság 154,127 hl., a budafoki sörgyár 26,040, a temesvári 17,700, a magyar-óvári 14,760, a pancsovai 13,860, a nagy-szebeni 12,240, a kassai 11,738, az egyik pozsonyi 16,860, végre a másik pozsonyi gyár 11,376 hektolitert. Ausztriában 252 sörgyár termelése haladta meg a 10 ezer hektolitert s ebből 140 Csehországra esik. Legtöbb sört termelt 1886/7-ben a schwechati gyár (446,700 hl.), a szent-marxi (362,700 hl.) és a pilseni polgári (335,480). Ausztriában 100 ezer hektolitert meghaladó termelése is 14 gyárnak volt.

A sörtermelés nemzetközi adatait a következő kimutatás tünteti fel az 1887. évről: ¹⁾

¹⁾ »Gambrinus« Brauer- und Hopfen-Zeitung 1888.

Sorszám	Az ország neve	Az üzletben álló sörfőz- dek száma	Sörtermelés		Adó ezer osz- trák értékű forintokban	K o m l ó	
			összesen ezer hekto- literben	fejen- kint liter		termelés	fogyasz- tás
						métermázsákban	
1	Nagy-Británia	12,938	46,042	125	99,814	425,000	700,000
2	Németbirodalom :						
	Birodalmi adóterület.	10,409	26,566	73	11,999	36,000	515,050
	Bajorország	6,979	13,096	248	15,338	246,700	108,000
	Württemberg	7,520	3,306	218	4,067	79,000	24,000
	Baden	1,049	1,301	82	2,162	57,400	11,000
	Elsass-Lothringia . .	186	719	47	853	73,100	7,000
	Együtt	26,143	44,988	134	34,419	492,200	665,050
3	Amerika	2,170	39,455	53	48,788	330,000	270,000
4	Ausztria :						
	Csehország	790	5,505	99	9,440	90,000	42,090
	Alsó-Ausztria	80	2,717	121	5,547	—	19,015
	Morvaország	168	1,107	51	1,963	3,500	7,300
	Felső-Ausztria	231	913	116	1,725	9,000	7,000
	Galizia	169	669	10	1,209	18,000	5,000
	Stájerország	68	655	56	1,416	12,000	5,050
	Salzburg	57	297	170	586	—	2,000
	Szilézia	46	292	50	534	50	2,095
	Tirol és Vorarlberg . .	144	258	27	519	100	2,050
	Karintia	94	141	41	278	500	1,600
	Bukovina	7	56	8	111	100	450
	Krajna	7	55	12	124	200	390
	Triest	2	50	50	—	—	162
	Tengerpartvidék . . .	3	1	0.4	3	50	10
	Együtt	1,866	12,716	54	23,455	133,500	94,212
5	Belgium	1,260	9,200	150	7,233	96,000	78,000
6	Franciaország	2,883	9,186	31	19,364	71,000	80,000
7	Oroszország	1,407	3,578	4.6	7,870	46,000	29,000
8	Dánia	400	1,680	63	—	2,400	16,000
9	Hollandia	460	1,630	36	2,363	5,000	15,000
10	Spanyolország	70	1,328	7	704	—	15,400
11	Svájc	420	1,004	40	—	600	8,000
12	Svédország	132	914	21	—	1,000	9,100
13	Norvégia	382	720	33	2,065	800	7,700
14	Magyarország	106	691	47	1,412	3,500	5,400
15	Olaszország	140	145	4	946	—	1,000
16	Románia	5	80	1	480	—	1,700
17	Szerbia	4	62	3	273	—	1,240
18	Görögország	8	55	2.5	528	—	1,160
19	Bosznia és Hercegov. . .	7	11	1	22	—	64
	Mindössze	50,801	173,485	—	249,736	1,607,000	1,998,026

Legnagyobb sörtermelése Nagy-Britanniának van, de nyomon követi Németország szintén óriás mennyiséggel, mely mellett még Ausztria nagy sörtermelése is csekélynek tűnik fel. A német birodalom sörtermelésétől nem áll nagyon messze Éjszak-Amerikáé sem.

A sörtermelésből legnagyobb adójövedelmet Nagy-Británia húz; a német sörtermelés korán sincs úgy megadóztatva. Az adóteher monarchiánkban is jóval nagyobb mint a Németbirodalomban, pedig kívánatos, hogy az egészségre ártalmas szesz lehető megdrágításával ellentétben, az ártalmatlan üdítő italok, minő a bor és sör, ne drágíttassanak meg túlságosan.

Magyarország sörbehozatalát és kivitelét a következő számok mutatják:

É v	M e n n y i s é g			É r t é k		
	Be- hozatal	Ki- vitel	behoza- tali	Beho- zatal	Ki- vitel	behoza- tali
			többlet			többlet
			métermázsákban			ezer forintokban
1884	107,627	22,749	84,878	2,344	379	1,965
1885	105,987	17,673	88,314	2,240	287	1,953
1886	101,603	12,516	89,087	2,265	230	2,035
1887	112,494	14,628	97,866	2,590	245	2.345
átlag 1884—87	106,928	16,892	90,036	2,360	285	2,075

Bár a sörfogyasztás hazánkban, mint bortermelő országban épen nem nagy, saját söriparunk még e mérsékelt szükségletet sem képes fedezni s jelentékeny behozatalra szorulunk. A netto behozatal, a mint adataink mutatják, folyvást emelkedik, minthogy a növekvő sörfogyasztás mellett saját sörtermelésünk épen nem emelkedik.

A behozott sör csaknem kizárólag Ausztriából jön. Az osztrák söripar külföldre is tekintélyes mennyiséget szállít, a mint közös vámterületünk sörforgalma mutatja, melyben a kivitel, lehet mondan, hogy egészen az osztrák söripar javára esik. Vámterületünk sörforgalma az utóbbi három évben következő volt:

	Behozatal		Kivitel		Kiviteli többlet	
	méter mázsa	forint	méter- mázsa	forint	méter- mázsa	forint
1884	33,482	551,392	362,281	5.199,022	328,799	4.647,630
1885	27,227	456,176	367,592	5.277,523	340,365	4.821,347
1886	28,775	484,592	385,085	5.526,320	356,310	5.041,728

A kivitel tehát folyvást emelkedik, míg a behozatal inkább csökken. A vámterületünkről kivitt sör fontosabb piacza, Olaszország, Levante, Németország, Amerika, sőt Ausztrália is.

Szesztermelés. — A malomiparon kívül, főleg a szeszipar fejlődött hazánkban valódi nagyiparrá. Mig a szeszipar külföldön, különösen Németországban, mint mezőgazdasági melléipar, a mezőgazdasággal közvetlen kapcsolatban maradt, addig hazánkban a nagygyári szesztermelés jutott túlsúlyra. A szeszipar azonban így is nagy hasznára vált mezőgazdaságunknak, részint azért, hogy még a silányabb, sőt a romlásnak induló gabonát is értékesítette, részint azon nagyszerű marhahizlalás által, melylyel szeszgyáraink szarvas-marhakivitelünknek oly nagy lendületet adtak.

Szesziparunk azonban az utóbbi években nagyon válságos helyzetbe jutott, a külföldi piacokról szeszünket a nagy kiviteli prámiumot élvező orosz és román szesz csaknem egészen kiszorította; belföldön pedig az 1878-ki szeszadótörvény kedvezményei folytán igen olcsón termelő osztrák mezőgazdasági szeszgyárak versenyével kellett élethalál harczot küzdenie. E nehéz viszonyok közt több szeszgyár részben, több pedig egészen megszüntette üzemét s 1886-ban a nagyobb szeszgyárak általános üzemmegszorításban egyeztek meg.

Szesziparunk válságos helyzetén az 1888: XXIV. és XXV. törvénycikkek vannak hivatva segíteni. Az előbbi a termény mennyisége és annak 75 fokkal meghatározott átlagos foktartalma alapján való adóztatást, továbbá a beczefrezésre szánt ürméret termelőképesége szerinti átalányozást megszüntetvén, a szeszfőzdekre — a kisüstök kivételével — a tiszta fogyasztási adót, azaz a szeszfőzdek által előállított és belfogyasztásra szánt szesz teljes mennyisége és tényleges foktartalma alapján való megadóztatást léptetett életbe. A túltermelés megakadályozására pedig a fogyasztási adónak két tételét állapította meg, 35 és 45 krajczárt minden hektoliterfok (liter) után. A kisebb adótétel mellett termelhető szesz mennyiségét az 1888: XXV. t.-cikk Magyarországra nézve 872,542 hektoliterre határozta, (az osztrák örökös tartományokra nézve a contingens 997,458 hektoliterben, a megszállott tartományok részére pedig 8000 hektoliterben állapított meg), mely három évről három évre osztatik fel a különböző szeszfőzdek közt. A legközelebbi három év alatt a mezőgazdasági szeszfőzdeknek 300 ezer hektoliter jut, az ipari szeszgyáraknak 540 ezer, az újonnan keletkező mezőgazdasági szeszfőzdek számára pedig 32,542 hektoliter tartatik fenn.

A szeszfőzdek számát Magyarországon és Ausztriában 1860. óta évről-évre a következő kimutatás tünteti fel:¹⁾

¹⁾ Indokolás az égetett szesz folyadékot után járó vámról, a szeszadóról, valamint a szesztermeléssel együttesen készített sajtolt élesztő megadóztatásáról szóló törvényjavaslatához.

Termelési év	Magyarorszáiban						Ausztriában					
	A termény mennyisége szerint	átalányozás utján	megváltás utján	árszabás s 1878/79 óta a főzőkészülék termőképessége szer.	az összes	megadóztatott	A termény mennyisége szerint	átalányozás utján	megváltás utján	árszabás s 1878/79 óta a főzőkészülék termőképessége szer.	az összes	megadóztatott
s z e s z f ö z d é k						s z á m a						
1868/69 .	—	1,030	38,874	33,737	73,641	—	1,350	30,337	17,094	48,781		
1869/70 .	—	971	25,818	39,293	66,082	—	1,345	25,462	13,622	40,429		
1870/71 .	—	952	35,677	40,810	77,439	—	1,330	23,123	15,982	40,435		
1871/72 .	—	948	37,246	49,303	87,497	—	1,220	22,011	20,816	44,047		
1872/73 .	—	861	31,985	58,401	91,247	—	1,296	22,863	13,097	37,256		
1873/74 .	—	758	28,311	53,707	82,776	—	1,267	15,370	14,954	31,591		
1874/75 .	—	784	23,519	59,278	83,581	—	1,334	20,477	21,932	43,743		
1875/76 .	—	782	38,614	54,743	94,139	—	1,257	35,339	27,877	64,473		
1876/77 .	—	727	25,149	71,611	97,487	—	1,163	16,907	14,563	32,633		
1877/78 .	—	668	20,210	78,060	98,938	—	1,122	19,536	13,848	34,506		
1878/79 .	12	708	16,251	97,607	114,578	35	1,085	22,642	17,741	41,503		
1879/80 .	14	632	2,217	77,455	80,318	36	893	14,774	17,671	33,374		
1880/81 .	10	656	23	82,487	83,176	36	1,016	9,785	19,324	30,161		
1881/82 .	11	607	1,927	89,759	92,304	34	1,053	11,634	25,468	38,189		
1882/83 .	15	565	1,556	86,164	88,300	32	1,037	10,824	24,854	36,747		
1883/84 .	17	569	4,829	87,242	92,657	36	1,002	10,095	22,642	33,775		
1884/85 .	110	420	3,245	91,324	95,099	69	947	10,743	25,829	37,588		
1885/86 .	107	476	13,340	103,459	117,382	71	1,025	12,525	31,364	44,985		
1886/87 .	94	474	7,868	94,891	103,327	64	1,020	11,468	32,697	45,249		

A termelt mennyiséget ugyancsak az idézett forrás szerint a következő számok mutatják:

Termelési év	Magyarorszáiban						Ausztriában					
	a termény mennyiség alapján	az átalányozás utján	az árszabás megváltás s a főző készülék termőképessége alapján megadóztatott s		az adómentesen	az összes	a termény mennyiség alapján	az átalányozás utján	az árszabás megváltás s a főző készülék termőképessége alapján megadóztatott s		az adómentesen	az összes
			lisztes	nem lisztes					lisztes	nem lisztes		
			anyagból						anyagból			
			termelt szesz mennyiség millió hektoliterfokban (literben)									
1868/69 .	—	61'68	1'19	5'15	4'34	72'36	—	72'46	0'13	1'81	0'78	75'18
1869/70 .	—	56'71	1'17	2'55	3'20	63'63	—	70'55	0'12	1'16	0'83	72'66
1870/71 .	—	59'33	1'06	3'84	3'54	67'77	—	74'35	0'11	1'47	0'60	76'53
1871/72 .	—	53'41	0'59	5'44	4'39	63'83	—	70'05	0'10	2'31	0'94	73'40
1872/73 .	—	56'05	0'72	3'21	5'37	65'35	—	74'77	0'10	1'25	0'60	76'72
1873/74 .	—	50'66	0'57	5'35	6'91	63'49	—	76'77	0'07	1'10	0'48	78'42
1874/75 .	—	53'71	0'86	2'53	6'01	63'11	—	78'58	0'09	1'64	1'04	81'35
1875/76 .	—	49'04	0'84	9'47	7'73	67'08	—	69'66	0'09	2'95	1'07	73'77
1876/77 .	—	48'13	0'90	3'76	4'42	57'21	—	66'59	0'08	1'22	0'47	68'86
1877/78 .	—	47'41	1'17	2'67	3'67	54'92	—	62'11	0'07	1'27	0'46	63'91

Terme- lési év	Magyarországban							Ausztriában						
	a termény mennyi- ség alapján	az átalányozás utján	az árszabás megváltás s a főző készülék termő- képessége alapján megadóztatott s		az adómentesen	az összes		a termény mennyi- ség alapján	az átalányozás utján	az árszabás megváltás s a főző készülék termő- képessége alapján megadóztatott s		az adómentesen	az összes	
			lisztes	nem lisztes						lisztes	nem lisztes			
			anyagból							anyagból				
			termelt szeszmenyiség millió hektoliterfokban (literben)											
1878/79	4'99	52'68	3'67	9'20	3'34	73'83	13'72	61'47	0'07	1'89	0'86	78'01		
1879/80	6'05	44'81	0'57	4'80	1'19	57'42	14'00	52'56	0'04	1'12	0'40	68'12		
1880/81	6'02	52'28	1'04	3'65	1'60	64'59	15'54	53'39	0'04	1'82	0'50	70'79		
1881/82	6'00	53'37	0'65	6'18	2'38	68'58	16'01	56'10	0'04	1'81	0'65	74'61		
1882/83	6'11	56'05	1'27	4'74	1'54	69'71	18'15	53'09	0'06	1'71	1'11	74'12		
1883/84	6'88	60'32	1'31	7'91	1'93	78'35	19'18	54'36	0'05	1'78	0'69	76'06		
1884/85	80'18	17'07	1'52	6'82	2'31	107'90	43'95	40'69	0'06	1'59	0'70	86'99		
1885/86	73'52	18'43	1'37	9'53	2'10	104'95	37'92	46'59	0'26	1'76	1'21	87'74		
1886/87	64'90	18'42	1'32	5'35	1'32	91'31	35'97	47'38	0'08	1'73	—	85'17		

Az itt kimutatott mennyiség azonban csak a tényleg megadóztatott szesz mennyiségét képviseli; minthogy azonban az eddig fennállott adóztatás mellett a termelt szesznek tekintélyes része kikerülte a megadóztatást, a tényleg előállított szeszmenyiség jóval meghaladja a befolyt adó alapján kiszámított mennyiséget. A való-
ságos szeszmenyiséget egész pontosan megállapítani nem lehet; évkönyvünk mult évi folyamában kiváló szakemberek útmutatása alapján az átszámításra kinálkozó alapot részletesen ismertettük. Az új szeszadóról szóló törvényjavaslathoz benyújtott indokolás a tényleges mennyiséget az 1884/5., 1885/6., 1886/7. termelési évekre átlagosan 1.245,539 hektoliterre teszi; Sigmond Dezső or-
szágos képviselő és szeszgyáros pedig a szeszmonopoliumról írt igen érdekes röpiratában Magyarország való-
ságos szesztermelését 1883/4-ben 1'73, 1884/5-ben 1'63, 1885/6-ban pedig 1'61 millió hektoliterre becsüli. Azon kulcs szerint pedig, melyet szakemberek útmutatása alapján, az országos statisztikai hivatal az élelmezési statisztika feldolgozása alkalmával használt, 1882/3-ban 1'51, 1883/4-ben 1'87, 1884/5-ben 1'69, 1885/6-ban pedig 1'73 millió hektoliter 100 fokos szeszt tett volna a magyar birodalom terme-
lése. Ugyanazon kulcs szerint kiszámítva, Ausztria szesztermelése 1885/6-ban 1'61 millió hektoliterre rúgott volna, az egész monar-
chiáé pedig 3'34 millió hektoliterre.

Monarchiánk hatalmas szesztermelését csak két államé, Orosz-
országé és a Németbirodalomé haladja meg. Oroszországban 1885-ben ¹⁾ 2,377 szeszgyár volt működésben, melyek közül 677

¹⁾ Annuaire statistique de la Russie 1884—1885. St. Pétersbourg 1887.

csak lisztes anyagokat, 1,574 lisztes anyagokat és burgonyát, 68 szintén lisztes anyagokat és czukorüledéket, 5 csak czukorüledéket, 53 pedig törkölyt dolgozott fel. A feldolgozott nyers anyag mennyiségét a következő számok mutatják:

buza	169,554 méterm.	kölesliszt	229,262 méterm.
rozs	5.109,434 »	zöld maláta	949,488 »
kukoricza	523,238 »	burgonya	13.821,068 »
száraz maláta	1.092,217 »	czukorüledék, szőlő és gyümölcs	779,730 »
árpaliszt	60,081 »	összesen	22.788,691 méterm.
zabliszt	52,489 »		
tatárkaliszt	2,130 »		

A termelt tiszta szeszmenyiség ugyanezen évben 4.136,866 hektoliterre rúgott.

A német szeszadó-területen (az egész Németbirodalom, Bajorország, Würtemberg és Baden kivételével) 1886/7-ben 30,173 szeszfőzde állt üzemben s ezek közül 1,379 sajtolt élesztőgyártással volt kapcsolatban, 4,069 szeszfőzde főleg burgonyát dolgozott fel, 2,955 gabonát, 5 czukorüledéket, 23,144 pedig egyéb nem lisztes anyagot. Az előállított tiszta (100 fokos) szeszmenyiséget a következő számok mutatják: ¹⁾

1876-ban	3'26 millió hektoliter	1881/2-ben	3'91 millió hektoliter
1877/8-ban	3'21 » »	1882/3-ban	3'59 » »
1878/9-ben	3'34 » »	1883/4-ben	3'74 » »
1879/80-ban	3'26 » »	1884/5-ben	3'81 » »
1880/1-ben	3'50 » »	1885/6-ban	4'02 » »

A szeszadó egylet területéhez nem tartozott Bajorországban 6,492, Würtembergben 14,314 szeszfőzde állott üzemben, Badenben pedig 27,985 üst. Bajorországban a szeszfőzdek az általuk feldolgozott nyers anyag szerint következőleg oszlottak meg: főleg burgonyát 1,256, gabonát és egyéb lisztes anyagot 734 magvas gyümölcsöt 1,653, bortörkölyt 1,591, csontáros gyümölcsöt 665, szeszfőzdei hulladékokat 356, egyéb anyagot pedig 237 szeszfőzde dolgozott fel. Würtembergben burgonyát feldolgozó szeszfőzde 2,016, gabonát 1,419, magvas gyümölcstörkölyt 1,598, bortörkölyt 1,694, egyéb anyagot feldolgozó szeszfőzde pedig 2,541 létezett.

A feldolgozott nyers anyag mennyiségét Baden nélkül, melyből nincsenek adatok, az 1885/6. üzleti évről a következő számok mutatják:

¹⁾ J. Conrad: Die Brantweinsteuer-Reform in Deutschland. Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik. Neu Folge. Fünfzehnter Band. Jena 1887.

Sorszám	A nyers anyag megnevezése	A németbirodalmi adóterületen		Bajorországban		Württembergben		Összesen	
		hektoliter	méter-mázsa	hektoliter	méter-mázsa	hektoliter	méter-mázsa	hektoliter	méter-mázsa
1	Burgonya	2.370,707	29.095,417	1.141,411	—	—	7.679,780	3.512,118	36.775,197
2	Gabona, liszt, keményítő anyagok	256,024	3.711,582	313,750	—	—	2.403,356	569,774	6.114,938
3	Czukorüledék .	1,073	288,413	—	—	—	—	1,073	288,413
4	Répa	232	576	46	—	—	112	278	688
5	Sörgyártási hulladékok stb..	79,122	152	150,951	—	64,376	—	294,449	152
6	Magvas gyümölcs és törköly	142,175	—	19,377	—	12,588	—	174,140	—
7	Csontáros gyümölcs és törköly	295,749	—	19,144	—	16,537	—	331,430	—
8	Bor, borseprő és bortörköly	490,290	—	60,135	—	63,947	—	614,372	—
9	Egyéb anyagok	5,316	144	7,854	—	5,985	—	19,155	144
	Együtt....	3.640,688	33.096,284	1.712,668	—	163,433	10.083,248	5.516,789	43.179,532

Franciaország szesztermelése 1880. óta következő volt:

1880-ban . .	1.581,000 hektoliter	1883-ban . .	2.011,000 hektoliter
1881-ben . .	1.822,000 »	1884-ben . .	1.935,000 »
1882-ben . .	1.767,000 »	1885-ben . .	1.864,000 »

A nyers anyag szerint, melyből a szesz előállított az 1884. évi termelés következőleg oszlott meg:

Borból	35,251 htl.	Melasszból, üledékből.	778,980 htl.
Gyümölcsborból, törkölyből, gyümölcsből	61,631 »	Lisztes anyagokból .	485,001 »
Répából	569,258 »	Egyéb anyagokból . .	4,343 »

Nagy-Britanniának saját szesztermelése 1884-ben 1'31 millió, 1885-ben 1'24 millió, 1886-ban 1'21 millió, 1887-ben pedig 1'22 millió hektoliterre rúgott.

A legnagyobb szesztermelő országok közé tartoznak még az Éjszakerikai Egyesült-Államok, ezeknek szesztermelése az 1883. pénzügyi évben 3'49 millió, 1884-ben 3'62 millió, 1885-ben 3'10 millió, 1886-ban 3'22 millió s 1887-ben 3'17 millió hektoliterre rúgott.

Szeszforgalom. — Magyarországnak korábban szeszből igen szép kivitele volt, ujabban azonban, a mint a következő számok mutatják nagyon megcsökkent:

É v	M e n n y i s é g				É r t é k			
	Beho- zatal	Kivitel	beho- zatali	kiviteli	Beho- zatal	Kivitel	behoza- tali	kiviteli
			többlet				többlet	
	métermázsákban				ezer forintban			
1. Borszesz:								
1884	28,254	257,253	—	228,999	2,178	7,658	—	5,480
1885	19,910	273,408	—	253,498	1,266	7,768	—	6,502
1886	22,833	138,001	—	115,168	799	3,945	—	3,146
1887	42,175	103,080	—	60,905	1,603	2,989	—	1,386
átlag 1884—87	28,293	192,935	—	164,642	1,462	5,590	—	4,128
2. Pálinka:								
1884	7,242	22,111	—	14,869	558	733	—	175
1885	6,563	23,560	—	16,997	492	810	—	318
1886	5,758	25,356	—	19,598	425	901	—	476
1887	6,872	27,343	—	20,471	515	984	—	469
átlag 1884—87	6,609	24,593	—	17,984	497	857	—	360
3. Édesített szesz folyadékok:								
1884	5,821	415	5,406	—	899	22	877	—
1885	5,206	629	4,577	—	625	38	587	—
1886	5,193	1,821	3,372	—	623	109	514	—
1887	6,327	1,667	4,660	—	759	100	659	—
átlag 1884—87	5,637	1,133	4,503	—	727	67	660	—
4. Cognac:								
1884	231	479	—	248	58	38	20	—
1885	486	742	—	256	112	59	53	—
1886	631	2,819	—	2,188	126	226	—	100
1887	1,340	1,824	—	484	302	155	147	—
átlag 1884—87	672	1,466	—	794	149	119	30	—
5. Rum és arrak:								
1884	8,068	318	7,750	—	1,129	45	1,084	—
1885	6,282	414	5,868	—	825	56	769	—
1886	6,455	804	5,651	—	1,033	129	904	—
1887	7,100	1,128	5,972	—	1,065	169	896	—
átlag 1884—87	6,976	666	6,310	—	1,013	100	913	—
Összesen:								
1884	49,616	280,576	—	230,960	4,822	8,496	—	3,674
1885	38,447	298,753	—	260,306	3,320	8,731	—	5,411
1886	40,870	168,801	—	127,931	3,006	5,310	—	2,304
1887	63,814	135,042	—	71,228	4,244	4,397	—	153
átlag 1884—87	48,187	220,793	—	172,606	3,848	6,733	—	2,885

A mult 1887. évben kivitelünk értéke már alig haladta meg egy kevéssel a behozatal értékét.

A nemzetközi szeszforgalmat a következő táblázat mutatja:

Sorsz.	Az ország neve	Átlag		1881- ben	1882- ben	1883- ban	1884- ben	1885- ben	1886- ban	1887- ben
		1876— 80-ban	1881— 85-ben							
Mennyiség ezer hektoliterekben.										
a) B e v i t e l :										
1	Spanyolország.	273	677	553	577	638	657	948	1,089	—
2	N.-Británia és Irhon	501	360	252	381	328	417	422	387	431
3	Olaszország . . .	86	92	62	81	148	26	143	31	31
4	Éjsz.-Amerikai Egyes.-Áll. . .	56	62	58	65	68	62	55	54	57
5	Németország . .	50	56	46	45	49	76	63	47	73
6	Svédország . . .	26	22	24	22	21	21	21	—	—
7	Osztrák-magyar monarchia . .	11	13	13	16	11	13	13	13	—
8	Románia	—	10	16	20	8	4	3	2	—
9	Norvégia	23	9	9	8	9	9	9	7	7
b) K i v i t e l :										
1	Németország . .	412	812	844	917	650	751	897	766	582
2	Oroszország . . .	—	—	—	—	—	283	465	757	—
3	Éjsz.-Amerikai Egyes.-Áll. . .	197	367	571	346	179	311	426	206	97
4	Franciaország	365	291	302	268	297	294	295	306	286
5	Németalföld . . .	236	251	232	255	262	273	233	234	—
6	Osztrák-magyar monarchia . .	172	222	221	150	295	181	262	142	86
7	N.-Británia és Irhon	73	123	127	118	124	119	126	122	141
8	Svédország . . .	13	36	67	13	5	3	92	—	—
9	Olaszország . . .	8	15	18	10	11	21	15	12	19
10	Románia	—	5	—	—	—	1	24	43	—
Érték ezer forintokban.										
a) B e v i t e l :										
1	Spanyolország .	7,943	18,508	17,526	18,150	18,853	15,905	22,107	18,508	25,446
2	N.-Británia és Irhon	21,408	13,452	11,496	13,529	12,733	14,109	15,393	16,479	16,823
3	Franciaország	6,584	9,624	10,360	11,320	8,440	8,760	9,240	6,880	6,960
4	Éjsz.-Amerikai Egyes.-Áll. . .	3,620	4,348	4,114	4,588	4,719	4,286	4,032	3,803	3,984
5	Németország . .	2,565	3,202	2,190	2,732	2,970	4,389	3,730	2,643	4,637
6	Svédország . . .	1,250	1,689	1,813	1,626	1,674	1,674	1,659	—	—
7	Osztrák-magyar monarchia . .	1,201	1,672	1,344	1,762	1,521	1,777	1,957	2,004	—
8	Norvégia	934	728	689	717	773	721	738	616	550
b) K i v i t e l :										
1	Franciaország	33,955	29,352	30,703	27,306	29,311	29,152	30,288	29,759	26,693
2	Németország . .	—	18,402	21,638	23,996	15,750	16,284	14,341	11,745	9,488
3	Oroszország . . .	4,769	10,454	2,663	10,723	16,581	9,508	12,798	14,556	—

Sorsz.	Az ország neve	Átlag		1881-ben	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban	1887-ben
		1876—80-ban	1881—85-ben							
4	N.-Británia és Irhon	4,166	8,084	7,827	7,664	8,096	8,108	8,723	9,014	10,412
5	Éjsz.-Amerikai Egyes.-Áll...	3,436	7,108	6,821	4,177	4,164	8,692	11,687	5,767	1,682
6	Osztrák-magyar monarchia ..	5,046	6,646	6,982	4,862	9,458	5,094	6,834	3,440	—
7	Németalföld...	4,023	4,282	3,947	4,334	4,527	4,647	3,955	3,973	—
8	Svédország...	401	1,083	2,158	333	190	141	2,581	—	—
9	Románia.....	—	405	20	14	24	54	1,912	3,452	—

Legnagyobb szeszbevitale van Spanyolországnak, mely borai szesztartalmának fokozására visz be igen nagy mennyiséget s Nagy-Britanniának, melynek nagy szeszfogyasztását saját termelése nem tudja fedezni. Szesz kivitele eddig Németországnak volt legnagyobb, de ujabban a nagy kiviteli prämiumot élvező orosz szesz kezdi túlszárnyalni. Ugyancsak az orosz s részben a román szesz versenyének nyomása alatt csökkent meg erősen saját vámterületünk szesz kivitele is.

A szesz megadóztatása. — A szesz a legtöbb országban egyike a legalkalmasabb adótárgyaknak. Monarchiánkban az eddigi 11 frtos (hektoliterenkint) adóláb mellett, melynél a tényleges adó még jóval kevesebb volt, a szeszadó valami nagy jövedelmet nem hozott, a mint azt a következő számok igazolják: ¹⁾

É v	Nyers szeszadó jövedelem						Tiszta szeszadó jövedelem a vámvonalom kivitt szesz adóvisszatérítések levonása után		
	Magyarországban		Ausztriában		Bosznia és Hercegovinában		Magyarországban	Ausztriában	Bosznia és Hercegovinában
	1000 frt.	‰	1000 frt.	‰	1000 frt.	‰	1000 forintokban		
1868 ..	6,323	50'17	6,281	49'83	—	—	5,758	4,962	—
1869 ..	6,656	46'18	7,757	53'82	—	—	5,967	6,150	—
1870 ..	6,347	45'40	7,634	54'60	—	—	5,946	6,696	—
1871 ..	6,522	45'41	7,840	54'59	—	—	6,397	7,547	—
1872 ..	5,960	42'80	7,964	57'20	—	—	5,923	7,881	—
1873 ..	6,123	43'84	8,007	56'66	—	—	6,094	7,945	—
1874 ..	5,894	41'11	8,443	58'89	—	—	5,799	8,233	—
1875 ..	6,644	44'34	8,342	55'66	—	—	6,190	7,351	—
1876 ..	5,780	43'49	7,509	56'51	—	—	5,280	6,858	—
1877 ..	5,528	44'04	7,023	55'96	—	—	4,801	6,100	—
1878 ..	6,324	45'57	7,554	54'43	—	—	5,529	6,604	—

¹⁾ Indokolás az égetett szesz szeszes folyadékok után járó vámról, a szeszadóról, valamint a szesztermeléssel együttesen készített sajtolt élesztőnek megadóztatásáról szóló törvényjavaslathoz.

É v	Nyers szeszadó jövedelem						Tiszta szeszadó jövedelem a vámvonalon kivitt szesz adóvisszatérítések levonása után		
	Magyarországon		Ausztriában		Bosznia és Hercegovinában		Magyarországon	Ausztriában	Bosznia és Hercegovinában
	1000 frt.	%	1000 frt.	%	1000 frt.	%	1000 forintokban		
1879 . .	6,667	46'69	7,612	53'81	—	—	5,772	6,590	—
1880 . .	6,364	45'89	7,481	53'95	22	0'16	5,484	6,447	19
1881 . .	7,167	48'45	7,599	51'86	28	0'19	6,063	6,428	24
1882 . .	6,847	47'17	7,635	52'60	33	0'23	6,125	6,831	29
1883 . .	7,597	49'43	7,688	50'03	83	0'54	6,125	6,203	67
1884 . .	8,132	50'60	7,877	49'02	61	0'38	7,270	7,042	55
1885 . .	11,008	54'25	9,205	45'36	80	0'39	9,502	7,946	69
1886 . .	10,519	55'20	8,469	44'45	67	0'35	9,604	7,732	61

Hogy ez azon adójövedelemhez képest, melyet más államok a szeszből meritenek mily csekély, mutatja a következő kimutatás¹⁾, mely feltünteti az adótételt, a nyers szeszadó jövedelmet s az utóbbinak arányát a lélekszámhoz :

Az ország				Az ország			
neve		Nyers szeszadó-jövedelem		neve		Nyers szeszadó-jövedelem	
Adótétel hektoliterenkint	forint	összesen millió frtban	fejénkint frt.	Adótétel hektoliterenkint	forint	összesen millió frtban	fejénkint frt.
1. Oroszország .	148'28	421'49	4'90	6. Németalföld .	126'30	22'50	5'00
2. Német szeszadó közösség	43'75	183'63	4'96	7. Belgium . . .	65'00	16'22	2'95
3. É.-Amer. Egy. Államok . .	127'06	170'37	3'40	8. Olaszország .	91'12	13'35	0'44
4. Anglia	247'23	161'79	4'49	9. Magyarország	11'00	10'94	0'69
5. Franciaország .	79'10	124'70	3'32	10. Svédország .	57'00	10'12	2'25
				11. Ausztria . . .	11'00	8'52	0'38

A mint fentebb említettük, az újabb szeszadótörvény folytán, mely a szeszt 35 illetőleg 45 frttal adóztatja meg hektoliterenkint a szeszadójövedelemnek monarchiánkban is bővebb forrása fog megyni.

Szükséges még néhány adattal igazolni azon fentebbi állításunkat, hogy az 1884. évi szeszadó törvény által a mezőgazdasági szeszfőzdeknek engedélyezett adóleengedés mennyivel inkább vált az osztrák, mint a magyar szeszipar javára. Mig ugyanis Magyarországon a mezőgazdasági szeszfőzdeknek az 1886/7. termelési évben a szesznyeredékből való leengedés fejében 310,754 frt engedélyeztetett, az osztrák mezőgazdasági szeszfőzdeknek 781,416 frt.

¹⁾ Indokolás az égetett szesz folyadékok után járó vámról, a szeszadóról, valamint a szesztermeléssel együttesen készített sajtoltt élesztőnek megadóztatásáról szóló törvényjavaslathoz.

Dohánygyártás. — Mig a czukor-, sör- és szesztermelés csak gazdag adóforrás, s az ezen szempontból szükséges megszorítás és korlátozás mellett a szabad ipar tárgya, a dohánygyártás állami monopoliumot képez s állami gyárakban üzetik. Mielőtt a gyártott, illetőleg az egyedárúság által forgalomba hozott mennyiséget kimutatnók, röviden kitérünk a termelésre is.

Magyarországban a termelők száma s a dohány-
nyal beültetett terület következő:

	A jövedék számára termelők száma	A beültetett terület hektárokbán a jövedék számára	összesen		A jövedék számára termelők száma	A beültetett terület hektárokbán a jövedék számára	összesen
1881-ben .	41,907	57,204	60,771	1886-ban .	26,754	52,391	58,648
1882-ben .	39,692	56,425	61,921	1887-ben .	25,013	53,615	55,850
1883-ban .	34,204	55,042	59,759				
1884-ben .	31,192	54,254	58,375	átlag			
1885-ben .	29,106	52,572	56,889	1881—87-ben	32,553	54,500	58,887

A beültetett terület a mezőgazdasági statisztikából van véve s a mint a kétféle terület közötti csekély különbség is mutatja, a dohánytermelés tulnyomólag a kincstár számára történik, külföldre való eladásra nem sokat termelnek. A termelők száma évről-évre nagy mértékben fogy, a beültetett területnél szintén csökkenést látnunk, de nem oly nagy arányút.

A szorosabb értelemben vett Magyarország dohánytermelését mezőgazdasági statisztikánk az utóbbi évtizedről következő számokkal mutatja ki:

1878-ban . .	684,195 métermázsá	1883-ban . .	554,327 métermázsá
1879-ben . .	582,205 »	1884-ben . .	614,138 »
1880-ban . .	764,167 »	1885-ben . .	623,840 »
1881-ben . .	611,426 »	1886-ban . .	466,515 »
1882-ben . .	702,016 »	1887-ben . .	566,727 »

Az állam által beváltott dohánylevelek mennyiségét különböző fajuk szerint a következő kimutatás részletezi:

A beváltott dohány megnevezése	1881-ben	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban	1887-ben	Átlag 1881—87- ben
m é t e r m á z s á k b a n								
Szivarboríték .	8,429	5,211	2,940	3,571	3,437	2,022	2,036	3,949
Kerti levelek :								
csetneki . . .	372	325	265	349	310	432	700	393
finom	6,885	3,127	4,639	3,070	3,921	2,654	6,995	4,470
középfinom . .	16,364	16,229	19,771	9,901	11,462	6,616	9,964	12,901
közönséges . .	14,439	13,706	10,224	8,324	9,125	3,771	7,228	9,545
Közönséges do- hányok :								
debreczeni . .	160,506	184,352	167,046	156,676	172,747	133,072	168,826	163,318
szegedi	144,989	163,504	153,458	130,942	134,758	82,741	122,243	133,234

A beváltott dohány megnevezése	1881-ben	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban	1887-ben	Átlag 1881—87- ben
	m é t e r m á z s á k b a n							
tiszai	88,428	118,451	100,237	106,846	142,322	84,720	129,171	110,025
szuloki	13,491	9,389	6,397	9,135	9,954	5,865	8,591	8,975
pécsi	7,744	4,531	6,266	4,437	7,175	2,470	4,482	5,301
kapadomány	2,202	2,473	1,212	1,436	1,491	2,976	6,149	2,563
muskatály	513	589	538	271	456	252	276	413
Összesen	464,362	521,887	472,993	434,958	497,158	327,591	466,661	455,087

A beváltott kertilevelekben 1884. óta érezhető hanyatlás mutatkozik, különösen nagyon kedvezőtlen volt az 1886. év; a csetneki és finom kertilevelek tekintetében azonban 1887-ben öröndetes javulás mutatkozik, de sajnos, szivarborítéknak alkalmas levelekből ez évben is igen csekély volt a beváltás.

A dohánytermelés nagyságára kevés nemzetközi adat áll rendelkezésre, s hiányzanak az olyan főfontosságú termelő helyek, mint a nyugot-indiai szigetek, Brazília, Törökország, Kelet-India stb. Néhány adatot azonban, főleg Európából, mégis ideiktatunk:

Sorszám	Az ország neve	Dohánytermelés ezer métermázsákban							
		Átlag 1881—85-ben	1881-ben	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban	1887-ben
1	Éjsz.-Am.Egy.-Áll.	2,285	2,041	2,327	2,048	2,456	2,555	2,400	—
2	Magyarország . .	621	611	702	554	614	624	467	—
3	Németország . . .	450	614	390	390	472	385	386	409
4	Franciaország . .	176	181	170	150	163	214	224	—
5	Olaszország	¹⁾ 58	57	57	54	60	61	53	—
6	Ausztria	33	31	25	27	58	25	31	—
7	Németalföld	28	31	20	31	30	27	29	—
	Összesen . .	3,651	²⁾ 3,566	3,691	3,254	3,853	3,891	3,590	—

Neumann-Spallart az európai államok nyers dohánytermelését 2²⁶ millió métermázsára becsülte, az Európán kívüli országokét pedig, a keleti, nyugot-indiai, dél- és középamerikai s afrikai népek nagyrésztének belfogyasztását bele nem számítva, 5³⁰ millióra, vagyis az összes termelést 7⁵⁶ millió métermázsára.

Magyarországban 1887-ben 12 dohánygyár állott fenn, mely 14,338 munkást foglalkoztatott, Ausztriában pedig 28 dohánygyár működött 30,839 munkással.

A dohánygyártás eredményét a következő számok mutatják:

¹⁾ 1882—85-ös átlag.

²⁾ Ezen összegbe Olaszországot az 1882-ik év szerint vettük fel.

	G y á r t a t o t t							
Év	burnót	pipado- hány	tekeres- dohány	szivar	szivarka	összesen	szivar	szivarka
	m é t e r m á z s a					d a r a b		
	a) M a g y a r o r s z á g b a n :							
1876	1,053	94,055	65	22,584	1,217	118,974	452.550,600	53.210,210
1877	1,043	113,345	106	24.363	1,021	139,878	488.375,427	66.597,210
1878	942	116,549	119	25,261	1,100	143,971	501.422,185	54.996,850
1879	1,019	110,078	92	27,031	951	139,171	529.741,285	60.705,555
1880	901	110,418	191	31,240	1,190	143,940	628.392,735	70.054,518
1881	897	94,464	186	28,146	1,280	124,973	595.632,586	66.107,410
1882	877	115,749	230	26,001	1,643	144,500	552.134,529	106.686,856
1883	836	107,846	129	25,312	3.260	137,383	531.963,957	217.356,070
1884	748	116,813	257	25,423	4,085	147,326	528.111,255	271.024,590
1885	732	114,356	331	29,467	4,892	149.778	612.149,440	326.348,064
1886	650	106,548	404	29,358	4,604	141,564	603.938,935	303.014,185
1887	617	124,300	481	26,557	5,641	157,596	542.009,120	367.219,675
	b) A u s z t r i á b a n :							
1877	25,011	241,255	18,103	52,452	646	337,467	1,054.337,400	55.846,810
1878	23,839	223,106	20,478	48,855	546	316,824	977.038,524	47.350,102
1879	22,441	210,133	18,857	45,608	439	297,478	909.450,474	39.848,604
1880	21,823	227,959	17,533	43,431	625	311,371	867.887,555	59.490,806
1881	22,273	219,234	17,086	49,889	981	309,463	1,025.937,336	86.472,240
1882	23,144	222,460	18,864	56,658	2,041	323,167	1,160.797,955	171.788,100
1883	22,025	219,460	16,535	60,674	2,688	321,382	1,247.285,325	215.989,220
1884	22,192	221,364	16,602	60,343	3,607	324,108	1,241.200,918	283.441,565
1885	21,356	216,023	16,176	62,641	4,787	320,983	1,292.181,166	381.482,410
1886	20,875	211,459	16,170	63,344	4,882	316,730	1,303.919,978	402.008,210

A burnótgártás mindkét államban, de különösen hazánkban nagyon lezökkent; a pipadohánygyártás nálunk emelkedett, Ausztriában csökkent; a szivarok és szivarkák gyártása mindkét államban emelkedett, bár nálunk 1887-ben a szivaroknál úgy súlyra, valamint darabszámra is érzékeny csökkenés mutatkozik. Roppant nagy arányokat öltött, különösen 1882 óta, a szivarkák gyártása, a dohánygyártmányok e neme úgy látszik mind általánosabban kezd elterjedni.

A dohányeladásról a következő kimutatás nyújt felvilágosítást:

Év	Belföldi	Havanna	Szivar- kák	Sziva- rok	Szivar- kák	Pipa- dohány	Burnót	Össze- sen
	szivarok							
	ezer darabokban			métermázsákban				
	a) M a g y a r o r s z á g b a n :							
1886	556,719	1,832	327,305	25,159	4,751	109,840	920	140,670
1887	552,386	1,707	356,963	27,004	5,486	120,830	888	154,208
	b) A u s z t r i á b a n :							
1885	1.289,567	4,739	343,085	63,279	4,270	231,337	20,667	319,553
1886	1.330,113	4,818	424,247	65,280	5,201	225,753	19,894	316,128

Az eladott szivarokért, szivarkákért, dohányért és burnótért befolyt összegeket hazánkban és Ausztriában a következő számok tüntetik fel:

É v	Magyar- országban millió forintokban	Ausztriá- ban	É v	Magyar- országban millió forintokban	Ausztriá- ban
1878. . .	25'90	57'55	1883. . .	30'72	69'00
1879. . .	26'71	58'52	1884. . .	33'35	72'23
1880. . .	26'42	61'53	1885. . .	33'34	73'07
1881. . .	26'38	63'24	1886. . .	32'59	74'88
1882. . .	29'32	66'94	1887. . .	34'49	—

E számok is mutatják, mennyivel jövedelmezőbb Ausztriában a dohányjövedék. Ez a nagy különbség nem magyarázható Ausztriának sem nagyobb népességéből, sem nagyobb vagyonosságából, fő oka abban rejlik, hogy a jövedék kijátszásával nálunk nagyon sok csempészett dohányt fogyasztottak. Ennek megakadályozását célozza az 1887. XLIV. t.-cikk, mely a dohányjövedéki törvények és törvényesített szabályok némely intézkedéseinek módosításáról intézkedik.

Vegyészeti ipar. — A vegyészeti árúk és gyujtószeresek külforgalmát a következő táblázat mutatja:

É v	M e n n y i s é g				É r t é k			
	Beho- zatal	Kivitel	behoza- tali	kiviteli	Beho- zatal	Kivitel	behoza- tali	kiviteli
			többslet				többslet	
			métermázsákban				ezer forintokban	
1. Vegyészeti árúk, gyógy-, festő- és illatszerek:								
1884	47,884	76,404	—	28,520	4,351	2,847	1,504	—
1885	52,824	75,520	—	22,696	3,717	2,198	1,519	—
1886	55,193	72,864	—	17,671	3,860	1,821	2,039	—
1887	59,986	78,972	—	18,986	4,073	1,946	2,127	—
átlag 1884—87	53,972	75,940	—	21,968	4,000	2,203	1,797	—
2. Gyertya és szappan:								
1884	42,416	6,063	36,353	—	2,207	353	1,854	—
1885	38,838	5,258	33,580	—	2,011	290	1,721	—
1886	39,403	6,099	33,304	—	1,962	274	1,688	—
1887	42,593	6,256	36,337	—	1,873	251	1,622	—
átlag 1884—87	40,812	5,919	34,893	—	2,013	292	1,721	—
3. Gyűjtőszeres:								
1884	8,960	5,495	3,465	—	224	137	87	—
1885	8,709	4,295	4,414	—	218	107	111	—
1886	10,605	3,346	7,259	—	265	84	181	—
1887	12,183	3,728	8,455	—	305	93	212	—
átlag 1884—87	10,114	4,216	5,898	—	253	105	148	—

É v	Mennyiség				Érték			
	Beho- zatal	Kivitel	behoza- tali	kiviteli	Beho- zatal	Kivitel	behoza- tali	kiviteli
			többlet				többlet	
	métermázsákban				ezer forintokban			
4. Lőpor és egyéb robbanószeresek:								
1884	3,037	990	2,047	—	303	99	204	—
1885	3,910	4,496	—	586	457	418	39	—
1886	3,421	27,742	—	24,321	504	2,504	—	2,000
1887	3,456	4,495	—	1,039	538	428	110	—
átlag 1884—87	3,456	9,431	—	5,975	450	862	—	412
5. Gyógyszer és illatszer-anyagok:								
1884	2,192	546	1,646	—	902	281	621	—
1885	1,995	319	1,676	—	593	76	517	—
1886	2,186	483	1,703	—	580	209	371	—
1887	2,504	544	1,960	—	674	208	466	—
átlag 1884—87	2,219	473	1,746	—	687	193	494	—
6. Vegyészeti segédanyagok:								
1884	201,283	48,761	152,522	—	3,316	1,381	1,935	—
1885	201,238	61,450	139,788	—	3,953	1,699	2,254	—
1886	226,922	72,083	154,839	—	2,782	1,998	784	—
1887	231,946	67,033	164,913	—	2,788	2,171	617	—
átlag 1884—87	215,347	62,332	153,015	—	3,210	1,812	1,398	—
Összesen:								
1884	305,772	138,259	167,513	—	11,303	5,098	6,205	—
1885	307,514	151,338	156,176	—	10,949	4,788	6,161	—
1886	337,730	182,617	155,113	—	9,953	6,890	3,063	—
1887	352,668	161,028	191,640	—	10,251	5,097	5,154	—
átlag 1884—87	325,920	158,311	167,609	—	10,613	5,467	5,146	—

Ez iparágnál is, erősen passzive állunk, csak lőporból és egyéb robbanó szerekből vittünk ki 1886-ban, a szerb-bolgár háboru idejében, a behozatalt meghaladó értéket. Mérlegünk hiánya legnagyobb a tulajdonképeni vegyészeti áruknál, gyógy- festő és illatszereknél, s itt a behozatali többllet évről-évre emelkedik. Ellenben gyertya- és szappanbehozatalunk állandóan hanyatlik, mit a fokozódó belfogyasztás mellett, csakis gyertya iparunk emelkedésének tulajdoníthatunk. Valóban a hazai gyártmányu »Flóra« gyertya kitünő minőségével az erős verseny daczára mindinkább meghódítja magának a hazai piacot.

Fonó- és szövőipar. — Egyetlen iparágban sem érezzük oly súlyosan elmaradottságunkat, mint a fonó- és szövőiparban, mely a tömegtermelő nagyiparok sorában, akár a befektetett tőkét, akár az alkalmazott személyek számát, akár az általa előállított értéket tekint-

jük, az első helyet foglalja el. Nálunk számbavehető fonó- és szövőipar alig létezik, s sok millióra rúgó szükségletünket csaknem teljesen a külföldről vagyunk kénytelenek fedezni. Fonalakból, melyeket tulajdonképen csak féggyártmánynak tekinthetünk, minthogy még további feldolgozást igényelnek, Magyarország áruforgalma az utóbbi négy év alatt következőleg alakult:

É v	M e n n y i s é g				É r t é k			
	Be- hozatal	Kivitel	behozatali	kiviteli	Be- hozatal	Kivitel	behozatali	kiviteli
			t ö b b l e t				t ö b b l e t	
			métermázsákban				ezer forintokban	
1. Pamutfonalak:								
1884...	63,225	8,727	54,498	—	11,177	1,542	9,635	—
1885...	53,431	8,813	44,618	—	8,577	1,378	7,199	—
1886...	63,786	12,455	51,331	—	8,416	1,639	6,777	—
1887...	68,146	4,435	63,711	—	9,394	611	8,783	—
átlag								
1884—87	62,147	8,608	53,539	—	9,391	1,292	8,099	—
2. Lenfonalak:								
1884...	8,749	272	8,477	—	2,478	76	2,402	—
1885...	8,705	139	8,566	—	2,580	41	2,539	—
1886...	8,728	165	8,563	—	2,618	50	2,568	—
1887...	8,929	121	8,808	—	2,743	37	2,706	—
átlag								
1884—87	8,778	174	8,604	—	2,605	51	2,554	—
3. Kenderfonalak:								
1884...	1,058	31	1,027	—	158	5	153	—
1885...	650	41	609	—	97	6	91	—
1886...	913	64	849	—	135	9	126	—
1887...	1,014	20	994	—	152	3	149	—
átlag								
1884—87	909	39	870	—	135	6	129	—
4. Jutafonalak.								
1884...	1,597	959	638	—	54	30	24	—
1885...	342	255	87	—	10	7	3	—
1886...	521	1,933	—	1,412	15	56	—	41
1887...	975	1,534	—	559	32	49	—	17
átlag								
1884—87	859	1,170	—	311	28	36	—	8
5. Gyapjúfonalak.								
1884...	2,351	118	2,233	—	601	29	572	—
1885...	1,996	102	1,894	—	600	30	570	—
1886...	2,261	102	2,159	—	848	39	809	—
1887...	2,083	79	2,004	—	770	29	741	—
átlag								
1884—87	2,173	100	2,073	—	705	32	673	—

É v	M e n n y i s é g				É r t é k			
	Be- hozatal	Kivitel	behozatali	kiviteli	Be- hozatal	Kivitel	behozatali	kiviteli
			t ö b b l e t				t ö b b l e t	
			métermázsákban				ezer forintokban	
6. Motollált, sodrott és czérnázott selyem:								
1884...	267	22	245	—	383	33	350	—
1885...	205	96	109	—	327	169	158	—
1886...	261	131	130	—	504	252	252	—
1887...	175	107	68	—	359	217	142	—
átlag								
1884—87	227	89	138	—	393	168	225	—
Fonalak összesen:								
1884...	77,248	10,130	67,118	—	14,851	1,715	13,136	—
1885...	65,329	9,446	55,883	—	12,191	1,632	10,559	—
1886...	76,472	14,850	61,622	—	12,537	2,043	10,494	—
1887...	81,322	6,296	75,026	—	13,451	946	12,505	—
átlag								
1884—87	75,093	10,181	64,912	—	13,257	1,584	11,673	—

Kivitelünk csak jutafonalakból haladta meg (az utóbbi években) a behozatalt, sokat hozunk be ellenben pamut- és lenfonalakból. Fonalakból a behozatali többlet évenként 10—13 millió frt. között ingadozik. Minthogy a fonalak behozatala, a mint említettük, még további átalakító munkát, tehát iparos tevékenységet igényel, ennél fogva más szempont alá esik, mint a kész szövetek behozatala s sajnos ép ez utóbbiak képviselnek óriás összegeket, a mint az alábbi táblázat is mutatja:

É v	M e n n y i s é g				É r t é k			
	Beho- zatal	Kivitel	behoza- tali	kivi- teli	Beho- zatal	Kivitel	behoza- tali	kivi- teli
			többlét				többlét	
			métermázsákban				ezer forintokban	
1. P a m u t á r ú k :								
1884	274,583	19,566	255,017	—	49,129	3,490	45,639	—
1885	260,275	19,622	240,653	—	43,742	3,320	40,422	—
1886	288,558	23,556	265,002	—	47,154	5,763	41,391	—
1887	288,180	23,114	265,066	—	49,575	4,086	45,489	—
átlag 1884—87	277,899	21,464	256,435	—	47,400	4,165	43,235	—
2. L e n á r ú k :								
1884	51,251	6,022	45,229	—	15,242	845	14,397	—
1885	57,121	6,710	50,411	—	17,485	981	16,504	—
1886	57,581	11,918	45,663	—	17,256	1,312	15,944	—
1887	61,896	11,383	50,513	—	18,767	1,010	17,757	—
átlag 1884—87	56,962	9,008	47,954	—	17,187	1,037	16,150	—

É v	M e n n y i s é g				É r t é k			
	Beho- zatal	Kivitel	behoza- tali	ki- viteli	Beho- zatal	Kivitel	behoza- tali	ki- viteli
			többslet				többslet	
métermázsákban					ezer forintokban			
3. J u t a á r ú k :								
1884	24,684	341	24,343	—	1,442	20	1,422	—
1885	20,026	102	19,924	—	1,509	8	1,501	—
1886	9,266	471	8,795	—	669	35	634	—
1887	9,760	127	9,633	—	781	10	771	—
átlag 1884—87	15,934	260	15,674	—	1,100	18	1,082	—
4. G y a p j ú - é s s z ő r á r ú k :								
1884	80,004	12,349	67,655	—	51,805	7,731	44,074	—
1885	75,109	10,895	64,214	—	45,157	6,600	38,557	—
1886	80,492	11,423	69,069	—	45,037	5,958	39,079	—
1887	85,388	10,880	74,508	—	46,118	5,417	40,701	—
átlag 1884—87	80,248	11,387	68,861	—	47,029	6,424	40,605	—
5. S e l y e m á r ú k :								
1884	5,854	510	5,344	—	21,315	2,052	19,263	—
1885	5,786	500	5,286	—	23,816	2,251	21,565	—
1886	5,664	459	5,205	—	23,969	2,065	21,904	—
1887	5,632	457	5,175	—	24,639	1,945	22,694	—
átlag 1884—87	5,734	482	5,252	—	23,435	2,078	21,357	—
6. S z ő t t - é s k ö t ö t t á r ú k ö s s z e s e n :								
1884	436,376	38,788	397,588	—	138,933	14,138	124,795	—
1885	418,317	37,829	380,488	—	131,709	13,160	118,549	—
1886	441,561	47,827	393,734	—	134,085	15,133	118,952	—
1887	450,856	45,961	404,895	—	139,880	12,468	127,412	—
átlag 1884—87	436,777	42,601	394,176	—	136,151	13,722	122,429	—

Behozatali többletünk tehát kötött árúkból évről-évre erősen meghaladja a 100 millió forintot. Ez óriás összegben legnagyobb értékkel szerepelnek a pamut- és gyapju-árúk.

A pamutiparnak hazánkban csak két nagyobb képviselője van, az egyik az ujjpesti fonó- és szövő-gyár.¹⁾ Ez is már egy válságon ment keresztül, a hibás vezetés folytán 1885-ben megbukott; de szerencsére egy nagy tőkével rendelkező külföldi társaság kezébe ment át, mely szakavatott vezetéssel már is megalapította a gyár jó hírnevét. A gyártelepen 1887. végén már 10,000 orsó és 150 szövőszék működött. Másik pamutgyár a Károlyváros mellett Dugaresában működő telep, melyben 7,000 orsó és 700 mechanikai szövőszék és 300 munkás van alkalmazva.

¹⁾ Mandello : Rückblicke auf die Entwicklung der ung. Wolkswirtschaft im Jahre 1887. Budapest 1888. — A budapesti kereskedelmi, és iparkamara jelentése. Budapest, 1888.

A gyapjúipar is nagyon hátra maradt hazánkban, mit a fentebbi roppant behozatali szükséglet is eléggé mutat. Posztógyáraink finomabb árúkat nem is készítenek, csakis a szőrposztók, pokróczok s egyenruházati kelmék készítésére szorítkoznak.

A textil-iparnak csakis egy mellékága virágzik hazánkban, a kékfestés. Ez nemcsak a belfogyasztást elégíti ki, hanem külföldön is piacot hódít magának, bár a versenyviszonyok a magas vámok miatt nagyon kedvezőtlenek. Ez iparág készítményeinek a vámháboru előtt legjobb fogyasztója Románia volt, sőt még Olaszországban is nagy kelendőségnek örvendtek.

Behozatalunk selyemárúkból is igen nagy s közgazdasági és vagyoni viszonyainkat tekintve szomorú világításban tünteti fel népünk könnyelmű gondolkozását és fényűzésre hajló természetét; mert elgondolni is szörnyű, hogy selyemárúkból az évi nettó behozatal meghaladja a 20 millió frtot s egyes években csaknem annyira rúg, mint Magyarország összes földadója a földtehermentesítési járulék nélkül.

Hogy a textil-ipar külföldön mily óriás arányokat öltött, ime néhány adat az e téren vezérszerepet játszó két ország, Anglia és Franciaország fonó és szövőiparáról.

Nagy-Británia textil-iparának kiterjedését a 1885. évben a következő számok illusztrálják: ¹⁾

Sorszám		A gyárak	Az orsók	A mecha- nikai szövő- székek	Az alkalmazott személyzet		
		s z á m a			férfi	nő	összesen
1	Pamutgyárak ...	2,635	44.348,921	560,955	196,378	307,691	504,069
2	Gyapjúgyárak ..	1,918	3.285,085	57,990	67,378	71,938	139,316
3	Törmelékgyapjú- gyárak.....	108	95,988	1,981	1,899	2,810	4,709
4	Kártolyfonálgyá- rak.....	725	2.763,511	79,931	55,325	82,905	138,230
5	Lengyárak	388	1.220,377	47,641	32,976	78,861	111,837
6	Kendergyárak ..	107	46,495	779	4,314	5,632	9,946
7	Jutagyárak	120	264,303	12,083	12,950	28,724	41,674
8	Szőrgyárak.....	48	1,486	378	834	1,405	2,239
9	Selyemgyárak ..	691	1.062,748	11,966	13,110	29,885	42,995
10	Zsinórgyárak ...	431	—	—	9,950	5,936	15,886
11	Kötszővőgyárak.	227	—	—	8,208	11,328	19,536
12	Ruggyantaszövet- gyárak.....	67	—	—	1,691	2,133	3,824

¹⁾ Statistical abstract for the United Kingdom London 1888.

Sorszám		A gyárak	Az orsók	A mechanikai szövőszékek	Az alkalmazott személyzet		
		s z á m a			férfi	nő	összesen
	A fonó- és szövőgyárak összesen						
	Angliában és Walesben ..	6,359	49,725,814	675,953	338,304	475,520	813,824
	Skóciában ..	776	2,369,104	72,279	45,440	106,839	152,279
	Írlandban ...	330	993,906	25,472	21,269	46,889	68,158
	Mindössze	7,465	53,088,824	773,704	405,013	629,248	1,034,261

Franciaország fonó- és szövőiparának nagyságát pedig a következő kimutatás tünteti fel:

Gyárak, a feldolgozott anyag szerint	A gyártelepek	A munkások	A lőerők (gőz- és víz)	O r s ó k		Mechanikai szövőszékek		Kézi szövőszékek
				működésben	nem működve	működésben	nem működve	
	s z á m a							
Pamut	1,157	109,186	49,520	4.883,882	226,970	71,978	2,156	33,936
Gyapjú	1,969	110,578	39,863	2.862,269	199,799	41,923	2,776	32,430
Len, kender és juta	566	65,965	21,173	633,785	45,503	16,509	1,480	24,315
Selyem és selyemkeverék	1,263	68,146	9,433	856,752	205,109	36,819	10,974	54,360
Összesen . .	4,955	353,875	119,989	9.236,688	677,381	167,229	17,386	145,041

Ruházati ipar. — Ha a textilipar készítményeinek beözönlését közgazdasági szempontból károsnak kell tekintenünk, még elszomorítóbb az a nagy behozatali többlet, melyet kész ruházati cikkeknek látunk; mert ez a létező hazai ipar elnyomására vezet. A hazánkban felállított osztrák gyári raktárakkal, melyek többnyire silány minőségű, de rendkívül olcsó árukat hoznak forgalomba, iparosaink nem versenyezhetnek, a fogyasztó közönség, bár legtöbbször saját kárára, inkább kap az olcsó külföldi cikket. Áll ez különösen a cipész ipar készítményeire, de a hazai szabóipar helyzete is igen súlyos, az Ausztriában gyárszerűleg készült ruhák mind nagyobb mértékben özönlenek be.

Forgalmunkat ruházati cikkekből a következő kimutatás tünteti fel:

É v	Mennyiség				É r t é k			
	Beho- zatal	Kivitel	behoza- tali	kiviteli	Beho- zatal	Kivitel	behoza- tali	kiviteli
			többlet				többlet	
métermázsákban					ezer forintokban			
1. Mindennemű kalapok:								
1884	3,808	658	3,150	—	5,345	941	4,404	—
1885	3,706	664	3,042	—	4,874	923	3,951	—
1886	4,332	824	3,508	—	4,174	769	3,405	—
1887	4,487	915	3,572	—	3,548	718	2,830	—
átlag 1884—87	4,083	765	3,318	—	4,485	838	3,647	—
2. Fehérnemű:								
1884	8,294	1,991	6,303	—	4,282	1,033	3,249	—
1885	7,925	1,873	6,052	—	4,479	1,076	3,403	—
1886	8,577	1,941	6,636	—	4,898	1,006	3,892	—
1887	9,000	2,046	6,954	—	4,300	780	3,520	—
átlag 1884—87	8,449	1,963	6,486	—	4,490	974	3,516	—
3. Férfi ruházatok:								
1884	14,160	8,100	6,060	—	9,261	5,267	3,994	—
1885	13,369	7,723	5,646	—	7,205	4,295	2,910	—
1886	13,975	7,781	6,194	—	7,429	3,746	3,683	—
1887	18,527	7,990	10,537	—	8,950	3,472	5,478	—
átlag 1884—87	15,008	7,899	7,109	—	8,211	4,195	4,016	—
4. Női ruházatok:								
1884	5,723	2,471	3,252	—	8,417	3,626	4,791	—
1885	5,904	2,347	3,557	—	7,412	2,977	4,435	—
1886	6,040	2,781	3,259	—	7,464	2,798	4,666	—
1887	6,669	2,418	4,251	—	8,346	2,621	5,725	—
átlag 1884—87	6,084	2,504	3,580	—	7,910	3,006	4,904	—
5. Czipők és csizmák:								
1884	7,663	2,518	5,145	—	5,664	1,690	3,974	—
1885	7,312	1,923	5,389	—	5,411	1,308	4,103	—
1886	8,171	2,280	5,891	—	6,093	1,459	4,634	—
1887	9,411	2,823	6,588	—	6,588	1,553	5,035	—
átlag 1884—87	8,139	2,386	5,753	—	5,939	1,503	4,436	—
6. Keztyűk:								
1884	392	51	341	—	755	32	723	—
1885	359	52	307	—	590	27	563	—
1886	382	49	333	—	1,128	31	1,097	—
1887	435	47	388	—	1,392	31	1,361	—
átlag 1884—87	392	50	342	—	966	30	936	—
7. Kész szőcsárúk:								
1884	635	302	333	—	794	779	15	—
1885	593	262	331	—	742	432	310	—

É v	M e n n y i s é g				É r t é k			
	Beho- zatal	Kivitel	behoza- tali	kiviteli	Beho- zatal	Kivitel	behoza- tali	kiviteli
			többlet				többlet	
			métermázsákban				ezer forintokban	
1886	578	191	387	—	1,475	315	1,160	—
1887	596	151	445	—	1.669	242	1,427	—
átlag 1884—87	600	226	374	—	1,170	442	728	—
Ruházatok összesen:								
1884	40,675	16,091	24,584	—	34,518	13,368	21,150	—
1885	39,168	14,844	24,324	—	30,713	11,038	19,675	—
1886	42,055	15,847	26,208	—	32,661	10,124	22,537	—
1887	49,125	16,390	32,735	—	34,793	9,417	25,376	—
átlag 1884—87	42,755	15,793	26,962	—	33,171	10,988	22,183	—

A behozatali többlet a ruházati cikkekből évenként 20—25 millió forintra rúg. 1885-ben egy keveset csökkent, de a következő két évben annál erősebben emelkedett. A cipők és csizmáknál, továbbá a kész szücsárúknál folytonos, fokozatos emelkedését látjuk a behozatalnak és behozatali többletnek. A behozatali többlet igen nagyot emelkedett 1887-ben a férfi és női ruházatoknál is.

Bőrpar. — Külforgalmunkat kikészített bőrből, lábbelik és kesztyűkön kívül, melyeket már a ruházati iparnál kimutattunk, a következő táblázat mutatja:

É v	M e n n y i s é g				É r t e k			
	Beho- zatal	Kivitel	behoza- tali	kiviteli	Beho- zatal	Kivitel	behoza- tali	kiviteli
			többslet				többslet	
			métermázsákban				ezer forintokban	
1. T a l p b ő r :								
1884	36,546	5,799	30,747	—	5,794	918	4,876	—
1885	34,727	4,667	30,060	—	5,556	747	4,809	—
1886	35,893	5,631	30,262	—	5,946	929	5,017	—
1887	38,132	5,653	32,479	—	6,874	1,018	5,856	—
átlag 1884—87	36,324	5,438	30,886	—	6,043	903	5,140	—
2. F e l b ő r :								
1884	20,534	5,455	15,079	—	4,518	1,091	3,427	—
1885	19,306	4,899	14,407	—	4,247	980	3,267	—
1886	21,171	6,383	14,788	—	4,658	1,308	3,350	—
1887	22,523	7,313	15,210	—	4,730	1,536	3,194	—
átlag 1884—87	20,884	6,013	14,871	—	4,538	1,229	3,309	—

É v	M e n n y i s é g				É r t é k			
	Beho- zatal	Kivitel	behoza- tali	kiviteli	Beho- zatal	Kivitel	behoza- tali	kiviteli
			többlet				többlet	
			métermázsákban				ezer forintokban	
3. E g y é b b ő r :								
1884	5,340	1,182	4,158	—	1,929	399	1,530	—
1885	4,228	1,538	2,690	—	1,578	461	1,117	—
1886	4,185	1,844	2,341	—	1,794	675	1,119	—
1887	3,945	2,054	1,891	—	1,841	741	1,100	—
átlag 1884—87	4,425	1,655	2,770	—	1,785	569	1,216	—
4. B ő r ö n d ö s á r ú k :								
1884	1,537	289	1,248	—	4,968	1,120	3,848	—
1885	1,852	176	1,676	—	5,073	619	4,454	—
1886	1,833	235	1,598	—	3,943	658	3,285	—
1887	1,916	401	1,515	—	3,449	662	2,787	—
átlag 1884—87	1,784	275	1,509	—	4,358	765	3,593	—
5. S z i j g y á r t ó á r ú k :								
1884	2,127	341	1,786	—	2,133	198	1,935	—
1885	2,184	320	1,864	—	2,184	186	1,998	—
1886	2,083	479	1,604	—	2,083	397	1,686	—
1887	2,373	577	1,796	—	2,373	577	1,796	—
átlag 1884—87	2,192	429	1,763	—	2,193	340	1,853	—
6. F i n o m b ő r á r ú k :								
1884	1,688	146	1,542	—	5,094	406	4,688	—
1885	1,236	185	1,051	—	3,710	371	3,339	—
1886	1,155	190	965	—	4,794	787	4,007	—
1887	1,200	91	1,109	—	6,600	455	6,145	—
átlag 1884—87	1,320	153	1,167	—	5,050	505	4,545	—
7. E l k é s z í t e t t p r é m b ő r ö k :								
1884	1,160	356	804	—	1,461	487	974	—
1885	1,159	630	529	—	1,461	712	749	—
1886	913	918	—	5	1,114	1,529	—	415
1887	1,104	612	492	—	1,214	1,102	112	—
átlag 1884—87	1,084	629	455	—	1,312	958	354	—
Ö s s z e s e n :								
1884	68,932	13,568	55,364	—	25,897	4,619	21,278	—
1885	64,692	12,415	52,277	—	23,809	4,076	19,733	—
1886	67,233	15,680	51,553	—	24,332	6,283	18,049	—
1887	71,193	16,701	54,492	—	27,081	6,091	20,990	—
átlag 1884—87	68,013	14,592	53,421	—	25,279	5,269	20,010	—

Árumérlegünk itt ismét igen nagy hiányt mutat, mely kiterjed a bőriparnak valamennyi ágára; de mégis legnagyobb a talpbőrnél s finom bőráruknál, továbbá a bőrröndös áruknál és felbőrnél.

**Papiripar, továbbá árúk sertéből, szalmából, kau-
csukból stb.** — Papirgyáraink is nehéz küzdelmet folytatnak az
osztrák versenynyel s a túltermelés folytán beállott árhanyatlás már
eddig is sok papirgyárunkra nézve lett válságossá. Kivált a kisebbek
nem birnak megküzdeni a kedvezőtlen viszonyokkal s míg 1878-ban
még 42 papirgyárunk volt, 1886-ban számuk már 32-re apadt. Hogy
honi gyáraink saját piaczaikat is mennyire nem bírják megtartani,
mutatja a következő kimutatás, melyen azonban a papíron kívül
még néhány más árut is feltüntetünk:

É v	Mennyiség				É r t é k			
	Beho- zatal	Kivitel	behoza- tali	kiviteli	Beho- zatal	Kivitel	behoza- tali	kiviteli
			többslet				többslet	
métermázsákban					ezer forintokban			
1. Papír és papíráruk:								
1884.....	138,744	54,541	84,203	—	5,360	1,814	3,546	—
1885.....	142,500	52,295	90,205	—	5,286	1,615	3,671	—
1886.....	162,455	59,677	102,778	—	5,761	1,746	4,015	—
1887.....	177,438	63,577	113,861	—	6,354	1,945	4,409	—
átlag 1884—87	155,284	57,523	97,761	—	5,690	1,780	3,910	—
2. Kefekötő- és szitakötőárúk:								
1884.....	2,990	932	2,058	—	909	303	606	—
1885.....	2,940	893	2,047	—	926	290	636	—
1886.....	2,868	1,249	1,619	—	887	382	505	—
1887.....	3,052	1,291	1,761	—	931	393	538	—
átlag 1884—87	2,962	1,091	1,871	—	913	342	571	—
3. Árúkszalma- és hancsból:								
1884.....	2,916	5,850	—	2,934	378	536	—	158
1885.....	3,905	6,437	—	2,532	447	554	—	107
1886.....	2,696	8,933	—	6,237	314	745	—	431
1887.....	3,056	8,899	—	5,843	381	762	—	381
átlag 1884—87	3,143	7,530	—	4,387	380	649	—	269
4. Kaucsuk és guttapercha:								
1884.....	3,410	208	3,202	—	1,279	104	1,175	—
1885.....	3,605	290	3,315	—	1,112	157	955	—
1886.....	3,868	469	3,399	—	1,255	205	1,050	—
1887.....	3,642	334	3,308	—	1,225	156	1,069	—
átlag 1884—87	3,631	325	3,306	—	1,218	156	1,062	—
5. Viaszosvászon és tafota:								
1884.....	4,903	135	4,768	—	1,141	26	1,115	—
1885.....	4,405	220	4,185	—	990	39	951	—
1886.....	5,303	949	4,354	—	1,384	131	1,253	—
1887.....	5,911	203	5,708	—	1,491	36	1,455	—
átlag 1884—87	5,131	377	4,754	—	1,251	58	1,193	—

A behozatali többlet papirból és papirárúkból évről-évre emelkedik, ezt az árak hanyatlása mellett a belfogyasztás emelkedése nem magyarázza meg, hanem arra mutat, hogy az osztrák papir a honi gyártmányt mindinkább leszorítja a piacról, daczára, hogy a miniszteriumok a hazai papirgyárak támogatásában dicséretesen járnak el.

Franciaországban 1884-ben 473 papirgyár működött 31,627 munkással éa 27,992 lóerővel, az előállított papir és carton 1.75 millió métermázsát s 46.66 millió forintot képviselt.

Faipar. — A faipar helyzetére általánosságban az áruforgalom adataiból következtetést nem vonhatunk, mert annak igen fontos része, az ácsipar, az építőasztalosság nem szerepelnek vagy csak kis mértékben az áruforgalmi statisztikában. Ez utóbbi adatai mégis nagyon tanulságosak, s nem sok örvendetést mutatnak :

É v	M e n n y i s é g				É r t é k			
	Beho- zatal	Kivitel	behoza- tali	kiviteli	Beho- zatal	Kivitel	behoza- tali	kiviteli
			többslet				többslet	
métermázsákban					ezer forintokban			
1. Közönséges faárúk:								
1884 . .	33,872	36,314	—	2,442	576	617	—	41
1885 . .	34,525	30,222	4,303	—	587	514	73	—
1886 . .	36,896	33,249	3,647	—	627	532	95	—
1887 . .	31,198	44,123	—	12,925	530	706	—	176
átlag 1884—87	34,123	35,977	—	1,854	580	592	—	12
2. Fa- és párnázott bútorok:								
1884 . .	46,166	22,750	23,416	—	4,191	1,469	2,722	—
1885 . .	45,071	20,986	24,085	—	4,107	1,357	2,750	—
1886 . .	43,837	23,781	20,056	—	4,020	1,543	2,477	—
1887 . .	45,593	25,853	19,740	—	4,221	1,674	2,547	—
átlag 1884—87	45,167	23,342	21,825	—	4,135	1,511	2,624	—
3. Finom faárúk:								
1884 . .	6,810	710	6,100	—	1,834	193	1,641	—
1885 . .	6,378	459	5,919	—	1,658	119	1,539	—
1886 . .	6,980	445	6,535	—	1,815	116	1,699	—
1887 . .	7,327	341	6,986	—	1,905	89	1,816	—
átlag 1884—87	6,874	489	6,385	—	1,803	129	1,674	—
4. Egyéb faárúk:								
1884 . .	58,987	101,120	—	42,133	1,281	1,426	—	145
1885 . .	62,088	174,452	—	112,364	1,315	2,318	—	1,003
1886 . .	54,482	109,976	—	55,494	1,257	1,437	—	180
1887 . .	58,821	93,401	—	34,580	1,489	1,339	150	—
átlag 1884—87	58,594	119,737	—	61,143	1,336	1,630	—	294

É v	M e n n y i s é g				É r t é k			
	Beho- zatal	Kivitel	behoza- tali	kiviteli	Beho- zatal	Kivitel	behoza- tali	kiviteli
			többllet				többllet	
			métermázsákban				ezer forintokban	
	Ö s s z e s e n :							
1884 . .	145,835	160,894	—	15,059	7,882	3,705	4,177	—
1885 . .	148,062	226,119	—	78,057	7,667	4,308	3,359	—
1886 . .	142,195	167,451	—	25,256	7,719	3,628	4,091	—
1887 . .	142,939	163,718	—	20,779	8,145	3,808	4,337	—
átlag 1884—87	144,758	179,545	—	34,787	7,854	3,862	3,992	—

Közönséges faárúkból a hazai készítmények meglehetősen fedezik a belsziükségletet, de már a finom faárúkból s különösen bútorokból nagy értékűt hozunk be, s a bútoriparnál az olcsó oszt-rák gyári készítmények nagyon megrontják hazai iparunkat. Az egyéb faárúknál a kiviteli többletet főleg a hajlitott fabútornak köszönhetjük, de sajnos, hogy e szép virágzásnak indult iparágunk mindinkább elveszti a külpiazzokat.

Üveg-, kö- és agyag-ipar. — Ez iparágak készítményeinek forgalmát a következő számok mutatják:

É v	M e n n y i s é g			É r t é k		
	Behozatal	Kivitel	behozatali többllet	Behozatal	Kivitel	behozatali többllet
	métermázsákban			ezer forintokban		
1. Ü v e g é s ü v e g á r ú k :						
1884 . . .	126,944	22,262	104,682	2,777	613	2,164
1885 . . .	128,991	21,292	107,699	2,558	554	2,004
1886 . . .	134,705	25,923	108,782	2,655	617	2,038
1887 . . .	144,641	30,098	114,543	2,679	595	2,084
átlag 1884—87	133,820	24,894	108,926	2,667	595	2,072
2. K ő á r ú k (drágaköveken kívül):						
1884 . . .	38,945	7,509	31,436	466	95	371
1885 . . .	53,907	5,399	48,508	784	76	708
1886 . . .	55,473	7,893	47,580	733	109	624
1887 . . .	52,652	8,284	44,368	791	110	681
átlag 1884—87	50,244	7,271	42,973	693	98	595
3. A g y a g á r ú k :						
1884 . . .	353,439	84,409	269,030	3,077	586	2,491
1885 . . .	269,576	59,700	209,876	2,562	385	2,177
1886 . . .	278,588	63,892	214,696	2,554	385	2,169
1887 . . .	390,587	91,961	298,626	3,034	492	2,542
átlag 1884—87	323,048	74,991	248,057	2,807	462	2,345

Behozatalunk legnagyobb közönséges öblösüvegből, bár üveg-hutáink is épen ebből gyártanak legtöbbet. Fehér öblösüveget is nagy mennyiségűt hozunk be, valamint tábla- és ablaküveget is.

Az agyagárúk behozatalában nemcsak mennyiségre, hanem értékre is a tűzálló kövek és téglák foglalják el az első helyet. Kőedényből, majolikából és fayenceből is tetemes mennyiséget hozunk be, de itt már a behozatallal — majolika gyártásunk szép emelkedése folytán — tekintélyes kivitel áll szemben.

A francia hivatalos statisztika ez iparágakról is érdekes adatokat nyújt. ¹⁾ Ezek szerint 1884-ben Franciaországban a porcellán és fayence gyártására 355 telep, diszítésére 150 telep állt fenn; az előbbiek 24,261, az utóbbiak 1,200 munkással; a termelés összes értéke 23'08 millió forintot, a diszítésé pedig 8 millió forintot képviselt. Üveggyár, szintén 1884-ben, 169 állt fenn, az üvegek diszítésére szolgáló telep pedig 20; az előbbiek 22,061, az utóbbiak 1,290 munkást foglalkoztattak s az előbbiek termelése 31'07 millió, az utóbbiaké 2'6 millió forintba rúgott. Tükörüvegek gyártásával (manufactures de glaces) 7 telep foglalkozott, 2,939 munkással és 2,570 lóerővel s az előállított érték 11 millió forintot tett.

Belgiumban 1885-ben 73 üveghuta volt működésben 14,656 munkással, az előállított érték 18'24 millió forintba rúgott.

Vasipar. — Magyarországnak már eddig is tekintélyes vasipara van, mely újabb időben szép fejlődésnek indult. Ez iparágra is nyomasztólag hatott ugyan a túltermelés folytán beállott árcsökkenés, de az 1886. április havában a hazai és osztrák gyárak között kötött kartel szerződés, az árak további hanyatlását meggátolta, s meglehetősen állandó vasárakat teremtett, mely biztosította ez iparág üzleti virágzását. Külforgalmunk vasárúkból következőleg alakult:

É v	M e n n y i s é g			É r t é k		
	Behozatal	Kivitel	behozatali többlet	Behozatal	Kivitel	behozatali többlet
	métermázsákban			ezer forintokban		
	1. V a s é s a c z é l , r u d a k b a n :					
1884.....	157,880	84,726	73,154	2,530	1,349	1,181
1885.....	136,409	83,772	52,637	2,046	1,257	789
1886.....	150,754	85,610	65,144	1,658	942	716
1887.....	148,784	110,580	38,204	1,796	1,324	472
átlag 1884—87	148,457	91,172	57,285	2,004	1,218	786

¹⁾ Annuaire statistique de la France. Dixième année 1887. Paris 1887.

É v	M e n n y i s é g			É r t é k		
	Behozatal	Kivitel	behozatali többlet	Behozatal	Kivitel	behozatali többlet
	métermázsákban			ezer forintokban		
2. Vas-, aczél- és pléhlemezek:						
1884.....	73,329	21,734	51,595	1,284	380	904
1885.....	54,001	19,503	34,498	850	293	557
1886.....	54,045	17,806	36,239	885	274	611
1887.....	67,975	32,186	35,789	1,191	523	668
átlag 1884—87	62,338	22,807	39,531	1,052	368	684
3. Vas- és aczélsodrony:						
1884.....	17,678	529	17,149	389	12	377
1885.....	16,277	616	15,661	326	12	314
1886.....	18,102	998	17,104	343	19	324
1887.....	18,520	1,176	17,344	350	23	327
átlag 1884—87	17,644	830	16,814	352	16	336
4. Mindennemű vasárúk:						
1884.....	529,965	135,348	394,617	14,262	3,225	11,037
1885.....	604,056	156,422	447,634	13,776	3,047	10,729
1886.....	451,255	107,307	343,948	10,766	2,169	8,597
1887.....	366,457	158,451	208,006	10,949	3,398	7,551
átlag 1884—87	487,933	139,382	348,551	12,438	2,960	9,478
Összesen:						
1884.....	778,852	242,337	536,515	18,465	4,966	13,499
1885.....	810,743	260,313	550,430	16,998	4,609	12,389
1886.....	674,156	211,721	462,435	13,652	3,404	10,248
1887.....	601,736	302,392	299,343	14,286	5,268	9,018
átlag 1884—87	716,372	254,191	462,181	15,846	4,562	11,284

Bár a behozatal itt is nagyon erősen meghaladja a kivitelt, a fentebbi számok határozott javulásról tanúskodnak. Mig 1884-ben a behozatal értéke több mint 13 millió forinttal haladta meg a kivitelét, 1887-ben már csak 9 millió forinttal; a mi a jövőre nézve annál biztatóbb, mert a javulás folytonos volt s évről-évre meghaladta az 1 millió forintot.

Fémipar. — A különböző nemtelen fémekből készült árúk külforgalmát az alábbi számok mutatják:

É v	M e n n y i s é g			É r t é k		
	Behozatal	Kivitel	behozatali többlet	Behozatal	Kivitel	behozatali többlet
	métermázsákban			ezer forintokban		
1. Á r ú k ó l o m b ó l:						
1884 . . .	10,075	549	9,526	367	42	325
1885 . . .	10,439	510	9,929	339	34	305
1886 . . .	11,943	597	11,346	342	24	318
1887 . . .	10,650	501	10,149	318	12	306
átlag 1884—87	10,777	539	10,238	341	28	313
2. H o r g a n y á r ú k:						
1884 . . .	17,198	592	16,606	404	14	390
1885 . . .	17,413	497	16,916	477	15	462
1886 . . .	18,215	566	17,649	488	17	471
1887 . . .	18,912	423	18,489	512	16	496
átlag 1884—87	17,935	520	17,415	470	15	455
3. R é z á r ú k:						
1884 . . .	7,672	2,172	5,500	855	236	619
1885 . . .	6,795	1,278	5,517	717	163	554
1886 . . .	5,155	2,084	3,071	520	209	311
1887 . . .	7,140	3,756	3,384	744	397	347
átlag 1884—87	6,691	2,323	4,368	709	251	458
4. S á r g a r é z é s p a k f o n g á r ú k:						
1884 . . .	6,750	598	6,152	956	86	870
1885 . . .	6,684	458	6,226	645	46	599
1886 . . .	15,343	557	14,786	1,515	57	1,458
1887 . . .	7,715	430	7,285	789	45	744
átlag 1884—87	9,123	511	8,612	976	59	917
5. E g y é b f é m á r ú k:						
1884 . . .	2,380	320	2,060	301	45	256
1885 . . .	3,228	350	2,878	640	71	569
1886 . . .	2,118	284	1,834	405	45	360
1887 . . .	3,032	388	2,644	577	42	535
átlag 1884—87	2,689	336	2,353	481	51	430
Ö s s z e s e n:						
1884 . . .	44,075	4,231	39,844	2,883	423	2,460
1885 . . .	44,559	3,093	41,466	2,818	329	2,489
1886 . . .	52,774	4,088	48,686	3,270	352	2,918
1887 . . .	47,449	5,498	41,951	2,940	512	2,428
átlag 1884—87	47,215	4,229	42,986	2,977	404	2,573

A csekély kivittel tekintélyes behozatal áll szemben s főleg sárgaréz- s pakfong-árúkból hozunk be tetemes értéket.

Gépipar. — Hazánkban a gépipar is a szépen fejlődő iparágak közé tartozik, a belszükségletet azonban még szintén nem tudja fedezni, a mint a következő kimutatásból látható:

É v	M e n n y i s é g				É r t é k			
	Beho- zatal	Kivitel	behoza- tali	kiviteli	Beho- zatal	Kivitel	behoza- tali	kiviteli
			többslet				többslet	
			darab és métermázsákban				ezer forintokban	
1. Gőzmozdonyok és lokomobilok:								
1884	656	28	628	—	1,453	150	1,303	—
	27,003	2,446	24,557	—				
1885	369	36	333	—	1,031	102	929	—
	16,990	1,642	15,348	—				
1886	185	37	148	—	400	86	314	—
	7,779	1,564	6,215	—				
1887	132	39	93	—	322	81	241	—
	6,172	1,664	4,508	—				
átlag	336	35	301	—	801	105	696	—
1884—87 .	14,486	1,829	12,657	—				
2. Gazdasági gépek:								
1884	7,384	1,188	6,196	—	2,453	334	2,119	—
	55,355	7,575	47,780	—				
1885	6,036	1,010	5,026	—	1,922	334	1,588	—
	42,458	8,040	34,418	—				
1886	5,296	1,171	4,125	—	1,170	330	840	—
	32,049	9,089	22,960	—				
1887	7,829	1,145	6,684	—	1,405	387	1,018	—
	38,932	10,053	28,879	—				
átlag	6,636	1,129	5,507	—	1,737	346	1,391	—
1884—87 .	42,198	8,689	33,509	—				
3. Varrógépek és varrógéprészek:								
1884	17,270	1,626	15,644	—	331	23	308	—
	7,891	555	7,336	—				
1885	9,514	632	8,882	—	1,284	85	1,199	—
				—				
1886	9,613	648	8,965	—	1,346	91	1,255	—
				—				
1887	8,886	642	8,244	—	1,291	93	1,198	—
				—				
átlag	4,318	407	3,911	—	1,063	73	990	—
1884—87	8,976	619	8,357	—				
4. Egyéb gépek és géprészek:								
1884	4,094	863	3,231	—	6,029	2,929	3,100	—
	96,143	42,175	53,968	—				
1885	3,903	938	2,965	—	2,547	1,515	1,032	—
	76,438	35,635	40,803	—				
1886	3,611	1,104	2,507	—	2,009	2,170	—	161
	56,332	34,457	21,875	—				
1887	4,269	983	3,286	—	2,582	1,694	888	—
	67,345	36,654	30,691	—				
átlag	3,969	972	2,997	—	3,292	2,077	1,215	—
1884—87	74,065	37,230	36,835	—				

É v	M e n n y i s é g				É r t é k			
	Beho- zatal	Kivitel	behoza- tali	kiviteli	Beho- zatal	Kivitel	behoza- tali	kiviteli
			többllet				többllet	
			darab és métermázsákban				ezer forintokban	
Ö s s z e s e n :								
1884	7,351	926	6,425	—	10,266	3,436	6,830	—
1885	46,598	13,188	33,410	—	6,784	2,036	4,748	—
1886	2,577	496	2,081	—	4,925	2,677	2,248	—
1887	36,350	11,487	24,863	—	5,600	2,255	3,345	—
átlag	2,273	578	1,695	—	6,893	2,601	4,292	—
1884—87	26,443	11,440	15,003	—	34,931	12,092	22,839	—

Az utóbbi évek alatt határozott javulás tapasztalható. A behozatali többllet 1887-ben felét sem teszi az 1884. évinek, bár az 1887. évben a nagy termés folytán a gazdasági gépek behozatala s a géprészeké is emelkedett s így az összes behozatal gépek s géprészekből tetemesen nagyobb értéket képviselt, mint a megelőző évben.

A gazdasági gépek legnagyobb részét korábban a külföldi cégek szolgáltatták, újabb időben a hazai ipar diadalmasan megküzd a külföldi versenynyel s úgy számítják, ¹⁾ hogy a gazdasági gépekre évenként kiadott 8 millió forintból, mely korábban csaknem egészen külföldre folyt, jelenleg már 5 millió forint hazai gyártmányokra esik; 1887-ben, a mint az imént idézett munkában látható, a Budapesten elárusító telepet tartó angol és egyéb gyárak összesen 124 darab 6, 8 és 10 lóerejű gőzcséplőgépet adtak el, a magyar királyi államvasutak gépgyára ellenben maga 138 darabot. A többi belföldi gyárak ugyancsak 1887-ben 20—30 nagyobb és 35—40 kisebb gőzcséplőgépet adtak el, az osztrák gyárak pedig körülbelül 80 darab kisebb gőzcséplőgépet.

A gépek közül, csak a varrógépek tekintetében vagyunk ki-
zárólag a külföldre utalva.

Mű- és hangszerek, órák és egyéb apró árúk forgalma :

¹⁾ Mandello : Rückblicke auf die Entwicklung der ung. Volkswirtschaft im Jahre 1887. Budapest 1888.

É v	M e n y i s é g			É r t é k		
	Behozatal	Kivitel	behozatali többlet	Behozatal	Kivitel	behozatali többlet
	métermázsákban			ezer forintokban		
1. M ű s z e r e k :						
1884 . . .	2,121	379	1,742	1,909	341	1,568
1885 . . .	2,133	402	1,731	1,920	362	1,558
1886 . . .	2,088	399	1,689	1,880	359	1,521
1887 . . .	2,126	453	1,673	1,913	408	1,505
átlag 1884—87	2,117	408	1,709	1,905	368	1,537
2. H a n g s z e r e k :						
1884 . . .	5,244	566	4,678	2,192	346	1,846
1885 . . .	4,686	476	4,210	1,136	146	990
1886 . . .	4,870	517	4,353	1,214	163	1,051
1887 . . .	5,232	648	4,584	1,266	223	1,043
átlag 1884—87	5,008	552	4,456	1,452	220	1,232
3. Ó r á k é s ó r a f e l s z e r e l é s e k :						
1884 . . .	2,476	114	2,362	8,555	1,205	7,350
1885 . . .	2,326	99	2,227	7,321	1,038	6,283
1886 . . .	2,323	100	2,223	6,548	688	5,860
1887 . . .	2,152	94	2,058	5,671	615	5,056
átlag 1884—87	2,319	102	2,217	7,024	887	6,137
4. A r a n y m ű v e s á r ú k :						
1884 . . .	64	24	40	8,369	3,086	5,283
1885 . . .	57	21	36	7,452	2,698	4,754
1886 . . .	48	13	35	6,230	1,658	4,572
1887 . . .	49	12	37	6,370	1,560	4,810
átlag 1884—87	54	18	36	7,105	2,251	4,854
5. E z ű s t m ű v e s á r ú k :						
1884 . . .	419	106	313	5,869	1,484	4,385
1885 . . .	394	78	316	5,515	1,089	4,426
1886 . . .	366	69	297	5,128	962	4,166
1887 . . .	375	60	315	5,250	840	4,410
átlag 1884—87	389	78	311	5,441	1,094	4,347
6. D r á g a - é s f é l d r á g a k ö v e k :						
1884 . . .	0'30	0'04	0'26	7,558	910	6,648
1885 . . .	0'08	0'02	0'06	2,120	515	1,605
1886 . . .	0'10	0'01	0'09	2,410	263	2,147
1887 . . .	0'13	—	0'13	2 250	—	3,250
átlag 1884—87	0'15	0'02	0'13	3,334	411	3,423
7. N a p - é s e s e r n y ű k é s l e g y e z ű k :						
1884 . . .	2,088	207	1,881	1,045	136	909
1885 . . .	2,010	200	1,810	994	133	861

É v	Mennyiség			Érték		
	Behozatal	Kivitel	behozatali többlet	Behozatal	Kivitel	behozatali többlet
	métermázsákban			ezer forintokban		
1886 . . .	2,048	207	1,841	958	147	811
1887 . . .	2,409	250	2,159	1,114	153	961
átlag 1884—87	2,139	216	1,923	1,028	142	886
8. Gyermekjátékszerek:						
1884 . . .	7,320	512	6,808	1,830	102	1,728
1885 . . .	7,744	374	7,370	1,936	75	1,861
1886 . . .	6,832	372	6,460	1,708	74	1,634
1887 . . .	7,580	378	7,202	1,895	76	1,819
átlag 1884—87	7,369	409	6,960	1,842	82	1,760
9. Egyéb apróárúk:						
1884 . . .	8,102	846	7,256	2,498	153	2,345
1885 . . .	8,888	1,578	7,310	2,029	197	1,832
1886 . . .	8,332	2,001	6,331	1,789	242	1,547
1887 . . .	9,096	2,751	6,345	1,593	304	1,289
átlag 1884—87	8,605	1,794	6,811	1,977	224	1,753

A különböző árucikkeknek, melyeket fentebbi kimutatásban összefoglaltunk, állandó és tekintélyes hiány mutatkozik. Hogy órákból és órafelszerelésekből több millióra rúg a nettobehozatal, egészen természetes, tudván azt, hogy órásaink csak az órák elárúsításával, javításával s legjobb esetben összeállításával foglalkoznak; hogy azonban arany- és ezüstműves áruból többnyire 9 millió forintot is meghaladó több behozatalunk van, nagyon feltűnő s kétszeresen sajnós, mert luxus cikkekért adjuk ki a vagyoni helyzetünkkel arányban épen nem álló nagy összegeket s még itt is a külföldi iparnak adózunk. Drágakövekből is aránytalanul nagy értéket hozunk be, sőt még gyermekjátékszerekből is.

Irodalmi és műtárgyak. — Sok millióra megy az az összeg is, melyet e czímen a külföldnek fizetünk. Ha a könyvek csakis a műveltség terjesztői volnának, hasznos beruházásnak tekinthetnők behozatalukat, de sajnós, hogy a behozatalból nagy rész esik a külföldi erkölcsrontó férczmunkákra, melyek tömegesen árasztják el az országot. Még a könyveknél is nagyobb értéket képviselnek a behozott képek, a mint a következő kimutatásból látható:

É v	M e n n y i s é g			É r t é k		
	Behozatal	Kivitel	behozatali többslet	Behozatal	Kivitel	behozatali többslet
	métermázsákban			ezer forintokban		
1. Könyvek, nyomtatványok:						
1884 . . .	8,989	2,066	6,923	3,146	517	2,629
1885 . . .	10,310	1,987	8,323	3,608	497	3,111
1886 . . .	11,104	2,145	8,959	3,886	536	3,350
1887 . . .	10,474	2,488	7,986	3,666	622	3,044
átlag 1884—87	10,219	2,172	8,047	3,576	543	3,033
2. Képek papiroson:						
1884 . . .	—	—	—	—	—	—
1885 . . .	3,004	364	2,640	4,507	346	4,161
1886 . . .	2,938	416	2,522	4,407	395	4,012
1887 . . .	2,775	293	2,482	4,163	278	3,885
átlag 1884—87	2,906	358	2,548	4,359	340	4,019
3. Olajfestmények vásznon:						
1884 . . .	737	339	398	1,843	779	1,064
1885 . . .	751	606	145	1,879	1,394	485
1886 . . .	738	330	408	1,845	759	1,086
1887 . . .	698	339	359	1,745	780	965
átlag 1884—87	731	403	328	1,828	928	900
4. Egyéb irodalmi és műtárgyak:						
1884 . . .	4,740	543	4,197	6,438	465	5,973
1885 . . .	701	170	531	329	69	260
1886 . . .	833	78	755	364	33	331
1887 . . .	737	80	657	323	28	295
átlag 1884—87	1,753	218	1,535	1,863	149	1,714
Összesen:						
1884 . . .	14,466	2,948	11,518	11,427	1,761	9,666
1885 . . .	14,766	3,127	11,639	10,323	2,306	8,017
1886 . . .	15,613	2,969	12,644	10,502	1,723	8,779
1887 . . .	14,684	3,200	11,484	9,897	1,708	8,189
átlag 1884—87	15,609	3,151	12,458	11,626	1,960	9,666

E) Kereskedelmi forgalom.

1. Magyarország áruforgalma.¹⁾

Uj áruforgalmi statisztikánk immár hat teljes év eredményét tette közzé, minthogy azonban a két első évben a postaforgalom adatai még nem gyűjtettek, megbízható adatok felett csak 1884. óta rendelkezünk s kimutatásainkat is ez évtől kezdve vezetjük le. Kivételt csak a mennyiségnél teszünk, a mennyiben a postán szál-
litott javak nagy értéket, de kis súlyt képviselnek s a többi javak nagy tömegei mellett egészen eltörpülnek, míg az érték emelésére, különösen a behozatalnál, nagyon lényeges hatással vannak.

Az árúk mennyisége. — Áruforgalmunk mennyiségét az alábbi számok mutatják:

É v	Behozatal		Kivitel		Összes for- galom		Kiviteli többlet	
	m i l l i ó							
	darab	méter- mázsza	darab	méter- mázsza	darab	méter- mázsza	darab	méter- mázsza
1882	0'18	12'46	11'12	29'50	11'30	41'96	10'94	17'04
1883	0'51	13'67	41'48	28'65	41'99	42'32	40'97	14'98
1884	0'34	14'42	44'48	26'07	44'82	40'49	44'14	11'65
1885	0'32	15'42	48'83	29'92	49'15	45'34	48'51	14'50
1886	0'25	13'53	32'30	29'68	32'55	43'21	32'05	16'15
átlag 1882—86 .	0'32	13'90	35'64	28'76	35'96	42'66	35'32	14'86
1887	0'23	13'91	41'21	31'77	41'44	45'68	40'98	17'86

Már e számok is mutatják áruforgalmunk főjellemvonását, többnyire iparczikkeket hozunk be, s többnyire nagytömegű nyers-
terményeket viszünk ki. Úgy a darabszám, mint a súly szerint kimutatott árúknál a kivitel évről-évre roppant mértékben meg-
haladja a behozatalt. Megjegyzendő, hogy az árúk legnagyobb része métermázsában mutattatik ki, darabszám szerint, hogy csak a fon-
tosabbakat említsük, a vágó- és igás-marha, a donga egy része, a kocsik és hajók.

¹⁾ Magyarország áruforgalma Ausztriával és más országokkal.
II—VII. évfolyam.

Árúforgalmunk mennyisége országok szerint. — Hivatalos statisztikánk az árukat nem a határok szerint csoportosítja, melyen azok keresztül jöttek, vagy mentek, hanem, ami sokkal tanulságosabb, a származási, illetőleg rendeltetési hely szerint. Árúforgalmunk mennyiségét az egyes országok szerint a következő kimutatás részletezi:

Sorszám	Az ország neve	1884		1885		1886		1887	
		m i l l i ó							
		darab	méter-mázsa	darab	méter-mázsa	darab	méter-mázsa	darab	méter-mázsa
a) Behozatal:									
1	Ausztria	0'06	9'97	0'05	9'62	0'04	9'83	0'04	10'17
2	Németország . .	—	1'20	—	1'18	—	1'23	—	1'38
3	Svájc	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Olaszország . . .	—	0'25	—	0'24	—	0'20	—	0'30
5	Franciaország . .	—	0'02	—	—	—	0'01	—	0'01
6	Belgium - Holland	—	—	—	0'03	—	—	—	—
7	Nagy-Británia . .	—	0'34	—	0'20	—	0'13	—	0'18
8	Oroszország . . .	—	0'02	—	0'09	—	0'43	—	0'39
9	Bosznia-Hercegovina	—	0'14	—	0'23	—	0'22	—	0'25
10	Románia	0'12	1'44	0'07	2'22	0'04	0'52	0'03	0'27
11	Szerbia	0'16	0'31	0'20	0'23	0'17	0'22	0'16	0'45
12	Balkán-félsziget . .	—	0'08	—	0'07	—	0'05	—	0'07
13	Más államok . . .	—	0'65	—	1'31	—	0'69	—	0'44
	Összesen	0'34	14'42	0'32	15'42	0'25	13'53	0'23	13'91
b) Kivitel:									
1	Ausztria	2'71	18'63	2'11	21'16	2'58	21'27	1'87	22'73
2	Németország . .	0'23	2'68	0'14	2'31	0'21	2'47	0'11	3'25
3	Svájc	—	0'65	—	1'13	—	1'26	—	1'42
4	Olaszország . . .	0'65	0'79	0'48	0'99	0'81	1'19	1'41	1'13
5	Franciaország . .	35'17	0'84	39'78	0'53	26'51	0'65	34'71	0'54
6	Belgium - Holland	—	0'16	—	0'27	0'02	0'11	—	0'31
7	Nagy-Británia . .	0'31	1'04	0'34	1'34	0'55	1'05	0'13	0'97
8	Oroszország . . .	—	0'03	—	0'04	—	0'06	—	0'04
9	Bosznia-Hercegovina	—	0'08	—	0'09	—	0'10	—	0'12
10	Románia	—	0'48	—	0'56	—	0'60	0'01	0'26
11	Szerbia	—	0'16	—	0'20	—	0'33	—	0'34
12	Balkán-félsziget . .	4'24	0'16	4'59	0'35	1'09	0'12	1'93	0'13
13	Más államok . . .	1'17	0'37	1'39	0'45	0'53	0'45	1'04	0'59
	Összesen	44'48	26'07	48'33	29'92	32'30	29'68	41'21	31'77

		1884		1885		1886		1887	
Az ország neve		m i l l i ó							
		darab	méter- mázsa	darab	méter- mázsa	darab	méter- mázsa	darab	méter- mázsa
c) Behozatali (—), illetőleg kiviteli többlet (+):									
1	Ausztria	+ 2'65	+ 8'66	+ 2'06	+ 11'54	+ 2'54	+ 11'44	+ 1'88	+ 12'56
2	Németország . .	+ 0'23	+ 1'48	+ 0'14	+ 1'63	+ 0'21	+ 1'24	+ 0'11	+ 1'87
3	Svájcz	—	+ 0'65	—	+ 1'13	—	+ 1'26	—	+ 1'42
4	Olaszország . .	+ 0'65	+ 0'54	+ 0'48	+ 0'75	+ 0'81	+ 0'99	+ 1'41	+ 0'88
5	Franciaország .	+ 35'17	+ 0'82	+ 39'78	+ 0'53	+ 26'51	+ 0'64	+ 34'71	+ 0'53
6	Belgium - Hol- land	—	+ 0'16	—	+ 0'24	+ 0'02	+ 0'11	—	+ 0'31
7	Nagy-Británia	+ 0'31	+ 0'70	+ 0'34	+ 1'14	+ 0'55	+ 0'92	+ 0'13	+ 0'79
8	Oroszország . .	—	+ 0'01	—	— 0'05	—	— 0'35	—	— 0'85
9	Bosznia-Herce- govina	—	— 0'06	—	— 0'14	—	— 0'12	—	— 0'13
0	Románia	— 0'12	— 0'96	— 0'07	— 1'66	— 0'04	+ 0'08	— 0'02	— 0'01
1	Szerbia	— 0'16	— 0'15	— 0'20	— 0'03	— 0'17	+ 0'11	— 0'16	— 0'11
2	Balkán-félsziget	+ 4'24	+ 0'08	+ 4'59	+ 0'28	+ 1'09	+ 0'07	+ 1'93	+ 0'06
3	Más államok . .	+ 1'17	— 0'28	+ 1'39	— 0'86	+ 0'53	— 0'24	+ 1'04	+ 0'09
Összesen . .		+ 44'14	+ 11'65	+ 48'51	+ 14'50	+ 32'05	+ 16'15	+ 40'98	+ 17'86

Az árúk legnagyobb része súly szerint lévén kimutatva, ez érdemel főfigyelmet s itt azt látjuk, hogy a kiviteli többlet évről-évre emelkedik, 1884-ben csak 11'65 millió métermázsa volt, 1887-ben pedig már 17'86 millió. Mig azonban a mennyiségnél, úgy az egész forgalmat, valamint egyenkint is a legtöbb országgal való forgalmunkat tekintve, a kivitel erősen meghaladja a behozatalt értékre nézve sokkal többet hozunk be, mint a mennyit kiviszünk.

Az áruforgalom összes értéke. — Áruforgalmunk értékét, a nemes fémek és ércpénzek nélkül, melyeknek forgalma egészen más szempont alá esik, mint a többi árúké, az alábbi számok mutatják:

É v	Beho- zatal	Kivitel	Összes forgalom	Behozatali többlet	Beho- zatal	Kivitel
	millió forintokban			az összes forgalom százalékában		
1884	480'40	388'85	869'25	91'55	55'23	44'77
1885	448'89	396'15	845'04	52'74	53'14	46'86
1886	416'24	417'85	834'09	— 1'61	49'88	50'12
1887	434'50	402'53	837'03	31'97	51'91	48'09
Összesen . .	1,780'08	1,605'38	3,385'41	174'65	52'57	47'48
Átlag 1884.-87	445'01	401'85	846'86	43'66	52'61	47'39

Régóta ismert tény, hogy árúmérlegünk erősen passiv, bár az 1868—74. évben történt hivatalos adatgyűjtés eredményének hitelességét, tekintve a gyarló eszközöket, melyekre ez adatgyűjtés támaszkodott, maga a hivatal is kétségbevonta s képtelenségnek tartá, hogy hét év alatt 680 millió fittal haladja meg behozatalunk kivitelünket, az újabb adatok ismét erősen passivnak mutatják árúmérlegünket. A két eredmény közt mégis lényeges a különbség, akkor az évi átlagos hiány 97'15 millió forintra rúgott, ez utolsó négy év alatt csak 43'66 millióra, akkor volt év midőn 175'05 millióra emelkedett, most a maximum is csak 91'55 millió fítot tesz.

Az utolsó négy évben a behozatal általában csökkenő irányzatot mutat, a kivitel ellenben emelkedőt; de nem megszakítás nélkül, 1887-ben 1886-tal szemben a behozatal emelkedett és a kivitel csökkent. 1886-ban az árúmérleg kedvezőbb alakulása részint a behozatal csökkenésének, részint a kivitel emelkedésének következménye. Az előbbinél különösen ki kell emelnünk a dohány-gyártmányok és rizs behozatalának nagymérvű csökkenését, az utóbbinál pedig főleg a sertés- és gyapju-kivitel értékének feltűnő emelkedését, melyet részint a nagyobb kivitel, részint a sertés- és gyapju-áraknak kedvezőbb alakulása idézett elő.

Az árúforgalom értéke országok szerint. — Behozatalunk és kivitelünk irányát a következő kimutatás állítja szem elé, forgalmunkat ismét a nemes fémek és ércpénz kihagyásával véve föl:

Sorszám	Az ország neve	1884		1885		1886		1887	
		Beho- zatal	Kivi- tel	Beho- zatal	Kivi- tel	Beho- zatal	Kivi- tel	Beho- zatal	Kivi- tel
		millió forintokban							
1	Ausztria	400'49	277'75	359'17	284'10	357'54	301'87	375'67	299'39
2	Németország . .	18'33	41'30	23'42	40'33	16'44	41'47	15'41	36'63
3	Svájc	2'73	6'70	1'53	9'18	1'04	11'35	0'98	11'88
4	Olaszország . .	3'33	5'86	2'59	6'30	2'48	8'17	2'46	6'68
5	Franciaország .	1'13	14'25	1'12	13'50	1'71	13'28	1'49	11'60
6	Belgium-Holland .	0'99	2'88	0'89	2'62	0'54	1'94	0'45	2'94
7	Nagy-Británia .	7'42	13'93	4'94	13'82	2'11	12'00	2'19	11'20
8	Oroszország . .	0'23	0'87	0'58	0'81	2'65	0'97	4'06	0'49
9	Bosznia-Hercegov.	1'78	2'38	3'34	2'83	2'54	3'24	2'38	3'77
10	Románia	19'85	9'13	22'16	8'23	8'24	7'92	4'05	4'20
11	Szerbia	11'35	6'42	12'78	5'45	9'18	8'87	14'82	6'29
12	Balkán félsziget .	4'30	3'08	0'57	3'62	0'79	2'63	1'49	2'38
13	Más államok . .	8'47	4'30	15'80	5'36	10'48	4'64	9'05	4'98
	Összesen	480'40	388'85	448'89	396'15	416'24	417'85	434'50	402'5

Úgy behozatalunknál mint kivitelünknel az oroszlánrész Ausztriára esik, a mi a közös vámterület mellett, melyet az 1887. XXIV.

t.-cz. 1888. január 1-től újabb tíz évre meghosszabbított, csak természetes is. Behozatalunk Ausztriából 1885. és 1886-ban megcsökkent, 1887-ben azonban ismét emelkedett. Németországból való behozatalunk a két utóbbi évben mutat tetemes hanyatlást, még nagyobb volt a hanyatlás a vámháború következtében Romániából való behozatalunknál. Behozatalunk Nagy-Britanniából szintén évről-évre csökkent, ellenben a szerbiai behozatalnál 1887-ben nagy emelkedést látunk. Kivitelünk a két első évhez képest a két utóbbi évben emelkedett, még inkább emelkedett Svájcba irányuló kivitelünk, ellenben Nagy-Britanniába, Romániába, Franciaországba évről-évre csökkent. Az a szép emelkedés, melyet kivitelünk Olaszországba vett, 1887-ben megszűnt, s ugyancsak 1887-ben Németországba és Szerbiába irányuló kivitelünk is megcsökkent.

Hogy az egyes országok behozatalunkban és kivitelünkben mily arányban vesznek részt, a következő százalékszámok mutatják:

Az ország neve	1884		1885		1886		1887	
	Behozatal	Kivitel	Behozatal	Kivitel	Behozatal	Kivitel	Behozatal	Kivitel
	az összes behozatal, illetőleg kivitel százalékában							
1 Ausztria	83'37	71'43	80'01	71'72	85'90	72'12	86'46	74'88
2 Németország . . .	3'82	10'62	5'22	10'18	3'95	9'93	3'55	9'10
3 Svájc	0'57	1'72	0'34	2'32	0'25	2'72	0'23	2'95
4 Olaszország	0'69	1'51	0'58	1'59	0'60	1'96	0'57	1'66
5 Franciaország . .	0'24	3'66	0'25	3'41	0'41	3'17	0'34	2'88
6 Belgium-Holland .	0'21	0'74	0'20	0'66	0'13	0'46	0'10	0'73
7 Nagy-Britannia . .	1'54	3'58	1'10	3'49	0'63	2'87	0'50	2'78
8 Oroszország	0'05	0'23	0'13	0'20	0'63	0'23	0'94	0'12
9 Bosznia-Hercegov.	0'37	0'61	0'74	0'71	0'61	0'78	0'55	0'94
0 Románia	4'13	2'35	4'93	2'08	1'98	1'90	0'93	1'07
1 Szerbia	2'36	1'65	2'85	1'38	2'20	2'12	3'41	1'56
2 Balkán félsziget .	0'89	0'79	0'13	0'91	0'19	0'63	0'34	0'59
3 Más államok . . .	1'76	1'11	3'52	1'35	2'52	1'11	2'08	1'24
Összesen	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00

A behozatalból Ausztriára jóval nagyobb arány esik, mint a kivitelből. 1884-ben Ausztria után Romániából hoztunk be legtöbb értéket, 1887-ben azonban már Németországból és Szerbiából. Kivitelünknek közel háromnegyed része Ausztriába megy, bár aligha állithatnók, hogy a mi Ausztriába vitetik, azt mind Ausztria fogyasztja is el; a mint a behozatalnál, épúgy a kivitelnél az árúk egy részénél Ausztria kétségkívül csak közvetítő szerepet játszik közöttünk és más nyugoti országok közt. Németországra kivitelünknek alig egy tizedrésze esik, a többi országokra még sokkal kisebb százalék.

Az összes forgalmat, vagyis a behozatalt és kivitelt együttesen szintén országok szerint az alábbi számok mutatják :

Sorszám	Az ország neve	Az összes forgalom							
		1884		1885		1886		1887	
		millió forint	o/o	millió forint	o/o	millió forint	o/o	millió forint	o/o
1	Ausztria	678'24	78'03	643'27	76'12	658'91	78'99	675'06	80'65
2	Németország	59'63	6'86	63'75	7'54	57'91	6'94	52'04	6'24
3	Svájc	9'43	1'08	10'71	1'26	12'39	1'48	12'86	1'54
4	Olaszország	9'19	1'06	8'89	1'04	10'65	1'28	9'14	1'09
5	Franciaország	15'38	1'77	14'62	1'72	14'99	1'80	13'09	1'56
6	Belgium-Holland	3'87	0'44	3'51	0'51	2'48	0'30	3'39	0'40
7	Nagy-Británia	21'35	2'46	18'76	2'21	14'61	1'75	13'39	1'60
8	Oroszország	1'10	0'13	1'39	0'16	3'62	0'43	4'55	0'54
9	Bosznia-Hercegov.	4'16	0'48	6'17	0'72	5'78	0'69	6'15	0'73
10	Románia	28'98	3'33	30'39	3'59	16'16	1'96	8'35	1'00
11	Szerbia	17'77	2'04	18'23	2'15	18'05	2'16	21'11	2'52
12	Balkán félsziget	7'38	0'85	4'19	0'49	3'42	0'41	3'87	0'46
13	Más államok	12'77	1'47	21'16	2'49	15'12	1'81	14'03	1'67
	Összesen	869'25	100'00	845'04	100'00	834'09	100'00	837'03	100'00

Bemutatjuk még, hogy árúmérlegünk mely országokkal szemben volt activ s mely országokkal szemben passiv :

Sorszám	Az ország neve	1884		1885		1886		1887	
		Behozatati	Kivitel	Behozatati	Kivitel	Behozatati	Kivitel	Behozatati	Kivitel
		többlet, millió forintokban							
1	Ausztria	122'74	—	75'07	—	56'17	—	76'28	—
2	Németország	—	22'97	—	16'91	—	25'08	—	21'22
3	Svájc	—	3'97	—	7'65	—	10'31	—	10'90
4	Olaszország	—	2'53	—	3'71	—	5'69	—	4'22
5	Franciaország	—	13'12	—	12'38	—	11'57	—	10'11
6	Belgium-Holland	—	1'89	—	1'73	—	1'40	—	2'49
7	Nagy-Británia	—	6'51	—	8'88	—	9'39	—	9'01
8	Oroszország	—	0'64	—	0'23	1'68	—	3'57	—
9	Bosznia-Hercegov.	—	0'60	0'51	—	—	0'70	—	1'39
10	Románia	10'72	—	13'93	—	0'32	—	—	0'25
11	Szerbia	4'93	—	7'33	—	0'31	—	8'53	—
12	Balkán félsziget	1'22	—	—	3'05	—	1'84	—	0'89
13	Más államok	4'17	—	10'44	—	5'84	—	4'07	—
	Összesen	91'55	—	52'74	—	—	1'61	31'97	—

Árúmérlegünk legnagyobb passivitást Ausztriával szemben mutat. A forgalom terjedelméhez képest erősen passiv volt még Romániával szemben is, a vámháború következtében azonban annyira megváltoztak a viszonyok, hogy 1887-ben már a kivitel haladta

meg — habár csak kevésbé is — a behozatalt. Árúmérlegünk állandóan passiv még Szerbiával és a külön meg nem nevezett országokkal szemben, Oroszországgal szemben pedig a két utolsó évben. A többi országgal szemben active állunk s kiviteli többletünk különösen jelentékeny a Németországgal, Svájc czsal, Franciaországgal és Nagy-Britanniával való forgalomban.

Nemes fémek forgalma. — Árúforgalmunk összeredményének kiegészítéséül ide igtatjuk még a nemes fémek és ércpénzek forgalmát; bár, a mint fentebb megjegyeztük, a nemes fémek forgalma a többi árúk forgalmától nagyon eltérő természettel bír s alig volna indokolható, ha a tulajdonképeni árúknál mutatkozó deficitünket még a nemes fémek behozatali többletével is növelve mutatnók ki.

É v	Behozatal	Kivitel	Összes forgalom	Behozatali többlet	Kiviteli többlet
	millió forintokban				
1882.	1'45	0'04	1'49	1'41	—
1883.	2'06	0'05	2'11	2'01	—
1884.	4'04	4'84	8'88	—	0'80
1885.	6'27	2'30	8'57	3'97	—
1886.	4'89	1'33	6'22	3 56	—
átlag 1882—86	3'74	1'71	5'45	2'03	—
1887.	6'11	3'46	9'57	2'65	—

Nemesfémekből a behozatal egy évet kivéve, állandóan nagyobb volt a kivitelnél. A maximális behozatal meghaladta a 6 millió frt. értékét, a maximális kivitel ellenben az 5 milliót sem érte el.

Az árúforgalom nyersanyagok és gyártmányok szerint. — Árúforgalmunk főjellemvonását, hazánk agricultur természetéhez hiven, az képezi, hogy a behozatalban a gyártmányok, a kivitelben ellenben a nyersanyagok vannak túlsúlyban. Hogy mily összegekkel szerepelnek behozatalunk- és kivitelünkben a nyersanyagok és iparczikkek, a következő táblázat mutatja:

Sorszám	Az árú megnevezése	1884		1885		1886		1887	
		Beho- zatal	Kivi- tel	Beho- zatal	Kivi- tel	Beho- zatal	Kivi- tel	Beho- zatal	Kivi- tel
		millió forintokban							
	A. <i>Nyers anyagok.</i>								
1	Ipari segédanyagok :								
	az állatországból	15'85	26'84	12'29	30'40	9'31	39'66	12'73	29'26
	a növényországból	13'35	42'18	11'26	41'99	12'06	38'20	14'06	40 86
	az ásványországból	6'35	1'68	8'65	3'61	6'55	3'34	7'01	3'72
	Együtt	35'55	70'70	32'20	76'00	27'92	81'20	33'80	73'84

Sorszám	Az áru megnevezése	1884		1885		1886		1887	
		Beho- zatal	Kivi- tel	Beho- zatal	Kivi- tel	Beho- zatal	Kivi- tel	Beho- zatal	Kivi- tel
		millió forintokban							
2	Élelmezési és élvezeti tár- gyak:								
	az állatországból. . . .	11'58	71'65	12'98	73'27	8'47	86'66	9'48	78'88
	a növényországból. . .	32'67	93'22	44'66	104'59	29'61	102'85	27'96	102'11
	az ásványországból. . .	0'36	1'13	0'35	1'16	0'58	1'22	0'63	1'28
	Együtt	44'61	166'00	57'99	179'02	38'66	190'73	38'07	182'27
	Nyers anyagok összesen .	80'16	236'70	90'19	255'02	66'58	271'93	71'87	256'11
	B. Gyártmányok.								
1	A ruházat ipar készitmé- nyei és az ehhez tartozó segédanyagok	181'31	26'99	167'55	24'18	170'11	23'39	177'85	20'90
2	Különféle szerves anya- gokból készült munká- latok	84'66	21'13	78'18	19'25	78'18	19'53	82'73	19'00
3	Tápszerék és egyéb fo- gyasztási tárgyak	45'21	80'70	40'50	74'34	35'51	77'02	34'93	80'58
4	Vegyészeti termények. . .	24'08	7'35	22'16	10'55	20'51	14'49	20'07	12'23
5	A műipar készitményei. .	11'43	1'76	10'32	2'30	10'50	1'72	9'00	1'71
6	Gépek, eszközök, mű- és hangszerek, közlekedési eszközök	15'94	5'33	10'64	2'70	8'51	3'52	9'07	3'26
7	Fémek és fémárúk:								
	a) Vas és vasárúk	20'00	5'58	17'67	5'16	13'99	4'00	14'50	6'20
	b) Egyéb fémek és fém- árúk	3'61	1'08	3'51	0'82	3'81	0'86	3'63	1'31
8	Nem fémszerű készitmé- nyek ásványokból	14'00	2'23	8'17	1'53	8'54	1'39	9'95	1'28
	Gyártmányok összesen .	400'24	152'15	358'70	141'18	349'66	145'92	362'63	146'42
	Összes érték	480'40	388'85	448'89	396'15	416'24	417'85	434'50	402'53

Ezen kimutatásunk is szintén csak a tulajdonképeni árúkat öleli fel s nem terjeszkedik ki a nemesfémek és ércpénz forgalmára. A behozatalnak a nyers anyagok évről-évre csak kis részét képezik s ezek sorában az élelmezési és élvezeti cikkek meghaladják az ipari segédanyagok behozatalát, de az előbbieket folyvást csökkenő értéket mutatnak. A mi a behozatalt annyira emeli s árú-mérlegünket passivá teszi, az a ruházati ipar készitményeinek s az ahhoz szükséges segédanyagoknak nagy mérvű behozatala s itt ha 1885 és 1886-ban némi csökkenés állott is be, 1887-ben ismét emelkedéssel találkozunk. Legtöbb értékű árút élelmezési és élvezeti tárgyakból viszünk ki s itt ismét a növényországhoz tartozó van túlsúlyban az állatországhoz tartozó cikkek felett. Ipari segédanyagokból

hasonlóképen sokat viszünk ki, valamint a gyártmányok sorába tartozó tápszerek és egyéb fogyasztási tárgyakkól, hová első sorban a liszt, másod sorban pedig a szesz tartozik, mind a kettő tehát nem a tulajdonképeni műipar terméke.

Hogy a nyers anyagok és iparczikkék különböző osztályaihoz tartozó árúk mily arányban szerepelnek az összes behozatalban, illetőleg kivitelben, a következő százalékszámok mutatják :

[illegible]

A nyers anyagok és gyártmányok egyes osztályai szerint
érdekesnek láttuk az árúmérleget is felállítani:

Sorszám	Az áru megnevezése	1884		1885		1886		1887	
		Beho- zatali	Kivi- teli	Beho- zatali	Kivi- teli	Beho- zatali	Kivi- teli	Beho- zatali	Kivi- teli
		többlet, millió forintokban							
	A) <i>Nyers anyagok.</i>								
1	Ipari segédanyagok : az állatországból . . . a növényországból . . az ásványországból . .	— — 4'67	10'99 28'83 —	— — 5'04	18'11 30'78 —	— — 3'21	30'85 26'14 —	— — 3'22	16'53 26'80 —
	Együtt . . .	—	35'15	—	43'80	—	53'28	—	40'04
2	Élelmezési és élvezeti tar- gyak : az állatországból . . . a növényországból . . . az ásványországból . .	— — —	60'07 60'55 0'77	— — —	60'29 59'93 0'81	— — —	78'19 73'24 0'64	— — —	69'40 74'15 0'65
	Együtt	—	121'39	—	121'03	—	152'07	—	144'20
	Nyers anyagok összesen .	—	156'54	—	164'83	—	205'35	—	184'24
	B) <i>Gyártmányok.</i>								
1	A ruházati ipar készít- ményei és az ehhez tar- tozó segédanyagok . . .	154'32	—	143'37	—	146'72	—	156'95	—
2	Különféle szerves anya- gokból készült munká- latok	63'53	—	58'63	—	58'65	—	63'73	—
3	Tápszerek és egyéb fo- gyasztási tárgyak . . .	—	35'49	—	33'84	—	41'51	—	45'65
4	Vegyszeti termények . .	16'73	—	11'61	—	6'02	—	7'84	—
5	A műipar készítményei .	9'67	—	8'02	—	8'78	—	8'19	—
6	Gépek, eszközök, mű- és hangszerek, közlekedési eszközök	10'61	—	7'94	—	4'99	—	5'81	—
7	Fémek és fémárúk : a) Vas és vasárúk . . . b) Egyéb fémek és fém- árúk	14'42 — 2'53	— — —	12'51 — 2'69	— — —	9'99 — 2'95	— — —	8'30 — 2'32	— — —
8	Ném fémszerű készítmé- nyek ásványokból . . .	11'77	—	6'64	—	7'15	—	8'72	—
	Gyártmányok összesen .	248'09	—	217'57	—	203'74	—	216'21	—
	Összes érték . . .	91'55	—	52'74	—	—	1'61	31'97	—

A kivitel a nyers anyagok valamennyi csoportjánál erősen meghaladja a behozatalt; kivételt csak az ásványországból származó nyers anyagok képeznek, ezeknél főleg a nagy mérvű kőszén

és ásványolaj behozatal teszi passivá a mérleget. A mint forgalmunk a nyers anyagok valamennyi csoportjánál, egyet kivéve, activ mérleget mutat, a gyártmányoknál, egy csoport kivételével, a mérleg mindenütt passiv. Kivételt a tápszerek és egyéb fogyasztási tárgyak képeznek, hol főleg tekintélyes liszt kivitelünk erősen activvá teszi a mérleget. A többi gyártmányokból sokkal többet hozunk be, mint a mennyit kiviszünk, különösen a ruházati ipar készítményei s az ehhez tartozó segédanyagoknál mutatkozik megdöbbentő behozatali többlet.

Árúcsoportok. — Árúforgalmunkat az egyes árúcsoportok szerint részletezve a következő kimutatásban állítjuk szem elé. A vámtarifában fölvett 50 árúcsoport helyett azonban csak 49 árúcsoportot tüntetünk fel, minthogy a nemes fémek és ércpénzek forgalmát már előbb bemutattuk:

Főcs. sz.	Az árúcsoporthoz megnevezése	1884		1885		1886		1887	
		Behozatal	Kivitelt	Behozatal	Kivitelt	Behozatal	Kivitelt	Behozatal	Kivitelt
		millió forintokban							
1	Gyarmatárúk	7'48	0'70	7'29	0'54	10'62	2'18	9'46	2'25
2	Fűszerek	0'73	0'10	1'07	0'11	1'18	0'21	1'22	0'19
3	Déli gyümölcs	1'49	0'06	1'49	0'04	1'74	0'09	1'71	0'07
4	Cukor	11'97	4'91	10'18	5'75	12'02	4'57	10'04	5'31
5	Dohány	9 19	7'43	11'97	7'37	4'89	9'11	6'66	5'94
6	Gabona és hüvelyesek, liszt és őrlemények, rizs	19'74	130'30	28'57	132'81	10'95	136'05	9'59	134'49
7	Főzelék, gyümölcs, növények és növényrészek .	6 47	17 37	9'22	16'65	8'29	16'26	9'33	18'13
8	Vágó- és igásmarha . .	12'53	63'81	13'24	63'95	8'14	76'98	9'01	66'88
9	Más állatok	0'10	4'76	0'14	4'29	0'11	4'91	0'15	4'83
10	Állati termékek	8'04	14'16	6'21	17'17	4'84	14'88	5'91	14'67
11	Zsiradékok	2'56	4'23	1'71	4'45	1'51	4'51	1'86	4'53
12	Zsíros olajok	3'03	1'10	2'80	1'34	2'62	1'59	2'68	1'19
13	Italok	19'09	22'81	13'65	23'19	13'66	21'98	15'20	22'24
14	Eledelek	5'15	1'99	5'45	2'15	6'04	2'55	6'30	2'79
15	Fa, szén és tőzeg . . .	9'03	21'87	8'14	23'11	8'25	18'25	8'87	23'93
16	Esztergályos- és faragóanyagok	1'35	1'61	0'50	0'60	0'42	0'63	0'50	0'76
17	Ásványok	1'82	1'32	4'09	3'06	1'85	2'78	1'92	3'30
18	Gyógyszer- és illatszeranyagok	0'90	0'28	0'59	0'08	0'58	0'21	0'67	0'21
19	Festő- és cserzőanyagok	2'77	5'70	2'01	6'32	1'87	3'53	1'84	4'96
20	Mézgák és gyanták . .	0'97	0'09	0'63	0'07	0'62	0'09	0'67	0'16
21	Ásványolajok, továbbá barnaszén- és palakőkátrány	8'11	0'94	7'25	4'23	6'80	5'81	6'09	5'69

Főcs. sz.	Az árucsoport meg- nevezése	1884		1885		1886		1887	
		Beho- zatal	Kivi- tel	Beho- zatal	Kivi- tel	Beho- zatal	Kivi- tel	Beho- zatal	Kivi- tel
		millió forintokban							
22	Pamut, pamutfonalak és pamutárúk, lennel vegyesen is, de gyapju vagy selyem nélkül . .	61'09	5'11	53'01	4'78	56'33	5'44	59'41	4'74
23	Len, kender, juta és más külön meg nem nevezett növényi fonóanyagok, az ezekből készült fonalak és árúk, pamut, gyapju vagy selyem nélkül . .	24'27	2'63	25'95	3'24	25'72	3'24	27'57	2'51
24	Gyapju, gyapjufonál és gyapjuárúk, más fonóanyaggal vegyesen is, azonban selyem nélkül	55'72	16'95	49'60	19'11	48'88	29'70	52'08	21'04
25	Selyem és selyemárúk, egyéb fonóanyagokkal vegyesen is	21'71	2'16	24'16	2'46	24'48	2'42	25'04	2'47
26	Ruházatok, fehérnemű és pipereárúk, a papirosból, bőrből, kaucsukból és viaszos vászonból készült ilyféle árúk kivételével	28'73	11'40	24'82	9'65	24'68	8'66	25'73	7'88
27	Kefekötő- és szitakötőárúk	0'91	0'30	0'93	0'29	0'89	0'38	0'93	0'39
28	Árúk szalmából, hancsból, kákából, kókuszdiórosítból, fűből, nádból, szilánkból, széknádból, gyökerekből és effélékből	0'38	0'54	0'45	0'55	0'31	0'75	0'38	0'76
29	Papiros és papirosárúk .	5'36	1'81	5'29	1'61	5'76	1'75	6'35	1'94
30	Kaucsuk és guttapercha, valamint az ezekből való árúk	1'28	0'10	1'11	0'16	1'26	0'21	1'28	0'16
31	Viaszos vászon és viaszos tafota	1'14	0'02	0'99	0'04	1'38	0'13	1'49	0'04
32	Bőr és bőrárúk	30'85	5'85	28'42	4'70	30'51	6'25	33'89	6'57
33	Szücsárúk	2'25	1'27	2'20	1'14	2'59	1'84	2'88	1'34
34	Fa- és csontárúk	9'26	3'79	8'88	4'37	8'39	3'66	8'80	3'87
35	Üveg és üvegárúk	2'78	0'61	2'56	0'55	2'66	0'62	2'68	0'60
36	Kőárúk, azaz árúk kővekből, nem égetett földből, cementből és kőgyuradékból	8'02	1'01	2'90	0'59	3'14	0'37	4'04	0'11
37	Agyagárúk	3'08	0'59	2'56	0'39	2'55	0'39	3'03	0'49

Főcs. sz.	Az árucsoport megnevezése	1884		1885		1886		1887	
		Behozatal	Kiviteli	Behozatal	Kiviteli	Behozatal	Kiviteli	Behozatal	Kiviteli
		millió forintokban							
38	Vas és vasárúk	20'01	5'5	17'67	5'16	13'99	4'00	14'50	6'21
39	Nem nemes fémek és az ezekből való árúk . . .	3'60	1'08	3'52	0'82	3'80	0'85	3'64	1'31
40	Gépek és géprészek fából, vasból vagy nem nemes fémekből	10'27	3'44	6'79	2'04	4'93	2'68	5'60	2'26
41	Kocsik és hajók	1'57	1'21	0'80	0'15	0'49	0'32	0'29	0'37
42	Mű- és hangszerek, órák, apróárúk	32'27	6'85	28'30	5'74	25'46	4'29	25'07	4'18
43	Konyhasó	1'01	0'05	0'67	0'04	0'59	0'11	0'33	0'07
44	Vegyészeti segédanyagok	3'32	1'38	3'95	1'70	2'78	2'00	2'79	2'17
45	Vegyészeti árúk, gyógy-, festő- és illatszerek . .	4'35	2'85	3'72	2'20	3'86	1'82	4'07	1'95
46	Gyergya és szappan	2'21	0'35	2'01	0'29	1'96	0'27	1'87	0'25
47	Gyújtószerek	0'53	0'24	0'68	0'52	0'77	2'59	0'84	0'52
48	Irodalmi és műtárgyak	11'43	1'76	10'32	2'31	10'50	1'72	9'90	1'71
49	Hulladékok	0'48	4'38	0'48	4'27	0'58	4'22	0'84	4'15
	Összesen	480'40	388'85	448'89	396'15	416'24	417'85	434'50	402'53

Az árúmérleg állását az egyes árucsoportok szerint is érdekesnek látjuk bemutatni :

Fős. sz.	Az árucsoport megnevezése	1884		1885		1886		1887	
		Behozatali	Kiviteli	Behozatali	Kiviteli	Behozatali	Kiviteli	Behozatali	Kiviteli
		többször, millió forintokban							
1	Gyarmatárúk	6'78	—	6'75	—	8'44	—	7'21	—
2	Fűszerek	0'63	—	0'96	—	0'97	—	1'03	—
3	Déli gyümölcs	1'43	—	1'45	—	1'65	—	1'64	—
4	Cukor	7'06	—	4'43	—	7'45	—	4'73	—
5	Dohány	1'76	—	4'60	—	—	4'22	0'72	—
6	Gabona és hüvelyesek, liszt és őrlemények, rizs	—	110'56	—	104'24	—	125'10	—	124'90
7	Főzelék, gyümölcs, növények és növényrészek	—	10'90	—	7'43	—	7'97	—	8'80
8	Vágó- és igásmarha	—	51'28	—	50'71	—	68'84	—	57'82
9	Más állatok	—	4'66	—	4'15	—	4'80	—	4'68
10	Állati termékek	—	6'12	—	10'96	—	10'04	—	8'76
11	Zsiradékok	—	1'67	—	2'74	—	3'00	—	2'67
12	Zsíros olajok	1'33	—	1'46	—	1'03	—	1'49	—
13	Italok	—	3'72	—	9'54	—	8'32	—	7'04
14	Eledelek	3'16	—	3'30	—	3'49	—	3'51	—
15	Fa, szén és tőzeg	—	12'84	—	14'97	—	10'00	—	15'06

Fős. sz.	Az árucsoport megnevezése	1884		1885		1886		1887	
		Behozatali	Kiviteli	Behozatali	Kiviteli	Behozatali	Kiviteli	Behozatali	Kiviteli
		többszet, millió forintokban							
16	Esztergályos- és faragóanyagok	—	0'26	—	0'10	—	0'21	—	0'26
17	Ásványok	0'50	—	1'03	—	—	0'93	—	1'38
18	Gyógyszer- és illatszeranyagok	0'62	—	0'51	—	0'37	—	0'46	—
19	Festő- és cserzőanyagok .	—	2'93	—	4'31	—	1'66	—	3'12
20	Mézgák és gyanták . .	0'88	—	0'56	—	0'53	—	0'51	—
21	Ásványolajok, továbbá barnaszén- és palakókátrány	7'17	—	3'02	—	0'99	—	0'40	—
22	Pamut, pamutfonalak és pamutárúk, lennel vegyesen is, de gyapju vagy selyem nélkül . .	55'98	—	48'23	—	50'89	—	54'67	—
23	Len, kender, juta és más külön meg nem nevezett növényifonóanyagok, az ezekből készült fonalak és árúk, pamut, gyapju vagy selyem nélkül . .	21'64	—	22'71	—	22'48	—	25'06	—
24	Gyapju, gyapjufonál és gyapjuárúk, más fonóanyaggal vegyesen is, azonban selyem nélkül .	38'77	—	30'49	—	19'18	—	30'99	—
25	Selyem és selyemárúk, egyéb fonóanyagokkal vegyesen is	19'55	—	21'70	—	22'06	—	22'57	—
26	Ruházatok, fehérnemű és pipereárúk, a papirosból, bőrből, kaucsukból és viaszos vászonból készült ilyféle árúk kivételével	17'33	—	15'17	—	16'02	—	17'85	—
27	Kefekötő- és szitakötőárúk	0'61	—	0'64	—	0'51	—	0'54	—
28	Árúk szalmából, hánssból, kákából, kókuszdiórostból, fűből, nádból, szilánkból, széknádból, gyökerekből és éfélékből	—	0'16	—	0'10	—	0'44	—	0'38
29	Papiros és papirosárúk .	3'55	—	3'68	—	4'01	—	4'41	—
30	Kaucsuk és guttapercha, valamint az ezekből való árúk	1'18	—	0'95	—	1'05	—	1'07	—
31	Viaszos vászon és viaszos tafota	1'12	—	0'95	—	1'25	—	1'45	—

Focs. sz.	Az árucsoport meg- nevezése	1884		1885		1886		1887	
		Beho- zatali	Kivi- teli	Beho- zatali	Kivi- teli	Beho- zatali	Kivi- teli	Beho- zatali	Kivi- teli
		többlet, millió forintokban							
32	Bőr és bőráruk	25'00	—	23'72	—	24'26	—	27'32	—
33	Szűcsárúk	0'98	—	1'06	—	0'75	—	1'54	—
34	Fa- és csontárúk	5'41	—	4'46	—	4'73	—	4'93	—
35	Üveg és üvegárúk	2'17	—	2'01	—	2'04	—	2'08	—
36	Kőárúk, azaz árúk kövek- ből, nem égetett föld- ből, cementből és kő- gyuradékból	7'01	—	2'31	—	2'77	—	3'93	—
37	Agyagárúk	2'49	—	2'17	—	2'16	—	2'54	—
38	Vas és vasárúk	14'43	—	12'51	—	9'99	—	8'29	—
39	Nem nemes fémek és az ezekből való árúk	2'52	—	2'70	—	2'95	—	2'33	—
40	Gépek és géprészek fá- ból, vasból vagy nem nemes fémekből	6'83	—	4'75	—	2'25	—	3'34	—
41	Kocsik és hajók	0'36	—	0'65	—	0'17	—	—	0'08
42	Mű- és hangszerek, órák, apróárúk	25'42	—	22'56	—	21'17	—	20'89	—
43	Konyhasó	0'96	—	0'63	—	0'48	—	0'26	—
44	Vegyészeti segédanyagok	1'94	—	2'25	—	0'78	—	0'62	—
45	Vegyészeti árúk, gyógy- festő- és illatszerek	1'50	—	1'52	—	2'04	—	2'12	—
46	Gyertya és szappan	1'86	—	1'72	—	1'69	—	1'62	—
47	Gyujtószerke	0'29	—	0'16	—	—	1'82	0'32	—
48	Irodalmi és műtárgyak	9'67	—	8'01	—	8'78	—	8'19	—
49	Hulladékok	—	3'90	—	3'79	—	3'64	—	3'71
	Összesen	91'55	—	52'74	—	—	1'61	31'97	—

Fontosabb árúk. — Álljon itt végül a két millió forint értéket meghaladó árúk behozatala és kivitele:

Sorszám	Az áru megnevezése	1884	1885	1886	1887	Átlag 1884—87
		millió forintokban				
		a) Behozatal:				
1	Gyapjuszövetek	48'09	41'66	41'93	42'38	43'51
2	Pamutszövetek	41'83	36'86	39'77	41'34	39'95
3	Selyemszövetek	12'51	12'75	13'23	12'26	12'69
4	Finomított cukor	10'49	10'01	11'02	9'72	10'31
5	Leniszövetek	8'71	10'48	10'07	12'29	10'39
6	Pamutfonál	11'18	8'58	8'42	9'39	9'39
7	Kávé, nyersen, pörkölve és őrölve	7'23	7'01	10'22	9'09	8'39
8	Férfi ruházatok	9'26	7'21	7'43	8'95	8'21

Sorszám	Az áru megnevezése	1884	1885	1886	1887	Átlag 1884—87
		milió forintokban				
9	Bor hordókban	11'17	7'06	7'22	7'05	8'12
10	Női ruházatok	8'42	7'41	7'46	8'35	7'91
11	Rizs	5'74	11'94	6'33	6'10	7'54
12	Aranyműves árúk	8'37	7'45	6'23	6'37	7'10
13	Talpbőr	5'79	5'56	5'94	6'86	6'04
14	Zsebórák	7'48	6'35	5'53	4'70	6'01
15	Szalagok, paszománt se- lyemből	4'38	6'04	6'14	7'38	5'98
16	Sertés	7'01	6'62	4'51	5'35	5'87
17	Czipők és csizmák	5'66	5'41	6'09	6'59	5'93
18	Dohánygyártmányok	7'07	9'96	2'42	2'43	5'47
19	Lenvászon	4'66	5'18	5'22	6'49	5'29
20	Ezüstműves árúk	5'87	5'52	5'13	5'25	5'44
21	Finom bőrök és bőrárúk	5'09	3'71	4'79	6'60	5'05
22	Képek	6'16	4'51	4'41	4'16	4'81
23	Felső bőr	4'52	4'25	4'66	4'73	4'54
24	Fehérnemű	4'28	4'48	4'90	4'30	4'49
25	Bőröndös árúk	4'97	5'07	3'94	3'45	4'36
26	Aranypénz	3'23	4'56	3'70	5'13	4'15
27	Nyers ásványolaj	3'24	4'72	4'33	3'43	3'93
28	Kőszén	3'98	3'62	3'86	4'21	3'92
29	Drága- és féldrágakövek	7'56	2'12	2'41	3'25	3'43
30	Gyapju nyers állapotban	3'31	3'85	2'99	5'14	3'82
31	Pamutvászon	3'46	3'37	3'59	4'19	3'65
32	Könyvek	3'15	3'61	3'89	3'67	3'58
33	Aszalt szilva	1'92	3'93	3'55	4'21	3'40
34	Zsákok	3'39	3'17	3'32	3'44	3'33
35	Kalapok nemezből	3'55	3'42	3'32	2'89	3'29
36	Szőgek és csavarok	3'82	2'91	2'91	3'31	3'24
37	Fabutorok	3'26	3'21	3'04	3'16	3'17
38	Kukoricza	3'29	7'11	1'10	0'97	3'02
39	Nyers marhabőrök	3'79	2'94	2'69	2'44	2'96
40	Fűrészelt faárúk puhafából	3'31	2'71	2'69	2'75	2'87
41	Nyers dohány	2'12	2'00	2'48	4'23	2'71
42	Csipkék selyemből	2'93	3'12	2'45	2'28	2'69
43	Finomított ásványolaj	4'19	2'31	2'00	2'12	2'63
44	Ökör	1'99	3'68	2'21	2'67	2'64
45	Lenfonál	2'48	2'53	2'62	2'74	2'60
46	Szijgyártó árúk	2'13	2'18	2'08	2'37	2'19
47	Sör hordókban	2'09	2'07	2'06	2'31	2'13
48	Kötött árúk pamutból	1'98	1'81	2'18	2'32	2'07
49	Vas és aczél rudakban	2'53	2'05	1'66	1'80	2'01
b) K i v i t e l :						
1	Liszt	48'50	40'96	46'02	48'34	45'95
2	Buza	34'04	41'65	44'18	45'48	41'56
3	Sertés	35'01	32'87	43'80	38'11	37'45

Sorszám	Az árú megnevezése	1884	1885	1886	1887	Átlag 1884—87
		millió forintokban				
4	Ökör	20'76	22'14	23'81	22'20	22'28
5	Árpa	18'90	21'31	17'69	16'79	18'67
6	Gyapju, nyers állapotban	9'19	12'48	23'70	15'59	15'24
7	Bor hordókban	12'28	12'58	14'70	15'79	13'84
8	Donga	12'33	13'74	10'64	15'18	12'97
9	Rozs	9'01	8'10	7'09	7'88	8'02
10	Nyers dohány	7'23	6'76	8'82	5'83	7'16
11	Aszalt szilva	8'26	7'67	4'77	7'19	6'97
12	Zab	6'49	7'42	6'45	4'42	6'19
13	Kukoricza	5'87	6'40	7'70	4'72	6'17
14	Gyapjuszövet	6'72	6'21	5'25	4'95	5'78
15	Borszesz	7'66	7'77	3'95	2'99	5'59
16	Ágytollak	5'06	6'63	5'19	4'89	5'44
17	Finomított czukor	4'33	4'65	4'12	4'45	4'39
18	Férfi ruházatok	5'27	4'80	3'75	3'47	4'20
19	Ló	4'10	3'99	4'22	2'61	3'73
20	Tojás	2'38	4'03	3'90	4'56	3'72
21	Finomított ásványolaj	0'27	3'47	5'47	5'56	3'69
22	Juh és kecske	3'21	4'19	4'15	2'82	3'59
23	Pamutszövet	3'10	3'09	3'52	3'84	3'39
24	Cserzőháj	3'81	5'23	1'62	2'28	3'23
25	Női ruházatok	3'62	2'98	2'80	2'62	3'01
26	Fűrészelt faárú keményfából	2'82	1'94	1'69	2'77	2'30
27	Aranyműves árúk	3'09	2'70	1'66	1'56	2'25
28	Mindennemű leölt szárnyas	2'08	2'02	2'44	2'21	2'19
29	Disznózsir	2'15	2'20	2'20	2'40	2'15
30	Fűrészelt faárú puhafából	2'32	2'12	1'96	1'92	2'08

A behozatalban az 1884—87. évek átlagában 49 oly árú-cikk fordul elő, melynek értéke meghaladta a 2 millió forintot, a kivitelben ellenben csak 30 árúcikk. A behozatali árúk közül 38 ipari készítmény s csak 11 a nyers anyag, a kivitelben ellenben 19 a nyers anyag s csak 11 az ipari készítmény.

2. Az osztrák-magyar vámterület árúforgalma.

Összes forgalom. — Évkönyvünk mult évi folyamában közöltük a monarchia vámterületének árúforgalmát 1851-től kezdve, vagyis azon időszakról, midőn a vámsorompó, mely Magyarországot az osztrák örökös tartományoktól elválasztotta, leromboltatott. Ezuttal mellőzve az egyes évek adatait 5—5 évi átlagokban mutatjuk be a forgalom összesített eredményét; csakis 1881-től kezdve tüntetjük fel külön-külön ez egyes éveket:

É v	Behozatal	Kivitel	Összes forgalom	Behozatali többlet	Kiviteli
	nemes fémek nélkül millió ezüst forintokban				
átlag 1851—55 . . .	206'0	221'2	427'2	—	15'2
» 1856—60 . . .	238'7	239'8	478'5	—	1'1
» 1861—65 . . .	249'7	305'8	555'5	—	56'1
» 1866—70 . . .	350'1	399'9	750'0	—	49'8
» 1871—75 . . .	582'9	466'6	1,049'5	116'3	—
» 1876—80 . . .	562'4	655'3	1,217'7	—	92'9
1881	641'8	731'5	1,373'3	—	89'7
1882	654'2	781'9	1,436'1	—	127'7
1883	624'9	749'9	1,374'8	—	125'0
1884	612'6	691'5	1,304'1	—	78'9
1885	557'9	672'1	1,230'0	—	114'2
átlag 1881—85 . . .	618'3	725'4	1,343'7	—	107'1
1886	539'2	698'6	1,237'8	—	159'4

Összes forgalmunk minden quinquenniumban emelkedett a megelőzőhöz képest s 1881—85-ben érte el tetőpontját. Ez utóbbi évtödön belől azonban nem emelkedést, hanem érzékeny csökkenést tapasztalunk. 1882-ben forgalmunk addig meg sem közelített magasságot ért el, de ettől fogva a hanyatlás csaknem megszakitás nélkül tartott; mindössze az 1886. év forgalma emelkedett egy kevésbé az 1885. évvel szemben. Ez utóbbi megjegyzés csak az összes forgalomra áll, a behozatal 1886-ban is fogyott, úgy hogy 1876 óta sohasem volt oly alacsony, mint éppen a mondott évben.

Árúmérlegünk 36 év közül 28-ban activ volt, passiv csak 1856—58-ig és 1870—74-ig. Az utóbbi évtized alatt a kiviteli többlet roppant összegeket képvisel s 1886-ban 159'4 millió forinttal soha nem tapasztalt magasságra szökött. Az 1886. évi kereskedelmi mérleg rendkívül kedvező alakulására, a mint a hivatalos forrásmű megjegyzi, a következő fontosabb körülmények voltak hatással: a gabonabehozatal megakadályozása Romániából, a gyapjú és sertés áremelkedése és nagyobb kivitele, továbbá számos gyártmány behozatalának csökkenése, számos ipari készítmény kivitelének egyidejű emelkedésével.

Forgalom határok szerint. — Monarchiánk árúforgalmi statisztikája nem jegyzi fel a külkereskedelmi forgalom árucikkeinek sem rendeltetési sem származási helyét, az adatokat csak a határok szerint csoportosítja, melyeken keresztül az árucikk

Külforgalmunknak jóval több mint fele útját a német határokon keresztül veszi. Kétségtelen, hogy ezen árúk tulnyomó része a két vámterületnek egymással való kölcsönös forgalmára esik, de azért a német határokon keresztül menő árúknak egy nagyon számot tevő része Németországot csak transito útnak használja s Franciaországból, Angliából, Belgiumból, Németalföldről és a tengerentúli országokból ered, vagy oda igyekszik. Az orosz, román, szerb és olasz határon keresztül menő forgalom csaknem kizárólag ugyanazon országokat illeti, a svájci határon keresztül azonban már sok francia árúcikk veszi útját, és viszont. Trieszten át főleg Levantéval és Olaszországgal folyik élénk forgalom, Fiumén át pedig leginkább a nyugoteurópai kikötőkkel.

Bár forgalmunk irányáról nagyjából tájékozva vagyunk, árucserénket a különböző országokkal a közös áruforgalmi statisztikából számokban kifejezni nem tudjuk. Megkísértettünk ezért a különböző államok áruforgalmi statisztikájából, hol a be- és kivitelt országok szerint találtuk részletezve, egy kimutatást állítani össze, mely monarchiánk forgalmát a különböző országokkal számszerűleg is feltüntesse; de önként értetődik, hogy ez a kimutatás legjobb esetben is csak távolról közelíti meg a valóságot, mert az árúk származási és rendeltetési helyeül, még ott is a hol ez följegyeztetik, igen sok esetben csak azon ország vétetik, honnan az árú közvetlenül jött, vagy hová közvetlenül ment, következésképp megbízható eredményre ezen az úton sem juthatunk.

Ily fentartással álljon itt monarchiánk külkereskedelmi forgalma a különböző országok áruforgalmi statisztikája szerint:¹⁾

¹⁾ Statistik des deutschen Reichs. Band LV., LXI, Neue Folge 10, 15, 20. — Commercio del Regno d'Italia. 1876, 1879, 1884, 1887. — Tableau gén. du comm. de la Roumanie avec les pays étrangers 1880, 1883, 1886. — Regatul Romaniei Monitorul Oficial 1888. No. 11. és No. 120. — Statistical abstr. for the several colonial and other possessions of the United Kingdom from 1872. to 1886. London: 1887. — Statistik des Waarenverkehrs der Schweiz 1887. — Stat. abstr. for the United Kingdom from 1873. to 1887. London 1888. — Tableau gén. du comm. de la France 1876. 1887. — Le commerce extérieur de l'Egypte 1884. 1886. — Stat. abstr. of the United Stat. 1887. Washington: 1888. — Commerce de la Grèce avec les pays étr. 1887. Athènes 1888. — Statistique de la Belgique. Tableau gén. du comm. 1882., 1886. — Továbbá: Stat. abstr. for the principal and other foreign countries in each year from 1876. to 1885/86. London 1888. — The statesman's year-book for the year 1885—88. — Hofkalender 1884—87.

Sorszám	Az ország neve	Á t l a g		1886- ban	1887- ben	Á t l a g		1886- ban
		1876— 80-ban	1881— 85-ben			1876— 80-ban	1881— 85-ben	
		összesen ezer forintokban				az összes behozatal illetőleg összes kivitel, ‰-ában		
Behozatal az osztrák-magyar vámterületre:								
1	Németország . . .	1) —	158,765	142,960	—	—	25'68	26'51
2	Olaszország ²⁾ . . .	71,321	51,827	38,110	38,133	12'68	8'38	7'07
3	Oroszország ³⁾ . . .	40,422	29,988	23,584	—	7'19	4'85	4'38
4	Románia ²⁾	30,642	29,799	13,871	8,492	5'45	4'82	2'57
5	Britt-Kelet-India ²⁾	15,118	23,715	20,151	—	2'69	3'84	3'74
6	Svájcz	—	4)14,901	14,332	15,268	—	2'41	2'66
7	Szerbia	—	5)13,359	14,167	—	—	2'16	2'62
8	Nagy-Brit. és Irhon	10,948	12,170	13,434	12,288	1'93	1'97	2'49
9	Törökország	—	6)10,389	10,055	—	—	1'68	1'87
10	Franciaország . . .	9,024	10,088	6,440	7,920	1'61	1'63	1'20
11	Egyiptom	4,489	5,900	6,201	—	0'80	0'95	1'15
12	Éj.-Am. Egy.-Áll. ⁷⁾	5,038	4,767	4,095	1,428	0'90	0'77	0'76
13	Görögország ²⁾ . . .	8) 3,955	9) 3,242	10) 2,710	2,710	0'70	0'52	0'50
14	Belgium	1,222	2,004	1,566	—	0'22	0'32	0'29
15	Britt-Ceylon ²⁾ . . .	3,136	1,793	868	—	0'56	0'29	0'16
16	Bulgária	—	11) 833	978	—	—	0'14	0'18
17	Németalföld	11	342	1,126	—	—	0'06	0'21
18	Algír	146	159	145	96	0'03	0'03	0'02
Együtt . .		—	374,041	314,793	—	—	60'50	58'38
Kivitel az osztrák magyar vámterületről:								
1	Németország . . .	1) —	222,130	201,768	—	—	30'62	28'88
2	Olaszország ²⁾ . . .	86,039	84,673	89,838	100,330	13'13	11'67	12'86
3	Románia ²⁾	54,229	53,920	37,407	21,370	8'28	7'43	5'86
4	Franciaország . . .	31,744	47,992	43,160	39,640	4'84	6'02	6'18

¹⁾ Németország csak 1880. óta mutatja ki külforgalmának értékét országok szerint részletezve.

²⁾ A nemes fémek forgalmát is beleértve. — Britt-Kelet-Indiában az év márczius 31-én végződik.

³⁾ Érczrubeleket vettünk az átszámítás alapjául.

⁴⁾ 1885—87-es átlag; Svájcz csak 1885. óta mutatja ki külkereskedelmi forgalmának értékét.

⁵⁾ 1884—86-os átlag.

⁶⁾ 1881/82. és 1883/84-től 1885/86-ik évekre terjedő 4 éves átlag. Törökországban az év márczius 14-étől márczius 13-áig számítottak.

⁷⁾ Az év június 30-án végződik.

⁸⁾ 1876—80-as átlag helyett az 1875-ik év adatai.

⁹⁾ Megfelelő adatok hiányában ide az 1881. és 1883-ik évek átlagát vettük fel.

¹⁰⁾ 1887-ben.

¹¹⁾ 1882—84-es átlag.

Sorszám	Az ország neve	Á t l a g		1886- ban	1887- ben	Á t l a g		1886- ban
		1876— 80-ban	1881— 85-ben			1876— 80-ban	1881— 85-ben	
		Összesen ezer forintokban				az összes behozatal illetőleg összes kivitel ‰-ában		
5	Törökország. . . .	—	¹⁾ 34,325	37,584	—	—	4'74	5'38
6	Svájcz	—	²⁾ 32,769	36,710	35,356	—	4'52	5'26
7	Oroszország ³⁾ . . .	25,453	25,440	16,208	—	3'89	3'51	2'32
8	Nagy-Brit. és Irhon	14,358	19,486	16,215	15,862	2'19	2'69	2'32
9	Szerbia	—	⁴⁾ 13,242	14,660	—	—	1'83	2'10
10	Görögország ⁵⁾ . .	⁶⁾ 6,345	⁷⁾ 11,834	⁸⁾ 6,935	6,935	0'97	1'63	0'99
11	Egyiptom	6,273	9,654	9,435	—	0'96	1'33	1'35
12	Éj.-Am. Egy.-Áll. ⁹⁾	1,470	8,463	13,772	17,890	0'22	1'16	1'97
13	Bulgária	—	5,811	6,822	6,106	—	0'80	0'98
14	Britt-Kel-India ⁵⁾	1,274	5,674	6,533	—	0'20	0'78	0'93
15	Spanyolország ⁵⁾ .	66	1,467	¹⁰⁾ 1,645	—	0'01	0'20	0'24
16	Algír	612	517	867	715	0'09	0'07	0'12
17	Belgium	674	446	366	—	0'10	0'06	0'05
18	Németalföld	562	217	461	—	0'09	0'03	0'07
19	Britt-Ceylon ⁵⁾ . .	36	161	166	—	—	0'02	0'02
Együtt . . .		—	578,221	540,532	—	—	79'71	77'38

Az utolsó sorban közölt percentszámok is mutatják, hogy az itt kimutatott érték vámterületünknek nem képviseli egész forgalmát, hanem annak a bevitelnél 58'38—60'50, a kivitelnél 77'38—79'71‰-át. Ennek oka nem csupán abban rejlik, hogy nincs felsorolva mindazon ország, melylyel vámterületünk kereskedelmi forgalomban áll, hanem abban is, hogy, a mint előbb említettük, az országok nem tudják pontosan megjelölni az árúk származási és rendeltetési helyét. Például a mi Angliából, Belgiumból, Németalföldről, Franciaországból s Éjszak-Amerikából Németországon keresztül jön hozzánk, annak egy jó része a nevezett országok áruforgalmában, valószínűleg, nem úgy szerepel, mint kivitel az Osztrák-Magyar

¹⁾ 1881/82 és 1883/84-től 1885/86-ik évekre terjedő 4 éves átlag. Törökországban az év márczius 14-étől márczius 13-áig számítatik.

²⁾ 1885—87-es átlag; Svájc csak 1885 óta mutatja ki külkereskedelmi forgalmának értékét.

³⁾ Érczrubeleket vettünk az átszámítás alapjául.

⁴⁾ 1884—86-os átlag.

⁵⁾ A nemes fémek forgalmát is beleértve. Britt-Kelet-Indiában az év márczius 31-én végződik.

⁶⁾ 1876—80-as átlag helyett az 1875-ik év adatai.

⁷⁾ Megfelelő adatok hiányában ide az 1881. és 1883-ik évek átlagát vettük fel.

⁸⁾ 1887-ben.

⁹⁾ Az év június 30-án végződik.

¹⁰⁾ 1885-ben.

monarchiába, hanem mint Németországba, ezen árukat azonban Németország átvitelnek tekinti s a szabad forgalomból származó kivitelébe bele nem foglalja, következőleg kimaradnak itt is, ott is. Az is fontos különbség, hogy saját áruforgalmi statisztikánk az értéket papírpénzben mutatja ki, a ránk nézve legfontosabb külföldi országok ellenben arany értékben.

A fentebbi adatok alapján árumérlegünk következőleg alakul:

Sorszám	Az ország neve	A z o s z t r á k - m a g y a r v á m t e r ü l e t							
		behozatali többlete				kiviteli többlete			
		á t l a g		1886- ban	1887- ben	á t l a g		1886- ban	1887- ben
		1876— 80-ban	1881— 85-ben			1876— 80-ban	1881— 85-ben		
		e z e r f o r i n t o k b a n							
1	Britt-Kel.-India .	13,844	18,041	13,618	—	—	—	—	—
2	Oroszország . .	14,969	4,548	7,376	—	—	—	—	—
3	Britt-Ceylon . .	3,100	1,632	702	—	—	—	—	—
4	Belgium	548	1,558	1,200	—	—	—	—	—
5	Németalföld . .	—	125	665	—	551	—	—	—
6	Szerbia	—	117	—	—	—	—	493	—
7	Algír	—	—	—	—	446	358	722	619
8	É.-Am. Egy.-Áll.	3,568	—	—	—	—	3,696	9,677	16,462
9	Egyiptom	—	—	—	—	1,784	3,754	3,234	—
10	Bulgária	—	—	—	—	—	4,978	5,844	—
11	N.-Brit. és Irhon	—	—	—	—	3,410	7,316	2,781	3,574
12	Görögország . .	—	—	—	—	2,390	8,592	4,225	4,225
13	Svájc	—	—	—	—	—	17,868	22,378	25,088
14	Törökország . .	—	—	—	—	—	23,936	27,529	—
15	Románia	—	—	—	—	23,587	24,121	23,536	12,878
16	Olaszország . .	—	—	—	—	14,718	32,846	51,728	62,197
17	Franciaország .	—	—	—	—	22,720	37,904	36,720	31,720
18	Németország . .	—	—	—	—	—	63,365	58,808	—
Együtt .		—	26,021	23,561	—	—	228,734	247,675	—

E szerint monarchiánk árumérlege jelentékenyen csak Kelet-Indiával (Britt-Ceylont is ideértve) és Oroszországgal szemben passiv s némileg Belgiummal szemben, Szerbiával és Németalfölddel szemben már nagyon kevésé s nem állandóan. Éjszak-Amerikával szemben korábban szintén passiv volt, ujabban azonban mind erősebben aktívá lett.¹⁾ Nagy mértékben activ Német-, Olasz- és Franciaországgal szemben. Kereskedelmi mérlegünk activ tételéi azonban itt túlságos nagynak vannak feltüntetve, mit részint az okoz, hogy

¹⁾ Megemlítjük itt, minthogy rá visszatérni úgy sem lesz többé alkalmunk, hogy vámterületünknek Éjszak-Amerikába irányuló kivitelében ujabban a következő árucikkek képviselnek legnagyobb értéket: aszalt gyümölcs, gombok, üvegárúk, len- és pamutárúk, porcellán- és agyagárúk, pipere- és apróárúk, nyers borkő, selyem és bársony, rovarpor, gyapjúárúk.

kereskedelmünk az itt meg nem nevezett országokkal szemben valószínűleg passiv, részint pedig azon, már fentebb is említett körülmény, hogy a különböző országok áruforgalmi kimutatásaiból megállapított összeg kisebb a valóságnál s különösen a behozatalnál jóval kisebb. Ezért a fentebbi kimutatásnak mintegy kiigazításul közöljük a tényleges árúmérleget is, a mint az az egyes határokon keresztül ment forgalom szerint alakult:

A határ neve	Behozatali többlet			Kiviteli többlet		
	átlag 1876—85-ben	1885- ben	1886- ban	átlag 1876—85-ben	1885- ben	1886- ban
	millió ezüst forintokban					
Németbirodalom:						
Dél-Németország . . .	—	—	—	46·7	3·7	10·3
Szászország	2·2	—	—	—	23·4	40·4
Poroszország	—	—	—	3·5	8·7	13·2
Együtt	—	—	—	48·0	35·8	63·9
Olaszország	—	—	—	21·0	28·4	24·3
Svájc	—	—	—	3·9	24·0	29·9
Románia	—	0·8	—	8·6	—	24·3
Oroszország	—	—	3·0	3·6	0·3	—
Szerbia	} 0·1	0·1	—	}	—	2·7
Törökország		0·2	0·1		—	—
Montenegró		0·2	0·2		—	—
Szárazföldi határok összesen . . .	—	—	—	85·0	87·2	141·8
Trieszt	—	—	—	9·1	7·1	5·3
Fiume és egyéb kikötők	—	—	—	6·0	19·9	12·3
Tengeren összesen . . .	—	—	—	15·1	27·0	17·6
Mindössze	—	—	—	100·1	114·2	159·4

Nyers anyagok és gyártmányok. — Az osztrák-magyar vámterület behozatalát és kivitelt a nyers anyagok és gyártmányok főbb csoportjai szerint a következő összeállítás mutatja:

Sorszám	Az áru megnevezése	Behozatal			Kivitel		
		átlag 1876— 85-ben	1885- ben	1886- ban	átlag 1876— 85-ben	1885- ben	1886- ban
		millió forintokban					
	A) <i>Nyers anyagok.</i>						
1	Ipari segédanyagok:						
	az állatországból	75·3	68·3	77·8	56·9	51·8	62·9
	a növényországból	93·8	102·9	103·7	76·7	90·6	76·9
	az ásványországból	16·2	18·5	19·3	20·4	28·4	27·6
	Együtt	185·3	189·7	200·8	154·0	170·8	167·4

Sorszám	Az áru megnevezése	Behozatal			Kivitel		
		átlag 1876— 85-ben	1885- ben	1886- ban	átlag 1876— 85-ban	1885- ben	1886- ban
		millió forintokban					
2	Élelmezési és élvezeti cikkek:						
	az állatországból	25'2	17'5	16'2	60'9	44'6	60'5
	a növényországból	95'7	91'2	71'8	102'0	86'5	86'2
	az ásványországból	0'3	0'3	0'4	1'9	2'4	2'6
	Együtt	121'2	109'0	88'4	164'8	133'5	149'3
	Nyers anyagok összesen	306'5	298'7	289'2	318'8	304'3	316'7
	B) Gyártmányok,						
1	A szövőipar készítményei	101'9	84'0	86'6	75'7	69'1	73'5
2	Készítmények különféle szerves anyagokból	47'6	42'6	41'8	88'4	98'0	102'9
3	Tápszerek	29'4	28'5	27'4	116'0	109'5	108'3
4	Vegyészeti termékek	42'3	38'6	34'8	22'0	24'8	23'8
5	Fémek és fémárúk	22'4	21'0	18'9	23'4	17'7	18'5
6	Műipari készítmények	14'9	15'7	15'3	9'1	8'9	8'2
7	Gépek, szerszámok, járművek, műszerek	14'0	15'2	11'7	12'1	8'1	8'7
8	Készítmények nem fémszerű ásványokból	11'3	13'6	13'5	24'9	31'7	33'0
	Gyártmányok összesen	283'8	259'2	250'0	371'6	367'8	381'9
	Összes érték	590'3	557'9	539'2	690'4	672'1	698'6

Láttuk előbb Magyarország külön áruforgalmánál, hogy a behozatalban a gyártmányok, a kivitelben pedig a nyers anyagok birnak túlnyomósággal; a monarchia áruforgalmánál épen ellenkezőt látunk, habár nem oly élesen kidomborodva. Nyers anyagokból különösen az ipari segédanyagok behozatala rúg igen sokra s itt még emelkedést is látunk, ellenben az élelmezési és élvezeti cikkek behozatalánál, melyek különben sem érték el az ugyanazon árukból való kivitt, folytonos a hanyatlás. Az iparhoz szükséges nyers anyagok behozatalában legnagyobb értéket képvisel a pamut, gyapjú, kender és len és a dohánylevelek; az élelmi és élvezeti cikkek behozatalában pedig a gabonán kívül főleg a kávé, rizs, fűszerek, déligyümölcsök és tea. A gyártmányok behozatalában legtöbbré rúgnak a szövőipar készítményei, kivitelében pedig a tápszerek, melyek közül ki kell emelnünk a lisztet, czukrot és szeszt.

A behozatal és kivitel arányát különben a következő kimutató világítja meg, melyben kimutatjuk, hogy a különböző árucsoportoknál az összes forgalom értékéből hány százalék esik a behozatalra s külön a kivitelre:

Sorszám	Az árú megnevezése	A behozatalra			A kivitelre		
		átlag 1876—85-ben	1885-ben	1886-ban	átlag 1876—85-ben	1885-ben	1886-ban
		esett százalék					
	A) <i>Nyers anyagok.</i>						
1	Ipari segédanyagok :						
	az állatországból	56'96	56'87	55'29	43'04	43'13	44'71
	a növényországból	55'01	53'18	57'42	44'99	46'82	42'58
	az ásványországból	44'26	39'45	41'15	55'74	60'55	58'85
	Együtt	54'61	52'62	54'54	45'39	47'38	45'46
2	Élelmezési és élvezeti cikkek :						
	az állatországból	29'27	28'18	21'12	70'73	71'82	78'88
	a növényországból	48'41	51'32	45'44	51'59	48'68	54'56
	az ásványországból	13'64	11'11	13'33	86'36	88'89	86'67
	Együtt	42'38	44'95	37'19	57'62	55'05	62'81
	Nyers anyagok összesen	49'02	49'54	47'73	50'98	50'46	52'27
	B) <i>Gyártmányok.</i>						
1	A szövőipar készítményei	57'38	54'87	52'45	42'62	45'13	47'55
2	Készítmények különféle szerves anyagokból	35'00	30'30	28'89	65'00	69'70	71'11
3	Tápszerek	20'22	20'65	20'19	79'78	79'35	79'81
4	Vegyészeti termékek	65'79	60'88	59'39	34'21	39'12	40'61
5	Fémek és fémárúk	48'91	54'26	50'58	51'09	45'74	49'47
6	Műipari készítmények	62'08	63'82	65'11	37'92	36'18	34'89
7	Gépek, szerszámok, járművek és műszerek	53'64	65'24	57'35	46'36	34'76	42'65
8	Készítm. nem fémszerű ásványokból	31'22	30'02	29'03	68'78	69'98	70'97
	Gyártmányok összesen	43'30	41'24	39'56	56'70	58'66	60'44
	Összes érték	46'09	45'36	43'56	53'91	54'64	56'44

Legnagyobb százalék esik a behozatalra a műipari készítmények, a vegyészeti termékek, továbbá a gépek, szerszámok, járművek és műszerek forgalmánál, az 1876—85. évek átlagában a szövőipari készítmények forgalmánál is nagy rész esett a behozatalra, itt azonban a kivitel a behozatal rovására ujabban erősen tért kezd foglalni. A kivitel túlnyomósága legerősebben nyilatkozik az ásványországból került élelmezési és élvezeti cikkeknek, az iparilag készített tápszereknek, az állatországból került élelmi cikkeknek s a különböző szerves anyagokból és nem fémszerű ásványokból készített gyártmányoknál.

A következő táblázaton feltüntetjük, hogy a behozatalban és kivitelben mily arányban szerepelnek a nyers anyagok és gyártmányok különböző osztályai szerint csoportosított árúk :

Sorszám	Az árú megnevezése	Behozatal			Kivitel		
		átlag 1876-85-ben	1885-ben	1886-ban	átlag 1876-85-ben	1885-ben	1886-ban
		a behozatal, illetőleg kivitel összes értékének %-ában					
	A) Nyers anyagok.						
1	Ipari segédanyagok :						
	az állatországból	12'76	12'24	14'43	8'24	7'71	9'00
	a növényországból	15'89	18'44	19'23	11'11	13'48	11'01
	az ásványországból	2'75	3'32	3'58	2'96	4'22	3'95
	Együtt	31'40	34'00	37'24	22'31	25'41	23'96
2	Élelmezési és élvezeti czikkek :						
	az állatországból	4'27	3'14	3'00	8'82	6'64	8'66
	a növényországból	16'21	16'35	13'32	14'77	12'87	12'34
	az ásványországból	0'05	0'05	0'07	0'28	0'36	0'37
	Együtt	20'53	19'54	16'39	23'87	19'87	21'37
	Nyers anyagok összesen	51'93	53'54	53'63	46'18	45'23	45'33
	B) Gyártmányok.						
1	A szövőipar készítményei	17'26	15'06	16'06	10'96	10'28	11'24
2	Készítmények különféle szerves anyagokból	8'06	7'64	7'75	12'80	14'58	14'73
3	Tápszerek	4'98	5'11	5'08	16'80	16'29	15'50
4	Vegyészeti termékek	7'17	6'92	6'46	3'19	3'69	3'41
5	Fémek és fémárúk	3'80	3'76	3'51	3'39	2'63	2'65
6	Műipari készítmények	2'52	2'81	2'84	1'32	1'32	1'17
7	Gépek, szerszámok, járművek és műszerek	2'87	2'72	2'17	1'75	1'21	1'25
8	Készítmények nem fémszerű ásványokból	1'91	2'44	2'50	3'61	4'72	4'72
	Gyártmányok összesen	48'07	46'46	46'37	53'82	54'72	54'67
	Összes érték	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00

Fontosabb árúk. — Azon árúcikkeket, melyek a behozatalban és kivitelben nagyobb értékkel szerepelnek, az utóbbi évtizedről külön megnevezve is kimutatjuk :

Sorsz.	Az árú megnevezése	1877-ben	1878-ban	1879-ben	1880-ban	1881-ben	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban
		kereskedelmi érték millió forintokban									
		a) Behozatal:									
1	Pamut és pamut-hulladék	33'2	34'1	40'8	42'7	44'8	44'0	53'2	50'3	47'2	45'8
2	Gyapju	34'6	32'4	34'8	36'6	40'9	40'2	38'5	39'8	27'5	32'7
3	Kávé	37'2	37'9	17'4	27'8	31'0	31'3	27'9	26'3	26'1	31'2
4	Nyers bőrök	14'0	12'7	23'7	22'2	22'2	22'0	21'6	20'7	20'4	22'9

Sorsz.	Az áru megnevezése	1877- ben	1878- ban	1879- ben	1880- ban	1881- ben	1882- ben	1883- ban	1884- ben	1885- ben	1886- ban
		kereskedelmi érték millió forintokban									
5	Selyem és selyem- hulladék	12'8	14'0	16'5	15'6	16'9	17'9	18'5	17'7	14'8	19'6
6	Dohánygyártm. . .	12'4	13'1	13'5	17'2	14'3	13'1	6'7	16'0	17'2	16'7
7	Dohánylevelek . .	8'9	8'8	8'5	10'5	9'6	10'5	11'3	12'5	15'7	16'1
8	Bőr	14'6	18'4	22'2	17'3	19'3	20'4	15'7	14'7	14'8	14'5
9	Gabona	44'4	38'0	37'1	65'2	51'7	51'7	36'9	36'9	39'9	14'4
10	Pamutfonál	19'7	21'4	16'3	17'9	16'9	18'9	19'6	18'5	13'4	14'4
11	Ásványszén	6'0	5'3	9'0	9'3	9'2	11'1	10'8	12'4	12'5	13'7
12	Gyapjufonál	11'8	11'2	13'6	13'7	14'2	14'9	13'0	14'7	12'3	13'6
13	Vágómarha	41'6	25'1	19'7	11'0	17'3	16'1	20'9	15'0	14'5	13'3
14	Gyapjuárúk	15'8	20'1	19'6	21'0	21'4	22'4	19'3	18'0	13'8	13'3
15	Len	11'5	9'1	11'8	10'1	11'2	11'3	11'5	12'8	11'7	13'0
16	Selyemárúk	15'1	17'4	15'3	16'2	18'6	17'1	15'1	14'7	12'6	11'9
17	Festő- és cserző- anyagok	11'7	12'3	15'4	11'9	14'1	15'2	12'7	14'0	12'6	11'7
18	Könyvek és folyóir.	7'6	7'5	8'7	8'6	9'3	9'6	9'7	9'2	9'7	10'6
19	Apróárúk és órák .	9'5	10'9	14'4	12'4	13'6	12'2	10'7	11'5	10'8	9'9
20	Gépek és géprészek	6'9	8'3	9'4	10'9	13'8	19'7	16'0	17'1	11'9	9'7
	Összesen	369'3	358'0	367'7	398'1	409'8	419'6	389'6	392'8	359'4	349'0
	Egyéb árúk	186'0	194'1	188'9	215'4	232'0	234'6	235'3	219'8	198'5	190'2
	Mindössze	555'3	552'1	556'6	613'5	641'8	654'2	624'9	612'6	557'9	539'2
b) K i v i t e l :											
1	Gabona	115'2	95'8	94'8	75'7	80'9	119'9	79'7	62'6	64'9	63'1
2	Fa	41'0	39'0	43'0	44'8	46'7	51'5	62'4	61'4	62'6	50'2
3	Czukor	41'5	43'0	57'0	58'4	74'8	65'2	70'0	61'6	50'7	48'3
4	Apróárúk és órák .	35'5	46'9	40'0	35'7	38'5	44'5	42'1	47'9	44'6	44'9
5	Vágómarha	75'6	46'3	33'0	35'8	52'7	50'8	53'1	32'4	27'1	38'8
6	Gyapjuárúk	20'8	25'1	27'6	24'4	30'3	30'0	26'2	26'6	21'8	27'4
7	Őrlmények	39'1	50'9	47'8	24'6	23'9	32'0	31'4	21'8	24'2	24'6
8	Gyapju	25'3	16'9	15'2	26'5	20'0	20'6	24'8	22'1	14'1	24'5
9	Bőrárúk	13'0	16'5	11'7	14'0	15'1	17'8	16'9	16'7	17'8	21'3
10	Üveg és üvegárúk .	13'7	13'6	15'3	18'1	16'8	20'1	21'5	21'7	19'9	19'4
11	Bor	4'2	5'1	7'1	15'5	8'9	9'2	9'5	10'9	14'0	17'7
12	Ásványszén	10'2	8'8	9'8	12'1	12'1	12'2	15'1	15'4	15'7	17'4
13	Faárúk	10'2	11'5	13'2	15'9	15'9	17'5	17'6	17'4	17'7	17'1
14	Papir és papirárúk	9'6	10'3	9'2	7'9	8'9	7'9	8'5	10'0	11'5	12'8
15	Vas és vasárúk . .	17'1	18'4	19'1	24'6	22'0	16'7	11'8	11'6	11'1	11'9
16	Lenfonalak	6'9	7'0	9'6	6'9	8'2	9'1	8'7	9'5	11'7	11'3
17	Tojás	4'8	5'2	6'2	5'5	5'9	4'9	6'8	6'3	8'7	11'3
18	Különféle ásványok	3'0	2'8	6'8	8'2	10'6	13'6	12'1	13'9	12'5	10'5
19	Nyers bőrök	6'6	5'0	9'6	12'1	12'5	12'3	11'3	11'6	10'9	10'0
20	Zsiradékok	8'0	7'7	9'3	10'8	11'0	10'5	8'0	7'0	9'5	9'8
	Összesen	501'3	475'8	485'3	477'5	515'7	566'3	537'5	488'4	471'0	492'3
	Egyéb árúk	165'3	178'9	198'7	198'5	215'8	215'6	212'4	203'1	201'1	206'3
	Mindössze	666'6	654'7	684'0	676'0	731'5	781'9	749'9	691'5	672'1	698'6

A behozatalban legnagyobb értéket két ipari nyers anyag, a pamut és gyapju képvisel; míg a kiviteli árúczikkek élén a gabona áll. A lefolyt évtized alatt a kimutatott 20—20 áru értékében nagy változásokat látunk. Legyen elég, ha egy párra rámutatunk. Így a behozott gabona értéke 1877-től 1886-ig 44·4 millióról 13·3 millióra szállt, a behozott vágómarháé 41·6 millióról 13·3 millióra s ugyancsak a kivitt gabonáé 115·2 millióról 63·1 millióra, a vágómarháé 75·6 millióról 38·8 millióra. Ezzel ellentétben a behozott ásványszén 6·0 millióról 13·7 millióra, a behozott dohánylevelek 8·9 millióról 16·1 millióra; a kivitt bor 4·2 millióról 17·7 millióra, a kivitt tojás 4·8 millióról 11·3 millióra emelkedett. A fentebbi kimutatásban természetesen csak azon árúczikket tüntettük fel, melyek 1886-ban legnagyobb értéket képviseltek s oly árúczikkek, melyek korábban nagy összegre rúgtak, de később leszáltak, helyet abban nem foglalnak. Így például a czukorbehozatal az ötvenes években igen nagy volt, de a belföldi répaczukorgyártás kifejlődésével mindinkább apadt s ma már egészen jelentéktelen, következőleg a fentebbi kimutatásban nem is található.

Az árúforgalom mennyisége. — A behozott és kivitt árúk mennyiségét, a három utolsó számjegy elhagyásával, vagyis ezer métermázsákban a következő összeállítás mutatja:

É v	Beho- zatal	Kivi- tel	Kiviteli többslet	É v	Beho- zatal	Kivi- tel	Kivi- teli többslet
	ezer métermázsákban				ezer métermázsákban		
1867	11,871	37,329	25,458	1876	30,945	62,833	31,888
1868	17,961	43,390	25,429	1877	33,024	69,216	36,192
1869	21,324	38,327	17,003	1878	34,177	70,054	35,877
1870	25,020	35,909	10,889	1879	41,264	76,903	35,639
átlag 1867—70	19,044	38,739	19,695	1880	45,952	81,172	35,220
1871	31,723	37,656	5,933	átlag 1876—80	37,072	72,035	34,963
1872	39,212	35,245	(—) 3,967	1881	46,156	84,852	38,696
1873	40,793	43,826	3,033	1882	46,232	88,568	42,336
1874	37,330	50,521	13,191	1883	48,028	93,235	45,207
1875	30,957	59,828	28,871	1884	49,648	94,626	44,978
átlag 1871—75	36,003	45,415	9,412	1885	49,691	95,292	45,601
				átlag 1881—85	47,951	91,315	43,364
				1886	46,756	96,120	49,364

Mennyiségre tehát a kivitel itt is nagy mértékben meghaladja a behozatalt, húsz év közül egyetlen egyben tett a behozatal nagyobb mennyiségét. Úgy a behozatal- mint a kivitelnél a tüzelő-, épület- és műanyagok tömegei képviselnek legnagyobb súlyt, a mint az alábbi számok mutatják:

É v	Behozatal			Kivitel			Összes forgalom		
	tüzelő- és műanyagok	kerti és mezői termények	minden egyéb árúk	tüzelő- és műanyagok	kerti és mezői termények	minden egyéb árúk	tüzelő- és műanyagok	kerti és mezői termények	minden egyéb árúk
	m i l l i ó m é t e r m á z s á k b a n								
1876	18'9	4'3	7'7	46'4	8'8	7'6	65'3	13'1	15'3
1877	17'8	6'8	8'4	48'7	12'7	7'8	66'5	19'5	16'2
1878	19'0	6'5	8'7	49'2	12'9	8'0	68'2	19'4	16'7
1879	25'4	7'2	8'7	52'7	14'8	9'4	78'1	22'0	18'1
1880	25'6	11'0	9'3	59'6	10'5	11'1	85'2	21'5	20'4
átlag 1876—80	21'5	7'2	8'5	51'1	11'9	8'8	72'6	19'1	17'3
1881	26'5	8'8	10'9	62'6	11'2	11'1	89'1	20'0	22'0
1882	25'9	8'8	11'5	63'2	15'3	10'1	89'1	24'1	21'6
1883	28'3	7'4	12'3	70'4	11'8	11'0	98'7	19'2	23'3
1884	30'1	7'4	12'1	73'1	9'8	11'7	103'2	17'2	23'8
1885	30'5	8'4	10'8	73'1	11'0	11'2	103'6	19'4	22'0
átlag 1881—85	28'3	8'2	11'5	68'5	11'8	11'0	96'8	20'0	22'5
1886	31'6	4'5	10'7	73'0	11'0	12'1	104'6	15'5	22'8

A behozatal és kivitel mennyiségét határok szerint a következőkben foglaljuk össze:

A határ neve	Behozatal			Kivitel		
	átlag 1876—85-ben	1885- ben	1886- ban	átlag 1876—85-ben	1885- ben	1886- ban
	e z e r m é t e r m á z s á k b a n					
Németbirodalom:						
Dél-Németország . .	3,200	3,513	3,376	15,032	14,477	13,754
Szászország	5,683	5,884	5,961	35,355	39,999	44,216
Poroszország	22,535	26,782	27,992	7,531	7,354	6,547
Együtt	31,418	36,179	37,329	57,918	61,830	64,517
Oroszország	1,828	2,301	2,082	3,225	2,535	2,567
Románia	3,810	5,432	1,445	3,111	4,386	2,638
Szerbia		680	672		931	960
Törökország és Montenegró	579		14	801		
Olaszország	803	743	631	4,171	4,933	4,870
Svájc	235	199	226	622	2,317	2,756
Szárazföldi határok összesen . .	38,673	45,548	42,399	69,848	76,941	78,333
Triest	2,490	2,131	2,209	6,383	8,001	8,892
Fiume és egyéb kiköt.	1,349	2,012	2,147	5,444	10,349	8,894
Tegeren összesen . .	3,839	4,143	4,356	11,827	18,350	17,786
Mindössze	42,512	49,691	46,755	81,675	95,291	96,119

Feltűnő, hogy míg a kivitel csaknem mindenütt erősen meghaladja a behozatalt, a porosz határnál éppen ellenkezőt tapasztalunk, ennek főleg a nagymérvű kőszénbehozatal szolgál magyarázatául porosz Sziléziából.

Átvitel. — Az Osztrák-Magyar monarchia s különösen hazánk középütt Kelet és Nyugat, iparszegény és iparos országok közt, fekvésénél fogva alkalmas országútul kínálkozik a nemzetközi forgalom számára. A keleti csatlakozás megvalósulása megadta a lehetőséget, hogy Kelet és Nyugat kölcsönös forgalma a természet által kijelölt útirányban haladhasson s remélhető, hogy ezzel hazánk transzító forgalma tetemesen emelkedni fog, s ha a Vaskapu szabályozása is elkészül, egészen nagy arányokat fog ölteni.

A monarchia vámterületén átvitt árúk mennyiségét 1856 óta rövid átnézetben a következő számok mutatják:

É v	Bej ö t t		K i m e n t		Összes átvitel
	szárazföldi határon	ten-geren	szárazföldi határon	ten-geren	
	ezer méter mázsákban				
átlag 1856—60 . . .	641	420	789	272	1,061
» 1861—65 . . .	807	462	926	343	1,269
» 1866—70 . . .	1,678	383	1,422	639	2,061
» 1871—75 . . .	3,074	453	2,956	571	3,527
» 1876—80 . . .	5,506	429	5,611	324	5,935
1881	3,653	389	3,775	267	4,042
1882	4,239	389	4,295	333	4,628
1883	3,922	530	4,081	371	4,452
1884	3,889	554	4,065	378	4,443
1885	3,891	634	4,051	474	4,525
átlag 1881—85 . . .	3,919	499	4,053	365	4,418
1886	3,380	587	3,504	463	3,967

Az átvitel 1875-től 1878-ig volt legnagyobb, 1877-ben 7·8 millió métermázsára rúgott; 1879-től fogva azonban sokat hanyatlott.

Határok szerint az átvitel következőleg oszlott meg:

A határ neve	Bejött			Kiment		
	átlag 1876—85-ben	1885-ben	1886-ban	átlag 1876—85-ben	1885-ben	1886-ban
ezer métermázsákban						
Németország:						
Dél-Németország . . .	1,312	1,147	1,046	1,151	736	691
Szászország	60	65	79	302	736	412
Poroszország	276	320	387	1,433	622	592
Együtt	1,648	1,532	1,512	2,886	2,094	1,695

A határ neve	Bejött			Kiment		
	átlag 1876— 85-ben	1885- ben	1886- ban	átlag 1876— 85-ben	1885- ben	1886- ban
	ezer métermázsákban					
Oroszország	1,735	1,221	746	270	204	216
Románia	175	64	118	242	282	329
Szerbia	397	480	425	182	204	209
Törökország és Montenegro		126	78		16	15
Olaszország	678	405	422	407	491	507
Svájc	79	63	79	845	760	533
Szárazföldi határok összesen	4,712	3,891	3,380	4,832	4,051	3,504
Trieszt	428	591	540	267	283	294
Fiume és egyéb kikötők .	36	43	47	77	191	169
Tengeren összesen . . .	464	634	587	344	474	463
Mindössze	5,176	4,525	3,967	5,176	4,525	3,967

A fontosabb átviteli árúknak átnézetét pedig a következő kimutatás nyújtja:

Sorszám	Az árú megnevezése	1856—65-ben	1866—75-ben	1876—80-ban	1881-ben	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban
		ezer métermázsákban								
1	Gabona és hüvelyesek	273	887	2,089	527	1,459	1,583	1,431	1,370	765
2	Vas és vasárúk . . .	31	82	185	219	254	288	276	322	323
3	Déli gyümölcsök . . .	59	135	181	203	152	179	198	243	213
4	Bor	16	14	96	156	154	159	155	176	165
5	Liszt és őrlemények .	1	57	106	15	91	152	233	215	128
6	Gépek	9	60	83	75	121	131	121	117	121
7	Vágó- és igásmarha .	31	235	836	884	434	123	209	160	93
8	Ásványok	3	22	100	110	78	77	80	80	77
9	Üveg és üvegárúk . .	6	13	29	42	33	45	43	51	76
10	Sör	1	18	39	54	66	52	66	78	68
11	Pamutárúk	36	45	74	52	47	51	62	56	67
12	Pamut és Pamutvatta	13	80	141	156	129	107	70	53	63
13	Zsíros olajok	22	68	88	98	55	55	49	52	54
14	Égetett szeszes folya- dékok	39	61	70	65	97	56	32	71	46
15	Len, kender, stb. . . .	78	48	65	69	38	46	45	37	42
16	Gyapjuárúk	18	29	29	22	18	27	27	37	38
17	Fa- és csontárúk . . .	5	15	36	44	33	22	29	31	33
18	Fémárúk	1	3	5	7	8	11	8	12	30
19	Pamutfonál	11	16	43	28	24	33	31	19	28
20	Papir- és papirosárúk	3	7	13	22	16	14	20	25	23
21	Agyagárúk	3	9	14	14	16	13	18	17	21

Sorszám	Az áru megnevezése	1856— 65-ben	1866— 75-ben	1876— 80-ban	1881-ben	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban
		ezer métermázsákban								
22	Gyujtószerék	—	1	4	4	5	7	6	4	14
23	Gyapju	3	6	20	6	6	3	4	4	14
24	Apróárúk és órák . .	9	15	17	13	14	11	13	19	13
25	Bőr és bőráruk . . .	4	11	18	16	9	10	9	9	12
26	Len-, juta- és kender- árúk	4	7	14	9	12	11	9	9	10
27	Nemtelen fémek . . .	3	3	19	11	9	9	8	6	9
28	Gyertya és szappan .	3	6	8	5	4	3	2	3	4
29	Konyhasó	66	63	32	29	13	3	5	1	4
30	Len- és jutafonál . .	1	6	27	7	5	3	3	6	4
31	Gyapjufonál	—	2	3	3	3	3	3	2	2
32	Selyem	3	3	7	5	3	1	1	1	2
33	Selyemárúk	3	3	2	2	2	1	2	2	1
34	Nemes fémek	0'015	0'112	0'342	0'029	0'307	0'133	0'240	0'775	0'061

Vámterületünkön gabonából vitetik legtöbb át; a korábban igen tekintélyes átvitel, vágó és igásmarhaból, az utóbbi évek alatt nagyon leszállt, ellenben erősen emelkedett a vas- és vasárúk átvitele, mely a német ipar térfoglalásáról tanuskodik a Balkán-félszigeten.

Nemes fémek és ércpénzek forgalma. — Mindenki tudja, hogy a nemes fémek és ércpénzek forgalmának egészen más természete van, mint a többi árúk forgalmának s nemcsak hogy nem halad egy nyomon ezzel, sőt inkább, ha egyéb tényezők közbe nem játszanak, azzal épen ellentétes irányú s a nagy behozatal a nemes fémek kivitelét, míg a nagy kivitel a nemes fémek beözönlését szokta előidézni. Ezért nagyon helyesen történik, hogy közös áru-forgalmi statisztikánk a nemes fémek forgalmát egészen külön tárgyalja a többi árúk forgalmától. A szorosabb értelemben vett árúk külkereskedelmének főbb adatait bemutatván, áttérhetünk a nemes fémek forgalmának ismertetésére:

É v	A behozatal	A kivitel	A behozatali többitet (+), a kiviteli több- let (—)
	értéke ezer forintokban		
1856	32,728	3,772	+ 28,956
1857	25,045	8,346	+ 16,699
1858	46,586	40,781	+ 5,805
1859	61,057	66,802	— 5,745
1860	33,628	55,330	— 21,702
Összesen . .	199,044	175,031	+ 24,013
átlag 1856—60 . .	39,809	35,006	+ 4,803

É v	A behozatal	A kivitel	A behozatali többlet (+), a kiviteli több- let (—)
	értéke ezer forintokban		
1861	28,431	31,925	— 3,494
1862	24,103	32,593	— 8,490
1863	30,614	30,519	+ 95
1864	17,720	27,910	— 10,190
1865	22,074	20,622	+ 1,452
Összesen	122,942	143,569	— 20,627
átlag 1861—65	24,588	28,714	— 4,116
1866	27,250	50,937	— 23,687
1867	26,181	38,959	— 12,778
1868	33,077	38,934	— 5,857
1869	39,775	26,905	+ 12,870
1870	41,057	34,061	+ 6,996
Összesen	167,340	189,796	— 22,456
átlag 1866—70	33,468	37,959	— 4,491
1871	59,383	55,488	+ 3,895
1872	36,500	66,144	— 29,644
1873	40,934	31,150	+ 9,784
1874	19,933	18,942	+ 991
1875	16,123	18,683	— 2,560
Összes	172,873	190,407	— 17,534
átlag 1871—75	34,574	38,081	— 3,507
1876	35,329	30,929	+ 4,400
1877	30,497	15,550	+ 14,947
1878	52,697	15,645	+ 37,052
1879	63,694	9,469	+ 54,225
1880	32,199	22,537	+ 9,662
Összesen	214,416	94,130	+ 120,286
átlag 1876—80	42,883	18,826	+ 24,057
1881	36,507	5,915	+ 30,592
1882	22,545	48,862	— 26,317
1883	21,741	4,154	+ 17,587
1884	12,670	9,891	+ 2,779
1885	12,283	8,728	+ 3,555
Összesen	105,746	77,550	+ 28,196
átlag 1881—85	21,149	15,510	+ 5,639
1886	10,583	1,797	+ 8,786
Mindössze 1856—86	992,944	872,280	+ 120,664
Átlag 1856—86	32,030	28,138	+ 3,892

A nemes fémek behozatala 31 év alatt megközelítette az ezer millió forintot s évenként átlagosan 32 millióra rúgott, az évi átlagos kivitel ellenben csak 28·1 milliót tett s 31 év alatt 872 millió forint értékű nemes fémet és ércpénzt vittünk ki. A nemes fémek forgalmában mutatkozó hullámozás főbb okait közös áruforgalmi statisztikánk tömören összefoglalva elmondja, talán nem lesz érdektelen, ha itt egész terjedelmében reprodukáljuk. »A nagy behozatal 1856-tól 1860-ig a nemzeti bank érckészletének szaporításával függ össze; azonkívül az 1858 és 1859. éveknél tekintetbe kell vennünk a régi veretű osztrák pénzeknek az új osztrák érték behozatala folytán való beözönlését, melyek újra veretvén, többnyire ismét kivitettek s felduzzantották a kivitelt az 1858—1860. években. Az 1861—1865. évek kisebb összegeket mutatnak. A jelentékeny kiviteli többlet 1866-ban a Poroszországnak fizetett hadikárpótlásban leli magyarázatát. Ha nem tekintjük az 1856—1866. éveket, melyekben Vencze, illetőleg Lombárdia megfelelő forgalma is bennfoglaltatik s csak az 1867—1886. éveket vizsgáljuk, azt látjuk, hogy a nagy gabonakivitel éveiben a behozatal igen magas számokat mutat; ellenben az 1872. év, rendkívül nagy behozatali többletével árukból (hivatalos értékek szerint ez a behozatali többlet 225·7 millió frtra rúgott), nemes fémekből, valamennyi év közül a legnagyobb kiviteli többletet mutatta. A fehér fémnek az arany-agióban nyilatkozó elértéktelenedése 1876—1881-ben az ezüst és ezüstpénzek erős beözönlését idézte elő, melynek következtében megszűnt az Osztrák-Magyar monarchiában az 1848 óta tartó ezüst-ágió. E hat év alatt a nemesfémekből a behozatali többlet 150·9 millió forinttra rúgott. A kedvező árumérleg nem kevésbé járult az 1878., 1879. és 1881. években az ezüst beözönléséhez. Csak 1882-ben mutatkozik ismét erős kiviteli többlet. Ezt az ezüstpénzek tetemes kivitele okozta, főleg Kelet-Indiába, a rendkívüli export-conjuncturák következtében. 1883 és 1886-ban a kivitel, 1884. és 1885-ben pedig a behozatal igen kicsiny volt. Jelenképpen hozzájárult ehhez az ezüst folytontartó elértéktelenedése s a magánosok számára történt ezüstpénzverés megszüntetése.«

A nemes fémek forgalmát azok minősége szerint a következő kimutatás részletezi:

É v	nyers arany	arany pénzek	nyers ezüst	ezüst pénzek	vegyes arany és ezüst pénzek	platina	összes nemes fé- mek
	kereskedelmi értéke ezer forintokban						
B e h o z a t a l:							
1861	342	11,658	5,341	9,362	1,722	6	28,431
1862	684	12,858	718	8,157	1,605	81	24,103

É v	nyers arany	arany pénzek	nyers ezüst	ezüst pénzek	vegyes arany és ezüst pénzek	platina	összes nemes fé- mek
kereskedelmi értéke ezer forintokban							
1863	788	18,168	1,118	8,855	1,667	18	30,614
1864	61	10,189	1,404	4,939	1,099	28	17,720
1865	35	7,643	471	11,923	1,996	6	22,074
Együtt . . .	1,910	60,516	9,052	43,236	8,089	139	122,942
1866	27	11,321	344	13,291	2,263	4	27,250
1867	616	14,716	623	8,181	2,043	2	26,181
1868	106	13,747	4,077	12,846	2,300	1	33,077
1869	4	24,034	372	12,780	2,580	5	39,775
1870	83	29,017	317	8,608	3,031	1	41,057
Együtt . . .	836	92,835	5,733	55,706	12,217	13	167,340
1871	16	48,711	3,879	4,606	2,170	1	59,383
1872	126	28,142	2,048	4,198	1,985	1	36,500
1873	15	22,338	6,963	9,502	2,110	6	40,934
1874	120	8,366	2,068	7,994	1,322	63	19,933
1875	22	3,887	7,030	3,139	2,021	24	16,123
Együtt . . .	299	111,444	21,988	29,439	9,608	95	172,873
1876	63	20,982	9,782	3,758	738	6	35,829
1877	157	18,284	8,065	2,941	898	152	30,497
1878	96	14,000	33,402	3,523	1,672	4	52,697
1879	856	20,274	36,124	5,235	1,201	4	63,694
1880	240	21,977	5,020	2,104	2,848	10	32,199
Együtt . . .	1,412	95,517	92,393	17,561	7,357	176	214,416
1881	726	19,068	11,158	4,943	607	5	36,507
1882	1,857	16,646	2,003	1,055	983	1	22,545
1883	262	13,965	5,959	667	885	3	21,741
1884	62	10,292	1,260	484	571	2	12,671
1885	183	8,460	2,662	457	518	3	12,283
Együtt . . .	3,090	68,431	23,042	7,606	3,564	14	105,747
1886	90	7,269	2,324	244	654	2	10,583
K i v i t e l:							
1861	16	11,037	1	14,577	6,292	2	31,925
1862	78	14,503	21	12,215	5,774	2	32,593
1863	291	14,416	13	7,101	8,515	183	30,519
1864	3	10,721	4	11,919	5,233	30	27,910
1865	—	8,387	—	7,003	5,232	—	20,622
Együtt . . .	388	59,064	39	52,815	31,046	217	143,569
1866	—	9,079	5	35,737	6,076	40	50,937
1867	—	7,915	2	11,271	19,718	53	38,959
1868	42	4,808	10	10,882	23,192	—	38,934

É v	nyers arany	arany pénzek	nyers ezüst	ezüst pénzek	vegyes arany és ezüst pénzek	platina	összes nemes fé- mek
	kereskedelmi értéke ezer forintokban						
1869	—	7,070	39	5,309	14,487	—	26,905
1870	13	13,015	34	11,914	9,056	29	34,061
Együtt . . .	55	41,887	90	75,113	72,529	122	189,796
1871	—	17,533	28	21,836	16,091	—	55,488
1872	2	10,705	914	38,507	16,016	—	66,144
1873	33	3,762	1	19,545	7,809	—	31,150
1874	67	511	9	14,195	4,129	31	18,942
1875	4	3,145	61	10,898	4,575	—	18,683
Együtt . . .	106	35,656	1,013	104,981	48,620	31	190,407
1876	158	5,837	1,102	22,380	1,452	—	30,929
1877	12	6,032	33	8,598	875	—	15,550
1878	—	3,996	16	9,955	1,678	—	15,645
1879	113	2,960	994	3,978	1,402	22	9,469
1880	128	3,094	854	14,598	3,863	—	22,537
Együtt . . .	411	21,919	2,999	59,509	9,270	22	94,130
1881	19	2,178	157	1,030	2,531	—	5,915
1882	22	4,386	60	42,032	2,360	2	48,862
1883	242	1,902	16	167	1,827	—	4,154
1884	122	3,018	119	4,894	1,674	64	9,891
1885	272	4,177	45	3,357	831	46	8,728
Együtt . . .	677	15,661	397	51,480	9,223	112	77,550
1886	31	1,086	16	21	643	—	1,797

A behozatalban az aranypénzek képviselnek legnagyobbértéket, másodsorban pedig a nyers ezüst, a kivitelen pedig az ezüstpénzek s a csak érték szerint följegyzett vegyes arany és ezüstpénzek.

Végre határok szerint a nemes fémek forgalma következőleg oszlott meg:

A határ neve	Behozatal				Kivitel			
	1856— 86-ig összesen	1856— 86-ig évenként átlagosan	1885- ben	1886- ban	1856— 86-ig összesen	1856— 86-ig évenként átlagosan	1885- ben	1886- ban
	millió ezüst forintokban							
Németország:								
Dél-Németország	336·6	10·9	8·9	8·1	139·4	4·5	0·9	0·4
Szászország . .	230·3	7·4	2·4	1·2	99·8	3·2	0·1	0·1
Poroszország . .	158·6	5·1	0·2	0·5	72·4	2·3	—	0·1
Együtt . .	725·5	23·4	11·5	9·8	311·6	10·0	1·0	0·6

A határ neve	Behozatal				Kivitel			
	1856— 86-ig összesen	1856— 86-ig évenként átlagosan	1885- ben	1886- ban	1856— 86-ig összesen	1856— 86-ig évenként átlagosan	1885- ben	1886- ban
	millió ezüst forintokban							
Oroszország . .	2'3	0'1	—	—	2'1	0'1	—	—
Románia . . .	115'4	3'7	—	—	222'1	7'2	0'4	0'3
Szerbia, Törökország és Montenegró . . .			0'7	0'8			1'4	0'7
Olaszország . .			—	—			2'2	—
Svájcz.	0'4	0'0	—	—	0'7	0'0	—	0'1
Szárazföldi határokon összesen.	862'5	27'8	12'2	10'6	651'1	21'0	5'0	1'7
Triest	118'1	3'8	0'1	—	213'1	6'9	3'7	0'1
Fiume és egyéb kikötők. . . .	12'3	0'4	—	—	8'1	0'2	—	—
Tengeren összes.	130'4	4'2	0'1	—	221'2	7'1	3'7	0'1
Mindössze . .	992'9	32'0	12'3	10'6	872'3	28'1	8'7	1'8

Legtöbb nemesfém a német, különösen délnémet határokon keresztül jött be, több mint kétszerese a kiment értéknek; ellenben a Balkán államok határain közel két annyi vitetett ki, mint a mennyi bejött, Trieszten át hasonlóképen; de legtúlnyomóbb volt a kivitel a behozatallal szemben az olasz határokon át; nem mintha Olaszország vonta volna magához nemes fémünket, hanem mivel a Keletre szánt nemes fém küldemények nagy része Velenczét választja kiinduló pontul.

3. A Balkán államok áruforgalma.

Forgalmunk a Balkán államokkal általában. — Talán különösnek látszik, hogy akkor midőn saját piacunkat a külföldi, kivált az osztrák ipar készítményei tartják elárasztva s évi deficitünk iparczikkekben 200 millió forintra rúg, egyre hirdetjük a keleti piacok meghódításának szükségét és fontosságát saját iparunk számára. Nem természetesebb volna-e — merül föl a kérdés — előbb saját piacunkat hódítani meg, mielőtt hazánk határain kívül térfoglalásra gondolnánk? Ez ellenvetés azonban, ha közelebbről tekintjük, nem bir alappal. Félig kifejlett iparnak teljes kitejldését semmi sem mozditja elő annyira, mintha közelében egy oly külföldi piac

kinálkozik, mely nemcsak ipari tekintetben áll sokkal hátrább, de a melynek népessége még nem áll a civilizáció azon fokán, hogy csak a finom és tökéletes iparczikkeket fogyasztná. Ily piac birtokában megerősödvé, nagyra növe, a hazai ipar sokkal hamarabb lesz képes saját piaczaról az idegen ipar invázióját kiszorítani.

Ezen szempontból a Balkán államok ránk nézve rendkívüli fontossággal bírnak s örömmel üdvözölhetjük mindazt, a mi a forgalom megkönnyítésének érdekében történt vagy történik, minő első sorban a keleti vasútak kiépítése, a Vaskapú célbavett szabályozása, a hazai vasúton a Balkán félszigetre irányuló árúczikkek számára adott kedvezmények, stb.

A Balkán piacok meghódítása azonban iparunk számára nem oly könnyű, mint egy uratlan terület elfoglalása, a tenger felől az angol és francia ipar már nagy hódítást tett s erősen megvetette lábát, rajtunk keresztül pedig a miénknél sokszorta hatalmasabb német és osztrák ipar igyekszik mind inkább tért foglalni, de azért nem szabad csüggednünk, érdekeink Kelet felé vonnak s ez érdekeket gondosan kell ápolni s jó szolgálatot tesz mindazon irodalmi mű, mely ez irányban agitál s felkölti, ébren tartja az érdeklődést.¹⁾ Ezért láttuk szükségesnek, a mennyire évkönyvünk szűk kerete engedte, a Balkán államok forgalmára külön kiterjeszkedni, s azt lehetőleg az eredeti hivatalos forrásművek alapján röviden összefoglalva bemutatni.²⁾

Legelőször is bemutatjuk az osztrák-magyar vámterület forgalmát a Balkán államokkal, az utóbbiak áruforgalmi kimutatásai alapján, mely kimutatás a hiányos források miatt bár nagyon is hézagos, e forgalom irányzatáról és nagyságáról mégis nyújt némi tájékoztatást:

¹⁾ Dr. Keleti Károly: A Balkán-félsziget némely országai és tartományainak közgazdasági viszonyai. Az 1885. évi budapesti általános kiállítás országos bizottságának megbízásából. Budapest, 1885.

György Endre: Keletre magyar. Magyarország közgazdasági érdekei és teendői Kelet felé. Budapest, 1877.

Réthy Dezső: Magyarország a Balkán piacain. Budapest, 1888.

²⁾ Statistica din Romania. Comerciulu exterioru, importu si exportu pe anulu 1876, 1877, 1878. — Tableau général du commerce de la Roumanie. 1879—1886. — Régatul Romaniei Monitorul Oficial. 1888-ik év, 11. és 120. sz. — Statistique du commerce de la Principauté de Bulgarie avec les pays étrangers. 1882—1884. — Commerce de la Grèce avec les pays étrangers pendant l'année 1887. Athènes 1888. — The statesman's year book. 1885, 1887, 1888. — Hofkalender, 1882, 1884, 1886, 1887.

Sorszám	Az ország neve	Az Osztrák-Magyar monarchiára esett								
		á t l a g		1881-ben	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban	1887-ben
		1876— 80-ban	1881— 85-ben							
a) A bevitelből:										
Összesen ezer forintokban										
1	Románia	54,229	53,920	53,985	53,806	61,589	51,947	48,274	37,407	21,370
2	Törökország	—	¹⁾ 34,325	28,727	—	34,639	38,656	35,279	37,584	—
3	Szerbia	—	²⁾ 13,242	—	—	—	13,087	11,980	14,660	—
4	Görögország	³⁾ 6,345	⁴⁾ 10,201	9,901	—	13,767	—	—	—	6,935
5	Bulgária	—	⁵⁾ 5,811	5,888	5,653	6,111	5,592	—	6,822	6,106
Együtt...		—	117,499 ⁶⁾	111,743	—	⁷⁾ 129,348	⁸⁾ 119,483	—	⁹⁾ 106,674	—
v i s z o n y l a g az összes bevitel %-ában.										
1	Szerbia	—	²⁾ 69·62	—	—	—	64·04	74·00	71·73	—
2	Románia	51·44	45·98	49·12	50·03	42·78	44·03	44·94	31·54	16·98
3	Bulgária	—	⁵⁾ 29·75	25·18	34·00	31·22	30·16	—	26·53	23·64
4	Törökország	—	¹⁾ 19·10	16·38	—	19·48	20·81	19·60	20·17	—
5	Görögország	³⁾ 13·86	⁴⁾ 20·24	22·57	—	25·24	—	—	—	13·15
Együtt...		—	30·47 ⁶⁾	30·07	—	⁷⁾ 31·18	⁸⁾ 30·40	—	⁹⁾ 27·56	—
b) A kivitelből:										
Összesen ezer forintokban										
1	Románia	30,642	29,799	28,853	29,882	28,591	28,157	33,513	13,871	8,492
2	Szerbia	—	²⁾ 13,359	—	—	—	13,144	12,765	14,167	—
3	Törökország	—	¹⁾ 10,389	10,082	—	9,953	11,329	10,190	10,055	—
4	Görögország	³⁾ 3,955	⁴⁾ 3,065	2,687	—	3,798	—	—	—	2,710
5	Bulgária	—	⁵⁾ 833	—	998	886	614	—	978	—
Együtt...		—	57,445 ⁶⁾	55,814	—	⁷⁾ 56,587	⁸⁾ 56,309	—	⁹⁾ 42,136	—
v i s z o n y l a g az összes kivitel %-ában.										
1	Szerbia	—	²⁾ 85·64	—	—	—	84·81	84·84	87·18	—
2	Románia	36·44	33·68	34·93	30·52	32·39	38·23	33·79	13·57	7·99
3	Törökország	—	¹⁾ 9·51	9·92	—	8·93	9·83	9·38	8·79	—
4	Görögország	³⁾ 13·05	⁴⁾ 8·73	9·92	—	10·23	—	—	—	6·60
5	Bulgária	—	⁵⁾ 5·40	—	7·29	4·80	4·35	—	6·48	—
Együtt...		—	21·81 ⁶⁾	23·29	—	⁷⁾ 20·88	⁸⁾ 22·21	—	⁹⁾ 14·95	—

E számoknak természetesen nem vindikálhatunk föltétlen hitelességet. Látni fogjuk a nemzetközi áruforgalom fejezetében is, hogy az árúknak származási, illetőleg rendeltetési hely szerint való kimutatását mindig csak fentartással fogadhatjuk el, mert teljes pontossággal a világ legtökéletesebb áruforgalmi statisztikája sem határozhatja meg az árúk eredetét, illetőleg rendeltetését. Ez áll a fentebbi kimutatásra is s kétségtelen, hogy a német árucikk, mely útját Magyarországon keresztül veszi a Balkán félszigetre, gyakran

¹⁾ Az 1881-ik és 1883—85-ös évek átlaga.

²⁾ 1884—86-os átlag.

³⁾ 1875-ben.

⁴⁾ Az 1881, 1883 és 1887-ik évek adataiból készített átlag.

⁵⁾ 1881—84-es átlag.

⁶⁾ Ezen összegekbe Szerbiát az 1884—86-os átlag szerint vettük fel.

⁷⁾ Ezen összegekbe Görögországot az 1881—1883 és az 1887-ik évekből készített átlaggal számítottuk be.

⁸⁾ 1882—84-es átlag.

⁹⁾ Ezen összegbe Szerbiát az 1884—86-os, Bulgáriát pedig az 1882—84-es átlaggal vettük fel megfelelő évi adatok hiányában.

osztrák vagy magyar eredetűnek vétetik; viszont a Románián keresztül vitt magyar árúk Bulgáriában gyakran mint román eredetűek vétetnek számba, a monarchiáinkból Bulgárián keresztül Törökországba menő árúk egyrésze pedig bolgár származásának van kimutatva.

Monarchiáinknak egészen a legujabb időig Romániával volt legnagyobb forgalma. E forgalom az 1876. év második felétől vett nagy lendületet az 1876. jul. 1-én életbeléptetett vám és kereskedelmi szerződés következtében.

Románia összes bevétele 1873-ban 97·9 millió, 1874-ben 122·8, 1875-ben 100·8 millió lei¹⁾ volt; 1876-ban, a mikor az Osztr.-Magyar monarchiával kötött vámszerződés már félévig érvényben volt, 165·9, 1877-ben pedig 335·5 millióra emelkedett, a mely magasságra azonban egész 1883-ig nem is emelkedett többé (ekkor 359·9 millió volt). — A kivitel ugyanezen idő alatt a következőleg alakult: 1873-ban 157·6, 1874-ben 134·7, 1875-ben 145·0, 1876-ban 235·3, 1877-ben 141·1 millió lei. — Még nagyobb arányban, mint az összes be- és kivitel, emelkedett az Osztrák-Magyar monarchiával való forgalom:

	Románia bevétele volt		kivétele volt	
	az Osztr.-Magy. monarchiából	az Osztr.-Magy. monarchiába	az Osztr.-Magy. monarchiából	az Osztr.-Magy. monarchiába
	millió lei	millió ft.	millió lei	millió ft.
1873-ban	39·3	15·7	68·8	27·5
1874-ben	48·3	19·3	55·5	22·2
1875-ben	40·2	16·1	38·7	15·5
1876-ban	78·9	31·6	73·8	29·5
1877-ben	179·8	71·9	90·1	36·0

Az 1886. közepén kitört vámháború folytán Romániával való forgalmunk az utóbbi pár év alatt nagyon megcsökkent s Románia kivitele még többet szenvedett, mint monarchiáinkból a Romániába való bevétel. A mult 1887-ben valószínűleg monarchiáinknak Törökországgal nagyobb forgalma volt, mint Romániával.

Románia külforgalma. — Románia be- és kivitelének, valamint összes forgalmának nagyságát a következő számok mutatják:

É v	Be- vitel	Kivitel	Összes for- galm	É v	Be- vitel	Kivitel	Összes for- galm
	millió forintokban				millió forintokban		
1876	66'4	94'1	160'5	1882	107'6	97'9	205'5
1877	134'2	56'4	190'6	1883	144'0	88'3	232'3
1878	122'6	86'8	209'4	1884	118'0	73'6	191'6
1879	101'8	95'5	157'3	1885	107'4	99'2	206'6
1880	102'1	87'6	189'7	átlag 1881—85	117'4	88'3	205'7
átlag 1876—80	105'4	84'1	189'5		1886	118'6	102'2
1881	109'9	82'6	192'5	1887	125'8	106'3	232'1

¹⁾ 1 lei = 40 kr.

Hogy monarchiánk Románia külforgalmában minő szerepet játszik a többi államok sorában, a következő kimutatás tünteti fel, mely Románia külforgalmát az árúk származási, illetőleg rendeltetési helye szerint részletezi:

Sorszám	Az ország neve	Átlag		1881- ben	1882- ben	1883- ban	1884- ben	1885- ben	1886- ban	1887- ben
		1876— 80-ban	1881— 85-ben							
		az összes bevitel, illetőleg összes kivitel ‰-ában								
B e v i t e l :										
1	Osztr.-Magy. mon.	51'44	45'98	49'12	50'03	42'78	44'03	44'94	31'54	16'98
2	Nagy-Británia és Irhon	17'07	19'42	18'38	16'90	21'88	19'74	19'29	24'08	27'58
3	Németország . . .	8'86	13'02	11'57	11'27	12'20	14'71	15'45	24'74	28'62
4	Franciaország . .	8'87	8'21	8'25	8'59	10'14	8'07	5'32	4'89	7'98
5	Törökország . . .	4'23	4'06	4'50	3'85	3'79	4'57	3'61	1'91	2'62
6	Oroszország	5'73	2'93	2'07	3'34	2'56	3'43	3'35	3'25	2'79
7	Belgium	0'46	1'53	1'31	1'01	1'58	1'29	2'48	4'89	5'27
8	Egyéb országok . .	3'34	4'85	4'80	5'01	5'07	4'16	5'56	4'70	8'16
	Összesen . .	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00
K i v i t e l :										
1	Nagy-Británia és Irhon	17'81	37'56	39'82	39'91	40'18	33'56	34'29	45'64	58'05
2	Osztr.-Magy. mon.	36'44	33'68	34'93	30'52	32'39	38'23	33'79	13'57	7'99
3	Franciaország . .	9'75	8'51	9'33	10'93	8'65	9'46	4'69	11'40	7'43
4	Törökország . . .	18'06	5'16	5'49	5'18	3'88	3'92	6'99	4'51	2'51
5	Oroszország	2'34	3'84	2'17	3'16	3'71	4'96	5'20	5'05	2'97
6	Olaszország	2'23	2'51	2'24	1'86	1'01	1'86	5'20	6'52	6'48
7	Németország	0'47	1'39	0'77	2'25	2'07	0'45	1'15	1'02	3'30
8	Belgium	0'42	1'37	0'27	0'24	0'83	1'22	3'99	5'97	5'91
9	Egyéb országok . .	12'48	5'98	4'98	5'95	7'28	6'34	4'70	6'32	5'36
	Összesen . .	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00

A Romániába irányuló bevitelnek még az 1876—80. évek átlagában több mint fele az Osztrák-Magyar monarchiából származott, 1887-ben a vámháború következtében alig 17‰-a eredt onnan, s árúczikkeink rovására az angol, de különösen a német czikkek foglalnak erősen tért. Románia kivitelének korábban szintén monarchiánk volt legjobb piacza, 1887-ben már alig 8‰-a jöhetett ide s terményeinek túlnyomó része a távol Britanniában keres piaczt.

Minthogy a vám és kereskedelmi szerződés az Osztrák-Magyar monarchia és Románia között 1886. derekán járt le, érdekesnek véljük Románia forgalmát országok szerint az utóbbi két évről félévenként is bemutatni. E kimutatás leginkább szembeszökteti a vámháború azonnal erősen nyilatkozó hatását:

Sorszám	Az ország neve	B e v i t e l				K i v i t e l			
		1886		1887		1886		1887	
		I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.
		felében	felében	felében	felében	felében	felében	felében	felében
		az összes bevitel % -ában				az összes kivitel % -ában			
1	Németország	18'15	32'38	27'72	29'51	0'94	1'07	6'33	1'62
2	Nagy-Británia és Irhon	22'41	26'03	31'40	23'78	38'12	49'51	53'96	60'30
3	Osztr.-Magy. mon.	46'11	14'62	16'72	17'24	29'16	5'55	10'81	6'43
4	Franciaország . .	1'73	8'57	7'93	7'97	1'72	16'39	6'13	8'16
5	Belgium	3'13	6'91	4'56	5'99	3'13	7'42	7'25	5'17
6	Törökország	1'44	2'45	2'27	2'98	7'04	3'21	1'78	2'91
7	Oroszország	3'10	3'43	3'67	1'91	7'46	3'80	5'02	1'84
8	Olaszország	0'84	1'33	1'13	1'20	7'11	6'22	3'85	7'93
9	Bulgária	1'18	1'06	0'60	0'70	2'83	1'71	1'91	1'40
10	Görögország	1'05	1'26	0'75	0'51	0'50	1'35	1'30	1'71
11	Egyéb országok . .	0'86	1'96	3'25	8'21	1'99	3'77	1'66	2'53
	Összesen . .	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00

A forgalom monárcchiánkkal legkisebb az 1886. év második félévében volt, minthogy az első félévben felhalmozott készletek itt és ott fölsilegessé tették a különben is súlyosan terhelt forgalmat.

Hogy Románia külforgalmában mely áruczikkék játszák a főszerepet, a következő összeállítás mutatja :

Sorszám	Az áruczikk neve	Románia külforgalma							
		összesen				az Osztr.-Magy. monarchiával			
		átlag 1881— 85-ben	1884- ben	1885- ben	1886- ban	átlag 1881— 85-ben	1884- ben	1885- ben	1886- ban
		ezer forintokban							
B e v i t e l :									
1	Bőráruk	5,770	8,143	6,580	5,231	5,082	7,152	5,942	4,100
	<i>Ebből: közönséges bőráruk</i>	—	1,023	860	—	—	854	727	—
	<i>finomak</i>	—	1,068	638	1)	—	742	406	1)
	<i>lábbelik</i>	—	6,052	5,082	—	—	5,556	4,809	—
2	Gyapjuszövetek.	11,415	11,743	9,899	11,415	4,661	4,360	3,940	3,313
	<i>Ebből: posztó.</i>	5,360	5,681	4,349	1)	3,073	2,942	2,544	1)
3	Ruházatok	3,854	4,069	2,986	2,191	3,049	3,170	2,283	1,637
4	Faárak	3,766	4,019	3,465	2,423	3,016	3,232	2,701	1,574
	<i>Es pedig: egészen közönségesek.</i>	548	627	436	468	422	526	386	389
	<i>közönségesek</i>	393	526	273	184	345	478	242	142
	<i>finomak</i>	1,881	1,801	1,751	1,101	1,691	1,606	1,567	791
	<i>igen finomak.</i>	944	1,065	1,005	670	558	622	506	252
5	Épületfa	2,748	2,695	3,375	2,272	2,674	2,610	3,285	2,249

1) Ezen részletezés az 1886-ik évben az ezen év jul. 1-én a román áruforgalmi statisztikában életbe léptetett módosítások, nevezetesen némely új csoportosítások és megnevezések miatt nem volt keresztülvihető.

Sorszám	Az árucikk neve	Románia külforgalma							
		összesen				az Osztr.-Magy. monarchiával			
		átlag 1881— 85-ben	1884- ben	1885- ben	1886- ban	átlag 1881— 85-ben	1884- ben	1885- ben	1886- ban
		ezer forintokban							
6	Czukor	2,969	3,432	2,824	3,786	2,361	2,768	2,587	1,788
7	Bőr	5,187	4,507	3,993	2,325	2,128	1,725	1,444	1,083
	Ebből: közönséges	3,926	3,481	3,896	—	1,311	1,150	1,006	—
	finom	1,261	1,026	1,097	1)	817	575	438	1)
8	Papír	2,063	2,144	2,176	1,797	1,761	1,833	1,732	1,230
	Ebből: luxuspapírok	426	422	533	305	250	276	206	111
9	Pamut szövetek	8,087	7,896	7,709	12,076	1,629	1,425	1,689	1,352
	Es pedig: közönségesek	1,193	1,088	1,050	1,426	54	56	34	6
	jélfinomak	2,644	2,539	2,685	3,882	453	385	407	394
	finomak	3,604	3,668	3,297	5,190	978	875	1,136	820
	igen finomak	646	601	677	1,578	144	109	112	132
10	Kötött árúk	2,802	2,622	2,614	2,339	1,267	1,010	1,222	862
	Es pedig: gyapjuból	1,967	1,720	1,842	1,647	982	772	993	608
	pamutból	835	902	772	692	285	238	229	254
11	Gyújtó	1,003	892	943	291	991	887	938	280
12	Gépek	1,888	2,014	1,815	3,139	892	794	718	865
	Ebből: kisipari gépek	653	753	604	—	351	255	247	—
	mezőgazdasági gépek	388	299	261	1,610	162	120	80	508
	gőzgépek	308	244	188	870	109	103	47	65
13	Köszén	1,954	2,587	2,503	2,103	790	1,010	1,091	733
14	Buzaliszt	797	599	661	733	690	539	592	681
15	Mezőgazdasági eszközök	877	955	741	892	628	662	416	383
16	Közönséges apróárú	1,079	1,221	1,135	785	599	610	580	423
17	Pamutfonál	4,421	4,055	4,466	5,305	549	521	553	407
	Ebből: egyszerű	3,613	3,254	3,588	—	251	253	254	—
	sodrott	476	477	441	4,411	99	86	78	188
	festett	332	324	437	894	199	182	221	219
18	Árúk nemezből	1,253	1,351	1,002	1,554	503	639	446	657
19	Közönséges kocsik (rugó nélkül)	542	411	286	120	458	338	256	104
20	Lovak	1,116	777	404	249	313	198	234	133
	Ezen árucikkek együtt	63,591	66,732	59,577	61,026	34,041	35,483	32,649	23,854
	Egyéb árúk	53,772	51,262	47,839	57,573	19,879	16,464	15,625	13,553
	összesen	117,363	117,994	107,416	118,599	53,920	51,947	48,274	37,407
K i v i t e l :									
1	Buza	23,818	19,146	27,614	21,965	8,350	8,509	8,753	753
2	Kukoriceza	26,617	22,871	26,721	29,742	8,342	6,795	10,877	4,395
3	Sertés	2,711	1,748	847	1,094	2,644	1,721	702	1,028
4	Gyapju nyersen és mosva	2,269	2,144	2,222	2,437	1,600	1,532	1,557	422
5	Árpa	8,878	4,212	8,565	3,713	1,196	973	1,426	216
6	Prémek	1,710	2,973	2,676	1,749	1,152	2,090	2,043	967
7	Köölaj	904	932	925	659	703	826	755	523
8	Róz	3,333	3,828	4,108	4,998	683	935	645	51
9	Köles	868	760	1,236	1,282	625	511	889	657
10	Juh és kecske	684	758	603	242	528	680	395	157
11	Zab	922	456	2,442	1,417	502	364	1,135	135
12	Nyers bőrök	746	960	963	629	397	422	533	229
13	Ökör és bivaly	546	163	772	1,323	277	19	4	17
14	Lisztos főzelékfélék (hüvelyesek stb.)	2,768	2,510	2,788	7,440	237	211	219	139

¹⁾ Ezen részletezés az 1886-ik évben az ezen év jul. 1-én a román áruforgalmi statisztikában életbeléptetett módosítások, nevezetesen némely új csoportosítások és megnevezések miatt nem volt keresztülvihető.

²⁾ Az 1886-ik év második felébe a kötött árúk pamutból a pamut szövetek közé vannak foglalva.

Sorszám	Az árucikk neve	Románia külforgalma							
		összesen				az Osztr.-Magy. monarchiával			
		átlag 1881— 85-ben	1884- ben	1885- ben	1886- ban	átlag 1881— 85-ben	1884- ben	1885- ben	1886- ban
		ezer forintokban							
15	Ágytollak	216	278	233	194	214	276	228	189
16	Olajos magvak	2,641	1,723	4,326	7,874	201	62	327	16
17	Fris szőlő	121	144	263	—	120	144	263	—
18	Épületfa	2,253	2,479	2,583	2,446	113	146	123	216
19	Csontok és paták	122	152	187	73	112	145	170	72
20	Sajt	604	589	654	444	104	100	119	44
21	Bor	100	91	148	1,661	78	69	119	250
22	Fris hús	77	29	348	140	75	28	347	140
23	Durva famunkák	174	136	338	265	67	40	154	45
24	Tojás	61	91	130	125	52	87	127	93
25	Szesz	405	54	1,912	3,453	49	16	224	2,017
	Ezen árucikkek együtt	83,548	69,227	93,604	95,865	28,421	26,701	32,134	12,762
	Egyéb árúk	4,771	4,419	5,583	6,854	1,378	1,456	1,379	1,109
	Összesen	88,319	73,646	99,187	102,219	29,799	28,157	33,513	13,871

Árucsoportok szerint pedig Románia külforgalma, általában és az Osztrák-Magyar monarchiával következőleg alakult:

Sorszám	Az árucsoport megnevezése	Románia külforgalma							
		összesen				az Osztr.-Magy. monarchiával			
		átlag		1885-ben	1886-ban	átlag		1885-ben	1886-ban
		1876—80-ban	1881—85-ben			1876—80-ban	1881—85-ben		
		ezer forintokban							
B e v i t e l:									
1	A fonó- s szövő-ipar anyagai és termékei	35,875	39,443	36,115	46,796	14,757	14,934	13,348	11,522
2	Nyers bőrök, szőrmék és bőráruk	13,031	14,580	11,461	9,294	9,769	9,854	7,747	5,507
3	Fémek és fémgyártmányok	22,260	20,609	16,397	21,508	11,203	6,843	5,152	4,190
4	Fa és faárk	4,795	6,626	6,967	4,791	4,350	5,708	6,002	3,836
5	Déli gyümölcsök és termények	6,112	6,304	6,380	7,063	2,272	2,887	3,240	2,264
6	Papír és papirosárúk	3,419	2,510	2,635	2,767	2,801	2,003	1,965	1,654
7	Ásványok, agyag- és üvegárúk	3,555	4,033	4,662	5,358	2,690	1,794	1,718	1,539
8	Ásványi tüzelőanyagok, kátrány s ezekből készült árúk	1,701	2,821	3,959	4,246	950	1,071	1,399	1,047
9	Gabona, liszt és sütemények	3,140	2,293	2,095	1,929	680	918	778	863
10	Italok	1,900	1,480	590	294	1,070	912	255	112
11	Olajok, zsiradékok, viasz és ezekből készült árúk	2,737	2,999	3,239	2,558	1,152	732	910	471
12	Kocsik	2,729	904	716	978	1,914	721	419	345
13	Növényi nedvek, gyógyszerek	923	1,442	1,353	1,051	586	712	670	415
14	Festő- és cserző anyagok, festékek és mézgak	635	1,006	1,026	1,218	437	547	580	531
15	Vegyészeti anyagok és termények	766	947	1,295	2,648	570	525	728	846
16	Élő állatok	3,044	1,478	567	462	699	504	384	337
17	Állati termékek mint tápszerek	1,357	1,827	1,998	1,424	335	361	364	292
18	Kaucsuk, viaszkos vászon s ezekből készült árúk	576	466	465	654	350	301	222	114
19	Gyümölcsök és főzelékek	305	446	299	200	138	124	81	51
20	Conservék és csukorkák								
21	Illatszerek	1,070	990	814	636	231	120	129	97
22	Különböző állati termékek és hulladékok	228	297	271	176	84	53	39	26
		342	43	34	40	24	24	17	12

Sorszám	Az árucsoport meg- nevezése	Románia külforgalma							
		Összesen				az Osztr.-Magy. monarchiával			
		átlag		1885- ben	1886- ban	átlag		1885- ben	1886- ban
		1876—	1881—			1876—	1881—		
		80-ban	85-ben			80-ban	85-ben		
ezer forintokban									
23	Műtárgyak és ritkaságok nyilvános és magángyűjtemények számára	64	39	66	10	36	17	14	3
24	Egyéb áruk	4,631	3,780	4,012	2,498	2,800	2,252	2,113	1,333
	Összesen	115,195	117,363	107,416	118,599	59,898	53,920	48,274	37,407
K i v i t e l :									
1	Gabona, liszt és sütemények . .	59,218	68,210	75,484	73,669	17,839	19,991	23,998	6,381
2	Élő állatok	8,036	4,246	2,542	2,863	6,151	3,560	1,195	1,252
3	A fonó- s szövőipar anyagai és termékei	2,544	2,632	2,536	2,770	1,931	1,694	1,664	580
4	Nyers bőrök, szőrmék és bőráruk	1,899	2,632	3,738	2,436	1,295	1,617	2,609	1,204
5	Ásványi tüzelő anyagok, kátrány	1,002	857	954	687	656	706	756	523
6	Gyümölcsök és főzelékek	2,887	3,030	4,908	8,290	1,287	513	818	88
7	Különböző állati termékek és hulladékok	267	501	615	495	215	433	561	428
8	Állati termékek mint tápszerek	1,981	1,394	1,588	1,013	404	420	750	356
9	Fa és faárúk	1,416	2,649	3,121	2,954	318	290	376	363
10	Fémek és fémgártmányok	508	521	610	667	301	197	214	136
11	Italok	645	511	2,065	5,116	213	127	343	2,267
12	Festő- és cserző anyagok, festékek és mézgák	92	64	76	105	85	52	50	91
13	Ásványok, agyag- és üvegárúk	59	116	87	94	32	35	27	26
14	Olajok, zsiradékok, viasz stb.	22	56	60	51	10	23	39	11
15	Papír- és papíráruk	42	36	25	46	22	21	10	16
16	Vegyszeri anyagok- és termékei	18	29	41	152	16	16	14	106
17	Déli gyümölcsök és termények	227	70	31	115	70	16	7	8
18	Növényi nedvek, gyógyszerek	33	37	83	26	15	9	16	10
19	Conservek és czukorkák	32	20	41	32	2	8	15	4
20	Kocsik	97	91	73	38	31	8	7	3
21	Műtárgyak és ritkaságok nyilvános és magángyűjtemények számára	4	4	8	—	—	4	7	—
22	Kaucsuk, viaszos vászon stb.	2	5	19	2	3	1	2	—
23	Illatszerek	—	1	1	1	—	—	—	—
24	Egyéb áruk	538	607	481	597	26	58	35	18
	Összesen	81,569	88,319	99,187	102,219	30,922	29,799	33,513	13,871

Szerbia külforgalma. — A forgalom nagyságát abszolút számokban a következő kimutatás tünteti fel:

	Bevitel	Kivitel	Összes forgalom
	millió forintokban		
1884-ben . .	20'4	15'5	35'9
1885-ben . .	16'2	16'2	32'4
1886-ban . .	20'4	15'0	35'4
Átlag 1884—86-ban	19'0	15'6	34'6

Országok szerint Szerbia bevitel és kivitele következőleg oszlott meg:

Sorszám	Az ország neve	B e v i t e l				K i v i t e l			
		1884- ben	1885- ben	1886- ban	átlag 1884— 86-ban	1884- ben	1885- ben	1886- ban	átlag 1884— 86-ban
		az összes bevétel %-ában				az összes kivétel %-ában			
1	Osztr.-Magy. mon..	64'04	74'00	71'72	69'62	84'81	84'84	87'18	85'64
2	N.-Británn. és Irhon	8'58	8'41	8'03	8'34	—	0'52	0'14	0'22
3	Németország . . .	8'17	5'62	4'00	5'95	0'25	0'15	0'09	0'16
4	Amerika	4'65	1'30	2'55	2'95	—	—	—	—
5	Franciaország . .	1'25	0'48	5'03	2'39	0'26	0'87	2'14	1'11
6	Olaszország . . .	2'37	3'11	1'29	2'19	—	0'38	0'42	0'27
7	Törökország . . .	3'04	1'26	1'45	1'96	6'61	8'24	6'45	7'08
8	Bulgária	2'50	0'48	0'32	1'13	5'77	2'78	2'05	3'51
9	Egyéb országok . .	5'40	5'39	5'59	5'47	2'30	2'22	1'53	2'01
	Összesen	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00

Csak néhány év adatai állnak rendelkezésünkre, de ezekből is látható, mennyire túlnyomó szerepet játszik saját monarchiánk Szerbia külforgalmában, s e túlnyomóság, úgy látszik még emelkedik is. Itt sem szabad azonban feledni, hogy az Osztrák-Magyar monarchia, mint a keleti forgalom transitó útja, sok árúczikkre nézve csak közvetítő szerepet játszik.

Szerbia külforgalmát az 1886-ik évben árúcsoportok és nevezetesebb árúczikkek szerint, általában és különösen az Osztrák-Magyar monarchiával, az alábbi táblázat tünteti fel:

Az árúcsoporthok és árúk megnevezése	Szerbia külforgalma		Sorszám	Az árúcsoporthok és árúk megnevezése	Szerbia külforgalma	
	összesen	az Osztr.-Magy. monarchiával			összesen	az Osztr.-Magy. monarchiával
		ezer forintokban				ezer forintokban
B e v i t e l :						
1 Varrott, szőtt és kötött árúk.	2,237	2,158		Ebből: kö- és tengeri só	951	465
Ebből: ruházatok . . .	1,524	1,466		kőszén	215	215
czipők.	230	229		tégla és cserép. . .	45	45
				közönséges		
2 Pamut-, len-, kender és jutaárúk. . . .	3,140	1,873		agyagedény . . .	28	28
Ebből: pamutfonál . .	964	372		kő- és porcellán- edény.	64	63
pamutszövetek. . .	1,707	1,102		ablaküveg	82	76
3 Fémek.	1,957	1,428		öblösüveg. . . .	169	167
4 Gyarmatárúk. . . .	2,000	1,236				
Ebből: cukor.	1,036	1,034	6 Bőr, kaucsuk és viasz- kosvászon	1,156	997	
rizs.	262	67	Ebből: bőr.	733	637	
5 Ásványok és ásvány- árúk.	1,647	1,142	7 Fa- és faárúk. . . .	905	897	
			Ebből: épületfa . . .	432	430	

Sorszám	Az árucsoportok és áruk megnevezése	Szerbia külforgalma		Sorszám	Az árucsoportok és áruk megnevezése	Szerbia külforgalma	
		összesen	az Osztr.-Magy. monarchiával			összesen	az Osztr.-Magy. monarchiával
8	tüzifa Vegyészeti, gyógy- és festékárúk Ebből: gyújtó	159 910 41	159 849 41	12	Zsiradékok és készítmények ezekből . . . Ebből: szappan. gyertya	1,105 104 124	505 90 112
9	Gyapju és gyapjúárúk Ebből: gyapjufonál gyapjuszövet	937 134 714	782 103 593	13	Apró árúk	602	484
10	Gépek, műszerek, műtárgyak és fegyverek Ebből: fegyverek, ágyúk és erődtéti szerek mezőg. gépek	1,619 1,277 264	613 275 264	14	Ételek és italok Ebből: bor sütemények szesz italok	522 167 135 48	476 164 123 46
11	Kerti és mezői termények Ebből: liszt. dohánylevelek. dohánygyártmányok	850 200 324 148	583 200 161 62	15	Papir és papirosárúk	370	370
				16	Selyem és selyemárúk	180	127
				17	Állatok és állati termékek Ebből: lovak	285 50	125 34
				18	Hulladékok Összesen	16 20,438	15 14,660
K i v i t e l :							
1	Állatok és állati termékek Ebből: sertés szarvasmarha	7,886 4,335 2,653	7,047 4,214 2,446	3	Szörök és bőrök. Ételek és italok. Ebből: bor	1,573 466 343	1,465 139 88
2	Fa és faárúk Ásványok Hulladékok Fémek Zsiradékok Egyéb árúk Összesen	227 91 22 21 72 539 16,252	122 31 22 13 12 37 14,168				

K i v i t e l :

1	Állatok és állati ter- mékek	7,886	7,047	3	Szörök és bőrök. . .	1,573	1,465
	<i>Ebből: sertés</i>	4,335	4,214	4	Ételek és italok. . .	466	139
	<i>szarvasmarha. . . .</i>	2,653	2,446		<i>Ebből: bor</i>	343	88
2	Kerti és mezői termé- nyek	5,355	5,280	5	Fa és faárúk	227	122
	<i>Ebből: aszaltgyümölcs</i>			6	Ásványok	91	31
	<i>(szilva)</i>	3,989	3,984	7	Hulladékok	22	22
	<i>búza</i>	854	827	8	Fémek	21	13
	<i>kukoricza.</i>	117	115	9	Zsiradékok.	72	12
	<i>zab</i>	117	115	10	Egyéb árúk	539	37
					Összesen	16,252	14,168

Bulgária külforgalma. — E fiatal Balkán állam már rendszeres áruforgalmi statisztikával dicsekszik, s forgalmának fejlődését 1881. óta évről-évre követhetjük. A bevétel és kivétel abszolút számokban következő értéket képviselt:

É v	Bevétel	Kivétel	Összes forgalom	É v	Bevétel	Kivétel	Összes forgalom
	millió forintokban				millió forintokban		
1881	23'4	12'7	36'1	1885	15'5	16'8	32'3
1882	16'6	13'7	30'3	átlag 1881—85	18'7	15'2	33'9
1883	19'6	18'5	38'1	1886	25'7	15'1	40'8
1884	18'6	14'1	32'7	1887	25'8	17'9	43'7

Bulgária külforgalma országok szerint következőleg oszlott meg:

Sorszám	Az ország neve	1881- ben	1882- ben	1883- ban	1884- ben	Átlag 1881- 84-ben	1886- ban	1887- ben
az összes <i>bevitel</i> , illetőleg összes <i>kivitel</i> ‰-ában								
B e v i t e l :								
1	N.-Británia és Irhon .	23'19	21'71	26'67	25'94	24'39	28'45	33'80
2	Osztr.-Magy. monarchia	25'18	34'00	31'22	30'16	29'75	26'53	23'64
3	Törökország	11'17	12'67	10'89	11'75	11'56	17'47	14'77
4	Franciaország	5'16	5'25	5'64	4'90	5'24	5'88	6'38
5	Oroszország	2'06	3'06	4'37	4'66	3'47	5'59	5'07
6	Németország	0'49	1'50	2'48	3'91	2'02	3'30	4'55
7	Románia	14'55	7'31	6'61	8'40	9'56	5'10	4'51
8	Olaszország	9'98	3'97	3'70	2'56	5'37	2'18	1'71
9	Kelet-Rumélia	—	2'86	2'50	1'85	1'67	—	—
10	Egyéb országok	8'22	7'67	5'92	5'87	6'97	5'55	5'57
	Összesen . . .	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00
K i v i t e l :								
1	Törökország	—	25'31	20'75	24'66	23'80	44'90	—
2	Franciaország	—	13'19	7'07	4'30	8'04	24'70	—
3	N.-Británia és Irhon . .	—	11'63	23'86	32'84	22'98	12'12	—
4	Osztr.-Magy. monarchia	—	7'29	4'80	4'35	5'40	6'48	—
5	Olaszország	—	0'71	0'76	2'35	1'23	3'96	—
6	Románia	—	24'49	19'27	6'73	16'99	3'42	—
7	Kelet-Rumélia	—	15'41	17'20	15'30	16'09	—	—
8	Egyéb országok	—	1'97	6'29	9'47	5'97	4'42	—
	Összesen . . .	—	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00	—

E számok azt mutatják, hogy monarchiánk Bulgária forgalmában tekintélyes szerepet játszik, a bevitelben csak Nagy-Británia haladja meg ujabban; sajnos azonban, hogy az utóbbi években inkább tért vesztünk, semmint foglalnánk s a tenger felől beözönlő angol árucikkek visszaszorítják monarchiánk árucikkeit.

Bulgária külforgalmát árucsoportok és fontosabb áruk szerint a következő kimutatás részletezi, mely egyuttal azt is feltünteti, hogy azokból mennyi értékű került az Osztrák-Magyar monarchiából Bulgáriába s viszont mennyi küldetett onnan ide:

Sorszám	Az árucsoportok és áruk megnevezése	B u l g á r i a k ü l f o r g a l m a									
		ö s s z e s e n					az O.-Magy. monarchiával				
		1882- ben	1883- ban	1884- ben	átlag 1882- 84-ben	1882- ben	1883- ban	1884- ben	átlag 1882- 84-ben	1882- ben	1883- ban
		e z e r f o r i n t o k b a n									
1	Táplálékok és egyéb fogyasztási cikkek . . .	5,984	6,169	5,331	5,828	2,233	2,184	1,848	2,088		
	Ebből: cukor, melassz és szörp	1,101	1,032	1,028	1,054	1,031	1,002	1,005	1,013		
	szeszesitalok és ásv. vizek	2,142	2,032	1,371	1,848	1,107	938	717	921		
	konyhasó és fűszerek . .	1,032	1,296	1,025	1,118	2	156	43	67		
	liszt és sütemények . . .	114	98	83	98	65	47	48	54		

Sorszám	Az árucsoportok és áruk megnevezése	Bulgária külforgalma								
		ö s s z e s e n				az O.-Magy. monarchiával				
		1882- ben	1883- ban	1884- ben	átlag 1882- 84-ben	1882- ben	1883- ban	1884- ben	átlag 1882- 84-ben	
		e z e r f o r i n t o k b a n								
2	A szövő-, nemez- és ruházati iparnyersanyagai és term.	5,053	6,948	6,250	6,084	1,341	1,578	1,500	1,473	
	<i>Ebből: szövetek.</i>	2,355	3,194	2,948	2,832	467	606	554	542	
	<i>ruházatok, fehérneműek és divatcikkek</i>	586	543	556	562	482	447	477	469	
	<i>fonalak</i>	1,516	2,476	2,010	2,001	173	269	192	212	
	<i>kötött drák</i>	87	170	125	127	36	68	67	57	
	<i>kalapok, tollak és művir.</i>	52	60	68	60	44	50	60	51	
3	Fémek és fémárúk.	1,297	1,519	1,634	1,483	531	514	480	508	
	<i>Ebből: vasárúk, a gépek stb.¹⁾ kivételével</i>	504	521	554	526	282	251	232	255	
4	Nyersbőrök, bőr és bőrárúk	1,228	1,437	1,277	1,314	317	398	398	371	
	<i>Ebből: bőrtáskák</i>	292	282	396	323	204	178	245	209	
	<i>bőr</i>	529	699	527	585	78	198	128	134	
5	Vegyészeti anyagok és termelvények	1,209	1,381	1,705	1,432	295	382	313	330	
	<i>Ebből: gyúlékony anyagok: cserző- és festőanyagok, festékek</i>	80	120	104	102	68	93	56	72	
	<i>gyertya, szappan és illatszerek.</i>	226	268	237	244	67	68	70	68	
	<i>szerek.</i>	287	381	497	388	54	86	54	65	
6	Papír és papirosárúk	272	355	336	321	252	332	308	297	
7	Fa és faárúk	601	644	899	714	280	290	321	297	
	<i>Ebből: épületfa.</i>	318	404	661	461	80	134	178	131	
	<i>fagyártmányok</i>	271	224	217	237	196	150	135	161	
8	Az üveg-, kő- és agyagipar nyers anyagai és term.	337	415	395	382	206	223	233	221	
	<i>Ebből: üveg és üvegárúk.</i>	182	254	230	222	137	151	159	142	
	<i>agyag- és porcellánárúk</i>	62	85	42	63	45	54	52	50	
9	Apró árúk	125	138	107	124	75	78	66	73	
10	Gépek, eszközök és készül.	100	103	122	108	61	55	56	57	
11	Kaucsuk és viaszkos vászon	41	60	53	51	23	32	33	30	
12	Vasuti felszer., kocsik stb.	34	57	51	47	14	21	13	16	
13	Tüzelő szerek.	43	61	57	54	14	11	13	12	
14	Irodalmi és műtárgyak.	14	13	14	14	7	5	6	6	
15	Állatok	259	237	266	254	2	5	1	3	
16	Hulladékok	9	9	15	11	1	2	2	2	
17	Magvak és növények, melyek emberi táplálék gyanánt nem szolgálnak	20	26	32	26	1	1	1	1	
	Összesen	16,626	19,572	18,544	18,247	5,653	6,111	5,592	5,785	

¹⁾ A gépek, eszközök és készülékek külön csoportba vannak foglalva (10. sz.)

Sorszám	Az árucsoportok és áruk megnevezése	Bulgária külforgalma							
		ö s s z e s e n				az O.-Magy. monarchiával			
		1882- ben	1883- ban	1884- ben	átlag 1882- 84-ben	1882- ben	1883- ban	1884- ben	átlag 1882- 84-ben
		e z e r f o r i n t o k b a n							
1	Táplálékok s egyéb fogyasztási cikkek	8,725	11,420	8,754	9,633	584	403	246	411
	<i>Ebből: buza</i>	4,010	6,049	4,168	4,742	560	401	242	401
	<i>kukoricza</i>	1,800	3,306	1,697	2,268				
	<i>árpa</i>	912	497	355	588				
	<i>rozsa</i>	489	346	486	440				
	<i>tatárka</i>	229	146	854	410				
	<i>egyéb gabona és hűv.</i>	169	105	301	192				
	<i>tápláló állati term.</i>	672	692	663	676	—	—	2	1
	<i>gyümölcsök és főzel.</i>	223	147	106	158	18	2	1	7
2	Állatok	3,027	4,794	3,508	3,776	92	63	2	52
	<i>Ebből: bivaly</i>	318	915	448	560	—	—	—	—
	<i>ökör</i>	396	1,264	672	777	—	—	—	—
	<i>tehén</i>	194	453	358	335	—	—	—	—
	<i>üsző és borjú</i>	48	178	100	109	—	—	—	—
	<i>ló és csikó</i>	371	540	559	490	—	—	—	—
	<i>juh és bárány</i>	1,012	900	941	951	—	—	—	—
	<i>sértés és malacz</i>	221	159	92	158	—	—	—	—
3	Aszövő-, nemez- és ruházati iparnyersanyagai és term.	827	797	763	796	26	14	43	28
	<i>Ebből: fonóanyagok</i>	424	354	286	354	18	6	6	10
	<i>gombkötőárúk</i>	147	165	184	165	4	—	6	3
4	Nyers bőrök, bőr és bőrárúk	539	628	597	588	208	277	235	240
	<i>Ebből: nyers bőrök</i>	349	399	358	369	157	212	145	172
	<i>bőr</i>	140	166	204	170	51	59	90	67
5	Vegyészeti anyagok és termelvények	183	220	142	182	62	112	47	74
	<i>Ebből: cserző és festőanyagok</i>	77	96	59	77	56	74	46	59
	<i>zsiros olajok és nem</i>								
	<i>ehető zsiradékok</i>	85	118	50	84	6	38	1	15
6	Fémek és fémárúk	91	236	87	138	7	2	2	4
7	Fa és faárúk	129	123	86	112	1	1	1	1
8	Az üveg-, kő- és agyagipar nyersanyagai és termékei	65	44	46	52	—	—	—	—
9	Vasuti felszerel., kocsik stb.	10	110	33	51	—	—	—	—
10	Magvak és növények, melyek emberi táplálék gyanánt nem szolgálnak	41	50	60	50	4	6	24	11
11	Hulladékok	32	14	24	24	13	8	14	12
12	Tüzelőszerek	24	10	6	14	—	—	—	—
13	Papír és papirosárúk	5	1	6	4	1	—	—	—
14	Irodalmi és műtárgyak	2	2	3	2	—	—	—	—
15	Gépek, eszközök és készül.	1	1	4	1	—	—	—	—
	Összesen	13,701	18,450	14,119	15,423	998	886	614	833

Törökország külforgalma. — Az utóbbi kilencz év alatt Törökország külforgalma következőleg alakult:

É v ¹⁾	Be- vitel	Ki- vitel	Összes for- galom	É v ¹⁾	Be- vitel	Ki- vitel	Összes for- galom
	millió forintokban				millió forintokban		
1878/9 . . .	177'3	75'6	252'9	1883/4 . . .	177'8	111'5	289'3
1879/80 . . .	173'8	77'7	251'5	1884/5 . . .	185'7	115'2	300'9
1880/1 . . .	160'6	76'5	237'1	1885/6 . . .	180'0	108'7	288'7
átlag	170'6	76'6	247'2	átlag	180'1	107'1	287'2
1878 9—1880/1				1881/2—1885/6			
1881/2 . . .	175'4	101'6	277'0	1886/7 . . .	186'3	114'4	300'7
1882/3 . . .	181'7	98'7	280'4				

Be- és kiviteli országok szerint a forgalmat a következő táblázat mutatja:

Sorszám	Az ország neve	1881/2- ben	1883/4- ben	1884/5- ben	1885/6- ban	1886/7- ben	Átlag 1883/4— 86/7-ben
		az összes bevétel, illetőleg összes kivétel %-ában					
		a) B e v i t e l :					
1	N.-Británia és Irhon.	46'76	43'82	45'47	43'81	43'18	44'08
2	Osztrák-Magyar mon.	16'38	19'48	20'81	19'60	20'17	20'03
3	Franciaország . . .	14'91	13'82	12'90	11'58	13'00	12'82
4	Oroszország	5'97	6'27	6'59	8'79	8'63	7'58
5	Olaszország	2'99	3'37	2'98	3'03	3'07	3'11
6	Perzsia	2'65	3'18	3'03	2'72	2'36	2'82
7	Görögország	1'63	3'04	2'16	1'80	1'99	2'24
8	Románia	3'55	2'64	1'25	3'20	1'56	2'15
9	Belgium	0'81	0'95	1'40	1'48	1'85	1'42
10	Bulgária	1'46	0'75	0'72	1'47	2'38	1'33
11	Éjszakam. Egyes.-Áll.	2'29	1'46	1'50	0'94	0'60	1'12
12	Egyéb országok . . .	0'60	1'22	1'19	1'58	1'21	1'30
	Összesen . . .	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00
		b) K i v i t e l :					
1	N.-Británia és Irhon.	32'95	36'74	34'64	37'72	34'23	35'80
2	Franciaország . . .	35'09	37'89	36'05	30'82	37'29	35'56
3	Osztrák-Magyar mon.	9'92	8'93	9'83	9'38	8'79	9'23
4	Egyiptom	8'73	5'09	6'00	8'31	7'12	6'62
5	Görögország	3'61	3'15	4'41	4'43	3'66	3'91
6	Oroszország	3'76	3'24	3'24	3'20	2'42	3'02
7	Olaszország	1'87	2'11	3'00	3'07	2'94	2'78
8	Éjszakam. Egyes.-Áll.	0'79	0'92	0'56	1'01	1'21	0'92
9	Románia	0'79	1'14	0'78	0'91	0'85	0'92
10	Egyéb országok . . .	2'49	0'79	1'49	1'15	1'49	1'24
	Összesen . . .	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00

A közvetlenül Törökország alá tartozó tartományokba legtöbb árucikket Nagy-Británia visz be, az arányszám azonban N.-Britániára nézve némileg kedvezőtlenebbre fordult, az Osztrák-Magyar

¹⁾ Törökországban az év márczius 14-étől márczius 13-áig számíttatik.

monarchiára nézve ellenben kedvezőbben alakult. Törökország kivitele csaknem egyenlően oszlik meg Nagy-Británia és Franciaország között, az Osztrák-Magyar monarchiára sokkal kisebb rész jut belőle.

A nevezetesebb be- és kiviteli árucikkeket pedig az 1886-87-ik év forgalmában az alábbi kimutatás tünteti fel:

Sorszám	Az árucikk neve	Összes bevétel, illetőleg kivitel ezer forintokban	o/o	Sorszám	Az árucikk neve	Összes bevétel, illetőleg kivitel ezer forintokban	o/o
a) Bevétel:							
1	Czukor	13,259	7'12	14	Musselin szövetek	2,670	1'43
2	Pamutfonál. . . .	11,505	6'17	15	Pamut- és lenszövetek.	2,595	1'40
3	Nyomtatott pamut szövetek . .	10,541	5'66	16	Szőnyegek	2,506	1'34
4	Kávé	6,912	3'71	17	Nyers bőrök . . .	2,303	1'23
5	Liszt	6,242	3'35	18	Kásmir szövetek	2,184	1'17
6	Vászon (sirting) .	4,799	2'58	19	Vegyészeti árúk .	1,829	0'98
7	Buza	4,766	2'56	20	Vaj	1,731	0'93
8	Cloth szövetek . .	4,176	2'24	21	Kőszén	1,607	0'86
9	Állatok	4,032	2'16	22	Épület- és műfa .	1,597	0'86
10	Lenszövetek . . .	3,971	2'13	23	Üveg	1,151	0'62
11	Kőolaj	3,868	2'08		Egyéb árúk. . . .	86,190	46'26
12	Bőr	3,064	1'64		Összesen	186,329	100'00
13	Rúdvas	2,831	1'52				
b) Kivétel:							
1	Mazsolya szőlő . .	16,460	14'39	14	Vegyészeti árúk .	2,475	2'16
2	Kecske- és teveszőr	7,714	6'75	15	Szezám	2,454	2'15
3	Ópium	7,184	6'28	16	Olajfa olaj	2,403	2'10
4	Nyers selyem . . .	7,130	6'23	17	Dió	1,950	1'71
5	Buza	6,889	6'02	18	Bab és lencse . . .	1,722	1'51
6	Pamut	4,760	4'16	19	Datolya	1,319	1'15
7	Vallonea	4,614	4'03	20	Szőnyegek	1,314	1'15
8	Gyapju	4,503	3'94	21	Szappan	1,249	1'09
9	Kávé	4,411	3'86	22	Ásványok	1,093	0'96
10	Nyers bőrök . . .	3,302	2'89	23	Magvak	983	0'86
11	Füge	3,126	2'73	24	Czukrosságok . . .	974	0'85
12	Kakaó	3,050	2'67		Egyéb árúk. . . .	20,483	17'91
13	Bor	2,804	2'45		Összesen	114,366	100'00

Görögország külforgalma. — 1881 óta, az 1884-86 évek kivételével, melyekről adataink nincsenek, Görögország külforgalmának általános képét a következő számok nyújtják:

É v	Bevétel	Kivitel	Összes forgalom	É v	Bevétel	Kivitel	Összes forgalom
1877	39'0	21'7	60'7	1881	43'9	27'1	71'0
1878	43'7	15'6	59'3	1882	61'7	34'3	96'0
1879	40'7	17'9	58'6	1883	54'5	37'1	91'6
1880	45'6	16'6	62'2	átlag 1881-83	53'4	32'8	86'2
Átlag 1877-80	42'3	18'0	60'3	1887	52'7	41'1	93'8

E forgalomban a különböző országok következő arányban részesültek:

Sorszám	Az ország neve	B e v i t e l				K i v i t e l			
		1875- ben	1881- ben	1883- ban	1887- ben	1875- ben	1881- ben	1883- ban	1887- ben
		az összes bevitel %/o-ában				az összes kivitel %/o-ában			
1	Oroszország . . .	13'39	9'39	12'30	26'01	6'44	2'97	2'42	1'41
2	Nagy-Británia és Írhon	27'33	29'00	26'90	23'82	53'56	52'41	38'97	40'73
3	Osztr.-Magy. mon..	13'86	22'57	25'24	13'15	13'05	9'92	10'23	6'60
4	Törökország . .	20'10	15'91	12'93	12'93	9'96	3'87	6'52	3'71
5	Franciaország . .	16'39	13'82	13'01	7'89	3'36	17'01	25'86	21'88
6	Olaszország . . .	5'99	4'83	4'43	4'56	4'42	4'70	3'75	1'81
7	Egyéb országok . .	2'94	4'48	5'19	11'63	9'21	9'12	12'25	23'86
	Összesen . . .	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00

Az évek folytonos egymásutánját feltüntető adatok itt még kevésbé állnak rendelkezésünkre s így nem tudjuk megítélni, hogy az egyes országokra eső arányszámoknál mutatkozó ugrások hirtelen álltak-e be, vagy több éven át lassan érvényesülő forgalmi irányzatnak kifolyásai. A bevitelben 1887-ben Oroszország állt elől, mely az előbbi években csak ötödik helyen állt. Monarchiánk arányszáma erős emelkedés után erős csökkenést mutat, Nagy-Britanniáé csaknem állandó csökkenést.

Legtöbb árút Görögország Nagy-Britanniába visz ki, az arány azonban ujabban itt is csökkenő, ellenben a Franciaországba irányuló kivitel mindinkább tért foglalt.

Görögország külforgalma 1887-ben árucsoportok és nevezetesebb árucikkek szerint, általában és az Osztrák-Magyar monarchiával, a következő kimutatásból látható:

Görögország kül- forgalma				Görögország kül- forgalma			
Sorszám	Az árucsoportok és árúk megnevezése	összesen	az Osztr.- Magyar monar- chiával ezer forintokban	Sorszám	Az árucsoportok és árúk megnevezése	összesen	az Osztr.- Magyar monar- chiával ezer forintokban
B e v i t e l:							
1	Mezei termények . .	23,206	743		<i>Ebből: épületfa .</i>	2,466	1,539
	<i>Ebből: gabonane- műek</i>	20,077	106	4	<i>donga</i>	160	66
	<i>rizs</i>	995	236	5	Állati termékek . . .	2,064	196
	<i>kávé</i>	1,236	311	6	Halászati termékek .	1,946	128
2	Fonalak és szövetek .	9,988	931	7	Ásvány- és fémművek	1,576	315
	<i>Ebből: pamutszöv.</i>	4,563	262		<i>Ebből: gépek . . .</i>	145	34
	<i>gyapjuszövetek . .</i>	1,990	278	8	Cukor, sütem. stb.	1,441	1,339
	<i>ruházatok</i>	383	120		<i>Ebből: cukor . . .</i>	1,398	1,333
3	Erdei termékek . . .	3,220	1,759	9	Állatok	993	1

Görögország kül-forgalma				Görögország kül-forgalma			
Sorszám	Az árucsoportok és áruk megnevezése	az Osztr.-Magyar monarchiával		Sorszám	Az árucsoportok és áruk megnevezése	az Osztr.-Magyar monarchiával	
		összesen	ezer forintokban			összesen	ezer forintokban
10	Vegyészeti termékek	954	193	13	Üveg és üvegárúk . .	577	104
	<i>Ebből: gyógyszer-árúk</i>	<i>372</i>	<i>101</i>	14	Bőr, állati csont, halcsont	494	80
11	Kötélverő árúk, kalapok, csinált virágok, kosarak és halászhálók . . .	811	351	15	Bútorok és más famunkák	204	97
	<i>Ebből: kalapok . .</i>	<i>355</i>	<i>146</i>	16	Olajok és olajos anyagok	168	19
	<i>kötelek</i>	<i>329</i>	<i>191</i>	17	Bor, szeszes italok .	149	37
12	Papir, nyomtatványok, fényképek, metszetek stb. . .	629	362	18	Hangszerek és tud. tárgyak	112	32
	<i>Ebből: papir . . .</i>	<i>578</i>	<i>350</i>	19	Egyéb áruk	1,071	210
					Összesen . .	52,740	6,935
K i v i t e l:							
1	Mezei termények . .	25,213	1,112	7	Erdei termékek . . .	534	134
	<i>Ebből: apró szőlő</i>	<i>21,772</i>	<i>452</i>	8	Bőr, állati csont, halcsont	241	8
	<i>egyéb szőlő</i>	<i>1,451</i>	<i>6</i>	9	Vegyészeti termékek.	141	2
	<i>füge</i>	<i>831</i>	<i>620</i>	10	Fonalak és szövetek	60	—
	<i>dohány</i>	<i>927</i>	<i>27</i>	11	Állatok	14	—
2	Ásványok és fémek .	8,962	2	12	Papir, nyomtatványok, fényképek, metszetek stb. . .	13	—
3	Bor, szeszes italok .	2,028	890	13	Festő és cserző nővényi anyagok .	9	4
	<i>Ebből: bor</i>	<i>2,025</i>	<i>890</i>	14	Egyéb áruk	308	29
4	Olajok és olajos anyagok	1,837	236		Összesen . . .	41,061	2,710
5	Halászati termékek .	860	50				
6	Állati termékek . . .	841	243				
	<i>Ebből: nyers bőrök</i>	<i>290</i>	<i>154</i>				
	<i>gyapjú</i>	<i>91</i>	<i>76</i>				

4. Nemzetközi forgalom.

A nemzetközi forgalom áttekintése. — A roppant árnyokban fokozott gazdasági és ipari termelés, a közlekedési eszközök bámulatos fejlődése, az árucserét közvetítő forgalmi és hitel-eszközök folytonos tökéletesbülése: korábban nem is sejtett magasságra emelte a nemzetközi forgalmat, s mindazon akadályok dacára, melyeket az újabb időben lábrakapott védvamos kereskedelmi politika az idegen árucikkek bevitelére elé gördít, a nemzetközi árucserének roppant folyama feltartóztathatlanul hömpölyög szokott medrében s ha az általa képviselt érték az utóbbi évek alatt némileg megcsökken, az sokkal inkább tulajdonítható a legtöbb árucikk árhanatlásának, semmint a védvamos politika hatásának. Ez utóbbi inkább csak megállapodást idézett elő a rohamos fejlődésben, de visszaesést nem.

Az öt világrész különböző országainak áruforgalmát 1876-tól

1885-ig öt-öt éves átlagokban, továbbá 1886. évről a következő kimutatás tünteti fel. ¹⁾ Megjegyzendő, hogy ezúttal is, mint múlt évi kimutatásunkban, a különböző pénznemek átszámítása osztrák értékű forintokká, a névérték alapján történt és sem az ágió, sem az esetleges diságió nem vétetett számításba:

Sorszám	Világrész és ország	Bevitel			Kivitel			Összes forgalom		
		átlag		1886-ban	átlag		1886-ban	átlag		1886-ban
		1876—80-ban	1881—85-ben		1876—80-ban	1881—85-ben		1876—80-ban	1881—85-ben	
		m i l l i ó f o r i n t o k b a n								
	I. Európa.									
1	N.-Brit. és Irh.	3,259	3,365	2,936	2,014	2,323	2,124	5,273	5,688	5,060
2	Franciaország	1,717	1,834	1,683	1,351	1,353	1,300	3,068	3,187	2,983
3	Németország	1,768	1,556	1,444	1,387	1,551	1,493	3,155	3,107	2,937
4	Németalföld	658	870	913	479	653	843	1,137	1,523	1,756

¹⁾ Annual statement of the Trade of the United Kingdom. 1876—1887. — Tableau général du commerce de la France avec ses colonies et les puissances étrangères. 1876—1887. — Statistik der deutschen Reichs. Auswärtiger Waarenverkehr des deutschen Zollgebiets. 1876—1887. — Annuaire statistique des Pays-Bas pour 1885—1887, et années antérieures. — Oesterreichische Statistik. Stat. des auswärt. Handels der oesterr.-ung. Monarchie im Jahre 1886. — Statistique de la Belgique. Tableau général du commerce avec les pays étrangers. 1876—1886. — Annuaire stat. de la Russie. 1884—85. St. Pétersburg 1887. — Movimento commerciale del Regno d'Italia. 1876—1887. — Statistik des Waarenverkehrs der Schweiz mit dem Auslande. 1885—87. — Tableau général du commerce de la Roumanie avec les pays étrangers. 1880—1886. — Regatul Romaniei Monitorul Oficial 1888. No. 11. és No. 120. — Tabeller vedkommande Norges Handel 1876—1887. — Danmarks Statistik. Statistiksk Tabelvaerk. Fjerde Raekke Kongeriget's Vare-Indførsel og Udførsel samt den indenlandske Frembringelse af Braendevin og Roesukker. 1876—1886. — Commerce de la Grèce avec les pays étrangers pendant l'année 1887. Athènes 1888. — Statistique du commerce de la Principauté de Bulgarie avec les pays étrangers. 1882—1884. — Statistical abstract for the several colonial and other possessions of the United Kingdom in each year from 1872. to 1886. London: 1887. — Le commerce extérieur de l'Égypte. 1881—1886. — Statistical abstract of the United States. 1887. Washington: 1888. — Estadística del comercio y de la navegacion de la Republica Argentina. 1885—1886. Buenos Aires. — Annario estadístico de Republico oriental del Uruguay. Año 1886. Montevideo 1887. — Comercio exterior de la Republico oriental del Uruguay correspondiente al año 1887. comparado con 1886. Montevideo 1888. — Továbbá kisegítőül: Statistieul abstract for the principal and other foreign countries in each year from 1876. to 1885—86. London 1888. — Block M.: Annuaire de l'Économie politique et de la Statistique. 1876—1887. — The statesman's year-book. Edited by J. Scott Keltie. 1881—83. 1885—88. — Gothaischer genealogischer Hofkalender nebst diplomatisch-statistischen Jahrbuch. 1881—887. — A belgrádi és sófiai osztrák-magyar főconsuloknak 1886-ik és 1887-ik évi főjelentései. — Neumann-Spallart: Uebersichten über Production, Verkehr und Handel in der Weltwirtschaft. Jahrgang 1879. Stuttgart 1880. — N.-Spallart: Uebersichten der Weltwirtschaft. Jahrgang 1883—84. Stuttgart 1887.

Sorszám	Világrész és ország	Bevitel			Kivitel			Összes forgalom		
		átlag		1886-ban	átlag		1886-ban	átlag		1886-ban
		1876—80-ban	1881—85-ben		1876—80-ban	1881—85-ben		1876—80-ban	1881—85-ben	
		millió forintokban								
5	Osztrák-Magy. monarchia...	563	618	539	655	726	699	1,218	1,344	1,238
6	Belgium	604	605	534	453	521	473	1,057	1,126	1,007
7	Eur. Oroszorsz.	529	488	369	559	560	431	1,088	1,048	800
8	Olaszország...	475	522	582	425	441	408	900	963	990
9	Svájcz	—	¹⁾ 319	320	—	¹⁾ 267	267	—	¹⁾ 586	587
10	Spanyolország	218	299	²⁾ 295	208	275	²⁾ 275	426	574	²⁾ 570
11	Málta	132	200	121	120	192	114	252	392	235
12	Svédország ...	144	174	²⁾ 187	116	135	²⁾ 137	260	309	²⁾ 324
13	Törökország ..	³⁾ 171	180	186	³⁾ 76	107	115	³⁾ 247	287	301
14	Dánia	109	131	104	84	86	80	193	217	184
15	Románia	105	117	119	84	88	102	189	205	221
16	Norvégia	86	87	73	56	62	55	142	149	128
17	Portugália ...	78	84	109	52	54	59	130	138	168
18	Görögország...	⁴⁾ 42	⁵⁾ 53	⁶⁾ 53	⁴⁾ 18	⁵⁾ 33	⁶⁾ 41	⁴⁾ 60	⁵⁾ 86	⁶⁾ 94
19	Finnország ...	16	23	16	19	24	27	35	47	43
20	Szerbia	—	⁷⁾ 19	20	—	⁷⁾ 16	15	—	⁷⁾ 35	35
21	Bulgária	—	19	26	—	15	15	—	34	41
	Európa összesen....	⁸⁾ 11,012	11,563	10,629	⁸⁾ 8,439	9,482	9,073	⁸⁾ 19,451	21,045	19,702
	II. Ázsia.									
1	Britt-Kel-India	499	652	711	654	836	850	1,153	1,488	1,561
2	China	220	221	219	214	189	193	434	410	412
3	Britt-Straits Settlement.	135	177	201	127	158	175	262	335	376
4	Németalf. Kelet-India	³⁾ 116	131	⁹⁾ 138	³⁾ 147	164	⁹⁾ 161	³⁾ 263	295	299
5	Japán	64	61	65	55	72	101	119	133	166
6	Ázs. Oroszorsz.	44	56	69	16	30	57	60	86	126
7	Britt-Ceylon ..	53	45	38	49	33	28	102	78	66
8	Egyéb országok ¹⁰⁾ hozzáv.	95	131	127	140	146	121	235	277	248
	Ázsia összes.	1,226	1,474	1,568	1,402	1,628	1,686	2,628	3,102	3,254

¹⁾ 1885—87-es átlag; Svájcz csak 1885 óta mutatja ki külforgalmának értékét. — ²⁾ Ujabb adatok hiányában a korábbi év adatait használtuk. — ³⁾ 1878—80-as átlag. — ⁴⁾ 1877—80-as átlag. — ⁵⁾ 1881—83-as átlag. — ⁶⁾ 1887-ik évből. — ⁷⁾ 1884—86-os átlag. — ⁸⁾ Ezen átlagokban, a megfelelő adatok hiányában, Svájcznál és Szerbiánál a későbbi átlagokat számítottuk be. — ⁹⁾ 1884-ik évből. — ¹⁰⁾ Francia-Cochinchina, Francia-Kelet-India, Philippi szigetek, Siam, Perzsia és Britt-Labuan.

Sorszám	Világrész és ország	Bevitel			Kivitel			Összes forgalom		
		átlag		1886— ban	átlag		1886— ban	átlag		1886— ban
		1876— 80-ban	1881— 85-ben		1876— 80-ban	1881— 85-ben		1876— 80-ban	1881— 85-ben	
		millió forintokban								
	III. Afrika.									
1	Egyiptom	57	83	81	130	126	109	187	209	190
2	Algír	84	95	96	68	66	72	152	161	168
3	Britt-Jórem.- Foka	67	73	40	39	43	38	106	116	78
4	Britt-Mauritius	23	27	25	36	38	33	59	65	58
5	Egyéb britt birtokok ¹⁾ ..	32	34	25	23	24	23	55	58	48
6	Más ország. ²⁾ hozzávet.....	42	64	70	46	48	48	88	112	118
	Áfrika összes..	305	376	337	342	345	323	647	721	660
	IV. Amerika.									
1	Éjsz.-Am.Egy.- Államok	1,007	1,364	1,306	1,394	1,627	1,399	2,401	2,991	2,705
2	Britt-Éjsz.-Am.	204	259	230	178	213	188	382	472	418
3	Brasília	³⁾ 184	207	222	³⁾ 235	245	219	³⁾ 419	452	441
4	Argentini közt.	85	153	191	95	132	140	180	285	331
5	Chili.....	60	100	93	81	135	107	141	235	200
6	Mexico.....	⁴⁾ 51	77 ⁵⁾	75 ⁶⁾	61	82 ⁵⁾	98 ⁴⁾	112	159 ⁵⁾	173
7	Britt-Ny.-India	57	62	56	58	63	55	115	125	111
8	Uruguay	33	45	42	35	49	50	68	94	92
9	Kis. britt birt. ⁷⁾	25	25	20	31	31	23	56	56	43
10	Egyéb ország. ⁸⁾ hozzávetőleg.	285	335	327	415	435	435	700	770	762
	Amer. összesen	1,991	2,627	2,562	2,583	3,012	2,714	4,574	5,639	5,276
	V. Ausztrália.									
1	Uj-Dél-Wales .	143	212	210	135	175	156	278	387	366
2	Victoria	156	181	185	146	161	118	302	342	303
3	Uj-Zeeland ...	75	79	68	60	67	67	135	146	135
4	Dél-Ausztrália	51	58	49	50	54	45	101	112	94

¹⁾ Nátal, Szent-Ilona, Lagos, Gold Coast, Sierra Leone és Gambia.

²⁾ Marokko, Tunis, Tripolis, Zanzibar, Reunion, Franc-Senegal, Portugál gyarm., Mayotte és Nossi Bé.

³⁾ Az 1877, 1879 és 1880-ik évek átlaga.

⁴⁾ Két éves átlag 1876-ból és 1880-ból.

⁵⁾ Négy éves átlag 1876-ból és 1878—80-ból készítve.

⁶⁾ Újabb források hiányában az 1885-ik év adatait vettük itt fel.

⁷⁾ Britt-Guiana, Honduras, Bermuda és a Sólyom szigetek.

⁸⁾ Cuba, Peru, Venezuela, Középamerikai köztársaságok (Costa-Rica, Guatemala, Honduras, Nicaragua és Salvador), Portorico, Columbia, Haiti, Bolivia, Ecuador, San-Domingo, Surinam, Paraguay, Francia-Nyugot-India, Francia-Guyana, továbbá St.-Pierre és Miquelon.

Sorszám	Világrész és ország	Bevitel			Kivitel			Összes forgalom		
		átlag		1886— ban	átlag		1886— ban	átlag		1886— ban
		1876— 80-ban	1881— 85-ben		1876— 80-ban	1881— 85-ben		1876— 80-ban	1881— 85-ben	
		m i l l i ó f o r i n t o k b a n								
5	Queensland...	34	59	61	36	44	49	70	103	110
6	Tasmania....	13	17	18	13	15	13	26	32	31
7	Ny.-Ausztrália	4	5	8	4	5	6	8	10	14
8	Egyéb részek ¹⁾ hozzávetőleg.	11	20	17	10	25	26	21	45	43
	Összesen .	487	631	616	454	546	480	941	1,177	1,096
	Ismétlés :									
1	Európa	11,012	11,563	10,629	8,439	9,482	9,073	19,451	21,045	19,702
2	Amerika	1,991	2,627	2,562	2,583	3,012	2,714	4,574	5,639	5,276
3	Ázsia	1,226	1,474	1,568	1,402	1,628	1,686	2,628	3,102	3,254
4	Ausztrália....	487	631	616	454	546	480	941	1,177	1,096
5	Afrika	305	376	337	342	345	323	647	721	660
	Mindössze..	15,021	16,671	15,712	13,220	15,013	14,276	28,241	31,684	29,988

E kimutatás megközelítőleg feltünteti az egész földkerekségének külkereskedelmi forgalmát. Benne lehetőleg a speciális áruforgalom adatait vettük fel, tehát a bevitelnél azon árúk értékét, melyek a saját fogyasztás számára vitettek be, a kivitelnél pedig az egyes országok saját terményeinek és gyártmányainak kivitelét. Némely országok azonban, mint Spanyolország, Svédország, Románia, Törökország, Mexico és a britt gyarmatok, csak általános (generalis) áruforgalmukat mutatják ki s az ebben foglalt átvitel kétszer jön számításba. Hasonlóképen a nemes fémek forgalmát is kihagytuk összeállításunkból, minthogy az értékmérőül és csereeszközüül szolgáló nemes fémek a többi áruktól sok tekintetben különböző, sőt ellentétes természettel bírnak. Következésképpen azonban ez elvet sem lehetett keresztül vinni, minthogy némely országok, u. m. Portugália, Románia, Görögország, Mexico, Chili, Brasia, az Argentini köztársaság, Uruguay s a britt birtokok a nemes fémek forgalmát a tulajdonképeni áruforgalomtól nem különítik el. Ezen országok egy részében azonban, különösen Mexicóban, Braziliában, Chiliben és az ausztraliai britt gyarmatokban, mint kiválóan nemesfém-termelő országokban a nemes fémek úgys árú természetével bírnak, s így felvételük az áruforgalomba teljesen indokolt.

Kimutatásunk csaknem az egész világ forgalmát felölelve, végeredményében a bevitel és kivitel értékének tulajdonképen egyez-

¹⁾ Havai, Uj-Caledonia, Tahiti, Fidsi és Samoa szigetek.

nie kellene. De a mint látjuk, a bevitel állandóan meghaladja a kivitelt és pedig nem is csekély összeggel, hanem körülbelül pár ezer millió forinttal. Ennek oka részint abban rejlik, hogy a beviteli árúk értéke, melyet már a szállítási költség, kereskedői nyereség stb. is emel, rendesen magasabb, részint pedig abban, hogy az áruforgalmi statisztika többnyire csak a vámkezelés szempontjából gyűjtetvén, a vám alá eső beviteli árucikkekre nagyobb gond fordítatik, mint a vámbevételek szempontjából többnyire egészen közönyös kiviteli árucikkekre.

A forgalom az 1881—85. évek átlagában volt legnagyobb. 1886-ban már erős csökkenést látunk, mit főleg a legtöbb fogyasztási cikk nagy árhanyatlása okozott. Legérezhetőbb a hanyatlás az európai államok bevitelében, melyben a mezőgazdasági termények kiváló szerepet játszanak.

Még érezhetőbb volna a hanyatlás, ha némely országok, mint különösen Németalföld, az árúk értékénél nem használnának régi hivatalos egységárakat, melyek változatlanul alkalmaztatnak évről évre.

Az egyes országok külforgalma. — A különböző országok külkereskedelmi forgalmát évről évre, lehetőleg 1876 óta az alábbi kimutatás tünteti fel. Az értéket itt kétféleképen mutatjuk ki, forintokban és az eredeti pénznemekben. A forintokra való átszámítás itt is az ágió és diságió figyelmen kívül hagyásával történt:

É v	Bevitel	Kivitel	Összes forgalom	Beviteli (—) Kiviteli (+) többlet	Bevitel	Kivitel	Összes forgalom	Beviteli (—) Kiviteli (+) többlet
<i>I. Európa.</i>								
1. Belgium:								
		millió forint				millió franc		
1876	579'4	425'5	1,004'9	— 153'9	1,448'6	1,063'8	2,512'4	— 384'8
1877	570'5	432'8	1,003'3	— 137'7	1,426'2	1,081'9	2,508'1	— 344'3
1878	589'1	445'0	1,034'1	— 144'1	1,472'8	1,112'4	2,585'2	— 360'4
1879	610'2	476'2	1,086'4	— 134'0	1,525'5	1,190'4	2,715'9	— 335'1
1880	672'4	486'7	1,159'1	— 185'7	1,680'9	1,216'7	2,897'6	— 464'2
átlag 1876—80	604'3	453'2	1,057'5	— 151'1	1,510'8	1,133'0	2,643'8	— 377'8
1881	652'0	521'1	1,173'1	— 130'9	1,629'9	1,302'7	2,932'6	— 327'2
1882	643'0	530'4	1,173'4	— 112'6	1,607'6	1,325'9	2,933'5	— 281'7
1883	620'8	537'2	1,158'0	— 83'6	1,552'1	1,343'1	2,895'2	— 209'0
1884	570'3	535'0	1,105'3	— 35'3	1,425'7	1,337'5	2,763'2	— 88'2
1885	538'8	480'0	1,018'8	— 58'8	1,347'0	1,200'0	2,547'0	— 147'0
átlag 1881—85	605'0	520'7	1,125'7	— 84'3	1,512'5	1,301'8	2,814'3	— 210'7
1886	534'0	472'8	1,006'8	— 61'2	1,335'0	1,182'0	2,517'0	— 153'0

Év	Bevitel	Kivitel	Összes forgalom	Beviteli (-) Kiviteli (+) többlet	Bevitel	Kivitel	Összes forgalom	Beviteli (-) Kiviteli (+) többlet
2. Bulgária:								
	millió forint					millió lei		
1881	23'4	12'7	36'1	— 10'7	58'5	31'8	90'3	— 26'7
1882	16'6	13'7	30'3	— 2'9	41'6	34'3	75'9	— 7'3
1883	19'6	18'5	38'1	— 1'1	48'9	46'1	95'0	— 2'8
1884	18'6	14'1	32'7	— 4'5	46'4	35'3	81'7	— 11'1
1885	15'5	16'8	32'3	+ 1'3	38'8	42'0	80'8	+ 3'2
átlag 1881—85	18'7	15'2	33'9	— 3'5	46'8	37'9	84'7	— 8'9
1886	25'7	15'1	40'8	— 10'6	64'3	37'8	102'1	— 26'5
1887	25'8	17'9	43'7	— 7'9	64'6	44'8	109'4	— 19'8
3. Dánia:								
	millió forint					millió korona		
1876	115'8	89'0	204'8	— 26'8	208'2	160'0	368'2	— 48'2
1877	113'9	80'1	194'0	— 33'8	204'9	143'8	348'7	— 61'1
1878	97'1	76'4	173'5	— 20'7	174'6	137'4	312'0	— 37'2
1879	101'2	78'5	179'7	— 22'7	182'1	141'2	323'3	— 40'9
1880	115'4	98'3	213'7	— 17'1	207'6	176'8	384'4	— 30'8
átlag 1876—80	108'7	84'4	193'1	— 24'3	195'5	151'8	347'3	— 43'7
1881	124'6	90'3	214'9	— 34'3	224'1	162'4	386'5	— 61'7
1882	125'4	89'2	214'6	— 36'2	225'6	160'5	386'1	— 65'1
1883	141'8	92'6	234'4	— 49'2	255'1	166'5	421'6	— 88'6
1884	136'7	83'4	220'1	— 53'3	245'8	150'0	395'8	— 95'8
1885	123'9	75'6	199'5	— 48'3	222'9	136'0	358'9	— 86'9
átlag 1881—85	130'5	86'2	216'7	— 44'3	234'7	155'1	389'8	— 79'6
1886	104'3	79'4	183'7	— 24'9	187'6	142'8	330'4	— 44'8
4. Finnország:								
	millió forint					millió papírrubel		
1876	16'7	19'4	36'1	+ 2'8	10'3	12'0	22'3	+ 1'7
1877	14'6	20'7	35'3	+ 6'2	9'0	12'8	11'8	+ 3'8
1878	15'9	19'9	35'8	+ 4'0	9'8	12'3	22'1	+ 2'5
1879	14'8	17'5	32'4	+ 2'6	9'2	10'8	20'0	+ 1'6
1880	18'5	15'6	34'0	— 2'9	11'4	9'6	21'0	— 1'8
átlag 1876—80	16'0	18'6	34'7	+ 2'6	9'9	11'5	21'4	+ 1'6
1881	16'8	19'4	36'3	+ 2'6	10'4	12'0	22'4	+ 1'6
1882	25'3	21'5	46'8	— 3'7	15'6	13'3	28'9	— 2'3
1883	25'4	25'1	50'5	— 0'3	15'7	15'5	31'2	— 0'2
1884	24'9	23'8	48'8	— 1'1	15'4	14'7	30'1	— 0'7
1885	23'5	27'7	51'2	+ 4'2	14'5	17'1	31'6	+ 2'6
átlag 1881—85	23'2	23'5	46'7	— 0'3	14'3	14'5	28'8	— 0'2
1886	16'0	26'9	42'9	+ 10'9	9'9	16'6	26'5	+ 6'7

É v	Bevitel	Kivitel	Összes forgalom	Beviteli (-), Kiviteli (+) többlet	Bevitel	Kivitel	Összes forgalom	Beviteli (-), Kiviteli (+) többlet
5. Franciaország:								
	millió forint				millió frank			
1876	1,595'4	1,430'2	3,025'6	— 165'2	3,988'4	3,575'6	7,564'0	— 412'8
1877	1,467'9	1,374'5	2,842'4	— 93'4	3,669'8	3,436'3	7,106'1	— 233'5
1878	1,670'5	1,271'9	2,942'4	— 398'6	4,176'2	3,179'7	7,355'9	— 996'5
1879	1,838'1	1,292'5	3,130'6	— 545'6	4,595'2	3,231'3	7,826'5	— 1,363'9
1880	2,013'3	1,387'2	3,400'5	— 626'1	5,033'2	3,467'9	8,501'1	— 1,565'3
átlag 1876—80	1,717'0	1,351'3	3,068'3	— 365'7	4,292'5	3,378'2	7,670'7	— 914'3
1881	1,945'4	1,424'6	3,370'0	— 520'8	4,863'4	3,561'5	8,424'9	— 1,301'9
1882	1,928'7	1,429'8	3,358'5	— 498'9	4,821'8	3,574'4	8,396'2	— 1,247'4
1883	1,921'7	1,380'7	3,302'4	— 541'0	4,804'3	3,451'9	8,256'2	— 1,352'4
1884	1,737'4	1,293'0	3,030'4	— 444'4	4,343'5	3,232'5	7,576'0	— 1,111'0
1885	1,635'4	1,235'2	2,870'6	— 400'2	4,088'4	3,088'1	7,176'5	— 1,000'3
átlag 1881—85	1,833'7	1,352'7	3,186'4	— 481'0	4,584'3	3,381'7	7,966'0	— 1,202'6
1886	1,683'2	1,299'5	2,982'7	— 383'7	4,208'1	3,248'8	7,456'9	— 959'3
1887	1,610'4	1,298'6	2,909'0	— 311'8	4,026'0	3,246'5	7,272'5	— 779'5
6. Görögország:								
	millió forint				millió drachma			
1877	39'0	21'7	60'7	— 17'8	97'6	54'2	151'8	— 43'4
1878	43'7	15'6	59'3	— 28'1	109'2	39'0	148'2	— 70'2
1879	40'7	17'9	58'6	— 22'8	101'7	44'8	146'5	— 56'9
1880	45'6	16'6	62'2	— 29'0	114'1	41'7	155'8	— 72'4
átlag 1877—80	42'3	18'0	60'3	— 24'3	105'7	44'9	150'6	— 60'8
1881	43'9	27'1	71'0	— 16'8	109'7	67'7	177'4	— 42'0
1882	61'7	34'3	96'0	— 27'4	154'2	85'7	239'9	— 68'5
1883	54'5	37'1	91'6	— 17'4	136'3	92'9	229'2	— 43'4
átlag 1881—83	53'4	32'8	86'2	— 20'6	133'4	82'1	215'5	— 51'3
1887	52'7	41'1	93'8	— 11'6	131'8	102'7	234'5	— 29'1
Málta:								
	millió forint				millió font sterling			
1876	119'0	110'0	229'0	— 9'0	11'9	11'0	22'9	— 0'9
1877	70'0	63'0	133'0	— 7'0	7'0	6'3	13'3	— 0'7
1878	159'0	152'0	311'0	— 7'0	15'9	15'2	31'1	— 0'7
1879	195'0	169'0	364'0	— 26'0	19'5	16'9	36'4	— 2'6
1880	115'0	107'0	222'0	— 8'0	11'5	10'7	22'2	— 0'8
átlag 1876—80	132'0	120'0	252'0	— 12'0	13'2	12'0	25'2	— 1'2
1881	191'0	178'0	369'0	— 13'0	19'1	17'8	36'9	— 1'3
1882	266'0	259'0	525'0	— 7'0	26'6	25'9	52'5	— 0'7
1883	228'0	220'0	448'0	— 8'0	22'8	22'0	44'8	— 0'8
1884	133'0	129'0	262'0	— 4'0	13'3	12'9	26'2	— 0'4
1885	182'0	174'0	356'0	— 8'0	18'2	17'4	35'6	— 0'8
átlag 1881—85	200'0	192'0	392'0	— 8'0	20'0	19'2	39'2	— 0'8
1886	121'0	114'0	235'0	— 7'0	12'1	11'4	23'5	— 0'7

É v	Bevitel	Kivitel	Összes forgalom	Beviteli (-) Kiviteli (+) többlet	Bevitel	Kivitel	Összes forgalom	Beviteli (-) Kiviteli (+) többlet
8. Nagy-Británia és Írhon:								
	millió forint				millió font sterling			
1876	3,190 ⁰	2,006 ⁰	5,196 ⁰	-1,184 ⁰	319 ⁰	200 ⁶	519 ⁶	- 118 ⁴
1877	3,410 ⁰	1,989 ⁰	5,399 ⁰	-1,421 ⁰	341 ⁰	198 ⁹	539 ⁹	- 142 ¹
1878	3,161 ⁰	1,928 ⁰	5,089 ⁰	-1,233 ⁰	316 ¹	192 ⁸	508 ⁹	- 123 ³
1879	3,057 ⁰	1,915 ⁰	4,972 ⁰	-1,142 ⁰	305 ⁷	191 ⁵	497 ²	- 114 ²
1880	3,479 ⁰	2,231 ⁰	5,710 ⁰	-1,248 ⁰	347 ⁹	223 ¹	571 ⁰	- 124 ⁸
átlag 1876—80	3,259 ⁰	2,014 ⁰	5,273 ⁰	-1,245 ⁰	325 ⁹	201 ⁴	527 ³	- 124 ⁵
1881	3,340 ⁰	2,340 ⁰	5,680 ⁰	-1,000 ⁰	334 ⁰	234 ⁰	568 ⁰	- 100 ⁰
1882	3,478 ⁰	2,415 ⁰	5,893 ⁰	-1,063 ⁰	347 ⁸	241 ⁵	589 ³	- 106 ³
1883	3,612 ⁰	2,398 ⁰	6,010 ⁰	-1,214 ⁰	361 ²	239 ⁸	601 ⁰	- 121 ⁴
1884	3,271 ⁰	2,330 ⁰	5,601 ⁰	- 941 ⁰	327 ¹	233 ⁰	560 ¹	- 94 ¹
1885	3,126 ⁰	2,130 ⁰	5,256 ⁰	- 996 ⁰	312 ⁶	213 ⁰	525 ⁶	- 99 ⁶
átlag 1880—85	3,365 ⁰	2,323 ⁰	5,688 ⁰	-1,042 ⁰	336 ⁵	232 ³	568 ⁸	- 104 ²
1886	2,936 ⁰	2,124 ⁰	5,060 ⁰	- 812 ⁰	293 ⁶	212 ⁴	506 ⁰	- 81 ²
1887	3,029 ⁰	2,214 ⁰	5,243 ⁰	- 815 ⁰	302 ⁹	221 ⁴	524 ³	- 81 ⁵
9. Németalföld:								
	millió forint				millió hollandi forint			
1876	591 ⁶	449 ⁸	1,041 ⁴	- 141 ⁸	696 ⁰	529 ²	1,225 ²	- 166 ⁸
1877	626 ⁰	450 ³	1,076 ³	- 175 ⁷	736 ⁵	529 ⁸	1,266 ³	- 206 ⁷
1878	676 ⁷	471 ⁷	1,148 ⁴	- 205 ⁰	796 ¹	554 ⁹	1,351 ⁰	- 241 ²
1879	693 ⁴	491 ⁸	1,185 ²	- 201 ⁶	815 ⁸	578 ⁶	1,394 ⁴	- 237 ²
1880	703 ⁸	531 ⁰	1,234 ⁸	- 172 ⁸	828 ⁰	624 ⁷	1,452 ⁷	- 203 ⁸
átlag 1876—80	658 ³	478 ⁹	1,137 ²	- 179 ⁴	774 ⁵	563 ⁴	1,337 ⁹	- 211 ¹
1881	774 ¹	580 ⁰	1,354 ¹	- 194 ¹	910 ⁷	682 ⁴	1,593 ¹	- 228 ³
1882	832 ⁶	635 ³	1,467 ⁹	- 197 ³	979 ⁵	747 ⁴	1,726 ⁹	- 232 ¹
1883	885 ⁶	580 ⁹	1,466 ⁵	- 304 ⁷	1,041 ⁹	683 ⁴	1,725 ³	- 358 ⁵
1884	946 ⁰	712 ⁴	1,658 ⁴	- 233 ⁶	1,112 ⁹	838 ¹	1,951 ⁰	- 274 ⁸
1885	912 ⁰	755 ⁸	1,667 ⁸	- 156 ²	1,073 ⁰	889 ²	1,962 ²	- 183 ⁸
átlag 1881—85	870 ¹	652 ⁹	1,523 ⁰	- 217 ²	1,023 ⁶	768 ¹	1,791 ⁷	- 255 ⁵
1886	912 ⁹	843 ⁵	1,756 ⁴	- 69 ⁴	1,074 ⁰	992 ³	2,066 ³	- 81 ⁷
10. Német vámterület:								
	millió forint				millió márka			
1876	1,901 ⁰	1,273 ⁹	3,174 ⁹	- 627 ¹	3,802 ¹	2,547 ⁷	6,349 ⁸	-1,254 ⁴
1877	1,887 ¹	1,381 ²	3,268 ³	- 505 ⁹	3,774 ²	2,762 ⁴	6,536 ⁶	-1,011 ⁸
1878	1,756 ⁸	1,443 ⁶	3,200 ⁴	- 313 ²	3,513 ⁷	2,887 ¹	6,400 ⁸	- 626 ⁶
1879	1,886 ⁷	1,387 ⁹	3,274 ⁶	- 498 ⁸	3,773 ⁴	2,775 ⁷	6,549 ¹	- 997 ⁷
1880	1,410 ⁴	1,447 ⁷	2,858 ¹	+ 37 ⁸	2,820 ⁷	2,895 ⁴	5,716 ¹	+ 74 ⁷
átlag 1876—80	1,768 ⁴	1,386 ⁸	3,155 ²	- 381 ⁶	3,536 ⁸	2,773 ⁷	6,310 ⁵	- 763 ²
1881	1,481 ⁵	1,488 ⁵	2,970 ⁰	+ 7 ⁰	2,963 ⁰	2,977 ⁰	5,940 ⁰	+ 14 ⁰
1882	1,564 ⁷	1,595 ⁵	3,160 ²	+ 30 ⁸	3,129 ⁵	3,191 ⁰	6,320 ⁵	+ 61 ⁵

É v	Bevitel	Kivitel	Összes forgalom	Beviteli (-) / Kiviteli (+) többlet	Bevitel	Kivitel	Összes forgalom	Beviteli (-) / Kiviteli (+) többlet
1883	1,631'8	1,636'1	3,267'9	+ 4'3	3,263'7	3,272'2	6,535'9	+ 8'5
1884	1,630'4	1,602'4	3,232'8	- 28'0	3,260'8	3,204'9	6,465'7	- 55'9
1885	1,472'2	1,430'1	2,902'3	- 42'1	2,944'4	2,860'3	5,804'7	- 84'1
átlag 1881—85	1,556'1	1,550'6	3,106'7	- 5'6	3,112'3	3,101'1	6,213'4	- 11'2
1886	1,444'1	1,492'8	2,936'9	+ 48'7	2,888'3	2,985'5	5,873'8	+ 97'2
1887	1,563'8	1,567'7	3,131'5	+ 3'9	3,127'7	3,135'3	6,263'0	+ 7'6

11. Norvégia:

	millió forint				millió korona			
1876	91'7	64'3	156'0	- 27'4	164'9	115'6	280'5	- 49'3
1877	104'3	59'4	163'7	- 44'9	187'5	106'8	294'3	- 80'7
1878	77'0	49'9	126'9	- 27'1	138'4	89'7	228'1	- 48'7
1879	72'4	48'5	120'9	- 23'9	130'2	87'2	217'4	- 43'0
1880	82'3	58'9	141'2	- 23'4	148'1	105'9	254'0	- 42'2
átlag 1876—80	85'5	56'2	141'7	- 29'3	153'8	101'0	254'8	- 52'8
1881	90'7	66'2	157'0	- 24'5	163'2	119'1	282'3	- 44'1
1882	87'5	66'7	154'2	- 20'9	157'4	119'9	277'3	- 37'5
1883	88'0	62'8	150'8	- 25'1	158'2	113'0	271'2	- 45'2
1884	86'9	60'9	147'8	- 25'9	156'2	109'6	265'8	- 46'6
1885	78'6	54'4	133'0	- 24'2	141'4	97'8	239'2	- 43'6
átlag 1881—85	86'4	62'2	148'6	- 24'1	155'3	111'9	267'2	- 43'4
1886	72'9	55'0	127'9	- 17'9	131'2	98'9	230'1	- 32'3
1887	71'7	56'6	128'3	- 15'1	128'9	101'8	230'7	- 27'1

12. Olaszország:

	millió forint				millió lira			
1876	522'8	483'4	1,006'2	- 39'4	1,307'1	1,208'5	2,515'6	- 98'6
1877	456'6	373'6	830'2	- 83'0	1,141'5	934'0	2,075'5	- 207'5
1878	423'6	399'4	823'0	- 24'2	1,058'9	998'6	2,057'5	- 60'3
1879	498'8	428'7	927'5	- 70'1	1,247'0	1,071'8	2,318'8	- 175'2
1880	474'5	441'4	915'9	- 33'1	1,186'2	1,103'5	2,289'7	- 82'7
átlag 1876—80	475'2	425'3	900'5	- 49'9	1,188'1	1,063'3	2,251'4	- 124'8
1881	495'5	465'7	961'2	- 29'8	1,238'7	1,164'3	2,403'0	- 74'4
1882	490'4	459'8	950'2	- 30'6	1,226'0	1,149'6	2,375'6	- 76'4
1883	514'5	472'6	987'1	- 41'9	1,286'2	1,181'6	2,467'8	- 104'6
1884	527'1	426'2	953'3	- 100'9	1,317'7	1,065'4	2,383'1	- 252'3
1885	583'1	378'3	961'4	- 204'8	1,457'7	945'8	2,403'5	- 511'9
átlag 1881—85	522'1	440'5	962'6	- 81'6	1,305'3	1,101'3	2,406'6	- 204'0
1886	581'8	408'4	990'2	- 173'4	1,454'6	1,020'9	2,475'5	- 433'7
1887	640'3	399'6	1,039'9	- 240'7	1,600'8	998'9	2,599'7	- 601'9

13. Oroszország:

	millió forint				millió érczrubel			
1876	580'4	497'2	1,077'6	- 83'2	358'3	306'9	665'2	- 51'4
1877	318'5	555'3	873'8	+ 236'8	196'6	342'8	539'4	+ 146'2

É v	Bevitel	Kivitel	Összes forgalom	Beviteli (—) Kiviteli (+) többlet	Bevitel	Kivitel	Összes forgalom	Beviteli (—) Kiviteli (+) többlet
878	575'1	615'3	1,190'4	+ 40'2	355'0	379'8	734'8	+ 24'8
879	560'4	619'8	1,180'2	+ 59'4	345'9	382'6	728'5	+ 36'7
880	612'5	504'5	1,117'0	— 108'0	378'1	311'4	689'5	— 66'7
tlag 1876—80	529'4	558'4	1,087'8	+ 29'0	326'8	344'7	671'5	+ 17'9
881	507'2	512'7	1,019'9	+ 5'5	313'1	316'5	629'6	+ 3'4
882	529'3	603'1	1,132'4	+ 73'8	326'7	372'3	699'0	+ 45'6
883	514'4	608'5	1,122'9	+ 94'1	317'5	375'6	693'1	+ 58'1
884	497'5	563'3	1,060'8	+ 65'8	307'1	347'7	654'8	+ 40'6
885	391'9	511'6	903'5	+ 119'7	241'9	315'8	557'7	+ 73'9
tlag 1881—85	488'1	559'9	1,048'0	+ 71'8	301'3	345'6	646'9	+ 44'3
886	368'9	430'8	799'7	+ 61'9	227'7	265'9	493'6	+ 38'2

14. Portugália:

	millió forint				millió milreis			
876	80'6	52'9	133'5	— 27'7	34'6	22'7	57'3	— 11'9
877	74'6	57'3	131'9	— 17'3	32'0	24'6	56'6	— 7'4
878	75'0	46'8	121'8	— 28'2	32'2	20'1	52'3	— 12'1
879	79'2	47'8	127'0	— 31'4	34'0	20'5	54'5	— 13'5
880	81'3	57'6	138'9	— 23'7	34'9	24'7	59'6	— 10'2
tlag 1876—80	78'1	52'4	130'5	— 25'7	33'5	22'5	56'0	— 11'0
881	84'8	48'5	133'3	— 36'3	36'4	20'8	57'2	— 15'6
882	86'4	58'7	145'1	— 27'7	37'1	25'2	62'3	— 11'9
883	82'0	54'3	136'3	— 27'7	35'2	23'3	58'5	— 11'9
884	82'3	51'0	133'3	— 31'3	35'3	21'9	57'2	— 13'4
885	86'4	58'3	144'7	— 28'1	37'1	25'0	62'1	— 12'1
tlag 1881—85	84'3	54'1	138'4	— 30'2	36'2	23'2	59'4	— 13'0
886	108'0	59'0	167'0	— 49'0	46'7	25'3	72'0	— 21'4

15. Románia:

	millió forint				millió lei			
876	66'4	94'1	160'5	+ 27'7	165'9	235'3	401'2	+ 69'4
877	134'2	56'4	190'6	— 77'8	335'5	141'1	476'6	— 194'4
878	122'6	86'8	209'4	— 35'8	306'6	217'0	523'6	— 89'6
879	101'8	95'5	197'3	— 6'3	254'5	238'7	493'2	— 15'8
880	102'1	87'6	189'7	— 14'5	255'3	218'9	474'2	— 36'4
tlag 1876—80	105'4	84'1	189'5	— 21'3	263'6	210'2	473'8	— 53'4
881	109'9	82'6	192'5	— 27'3	274'8	206'5	481'3	— 68'3
882	107'6	97'9	205'5	— 9'7	268'9	244'7	513'6	— 24'2
883	144'0	88'3	232'3	— 55'7	359'9	220'7	580'6	— 139'2
884	118'0	73'6	191'6	— 44'4	295'0	184'1	479'1	— 110'9
885	107'4	99'2	206'6	— 8'2	268'5	248'0	516'5	— 20'5
tlag 1881—85	117'4	88'3	205'7	— 29'1	293'4	220'8	514'2	— 72'6

É v	Bevitel	Kivitel	Összes forgalom	Beviteli (—), Kiviteli (+) többlet	Bevitel	Kivitel	Összes forgalom	Beviteli (—), Kiviteli (+) többlet
1886	118'6	102'2	220'8	— 16'4	296'5	255'5	552'0	— 41'0
1887	125'8	106'3	232'1	— 19'5	314'6	265'7	580'3	— 48'9
16. Spanyolország:								
	millió forint				millió peseta			
1876	216'6	176'4	393'0	— 40'2	541'6	441'1	982'7	— 100'5
1877	195'5	205'5	401'0	+ 10'0	488'8	513'8	1,002'6	+ 25'0
1878	200'9	191'0	391'9	— 9'9	502'3	477'6	979'9	— 24'7
1879	228'4	210'0	438'4	— 18'4	570'9	525'1	1,096'0	— 45'8
1880	249'1	254'9	504'0	+ 5'8	622'7	637'2	1,259'1	+ 14'5
átlag 1876—80	218'1	207'6	425'7	— 10'5	545'3	519'0	1,064'3	— 26'3
1881	256'0	265'8	521'8	+ 9'8	640'1	664'4	1,304'5	+ 24'3
1882	310'3	303'3	613'6	— 7'0	775'7	758'3	1,534'0	— 17'4
1883	337'7	284'9	622'6	— 52'8	844'2	712'2	1,556'4	— 132'0
1884	293'8	246'7	540'5	— 47'1	734'5	616'8	1,351'3	— 117'7
1885	295'0	275'3	570'3	— 19'7	737'6	688'2	1,425'8	— 49'4
átlag 1881—85	298'6	275'2	573'8	— 23'4	746'4	688'0	1,434'4	— 58'4
17. Svájc:								
	millió forint				millió franc			
1885	302'5	266'3	568'8	— 36'2	756'3	665'7	1,422'0	— 90'6
1886	319'7	267'0	586'7	— 52'7	799'2	667'4	1,466'6	— 131'8
1887	334'8	268'4	603'2	— 66'4	837'0	671'1	1,508'1	— 165'9
átlag 1885—87	319'0	267'2	586'2	— 51'8	797'5	668'1	1,465'6	— 129'4
18. Svédország:								
	millió forint				millió korona			
1876	157'4	123'8	281'2	— 33'6	283'1	222'7	505'8	— 60'4
1877	166'8	119'7	286'5	— 47'1	300'0	215'2	515'2	— 84'8
1878	128'9	102'1	231'0	— 26'8	231'8	183'6	415'4	— 48'2
1879	118'6	102'9	221'5	— 15'7	213'3	185'0	398'3	— 28'3
1880	150'9	131'4	282'3	— 19'5	271'4	236'4	507'8	— 35'0
átlag 1876—80	144'5	116'0	260'5	— 28'5	259'9	208'6	468'5	— 51'3
1881	157'0	123'4	280'4	— 33'6	282'3	222'0	504'3	— 60'3
1882	163'1	141'1	304'2	— 22'0	293'3	253'7	547'0	— 39'6
1883	182'4	142'6	325'0	— 39'8	328'0	256'4	584'4	— 71'6
1884	178'0	132'7	310'7	— 45'3	320'2	238'6	558'8	— 81'6
1885	187'3	136'9	324'2	— 50'4	336'8	246'2	583'0	— 90'6
átlag 1881—85	173'5	135'3	308'8	— 38'2	312'1	243'4	555'5	— 68'7
19. Szerbia:								
	millió forint				millió dinár			
1884	20'4	15'5	35'9	— 4'9	51'1	38'7	89'8	— 12'4
1885	16'2	16'2	32'4	0'0	40'5	40'6	81'1	+ 0'1
1886	20'4	15'0	35'4	— 5'4	51'1	37'5	88'6	— 13'6
átlag 1884—86	19'0	15'6	34'6	— 3'4	47'6	38'9	86'5	— 8'7

É v	Bevitel	Kivitel	Összes forgalom	Beviteli (—), Kiviteli (+) többlet	Bevitel	Kivitel	Összes forgalom	Beviteli (—), Kiviteli (+) többlet
20. T ö r ö k o r s z á g : ¹⁾								
	millió forint				millió piaster			
1878/79 . .	177'3	75'6	252'9	— 101'7	1,969'5	839'6	2,809'1	— 1,129'9
1879/80 . .	173'8	77'7	251'5	— 96'1	1,931'4	863'2	2,794'6	— 1,068'2
1880/81 . .	160'6	76'5	237'1	— 84'1	1,784'7	849'7	2,634'4	— 935'0
átlag 1878/79—80/81	170'6	76'6	247'2	— 94'0	1,895'2	850'8	2,746'0	— 1,044'4
1881/82 . .	175'4	101'6	277'0	— 73'8	1,948'6	1,129'5	3,078'1	— 819'1
1882/83 . .	181'7	98'7	280'4	— 83'0	2,019'2	1,096'4	3,115'6	— 922'8
1883/84 . .	177'8	111'5	289'3	— 66'3	1,975'8	1,239'0	3,214'8	— 736'8
1884/85 . .	185'7	115'2	300'9	— 70'5	2,063'8	1,279'8	3,343'6	— 784'0
1885/86 . .	180'0	108'7	288'7	— 71'3	2,000'4	1,207'6	3,208'0	— 792'8
átlag 1881/82—85/86	180'1	107'1	287'2	— 73'0	2,001'5	1,190'5	3,192'0	— 811'0
1886/87 . .	186'3	114'4	300'7	— 71'9	2,070'3	1,270'7	3,341'0	— 799'6
II. Á z s i a.								
1. Á z s i a i O r o s z o r s z á g :								
	millió forint				millió papir rubel			
1876	39'7	15'2	54'9	— 24'5	24'5	9'4	33'9	— 15'1
1877	33'2	11'1	44'3	— 22'1	20'5	6'9	27'4	— 13'6
1878	45'6	15'1	60'7	— 30'5	28'1	9'3	37'4	— 18'8
1879	49'1	17'0	66'1	— 32'1	30'3	10'5	40'8	— 19'8
1880	53'4	20'6	74'0	— 32'8	33'0	12'7	45'7	— 20'3
átlag 1876—80	44'2	15'8	60'0	— 28'4	27'3	9'8	37'0	— 17'5
1881	50'5	21'2	71'7	— 29'3	31'2	13'1	44'3	— 18'1
1882	53'3	22'4	75'7	— 30'9	32'9	13'8	46'7	— 19'1
1883	53'1	27'5	80'6	— 25'6	32'8	17'0	49'8	— 15'8
1884	57'2	40'0	97'2	— 17'2	35'3	24'7	60'0	— 10'6
1885	64'0	38'2	102'2	— 25'8	39'5	23'6	63'1	— 15'9
átlag 1881—85	55'6	29'9	85'5	— 25'9	34'3	18'4	52'8	— 15'9
1886	69'2	57'3	126'5	— 11'9	42'7	35'4	78'1	— 7'3
2. B r i t t - C e y l o n :								
	millió forint				millió rupee ²⁾			
1876	55'6	45'1	100'7	— 10'5	59'3	48'2	107'5	— 11'1
1877	58'9	57'3	116'2	— 1'6	62'8	61'1	123'9	— 1'7
1878	49'8	44'4	94'2	— 5'4	53'1	47'4	100'5	— 5'7
1879	50'3	49'6	99'9	— 0'7	53'7	52'9	106'6	— 0'8
1880	50'1	47'4	97'5	— 2'7	53'4	50'6	104'0	— 2'8
átlag 1876—80	52'9	48'8	101'7	— 4'1	56'4	52'1	108'5	— 4'3

¹⁾ Az év márczius 14-étől márczius 13-áig számítottak.

²⁾ A ceyloni rupee az angol gyarmatokról kiadott abstract 1886-ik vi folyama alapján 0'3375 frttal számítottatott át.

E v	Bevitel	Kivitel	Összes forgalom	Beviteli (—), Kiviteli (+) többlet	Bevitel	Kivitel	Összes forgalom	Beviteli (—), Kiviteli (+) többlet
1881	44'2	33'9	78'1	— 10'3	47'2	36'2	83'4	— 11'0
1882	43'7	34'1	77'8	— 9'6	46'6	36'4	83'0	— 10'2
1883	45'3	33'3	78'6	— 12'0	48'3	35'5	83'8	— 12'8
1884	48'1	31'6	79'7	— 16'5	51'3	33'7	85'0	— 17'6
1885	42'3	33'5	75'8	— 8'8	45'2	35'7	80'9	— 9'5
átlag 1881—85	44'7	33'3	78'0	— 11'4	47'7	35'5	83'2	— 12'2
1886	37'9	27'6	65'5	— 10'3	40'4	29'4	69'8	— 11'0
3. Britt-Kelet-India:								
	millió forint				millió rupee			
1876	441'9	602'9	1,044'8	+ 161'0	441'9	602'9	1,044'8	+ 161'0
1877	488'8	650'4	1,139'2	+ 161'6	488'8	650'4	1,139'2	+ 161'6
1878	588'2	674'3	1,262'5	+ 86'1	588'2	674'3	1,262'5	+ 86'1
1879	448'6	649'2	1,097'8	+ 200'6	448'6	649'2	1,097'8	+ 200'6
1880	528'2	692'5	1,220'7	+ 164'3	528'2	692'5	1,220'7	+ 164'3
átlag 1876—80	499'1	653'9	1,153'0	+ 154'8	499'1	653'9	1,153'0	+ 154'8
1881	621'0	760'2	1,381'2	+ 139'2	621'0	760'2	1,381'2	+ 139'2
1882	604'4	830'7	1,435'1	+ 226'3	604'4	830'7	1,435'1	+ 226'3
1883	655'5	845'3	1,500'8	+ 189'8	655'5	845'3	1,500'8	+ 189'8
1884	681'6	891'9	1,573'5	+ 210'3	681'6	891'9	1,573'5	+ 210'3
1885	695'9	852'3	1,548'2	+ 156'4	695'9	852'3	1,548'2	+ 156'4
átlag 1881—85	651'7	836'1	1,487'8	+ 184'4	651'7	836'1	1,487'8	+ 184'4
1886	711'3	849'9	1,561'2	+ 138'6	711'3	849'9	1,561'2	+ 138'6
4. Britt-Straits-Settlements:								
	millió forint				millió dollár ¹⁾			
1876	119'2	110'2	229'4	— 9'0	56'1	51'9	108'0	— 4'2
1877	131'2	122'0	253'2	— 9'2	61'7	57'4	119'1	— 4'3
1878	134'2	126'1	260'3	— 8'1	63'2	59'3	122'5	— 3'9
1879	152'0	144'8	296'8	— 7'2	71'5	68'1	139'6	— 3'4
1880	137'8	130'9	268'7	— 6'9	73'5	61'6	135'1	— 11'9
átlag 1876—80	134'9	126'8	261'7	— 8'1	65'2	59'7	124'9	— 5'5
1881	158'6	130'7	289'3	— 27'9	84'6	73'5	158'1	— 11'1
1882	162'9	147'1	310'0	— 15'8	90'9	84'6	175'5	— 6'3
1883	187'5	172'2	359'7	— 15'3	104'6	90'3	194'9	— 14'3
1884	186'8	172'6	359'4	— 14'2	104'2	96'3	200'5	— 7'9
1885	186'4	169'2	355'6	— 17'2	104'0	94'4	198'4	— 9'6
átlag 1881—85	176'5	158'2	334'7	— 18'3	97'7	87'9	185'6	— 9'8
1886	201'5	174'6	376'1	— 26'9	112'4	97'4	209'8	— 15'0

¹⁾ Britt-Straits-Settlementsben a dollár a britt gyarmatokról kiadott 1886-ik évi abstractra támaszkodva 1879-ig 2'125, 1880-ban és 1881-ben 1'875 és 1882-től 1886-ig 1'792 frttal számítottatott át.

É v	Bevitel	Kivitel	Összes forgalom	Beviteli (—) Kiviteli (+) többlet	Bevitel	Kivitel	Összes forgalom	Beviteli (—) Kiviteli (+) többlet
5. China:								
	millió forint					millió tael ¹⁾		
1876	209'4	241'0	450'4	+ 31'6	70'3	80'9	151'2	+ 10'6
1877	219'6	202'2	421'8	— 17'4	73'2	67'4	140'6	— 5'8
1878	210'3	200'1	410'4	— 10'2	70'8	67'2	138'0	— 3'6
1879	229'5	201'8	431'3	— 27'7	82'2	72'3	154'5	— 9'9
1880	229'6	225'6	455'2	— 4'0	79'3	77'9	157'2	— 1'4
átlag 1876—80	219'7	214'1	433'8	— 5'6	75'2	73'1	148'3	— 2'1
1881	255'3	198'6	453'9	— 56'7	91'9	71'5	163'4	— 20'4
1882	221'8	192'1	413'9	— 29'7	77'7	67'3	145'0	— 10'4
1883	206'2	196'7	402'9	— 9'5	73'6	70'2	143'8	— 3'4
1884	203'2	187'3	390'5	— 15'9	72'8	67'1	139'9	— 5'7
1885	217'5	172'0	389'5	— 45'5	88'2	65'0	153'2	— 23'2
átlag 1881—85	220'8	189'3	410'1	— 31'5	80'8	68'2	149'0	— 12'6
1886	219'2	193'4	412'6	— 25'8	87'5	77'2	164'7	— 10'3
6. Japán:								
	millió forint					millió yen		
1876	49'4	57'1	106'5	+ 7'7	23'5	27'2	50'7	+ 3'7
1877	56'9	48'3	105'2	— 8'6	27'1	23'0	50'1	— 4'1
1878	68'5	53'6	122'1	— 14'9	32'6	25'5	58'1	— 7'1
1879	68'2	57'5	125'7	— 10'7	32'5	27'4	59'9	— 5'1
1880	76'0	57'5	133'5	— 18'5	36'2	27'4	63'6	— 8'8
átlag 1876—80	63'8	54'8	118'6	— 9'0	30'4	26'1	56'5	— 4'3
1881	64'7	63'4	128'1	— 1'3	30'8	30'2	61'0	— 0'6
1882	61'3	78'1	139'4	+ 16'8	29'2	37'2	66'4	+ 8'0
1883	58'8	75'0	133'8	+ 16'2	28'0	35'7	63'7	+ 7'7
1884	60'5	69'3	129'8	+ 8'8	28'8	33'0	61'8	+ 4'2
1885	59'4	75'8	135'2	+ 16'4	28'3	36'1	64'4	+ 7'8
átlag 1881—85	60'9	72'3	133'2	+ 11'4	29'0	34'4	63'4	+ 5'4
1886	65'5	100'6	166'1	+ 35'1	31'2	47'9	79'1	+ 16'7
III. Afrika.								
1. Algír:								
	millió forint					millió franc		
1876	82'4	68'6	151'0	— 13'8	205'9	171'4	377'3	— 34'5
1877	81'1	66'6	147'7	— 14'5	202'8	166'5	369'3	— 36'3
1878	80'2	61'4	141'6	— 18'8	200'5	153'6	354'1	— 46'9

¹⁾ A chinai tael, a különböző idegen államokról szerkesztett angol abstract 1885/86-iki évfolyamára támaszkodva, 1876-ban 2 frt 97¹¹/₁₂ kr., 1877-ben 3 frt, 1878-ban 2 frt 97¹¹/₁₂ kr., 1879-ben 2 frt 79²/₁₂ kr., 1880-ban 2 frt 89⁷/₁₂ kr., 1881-ben 2 frt 77¹/₁₂ kr., 1882-ben 2 frt 85⁵/₁₂ kr., 1883-ban 2 frt 80²/₁₂ kr., 1884-ben 2 frt 79²/₁₂ kr., 1885-ben 2 frt 64⁷/₁₂ kr. és 1886-ban 2 frt 50⁶/₁₂ krral számítottatott át.

É v	Bevitel	Kivitel	Összes forgalom	Beviteli (-), Kiviteli (+) többlet	Bevitel	Kivitel	Összes forgalom	Beviteli (-), Kiviteli (+) többlet
1879	83'7	69'2	152'9	— 14'5	209'2	172'9	382'1	— 36'3
1880	94'2	71'3	165'5	— 22'9	235'6	178'4	414'0	— 57'2
átlag 1876—80	84'3	67'4	151'7	— 16'9	210'8	168'5	379'3	— 42'3
1881	104'2	57'9	162'1	— 46'3	260'7	144'8	405'5	— 115'9
1882	101'0	68'6	169'6	— 32'4	252'6	171'6	424'2	— 81'0
1883	94'0	64'7	158'7	— 29'3	234'9	161'6	396'5	— 73'3
1884	87'0	61'6	148'6	— 25'4	217'4	154'0	371'4	— 63'4
1885	89'1	77'2	166'3	— 11'9	222'7	192'9	415'6	— 29'8
átlag 1881—85	95'1	66'0	161'1	— 29'1	237'6	165'0	402'6	— 72'6
1886	95'7	71'8	167'5	— 23'9	239'3	179'4	418'7	— 59'9
1887	82'2	72'0	154'2	— 10'2	205'6	179'9	385'5	— 25'7
2. Britt-Jóreménységfoka:								
	millió forint				millió font sterling			
1876	58'0	36'0	94'0	— 22'0	5'8	3'6	9'4	— 2'2
1877	55'0	37'0	92'0	— 18'0	5'5	3'7	9'2	— 1'8
1878	66'0	35'0	101'0	— 31'0	6'6	3'5	10'1	— 3'1
1879	77'0	41'0	118'0	— 36'0	7'7	4'1	11'8	— 3'6
1880	81'0	45'0	126'0	— 36'0	8'1	4'5	12'6	— 3'6
átlag 1876—80	67'0	39'0	106'0	— 28'0	6'7	3'9	10'6	— 2'8
1881	98'0	44'0	142'0	— 54'0	9'8	4'4	14'2	— 5'4
1882	97'0	46'0	143'0	— 51'0	9'7	4'6	14'3	— 5'1
1883	67'0	48'0	115'0	— 19'0	6'7	4'8	11'5	— 1'9
1884	53'0	42'0	95'0	— 11'0	5'3	4'2	9'5	— 1'1
1885	50'0	37'0	87'0	— 13'0	5'0	3'7	8'7	— 1'3
átlag 1881—85	73'0	43'0	116'0	— 30'0	7'3	4'3	11'6	— 3'0
1886	40'0	38'0	78'0	— 2'0	4'0	3'8	7'8	— 0'2
3. Britt-Mauritius:								
	millió forint				millió rupee			
1876	22'8	32'7	55'5	+ 9'9	22'8	32'7	55'5	+ 9'9
1877	23'6	42'0	65'6	+ 18'4	23'6	42'0	65'6	+ 18'4
1878	22'3	37'8	60'1	+ 15'5	22'3	37'8	60'1	+ 15'5
1879	23'9	32'6	56'5	+ 8'7	23'9	32'6	56'5	+ 8'7
1880	22'1	36'6	58'7	+ 14'5	22'1	36'6	58'7	+ 14'5
átlag 1876—80	22'9	36'4	59'3	+ 13'5	22'9	36'4	59'3	+ 13'5
1881	25'1	35'7	60'8	+ 10'6	25'1	35'7	60'8	+ 10'6
1882	28'4	40'2	68'6	+ 11'8	28'4	40'2	68'6	+ 11'8
1883	27'7	38'3	66'0	+ 10'6	27'7	38'3	66'0	+ 10'6
1884	29'6	39'4	69'0	+ 9'8	29'6	39'4	69'0	+ 9'8
1885	22'8	34'7	57'5	+ 11'9	22'8	34'7	57'5	+ 11'9
átlag 1881—85	26'7	37'7	64'4	+ 11'0	26'7	37'7	64'4	+ 11'0
1886	24'7	33'1	57'8	+ 8'4	24'7	33'1	57'8	+ 8'4

É v	Bevitel	Kivitel	Összes forgalom	Beviteli (-) Kiviteli (+) többlet	Bevitel	Kivitel	Összes forgalom	Beviteli (-) Kiviteli (+) többlet
4. Egyéb afrikai britt birtokok:								
	millió forint				millió font sterling			
1876	24'0	22'0	46'0	- 2'0	2'4	2'2	4'6	- 0'2
1877	27'0	24'0	51'0	- 3'0	2'7	2'4	5'1	- 0'3
1878	34'0	23'0	57'0	- 11'0	3'4	2'3	5'7	- 1'1
1879	37'0	23'0	60'0	- 14'0	3'7	2'3	6'0	- 1'4
1880	39'0	25'0	64'0	- 14'0	3'9	2'5	6'4	- 1'4
átlag 1876—80	32'2	23'4	55'6	- 8'8	3'2	2'4	5'6	- 0'8
1881	32'0	21'0	53'0	- 11'0	3'2	2'1	5'3	- 1'1
1882	37'0	24'0	61'0	- 13'0	3'7	2'4	6'1	- 1'3
1883	34'0	25'0	59'0	- 9'0	3'4	2'5	5'9	- 0'9
1884	35'0	27'0	62'0	- 8'0	3'5	2'7	6'2	- 0'8
1885	30'0	24'0	54'0	- 6'0	3'0	2'4	5'4	- 0'6
átlag 1881—85	33'6	24'2	57'8	- 9'4	3'4	2'4	5'8	- 0'0
1886	25'0	23'0	48'0	- 2'0	2'5	2'3	4'8	- 0'2
5. Egyiptom:								
	millió forint				millió egyiptomi piaster			
1876	44'1	140'6	184'7	+ 96'5	425'3	1,356'1	1,781'4	+ 930'8
1877	46'6	132'2	178'8	+ 85'6	449'3	1,275'0	1,724'3	+ 825'7
1878	50'2	84'0	134'2	+ 33'8	484'4	809'7	1,294'1	+ 325'3
1879	63'4	147'6	211'0	+ 84'2	611'3	1,423'4	2,034'7	+ 812'1
1880	82'2	144'0	226'2	+ 61'8	792'6	1,389'1	2,181'7	+ 596'5
átlag 1876—80	57'3	129'7	187'0	+ 72'4	552'6	1,250'6	1,803'2	+ 698'0
1881	85'0	136'7	221'7	+ 51'7	820'1	1,317'8	2,137'9	+ 497'7
1882	66'6	114'0	180'6	+ 47'4	642'4	1,099'4	1,741'8	+ 457'0
1883	83'2	127'7	210'9	+ 44'5	802'1	1,231'0	2,033'1	+ 428'9
1884	86'7	131'5	218'2	+ 44'8	836'4	1,267'9	2,104'3	+ 431'5
1885	93'2	121'8	215'0	+ 28'6	898'9	1,174'3	2,073'2	+ 275'4
átlag 1881—85	82'9	126'3	209'2	+ 43'4	800'0	1,218'1	2,018'1	+ 418'1
1886	81'4	108'8	190'2	+ 27'4	784'8	1,049'4	1,834'2	+ 264'6
IV. Amerika.								
1. Argentini köztársaság:								
	millió forint				millió peso nacional			
1876	72'2	96'2	168'4	+ 24'0	36'1	48'1	84'2	+ 12'0
1877	80'8	89'6	170'4	+ 8'8	40'4	44'8	85'2	+ 4'4
1878	87'6	75'0	162'6	- 12'6	43'8	37'5	81'3	- 6'3
1879	92'8	98'8	191'6	+ 6'0	46'4	49'4	95'8	+ 3'0
1880	91'0	116'8	207'8	+ 25'8	45'5	58'4	103'9	+ 12'9
átlag 1876—80	84'8	95'4	180'2	+ 10'6	42'4	47'7	90'1	+ 5'3
1881	111'6	115'8	227'4	+ 4'2	55'8	57'9	113'7	+ 2'1
1882	122'6	120'8	243'4	- 1'8	61'3	60'4	121'7	- 0'9
1883	160'8	120'4	281'2	- 40'4	80'4	60'2	140'6	- 20'2

É v	Bevitel	Kivitel	Összes forgalom	Beviteli (—), Kiviteli (+) többlet	Bevitel	Kivitel	Összes forgalom	Beviteli (—), Kiviteli (+) többlet
1884	188'2	136'0	324'2	— 52'2	94'1	68'0	162'0	— 26'1
1885	184'4	167'8	352'2	— 16'6	92'2	83'9	176'1	— 8'3
átlag 1881—85	153'4	132'2	285'6	— 21'2	76'7	66'1	142'8	— 10'6
1886	190'8	139'6	330'4	— 51'2	95'4	69'8	165'2	— 25'6
2. Brazília:								
	millió forint				millió milreis			
1876/77 . .	174'3	221'4	395'7	+ 47'1	154'9	196'8	351'7	+ 41'9
1878/79 . .	182'7	232'3	415'0	+ 49'6	162'4	206'5	368'9	+ 44'1
1879/80 . .	195'3	250'2	445'5	+ 54'9	173'6	222'4	396'0	+ 48'8
átlag 1876/77— 79/80	184'1	234'6	418'7	+ 50'5	163'6	208'6	372'2	+ 45'0
1880/81 . .	203'0	262'8	465'8	+ 59'8	180'5	233'6	414'1	— 53'1
1881/82 . .	207'1	243'8	450'9	+ 36'7	184'1	216'7	400'8	+ 32'6
1882/83 . .	214'1	221'6	435'7	+ 7'5	190'3	197'0	387'3	+ 6'7
1883/84 . .	222'1	243'0	465'1	+ 20'9	197'4	216'0	413'4	+ 18'6
1884/85 . .	190'6	252'3	442'9	+ 61'7	169'4	224'3	393'7	+ 54'9
átlag 1880/81— 84/85	207'4	244'7	452'1	+ 37'3	184'3	217'5	401'8	+ 33'2
1885/86 . .	222'2	219'4	441'6	— 2'8	197'5	195'0	392'5	— 2'5
3. Britt-Éjszak-Amerika: ¹⁾								
	millió forint				millió dollár			
1876	209'2	182'4	391'6	— 26'8	99'6	86'9	186'5	— 12'7
1877	222'3	172'3	394'6	— 50'0	105'4	82'0	187'4	— 23'4
1878	208'2	177'0	385'2	— 31'2	99'1	84'3	183'4	— 14'8
1879	185'9	161'3	347'2	— 24'6	88'5	76'8	165'3	— 11'7
1880	194'7	194'9	389'6	+ 0'2	92'7	92'8	185'5	+ 0'1
átlag 1876—80	204'1	177'6	381'7	— 26'5	97'2	84'5	181'7	— 12'7
1881	233'7	221'1	454'8	— 12'6	111'3	105'2	216'5	— 6'1
1882	266'2	227'4	493'6	— 38'8	126'8	108'3	235'1	— 18'5
1883	294'6	219'1	513'7	— 75'5	140'3	104'3	244'6	— 36'0
1884	259'3	204'1	463'4	— 55'2	123'5	97'2	220'7	— 26'3
1885	240'9	195'8	436'7	— 45'1	114'3	93'2	207'5	— 21'1
átlag 1881—85	258'9	213'5	472'4	— 45'4	123'3	101'7	225'0	— 21'6
1886	230'1	187'7	417'8	— 42'4	109'6	83'4	193'0	— 26'2
4. Britt-Nyugot-India:								
	millió forint				millió font sterling			
1876	54'0	53'0	107'0	— 1'0	5'4	5'3	10'7	— 0'1
1877	55'0	59'0	114'0	+ 4'0	5'5	5'9	11'4	+ 0'4
1878	56'0	54'0	110'0	— 2'0	5'6	5'4	11'0	— 0'2
1879	57'0	63'0	120'0	+ 6'0	5'7	6'3	12'0	+ 0'6
1880	62'0	62'0	124'0	—	6'2	6'2	12'4	—
átlag 1876—80	57'0	58'0	115'0	+ 1'0	5'7	5'8	11'5	+ 0'1

¹⁾ Az év június 30-án végződik.

É v	Bevitel	Kivitel	Összes forgalom	Beviteli (-), Kiviteli (+) többlet	Bevitel	Kivitel	Összes forgalom	Beviteli (-), Kiviteli (+) többlet
1881	58°0	57°0	115°0	— 1°0	5°8	5°7	11°5	— 0°1
1882	61°0	67°0	128°0	+ 6°0	6°1	6°7	12°8	+ 0°6
1883	67°0	67°0	134°0	—	6°7	6°7	13°4	—
1884	69°0	67°0	136°0	— 2°0	6°9	6°7	13°6	— 0°2
1885	56°0	58°0	114°0	+ 2°0	5°6	5°8	11°4	+ 0°2
átlag 1881—85	62°0	63°0	125°0	+ 1°0	6°2	6°3	12°5	+ 0°1
1886	56°0	55°0	111°0	— 1°0	5°6	5°5	11°1	— 0°1
5. Egyéb Amerikai britt birtokok:								
	millió forint				millió font sterling			
1876	24°0	33°0	57°0	+ 9°0	2°4	3°3	5°7	+ 0°9
1877	27°0	33°0	60°0	+ 6°0	2°7	3°3	6°0	+ 0°6
1878	26°0	28°0	54°0	+ 2°0	2°6	2°8	5°4	+ 0°2
1879	25°0	30°0	55°0	+ 5°0	2°5	3°0	5°5	+ 0°5
1880	25°0	30°0	55°0	+ 5°0	2°5	3°0	5°5	+ 0°5
átlag 1876—80	25°0	31°0	56°0	+ 6°0	2°5	3°1	5°6	+ 0°6
1881	23°0	30°0	53°0	+ 7°0	2°3	3°0	5°3	+ 0°7
1882	26°0	36°0	62°0	+ 10°0	2°6	3°6	6°2	+ 1°0
1883	28°0	37°0	65°0	+ 9°0	2°8	3°7	6°5	+ 0°9
1884	26°0	28°0	54°0	+ 2°0	2°6	2°8	5°4	+ 0°2
1885	20°0	22°0	42°0	+ 2°0	2°0	2°2	4°2	+ 0°2
átlag 1881—85	25°0	31°0	56°0	+ 6°0	2°5	3°1	5°6	+ 0°6
1886	20°0	23°0	43°0	+ 3°0	2°0	2°3	4°3	+ 0°3
6. C h i l i:								
	millió forint				milli peso fuerte			
1876	74°1	79°4	153°5	+ 5°3	35°3	37°8	73°1	+ 2°5
1877	61°3	62°4	123°7	+ 1°1	29°2	29°7	58°9	+ 0°5
1878	52°9	66°6	119°5	+ 13°7	25°2	31°7	56°9	+ 6°5
1879	47°9	89°7	137°6	+ 41°8	22°8	42°7	65°5	+ 19°9
1880	62°3	108°4	170°7	+ 46°1	29°7	51°6	81°3	+ 21°9
átlag 1876—80	59°6	81°3	140°9	+ 21°7	28°4	38°7	67°1	+ 10°31
1881	83°2	127°1	210°3	+ 43°9	39°6	60°5	100°1	+ 20°9
1882	107°1	149°5	256°6	+ 42°4	51°0	71°2	122°2	+ 20°2
1883	114°2	167°4	281°6	+ 53°2	54°4	79°7	134°1	+ 25°3
1884	111°1	121°4	232°5	+ 10°3	52°9	57°8	110°7	+ 4°9
1885	84°2	107°7	191°9	+ 23°5	40°1	51°3	91°4	+ 11°2
átlag 1881—85	100°0	134°6	234°6	+ 34°6	47°6	64°1	111°7	+ 16°5
1886	92°8	107°5	200°3	+ 14°7	44°2	51°2	95°4	+ 7°0
7. Éjszakamerikai Egyesült-Államok: 1)								
	millió forint				millió dollár			
1875/76 . .	936°4	1,103°8	2,040°2	+ 167°4	445°9	525°6	971°5	+ 79°7
1876/77 . .	920°9	1,238°4	2,159°3	+ 317°5	438°5	589°7	1,028°2	+ 151°2

1) Az év június 30-án végződik.

É v	Bevitel	Kivitel	Összes forgalom	Beviteli (-) Kiviteli (+) többlet	Bevitel	Kivitel	Összes forgalom	Beviteli (-) Kiviteli (+) többlet
1877/78 . .	888'1	1,429'5	2,317'6	+ 541'4	422'9	680'7	1,103'6	+ 257'8
1878/79 . .	910'8	1,466'4	2,377'2	+ 555'6	433'7	698'3	1,132'0	+ 264'6
1879/80 . .	1,378'2	1,730'2	3,108'4	+ 352'0	656'3	823'9	1,480'2	+ 167'6
átlag								
1875/76—79/80	1,006'9	1,393'6	2,400'5	+ 386'7	479'5	663'6	1,143'1	+ 184'1
1880/81 . .	1,310'8	1,856'2	3,167'0	+ 545'4	624'2	883'9	1,508'1	+ 259'7
1881/82 . .	1,485'3	1,539'7	3,025'0	+ 54'4	707'3	733'2	1,440'5	+ 25'9
1882/83 . .	1,477'6	1,688'8	3,166'4	+ 211'2	703'6	804'2	1,507'8	+ 100'6
1883/84 . .	1,369'4	1,522'5	2,891'9	+ 153'1	652'1	725'0	1,377'1	+ 72'9
1884/85 . .	1,180'2	1,526'1	2,706'3	+ 345'9	562'0	726'7	1,288'7	+ 164'7
átlag								
1880/81—84/85	1,364'6	1,626'7	2,991'3	+ 262'1	649'8	774'6	1,424'4	+ 124'8
1885/86 . .	1,306'0	1,398'6	2,704'6	+ 92'6	621'9	666'0	1,287'9	+ 44'1
1886/87 . .	1,426'3	1,476'3	2,902'6	+ 50'0	679'2	703'0	1,382'2	+ 23'8
8. M e x i c o : 1)								
	millió forint				millió dollár			
1875/76 . .	51'5	53'8	104'8	+ 1'8	24'5	25'4	49'9	+ 0'9
1876/77 . .	—	—	—	—	—	—	—	—
1877/78 . .	—	61'5	—	—	—	29'3	—	—
1878/79 . .	—	62'8	—	—	—	29'9	—	—
1879/80 . .	50'4	68'7	119'1	+ 18'3	24'0	32'7	56'7	+ 8'7
átlag								
1875/76—79/80	50'8	61'5	112'3	+ 10'7	24'2	29'3	53'5	+ 5'1
1880/81 . .	—	62'8	—	—	—	29'9	—	—
1881/82 . .	81'9	61'1	143'0	+ 20'8	39'0	29'1	68'1	— 9'9
1882/83 . .	81'9	87'8	169'7	+ 5'9	39'0	41'8	80'8	+ 2'8
1883/84 . .	71'4	98'1	169'5	+ 26'7	34'0	46'7	80'7	+ 12'7
1884/85 . .	75'2	98'1	173'8	+ 22'9	35'8	46'7	82'5	+ 10'9
átlag								
1880/81—84/85	77'5	81'5	159'0	+ 4'0	36'9	38'8	75'7	+ 1'9
1885/86 . .	—	—	—	—	—	43'6	—	—
9. U r u g u a y :								
	millió forint				millió peso fuerte			
1876	26'9	28'4	55'3	+ 1'5	12'8	13'7	26'5	+ 0'9
1877	31'5	33'4	64'9	+ 1'9	15'0	15'9	30'9	+ 0'9
1878	33'4	36'8	70'2	+ 3'4	15'9	17'5	33'4	+ 1'6
1879	33'4	34'9	68'3	+ 1'5	15'9	16'6	32'5	+ 0'7
1880	41'0	41'6	82'6	+ 0'6	19'5	19'8	39'3	+ 0'3
átlag 1876—80	33'2	35'1	68'3	+ 1'9	15'8	16'7	32'5	+ 0'9
1881	37'6	42'4	80'0	+ 4'8	17'9	20'2	38'1	+ 2'3
1882	38'2	46'4	84'6	+ 8'2	18'2	22'1	40'3	+ 3'9
1883	42'6	52'9	95'5	+ 10'3	20'3	25'2	45'5	+ 4'9

1) Az év június 30-án végződik.

É v	Bevitel	Kivitel	Összes forgalom	Beviteli (-) Kiviteli (+) többség	Bevitel	Kivitel	Összes forgalom	Beviteli (-) Kiviteli (+) többség
1884	51'7	52'1	103'8	+ 0'4	24'6	24'8	49'4	+ 0'2
1885	53'1	53'1	106'2	—	25'3	25'3	50'6	—
átlag 1881—85	44'5	49'4	93'9	+ 4'9	21'2	23'5	44'7	+ 2'3
1886	42'4	50'0	92'4	+ 7'6	20'2	23'8	44'0	+ 3'6
1887	51'7	39'3	91'0	— 12'4	24'6	18'7	43'3	— 5'9
V. Ausztrália. ¹⁾								
	millió forint				millió font sterling			
1876	455'0	431'0	886'0	— 24'0	45'5	43'1	88'6	— 2'4
1877	483'0	451'0	934'0	— 32'0	48'3	45'1	93'4	— 3'2
1878	505'0	442'0	947'0	— 63'0	50'5	44'2	94'7	— 6'3
1879	474'0	412'0	886'0	— 62'0	47'4	41'2	88'6	— 6'2
1880	451'0	489'0	940'0	+ 38'0	45'1	48'9	94'0	+ 3'8
átlag 1876—80	474'0	445'0	919'0	— 29'0	47'4	44'5	91'9	— 2'9
1881	527'0	484'0	1,011'0	— 43'0	52'7	48'4	101'1	— 4'3
1882	638'0	506'0	1,144'0	— 132'0	63'8	50'6	114'4	— 13'2
1883	616'0	557'0	1,173'0	— 59'0	61'6	55'7	117'3	— 5'9
1884	640'0	546'0	1,186'0	— 94'0	64'0	54'6	118'6	— 9'4
1885	631'0	513'0	1,144'0	— 118'0	63'1	51'3	114'4	— 11'8
átlag 1881—85	610'0	521'0	1,131'0	— 89'0	61'0	52'1	113'1	— 8'9
1886	597'0	454'0	1,051'0	— 143'0	59'7	45'4	105'1	— 14'3

3. Vámbevételek.

Az osztrák-magyar vámterület vámbevételai. — A határ-vám, mint az állami jövedelmeknek egyik forrása, tulajdonképen az állami pénzügyhöz tartozik, de minthogy szorosan összefügg az áru-forgalommal s arra szabályozólag hat, nem látszik indokoltnak attól elválasztani.

Monarchiánk vámbevételait 1856 óta a következő kimutatás tünteti fel:

É v	Be- hozott	Kivitt	Össze- sen	É v	Be- hozott	Kivitt	Össze- sen
	árúk után				árúk után		
	ezer forintokban ²⁾				ezer forintokban ²⁾		
1856	22,007	626	22,632	1859	14,287	342	14,629
1857	20,165	623	20,788	1860	12,910	502	13,412
1858	21,349	646	21,995	átlag 1856—60	18,143	548	18,691

¹⁾ Uj-Dél-Wales, Victoria, Dél-Ausztrália, Nyugot-Ausztrália, Tasmánia, Uj-Zeeland, Queensland.

²⁾ 1856—78-ig ezüst, 1879-től pedig arany forintokban.

É v	Be- hozott	Kivitt	Össze- sen	É v	Be- hozott	Kivitt	Össze- sen
	árúk után				árúk után		
	ezer forintokban ¹⁾				ezer forintokban ¹⁾		
1861	12,754	414	13,168	1874	20,398	282	20,680
1862	13,733	421	14,154	1875	20,453	240	20,693
1863	13,733	522	14,255	átlag 1871—75	23,736	209	23,945
1864	12,525	507	13,032	1876	19,046	228	19,274
1865	12,408	294	12,702	1877	19,676	179	19,855
átlag 1861—65	13,031	431	13,462	1878	22,327	139	22,466
1866	9,635	248	9,883	1879	20,842	9	20,851
1867	11,714	231	11,945	1880	26,070	63	26,133
1868	17,517	111	17,628	átlag 1876—80	21,592	124	21,716
1869	20,331	128	20,459	1881	29,498	31	29,529
1870	20,450	144	20,594	1882	37,738	33	37,771
átlag 1866—70	15,929	172	16,101	1883	45,063	36	45,099
1871	24,044	151	24,195	1884	44,724	39	44,763
1872	27,782	165	27,947	1885	39,871	61	39,932
1873	26,001	208	26,209	átlag 1881—85	39,379	40	39,419
				1886	37,203	40	37,243

A kiviteli vámok már kezdettől fogva jelentéktelenek voltak a behozatali vámokkal szemben, újabb időben pedig egészen kis összegekre szálltak alá. A behozott áruczikkék után befolyt vámjövedelem hullámlását 1878 óta, a vámterület külkereskedelmi forgalmáról kiadott hivatalos mű ²⁾ következőleg magyarázza:

Az 1879. elején hatályba lépett autonóm vámtarifa részben magasabb vámtételeivel s azon intézkedésével, hogy a vámot aranyban kell fizetni, vagy ha ezüstben, felpénzzel, mi azon áruczikkékre nézve is, melyeknek vámtétele névleg ugyanaz maradt, vámemelést invovált, alkalmat adott az 1878. év második felében számos vámköteles cikk nagyobb behozatalára, mely körülmény a 1879. évi vámbevételek csökkenésére behatással volt. A mint az 1878-ban felhalmozott készletek lassanként elfogytak, beállt a nagyobb mérvű behozatal szüksége s ennek következtében az 1880 évi vámjövedelem tetemesen emelkedett. A vámemelések teljes hatása azonban csak 1881-ben érvényesült, minthogy az 1878-ki készletek 1880-ban már elfogytak s a fogyasztás a kereseti viszonyok s a gazdasági helyzet folytonos javulása folytán épen nem szorítottatott meg. A vámjövedelem tekintetében normálisnak vehető 1881. évre ismét egy nem rendes év következett, mert az 1882. június 1-én érvénybe

¹⁾ 1856—78-ig ezüst, 1879-től pedig arany forintokban.

²⁾ Oesterr. Statistik. Haupt-Ergebnisse des auswärtigen Handels im Jahre 1886. Wien 1888.

lépett új vámtarifa, a petroleum adó törvény s a határvámzártörvény, oly döntő hatással voltak, hogy az ezen év vámjövedelmének alakulásában kifejezésre kellett jutniok. A vámjövedelem tekintetében az 1883. év sem tekinthető normálisnak, mert a készletek felhalmozása 1882-ben számos árúnál csekélyebb behozatalt vont maga után, más árukból ellenben, mint például nyers és ócska vasból és különböző vasanyagból nagyobb behozatalt eredményezett; másrésről azon kedvezmények hatása, melyeket az új vámtarifa a nyers petroleum behozatal s a rizsnek hüvelyekben való behozatala számára engedélyezett, 1883-ban még nem érvényesült, minthogy a rizshántására, rizskeményítő gyártására s a petroleum finomítására belföldön berendezett telepek, nem voltak azonnal képesek nagyobb tevékenységet kifejteni. Ez csak 1884-ben s még inkább 1885-ben, 1886-ban történt.

A beviteli vámot határok szerint a köv.kimutatás részletezi:

Sorszám	A határ neve	1856- ban	1866- ban	1876- ban	1885- ben	1886- ban	1856- ban	1886- ban
		e z e r f o r i n t o k b a n ¹⁾					az összes vám bevétel száza- lékában	
1	Németország:							
	Dél-Németország	1,814	2,713	3,769	7,434	6,443	8'24	17'32
	Szászország . . .	6,229	3,072	7,288	9,653	8,154	28'31	21'92
	Poroszország . .	1,536	710	2,405	2,776	2,466	6'98	6'62
	Együtt . .	9,579	6,495	13,462	19,863	17,063	43'53	45'86
2	Oroszország . . .	487	207	292	1,243	1,169	2'21	3'14
3	Románia		282	500	362	351		0'94
4	Szerbia, Törökország, Montenegro	1,221	441	815	548	667	5'55	1'80
5	Olaszország	2,842	193	359	500	448	12'91	1'20
6	Svájc	402	40	113	362	572	1'83	1'54
	Szárazföldi határok összesen . .	14,531	7,658	15,541	22,878	20,270	66'03	54'48
7	Trieszt	4,245	1,872	3,337	14,653	14,594	19'29	39'23
8	Velence	2,599	—	—	—	—	11'81	—
9	Fiume és egyéb kikötők	632	105	168	2,340	2,339	2'87	6'29
	Tengeren összesen	7,476	1,977	3,505	16,993	16,933	33'97	45'52
	Mindössze . .	22,007	9,635	19,046	39,871	37,203	100'00	100'00

A vámbevétel legnagyobb a német határokon s ujabban csaknem ugyanannyi a tengerfelől, merről a vámok legdúsabb forrása, a kávé és a petroleum jön a vámterületre. Ugy Triesztnél, valamint Fiume és a többi tengeri kikötőknél befolyt vámok 1886-ban 1856-tal szemben

¹⁾ 1856-, 1866- és 1876-ban ezüst, 1885- és 1886-ban pedig arany értékű forintokban.

roppant emelkedést mutatnak; ellenben nagyon megcsökkent az olasz határon s az aldunai tartományok határán befolyt vámjövedelem.

Végre a vámbevételeket az egyes áruczikkék szerint a következő táblázat mutatja:

Sorszám	Az áru megnevezése	A beviteli vám árúk szerint						
		1856-ban	1866-ban	1876-ban	1885-ben	1886-ban	1856-ban	1886-ban
		ezer forintokban ¹⁾					az összes vámbevétel százalékában	
1	Kávé	3,186	3,090	5,234	13,778	14,059	14'48	37'79
2	Ásványolaj	—	72	1,258	5,873	3,965	—	10'66
3	Vas és vasárúk	1,101	295	806	2,029	1,828	5'00	4'91
4	Déli gyümölcsök	868	861	1,397	1,485	1,539	3'94	4'14
5	Pamutfonalak	821	623	988	1,332	1,526	3'73	4'10
6	Gyapjárúk	944	471	1,670	1,481	1,361	4'29	3'66
7	Gépek	315	176	436	1,521	1,182	1'43	3'18
8	Pamutárúk	675	219	654	1,071	1,043	3'07	2'80
9	Selyemárúk	575	302	461	826	755	2'61	2'03
10	Vágó- s igásmarha	951	590	1,264	753	751	4'32	2'02
11	Bőr és bőrárúk	320	154	414	692	652	1'45	1'75
12	Fűszerek	370	308	425	637	611	1'68	1'64
13	Vegyészeti termékek, gyógy- és festőárúk	94	109	251	502	504	0'43	1'35
14	Gabona és hüvelyesek	486	179	177	517	481	2'21	1'29
15	Bor	1,113	192	309	499	441	5'06	1'19
16	Égetett szeszesez folyad.	366	144	206	448	440	1'66	1'18
17	Apróárúk és órák	208	82	111	437	439	0'95	1'18
18	Téa	66	41	93	407	415	0'30	1'12
19	Rizs	65	79	155	374	389	0'30	1'05
20	Halak és héjas állatok	301	59	119	429	378	1'37	1'02
21	Gyapjufonalak	178	129	131	351	340	0'81	0'91
22	Zsíros olajok	1,022	400	374	309	319	4'64	0'86
23	Ruha-, fehérnemű- és díszítőárúk	123	67	219	318	284	0'56	0'76
24	Vegyészeti segédanyagok	176	91	256	370	266	0'80	0'71
25	Zsiradékok	202	80	147	267	252	0'93	0'68
26	Papir és papirosárúk	64	17	87	254	244	0'29	0'66
27	Faárúk	50	35	92	168	158	0'23	0'42
28	Üvegárúk	36	29	88	173	154	0'16	0'41
29	Len-juta- és kenderárúk	58	17	131	221	137	0'26	0'37
30	Cukor	5,923	84	92	72	60	26'91	0'16
31	Kocsik és szánok	143	2	6	130	11	0'65	0'03
32	Pótkávé	—	1	71	3	3	—	0'01
33	Egyéb vámköteles árúk	1,207	637	924	2,144	2,216	5'48	5'96
	Összesen	22,007	9,635	19,046	39,871	37,203	100'00	100'00

¹⁾ 1856-, 1866- és 1876-ban ezüst, 1885- és 1886-ban pedig arany értékű forintokban.

Érdekes, hogy a vámjövedelem árúczikkek szerint mily változáson ment át a lefolyt harmincz év alatt. 1856-ban a czukorvám hozott legnagyobb jövedelmet, a belföldi répaczukor-gyártás nagy fejlődésével azonban ez már 1866-ban jelentéktelen összegre apadt. Hasonlóképen nagyon megapadt a bor, a zsíros olajok, valamint a vágó- és igásmarha utáni vámbevétel; nagy mértékben emelkedett ellenben a kávé és ásványolaj után beszedett vámjövedelem. Az ásványolaj utáni vámbevétel különben 1883-ban volt legnagyobb (807 millió forint) a világitásra finomítás nélkül is alkalmas és a finomított petroleum vámtételének tetemes fölemelése folytán, a mint azonban a belföldi petroleum finomító gyárak mind inkább fokozták tevékenységüket, a vámbevétel — minthogy finomított petroleum helyett csak nyers petroleum hozatott be — folytonosan csökken, így szállt le 1884-ben 784 millióra, 1885-ben 587 millió, 1886-ban pedig 396 millió forintra.

A különböző államok vámbevételei. — Ép úgy mint monarchiánkban, más országokban is a kiviteli vámok csaknem egészen megszűntek, s míg saját kivitelüknek az egyes államok nem csak szabad folyást engednek, de sőt kedvezményekkel is igyekeznek azt előmozdítani, addig a bevített súlyos vámokkal terhelik, részint pénzügyi szempontból, részint pedig a honi termelés megóvása végett a külföld versenyétől. Ily körülmények közt csak a beviteli vámok birnak fontossággal s kimutatásunk is csak ezek feltüntetésére szorítkozik: ¹⁾

¹⁾ Annual statement of the Trade of the United Kingdom. 1876, 1880, 1885, 1887. — Tableau général du comm. de la France 1876—87. — Statist. Jahrb. für das deutsche Reich. 1888. Berlin 1888. — Movimento commerciale del Regno d'Italia. 1876, 1879, 1884, 1885, 1886, 1887. — Oest. Statistik. Stat. des auswärt. Handels der oest. ung. Monarchie im Jahre 1886. Wien 1888. — Danmarks Statistik. Statistisk Tabelvaerks. 1880, 1886. — Statistique de la Belgique. Tableau gén. du commerce avec les pays étrangers. 1876, 1880, 1886. — Tabeller vedkomende Norges Handelsaaret 1887. — Schweizerische Statistik. Statistik des auswärt. Handels der Schweiz im Jahre 1887. — Commerce de la Grèce avec les pays étrangers pendant l'année 1887. — Athènes 1888. — Tableau général du commerce de la Roumanie avec les pays étrangers, 1880, 1883, 1885, 1886. — Regatul Romaniei Monitorul Oficial. 1888. No. 11. és No. 120. — Annuaire stat. des Pays-Bas. 1885, 1887. — Stat. abstr. for the several colonial and other possessions of the United Kingdom from 1872. to 1886. London: 1887. — Stat. abstr. of the United Stat. 1887. — Estadística del comercio y de la Navegacion de la Republica Argentina. 1885, 1886. — Továbbá: Stat. abstr. for the principal and other foreign countries from 1876. to 1885—86. London: 1888. Hofkalender 1888.

Sorszám	Világrész és ország	V á m b e v é t e l e k								
		átlag		1881-ben	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban	1887-ben
		1876— 80-ban	1881— 85-ben							
		m i l l i ó f o r i n t o k b a n								
I. Európa:										
1	N.-Británia és Írhon	198'64	198'04	193'87	195'60	198'02	200'30	202'40	201'40	198'62
2	Franciaország	112'74	135'06	130'96	131'44	131'92	133'56	147'44	129'84	133'80
3	Németország ¹⁾	70'01	108'07	98'46	104'61	104'13	115'65	117'50	126'90	135'07
4	Eur. Oroszország ²⁾ . .	62'22	66'40	59'79	72'68	66'73	66'43	66'37	70'12	—
5	Olaszország	37'22	65'95	56'57	57'02	63'07	65'34	87'75	63'51	100'24
6	Osztr.-Magyar mon.	21'59	39'38	29'50	37'74	45'06	44'72	39'87	37'20	—
7	Spanyolország	28'68	36'33	33'87	39'85	39'07	34'44	34'43	—	—
8	Portugália	23'43	25'99	23'67	25'52	25'12	27'15	28'49	30'73	—
9	Svédország	13'86	17'46	16'04	16'81	18'15	18'35	17'94	—	—
10	Törökország ³⁾	⁴⁾ 13'64	14'41	14'03	14'53	14'23	14'86	14'40	14'90	—
11	Dánia	10'75	12'73	11'88	12'39	12'98	13'59	12'79	11'86	—
12	Belgium	9'12	10'99	10'72	11'31	11'29	10'27	11'36	11'14	—
13	Norvégia	8'85	10'03	9'64	9'50	10'14	10'96	9'90	10'53	9'29
14	Svájc	6'39	7'64	6'71	7'15	7'75	8'30	8'32	8'80	9'70
15	Görögország	—	⁵⁾ 6'51	5'86	7'90	—	—	—	—	10'67
16	Románia	3'96	5'76	5'26	5'30	6'96	5'98	5'32	6'67	8'48
17	Németalföld	4'20	4'23	4'19	4'14	4'35	4'25	4'20	4'24	4'40
18	Bulgária ³⁾	—	1'48	1'88	1'32	1'56	1'48	1'24	2'04	2'08
19	Szerbia	—	⁶⁾ 1'45	—	—	—	1'70	1'32	1'33	—
20	Málta	1'07	1'15	1'08	1'13	1'18	1'19	1'21	1'42	—
1—20 együtt ⁶⁾		634'33	769'06	715'38	757'39	771'06	786'42	820'15	740'53	—
II. Ázsia:										
1	China ⁷⁾	37'73	38'83	40'69	40'20	37'23	37'72	38'29	37'94	—
2	Britt-Kel.-India ⁷⁾ . .	47'97	36'79	48'02	47'10	30'28	29'06	29'47	30'04	—
3	Japán	2'88	2'91	3'09	2'91	2'82	2'85	2'87	—	—
4	Britt-Ceylon	2'87	2'64	2'75	2'57	2'57	2'62	2'67	2'30	—
1—4 együtt		91'45	81'17	94'55	92'78	72'90	72'25	73'30	⁸⁾ 73'15	—

¹⁾ Németországban az év 1877-től fogva április 1-től március 31-éig számítottak, az 1876-ik év 5 negyedét foglalt magában, 1876. jan. 1-étől 1877. március 31-éig.

²⁾ A rubel átszámításánál a diságiót számításba vettük.

³⁾ A bevétel értékének 8%-a. — Törökországban az év március 14-étől március 13-áig számítottak.

⁴⁾ 1878—80-as átlag.

⁵⁾ 1880—82-es átlag.

⁶⁾ Ezen összegekbe megfelelő adatok hiányában Szerbiát az 1876—80-as átlagnál és az 1881-, 1882- és 1883-as éveknél az 1884—86-os átlaggal, Görögországot pedig az 1876—80-as átlagba az 1880—82-es átlaggal, 1883-tól 1886-ig az 1882-ik évvel számítottuk be.

⁷⁾ A kiviteli vámokat is beleértve.

⁸⁾ Ezen összegbe Japánt az 1885-ik évvel vettük fel.

Sorszám	Világrész és ország	V á m b e v é t e l é k								
		átlag		1881-ben	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban	1887-ben
		1876—	1881—							
		80-ban	85-ben							
m i l l i ó f o r i n t o k b a n										
III. Afrika:										
1	Britt-Jórem.-foka ¹⁾	8'14	11'20	11'84	13'41	11'05	8'97	10'73	9'51	—
2	Egyiptom	4'15	²⁾ 4'79	5'05	4'00	5'32	—	—	—	—
3	Britt-Mauritius . . .	2'42	2'48	2'43	2'54	2'81	2'51	2'13	2'33	—
4	Egyéb afr. britt birt. ³⁾	3'70	4'06	4'09	4'25	3'74	4'21	4'02	3'45	—
5	Algír	1'24	1'51	1'32	1'40	1'44	1'66	1'74	1'86	1'78
1—5 együtt . .		19'65	24'04	24'73	25'60	24'36	⁴⁾ 22'67	⁴⁾ 23'94	22'47	—
IV. Amerika:										
1	Éjszakam. Egy.-Áll. ¹⁾	300'63	414'12	406'48	452'80	440'28	398'67	372'37	395'60	445'27
2	Britt-Éjszakam. ¹⁾	28'89	44'55	40'26	47'06	50'32	43'92	41'31	42'26	—
3	Argentini köztárs. . .	23'71	39'24	30'55	33'86	38'12	47'28	46'41	55'39	—
4	Chili	13'75	23'41	20'30	26'05	25'20	26'21	19'29	21'15	—
5	Uruguay ⁵⁾	10'98	13'85	10'56	11'55	14'63	16'27	16'24	14'29	—
6	Britt-Nyugat-India ⁵⁾	6'33	7'10	6'76	7'07	7'41	7'32	6'92	6'84	—
7	Egyéb britt birt. ⁶⁾	2'67	2'91	2'61	3'03	3'15	2'94	2'83	2'85	—
1—7 együtt . .		386'96	545'18	517'52	581'42	579'11	542'61	505'37	538'38	—
V. Ausztrália:										
1	Ausztr. britt birt. . .	52'13	66'26	59'55	65'75	65'81	68'28	71'90	73'95	—

Az európai államok közt legnagyobb vámbevétele Nagy-Britanniának van, mely bár a szabad kereskedés elveinek tántoríthatlan híve, néhány élvezeti cikk után, minő a dohány, tea, szeszes italok stb. nagy pénzügyi vámot szed. Nagy-Británia után legnagyobb vámbevétele van Franciaországnak és a Németbirodalomnak, mely két állam újabban határozottan védvamos politikát követ. Hogy a legsúlyosabb védvámokat vető Oroszország vámjövödelme oly sokkal alatta áll az eddig említett három államénak, annak oka abban rejlik, hogy ott már a védvámok jóformán a prohibitív vámok jellegét öltik fel, mi mellett nagyobb beviteli kereskedés nem fejlődhet ki. Vámokból az egész földkerekségén legnagyobb jövedelmet

¹⁾ Az év jun. 30-án végződik.

²⁾ 1881—83-as átlag.

³⁾ Natal, Szent-Ilona, Lagos, Gold Coast, Sierra-Leone, Gambia.

⁴⁾ Ezen összegbe Egyiptomot az 1883-ik év szerint vettük fel.

⁵⁾ A kiviteli vámok is beleértve.

⁶⁾ Britt-Guiana, Falkland Island, Bermuda szigetek és Honduras.

húznak az Éjszakamerikai Egyesült-Államok, melyek kormánya szintén védvamos politikát követ, bár vámbevételének fő forrása, a cukorvám, nem protectionista, hanem finánciális szempontból kezeltetik.

Hogy a nagy vámjövdelemmel dicsekvő országok vámbevételeiket főleg mely cikkekből merítik, a következő kimutatás állítja szem elé:

Sorszám	A bevitt vámköteles cikkek megnevezése	V á m b e v é t e l e k							
		1876- ban	1885- ben	1886- ban	1887- ben	1876- ban	1885- ben	1886- ban	1887- ben
		összesen ezer forintokban				az összes vámbevételek %-ában			
1	Cukor, cukrosságok és melassz .	87,988	109,589	108,735	121,836	28'90	29'43	27'49	27'36
2	Gyapju és gyapjугyártmányok . .	53,143	57,663	68,051	74,821	17'45	15'48	17'20	16'80
	<i>Ebből: gyártmányok</i>	47,290	51,019	57,286	62,431	15'53	13'70	14'48	14'02
3	Vas és aczél s gyártmányok ezekből.	14,356	25,145	30,727	43,497	4'71	6'75	7'77	9'77
4	Selyemárúk . . .	29,133	29,400	29,270	32,634	9'57	7'90	7'40	7'33
5	Pamutgyártmányok	16,768	22,961	24,679	24,593	5'51	6'17	6'24	5'52
6	Len, kender és jutas gyártmányok ezekből	14,629	19,045	19,421	19,946	4'80	5'12	4'91	4'48
	<i>Ebből: gyártmányok</i>	12,411	14,956	15,553	15,893	4'07	4'02	3'93	3'57
7	Dohány és dohánygyártmányok . .	9,872	15,448	17,453	19,169	3'24	4'15	4'41	4'30
8	Szesz, festett likörök, bor	13,625	15,030	15,107	15,544	4'47	4'04	3'82	3'49
9	Vegyészeti cikkek, mérgek, festékek s gyógyszerek . .	6,094	7,971	9,131	9,774	2'00	2'14	2'31	2'20
10	Üveg és üvegárúk .	4,549	7,799	7,760	9,471	1'49	2'09	1'96	2'13
11	Gyümölcs	6,541	7,711	7,348	8,841	2'18	2'07	1'86	1'99
12	Bőr és bőrgyártmányok	6,409	6,025	6,850	6,903	2'10	1'62	1'73	1'55
31	Agyag-, kő- és porcellánárúk . .	3,692	5,737	5,941	6,829	1'21	1'54	1'50	1'53
14	Divatcikkek, illatszerek stb. . . .	3,660	4,368	5,158	6,193	1'20	1'17	1'30	1'39
15	Liszt	6,054	2,165	2,188	2,260	1'99	0'58	0'55	0'51
	Egyéb vámköteles cikkek	27,949	36,315	37,777	42,956	9'18	9'75	9'55	9'65
	Összesen . . .	304,462	372,372	395,596	445,267	100'00	100'00	100'00	100'00
2. Nagy-Británia és Irhon:									
1	Dohány és dohánygyártmányok . .	78,380	94,379	94,099	90,293	38'89	46'63	46'72	45'46
	<i>Ebből: nyers dohány</i>	74,954	89,751	89,187	85,476	37'19	44'34	44'28	43'04

Sorszám	A bevitt vámköteles czikk megnevezése	V á m b e v é t e l e k							
		1876- ban	1885- ben	1886- ban	1887- ben	1876- ban	1885- ben	1886- ban	1887- ben
		Összesen ezer forintokban				az összes vámbevételek %-ában			
2	Téa	37,283	45,611	44,727	45,910	18'50	22'54	22'21	23'11
3	Szeszes italok . . .	59,605	41,424	42,553	42,406	29'57	20'47	21'13	21'35
	<i>Ebből: rum . . .</i>	25,543	20,064	19,887	20,161	12'67	9'91	9'87	10'15
	<i>pálinka . . .</i>	23,411	14,025	13,682	13,161	11'62	6'93	6'79	6'63
4	Bor	17,641	12,213	11,312	10,920	8'75	6'03	5'62	5'50
5	Gyümölcs	5,351	5,127	5,105	5,481	2'66	2'53	2'53	2'76
	<i>Ebből: aprószőlő .</i>	3,402	3,197	3,009	3,234	1'69	1'58	1'49	1'63
	<i>közönséges szőlő .</i>	1,504	1,489	1,609	1,799	0'75	0'74	0'80	0'91
6	Kávé	2,085	2,088	2,024	1,879	1'03	1'03	1'01	0'95
7	Kakaó,kakaóhüvely és csokoládé . . .	450	708	730	784	0'22	0'35	0'36	0'39
8	Pótkávé	629	662	654	711	0'31	0'33	0'32	0'36
	Egyéb vámköteles czikkek	139	185	192	234	0'07	0'09	0'10	0'12
	Összesen . . .	201,563	202,397	201,396	198,618	100'00	100'00	100'00	100'00
3. Németország: ¹⁾									
1	Gabona, hüvelye- sek, maláta . . .	—	15,069	15,097	23,084	—	12'82	11'89	17'09
2	Kávé és pótkávé .	16,785	23,639	24,736	20,375	29'16	20'12	19'49	15'09
3	Dohány- és dohány- gyártmányok . . .	6,723	17,318	17,793	19,001	11'68	14'74	14'02	14'07
4	Bor és gyümölcsbor	4,729	7,242	7,216	7,378	8'21	6'16	5'69	5'46
5	Épület- és műfa . .	—	2,568	3,463	4,426	—	2'18	2'73	3'28
6	Állatok ²⁾	1,324	2,275	3,207	2,587	2'30	1'94	2'53	1'92
7	Pamutfonál	1,249	2,461	2,635	2,541	2'17	2'09	2'07	1'88
8	Heringek	1,000	1,536	1,694	1,643	1'74	1'31	1'34	1'22
9	Rizs	860	1,406	1,416	1,639	1'49	1'20	1'12	1'21
10	Déli gyümölcs . . .	2,614	1,467	1,503	1,638	4'54	1'25	1'18	1'21
11	Fűszerek	943	1,550	1,487	1,586	1'64	1'32	1'17	1'17
12	Téa	342	830	807	880	0'59	0'71	0'64	0'65
13	Nyers vas	—	1,115	847	812	—	0'95	0'67	0'60
	Egyéb vámköteles czikkek	21,001	39,027	44,998	47,477	36'48	33'21	35'46	35'15
	Összesen . . .	57,570	117,503	126,899	135,067	100'00	100'00	100'00	100'00
4. Franciaország:									
1	Kávé	33,400	42,680	42,640	39,840	33'48	28'94	32'84	29'77
2	Gabnaneműek . . .	1,120	4,480	8,440	16,440	1'12	3'04	6'50	12'29
3	Kő- és palaolaj . .	6,480	10,360	10,640	11,720	6'50	7'03	8'20	8'76
4	Czukor	25,680	40,200	17,040	15,520	25'74	27'26	13'12	11'60

¹⁾ Németországban az 1876-ik év helyett, a mely kivételesen 5 negyed-
et képezett, az 1877-ik évet vettük (ápr. 1-től márczius 31-éig).

²⁾ Ló, szarvasmarha, sertés és juh.

Sorszám	A bevitt vámköteles czikk megnevezése	V á m b e v é t e l e k							
		1876- ban	1885- ben	1886- ban	1887- ben	1876- ban	1885- ben	1886- ban	1887- ben
		összesen ezer forintokban				az összes vámbevételek %-ában			
	<i>És pedig: a francia</i>								
	<i>gyarmatokból . . .</i>	12,840	13,240	10,200	10,560	12'87	8'98	7'85	7'89
	<i>Külföldről . . .</i>	12,840	26,960	6,840	4,960	12'87	18'28	5'27	3'71
5	Bor	880	6,360	8,520	9,320	0'88	4'31	6'56	6'96
6	Kakaó	4,160	5,080	5,120	5,320	4'17	3'45	3'94	3'98
7	Köszén és pirszen . .	3,760	4,760	4,520	4,560	3'77	3'23	3'48	3'41
8	Gyapjuszövetek . . .	3,160	3,400	3,200	2,920	3'17	2'31	2'46	2'18
9	Pamutszövetek . . .	4,280	3,480	3,200	2,880	4'29	2'36	2'47	2'15
10	Asztali gyümölcsök . .	280	2,640	2,560	2,840	0'28	1'79	1'97	2'12
11	Állatok ¹⁾	280	2,120	2,240	2,120	0'28	1'44	1'73	1'58
12	Bors és paprika . . .	2,200	2,080	2,040	1,960	2'21	1'41	1'57	1'46
13	Pamutfonál	1,600	1,560	1,560	1,320	1'61	1'06	1'20	0'99
14	Pálinka és minden- féle szeszek	160	1,120	1,480	1,080	0'16	0'76	1'14	0'81
15	Szerszámok és más művek fémből	480	1,040	1,000	1,040	0'48	0'70	0'77	0'78
16	Gépek és mechani- kai eszközök	960	1,040	920	1,000	0'96	0'70	0'71	0'75
17	Vas, nyers vas és aczel	1,440	1,680	1,200	960	1'44	1'14	0'92	0'72
18	Sör	680	1,040	920	720	0'68	0'71	0'71	0'54
	Egyéb vámköteles czikkek	8,760	12,320	12,600	12,240	8'78	8'36	9'71	9'15
	Összesen	99,760	147,440	129,840	133,800	100'00	100'00	100'00	100'00
5. O l a s z o r s z á g :									
1	Czukor	7,998	33,000	14,675	36,533	23'71	37'61	23'11	36'44
2	Kőolaj	4,283	12,250	9,429	11,955	12'70	13'96	14'85	11'92
	<i>Ebből: finomított . .</i>	4,277	12,242	9,409	11,929	12'68	13'95	14'82	11'90
3	Buza és rozs	1,842	4,052	5,243	10,169	5'46	4'62	8'26	10'14
4	Kávé	3,570	9,482	6,061	7,988	10'58	10'80	9'54	7'97
5	Öntött vas, vas és aczel	2,059	5,211	5,307	6,938	6'10	5'94	8'36	6'92
6	Pamutszövetek . . .	3,781	5,047	4,764	6,140	11'21	5'75	7'50	6'13
7	Gyapjuszövetek . . .	1,802	3,407	3,061	3,700	5'34	3'88	4'82	3'69
8	Selyem és selyem- árúk	346	878	987	1,066	1'03	1'00	1'55	1'06
9	Gépek	259	910	824	1,060	0'77	1'04	1'30	1'06
10	Halak	589	857	923	986	1'76	0'98	1'45	0'99
11	Apró árúk	79	812	800	935	0'23	0'92	1'26	0'93
12	Bors és paprika . . .	291	491	452	709	0'86	0'56	0'71	0'71
13	Pamutfonál	1,200	1,013	848	695	3'56	1'15	1'34	0'69
14	Növényi olajok . . .	219	698	516	469	0'65	0'80	0'81	0'47
15	Bőr	127	393	392	419	0'38	0'45	0'62	0'42
16	Sajt	114	338	384	395	0'34	0'38	0'60	0'39

¹⁾ Ló, szarvasmarha, sertés, juh.

Sorszám	A bevitt vámköteles czikk megnevezése	V á m b e v é t e l e k							
		1876- ban	1885- ben	1886- ban	1887- ben	1876- ban	1885- ben	1886- ban	1887- ben
		Összesen ezer forintokban				az összes vámbevételek o/o-ában			
17	Szesz	226	765	202	218	0'67	0'87	0'82	0'22
18	Bor	168	506	411	217	0'50	0'58	0'65	0'22
19	Dohány	423	98	92	80	1'25	0'11	0'14	0'08
	Egyéb vámköteles czikkek	4,355	7,543	8,137	9,570	12'91	8'60	12'81	9'55
	Összesen	33,731	87,751	63,508	100,242	100'00	100'00	100'00	100'00
6. Belgium:									
1	Dohány és dohány- gyártm.	491	1,974	2,502	—	5'47	17'38	22'46	—
	<i>Ebből: nyersdohány</i>	440	1,882	2,407	—	4'90	16'57	21'60	—
2	Kávé	1,399	1,388	1,424	—	15'59	12'22	12'78	—
3	Műfa	868	962	895	—	9'67	8'47	8'08	—
4	Gyapjuszövetek . . .	1,035	891	815	—	11'53	7'84	7'31	—
5	Pamutszövetek . . .	436	748	729	—	4'86	6'58	6'54	—
6	Gyümölcsök	403	672	674	—	4'49	5'91	6'05	—
7	Szeszes folyadékok .	482	578	545	—	5'37	5'09	4'89	—
8	Apró árúk	378	493	452	—	4'21	4'34	4'06	—
9	Ruházatok	251	347	313	—	2'80	3'05	2'81	—
10	Sör	145	265	248	—	1'62	2'33	2'22	—
11	Cukor (finomítva) .	556	636	246	—	6'19	5'60	2'21	—
12	Szőrp és melassz . .	142	228	229	—	1'58	2'01	2'06	—
13	Vas	415	221	188	—	4'62	1'95	1'69	—
	Egyéb vámköteles czikkek	1,975	1,957	1,882	—	22'00	17'23	16'89	—
	Összesen	8,976	11,360	11,142	—	100'00	100'00	100'00	—
7. Németalföld:									
1	Szövetek és kézmű- árúk	—	1,010	944	928	—	24'06	22'25	21'08
2	Téa	—	461	492	520	—	10'98	11'60	11'81
3	Kőolaj	—	361	395	422	—	8'60	9'31	9'59
4	Sütemények	—	172	205	187	—	4'12	4'83	4'25
	<i>Ebből: szelenczében.</i>	—	20	26	24	—	0'50	0'61	0'55
5	Ruházatok	—	169	167	166	—	4'02	3'94	3'77
6	Apró árúk	—	181	173	165	—	4'31	4'08	3'75
7	Vasárúk	—	115	150	148	—	2'74	3'54	3'36
8	Papír	—	109	106	120	—	2'59	2'50	2'73
9	Szőrp	—	94	96	116	—	2'24	2'26	2'63
10	Dohány	—	105	101	113	—	2'50	2'38	2'57
11	Sör	—	89	90	97	—	2'12	2'12	2'20
12	Divatárúk	—	111	96	88	—	2'64	2'26	2'01
13	Szeszes italok	—	74	79	84	—	1'76	1'86	1'95
14	Apró szőlő	—	78	72	72	—	1'86	1'70	1'69
15	Bőr és bőráruk . . .	—	103	82	70	—	2'45	1'94	1'58
16	Üveg és üvegárúk .	—	69	62	65	—	1'64	1'46	1'40
	Egyéb vámköteles czikkek	—	897	932	1,041	—	21'37	21'97	23'63
	Összesen	—	4,198	4,242	4,402	—	100'00	100'00	100'00

Minket legközvetlenebbül a gabonavámok érdekelnek. A Német-birodalomnak 1876-ban gabonából még nem volt vámbevétele, 1887-ben pedig már 23 millió frt., az összes vámbevételeknek 17'09 ⁰/₁₀-a; Francziaország vámbevételei gaboneműek után 1876-ban alig tettek többet egy millió forintnál, 1887-ben már a 16 millió forintot is meghaladták. Nagy emelkedést látunk Olaszországnál is, ott buza és rozs után a vámbevételek 1876-ban 1'8 millió forintra rúgtak, 1887-ben pedig már 10'2 millió forintra: tehát 1887-ben csak e három országban a bevitt gabonát közel 50 millió forint beviteli vám terhelte.

F) Közlekedés.

1. Közutak.¹⁾

A közutak neme. — Magyarországon a közutak rendszeres kiépítésére az első intézkedések a XVIII. század második felében tétettek, az első rendszeresen vonalzott kőutak II. József uralkodása alatt épültek. Az uthálózat tetemesebb növekedése 1825. után kezdődik és lendületet 1844-ben nyer, a mely évben a közmunka szolgálmány törvényesen szabályoztatott.

1848-ban a kész kőutak hossza a magyar korona területén mintegy 2,085 km. volt. 1851-ben a főutvonalak állami kezelésbe vétettek, kiépítésük és rendszeres fentartásuk az államkincstár terhére eszközöltetett. 1865-ben a magyarországi állami utak hossza 4,305 km. volt, ebből kiépítetlen 685 km., az országos utak (törvényhatósági) hossza 13,265 km., ebből kiépítetlen 4,798 km. Az országos közmunkára 1865-ben összeíratott 1.370,221 kétfogatu és 49,280 egyfogatu ígás napszám, továbbá 4.985,482 kézi napszám, melynek váltásági értéke 3.583,128 frt. 76 krt. tett.

A jelenlegi közigazgatási szabályok szerint a közutaknak három nemét különböztetjük meg, u. m. állami, törvényhatósági és községi utakat, a szerint, a mint építésük és fentartásukról az állam, a törvényhatóság, vagy a község gondoskodik. Egyes, nagyobb fontosságú törvényhatósági utak építését az állam is segízi. A felsorolt utakon kívül vannak még mezei utak is, ezek azonban nem a közforgalom céljaira szolgálnak.

¹⁾ A hazai közmunka és közlekedési ügyek története és fejlődése, kiadja a közmunka és közlekedésügyi m. k. miniszterium. Budapest, 1885. — A közmunka és közlekedésügyi miniszternek 1887. évi működéséről a törvényhozás elé terjesztett jelentése. Budapest, 1888. — Das Bauwesen in Bosnien und der Herzegovina. Eine technisch-statistische Studie, zusammengestellt vom Bau-Departement der Landesregierung. Wien, 1887. — Annuaire statistique de la France. 1887. Oesterr. statistisches Handbuch. 1887. Wien, 1888. — Annuario stat. italiano 1886. Roma, 1886. — Stat. Handbuch für den preuss. Staat. Band I. Berlin, 1888. — Reseña geografica y estadística de España. Madrid, 1888. — Annuaire stat. de la Norvège. 1887. Kristiania 1888. — Annuaire stat. des Pays-Bas pour 1887 et années ant. — Ann. stat. de la Belgique 1886. Bruxelles 1887.

Uthálózat. — Az utak hosszását 1887. végén a következő számok mutatják:

	Magyarország hosszaság km.	Fiumével esik 100 □ km. területre	Horvát-Szlavonország hosszaság km.	esik 100 □ km. területre	Magyar birodalom hosszaság km.	esik 100 □ km. területre
Állami utak . . .	5,969'743	2'1	1,229'854	2'9	7,199'597	2'2
Törvényhatósági utak	33,202	11'9	4,505	10'6	37,707	11'7
Községi utak . . .	45,248	16'2	12,694	29'8	57,942	18'0
Összesen	84,419'743	30'2	18,428'854	43'3	102,848'597	31'9

A községi utak hossza ezen kimutatásban csak hozzávetőlegesnek tekintendő.

Ausztriában kincstári, tartományi, kerületi és községi utakat különböztetünk meg; az egyes utnemek hossza 1886. végén a következő volt:

	Kilom.
Kincstári utak	15,455
Tartományi utak	3,599
Kerületi utak	40,613
Községi utak	37,828
Összesen	97,495

Bosznia-Herczegovinában a megszállás idejében 1,745 km. ut volt, nagyrészt kiépítetlen állapotban. A fennálló szabályok szerint fő, kerületi és lovagló utakat különböztetnek meg. 1886 végén a kiépített főutak hossza 1,640 km. volt, a kerületi utaké 1,362 km., ezen utak a tartományi kormány költségvetése terhére építtettek és tartatnak fön, főleg a közmunka (robot) segítségével. 1886-ban a közmunkaköteles személyek száma 294,747 volt, az állatoké pedig 192,449; kirovatott 1.782,129 kézi és 1.146,585 ígás napszám, lerovatott 1.754,807 kézi és 951,384 ígás napszám; megváltatott 4,800 kézi, 486 ígás napszám, összesen 13,211 forint értékben.

Utaink állapota, különösen a törvényhatósági utaké, sok kívánni valót hagy fön, a mit igazolnak az alábbi számok, melyek azt mutatják, mennyi a kiépített és kiépítetlen utrész uthálózatunkban. Az 1887. év végén volt az államutaknál kilométerekben:

	kavicsolt kőalappal nem bíró	kavicsolt és kő- alapú	burkolt	magán vámút	kongó téglaút	kiépítet- len	összesen államút
Magyarországban							
Fiumével . . .	2,819'943	2,955'591	18'666	106'561	50'000	18'982	5,969'743
Horvát-Szlavon- országban . . .	567'717	658'106	0'231	3'800	—	—	1,229'854
Összesen . . .	3,387'660	3,613'697	18'897	110'361	50'000	18'982	7,199'597

A törvényhatósági utakra nézve ilyen részletes kimutatás nem létezik; azok csak két csoportba soroztatnak u. m. kiépített és kiépítetlen utak. A kiépített törvényhatósági utak hossza 21,980 km., a kiépítetlen utaké 11,222 km. A községi utak legnagyobb része kiépítetlen, azaz természetes állapotban van.

Az állami utak és hidak fentartása. — Az állami utak és hidak fentartására és kezelésére 1867-től 1883-ig 49,542,375 forint fordítottatott, és pedig a kezelésre 1.732,456 forint, a fentartásra 47.809,919 forint. Az említett év óta ezen czélokra költetett:

	kezelésre	fenntartásra	összesen
1884-ben . . .	94,429 forint	2.956,585 forint	3.051,014 forint
1885-ben . . .	110,440 »	3.012,381 »	3.122,821 »
1886-ban . . .	113,341 »	2.869,340 »	2.982,681 »
1887-ben . . .	111,304 »	2.869,023 »	2.980,327 »

1867—1887-ben tehát az állami utak kezelésére fordítottatott 2.161,970 frt., fentartására 59.517,248 frt., összesen 61.679,218 frt. Egy-egy kilométer hosszú állami út kezelése és fentartása mintegy 410 forintba kerül évenként.

A rendes fentartás keretén kívül eső munkákra 1867-től 1883-ig 6.565,087 frt. adatott ki, u. m.: hidakra 485,383 frt., átalakításokra 1.694.246 frt., új utakra 4.385,458 frt. A nevezett évtől kezdve a költségek a következők voltak:

	hidakra	átalakításokra	új utakra	összesen
1884. . .	26,000 frt.	38,145 frt.	108,063 frt.	172,208 frt.
1885. . .	51,521 »	30,973 »	106,072 »	188,566 »
1886. . .	43,254 »	— »	98,672 »	141,926 »
1887. . .	79,318 »	— »	60,047 »	139,365 »

1867—87-ben tehát kiadatott hidakra 685,476 frt., átalakításokra 1.763,364 frt., új utakra 4.758,312 frt., összesen 7.207,152 frt.

Közmunka. — A törvényhatósági utak a természetben leszállított közmunkával és a törvényhatósági közmunka megváltásából befolyó készpénzzel építtetnek és tartatnak fön. Az 1887. évben az országos közmunka értéke a következő volt (Horvát-Szlavonország nélkül):

	2 fogatú igás	1 fogatú napszám	kézi napszám
összeiratott	2.318,531	120,772	6.384,865
természetben leszolgáltatott . . .	971,762	40,768	2.501,608
megváltatott.	1.346,769	80,004	3.883,257

A megváltott közmunka váltság összege 1887-ben 4.450,204 frt. 83 krt tett. Azon törvényhatóságok száma, a melyek a közmunka-tartozásnak egészben vagy részben való megváltását szabályrendeletileg kimondották, évről-évre szaporodik. A mig például 1874-ben a közmunka váltságból 1.800,248 frt. folyt be, addig 1880-ban a megváltott közmunka 2.426,954 frtot tett, 1883-ban 3.365,158

frtot, 1885-ben 3.898,849 frtot, 1886-ban 4.120,938 frtot, 1887-ben pedig 4.450,205 frtot.

A törvényhatóságok a hadászatiilag fontos utak és nagyobb műtárgyak föntartására állami segélyben is részesülnek. Ezen segély 1886-ban 222,569 frtot, 1887-ben 248,684 frtot tett.

A magyarországi utak értékét 1883-ban egy hivatalos összeállítás a következő összegekkel tüntette ki:

állami utak	70.620,000 forint.
törvényhatósági utak	100.054,000 »
községi utak	6.787,200 »
Összesen	177.461,200 forint.

A kőalappal bíró kavicsolt állami utak egy kilométere átlag 12,000 forinttal, a kőalappal nem bíró kavicsolt utak kilométere 8,000 forinttal számítatik, a kiépített törvényhatósági utak kilométere pedig 4,000 forinttal.

Külállamok közutai. — Végül, a mennyiben az e téren különösen gyér források lehetővé tették, törekedtünk a különböző idegen országok közutaira vonatkozó legfontosabb adatokat is összegyűjteni, a melyeket az alábbiakban mutatunk be:

1. *Franciaország* (1884. a viczinális utak 1885. végén):

Az ut neve	Kiépítve		Építés alatt	Hézagos állapotban	Együtt
	összesen	100 □ klm. területre			
		k i l o m é t e r			
1. Nemzeti utak: kövezve	2,554	0'48	—	—	2,554
» kavicsolva	35,014	6'62	—	—	35,014
együtt	37,568	7'10	—	—	37,568
2. Megyei utak	29,306	5'55	—	—	29,306
3. Viczinális utak:					
a nagy közlekedés vonalai	121,564	23'01	1,522	2,505	125,591
egyéb közérdekű utak	74,293	14'06	3,656	6,251	84,200
közönséges utak	245,049	46'27	25,327	122,364	392,740
együtt	440,906	83'44	30,505	131,120	602,531
Összesen	507,780	96'09	30,505	131,120	669,405

2. *Ausztria:*

	1877-ben	1881-ben	1886-ban	1877-ben	1881-ben	1886-ban
	összesen		100 □ klm. területre			
			k i l o m é t e r			
1. Kincstári utak	15,275	15,335	15,455	5'09	5'11	5'15
2. Tartományi utak . . .	3,180	3,487	3,599	1'06	1'16	1'20
3. Kerületi utak	35,833	37,691	40,613	11'95	12'57	13'54
4. Községi utak	28,166	34,530	37,828	9'39	11'51	12'61
Összesen	82,454	91,043	97,495	27'49	30'35	32'50

3. Olaszország (1885. jun. 30-án):

	Kiépítve		Építés alatt	Kiépítendő ¹⁾	Együtt
	össze- sen	100 □ klm. területre			
		k i l o m é t e r			
1. Nemzeti utak	8,446	2'95	259	35	8,740
2. Provinciális utak : közönségesek	24,954	8'71	412	163	25,529
állami segélyben része- sülők	8,972	3'13	1,992	5,941	16,905
együtt	33,926	11'84	2,404	6,104	42,434
3. Községi utak ²⁾	48,078	16'77	8,850	22,623	79,551
Összesen	90,450	31'56	11,513	28,762	130,725

4. Poroszország:

	1881 végén	1887 végén	1881 végén	1887 végén
			100 □ klm. területre	
			k i l o m é t e r	
1. Provinciális és kerü- leti utak	58,946	31,413	16'92	9'02
2. Járási utak		26,379		7'57
3. Községi utak		4,456		1'28
4. Magán-, részvénytársu- lati, erdei-, bánya- és katonai utak		3,006		0'86
Összesen	58,946	65,254	16'92	18'73

5. Spanyolország (1884 végén):

	Kiépítve		Építés alatt	Kiépítendő ³⁾	Együtt	Terv- ben
	össze- sen	100 □ klm. területre				
		k i l o m é t e r				
1. Első rendű utak	6,492	1'28	125	59	6,676	83
2. Másodrendűek	7,778	1'53	984	410	9,172	1,028
3. Harmadrendűek	8,947	1'76	3,579	2,163	14,689	15,722 ³⁾
Összesen	23,217	4'57	4,688	2,632	30,537	16,833

6. Norvégia:

	1870- ben	1875- ben	1880- ban	1870- ben	1875- ben	1880- ban
				100 □ klm. területre		
				k i l o m é t e r		
1. A nagy közlekedés vo- nalai	6,995	7,450	7,753	2'16	2'31	2'40
2. Helyi érdekű utak	13,063	14,100	14,441	4'04	4'36	4'47
Összesen	20,058	21,550	22,194	6'20	6'67	6'87

¹⁾ A melyeknek kiépítése törvényileg van biztosítva.

²⁾ A melyeknek fentartására vagy kiépítésére a községek kötelezve vannak.

³⁾ A kiépítési tervzet már felsőbb jóváhagyásban részesült.

7. Németalföld (1873. decz. 31):

		100 □ klm. területre
	k i l o m é t e r	
1. Állami utak	1,740	5'36
2. Provinciális utak	1,515	4'67
3. Községi és viczinálisutak	8,769	27'04
Összesen	12,024	37'07

8. Belgium:

	1870 decz. 31-én	1880 decz. 31-én	1886 decz. 31-én	1870 decz. 31-én	1880 decz. 31-én	1886 decz. 31-én
				100 □ klm. területre		
				k i l o m é t e r		
1. Állami utak	5,338	6,731	7,142	18'12	22'84	24'24
2. Provinciális utak . .	1,439	1,444	1,460	4'88	4'90	4'92
3. Engedélyezett utak . .	612	351	288	2'07	1'18	0'94
Összesen	7,389	8,526	8,890	25'07	28'92	30'10

2. Vasutak.¹⁾

Nyomtáv. — Az egységes alapokon földolgozott nemzetközi vasuti statisztika, melynek létesítésén évek óta fáradozik egy nemzetközi bizottság, ma is kezdetleges állapotban van, egységes nemzetközi statisztika hiányában csak azon nagyrészt különböző alapokon nyugvó adatokat mutathatjuk be, melyeket az egyes államok tesznek közzé vasutaiokról. Mielőtt ezek ismertetésére áttérnénk és nevezetesen Magyarország és Ausztria vasutügyének fejlődését vázolnánk, előrebocsátunk egy összeállítást a vasutak nyomtávjáról (vágánytáv, szintáv.)

¹⁾ A közmunka és közlekedésügyi miniszternek 1887. évi működéséről a törvényhozás elé terjesztett jelentése. Budapest, 1888. — Statisztikai közlemények az Osztrák-Magyar monarchia vasutairól az 1886-ik évben. Bécs, 1888. — Bericht über die Verwaltung der k. k. oesterreichischen Staatsbahnen im Geschäftsjahre 1887. Wien, 1888. — Bericht über die Ergebnisse des Betriebes der für Rechnung des preussischen Staates verwalteten Eisenbahnen im Betriebsjahre 1886/87. — Haus der Abgeordneten 16. Legislatur-Periode III. Session 1888. Drucksache k. 5. — Statistische Nachrichten von den Eisenbahnen des Vereines deutscher Eisenbahnverwaltungen für das Rechnungsjahr 1886. — Chemins de fer. Postes et Télégraphes. Marine. Compte rendu des operations pendant l'année 1886. Bruxelles, 1887. — Statistischer Bericht über den Betrieb der unter königl. sächsischer Staatsverwaltung stehenden Staats- und Privateisenbahnen im J. 1886. Dresden 1887. — Jahresbericht über die Eisenbahnen und die Dampfschiffahrt im Grh. Baden für das J. 1886. Karlsruhe 1887. — Stat. Bericht über den Betrieb der k. bayerischen Verkehrsanstalten im Verwaltungs-Jahre 1886. München. — Verwaltungsbericht der k. württembergischen Verkehrsanstalten für das Rechnungsjahr 1886/87 Stuttgart, 1888. — Archiv für Eisenbahnwesen. 1888. — Bulletin du Ministère des travaux publics. — Verordnungsblatt des k. k. Handelsministeriums 1888. — Vasuti és közlekedési Közlöny. 1888. — Railroad Gazette. New-York, 1888. — Railway-Times London. 1888. — Poor: Manual of the Railroads, 1888. — Of the United States 1888. — Statistical abstract for the principal and other foreign countries. 1888.

A szabványos nyomtáv Európa legtöbb államában 1'435 m., ezen vágánytáv el van fogadva Magyarország, Ausztria, Németország, Franciaország, Olaszország, Hollandia, Belgium, Dánia, Románia, Szerbia, Törökország, Svájc és Nagy-Británia összes fővonalainál.

Oroszországban a varsó-bécsi és varsó-brombergi vasut kivételével, melyeknél 1'435 m. a nyomtáv, a szabványos nyomtáv 1'525 m.

Spanyolországban és Portugáliában a szabványos nyomtáv 1'680 m.

Irlandban 1'600 m. a szabványszerű szintáv.

Svédországban a legtöbb vasut 1'435 m. nyomtávú, a többinek nyomtáva 0'802 m., és 1'217 m. között változik. Dániában a vasutak nagyobb része 1'067 m. nyomtávú, kisebb részének nyomtáva 1'435 m.

Az Éjszakamerikai Egyesült-Államokban 1'525 m. a szabványos nyomtáv, Canadában 1'435 m., Mexikóban a vasutak nagyobb része szintén ezen nyomtávval bír, a kisebb részének nyomtáva 0'915 m.

Britt-Indiában mintegy 12,000 km. vasut 1'670 m. nyomtávú, körülbelül 7,000 km. vasut nyomtáva 1'009 m. A ceyloni vasutak nyomtáva 1'670 m., az ázsiai oroszországi vasutaké mint az anyaországban 1'525 m. A japáni vasutak nyomtáva 1'0668 m. A egyiptomi, tuniszi és algiri vasutak nagyrészt az 1'435 m. nyomtávval bírnak. Ausztráliában háromféle nyomtáv van elfogadva, Uj-Dél-Walesben 1'435, Viktoria gyarmatban 1'600, a többi gyarmatokban 1'670 m.

Vasuthálózat. — A magyar korona területén a nyilvános forgalomban levő gőzmozdonyú vasutak építési hosszának fejlődését 1846. óta, a midőn az első gőzmozdonyú vasut átadatott a forgalomnak, a következő táblázat tünteti föl:

É v	Az év folytán megnyílt vasutvonal	Az év végén üzemben állt klm.-ekben	É v	Az év folytán megnyílt vasutvonal	Az év végén üzemben állt klm.-ekben
1846 . . .	35	35	1856 . . .	102	659
1847 . . .	126	161	1857 . . .	292	951
1848 . . .	17	178	1858 . . .	305	1,256
1849 . . .	—	178	1859 . . .	136	1,392
1850 . . .	44	222	1860 . . .	222	1,614
átlag 1846—50	44	155	átlag 1856—60	211	1,174
1851 . . .	134	356	1861 . . .	221	1,835
1852 . . .	—	356	1862 . . .	75	1,910
1853 . . .	58	414	1863 . . .	33	1,943
1854 . . .	65	479	1864 . . .	—	1,943
1855 . . .	78	557	1865 . . .	215	2,158
átlag 1851—55	67	432	átlag 1861—65	109	1,958

É v	Az év folytán megnyílt vasutvonalkm.	Az év végén állt üzemenkben állt klm.-ekben	É v	Az év folytán megnyílt vasutvonalkm.	Az év végén állt üzemenkben állt klm.-ekben
1866 . . .	—	2,158	1876 . . .	282	6,700
1867 . . .	125	2,283	1877 . . .	73	6,773
1868 . . .	348	2,631	1878 . . .	127	6,900
1869 . . .	103	2,734	1879 . . .	154	7,054
1870 . . .	740	3,474	1880 . . .	21	7,075
átlag 1866—70	263	2,656	átlag 1876—80	131	6,900
1871 . . .	925	4,399	1881 . . .	128	7,203
1872 . . .	973	5,372	1882 . . .	569	7,772
1873 . . .	877	6,249	1883 . . .	547	8,319
1874 . . .	169	6,418	1884 . . .	387	8,706
1875 . . .	—	6,418	1885 . . .	314	9,020
átlag 1871—75	589	5,771	átlag 1881—85	389	8,204
			1886 . . .	333	9,353
			1887 . . .	779	10,132

Az 1887. év végén üzletben állott hosszúságból 9,128⁵⁴⁴ km. a magyar anyaországban, 1,002⁶³⁸ km. pedig Horvát-Szlavonországban feküdt, az előbbiben tehát minden 1000 kilométer területre 32⁶²⁸ km. s minden 100,000 lélekre 65⁹⁸⁶ km. vasut esik, Horvát-Szlavonországban ellenben minden 1000 km. területre 23⁵⁸³ km. s minden 100,000 lélekre 52⁶²⁴ km. vasut.

A nyilvános forgalomban levő vasutakon kívül vannak magánhasználatra szolgáló vasutak is; ezek mind keskeny vágányuak, a vágány köze 0⁶³ és 1⁰⁰ m. között változik; az ilyen magánhasználatra szolgáló keskeny vágányu vasutak hossza az 1887. év végével 278 km. volt. Ezen keskeny vágányu magánhasználatra szolgáló vasutakon kívül vannak még ugynevezett vontató pályák, melyek hossza 1887. végén mintegy 260 kmt. tett.

A géperő üzemre berendezett közuti vasutak hossza 1887. végén 16² km. volt, úgy hogy a géperő üzemre berendezett mindenemű vasutak hossza a magyar birodalom területén az 1887. év végén 10,686² km. volt, ebből 1 km. villamos üzemű.

Ausztriában a nyilvános forgalomnak szolgáló első vasut 1837-ben nyílt meg 14 km. pályahosszal. 1850-ben a vasutak hossza 1,357 km. volt, 1860-ban 2,925 km., 1870-ben 6,106 km.

1880-ban . . .	11,406 km.	1884-ben . . .	13,125 km.
1881-ben . . .	11,691 »	1885-ben . . .	13,317 »
1882-ben . . .	11,911 »	1886-ban . . .	13,655 »
1883-ban . . .	12,216 »	1887-ben . . .	14,191 »

A vontató pályák hossza Ausztriában 798 km., a melyből szabványos vágánytávú 738 km., keskeny vágányú 59 km.

Bosznia-Hercegovinában az első vasut a hetvenes évek elején épült és az 1875-ben forgalmon kívül helyezett banjalukadoberlini vasut volt. A megszállott tartományok területén az 1887. évben a nyilvános forgalomnak át volt adva 504·08 km. vasut, a melyből 105·1 km. szabványos nyomtávú és 398·980 km. keskeny vágányú (0·76 m.). Ezenkívül volt 2·4 km. vontató pálya 0·76 m. vágánytávval.

E szerint a nyilvános forgalomnak szolgáló vasutak hossza (a közuti vasutakat nem véve számításba) 1887. végén az Osztrák-Magyar monarchiában és a megszállott tartományokban 24,827 km. volt, melyből Magyarországra 10,132 km., Ausztriára 14,191 km. és a megszállott tartományokra 504 km. esik.

A vasutak hosszását, valamint a területhez és lélekszámhoz való arányát, az öt világ rész különböző országaiban, a legújabb adatok szerint, a következő táblázat mutatja: ¹⁾

Sorszám	Az ország neve	Üzemben volt vasutak hossza		Növekedés 1882 évtől 1886-ig		1886. év végén mennyi pályahossz esett minden	
		1882	1886	abszolutszámokban	%-ban	100 □ klmre	100,000 lakosra
		év végén					
		kilométerekben					
	<i>Európa :</i>						
1	Oszt.-Magy. monarchia beleértve Boszniát is	19,696	23,390	3,694	18·8	3·5	57
2	Németbirodalom :						
	Poroszország	20,453	22,802	2,349	11·5	6·5	80
	Bajorország	4,948	5,250	302	6·1	6·9	97
	Szászország	2,070	2,260	190	9·2	15·1	71
	Württemberg	1,550	1,585	35	2·3	8·1	79
	Baden	1,329	1,341	12	0·9	8·9	84
	Elszász-Lothringia .	1,240	1,364	124	10·0	9·4	87
	Többi német államok	3,360	3,662	302	9·0	7·0	76
	Német birodalom össz.	34,950	38,264	3,314	9·5	7·1	81
3	Nagybritánia és Írhon	29,531	31,105	1,574	5·3	9·9	84
4	Franciaország	28,880	33,345	4,465	15·5	6·3	87
5	Oroszország (Finnorsz.)	24,452	27,355	2,903	11·9	0·5	31
6	Olaszország	9,182	11,388	2,206	24·0	4·0	38
7	Belgium	4,240	4,532	292	7·0	15·4	77
8	Németalföld (Luxemburggal)	2,400	2,865	465	19·4	8·0	63
9	Svájc	2,733	2,797	64	2·3	6·8	96
10	Spanyolország	7,848	9,309	1,461	18·6	1·9	55

¹⁾ Archiv für Eisenbahnwesen. Berlin, 1888.

Sorszám	Az ország neve	Üzemből volt vas- utak hossza		Növekedés 1882 évtől 1886-ig		1886. év végén mennyi pályahossz esett minden	
		1882	1886			100 □ kilmre	100,000 lakosra
		é v v é g é n		abszolút számok- ban	‰-ban		
		k i l o m é t e r e k b e n					
11	Portugália	1,482	1,577	95	6'4	1'7	33
12	Dánia	1,750	1,965	215	12'3	5'1	91
13	Norvégia	1,500	1,562	62	4'1	0'5	80
14	Svédország.	6,300	7,277	977	15'5	1'6	156
15	Szerbia.	—	473	473	—	1'0	24
16	Románia.	1,470	1,940	470	32'0	1'5	36
17	Görögország	11	515	504	—	0'8	25
18	Európai Törökország, Bulgária és K.-Rumélia	1,394	1,394	—	—	0'5	18
	Európa összesen. . .	177,819	201,053	23,234	13'1	2'1	59
	Amerika :						
19	Amer. Egyes.-Államok .	181,326	222,010	40,684	22'4	2'4	390
20	Britt-Éjszak-Amerika	13,100	17,800	4,700	35'9	0'2	372
21	Mexico.	3,580	5,750	2,170	60'6	0'3	55
22	Columbiai Egy.-Államok	265	265	—	—	—	9
23	Cuba	1,600	1,600	—	—	1'4	112
24	Venezuela	90	153	63	70'0	—	7
25	San-Domingo-köztárs. .	80	80	—	—	0'3	15
26	Brazília	4,850	7,669	2,819	58'1	0'1	59
27	Argentini köztárs. . . .	2,650	5,500	2,850	107'5	0'2	187
28	Paraguay	72	72	—	—	—	15
29	Uruguay	430	556	126	29'3	0'3	107
30	Chili.	1,800	2,695	895	49'7	0'8	111
31	Peru	2,600	1,309	(—)1,291	(—)49'7	0'1	44
32	Bolivia.	56	70	14	25'0	—	3
33	Equador	69	79	10	12'7	—	5
34	Portorico.	18	18	—	—	—	—
35	Britt-Guiana	35	35	—	—	—	12
	Amerika összesen	212,621	265,661	53,040	24'9	—	—
	Ázsia :						
36	Britt-India	16,200	20,728	4,528	27'9	0'5	8
37	Ceylon	260	289	29	11'2	0'5	11
38	Kis-Ázsia.	372	400	28	7'5	—	—
39	Orosz kaspitengerentúli terület.	231	1,070	839	363'2	0'2	151
40	Németalföldi India. . . .	990	1,160	170	17'2	—	—
41	Japán	120	692	572	476'1	0'2	2
42	Malayi államok	—	45	45	—	—	—
	Ázsia összesen	18,173	24,384	6,211	34'2	—	—

Sorszám	Az ország neve	Üzemben volt vas- utak hossza		Növekedés 1882. évtől 1886-ig		1886. év végén mennyi pályahossz esett minden	
		1882	1886			100 □ klmre	100,000 lakosra
		é v v é g é n		abszolút számok- ban	%-ban		
		k i l o m é t e r e k b e n					
	<i>Afrika :</i>						
43	Egyiptom	1,500	1,500	—	—	—	—
44	Algír és Tunis	1,740	2,312	572	32'9	—	—
45	Fokföld	1,559	2,795	1,236	79'3	{ 0'3	97
46	Natália	120	160	40	33'3		
47	Mauritius, Réunion és Szenegal területe	250	492	242	96'8	—	—
	<i>Afrika összesen</i>	5,169	7,259	2,090	40'4	—	—
	<i>Ausztrália :</i>						
48	Uj-Seeland	2,252	2,779	527	23'4	1'0	472
49	Victoria	2,168	2,820	652	30'1	1'2	281
50	Uj-Dél-Wales	2,030	3,039	1,009	49'7	0'4	303
51	Dél-Ausztrália	1,300	2,224	924	71'1	0'1	711
52	Queensland	1,350	2,502	1,152	85'3	0'1	730
53	Tasmania	277	488	211	76'2	0'7	356
54	Nyugat-Ausztrália	144	296	152	105'6	—	748
	<i>Ausztrália összesen</i>	9,521	14,148	4,627	48'6	0'2	413
	<i>Főösszeg</i>	423,303	512,505	89,202	21'1	—	—

Vasutak birtokállapot és kezelés szerint. — A hazai vasutak hosszúságát az 1887. végén volt birtokállapot és kezelés szerint, az időközben tett helyesbítésekkel, a következő táblázat mutatja :

Vasutaink minőségök szerint	Építési hosszúság		Üzleti hosszúság	
	1887-ben kilométerekben			
	összesen	%	összesen	%
<i>I. Tisztán magyar vasutak.</i>				
A) Magyar királyi államvasutak	4,281'648	42'24	4,225'459	41'20
B) Magán vasutak:				
a) Állami kezelés alatt.				
Arad-temesvári vasut	55'458	0'55	57'154	0'56
Békés-földvár-békési hely. érd. vasut .	7'753	0'08	7'241	0'07
Bród-bosznabródi vasút	3'586	0'03	3'321	0'03
Csáktornya-zágrábi(zagoriai)h.é. vasut	115'505	1'14	128'756	1'26
Debreczen-hajdu-nánási hely. é. vasut	56'328	0'56	56'844	0'55
Marosvásárhely-szászrégeni h. é. vasut	32'459	0'32	32'253	0'31

Vasutaink minőségök szerint	Építési hosszúság		Üzleti hosszúság	
	1887-ben kilométerekben			
	összesen	%	összesen	%
Mezőtúr-túrkevei hely. érd. vasut . .	15'158	0'15	15'286	0'15
Nagyvárad-belényes-vaskóhi h. é. vasut	117'254	1'16	117'037	1'14
Pusztatenyő-kúnszt.-mártoni h. é. vasut	34'710	0'34	34'594	0'34
Ujszász-jászapáti hely. érd. vasut . .	31'529	0'31	31'618	0'31
Vinkovce-bréka-szavaparti h. é. vasut	50'708	0'50	50'662	0'49
Kúnszentmárton-szentesi h. é. vasut .	22'145	0'22	22'198	0'22
Bánréve-őzdi vasut	12'522	0'12	12'655	0'12
Bihari helyi érd. vasutak	132'364	1'30	131'892	1'29
Mátrai helyi érd. vasutak	131'551	1'30	132'370	1'29
Marosludas-beszterczei h. érd. vasut .	51'745	0'51	51'738	0'50
Magán vasutak állami kezelés alatt	870'775	8'59	885'619	8'63
b) Magán kezelés alatt.				
Aradi és csanádi egyesült vasutak . .	288'930	2'85	291'189	2'84
Barcs-pakrácz hely. érd. vasut. . . .	123'794	1'22	123'173	1'20
Budapest-pécsi vasut	264'329	2'61	288'321	2'81
Éjszakkeleti vasut magyar	580'347	5'72	655'100	6'39
Göllniczölgyi hely. érd. vasut	33'360	0'33	33'039	0'32
Győr-sopron-ebenfurti vasut	115'958	1'14	118'341	1'15
Kőszeg-szombathelyi hely. érd. vasut .	17'088	0'17	17'364	0'17
Mármarosi sóvasut hely. érd. vasut. .	37'200	0'37	40'300	0'39
Mohács-pécsi vasut	67'726	0'67	67'553	0'66
N.-kikinda-n.-becskereki h. érd. vasut	70'547	0'70	70'370	0'69
Pécs-barcsi vasut	66'698	0'66	68'073	0'66
Szamosvölgyi vasut	110'420	1'09	125'201	1'22
Szatmár-nagybányai hely. érd. vasut .	56'165	0'55	60'411	0'59
Sziget-kincstári sókamurai vasut . .	1'850	0'02	—	—
Taracsvölgyi hely. érd. vasut	33'163	0'33	32'769	0'32
Szilágysági helyi érd. vasut	108'235	1'07	107'750	1'05
Nyíregyháza-mátészalkai h. é. vasut .	57'140	0'56	56'967	0'56
Budapesti helyi érd. vasutak	15'152	0'15	14'875	0'14
Budapesti-szt.-lőrinczi hely. érd. vasut	8'114	0'08	7'818	0'08
Magán vasutak magán kezelés alatt .	2,056'216	20'29	2,178'614	21'24
A tisztán magyar vasutak összesen .	7,208'639	71'12	7,289'692	71'07
II. Közös vasutak magyar vonalai.				
Osztirák-magyar államvasut	1,440'317	14'21	1,474'603	14'37
Déli vasut	701'482	6'92	703'206	6'85
Kassa-oderbergi vasut	362'614	3'57	362'777	3'54
I. Magyar-gácsországi vasut	119'399	1'18	119'876	1'17
Magyar-nyugoti vasut	304'776	3'00	307'215	3'00
A közös vasutak magyar vonalai . .	2,928'588	28'88	2,967'677	28'93
Magyarország vasutai	10,137'227	100'00	10,257'369	100'00

A fentebb felsorolt és immár kiépült vasutakon kívül, 1887. végén a következő vasutak voltak építés alatt:

Sunja-ujgradiskai államvasut	78'1 km.
Tepla-vlára-szorosi másodrendű vasut	13'0 »
Héjjasfalva-székelyudvarhelyi helyi érd. vasut	35'6 »
Torontáli h. é. vasutak	90'1 »
Félegyháza-csongrádi h. é. vasut	25'5 »
Maros-ludas-besztercei h. é. vasut nagy-czég-buda- telke sajó-magyarosi szakasza	41'3 »
Budapest-czinkotai h. é. vasut	10'0 »
Budapest-szentendrei h. é. vasut	16'0 »

Helyiérdekű vasutak. — Mint a föntebbi kimutatásokból látható, az 1887-ben megnyílt és az 1887. év végén építés alatt maradt vasutak túlnyomó nagy része helyiérdekű vasut azaz olyan vasut, mely az 1880. XXXI. t.-cz. által biztosított kedvezmények alapján és jórészt ezen kedvezmények által előmozdítva létesült. A helyiérdekű vasutak építésének föllendülését ezen törvény és annak a kormány által való czéltudatos alkalmazása idézte elő. A nyilvános forgalomra szolgáló magyar vasutak fönt kimutatott 10,132 km. hosszából 2,289'4 km. esik 1887. végén a helyiérdekű vasutakra, ezek közé sorolva az 1880. XXXI. t.-cz. megalkotása előtt épített helyiérdekű vasutakat is. Azon vonalakat is számbavéve, melyek engedélyokmánya 1887. végéig kiadatott, habár azok ezen időponthon belül még nem is készültek el, a helyiérdekű vasutak hossza 2,361'931 km.-re emelkedik. Ezen helyiérdekű vasuti hálózat (részben engedélyokmányszerű) tényleges építési tőkéje 62.578,047 frt., kilométerenkint 26,945 frt. A helyiérdekű vasutak kiépítését az állam, a törvényhatóságok és a helyi érdekelttség jelentékeny hozzájárulásokkal mozdították elő; a kimutatott építési tőkéből 62'5 millió forintból állami hozzájárulással fedeztetett 10.424,964 frt., azaz $16\frac{60}{100}$, törvényhatóságok hozzájárulásaival 4.168,884 frt., azaz $6\frac{70}{100}$, községek és magánosok hozzájárulásaival 8.674,605 frt., azaz $13\frac{90}{100}$, a hozzájárulások összege 23.268,453 frt., azaz $37\frac{20}{100}$; az építési tőke többi részét a vállalkozás fektette be a helyiérdekű vasutakba.

A helyiérdekű vasutak hossza Ausztriában 1887. végén 1,092'933 km. volt.

Államvasutak. — A magyar korona területén fekvő közforgalmú vasutakból 1887. végén az állam tulajdonát képezte (az államvasutak által saját számlára kezelt h. érdekű vasutakat is ide számítva) 4,352 km. (építési hossz), magán vállalatok tulajdonát 5,780 km., ebből állami kamatbiztosítást élvezett 1,489

km., az államvasut által kezelt helyiérdekű vasut 676 km., úgy hogy az állam közvetlen befolyása alatt állott 6,517 km. vasut.

Ausztriában az állami és az állami kezelésben álló vasutak hossza az 1887. év végén 5,409 km. (építési hossz) volt, ebből tulajdonképeni államvasut 3,871 km. Hogy az államvasutak mily arányban szerepelnek a különböző államok vasuthálózatában, a következő számok mutatják, mely kimutatásnál az építési hossz vétetett alapul:

Ország	év	államvasut		más vasut		együtt
		kilométer	%	kilométer	%	
1. Magyarország	1887	4,352	42'95	5,780	57'05	10,132
2. Ausztria	1887	5,409	38'12	8,782	61'88	14,191
3. Németbirodalom	1886/7	32,915	85'44	5,609	14'56	38,524
Poroszország	1886/7	21,502	92'16	1,830	7'84	23,332
Bajorország	1886	4,495	100'00	—	—	4,495
Baden	1886	1,130	83'95	216	16'05	1,346
Württemberg	1886/7	1,419	97'06	43	2'94	1,462
Szászország	1886	2,061	90'91	206	9'09	2,267
4. Norvégia	1887	1,494	95'65	68	4'35	1,562
5. Dánia	1887	1,519	79'16	400	20'84	1,919
6. Svédország	1885	2,385	34'71	4,487	65'29	6,872
7. Belgium	1886	3,173	71'82	1,245	28'18	4,418
8. Németalföld	1886	1,426	59'19	983	40'81	2,409
9. Franciaország	1886	2,376	7'55	29,099	92'45	31,475
10. Olaszország	1887	—	—	11,759	100'00	11,759
11. Románia	1887	2,053	90'16	224	9'84	2,277
12. Szerbia	1888	509	100'00	—	—	509
13. Bulgária	1888	156	26'58	431	73'42	587
14. Europai Törökország	1888	974	100'00	—	—	974
15. » Oroszország	1887	6,306	22'11	22,210	77'89	28,516

E kimutatáshoz megjegyzendő, hogy az államvasutaknál csak azon vonalak vétettek számba, melyek az illető állam saját területén fekszenek, holott egyes államok más államok területén is bírnak vasutakat, de ezeket a fenti egybeállításban figyelmen kívül kellett hagynunk. Így a bajor államvasutak tulajdonképeni hossza 4,542 km. (ebből 47 km. osztrák területen) a badeni államvasutaké 1,234 km. (ebből 104 km. idegen területen), a szász államvasutak hossza 2,363 km. (ebből 302 km. idegen területen), a württembergi államvasutak hossza 1,568 km. (ebből 149 km. idegen területen). Figyelembe veendő továbbá, hogy Olaszországban a fönt kimutatott 11,759 km.-ből 10,084 km. esik a három társulatnak bérbeadott államvasutakra és 140 km. az állam számlájára magán vasut által kezelt vonalakra. A szerb vasutak állami tulajdont képeznek, de magán kezelésben állanak, a bolgár vasutak kimutatott 587 km. hosszából 206 km. a török állam tulajdona, de magán kezelésben áll, a

török vasutak magán kezelésben álló állami tulajdont képező vasutak.

Közös vasutak. — A közös vasutak miatt, melyek a magyar államterületről az osztrák államterületre is kiterjednek, Magyarországnak egészen elkülönített részletes vasuti statisztikája nincs, mert a közös vasutak egységes részvény- és kötvénytőkéjét, részben a járműtelepet sem lehet magyar és osztrák vonalak szerint elkülöníteni. A közös vasuti statisztika eredményei csak 1886-ra vonatkozólag vannak közzétéve, e szerint az Osztrák-Magyar monarchia vasutaiból esett 1886. végén:

	Pályahosszaság		Üzleti hosszóság	
	kilom.	‰	kilom.	‰
A tisztán magyar vasutakra . . .	6,459'067	28'07	6,530'385	28'08
A közös vasutak magyar vonalaira .	2,896'304	12'59	2,935'420	12'69
» » » osztrák »	2,985'481	12'97	2,968'406	12'77
Közös vasutakra együtt . .	5,881'785	25'56	5,903'826	25'30
A tisztán osztrák vasutakra .	10,670'290	46'37	10,822'429	46'53
Összesen . . .	23,011'142	100'00	23,256'640	100'00

Beruházási tőke. — Az Osztrák-Magyar monarchia vasutainak beruházási tőkéje 1886 végén következő összegekre rúgott:

	Összesen	Pályahossz- kilométerenkint
Magyar kir. államvasutak	464.555,163 frt.	110,304 frt.
Tisztán magyar magán vasutak . . .	153.981,461 »	71,294 »
Együtt . . .	618.536,624 frt.	97,080 frt.
Közös vasutak	1,386.354,723 frt.	224,408 frt.
Osztrák vasutak	1,470.311,860 »	140,943 »
Összesen . . .	3,475.203,207 frt.	150,724 frt.

Hogy a vasutakba a világon mily óriás összegek vannak befektetve, érdekesen illusztrálja a következő kimutatás.

Az egész világ vasutaiba beruházott tőke 1886. végén volt: ¹⁾

Európában	29,985.346,000 frt.
A többi világrészben . .	24,427.803,264 frt.
Összesen	54,413.149,264 frt.

A magántársulati vasutak a beruházási tőkét részint részvények, részint kötvények kibocsátásával szerzik be, néha azonban egyéb kölcsönökkel. A kibocsátott és törlesztett beruházási tőkét az Osztrák-Magyar monarchiában az alábbi számok mutatják:

¹⁾ Archiv für Eisenbahnwesen. Berlin, 1888.

	Név- érték	Kibocsátott	1886. vé- gégig tör- lesztett	Kibocsátott	1886. vé- gégig tör- lesztett	Kibocsá- tott	1886. vé- gégig tör- lesztett
		részvények		elsőbbségi kötvények		egyéb kölcsönök	
		f o r i n t o k b a n					
Tisztán magyar vasutak	arany ezüst papír	— 31.779,800 26.031,300	— — 30,000	24.705,000 34.762,300 23.872,800	771,600 451,900 163,900	2.698,000 2.089,000 1.676,256	471,677 770,156 126,081
Közös vasutak	arany ezüst	260.000,000 49.961,000	4.812,600 —	1.323.178,200 90.298,100	69.420,650 1.861,300	3.245,600 3.000,000	— 194,114
Osztrák vasutak	arany ezüst papír	} 544.883,383	2.174,475	735.103,850	22.546,850	27.369,772	2.408,317

A tisztán magyar vasutak részvénytőkéjéből alig van valami törlesztve, az elsőbbségi kötvények és egyéb kölcsönökből is kevés, az előbbieknél 0⁰⁵/₀-a, az utóbbiaknak 3⁰⁴/₀-a, a közös vasutak részvénytőkéjének 1886. végéig 1⁵⁵/₀-a, kötvénytőkéjének 5⁰⁴/₀-a, az osztrák vasutak részvénytőkéjének 0⁴⁰/₀-a, kötvénytőkéjének pedig 3⁰⁷/₀-a volt törlesztve.

Mozdony- és kocsialomány. — Az Osztrák-Magyar monarchiai vasutainak mozdony- és kocsialománya 1886. végén következő volt:

T á r g y		Tisztán magyar	Közös	Osztrák
		vasutakon		
Mozdonyok :				
	darabszám	899	1,519	2,192
Személykocsik :				
	darabszám	1,603	2,774	4,747
	tengelyek száma :			
	összesen	3,395	6,107	9,550
	100 kilométerenkint	53	102	91
	személyhelyek száma :			
	összesen	51,977	105,000	168,753
	tengelyenkint	15'40	17'20	17'67
Teherkocsik :				
	podgyáskocsik száma	721	760	1,145
	» tengelyszáma	1,457	1,621	2,302
	fedett árúkocsik száma	9,942	13,217	18,589
	» tengelyszáma	19,914	26,539	37,427
	nyitott árúkocsik száma	8,424	13,841	31,877
	» tengelyszáma	16,858	28,572	63,917

T á r g y	Tisztán magyar	Közös	Osztárak
	v a s u t a k o n		
Teherkocsik :			
állatszállító kocsik száma . . .	1,531	1,433	1,868
» tengelyszáma . . .	3,062	2,876	3,736
összes teherkocsik száma . . .	20,618	29,251	53,479
» tengelyszáma . . .	41,291	59,608	107,382
100 klméter pályahosszra esik			
teherkocsi tengely	632	989	1,031

A közlekedésügyi miniszter már idézett jelentése, a magyar vasutak járműszereit (nemcsak a tisztán magyar vasutakét, hanem a közös vasutak magyar vonalaira eső járműveket is) 1887. év végéről következőleg mutatja ki:

Mozdonyok száma	1,576
Személykocsik száma	2,665
Teherkocsik száma	31,714

A járművek állományáról álljon még itt a következő, bár hézagos n e m z e t k ö z i összehasonlítás:

O r s z á g	Év	A mozdonyok s z	A személy- kocsik á m a	A teher- kocsik
1. Nagy-Británia és Írhon	1887	15,552	35,021	499,904
2. Németbirodalom	1886/7	12,752	23,438	255,505
Porosz államvasutak	1887	8,420	13,012	168,824
Bajor »	1886	1,060	2,682	16,742
Badeni »	1886	444	1,134	7,023
Szász »	1886	765	2,214	21,131
Württembergi »	1887	334	833	5,167
3. Magyar »	1887	725	1,193	16,121
4. Osztrák »	1887	764	2,140	18,150
5. Belga »	1886	1,792	2,958	41,311
6. Svédország	1885	717	1,568	17,781
7. Norvégia	1886	139	—	—
8. Svájc	1886	639	1,838	9,044
9. Németalföld	1886	644	1,650	7,626
10. Éjszakam. Egy.-Államok	1886	25,937	17,290	812,063

Legnagyobb jármű-állománya az Éjszak-Amerikai Egyesült államoknak és Nagy-Britanniának van, e két roppant forgalmú államnak. A Németbirodalom, melynek vasuthálózata hosszúságra meghaladja Nagy-Brittanniáét, távolról sem oly gazdag járművekben.

Személyszállítás. — A személyszállítás fejlődését, külön a magyar és külön az osztrák vasutakon 1876—1886-ig, az alábbi számok állítják szem elé:

É v	A szállított személyek száma		A személy kilométerek száma (a három utolsó számjegy elhagyásával)			
	magyar vasutakon	osztrák vasutakon	magyar vasutakon		osztrák vasutakon	
			összesen	pályahossz kilométerenkint	összesen	pályahossz kilométerenkint
1876 . . .	9.244,428	32.564,763	509,849	76	—	—
1877 . . .	8.600,819	30.120,462	481,954	72	1.305,177	121
1878 . . .	9.419,294	30.399,643	572,387	84	1.400,014	125
1879 . . .	9.817,282	30.650,504	565,770	81	1.353,877	121
1880 . . .	9.660,563	31.555,061	531,732	75	1.432,515	127
5 évi átlag	9.348,477	31.058,087	537,961	78	1.372,896	123
1881 . . .	10.213,333	33.253,412	580,273	81	1.465,909	129
1882 . . .	10.586,416	37.354,433	602,937	82	1.604,538	141
1883 . . .	11.676,587	42.317,481	642,016	80	1.769,179	147
1884 . . .	13.493,038	46.109,690	739,815	87	1.863,398	156
1885 . . .	14.233,536	49.303,675	798,713	89	1.930,226	153
5 évi átlag	12.020,582	41.667,738	672,292	84	1.726,650	130
1886 . . .	13.837,770	52.190,669	742,683	81	1.938,081	156
1887 . . .	13.406,092	—	734,858	75	—	—

1886-ban az egyes kocsiosztályokban az utasok következő számmal és arányban fordultak meg:

Kocsiosztály	S z á l l í t t a t o t t			
	a magyar vasutakon		az osztrák vasutakon	
	összesen	%	összesen	%
I. osztályban	203,165	1'47	681,389	1'31
II. »	2.228,510	16'11	7.082,243	13'57
III. »	9.686,678	70'00	42.306,774	81'06
IV. »	1.053,386	7'61	949,000	1'82
Katonai személy	666,031	4'81	1.171,263	2'24
Összesen	13.837,770	100'00	52.190,669	100'00

A különböző országok és vasutak személyforgalmának általános és viszonylagos nagyságát, a mennyiben a számok a nemzetközi statisztika hiányossága mellett rendelkezésünkre állottak, a következő adatok mutatják, megjegyezvén, hogy az évi átlagos üzleti hossz egyes vasutaknál csupán a személyforgalomnak szolgáló vonalak hosszát mutatja:

Sorszám	A vasut, illetőleg állam neve	É v	Évi átlagos üzleti hossz kilométer	Szállított személyek száma	Az utasok által megtett 1000 személy-kilométerek száma	1 pályakilométerre esik 1000 személykilom.	1 utas által átlag befutott pályakilométer
1	Magyarországi vasutak	1887	9,699	13.406,092	734,858	75	54
	Magy. államvasutak ¹⁾	1887	4,370	5.422,444	359,324	82	66
2	Osztrák vasutak	1886	13,531	52.190,669	1.938,081	144	37'12
	Cs. k. osztr. államv. .	1887	5,430	18.077,578	657,439	124	36'3
3	Német birodalom . . .	1886/7	37,400	294.110,942	8.385,161	224	28'51
	Porosz államvasutak		21,502	176.077,750	5.347,861	254	30'37
	Bajor »	1886	4,394	19.147,365	684,228	155	35'73
	Würtembergi »	1886/7	1,546	12.754,472	288,107	186	22'59
	Badeni »	1886	1,309	14.487,781	324,775	248	22
	Szász »	1886	2,075	23.892,493	603,613	290	25
4	Romániai vasutak . . .	1886	1,536	1.724,738	127,427	75	70'5
	Román államvasutak	1886	1,312	1.502,088	112,745	85	75
5	Svájczai vasutak	1886	2,804	24.786,925	544,209	194	21'96
6	Németalföldi vasutak .	1886	2,387	22.789,502	647,726	271	28
7	Norvégiai vasutak . . .	1886	1,562	3.146,793	92,003	59	29'2
8	Svédországi vasutak . .	1885	6,872	9.686,638	304,998	44	31
9	Belga államvasutak . .	1886	3,020	51.657,884	1.114,260	368	21'37
	Belga magánvasutak		1,445	14.219,583	—	—	—
10	N.-Brit. és Írh. vasutak	1887	31,501	733.678.531	—	—	—
11	Éjszakam. Egyes.-Áll.	1887	220,966	428.225,000	17.048,387	77	39
12	Európai Oroszország .	1887	28,029	39.626,433	—	—	—

Ezen táblázat szerint, melynek egyes rovatait adatok hiányában nem tölthettük ki, a számba vett vasutak között legnagyobb személyforgalom van a belga államvasutakon, a melyeken az 1 pályakilométerre eső személy-kilométerek száma (a specifikus személyforgalom) meghaladja a 368 ezer személy-kmt. A belga államvasutak személyforgalma négy és félszer nagyobb mint a magyar államvasutaké és közel ötször oly nagy mint a magyar vasutaké. A belga államvasutak után a személyforgalom nagysága tekintetében a szász államvasutak, a németalföldi vasutak és a porosz államvasut következnek, a melyet a bádeni államvasutak majdnem megközelítenek. Az Éjszakamerikai Egyesült-Államokban a személyforgalom sűrűsége a magyar vasutakéval majdnem egyenlő.

Az egy-egy utas által átlagosan megtett ut legnagyobb a román vasutaknál, a melyet a magyar államvasutak követnek, legkisebb a belga államvasutaknál és a svájczai vasutaknál. Általában gyér személyforgalom együtt jár az utazók által megtett hosszú átlagos uttal.

¹⁾ Az állam számlájára kezelt helyiérdekű vasutak beszámításával.

A személyforgalom megoszlását kocsiosztályok szerint, a mennyiben a számok elkülönítése lehetséges, a következő adatok mutatják:

A vasut, illetőleg állam neve	Év	I. osztályu utazók		II. osztályu utazók		III. osztályu utazók		IV. osztályu utazók		Katonák	
		összesen	%	összesen	%	összesen	%	összesen	%	össze- sen	%
Magyar-országi vasutak .	1886	203,165	1·46	2.228,510	16·12	9.686,678	70·00	1.053,386	7·60	666,031	4·82
Magy. k. államv. .	1887	111,965	2·06	1.177,719	21·72	3.799,086	70·07	—	—	333,674	6·15
Oszt. vas.	1886	681,389	1·31	7.082,243	13·57	42.306,774	81·05	949,000	1·82	1.171,263	2·25
Cs. kir. osztr. államv. .	1887	238,874	1·32	2.228,947	12·33	15.085,506	83·45	251,746	1·33	272,505	1·51
Német birodalom	—87	1.864,473	0·63	31.567,728	10·73	191.401,885	65·08	62.339,895	21·20	6.939,061	2·36
Porosz államvasut	1886	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—87	—87	1.039,800	0·60	17.946,964	10·20	97.338,286	55·30	55.547,791	31·5	4.204,909	2·40
Bajor államvasut	1886	106,621	0·56	1.928,658	10·70	16.580,564	86·59	—	—	531,522	2·15
Würtemb. államv. .	1886	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—87	—87	77,412	0·61	1.355,122	10·62	11.159,267	87·49	—	—	162,671	1·28
Badeni államvasut	1886	134,145	0·93	1.530,830	10·57	12.612,818	87·05	—	—	209,988	1·45
Szász államvasut	1886	57,047	0·24	2.604,791	10·90	16.901,422	70·74	3.897,703	16·31	431,530	1·81
Román v. Román államvasut	1886	82,797	4·80	345,429	20·03	1.119,993	64·94	102,474	5·94	74,045	4·39
—87	—87	75,087	5·00	311,246	20·72	945,891	62·97	102,474	6·82	67,390	4·49
Svájcz vasutak .	1886	436,250	1·76	4.315,404	17·41	20.035,271	80·83	—	—	—	—
Svéd vas.	1885	332,037	3·43	938,246	9·69	8.221,048	84·87	195,307	2·01	—	—
Belga államvasut	1886	2.067,093	4·00	6.707,030	12·98	42.883,761	83·02	—	—	—	—
Belga magánvasu.	1886	521,298	3·67	1.997,082	14·04	11.701,203	82·29	—	—	—	—
N.-Brit. és Írhon .	1887	31.323,789	4·30	64.139,356	8·70	638.215,386	87·00	—	—	—	—

Az első osztályu utazók viszonylagos száma legnagyobb Nagy-Britanniában, továbbá Belgiumban, Svédországban és Svájcban, egyik államban sem azonban éri el az 5%-ot. A második osztályu utazók száma a magyar államvasutaknál nagyobb mint a magyar vasutaknál általában, a mi azzal áll összefüggésben, hogy a magyar államvasutaknál nincs negyedik osztály. Feltűnő, hogy Nagy-Britanniában, hol szintén nincs negyedik osztály, a másodosztályú utasok száma aránylag igen csekély, mit az első osztály szokatlanul nagy használata magyaráz, illetőleg egyenlít ki.

Teherszállítás. — A személyszállításnál sokkal nagyobb mérvű s a jövedelmezőség szempontjából a vasutakra nézve sokkal fontosabb a teherszállítás. A teherszállításból a podgyász s a gyorsjavak szállításának egy része csak mint a személyszállítás

mellékága szerepel, sokkal fontosabb ezeknél a teherjavak, a különböző anyagok és áruk tömegszállítása.

Az 1886. évi teherszállításról a következő kimutatás nyújt rövid áttekintést:

A teherszállítás neme	A t e h e r s z á l l i t á s			
	m a g y a r		o s z t r á k	
	v a s u t a k o n			
	tonna	tonnakilométer	tonna	tonnakilométer
podgyász	48,788	4.139,532	142,660	12.689,982
gyorsjavak	85,890	10.884,526	302,110	33.880,286
teherjavak	16.378,967	2,033.294,529	53.643,071	4,862.335,608
önkezelési javak . . .	3.455,429	218.052,800	4.099,552	390.237,354
kocsi, ló, kutya mint podgyász	8,047	1.086,617	8,624	1.016,741
Összesen . .	19.977,121	2,267.458,004	58,196,017	5,300,159,971

Tisztán a teherjavak forgalmának fejlődéséről, az alábbi kimutatás kíván képet nyújtani:

É v	A s z á l l i t o t t t e h e r j a v a k					
	ezer tonnákban		ezer tonnakilométerekben		egy kilométer pályahosszra esett ezer tonnakilométer	
	Magyar-ország	Ausztria	Magyar-ország	Ausztria	Magyar-ország	Ausztria
1876	9,044	35,382	—	—	—	—
1877	9,926	38,072	—	—	—	—
1878	9,953	38,179	1.159,446	3.576,995	171	319
1879	11,194	38,368	1.199,220	3.535,028	171	315
1880	10,991	41,096	1.210,851	3.732,734	172	334
5 évi átlag .	10,222	38,219	1.189,839	3.614,919	171	322
1881	12,493	44,740	1.478,569	3.941,285	208	350
1882	13,811	48,059	1.758,018	4.409,397	241	390
1883	14,560	51,796	1.949,776	4.591,153	284	398
1884	15,524	49,906	1.953,358	4.514,078	232	381
1885	16,342	49,654	2.128,259	4.693,067	238	371
5 évi átlag .	14,546	48,831	1.853,596	4.429,796	232	364
1886	16,379	53,643	2.033,295	4.862,336	219	394
1887	17,143	—	2.189,403	—	225	—

E számok a teherszállítás nagymérvű fejlődéséről tanuskodnak és pedig a fejlődés hazánkban erősebb volt, mint Ausztriában.

Nálunk a szállított teherjavak tonnái 1876-tól 1887-ig $89\frac{55}{100}$ -al növekedtek, Ausztriában pedig $40\frac{34}{100}$ -kal; a szállított teherjavak tonnakilométerei pedig 1878-tól 1887-ig hazánkban $88\frac{83}{100}$ -kal, Ausztriában pedig $31\frac{20}{100}$ -kal. A relatív számok azonban azt mutatják, hogy még jelenleg is Ausztriában sokkal intenzívebb a teherjavak forgalma, mint Magyarországon, ott ugyanis 1886-ban az üzletben állott vasutak minden kilométerére átlagosan 407 ezer tonnakilométer esett, nálunk csak 219 ezer.

A különböző államok vasutainak teherszállítását a következő adatok mutatják:

Sorszám	Az állam, illetőleg vasut neve	Év	Szállított teherjavak mennyisége 1000 tonnákban	A teherjavak által megtett tonnakilométerek száma 1000 tonnákban	1 pályakm.-re eső tonnakilométerek száma 1000 tonnákban
1	Magyarország	1887	17,143	2,189,403	225·7
	M. kir. államvasutak	1887	7,058	1,251,817	285·9
2	Ausztria	1886	53,643	4,862,335	394·2
	Cs. kir. osztrák államv.	1887	12,138	1,416,061	260·7
3	Németbirodalom	1886	—	16,516,227	433·5
	Porosz államvasutak	1886/7	91,936	11,257,297	524·3
	Badeni államvasut	1886	5,623	418,838	317·5
	Bajor államvasut.	1886	8,162	1,102,729	249·9
	Szász államvasutak.	1886	12,545	899,133	426·7
	Würtembergi államv.	1886/7	3,744	298,315	192·9
4	Román vasutak	1886	1,877	271,710	165·2
	Román államvasut	1886	1,531	238,025	179·9
5	Svájci vasutak	1886	7,598	437,499	150·6
6	Németalföldi vasutak	1886	6,093	—	—
7	Norvégiai vasutak	1886	956	67,779	47·9
8	Svédország	1885	7,387	502,431	73·2
9	Belgium	1886	34,226	—	—
10	Nagy-Británia és Írhon	1887	273,229	—	—
11	Éjszakam. Egy.-Államok.	1887	552,000	44,065,000	321·7
12	Portugália	1884	886	—	—
13	Oroszország	1887	50,059	—	—
14	Olaszország	1884	12,786	—	—
15	Franciaország	1884	80,360	—	—

Ezen hiányos táblázat adatai szerint legnagyobb átlagos teherforgalommal a porosz és szász államvasutak bírnak, a melyeken az 1 pályakilométerre eső tonnakilométer meghaladja az 5 ezer, illetve 4 ezer tonnakilométert. Legkisebb a forgalom a svéd és norvég vasutakon.

Üzleti bevételek. — Vasutaink üzleti bevételeit a következő kimutatás tünteti fel az utóbbi évtizedről:

É v	Vasutüzleti bevételek forintokban					
	a tisztán magyar		a közös		az osztrák	
	v a s u t a k o n					
	összesen	pálya-hossz-kilométerenkint	összesen	pálya-hossz-kilométerenkint	összesen	pálya-hossz-kilométerenkint
1876	23.210,980	5,674	71.202,244	14,208	97.597,373	12,545
1877	25.648,235	6,119	77.016,447	15,295	111.097,041	13,732
1878	25.443,907	5,984	74.493,486	14,790	106.462,199	12,460
1879	26.040,269	5,966	75.273,669	14,483	104.112,716	12,168
1880	25.597,864	5,789	75.686,784	14,292	109.458,524	12,738
5 évi átlag	25.188,251	5,905	74.734,526	14,484	105.745,571	12,602
1881	27.516,209	6,149	78.425,793	14,883	113.036,597	13,090
1882	30.171,827	6,503	83.257,272	15,679	122.508,911	14,059
1883	34.418,402	6,646	85.952,748	15,855	125.105,322	14,282
1884	37.082,637	6,594	84.025,089	15,058	122.479,352	13,530
1885	42.579,405	6,999	83.448,413	14,733	117.979,703	12,183
5 évi átlag	34.353,696	6,592	83.021,863	15,108	120.221,977	12,694
1886	43.535,308	6,850	78.961,369	13,570	119.655,473	11,366

A hazai vasutak (a tisztán magyar és a közös vasutak magyar vonalai) üzleti bevételei 1887-ben 73.094,455 frtot tettek, az előző évi 71.196,959 forint ellenében, a mi pályakilométerenkint 7,523 frt., illetőleg 7,682 frt. bevételnek felel meg.

Legjövendelmzőbbek a közös vasutak s legcsekélyebb bevételt mutatnak a tisztán magyar vasutak, némi javulást azonban itt is látunk.

Az alábbi kimutatás föltünteti, hogy vasutaink bevételeiket mily arányban merítik a személy és teherforgalomból. A teherforgalom bevételeinek háromnegyedrészét képezi az összes bevételnek:

Bevételek	Magyarország			Ausztia		
	összesen	pálya-hossz-kilométerenkint	%	összesen	pálya-hossz-kilométerenkint	%
	forint			forint		
A személyforgalomb.	16.039,356	1,731	22.53	38.345,835	3,303	23.13
A teherforgalomból.	53.535,103	5,776	75.19	128.218,215	10,782	75.48
Egyéb forrásból . .	1.622.500	175	2.28 ¹⁾	2.802,162	199	1.39
Összesen . .	71.196,959	7,682	100.00	169.366,212	14,284	100.00

¹⁾ A déli vasut nem volt részletezhető, a magyar hálózat egyéb jövedelmei is befoglaltatnak.

Üzleti kiadások. — Vasutaink és az osztrák vasutak üzleti kiadásairól, a következő kimutatás ad számot:

Év	Tisztán magyar vasutak		Közös vasutak		Osztrák vasutak	
	üzleti kiadásai forintokban					
	összesen	pályahossz kilométerenkint	összesen	pályahossz kilométerenkint	összesen	pályahossz kilométerenkint
1876	15.343,453	3,751	31.653,431	6,317	50.026,334	6,430
1877	16.085,136	3,842	31.554,106	6,266	52.540,721	6,386
1878	15.822,807	3,719	31.349,404	6,224	51.868,119	6,070
1879	16.959,834	3,884	31.309,897	6,024	48.619,585	5,682
1880	18.037,174	4,079	30.886,594	5,831	50.421,791	5,863
5 évi átlag	16.449,681	3,856	31.350,686	6,076	50.695,310	6,042
1881	17.453,778	3,900	31.932,102	6,046	51.338,172	5,945
1882	18.719,361	4,035	34.798,950	6,553	53.780,661	6,162
1883	20.816,147	4,019	35.831,736	6,610	55.704,052	6,359
1884	24.150,182	4,294	35.290,663	6,325	59.378,871	6,559
1885	27.042,040	4,445	35.258,943	6,225	60.318,258	5,775
5 évi átlag	21.636,302	4,151	34.622,479	6,302	56.104,003	5,924
1886	24.606,613	3,872	33.594,517	5,778	57.525,972	5,464

A hazai vasutak (a tisztán magyar és a közös vasutak magyar vonalai) üzleti kiadásai 1887-ben 39.936,451 frtot tettek az előző évi 39.616,864 frttal szemben, a mi pályakilométerenkint 1887-ben 4,110 frtnak felel meg, az előző évi 4,296 forint ellenében.

Az üzleti kiadásokat a négy fő igazgatási ág szerint 1886-ben, a következő kimutatás részletezi:

Vasutak	Általános igazgatás		Pályafelügyelet és fentartás		Kereskedelmi és forg. szolgálat		Vonatmozgós. és műhely szolgálat	
	frt.	‰	frt.	‰	frt.	‰	frt.	‰
Magy. kir. államvas. ¹⁾	694,785	3.54	6.291,665	32.10	6.588,106	33.61	6.027,087	30.75
Tisztán magyar magánvasutak ¹⁾	308,986	6.17	1.784,426	35.65	1.525,968	30.49	1.385,590	27.69
Közös vasutak . . .	2.051,133	6.12	9.019,231	26.92	12.710,362	37.94	9.723,645	29.02
Osztrák vasutak . . .	2.242,613	3.90	16.117,297	28.02	22.657,867	39.39	16.508,195	28.69

Az általános igazgatás a magyar kir. államvasutaknál kerül legkevesebbe, ott az üzleti kiadásoknak csak 3.54‰-kát veszi igénybe.

¹⁾ Az anyag- és leltári kezelés kiadásaival együtt, melyek a m. kir. államvasutaknál 275,988 forintra, a tisztán magyar magánvasutaknál 52,640 frtra rúgtak és itt a vonatmozgósítás és műhelyszolgálat tételébe foglaltattak be; előbbieket az összes kiadásoknak 1.30‰-át, utóbbiak 1.09‰-át képviselték.

legnagyobb ellenben a tisztán magyar magán vasutaknál; a pálya-felügyelet és fentartás a magyar vasutaknál szerepel legnagyobb arányszámmal, a kereskedelmi és forgalmi szolgálat ellenben a nagy forgalmú közös és osztrák vasutaknál, a vonatmozgósítás arányszámai meglehetősen összevágának, mind a négyféle vasutnál.

Hogy a vasuti üzlet, a teljesítményhez képest mennyire tör-ténik olcsón vagy drágán, az 1886. évről a következő számok mutatják:

V i s z o n y í t á s	Ü z l e t i k i a d á s o k		
	tisztán ma- gyar vasutak	közös vasutak	osztrák vasutak
	f o r i n t o k b a n		
Haszon kilométerenkint	1'24	1'03	1'05
100 kocsitengely kilométerenkint . . .	2'28	2'52	2'90
1000 tonnakilométer tiszta súly átlagában	16'11	13'56	15'06
» » nyers » »	5'62	4'88	5'39

E számok azt mutatják, hogy a tisztán magyar vasutakon a vasuti üzlet a legdrágább, a közös vasutakon ellenben legolcsóbb.

A vasutak jövedelmezősége nem függ pusztán a brutto bevé-telek nagyságától, az is fontos tényező, hogy az üzleti kiadások mennyit emésztjenek fel a bevételekből. Erre nézve, valamint az üzleti fölösleg arányára a pályahosszusághoz, az alábbi táb-lázat nyújt felvilágosítást:

É v	Ü z l e t i k i a d á s o k a z ü z l e t i bevételek százalékában			Ü z l e t i f ö l ö s l e g p á l y a h o s s z kilométerenkint		
	tisztán ma- gyar vasutak	közös vasutak	osztrák vasutak	tisztán ma- gyar vasutak	közös vasutak	osztrák vasu tak
1876	66'10	44'45	51'25	1,923	7,891	6,115
1877	62'70	40'97	47'29	2,277	9,029	7,346
1878	62'19	42'18	48'72	2,265	8,566	6,390
1879	65'12	41'59	46'69	2,082	8,459	6,486
1880	70'46	40'81	46'06	1,710	8,461	6,875
5 évi átlag .	65'31	41'95	47'94	2,049	8,408	6,560
1881	63'43	40'71	45'41	2,249	8,837	7,145
1882	62'10	41'79	43'89	2,468	9,126	7,897
1883	60'48	41'69	44'53	2,627	9,245	7,923
1884	65'13	42'00	48'48	2,300	8,733	6,971
1885	63'51	42'25	51'12	2,554	8,407	8,051
5 évi átlag .	62'98	41'70	46'67	2,440	8,812	7,597
1886	56'52	42'54	48'08	3,055	7,768	7,820

A hazai vasutak üzleti kiadásai a bevételeknek 1887-ben 54·64⁰/₀-át tették az előző évi 55·65⁰/₀-ával szemben, az üzleti fölösleg pályakilométerenkint 3,412 frt. volt az előző évi 3,424 frt. ellenében.

Az üzleti eredmény a tisztán magyar vasutaknál az utóbbi években jelentékeny javulást mutat, a javulás azonban nem folytonos, gyakori visszaeséseket látunk. A tisztán magyar vasutak, a mint brutto bevételben, úgy üzleti fölöslegben is legszegényebbek; némi, bár nem folytonos javulást azonban itt is láttunk.

Az üzleti fölösleg az utóbbi három évben következő volt:

Ü z l e t i f ö l ö s l e g

	összesen ezer forintokban				a beruházási tőke százalékában			
	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban
Magyar kir. államvasutak	9,365	9,222	11,633	14,557	3·13 ⁰ / ₀	2·40 ⁰ / ₀	2·54 ⁰ / ₀	3·13 ⁰ / ₀
Tisztán magyar magánvasutak . . .	4,237	3,710	3,904	4,372	1·98 ⁰ / ₀	2·23 ⁰ / ₀	2·74 ⁰ / ₀	2·84 ⁰ / ₀
Együtt . .	13,602	12,932	15,537	18,929	2·65 ⁰ / ₀	2·33 ⁰ / ₀	2·59 ⁰ / ₀	3·06 ⁰ / ₀
Közös vasutak . . .	50,121	48,734	48,189	45,367	3·73 ⁰ / ₀	3·58 ⁰ / ₀	3·50 ⁰ / ₀	3·26 ⁰ / ₀
Osztrák vasutak . .	69,401	63,100	57,661	62,129	5·33 ⁰ / ₀	4·56 ² / ₀	4·13 ⁰ / ₀	4·23 ⁰ / ₀

Kamatgarancia. Vasutaink csekély jövedelmezősége mellett az állam kamatgarancia czímen 1868 óta nagy összegeket fizetett ki. Az 1886. év végéig tényleg kifizetett kamatbiztosítási előlegek összege, beleszámítva az államosított vasutaknak kiszolgáltattott összegeket is: 7.938,493 arany, 154.791,432 ezüst, 250,575 papírért. frtra rúgott.

A különböző államok vasutainak üzleti bevételeit, üzleti kiadásait és tiszta bevételét vagy üzleti fölöslegét a következő adatok mutatják:

Sorszám	A állam,illetőleg vasut neve	Év	Ü z l e t i b e v é t e l					Ü z l e t i k i a d á s		Ü z l e t i f ő l ő s l e g	
			személyszállításból	teherszállításból	más forrásból	összesen	pályakm-kint	összesen	pályakm-kint	összesen	pályakm-kint
			ezer forintokban								
1	Magyar vasutak	1886	9,573	32,597	1,365	43,535	6'850	24,606	3'872	18,929	2'978
	M. k. államvasutak . .	1887	7,505	27,350	593	35,448	7'435	19,744	4'517	15,704	2'918
	Közös vasut. . .	1886	18,929	58,790	1,242	78,961	13'570	33,594	5'778	45,367	7'792
2	Osztr. vasut. . .	1886	27,446	90,365	1,844	119,655	11'366	57,525	5'464	62,130	5'902
	Cs. k. osztr. államvasut. .	1887	12,212	35,076	16	47,304	8'710	26,437	4'555	20,867	4'155
3	Németbirod ¹⁾ . .	1886	142,692	347,166	23,322	513,180	13,450	287,467	7'550	225,713	5'900
	Porosz áll.vasut ¹⁾ . . .	1886/7	88,463	236,614	13,716	338,793	15'724	186,652	8'864	152,141	6'860
	Badeni áll.vasut ¹⁾ . . .	1886	6,396	10,521	380	17,297	13'095	10,424	7'891	6,873	5'204

¹⁾ Arany forintokban.

Sor. szám	A állam, ille- tőleg vasut neve	Év	B e v é t e l					Üzleti kiadás		Üzleti fölösleg	
			személy- szállí- tásból	teherszál- lításból	más forrás- ból	összesen	pálya- kmkint	összesen	pálya- kmkint	összesen	pálya kmkint
			ezer forintokban								
	Bajor áll. vasut ¹⁾ ...	1886	12,727	27,499	1,124	41,350	9,374	22,119	5,018	19,231	4,356
	Szász áll. vasut ¹⁾ ...	1886	10,348	21,952	822	33,122	15,720	19,415	9,214	13,707	6,506
	Wärtemb. államvas. ¹⁾	1886	4,997	9,057	539	14,593	9,439	7,362	4,762	7,231	4,677
4	Román áll. vasut ¹⁾	1886	3,275	5,440	336	9,051	6,841	5,689	4,300	3,362	2,541
5	Svájcezi vas. Svédországi ¹⁾	1886	14,590	20,849	2,257	37,696	12,983	20,542	7,070	17,154	5,913
6	Norvégia ¹⁾ ...	1885	7,203	14,376	429	22,008	4,739	12,793	3,069	9,215	1,670
7	Belga állam- vasut	1885/6	1,810	2,152	91	4,053	2,569	3,481	1,872	572	0,697
8	Belga magán vasutak ...	1886	20,860	37,780	1,240	59,880	18,370	33,117	10,445	26,763	7,925
	N.-Británia és Írhom ...	1886	5,209	11,344	1,019	17,572	12,154	9,607	6,645	7,965	5,509
9	Ejzszakamer. Egy.-All. ¹⁾	1887	326,704	466,766	55,461	848,931	26,950	445,821	14,155	403,110	12,795
10	Olaszország.	1887	481,080	1,273,340	108,350	1,862,770	8,441	1,200,490	5,441	662,280	3,000
11	Franciaor..	1884	39,875	63,781	1,717	105,373	11,733	79,323	8,082	26,054	2,651
12		1884	202,678	323,353	22,082	548,113	16,908	304,465	8,396	243,648	8,512

Vasuti személyzet. — A vasuti üzlet nagyszámú személyzetet igényel, ennek létszámát 1886-ról az alábbi táblázat mutatja:

Igazgatási ág és személyzet		Alkalmazott személyzet		
		a tisztán magyar	a közös	az osztrák
		v a s u t a k n á l		
Általános igazgatás	állandó hivatalnok	353	771	645
	ideiglenes »	108	231	98
	szolga	78	215	190
Pályafelügyelet és fentartás	állandó hivatalnok	372	468	1,033
	ideiglenes »	123	90	87
	szolga	3,813	4,079	7,538
Forgalmi és kereskedelmi szolgálat	állandó hivatalnok	1,506	2,395	4,855
	ideiglenes »	458	526	927
	szolga	4,939	6,904	11,727
Vonatmozgósítás, műhelyszolgálat, anyag és leltári kezelés	állandó hivatalnok	372	511	864
	ideiglenes »	119	82	131
	szolga	1,806	2,222	4,615
Összesen . .		14,047	18,494	32,710

Balesetek. — Az osztrák-magyar monarchia vasutain a balesetek száma 1886-ban a következő volt:

¹⁾ Arany forintokban.

A szerencsétlenül járt személyek megnevezése	B a l e s e t e k			
	a magyar		az osztrák	
	v a s u t a k o n			
	megöle- tett	megsér- ült	megöle- tett	megsér- ült
Utas	4	9	7	74
Pályaalalmazott	45	115	91	332
Idegen személy	65	44	93	65
Összesen . .	114	168	191	471

1887-ben a hazai vasutakon előfordult balesetek az utazók között nem okoztak halálesetet, sérülés 12 történt, a vasuti alkalmazottakból 45 halt meg és 130 sérült meg, idegen személy meghalt 58, megsérült 31.

Hogy az utasok élete és testi épsége a vasuti közlekedésnél mily mértékben van veszélyeztetve, s az egyes évek mily ingadozást mutatnak, erre nézve a következő kimutatás nyújt felvilágosítást

Év	Egy megöletés		Egy megsérülés	
	esett a szállított utasok alábbi számára			
	a magyar	az osztrák	a magyar	az osztrák
	v a s u t a k o n			
1876	9.244,000	16.282,000	1.849,000	1.018,000
1877	—	—	2.150,000	1.673,000
1878	9.419,000	7.600,000	554,000	1.600,000
1879	9,817,000	15.325,000	4.909,000	2.358,000
1880	—	10,518,000	4.830,000	1.052,000
1881	10,213,000	8.313,000	5.107,000	2.078,000
1882	—	12.455,000	1.512,000	1.966,000
1883	—	14.100,000	3,892,000	1.007,000
1884	13,393,038	7.684,948	13.393,038	768,495
1885	4.744,512	25.651,838	1.293,958	913,031
1886	3.759,000	5.799,000	1.537,000	705,000

3. Vizi utak és folyamhajózás.

Vizi utak. — Az olcsó vizi közlekedés — különösen ott, hol az áruk forgalmában a nagy tömeget képező nyerstermények vannak túlsúlyban az iparczikkék felett — a kifejlett vasuti közlekedés mellett is különös figyelmet érdemel. Hazánk hajózható folyókban elég gazdag, de azok forgalmi szükségletünknek még sem felelnek

meg teljesen, részint a nyári vízhiány miatt, melynek kedvezőtlen hatását több helytt a szabályozatlan zátonyos meder erősen fokozza, részint folyamaink iránya miatt. Folyamrendszerünk iránya általában nem kedvező, egyetlen tengerünkhöz az ádriai partokhoz nem vezet semmi vízi út s azonkívül is forgalmunk iránya és vizeink folyása egészen ellentétes, mert míg nyers terményeink nagy tömegei keletről nyugatra vitetnek, folyamaink az ellenkező irányt követik s tömegárúink viz ellenében kénytelenek magukat felküzdeni, s nagyrészt így is csak nagy kerülővel, mint például a Tiszáról.

Hajózható vizeink hosszasága, a nagyobb Duna-ágakat is beszámítva, következő:

V i z i u t a k	Az egész	A gőzö- sökkel
	hajózható hosszaság kilométerekben	
A Dunán: Dévénytől—Ó-Orsováig	1,076'31	1,076'31
A Tiszán: Tisza-Ujlaktól a Dunáig	969'49	767'00
A Dráván: Légrádtól a Dunáig	248'82	230'00
A Száván: az országhatártól a Dunáig	663'50	595'50
A Maroson: Maros-Ujvártól a Tiszáig	367'92	—
A Szamoson: Szatmártól a »	98'61	—
A Bodrogon: Sárospataktól a »	30'34	—
A Körösön: Békéstől a »	219'23	—
A Kulpán: Károlyvárostól a Száváig	135'79	2'30
A Vágon	317'52	—
A Nyitrán: Naszvadtól a Dunáig	15'12	—
A Garamon	146'64	—
A Sión: egész hosszában	155'51	—
A Balaton taván: egész hosszában	91'03	91'03
A Ferencz-csatornán: egész hosszában	238'20	238'20
A Bégán: Temesvártól a Tiszáig	114'00	114'00
Összesen	4,888'03	3,114'34

Az egész hosszaságnak tehát $63^{\circ}71'0''$ -kán gőzösök is járhatnak. A vízi utak nagy része természetes út, a mesterséges vízi utakat csak a Ferencz- és Béga-csatorna képviseli; e kettő együtt az összes hajózható hosszaságnak $7^{\circ}25'0''$ -kát, a gőzösökkel hajózható hosszaságnak pedig $11^{\circ}31'0''$ -kát képezi.

A víziutak hosszáról valami bőséges adatok nem állnak rendelkezésünkre, összehasonlításul mégis közölhetjük néhány európai állam adatait, bár meg kell jegyeznünk, hogy a kimutatott számok nem egyenértékűek, mert némely államoknál csak a hajózható vizek vannak felvéve, másoknál a tutajozható vizek is.

Az ország neve	A hajózható vizek hossza		Az ország neve	A hajózható vizek hossza	
	összesen	100 □ km. területre		összesen	100 □ km. területre
	kilométer			kilométer	
Franciaország.	16,644	3'15	Ausztria	6,596	2'19
Németország ..	12,441	2'30	Magyarország .	4,888	1'52
Nagy-Britannia és Írland.....	7,460	2'37	Németalföld ...	4,736	14.85
Svédország	6,772	1'53	Belgium.....	2,079	7'05

Franciaország víziutából a tutajozható folyókra 2,978 km., a hajózhatókra 8,877 km., a csatornákra 4,789 km. esett. Ausztria víziutából a hajózható folyók és csatornák hossza csak 2,715 km-ért képviselt 3,881 km. ellenben a csakis tutajozható folyókra és csatornákra esett; innen van az, hogy bár Ausztria nagyobb folyókban hazánknál szegényebb, a fentebbi sorrendben mégis előbb áll. Ausztria víziutából gőzhajók csak 979 km-eren közlekedhetnek, míg Magyarországon, a mint fentebb láttuk, a gőzösökkel is hajózható víziutak hossza 3.114 kilométerre rúg.

Hajóállomány és forgalom. — Magyarországon jelenleg a Dunagőzhajózási társasággal együtt 27 hosszú vonalon járó és 6 átkelési vállalat van engedélyezve, e vállalatok birtokában 1887. végén 241 gőzhajó volt 29,407 lóerővel továbbá 864 vas és 748 fauszályhajó. Ez állományban befoglaltatnak a Dunagőzhajózási társaság hajói is, melyek nemcsak a magyar Dunán, hanem a Duna többi szakaszain, sőt a Feketetengeren is közlekednek. E hatalmas társaságot nem számítva, a többi hajózási vállalat 51 darab, 12,264 indikált lóerejű kerekcs, továbbá 37 darab 2,749 indikált lóerejű csavargőzös felett rendelkezik. Hajólevéllel ellátott és gőzvontatásra alkalmas uszályhajó van vasból 72 darab 191,545 métermázsas hordképességgel, fából 740 darab 1.391,116 métermázsas hordképességgel.

Az 1887. év folyamában 3 gőzhajózási vállalat engedélyeztetett, egy pedig megszüntetett. Gőzhajóvezetési oklevelet 8 egyén nyert, 5 az egész Dunára és mellékvizeire, 3 pedig átkelési szolgálatra. Gőzhajólevél 11 darab adatott ki, új gőzösre 8 darab, új névre 2, s elveszett hajólevél helyett 1.

A magyar korona országainak határain belül a folyamhajózás által közvetített személy- és áruforgalmat, az utóbbi 5 évről, a következő számok mutatják:

É v	S z á l l í t o t t			
	személyek	személy kilo- méterek	á r ú k	
			tonnái	tonna klméterei
1883.....	2.709,706	97.047,687	2.183,481	885.736,553
1884.....	2.633,111	85.355,637	2.104,250	745.218,220
1885.....	2.839,164	85.154,292	2.290,572	867.875,476
1886.....	2.793,734	79.393,889	2.176,682	780.784,229
1887.....	2.723,024	74.719,435	2.191,185	847.801,534
átlag 1883—87...	2.739,747	84.334,188	2.189,234	825.483,202

E forgalomból az oroszlánrész a Dunagőzhajózási társaságra esik, különösen a személyszállításnál. 1887-ben a szállított személyekből 2.642,896 utast 73.845,007 személykilométerrel a Dunagőzhajózási társaság szállított. A teherszállítás, ugyancsak 1887-ben következőleg oszlott mag az egyes vállalatok közt:

A vállalat neve	e z e r		A vállalat neve	e z e r	
	tonna	tonna kilo- méter		tonna	tonna kilo- méter
Az I. sz. dunagőzhajó- zási társulat	1,486	612,199	Morović & társai, Sziszek	40	16,984
Rossmayer Ferencz, Tolna	39	47,009	Délnémet dunagőzh. . .	40	11,652
Luczenbacher Pál utóda, Budapest	149	35,694	Huber Vilmos, Pancsova	39	10,084
Drávai gőzhajózási vál- lalat, Barcs	103	30,230	II. pancsovai csavargő- zös szövetkezet	8	3,898
Győri gőzhajózási rész- vény társulat	60	29,782	Mannó György, Pan- csova	5	3,276
Eggenhofer József & tár- sa, Budapest	70	21,020	I. pancsovai csavargőzös szövetkezet	5	2,487
Ferencz csat. gőzvonta- tási vállalat	109	19,223	Osztr.-magyar állam vas- pálya	34	2,484
			Vaisz és Guttentag Buda- pest	4	1,780

Nem érdektelen, ha a folyamhajózás által közvetített forgalmat pár sorban összehasonlítjuk a vasútak által közvetített forgalommal. Magyarországon 1887-ben vasúton 13'41 millió személy szállítottatott s az általuk befutott személykilométerek száma 736.33 millióra rugott, míg a hajókon 2'72 millió személy s 74'72 millió személykilométer szállítottatott, a vizen és szárazon szállított összes személyekből tehát 16'86⁰/₀ a személykilométerekből pedig 9'12⁰/₀ a vízi szállításra esik. Jóval tekintélyesebb része halad vízi utakon a szállított áruknak, ha nemcsak a tonnákat, hanem az általuk befutott utat is tekintetbe vesszük, minthogy az áruk vizen sokkal na-

gyobb átlagos útát futnak be; vasúton 1887-ben 17.14 millió tonna teherárú szállított, a befutott úttal kombinálva 2,189.40 millió tonnakilométer, a hajózási vállalatok által pedig 2.19 millió tonna s 847.80 millió tonnakilométer, a kettő összegéből tehát a tonnánál 11.33 ‰, a tonnakilométereknél pedig 27.91 ‰ esik a vizen szállított árakra.

A francia vízi utak forgalma következő:

É v	Csator- nákon	Folyó- kon	Együtt	É v	Csator- nákon	Folyó- kon	Együtt
	millió tonnakilométer				millió tonnakilométer		
1876-ban . .	1,063	390	1,953	1883-ban . .	1,291	1,092	2,383
1881-ben . .	1,147	1,027	2,174	1884-ben . .	1,326	1,126	2,452
1882-ben . .	1,214	1,051	2,265	1885-ben . .	1,330	1,123	2,453

Belgium vízi utjainak forgalmát pedig az alábbi néhány szám mutatja:

	Szállított		Szállított
1880-ban 722 millió tonnakilométer		1884-ben 748 millió tonnakilométer	
1882-ben 717 »	»	1885-ben 760 »	»
1883-ban 726 »	»		

Első es. k. szab. Duna-gőzhajózási társaság. — Folyamhajózásunkban legfőbb szerepet a Dunagőzhajózási társaság játszik, mely azonban daczára, hogy tevékenységének súlypontja Magyarországra esik, osztrák társaság s hazánk fővárosában csak forgalmi igazgatóság által van képviselve. A Dunagőzhajózási társaság egyike a leghatalmasabb folyamhajózási társaságoknak. Hajóraját 1887 végén a következő számú és löerejű hajók alkották:

158 kerekcső gőzös	15,618 lóerővel	63 könnyűűzűszályhajó
22 csavargőzös	850 »	158 kikötői hajó
10 lánczhajó	675 »	1 gabona elevátor
6 kotróhajó	89 »	5 úszó gőzdaru
670 árúszállító úszályhajó		27 különféle hajó.
1 szenes úszályhajó		

Az itt felsorolt valamennyi vashajó, s leltári értékük szerelvényeikkel együtt 17.85 millió forintba rúg. Ezenkívül volt a társaságnak 8 darab faúszályhajója.

A rendes forgalmu hajózási vonalak hossza, a Dunán, Regensburgtól torkolatáig, beleszámítva több Duna-ágot, a Tiszán Szolnoksztól, a Dráván Drnjétől, a Ferencz- és Béga-csatornán, a Száván nzsizsektől s mellékfolyóin s végre a Feketetengeren mindössze 4,295 kilométerre rúg, miből 3,616 kilométeren személyszállítás is folyik.

A társaság szállító eszközeinek számát valamint a közvetített személy- és áruforgalmat az utóbbi husz évről a következő kimutatás állítja szem elé:

É v	Szállító eszközök			S z á l l i t a t o t t		
	A gőzösök		a vasutakhoz (beleértve a kőnyitók ha- jókát)	u t a s		á r ú
				személy- szállító	átkelő vagy helyi	tonna
	száma	lóereje				
1868	142	12,846	538	1.179,691	895,126	1.241,350
1869	146	12,996	552	1.356,919	711,550	1.246,876
1870	155	13,946	563	1.520,233	888,947	1.014,646
1871	154	14,181	568	1.705,407	1.186,451	918,363
1872	156	14,266	575	1.853,522	1.351,778	1.150,046
1873	162	14,476	581	1.687,510	1.441,585	1.011,395
1874	200	17,801	659	1.489,545	1.106,611	1.048,567
1875	198	17,760	668	1.424,226	1.074,424	1.188,800
1876	196	17,490	671	1.254,094	1.300,620	1.346,047
1877	193	17,195	669	1.087,186	1.370,497	1.271,020
1878	193	17,245	699	1.679,880	1.516,563	1.458,723
1879	190	17,140	705	1.749,747	1.533,721	1.356,318
1880	185	16,679	719	1.579,693	1.536,160	1.341,895
1881	186	16,844	730	1.657,282	1.563,846	1.444,426
1882	186	16,754	726	1.748,796	1.588,065	1.674,862
1883	186	16,784	727	1.907,579	1.678,763	1.644,427
1884	189	17,144	741	1.811,249	1.605,706	1.570,576
1885	189	17,144	745	1.763,080	1.790,123	1.693,688
1886	189	17,123	737	1.766,093	1.809,238	1.694,575
1887	190	17,143	739	1.651,312	1.794,771	1.709,598

A szállított árukból volt

1883-ban 1884-ben 1885-ben 1886-ban 1887-ben
e z e r t o n n a

Kereskedelmi áru	861	881	881	1,002	954
Gabonanemű	585	478	657	531	619
Szén saját szükségletre	198	212	156	161	136

A társaság bevételeit és kiadásait (a legutolsó év eredménye mellé oda állítva a megelőző tíz év eredményét is) a következő kimutatás tünteti fel:

É v	Bevétel	K i a d á s		Nyers többslet
		összesen	a bevétel százalé- kaiban	
		f o r i n t o k b a n		
1877	11.483,575	8.791,955	76'87	2.691,620
1878	16.018,100	9.165,146	57'22	6.852,954
1879	14.047,718	10.509,936	74'82	3.537,782

É v	Bevétel	K i a d á s		Nyers többlet
		összesen	a bevétel százalé- kaiban	
f o r i n t o k b a n				
1880	12.537,690	9.864,273	78'68	2.673,417
1881	12.851,280	10.008,325	77'88	2.842,955
5 évi átlag	13.387,673	9.667,927	72'22	3.719,746
1882	13.808,138	10.484,499	75'93	3.323,639
1883	14.059,758	10.409,573	74'04	3.650,185
1884	11.816,335	9.943,427	86'69	1.872,908
1885	11.990,217	9.568,198	79'80	2.422,019
1886	10.537,534	9.801,066	90'80	736,468
5 évi átlag	12.442,396	10.041,352	80'70	2.401,044
1887	10.280,827	8.764,396	—	1.516,431

A társulat bevételei az utóbbi 4 év alatt erősen megcsökken-
tek, mit az élénk vasuti és hajózási verseny idézett elő. A társaság-
nak különösen aldunai és feketetengeri forgalmára végzetes a Ga-
garin herczeg által az odessza-galacz-kalafáti vonalon alapított
feketetengeri és dunagőzhajózási társaság, mely az orosz kormány
jelentékeny segélyét is élvezvén, nagyon félelmes vetélytárs.

Ferencz-csatorna. — Folyamhajózásunk szempontjából na-
gyon fontos még a Ferencz-csatorna, melynek forgalmát a következő
kimutatás tünteti fel:

É v	K ö z l e k e d e t t				A rakomány összes sulya	Fizetett vám díj
	hajó		tutaj			
	üresen	rakodtan	üresen	rakodtan	métermázsa	forint
1877	714	1,135	7	401	1.519,995	113,624
1878	1,319	2,277	97	982	2.589,706	157,513
1879	2,226	2,803	12	1,528	3.464,963	234,619
1880	2,091	2,763	99	1,346	3.021,888	191,146
1881	1,270	2,808	128	1,242	3.065,262	189,665
5 évi átlag	1,524	2,357	69	1,100	2.732,363	177,313
1882	1,792	3,016	158	1,158	3.366,749	236,930
1883	1,473	2,901	110	1,177	3.771,860	267,251
1884	1,612	3,094	160	1,170	3.793,337	226,932
1885	1,254	2,687	314	831	3.738,177	246,334
1886	780	1,894	258	637	2.704,384	200,551
5 évi átlag	1,384	2,718	200	995	3.474,901	235,600
1887	906	1,908	204	719	2.832,660	205,591

Az irányt, melyben a forgalom haladt, az 1887. évről a következő kimutatás tünteti fel:

A forgalom iránya	Ter- helt	Üres	Tuta- jok	I.	II.	III.	Összes
	hajók			v á m o s z t á l y u			
	s z á m a			t e r h e k m é t e r m á z s á k b a n			
Víz mentében:							
A Dunáról a Tiszára .	92	63	—	43	7,998	209,786	217,827
A Dunáról a csatornába	811	347	719	44,390	54,021	543,582	641,993
A Felső-Dunáról az Alsó-Dunára	1	—	—	—	—	1,300	1,300
A csatornából a Tiszára	7	13	—	27	6,574	900	7,501
A csatorna belforgalma	33	122	5	374	3,392	21,170	24,936
Összesen . .	944	545	724	44,834	71,985	776,738	893,557
Víz ellenében:							
A Tiszáról a Dunára .	155	14	—	—	400,157	4,215	404,372
A Tiszáról a csatornába	36	6	126	—	1,982	14,576	16,558
Az Alsó-Dunáról a Felső-Dunára	19	7	—	—	650	14,050	14,700
A csatornából a Dunára	594	305	73	8,739	1,384,374	53,104	1,446,217
A csatorna belforgalma	160	29	—	1,330	7,977	47,949	57,256
Összesen . .	964	361	199	10,069	1,795,140	133,894	1,939,103

Legnagyobb a forgalom a csatornából a Dunára és megfordítva, továbbá a Tiszáról a Dunára. Kimutatásunk a szállított terheket vámosztályok szerint részletezve mutatja ki s itt meg kell jegyeznünk, hogy az I. teher vámosztályt vegyes árucikkek, liszt, szesz és pálinka, gépek és műszerek képezték, a II. vámosztályt mindennemű gabonaneműek (különösen buza), bor és sör, olajmagvak, főzelék, friss gyümölcs, nyers kender, stb.; a III. vámosztály áruit pedig nyers kövek, tűzifa, kőszén, épületfa, téglák s más hasonló anyagok, üres hordók stb.

A Ferencz-csatorna részvénytársaság pénzügyeire a következő kimutatás vet világot:

Év	Összes bevétel	Tiszta jövedelem	Év	Összes bevétel	Tiszta jövedelem
	f o r i n t			f o r i n t	
1881	222,369	6,529	1885	281,309	74,902
1882	268,702	40,883	1886	241,221	45,108
1883	306,026	95,356	1887	241,854	83,368
1884	265,979	58,134			

A tiszta jövedelemnél 1887-ben szép emelkedés mutatkozik, de még ez is nagyon csekély ha a nagy beruházási tőkéhez hasonlítjuk, melynek beszerzésére 5 millió forint értékű elsőbbségi kötvény és 8.552,000 forint részvény bocsátatott ki.

Átkelési vállalatok. — Az átkelési vállalatok 1887. évi forgalmát az alábbi összeállítás mutatja:

Sorszám	A vállalat megnevezése	Az átszállított			
		személyek	fogatok	lábás jószág és szárnycsallatok	különböző tárgyak
		s z á m a	s z á m a	d a r a b	s z á m a
1	Budapesti csavarg. átkel. váll.	3.796,937	—	—	—
2	Medvei gőzkomp	7,000	4,050	7,470	—
3	Esztergomi gőzhajózás . .	64,949	—	—	—
4	Bezdan-batinai gőzkomp . .	92,210	17,427	16,820	—
5	Palánka-illói gőzkomp r. t.	203,326	22,218	25,399	56,118
6	Komáromi csavarg. vállalat	43,454	—	—	—
7	Cserovitz-futtaki gőzrév . .	43,125	10,206	—	—
8	Novoszele-szuti gőzrév . .	26,074	7,437	5,753	3,374
	Összesen	4.277,075	61,338	55,442	59,492

Megjegyzendő, hogy a komáromi csavargőzös vállalat csakis télen át szállít személyeket, mikor a hajóhid nincs kikötve.

Az átkelési vállalatok közt legfontosabb a budapesti csavargőzös vállalat, az ez által közvetített forgalmat talán érdekes lesz, ha több évről is bemutatjuk:

1878-ban	3.391,408 személy	1883-ban	4.154,929 személy
1879-ben	3.335,492 »	1884-ben	4.742,418 »
1880-ban	3.309,593 »	1885-ben	4.512,487 »
1881-ben	3.476,296 »	1886-ban	4.101,179 »
1882-ben	3.829,941 »	1887-ben	3.796,937 »

A budapesti csavargőzös átkelési forgalmában tehát 1880-tól 1884-ig szakadatlan emelkedés, 1885 óta ellenben szakadatlan hanyatlás mutatkozik.

4. Tengeri hajózás.

Hajóállomány. — A tengeri hajózásnál, melynek útját a természet ingyen szolgáltatja, az emberi tevékenységnek csak alkalmas kikötőkről a forgalmat közvetítő hajórajról kell gondoskodnia.

A magyar kereskedelmi tengerészet hajóinak számát, tonnatartalmát és hajószemélyzetét a múlt 1887. év végén

összehasonlítva az 1871. végén volt állapottal, a következő kimutató tündeti fel:

	Vitorlás hajók		Gőzösök		Együtt	
	1871-ben	1887-ben	1871-ben	1887-ben	1871-ben	1887-ben
Hosszújártú hajók						
száma	165	101	—	10	165	111
tonnatartalma	78,838	50,487	—	8,847	78,838	59,334
személyzete	1,711	1,029	—	220	1,711	1,249
Nagy parthajózású hajók						
száma	16	5	—	—	16	5
tonnatartalma	1,637	1,591	—	—	1,637	1,591
személyzete	79	40	—	—	79	40
Kis parthajózású hajók						
száma	205	147	—	18	205	165
tonnatartalma	2,945	2,289	—	711	2,945	3,000
személyzete	608	431	—	85	608	516
Összes hajók						
száma	386	253	—	28	386	281
tonnatartalma	83,420	54,367	—	9,558	83,420	63,925
személyzete	2,398	1,500	—	305	2,398	1,805
lóereje	—	—	—	1,841	—	1,841

A vitorlás hajók úgy számra, mint tonnatartalomra tetemesen megfogytak, a gőzösöknél ellenben szaporodás mutatkozik. Kikötőinknek 1871-ben gőzösük még nem volt, 1872-ben szereztetett először 2 darab kis parthajózású hajó. Nagy parthajózású gőzösök 1882-ben szereztettek be először, az »Adria« társaság alakulásával, és pedig 7 gőzös 5,922 tonnatartalommal. Az 1887-ben kimutatott 10 gőzös szintén az »Adria« társaság hajórajához tartozik, vagy helyesebben hajóraját képezi.

A felsorolt hajókon kívül volt még 1887-ben 46 halászbárka, 91 tonnatartalommal s 232 főre menő személyzettel, volt továbbá 166 számozott és közvetítő bárka, 274 tonnatartalommal s 340 főre menő személyzettel.

Az osztrák kereskedelmi hajóraj állományát 1887. végén a következő számok mutatják:

A hajók neve	Vitorláshajók			Gőzösök			Lóerő
	hajók	tonna- tarta- lom	sze- mély- zet	hajók	tonna- tarta- lom	sze- mély- zet	
Hosszújártú hajók	161	91,536	1,613	58	71,256	2,048	17,555
N. parthajózású »	53	6,490	270	34	12,872	598	5,405
K. » »	1,526	21,760	3,974	39	1,724	225	1,203
Együtt . .	1,740	119,786	5,857	131	85,852	2,871	24,163

Az osztrák hajóraj erős túlsúlya a magyarral szemben főleg a gőzösöknél mutatkozik; nem szabad azonban felednünk, hogy a ha-

talmas Lloyd gőzhajótársaság valamennyi gőzöse Triesztnél vétetik számba, habár a nevezett társaság a magyar állam által is segélyezett közös vállalat.

A halászbárkák száma 2,493 volt, tonnatartalma 6,275, személyzete 9,546, a számozott és közvetítő bárkák száma pedig 4,871, tonnatartalma 10,964, személyzete 8,935.

Bemutatjuk végül a tengeri kereskedelmi hajók nemzetközi állományát 1886. január 1-éről, de csak az 50 tonnán felülieket, minthogy a kisebbek a tengeri kereskedelem szempontjából jelentőséggel egyáltalán nem bírnak.

Az alábbi nemzetközi adatokat Kiaerne, a norvég statisztikai hivatal főnökének, egy 1887-ben megjelent gondos összeállításából vettük át, a melybe csak a kereskedelem közvetítésére szánt hajók vannak felvéve, ellenben a némely országokban nagy számmal előforduló s többnyire igen apró halászbárkák tekinteten kívül vannak hagyva.

A hajók tonnatartalmához tájékozásul megjegyezzük, hogy jóformán minden országban tonnamérésre jelenleg a Moorsom-féle rendszer van törvény által elfogadva, a melynek gyakorlati alkalmazása azonban a különböző országokban nem egészen egyöntetű, úgy hogy összehasonlító kimutatásokban átszámításra van szükség. A legáltalánosabban elfogadott tonnamérési módok az angol, a dunai és a német, a mely mérési módok eredménye a gőzhajóknál úgy viszonylik egymáshoz, mint 112 : 105 : 100. Az első mérési módot Anglián és az angol gyarmatokon kívül Franciaország, Olaszország, Ausztria, Magyarország és Finnország fogadták el; a dunait az Éjsz.-Am. Egy.-Áll., Spanyolország, Dánia, Görögország és az Argentini közt.; a német mérési módot Németországon kívül Norvégia, Svédország, Oroszország, Belgium és Chili. Jelen összefoglaló kimutatásban az utóbbi mérési módnak megfelelőleg van az egyes országok hajóinak tonnatartalma átszámítva.

Sorszám	Világrész és ország	A gőz- hajók	A vi- torlás hajók	Az összes hajók	A gőz- hajók	A vitorlás hajók	Az összes hajók	A gőzhajókra esett az össz- hajók	
		s z á m a			tonna-tartalma 1000 tonnákban			számá- ból	tonna- tartál- mából
I. Európa :									
1	N.-Británia és Irh.	4,817	9,896	14,713	4,408.1	3,225.2	7,633.3	32.74	57.75
2	Norvégia	317	3,958	4,275	109.2	1,373.7	1,482.9	7.41	7.36
3	Németország	557	2,255	2,812	417.7	825.8	1,243.5	19.81	33.59
4	Franciaország . . .	562	2,128	2,690	542.6	386.8	929.4	20.89	58.38
5	Olaszország	164	2,324	2,488	138.2	753.5	891.7	6.59	15.45

Sorszám	Világrész és ország	A gőz- hajók	A vi- torlás hajók	Az összes hajók	A gőz- hajók	A vitorlás hajók	Az összes hajók	A gőzhajókra esett az össz- hajókra	
		s z á m a			tonnatartalma 1000 tonnában			száma- ból	tonna- tartál- mából
								százalék	
6	Svédország (1885. jun. 1.)	301	1,690	1,991	91'9	367'5	459'4	15'11	20'00
7	Spanyolország.	336	952	1,288	244'4	165'3	409'7	26'09	59'65
8	Németalföld	106	634	740	113'8	188'9	302'7	14'32	37'59
9	Oroszország.	257	1,720	1,977	85'4	210'4	295'8	13'00	28'87
10	Dánia	191	980	1,171	92'6	150'8	243'4	16'31	38'04
11	Görögország	64	975	1,039	34'7	185'5	220'2	6'16	15'75
12	Ausztria	97	320	417	86'3	131'2	217'5	23'26	39'67
13	Finország	57	642	699	13'3	187'0	200'3	8'15	6'64
14	Belgium	53	11	64	79'5	5'1	84'6	82'81	93'97
15	Magyarország.	11	132	143	6'9	61'5	68'4	7'68	10'08
16	Portugália	28	281	309	15'0	52'2	67'2	9'06	22'30
17	Törökország	14 (?)	285	299	6'6 (?)	47'6	54'2	4'68	12'17
18	Ang.birt.Európában	12	48	60	6'7	13'3	20'0	20'00	33'50
19	Románia	3	19	22	1'2	3'4	4'6	13'63	26'08
	Összesen	7,947	29,250	37,197	6,494'1	8,334'7	14,828'8	21'86	43'79
II. Ázsia :									
1	Európai birtokok	259	1,061	1,320	120'5	179'7	300'2	19'62	40'13
	<i>Ebből :</i>								
	angol birt.	135	428	563	51'8	79'7	131'5	23'98	39'39
	németalföldi birt.	58	226	284	31'7	51'9	83'6	20'48	37'91
	spanyol birt.	51	270	321	17'0	27'4	44'4	15'88	38'29
	egyéb birt.	(?) 15	(?) 137	152 (?)	20'0 (?)	20'7	40'7	9'86	49'14
2	Japán	169	1,535	1,704	47'0	136'4	183'4	9'91	25'62
3	Siám.	2	15	17	0'4	6'4	6'8	11'76	5'88
	Összesen	430	2,611	3,041	167'9	322'5	490'4	14'14	34'23
III. Afrika :									
1	Egyiptom	31	—	31	23'7	?	23'7	—	—
2	Európai birtokok	25	10'2	127	3'2	18'4	21'6	19'68	14'81
	<i>Ebből : angol birt..</i>	10	5'9	69	0'8	10'4	11'2	14'49	7'14
3	Zanzibar	2	?	2	1'8	?	1'8	—	—
4	Tunis	2	3	5	1'3	0'3	1'6	40'00	81'25
	Összesen	60	105	165	30'0	18'7	48'7	36'36	61'60
IV. Amerika :									
1	Éjszakamer. Egy- Áll. (1885. jun. 30)	2,287	9,633	11,920	673'7	1,918'0	2,591'7	19'19	25'99
2	Európai birtokok	317	4,016	4,333	103'2	1,038'8	1,142'0	7'32	9'03
	<i>És pedig :</i>								
	Britt-Canada	222	2,821	3,043	62'7	912'0	974'7	7'29	6'44
	egyéb britt birt.	50	869	919	14'0	88'7	102'7	5'44	13'63
	spanyol birt.	44	157	201	25'8	23'2	49'0	21'89	52'65
	egyéb európai birt.	1	169	170	0'7	14'9	15'6	0'58	4'48

Sorszám	Világ-rész és ország	A gőz-hajók	A vi-torlás hajók	Az összes hajók	A gőz-hajók	A vi-torlás hajók	Az összes hajók	A gőzhajókra esett az összes hajók	
		s z á m a			tonna-tartalma 1000 tonnákban			száma-ból	tonna-tartal-mából
								százalék	
3	Chili.	22	131	153	16'3	62'2	78'5	14'38	20'76
4	Brazília	82	108	190	32'3	29'0	61'3	43'15	52'69
5	Peru	6	32	38	4'9	21'6	26'5	15'78	18'49
6	Mexico	13	44	57	12'2	8'1	20'3	22'80	60'69
7	Argentini közt. . .	27	128	155	7'8	12'1	19'9	17'41	39'19
8	Közép-Amerika . .	2	55	57	0'4	19'4	19'8	3'50	2'02
9	Egyéb országok . .	14	80	94	5'3	21'4	26'7	14'89	19'85
	Összesen	2,770	14,227	16,997	856'1	3,130'6	3,986'7	16'29	21'47
	V. Ausztrália :								
1	Ausztr. angol birt. .	465	917	1,382	139'9	208'9	348'8	33'64	40'10
2	Hawaii.	9	25	34	2'8	9'3	12'1	26'47	23'14
	Összesen	474	942	1,416	142'7	218'2	360'9	33'46	39'54
	Mindössze	11,681	47,135	58,816	7,690'8	12,024'7	19,715'5	19'86	39'00

Érdekesnek látszik a nevezetesebb világ kikötők hajóállományát is bemutatni. Alábbi kimutatás azon kikötőket sorolja fel, a melyekben az 50 tonnán felüli kereskedelmi hajók tonnatartalma 1886. jan. 1-én a 100,000-et meghaladta, összehasonlításként azonban, bár a 100,000 tonnát nem éri el, Fiume hajóállományát is hozzácsatoljuk, csak a hosszújratú és nagy parthajózású hajókat véve számba: ¹⁾)

Sorszám	A kikötő neve	A gőz-hajók	A vi-tor-láshajók	Az ösz-szes hajók	A gőz-hajók	A vi-tor-láshajók	Az összes hajók	A gőzhajókra esett az összes hajók	
		s z á m a			tonnatartalma 1000 tonnákban			száma-ból	tonna-tartal-mából
								százalék	
1	Liverpool	742	1,498	2,240	901'5	1,030'5	1,932'0	33'13	46'66
2	London	919	821	1,740	860'6	403'0	1,263'6	52'82	68'09
3	Glasgow	652	496	1,148	664'0	466'9	1,130'9	56'79	58'71
4	New-York	794	1,785	2,579	265'5	486'8	752'3	30'79	35'29
5	Hamburg.	167	249	416	187'9	132'8	320'7	40'14	58'59
6	Marseille	222	119	341	273'3	28'5	301'8	65'10	90'56
7	Bréma	100	217	317	100'9	188'9	289'8	31'55	34'82
8	New-Castle . . .	262	64	326	240'3	26'9	267'2	80'37	89'93
9	Sunderland . . .	221	80	301	223'9	26'2	250'1	73'42	89'52
10	Boston és Char-leston	72	608	680	30'7	216'4	247'1	10'59	12'42
11	Grenock	50	186	236	82'6	156'8	239'4	21'19	34'50

¹⁾ Statistique internationale. Navigation maritime. III. Christiania, 1887.

Sorszám	A kikötő neve	A gőz- hajók	A vitor- láhajók	Az ösz- szes hajók	A gőz- hajók	A vitor- láhajók	Az összes hajók	A gőzhajókra esett az összes hajók	
		s z á m a			tonnatartalma 1000 tonnában			száma- ból	tonna- tartál- mából
								százalék	
12	St.-John (Britt.- Éjsz.-Am.) . . .	20	482	502	5'1	225'6	230'7	3'98	2'21
13	Hull	202	506	708	184'8	43'5	228'3	28'53	80'95
14	San-Francisco . .	158	575	733	74'0	139'4	213'4	21'56	34'68
15	West-Hartlepol .	191	7	198	201'1	1'3	202'4	96'46	99'36
16	Havre	129	82	211	159'2	35'5	194'7	61'14	81'77
17	Genoa	65	220	285	73'1	120'0	193'1	22'81	37'34
18	Philadelphia . .	200	458	658	56'0	126'1	182'1	30'40	30'75
19	Cardiff	191	23	214	173'8	7'9	181'7	89'25	95'65
20	Camoglia	—	300	300	—	175'0	175'0	—	—
21	Arendal (Norv.) .	9	348	357	2'0	162'3	164'3	2'52	1'22
22	North-Skiels . .	104	83	187	114'6	26'6	141'2	55'61	81'16
23	Barcelona	77	255	332	77'3	60'5	137'8	23'19	56'09
24	Bath	18	179	197	2'4	135'0	137'4	9'14	1'75
25	Yarmouth (Britt.- É.-Am.)	3	196	199	1'0	124'0	125'0	1'51	0'80
26	Kristiania	39	246	285	14'5	108'8	123'3	13'68	11'84
27	Bilbao	101	147	248	83'8	37'3	121'1	40'73	69'20
28	Trieszt	96	69	165	86'1	34'0	120'1	58'18	71'77
29	Windsor (Britt.- Éjsz.-Am.) . . .	2	153	155	0'2	116'5	116'7	1'29	0'17
30	Aberdeen (Nagy- Britt.)	72	97	169	49'0	64'6	113'6	42'60	43'13
31	Dundee	64	101	165	49'3	62'5	111'8	38'79	44'10
32	Portland és Fal- mouth (É.-A. E.- Áll.)	23	287	310	8'5	97'8	106'3	7'42	8'00
33	Sydney	185	294	479	48'6	56'4	105'0	38'62	46'29
34	Stavanger (Norv.)	40	285	325	12'8	91'9	104'7	12'81	12'23
35	Leith	111	33	144	92'9	11'0	103'9	77'08	89'41
36	Amsterdam . . .	47	75	122	57'1	44'2	101'3	38'52	56'37
	Együtt.	6,348	11,624	17,972	5,458'4	5,271'4	10,729'8	35'32	50'87
	Fiume	7	87	94	6'6	48'4	55'0	7'45	12'00

A flumei kikötő építése. — Nemzetünk érett gondolkodá-
sának és éles látásának alig van fényesebb bizonyítéka, mint az,
hogy erősen continentális eredete s megtelepülése daczára, sok év-
század óta (Kálmán király korától) teljes öntudatossággal törekedett
a tenger felé, az adriai partok birtokára. Ujabban is, midőn az ab-
szolut korszak után önrendelkezési jogát visszanyerte, egyik legelső
dolga volt tengerpartját az anyaországgal vasutal összekötni s ki-

építeni a fiumei kikötőt, hogy alkalmas legyen hazánk nemzetközi forgalmának nagy emporiumául szolgálni. És ez akkor történt, midőn a szabad kereskedelem egész Európaszerte legzavartalanabb napjait élte, midőn forgalmunk akadálytalanul választhatta a szárazföldi utat s a német, főleg délnémet piacok magas árakon vonták magukhoz gabnafőlségünk tömegét. Ha a szabadkereskedelem békés korszakában meg nem vetik a fiumei kikötő alapját, a nyolczvanas évek elején beköszöntött védvamos, sőt vámháborus korszakban nagyon nehéz lett volna a mulasztást pótolni s nemzetközi forgalmunk ma még jobban meg volna zsibbadva, mint a hogy tényleg van.

Nem számítva azon áldozatot, mely a zákány-zágrábi, károlyváros-fiumei vasut kiépítésével s a zágráb-károlyvárosi vasut megváltásával, szintén a fiumei kikötő és forgalom érdekében hozatott, de csak közvetve: magára a kikötő építésére 1887. végéig 11.784,786 frt. adatott ki, mely a kezelés költségével (483,680 frttal) együtt 12,268,465 frtra rúg.

Az építkezésre fordított összes kiadás az egyes építmények közt következőleg oszlott meg: ¹⁾

Mária-Terézia-móló	5.632,337 frt.	Naszádkikötő	89,243 frt.
Szapáry és Sanita-part	286,536 »	Rendező pályaudvar	950,484 »
Zichy-móló	814,649 »	Kőolajkikötő	1.231,368 »
Stefánia-part	386,432 »	Delta-feltöltés	265,783 »
Rudolf-móló	1.214,565 »	Futó gőzdarú	8,253 »
Fa-rakhely	779,675 »	Kikötői vágányok	125,461 »

A kikötői forgalomra nézve nagy fontossággal bír a rakpartok hossza. A kész rakpartok hossza következő:

Mária-Terézia-móló	1,070 méter	Stefánia-rakpart	250 méter
A kőolajkikötő védgátja	320 »	Rudolf-móló	460 »
Régi rakpartok	320 »	A kőolajkikötő partja	250 »
Adamich-móló	150 »	A Fiumára csatorna part- jai	970 »
Szapáry- és Sanita-part	362 »		
Zichy-móló	380 »		

A kiépített rakpartok összes hossza tehát ez idő szerint már 4,532 méterre rúg.

A kikötő építéséhez eddigelé 9.881,913 tonna kőanyag használtatott fel, mely összes mennyiség 45,552 nagy hajóval, 114,229 kis hajóval és 922,503 kocsi-val szállítatott oda.

¹⁾ A fiumei kir. tengerészhatóság 1887. évi jelentése. — Közgazdasági Értesítő 1888. évf. 47. szám.

Osszes kikötőink hajóforgalma. — A magyar-horvát ten-
gerpart kikötőinek hajóforgalmát az utóbbi két évről az alábbiak-
ban mutatjuk be. Csak a kereskedelmi forgalmat közvetítő hajókra
terjeszkedünk ki, az átmenő hajókat, szűk terünk miatt s csekélyebb
jelentőségüknél fogva mellőzzük. A kikötőkbe érkezett hajók
számát és tonnatartalmát a következő összeállítás mutatja:

Sorszám	A kikötő megnevezése	A rakodtan				Az üresen			
		é r k e z e t t							
		forgalmat közvetítő hajók							
		száma		tonna-tartalma		száma		tonna-tartalma	
		1886- ban	1887- ben	1886- ban	1887- ben	1886- ban	1887- ben	1886- ban	1887- ben
	<i>I. Vitorlás hajók:</i>								
1	Fiume	1,479	1,804	84,809	66,890	590	643	65,903	68,021
2	Buccari	72	57	2,363	1,673	185	90	8,056	3,888
3	Portoré	30	23	1,266	493	29	53	1,060	2,412
4	Selcze	53	61	817	866	—	1	—	41
5	Novi	73	65	1,020	1,055	98	87	2,525	4,775
6	Zengg	248	225	6,907	6,954	150	124	7,972	5,825
7	Czirquenizza. .	99	125	1,314	1,712	—	37	—	495
8	St.-Giorgio . .	28	43	1,143	1,342	60	47	3,937	4,463
9	Stinizza. . . .	1	3	33	152	30	22	1,141	1,071
10	Jablanacz. . .	1	2	12	52	1	2	33	66
11	Carlopage. . .	55	53	1,182	1,265	13	6	468	199
	Összesen . .	2,139	2,461	100,866	82,454	1,156	1,112	91,095	91,256
	<i>II. Gőzösök:</i>								
1	Fiume	1,235	1,681	335,824	410,444	487	820	166,982	142,338
2	Buccari	211	284	5,304	7,370	3	8	67	190
3	Portoré	750	995	35,206	46,798	—	—	—	—
4	Selcze	192	227	13,638	15,258	—	2	—	162
5	Novi	201	253	14,323	17,174	16	4	727	171
6	Zengg	355	438	33,596	36,864	6	5	349	354
7	Czirquenizza. .	172	485	12,153	33,940	16	—	1,076	—
8	St.-Giorgio . .	162	212	13,566	17,869	4	1	1,252	81
9	Stinizza. . . .	—	—	—	—	—	—	—	—
10	Jablanacz. . .	69	84	4,698	5,420	4	17	229	1,066
11	Carlopage. . .	99	198	9,385	16,713	16	—	1,003	—
	Összesen . .	3,446	4,857	477,693	607,850	552	857	171,685	144,362

E kimutatás arról tanuskodik, hogy hajóforgalmunkban a gőz-
hajók erős túlsúlyban vannak, különösen, ha a tonnatartalmat tekint-
jük. A magyar-horvát kikötőkbe, vitorlášhajó és gőzös rakodtan és
üresen 1886-ban 7,293 érkezett 841,339 tonnatartalommal, 1887-
ben pedig 9,287 hajó 925,922 tonnatartalommal.

Az elindult hajókat a következő számok mutatják:

Sorszám	A kikötő megnevezése	A rakodtan				Az üresen			
		e l i n d u l t							
		forgalmat közvetítő hajók							
		száma		tonna-tartalma		száma		tonna-tartalma	
		1886- ban	1887- ben	1886- ban	1887- ben	1886- ban	1887- ben	1886- ban	1887- ben
	I. Vitorlás hajók:								
1	Fiume	1,743	2,023	133,270	127,569	283	422	20,808	12,725
2	Buccari	154	121	6,603	4,844	20	4	552	172
3	Portoré	50	68	1,558	2,675	6	7	221	622
4	Selcze	3	—	89	—	51	61	787	866
5	Novi	114	101	3,030	5,207	57	53	506	606
6	Zengg	344	290	13,600	11,636	57	60	1,213	1,503
7	Czirquenizza . .	—	47	—	693	99	111	1,314	1,467
8	St.-Giorgio . . .	79	69	4,303	4,969	11	21	379	734
9	Stinizza	31	25	1,174	1,223	—	—	—	—
10	Jablanacz	1	2	33	66	1	2	12	52
11	Carlopage	42	32	1,042	911	24	27	612	553
	Összesen	2,561	2,778	164,702	159,793	609	768	26,404	19,298
	II. Gőzösök:								
1	Fiume	1,375	1,913	438,217	483,210	341	568	69,638	68,283
2	Buccari	—	—	—	—	214	292	5,371	7,560
3	Portoré	750	995	35,206	46,793	—	—	—	—
4	Selcze	1	2	59	162	191	227	13,579	15,258
5	Novi	17	7	786	326	200	250	14,264	17,019
6	Zengg	352	437	32,630	36,539	—	2	—	162
7	Czirquenizza . .	16	485	1,076	33,940	172	—	12,153	—
8	St.-Giorgio . . .	166	211	14,816	17,434	—	3	—	141
9	Stinizza	—	—	—	—	—	—	—	—
10	Jablanacz	3	18	170	1,125	69	83	4,698	5,361
11	Carlopage	66	198	4,751	16,713	50	—	5,792	—
	Összesen	2,746	4,266	527,711	636,242	1,237	1,425	125,495	113,784

A kikötőinkből elindult, kereskedelmi forgalmat közvetítő hajók összes száma 1886-ban 7,153-ra rúgott, 844,312 tonna-tartalommal, 1887-ben pedig 9,237-re 929,117 tonna-tartalommal.

A hajók közül jóval több érkezik üresen, mint a mennyi üresen indul el; különösen előtérbe lép ez Fiume forgalmánál, melynek egyik nagy hátránya, hogy a terhelve elindult hajók nem igen jutnak visszateherhez s az utat visszafelé sokszor üresen kénytelenek megtenni, mi természetesen nem engedi a hajók kellő kihasználását.

Kikötőink forgalmában nagyon sok az apró hajó, 1887-ben az érkezett vitorlások átlagos tonnatartalma csak 49, a gőzösöké pedig 132 tonna volt; az elindult vitorlásoké 51, az elindult gőzösöké pedig szintén 132 tonna.

Fiume hajóforgalma. — Valamennyi kikötőnket messze túlszárnyalja a fiumei kikötő, sőt lehet mondani, hogy az országos forgalom szempontjából csak is ez bir fontossággal, a többi csupán a jelentéktlenebb parti forgalmat szolgálja. Fiume hajóforgalmának fejlődését az alkotmányos korszak kezdetétől fogva a következő táblázat mutatja:

É v	Érkezett		Elindult	
	megterhelt hajók			
	száma	tonna- tartalma	száma	tonna- tartalma
1867	3,209	75,465	3,610	82,054
1868	3,629	92,557	4,053	96,071
1869	2,053	98,437	1,717	95,297
1870	1,759	109,745	1,439	105,260
1871	1,854	116,959	1,383	103,189
átlag 1867—71 . .	2,501	98,633	2,440	96,374
1872	2,376	141,920	1,381	102,047
1873	2,187	146,306	1,627	119,503
1874	2,039	142,129	2,014	148,674
1875	1,857	132,227	1,949	149,561
1876	1,770	124,524	1,952	130,297
átlag 1872—76 . .	2,046	137,421	1,785	130,016
1877	1,723	120,043	1,950	138,743
1878	1,695	139,373	2,266	189,882
1879	1,656	206,463	2,276	298,472
1880	1,732	228,158	2,363	297,168
1881	1,819	288,651	2,465	376,820
átlag 1877—81 . .	1,725	196,538	2,266	260,217
1882	2,048	337,573	2,743	453,566
1883	2,525	407,981	2,959	547,740
1884	3,056	477,764	3,127	575,996
1885	3,075	496,600	3,758	663,995
1886	2,714	420,633	3,118	571,487
átlag 1882—86 . .	2,684	428,110	3,141	562,557
1887	3,485	477,334	3,936	610,779

Csak a megterhelt hajókat mutattuk ki s itt az imént említett oknál fogva az elindult hajók úgy számra, mint tonna-tartalomra erősen meghaladják az érkezett hajókat. Ha a hajók számát tekintjük, az még a legutóbbi évben sem volt akkora mint 1868-ban; de annál nagyobb emelkedést látunk a tonnatartalomnál, minthogy az apró hajók által közvetített jelentéktelen parti forgalom helyébe, a nagy hajók által közvetített világforgalom lépett.

A Fiuméba érkezett, forgalmat közvetítő hajókat a kiindulási hely szerint az utóbbi két évről a következő kimutatás részletezi:

Sorszám	A kiindulási hely megnevezése	A rakodtan				Az üresen			
		é r k e z e t t							
		forgalmat közvetítő hajók							
		száma		tonna-tartalma		száma		tonna-tartalma	
		1886- ban	1887- ben	1886- ban	1887- ben	1886- ban	1887- ben	1886- ban-	1887- ben
a) V i t o r l á s h a j ó k :									
1	Magyarország . . .	120	94	1,894	1,679	87	94	1,527	2,442
2	Ausztria	844	1,091	18,823	23,244	270	289	16,622	10,956
	Együtt	964	1,185	20,717	24,923	357	383	18,149	13,398
3	Algír	—	—	—	—	7	14	2,513	5,880
4	Angolország . . .	9	9	4,211	4,312	—	—	—	—
	Gibraltár	—	—	—	—	—	—	—	—
	Málta	—	—	—	—	3	—	1,235	—
	Együtt	9	9	4,211	4,312	3	—	1,235	—
5	Amerika	—	6	—	7,752	—	—	—	—
6	Brazília	6	2	1,437	580	—	—	—	—
7	Egyiptom	—	—	—	—	5	5	1,986	2,251
8	Éjszakam. Egy.-Áll.	20	2	26,364	1,373	—	—	—	—
9	Franciaország :	—	—	—	—	—	—	—	—
	az Atlanti tengerről.	—	—	—	—	—	—	—	—
	a Közép tengerről .	2	2	283	341	—	—	—	—
	Együtt	2	2	283	341	29	40	13,314	17,153
10	Görögország . . .	13	13	2,469	3,157	9	10	2,783	2,759
11	Kelet-India	2	—	2,158	—	—	—	—	—
12	Olaszország . . .	440	566	19,396	21,906	169	185	21,602	23,916
13	Oroszország a Fekete tengerről	10	2	6,759	1,183	—	—	—	—
14	Románia	—	—	—	—	—	—	—	—
15	Spanyolország . .	—	—	—	—	2	3	1,125	1,765
16	Törökország . . .	13	17	1,015	1,363	3	2	925	509
17	Tunisz	—	—	—	—	6	1	2,271	390
	Vitorláhajók össz. .	1,479	1,804	84,809	66,890	590	643	65,903	68,021
b) G ö z ö s ö k :									
1	Magyarország . .	349	416	17,965	20,931	59	108	1,742	3,490
2	Ausztria	683	995	114,963	152,700	329	633	80,532	63,239
	Együtt	1,032	1,411	132,928	173,631	388	741	82,274	66,429
3	Algír	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Angolország . . .	97	112	112,276	128,882	—	—	—	—
	Gibraltár	—	—	—	—	—	—	—	—
	Málta	—	1	—	855	—	—	—	—
	Együtt	97	113	112,276	129,737	—	—	—	—
5	Belgium	—	—	—	—	—	—	—	—
6	Brazília	3	2	2,641	2,466	—	—	—	—
7	Egyiptom	—	—	—	—	3	—	3,200	—
8	Éjszakam. Egy.-Áll.	—	1	—	1,191	—	—	—	—

Sorszám	A kiindulási hely megnevezése	A rakodtan				Az üresen			
		é r k e z e t t							
		forgalmat közvetítő hajók							
		száma		tonna-tartalma		száma		tonna-tartalma	
		1886- ban	1887- ben	1886- ban	1887- ben	1886- ban	1887- ben	1886- ban	1887- ben
9	Franciaország : az Atlanti tengerről. a Földközi »	4 4	7 —	3,394 2,037	5,674 —	— 2	— —	— 1,674	— —
	Együtt . .	8	7	5,431	5,674	2	—	1,674	—
10	Görögország . . .	1	—	1,246	—	—	1	—	966
11	Japán	2	—	3,009	—	—	—	—	—
12	Kelet-India . . .	9	11	13,100	15,246	—	1	—	1,217
13	Németalföld . . .	1	—	712	—	—	—	—	—
14	Németország . . .	5	2	3,418	1,426	—	—	—	—
15	Olaszország . . .	18	66	3,571	11,200	69	67	56,225	63,041
16	Oroszország a Fekete tengerről	26	25	26,774	27,457	—	—	—	—
17	Románia	5	—	3,169	—	—	—	—	—
18	Spanyolország . .	1	—	873	—	1	1	1,236	1,162
19	Törökország . . .	27	43	26,676	42,416	24	9	22,373	9,223
	Gőzösök összesen .	1,235	1,681	335,824	410,444	487	820	166,982	142,038
	Vitorláshajók és gőzösök együtt . .	2,714	3,485	420,633	477,334	1,077	1,463	232,885	210,059

A Fiuméből elindult hajókat pedig az alábbi kimutatás részletezi :

Sorszám	A kiindulási, illetőleg rendeltetési hely megnevezése	A rakodtan				Az üresen			
		e l i n d u l t							
		forgalmat közvetítő hajók							
		száma		tonna-tartalma		száma		tonna-tartalma	
		1886-ban	1887-ben	1886-ban	1887-ben	1886-ban	1887-ben	1886-ban	1887-ben
a) Vitorlás hajók:									
1	Magyarország . . .	168	184	3,268	3,510	54	68	1,745	2,926
2	Ausztria	786	1,095	17,273	23,736	214	345	8,156	9,528
	Együtt . .	954	1,279	20,541	27,246	268	413	9,901	12,454
3	Algír	22	22	8,381	10,392	—	—	—	—
4	Amerika	—	6	—	7,752	—	—	—	—
5	Angolország	—	—	—	—	—	—	—	—
	Gibraltár	—	—	—	—	1	—	1,268	—
	Málta	6	1	1,542	362	—	—	—	—
	Együtt . .	6	1	1,542	362	1	—	1,268	—
6	Brazília	1	2	254	551	—	—	—	—
7	Egyiptom	1	—	760	—	—	—	—	—

Sorszám	A kiindulási, illetőleg rendeltetési hely megnevezése	A rakodtan				Az üresen			
		e l i n d u l t							
		forgalmat közvetítő hajók							
		száma		tonna-tartalma		száma		tonna-tartalma	
		1886-ban	1887-ben	1886-ban	1887-ben	1886-ban	1887-ben	1886-ban	1887-ben
8	Éjszakam. Egy.-Áll.	16	—	20,900	—	5	—	6,323	—
9	Franciaország:								
	az Atlanti tengerről	3	2	1,197	1,126	—	—	—	—
	a Földközi tengerről	75	98	31,207	41,979	—	—	—	—
	Együtt . .	78	100	32,404	43,105	—	—	—	—
10	Görögország	31	18	7,212	4,515	—	—	—	—
11	Kelet-India	—	—	—	—	—	—	—	—
12	Olaszország	612	578	34,569	32,468	7	9	1,424	269
13	Oroszország a Fekete tengerről	5	—	4,235	—	—	—	—	—
14	Románia	—	—	—	—	1	—	311	—
15	Spanyolország	1	—	175	—	—	—	—	—
16	Törökország	10	16	440	788	1	—	1,581	—
17	Tunisz	6	1	1,857	390	—	—	—	—
	Vitorlás hajók össz.	1,743	2,023	133,270	127,569	283	422	20,808	12,723
b) G ö z ö s ö k :									
1	Magyarország	378	512	18,354	23,770	30	12	1,332	636
2	Ausztria	638	1,032	102,312	137,756	296	531	52,258	37,584
	Együtt . .	1,016	1,544	120,666	161,526	326	543	53,590	38,220
3	Algír	1	—	1,054	—	—	—	—	—
4	Angolország	120	118	137,667	133,463	2	2	2,596	3,130
	Gibraltár	—	—	—	—	2	—	2,630	—
	Málta	—	—	—	—	—	1	—	1,453
	Együtt . .	120	118	137,667	133,463	4	3	5,226	4,583
5	Belgium	4	9	3,313	10,504	—	—	—	—
6	Brazília	8	8	7,006	8,909	—	—	—	—
7	Egyiptom	4	—	3,971	—	—	—	—	—
8	Éjszakam. Egy.-Áll.	14	19	20,376	28,653	—	1	—	1,191
9	Franciaország:								
	az Atlanti tengerről	59	65	53,669	55,562	—	—	—	—
	a Földközi tengerről	14	6	7,738	3,392	—	—	—	—
	Együtt . .	73	71	61,407	58,954	—	—	—	—
10	Görögország	—	—	—	—	1	2	873	1,940
11	Japán	—	—	—	—	—	—	—	—
12	Kelet-India	—	—	—	—	—	—	—	—
13	Németalföld	3	7	2,785	7,419	—	—	—	—
14	Németország	3	1	2,118	712	—	—	—	—
15	Olaszország	57	78	9,495	15,113	3	—	1,810	—
16	Oroszország a Fekete tengerről	18	6	17,397	6,410	5	18	5,864	21,276

Sorszám	A kiindulási, illetőleg rendeltetési hely megnevezése	A rakodtán				Az üresen			
		e l i n d u l t							
		forgalmat közvetítő hajók							
		száma		tonna-tartalma		száma		tonna-tartalma	
		1886-ban	1887-ben	1886-ban	1887-ben	1886-ban	1887-ben	1886-ban	1887-ben
17	Románia	2	—	961	—	—	—	—	—
18	Spanyolország . . .	1	—	885	—	—	1	—	1,073
19	Törökország	51	52	49,116	51,547	2	—	2,275	—
	Gőzösök összesen.	1,375	1,913	438,217	483,210	341	568	69,638	68,283
	Vitorlás hajók és gőzösök együtt .	3,118	3,936	571,487	610,779	624	990	90,446	81,006

A vitorlás hajók Fiuméba legtöbb tonna-tartalommal az osztrák és olasz kikötőkből érkeznek; a gőzösök pedig az osztrák és angol kikötőkből. Az elindult vitorlások közül a legtöbb tonna-tartalma a földközi tengeri francia kikötőkbe vette útját, azután az olasz és osztrák kikötőkbe. A gőzösök közül számra és tonna-tartalomra legtöbb az osztrák kikötőkbe indult, de a rakodtan indultak közül 1886-ban az Angliába hajózó gőzösök képviseltek legtöbb tonna-tartalmat; tekintélyes tonna-tartalmat képviseltek még a francia kikötőkbe (főleg az Atlanti tengeren) és a török kikötőkbe induló gőzösök.

A fiumei kikötőben a rakott hajók forgalma l o b o g ó k s z e r i n t következőleg oszlott meg:

Lobogó	1886-ban		1887-ben		1886-ban		1887-ben	
	érkezett hajók				elindult hajók			
	tonna-tartalma	o/o	tonna-tartalma	o/o	tonna-tartalma	o/o	tonna-tartalma	o/o
Osztrák-magyar	218,986	52'06	288,527	60'44	273,664	47'89	340,652	55'77
Amerikai	4,244	1'01	—	—	1,517	0'26	—	—
Angol	143,975	34'23	151,940	31'83	225,420	39'44	209,565	34'31
Belga	—	—	—	—	—	—	665	0'11
Dán	172	0'04	234	0'05	279	0'05	1,027	0'17
Francia	283	0'07	160	0'03	160	0'03	408	0'07
Görög	2,285	0'54	3,053	0'64	3,977	0'70	4,471	0'73
Montenegrói . .	75	0'02	36	0'01	122	0'02	72	0'01
Német	23,471	5'58	8,027	1'68	19,821	3'47	12,248	2'01
Németalföldi . .	2,037	0'48	1,417	0'30	2,037	0'36	2,153	0'35
Norvég	2,194	0'52	—	—	4,601	0'80	728	0'12
Olasz	22,582	5'37	23,526	4'93	39,225	6'86	36,539	5'98
Orosz	—	—	—	—	—	—	259	0'04
Svéd	251	0'06	314	0'07	556	0'10	1,717	0'28
Török	78	0'02	100	0'02	108	0'02	275	0'05
Összesen . .	420,633	100'00	477,334	100'00	571,487	100'00	610,779	100'00

A legtöbb hajó osztrák-magyar lobogó alatt érkezik és indul, nagy még az angol lobogóju hajók forgalma, de az angol lobogó alatt elindult hajóknál 1887-ben a megelőző évhez képest hanyatlást látunk, míg az osztrák-magyar lobogó alatt elindultak tonna-tartalma nagy mérvű emelkedést mutat.

Triesztbe 1886-ban 6,834 darab forgalmat közvetítő hajó érkezett 1.152,077 tonna-tartalommal, miből 5,409 drb 994,446 tonna tartalommal rakodtan érkezett. Ugyancsak a mondott évben Triesztből elindult 6,784 drb forgalmat közvetítő hajó 1.150,425 tonna-tartalommal; köztük 5,897 drb 1.097,540 tonna-tartalommal rakodtan.

Ha Fiume és Trieszt hajóforgalmát együttesen tekintjük, azt látjuk, hogy az előbbire körülbelül egy harmada, az utóbbira pedig két harmada esik az összes forgalomnak. Fiume aránya, valamivel kedvezőbb a hajók számánál, mint azok tonnatartalmánál; mi arra mutat, hogy Triesztet átlagosan nagyobb hajók látogatják.

Fiume tengeri árúforgalma. — Mielőtt az adatok bemutatására térnénk, meg kell emlitenünk, hogy Fiume eddig szabad kikötő volt, tehát az osztrák-magyar vámterülettel szemben vámkülzetet képezett; a vám- és kereskedelmi szövetség meghosszabbításáról szóló 1887. évi XXIV. törvénycikk azonban kimondta, hogy a fiumei, valamint a trieszti szabad-kikötők területe legkésőbb 1889. évi december 31-ig beolvasztandó az osztrák-magyar vámterületbe. Hasonló törekvést látunk épen legujabban a Németbirodalomban, hol a hamburgi és brémai szabad-kikötők is befognak a német vámterületbe olyasztatni.

Fiume tengeri árúforgalmának fejlődését az utóbbi 20 év alatt a következő számok mutatják:

É v	Be-	Kivitel	Összes	É v	Be-	Kivitel	Összes
	hozatal		forgalom		hozatal		forgalom
	millió forintokban				millió forintokban		
1868..	6'36	5'43	11'79	1878..	6'47	12'37	18'84
1869..	6'86	5'10	11'96	1879..	6'94	22'70	29'64
1870..	7'95	5'43	13'38	1880..	7'85	19'36	27'21
1871..	9'06	5'64	14'70	1881..	12'18	22'32	34'50
1872..	11'79	6'97	18'74	1882..	14'83	29'15	43'98
1873..	13'64	6'45	20'09	1883..	21'71	43'01	64'72
1874..	10'50	8'39	18'89	1884..	23'22	44'95	68'17
1875..	8'88	8'68	17'56	1885..	21'88	54'33	76'21
1876..	9'47	10'97	20'44	1886..	21'76	53'86	75'62
1877..	6'52	10'08	16'60	1887..	20'72	54'46	75'18

A Fiuméba hozott árúk értékét azok származási helyének megkülönböztetésével a következő táblázat tünteti fel:

Sorszám	Származási hely	B e h o z a t a l					
		1886-ban		1887-ben		1886-ban	1887-ben
		össze- sen	Ebből idegen lobogók alatt	össze- sen	Ebből idegen lobogók alatt	az összes be- hozatal szá- zalékban	
ezer forintokban							
1	Osztrák kikötők.	5,429	84	6,162	113	24'95	29'74
2	Kelet India.	3,600	3,600	4,065	3,444	16'54	19'62
3	Nagy-Británia	2,529	2,048	3,574	3,199	11'62	17'25
4	Oroszország	2,678	2,214	2,772	2,501	12'31	13'38
5	Brazília	1,814	1,419	960	598	8'33	4'64
6	Törökország	726	22	933	28	3'34	4'50
7	Olaszország.	602	431	802	548	2'77	3'87
8	Észak-Amerika	1,869	1,700	715	715	8'59	3'45
9	Görögország	321	69	425	85	1'47	2'05
10	Magyar kikötők.	232	2	185	1	1'07	0'89
11	Franciaor. atlanti kikötők középten. „	182	58	116	50	0'84	0'56
12	Belgium	1	1	4	4	0'00	0'02
13	Németország »	431	431	4	4	1'98	0'02
14	Malta	1	1	2	—	0'00	0'01
15	Spanyolország	85	85	—	—	0'39	—
16	Japán	798	798	—	—	3'67	—
17	Románia	460	218	—	—	2'11	—
18	Németalföld	4	4	—	—	0'02	—
Összesen. . .		21,762	13,185	20,719	11,290	100'00	100'00

A behozatalban legnagyobb összeggel az osztrák kikötők szerepelnek; nagy, és pedig emelkedő összegekkel szerepel még Kelet-India és Nagy-Británia is, valamint Oroszország. Nagy csökkenést látunk a Braziliából és az Észak-Amerikából behozott áruk értékénél.

A Fiuméből kivitt áruk értéke a rendeltetési hely szerint következőleg oszlott meg:

Sorszám	Származási hely	K i v i t e l					
		1886-ban		1887-ben		1886-ban	1887-ben
		Össze- sen	ebből idegen lobogók alatt	Össze- sen	ebből idegen lobogók alatt	az összes kivi- tel százaléka- ban	
e z e r f o r i n t o k b a n							
1	Nagybritánia	17,643	14,788	16,765	14,422	32'76	30'78
2	Franciaország: Atlanti kikötők	9,877	8,201	8,660	6,059	18'34	15'90
	Középtengeri »	4,190	1,862	5,157	1,188	7'78	9'47
	Összesen	14,067	10,063	13,817	7,247	26'12	25'37
3	Osztrák tengerpart	6,362	79	7,580	133	11'81	13'92
4	Éjszak-Amerika	1,712	1,712	3,885	3,885	3'17	7'12

Sorszám	Származási hely	K i v i t e l					
		1886-ban		1887-ben		1886-ban	1887-ben
		össze- sen	ebből idegen lobogók alatt	össze- sen	ebből idegen lobogók alatt	az összes kivitel százalékában	
		e z e r	f o r i n t o k	b a n			
5	Olaszország	5,084	3,239	3,474	1,921	9'44	6'38
6	Magyar tengerpart.	1,604	21	1,766	4	2'98	3'24
7	Brazília	1,510	34	1,640	60	2'80	3'01
8	Németalföld.	231	231	1,179	970	0'43	2'17
9	Törökország	1,337	110	1,114	45	2'48	2'05
10	Görögország	873	196	679	215	1'62	1'25
11	Belgium	117	117	677	677	0'22	1'24
12	Algier	485	165	668	172	0'90	1'22
13	Spanyolország	677	152	353	14	1'26	0'65
14	Gibraltár	231	154	280	103	0'43	0'51
15	Egyiptom	337	190	270	208	0'63	0'50
16	Oroszország.	539	450	126	123	1'00	0'23
17	Malta	870	162	59	—	1'62	0'11
18	Németország	2	2	40	40	0'00	0'07
19	Románia	73	12	25	—	0'14	0'05
20	Portugália és Afrikában birt. .	1	—	24	—	0'00	0'04
21	Tunis és Tripolisz	92	59	15	—	0'17	0'03
22	Zanzibar	6	—	14	—	0'01	0'03
23	Angol gyarmatok Afrikában . .	2	—	3	—	0'00	0'01
24	Montenegro	1	—	3	2	0'00	0'01
25	Angol gyarmatok Ázsiában . .	1	—	2	—	0'00	0'00
26	Olasz birtokok Afrikában . . .	2	—	2	—	0'00	0'00
27	Németalföldi birt. Ázsiában . .	3	—	—	—	0'01	—
28	Japán	—	—	—	—	—	—
29	Spanyol birtokok Ázsiában . .	—	—	—	—	—	—
30	Francia birtokok »	—	—	—	—	—	—
	Összesen	53,862	31,936	54,460	30,241	100'00	100'00

A kivitel iránya tehát egészen más, mint a behozatalé, a kivitelnél az első helyet Nagy-Británia foglalja el s mindjárt utána Franciaország következik, az osztrák kikötőkbe irányuló kivitel harmadik helyre kerül; Oroszországba a kivitel egészen csekély, Kelet-Indiába pedig jóformán nincs is. 1887-ben az előző évvel szemben tetemesen emelkedett az osztrák kikötőkbe, az Éjszak-Amerikába, a Németalföldre és Belgiumba irányuló kivitel; érzékenyen csökkent ellenben a Nagy-Britanniába, Franciaországba (az atlanti kikötőkbe), az Olasz- és Spanyolországba irányuló.

»Adria« magyar tengeri hajózási részvénytársaság. — Fiume forgalmára s általában a magyar tengeri forgalomra nézve rendkívüli fontossággal bír az egyetlen magyar tengeri hajózási társaság, az »Adria«. A társaságnak sokáig csak 7 gőzőse volt s a saját hajóraj hiányát bérelt hajókkal pótolta; hogy azonban a távol-

ról sem elégséges hajórajt a társaság némileg kiegészíthesse s feladatának minél inkább megfelelhessen, az 1886. XXXI. t.-cikk az államsegélyt 150 ezer forintról a rendes járatok után 250 ezer forintra emelte s ezenkívül a külön járatok után is államsegélyt engedélyezett, mely utóbbi az 1887. üzleti évben 56,979 forintra rúgott. Az idézett törvény értelmében a társaság tartozott hajóraját azonnal hárommal szaporítani, a szerződés tartama alatt (10 év) pedig még kettővel kiegészíteni, hogy saját hajóinak száma 12-re emelkedjék. 1887. végén a társaságnak 10 gőzöse volt 8,847 tonna-tartalommal és 1,394 lóerővel.

A saját hajóraj azonban távolról sem volt képes közvetíteni a társaság egész forgalmát, az 1887. évben is számos idegen hajót kellett bérelni, úgy hogy a társaság által végzett 255 járatot a saját 10 hajón kívül még 49 bérelt idegen hajó teljesítette. Erről s a szállított árukról a következő kimutatás nyújt felvilágosítást:

A gőzhajók neve	A hajók száma	A járatok száma	Szállított árúk					
			Fiume forgalma		Külföldi kikötők egymás közti forgalma		Összes forgalom	
			súly-tonna	köbméter	súly-tonna	köbméter	súly-tonna	köbméter
Az »Adria« gőzösei .	10	89	52,146	8,076	59,477	316	111,623	8,392
Bérelt (charter) gőzösök	13	15	16,548	3,622	—	—	16,548	3,622
Cunard Steamship Co. gőzösök . . .	10	52	18,918	491	—	—	18,918	491
Beiley & Leatham .	7	43	25,766	2,117	—	—	25,766	2,117
Th. Wilson Sons & Co. gőzösök	8	41	10,942	1,711	—	—	10,942	1,711
Freitas	2	4	759	—	—	—	759	—
Anchor Line	9	11	7,565	—	—	—	7,565	—
Összesen	59	255	132,644	16,017	59,477	316	192,121	16,333
1886-ban	65	230	130,124	25,042	37,304	157	167,428	25,199

Az összes forgalom súlytonnában 1887-ben a megelőző évvel szemben emelkedett, a köbméterekben számított forgalom ellenben mecsökkent. Fiume forgalma hanyatlott, hanyatlott pedig a kivitel, mert a behozatal emelkedett, de különösen emelkedett a közbeeső kikötők forgalma. Hanyatlott 1887-ben a Nagy-Britanniába és Franciaországba irányuló kivitel, ellenben az éjszak-afrikai kikötőkbe, különösen Bonába irányuló kivitel, valamint a portugál kikötővel, Oportóval és a németalföldi kikötőkkel Amsterdam és Rotterdammal ujonnan életbeléptetett forgalom kedvezőleg alakult. Emelkedett az éjszak-amerikai forgalom is, melyben a fő kiviteli cikket az

Elhajó- zott áruk	Britt	Francia	Spanyol	Olasz	Belga	Német- alföldi	Görög	Portugál	Brazília	É.-Amer.	Délamer.	Összes
	k i k ö t ő k b e											
Korpa »	562	590	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1,152
Vas »	4	—	—	—	—	—	—	—	—	1,014	—	1,018
Cellulose »	972	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	972
Papír »	387	157	244	—	—	—	—	—	79	—	7	874
Keményít.»	296	219	10	24	—	—	—	—	—	1	—	550
Gyógyfűv.»	234	49	10	—	—	—	—	—	—	152	—	445
Kétszers.»	434	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	434
Gabona hul- ladék tonna	341	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	341
Szesz »	—	—	251	—	—	—	—	—	—	—	—	251
Egyéb áruk	478	346	168	103	—	—	—	—	129	87	—	1,311
Össze- { köbm. sen } tonna	4,961	8,988	448	1,449	160	—	11	—	—	—	—	16,017
	67,921	17,082	1,255	561	3,281	8,538	—	425	7,786	8,102	752	115,703

A Fiuméba bevitt árúkat ellenben a származási hely szerint az alábbi összeállítás tünteti fel:

Sorszám	Behozott áruk	Britt	Kelet-in- diai	Francia	Éjszakam.	Brazíliai	Olasz	Ausztria	Német	Belga	Spanyol	Összes
		k i k ö t ő k b e										
1	Kőszén.	7,944	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7,944
2	Jutaárúk . . .	65	3,104	—	—	—	—	—	—	—	—	3,169
3	Öntött vas. . .	1,875	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1,875
4	Dohány	759	—	—	189	226	—	—	—	—	—	1,174
5	Pamutárúk . .	366	—	—	—	—	—	—	—	—	—	366
6	Gyanta	—	—	365	—	—	—	—	—	—	—	365
7	Olaj	341	—	—	—	—	—	—	—	—	—	341
8	Üres hordók. .	—	—	250	—	—	—	—	—	—	—	252
9	Vasárúk	230	—	—	—	—	—	2	—	—	—	234
10	Szóda	189	—	—	—	—	—	—	—	—	—	189
11	Gépek	28	—	—	68	—	—	—	—	—	—	96
12	Tégla	94	—	—	—	—	—	—	—	—	—	94
13	Bor.	—	—	2	—	—	81	—	—	—	1	84
14	Chlormész . . .	76	—	—	—	—	—	—	—	—	—	76
15	Árpa	71	—	—	—	—	—	—	—	—	—	71
16	Mérleg	59	—	—	—	—	—	—	—	—	—	59
17	Bőrök	57	—	—	—	—	—	—	—	—	—	57
18	Mangánsav . .	56	—	—	—	—	—	—	—	—	—	56
19	Kaolinföld. . .	39	—	—	—	—	—	—	—	4	—	43
20	Kender.	31	—	—	—	—	—	—	—	—	—	31
21	Egyéb áruk . .	334	—	14	—	1	—	4	10	2	—	365
	Összesen. . .	12,614	3,104	631	257	227	81	10	10	6	1	16,941

Osztrák-magyar Lloyd. — Mig az Adria-társaság nyugot felé közvetíti forgalmunkat, a Lloyd-társaság a kelet felé irányuló kereskedelmi forgalom szolgáltatában áll. A társaság székhelye Trieszt ugyan, de már az 1867. XVI. t.-cikk közös vállalatnak ismerte el s biztosította az állami subventióhoz Magyarország hozzájárulását a quota arányában. A vállalattal új hajózási és postaszerződés kötött 1878-ban és ismét 1888-ban, az előbbit az 1878. XXVII., az utóbbit pedig az 1888. XXI. t.-cikk iktatta be. A szerződés értelmében a társaság kötelezte magát, hogy a meghatározott szerződéses járatokat, melyek Triesztből és Fiuméből kiindulva, részint az osztrák-magyar tengerparti, részint és pedig első sorban a keleti közlekedés előmozdítását célozzák, a megállapított államsegély mellett fenn fogja tartani. A segélyezett járatok után az állam mértföldpénzeket biztosított, melyek összege azonban évi 1.300,000 frtot meg nem haladhat.

A Lloyd-társaság hatalmas hajóraj felett rendelkezik; 1887. végén 86 gőzöse volt, 23,130 lóerővel s 128,154 tonna-tartalommal, egy gőzösére tehát átlagosan 269 lóerő és 1,490 tonnatartalom esik, vannak azonban 400, 500 lóerős gőzösei, sőt egy 600 lóerővel bír s ez utóbbi tonna-tartalma 4,071-re rúg. A 86 gőzös első beszerzési költsége 37.59 millió frtot képviselt.

A társaság hajói által befutott utat és az általuk közvetített forgalmat az utóbbi évtizedről a következő kimutatás tünteti fel:

É v	A járatok száma	Megfutott tengeri mértföldek	A s z á l l í t o t t			
			személyek száma	árúk tonnái	csomagok darabszáma	pénzküldemények millió forintokban
1878	1,544	1.424,031	607,109	490,677	54,042	154.75
1879	1,431	1.381,698	355,352	461,402	53,955	131.57
1880	1,441	1.516,201	323,262	465,014	51,038	112.91
1881	1,566	1.610,885	293,568	506,552	48,274	105.09
1882	1,742	1.686,046	364,488	499,836	43,548	125.91
1883	1,649	1.675,560	289,847	538,276	44,294	117.89
1884	1,616	1.653,608	293,312	578,226	46,359	107.93
1885	1,687	1.752,519	380,129	603,736	47,832	108.58
1886	1,526	1.802,756	230,168	592,039	38,362	93.59
1887	1,741	1.826,567	273,058	630,436	46,093	98.51

A járatok száma, a megfutott tengeri mértföldek, valamint a szállított árúk emelkedtek, a szállított pénzküldemények- és személyeknél azonban, valamint a csomagoknál is hanyatlást látunk.

A forgalom a járatok iránya szerint következőleg oszlott meg:

A járatok iránya	A járatok száma	Mégfutott tengeri mértföldök	A szállított			
			személyek száma	árúk tonnái	csomagok darabszáma	pénzküldemények millió forintokban
Lévántében és a Földközi tengeren .	313	622,699	71,765	206,038	14,882	34'01
Az Archipelaguson .	103	31,710	7,587	7,985	413	2'07
A Fekete tengeren és az Aldunán	250	166,298	41,477	114,100	995	7'03
Indiában	27	256,295	11,410	75,903	426	1'04
A Vörös tengeren .	12	35,244	699	4,317	3	0'42
Az adriai tengerpartokon	834	352,834	118,827	90,735	28,540	52'42
Szabadjáratok . . .	202	361,487	21,293	131,358	834	1'52
Összesen	1,741	1,826,567	273,058	630,436	46,093	98'51

Legtöbb személy és pénzküldemény szállított az adriai parti forgalomban, árú ellenben a Levántében és a Földközi tengeren közlekedett járatok alkalmával.

Segélyezett járatok a parti forgalom számára.¹⁾ —

Ujabb időben a kormány a parti forgalom fejlesztésére is különös figyelmet fordít s az azt közvetítő vállalatokat kisebb-nagyobb államszegélyben részesíti. E segélyezett járatok közt legfontosabb a Schwarz Lipót zágrábi vállalkozó által fentartott rendes összeköttetés Fiume és Velencze közt. Ezen járatok által eszközölt kivitel Velenczébe 1886-ban 121 ezer, 1887-ben pedig 96 ezer métermázsára rúgott, a behozatal pedig Fiuméba 1886-ban 3'8 ezer, 1887-ben pedig 5'9 ezer métermázsára; míg tehát a behozatal emelkedett, a kivitel 25 ezer métermázsával fogyott, mely utóbbi sajnos körülmény annak tulajdonítható, hogy 1887-ben a magasabb vám alá vetett buza csekélyebb mennyiségben vitetett Olaszországba.

Kiváló fontossággal bírnak a Sverljuga és Társa fiumei vállalat által Fiume és Dalmácia között fentartott rendes gőzhajójáratok. Kivitetett Fiuméből 1886-ban 55'8 ezer, 1887-ben 77'4 ezer métermázsa árú; behozatott ellenben 1886-ban 7'8 ezer, 1887-ben pedig 9'5 ezer métermázsa különféle árú. A kivitelből 1887-ben 28'3 ezer méterm. Spalatóba, 26'2 ezer Ragúzába, 17'7 ezer Metkovichba, 4'5 ezer Trappanóba, 0'5 ezer Orebichbe, 0'2 ezer Curzolába irányult.

¹⁾ A fiumei kir. tengerészeti hatóság 1887. évi jelentése. Közgazd. Értesítő. 1888. 47. szám.

Megemlítendő a fiumei kikötőt Isztria keleti kikötőivel és Cherso szigetével összekötő vállalat, melynél 1887. jul. 1-je óta a járatok végpontját Póla képezi. A közvetített forgalom 1887-ben 12,064 métermázsára ment, miből a kivitelre 10,083 métermázsra, a behozatalra pedig 1,981 métermázsra esett.

Végre felemlítendő a Krajac és Társa zenggi vállalat által Fiume és a magyar-horvát tengerpart kikötői között fentartott gőzhajózási járatok. A közvetített forgalom következő volt:

Métermázsra		Métermázsra			
Elszállított	1886- ban	1887- ben	Elszállított	1886- ban	1887- ben
Fiuméből	38,699	40,543	Carlopagóból horvát		
Fiumébe	10,184	5,754	kikötőkbe	—	1
Zenggből horvát ki-			Carlopagóból Pagoba	—	17
kötőkbe	2,687	1,954	Pagóból horvát ki-		
Horvát kikötőkből			kötőkbe	—	164
Zengge	462	522	Összesen	52,032	48,955

Nemzetközi hajóforgalom. — A különböző országok hajóforgalmát a következő kimutatás tünteti fel:¹⁾

Sorszám	Az ország neve	Érkezett		Elindult		Együtt	
		1876- ban	1886- ban	1876- ban	1886- ban	1876- ban	1886- ban
		ezer tonnákban					
		V i t o r l á s :					
1	N.-Británia és Írhon	21,707	6,626	21,910	6,812	48,617	13,438
2	Éjszakam. Egy.-Áll.	5,295	5,032	5,421	5,097	10,716	10,129
3	Franciaország . . .	3,384	2,088	3,489	2,177	6,873	4,265
4	Svédország	1,959 ²⁾	1,618	1,989 ²⁾	1,570	3,948 ²⁾	3,188
5	Németország	2,200	1,517	2,293	1,526	4,493	3,043
6	Norvégia	1,420	1,195	1,502	1,248	2,922	2,443
7	Olaszország	1,372	1,044	1,497	1,059	2,869	2,103
8	Európai Oroszország	1,770	746	1,775	749	3,545	1,495
9	Dánia	847	677	840	681	1,687	1,358
10	Németalföld	987	633	1,011	606	1,998	1,239
11	Ausztria	863	609	858	607	1,721	1,216
12	Chili	421	521	425	498	846	1,019
13	Belgium	654	482	640	477	1,294	959
14	Portugália	652	462	666	474	1,318	936
15	Magyarország	125	192	124	191	249	383
16	Japán	101 ²⁾	111	108 ²⁾	114	209 ²⁾	225

¹⁾ Statistical abstract for the principal and other foreign countries in each year from 1876 to 1885—86. London, 1888.

²⁾ 1885-ben.

Sorszám	Az ország neve	Érkezett		Elindult		Együtt	
		1876- ban	1886- ban	1876- ban	1886- ban	1876- ban	1886- ban
		e z e r t o n n á k b a n					
G ő z ö s :							
1	N.-Británia és Irhon	3,360	24,410	3,808	24,993	7,168	49,403
2	Franciaország . . .	5,562	11,021	5,626	11,464	11,188	22,485
3	Éjszakam. Egy.-Áll..	4,421	7,198	4,418	7,316	8,839	14,514
4	Németország	3,385	6,625	3,420	6,652	6,805	13,277
5	Ausztria	3,092	5,308	3,095	5,292	6,187	10,600
6	Olaszország	2,162	5,063	2,323	5,073	4,485	10,136
7	Európai Oroszország	2,633	4,262	2,650	4,248	5,283	8,510
8	Belgium	2,204	3,612	2,183	3,584	4,387	7,196
9	Németalföld	1,703	3,476	1,897	3,456	3,600	6,932
10	Portugália	1,659	3,014	1,676	2,975	3,335	5,989
11	Svédország	1,076 ¹⁾	2,918	1,059 ¹⁾	2,910	2,135 ¹⁾	5,828
12	Dánia	1,065	2,251	988	2,303	2,053	4,554
13	Chili	1,138	1,363	1,268	1,450	2,406	2,813
14	Norvégia	409	1,116	412	1,128	821	2,244
15	Japán	473 ¹⁾	770	469 ¹⁾	783	942 ¹⁾	1,553
16	Magyarország	136	650	137	653	273	1,303
Vitorlás és gőzös együtt :							
1	N.-Británia és Irhon	25,067	31,036	25,718	31,805	50,785	62,841
2	Franciaország . . .	8,946	13,109	9,115	13,641	18,061	26,750
3	Éjszakam. Egy.-Áll.	9,716	12,220	9,839	12,413	19,555	24,643
4	Spanyolország . . .	2,033 ¹⁾	7,469	3,751 ¹⁾	9,613	5,784 ¹⁾	17,082
5	Németország	5,585	8,142	5,713	8,178	11,298	16,320
6	Olaszország	3,534	6,107	3,820	6,132	7,354	12,239
7	Ausztria	3,955	5,917	3,953	5,899	7,908	11,816
8	Európai Oroszország	4,403	5,008	4,425	4,997	8,828	10,005
9	Svédország	3,035 ¹⁾	4,536	3,048 ¹⁾	4,480	6,083 ¹⁾	9,016
10	Belgium	2,858	4,094	2,823	4,061	5,681	8,155
11	Németalföld	2,690	4,109	2,908	4,062	5,598	8,171
12	Portugália	2,311	3,476	2,342	3,449	4,653	6,925
13	Argentini közt. . . .	724	3,515	746	3,153	1,470	6,668
14	Dánia	1,912	2,928	1,828	2,984	3,740	5,912
15	China	1,132	2,563	1,145	2,503	2,277	5,066
16	Norvégia	1,829	2,311	1,914	2,376	3,743	4,687
17	Chili	1,559	1,884	1,693	1,948	3,252	3,832
18	Uruguay	1,116	1,233	1,005	1,305	2,121	2,538
19	Japán	574 ¹⁾	881	577 ¹⁾	897	1,151 ¹⁾	1,778
20	Magyarország	261	842	261	844	522	1,686

Kimutatásunk a kereskedelmi forgalmat közvetítő összes hajók forgalmát felöleli, az üres hajókét épügy mint a rakottakét. Hogy

¹⁾ 1885-ben.

a rakott hajók mily arányban szerepeltek az összes forgalomban, a következő kimutatás állítja szem elé:

Sorszám	Az ország neve	R a k o d v a					
		érkezett		indult		érkezett és indult	
		1876-ban	1886-ban	1876-ban	1886-ban	1876-ban	1886-ban
		s z á z a l é k o k b a n					
1	Éjsz.-Am. Egy.-Áll.	—	85'63	—	93'67	—	89'68
2	Ausztria	76'18	88'46	66'96	84'62	71'57	86'54
3	N.-Brit. és Irhon . .	83'88	79'53	83'64	91'52	83'76	85'60
4	Németország	96'26	94'56	59'97	72'74	77'91	83'63
5	Spanyolország . . .	73'93	¹⁾ 70'22	90'21	¹⁾ 93'63	84'49	¹⁾ 83'40
6	Uruguay	96'86	99'11	89'10	67'51	92'64	82'86
7	Belgium	95'87	91'50	57'53	73'68	76'82	82'62
8	Franciaország . . .	95'23	95'77	61'59	67'18	78'25	81'19
9	Németalföld	97'21	98'54	56'64	62'19	76'13	80'47
10	Magyarország . . .	74'33	68'64	81'99	82'11	78'16	75'39
11	Olaszország	90'83	87'47	74'29	58'32	82'24	72'87
12	Eur. Oroszorsz. . .	58'51	53'99	91'62	87'68	75'10	70'79
13	Norvégia	46'53	58'76	80'67	81'44	63'99	70'26
14	Portugália	56'60	72'04	68'27	75'07	62'48	73'55
15	Svédország	43'95	¹⁾ 50'11	83'14	¹⁾ 75'76	63'59	¹⁾ 62'85
16	Dánia	59'21	52'87	21'06	14'91	40'56	33'71
17	Japán	—	¹⁾ 75'87	—	¹⁾ 5'56	—	¹⁾ 20'95

Általában azt látjuk, hogy az iparos országoknál az érkező hajóknak van nagyobb százaléka megrakodva, a nyers termelő országoknál ellenben az elindult hajóknak. Vannak azonban kivételek, például Nagy-Británia, ennél főleg a roppant köszénkivitel okozza az elindult hajók magas megterhelhetési arányát.

Vége az is különös figyelmet érdemel, hogy az egyes országok kikötőinek hajóforgalmában a saját hajóállománynak mily szerepe jut. Erre nézve az alábbi kimutatás nyújt felvilágosítást:

Sorszám	Az ország neve	Nemzeti lobogó alatt									
		érkezett				elindult				érkezett és elindult	
		1876-ban	1886-ban			1876-ban	1886-ban			1876-ban	1886-ban
		vitorlás és gőzös	vitorlás	gőzös	együtt	vitorlás és gőzös	vitorlás	gőzös	együtt	vitorlás és gőzös	
		s z á z a l é k o k b a n									
1	N.-Brit. és Irh.	65'87	44'52	81'08	73'27	65'83	45'30	81'03	73'38	65'85	73'32
2	Norvégia .	66'65	81'09	45'52	64'34	68'08	82'21	45'21	64'65	67'38	64'50
3	Dánia. . . .	52'82	41'36	59'00	54'92	49'89	41'25	57'23	53'58	51'39	54'25
4	Németország.	36'99	47'26	41'49	42'57	37'77	48'10	41'78	42'96	37'39	42'76
5	Spanyolorsz.	33'55	—	—	1'37'85	37'78	—	—	1'39'76	36'29	38'92

¹⁾ 1885-ben.

Sorszám	Az ország neve	Nemzeti lobogó alatt										
		érkezett					elindult				érkezett és elindult	
		1876-ban	1886-ban			1876-ban	1886-ban			1876-ban	1886-ban	
		vitorlás és gőzös	vitorlás	gőzös	együtt	vitorlás és gőzös	vitorlás	gőzös	együtt	vitorlás és gőzös		
		s z á z a l é k o k b a n										

6	Svédország .	33'48	¹⁾ 37'82	¹⁾ 35'67	¹⁾ 36'44	34'35	¹⁾ 38'22	¹⁾ 36'01	¹⁾ 36'79	33'91	¹⁾ 36'61
7	Franciaország .	31'11	24'57	37'20	35'19	32'38	24'35	38'87	36'55	31'75	35'88
8	Argent. közt.	5'80	—	—	32'86	2'68	—	—	27'02	4'22	30'10
9	Németalföld .	24'68	28'59	30'35	30'08	26'24	27'56	30'41	29'99	25'49	30'03
10	Chili	18'09	2'88	33'46	25'00	16'01	4'02	34'14	26'44	17'00	25'73
11	Olaszország .	36'93	66'76	15'80	24'51	36'10	67'71	15'08	24'17	36'50	24'34
12	Éjszak-Am.-Egyes.-Áll. .	30'14	28'74	18'28	22'58	30'87	28'45	18'53	22'60	30'50	22'59
13	Belgium . .	7'10	0'83	18'60	16'51	7'40	0'84	18'81	16'70	7'25	16'60
14	Japán . . .	15'85	¹⁾ 14'41	¹⁾ 16'23	¹⁾ 16'00	15'08	¹⁾ 14'04	¹⁾ 15'58	¹⁾ 15'38	15'47	¹⁾ 15'69
15	Eur. Oroszor.	9'38	18'36	8'19	9'70	9'85	18'82	7'74	9'41	9'63	9'56
16	Portugália .	8'52	²⁾ 16'27	²⁾ 2'37	²⁾ 4'64	8'07	²⁾ 16'96	²⁾ 2'48	²⁾ 4'95	8'30	²⁾ 4'80
17	China . . .	0'88	—	—	2'96	1'05	—	—	3'43	0'97	3'19
18	Uruguay . .	0'18	—	—	0'16	0'26	—	—	0'08	0'24	0'11

Nevezetesebb kikötők hajóforgalma. — Végül bemutatjuk azon kikötők hajóforgalmát is, melyek a világforgalomban nagyobb fontossággal bírnak. Kimutatásunk a kereskedelmi forgalmat közvetítő hajókat véve alapul, összefoglalva mutatja ki az érkezett és elindult, a vitorlás és gőzhajók tonnatartalmát, de csak a nemzetközi forgalomra terjeszkedik ki, az egyes országok saját parti forgalmát figyelmen kívül hagyja.³⁾

Sorszám.	A kikötő neve	Nemzetközi hajóforgalom				Sorszám	A kikötő neve	Nemzetközi hajóforgalom			
		1876-ban	1885-ben	1886-ban	1887-ben			1876-ban	1885-ben	1886-ban	1887-ben
		ezer tonnákban						ezer tonnákban			
1	London	9,553	12,049	12,027	12,164	14	Trieszt	1,570	2,165	1,932	—
2	New-York . . .	8,719	11,101	10,947	11,867	15	San-Francisco ⁴⁾	1,287	1,844	1,595	1,883
3	Liverpool . . .	8,951	9,995	9,733	9,945	16	Dunkerque . .	1,188	1,823	1,877	1,875
4	Marseille . . .	4,220	6,735	7,141	7,259	17	Brema ⁵⁾ . . .	1,259	1,641	1,746	—
5	Cardiff	3,507	6,950	6,569	7,250	18	Stettin	946	1,509	1,681	—
6	Hamburg	4,306	6,980	7,233	—	19	Piraeus	—	—	—	1,649
7	Newcastle . . .	4,570	5,155	5,074	4,395	20	Cettes	613	1,052	1,271	1,480
8	Havre	3,118	3,885	3,926	4,230	21	Rouen	628	1,253	1,328	1,387
9	Genua	1,716	3,199	3,218	3,832	22	Velenceze . . .	746	1,163	926	1,347
10	Hull	2,805	2,999	2,999	3,351	23	Fiume	317	1,379	1,268	1,320
11	Bordeaux	1,541	2,387	2,475	2,567	24	Savona	156	588	608	1,298
12	Boston ⁴⁾	1,216	2,127	2,203	2,365	25	Nápoly	659	1,283	1,075	1,075
13	Philadelphia ⁴⁾	1,670	1,958	2,050	2,273	26	Calais	837	1,092	1,050	1,039

¹⁾ 1885-ben. — ²⁾ 1882-ben. — ³⁾ Statistical abstract for the United Kingdom from 1873. to 1887. London, 1888. — Statistical abstract of the United States. 1887. Washington, 1888. — Stat. des deutschen Reichs. Stat.

5. Posta és távirda.

Posta. — Az a szép fejlődés, melyet a közgazdasági és kulturális szempontból egyaránt fontos postaintézmény az alkotmányos korszak kezdete óta vett, 1887-ben, a posta és távirda egyesítése folytán, mely a legtöbb kulturállamban már előbb keresztül vitétt, ismét egy nagy lépést tett előre.

A postahivatalok számát az utóbbi husz év alatt a következő kimutatás tünteti fel:

Év	A postahiva- talok összes száma	Ezek közül		Év	A postahiva- talok összes száma	Ezek közül	
		kincstári	mozgó			kincstári	mozgó
		postahivatal				postahivatal	
1868	1,337	29	2	1878	2,024	52	22
1869	1,479	30	6	1879	2,099	61	23
1870	1,523	30	8	1880	2,301	67	27
1871	1,688	37	10	1881	2,386	81	28
1872	1,837	41	10	1882	2,645	106	30
1873	1,926	45	14	1883	3,098	127	44
1874	1,930	46	16	1884	3,468	186	49
1875	1,948	46	18	1885	3,809	235	52
1876	1,959	46	20	1886	4,221	270	58
1877	1,980	46	20	1887	4,356	316	60

Az 1887. évi létszám már az egyesítés utáni állapotot tünteti fel, tehát a posta és távirda hivatalokat együttesen, az összes számban azonban csak 61, postaszolgálattal nem bíró távirdahivatal foglaltatik. Az 1887. évi létszámot egyes nemeik szerint részletezve, volt: kincstári egyesített posta- és távirdahivatal 213, nem egyesített I. és II. osztályú postahivatal 56, nem egyesített távirdahivatal 46; nem kincstári egyesített posta- és távirdahivatal 428, nem egyesített postahivatal 3,321, nem egyesített távirdahivatal 15; szállítóhivatal 216; mozgó postahivatal 60; idegen területen levő postahivatal 1.

A postahivatalok számának nemzetközi áttekintését a következő kimutatás nyújtja¹⁾:

der Seeschiffahrt. 1876, 1885, 1886. — Tableau général du commerce de la France. 1876, 1885—87. — Movimento della navigazione del Regno. 1885, 1887. Roma. — Statistica della navigazione e del commercio marittimo 1876. Trieste, 1878. Commerce de la Grèce 1887. Athènes, 1888. — ⁴⁾ Az év június 30-án végződik. — ⁵⁾ Bremerhaven.

¹⁾ Nachrichten über Industrie, Handel u. Verkehr aus dem statistischen Departement im k. k. Handelsministerium. Statistik des österr. Post- und Telegraphenwesens im Jahre 1876, 1877, 1886. Band XIII, XV, XXXV. Wien. 1877, 1878—79, 1887.

Növszám	Az ország neve	A posta- hivatalok száma	Egy postahivatalra jut		A posta- hivatalok száma	Egy postahivatalra jut	
			☐ km. terület	lakos		☐ km. terület	lakos
		1876 - b a n ¹⁾			1886 - b a n ²⁾		
1	Németország	8,171	66'2	5,229	18,688	28'9	2,507
2	N.-Brit. és Írhon . .	13,447	23'4	2,482	17,691	18'3	2,143
3	Franciaország . . .	5,579	94'7	6,615	6,893	76'7	5,545
4	Olaszország	3,126	94'8	8,883	4,997	57'4	5,944
5	Oroszország	3,571	5,981'5	23,723	4,830	4,614'2	21,240
6	Ausztria	4,115	73'0	5,240	4,347	69'0	5,300
7	Magyarország . . .	1,959	165'4	7,917	4,221	76'3	3,933
8	Svájc	2,792	14'8	985	3,005	13'8	973
9	Spanyolország . . .	2,559	198'1	6,569	³⁾ 2,801	³⁾ 180'1	³⁾ 5,938
10	Svédország	1,980	223'3	2,214	2,148	205'8	2,180
11	Németalföld	1,282	25'6	2,971	1,253	26'3	3,460
12	Norvégia	852	371'7	2,116	1,217	265'4	1,600
13	Portugália	659	140'8	6,662	1,038	88'7	4,536
14	Belgium	567	51'9	9,529	839	35'1	6,976
15	Dánia (Island nélkül)	148	258'4	12,857	710	47'4	2,789
16	Románia	236	513'4	21,496	302	435'1	17,801
17	Finnország	—	—	—	264	1,415'2	8,244
18	Görögország	140	358'6	10,827	226	286'2	8,759
19	Bulgária és K.-Rum.	—	—	—	98	1,019'1	30,438
20	Luxemburg	—	—	—	77	33'6	2,770
21	Bosznia és Hercz. .	—	—	—	76	672'4	17,895
Összesen . . .		51,183	495'1	6,031	75,221	356'4	4,675

A kincstári posta- és távirda hivatalok személyzetének létszáma 1887 végén következő volt:

	Tiszt- viselő	Kezelő	Díjnok	Szolga	Ki- segítő	Összes sze- szolga mélyzet
Igazgatási, számviteli és pénztári szolgálatban	318	—	93	75	7	493
Kezelési szolgálatban:						
egyesített posta és távirdahiva- taloknál	685	165	25	1,019	62	1,956
nemegyesített postahivataloknál	556	3	11	846	15	1,431
mozgó postahivataloknál . . .	177	1	3	239	6	426
nem egyesit. távirdahivataloknál	371	160	5	38	3	577
Összesen	2,107	329	137	2,217	93	4,883

Kezelő és díjnoki minőségben nők is voltak alkalmazva, az előbbiektől 238, az utóbbiakból 5 nő.

¹⁾ Francia-, Olasz- és Spanyolországban 1877-ben.

²⁾ Orosz-, Spanyol- és Finnországban 1885-ben.

³⁾ Reseña geográfica y estadística de España. Madrid. 1888.

A nem kincstári postahivataloknál volt 2,534 férfi és 1,239 nő postamester, 312 férfi és 283 nő posta és távirdakiadó, 216 postaszállító, 2,491 postalegény és 1,240 gyalog postaküldőncz.

A postahivatali személyzet létszámát a különböző álla mokban az alábbi összeállítás mutatja:

Sorszám	Az ország neve	A postai személyzet összes száma		Sorszám	Az ország neve	A postai személyzet összes száma	
		1876-ban ¹⁾	1886-ban ²⁾			1876-ban	1886-ban ²⁾
1	N.-Brit. és Irhon	33,370	^{a)} 101,901	14	Dánia (Izland nélkül)	470	3,772
2	Németország . . .	58,663	^{a)} 97,863	15	Norvégia	1,255	1,759
3	Franciaország . . .	32,475	^{a)} 55,491	16	Románia	^{a)} 1,081	^{a)} 1,489
4	Ausztria	12,976	^{a)} 21,389	17	Bulgária és K. Rumélia	—	^{a)} 1,011
5	Olaszország	12,320	20,978	18	Görögország . . .	481	357
6	Oroszország	13,503	^{a)} 16,880	19	Luxemburg	—	354
7	Magyarország . . .	4,216	8,101	20	Bosznia és Herzegovina	—	342
8	Spanyolország . . .	7,379	7,112	21	Finnország	—	331
9	Svájc	5,476	6,308		Összesen	195,306	363,896
10	Németalföld	3,375	5,083				
11	Belgium	3,454	5,050				
12	Svédország	3,580	4,409				
13	Portugália	1,232	^{a)} 3,916				

Összehasonlítást tenni az 1876. és 1886. évi adatok közt nem igen lehet, minthogy az utóbbiakban, a mint a jegyzet is mutatja, több országnál a posta és távirda személyzet össze van foglalva.

A postajáratok száma 1887-ben 3,920-ra rúgott, miből 3,765 ugyanazon kerületben kezdődött és végződött, 111 más kerületbe, 38 osztrák területre, 6 pedig külföldre ment át.

Az üzleti kilométerek számának emelkedését a következő összeállítás mutatja:

É v	Ü z l e t i k i l o m é t e r e k					
	postautakon		vasutakon		folyókon	
	összesen	%	összesen	%	összesen	%
1873 . . .	17.430,000	62'12	9.571,807	34'12	1.055,763	3'76
1874 . . .	17.822,744	62'98	9.408,132	33'25	1.067,829	3'77
1875 . . .	17.619,192	62'33	9.582,920	33'90	1.066,998	3'77
1876 . . .	20.217,784	65'11	9.768,556	31'46	1.066,998	3'43
1877 . . .	17.997,546	61'94	9.994,069	34'39	1.066,998	3'67
átlag 1873—77	18.217,453	62'93	9.665,097	33'39	1.064,917	3'68

¹⁾ Francia-, Olasz- és Spanyolországban 1877-ben.

²⁾ Orosz- és Finnországban 1886. helyett 1885-ben, Spanyolországban 1883-ban.

^{a)} Posta- és távirdaszemélyzet.

É v	Ü z l e t i k i l o m é t e r e k					
	postautakon		vasutakon		folyókon	
	összesen	%	összesen	%	összesen	%
1878 . . .	18.833,564	60'89	11.031,882	35'66	1.066,998	3'45
1879 . . .	19.133,608	60'87	11.230,561	35'73	1.066,998	3'40
1880 . . .	19.572,730	59'05	12.504,957	37'73	1.066,998	3'22
1881 . . .	20.481,600	59'16	13.070,117	37'76	1.066,998	3'08
1882 . . .	22.248,276	60'81	13.846,630	37'85	489,780	1'34
átlag 1878—82	20.053.956	60'15	12.336.829	37'00	951,554	2'85
1883 . . .	23.621,514	61'56	14.550,297	37'92	201,960	0'52
1884 . . .	22.763,466	55'90	17.486,584	42'94	470,772	1'16
1885 . . .	24.102,894	57'13	17.657,252	41'85	429,732	1'02
1886 . . .	24.602,054	57'82	17.536,777	41'21	412,452	0'97
1887 . . .	24.207,237	56'74	18.034.878	42'27	422,172	0'99
átlag 1883—87	23.859,433	57'77	17.053,157	41.29	387,718	0'94

Különösen nagy az emelkedés a vasutakon befutott üzleti kilométereknél, mi a postaszállításra nézve annyira fontos gyorsaság és pontosság szempontjában rendkívül nagy jelentőséggel bír. A folyókon megtett üzleti kilométereken kívül, a tengeren (az osztrák-magyar Lloyd hajóival) a m. kir. posta 1887-ben 238,922 tengeri mértföldet tett meg.

A levélpostai küldemények számát az utóbbi 20 évről a következő kimutatás tünteti fel:

Év	Levél, levelezőlap stb.		Hirlap	Év	Levél, levelezőlap stb.		Hirlap
	összesen	ebből por- tómentes levelezés			összesen	ebből por- tómentes levelezés	
millió darab				millió darab			
1868	32'20	5'80	13'00	1878	88'94	15'14	34'74
1869	38'20	6'79	13'50	1879	95'39	15'98	34'56
1870	41'50	6'55	15'50	1880	98'72	16'87	36'02
1871	51'20	7'08	22'30	1881	112'96	19'15	37'53
1872	59'60	8'32	23'20	1882	135'45	17'75	41'31
1873	64'30	10'13	23'50	1883	143'07	18'73	43'12
1874	67'35	11'03	31'20	1884	155'57	19'88	45'99
1875	68'41	12'10	25'55	1885	162'48	20'93	47'08
1876	78'76	13'40	28'88	1886	173'17	21'75	50'53
1877	82'28	13'49	32'04	1887	216'53	25'49	52'20

E számok a levélpostai forgalom óriási emelkedéséről tanuskodnak, mely a tárgyalat két évtized alatt megszakítás nélkül tartott.

A levélpostai küldeményeket különböző neveik szerint 1887. évről a következő kimutatás részletezi:

A levélpostai küldemények megnevezése	A magyar királyi postaterületén				Atmenő forgalom		
	f e l a d a t o t t			kézbe- sített külföld- ről	Ausz- triából	egyéb kül- földről	össze- sen
	belföld	külföld	összesen				
	r é s z é r e						
e z e r d a r a b o k b a n							
Közönséges portóköteles :							
levél bérmentve	48,789	27,319	76,108	17,977	1,720	914	2,634
levél bérmentetlen	707	395	1,102	185	31	32	63
egyszerű levelezőlap	19,253	9,047	28,300	6,720	309	154	463
válaszos »	479	181	660	194	9	8	17
nyomtatvány	8,188	4,551	12,739	4,551	113	94	207
hírlap	40,966	5,066	46,032	5,616	413	134	547
üzleti papír	—	11	11	27	2	1	3
árúmintá	1,270	832	2,102	751	49	38	87
Közönséges portomentes :							
levél	19,884	1,417	21,301	1,124	65	43	108
egyéb levélpostai küldemény	745	68	813	56	8	2	10
Összesen	140,281	48,887	189,168	37,201	2,719	1,420	4,139
Ajánlott :							
portomentes levélpostai kül- demény	1,595	223	1,818	216	26	21	47
postai megbízás	72	28	100	69	1	4	5
magán levél	5,563	1,781	7,344	1,401	126	112	238
egyéb levélpostai küldemé- nyek	146	68	214	51	5	6	11
Összesen	7,376	2,100	9,476	1,737	158	143	301
Mindössze	147,657	50,987	198,644	38,938	2,877	1,563	4,440
Express levélpostai külde- mények	123	36	159	23	1	1	2
Térti vevény	64	26	90	24	3	3	6
Hírlapelőfizető	110	—	110	22	—	—	—
Tudakozvány	101	23	124	18	2	1	3

A főbb irányokat, melyekben a levélpostai szállítás halad, már e kimutatásban is megjelöltük, bővebb felvilágosítást a következő táblázat nyújt, mely a nemzetközi forgalmat az egyes országok szerint részletezve is feltünteti:

Sorszám	A származási, illetőleg rendeltetési hely	A magyar királyi posta területén					
		feladatot			kézbesítettett		
		közönséges	ajánlott	összes	közönséges	ajánlott	összes
		levélpostai küldemény darabokban					
		1. Európa:					
1	Magyarország	140.280,380	7.376,100	147.656,480	140.280,380	7.376,100	147.656,480
2	Ausztria	40.322,640	1.597,740	41.920,380	30.890,520	1.443,760	32.334,280
3	Németország és Helgoland	2.757,640	129,220	2.886,860	2.445,140	82,700	2.527,840
4	Bosznia	1.506,320	88,920	1.595,240	950,260	69,240	1.019,500
5	Románia	876,040	53,280	929,320	616,680	35,660	652,340

A származási, illetőleg rendeltetési hely		A magyar királyi posta területén					
		feladatot			kézbesített		
		közönséges	ajánlott	összes	közönséges	ajánlott	összes
		levélpostai küldemény darabokban					
6	Szerbia	650,480	41,640	692,120	286,280	19,600	305,880
7	Franciaország és Monaco	457,220	32,560	489,780	404,400	11,720	416,120
8	Olaszország és San Marino	406,600	27,720	434,320	314,340	15,700	330,040
9	Nagy-Británia	334,740	20,700	355,440	189,040	7,860	196,900
0	Svájc	270,400	16,780	287,180	138,240	5,260	143,500
1	Oroszország (európai) . .	152,580	11,160	163,740	102,060	6,680	108,740
2	Belgium	140,280	11,120	151,400	67,920	3,460	71,380
3	Bulgária	115,960	10,520	126,480	63,100	4,780	67,880
4	Németalföld	92,920	4,700	97,620	74,040	2,080	76,120
5	Törökország (európai) . .	53,900	4,080	57,980	13,440	1,220	14,660
6	Dánia (Island és Farrói sziget)	37,300	2,960	40,260	9,060	820	9,880
7	Görögország és az ióni szigetek	28,880	2,640	31,520	8,380	380	8,760
8	Spanyolország, Andora- balear és canári szig. .	22,760	1,420	24,180	8,860	580	9,440
9	Luxemburg	20,660	1,460	22,120	21,640	840	22,480
0	Svédország	20,480	2,600	23,080	4,800	100	4,900
1	Montenegro	17,280	1,000	18,280	8,700	800	9,500
2	Norvégia	15,380	1,260	16,640	4,420	60	4,480
3	Portugália, Madeira és Azórok	9,580	3,960	13,540	3,240	120	3,360
4	Malta és Gibraltár . . .	1,900	160	2,060	2,480	—	2,480
	Összesen	188.592,320	9.443,700	198.036,020	176.907,420	9.089,520	185.996,940
II. Ázsia :							
5	Britt-India	1,840	160	2,000	740	—	740
6	Ázsiai Oroszország . . .	1,660	220	1,880	1,400	40	1,440
7	China	920	80	1,000	480	—	480
8	Perzsia	760	120	880	200	80	280
9	Japán	380	40	420	240	—	240
0	Egyéb Ázsia	4,780	600	5,380	1,620	400	2,020
	Összesen	10,340	1,220	11,560	4,680	520	5,200
III. Afrika :							
1	Egyiptom	13,780	1,760	15,540	10,300	360	10,660
2	Afrika, angol birtok és Zanzibár	2,580	160	2,740	1,020	—	1,020
3	Algír és Tunis	2,480	—	2,480	600	20	620
4	Egyéb Afrika	980	80	1,060	520	20	540
	Összesen	19,820	2,000	21,820	12,440	400	12,840
IV. Amerika :							
5	Éjszakamerikai Egyesült- Államok	501,020	25,880	526,900	518,520	20,460	538,980
6	Amerikai britt gyarmatok	6,660	520	7,180	2,980	120	3,100
7	Brazília	5,220	500	5,720	2,460	180	2,640
8	Canada	1,960	180	2,140	800	—	800
9	Egyéb Amerika	26,800	1,660	28,460	30,740	1,840	32,580
	Összesen	541,660	28,740	570,400	555,500	22,600	578,100
V. Ausztrália és Oceánia :							
0	—	3,540	460	4,000	860	—	860
	Mindössze	189.167,680	9.476,120	198.643,800	177.480,900	9.113,040	186.593,940

A belforgalom után természetesen az Ausztriával való forgalmunk a legnagyobb, s itt nagyon érdekes, hogy 9'59 millió darab-
bal több adatik fel magyar postaterületen Ausztriában lakó czimzet-
tek számára, mint megfordítva.

Kulturális szempontból nagyon fontos a hírlapok formája, s a belforgalom mellett különösen az is, hogy a külföldi államokból mennyi hírlap jön hozzánk, s mennyi megy tőlünk oda. A magyar postaterületen a hírlapok belforgalma 1887-ben 40.966,180 darabra rúgott, míg a külforgalom az egyes országokkal következőleg alakult:

Az ország neve	Magyar postaterületen		Az ország neve	Magyar postaterületen	
	feladott	kézbesített		feladott	kézbesített
	hírlapok darabszáma			hírlapok darabszáma	
Ausztria	4.292,680	4.926,880	Szerbia	82,260	42,600
Németorsz. és Helgoland	157,600	313,240	É.-Am. Egy.-Áll.	2,780	28,280
Franciaország és Monaco	7,020	67,120	Nagy-Británia	3,040	27,240
Bosznia (megszáll. tartom.)	292,680	55,760	Oroszorsz. (európ.)	23,980	19,290
Románia	127,360	52,600	Németalföld	440	9,020
Olaszország és San Marino	14,520	47,660	Svájc	9,140	7,360
			Montenegro	9,820	5,480
			Belgium	1,200	5,160
			Bulgária	17,720	2,520
			Törökorsz. (európ.)	14,860	1,520

Legtöbb hírlap Ausztriából érkezik hozzánk, de sok is megy oda tőlünk, s az érkezettek száma csak 634 ezerrel múlja felül az Ausztriába küldöttek számát, mi a több mint 9 millió darabra menő forgalom mellett soknak nem mondható. Ausztria után Németországgal van legnagyobb hírlapforgalmunk, s itt már az érkezettek száma kétszer annyi, mint az elküldötteké. Sokkal több hírlap megy tőlünk, mint a mennyi onnan jön, a Balkán államokba, Bosznia és Hercegovinába, Romániába, Szerbiába, Bulgáriába és Törökországba, sőt Montenegróba is jóval több.

A levélpósta küldemények forgalmát a különböző országokban a következő táblázat állítja szem elé:

Sorszám	Az ország neve	Levelek és level. lapok	Árúminták, nyomtatványok, stb.	Hírlapok	Együtt	100 lakosra jutott				
		ezer darabokban, 1886-ban ¹⁾					levél	hírlap	levél	hírlap
							d a r a b			
							1876-ban ²⁾		1886-ban ¹⁾	
1	N.-Brit. és Irh.	1,650,780	368,900	151,200	2.170,880	³⁾ 3,340	³⁾ 900	4,480	410	
2	Németbirodal.	1.140,599	265,806	539,615	1.946,020	1,601	951	2,434	1,152	
3	Franciaország	692.321	406,644	392,586	1.491,551	1,270	560	1,811	1,027	

¹⁾ Orosz- és Finnországban 1885-ben, Spanyolországban 1883-ban.

²⁾ Francia-, Olasz- és Spanyolországban 1877-ben.

³⁾ Az áruminták a levelek közé, a könyvesomagok a hírlapok közé vannak számítva.

Az ország neve	Levelek és level lapok	Arúminták, nyomtatvá- nyok, stb.	Hírlapok	Együtt	100 lakosra jutott			
					ezer darabokban, 1886-ban ¹⁾			
					levél	hírlap	levél	hírlap
					d a r a b			
					1876-ban ²⁾		1886-ban ¹⁾	
4 Ausztria	408,475	56,337	90,113	554,925	1,070	270	1,773	391
5 Olaszország . .	223,749	³⁾ 193,436	³⁾ —	417,185	620	300	753 ³⁾	—
6 Belgium	131,437	58,843	94,394	284,674	1,310	1,280	2,246	1,613
7 Oroszország . .	159,309	17,504	102,516	279,329	100	60	155	100
8 Magyarország . .	127,640	16,746	50,531	194,917	450	190	769	304
9 Svájc	95,722	29,295	63,774	188,791	2,410	1,780	3,274	2,181
0 Németalföld . .	90,582 ³⁾	81,119 ³⁾	—	171,701	1,560	740	2,089 ³⁾	—
1 Spanyolország .	107,823 ³⁾	3,248 ³⁾	—	111,071	470	—	529 ³⁾	—
2 Svédország . .	54,545	4,736	39,664	98,945	670	530	1,165	847
3 Dánia (Island nélkül	39,395	3,382	42,574	85,351	1,180	1,160	1,989	2,150
4 Norvégia	19,504	3,154	20,718	43,376	620	490	1,002	1,064
5 Portugália . . .	21,605	3,244	13,467	38,316	30 ³⁾	—	459	286
6 Románia	11,253 ³⁾	5,294 ³⁾	—	16,547	50 ³⁾	—	209 ³⁾	—
7 Görögország . .	6,870	600	6,430	13,900	200	—	347	325
8 Finnország . . .	4,978	711	5,097	10,786	—	—	229	234
9 Lux- mburg . . .	4,312	1,974	1,555	7,841	—	—	2,022	729
0 Bosznia és Her- cegovina . . .	4,715	162	726	5,603	—	—	347	53
1 Bulgária és K.- Rumélia . . .	3,145	165	1,567	4,877	—	—	105	53
Összesen	4.998,759	1.521,300	1 616,527	8.136,586	1,031	432	1.422	460

A kocsipostai küldemények húsz évi forgalmát a magyar postaterületen a következő kimutatás tünteti fel:

É v	Kocsipostai küldemények			É v	Kocsipostai küldemények		
	darab- száma	súlya	értéke		darab- száma	súlya	értéke
	m i l l i ó				m i l l i ó		
	darab	kilo- gramm	forint		darab	kilo- gramm	forint
1868 . .	4'66	4'32	705'00	1878 . .	7'64	12'88	1,048'14
1869. . .	4'90	4'36	858'00	1879 . .	8'92	15'95	1,250'49
1870. . .	5'86	6'01	1,127'00	1880 . .	9'12	18'31	1,508'54
1871. . .	7'42	7'65	1,278'96	1881 . .	10'51	22'35	1,429'46
1872. . .	7'15	7'34	1,460'39	1882 . .	11'69	33'11	1,663'57
1873. . .	6'56	7'57	1,224'66	1883 . .	11'95	32'79	1,569'98
1874. . .	6'52	8'33	1,037'40	1884 . .	12'19	37'94	1,697'47
1875. . .	6'32	7'66	705'62	1885 . .	11'76	34'38	1,886'00
1876. . .	5'88	8'65	750'20	1886 . .	11'20	32'65	1,501'91
1877. . .	6'50	10'02	838'70	1887 . .	11'46	35'10	1,996'69

¹⁾ Orosz- és Finnországban 1885-ben, Spanyolországban 1883-ban.

²⁾ Francia-, Olasz- és Spanyolországban 1877-ben.

³⁾ A hírlapok az arúminták és nyomtatványokhoz vannak számítva.

Az itt közölt számok a kocsipostai küldemények összes forgalmát tüntetik fel, az árucsomagokat ép úgy mint az értékküldeményeket. A küldeményeket neveik szerint, a forgalom irányának megjelölésével, az alábbi táblázat részletezi:

A kocsipostai küldemények megnevezése	A magyar királyi póstaterületen			Átmenő forgalom			
	feladott		összesen	kézbe- sített külföld- ről	Ausz- triából	egyéb külföld- ről	összesen
	belföld	külföld					
Portoköteles küldemények.							
Bérmentes árucsomagok:							
a) értéknnyilvánítás nélkül							
ezer darab	1,048	471	1,519	1,222	21	51	7
ezer kilogramm	3,968	1,996	5,964	5,149	87	168	25
b) értéknnyilvánítással							
ezer darab	1,165	374	1,539	350	11	16	2
ezer kilogramm	3,698	1,526	5,224	1,343	57	56	11
ezer forint	15,568	13,356	28,924	9,500	569	2,079	2,608
Bérmentes pénzes küldemények:							
a) csomag 250 grammon felül							
ezer darab	27	13	40	8	3	5	1
ezer kilogramm	47	63	110	18	6	13	1
összérték ezer forintokban	19,913	76,304	96,217	21,240	11,515	20,267	31,78
b) levél 250 grammig							
ezer darab	1,053	206	1,259	222	7	25	3
összérték ezer forintokban	344,950	114,098	459,048	76,366	3,037	8,188	11,22
Bérmentetlen árucsomagok:							
a) értéknnyilvánítás nélkül							
ezer darab	971	180	1,151	1,109	9	11	2
ezer kilogramm	3,865	749	4,614	4,751	52	49	10
b) értéknnyilvánítással							
ezer darab	1,154	199	1,353	553	9	7	1
ezer kilogramm	4,123	801	4,924	2,212	42	31	7
ezer forint	23,850	16,855	40,705	16,098	777	794	1,57
Bérmentetlen pénzes küldemény:							
a) csomag 250 grammon felül							
ezer darab	22	8	30	8	2	3	1
ezer kilogramm	41	18	59	15	12	23	3
összérték ezer forintokban	52,447	18,428	70,875	29,557	12,692	5,050	17,74
b) levél 250 grammig							
ezer darab	527	192	719	176	4	5	3
összérték ezer forintokban	251,208	98,490	349,698	129,711	2,037	1,750	3,78
Portomentes küldemények:							
Árucsomagok:							
a) értéknnyilvánítás nélkül							
ezer darab	423	13	436	15	1	0.5	1
ezer kilogramm	1,927	56	1,983	55	5	1	1
b) értéknnyilvánítással és pénzes							
ezer darab	63	12	75	4	1	0.2	1
ezer kilogramm	462	585	1,047	40	2	0.3	2
összérték ezer forintokban	191,519	291,463	482,982	75,874	12	10	2
Pénzes levelek 250 grammig.							
ezer darab	760	23	783	24	1	2	1
ezer forint	387,204	5,872	393,076	6,809	75	116	19
Összes székérpostai							
küldemények { ezer darab	7,213	1,691	8,904	3,701	69	125.7	194.7
" kilogr	18,131	5,794	23,925	13,583	263	341.3	604.3
" forint	1 286,659	634,866	1 921,525	365,155	30,714	38,254	68,968

Végre, a mint a levélpóstai küldeményeknél tettük, a forgalmat még az egyes országok szerint részletezve is bemutatjuk:

A rendeltetési, illetőleg, származási hely megnevezése		Magyarországban 1887-ben					
		feladatott			kézbesített		
		kocsipostai küldemény					
		darab	kilogr.	forint	darab	kilogr.	forint
I. Európa :							
1	Magyarország	7.212,880	18.131,280	1,286.659,360	7.212,880	18.131,280	1,286.659,360
2	Ausztria	1.425,080	4.817,640	545.861,180	3.270,900	12.211,380	331.062,880
3	Németország (Helgoland)	166,120	669,600	49.692,680	309,980	1.197,820	19.879,700
4	Bosznia	47,200	154,040	21.429,540	28,900	51,060	3.198,100
5	Románia	8,420	18,380	9.173,600	36,280	4,960	3.486,880
6	Szerbia	11,460	29,500	4.084,740	12,580	9,600	3.425,100
7	Franciaország (Monacoval)	8,000	24,300	1.196,060	14,760	43,540	1.271,020
8	Olaszország (San Marino)	6,520	21,020	934,500	4,900	11,980	357,440
9	Oroszország	2,100	4,460	817,500	5,500	1,600	696,200
0	Svájc	8,600	28,220	712,100	9,020	26,840	752,380
1	Bulgária	1,380	3,840	382,880	1,660	1,020	778,200
2	Nagy-Britannia	1,740	6,720	40,640	3,080	13,660	48,020
3	Törökország	580	1,220	28,580	300	1,620	49,600
4	Belgium	2,020	8,360	17,800	1,720	4,440	104,920
5	Skandinávia	620	2,720	1,020	160	360	4,360
6	Pirenei félsziget	180	520	—	—	—	—
7	Görögország	20	60	—	20	100	—
8	Egyéb Európa	580	1,400	455,960	120	360	1,100
	Együtt	8.903,500	23.923,280	1,921.488,140	10.912,760	31.711,620	1,651.775,260
II. Ázsia :							
9	Britt-India	—	—	—	—	—	—
0	Egyéb Ázsia	20	—	2,960	20	80	—
	Együtt	20	—	2,960	20	80	—
III. Afrika :							
1	Egyiptom	180	680	11,220	1,060	2,380	2,480
2	Többi Afrika	—	—	—	20	60	—
	Együtt	180	680	11,220	1,080	2,440	2,480
IV. Amerika :							
3	Északam. Egy.-Allamok	220	860	22,280	440	420	36,820
4	Egyéb Amerika	40	60	400	—	—	—
	Együtt	260	920	22,680	440	420	36,820
	Összesen	8.903,960	23.924,880	1,921.525,000	10.914,300	31.714,560	1,651.414,560

A pénzküldés legkényelmesebb s legolcsóbb módját, a postautalványok forgalmát, az alábbi kimutatás tünteti fel, mely azonban a postautalványokon kívül az utánvételek forgalmát is magában foglalja, minthogy az, az együttes elszámolás folytán, 1883 óta külön ki nem mutatható:

Év	A bel-földi	Az Ausztriával való	A külfölddel való	Az összes	Év	A bel-földi	Az Ausztriával való	A külfölddel való	Az összes
postautalványi és utánvételi forgalom millió forintokban					postautalványi és utánvételi forgalom millió forintokban				
1868 . .	3'55	4'44	—	7'99	1873 . .	34'82	46'97	—	81'29
1869 . .	5'54	6'03	—	11'57	1874 . .	35'80	46'68	—	81'98
1870 . .	12'59	15'02	—	27'61	1875 . .	37'59	52'82	0'56	90'97
1871 . .	23'52	28'38	—	51'90	1876 . .	42'14	59'69	0'94	102'77
1872 . .	31'55	40'33	—	71'88	1877 . .	49'44	64'78	0'91	115'13
Átl. 1868—72	15'35	18'84	—	34'19	Átl. 1873—77	39'76	54'19	0'48	94'43

Év	A bel- földi	Az Ausz- triával való	A kül- földdel való	Az ösz- szes	Év	A bel- földi	Az Ausz- triával való	A kül- földdel való	Az ösz- szes
	postautalványi és utánvételi forgalom millió forintokban					postautalványi és utánvételi for- galm millió forintokban			
1878 . .	55'98	65'02	1'21	122'21	1883 . .	99'34	87'43	5'92	192'69
1879 . .	55'78	58'41	1'64	115'83	1884 . .	113'15	96'79	6'16	216'10
1880 . .	64'61	63'68	2'95	131'24	1885 . .	128'00	104'10	6'34	238'44
1881 . .	74'43	71'37	3'88	149'68	1886 . .	144'61	114'25	5'35	264'21
1882 . .	84'71	77'62	5'74	168'07	1887 . .	158'81	121'08	5'73	285'62
átl. 1878—82	67'10	67'22	3'08	137'40	átl. 1883—87	128'78	104'72	5'90	239'41

Kimutatásunk csaknem állandó nagymérvű emelkedésről tanuskodik. Érdekes, hogy míg egészen a hetvenes évek végéig az Ausztriával való forgalom meghaladta a belforgalmat, utjabban a belforgalom tetemesen túlszárnyalja az Ausztriával való forgalmat. Még érdekesebb, a mi Ausztriával való gazdasági és társadalmi érintkezésünkben önként folyik, hogy Magyarországon sokkal nagyobb összeg utalványoztatik Ausztria számára, mint megfordítva. 1887-ben Magyarországon befizettetett s Ausztriában kifizettetett 94'37 millió frt., míg az Ausztriában befizetett s Magyarországon kifizetett utalványok összege csak 26'71 millió forintot tett.

A néhány év óta életbeléptetett postai megbízások forgalmát az utóbbi 3 évről a következő számok mutatják:

		Érkezett		Kiváltatott	
		drb.	érték frt.	drb.	érték frt.
A belföldről	(1885)	48,300	1.211,229	26,455	585,397
»	(1886)	44,662	1.106,037	23,795	526,866
»	(1887)	47,822	1.880,325	25,376	643,417
Ausztriából	(1885)	59,857	2.255,841	31,103	1.122,288
»	(1886)	59,305	2.216,816	29,188	1.099,407
»	(1887)	65,497	2.529,583	31,827	1.322,984
Külföldről	(1885)	9,617	440,892	5,508	247,222
»	(1886)	9,899	454,617	5,543	251,991
»	(1887)	10,375	476,331	5,830	266,866
Összesen	(1885)	117,774	3.907,962	63,066	1.954,907
»	(1886)	113,866	3.777,470	58,526	1.878,264
»	(1887)	123,694	4.288,340	63,038	2.233,268

A külföldi postai megbízási forgalom eleinte csak Németországgal volt berendezve, 1886. évi május 1-től a lissaboni postacongressus idevágó és az 1886. XIII. t.-czikk által jóváhagyott határozatai alapján ezen forgalom még Belgiummal, Egyiptommal, Franciaországgal (Algir és Tunis), Luxemburggal, Olaszországgal, Romániával és Svájczzal is berendeztetett.

Bár a posta mint fontos közgazdasági és kulturális tényező nem fiscális szempontból kezeltetik, jövedelmezősége még sem lehet

közünyös. A magyar kir. posta pénzügyi eredményét az utóbbi húsz évről a következő számok mutatják:

É v	Be- vétel	Ki- adás	Üzleti fölös- leg, vagy hiány (—)	É v	Be- vétel	Ki- adás	Üzleti fölös- leg, vagy hiány (—)
	millió forintokban				millió forintokban		
1868 . .	3'36	3'55	(—) 0'19	1878 . .	5'87	4'82	1'05
1869 . .	3'65	3'50	0'15	1879 . .	6'10	5'02	1'08
1870 . .	4'02	4'01	0'01	1880 . .	6'36	5'25	1'11
1871 . .	4'66	4'56	0'10	1881 . .	6'81	5'42	1'39
1872 . .	4'89	4'70	0'19	1882 . .	7'36	5'74	1'62
1873 . .	5'00	4'75	0'25	1883 . .	7'91	6'05	1'86
1874 . .	4'98	4'63	0'35	1884 . .	8'44	6'59	1'85
1875 . .	5'23	4'69	0'54	1885 . .	8'80	7'21	1'59
1876 . .	5'34	4'60	0'74	1886 . .	9'07	7'35	1'72
1877 . .	5'59	4'66	0'93	1887 . .	9'37	7'40	1'97

A mint postaintézetünk az első szervezés nehézségein túlesett, azóta évről-évre jelentékeny üzleti fölösleget képes felmutatni; daczára, hogy a postaszállítás tetemesen olcsóbbá tétetett, s az ország területe a postahivatalok egész sűrű hálózatával vonatot be

A különböző országokban a posta bevételeit és kiadásait a következő táblázat tünteti fel:

Sorszám	Az ország neve	Bevétel	Kiadás	Üzleti fö- lösleg, vagy hiány (—)	Bevétel	Kiadás	Üzleti fö- lösleg, vagy hiány (—)
		e z e r f o r i n t o k b a n					
		1876-ban ¹⁾			1886-ban ²⁾		
1	Németbirodalom . .	65,096	60,825	4,271	³⁾ 101,173	³⁾ 87,538	13,635
2	N.-Brit. és Irhon . .	60,411	38,240	22,171	88,288	61,707	26,581
3	Franciaország . . .	47,807	29,049	18,758	55,834	⁴⁾ 54,227	1,607
4	Oroszország	18,121	22,886	— 4,765	26,445	38,472	— 12,027
5	Ausztria	14,742	14,991	— 249	³⁾ 26,367	³⁾ 22,619	3,748
6	Olaszország	10,095	8,891	1,204	16,045	13,628	2,417
7	Magyarország . . .	5,344	4,604	740	9,074	7,353	1,721
8	Svájc	5,938	5,898	43	8,044	7,411	633
9	Spanyolország . . .	3,252	2,800	452	6,357	2,994	3,363
10	Belgium	3,803	2,355	1,448	5,923	3,557	2,366
11	Németalföld	2,988	2,055	933	4,711	3,862	1,149
12	Svédország	2,448	2,830	— 382	3,470	3,355	115
13	Dánia (Island nélk.)	2,093	2,053	40	2,580	2,489	91

¹⁾ Francia-, Olasz- és Spanyolországban 1877-ben. — ²⁾ Orosz- és Finnországban 1885-ben, Spanyolországban 1883-ban. — ³⁾ Ezen országokban 1886-ban a távirda bevételei és költségei is be vannak számítva. — ⁴⁾ A távirdára fordított kiadásokat is beleértve.

Sorszám	Az ország neve	Bevétel	Kiadás	Üzleti fő- lősleg, vagy hiány (—)	Bevétel	Kiadás	Üzleti fő- lősleg, vagy hiány (—)
		e z e r f o r i n t o k b a n					
		1876-ban			1886-ban ¹⁾		
14	Portugália	1,207	781	426	1,702	²⁾ 1,810	— 108
15	Norvégia	796	850	— 54	1,255	1,283	— 28
16	Románia	624 ²⁾	1,208	— 584	1,019	²⁾ 1,288	— 269
17	Finnország	—	—	—	538	521	17
18	Görögország	234	167	67	439	288	151
19	Bosznia és Hercz. . .	—	—	—	309	452	— 143
20	Luxemburg	—	—	—	207	202	5
21	Bulgária és K.-Rum.	—	—	—	201	²⁾ 616	— 415
	Összesen . .	244,999	200,483	44,516	359,981	315,372	44,609

Távirda. — Mai napság, midőn az árak alakulása nem egy korlátolt területen, hanem a világpiaczon, s számtalan tényező közrehatása alatt történik, a kereskedelemnek alig van becsesebb segéd-eszköze a távirati közlekedésnél. A posta is nemzetközi intézmény, még inkább az a távirda, melynek jelentőségét igazán csakis a nemzetközi forgalom szempontjából mérlegelhetjük.

Magyarországon a távirdahivatalok számát a következő kimutatás tünteti fel:

Év	Az összes távirda hiva- talok száma	Ezek közül		Év	Az összes távirda hiva- talok száma	Ezek közül	
		állami	vasuti			állami	vasuti
1868 . . .	349	190	159	1878 . . .	960	385	575
1869 . . .	410	214	196	1879 . . .	980	400	580
1870 . . .	487	246	241	1880 . . .	994	409	585
1871 . . .	650	321	329	1881 . . .	1,069	473	596
1872 . . .	764	346	418	1882 . . .	1,172	517	655
1873 . . .	837	351	486	1883 . . .	1,250	543	707
1874 . . .	856	358	498	1884 . . .	1,335	590	745
1875 . . .	887	362	525	1885 . . .	1,424	636	788
1876 . . .	911	368	543	1886 . . .	1,525	680	845
1877 . . .	931	376	555	1887 . . .	1,609	702	907

A távirdahivatalok száma tehát a lefolyt két évtized alatt roppant emelkedést mutat. Az állami és vasuti távirdahivatalok egyaránt emelkedtek, de különösen az utóbbiak, hazánk vasuti hálózatának fejlődése folytán.

¹⁾ Finnországban 1885-ben.

²⁾ A távirdára fordított kiadásokat is beleértve.

A távirda állomások számát és arányát a terület- és népesség-hez a különböző országokban a következő összeállítás mutatja:¹⁾

Sorszám	Az ország neve	Az állami		A vasuti és magán		Az összes		Egy távirda-állomás jutott			
		távirda-állomások száma						□ klm. területre	lakosra	□ klm. területre	lakosra
		a) 1886-ban		a) 1876-ban		a) 1886-ban		a) 1876-ban		a) 1886-ban	
1	Németország . .	10,474	3,944	6,396	14,418	85	6,685	37	3,249		
2	Franciaország . .	5,452	3,356	4,406	8,808	120	8,300	60	4,340		
3	N.-Brit. és Ír-hon	4,972	1,542	5,375	6,514	59	6,254	48	5,577		
4	Oroszország . . .	1,562	1,646	1,970	3,208	10,523	43,973	6,823	31,863		
5	Ausztria	1,530	1,662	2,329	3,192	129	9,266	94	7,217		
6	Olaszország . . .	2,032	1,098	1,852	3,130	160	14,839	91	9,489		
7	Magyarország . .	680	845	911	1,525	355	17,025	211	10,885		
8	Svájc	1,176	88	1,092	1,264	38	2,519	33	2,313		
9	Belgium	817	108	613	925	48	8,814	32	6,328		
0	Svédország	173	742	628	915	702	6,981	483	5,117		
1	Spanyolország . .	539	375	280	914	1,811	60,035	554	18,529		
2	Németalföld . . .	322	296	335	618	98	11,372	53	7,016		
3	Dánia	161	198	226	359	170	8,420	107	5,484		
4	Norvégia	147	177	197	324	1,608	9,152	997	6,009		
5	Románia	122	195	162	317	748	31,315	414	16,953		
6	Portugália	274	1	147	275	631	29,868	335	17,120		
7	Görögország . . .	191	9	69	200	728	21,968	323	9,897		
8	Bulgária és K.-Rumélia	98	10	—	108	—	—	925	27,620		
9	Szerbia	75	29	37	104	1,177	36,176	466	18,292		
0	Bosznia és Hercegovina	74	24	—	98	—	—	522	13,877		
1	Luxemburg	29	43	43	72	68	4,771	36	2,962		
	Összesen	30,900	16,388	27,068	47,288	915	11,582	567	7,436		

Magyarországban a távirdahálózat hosszát és a gépkészülékek számát az utóbbi két évtizedről az alábbi számok mutatják:

¹⁾ Nachrichten über Industrie, Handel und Verkehr aus dem statistischen Departement im k. k. Handelsministerium. Stat. des österr. Post- u. Telegraphenwesens im J. 1876, 1877, 1886. Band XIII, XV, XXXV. Wien, 1877, 1878—79, 1887.

²⁾ Oroszországban, Spanyolországban, Portugáliában és Szerbiában 1886 helyett 1885-ben.

³⁾ Portugáliában 1875-ben, Szerbiában 1874-ben, Luxemburgban 1877-ben.

Év	A hálózat		A gépkész- lékek száma	Év	A hálózat		A gépkész- lékek száma
	vonalainak	huzalainak			vonalainak	huzalainak	
1868	8,429	21,635	480	1878	14,605	50,905	1,373
1869	9,415	24,296	561	1879	14,355	51,283	1,402
1870	9,657	30,793	796	1880	14,541	52,240	1,420
1871	12,630	36,045	1,008	1881	15,188	54,486	1,495
1872	13,236	42,669	1,081	1882	15,948	56,891	1,697
1873	13,675	47,744	1,216	1883	16,223	59,149	1,717
1874	13,980	48,567	1,271	1884	16,542	61,619	1,839
1875	14,166	49,180	1,303	1885	17,396	64,276	1,932
1876	14,468	50,044	1,321	1886	17,944	66,432	2,005
1877	14,531	50,350	1,340	1887	19,111	69,174	2,253

Európa különböző államaiban a távírdahálózat nagysága következő volt:

Sorszám	Az ország neve	Az állami távírda- hálózat			Az állami távírda- hálózat		
		vonalai- nak	huzalai- nak	Esett 100 km. területre huzalhossz kfm.	vonalai- nak	huzalai- nak	Esett 100 km. területre huzalhossz kfm.
		hossza klm.-ekben			hossza klm.-ekben		
		1876-ban ¹⁾		1886-ban ²⁾			
1	Belgium.	5,086	22,081	74'9	6,081	28,701	97'5
2	Nagy-Británia és Írhon	40,650	182,296	57'8	48,086	279,137	88'6
3	Németország	49,092	171,837	31'5	86,199	306,039	56'6
4	Németalföld	3,470	12,666	38'5	4,770	17,019	51'5
5	Franciaország	54,550	145,300	27'4	84,600	267,301	50'6
6	Svájc	6,462	15,796	38'1	7,025	17,063	41'2
7	Olaszország	22,349	78,354	26'4	30,573	83,033	29'0
8	Dánia	3,035	8,587	22'4	4,038	11,008	28'7
9	Luxemburg	310	527	20'3	395	743	28'6
10	Ausztria	22,112	60,454	20'1	25,070	67,450	22'4
11	Magyarország	14,498	49,005	15'1	17,077	44,478	14'8
12	Portugália	3,533	7,656	8'2	5,137	11,948	12'9
13	Bosznia és Hercegovina	—	—	—	2,721	5,456	10'6
14	Görögország	2,730	3 320	6'6	5,404	6,499	10'0
15	Spanyolország	13,618	32,998	5'5	17,840	43,301	8'5
16	Szerbia	1,461	2,145	4'9	2,777	3,965	8'2
17	Románia	4,046	7,023	5'8	5,228	9,779	7'4
18	Bulgária és K.-Rumélia	—	—	—	4,093	5,889	5'9
19	Svédország	8,022	19,643	4'3	8,512	21,352	4'8
20	Norvégia	7,143	13,186	4'1	7,487	13,933	4'3
21	Oroszország	68,552	133,344	0'6	104,149	194,561	0'9
Összesen		330,719	966,218	3'9	477,262	1.438,655	5'4

¹⁾ Az 1876-ik év helyett Portugáliában 1875, Szerbiában 1874 és Luxemburgban az 1877-ik év adatai vétettek fel.

²⁾ Oroszországban, Spanyolországban, Portugáliában és Szerbiában 1885-ben.

A táviratok forgalmát a magyar államterületen a következő összeállítás mutatja:

É v	Díjköteles táviratok		Díjmentes (állami szolgálati) táviratok	Ausztriából és a külföldről érkezett táviratok	Átmenetileg kezelt táviratok		Az összes táviratok száma
	a magyar	az országtrák és külföldi			a magyar	az országtrák és külföldi	
1868 ..	798,671	59,031	37,329	57,348	—	25,264	997,643
1869 ..	1.041,194	58,988	36,551	58,915	—	11,680	1.207,328
1870 ..	1.225,706	63,449	132,846	67,133	—	—	1.489,132
1871 ..	1.791,006	83,866	212,449	76,162	1.647,312	100,020	3.910,815
1872 ..	2.013,471	82,995	260,617	87,344	1.740,092	170,522	4.355,041
1873 ..	2.039,352	92,360	267,434	96,105	1.803,160	110,952	4.409,363
1874 ..	1.692,089	89,384	247,339	88,820	1.446,921	136,459	3.701,012
1875 ..	1.666,622	94,310	272,707	94,932	1.463,115	130,708	3.722,394
1876 ..	1.542,213	499,947	237,083	503,477	1.693,966	114,470	4.591,156
1877 ..	1.512,505	512,995	138,726	530,384	1.937,502	103,228	4.735,340
1878 ..	1.876,126	554,208	154,254	578,169	2.331,995	144,966	5.639,718
1879 ..	1.726,632	528,687	144,377	542,129	2.219,756	126,865	5.288,446
1880 ..	1.586,042	562,668	132,717	606,517	2.120,891	123,028	5.131,863
1881 ..	1.656,489	582,157	166,700	651,214	2.161,304	125,764	5.343,628
1882 ..	1.753,230	644,132	160,663	730,545	2.297,322	129,900	5.715,792
1883 ..	1.821,289	655,039	151,720	722,522	2.375,734	162,951	5.889,255
1884 ..	1.843,623	649,486	156,573	712,812	2.253,261	159,893	5.775,648
1885 ..	1.887,098	675,727	141,293	744,042	2.151,980	188,668	5.788,808
1886 ..	1.886,444	669,809	146,667	727,985	2.385,276	193,415	6.009,596
1887 ..	1.933,782	673,676	144,590	747,591	2.492,132	205,069	6.196,840

Európa különböző országaiban a távirati forgalom nagysága következő:

Sorszám	Az ország neve	A díjköteles					A díjmentes és szolgáltatási	Ezer lakosra jutott távirat	
		belforgalmi		nemzetközi		összes		1876-ban ²⁾	1886-ban ¹⁾
		táviratok száma 1886-ban ¹⁾							
		ezer drb.	%	ezer drb.	%	ezer darab	darab		
1	N.-Brit. és Írhon.	44,945	88'6	5,772	11'4	50,717	1,071	638	1,327
2	Svájcz	1,794	58'2	1,284	41'8	3,078	107	1,061	1,052
3	Németalföld	2,053	56'3	1,593	43'7	3,646	30	641	841
4	Franciaország ..	24,654	82'0	5,249	18'0	29,903	4,167	275	782
5	Belgium.	2,400	54'8	1,976	45'2	4,376	106	538	747
6	Dánia.	538	42'8	718	57'2	1,256	53	494	638
7	Norvégia.	511	57'9	372	42'1	883	6	415	458

¹⁾ Oroszországban, Spanyolországban, Portugáliában és Szerbiában 1885-ben. ²⁾ Portugáliában 1875-ben, Szerbiában 1874-ben és Luxemburgban 1877-ben.

Sorszám	Az ország neve	A díjköteles						A díjmentes és szolgáltatási		Ezer lakosra jutott távirat			
		belforgalmi		nemzetközi		összes							
		távíratok száma 1886-ban ¹⁾								1876-ban ²⁾		1886-ban ¹⁾	
		ezer drb.	%	ezer drb.	%	ezer darab		darab					
8	Németország ...	13,593	69'6	5,920	30'4	19,513	997	300	416				
9	Görögország	617	78'2	172	21'8	789	10	177	399				
10	Luxemburg.	25	30'2	57	69'8	82	5	275	384				
11	Svédország	683	52'0	611	48'0	1,294	48	252	276				
12	Ausztria	3,412	53'9	2,924	46'1	6,336	565	216	275				
13	Olaszország	6,092	80'5	1,481	19'5	7,573	705	204	255				
14	Románia	815	72'7	307	27'3	1,122	104	145	209				
15	Bosznia és Herzegovina	116	44'0	148	56'0	264	24	—	194				
16	Szerbia	249	71'6	99	28'4	348	72	123	183				
17	Portugália	485	58'0	350	42'0	835	—	102	177				
18	Magyarország ...	1,903	65'0	1,025	35'0	2,928	145	141	176				
19	Spanyolország ..	2,096	73'8	745	26'2	2,841	481	84	167				
20	Bulgária és Kelet-Rumélia	344	78'7	93	21'3	437	175	—	146				
21	Oroszország	8,896	87'1	1,319	12'9	10,215	672	50	100				
Összesen ...		116,221	78'3	32,215	21'7	148,436	9,543	240	422				

A távirda pénzügyi eredménye Magyarországon az utóbbi két évtized alatt következőleg alakult:

Év	Bevétel	Kiadás	Fölösleg (+) hiány (—)	Év	Bevétel	Kiadás	Fölösleg (+) hiány (—)
	ezer forintokban				ezer forintokban		
1868	800'20	917'58	(—) 117'38	1878	1,314'52	1,469'45	(—) 154'93
1869	920'15	836'09	(+) 84'06	1879	1,386'05	1,744'81	(—) 358'76
1870	939'39	1,435'64	(—) 496'25	1880	1,353'98	1,590'81	(—) 236'88
1871	1,096'91	1,739'46	(—) 642'55	1881	1,554'72	1,706'86	(—) 152'14
1872	1,210'15	1,820'31	(—) 610'16	1882	1,609'77	1,729'36	(—) 119'59
1873	1,228'38	1,680'35	(—) 451'97	1883	1,766'25	1,759'35	(+) 6'90
1874	1,031'29	1,603'08	(—) 571'79	1884	2,062'23	2,042'19	(+) 20'04
1875	1,044'06	1,494'48	(—) 450'42	1885	2,059'16	2,073'46	(—) 14'30
1876	1,186'15	1,431'85	(—) 245'70	1886	2,120'13	2,147'94	(—) 27'81
1877	1,138'02	1,483'29	(—) 345'27	1887	2,124'91	2,026'70	(+) 98'21

Húsz év közül a távirdánál csak 4 évben mutatkozott üzleti felesleg, s a legtöbb év nagyon tekintélyes deficizzel zárult le. Biztató azonban, hogy a legutóbbi 5 év közül 3-ban már üzleti fölösleg mutatkozott s a más két évben is a korábbi évekhez képest nagyon csekély volt a deficit.

¹⁾ Oroszországban, Spanyolországban, Portugáliában és Szerbiában 1885-ben. — ²⁾ Portugáliában 1875-ben, Szerbiában 1874-ben és Luxemburgban 1877-ben.

A távirdák különben — ha tisztán pénzügyi szempontból tekintjük — a legtöbb országban szintén nem fizetik ki magukat, a mint ez az alábbi nemzetközi kimutatásból látható:

Sorszám	Az ország neve	Bevétel	Rendes	Rend- kívüli	Üzleti főlöslég, vagy hi- ány (—)	Bevétel	Rendes	Rend- kívüli	Üzleti főlöslég, vagy hi- ány (—)
		e z e r f o r i n t o k b a n							
		1 8 7 6 - b a n ¹⁾					1 8 8 6 - b a n ²⁾		
		kiadás					kiadás		
1	Nagybritánia és Irhon . . .	13,131	10,878	211	2,042	18,557	18,648	749	— 840
2	Oroszország . .	9,185	7,242	1,043	900	14,694	³⁾ —	960	—
3	Franciaország .	6,784	5,715	488	581	11,743	³⁾ —	—	—
4	Németország . .	6,565	³⁾ —	³⁾ —	—	⁴⁾ —	—	—	—
5	Olaszország . .	3,004	2,439	10	555	5,086	4,253	323	510
6	Ausztria	2,937	3,483	234	— 780	⁴⁾ —	—	—	—
7	Spanyolország .	1,180	1,910	—	— 730	2,400	3,084	—	— 684
8	Magyarország .	1,186	1,432	—	— 246	1,795	1,860	88	— 153
9	Svájcz	852	855	—	— 3	1,317	1,019	101	197
10	Belgium	864	1,006	37	— 179	1,147	1,472	60	— 385
11	Németalföld . .	671	912	38	— 279	955	1,308	41	— 394
12	Románia	505	⁵⁾ 1,208	19	— 722	793	³⁾ —	—	—
13	Svédország . . .	794	752	93	— 51	706	702	30	— 26
14	Portugália . . .	237	358	41	— 162	515	³⁾ —	9	—
15	Norvégia	501	546	251	— 296	499	597	15	— 113
16	Görögország . .	110	226	26	— 142	367	448	—	— 81
17	Dánia	342	353	215	— 226	354	473	55	— 174
18	Bulgária és K.- Rumelia	—	—	—	—	305	³⁾ —	—	—
19	Szerbia	60	135	11	— 86	195	181	—	— 14
	Bosznia- és Hercegovina . .	—	—	—	—	154	201	—	— 47
21	Luxemburg . . .	10	19	—	— 9	14	18	3	— 7
	Összesen . .	⁶⁾ 42,353	⁶⁾ 39,469	⁶⁾ 2,717	⁶⁾ 167	⁷⁾ 61,596	³⁾ —	—	—

¹⁾ Portugáliában 1875-ben, Szerbiában 1874-ben, Luxemburgban 1877-ben.

²⁾ Oroszországban, Spanyolországban, Portugáliában és Szerbiában 1885-ben.

³⁾ A kiadások a posta és távirda egyesítése miatt nem voltak feltűnethetők.

⁴⁾ Itt a bevételek a posta és távirda egyesítése folytán a posta bevételeivel együttesen számoltatnak el.

⁵⁾ A postára fordított kiadásokkal együtt.

⁶⁾ Németországon kívül.

⁷⁾ Németországon és Ausztrián kívül.

G) Hitel.

1. A pénz.

Pénzverés. — A nemzetközi forgalomban pénzül csak a nemes fémek szolgálhatnak, a belforgalomban azonban pénzül szerepel a papírpénz és kényszer forgalom mellett a bankjegy is.

Az Osztrák-Magyar monarchiában 1857 óta az ezüst a törvényes pénznem, a pénzegység a forint, mely 12'3457 gramm súlyú és 11'11 gr. finom ezüstöt tartalmaz. Az ezüst mellett veretnek törvényes aranypénzek, három formában u. m.: királyi arany, 10 frankos és 20 frankos arany. E teljértékű pénz mellett veretik ezüst és rézváltópénz.

Az 1867 év óta Magyarországon kivetrt pénzek következő összegre rúgnak:

Év	Aranypénzek	Országos ezüstpénzek	Ezüst váltópénzek	Réz váltópénzek	Év	Aranypénzek	Országos ezüstpénzek	Ezüst váltópénzek	Réz váltópénzek
millió forintokban					millió forintokban				
1867	2'204	1'898	—	—	1878	2'553	5'717	—	0'045
1868	2'451	1'092	1'279	0'249	1879	2'543	25'756	—	0'101
1869	1'715	0'856	3'907	0'051	1880	2'517	3'815	—	—
1870	2'252	1'822	4'615	—	1881	2'549	15'495	—	0'122
1871	1'690	2'688	0'547	—	1882	2'518	1'897	—	0'209
1872	2'428	3'456	0'373	—	1883	2'481	7'041	—	0'085
1873	2'035	2'338	0'107	0'037	1884	2'519	1'722	—	—
1874	1'980	2'082	0'132	—	1885	2'423	1'672	—	0'200
1875	2'153	2'074	0'042	—	1886	2'690	1'566	—	0'177
1876	2'560	4'136	0'052	—	1887	2'540	2'022	0'003	0'120
1877	2'635	2'241	0'046	—					
Összesen . .					49'436	91'385	11'103	1'396	

A 21 év alatt összesen kivetrt pénzek összegéből az egyes pénznemekre következő összeg esett: kir. arany 6.755,847 frt., 20 frankos arany 40.057,456 frt., 10 frankos arany 2.622,981 frt., 1½ frtos ezüst 1.281,342 frt., 1 frtos ezüst 90.104,557 frt., ezüst váltópénz 20 krajczáros 5.794,944 frt., 10 krajczáros 5.307,592 frt., réz

váltópénz 4 krajczáros 123,972 frt., 1 krajczáros 1.260,697 frt., $\frac{1}{2}$ krajczáros 12,000 frt.

Ausztriában a pénzverés eredményét 1868 óta az alábbi számok mutatják:

Év	Arany pénzek	Ezüst pénzek				Réz váltó pénzek	Év	Arany pénzek	Ezüst pénzek				Réz váltó pénzek
		levantei tallérok	országos ezüst pénzek	ezüst váltó pénzek	levantei tallérok				országos ezüst pénzek	ezüst váltó pénzek			
		millió forintokban							millió forintokban				
1868..	3'21	7'35	0'90	—	—	1878..	2'84	3'86	19'26	—	0'16		
1869..	1'41	0'03	1'08	9'17	—	1879..	2'65	2'34	38'59	0'05	0'19		
1870..	1'69	0'20	3'33	9'45	—	1880..	2'58	0'14	6'67	1'58	—		
1871..	3'88	0'02	5'65	0'17	—	1881..	3'49	0'34	6'33	0'07	0'40		
1872..	4'35	0'23	4'91	0'71	—	1882..	3'35	0'17	5'72	—	0'30		
1873..	3'12	0'73	8'08	—	—	1883..	2'93	0'65	6'18	—	—		
1874..	2'33	5'22	2'64	—	—	1884..	2'58	3'11	4'48	1'04	0'35		
1875..	1'81	6'97	5'26	—	—	1885..	3'37	2'92	3'55	0'47	0'30		
1876..	4'55	10'64	7'47	—	—	1886..	2'88	0'63	6'89	—	0'40		
1877..	5'09	0'20	14'17	—	—	Összesen	58'11	45'75	151'16	22'71	2'10		

Az 1868-tól 1886 végéig kivert arany-, ezüst- és rézpénzek az egyes pénz nemek szerint következőleg oszlottak meg. Négyszeres arany (13'77852 gramm finom) 7.877,903 frt értékű veretett; egyszerű arany (3.44153 gramm finom tartalmu) 39.085,879 frt. értékű; Ferencz-József-arany (5'80644 gramm finom) 11.149,853 frt.; országos ezüstpénzből 2 frtos 4.552,046 frt., egy forintos 146.608,540 frt.; ezüst váltópénzből 20 krajczáros 12.287,923 frt., 10 krajczáros 10.426,670 frt.; rézváltópénzből egy krajczáros 2.052,000 frt., fél krajczáros pedig 48,000 frt.

A magyar és osztrák pénzverésen kívül bemutatjuk még két nagy állam a Németbirodalom és Franciaország pénzverésének eredményét.

A Németbirodalomban az 1871. decz. 4-én hozott törvény óta következő mennyiségű, illetőleg értékű birodalmi pénz veretett; az értéket nemcsak márkákban, hanem forintokban (ágió nélkül) is feltüntetvén:

É v	Arany- pénzek	Ezüstpén- zek	Nickel- pénzek	Rézpén- zek	Össze- sen	Arany- pénzek	Ezüstpén- zek	Nickel- pénzek	Rézpén- zek	Össze- sen
	millió márkákban					millió forintokban				
1872 végéig.	421'47	—	—	—	421'47	210'74	—	—	—	210'74
1873-ban . .	594'36	2'35	0'31	0'03	597'05	297'18	1'17	0'15	0'01	298'51
1874-ben . .	93'51	46'33	6'19	2'55	148'58	46'75	23'17	3'10	1'27	74'29
1875-ben . .	166'42	115'56	13'24	4'52	299'74	83'21	57'78	6'62	2'26	149'87

É v	Aranypénzek	Ezüstpénzek	Nickelpénzek	Rézpénzek	Összesen	Aranypénzek	Ezüstpénzek	Nickelpénzek	Rézpénzek	Összesen
	millió márkákban					millió forintokba				
1876-ban . .	159'42	210'08	15'42	2'30	387'22	79'71	105'04	7'71	1'15	193'61
1877-ben . .	112'54	46'22	—	0'21	158'97	56'27	23'11	—	0'10	79'48
1878-ban . .	125'13	6'57	—	—	131'70	62'57	3'28	—	—	65'85
1879-ben . .	46'39	0'45	—	—	46'84	23'19	0'23	—	—	23'42
1880-ban . .	27'99	4'53	—	—	32'52	14'00	2'26	—	—	16'26
1881-ben . .	15'53	12'31	—	—	27'84	7'76	6'16	—	—	13'92
1882-ben . .	13'31	2'69	—	—	16'00	6'65	1'35	—	—	8'00
1883-ban . .	88'29	2'50	—	—	90'79	44'14	1'25	—	—	45'39
1884-ben . .	57'66	0'48	—	—	58'14	28'83	0'24	—	—	29'07
1885-ben . .	8'15	2'43	—	0'08	10'66	4'07	1'22	—	0'04	5'33
1886-ban . .	35'74	4'85	—	0'23	40'82	17'87	2'42	—	0'12	20'41
1887-ben . .	118'21	3'01	1'00	0'34	122'56	59'11	1'50	0'50	0'17	61'28
Összesen . .	2,084'12	460'36	36'16	10'26	2,590'90	1,042'06	230'18	18'08	5'13	1,295'45
Ebből ismét bevonatott .	1'59	8'02	—	—	9'61	0'79	4'01	—	—	4'80
Maradt 1887 végén	2,082'53	452'34	36'16	10'26	2,581'29	1,041'27	226'17	18'08	5'13	1,290'65

Pénznekem szerint az összegek következőleg oszlottak meg:
 aranypénzek: kétkoronás 1.599,388 márka (799.694 frt.);
 koronás 455,186 márka (227,593 frt), félkoronás 27,961 márka (13,980 frt.)

ezüstpénzek: ötmárkás darabok 71,647 márka (35,824 frt),
 kétmárkás darabok 102,509 márka (51,254 frt.), egymárkás darabok 178,985 márka (89,492 frt.), ötven pfenniges darabok 71,484 márka (35,742 forint); husz pfenniges darabok 27,717 márka (13,859 frt.)

nickelpénzek: husz pfenniges darabok 1,001 márka (501 frt.); tíz pfenniges darabok 23,502 márka (11,751 frt.); öt pfenniges darabok 11,658 márka (5,829 frt.)

rézpénzek: két pfenniges darabok 6,213 márka (3,107 frt.); egy pfenniges darabok 4,039 márka (2,019 frt.)

A birodalmi pénzekén kívül törvényes fizetési eszközül szolgálnak még a német veretű egy tallérosok és az Ausztriában 1867. végéig vert pénzegyleti tallérok. 1881-ben hozzávetőleg még valami 400—500 millió márkára rúgó tallér lehetett forgalomban.

Franciaországból, mely általában a visszamenő statisztikai adatokban leggazdagabb, a pénzverésre nézve is igen becses anyag áll rendelkezésünkre :¹⁾

¹⁾ Foville : La France économique. Paris 1887.

K o r s z a k	A k i v e r t p é n z e k é r t é k e					
	arany- pénzek	ezüst- pénzek	együtt	arany- pénzek	ezüst- pénzek	együtt
	mllió frankokban			millió forintokban		
Az első köztársaság alatt .	—	106	106	—	42	42
I. Napoleon consulsága és császársága alatt . . .	528	888	1,416	211	355	566
XVIII. Lajos alatt . . .	389	615	1,004	156	246	402
X. Károly alatt	53	633	686	21	253	274
Lajos-Fülöp alatt	216	1,757	1,973	86	703	789
A második köztársaság alatt	427	459	886	171	184	355
III. Napoleon alatt . . .	6,152	626	6,778	2,461	250	2,711
A harmadik köztársas. alatt	981	436	1,417	392	175	567
Összesen	8,746	5,520	14,266	3,498	2,208	5,706
Levonva a bevont darabokat	71	222	293	28	89	117
Marad	8,675	5,298	13,973	3,470	2,119	5,589

A kivert pénzek összege (a bevont darabokon kívül) az egyes pénznumek közt következőleg oszlott meg :

Darabok		Érték millió		Darabok		Érték millió	
A kibocsá- tás ideje		fran- kokban	forin- tokban	A kibocsá- tás ideje		fran- kokban	forin- tokban
aranypénzek :				ezüstpénzek :			
0 frankos darabok..	1803—1886	7,189	2,876	5 frankos darabok...	IV—1878	5,061	2,024
0 " " "	1850—1869	1,014	406	Aprópénz.....	1803—1886	237	95
5 " " "	1854—1869	233	93	ezüstpénzek összesen.		5,298	2,119
0 frankosnál na- gyobbak.....	1803—1886	239	95	Arany-és ezüstpénzek mindössze		13,973	5,589
aranypénzek összes.		8,675	3,470				

Az 1887. évi pénzverés eredményét az alábbi számok mutatják : ¹⁾

I. Francia pénzek.		Érték ezer	
Aranypénzek :		frankokban	frtokban
100 frankos darabok		23	9
50 " " "		15	6
20 " " "		24,630	9,852
aranypénzek összesen		24,668	9,867
Ezüstpénzek :			
2 frankos darabok		4,686	1,875
1 " " "		3,292	1,317
50 centime-os darabok		933	373
ezüstpénzek összesen		8,911	3,565
Rézpénzek :			
10 centime-os darabok		88	35
5 " " "		50	20
2 " " "		6	2
1 " " "		4	2
rézpénzek összesen		148	59
Francia pénzek összesen		33,727	13,491

¹⁾ Bolletino di notizie sul credito e la previdenza. Roma 30 aprile 1888.

II. Gyarmati pénzek.
(Indo-China.)

	Érték ezer	
	frankokban	frtokban
Ezüstpénzek	17,017	6,807
Rézpénzek	183	73
Összesen	17,200	6,880

III. Idegen pénzek. (Taiti.)

Ezüstpénzek	2,500	1,000
Összes pénzverés	53,427	21,371

Nemes fémek nemzetközi forgalma. — A közönséges áruk és a nemes fémek eltérő természeténél fogva, az utóbbiakat a kereskedelmi forgalomról szóló fejezetben nem tárgyaltuk; itt azonban helyén van, hogy a fontosabb országokra nézve a nemes fémek forgalmát legalább röviden bemutassuk¹⁾:

Sorszám	Az ország neve	Átlag		1881- ben	1882- ben	1883- ban	1884- ben	1885- ben	1886- ban	1887- ben
		1876— 80-ban	1881— 85-ben							
		m i l l i ó f o r i n t o k b a n								
Aranyforgalom.										
a) Bevitel:										
1	N.-Británia és Irh.	165·2	112·4	99·6	143·8	77·6	107·4	133·8	133·9	99·6
2	É.-Amer. Egy.-Áll.	56·3	64·7	210·1	72·2	37·2	47·9	56·1	43·6	90·1
3	Franciaország . . .	150·9	67·4	93·4	69·4	25·8	51·0	97·4	104·4	37·3
4	Olaszország ^{a)}	4·4	17·0	29·7	25·6	16·8	8·2	4·7	4·3	3·1
5	Osztr.-Magy. mon. . .	19·4	14·3	19·8	18·5	14·2	10·4	8·6	7·4	—
6	Németország	43·7	12·4	7·0	14·3	10·4	9·2	21·3	23·4	27·7
7	Belgium	3·3	3·4	0·5	6·6	1·0	2·7	6·1	4·3	—
b) Kivitel:										
1	N.-Británia és Irh.	162·5	117·1	155·0	120·2	70·9	120·1	119·3	137·8	93·2
2	Franciaország . . .	87·3	67·4	89·2	81·1	53·9	32·8	80·4	79·2	123·2
3	É.-Amer. Egy.-Áll.	31·6	40·5	5·4	68·4	24·4	86·3	17·8	90·2	20·4
4	Németország	10·6	18·5	22·8	19·6	21·1	16·5	12·3	11·6	8·4
5	Olaszország ^{a)}	9·3	11·4	8·2	0·5	3·3	4·7	40·5	3·7	9·8
6	Belgium	0·4	4·9	0·0	7·6	6·7	8·4	1·6	1·1	—
7	Osztr.-Magy. mon. . .	4·5	3·2	2·2	4·4	2·1	3·1	4·4	1·1	—
Ezüstforgalom.										
a) Bevitel:										
1	N.-Británia és Irh.	128·9	89·3	69·0	92·4	94·7	96·3	94·3	74·7	78·2
2	Franciaország . . .	61·7	54·1	52·0	51·2	32·6	40·4	94·3	73·6	71·2
3	É.-Amer. Egy.-Áll.	27·7	25·4	22·1	17·0	22·6	30·6	34·8	37·5	36·2

¹⁾ Bimetallism in Europe. Reports from the Consuls, of the United States. No. 87. December 1887. Washington, 1887. — Statist. abstract for the United Kingdom from 1873 to 1887. London, 1888. — Tableau gén. du commerce de la France. 1885, 1886, 1887. — Movimento commerciale del Regno d'Italia 1885—87. — Tableau gén. du comm. de la Belgique. 1885, 1886. — Stat. abstr. of the United States. 1887. Washington, 1888. — Oesterr. Stat. Statistik des auswärtigen Handels der oesterr.-ung. Monarchie im J. 1886. Wien, 1887.

²⁾ 1878—80-as átlag.

Sorszám	Az ország neve	Átlag		1881- ben	1882- ben	1883- ban	1884- ben	1885- ben	1886- ban	1887- ben
		1876- 80 ban	1881- 85-ben							
		m i l l i ó f o r i n t o k b a n								
4	Olaszország . . .	¹⁾ 4'4	19'0	7'6	22'2	20'8	2'3	42'3	18'3	32'5
5	Belgium	2'5	14'4	9'2	12'2	34'9	14'7	1'2	5'4	—
6	Oszttr.-Magy. mon. .	23'5	6'8	16'7	4'0	7'5	2'3	3'6	3'2	—
7	Németország . . .	14'4	3'5	6'6	3'3	3'2	2'8	1'5	4'9	4'3
b) Kivitel:										
1	N.-Británia és Irh.	124'3	90'3	70'0	89'7	93'2	100'0	98'5	72'2	78'1
2	É.-Amer. Egy.-Áll.	47'6	47'8	35'4	35'3	42'5	54'7	70'9	62'0	52'2
3	Franciaország . .	23'3	41'3	31'6	62'9	38'4	18'5	55'1	53'7	55'4
4	Oszttr.-magy. mon. .	14'4	12'2	3'7	44'5	2'0	6'7	4'2	0'7	—
5	Németország . . .	14'4	10'3	8'8	7'2	10'3	15'7	9'7	21'3	19'0
6	Olaszország . . .	¹⁾ 5'5	10'3	3'0	2'0	4'0	7'7	34'9	18'3	34'4
7	Belgium	0'3	3'8	7'0	0'9	7'3	3'9	0'1	0'3	—

A nemes fémek forgalma legnagyobb Nagy-Britániában, mit a nevezett államnak nemcsak óriás külkereskedelmi forgalma idéz elő, hanem a nemesfémekkel való roppant kereskedés, mely Angliában központosul. Az Osztrák-Magyar monarchia nemesfém-forgalmára nézve megjegyezzük, hogy a dunagőzhajózási társaság hajóival szállított arany- és ezüstpénzek csak együttesen mutattatnak ki, mint-hogy azonban bennük az ezüst a tulnyomó, az egész értéket az ezüst forgalmába számítottuk.

Pénzmenyiség a különböző országokban. — Az összes államokban pénzül szolgáló érmek, váltópénz és papírpénz mennyiségét 1885. végén, Haupt O. »Histoire monétaire« czimű művében megkísértette összeállítani, bár ez adatoknak csak megközelítő értéket tulajdoníthatunk, érdekesnek láttuk ezuttal is bemutatni:

Az ország neve	Arany pénzek	Ezüst pénzek	Ezüst váltó pénz	Rézpénz	Fedezet- len bank- jegyek és papírpénz	Összesen
	m i l l i ó f o r i n t o k b a n					
Franciaország .	1,780	1,400	100	24	270	3,574
Ausztrália	220	—	15	—	—	235
Holland	53	126	6'5	1	50'5	237
Belgium	108	96	13	6	105	328
Egyesült - Ameri- kai-Államok .	1,296	454	156	30	649	2,585
Egyiptom	270	—	28	7	—	305
Nagy-Británia .	1,100	—	216	16	120	1,452

¹⁾ 1878—80-as átlag.

Az ország neve	Arany pénzek	Ezüst pénzek	Ezüst váltó pénz	Rézpénz	Fedezet- len bank- jegyek és papírpénz	Összesen
m i l l i ó f o r i n t o k b a n						
Argentini közt. . .	30	—	6	—	80	116
Németország . . .	920	224	222	22'5	250	1,638'5
Spanyolország . .	188	168	72	23	121	572
Svájcz	32	28	7	1'5	24'5	93
Canada	32	—	12	—	88	132
Portugália	92	—	20	4'5	10	126'5
Dánia	27'5	—	10'5	0'5	13'5	52
Olaszország . . .	224	40	68'5	30	340	702'5
Algír	22	16	8	—	14'5	60'5
Ausztria-Magyar- ország	80	120	28	10	402	640
Görögország . . .	3	0'5	4'5	1'5	28	37'5
Svédország	25	—	9	0'5	31	65'5
Románia	6	19	12	2'5	31	70'5
Norvégia	13	—	3	0'5	10	26'5
Oroszország . . .	387	14'5	76	10	666'5	1,154
Mexico	8	96	—	1	—	105
Japán	188	88	—	—	112	388
Törökország . . .	148	72	20	—	—	240
Finnország	9	—	5	0'5	—	14'5
India	—	1,600	—	—	—	1,600
Holland gyarmat. .	2'5	160	15	—	—	177'5
China	—	1,500	—	—	—	1,500
Straits	—	240	—	—	—	240
Brazília	?	?	12	1'5	158'5	172
Cuba	40	—	2	—	88	130
Fokföld	68	—	5	—	—	73
Malta ésGibraltár	16	—	4	—	—	20
Columbia	—	9'5	—	—	—	9'5
Chili	—	9	—	—	—	9
Mauritius	—	8	—	—	—	8
Haiti	1	4	1'5	—	1'5	8
Bolivia	—	6'5	—	—	—	6'5

Legtöbb pénzüi szolgáló forgalmi eszköz Franciaországban van, Nagy-Britanniának roppant üzleti forgalma dacára, aránylag kevés pénze van, mert ott az üzleti élet gyors likviditása és a tökély legnagyobb fokára fejlődött pénzhelyettesítő forgalmi eszközök bősége, a pénznek nagy tömegét fölöslegessé teszik.

Papírpénz és ágió. — Láttuk a fentebbi kimutatásból, hogy az európai államok közül Oroszországban és mindjárt utána monarchiánkban van legtöbb fedezetlen bankjegy és papírpénz forga-

lomban. A bankjegyek forgalmát alább fogjuk kimutatni, itt csak az állami papírpénz álladékát mutatjuk be 1867. óta minden év végén:

Év	Millió frt	Év	Millió frt	Év	Millió frt
1867-ben . . .	313'14	1874-ben . . .	345'28	1881-ben . . .	320'43
1868-ban . . .	307'92	1875-ben . . .	346'50	1882-ben . . .	351'49
1869-ben . . .	319'08	1876-ban . . .	355'44	1883-ban . . .	350'95
1870-ben . . .	352'11	1877-ben . . .	345'96	1884-ben . . .	354'23
1871-ben . . .	373'60	1878-ban . . .	364'00	1885-ben . . .	338'25
1872-ben . . .	375'99	1879-ben . . .	313'03	1886-ban . . .	344'18
1873-ban . . .	344'03	1880-ban . . .	327'74	1887-ben . . .	337'39

Az 1887. végén forgalomban volt államjegyeiktől az 1 forintosokra 71'60 millió, az öt forintosokra 120'64 millió, az ötven forintosokra pedig 145'15 millió forint esett.

A kényszerforgalmú papírpénz, karöltve az állam hitelének csaknem folytonos igénybevételével, megteremté az ágiót, mely 1848. óta pillanatnyi megszakítással folytonosan tart. Korábban az ezüst ágió volt irányadó, az ezüst elértéktelenedésével azonban az előbbi helyébe az aranyágió lépett.

Az ezüstágió átlagos állását 1855 óta a következő számok mutatják:

Év	Átlagos ezüst-ágió	Év	Átlagos ezüst-ágió	Év	Átlagos ezüst-ágió	Év	Átlagos ezüst-ágió
1855 . .	121'6	1861 . .	141'7	1867 . .	124'8	1873 . .	108'6
1856 . .	105'4	1862 . .	128'1	1868 . .	114'8	1874 . .	105'2
1857 . .	105'5	1863 . .	113'2	1869 . .	121'3	1875 . .	103'4
1858 . .	104'1	1864 . .	115'9	1870 . .	122'2	1876 . .	104'7
1859 . .	120'6	1865 . .	108'4	1871 . .	120'6	1877 . .	109'5
1860 . .	132'3	1866 . .	120'0	1872 . .	109'5	1878 . .	102'7

1879-ben már nem volt ezüstágió. Az aranyágiót 1867 óta a budapesti pénzpiaczon az alábbi számok tüntetik fel:

Év	Átlagos arany-ágió	Év	Átlagos arany-ágió	Év	Átlagos arany-ágió	Év	Átlagos arany-ágió
1867	126'50	1872	110'75	1877	122'88	1882	118'75
1868	116'25	1873	110'88	1878	118'83	1883	118'88
1869	123'19	1874	111'31	1879	116'25	1884	120'68
1870	124'13	1875	111'63	1880	117'25	1885	123'50
1871	121'50	1876	120'88	1881	116'75	1886	124'75

Az osztrák-magyar pénzjegyeknél jóval nagyobb diságiója van az orosz rubeleknek. Az orosz papírrubelek árfolyamát ércrubelekben kifejezve, 12 évről, a következő kimutatás tünteti fel:

Év	Száz papírrubel értéke érczrubelekben	Száz érczrubel értéke papírrubelekben	Év	Száz papírrubel értéke érczrubelekben	Száz érczrubel értéke papírrubelekben
1874	86'99	114'95	1880	65'37	152'93
1875	86'12	116'11	1881	65'75	152'07
1876	80'91	123'58	1882	69'02	158'68
1877	67'45	148'00	1883	61'80	161'80
1878	63'66	156'95	1884	63'16	158'32
1879	69'09	158'50	1885	63'43	157'66

Kibocsátások. — Szorosan véve nem tartozik ugyan tárgyunkhoz, de érdekességénél fogva jónak látjuk közölni azon összeállítást, mely a »Moniteur des intérêts matériels« 1888. jan. 22-ki számában a világ főbb államainak 1887. évi kibocsátásáról közzététetett:¹⁾

Sorszám	Államok	K i b o c s á t á s o k									
		1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban	1887-ben				
							állami és községi kölcsönök	hiteltézetek	vasutak és ipari részvénytársaságok	Összesen	
millió forintokban											
1	N.-Británia és gyarmatai	589	329	494	605	839	113	9	222	1444	
2	Amerika	360	232	124	85	331	83	13	313	409	
3	Franciaország	252	402	447	125	448	87	9	259	355	
4	Németbirodalom	51	72	35	55	85	95	32	44	171	
5	Svájc	9	36	22	21	26	45	1	68	114	
6	Olaszország	162	11	8	52	76	8	2	79	89	
7	Oroszország	52	85	159	132	260	84	2	34	120	
8	Osztr.-Magy. mon.	198	124	374	32	131	20	1	57	78	
9	Belgium	82	34	5	12	111	70	—	3	73	
10	Németalföld gyarmataival és Luxemburg	49	107	113	32	120	9	3	27	39	
11	Görögország	1	9	30	35	3	30	—	—	30	
12	Portugália	—	9	74	10	52	2	—	21	23	
13	Spanyolország és gyarmatai	6	20	29	27	84	—	—	23	23	
14	Svédország és Norvégia	5	198	10	65	87	2	8	1	11	
15	Dánia	—	—	—	—	20	11	—	—	11	
16	China	—	—	—	—	—	4	—	—	4	
17	Szerbia	—	4	26	7	10	—	3	—	3	
18	Törökország	—	—	—	—	—	—	—	1	1	
	Összesen	1,816	1,672	1,950	1,296	2,603	663	83	1,252	1,998	

¹⁾ Idézve a »Bolletino di notizie sul credito e la previdenza 1888. febr. 15-iki számában.«

E számok jellemzésére az idézett forrásból átveszszük a következő néhány megjegyzést.

Az 1887. év folyamán a hitellel szemben támasztott igények fő jellemvonását az képezi, hogy oly távoli országok lépnek elő, melyek hitelüket még nem, vagy már rég nem használták, mint például China, az Argentini köztársaság és más országok.

Ma, midőn Európa többé nem vesz fel kölcsönt más célra, mint a katonai kiadások fedezésére vagy a mérlegek megzavart egyensúlyának helyreállítására, — ma, midőn a gazdasági és ipari eszközök eléggé tőkélyesítve vannak a civilizált világ nagy részében: új tartományok jönnek, melyek hitelkeresések történetét megnyitják, vagy országok, melyek újra kezdik e történetet, miáltal új mozgalom támad a magas hozadékokat kereső szabad tőkékben. Svájcban, Németországban, Franciaországban, Portugáliában, Németalföldön, sőt még Braziliában is csak régi adósságok konverziója forog szóban.

A konvertálások és visszafizetések korszakában a pénz szűkségképen új utat vesz s ismeretlen területekre vándorol. A chinai kölcsönök, valamint az argentinai s egyebek alkotják ezt az ismeretlent, az üzérkedés ez új elemét.

Az 1887-ben elért végösszeg alacsonyabb az 1886-iknál s körülbelől egyenlő az 1884-iki s előző évekkel. A csökkenés a kormányok viszonylagos mértéktartásának tulajdonítandó a kölcsönvételben. Így Oroszország és Nagy-Británia alacsonyabb számokkal szerepelnek. Ugyanezt lehet mondani Franciaországról, melyre 888 millió esett, ideértve a $4\frac{1}{2}$ százalékos járadék konverziójával párhuzamosan folytatott kibocsátást. A mi Svájcot illeti, ott főleg konverziókról van szó.

A hitelintézetekre eszközölt kibocsátásokat tekintve, a számok még mérsékeltebbek. Ellenben a vasutak s az ipari társaságok elég jelentékeny kontingenst alkottak, úgy, hogy az egész összeg kielégítő.

Végre alkalmoszerű annak megemlítése, hogy ezen kibocsátások statisztikájának összeállítása növekvő nehézségekbe ütközik és pedig azon tény folytán, hogy Anglia kivételével, csaknem mindenütt az az irányzat észlelhető, hogy az ugynevezett »bevezetések« lépnek a nyilvános kibocsátások helyére.

2. Jegybankok.

Osztrák-magyar bank. — Az Osztrák-Magyar monarchia területén csak egyetlen bank van felruházva a jegykibocsátás jogával, az osztrák-magyar bank, mely 1816-ban alakított s 1878-ig

osztrák nemzeti bank neve alatt kizárólag osztrák pénzintézet volt, bár jegyei kezdettől fogva forogtak hazánkban is s 1851. óta üzlet-tevékenységét is kiterjesztette Magyarországra. A bank szabadal-mát az 1887. XXVI. törv.-czikk újabb tíz évre, 1898. deczember 31-éig hosszabbította meg. Újabb dualisztikus szervezete értelmében a banknak két főintézete van, egy Bécsben és egy Budapesten s azonkívül mindkét államban számos fiókja és mellékhelye. 1887. végén a banknak 45 fiókja és 131 mellékhelye volt működésben és pedig 17 bankfiók és 59 mellékhely a magyar birodalom területén, 28 bankfiók és 72 mellékhely pedig a birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országokban. Az 1887. év folytán Magyarországon két új bankfiók állíttatott fel, egy Pécsen és egy Nagyváradon s 10 mellékhely a következő városokban: Besztercze, Czepléd, Eger, Esz-tergom, Kaposvár, Mitrovicz, Nagy-Károly, Nagy-Szent-Miklós, Or-sova, Szentes, Szilágy-Somlyó, Zsombolya.

A bank alaptőkéje 1868. óta 150 ezer darab 600 frtos rész-vényből áll, ezt kiegészíti a tartalék-alap, mely 1887. végén 18⁴⁸ millió forintba rugott.

A bank jegy-ki-bocsátást, valamint az ércz-fedezetet 1867. óta minden év végén, a következő kimutatás tünteti fel:

Év végén	Bank- jegy forga- lom	Érczkészlet			Az érczkészlet aránya a bank- jegy forgalomhoz	Év végén	Bank- jegy forga- lom	Érczkészlet			Az érczkészlet aránya a bank- jegy forgalomhoz
		Arany	Ezüst	Össze- sen				Arany	Ezüst	Össze- sen	
millió forintokban						millió forintokban					
1867	247 ⁰	2 ⁰	106 ³	108 ³	1 : 2 ²⁸	1877	281 ⁴	67 ⁴	70 ¹	137 ⁵	1 : 2 ⁰⁵
1868	276 ²	0 ²	108 ⁴	108 ⁶	1 : 2 ⁵⁴	1878	288 ⁸	67 ⁴	86 ⁵	153 ⁹	1 : 1 ⁸⁸
1869	283 ⁷	0 ²	116 ⁶	116 ⁸	1 : 2 ⁴²	1879	316 ⁸	58 ⁶	105 ⁶	164 ²	1 : 1 ⁹²
1870	296 ⁹	1 ⁴	112 ⁹	114 ³	1 : 2 ⁵⁹	1880	328 ⁶	65 ⁰	108 ³	173 ³	1 : 1 ⁹⁰
1871	317 ³	44 ⁴	99 ¹	143 ⁵	1 : 2 ²¹	1881	354 ²	68 ⁷	122 ¹	190 ⁸	1 : 1 ⁸⁶
átlag						átlag					
1867—71	284 ²	9 ⁶	108 ⁷	118 ³	1 : 2 ³⁹	1877—81	314 ⁰	65 ⁴	98 ⁵	163 ⁹	1 : 1 ⁹¹
1872	318 ⁴	69 ⁴	73 ⁵	142 ⁹	1 : 2 ²³	1882	368 ⁶	79 ²	114 ⁵	193 ⁷	1 : 1 ⁹⁰
1873	358 ⁹	70 ⁵	73 ³	143 ⁸	1 : 2 ⁴⁹	1883	380 ⁵	77 ⁷	121 ⁷	199 ⁴	1 : 1 ⁹⁰
1874	293 ⁷	72 ⁷	66 ⁶	139 ³	1 : 2 ¹¹	1884	375 ⁷	78 ⁸	126 ⁶	205 ⁴	1 : 1 ⁸⁸
1875	286 ²	67 ⁸	66 ⁶	134 ⁴	1 : 2 ¹³	1885	363 ⁶	69 ¹	129 ⁷	198 ⁸	1 : 1 ⁸⁸
1876	295 ⁹	70 ²	66 ⁴	136 ⁶	1 : 2 ¹⁷	1886	371 ⁷	66 ⁷	138 ⁸	205 ⁵	1 : 1 ⁸⁸
átlag						átlag					
1872—76	310 ⁶	70 ¹	69 ³	139 ⁴	1 : 2 ²³	1882—86	372 ⁰	74 ³	126 ³	200 ⁶	1 : 1 ⁸⁸
						1887	391 ¹	71 ⁰	145 ¹	216 ¹	1 : 1 ⁸⁸

A bankjegyek fedezeti aránya csaknem folyvást kedvezőben alakul. Az érczkészlet 1887-ben is emelkedett s különösen az ezüst-készlet eddig nem ismert magasságot ért el.

1887. végén a forgalomban volt bankjegyekből 175 millió frt.

nem volt érczezel fedezve, vagyis a bankszerüleg fedezendő contingensnél 25 millióval kevesebb, ehhez járultak, a banknál levő azonnal visszafizetendő pénzek 2'67 millió frt. értékben, úgy hogy a bankszerüleg fedezendő egész összeg 177'67 millió frtra rúgott, mely összeg érczváltókkal, leszámított váltókkal és értékekkel, lombárd-kölcsönökkel, esedékes értékek- és szelvényekkel s végre államjegyekkel 196'84 millió frt. erejéig volt fedezve, vagyis a bankszerüleg fedezendő összeg 19'17 millió frttal túl volt fedezve.

A bank üzletének eredményét az utóbbi évtized alatt a következő számok mutatják:

Év		Intézetek száma	Az év folyamában végzett műveletek				
			váltók és értékek leszámítása	kölesönök kézi zálogra	utalványok kiállítása	érváltók vétele, lejárt szelvények, bizományi üzletek	összes műveletek
1878	{ Ausztria	20	493,085	146,300	133,182	125,685	898,252
	{ Magyarország	8	132,347	50,400	51,648	49	234,444
	Összesen . .	28	625,432	196,700	184,830	125,734	1.132,696
1879	{ Ausztria	24	438,598	161,158	114,181	119,595	833,532
	{ Magyarország	13	135,439	50,951	47,666	270	234,326
	Összesen . .	37	574,037	212,109	161,847	119,865	1.067,858
1880	{ Ausztria	24	496,321	153,735	125,598	123,618	899,272
	{ Magyarország	15	162,441	38,806	56,500	1,244	258,991
	Összesen . .	39	658,762	192,541	182,098	124,862	1.158,263
1881	{ Ausztria	24	584,857	188,712	126,003	247,216	1.146,788
	{ Magyarország	16	195,534	42,056	57,528	3.151	298,269
	Összesen . .	40	780,391	230,768	183,531	250,367	1.445,057
1882	{ Ausztria	24	604,582	140,314	121,943	278,664	1.145,503
	{ Magyarország	16	213,062	36,810	60,819	5,005	315,696
	Összesen . .	40	817,644	177,124	182,762	283,669	1.461,199
1883	{ Ausztria	24	643,609	103,226	114,525	203,797	1.065,157
	{ Magyarország	16	227,420	32,299	56,512	5,332	321,563
	Összesen . .	40	871,029	135,525	171,037	209,129	1.386,720
1884	{ Ausztria	24	619,616	104,155	117,266	273,710	1.114,747
	{ Magyarország	16	243,485	31,522	58,317	15,590	348,914
	Összesen . .	40	863,101	135,677	175,583	289,300	1.463,661
1885	{ Ausztria	24	499,539	96,032	101,999	291,721	989,291
	{ Magyarország	16	221,426	30,218	53,629	11,366	316,639
	Összesen . .	40	720,965	126,250	155,628	303,087	1.305,930
1886	{ Ausztria	24	526,187	90,256	75,219	274,333	965,995
	{ Magyarország	16	204,549	23,954	54,738	11.616	294,857
	Összesen . .	40	730,736	114,210	129,957	285,949	1.260,852
1887	{ Ausztria	29	551,779	98,387	72,883	245,833	968,882
	{ Magyarország	18	227,495	35,400	53,435	10,102	326,432
	Összesen . .	47	779,274	133,787	126,318	255,935	1.295,314

Az összes műveleteknek jóval több mint felét a váltók és értékek leszámítolása teszi, különösen a magyar bankintézeteknél, hol a leszámítolás 1887-ben az összes műveleteknek közel 70⁰/₀-kát képezte. A magyar bankintézetek üzlete sokkal csekélyebb, mint az osztrákoké, a korábbi évekhez képest azonban némi javulás látható. Még mindig nagyon csekély az érczváltók vétele, lejárt szelvények, bizományi üzletek stb.-nél, itt 1887-ben is csak 3·95⁰/₀ esett a magyar bankintézetekre (igaz, hogy 1878-ban csak 0·04⁰/₀). Hogy az egyes műveletekben a magyar bankintézetek hány ⁰/₀-kal vettek részt, a következő kimutatásból látható:

A magyarországi bankintézetekre esett						A magyarországi bankintézetekre esett					
Év	a leszámítolásból	a lombárd kölcsönökből	az utalványokból	az érczváltók, bizományi üzletek stb.-ből		Év	a leszámítolásból	a lombárd kölcsönökből	az utalványokból	az érczváltók, bizományi üzletek stb.-ből	
	s	z	á	z	a l é k		s	z	á	z	a l é k
1878 . .	21'16	25'62	27'89	0'04		1883 . .	26'11	23'83	33'04	2'55	
1879 . .	23'42	24'02	29'46	0'23		1884 . .	28'21	23'23	33'21	5'39	
1880 . .	24'66	20'15	31'03	1'00		1885 . .	30'71	23'94	34'46	3'75	
1881 . .	25'06	18'22	31'35	1'26		1886 . .	37'99	29'74	42'12	4'06	
1882 . .	26'06	20'78	33'28	1'76		1887 . .	29'06	26'46	42'30	3'95	

Legnagyobb a magyarországi bankintézetek részesülési aránya az utalványoknál, legcsekélyebb ellenben az érczváltók vásárlása, lejárt szelvények beváltása, bizományi üzletek stb.-nél. Ez utóbbi üzletekből a magyarországi bankintézetekre elenyészőleg csekély rész jut.

Az egyes bankintézetek műveleteinek összegét 1887-ben a következő számok mutatják:

M a g y a r o r s z á g b a n					
m i l l i ó f o r i n t o k b a n					
Budapest	183'2	Arad	9'4	Győr	4'6
Temesvár	17'8	Nagy-Kanizsa . .	9'3	Nagy-Szeben . .	4'5
Debreczen	15'4	Eszék	8'8	Brassó	4'3
Zágráb	15'1	Kassa	8'6	Sopron	3'3
Szeged	14'3	Kolozsár	7'5	Nagy-Várad . .	2'3
Pozsony	11'2	Fiume	5'2	Pécs	1'6
A u s z t r i á b a n					
Bécs	632'9	Innsbruck	7'7	Budweis	3'2
Prága	92'2	Linz	7'6	Spalato	2'7
Brünn	49'1	Pilsen	7'3	Bozen	1'8
Triest	23'3	Troppau	7'1	Salzburg	1'7
Lemberg	22'5	Teplitz	6'5	Tarnów	1'4
Grác	21'8	Klagenfurt	6'5	Kolin	1'4
Reichenberg . . .	17'7	Czernowitz	5'4	Warnsdorf . . .	1'0
Krakko	14'8	Laibach	5'1	Königgrätz . . .	0'7
Bielitz	11'1	Éger	4'4	Tarnopol	0'7
Olmütz	7'9	Stanislaw	3'3		

Az összes bankműveleteknek közel fele a bécsi főintézetre esik, nagyon távol áll ettől a budapesti főintézet műveleteinek összege, bár Budapest a többi bankintézetet ismét nagyon erősen túlszárnyalja. A budapesti főintézet műveleteiből 130⁶ millió frt. leszámítolásra, 18⁶ lombárd kölcsönökre, 25⁵ utalványokra, 5⁵ millió frt. pedig külföldi váltók vásárlására, esedékes szelvények beváltására, bizományi üzletekre stb. esett; a bécsi főintézet összes műveleteiből pedig az utóbb említett műveletekre 231⁵ millió frt. leszámítolásra 320⁴ millió, lombárd kölcsönökre 49³ millió, utalványokra pedig 31⁸ millió frt. esett.

A bank főbb üzletágainak állapotát az utóbbi húsz év alatt minden év végén a következő táblázat mutatja:

Év	Az állam tartozása	Leszámi- tolt váltók és érték- papírok	Köl- esőnök kézi zálogokra	Váltó-tárca és lombard-kölcsönök		Jelzálog-kölcsönök	
				együtt	a magyar inté- zeteknél	összesen	Magyar- országban
osztrák értékű 1000 forintban							
1868 . .	80,000	81,955	37,789	119,744	17,619	68,434	37,168
1869 . .	80,000	87,539	42,037	129,576	23,275	65,333	34,688
1870 . .	90,000	109,694	41,259	150,953	25,934	63,438	33,856
1871 . .	80,000	136,980	33,391	170,371	26,559	62,967	33,466
1872 . .	80,000	167,199	28,622	195,821	35,325	60,514	31,294
1873 . .	80,000	181,775	55,571	237,346	45,593	73,807	34,400
1874 . .	80,000	142,195	35,477	177,672	41,350	87,370	41,942
1875 . .	80,000	117,157	32,118	149,275	38,989	96,163	49,556
1876 . .	80,000	135,591	29,011	164,602	33,859	100,522	53,324
1877 . .	80,000	113,964	27,829	141,793	32,344	103,140	56,675
1878 . .	79,748	109,181	32,018	141,199	33,592	106,010	58,895
1879 . .	79,748	117,531	24,081	141,612	37,961	106,962	61,277
1880 . .	79,748	139,108	20,924	160,032	44,762	97,854	56,845
1881 . .	79,748	156,544	21,991	178,535	41,831	95,307	59,054
1882 . .	79,595	162,668	32,537	195,205	51,479	90,121	49,313
1883 . .	79,448	169,345	30,034	199,379	55,276	86,988	58,357
1884 . .	79,403	167,712	34,220	201,932	59,158	86,766	60,142
1885 . .	79,403	136,442	27,216	163,659	49,511	89,389	62,453
1886 . .	79,403	145,665	23,921	169,587	53,269	92,340	67,747
1887 . .	79,403	159,833	25,754	185,587	58,629	96,703	72,886

Jegybankunknál a kamatláb nagyságát az alábbi számok mutatják:

érvényben volt		kamatláb helyi váltók után	
1862 február	17-től 1866 december	9-ig	5%
1866 december	10-től 1869 augusztus	26-ig	4%
1869 augusztus	27-től 1870 július	21-ig	5%

érvényben volt		kamatláb helyi váltók után	
1870 július	22-től 1871 február	17-ig	6 ^o / _o
1871 február	18-től 1871 szeptember	8-ig	5 ^o / _o
1871 szeptember	9-től 1871 november	9-ig	6 ^o / _o
1871 november	10-től 1871 december	14-ig	6 ¹ / ₂ ^o / _o
1871 december	15-től 1872 február	29-ig	6 ^o / _o
1872 márczius	1-től 1872 július	4-ig	5 ^o / _o
1872 július	3-tól 1873 márczius	20-ig	6 ^o / _o
1873 márczius	21-től 1874 szeptember	25-ig	5 ^o / _o
1874 szeptember	26-tól 1875 november	4-ig	4 ¹ / ₂ ^o / _o
1875 november	5-től 1876 január	27-ig	5 ^o / _o
1876 január	28-tól 1879 május	8-ig	4 ¹ / ₂ ^o / _o
1879 május	9-től 1882 október	19-ig	4 ^o / _o
1882 október	20-tól 1883 február	2-ig	5 ^o / _o
1883 február	3-tól 1883 február	22-ig	4 ¹ / ₂ ^o / _o
1883 február	23-tól 1887 végén még érvényes		4 ^o / _o

Kitűnik e kimutatásból, hogy a kamatláb 1861. óta sohasem volt oly sokáig változatlan, mint az utóbbi években s oly alacsony is csak két ízben volt 1866. decz. 10-től 1869. aug. 26-ig és ismét 1879. május 9-től 1881. okt. 19-ig.

A bank jövedelmezőségét a következő összeállítás mutatja:

Év	a bank összes tiszta jövedelme	adók és illetékek	tiszta jövedelem az adók levonása után	osztalék összesen	a részvény tőke százalékában
osztrák értékű forintban					
1877	8.196,964	1.068,607	7.128,357	7.050,000	7'83
1878	7.873,236	1.011,884	6.861,352	6.600,000	7'33
1879	6.713,117	872,257	5.840,860	5.850,000	6'50
1880	6.590,508	843,176	5.747,332	5.745,000	6'38
1881	6.710,912	856,261	5.854,651	5.850,000	6'50
1882	7.545,780	938,479	6.607,301	6.450,000	7'17
1883	7.550,246	956,514	6.593,732	6.450,000	7'17
1884	7.543,707	966,767	6.576,940	6.345,000	7'05
1885	6.692,975	893,649	5.799,326	5.805,000	6'45
1886	6.624,882	826,867	5.798,015	5.790,000	6'43
1887	6.820,653	860,968	5.959,685	5.970,000	6'63

Angol bank. — Az osztrák-magyar bank főbb adatainak bemutatása után áttérhetünk a fontosabb külföldi jegybankok rövid ismertetésére; az angol banknál azonban, mely mint világpénzintézet a nemes fémekkel való kereskedésben vezérszerepet játszik s ez irányban a legérdekesebb megfigyelésekre nyújt alkalmat, kissé hosszasan időznünk. Az arany megdrágulása s ennek hatása az árak csökkenésére, egyike a legfontosabb közgazdasági problémáknak, mely bennünket is egészen közelről érde-

kel; nem lesz tehát érdektelen, ha Arends ismert pénz-theoretikusnak rövid tanulmányát az angol bankról ideiktatjuk: ¹⁾)

Gyakran állították, hogy az angol bank a belföldön úgy mint a külföldön nem volt képes fenntartani egykori uralkodó állását. Nem lehet ugyan tagadni, hogy idők folyamán az angol magánbankok s a kontinens bankjai az angol bankot tulszárnyalták; de ennek daczára ez utóbbi megmaradt, mint azelőtt volt, par excellence világ pénzüintézet és leszámítolásának, tartalékalapja növekedésének és csökkenésének változásait mindenütt a világon oly nagy figyelemmel kísérik, hogy az angol banknál beállott változások azonnal éreztetik hatásukat az összes többi pénzüpiaczon. A bank viszonyainak változására nézve két tényező irányadó: a pénzelvonás a külföld részére és a belföldi kereslet a bank irányában; ez a két mozzanat együtt számbavéve változtatja a tartalékokat és így következtést enged a leszámítolás menetére. Ezt semmi egyéb banknál oly világosan megfigyelni nem lehet, mint az angolnál, amely az 1844-ki bankakta által mintegy kényszerzubbonyba öltöztetve, nagyobb mérvben nélkülözi a szabad mozgást, mint bármely más bank.

Az 1844-ki Peelakta megállapítja, hogy a nem fedezett bankjegyek forgalma Angliában egy meghatározott maximumot érhet el, mely maximum megfelel az akkori közepforgalomnak; ezen határon túl bankjegyek csak nemes fém letétele ellenében bocsáthatók ki. Jelenleg az angol bank fel van hatalmazva 16·2 millió font sterlinget érczczel nem fedezett bankjegyben kibocsátani. Ha a bankban 20 millió font sterlinget tevő nemes ércz van, akkor az további 20 millió font sterlinget bocsáthat ki bankjegyben s így egészben 36 millió font sterlinget. Ha 24·7 millió font sterling van forgalomban, úgy a bank rendelkezésére, mint tartalék, még 11·5 millió marad: ha a forgalom — az ezen összegnek legfelebb kétszereséig terjedő letétek gyors visszavonása következtében — ezt a 11·5 milliót is igénybe venné, a bank képtelenné válna a fizetésre, daczára annak, hogy mérlege valószínűleg nagyon kedvező lenne. A nagy válságok alkalmával ismételten nagyon közel állott ily katasztrófa, de ott volt mindig egy csálhatatlan eszköz a fizetési képességre; felfüggesztették a bankaktát (s ez megtörtént 1848. 1857. és 1866-ban) s a válság elvonult: a bank, melynek fizetési eszközei ki voltak merítve, míg hitele nem volt megingatva, fedezetlen bank-

¹⁾ Reprodukálva és az 1887. évi adatokkal kiegészítve az olasz földmívelés-, ipar- és kereskedelmi miniszterium által kiadott »Bolletino di notizie sul credito e la previdenza« 1888. márczius 31-iki számában.

jegyeket bocsátott ki s bőven elég lett a fémbiztosíték, mihelyt a törvény által felállított korlát elesett.

Nagyon elterjedt téves nézet az, hogy t. i. az angol bankakta által felállított korlátok a bank jegyeinek biztosítását czélozták volna; — a dolog nem így áll. Vegyük a fent idézett példát, hogy a banknak 20 millió font sterling ércztartaléka van és 36'2 millió font sterling bankjegy a forgalomban; a bankakta szerint a tartalék kimerülése a legnagyobb válságot jelentené; holott minden más bankintézet azt a fémfedezetet nagyon is elégségesnek tekintené és bőven kölesönözne alacsony kamatra, miután közönségesen elégséges érczbiztosítéknak tekintik azt, a mely a forgalomban levő jegyek egy harmadával felér és e szerint 20 millió font sterling érczben elegendő 60 millió font sterling értékű jegy forgalomban tartására. Valóban, az angol törvényhozó máshova czélt. Meg akarta akadályozni a bankjegyek czirkulációjának kiterjesztését, nem ugyan azért, hogy azok biztossága felett örködjék, hanem azért, mert úgy hitte, hogy a pénz értéke a forgalomban levő érme mennyiségétől függ (currencytan, a mennyiség elmélete); a bankjegyeket úgy tekintette, mint a melyek az árakra való hatásukban egyenlők a fém pénzzel. A fém pénzt Liverpool lord 1816-ki törvényével az aranyra szorították, az 1844-ki Peel-akta lehetetlenné tette a bankjegyek forgalmának kiterjesztését is; az volt a czél, védbástyát emelni az árak növekedése, a pénz elértéktelenedése ellen. Ugy látszik, hogy az angol törvényhozó szeme előtt csakis ez az eshetőség lebegett, tehát a másik lehetőséggel, azzal t. i., hogy a pénz mennyisége csökkenjen, hogy annak értéke emelkedjék s az árak csökkenjenek, a törvényhozó egyáltalán nem foglalkozott. Ez nem tünt fel valami nagyon mindjárt kezdettől fogva, mert 1848. után folyt be Angliába az ujonnan feltárt arany; de mi történt volna az 1816-ki és 1844-ki angol törvényekkel, ugyan hol volna az a sokat dicsőített angol pénz és hova lett volna a sokat magasztalt 1844-ki bankakta, ha ezen aranybányák felfedezése elmarad? Már Took kimutatta, hogy lehetetlen lett volna megállaniok. Nos, mialatt az arany bő betolulása lassankint gyengült s ezen fém hiánya egyre jobban érezhetővé lett, élesebben tárnak fel az angol törvényhozás fogyatkozásai. Jelenleg nem a fém pénz iránti kereslet, hanem az aranykereslet az, a mi az angol bank tartalékát fenyegeti. A fém pénz utáni keresletnek könnyű volna eleget tenni, ha a bank képes volna aranyat visszavonni. Hogy példánk mellett maradjunk, feltéve, miszerint a jegyforgalom 36'2 millió font sterlingre emelkedik, a fémtartaléknak csak 31'5 millió font sterlingre kellene emelkednie, és a banktarta-

lék pontosan 11½ millió font sterling lenne. De az angol bank aranyát egészen 37 millió font sterlingre látta emelkedni. Ez mutatja, hogy nem a jegyek forgalmának emelkedése az, a mi a tartalékot fenyegeti, hanem az egész fémfedezet csökkenése. S ez kitünik a következő számokból is. A fémfedezet ez év folytában a következőleg módosult (a növekvés a +, a csökkenés a — jellel jelelve):

É v	Fémfedezet	Forgalomban levő jegyek	Tartalék
1881.	— 4.021,000	— 792,000	— 2.478,000
1882.	+ 104,000	+ 257,000	— 151,000
1883.	+ 1,084,000	— 803,000	+ 1.887,000
1884.	— 714,000	— 418,000	— 296,000
1885.	— 758,000	— 266,000	— 492,000
1886.	— 647,000	— 104,000	— 544,000
1887.	+ 857,000	— 20,000	+ 1.327,000
1881—1887. . . .	— 4.095,000	— 2.146,000	— 747,000

Fontos továbbá annak megállapítása, vajjon ez a fémfedezet-csökkenés az arany kivitel vagy a bank iránt a belföldön mutatkozó igényeknek következménye-e. Az angol bank pontos kimutatásai a következő adatokat nyújtják, melyeket az alábbiakban foglalunk össze:

É v	A r a n y k e r e s k e d é s		Fémfedezet
	a külfölddel	a belfölddel	
	font sterling	font sterling	font sterling
1881.	— 2.640,000	— 1.381,000	— 4.021,000
1882.	+ 2.465,000	— 2.362,000	+ 104,000
1883.	+ 792,000	+ 292,000	+ 1.084,000
1884.	+ 29,000	— 743,000	— 714,000
1885.	+ 637,000	— 1.395,000	— 758,000
1886.	— 2.835,000	+ 2.188,000	— 647,000
1881—1886. . . .	— 1.552,000	— 3.401,000	— 4.952,000

Látható ebből, hogy a változások nem egy nyomon haladnak, a fémkészletet igénybe vette mind a bel-, mind a külföld (1881), illetve erősítette azt (1883), hol a bevitel külföldről túlnyomó volt ugyan, de a belföld fémpénzszükséglete elnyelte azt (1882, 1884, 1885.) és viszont; egészben azonban kitünik, hogy 4.952,000 fontból, melylyel a fémkészlet 1881—1887-ben kisebbedett, 1.552,000 a külföldre ment, míg 3.401,000 a belforgalomba jutott.

E számok kiegészítésére szolgálhat a következő kimutatás.
Az arany ki- és bevitelére tett:

É v	Aranykivitel	Aranybevétel	Beviteli többlet	Kiviteli többlet
	f o n t s t e r l i n g b e n			
1881	15.498,000	9.963,000	—	5.535,000
1882	12.023,000	14.376,000	2.353,000	—
1883	7.091,000	7.755,000	664,000	—
1884	12.012,000	10.744,000	—	1.268,000
1885	11.930,000	13.376,000	1.446,000	—
1886	13.733,000	13.392,000	—	341,000
1881—1886 .	72.287,000	69.606,000	—	2.681,000

Anglia tehát az 1881—86-ki kereskedelmi statisztika adatai szerint 2.684,000 font sterling aranyat vesztett el kivitel folytán, melyből mindazáltal csak 1.552,000 font sterlinget vertek ki a banknál, míg 1.132,000 font sterling a kereskedelemtől vette eredetét. De miután a kereskedelem a banktól 3.401,000 font sterlinget vont el, a forgalmi eszköz szaporodásának javára csak 2.279,000 font sterling marad.

Mindazáltal ez a számítás kiegészítésre szorul. A valóságban az arany állapota nemcsak a be- és kivitel, hanem azon használat által is változást szenved, melyet az ipar támaszt, ehhez járul továbbá még az elveszés, a fogyasztás, stb. A nem pénzcélokra irányuló aranyszükséglet Angliában igen nagy és Giffen, Soetber és mások körülbelül 3 millió font sterlingre teszik azt. Giffen Anglia aranyban fekvő vagyonának rendes növelésére évi 5 millió font sterlingnyi többletet tart szükségesnek. Tényleg Anglia feleslege a multban megközelítőleg ekkora összegből állt. Ez évente átlagosan a következő volt:

Évek	Aranybevétel	Aranykivitel	Beviteli többlet
	f o n t s t e r l i n g		
1857—60	19.225,000	15.430,000	3.795,000
1861—70	17.162,000	11.615,000	5.547,000

Az 1870. évtől kezdve változás állott be az aranyvalutának Németországba történt bevitelére folytán, a melynek szükségkép nagy aranykeresletet kelle előidézni. Ennek következtében a többlet az 1871—1880-ig terjedő időszakban évenként átlagosan a következő volt:

Évek	Aranybevitel	Aranykivitel	Beviteli többlet
	f o n t s t e r l i n g		
1871—80	18.453,000	17.006,000	1.447,000

Tehát, miután, a mint láttuk, Anglia ipari fogyasztása 3 millió font sterling aranyat tesz ki, a fent említett évtizedben tényleg 15 millió font sterling deficit mutatkozott. Még kedvezőtlenebbeknek tűnnek fel a viszonyok, ha szembe állítjuk az 1871—1875-ki korszakot az 1876—1880-kival:

Évi átlag	Aranybevitel	Aranykivitel	Beviteli többlet
	f o n t s t e r l i n g b e n		
1871—75	20.384,000	17.761,000	2.623,000
1876—80	16.522,000	16.250,000	272,000
			kiviteli többlet
1881—86 (6 év) .	11.601,000	12.048,000	447,000

Ezen számok a lehető legvilágosabb képét adják az Angliában az aranykereskedelem terén beállott fordultnak. Felállítva az angol arany mérlegét oly módon, hogy a pénzverés különböző céljaira irányuló aranyszükségletet 1870-ig 2 millió font sterlingre, 1876-ig 2 és fél millió, és 1876 után 3 millió font sterlingre számítjuk, a következő átnézetet kapjuk:

Évi átlag	Beviteli többlet	Fogyasztás	Évi szaporodás (+), fogyás (—)	Összes szaporodás (+), fogyás (—)
1858—60 . . .	3.795,000	2.000,000	+ 1.795,000	+ 5.385,000
1861—70 . . .	5.546,000	2.000,000	+ 3.546,000	+ 35.460,000
1871—76 . . .	2.623,000	2.500,000	+ 123,000	+ 615,000
1876—80 . . .	272,000	3.000,000	— 2.728,000	—13.640,000
	kiviteli többlet			
1881—86 (6 év)	447,000	3.000,000	— 3.447,000	—20.682,000

Ezen kimutatásból kitűnik, hogy Anglia 1858—1870-ig, aranyból álló vagyonát 40.845,000 font sterlinggel gyarapította; hogy 1871—1875-ig e vagyon körülbelül változatlan maradt és hogy 1876-tól kezdve az utolsó években, körülbelül 34.322,000 font sterlinggel csökkent. Adatokra alapított számításunk szerint 1871 végén az aranykészlet 110 millió font sterling volt, míg 1875 végén a forgalom (az angol bank birtokában levő arany rudak beszámításával) felemelkedett 113,8 millió font sterlingre, 1876-tól ellenben a következő változások állottak be:

Év	Beviteli többslet	Kiviteli többslet	Ipari szük- séglet	Szaporó- dás	Hiány	Állomány.
f o n t s t e r l i n g						
1876 .	6.960,000	—	3 000,000	3.960,000	—	117.760,000
1877 .	—	4.919,000	3.000,000	—	7.919,000	109.841,000
1878 .	5.903,000	—	3.000,000	2.903,000	—	112.744,000
1879 .	—	4.210,000	3.000,000	—	7.210,000	105.534,000
1880 .	—	2.374,000	3.000,000	—	5.374,000	100.160,000
1881 .	—	5.536,009	3.000,000	—	8.536,000	91.624,000
1882 .	2.352,000	—	3.000,000	—	648,000	90.976,000
1883 .	664,000	—	3.000,000	—	2.336,000	88.640,000
1884 .	—	1.268,000	3.000,000	—	4.268,000	84.372,000
1885 .	1.445,000	—	3.000,000	—	1.555,000	82.817,000
1886 .	—	341,000	3.000,000	—	3.341,000	79.476,000

Anglia aranykincsének oly nagy csökkenése áll tehát előttünk, mely megérdemli a legfigyelmesebb vizsgáldást.

Megjegyezzük, hogy az angol kereskedelmi statisztika adatai a nemes fémek hullámszásáról köztudomás szerint hitelt érdemlők s hogy az általunk felállított számítás ellen nem lehet semmit is ellenvetni, hacsak valaki azt nem vonja kétségbe, miszerint iparczélókra évente 3 millió font sterling használtatik fel.

Mégis nem érdektelen feltüntetni a következő táblázatban az aranykereskedés körül mutatkozó különbözeteket, melyeket az általános statisztika s a banknak az aranykereskedésről adott kimutatásai felmutatnak. A + jel beviteli, a — jel kiviteli többletet jelent:

É v	Általános statisztika	A b a n k m é r l e g e	
		a külfölddel	a belfölddel
		f o n t s t e r l i n g	
1881	— 5.536,000	— 2.640,000	— 1.381,000
1882	+ 2.352,000	+ 2.465,000	— 2.362,000
1883	+ 664,000	+ 792,000	+ 292,000
1884	— 1.268,000	+ 29,000	— 743,000
1885	+ 1.445,000	+ 637,000	— 1.395,000
1886	— 341,000	— 2.835,000	+ 2.188,000
1881—86	— 2.684,000	— 1.552,000	-- 3.401,000

Ez a kimutatás feltünteteti, hogy a kiviteli többlet az aranyból nem egyedül a banktól származott, hanem a közforgalomból; úgy, hogy a bank iránt támasztott 3.401,000 font sterlingnyi belföldi keresletből 1.129,000 font sterling a kiviteli számára vétetett igénybe. Hogy aztán a 2.272,000 font sterlingnyi maradvány nem

elég az ipari szükségletek fedezésére, az világos; ezen szükségletnek a forgalomból való elvonás útján kellett eleget tenni; és mivel az új kiverés nincs arányban a nagy éremdaraboknak a kivitel és ipar számára történő beolvasztásával, innét következik, hogy a nem teljes törvényes súlyú aranypénz forgása elleni panaszok egyre szaporodnak, mi eme viszonyokban leli magyarázatát; s ez a jelenség egyre veszélyesebbé válik. S ezen, drága kiveréssel sem fognak segíteni; míg az arany Angliába ily szűken folyik, a vert pénz cirkulációjának egyre kevesbedni kell. Világos, hogy ily körülmények közt az angol bank még a dolgok rendes folyamában is egyre csökkenni látja tartalékát, mivel a pénzforgalom, apasztva az ipari s a kiviteli szükségletek által, kénytelen a bank fémtartalékához fordulni, hogy a kereskedelem igényeinek eleget tegyen. Ez viszont visszahat az árak csökkenésére s a gazdasági viszonyok nyomottságára, a melyet a fő nézpont szerint a pénzforgalom csökkenése okául vagy eredménye gyanánt kell tekinteni. Ha csakis a belforgalom tényezőit vesszük tekintetbe, tehát csakis a jegyek s az aranykereskedés változásait, (a külföldi arannyal való kereskedést nem számítva) a következő belforgalmat kapjuk, melyhez hozzátesszük még a tartalék tényleges változásait:

É v	Az arany forgalma		Teljes tartalék
	a külfölddel	a belfölddel	
	font sterling		
1881.	— 2.640.000	— 586,000	— 2.478,000
1882.	+ 2.465,000	— 2.621,010	— 151,000
1883.	+ 792,000	+ 1.095,000	+ 1.887,000
1884.	+ 29,000	— 325,000	— 296,000
1885.	+ 637,000	— 1.129,000	— 492,500
1886.	— 2.835 000	+ 2 293,000	— 544,000
1881—86.	— 1.552,000	— 1.273,000	— 2.074,000

Tehát a belforgalom csaknem egészen annyival kisebbedett, mint az aranykivitel, habár a jegyforgalom csökkenése a kereskedelem szükségletének kisebbedésére hagy következtetni. A magyarázatot a forgalmi eszköznek az aranybeolvasztás által előidézett nagy csökkenése adja meg.

Német jegybankok. — A Németbirodalomban a jegybankok ügyét az 1875. év márczius 14-én kelt birodalmi törvény szabályozza. E törvény életbelépte előtt a német birodalomban, a porosz bankon kívül, 3 községi és 29 részvénytársulati intézet birt bankjegykibocsátási joggal, de ezek e joggal legnagyobbbrészt csak bizonyos időre lettek fölruházva. Az idézett törvény alapján a

pórosz bank átalakult birodalmi bankká (Reichsbank). A jegybankokra vonatkozólag a törvény terhes föltételeket állapított meg és ezek elfogadásától tette függővé azt, hogy jegyeik az egész birodalomban forgalomba hozhatók legyenek. Ennek tulajdonítható, hogy 1887. végén az egész birodalom területén forgalomba hozható jegyeket csak 11 magánbank bocsáthatott ki, egyetlen állam területére szorítkozó jegyeket pedig 6 bank hozhatott forgalomba. Összesen tehát létezett 18 jegykibocsátó magán bank, melyek közül azonban 1887-ben a lübecki kereskedelmi bank lemondott a jegykibocsátás jogáról, a kölni magánbank pedig üzletét megszüntette és így 1887. végén csak 15 magán és egy állami jegybank létezett.

A német jegybankok mérlegét az utóbbi évtizedről a következő számok mutatják:

E v	T e h e r							Összes tartozás
	Alap-tőke	Tartalék-alap	Bankjegy forgalom		Tartozások		Egyéb teher	
			összesen	ebből fedezetlen	azonnal esedékesek	felmondás mellett		
millió forintokban								
1878....	134	15	429	120	85	24	5	692
1879. . .	134	16	495	146	104	21	5	775
1880....	134	16	504	157	99	21	5	779
1881....	134	17	529	197	97	22	5	804
1882....	134	18	517	170	121	23	6	819
1883....	134	19	515	160	124	21	5	818
1884....	134	19	531	201	153	22	5	864
1885....	134	20	531	148	150	22	5	862
1886....	134	21	608	200	165	20	5	953
1887....	131	21	604	155	185	21	6	968

É v	V a g y o n							Összes követé- lés
	Érez- készlet	Biro- dalmi pénztári jegyek	Más bankok bank- jegyei	Váltók	Lom- bard köl- csönök	Érték- papírok	Egyéb vagyon	
millió forintokban								
1878 . .	280	19	10	306	47	10	26	698
1879 . .	313	20	16	325	59	20	26	779
1880 . .	307	19	21	324	66	20	28	785
1881 . .	298	16	19	357	75	21	26	812
1882 . .	321	10	16	373	62	17	28	827
1883 . .	322	10	18	371	54	21	27	823
1884 . .	301	8	22	397	84	30	29	871
1885 . .	350	11	22	368	54	30	34	869
1886 . .	377	9	22	407	73	39	30	957
1887 . .	425	9	15	417	56	10	41	973

Magának a németbirodalmi banknak részvénytőkéje 120 millió márkára rúg. 1887. végén a bank 40 ezer darab részvénye 7,680 részvényes közt oszlott meg, kik közül 6,138 belföldi, 1,548 pedig külföldi volt. Az előbbieket birtokában 29,467 darab, az utóbbiakéban 10,553 részvény volt. Az átlagos bankjegyforgalom 1887-ben 860.627,000 márkára, az átlagos ércalap pedig 772.363,000 márkára rúgott, a forgalomban levő bankjegyeknek tehát átlagosan $89\frac{75}{100}$ -ka volt érczel fedezve.

A németbirodalmi forgalomban volt jegyeinek számát és összegét, a bankjegyek nagysága szerint csoportosítva a következő számok mutatják :

A bankjegyek nagysága	száma	értéke	A bankjegyek nagysága	száma	értéke
	1887. december 31-én			1887. december 31-én	
500 talléros	75	112,500 márká	1000 márkás	350,522	350.522,500
100 »	1,946	583,800 »	500 »	64,646	32.323,000
50 »	1,618	242,775 »	100 »	6.258,952	625.895,200
25 »	8,117	608,775 »			
10 »	8,566	256,965 »	Összesen	—	1,010.545,515

A birodalmi bank mérlegét 1887. december végéről millió márkákban és forintokban a következő kimutatás tünteti fel :

Vagyon :	Álladék millió márkákban	forintokban	Téher :	Álladék millió márkákban	forintokban
Fémkészlet	766'84	383'42	Alaptőke	120'00	60'00
Birodalmi pénztári jegyek	18'09	9'04	Tartalékalap . . .	22'87	11'43
Más bankok jegyei .	9'77	4'89	Bankjegyek forgalomban	1,010'55	505'28
Váltók	564'17	282'08	Azonnal esedékes tartozások . .	332'97	166'49
Lombardkölsönök .	83'92	41'96	Egyéb téher	1'57	0'78
Értékpapírok . . .	5'91	2'96	Összes téher . .	1,487'96	743'98
Egyéb vagyon . . .	46'98	23'49			
Összes vagyon . .	1,495'68	747'64			

Francia bank. — Franciaországban csak egy bankintézet, az 1800-ban alapított Banque de France van a jegy kibocsátás jogával felruházva, mely részvénytársulati magánbank kormányzóját és két helyettesét az államfő nevezi ki. A bank alaptőkéje 182'5 millió frank, mely 182,500 darab 100 frankos részvényre van felosztva. A bank főbb műveleteinek áttekintését az 1877—1886-ig terjedő évtizedre a következő kimutatás nyújtja :¹⁾

¹⁾ Foville : La France économique. Paris 1887.

Évek	Bankjegyforgalom			Fémtartalék			Kereskedelmi papi- rok leszámítolása	
	legna- gyobb	legki- sebb	átla- gos	legna- gyobb	legki- sebb	átla- gos	leszámi- tolás ösz- szege	átlagos kamatláb
	millió forintokban							
1877	1,090'1	943'2	998'1	912'5	827'9	878'4	2,504'8	2'28%
1878	1,018'8	880'7	942'2	873'3	787'2	829'1	2,746'7	2'18%
1879	931'3	840'5	882'1	900'8	788'1	846'0	2,904'2	2'58%
1880	992'6	885'1	924'5	841'4	705'5	789'8	3,478'7	2'81%
1881	1,130'2	959'2	1,044'7	758'6	700'2	729'4	4,549'6	3'84%
1882	1,181'3	1,050'8	1,116'0	863'2	716'8	790'0	4,528'8	3'80%
1883	1,239'0	1,110'3	1,174'8	833'4	785'6	809'5	4,330'9	3'08%
1884	1,265'0	1,126'0	1,195'5	837'4	774'0	805'7	4,134'1	3'00%
1885	1,225'6	1,087'8	1,156'6	912'6	808'0	860'3	3,700'0	3'00%
1886	1,189'5	1,063'2	1,126'4	1,010'3	888'2	949'2	3,320'8	3'00%

Orosz állami bank. — Oroszországban szintén egyetlen bankintézet bír a jegy kibocsátás jogával; az orosz állami bank főbb műveleteinek áttekintését az alábbi összeállítás mutatja: ¹⁾

Év	Érckészlet érmek és rudakban		Allandóan és ideiglenesen kibocsátott bankjegyek	leszá- mito- lás	E l ő l e g e k			Folyó számla	Tiszta nyere- ség
	arany	ezüst			árúkra	állam- papi- rokra	részvé- nyekre		
	millió forintokban								
1876	198'03	43'32	1,279'84	424'31	8'54	64'08	37'10	553'23	9'48
1877	202'21	37'19	1,684'68	331'54	12'67	98'50	79'46	337'70	11'98
1878	224'39	15'04	1,924'75	278'99	11'04	96'68	14'94	238'35	16'72
1879	244'68	4'11	1,883'28	317'13	10'10	137'40	14'87	652'70	13'40
1880	275'94	1'84	1,836'29	361'86	11'03	81'94	13'46	653'01	11'59
1881	275'95	1'83	1,836'29	359'36	9'62	69'46	15'28	316'52	12'77
1882	275'96	1'83	1,836'29	409'09	11'44	89'10	23'98	429'01	11'46
1883	275'96	1'83	1,787'69	445'28	10'92	79'21	35'94	431'50	11'72
1884	275'96	1'82	1,739'09	448'20	10'23	64'22	27'29	404'66	9'07
1885	275'96	1'82	1,695'22	374'97	20'12	53'42	17'30	273'77	5'84

Olasz jegybankok. — Olaszországban 6 bankintézet él a jegy kibocsátás jogával u. m. az olasz királyság nemzeti bankja, a nápolyi bank, a toscánai nemzeti bank, a római bank, a szicíliai bank és a toscánai hitelbank. Ezeknek összesített mérlegét az utóbbi tíz évről a következő táblázat állítja szem elé: ²⁾

¹⁾ Annuaire stat. de la Russie 1884—85. St. Pétersbourg 1887.

²⁾ Ministero di agricoltura, industria e commercio. Bolletino di notizie sul credito e la previdenza. Roma 31 marzo 1888.

Szenvedő állapot az év végén millió forintokban.

Év	alaptőke	tartalék-alap	bankjegy-forgalom	folyószámlák s egyéb hátr. sz. tart.	folyószámlák s egyéb határidőre sz. t.	árúk és papírok letévéi	különfélék	czimek	üzleti nyereség	összesen
1878	122'41	13'94	268'91	57'42	41'25	291'12	40'03	14'03	849'11	
1879	123'24	14'60	292'98	48'29	38'88	292'74	43'62	13'07	867'42	
1880	124'05	15'37	299'59	65'15	35'38	190'18	56'36	14'22	800'30	
1881	124'86	16'09	294'22	50'46	36'60	228'12	134'68	14'11	899'11	
1882	125'98	17'09	292'98	55'90	43'52	178'14	49'89	14'29	777'77	
1883	126'14	19'23	317'56	53'70	37'45	180'70	23'91	7'32	765'86	
1884	126'30	21'06	359'64	57'83	36'28	187'92	24'40	6'58	820'01	
1885	126'30	22'70	379'38	62'11	58'56	225'73	34'27	8'01	917'09	
1886	126'30	24'60	412'75	72'70	54'84	231'51	48'27	7'96	978'92	
1887	126'30	26'15	430'30	62'86	64'10	260'18	102'78	9'91	1,082'59	

Cselekvő állapot az év végén millió forintokban.

Év	fémkészlet és tartalék	tárcza	előlegek	egyenes befektetés	czimletek	hitelék	hátralék	letétek	különfélék	üzleti költségek	végösszeg
1878 . .	132'86	152'01	39'05	—	34'41	160'52	8'24	291'12	24'03	6'85	849'11
1879 . .	132'18	152'52	52'07	—	32'62	167'70	7'74	292'74	23'09	6'76	867'42
1880 . .	136'04	169'39	58'97	—	93'85	96'40	6'84	190'19	41'69	6'94	800'30
1881 . .	126'46	161'81	45'18	—	101'46	189'29	6'59	228'12	33'48	6'80	899'11
1882 . .	130'28	171'01	38'42	—	102'86	94'31	6'94	178'14	48'99	6'81	777'77
1883 . .	187'71	149'47	30'04	—	82'20	77'36	6'63	180'70	47'39	4'35	765'86
1884 . .	207'17	181'37	29'05	—	72'99	72'42	6'16	187'92	58'46	4'46	820'01
1885 . .	188'70	246'43	56'20	66'04	6'25	67'32	5'88	225'75	49'95	4'57	917'09
1886 . .	205'08	269'49	51'86	60'10	12'73	73'09	6'72	231'51	63'86	4'53	978'92
1887 . .	201'69	285'27	56'19	59'66	12'64	80'49	9'17	260'18	112'25	5'05	1,082'59

Belga bank. — Belgium egyetlen jegybankjáról a belga nemzeti bankról az alábbi néhány adat nyújt némi tájékoztatást:

É v	Ércz-készlet	Jegy-forgalom	Tárcza	Kölcsönök államkötvényekre	Államkötvények	Folyószámlai hitellezők	Tartalék	Átlagos kamatláb
m i l l i ó f o r i n t o k b a n								
1851. decz. 31.	11'71	20'14	17'62	1'42	2'93	10'39	—	4'00
1855. » »	23'64	38'23	31'40	2'36	3'23	16'07	1'09	3'00
1860. » »	25'21	47'16	62'38	1'79	1'84	32'73	2'13	3'23
1865. » »	22'08	50'04	62'22	1'60	0'62	25'64	4'12	4'08
1870. » »	38'25	81'11	78'50	1'53	1'04	32'53	5'88	3'37
1875. » »	49'06	136'14	107'60	3'32	13'20	26'28	4'82	3'85
1880. » »	39'52	135'99	113'60	3'11	13'26	28'86	5'89	3'35
1884. » »	38'61	143'10	112'01	4'43	19'98	29'58	7'28	3'82
1885. » »	42'20	146'97	111'32	4'22	19'98	28'43	7'55	3'28
1886. » »	40'23	151'59	117'07	4'80	19'91	29'75	7'80	2'80

Főbb jegybankok áttekintése. — Az eddig felsorolt adatok kiegészítéséül ideiktatjuk az összes nagyobb jegybankok mérlegének főbb tételeit és pedig az 1888. év május havában (az ottomán banknál márczius havában) volt állapot szerint: ¹⁾

Bankok	Alap- tőke	Tartalé- kok	Ércz- készlet	Jegyfor- galom	Tárca és ingat- lanok	Letétek és folyó- számla	Lom- bard köleső- nők
	e z e r f o r i n t o k b a n						
Francia bank . .	77,000	18,050	913,200	1.289,052	277,586	288,452	140,852
Angol bank . . .	145,530	30,910	202,620	242,520	190,380	306,680	341,550
Német bank . . .	60,000	10,675	487,775	428,534	221,759	249,465	28,487
Belga bank . . .	20,000	8,080	43,084	143,298	116,655	26,026	39,354
Olasz bank . . .	60,000	35,608	111,115	225,755	190,403	43,982	55,708
Spanyol bank . .	60,000	6,000	135,793	253,468	369,308	163,066	19,682
Orosz bank . . .	45,360	—	445,883	1.685,222	649,855	337,614	1.002,067
Németalf. bank .	13,600	3,765	140,441	164,637	39,967	10,382	39,301
Oszt. m. bank . .	108,485	—	229,102	371,706	156,028	—	179,446
Ottomán bank . .	100,000	3,188	17,449	4,558	90,752	53,146	44,580
Román bank . . .	5,844	—	13,664	46,566	17,512	12,348	10,689
Newyorki bankok	—	195,510	190,050	16,170	763,980	828,030	—

3. Hitelintézetek.

A hitelintézetek száma. — A hitel közvetítésével foglalkozó intézetek Magyarországon csak későbbben fejlődtek, mint Európa többi nyugati államaiban, a melyek már rég elérték a hitelgazdaság korszakát, midőn hazánk még a natural gazdaságból sem bontakozott ki. Az első takarékpénztár, mely általában az első hitelintézetünk volt, 1840-ben alakult, ez a pesti hazai takarékpénztár, az első bank 1842-ben; de míg a takarékpénztárak száma 1848-ig 33-ra szaporodott, amely szám változatlan maradt 1857-ig, addig 21 év telt el, míg egy második bank is keletkezett; az első szövetkezet alapítási éve 1852, az első földhitelintézeté 1863. Az 1866-ik év végén működésben volt az országban: bank 4, takarékpénztár 58, földhitelintézet 1, szövetkezet 22 és az osztrák nemzeti banknak 6 fiókinézete.

1867-től kezdve a hitelintézetek fejlődését és számát a következő táblázat tünteti fel:

¹⁾ La Revue des Banques. Recueil mensuel des institutions de crédit et de prévoyance.

É v	Működésben volt az év végén				
	Bank	Takarék- pénztár	Földhitel- intézet	Szövetke- zet	Az osztr. magy. bank magyar- országi inté- zete és fiókjai
1867	11	66	1	29	6
1868	25	87	1	43	6
1869	50	133	2	60	6
1870	66	155	2	102	6
1871	82	169	3	139	6
átlag 1867—71	47	122	2	75	6
1872	117	260	4	178	6
1873	121	300	6	208	6
1874	120	304	6	220	6
1875	121	308	6	224	6
1876	117	312	6	227	6
átlag 1872—76	119	297	6	211	6
1877	110	311	6	232	6
1878	108	313	6	234	6
1879	105	314	5	241	13
1880	107	318	6	250	15
1881	109	324	5	272	16
átlag 1877—81	108	316	6	246	11
1882	113	336	5	306	16
1883	118	356	5	341	16
1884	119	370	5	362	16
1885	120	395	5	398	16
1886	130	401	5	430	16
átlag 1882—86	120	372	5	367	16
1887	137	415	5	595	18

A fentebbi számok csak a szorosabb értelemben vett Magyarországra vonatkoznak, kivéve az osztrák-magyar bank fiókjait, melyek közül 1854 óta egy, 1881 óta pedig kettő Horvát-Szlavonországban fekszik. Horvát-Szlavonországban 1886. végén az osztrák-magyar bank zágrábi és eszéki fiókjain kívül 6 bank és 39 takarékpénztár volt működésben, ezenkívül 1885. végén (újabb adataink nincsenek) 53 szövetkezet.

A takarékpénztárak száma a különböző országokban (csak a közöséges takarékpénztárakat véve) következő volt:¹⁾

¹⁾ Bolletino di notizie sul credito e la previdenza. Anno VI. N. 6. (Roma 30 aprile 1888.) — Statistisches Handbuch für den preussischen Staat. B. I. Berlin 1888. — Oesterreichisches statistisches Handbuch 1887. Wien 1888. — Annuaire de l'Economie politique et de la statistique par Mm. Guillaumin, Joseph Garnier, Maur. Block 1888. Paris 1888. — Annuario statistico italiano. Anno 1886. Roma 1887.

Poroszországban 1886-ban . . .	1,335	Nagy-Britanniában 1885-ben . . .	409
Az Éjszakamerikai Egyesült- Államokban 1886/87-ben . . .	684	Olaszországban 1887-ben	395
A magyar korona országaiban 1887-ben ¹⁾	454	Ausztriában 1886-ban	380
Franciaországban 1884-ben . . .	543	Norvégiában 1886-ban	335
		Németalföldön 1885-ben	275

A hitelintézetek üzleteiket részben saját tőkékkel, részben idegen, náluk hitelre elhelyezett tőkékkel folytatják; a saját tőkét az alaptőke, az intézet tulajdonosai által befizetett tőke és az intézet által gyűjtött tartaléktőke képezi. A hitelintézeteknek üzleteik folytatására rendelkezésre álló tőkék nagysága a hitelintézetek számánál sokkal inkább mutatja azok közgazdasági jelentőségét.

Alaptőke. — A magyarországi takarékpénztárak saját tőkéje 1848-ban 617,512 frt. volt. 1866-ban a takarékpénztárak részvénytőkéje 21 millió frt. volt, a bankoké 16 millió frt.; ezen évtől kezdve a takarékpénztárak és bankok saját tőkéjének fejlődését a következő számok mutatják:

É v	Takarékpénztárak			B a n k o k		
	befizetett részvény- tőke	tartaléktőke		befizetett részvény- tőke	tartaléktőke	
		összesen	a befizetett részv.-tőke százalékai- ban		összesen	a befizetett részv.-tőke százalékai- ban
		1000 forint	%		1000 forint	%
1866....	2,102	546	25'97	1,650	100	6'08
1867....	2,173	609	28'02	2,495	101	4'08
1868....	3,410	750	21'94	13,315	105	0'79
1869....	5,899	760	12'88	17,773	182	1'02
1870....	7,052	1,231	17'46	22,003	333	1'51
átlag 1866—70	4,127	779	18'39	11,447	164	1'43
1871....	8,532	1,560	18'29	24,778	417	1'68
1872....	14,097	1,787	12'67	54,983	997	1'27
1873....	17,755	2,724	15'34	55,572	1,652	2'91
1874....	18,771	3,174	16'91	56,121	1,569	2'80
1875....	19,391	3,444	17'92	50,796	1,265	2'49
átlag 1871—75	15,709	2,538	16'16	48,450	1,180	2'44
1876....	18,945	3,642	19'22	37,379	1,082	2'90
1877....	19,170	4,362	22'75	31,195	1,281	4'11
1878....	19,171	5,172	26'98	27,180	1,724	6'34
1879....	19,629	7,641	38'72	26,767	1,993	7'44
1880....	19,910	10,338	51'42	32,534	2,449	7'54
átlag 1876—80	19,365	6,231	32'18	31,011	1,706	5'50

¹⁾ Horvát-Szlavonország adatai 1886-ról szólnak.

É v	Takarékpénztárak			B a n k o k		
	befizetett részvény- tőke	tartaléktőke		befizetett részvény- tőke	tartaléktőke	
		összesen	a befizetett részv.-tőke százalékai- ban		összesen	a befizetett részv.-tőke százalékai- ban
	1000 forint		%	1000 forint		%
1881....	20,390	13,072	64'10	38,392	2,842	7'40
1882....	22,289	14,297	64'14	48,594	6,072	12'50
1883....	23,060	15,465	67'93	49,475	6,678	13'48
1884....	23,997	17,901	74'59	47,780	6,618	13'85
1885....	25,219	20,070	79'58	47,832	8,948	18'71
átlag						
1881—85	22,991	16,161	70'29	46,415	6,232	13'43
1886....	25,914	21,323	82'28	46,513	6,370	13'70

A takarékpénztárak alaptőkéje bár folytonos fejlődést mutat, az általuk kezelt roppant mennyiségű idegen tőkékhez képest még mindig csekély; örömdetes azonban a tartaléktőke mondhatnók rohamos emelkedése, melylyel takarékpénztáraink a helyes egyensúlyt lassankint megteremteni törekszenek. A bankok részvénytőkéje sok hullámozást tapasztalt, különösen az 1873-ki hitelválság következtében történt számos bukás nagyon leszállította, a nyolczvanas évek elején beállt emelkedésre újabban ismét hanyatlás állott be, melyet főleg egy nagy bankintézet részvénytőkéjének leszállítása okozott; ugyanazon bankintézet felszámolása folytán az 1887. évi állapot még további csökkenést tapasztal.

Szövetkezeteink alaptőkéjét a rész- és törzsbetétőke képezi, mely 1886. végén 25'05 millió frtra rúgott, a tartalékalap a szövetkezeteknél igen csekély, a mondott évben csak 1'20 millió frtot tett, 4'79‰-kát az alaptőkének.

Az öt magyar földhitelintézet közül részvénytársulati szervezettel csak kettő, a magyar jelzáloghitelbank és a soproni építő- és földhitelbank bír, ellenben legnagyobb intézetünk, a magyar földhitelintézet, szövetkezeti alapon nyugszik s alaptőkéjét a 8'57 millió frtra menő tartaléktőke képviseli. Az összes földhitelintézetek befizetett részvénytőkéje 1886. végén 12'21 millió forintra rúgott, tartaléktőkéje pedig 10'82 millióra.

Ausztriában 1886. végén a létező 52 bankintézetnek (az osztrák-magyar bankon és fiókjain kívül) 213'05 millió frtra rúgó befizetett részvénytőkéje volt, tartalékalapjaik pedig 35'41 millió frtot képviseltek, vagyis 16'62‰-át a befizetett részvénytőkének. A takarékpénztárak Ausztriában nem részvénytársulati alapon nyugsznak, hanem többnyire községi intézmények s ezeknél a kezelt

idegen vagyon biztosítására a tartalékalapok szolgálnak. 1886. végén az osztrák takarékpénztárak rendes tartalékalapjainak összege 78·46 millió frtra, a külön tartalékalapok összege pedig 12·85 millió frtra rúgtak.

Főbb üzletágak. — A hitelintézetek főbb üzletágainak arányát a következő számok mutatják, külön a takarékpénztárak-, bankok- és szövetkezeteknél:

É v	T a k a r é k p é n z t á r a k				
	Váltó-tárca	Előlegek papirokra és kézi zálogokra	Jelzálogi kölcsönök	Értékpapírok árfolyami értéke	Minden egyéb
	az összes követelés százalékaiban				
1873.	32·83	6·39	39·88	8·75	12·15
1874.	32·78	5·63	38·85	10·07	12·67
1875.	32·03	4·63	38·15	10·81	14·38
1876.	31·64	3·57	39·10	10·90	14·79
1877.	31·07	3·45	36·86	13·12	15·50
1878.	32·61	3·04	35·44	14·02	14·89
1879.	31·87	2·51	32·86	16·77	15·99
1880.	31·08	2·44	31·95	21·72	12·81
1881.	30·80	2·20	30·22	21·10	15·68
1882.	30·76	2·76	30·76	21·43	14·29
1883.	30·81	2·05	30·04	19·01	18·09
1884.	31·88	2·05	31·77	16·82	17·98
1885.	31·80	1·94	31·86	13·95	20·45
1886.	31·61	2·44	31·62	14·50	19·83

A hazai takarékpénztárak üzletágai közt a váltók és a jelzálogi kölcsönök birnak túlnyomósággal, 1886-ban mindkettő egészen egyforma arányban szerepelt; de nagy a különbség a kettő között, míg a váltótárcaánál 1873 óta csekély ingadozással ugyanazon arányt foglalta el, a jelzálogi kölcsönök aránya erősen megcsökkent; a mi, tekintve azt, hogy a takarékpénztárak csak rövid lejáratú hitel fölött rendelkeznek, javulásnak mondható. A lombard-üzlet a takarékpénztárak tevékenységében 1876-ig elég tekintélyes szerepet játszott, de azóta nagyon aláhanyatlott. Az értékpapírok a 80-as évek elején kezdtek nagyobb tért foglalni, de 1884 óta tért vesztenek, ellenben az egyéb követelések, melyek tekintélyes részét a nagyobb takarékpénztárak részéről, községeknek, társulatoknak stb. adott kölcsönök teszik, jelentékeny részét igénybe veszik a takarékpénztárak kezelt tőkéjének.

A bankok üzletágainak arányát az alábbi számok mutatják:

É v	B a n k o k					
	Váltók	Folyó számla	Jelzálogi kölcsönök	Előlegek értékpapírokra és kézi zálogokra	Értékpapírok árfolyami értéke	Minden egyéb
	az összes követelés százalékában					
1873.	26'29	21'16	9'21	6'77	6'87	29'70
1874.	33'49	14'49	11'12	5'76	7'77	27'87
1875.	34'00	12'34	12'52	6'29	9'21	25'64
1876.	38'94	12'22	14'85	4'89	7'95	21'15
1877.	43'01	13'54	13'55	5'15	4'98	19'77
1878.	46'52	11'09	12'69	4'73	4'69	20'28
1879.	45'86	15'90	12'21	7'18	4'66	14'19
1880.	42'10	14'93	10'94	6'79	7'61	17'63
1881.	36'92	21'05	9'53	7'74	8'09	16'67
1882.	37'46	18'47	9'08	6'89	8'31	19'79
1883.	34'25	19'52	10'15	8'98	7'41	19'69
1884.	35'33	22'87	10'75	8'56	6'23	16'26
1885.	38'19	17'72	11'78	8'31	6'14	17'86
1886.	35'94	16'05	13'47	9'84	7'67	17'03

Itt a váltók birnak tulnyomósággal, különösen a hetvenes évek második felétől a nyolczvanas évek elejéig; a második helyet a folyószámla foglalja el, de nagy ingadozással. Megjegyzendő, hogy a bankok közé a földhitelintézetek, ha azok tulajdonképeni bank szervezettel birnak is, mint például a jelzálog hitelbank, nincsenek befoglalva s így az itt kimutatott jelzálogi kölcsönök sem képviselik a földhitelbankok és intézetek jelzálogi kölcsöneit.

A szövetkezetek által folytatott üzletágakra nézve a következő százalék számok nyujtanak felvilágosítást:

É v	S z ö v e t k e z e t e k				
	Kötvény kölcsönök	Váltók	Jelzálogi kölcsönök	Előlegek értékpapírokra és kézi zálogokra	Minden egyéb
	az összes követelés százalékában				
1873.	40'20	41'54	9'61	4'15	4'50
1874.	27'89	47'50	15'68	3'73	5'20
1875.	34'39	40'81	15'71	3'23	5'86
1876.	50'90	29'20	10'58	1'03	8'29
1877.	42'15	34'64	11'01	1'82	10'38
1878.	42'50	33'88	12'13	2'12	9'37
1879.	42'17	32'76	13'00	2'02	10'05
1880.	42'47	31'21	13'92	2'44	9'96
1881.	38'17	35'16	14'06	1'66	10'95
1882.	41'05	33'87	12'43	2'93	10'22
1883.	41'58	33'23	12'22	3'27	9'70
1884.	40'12	35'68	14'15	1'66	8'39
1885.	41'25	35'72	12'98	1'68	8'37
1886.	40'48	34'82	13'00	2'02	9'68

A szövetkezetek az általuk forgatott tőkék legnagyobb részét kötvénykölsönökben helyezik el, de a váltók is nagy arányban vannak képviselve.

Abszolút számokban is pénzintézeteink üzlete, az 1886. december 31-iki mérleg szerint, következőleg alakult:

Mérleg	Bankok		Takarék-pénztárak		Szövetkezetek		Földhiteltézetek	
	1000 frt	%	1000 frt	%	1000 frt	%	1000 frt	%
Passiv tételek.								
Befizetett részvénytőke	46,513	25·38	25,914	5·87	25,055	51·46	12,210	6·61
Rész- és törzsbetétőke	117	0·06	895	0·20	—	—	—	—
Tartaléktőke	6,370	3·48	21,323	4·83	1,196	2·46	10,824	5·86
Hiteltulajdonosok biztosítéki és tartalékalapja	218	0·12	60	0·01	226	0·46	—	—
Takarékbetéti tartozások és tartozó kamatok	59,088	32·25	355,659	80·49	18,475	37·95	887	0·48
Pénztárjegyek és utalványok forgalomban	5,662	3·09	806	0·18	—	—	508	0·27
Elfogadványok forgalomban	2,740	1·50	31	0·01	83	0·17	—	—
Folyószámlai hitelezők	33,799	18·45	10,249	2·32	375	0·77	2,862	1·55
Záloglevél tartozások	17,184	9·38	—	—	—	—	125,689	68·01
Kölesönök és előlegek	24	0·01	179	0·04	439	0·90	—	—
Különféle szenvedőleges tételek	6,587	3·59	19,588	4·43	1,303	2·68	30,311	16·40
Nyeresség	4,928	2·69	7,170	1·62	1,535	3·15	1,506	0·82
Összesen	183,230	100·00	441,874	100·00	48,687	100·00	184,797	100·00
Activ tételek.								
Bankszerű váltótárca	63,365	34·58	139,041	31·47	16,224	33·32	4,410	2·39
Hiteltulajdonosi váltótárca	2,497	1·36	619	0·14	727	1·49	—	—
Előlegek értékpapírokra	18,023	9·84	10,804	2·44	982	2·02	2,203	1·19
zalogokra								
Jelzálogi (ingatlanokra betáblázott) kölesönök	24,677	13·47	139,717	31·62	6,332	13·01	123,379	66·76
Kölesönök kötvényekre	1,923	1·05	38,110	8·62	19,710	40·48	25,845	13·99
Folyó számla adóssái	29,412	16·05	10,669	2·41	335	0·69	4,951	2·68
Értékpapírok árfolyam értéke	14,047	7·67	64,060	14·50	594	1·22	12,363	6·69
Leltár és ingatlanok értéke	6,388	3·49	13,590	3·08	690	1·42	1,387	0·75
Veszteségek és függő tételek	108	0·06	245	0·06	11	0·02	—	—
Egyéb követelések	17,856	9·74	15,829	3·58	1,829	3·76	9,329	5·05
Pénztári állapot	4,934	2·69	9,190	2·08	1,253	2·57	930	0·50
Összes követelés	183,230	100·00	441,874	100·00	48,687	100·00	184,797	100·00

Összehasonlításul közöljük az osztrák bankok 1886. évi mérlegét (az osztrák magyar bankon kívül):

a) T e h e r.							
Millió frt.		%		Millió frt.		%	
Részvénytőke	213·05	19·83		Hitelezők	218·32	20·32	
Záloglevelek	436·31	40·61		Tartalékalap	35·41	3·30	
Pénztárjegyek és pénzbetétek	75·49	7·03		Egyéb tartozás	37·86	3·52	
Elfogadványok, utalványok és girole-tételek	57·90	5·39		Összes teher	1,074·34	100·00	

b) V a g y o n.

	Millió frt.	%		Millió frt.	%
Váltótárcza	140'07	13'04	Előlegek értékpapi-		
Értékpapírok, ércz-			rok- és árukra .	72'85	6'78
váltók, valúták .	63'94	5'95	Egyék követelés .	26'74	2'49
Adósok	315'97	29'41	Pénztári állapot .	26'87	2'50
Jelzálogi kölcsönök .	403'58	37'57	Összes vagyon .	1,074'84	100'00
Ingatlanok	24'32	2'26			

Az osztrák takarékpénztárak mérlegét pedig ugyancsak az 1886. évről a következő összeállítás mutatja :

a) T e h e r.

	Millió frt.	%		Millió frt.	%
Rendes tartalékalap	78'46	6'75	Egyéb tartozás .	16'51	1'42
Külön tartalékalap	12'85	1'11	Összes teher .	1,161'85	100'00
Betéti tartozások .	1,054'03	90'72			

b) V a g y o n.

	Millió frt.	%		Millió frt.	%
Jelzálogi kölcsönök .	680'15	58'54	Ingatlanok	22'91	1'97
Váltótárcza	53'49	4'61	Időleges elhelyezé-		
Előlegek kézi zálo-			sek	72'19	6'21
gokra	14'51	1'25	Pénztári készlet .	17'98	1'55
Előlegek személyes			Egyék követelés .	15'00	1'29
hitelre	0'62	0'05	Összes vagyon .	1,161'85	100'00
Értékpapírok . . .	285'00	24'53			

Mig a hazai bankok összes követeléséből a váltótárczára 34'58⁰/₀, a jelzálogi kölcsönökre pedig 13'47⁰/₀ esik, addig az osztrák bankoknál megfordítva, a váltótárczára csak 13'04⁰/₀, a jelzálogi kölcsönökre ellenben 37'57⁰/₀ esik; nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni, hogy az osztrák bankok között kiváló helyet foglalnak el a földhitelbankok, míg nálunk a földhitelintézetek külön csoportot képeznek, ezeknek beszámításával az ellentétek meglehetősen elsimulnak.

A takarékpénztáraknál már egész határozottan kidomborodik az ellentét. A magyar takarékpénztárak követeléseinek 31'47⁰/₀-ka a váltótárczára esik, az osztrák takarékpénztáraknál ellenben csak 4'61⁰/₀, azonban ott a jelzálogi kölcsönök 58'54⁰/₀-ot képviselnek, míg nálunk csak 31'62⁰/₀-ot. Általánosan elismert elv, hogy a takarékbetétek mobil természetűe nem igen egyeztethető össze a jelzálogi kölcsönökben való elhelyezés megkötött természetével, ez elv ellen a mint látjuk, az osztrák takarékpénztárak még erősebben vétenek, mint a hazaiak; de nem szabad szem elől tévesztenünk, a mire alább részletesebben ki fogunk térni, hogy az osztrák takarékpénztárakhoz befolyó betétek közt sokkal több az állandó elhelye-

zést kereső tőke, mint nálunk, hol a mozgó természetű üzleti tőke van túlsúlyban.

Általános a panasz, hogy takarékpénztáraink saját tőkéje csekély az általuk kezelt betétek nagy összegéhez képest. Ezt tagadni nem lehet. Nem hallgathatjuk el azonban, hogy az arány nálunk mégis kedvezőbb mint Ausztriában, míg ugyanis nálunk a takarékpénztárak részvény- és tartaléktőkéje 1886. végén 13·28⁰/₀-át tette az összes takarékbetéti tartozásoknak, addig Ausztriában a takarékpénztárak saját tőkéjét képező rendes és külön tartalékalapok csak 8·66⁰/₀-át képezték a takarékbetéti tartozásoknak. Noha másrésről a magyar és osztrák takarékpénztárak eltérő szervezete szintén nagyon is lényeges a kérdés megítélésénél.

A hazai bankok és takarékpénztárak j ö v e d e l m e z ő s é g é t az utóbbi 20 év alatt a következő kimutatás tünteti fel:

É v	Takarékpénz- tárak		Bankok		É v	Takarékpénz- tárak		Bankok	
	tiszta nyeresége					tiszta nyeresége			
	millió forin- tokban	a rész- vénytő- ke szá- zaléká- ban	millió forin- tokban	a rész- vénytő- ke szá- zaléká- ban		millió forin- tokban	a rész- vénytő- ke szá- zaléká- ban	millió forin- tokban	a rész- vénytő- ke szá- zaléká- ban
1867	0'67	31'02	0'17	6'80	1877	4'63	24'13	2'96	9'49
1868	1'11	32'50	1'88	14'14	1878	4'66	24'32	3'01	11'08
1869	1'50	25'48	1'83	10'28	1879	5'33	27'15	3'29	12'25
1870	2'15	30'50	1'98	9'00	1880	5'39	27'08	3'18	9'78
1871	2'79	32'68	4'03	16'28	1881	5'81	28'48	3'94	10'27
1872	3'32	23'55	7'84	14'26	1882	5'71	25'64	4'89	10'07
1873	3'85	21'67	2'96	5'33	1883	5'97	25'88	4'32	8'73
1874	4'29	22'87	3'49	6'22	1884	6'71	27'97	4'29	8'98
1875	4'23	21'83	2'22	4'37	1885	6'92	27'42	4'13	8'64
1876	4'25	22'44	1'86	4'98	1886	7'17	27'67	4'93	10'59

Ugy a bankok mint a takarékpénztárak, de különösen az utóbbiak, a legjövödelmezőbb vállalatok közé tartoznak. Megemlítjük, hogy az osztrák bankok nyeresége 1886-ban a befizetett részvénytőke 8·12⁰/₀-kát képezte.

Talán fölösleges is megjegyeznünk, hogy a hitelintézetek üzleti nyereségének nem teljes összege fizettetik ki a részvényeseknek osztalék gyanánt. A nyereség egy jelentékeny része, főleg a takarékpénztáraknál, a tartalékalap gyarapítására fordítatik, s ezenkívül tantiémekre, a tisztviselők nyugdijalapjára, valamint jótékony célokra is szokott kisebb nagyobb összeg fordíttatni, de még így is nagyon dúsán kamatozik a részvényesek tőkéje s van takarékpénztár, hol az évi osztalék a 100 perczentet is megüti.

Takarékbetéti üzlet. — A hazai pénzintézetek által folytatott üzletágak közül a takarékbetétek oly kiváló fontossággal bírnak, hogy érdekesnek hiszszük fejlődésüket kezdettől fogva bemutatni:

Év	A takarékbetétek állománya		Növekedés (+), apadás (—)		Év	A takarékbetétek állománya		Növekedés (+), apadás (—)	
	forint		‰			forint		‰	
1840	205,529	+	205,529	—	1864	45.538,768	+	707,935	1'58
1841	346,700	+	141,171	68'69	5 évi átlag	42.025,971	+	2.585,706	7'93
1842	960,565	+	613,865	177'06		1865	49.303,143	+	3.764,375
1843	2.080,691	+	1.120,026	116'60	1866	55.439,856	+	6.136,713	12'45
1844	3.792,105	+	1.711,414	82'26	1867	67.297,760	+	11.857,904	21'39
5 évi átlag	1.477,118	+	758,421	111'15	1868	91.767,139	+	24.469,379	36'36
1845	5.938,399	+	2.146,294	56'60	1869	123.336,302	+	31.569,163	34'40
1846	8.739,582	+	2.801,183	47'16	5 évi átlag	77.428,840	+	15.559,507	34'17
1847	10.954,553	+	2.214,971	25'36		1870	134.327,829	+	10.991,527
1848	9.292,687	—	1.661,866	15'17	1871	163.701,586	+	29.373,757	21'87
1849	8.959,366	—	333,321	3'59	1872	180.143,869	+	16.442,283	10'04
5 évi átlag	8.776,917	+	1.033,452	27'25	1873	174.208,372	—	5.935,497	3'29
1850	10.551,148	+	1.591,782	17'77	1874	181.635,066	+	7.426,694	4'26
1851	13.300,709	+	2.749,561	26'06	5 évi átlag	166.803,344	+	11.659,753	9'45
1852	16.596,754	+	3.296,045	24'78		1875	198.411,566	+	16.776,500
1853	16.692,333	+	95,579	0'58	1876	217.018,018	+	18.606,452	9'38
1854	15.967,945	—	724,388	4'34	1877	236.580,476	+	19.562,458	9'01
5 évi átlag	14.621,778	+	1.601,716	17'88	1878	249.537,598	+	12.957,122	5'48
1855	17.314,344	+	1.346,399	8'43	1879	282.978,433	+	33.440,835	13'40
1856	19.813,055	+	2.498,711	14'43	5 évi átlag	236.905,218	+	20.268,673	11'16
1857	23.816,091	+	4.003,036	20'20		1880	305.262,059	+	22.283,626
1858	28.310,232	+	4.494,141	18'87	1881	336.215,333	+	30.953,274	10'14
1859	32.610,237	+	4.300,005	15'19	1882	352.813,987	+	16.598,654	4'94
5 évi átlag	24.372,792	+	3.328,458	20'84	1883	378.788,050	+	25.974.063	7'36
1860	36.336,499	+	3.726,262	11'43	1884	393.618,305	+	14.830,255	3'91
1861	40.032,768	+	3.696,269	10'17	5 évi átlag	353.339,547	+	22.127,974	7'82
1862	43.390,987	+	3.358,219	8'39		1885	405.454,350	+	11.836,045
1863	44.830,833	+	1.439,846	3'32	1886	434.108,740	+	28.654,390	6'60

E számok a megtakarított nemzeti vagyon szép gyarapodásáról tanuskodnak. A fejlődés csaknem megszakítás nélküli, s már több mint egy évtized óta az évi gyarapodás állandóan igen nagy összegekre rúg.

Néhány külföldi országban a takarékbetétek állományának nagyságát a következő számok mutatják, de csakis a közönséges takarékpénztárakban:

Az ország neve	Év	Takarékbetét ezer frtokban	Az ország neve	Év	Takarék- betét ezer frtokban
Éjsz.-Am.-Egy. Áll.	1886/87	2.594,019	Olaszország....	1885	381,783
Poroszország.....	1886	1.233,800	Magyarország..	1886	355,660
Ausztria	1886	1.054,034	Norvégia.....	1886	94,239
Francziaország....	1884	808,763	Belgium.....	1886	86,657
N.-Británn. és Irhon	1885	463,560	Németalföld ...	1885	40,212

Hazánkban a takarékbetétek tulnyomó részét a tulajdonképeni takarékpénztárak vonják magukhoz, újabb időben azonban a bankok is mind jobban felkarolják ez üzletágot, sőt még a szövetkezetek is.

A takarékbetétek a különböző jellegű pénzintézetek közt következőleg oszoltak meg:

É v	Takarékpénz- tárak		Bankok		Szövetkezetek		Földhitel- intézetek	
	millió forint	%	millió forint	%	millió forint	%	millió forint	%
1876	189'71	87'42	20'73	9'55	6'34	2'92	0'23	0'11
1877	206'29	87'20	22'77	9'62	7'12	3'01	0'40	0'17
1878	215'68	86'44	25'47	10'21	7'87	3'15	0'51	0'20
1879	242'84	85'82	30'57	10'80	9'24	3'26	0'33	0'12
1880	260'02	85'18	34'40	11'27	10'42	3'41	0'42	0'14
átlag 1876—80	222'91	86'30	26'79	10'37	8'20	3'17	0'40	0'16
1881	283'70	84'38	40'29	11'98	11'69	3'48	0'54	0'16
1882	293'81	83'28	45'05	12'77	13'37	3'79	0'58	0'16
1883	314'05	82'91	49'03	12'94	15'00	3'96	0'71	0'19
1884	324'92	82'55	52'03	13'22	15'99	4'06	0'68	0'17
1885	335'50	82'75	52'48	12'94	16'81	4'15	0'66	0'16
átlag 1881—85	310'40	83'13	47'78	12'80	14'57	3'90	0'63	0'17
1886	355'66	81'93	59'09	13'61	18'47	4'25	0'89	0'21

A takarékbetétí üzletnél igen fontos, hogy az elhelyezést kereső tőkék csak rövid időre vonulnak-e meg a pénzintézeteknél, mint általában az üzletemberek forgó tőkéi, vagy állandóan ott várják gyümölcsösztetésüket, mint rendesen a kisebb-nagyobb megtakarítások. A takarékbetétek mozgalmát hazai pénzintézeteinknél a következő kimutatás tünteti fel:

Pénzüintézet, év	Az év folytán			Takarékbe- tétel álla- doka az év végén	Az év elején volt takarékbetéti álla- dék minden száz forintjára esett	
	betétetett	tőkésített kamat	kivétetett		új betét	kivétel
	e z e r f o r i n t o k b a n				forintokban	
Takarékpénztárak						
1884-ben . . .	221,748	12,540	223,338	324,559	71	71
1885-ben . . .	210,533	13,033	213,136	335,504	65	66
1886-ban . . .	227,734	13,451	221,279	355,659	68	68

Pénzüzet, év	Az év folytán			Takarékbe- tétel álla- dék az év végén	Az év elején volt takaréketéti álla- dék minden száz forintjára esett	
	betétezt	tőkésített kamat	kivétezt		uj betét	kivétel
	e z e r f o r i n t o k b a n				forintokban	
Bankok						
1884-ben...	48,675	2,030	47,688	51,641	100	98
1885-ben...	45,059	2,035	45,860	52,484	88	89
1886-ban...	53,317	2,304	49,093	59,088	101	93
Szövetkezetek						
1884-ben...	9,644	632	9,077	15,959	65	61
1885-ben...	10,037	629	9,688	16,787	63	61
1886-ban...	10,511	777	9,556	18,475	63	57
Földhitelintézetek						
1884-ben...	361	23	411	781	51	58
1885-ben...	317	21	360	660	46	53
1886-ban...	565	28	365	887	86	55
Összes hitelint.						
1884-ben...	280,428	15,225	280,514	392,940	74	74
1885-ben...	265,946	15,718	269,044	405,435	68	68
1886-ban...	292,127	16,560	280,293	434,109	72	69

Leggyorsabban forognak a bankoknál befolyó takarékbetétek ; a takarékpénztárak betétei már kevésbé mozgékonyak, még kevésbé mozgékonyak a szövetkezetekhez folyó takarékbetétek. A földhitelintézetek betétei is nagy állandóságot mutatnak, de erre nem sok súlyt fektethetünk, minthogy a földhitelintézetek közül csak kettő, a nagyszombati földhitelintézet és a soproni építő- és földhitelbank folytat takarékpénztári üzletet.

Hazai pénzintézeteinknél a betétek általában nagyon mozgó természetűek, nagyon szembeszökik ez, ha pár összehasonlítást tesszünk más államok adataival ; míg ugyanis a betétek állományának minden 100 frtjára nálunk 1886-ban 72 frt. új betét esett, Ausztriában csak 31, Poroszországban pedig csak 29 frt. új betét esett, s míg nálunk ugyancsak 100 frt. régi betét-állományra 69 frt. kivétel, Ausztriában csak 28, a porosz takarékpénztáraknál pedig csak 23 frt. Felette érdekesek e számok, mert ezek is azt igazolják, hogy takarékpénztáraink csak névleg takarékpénztárak, valóban pedig letéti bankok s nagy szükség van az apró megtakarításokra ösztönztető postatakarékpénztári intézményre.

A takarékbetétek mozgását országrészek és pénzintézetek szerint részletezve 1886-ban a következő táblázat mutatja :

Ország-rész, pénzüntézetek	Takarék- betétek álladéka az év elején	Az év folytán			Takarék- betétek álladéka az év végén	Az év elején volt takaré- betéti álladék minden száz forintjára esett	
		betéte- tett	tökési- tett kamatok	kivéte- tett		új betét	kivétel
e z e r f o r i n t o k b a n					forintokban		
I. Budapest							
takarékpénztárak	96,931	104,764	3,508	104,378	100,825	108	108
bankok	6,733	15,629	338	13,457	9,243	232	200
szövetkezetek	352	863	13	797	431	245	226
Együtt	104,016	121,256	3,859	118,632	110,499	—	—
II. Duna bal partja							
takarékpénztárak	42,370	15,385	1,741	15,269	44,227	36	36
bankok	10,665	5,105	457	5,631	10,596	47	53
szövetkezetek	733	302	30	335	730	41	46
Együtt	53,768	20,792	2,228	21,235	55,553	—	—
III. Duna jobb partja							
takarékpénztárak	72,606	32,716	2,861	31,413	76,770	45	43
bankok	2,150	3,309	76	3,034	2,501	154	141
szövetkezetek	2,354	1,400	115	1,244	2,625	59	53
földhitelintézetek	28	179	1	140	68	635	498
Együtt	77,138	37,604	3,053	35,831	81,964	—	—
IV. Duna-Tisza köze							
takarékpénztárak	33,323	25,291	1,447	23,732	36,329	76	71
bankok	6,386	8,050	277	7,855	6,858	126	123
szövetkezetek	1,666	2,140	75	1,948	1,933	128	117
Együtt	41,375	35,481	1,799	33,535	45,120	—	—
V. Tisza jobb partja							
takarékpénztárak	22,117	9,382	863	9,149	23,213	42	41
bankok	11,498	5,708	500	5,783	11,923	50	50
szövetkezetek	1,499	616	64	594	1,585	41	40
Együtt	35,114	15,706	1,427	15,526	36,721	—	—
VI. Tisza bal partja							
takarékpénztárak	25,643	14,575	1,188	14,025	27,381	57	55
bankok	7,679	6,248	320	5,551	8,696	81	72
szövetkezetek	155	207	10	173	199	133	111
Együtt	33,477	21,030	1,518	19,749	36,276	—	—
VII. Tisza-Maros szöge							
takarékpénztárak	21,861	15,053	924	13,801	24,037	68	63
bankok	4,083	3,983	190	3,552	4,704	98	87
szövetkezetek	1,155	1,372	58	1,014	1,571	119	88
Együtt	27,099	20,408	1,172	18,367	30,312	—	—
VIII. Erdély							
takarékpénztárak	15,820	8,699	719	7,729	17,509	55	49
bankok	3,364	5,286	145	4,229	4,566	157	126

Országgrész, pénzintézetek	Takarékbevétek álladéka az év elején	Az év folytán			Takarékbevétek álladéka az év végén	Az év elején volt takaré- betéti álladék minden száz forintjára esett	
		betéte- tett	tőkési- tett kamatok	kivéte- tett		új betét	kivétel
e z e r f o r i n t o k b a n						forintokban	
szövetkezetek . . .	8,829	3,611	411	3,449	3,402	42	39
földhitelintézetek .	631	386	27	225	819	61	36
Együtt . . .	28,644	17,982	1,302	15,632	32,296	—	—
IX. Fiume város és területe							
takarékpénztárak .	5,080	1,869	200	1,782	5,367	37	35
bankok	—	—	—	—	—	—	—
szövetkezetek . . .	—	—	—	—	—	—	—
Együtt . . .	5,080	1,869	200	1,782	5,367	—	—

Csak imént említettük, hogy nálunk a takarékpénztárak tulajdonképen letéti bankok, hol a kisebb megtakarítások fölött a mozgó nagy tőke van túlsúlyban. Nem lehet azonban takarékpénztárainktól s egyéb pénzüntézeinktől sem elvitatni azt az érdemet, hogy sok megtakarított kis összeget, apró tőkét mentettek meg az elkallódástól. Ezen szempontból igen fontos, hogy a forgalomban levő, vagyis a még vissza nem fizetett betéti könyvek mily összeget képviselnek; erre nézve a következő számok nyújtanak felvilágosítást:

Betéti könyvek, évek		A betéti könyvek összes száma a				
		banko- nál	takarék- pénz- táraknál	szövet- kezetek- nél	földhi- telinté- zeteknél	összes hitel- intéze- teknél
10 frtnál kisebb betéttel	1884	6,132	42,641	6,851	23	55,647
	1885	9,225	45,822	5,411	48	60,506
	1886	7,245	52,901	5,336	48	65,530
10—50 forintos betéttel	1884	10,826	78,454	9,688	112	99,080
	1885	11,533	82,765	8,072	126	102,496
	1886	12,237	83,952	10,226	143	106,558
50—100 » »	1884	7,509	58,029	5,272	69	70,879
	1885	8,211	61,952	5,411	82	75,656
	1886	8,087	63,216	6,954	89	78,346
100—500 » »	1884	15,810	134,302	9,934	197	160,243
	1885	16,206	140,183	10,075	220	166,684
	1886	18,052	145,262	10,584	242	174,140
500—1000 » »	1884	6,279	52,270	2,701	76	61,326
	1885	6,516	51,807	3,173	75	61,571
	1886	7,147	53,024	3,522	94	63,787

Betéti könyvek, évek		A betéti könyvek összes száma a				
		bankok-nál	takarék-pénztáraknál	szövetkezeteknél	földhitelintézeteknél	összes hitelintézeteknél
1000—2000 frintos betéttel	1884	5,086	38,022	1,821	71	45,000
	1885	5,207	37,028	1,972	62	44,269
	1886	5,606	38,174	2,160	62	46,002
2000—5000 » »	1884	3,636	23,395	1,161	54	28,246
	1885	3,768	23,038	1,226	50	28,082
	1886	4,190	24,618	1,351	45	30,204
5000—10000 » »	1884	1,360	7,917	369	17	9,663
	1885	1,383	7,777	384	22	9,566
	1886	1,570	8,055	470	19	10,114
10000 frtnál nagyobb betétel	1884	715	3,496	122	14	4,347
	1885	782	3,710	143	6	4,641
	1886	901	3,826	188	11	4,926
Összesen . .	1884	57,353	438,526	37,919	633	534,431
	1885	62,831	454,082	35,867	691	553,471
	1886	65,035	473,028	40,791	753	579,607

Összehasonlítva e számokat a takarékbetétek összegével, azt látjuk, hogy az összes hitelintézeteknél 1884-ben 735 frt., 1885-ben 733 frt., 1886-ban pedig 749 frt. esett átlagosan egy takarékbetéti könyvre. A különböző jellegű pénzintézeteknél az átlagos összeg következő volt:

	Egy takarékbetéti könyvre esik átlagosan forint			
	a bankok-nál	a takarékpénztáraknál	a szövetkezeteknél	a földhitelintézeteknél
1884-ben . .	896	740	421	1,234
1885-ben . .	835	739	468	955
1886-ban . .	908	752	453	1,178

A takarékbetéti könyvecskék számát és az egy-egy könyvecskére eső átlagos betéti összeget a takarékpénztáraknál a különböző országokban a következő kimutatásból látjuk:

Az ország neve	Év	Könyvecskék száma	Egy könyvecskére eső átlagos összeg frtokban
Franciaország	1884	4.751,730	170'20
Poroszország	1886	4.467,078	276'20
Éjsz.-Am. Egy.-Áll. . . .	1885	3.418,013	758'93
Ausztria	1886	2.018,695	522'14
N.-Británia és Irhon . .	1885	1.592,997	291'00
Olaszország	1885	1.189,167	321'05
Belgium	1886	485,410	178'73
Magyarország	1886	473,028	880'71
Norvégia	1886	403,851	233'52
Németalföld	1885	269,349	149'29

A takarékbetéti könyvek abszolút számánál jóval tanulságosabb, hogy a betéti könyveknek hány százaléka tartalmazott egészen apró betéti összegeket, s fel a különböző fokozatokon át egészen nagy összegeket. A betéti könyvek kategóriáinak ezen százalékos megoszlását a következő táblázat mutatja:

Betéti könyvek, évek		Betéti könyvek az összes betéti könyvek százalékában a				
		bankoknál	takarék-pénztáraknál	szövetkezeteknél	földhiv. telintőzeteknél	az összes intéze- teknél
10 frtnál kisebb betéttel	1884	10'69	9'72	18'07	3'63	10'42
	1885	14'68	10'09	15'09	6'95	10'93
	1886	11'13	11'18	13'08	6'37	11'30
10—50 frtos betéttel	1884	18'87	17'89	25'55	17'70	18'54
	1885	18'36	18'23	22'50	18'23	18'52
	1886	18'81	17'75	25'07	18'99	18'38
50—100 » »	1884	13'09	13'23	13'90	10'90	13'27
	1885	13'07	13'64	15'09	11'87	13'67
	1886	12'43	13'36	17'05	11'82	13'53
100—500 » »	1884	27'57	30'63	26'20	31'12	29'98
	1885	25'79	30'87	28'09	31'84	30'11
	1886	27'78	30'71	25'95	32'14	30'04
500—1,000 » »	1884	10'95	11'92	7'13	12'00	11'47
	1885	10'37	11'41	8'84	10'85	11'13
	1886	10'98	11'21	8'63	12'48	11'00
1,000—2,000 » »	1884	8'87	8'67	4'80	11'22	8'42
	1885	8'29	8'16	5'50	8'97	8'00
	1886	8'61	8'07	5'30	8'24	7'93
2,000—5,000 » »	1884	6'34	5'33	3'06	8'53	5'28
	1885	6'00	5'07	3'42	7'24	5'07
	1886	6'44	5'21	3'31	5'98	5'23
5,000—10,00 frtos betéttel	1884	2'37	1'81	0'97	2'69	1'81
	1885	2'20	1'71	1'07	3'18	1'73
	1886	2'44	1'70	1'15	2'52	1'74
10,000 frtnál nagyobb bet.	1884	1'25	0'80	0'32	2'21	0'81
	1885	1'24	0'82	0'40	0'87	0'84
	1886	1'38	0'81	0'46	1'46	0'85

Legnagyobb rész esik a 100—500 frtot tartalmazó betéti könyvekre, ezek az összes könyveknek közel egy harmadát képezik; a kisebb betétek is erősebb arányban szerepelnek, mint a nagyobbak, ez utóbbiak azonban sokkal nagyobb összegeket képviselnek.

Párhuzamosan a magyar és osztrák takarékpénztáraknál forgalomban volt betéti könyveket az összegek nagysága szerint a következő százalék számokkal mutatjuk be:

Betéti könyvek	A betéti könyvek összes számából esett %	
	magyar	osztrák
	takarékpénztáraknál	
100 frtnál kisebb betéttel	42'29	39'03
100—500 frt betéttel	30'71	35'00
500—1000 frt betéttel	11'12	12'53
1000—2000 frt betéttel	8'07	8'06
2000—5000 frt »	5'21	4'85
5000—10,000 frt »	1'70	0'74
10,000 frt felüli betéttel	0'81	0'29

Bár a legkisebb betétek a hazai takarékpénztáraknál nagyobb arányban fordulnak elő, ha az ötszáz forintot aluliakat összesen vesszük már az osztrák takarékpénztáraknál nagyobb arányszámot kapunk, ellenben az 1000 frton s még inkább a 2000 frton felüli nagy betétek a magyar takarékpénztáraknál sokkal nagyobb számmal, illetőleg arányban fordulnak elő. Álljon itt még néhány adat Poroszországról, bár ott már az összehasonlítást, a felvett categoriák eltérése miatt sem vihetjük keresztül pontosan. A porosz takarékpénztáraknál esett:

a 30 frtnál (60 márkánál) kisebb betétekre	28'66 %
a 30—75 frtos (60—150 márkás) »	17'49 »
a 75—150 frtos (150—300 ») »	15'12 »
a 150—300 frtos (300—600 ») »	5'27 »
a 300 frton (600 márkán felüli) »	22'52 »

Annnyit a közölt néhány számból is látunk, hogy a porosz takarékpénztáraknál az apróbb betétek sokkal túlnyomóbbak, mit nálunk, ott a 300 forintot felüli betéti könyvekre csak 22'52⁰/₁₀ esik; míg nálunk az 500 frton felüliekre is 27⁰/₁₀

A betéti könyvek megoszlását az általuk képviselt összegek szerint a különböző országrészekben a következő kimutatás tünteti fel: ¹⁾

A betéti könyvek kategoriája, hitelintézetek	Betéti könyvek, az összes betéti könyvek %.-ában							
	Budapest	a Duna balpartján	a Duna jobbpartján	a Duna-Tisza közén	a Tisza jobbpartján	a Tisza balpartján	a Maros-Tisza szögén	Erdélyben
10 frtnál kisebb betéttel:								
takarékpénztárak	4'34	9'92	9'32	12'51	15'30	11'35	10'24	25'25
bankok	6'09	8'06	6'77	12'73	11'54	12'54	14'54	14'73
szövetkezetek	16'74	10'23	6'28	8'51	8'38	36'33	16'73	14'75

¹⁾ Fiume és két földhitelintézet betétei e tabellán figyelmen kívül hagyattak.

A betéti könyvek kategóriája, hitelintézetek	Betéti könyvek, az összes betéti könyvek %-ában							
	Budapesten	a Duna balpartján	a Duna jobbpartján	a Duna- Tisza közén	a Tisza jobbpartján	a Tisza balpartján	a Maros-Ti- sza szögén	Erdélyben
10—50 frtos betéttel:								
takarékpénztárak	13'09	17'79	15'84	19'08	21'08	18'69	15'72	26'89
bankok	15'81	17'22	16'15	19'30	19'58	15'59	21'39	24'76
szövetkezetek	40'05	23'85	15'12	22'54	25'40	16'41	27'00	26'65
50—100 frtos betéttel:								
takarékpénztárak	10'96	14'55	13'97	13'79	15'74	13'00	13'40	12'02
bankok	10'39	14'39	17'34	13'10	11'84	9'78	14'15	8'28
szövetkezetek	14'62	22'36	20'07	17'90	16'09	9'26	17'67	15'71
100—500 frtos betéttel:								
takarékpénztárak	33'93	32'35	33'05	30'67	28'17	29'52	31'39	21'24
bankok	23'05	29'40	27'32	29'59	29'76	25'19	25'23	23'25
szövetkezetek	14'56	24'20	35'04	30'27	27'18	22'16	23'68	24'71
500—1000 frtos betéttel:								
takarékpénztárak	13'66	10'96	11'99	10'57	8'88	10'64	12'10	6'51
bankok	10'89	12'62	12'55	9'79	9'70	13'71	9'91	9'43
szövetkezetek	5'93	12'94	11'19	9'85	9'45	7'85	8'27	7'26
1000—2000 frtos betéttel:								
takarékpénztárak	11'56	7'89	8'49	6'86	6'01	8'05	8'20	4'09
bankok	10'45	9'57	8'65	6'77	8'97	9'30	6'90	8'10
szövetkezetek	3'76	3'49	7'02	5'80	7'39	5'61	4'10	5'21
2000—5000 frtos betéttel:								
takarékpénztárak	7'70	4'75	5'15	4'57	3'48	5'55	6'41	2'72
bankok	11'04	6'04	6'92	5'68	5'78	8'17	5'00	7'31
szövetkezetek	2'99	1'84	3'18	3'69	4'19	1'40	1'91	3'85
5000—10,000 frtos betéttel:								
takarékpénztárak	2'77	1'53	1'59	1'35	1'04	2'10	1'78	0'84
bankok	5'36	2'15	2'32	2'01	1'94	3'29	1'95	2'90
szövetkezetek	1'06	0'97	1'27	1'10	1'14	0'98	0'56	1'34
10,000 frtnál nagyobb betéttel:								
takarékpénztárak	1'99	0'26	0'60	0'60	0'35	1'10	0'76	0'44
bankok	6'92	0'55	1'98	1'03	0'89	2'43	0'93	1'24
szövetkezetek	0'29	0'12	0'83	0'34	0'78	—	0'18	0'51

Az apróbb betétek aránya legkedvezőbb az erdélyi takarékpénztáraknál, a nagy betétek túlnyomósága ellenben legfeltűnőbb a fővárosi, a Tisza balparti és a maros-tisza-szögi takarékpénztáraknál.

5. Postatakarékpénztár.

A m. kir. postatakarékpénztár az 1887-ik évvel fennállásának második évét töltötte be; s az elért eredmények az intézmény fokozatos fejlődéséről tesznek tanúságot.

A közvetítő hivatalok száma az év végén 3,000 volt, úgy hogy remélhető, hogy rövid idő múlva már összes postahivatalaink meg lesznek bízva e szolgálattal.

A külföldi postatakarékpénztárak ¹⁾ közvetítő hivatalai szám szerint:

Angliában	(1887 végén)	8,720	Hollandiában	(1886 végén)	1,147
Ausztriában	(» »)	4,356	Olaszországban	(» »)	1,731
Franciaországban	(1886 » »)	6,649	Svédországban	(» »)	4,097

Az 1887. évben kiállítottatott a m. kir. postatakarékpénztárnál 59,206 betétkönyvecske; végleg kiegyenlítettett 33,784, vagyis 57'07 ⁰/₁₀₀. 1887. év végén fenmaradt 25,422 betétkönyvecske, 1886. végén 85,517. Az 1887. év végén tehát összesen fenmaradt 110,939 betétkönyvecske, mely szám egyuttal a betevők számát jelenti.

A postatakarékpénztári betevők száma külföldön volt:

Angliában	(1887 végén)	3,951,761	Hollandiában	(1886 végén)	139,989
Ausztriában	(» »)	597,708	Olaszországban	(» »)	1,391,343
Belgiumban	(1886 » »)	546,611	Svédországban	(» »)	134,769
Franciaországban	(» »)	845,053			

Az egyes nemzetiségek részesedését a magyar postatakarékpénztár forgalmában az alábbi táblázat tünteti föl:

N y e l v	1887. évben			1886 év végén	1887 év végével összesen fennállott	o / o
	kiállit- tatott	kiegyen- lítettett	fenma- radt	fennáll- lott		
	b e t é t k ö n y v e c s k e					
Magyar	41,085	24,509	16,576	58,702	75,278	67'85
Magyar-horvát . . .	2,198	840	1,358	2,353	3,711	3'35
Magyar-német . . .	11,473	6,460	5,013	19,049	24,062	21'69
Magyar-tót	2,705	1,106	1,599	3,331	4,930	4'44
Magyar-román . . .	995	417	578	995	1,573	1'42
Magyar-szerb	414	272	142	676	818	0'74
Magyar-ruthén . . .	122	90	32	222	254	0'23
Magyar-olasz	214	90	124	189	313	0'28
Összesen	59,206	33,784	25,422	85,517	110,939	100'00

Ez adatok mutatják, hogy a magyar és német nyelven váltott betétkönyvecskék 89'54 ⁰/₁₀₀-át adják az összes kiállított betétkönyvecskéknek, míg a többi nemzetiségekre együttvéve 10'46 ⁰/₁₀₀ jut. Az

¹⁾ A külföldi postatakarékpénztárak közül fennáll az angol 1861, az ausztriai 1883, a belga 1870, a francia 1882, a hollandi 1881, az olasz 1876, a svéd 1884 óta.

utóbbiak részesedése az 1887-iki évben fokozódott, mert a megelőző évben csak 8'29 0/0 jutott rájuk.

A bete v ö k foglalkozását az alábbi táblázatból ismerhetjük meg:

A bete v ö k foglalkozása	Kiállított	Ki-egyen-lített	Fen-maradt	Az összes be- te v ö k %-a 1887-ben	Az összes be- te v ö k %-a 1886-ban
	betétkönyvecske				
Köz és magántisztviselők és katonák	6,224	3,605	2,619	9'82	9'58
Egyéb értelmiségi kereset (pap, tanár, író, orvos, ügyvéd stb.) . . .	2,728	1,702	1,026	4'60	4'77
Földmivelés és erdészet	435	213	222	2'71	2'54
Gyári ipar	1,119	481	638	1'24	0'90
Kézmű ipar	71	36	35	10'49	9'84
Kereskedés és forgalom	1,180	605	575	6'12	7'10
Szerzeményből élők	2,487	1,783	704	1'05	1'13
Házi cseléd	6,847	4,321	2,526	2'72	2'13
Napszámos	1,830	1,797	33	21'82	21'73
Tanuló	3,469	2,779	690	21'80	22'23
Egyéb foglalkozásuk	619	395	224	15'97	16'69
Gyermekek	2,334	1,224	1,110	0'58	0'33
Jogi személyek	797	458	339	100'00	100'00
Összesen . . .	59,206	33,784	25,422	100'00	100'00
A physikai személyek közül irni tud	56,289	32,599	23,690	95'85	96'36
irni nem tud	2,374	1,026	1,348	4'12	3'74

Nem és életkor szerint csoportosítva a bete v ö ket, kitünik, hogy:

	Belépett	Kilépett	Maradt	Az összes bete v ö k %-a 1887.	Az összes bete v ö k %-a 1886.
Férfi	41,412	25,633	15,779	65'96	67'11
Nő	12,251	7,992	9,259	33'46	32'56
Jogi személy	543	159	384	0'58	0'33
Összesen	59,206	33,784	25,422	100'00	100'00

	Belépett	Kilépett	Maradt	As összes betevők ‰ 1887.	Az összes betevők ‰ 1886.
1—10 éves	10,190	3,510	6,680	24'74	24'20
10—20 »	23,934	16,404	7,530	34'32	35'72
20—30 »	12,288	6,989	5,299	17'93	17'08
30—40 »	5,557	3,338	2,219	10'21	10'65
40—50 »	2,507	1,434	1,073	4'77	4'94
50—60 »	1,157	659	498	2'20	2'28
60—70 »	508	304	204	0'84	0'87
70—80 »	114	79	35	0'19	0'22
80—90 »	11	5	6	0'00	0'00
90 éven felül.	1	1	—	0'00	0'00
Ismeretlen életkorú	2,396	902	1,494	4'22	3'71
Jogi személy.	543	159	384	0.58	0'33
Összesen	59,206	33,784	25,422	100'00	100'00

Az 1887. év üzleti forgalma következőleg alakult:

A közvetítő hivataloknál és az intézet budapesti fő- pénztáránál összesen betéttett	3.045,304 frt. 56 kr.
visszafizettetett	2.323,551 frt. 68 kr.
ennélfogva a tiszta betétszaporulat	721,752 frt. 88 kr.
Az 1886. év végével fennállott tiszta betét	1.419,566 frt. 08 kr.
miért is az intézet két évi működésének eredmé- nyeként	2.141,318 frt. 96 kr.

tiszta betét-saldó mutatkozik.

A tiszta betétösszeg e szerint 1887. évben az 1886. év végén fennállott álladéknak 50's⁰/o-ával növekedett.

A külföldi postatakarékpénztárak legutóbbi évi jelentéseit véve alapul, a következő adatokat nyerjük:

	Betéttett forint	Visszafizet- tetett forint	A tiszta be- tét saldó forint
Angliában (1887-ben)	165,359,320	146,802,790	539,740,650
Ausztriában (1887-ben)	14,979,466	13,322,970	12,712,502
Francziaországban (1886-ban)	53,292,920	40,713,114	76,269,612
Hollandiában (1886-ban)	5,623,308	3,664,047	7,505,796
Olaszországban (1886-ban)	65,367,249	51,391,986	87,936,487
Svédországban (1886-ban)	838,210	591,885	1,178,384

Megjegyzendő, hogy bármily elismeréssel legyünk is a külföldi testvérintézetek némelyikének valóban óriási lendületet öltött forgalma iránt, ennek megítélésénél nem hagyható figyelmen kívül, hogy ama postatakarékpénztárak mögött az évek hosszabb sorára visszanyúló múlt áll, mely az intézmény megismertetése és meggyökereztetése mellett már a tőkésített kamatok jelentékeny felgyülemelését

is eredményezte, mely a betétőke valamint a tiszta betétsaldó nagyságára jelentékeny befolyással van.

A betétek darabszáma a magyar postatakarékpénztáraknál volt 1887-ben 438,114, mely számot a betétek összegével összehasonlítva, tapasztaljuk, hogy a betét átlag a 1887. évben 6 frt. 95 kr., 1886-ban 5 frt. 67 kr., e tekintetben tehát 1 frt. 28 kr., javulás constatálható.

A visszafizetések darabszáma a magyar postatakarékpénztáraknál volt 1887-ben 106,855, mely számot a visszafizetések összegével összehasonlítva a visszafizetési átlag 21 frt. 74 kr., 1886-ban 18 frt. 76 kr.

A mi végre a tiszta betétátlagot illeti, ha viszonyítjuk a tiszta betétsaldó összegét a fenmaradt betétkönyvecskék számával, kitűnik, hogy egy betétkönyvecskére tiszta betétátlag gyanánt esik 19 frt. 30 kr., 1886-ban 16 frt. 60 kr., ami szintén örvedetes gyarapodást jelent.

A külföldi postatakarékpénztáraknál e részben az alábbi viszonyok uralkodtak:

		Betéti	Visszafizetési	Tiszta betét
			átlag	
Angliában	1887	23 frt 92 kr.	58 frt. 79 kr.	137 frt. 58 kr.
Ausztriában		13 » 15 »	20 » 10 »	21 » 27 »
Francziaországban		44 » 54 »	117 » 38 »	90 » 25 »
Hollandiában	1886	16 » 22 »	41 » 51 »	53 » 83 »
Olaszországban		34 » 82 »	52 » 12 »	63 » 20 »
Svédországban		4 » 11 »	14 » 96 »	8 » 75 »

Hogy a postatakarékpénztár abbeli rendeltetéséhez, miképen az egészen kis tókék gyűjtésével foglalkozzék, hű maradt, azt bizonyítja az alábbi táblázat.

A tiszta betétkövetelések közt	
az 5 frtig terjedők	62'07 ‰-ot
az 5—10 frtig terjedők	11'70 »
a 10—20 » »	9'09 »
a 20—30 » »	4'54 »
a 30—40 » »	2'59 »
a 40—50 » »	1'66 »
az 50—100 » »	3'85 »
a 100—500 » »	4'03 »
az 500 frton felüliek	0'47 »

tettek ki.

Az értékpapir üzlet 1887-ben az alábbi arányokat öltötte: Vásároltatott a betevők részére összesen 313,250 frt. névértékű értékpapir, 1886-ban 261,800 frt. névértékű értékpapir. A

járadékkönyvecske tulajdonosok száma: Jelentkezett 91, kilépett 32, maradt 59, 1886-ban maradt 64; tehát 1887 végén összesen 123. A járadékkönyvecskékre letétben őrzött értékpapírok névértéke 1887. év végén összesen 280,450 frt volt.

A külföld hasonló viszonyai gyanánt kiemelendő, hogy:

	a betevők részére vásárolt értékpá- pirnévértéke	a járadékköny- vecske tulajdo- nosok száma	a letétben őrzött értékpapírok név- értéke
Angliában . . }	1887 9.150,470 frt. — kr.	402,700 frt.	33.451,060 frt.
Ausztriában . }	—	9,062 frt.	6.750,000 frt.
Franciaországban .	1.573,515 frt. 10 kr.	—	—
Svédországban. . .	16,278 frt. 57 kr.	—	—

Befejezésül az intézet költségvetéséről kell megemlékeznünk:

1887-ben tettek a kiadások . . .	157,373 frt. 54 krt,
» » bevételek . . .	100,428 » 88 »
a kezelési kiány . . .	56,944 frt. 66 kr.

1886-ban az első évben volt a kezelési hiány 100,505 frt. 35 kr.

E hiány a tiszta betéttőke szaporodásával évről-évre fogyni fog s remélhető, hogy az annak fedezésére a postakincstártól fölvett előlegeket az intézet rövid idő múlva vissza fogja fizethetni.

A külföldi póstatakarékpénztárak igazgatási költségei:

Angliában	2.884,180 frt. — kr. (check forgalommal)
Ausztriában	153,769 » 01 » 584,171 frt. 27 kr.)
Franciaországban .	464,954 » 94 »
Hollandiában . . .	78,690 » — »
Olaszországban . .	354,761 » 11 »
Svédországban . . .	38,923 » 31 kr.

Egy-egy miveletre esik költség gyanánt:

Angliában	30'3 kr.
Ausztriában	10'0 » (check üzlet nélk.)
Franciaországban	29'2 »
Hollandiában	23'0 »
Olaszországban	12'4 »
Svédországban	16'12 »
Magyarországon 1887-ben . .	17'7 »
» 1886-ban	19'5 »

A közölt adatok bizonyítják, hogy a postatakarékpénztár intézménye hazánkban egészséges irányban fejlődik s hogy a czéltudatos vezetés mellett, máris egyik számbaveendő tényezője gazdasági életünknek.

H) Tüzkárok.¹⁾

Midőn egy-egy virágzó város a lángok martaléka lesz, a lapok leírják hosszasan a pusztulás borzalmait, a társadalom érzékeny idegzete pillanatra megrándul, a jótékonyság sok zajjal összegyűjti a könyörület adományait és ezzel úgy hiszik, mindenki megtette kötelességét s nyugodt lélekkel napirendre térhet a kérdés fölött. Széles e hazában vajmi kevesen vannak, kik komoly figyelemre méltatják azon szomorú jelenséget, hogy a tűzvések Magyarországon (Horvát-Szlavonországot nem is számítva) évenként 11—15 millió forint értéket semmisítenek meg. Az a lelkes buzgalom, melyet az uralkodóház egy általánosan tisztelt és szeretett tagja a tűzoltó-társulatok szervezése körül kifejt, sokkal nagyobb jelentőségű, mint a legtöbben hiszik, s bár a jól szervezett tűzoltóság csak egy része azon intézkedéseknek, melyek a nemzeti vagyonnak a tűzkártól való megóvására hivatvák, ha a nemes példa általános követésre talál, a tűzvések pusztítása bizonyára sokkal szűkebb korlátok közé szorulna.

Hivatalos statisztikánk a tüzkárokról is állít össze évenként kimutatást. Ez összeállítás azonban nem a hivatal közvetlen adatgyűjtésén alapul, hanem a közigazgatási szempontból készült s esetről-esetre a belügyminiszteriumhoz felterjesztett községi tüzkárjelentésekből készül s mint nem szorosabb értelemben vett statisztikai adatgyűjtés, nemád feleletet mindazon kérdésekre, melyek tudományos szempontból egy tüzkárstatisztikától megkívántatnak; remélhető azonban, hogy a biztosítási statisztikával párhuzamosan a tüzkárstatisztikai felvétel is át fog alakíttatni.

Adataink szerint 1882-től 1885-ig a tűzesetek ország-részen kint következő számmal fordultak elő:

¹⁾ E munka tervezetébe a biztosítási ügy is felvétel, minthogy azonban a biztosító-társaságok üzletjelentéseiben s a szakfolyóiratokban közölt statisztikai anyagból nem lehet megállapítani, hogy mennyi esik a társaságok magyarországi üzletére, a hazai biztosítási ügy állásának megvilágítására nem alkalmasak, következésképp célszerűbbnek látszott a biztosítási ügyet még ezuttal is teljesen mellőzni, annál inkább, mert alapos ki-látásaink vannak, hogy a biztosításról már közel jövőben egy megfelelő hivatalos statisztikai adatgyűjtés fog megindíttatni.

Ország-rész	A tüzesetek összes száma					Átlag 1882—85-ben	
	1882	1883	1884	1885	Átlag 1882—85-ben	1000 □ kilométerre	100,000 lélekre
						esett tüzeset	
I. Duna balpartja . .	1,157	1,116	1,169	1,231	1,168	34'79	66'49
II. Duna jobbpartja .	1,672	1,529	1,634	1,624	1,615	37'16	63'08
III. Duna-Tisza köze .	898	965	1,237	1,342	1,110	30'54	47'40
IV. Tisza jobbpartja .	1,023	1,016	1,111	1,289	1,110	35'27	77'00
V. Tisza balpartja . .	1,156	1,033	1,156	1,422	1,192	26'81	65'46
VI. Tisza-Maros szöge	1,023	1,165	2,268	1,522	1,244	36'12	72'27
VII. Erdély	1,008	1,023	1,039	1,301	1,093	19'61	52'45
Összesen	7,937	7,847	8,614	9,731	8,532	30'50	62'15

A területhez képest legsűrűbben a Duna jobb partján fordultak elő a tüzesetek, a lélekszámhoz hasonlítva pedig a Tisza jobb partján.

Ausztriában a tüzesetek száma 1882-ben 6639-re, 1883-ban 6227-re, 1884-ben pedig 6178-ra rugott. Ez utóbbi évben Ausztriában 1000 □ kmter területre 21'16, 100 ezer lélekre pedig 28'66 tüzvész esett, tehát mindenképen sokkal kevesebb, mint hazánkban.

Poroszországban az 1882—85. évek átlagában 16,065 tüzeset fordult elő, 1000 □ kilométer területre 46'12, 100 ezer lélekre pedig 56'73 tüzesetet számíthatunk.

Poroszországnál is gyakoriabbak voltak a tüzesetek Oroszországban; ezen nagy birodalom európai részében 1885-ben nem kevesebb, mint 52,022 tüzeset fordult elő. E számot a területhez hasonlítani hiábavaló munká volna, tudván azt, hogy Oroszország területének mily nagyrészét képezik a néptelen, sőt lakatlan területek, 100,000 lélekre 62'89 tüzeset esik, mi valóban rendkívül nagy szám, mert hogy megfordítsuk ez arányt, már minden 1,592 lélekre egy tüzesetet számíthatunk.

A tüzvészt előidézett okokra, valamint a tüzvészek intensivitására a következő számok vetnek némi világot:

Ország-rész	Átlag 1882—1885-ben						
	100 tüzeset közül				egy tüzesetre esett		
	gyujto- gatás folytán	gondat- lanság- ból	villám- csapás folytán	ismeret- len okból	részben vagy egészen leégett		kár- összeg forin- tokban
					ház	gazdasági épület	
	t á m a d t						
I. Duna balpartja . .	11'96	5'99	2'16	79'89	2'50	2'46	2,553
II. Duna jobbpartja . .	11'32	7'63	2'80	78'25	1'56	1'57	1,518
III. Duna-Tisza köze . .	8'53	14'18	1'69	75'60	0'81	0'56	1,447
IV. Tisza jobbpartja . .	21'29	9'28	2'21	67'22	1'81	2'11	2,208
V. Tisza balpartja . .	24'84	14'35	2'64	58'17	0'70	0'64	876
VI. Tisza-Maros szöge .	29'31	13'62	1'53	55'54	0'49	0'38	719
VII. Erdély	31'59	16'02	2'31	50'08	0'94	2'20	887
Összesen	19'45	11'36	2'22	66'97	1'27	1'41	1,453

Hogy a tüzesetek okát nagyon sok esetben lehetetlen kinyomozni, a dolog természetében fekszik, az ismeretlen okok száma azonban még így is feltűnően nagy s azt látszik mutatni, hogy a hatóságok azon okok kinyomozásában, a mi pedig tűzrendészeti szempontból is végtelenül fontos, nem járnak el a kellő erélylyel és szerencsével. A ki nem nyomozott okok különösen nagy arányban fordulnak elő a Duna két partján, a Duna-Tisza közén és a Tisza jobb partján, vagyis az országnak nyugoti, s lehet mondani, hogy magasabb kulturájú felében. Egy tüzesetre átlagosan legtöbb leégett épület és kárösszeg esik a Duna balpartján.

Ausztriában 1884-ben a tüzeseteket a különböző okok következő arányban idézték elő:

	számszerint	%		számszerint	%
Gyújtogatás	597	9'66	A kaminok elégtelen tisztítása	78	1'26
Tűznek és világnak gondatlan kezelése			Tűzveszélyes üzlet	50	0'81
gyermekek által	336	5'44	Villámcsapás	317	5'13
felnőttek által	326	5'28	Egyéb ok	95	1'54
Hiányos vagy káros tüzelőkészülékek	157	2'54	Ismeretlen okok	4,222	68'84

Az ismeretlen okok Ausztriában még valamivel nagyobb arányban fordulnak elő, mint nálunk.

Poroszországban a tüzeseteknek jóval csekélyebb része marad kipuhatatlan, a tüzesetek ugyanis az előidéző okok szerint az 1882—85. évek átlagában következőleg oszoltak meg:

	számszerint	%		számszerint	%
Villámcsapás	1,166	7'26	Egyéb gondatlanság	4,329	26'93
Robbanás	299	1'86	Bebizonyított gyújtogatás	309	1'92
Anyagok önmeggyuladása	164	1'02	Vélelmezett gyújtogatás	2,742	17'07
Hiányos tüzelőkészülékek	1,004	6'25	Mozdony szikrája	9	0'06
Gyufával való vigyázatlan bánás	1,432	8'91	Bizonytalan vagy ismeretlen	4,611	28'70

Az ismeretlen okok száma igaz, hogy csekély, de lényegesen megnövekedik, ha a vélelmezett gyújtogatást is ide számítjuk. Ami a tűzvések átlagos nagyságát illeti, Ausztriában egy tüzesetre 1884-ben 2'36 leégett vagy megsérült épület esett, míg nálunk (ház és gazdasági épület együtt) 2'68, nálunk tehát több. Nem úgy, ha az elégett értéket tekintjük, abból Ausztriában átlagosan egy tüzesetre 2,671 forint esett, majd kétszer annyi, mint minálunk.

A tűz által megkárosult épületek abszolút számát hazánkban a következő összeállítás mutatja:

Ország-rész	A részben vagy egészen leégett						Átlag 1882—85-ben leégett a házaknak százaléka
	h á z a k s z á m a					gazdasági épületek száma	
	1882	1883	1884	1885	átlag 1882—85-ben	átlag 1882—85-ben	
I. Duna balpartja . .	3,299	3,512	2,152	2,724	2,922	2,870	1'14
II. Duna jobbpartja	3,054	2,201	2,055	2,781	2,523	2,541	0'67
III. Duna-Tisza köze	799	794	771	1,240	901	627	0'26
IV. Tisza jobbpartja	2,367	1,731	1,657	2,242	1,999	2,345	0'85
V. Tisza balpartja .	947	708	680	989	831	760	0'25
VI. Tisza-Maros szöge	586	542	562	762	613	470	0'21
VII. Erdély	1,319	1,093	782	929	1,031	2,404	0'23
Összesen	12,371	10,581	8,659	11,667	10,820	12,017	0'47

Évenként tehát átlagosan közel 11 ezer ház és 12 ezer gazdasági épület ég le részben vagy egészen. A megkárosult házak számát összehasonlítva a házaknak az 1880-ki népszámlálás alkalmával konstataált számával azt látjuk, hogy a házaknak közel 0'47⁰/₀-a ég le évenként, a Duna balpartján pedig több mint egy százalék, Ausztriában a házaknak 1884. évben (mely az átlag körül mozog) 0'46⁰/₀-a károsodott meg, mely szám csodálatosan összevág saját arányszámunkkal.

Az elégett tárgyak összes értéke hazánkban következő volt:

Ország-rész	Az elégett tárgyak összes értéke					Esett átlagosan 1882—85 a tűzkárból	
	1882	1883	1884	1885	átlag 1882—85-ben	egy □ ter km.	1000 lélekre
	f o r i n t						
I. Duna balpartja	2.877,258	3.419,951	2.591,577	3.039,329	2.982,029	89	1,641
II. Duna jobb »	2.671,177	2.107,542	2.244,310	2.780,708	2.450,934	56	957
III. Duna-Tisza köze	1.111,084	974,765	1.813,058	2.525,737	1.606,161	44	686
IV. Tisza jobbpartja	1.995,644	1.946,413	2.194,850	3.666,551	2.450,865	78	1,700
V. Tisza balpart.	969,774	1.023,458	814,938	1.367,915	1.044,021	23	573
VI. Tisza-Maros szöge	708,071	1.027,534	787,178	1.053,391	894,044	26	519
VII. Erdély	1.259,324	841,169	922,405	854,328	969,306	17	465
Összesen	11.592,632	11.340,832	11.368,316	15.287,950	12.397,360	44	903

Mig a három első év nagyon összevágó adatokat mutat, 1885-ben a kárösszeg közel négy millió frttal emelkedett. A kárt a terület

lethez és népességhez hasonlítva, ép úgy mint a tüzesetek számánál, úgy a kárösszegnél is a Duna balpartja és a Tisza jobbpartja szerepelnek legnagyobb számokkal, tehát az egész Felső-Magyarország; legkevesebb ellenben aránylag a kár az erdélyi megyékben és a Tisza balpartján.

Ausztriában a tűzkár 1881-ben 16²⁴ millió, 1882-ban 19⁵⁹, 1883-ban 15⁷¹, 1884-ben pedig 16⁵¹ millió frtra rugott, a négy évi átlag szerint tehát egy □ kilométer területre 57 frt., ezer lélekre pedig 767 forint tűzkár esett. A területhez aránylag Ausztriában a lélekszámhoz képest pedig, nálunk nagyobb a tűzkár.

Poroszországban a tűzkárok értéke az 1882—85. évek átlagában 61⁰³ millió márkára, vagyis (ágió nélkül) 30⁵¹ millió forintra rugott, egy □ kilométer területre tehát ott 175 forint, 1000 lélekre pedig 2,155 frt. tűzkár esett, sokkal nagyobb tehát még mint Ausztriában.

Oroszországban 1885-ben 87⁷⁵ millió rubel, vagyis (névértéke szerint számítva) 141¹⁸ millió forint semmisült meg tűzvészek következtében, mely óriás összeg szánandó világításban tünteti fel Oroszország közviszonyait, minthogy az csakis a nagymértékben elterjedt gyújtogatás mellett lehetséges, bár a kezdetleges építkezés, a tűzrendészet hiánya stb. mind közbejátszik ez eljlesztő eredmény létrehozására.

A Magyarország területén előfordult tüzesetek az egyes hónapok között következőleg oszoltak meg:

Hónap	A tüzesetek száma					A tüzesetekből esett százalék				
	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	átlag 1882—85-ben	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	átlag 1882—85-ben
Január....	683	598	506	726	628	8.61	7.62	5.87	7.46	7.36
Február...	722	583	655	671	658	9.11	7.43	7.60	6.90	7.71
Márczius..	835	497	670	899	725	10.53	6.33	7.78	9.24	8.50
Április....	754	623	536	998	728	9.51	7.94	6.22	10.26	8.54
Május	563	576	651	598	597	7.10	7.34	7.56	6.14	7.00
Junius....	536	498	479	794	577	6.76	6.35	5.56	8.16	6.77
Julius	726	669	776	801	743	9.16	8.52	9.01	8.23	8.71
Augusztus.	712	1,107	1,145	1,175	1,035	8.98	14.11	13.29	12.07	12.13
Szeptember	754	878	1,188	1,041	965	9.51	11.19	13.79	10.70	11.31
Október...	654	717	806	815	748	8.25	9.14	9.36	8.37	8.77
November..	547	637	693	722	650	6.90	8.12	8.05	7.42	7.62
Deczember	442	464	509	491	476	5.58	5.91	5.91	5.05	5.58
Összesen ..	7,928	7,847	8,614	9,731	8,530	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

Általában legtöbb tüzeset augusztusban és szeptemberben fordul elő, midőn a nyári szárazság előmozdítja a tűz keletkezését s a betakarított gabona pedig szaporítja a tűzveszélyes objectumokat, legkevesebb tüzeset decemberben történik.

Poroszországban a tüzkárok az 1882—85. évek átlagában az egyes hónapokban következő számmal fordultak elő:

Hónap	Tüzesetek száma	Hónap	Tüzesetek száma	Hónap	Tüzesetek száma
Január	1,362	Május	1,380	Szeptember . . .	1,401
Február	1,157	Junius	1,449	Október	1,323
Márczius	1,220	Julius	1,539	November	1,333
Április	1,298	Augusztus . . .	1,269	Deczember	1,334

Oroszországban pedig 1885-ben télen 9155, tavasszal 13,612, nyáron 16,216 és ősszel 13,039 tüzeset fordult elő, a legtöbb tehát ott is nyáron.

A magyarországi tüzkárok értékét az alábbi számok mutatják:

H ó n a p	A z e l é g e t t t á r g y a k é r t é k e					
	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	átlag	
	1882—85-ben					%
f o r i n t o k b a n						
Január	545,139	466,315	409,109	524,370	486,233	3'93
Február	1.038,637	846,905	442,468	620,376	737,097	5'96
Márczius	1.486,804	560,085	716,754	1.118,941	970,646	7'84
Április	1.460,981	1.075,262	955,294	2.993,906	1.621,361	13'10
Május	795,544	917,692	1.296,11	1.101,610	1.027,814	8'81
Junius	830,107	620,276	436,885	1.299,209	796,619	6'44
Julius	1.214,724	1.806,991	1.135,848	1.359,265	1.379,207	11'15
Augusztus	1.088,202	2.097,452	1.860,226	2.442,223	1.872,026	15'13
Szeptember	1.595,204	1.396,119	1.774,980	1.550,723	1,579,257	12'76
Október	792,976	747,555	1.267,207	1.268,232	1.018,993	8'24
November	406,439	405,604	737,907	653,530	550,870	4'45
Deczember	237,875	400,576	335,227	355,574	332,313	2'69

Állandóan legkevesebb a tüzkár november és különösen december hónapban, julius, augusztus és szeptemberben ellenben állandóan nagy, de gyakran nagy tüzkárok fordulnak elő a tavaszi hónapokban is, különösen áprilisban.

Poroszországban az 1882—85. évek átlagában a tüzkárok hónapok szerint következőleg oszoltak meg:

Hónap	Millió frt	Hónap	Millió frt	Hónap	Millió frt
Január	2'23	Május	2'75	Szeptember . . .	3'43
Február	1'87	Junius	3'09	Október	2'67
Márczius	2'28	Julius	2'84	November	2'41
Április	2'34	Augusztus . . .	2'92	Deczember	1'69

Vége az oroszországi tűzkárok értékéből 6·82 millió rubel (11·05 millió frt.) a téli, 26·89 millió rubel (43·56 millió frt.) a tavaszi, 40·50 millió rubel (65·61 millió frt.) a nyári, 12·94 millió rubel (20·96 millió frt.) pedig az őszi hónapokra esett.

A biztosító intézetek által fizetett kártérítés összegét és arányát az összes kárhoz a következő kimutatás tünteti fel:

Ország-rész	A biztosító társaságok által kifizetett kártérítés tett									
	ö s s z e s e n					az összes kár százalékaiban				
	1882	1883	1884	1885	átlag 1882—85	1882	1883	1884	1885	átlag 1882—85
	f o r i n t o t									
I. Duna balpartja	959,081	1.238,456	1.036,966	1.079,174	1.078,419	33·33	36·21	40·01	35·51	36·16
II. Duna jobbpartja	989,892	772,969	786,205	908 068	864,284	37·06	36·68	35·03	32·66	35·26
III. Duna-Tisza köze	464,937	435,458	651,015	1.268,821	705,058	41·85	44·67	35·91	50·24	43·90
IV. Tisza jobbpartja	658,047	545,774	1.106,399	1.321,510	907,932	32·96	28·40	50·41	36·04	37·05
V. Tisza balpartja	416,295	447,342	363,210	632,691	464,885	42·93	43·71	44·54	46·25	44·53
VI. Tisza-Mar. szége	297,981	528,828	333,291	382,102	385,551	42·08	51·46	42·34	36·27	43·12
VII. Erdély.....	322,520	157,057	399,448	243,491	280,629	25·61	18·67	43·30	28·50	28·95
Összesen...	4.108,753	4.125,884	4.676,534	5.835,860	4.686,758	35·44	36·38	41·14	38·17	37·80

E számok a tűzkárbiztosítás szép elterjedéséről tanuskodnak. 1884-ben országos átlagban a szenvedett kárnak több mint negyven százalékát megtérítették a biztosító-intézetek, sőt a kártérítés arányszáma a Tisza jobbpartján 50⁰/₀-ra emelkedett. A tárgyalt négy év átlagában legkedvezőbb a kártérítés a Tisza balpartján, továbbá a Duna-Tisza és Maros-Tisza közén.

A tűzvész által meglátogatott községek száma következő volt:

Ország-rész	A tűzvész által látogatott községek ö-szes száma					882—85-ben a községek- nek tűzvész látogatta százaléka	1882—85- ben esett átlagosan egy tűzvész által látoga- tott község- re tüze-et
	1882	1883	1884	1885	átlag 1882-85- ben		
I. Duna balpartja ..	654	654	717	723	687	29·55	1·70
II. Duna jobbpartja ..	900	894	872	941	902	32·55	1·79
III. Duna-Tisza-köze ..	284	307	334	353	319	60·08	3·84
IV. Tisza jobbpartja ..	614	605	665	749	658	29·04	1 69
V. Tisza balpartja ..	579	512	570	645	577	39·29	2·07
VI. Tisza-Marosszöge ..	412	473	494	532	478	44·97	2·60
VII. Erdély	645	669	670	783	692	28·98	1·58
Összesen ...	4,088	4,114	4,322	4,726	4,313	33·66	1·98

Évenként több mint négyezer községben fordul elő tüzeset, körülbelül minden harmadik községben. A Duna-Tisza közében a községeknek 60·08⁰/₀-ában fordul elő tűzvész, nem szabad azonban felednünk, hogy a legnagyobb községek épen ezen országrészben fordulnak elő s kiterjedt határral bíró nagy és népes községekben hamarabb történik tűz, mint egy kis faluban, ugyanezt mondhatjuk a tűz ismétlődésére is. A Duna bal- és a Tisza jobb partján, hol a legszámosabb tűzvész legnagyobb értéket semmisít meg, a községeknek aránylag kis százalékát látogatja meg a tűz s ugyanazon községben ritkábban ismétlődik, ez az apró községek nagy számában leli természetes magyarázatát.

I) Közoktatásügy és társadalom.¹⁾

Kulturstatistikánk a lefolyt évről kiváló jelentőségű haladást nem mutathat fel. Az országos statisztikai hivatal évkönyvei s a vál-lás- és közoktatásügyi miniszterium évi jelentései, leginkább abban tűnnek ki a megelőző évekkal szemben, hogy a szakiskolák adatai-nak mindinkább teljesebb összegyűjtésére törekednek. A szellemi műveltségnek e jelentések körén kívül eső csoportjai a lefolyt évben nem találtak külön művelőkre. Mivel pedig közoktatásügyünk álla-potának e két főforrása közkézen forog s évkönyvünk mult évi fo-lyamában ezek alapján a részletezésre is kiterjeszkedtünk, a jelen évben czélszerűnek látszik, az ujabban nyert főbb adatok közlése mellett, főkép nemzetközi összehasonlitásokat közölni.

A közoktatásügyre és szellemi műveltségre vonatkozó adato-kat nem minden állam gyűjti oly buzgalommal, mint a magyar kor-mány, sőt általában el lehet mondani, hogy a népesedési mozgalmak s árúforgalom adataival összehasonlitva, a nemzetközi statisztikának ez az ága teljesen elhanyagolt. Még a műveltségnek oly magas fokán álló államokban is, minők Németország és Anglia, nincs egységes köz-oktatásügyi statisztika. Legteljesebb s legrészletesebb munkálatokat végeznek e tekintetben az Éjszakamerikai Egyes.-Államok és Olasz-ország megfelelő hivatalai, e mellett Ausztria, Franciaország, Hol-landia, Oroszország, Svéd- és Norvégország, valamint Japán tesznek közzé évenként a magyarországiaknál többé-kevésbé általánosabb adatokat, míg a többi művelt államok vagy épen nem, vagy csak idő-ről-időre adnak ki jelentéseket, melyek közt azonban több igen nagy-becsű van. Ily jelentések, habár olykor csakis a legfőbb adatokra vonatkoznak, ma már Európa s Amerika csaknem minden államából vannak, ezenkívül Afrikából Egyptom, Fokföld, Orange köztársaság, Natal, Mauritius, Algir, Tunisz államokból, Ázsiából az orosz, angol s holland birtokokról, továbbá Japánból, Ausztráliából pedig az ösz-szes angol gyarmatokról birunk egyes adatokat, úgy hogy jelenleg már a földgömb összes művelt nemzeteinek kulturállapotáról nyer-

¹⁾ Ez a fejezet György Aladár statisztikai beltág közreműködésével készült.

hetünk legalább némileg tájékoztató képet. Összehasonlító nemzetközi kulturstatisztika azonban mindez ideig nem jelent meg.

Az irni-olvasni tudók és az egyes államok közoktatásügyi kiadásai. — A műveltség általános jellemzésére nézve a megszerzhethető adatok alapján, a következő táblázatot állítottuk össze, mely a 6 éven felül levő népességből az irni és olvasni nem tudók arányszámát és e mellett egyuttal az egyes államok közoktatásügyi kiadásait tünteti fel a népesség lélekszámával s az állami rendes kiadások összegével összehasonlítva:

Sorszám	Az ország neve	Számavétel éve	Népesség ezer lélekben	Az irni olvasni nem tudók az összes népesség %-ában	É v	Közoktatásügyre fordított			
						ezer forintban	az összes állami rendes kiadások % ában	fejenként forint	
1	Oroszország	1882	87,408	81'00	1887	k. 50,000	3'50	0'57	
2	Poroszország	1885	28,318	¹⁾ 1'06	1887	30,618	4'36	1'08	
3	Franciaország	1872	38,219	¹⁾ 11'70	1886/7	42,482	2'88	1'16	
4	Nagy-Británia	1879	35,428	²⁾ 11'80	1886	³⁾ 5,268	0'57	0'15	
5	Spanyolország	1877	16,622	⁴⁾ 60'00	1886	3,098	0'84	0'19	
6	Magyarország	1881	15,739	51'70	1887	6,391	1'86	0'41	
7	Olaszország	1881	28,460	61'94	1886/7	⁵⁾ 14,900	2'16	0'52	
8	Ausztria	1881	22,144	34'30	1887	11,821	2'29	0'53	
9	Belgium	1881	5,520	⁶⁾ 42'00	1887	6,211	4'93	1'18	
10	Svédország	1886	4,717	⁷⁾ 0'39	1887	5,575	13'13	1'39	
11	Portugália	1878	4,349	⁷⁾ 82'00	1887	1,042	1'17	0'24	
12	Hollandia	1886	4,013	¹⁾ 8'80	1885	4,139	3'16	1'03	
13	Svájc	1881	2,846	¹⁾ 2'53	1885	⁸⁾ 4,269	18'76	1'50	
14	Kelet-India	1881	253,948	—	1886	24,244	3'17	0'10	
15	Fokföld	1875	280	33'70	1888	9,385	22'85	33'52	
16	Orange köztársaság	1880	133	³⁾ 2'60	1884	200	11'94	1'50	
17	É.-Am. E.-Államok	1881	50,445	13'40	1886	¹⁰⁾ 237,881	27'63	4'72	
18	Mexiko	1882	10,448	—	1884	6,800	9'74	0'65	
19	Canada	1886	4,504	—	1886	2,115	0'91	0'47	
20	Guatemala köztárs.	1886	1,225	—	1886	463	5'01	0'38	
21	Brasília	1883	12,603	84'00	1887/8	633	0'37	0'05	
22	Argentini köztárs.	1883	2,952	—	1885	7,034	1'80	2'38	
23	Új-Dél-Wales. . . .	1886	1,002	—	1885	6,544	8'67	6'53	
24	Queensland	1886	323	⁷⁾ 29'44	1885	1,618	5'63	5'01	
25	Victoria	1886	1,003	⁶⁾ 3'50	1885	5,861	9'54	5'84	
26	Új-Zeeland	1884	631	7'14	1887	4,301	10'34	6'82	

¹⁾ Az ujonczok közt. — ²⁾ Házasulók közt. — ³⁾ Csak a népiskolákra. — ⁴⁾ 12 éven felül. — ⁵⁾ Ezenkívül az egyes tartományok 2.066,831, a községek 23,614,965 forintot adtak közoktatási célokra. — ⁶⁾ 15 éven felül. — ⁷⁾ Csecsemőket is beszámítva. — ⁸⁾ Összes iskolai kiadás 10.957,705 forint. — ⁹⁾ Csak a fehérek közt. — ¹⁰⁾ Az összeskiadás; az iskolai vagyon mintegy 1,200 millió frt. értékű; a népiskolai tanítók fizetése 153 millió forint.

Iskolai vagyon. — Az államok közoktatásügyi kiadásairól szűzlött adatok nagyrésze természetesen csak megközelítőleg helyes, mivel az állami budgetben az iskolák s közműveltség érdekében tett kiadások a legkülönbözőbb czimek alatt fordulnak elő s e mellett, mint nálunk is történik, nagyon változó az egyes országokban az egy-évi, hatóságok s társadalom hozzájárulása. Angliában péld. 1886-ban az angol társadalom 46.39 millió forintot adományozott elemi-iskolai célokra. Nálunk a miniszteri jelentés szerint az iskolai vagyon s jövődelem az elemi és középiskoláknál, forintokban számlálva, a következőkép oszlott meg:

	Népoktatási tanintézeteknél 1885/6	Középiskolák- nál 1886/7
ingatlan vagyon becsértéke	34.805,546	12.363,813
őkepeáz	6.593,519	5.391,757
Összes vagyon	41.399,065	17.755,570
evétel a vagyonból	2.561,038	938,114
andijból	1.676,898	580,788
llami segélyből s orsz. alapokból	1.684,564	1.243,664
őzségi segélyből	4.317,123	451,132
gyházi forrásokból	3.279,666	587,669
fás forrásokból	766,151	242,341
Összes bevétel	14.285,440	4.043,708

A többi tanintézetekről nincsenek ily statisztikai felvételeink, de nagyjából mégis a következő adatokat állíthatjuk össze:

	Vagyon millió forintokban	Évi kiadás	Ebből az állam hoz- zájárulása forintokban
Cisdedová intézetek . . . mintegy	1.5	347,389	57,336
Elemi iskolák	41.4	14.285,440	1.684,564
Közép iskolák	17.8	4.043,708	1.243,664
Egyetemek s műegyetem legalább	8.0	981,868	866,508
szakiskolák »	1.0 legalább	969,245	556,043
Humanisztikus tanintézetek . . . »	2.0 »	391,538	k. 50,000
tanítók nyugdíjalapja	6.2	175,507	150,000
Közokt. admin (1886-ban)	—	512,929	512,929
Összesen	77.9	21.707,624	5.121,044

Az állam tehát e kimutatás szerint is, közoktatásügyi kiadásainak körülbelül egy negyedrészt viseli, mely arány csaknem egyharmadra emelkednék, ha a közoktatásügy céljaira kiadott 6.4 milliót hasonlítjuk össze a 21.7 millióval, mely számítás azonban igaztalan volna, mivel az évi kiadásokhoz is még jelentékeny más összegeket (saját iskolai lakok, ösztöndíjak stb.) kellene számítanunk,

melyek az állami új építkezések s más befektetések rovátával együtt a rendes kiadásokból és az állam hozzájárulásából egyaránt ki-
gyattak. Megemlítjük még, hogy az államvagyon 1886-ki kimuta-
tásában a különböző tanintézetek, 5.082,756 forinttal szerepelnek,
mely összeg azonban igen csekélynek mondható, különösen tekintve
a gazdaságtanintézetek s egyetemek újabb időkben tett felszereléseit.

Nagyon érdekes és tanulságos volna még e hozzávetőleges
adatok összehasonlítása is más államok hasonló adataival. Ilyenek
azonban nincsenek. Csak mint elszigetelt adatokat említjük fel, hogy
Franciaországban az elemi iskolák vagyonát 58 millió forintra
becsülik, az Éjsz.-Am. Egyesült-Államokban az iskolák számára ható-
ságilag kihasított földterület értékét már jelenleg 1,050 millió frtnál
nagyobbinak tartják, hogy végre Ausztriában az egyházi testületek
kezén levő vagyont 280 millió forintra számítják. Mellőzve azonban az
ily inkább érdekes, mint tanuságos részleteket, áttérünk az egyes
csoportok ismertetésére.

1. A közoktatás ügye.

Kisdedővők. — A népoktatás legalsóbb fokát képező kisded-
óvó intézetek évről-évre jelentékenyen szaporodnak. 1887-ben s 1888-
ban már 25 törvényhatóság mondta ki, hogy a kisdedóvóintézeteket
vagy gyermekmenhelyeket minden községben fogja létesíteni s mel-
lett a különböző közművelődési egyletek is nagy tevékenységet fejte-
nek ki e tekintetben. A főbb adatokat a következő táblázat mutatja :

Kisdedővők	1876	1881	1885	1886
Községek száma, a hol kisdedóvó in- tézet volt	136	193	257	315
Kisdedóvó intézetek :				
a) állami v. hatósági	62	63	101	132
b) felekezeti	40	86	86	95
c) alapítványi	—	31	17	22
d) egyesületi	73	80	123	147
e) magán	40	49	82	88
összesen	215	309	409	484
Nevelők száma	315	468	593	656
Növendékek száma :				
a) fiú	—	15,116	19,706	21,935
b) leány	—	16,188	21,413	24,537
összesen	18,624	31,304	41,119	46,472
Fentartási költség forint.	192,132	234,290	316,566	338,678
Átlag esik egy intézetre forint	894	758	774	699

A kiseddóvók közül jelenleg már csak 49 férfi van s újabb időkben a három képzőintézetben (kettő Budapesten, egy Kalocsán) kizárólag nők jelentkeznek felvételre, úgy hogy a kiseddóvás ügye hazánkban már női munkának tekinthető. A kiseddóvás ügyeinek terjesztésére szolgál a tekintélyes s az állam által évenként 10,000 forinttal segélyezett orsz. kiseddóvó egyesület, melynek tetemesen megnagyobbított új képzőintézetét a király jelenlétében közelebb avatták fel.

A kiseddóvás ügye hazánkban örvendetesen felkaroltnak mondható más országokéhoz képest. Igen sok művelt nemzetnél s közöttük még a közoktatásügy iránt oly áldozatkész Éjszakamerikai Egyesült-Államok polgárainál sem haladtak e mindenütt tisztán társadalmi vagy egyházi téren annyira, mint nálunk. A főbb adatokat a következő összehasonlító táblázat tünteti fel:

Sorsz.	Az ország neve	Számbe- vétel éve	Intézetek	Nevelők	Növendékek
1	Franciaország	1885	5,731 ¹⁾	8,602	719,090
2	Olaszország ²⁾	1885	2,083	6,431	240,365
3	Hollandia	1885	1,017	?	107,563
4	Belgium	1885	876	?	85,134
5	Magyarország	1886	484	656	46,472
6	Svájcz	1886	480	?	15,098
7	É.-Am. Egyes.-Államok ³⁾	1886	417	945	21,640
8	Ausztria	1884	700	?	82,667

A kiseddóvó intézetekkel gyakran állanak összeköttetésben a bölcsődék, melyek azonban inkább humanisztikus, mint nevelő intézetek. Magyarországon jelenleg 5 ily intézet van, mindmegannyi a fővárosban. Ausztriában 1884-ben már 23 intézetet számoltak 3,595 ápolttal. Még több van Franciaországban.

Elemi oktatás. — Az elemi oktatás adatainak kimutatásánál a múlt évben az egyes törvényhatóságokra is kiterjeszkedtünk. Jelenleg a nemzetközi összehasonlítást tartván szem előtt, Magyarország népoktatásügyének fejlődésére nézve csak a következő általános történeti visszapillantást nyújtjuk, megjegyezvén, hogy az alábbi adatok Horvátországra, melynek e tekintetben teljes önállósága van, nem vonatkoznak:

¹⁾ Ebből világi 1992. — ²⁾ Költség 2.211,154 frt. A nevelők közt csak 188 férfi. — ³⁾ Az intézetek közül 121-et egylet tart fenn. Van továbbá 41 magánjellegű Fröbel-képezde, hol a növendékek 6—15 hónap alatt képeztetnek ki.

Népiskolák	1869	1874	1884	1885	1886
A népiskolák összes száma	13,798	15,387	16,205	16,305	16,4
Ezek közül nyilvános . .	13,798	15,387	16,029	16,108	16,20
Jellegére nézve a) állami .	—	56	503	611	73
» b) községi .	479	1,500	1,844	1,856	1,88
» c) felekezeti .	13,319	13,831	13,651	13,639	13,58
» d) magán .	—	—	207	199	20
Iskolába járt a) fiu . .	636,793	818,702	950,820	976,008	993,02
» b) leány .	515,322	678,442	835,073	854,844	874,65
Összesen . .	1,152,115	1,497,144	1,785,893	1,830,852	1,867,68
A tankötelezettek hány százaléka	50'42	69'98	79'08	80'01	80'
A tanulók közül volt magyar nyelvű százaléokban	—	50'67	50'84	50'31	52'
Kizárólag magy. tannyelvű iskola volt százalékokban	42'17	44'34	48'98	49'48	50'
A kilépő tanulók közül megtanult jól a) olvasni . .	—	115,204	11,366	9,754	8,76
b) olvasni és írni . .	—	312,720	195,725	191,607	204,42
Tantermek száma	16,899	20,098	23,152	23,443	23,85
Tanítók száma	17,792	19,610	23,158	23,424	23,97
Köztük nőtanító	—	k. 500	2,578	2,663	2,96
Tanítók fizetése frtokban .	3.413,048	6.256,244	9.839,906	10.124,284	10.570,01
Fizetés átlaga forintokban	191'7	319'8	426'09	432'21	440'
A népiskolák összes fen tartási költsége . . .	3.760,123	7.848,243	12.917,473	13.419,968	14.285,44
Az elemi iskolákon kívül volt:					
felső népiskola	—	32	76	79	8
polgári iskola	—	44	136	144	14

Népoktatási állapotok külföldön. — Az itt kimutatott adatok megvilágítása végett megkísérlettük az összes hozzáférhető irodalmi források¹⁾ alapján a földgömb összes művelt népeinek elemi

¹⁾ A főbb források voltak: Statesmans Yearbook 1888-ra 25-ik évf. — Brachelli: Statistische Skizzen der europäischen und amerikanischen Staaten. Leipzig. 1887. 6-ik kiadás. — Gothai almanach 1888-ra (125-ik évfolyam). — Annuaire statistique de la Russie 1884—5. Szentpétervár 1887. — Statistisches Jahrbuch für das deutsche Reich 1888. Berlin 1888/9-ik évf. — Statistisches Handbuch für den preussischen Staat. Berlin 1888. I. köt. — Oesterreichisches Statistisches Handbuch für die im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder 1886. Wien 1887. 5-ik évf. — Annuario statistico italiano anno 1886. Roma 1887. — Statistica dell'istruzione elementare per l'anno scolastico 1884/5. Roma 1887. — Journal de la société de Statistique de Paris. 1888. A 29-ik évfolyam februári füzetének egy cikke. — Statistical abstract of the United States

oktatásügyére vonatkozó főbb adatait az alább következő táblázatban egybeállítani, mely táblázat, bármily hiányos is egyes részletekben, nagyon tanulságos lesz a közoktatásügygyel foglalkozóknak, mivel az elemi oktatásügy állapotáról, bármily népszerű is e tárgy jelenleg, tudtunkkal még senki sem kísérelt meg hasonló nemzetközi statisztikát állítani egybe:

Sorszám	Az ország neve	A számbavétel éve	Tankötelezettség van-e s meddig tart?	Népiskolák	Tanítók	Tanulók
Összes száma						
	I. Európa.					
1	Európai Oroszország	1885	6—14	33,835	¹⁾ 17,214	1.896,982
2	Orosz Lengyelország	1885	6—14	3,684	—	205,980
3	Finnország	1885	7—16	835	1,069	49,874
4	Németbirodalom	1881	6—14	k. 57,000	k. 120,000	k. 7.100,000
5	Poroszország	1886	6—14	33,919	65,718 ²⁾	k. 4.471,000
6	Bajorország	1880	6—14	6,430	—	—
7	Szászország	1884	6—14	2,154	8,768	533,876
8	Württemberg	1886	6—14	k. 2,100	4,400	323,015
9	Szász-Weimar	1884	6—14	454	784	51,719
10	Hamburg	1886	6—14	117	1,237	53,512
11	Bréma	1884	6—14	—	434	24,469
12	Franciaország	1886	7—13	85,887	135,216	6.274,563
13	Nagy-Británia és Írhon	1885	5—14 ³⁾	30,080	⁴⁾ 107,973	5.790,424
14	Olaszország	1885	6—15	53,335	54,776	1.594,008
15	Ausztria	1886	6—14	17,758	55,833	2.861,981
16	Spanyolország	1881	van	29,828	—	1.769,602
17	Magyarország	1886	6—15	⁵⁾ 16,410	23,978	1.867,680
	Horvátország	1884	6—12	1,248	1,919	130,977
18	Belgium	1885	6—12	4,805	8,694	325,656
19	Románia	1883	6—13	2,743	—	124,130
20	Svédország	1885	7—14	10,027	12,390	693,680
21	Portugália	1885	van	5,433	—	243,774
22	Németalföld	1885	6—12	4,066	17,322	606,535
23	Svájc	1886	7—15	6,660	13,297	880,627
24	Bulgária	1882	7—12	1,432	—	92,550
25	Dánia	1885	7—14	2,940	—	231,935
26	Szerbia	1886	van	544	603	48,091

1887. Washington 1888. — Report of the Commissioner of education for the year 1885/6. Washington 1887. — Zeitschrift des kön. preussischen Bureaus 1887. 27-ik évf. stb.

¹⁾ E szám 1882-ből való. — ²⁾ 1882-ben volt 4.339,729. — ³⁾ Nem az egész országban, — ⁴⁾ Köztők 27,107 ugynevezett pupilteacher. — ⁵⁾ Polgári s felső népiskolák is.

Sorszám	Az ország neve	Aszamba- vétel éve	Tankö- telezettség van-e s meddig tart?	Nép- iskolák	Tanítók	Tanulók
Összes száma						
27	Norvégia	1883	7—14	6,518	—	264,594
28	Görögország . . .	1884	5—12	2,367	2,952	125,004
29	Kelet-Rumélia . .	1882	7—12	867	—	54,415
30	Montenegro . . .	1887	7—12	53	—	—
31	Málta	1886	—	83	—	9,957
32	Gibraltár	1887	—	16	—	2,112
II. Ázsia.						
1	Kelet-India	1886	—	121,987	—	3.308,550
2	Ceylon	1886	—	3,455	—	112,472
3	Birma (britt) . . .	1885	—	4,946	—	130,511
4	Hongkong	1886	—	90	—	5,844
5	Japán	1884	6—14	29,233	97,316	3.233,226
6	Köz.-Ázsia (orosz)	1885	—	340	—	11,985
7	Szibéria	1885	—	1,179	—	33,213
8	Kaukázus	1885	—	972	—	55,663
9	Francia birtokok Indiában	1884	—	291	—	10,142
10	Cochinchina . . .	1884	—	425	—	17,356
11	Cyprus	1887	van	257	—	12,190
12	Jáva	1885	van	1,012	—	95,050
III. Afrika.						
1	Algir	1886	—	1,111	—	94,906
2	Egyiptom ¹⁾	1880	—	5,330	—	131,844
3	Tunisz	1885	—	527	—	²⁾ 3,974
4	Nyugotafrikai an- gol birtokok . . .	1886	—	108	—	9,839
5	Szent-Ilona sziget	1886	6—14	11	—	876
6	Fokföld	1886	5—15	1,123	³⁾ 1,502	41,524
7	Natal	1886	—	128	—	8,252
8	Mauritius	1886	—	140	—	15,792
9	Madagaszkár . .	1883	6—12	⁴⁾ 1,167	2,893	150,906
IV. Amerika.						
1	Éjszakam.Egyes.- Államok	1886	6—16—21	326,375	323,066	⁵⁾ 7.279,616
2	Canada	1886	5—16	14,491	16,578	841,030
3	Mexico	1884	van	8,986	—	k. 500,000
4	Bermuda szigetek	1886	—	47	—	1,400
5	Jamaica	1885	—	753	—	64,384

¹⁾ Csak Alsó-Egyiptomban. — ²⁾ 500 arab iskola növendékeinek száma ismeretlen. — ³⁾ 1885-ben. — ⁴⁾ Csak misziói iskolák. A benszülöttek iskoláiban mintegy százezer tanuló van. ⁵⁾ Átlagos látogatás; beiratott 11.435,297 tanuló.

Sorszám	Az ország neve	A számbavétel éve	Tankötelezettség van-e s meddig tart?	Népiskolák	Tanítók	Tanulók
Összes száma						
6	Trinidad	1885	—	136	—	12,392
7	Martinique	1884	—	86	—	7,735
8	Nyugotindiai angol szigetek . .	1886	—	1,360	—	117,510
9	Guatemala	1885	—	872	1,087	39,395
10	Costarica	1885	6—14	216	310	13,413
11	Nicaragua	1887	—	251	—	11,914
12	Britt Guiana . . .	1886	—	160	—	25,619
13	Brazília	1885	6—15	6,763	—	435,997
14	Honduras	1882	—	573	—	20,518
15	Bolivia	1884	—	—	—	k. 12,000
16	Peru	1878	igen	2,307	—	—
17	Venezuela	1884	igen	1,787	—	94,561
18	Ecuador	1884	—	—	419	22,585
19	Chili	1886	6—15	1,394	—	76,022
20	Argentini közt. . .	1886	6—14	3,415	5,348	180,768
21	Uruguay	1886	6—14	770	1,487	49,279
22	Paraguay	1885	igen	150	—	5,250
V. Ausztrália.						
1	Hawai	1886	—	172	300	9,016
2	Uj-Caledonia . . .	1885	—	32	—	2,648
3	Fidzsi szigetek . .	1886	van	—	—	42,026
4	Uj-Zeeland	1886	7—13	1,413	3,513	119,617
5	Tasmania	1886	7—14	358	378	19,816
6	Uj-Dél-Wales . . .	1886	6—14	2,162	3,756	186,126
7	Queensland	1886	6—12	587	1,766	38,920
8	Dél-Ausztrália . .	1885	7—13	472	1,021	44,106
9	Victoria	1886	6—15	2,529	5,845	265,576
10	Nyugot-Ausztrál.	1884	—	91	—	4,156

Nagy városok népoktatásügye. — Nem lesz érdektelen e táblázathoz csatolni néhány európai s amerikai nagy város népoktatás ügyére vonatkozó főbb adatokat, a mennyire azok megszerezhetők voltak. Az adatokat feltüntető táblázat itt következik:

A város neve	Népessége	Számbavétel éve	Iskolák	Tanítók	Tanulók	A város által oktatási célokra adott összeg forintokban	Esik egy lélekre
Összes száma							frt. kr.
1 London	4.083,928	1885	—	7,701	623,932	14.603,385	3 58
2 Párizs	2.344,550	1885	—	3,742 ¹⁾	139,352	k. 11.000,000	4 69
3 Berlin	1.315,287	1886	¹⁾ 166	2,736	151,130	4.420,224	3 36

¹⁾ Csak városi iskolák.

Sorszám	A város neve	Népes- sége	Szám- bavétel éve	Isko- lák	Tani- tók	Ta- nulók	A város által oktatási cézlokra adott összeg forintokban	Esik egy lé- lekre
				összes száma				frt. kr.
4	New-York . . .	1.300,000	1886	198	3,998	153,643	12.171,096	9 36
5	Philadelphia . .	1.000,000	1886	206	2,341	99,439	5.469,759	5 47
6	Bécs	800,769	1885	1) ¹⁾ 91	1,586	79,088	2) ²⁾ 3.524,024	4 40
7	Budapest	422,377	1886	151	1,035	46,132	1.304,207	3 09
8	Boston	390,393	1886	—	1,234	51,662	6.108,407	15 65
9	Rio de Janeiro .	357,332	1883	279	773	8,740	k. 500,000	1 40
10	San Francisco .	333,959	1886	205	—	32,146	2.447,334	7 33
11	Stockholm . . .	215,688	1885	—	430	15,272	643,089	2 99

Tanítóképző intézetek. — A művelt országok nagyobb részéből ismerjük még a tanítóképző intézetekre vonatkozó adatokat, melyekből álljanak itt a következők:

Sorsz.	Az ország neve	Év	Intéze- tek	Taná- rok	Növen- dékek	Jegyzet
			s z á m a			
1	Németbirodalom	1885	1) 347	—	26,281	1) 87 női, 186 férfi, 74 előkészítő.
	Részletek:					
	Poroszország . .	1886	2) 111	—	9,955	2) 9 nőkszáma.
	Szászország . . .	1884	19	267	2,318	
2	Ausztria	1886	1) 69	942 2)	7,609	1) 26 női, 2) 2,813 nő.
3	Magyarország .	1886	71	643	3,612	
	Horvátország	1884	5	45	1) 359	1) köztők 164 nő, ok- levelet nyert 140.
4	Belgium	1886	48	—	3,190	
5	Nagy-Británia	1885	53	—	4,560	
6	Olaszország . . .	1885	1) 135	— 2)	9,515	1) 97 női, 2) köztők
7	Oroszország . .	1884	68	—	4,670	8,349 nő, okleve- let nyert 3,120.
8	Svájcz	1886	32	—	1,337	
9	Szerbia	1886	2	23	230	
10	Éjsz.-Am. E.-Áll.	1886	116	1,115 1)	31,801	1) köztők 18,755 nő.
11	Japán	1884	65	1) 714 2)	7,270	1) 53 nő, 2) 895 nő.
12	Canada	1885	9	58	1,454	
13	Argentini közt. .	1886	1) 21	2) 289 3)	5,380	1) 15 női, 2) 185 nő, 3) 3,596 nő.
14	Venezuela . . .	1884	5	—	208	
15	Uj-Dél-Wales .	1884	2	6	119	
16	Uj-Zeeland . . .	1885	4	—	139	
17	Jáva	1885	15	—	606	

A magyarországi tanítóképző intézetekről megjegyezzük még, hogy azokban a férfi növendékek száma 1886-ban 2,579 volt, a nő-növendékeké 1,033. Az intézetek fentartása 901,654 forintba került,

¹⁾ Csak városi iskolák.

²⁾ A népiskolák rendes kiadásai 2.704,384.

mely összegből az állam 563,290 forintot fedezett. Elemi oklevelet szerzett 905 férfi és 243 nő, polgári és felső népiskolai képesítést nyert 48 férfi és 34 nő. Ezenkívül 21 képzőintézetben 391 nem magyarajku tanítónak adtak magyar nyelvi képesítő oklevelet. A képzőintézetek közül 57, összesen 3,009 növendéknek, tehát a nagy többségnek, kizárólag magyar nyelven nyújt oktatást.

Tanítók fizetése. — Néhány összehasonlító adatot, inkább csak becslések alapján, az elemi iskolai tanítók fizetésére nézve a következő táblázat nyújt, az összegek frtokba vannak átszámolva:

Sorszám	Az ország neve	Férfiak	Nők	Fér- fiak	Nők	Férfiak	Nők
		legnagyobb		legkisebb		átlagos	
		f i z e t é s e f o r i n t o k b a n					
1	Ausztria ¹⁾	1,200	900	180	180	500	500
2	Magyarország ²⁾	1,800	1,500	300	300	440	440
3	Belgium ³⁾	800	800	400	400	600	600
4	Franciaország	1,200	1,200	400	400	600	600
5	Hollandia	3,000	2,000	480	480	800	600
6	Nagy-Britannia ⁴⁾	4,000	3,000	300	300	2,000	1,000
7	Németország ⁵⁾	k. 3,000	2,000	300	200	600	500
8	Olaszország ⁶⁾	750	500	300	200	360	240
9	Oroszország	1,200	1,000	300	200	500	300
10	Svájc ⁷⁾	2,400	2,000	600	600	1,500	1,500
11	Svédország ⁸⁾	900	900	500	500	600	600
12	Canada	3,500	3,000	500	400	1,200	800
13	É.-Am. Egy.-Áll. ⁹⁾	5—8,000	3—5,000	500	300	1,500	1,200
14	Ausztrália	6—8,000	3,000—4,500	800	600	2,000	1,000

¹⁾ A legmagasabb fizetések Alsó Ausztriában, a legrosszabbak Vorarlbergben vannak. A tanítónők 7 tartományban ugyanannyi fizetést kapnak, mint a férfiak. — ²⁾ Az 1868. t. cz. szerint rendes tanítónak a lakáson s kerten kívül 300 forint fizetése van, a legcsekélyebb megyei átlag Szolnok-Dobókában 249'34 frt., a legnagyobb Budapesten 900 frt. — ³⁾ 1876-iki törvényes minimum 1000 frank; 2000-en felül mintegy 535 tanító fizetése rúg. —

⁴⁾ Angliában az okleveles tanítók átlag 1,800, Skótiában 2,000, Irlandban az igazgatók is csak 1,200 frtot kapnak. A tanítónők fizetése sokkal kisebb. —

⁵⁾ A legnagyobb fizetés Hamburg, Lübeck és Berlin városokban. A berlini átlag 1,200 frt, Poroszországban 750 frt, de vannak falusi segédtanítók 20—30 frt. évi fizetéssel is. A tanítónők fizetése rendesen kisebb. —

⁶⁾ Az 1886. február 11-iki törvény szerint a városi és falusi tanítók fizetése egyenlő, minimuma 280 frt. —

⁷⁾ Zürichben a rendes tanítók fizetése 2—2,500 frt. Baselen még több. A havasok közt 300 frtnak megfelelő fizetést is adnak a tanítóknak, de ily helyeken csak télen van tanítás. —

⁸⁾ Nagyobb városokban 900, vidéken 4—500 frt. a rendes fizetés. —

⁹⁾ Massachusettsban, továbbá Alaszkában és Columbiában mesés árakat fizetnek a tanítóknak, rendesen azonban a havi fizetés 25—100 dollár közt váltakozik az egyes tartományokban, a tanítónőké azonban a 60 dollár havi fizetést ritkán haladja túl.

Középiskolák. — A középiskolák adatainak összehasonlítása még sokkal nehezebb, mint a népoktatási tanintézeteké, mivel itt nemcsak a megbízható adatok hiánya, de a középiskola fogalmának ingadozása is akadályul szolgál. A mi német minta szerint alakult gymnáziumaink s reáliskoláink általában még a németeknél sem találhatók fel mindenütt, e mellett igen sok helyen a mi középiskoláinkhoz legközelebb álló intézeteket lyceumok, collegiumok, főiskolák, sőt egyenesen egyetemek neve alatt találjuk, míg másrészt például a német »Mittel-Schule« s a francia s olasz »felsőbb iskolák« inkább a mi polgári- és felsőbb népiskoláinkhoz hasonlítanak s végül több ország közoktatásügyi statisztikájában a szakiskolák s az egyetemekre előkészítő iskolák között különbség téve nincs. Mind a mellett általános tájékoztatásul szolgálhat a következő táblázat, melyben a serdülő ifjúság általános nevelésére szolgáló intézeteket tüntetjük fel, a mennyire lehet, a mi viszonyainkhoz alkalmazva az adatokat:

Sorszám	Az ország neve	Számbevétel éve	Gymnáziumok			Reál iskolák		
			intézetek	tanárok	tanulók	intézetek	tanárok	tanulók
			s z á m a					
1	Oroszország	1885	543	—	135,476	79	—	15,859
2	Németbirod. összesen	1885	858	—	186,766	270	—	49,196
	Részletek: Poroszorsz. »		507	—	118,092	51	—	14,086
	» Bajororsz. »		83	—	17,682	41	—	7,600
	» Szászorsz. »		31	—	8,269	20	—	3,057
	» Würtemb. »		92	—	8,927	74	—	7,093
	» Baden . . . »		20	—	6,500	24	—	3,400
	» Elsász-Lotharingia »		27	—	4,597	9	—	1,661
3	Franciaország	1885	¹⁾ 1,156	—	173,754	—	—	—
4	Nagy-Británia és Írhon	1885	¹⁾ 1,927	—	152,628	—	—	—
5	Olaszország	1886	1,053	6,244	56,440	²⁾ 498	4,514	30,854
6	Ausztria	1886	173	3,437	54,288	79	1,370	16,969
7	Spanyolország	1881	61	—	k. 35,000	—	—	—
8	Magyarország	1886	150	2,381	33,134	28	533	5,521
	Horvátország	1884	11	154	2,629	5	73	581
9	Belgium	1885	150	—	26,387	—	—	—
10	Románia	1883	54	—	7,993	—	—	—
11	Svédország	1885	¹⁾ 124	—	15,761	—	—	—
12	Portugália	1885	²⁾ 22	—	8,257	—	—	—
13	Németalföld	1885	30	—	2,265	—	—	—
14	Svájc	1886	¹⁾ 86	—	14,586	—	—	—

¹⁾ Összes közép iskolák. — ²⁾ Köztök sok polgári iskolához hasonló intézet. — ³⁾ Csak a nyilvános intézetek.

Sorszám	Az ország neve	Szám- vétel éve	Gymnáziumok			Reál iskolák		
			intéze- tek	taná- rok	tanulók	intéze- tek	taná- rok	ta- nulók
			s z á m a					
15	Bulgária	1882	7	—	—	2	—	—
16	Dánia	1881	23	—	—	17	—	—
17	Szerbia	1886	23	214	5,043	3	32	578
18	Norvégia	1884	¹⁾ 47	—	7,000	—	—	—
19	Görögország	1885	33	221	3,670	²⁾ 297	501	1,622
20	Kelet-India	1886	111	—	10,802	318	—	13,499
21	Jáva	1885	4	—	420	—	—	—
22	Cochinchina	1884	7	—	1,359	—	—	—
23	Japán	1884	142	1,133	15,690	103	583	8,913
24	Algír	1884	13	—	3,531	—	—	—
25	Tunisz	1885	3	—	480	—	—	—
26	Egyiptom	1880	³⁾ 5	—	k. 500	—	—	—
27	Martinique	1885	3	—	711	—	—	—
28	Éjsz.-Am. Egyes.-Áll. .	1886	1,637	9,000	172,081	—	—	—
29	Canada	1886	²⁾ 853	—	959,895	—	—	—
30	Mexico	1884	138	—	17,200	—	—	—
31	Guatemala	1883	58	—	2,379	—	—	—
32	Venezuela	1884	26	—	1,339	—	—	—
33	Chili	1885	18	—	4,105	—	—	—
34	Argentini köztársaság .	1886	15	369	3,189	—	—	—
35	Uj-Dél-Wales	1886	651	1,833	39,246	—	—	—
36	Uj-Zeeland	1886	23	186	2,358	—	—	—
37	Queensland	1886	7	35	565	—	—	—
38	Tasmania	1886	16	—	1,693	—	—	—

A magyar középiskolák múlt évi adataiból a fentebbiek pótlására még csak a következőket emeljük ki: Volt 1886-ban 150 gymnaziumban s 28 reáliskolában:

	Gymnasium	Reálisk.	1886-ban összesen	1885-ben összesen
Tanosztály	988	195	1,183	1,174
A tanulók között: magyar	23,644	3,848	27,492	27,167
német	4,704	1,340	6,044	5,882
román	2,039	142	2,181	2,164
tót	1,601	132	1,733	1,628
szerb és horvát	728	36	764	700
ruthen	131	1	132	123
egyéb	287	22	309	283
Érettségire jelentkezett	2,414	221	2,635	2,620
Érettnek nyilvánított	1,792	196	1,988	2,068
Sikerrel vizsgázott	25,730	4,109	29,839	29,340
Egy tantárgyból bukott	3,182	590	3,772	3,731
Több tantárgyból bukott	4,216	822	5,038	4,876
Ösztöndíjas volt	2,532	126	2,658	2,536

¹⁾ Összes középiskolák. — ²⁾ Polgári s felsőbb népiskolákkal együtt.

³⁾ Csak az európai rendszerű iskolák.

Felsőbb nőnevelés. — A középiskolák csoportjai között hovatovább jelentékenyebb helyet foglalnak el a magasabb nőképző intézetek. Magyarországon női középiskolák jelenleg még nincsenek, de az ily iskolákhoz legközelebb álló 10 felsőbb leányiskolában 1886-ban már 148 tanító vezetése alatt 1,241 tanuló volt s hogy a nőket most már hosszabb ideig küldik iskolába, mint ezelőtt, az köztudomású tény. A legutóbbi népszámlálás adatai szerint összesen 13,635 nő találtatott, ki 14 éven felül járt iskolába, most a 13 éven felül levő leánytanulók számát 184,188-ra teszik. Mindamellett Magyarországot a felsőbb nőnevelés tekintetében még igen sok ország mulja felül, hol nemcsak női középiskolák, de női egyetemek is léteznek. Egy pár adatot összehasonlítás czéljából ide jegyünk:

	Az intézet neve	Száma	Tanárok	Nőnőven- dékek
Oroszországban . . .	női gymnázium	309	—	58,805
» . . .	női egyetem	4	—	1,442
Franciaországban .	Lycees et colleges de filles	26	—	3,937
Angliában	egyetemeken tanult	6	—	336
Szerbiában	női főiskola	1	64	605
Indiában	College	2	—	31
»	különböző női fels. iskolák	381	—	—
Japánban	felsőbb női iskolák	—	50	590
Algirban	női gymnázium	2	—	334
Venezuelában	» »	7	—	432
Éjszakam. Egy.-Áll.	egyetemeken	—	—	8,833
» »	női gymnázium	204	2,123	27,143
» »	gazdasági iskolákban	—	—	906
» »	ipar iskolákban	—	—	7,279
» .	kereskedelmi iskolákban	—	—	k. 10,000

Megemlítjük még, hogy az Egyesült-Államokban, a hol a nők legnagyobb részt még a felsőbb oktatást is közösen nyerik a férfi tanulókkal, 1886-ban összesen 875 nő nyert oklevelet, köztük egy methodista nő pappá avatottatott fel. Európában a nők rendesen csak tanári vagy orvosi oklevelet nyernek. 1887-ben Budapesten is életbe lépett egy tanítóképző intézetnél alkalmazandó tanítónőket képző tanfolyam, mely intézet jelenleg Magyarországon a legmagasabb fokú szakiskola nők számára.

Egyetemek. — Magyarországon jelenleg is csak 3 valódi felső tanintézet van: a budapesti és kolozsvári tudomány-egyetem s a József-műegyetem (Horvátországban csak a zágrábi egyetem). A theologiai s jogi facultásokat azonban a legtöbb országban egyetem, névvel illetik s így összehasonlító táblázatunk, melyet itt közlünk csak részben tájékoztató. Egyes adatok mindenesetre tanuságosak:

Sorsz.	Az ország neve	Számba- vétel éve	Egye- temek	Tanárok	Hallgatók
1	Oroszország	1884	8	—	12,939
2	Német birodalom	1887	20	2,412	29,212
3	Franciaország	1886	¹⁾ 50	—	17,800
4	Nagy-Británia és Írhon	1886	²⁾ 26	—	20,703
5	Olaszország	1886	35	1,725	16,725
6	Ausztria	1885	³⁾ 15	1,401	14,482
7	Spanyolország	1883	10	—	15,732
8	Magyarország	1886	3	340	4,249
	Horvátország	1884	1	42	307
9	Belgium	1887	4	—	4,990
10	Románia	1883	2	97	705
11	Svédország	1885	3	—	3,005
12	Portugália	1885	1	—	673
13	Németalföld	1885	5	—	2,063
14	Svájc	1887	4	351	1,703
15	Dánia	1881	1	—	1,300
16	Norvégia	1886	1	—	1,500
17	Görögország	1884	1	98	2,402
18	Szerbia	1886	1	3	212
19	Kelet-India	1886	3	—	3,802
20	Japán	1884	1	194	1,880
21	Fokföld	1886	1	—	266
22	Éjsz.-Amer.Egyes.-Államok	1886	¹⁾ 345	4,720	67,642
23	Venezuela	1884	¹⁾ 21	—	2,528
24	Chili	1885	1	—	980
25	Argentini köztársaság	1885	2	—	910
26	Uruguay	1886	1	46	1,452
27	Új-Dél-Wales	1886	1	37	340
28	Victoria	1885	1	—	444

Ha a Magyarországon levő jogakadémiákat s hittani intézeteket is ide számítjuk s így hasonlítjuk össze például a francia adatokkal, 1886-ban hazánkban 65 tanintézet volt 739 tanárral s 6,782 növendékkel. Megemlítjük itt, hogy a mi jogakadémiáink közül 5 királyi, 7 felekezeti jellegű volt s a hittani intézetek közül 31 római katolikus, 5 görög katolikus, 4 keleti görög, 3 ágostai hitvallású, 5 evang. ref. hitvallású, 1 unitárius s 1 izraelita felekezeti jelleggel bírt. Mindez intézetek különben a megelőző évekhez képest igen csekély változást mutatnak.

Szakiskolák. — A szakiskolák adatainak összeállítása a különböző országokban még alig kísértetett meg, s így összehasonlító táblázatot itt nem nyújthatunk. Kárpótlásul közöljük Magyarország s Ausztria főbb adatait 1886-ról:

¹⁾ Facultások. — ²⁾ Részben facultások. — ³⁾ Köztük 8 tudományegyetem.

Sorszám	Intézeti csoportok	Magyarországban			Ausztriában		
		Intézet	Tanítók	Tanulók	Intézet	Tanítók	Tanulók
1	Bányászati s földműv. akadémiák ¹⁾	7	94	1,138	2	28	193
2	Kereskedelmi s tengerészeti akadémiák ¹⁾	5	64	844	6	122	1,729
3	Művészeti akadémiák ¹⁾	6	76	1,039	4	117	1,337
4	Földművelési és erdészeti középiskolák	7	92	1,260	14	135	775
5	Földművelési alsóbb iskolák	11	40	250	38	220	978
8	Kertészeti iskolák s vinczellérképezdek	6	15	103	17	82	303
7	Bányászati iskolák	3	10	93	5	10	105
8	Vegyes földművelési iskolák	6	18	177	13	49	207
9	Ipariskolák	220	672	19,839	504	2,868	50,973
10	Kereskedelmi iskolák	59	357	4,481	61	423	6,745
11	Katonai iskolák	6	112	1,134	9	211	1,847
12	Szülésznöket képző intézetek	6	13	400 ¹⁾	14	26	762
13	Vegyes szakiskolák	8	77	1,088 ¹⁾	259	2,341	13,820
14	Börtön iskolák	24	36	3,325	—	—	²⁾ 3,631
15	Humanisztikus intézetek	64	289	3,503 ¹⁾	163	—	9,824

Az Éjszakamerikai Egyesült-Államokban, hogy még egy példát említsünk fel, volt:

	1885-ben			1886-ban		
	Iskola	Tanító	Növendék	Iskola	Tanító	Növendék
Kereskedelmi iskola	232	1,099	43,706	239	1,040	47,176
Ipar iskola	—	—	—	63	582	13,300
Bába képző	34	153	793	29	139	837
Siketnémák intézete	64	516	7,295	61	596	7,411
Vakok intézete	32	663	2,377	29	623	2,412
Hülyék intézete	17	422	3,010	16	636	2,942
Javító intézet	—	—	—	43	877	9,213

Magyar nyelv a közös katonai intézetekben. — Szakiskoláink adatai közül politikailag nagy fontosságu reánk nézve a magyar nyelv oktatása a közös katonai iskolákban. A közös hadügyminiszter által a delegatio elé terjesztett jelentésből, mely az 1887/8-ik tanév első felévének végén levő állapotokat tünteti fel, a következő táblázatot állítottuk össze:

¹⁾ 1885-ről. — ²⁾ 1884-ről.

Sorszám	A katonai intézet neve	A növendékek összes száma	Magyar oktatásban részesült	Köztük ma- gyarországi	A magyaror- szágiak közt magyarajku
1	Fischau katona árvaház	143	59	36	16
2	Kassai alreáliskola	198	140	107	76
3	Kőszegi alreáliskola	200	142	90	30
4	Sanct-pölteni alreáliskola	209	63	23	6
5	Kis-martoni alreáliskola	279	140	74	46
6	Fehértemplomi főreáliskola	421	191	115	65
7	Bécs-ujhelyi katonai akadémia	272	114	69	39
8	Műszaki katonai akadémia	185	71	38	21
9	Hernalsi katonatiszti leánynev. int.	149	44	20	5
10	Soproni katonatiszti leánynev. int.	81	46	20	3
Összesen		2,137	1,010	592	307

A szakoktatás ügye különben még mindig kevésbé van statisztikailag feldolgozva s a helyes feldolgozást nagyon megnehezíti, hogy a legtöbb helyen a szakiskolák állami ellenőrzés alatt nem állanak, avagy egységes szervezetük nincs. Hazánkban is csak a katonai, bábaképző s földművelési iskolák szervezete megállapított, a kereskedelmi s ipariskolák szervezése munkálatban van, a többi szakiskolák s humanisztikus intézetek czélszerű berendezése, épen úgy, mint a kisdédóvóké is, nagyrészt a társadalom hatáskörére van hagyva.

2. Egyházi ügyek.

Hitfelekezetek megoszlása. Már fentebb (14. l.) adtunk egy kis táblázatot Európa lakosságának megoszlásáról hitfelekezetek szerint. Ama táblázat kiegészítéseül közöljük még a hitfelekezetek hívőinek, természetesen csak becslés után megállapított, számát az egész földgömbön. Van e szerint körülbelül:

Római katolikus	218	millió
Protestans	112 ¹ / ₂	»
Keleti-görög	85	»
Más keresztény	62	»
Összesen keresztény	477 ¹ / ₂	»
Izraelita	7 ¹ / ₂	millió
Buddhista	400	»
Mohamedán	110	»
Bráhminista	180	»
Pogány (k. 1,100 hiten)	288	»
Összesen	1,462	millió

Bármily ingatagok s bizonytalanok is a fentebbi számok, annyi kitünik belőlök, hogy a földgömb összes népességének körülbelül egy harmada a keresztény hitet vallja és hogy épen ezek a műveltség zászlóvivői, az köztudomásu tény. Az egyes keresztény hitfelekezetek között ismét a katolikusok képezik a többséget, a kereszténységnek közel felét s az emberiségnek egy hetedrészét. Erről a nagy s hatalmas hitfelekezetről ujabban — a vatikáni hivatalos adatok felhasználásával **Werner Ottó** jezsuita¹⁾ a következő táblázatot állította össze:

	Összes népesség ²⁾	Katolikusok általában	Százalékban
Európa	334.196,127	153.833,000	47'2
Ázsia	790.692,979	9.232,000	1'2
Afrika	196.883,398	2.642,000	1'3
Amerika	104.239,389	51.033,790	50'1
Ausztrália és sarkvidék . .	38.432,728	672,000	1'8
Összesen	1,464.444,621	217.412,790	14'8

Az egyes európai államok között aránylag a legtöbb katolikus van a következőkben:

	Katolikusok száma általában	Százalékokban a népesség arányához
Portugal	4.306,554	99'9
Spanyolország	16.870,000	99'8
Olaszország	28.393,000	99'6
Belgium	5.502,000	99'6
Franciaország	36.400,000	99'5
Ausztria	20.235,959	91'5
Magyarország	9.350,183	59'8
Svájcz	1.169,906	41'0
Németország	16.231,724	35'9

Legkevesebb (egy százalékot sem tevő) összeget mutatnak Európában Dánia, Svéd- s Norvégországek, míg a Balkán félszigeten a katolikusok a lakosságnak már 2'80/0-át teszik. Irlandban a lakosságnak 76'70/0-a katolikus.

Ázsiából a nevezett szerző így sorolja fel a katolikusok számát:

Ázsiai-Törökországban . .	554,380
Kelet-Indiában	1.659,450
Khinában	1.115,661
A philippini szigeteken . .	5.502,000
Ázsia más részeiben . . .	400,915
Összesen	9.232,406

¹⁾ Kathol. Missionsatlas, Freiburg. Herderische Verlagsbuchhandlung. 2-ik kiadás 1885.

²⁾ Az összes népesség száma nem Werner adatai után, de a jelen évkönyvvel (8 l.) megegyezőleg közöltetik.

Afrikában csak a nyugoti részen van tömegesen (1.817,750) katolikus, Amerikában éjszakra kevesebb fordul elő, de magában az Egyesült-Államokban már 6.639,908 katolikus hívó van.

Protestans missiók. — Mig a katolikusok különösen Ázsiában s Nyugat-Afrikában működnek missióikkal, az evangélikusok sem maradnak tétlenek. Dr Grundemann ¹⁾ főképp az 1883-ki jelentések alapján nagy gonddal a következő táblázatot állította össze az evangélikus missiók munkájáról:

Sorsz.	Földrészek	Missiói állomások száma	Missionáriusok	Benszülött segédek	Kereszteltek száma	Iskolák száma	Tanulók száma	Ezek között leány
1.	Afrika . . .	600	673	7,385	576,114	2,757	190,819	62,266
2.	Ázsia . . .	963	1,409	10,822	752,176	7,086	293,910	81,325
3.	Ausztrália .	119	117	3,331	280,278	1,106	82,085	35,461
4.	Amerika . .	464	476	1,779	415,883	920	78,218	31,466
	Összesen .	2,146	2,675	23,317	2,024,451	11,869	645,032	210,518

A külmissió összes kiadásait ugyanez a szerző egy évre mintegy 15 millió forinttra teszi. Az evangélikus missiók már a XVI-ik században megkezdődtek ugyan, de nagyobb mértékben csak a baptista missiók (1792) és a londoni missió-társulat (1795) keletkezte óta terjedtek el. Blumhardt »Handbuch der Missionsgeschichte und Missionsgeographie (Basel, 1863)« című művében még csak 700,000 megtérített pogányról szól, e szám tehát 20 év alatt közel háromszorosra emelkedett. Egyes vadon vidékeken, hol a missiói munka egyuttal a műveltség terjesztője is, a helyzet Grundemann szerint a következő:

Területek	Állomások száma	Megkereszteltek száma	Benszülött segédek száma
Nyugat-Afrika	165	96,290	864
Dél-Afrika	336	193,065	1,449
Kelet-Afrika	28	1,535	49
Afrikai szigetek	55	273,493	4,858
Hátsó-India	23	29,857	635
Uj-Zeeland	19	32,010	293
Polynezia	56	222,189	734
Melanezia	41	15,943	304
Grönland	19	8,808	78

Az egyes protestans nemzetek részvétét e nagy kultur munkában a következő táblázat tünteti fel:

¹⁾ Warneck-féle »Allgemeine Missionszeitschrift« 1885-ik évfolyamában 246. s. köv. l.

Nemzetek	Misziói telepek száma	Megkeresz- telt pogá- nyok	Iskolák	Tanulók	Költség forintok- ban
Angol	309	479,373	1,684	134,154	1.674,038
Éjszakam. Egyes- Állam. polgárai	79	22,625	183	10,256	297,233
Németek	152	57,229	229	12,762	343,926
Hollandok	4	4,015	—	—	31,675
Skandinávok . . .	51	12,864	649	33,047	261,285

Az izraeliták. — Vallás és nemzetiség szerint egyaránt különös fontossággal bírnak a nem keresztény hitfelekezetűek között az izraeliták, kiknek száma épen Európában legnagyobb. Magyarországon 4'55, Galiciában 11'53, Ssuvalszki orosz kormányzóságban pedig 14'53 százalékát teszik a lakosságnak. Az összes izraeliták számának megállapítására nézve legpontosabb Vivien de St. Martin »Dictionnaire de Géographie universelle« című művének kimutatása. E szerint volt izraelita:

Európában	5.984,000
Áfrikában	700,000
Ázsiában	300,000
Amerikában	300,000
Oceániában	12,000
Összesen	7.296,000

Szerzetesek. — Igen érdekes és tanulságos volna az egyes felekezetek lelkészeinek számát tudni és a népesség számával összehasonlítani, azonban idevágó nemzetközi statisztikai munkát még a keresztényekről sincs, pedig jóformán csak is itt vannak az egyház hivatalnokai a hívőktől társadalmilag is teljesen elkülönítve. Mindenesetre legjellemzőbbek az ide vonatkozó statisztikai adatok közül a szerzetesi életre vonatkozók, melyekből a következő számokat közöljük, nagyrészt a legutóbbi népszámlálások után:

O r s z á g	Kolostor	Férfi szerzetes	Zárda	Apáca
Olaszország	1,506	28,991 ¹⁾	876	14,185
Oroszország	416	11,622	195	19,056
Németország	—	1,699	—	13,204
Belgium	213	4,027	1,346	20,645
Görögország	161	2,620	—	485
Magyarország	223	2,080	174	1,971
Franciaország	3,744	30,287	3,960	127,753

¹⁾ Köztök 8,229 koldulóbarát.

Egyházi vagyon. — Az egyes felekezetek lelkészei és egyházi testületei tudvalevőleg a hosszú évszázadok alatt mesés összeget gyűjtöttek össze. A keresztény felekezetek között egyes túlnyomólag katolikus államok főpapsága és szerzetesei, továbbá az anglikán egyház, a nem keresztények között a mohamedán és budhista zárdák híresei gazdagságukról. Mind e vagyonnak nagyságát azonban még csak megközelítőleg sem vagyunk képesek megmondani és csak szórványosan sorolhatunk fel egy pár adatot. Így például Ausztriában ¹⁾ a főpapok vagyonát 190 millióra, évi bevételeit 13 millióra; a szerzetesek vagyonát 90 millióra, évi bevételeit 4 millióra teszik. Az angol egyház évi jövedelme a 100 millió forintot bizonytalannal meghaladja, a portugál főpapságét is mintegy 1 millióra becsülik. Oroszországban maga a Szent Synodus évenként 50 millió frtot ad ki. — Az egyes országok évi költségvetésében azonban az egyház kiadásai aránylag csekély összegekkel szerepelnek, így például:

Az ország neve	Költségvetés éve	Egyházi budget
Ausztria	1888	5.650,750 forint
Belgium	1888	3.979,983 »
Franciaország . . .	1888	18.297,425 »
Poroszország	1887	2.544,674 »

Legnagyobbak aránylag a tengerentúli államokban, így az Argentini köztársaság 430,000 frtot, a Fokföld mintegy 100,000 frtot ad egyházi célokra. Jelentékenyebb azonban a jövedelem az önkéntes adakozásokból, hogy csak egy pár példát említsünk fel: Franciaországban e században 1882-ig 9.590,693 forint jutott végrendelet útján az egyháznak, Oroszországban csak 1883-ban 17.986,518 forint volt az egyház számára adott önkéntes adomány. S hogy az egyházi vagyon egy más kútforrásáról is hozzunk adatot, felemlítjük, hogy a Mekkába zarándoklók száma 1882²⁾-ban 120,610 volt; ezek közül 74,091 szárazföldön s 46,519 tengeren érkezett; a szárazföldön érkezők közül útban vagy Mekkában 11,977 halt el.

A magyar főpapság vagyona. — Mint más egyházi vagyonról, úgy a magyar római és görög kath. főpapság kétségkívül jelentékeny vagyonáról is csak becslések alapján van tudomásunk. Leginkább tájékoztató, bár általában véve alacsony mértékkel vett, az a hivatalos összeállítás, melyet az egyes érsekek és püspökök javadalmairól a congrua kérdés tárgyalása alkalmából 1887-ben készítettek. Az összeállítás főbb adatait ²⁾ a következő táblázat tünteti fel:

¹⁾ l. Statesmens Yearbook 1888-iki folyamát.

²⁾ Lásd a »Nemzet« 1888-ik febr. 16-ik (1964—47) számát.

Javadalmas	Vagy on		Évi j ö v e d e l e m				A javadal- mat terhelő kölsönök forintokban
	ingó, ezer forintok- ban	földterület 1600 □ öles holdakban	ingó va- gyonból ezer frtokban	földbír- tokból	jogok- ból	összesen forin- tokban	
<i>Érsekségek:</i>							
Esztergom	825	72,724	32	243	80	355,932	80,573
Eger	449	41,950	16	77	16	108,444	102,810
Kalocsa	1,230	92,251	50	231	39	320,387	168,135
<i>R. kath. püspökségek:</i>							
Besztercebánya. . .	311	31,243	14	29	15	57,761	7,395
Csanád	621	12,304	25	70	15	109,449	93,740
Győr	838	18,790	33	57	24	113,453	124,377
Kassa	156	8,820	7	18	4	28,884	6,466
Nagy-Várad	1,752	187,088	69	173	53	294,903	287,883
Nyitra	638	13,409	30	50	27	106,378	—
Pécs	1,403	23,604	60	30	11	101,540	173,489
Rozsnyó	117	7,181	5	10	21	35,458	3,390
Szatmár	229	23,890	6	39	8	52,869	98,404
Székes-Fehérvár . .	58	7,611	3	19	3	24,490	—
Szepes	219	22,978	9	35	18	61,614	28,027
Szombathely	431	7,591	19	19	12	49,338	—
Vác	776	24,589	35	50	23	108,630	45,376
Veszprém	461	63,736	19	101	52	171,717	17,804
<i>G. kath. püspökségek:</i>							
Eperjes	44	10,066	2	2	12	16,047	—
Lugos	—	—	—	11	—	—	—
Munkács	108	3,676	5	9	3	16,665	549
Nagy-Várad	789	137,744	27	30	24	80,657	209,158
Összesen	11,455	811,245	466	1,303	460	2.214,616	1.447,576

Egy másik számítás szerint az egyenértéki illeték alapján ¹⁾ volna a főpapi vagyon összes értéke 95.439,716 forint, mely összeg így oszlik meg:

	Ingó vagyonnál		Ingatlannál	
	Illeték	Érték	Illeték	Érték
Érsekség-, püspök-, apát- s prépostságoknál . . .	24,163	12.081,375	262,599	52.519,899
Káptalanoknál	12,053	6.026,340	124,662	24.812,102
Az összes egyházi vagyon volna ugyanezen forrás szerint 528,897 frt. illeték egyenérték alapján . .				120.420,481 frt. ²⁾

¹⁾ 1. »A magyar vallás alap hajdan és most« cz. cikksorozatot a »Nemzet« 1888. april 26-ki s köv. számait.

²⁾ Az Ausztriában székelő szerzetes rendeknek magyarországi vagyona ugyan e kutforrás szerint az illeték egyenérték alapján számítva, 922,728 frt.,

Tájékoztatóul fölemlítjük még, hogy az egyházi javadalmak részére megállapított urbéri kármentesítési tőke 19.774,243 forintot tesz, melyből jutott:

érsekségekre	3.891,884	forint
püspökségekre	7.106,769	»
káptalanokra	5.085,707	»
apátságokra s prépostságokra .	893,248	»
szerzetekre	1.849,644	»
papnöveldékre	946,991	»

Vallás-alap. — Az egyházak jövedelméhez hozzászámítandó még többek között a nagy vallás-alap is, melynek állapotát az említett tanulmány alapján következőekben tüntethetjük ki.

	Törzs vagyon	Ebből a fekvőségek értéke	Tényleges bevétel	Tényleges kiadás	Uradal- makkól bejött
1867-ben frtokban	24.751,103	8.438,986	1.301,953	1.050,191	445,839
1886-ban frtokban	20.396,858	10.387,624	1.223,574	1.169,811	473,200

A törzsvagyon jelentékeny apadása részben onnan magyarázandó, hogy Horvát-Szlavonországok vallásalapj jutaléka (2.035,242 forint) abból időközben kiszakittatott. Különben még ugyanazon vallásalapban van 2.553,000 forint névértékű földtehermentesítési kötvény alakjában a papnöveldéi alap tőkéje is.

Az egyházi vagyon megoszlására nézve a fentebb kimutatott főpapi vagyon összegével ellentétben felemlítjük, hogy Boncz Ferencznek a congrua ügyében tett hivatalos számításai szerint évenként mintegy 300,000 forint kiadásra volna szükség, ha r. kath. plébanosok fizetésének minimumát 800 forintban állapítanak meg.

Magyarországi egyházi személyzet. — Egyházi életünk csekély változatosságát a statisztikai hivatal évkönyvei évről-évre mutatják. Ezekből összeállítva közöljük a következő összehasonlító táblázatot:

	1886	1885	1876
<i>Papok száma</i> (káplánokkal)	13,143	13,163	13,588
és pedig: római kath.	4,206	4,262	4,391
görög kath.	2,128	2,115	2,273
keleti görög	2,459	2,562	2,802
ágostai hitv.	1,170	1,169	1,110
evang. ref.	2,331	2,307	2,243
unitárius	109	108	106
zsidó	740	740	735
Növendék papok száma összesen	2,174	2,224	1,910

melyből a legnagyobb rész (388,672 frt.) a mülki benczés apátságra jut. Más adatok szerint a külf. szerzetesek magyarországi birtoka 39,370 hold 1.470,810 frt. értékben.

	1886	1885	1876
Nyugalmazott papok száma összesen	306	292	241
Férfi szerzetesek száma összesen	2,080	2,181	2,308
És pedig: római kath.	1,947	2,047	2,245
görög kath.	45	43	53
keleti görög	88	91	10
Apácák száma	1,971	1,858	1,076

A főpapság száma, valamint az egyházkerületek beosztása évek során át még kevesebbet változott, úgy hogy annak táblázatos kimutatását a mult évi közlemények után nem tartjuk szükségesnek.

3. Irodalom és egyéb szellemi tényezők.

Hírlapok általában. — A szellemi művek termékeinek számbavételénél, mint azt már évkönyvünk mult évi folyamában is kiemeltük, legfejlettebb a hírlapstatisztika. Számos magánmonographia s e mellett az olasz statisztikai hivatal nemzetközi kiadványai¹⁾ foglalkoznak e tárggyal, melyek alapján a műveltebb államok hírlapirodalmi adatait a következő táblázatban összegezhetjük:

Sorszám	Az ország neve	Számbavétel éve	Hírlapok összesen	Egy hírlapra esik lakos	Napilapok száma	100 hírlapra jut napilap	Politikai lapok száma	100 hírlapra jut polit. lap
1	Európ. Oroszország és Finnország . . .	1882	776	109,611	—	—	—	—
2	Németország	1884	4,944	9,474	871	18	—	—
3	Franciaország	1885	4,359	8,642	—	—	1,120	38
4	Nagy-Britannia	1882	3,083	11,409	176	6	2,172	70
5	Olaszország	1885	1,459	20,356	141	10	506	35
6	Ausztria	1883	1,493	14,832	106	7	460	31
7	Magyarország	1888	758	18,111	36	5	82	10
8	Belgium	1885	829	6,659	77	9	385	46
9	Svédország	1883	348	13,120	17	5	—	—
10	Svájcz	1883	561 ²⁾	5,073	—	—	256	46
11	Dánia	1883	327	6,022	120	37	—	—
12	É.-Am. Egyes.-Áll.	1880	11,314 ³⁾	4,333	971	9	8,863	78
13	Az egész világon jelenleg	becslés szerint	35,000	41,798	—	—	—	—

¹⁾ Piccardi: Saggio di una storia sommaria della stampa periodica Roma Bencini 1886. — Statistica della stampa periodica al 31 dicembre 1885. Roma 1886. — ²⁾ 1886-ban már 692 lap jelent meg. — ³⁾ 1887-ben már 14,661 lap jelent meg.

Magyar nyelvű hírlapok. -- Szinnyei Józsefnek a »Vasárnapi Újság«-ban megjelenő kimutatásai szerint megjelent hazánkban magyar nyelven lap:

1888. elején Budapesten	249,	vidéken	125 helyen	312 magyar lap.
1887. » »	254,	»	119 »	285 » »
1780. óta össz. »	1,351,	»	? »	1,197 » »

Az összes eddig megjelent 2,548 magyar hírlapot 8,663 évfolyamban Szinnyei következőkép osztályozza:

	Budapesten	Vidéken	Összesen
Politikai napilap	91	29	120
Politikai hetilap	90	121	211
Vegyes tartalmu képes lap . .	40	9	49
Egyházi és isk. lap	87	67	154
Szépirodalmi s vegyes tartalmu.	160	46	206
Humorisztikus lap	62	63	125
Szaklap	315	112	427
Nem politikai helyi lap . . .	—	444	444
Hirdetési lap	46	28	74
Folyóirat	353	238	591
Vegyes melléklet	107	40	147

Hírlapok a nagy városokban. — Ugyancsak az említett olasz forrás után az európai nagy városok hírlapjairól a következő képet nyerhetjük:

Sorszám	A város neve	Számbavétel éve	Hírlapok összesen	Egy hírlapra esik lakos	Napilapok száma	100 hírlapra jut napilap	Politikai lapok száma	100 hírlapra jut politikai lap
1	London . .	1882	1,253	3,044	—	—	554	44
2	Párizs . .	1885	1,540	1,473	—	—	88	6
3	Szt.-Pétervár	1882	197	4,375	22	11	59	30
4	Moszkva . .	1882	75	10,012	12	16	20	27
5	Budapest . .	1888	329	1,253	20	6	23	7
6	Róma . . .	1885	190	1,581	21	11	35	18
7	Koppenhága	1883	165	1,423	—	—	—	—
8	Stockholm	1883	98	1,722	—	—	—	—
9	Brüszel . .	1885	301	540	31	10	91	30

Sokkal változatosabb s részleteinél fogva is érdekesebb az a kép, melyet az Éjszakamerikai Egyesült-Államok nagy városainak hírlapjairól találunk ugyanott s ezt, habár az adatok csak 1880-ból valók s így ma már bizonyynyal messze tulszárnyaltattak, a következő táblázatban közöljük:

Sorszám	A városok neve a szomszéd helyek nélkül	Lakos- ság száma	Hirlapok összes száma	Ebből napilap	A hirlapok jellege								Az egész évben kiadott példányok száma	A bevételek összege arany fo- rintokban	A hir- lapoknál alkal- mazott sze- mélyek	
					politikai	mezőgazdasági	kereskedelmi s hajózási	pénzügyi	szépirodalmi	vallásos s egyh.	vegyes	férfiak			nők	
1	New-York	1.206,299	582	29	89	13	94	11	74	65	236	463.730,681	40.150,099	4,627	225	
2	Chicago	503,185	289	18	63	8	51	1	9	33	124	130.882,585	10.577,498	2,194	326	
3	Philadelphia . . .	847,170	232	24	53	6	21	3	14	37	98	178.563,594	10.331,632	1,750	67	
4	Boston	362,839	154	11	43	3	10	1	16	25	56	117.059,569	10.475,264	1,143	221	
5	San-Francisco . .	233,959	125	21	47	4	17	8	3	10	36	62.207,486	5.686,987	874	47	
6	Cincinnati	255 139	121	12	32	2	17	—	—	22	48	70.464,932	5.758,406	1,106	32	
7	Saint-Louis	350,518	96	9	31	4	10	—	5	20	26	49.392,838	4.157,752	1,128	59	
8	Baltimore	332,313	54	9	22	4	3	—	3	8	14	47.772,660	2.703,695	554	17	
9	Louisville	123,758	50	5	19	5	4	—	2	8	12	14.962,300	1.819,514	334	10	
10	New-Orleans . . .	216,090	36	10	21	—	1	—	—	7	7	16.357,500	2.009,269	385	1	

Könyvtermelés. — Évkönyvünk mult évi folyamában főkép a magyar könyvkereskedők által kiadott »Magyar könyvészet« adatai alapján részletes kimutatásokat közöltünk a magyar könyvtermelésről. Addig is, míg megközelítő nemzetközi statisztikát adhatnánk, felemlítjük itt a következő érdekesebb adatokat:

Oroszországban 1887-ben 7,336 irodalmi mű jelent meg 24.403,242 példányban. A szépirodalmi művek között Puskin munkái majdnem másfél millió, Tolstoj 677,600, Krylov 50,000, Gogol 40,000, Turgenjeff 16,000, Lermontov 15,000, Grigorovics és Gribojedov 10—10,000 példányban keltek el.

Japánban 1884-ben 4,141 könyvet adtak ki s 61 millió hírlappéldányt árultak el.

Franciaországban jelenleg a tudományos társulatok száma 677 (magára Párisra 142 jut) s ezek évenként mintegy 500 tudományos jellegű folyóiratot, jelentést vagy évkönyvet adnak ki.

Németországban Hinrichs kimutatása szerint 1886-ban 16,253 mű jelent meg (52-vel kevesebb, mint 1885-ben, de 1,451-el több, mint 1883-ban). A legnagyobb csoportok a következők: Paedagogia 1,916, theologia 1,517, szépirodalom 1,461, jog és politika 1,362, természettudományok 1,044, orvostudomány 1,016, történet 800, népies művek 757 stb. művel. A theologiai s természettudományi művek különösen nagyon szaporodtak.

A négy legnagyobb könyvtermelő államban Scherzer (Das wirtschaftliche Leben der Völker 725. lap) számítása szerint az évenként megjelent művek száma átlagokban a következő volt:

1828—1832 közt 1866—1869 közt 1878—1880 közt

Németországban . .	5,530	9,095	14,560
Franciaországban .	4,640	7,350	7,600
Angliában	1,060	3,220	5,771
Éjszakam. Egy.-Áll.	1,013	2,165	2,500
Összesen . .	12,243	21,830	30,431

Magyar könyvkiadó testületek működése. — A magyar

irodalom könyvtermelését mindeddig a magyar könyvkereskedők egylete tartja legjobban számon, mely egyesületnek legujabb adatait mult évben közöltük. Kiegészítésül s a könyvtermelés eredményének más szempontokból felfogására példák gyanánt néhány tekintélyesebb fővárosi könyvkiadó testület főbb adatait mutatjuk be a következő táblázatban:

A kiadó cég neve	Alapítási éve	Alapítása óta megjelent			1887-ben megjelent mű			1887-ben megjelent mű		
		mű	közöttük magyar	ívetterjedelem összesen	magyar	más nyelvű	ívetterjedelem	szépirod.	tudom.	vegyes
1 Athenaeum	1868	668	666	12,784	26	—	586	10	4	12
2 Pallas	1884	134	128	—	55	3	—	19	27	12
3 Magyar kir. természettud. társaság	1841	135	121	2,635	7	1	154	—	7	—
4 Orsz. gazdasági egyesület	1885	9	9	180	4	—	81	—	4	—
5 Mérnök- és Építész-Egylet	1883	5	5	222	3	—	63	—	5	—
6 M. orvosok s természetvizsgálók vándorgyűlés egylete	1841	23	23	536	—	—	—	—	—	—
7 Orvosi könyvkiadó vállalat	1863	62	62	—	3	—	—	—	3	—
8 Orsz. statisztikai hivatal .	1867	79	47	7,796	5	1	580	—	6	—
9 Föv. statisztikai hivatal .	1872	63	32	1,443	3	2	58	—	5	—
10 Rozsavölgyi és Társa . . .	1850	2,109	—	—	24	—	—	—	—	24
11 Magyar történelmi társulat	1867	50	—	2,000	3	—	150	—	3	—

A kiadó testületek között legtekintélyesebb a M. T. Akadémia, melynek kiadványai már az ezret is meghaladják; a magánosok között a Franklin-társulat versenyez vele. A vidéki kiadók között Stein János Kolozsvártt mintegy 700 művet adott ki (köztük 11 német, 24 oláh, 3 latin nyelven), Csáthy Károly 1810-ben alakult czége pedig 218-at, melyből 30 szépirodalmi, a többi közt egyházi és tanügyi művek vannak többségben, van 31 zeneműve is, 51 mű bizományban jelent meg nála. Egyes testületek szakközlönyei is jelentékenyek. Így az 1850-ben alakult földtani társulat közlönye a mult

évben 35 iv terjedelemben jelent meg, az összesen kiadott ivek száma 520. Az 1872-ben alakult földrajzi társaság közlönyének ivei száma eddig 521, a mult évben 55; Közlönye idegen nyelvű kivonatából 50 iv jelent meg. Az 1878-ban alakult régészeti s embertani társulat eddigi kiadványainak ivszáma 289, melyből a mult évre 28 jut.

Az Athenaeum nevezetesebb kiadványaiból lapszámok szerint a következők állnak első helyen: Molière vigjátékai 12 kötetben, 2,429 lap; Kossuth Lajos Iratai 3 kötetben, 1,847 lap; Cervantes Don Quixotte-ja 4 kötetben, 1,817 lap; Történeti kézikönyvek 13 kötetben 1,656 lap; Hunfalvy egyetemes földrajza 2 kötetben 1,655 lap; Ballagi és Király földrajza 3 kötetben, 1584 lap; Láng Lajos Statisztikája 2 kötetben, 1171 lap; Madách Imre összes művei 3 kötetben, 1,148 lap; Verédy paedagogiai encyclopaediája 959 lap; Petőfi költeményeinek diszkiadása 825 lap.

A magyar kir. természettudományi társulat kiadványai közt a »Természettudományi Közlöny« 30 kötetet, a könyvkiadó vállalat 28 kötetet, a monographiák 37 kötetet, az Előadások 10 kötetet s 60 füzetet képviselnek. Legtekintélyesebbek Darwin, Reclus, Emery, Guillemin műveinek fordításai, továbbá Hermann Ottó és Lóczy nagy munkái. Az összes művekben 5,503 rajz volt, melyből 1887-ben 480 jelent meg. Általában a társulat kiadó működése folyvást emelkedőben van. A 2,635 ivből csak 13°/₁₀₀ látott napvilágot a társulat életének első 27 évi időszakában, a többi a mult és jelen évtizedre esik.

A magyar orvosok és természetvizsgálók vándorgyűlési egyletének saját kiadványainál becseesebbek a bizományukban megjelent monographiák, melyek száma eddig 32. Legtekintélyesebbek nagyság szerint a következők: Budapest és környéke 3 kötetben, 1,186 lap 1879-ből, Debreczen leirása 1882-ből, 936 lap, Győr-megye leirása 1874-ből, 686 lap, Heves és Külső-Szolnok leirása 1868-ból, 560 lap, Temesvár leirása 1886-ból, 537 lap.

Az orsz. m. kir. statisztikai hivatal kiadványai közül az évkönyvek s árúforgalmi kimutatások évenként 200—250 iven jelennek meg. Nagyobb kiadványok még: 1881-ki népszámlálás 2 köt. 1,303 lap; Árúforgalmunk öt évi összesítése 1070 lap; Egyletek s társulatok statisztikája 613 lap; Vasuti közös statisztika 691 lap; Könyvtár statisztika 615 lap; Községek háztartása 549 lap; Élelmezési statisztika 526 lap.

A fővárosi statisztikai hivatal kiadványai közül a heti kimutatások eddig 2,448, a havi füzetek pedig 4,288 lapon jelentek meg. Terjedelmesebb kiadványok voltak még: Az 1870-iki pesti nép-

számlálás eredményei 8 folio kötetben, 5,120 lapon, 3,722 táblával. Budapest fővárosa 1881-ben 3 füzetben, 740 lapon. Nagy városok nemzetközi statisztikája francia nyelven, 2 kötetben, 636 lapon, stb.

Könyvtárak s használatuk. — A magyar könyvtár-statisztika megjelenése óta csak az Éjszakamer. Egyesült-Államokban volt új könyvtár statisztikai felvétel,¹⁾ mely mint az előbbeni is, a 300 kötetnél többet magában foglaló közkönyvtárakat vette számba. A két felvétel főbb adatai egymás mellé állítva a következők:

Felvétel éve	Könyvtárak	Könyvek
1876	3,647	12.276,964
1886	5,338	20.622,076

Az újabb felvételnél 1,000 kötetnél több volt 2,357 könyvtárban; 1000—5000 kötet volt 2,139-ben; 5—10,000 kötet közel 400 könyvtárban; 10—50,000 kötet 355-ben és 47 oly könyvtár volt, melyben 50,000-nél több darab könyvet őriztek.— Egy pár más országból következő általános adatokat nyerünk. Franciaországban²⁾ 1885-ben volt 32,302 iskolai és népkönyvtár 3,852,541 könyvvel, melyet 4,157,986 egyén használt s ezenkívül még 2,577 paedagogiai könyvtár a tanítók számára 803,719 kötettel. Japánban 1884-ben 25 közkönyvtár volt 156,878 könyvvel (ebből 68,373 európai nyelven) s az olvasók száma volt 184,774. A magyar közoktatásügyi miniszter jelentése 1886-ban a 16,417 népiskolában 6,624 tanítói és ifjúsági könyvtárt említ fel s a középiskolákban őrzött könyvek számát 1.112,500 kötetre teszi, melyből 187,121 ifjúsági olvassmány.

A könyvtárak használatáról legterjedelmesebb kimutatást közöl az olasz közoktatásügyi statisztika, mely ³⁾ a 32 állami közkönyvtár forgalmát rendszeren részletes adatokkal ismerteti. Ezen adatok alapján közöljük a 32 könyvtár használatára vonatkozó következő összehasonlító adatokat:

Év	Olvasók száma	Olvasott művek száma	Az olvasott művek közt volt		
			Regény	Hírlap	Tudományos mű
1870	723,359	1.057,230	50,145	50,303	956,782
1875	820,385	1.194,300	49,512	49,404	1.095,384
1880	863,297	1.107,297	27,307	70,547	1.009,443
1884	778,353	1.074,009	23,231	73,006	977,772
1885	792,320	1.125,795	23,736	73,899	1.028,160
1886	758,133	1.019,354	—	—	—

¹⁾ Statistics of public libraries in the United States. From the Report of the Commissioner of Education for the Year 1884—85 Washington 1886.

²⁾ Journal de la société de statistique de Paris. 1888. februári füzet.

³⁾ Statistica dell' istruzione secondaria e superiore par l'anno scolastico 1885—6. Roma 1887.

A tudományos művek számai 1870—1886 közt a hittudományok 28,947—40,213, a természettudományok 64,523—104,499, a matematikai művek 67,058—82,921, az orvostudományiak 83,592—109,214, a jogiak 112,277—142,619, a mezőgazdaságiak 42,860—56,927, a történetiek 89,545—140,997, a bölcsészetiak 54,036—78,861, a földrajziak 40,612—64,807, a technologiaiak 18,145—25,548, a képzőművészetiak 22,504—40,124, a filologiaik 174,885—222,424, a paedagógiaiak 14,318—25,531 között ingadoznak.

4. Egyesületek és társulatok.

Nevezetesebb jótékonycélú és közművelődési egyesületeink. — Uj egyesületi statisztika készítése a már csaknem teljesen elavult 1878-ki felvétel után a legközelebbi pár év alatt nem várható. Mivel azonban a magyar társadalmi élet nagyrészt egyesületi uton nyilvánul s ezen egyesületek közül több méltán közfigyelmet ébresztett, az érezhető hiány némi pótlásául nevezetesebb jótékonycélú és közművelődési egyesületeink főbb adatait igyekezzünk e helyen összeállítani. Megkeresésünkre ugyan alig 40 egyesület vagy társulat küldte be a kívánt adatokat, azonban hisszük, hogy ezen adatok közlésével, melyeket irodalmi uton tett tanulmányokkal még jelentékenyen kibővítettünk, évkönyvünk használhatóságát e kérdésre nézve is előmozdíthatjuk. A legfőbb adatokat a következő táblázat mutatja s csak azt jegyezzük meg itt, hogy a hol az egyesület vagy társulat székhelye nincs kitéve, mindenkor Budapest értendő:

Sorsz.	Az egyesület vagy társulat neve s székhelye	Alapítási év	Tagok száma	Vagyons- összeg	1887-ben volt	
					bevétel	kiadás
					forintokban	
I. Önszegélyzők:						
1	M. kir. államvasutak hivatalnokai és szolgái nyugdíj intézete	1870	7,501	5.620,481	698,233	571,675
2	M. kir. államvasutak alkalmazottjai és munkásai betegsegélyző intézete és segély alapja	1868	126,136	362,259	317,750	261,975
3	M. éjszakkéleti vasut hivatalnokai s szolgái nyugdíj int.	1870	1,033	1.106,381	109,258	38,440
4	Magyarországi hírlapírók nyugdíj intézete	1881	87	1) 181,215	18,367	1,034

¹⁾ 1887. végén, jelenleg körülbelül 300,000 frt.

Az egyesület vagy társulat neve s székhelye	Alapítási év	Tagok száma	Vagyons- összeg	1887-ben volt	
				bevétel	kiadás
				forintokban	
5 Magyarországi könyvnyomdá- szok s betűöntők egylete	1862	1,750	k. 100,000	38,706	34,881
6 Magyar színészegyesület s nyugdíj intézete	1878	1,735	106,486	—	2,984
7 Zenészek segélyegylete	1864	—	42,234	3,106	1,336
8 M. kath. tanítók segély alapja	1884	—	65,140	7,303	4,885
II. Jótékony célúak:					
9 A magyar szt. korona orszá- gainak vöröskereszt egylete	1879	50,640	1.790.584	189,883	114,462
0 Jó sziv egyesület	1888	—	k. 650,000	—	—
1 Stefánia szegény gyermekör- ház egylet	1838	1,253	306,037	32,653	32,449
2 Pesti izraelita nőegylet	1866	1,577	1) 205,567	47,369	57,694
3 Budapesti első gyermek men- hely egylet	1870	292	253,284	127,192	76,636
4 Budapesti orsz. protestáns ár- vaegylet	1859	645	132,627	18,103	17,127
5 Pesti jótékony nőegylet	1817	186	91,456	20,598	16,253
6 Magyarországi tanítók árvahá- zi egyesülete	1883	—	2) 77,237	36,241	k. 4,000
7 Pesti első bölcsőde egylet	1852	289	1) 72,568	12,082	11,971
8 Klotild fővárosi szeretetetház egyesület	1876	120	69,816	30,782	17,506
9 Budapesti rabsegélyző egylet	1873	309	56,550	19,594	16,951
0 Orsz. magy. izr. ösztöndíj egyl.	1869	188	44,491	12,478	7,159
1 Eötvös alap (tanítók segély egylete)	1876	4,200	35,852	8,862	1,600
2 Csángó magyar egylet	1883	819	34,390	5,903	k. 2,000
3 Mária-Valeria árvaház (Ko- lozsvár)	1872	407	32,236	5,943	6,160
4 Háromszékmegyei leányárva- ház (Kézdi-Vásárhely)	1872	70	1) 28,011	26,212	25,890
5 Fehérkereszt egylet	1884	—	12,418	3,700	3,646
6 Tabitha nőegylet	1877	291	8,200	2,699	2,294
7 Magy. kath. tanítók árvaház alapja	1837	—	3,302	952	894
III. Közművelődési célúak:					
8 M. Tud. Akadémia	1830	337	2.353,682	239,850	135,640
9 Orsz. képzőművészeti társaság	1861	1,791	3) 551,286	43,033	43,553
0 Nemzeti kaszinó	1827	—	k. 500,000	124,780	109,217

1) És két ház.

2) És egy ház.

3) Adósság 69,523 frt.

Sorsz.	Az egyesület vagy társulat neve s székhelye	Alapítási év	Tagok száma	Vagyon-összeg	1887-ben volt	
					bevétel	kiadás
					forintokban	
31	Erdélyrészi magyar közművelődési egyesület (Kolozsvár)	1885	17,766	326,101	68,093	20,156
32	Orsz. nőképző egyesület	1867	—	¹⁾ 270,000	67,140	54,101
33	Orsz. kisdédóvó egyesület	1836	344	248,435	51,886	43,636
34	Mérnök- és Építész-Egylet	1867	1,687	189,711	25,500	24,270
35	Maticza Szerbszka (Ujvidék)	1826	802	118,530	9,988	9,672
36	Nemzeti zenede	1840	315	110,570	71,052	69,841
37	Kisfaludy társaság	1836	67	106,993	—	—
38	Nemzeti tornaegylet	1866	612	89,214	22,873	22,614
39	Magyar kir. természettudományi társulat	1841	5,323	68,713	61,336	58,181
40	Orsz. iparegyesület	1841	2,263	63,790	22,518	20,948
41	Orvosi könyvkiadó társaság	1863	—	53,495	9,178	8,940
42	Felvidéki magyar közművelődési egyesület (Nyitra)	1884	3,713	46,044	24,928	7,199
43	Magyar történeti társaság	1867	k. 2,000	41,250	21,642	19,419
44	Magyarorsz. Kárpát-egyesület (Lőcse)	1873	3,797	42,320	8,295	7,214
45	Délmagyarorsz. tört. és régészeti társaság (Temesvár)	1877	—	²⁾ 39,800	2,500	2,233
46	Mária-Dorothea egyesület	1885	650	32,500	11,000	1,152
47	Székely művelődési és közigazdasági egyesület	1875	700	29,000	—	—
48	M. központi Fröbel nőegylet	1868	373	18,508	12,232	12,563
49	Orsz. közegészségügyi egyesület	1886	1,624	14,173	14,603	10,709
50	Orsz. kaszinó	1883	—	13,591	49,174	45,409
51	Földtani társaság	1850	—	10,000	4,277	4,137
52	Debreczeni kaszinó (Debreczen)	1833	417	12,042	11,385	10,034
53	Országos régészeti s ember-tani társulat	1887	452	8,410	2,791	2,281
54	Felsőmagyarországi muzeum egyesület (Kassa)	1873	202	7,654	501	454
55	Széchenyi társulat (Szatmár-Németi)	1882	604	7,222	k. 10,000	3,281
56	Magyarországi községi és körjegyzők országos egylete	1880	1,863	6,710	6,764	3,773
57	Magyar földrajzi társaság	1872	599	5,050	5,125	5,032
58	Irók s művészek társasága	1873	302	3,132	11,477	8,345
59	Orsz. méhészeti egyesület	1880	1,295	2,300	2,152	2,438
60	Toldy-kör (Pozsony)	1874	394	2,237	3,600	3,503
61	Csongrádmegyei tanító testületek egyesülete (Szeged)	1866	206	2,225	415	331
62	Délmagyarországi tanító egyesület (Temesvár)	1867	648	2,129	605	467
63	Orsz. halászati egyesület	1887	200	722	427	440
63	egyesületről kimut. összeg	—	250,874 ³⁾	16.886,361	2.815,089	2.103,085

¹⁾ Adósság 138,000 frt. ²⁾ És egy 30,600 frt. értékű muzeumépület. ³⁾ És 7 ház.

Hogy az itt kimutatott összeg mily jelentékeny s mennyire tanuskodik egyesületi életünknek, a társadalmi lét e nagyfontossága modern tüneményének gyors fellendüléséről, különösen anyagilag, mutatja a következő összehasonlítás a 10 évvel ezelőtt összeszámolt hason irányu egyesületek vagyonával.

	1878-ban volt :		1888-ban tett kimutatásunk :	
	egyesület száma	összes vagyon	egyesület száma és százaléka	kimutatott vagyon
önszegélyző egyesületeké . . .	535	4.297,570	8 (= 1 ⁵ / ₁₀ %)	7.584,196
jótevény egyesületeké . . .	225	2.267,097	19 (= 8 ⁴ / ₁₀ %)	3.904,626
személtudódsi egyesületeké	190	4.036,703	36 (= 18 ⁹ / ₁₀ %)	5.397,539

Az 1878-iki számlálás szerint volt hazánkban összesen társadalmi jellegű egylet 2,562, ezekben 469,202 tag, 14.236,304 frt. vagyon és 3.558,078 frt. évi kiadás. Jelenleg becslés szerint van legalább 6,000 ily egyesület, közel 50 millió forintot érő vagyonnal.

Az egyesületek szaporodása Magyarországon a fentebb közlött adatok örvendetes tanúságai daczára is igen csekély. Így hogy csak egy példát említsünk fel, Franciaországban 1884-ben 7,707 önszegélyző egylet volt; tagok száma 1.214,503, köztük 165,068 nő; a vagyon 48⁷ millió forintot tett, évi bevétel 10¹, kiadás 8⁸ millió forint. Ausztriában 1881-ben 17,111, 1882-ben 18,535, 1883-ben 19,904, 1884-ben 21,380 egyesület és társulat volt. Legnagyobb számmal fordultak elő 1884-ben a következők: Betegségélyző és temetkezési egylet 3,405, köztük 1,402 veterán egylet; tűzoltó egylet 3,216; jótevény egylet 1,491; előleg egylet 1,234; sorsjegy egylet 1,229; dalegylet 1,132; olvasó kör 1,126; társas egylet 1,114; mezőgazdasági egylet 807; kaszinó 691; torna és sport egylet 594.

5. Más társadalmi tényezők.

Alapítványok. — A társadalom működésének a sajtón s egyesületi életen kívül legtekintélyesebb hőmérői az alapítványok. Ezek egy része különböző intézetekkel van egybekapcsolva (így pl. a budapesti egyetem alapítványai 5—6 millióra, a debreczeni ref. főiskoláé másfél millióra tehetők) vagy egyesületek vagyonának alkatrészét képezik; mindamellét a polgári és egyházi hatóságok által önállóan kezelt alapítványok összege is rendkívül nagy s a társadalmi működés megismerésére nézve azok statisztikai össze-

állítására nagyon óhajtható volna. Például felhozzuk a Budapest főváros által kezelt alapok 1887-iki zárszámadásainak adatait:

Sorsz.	A z a l a p n e v e	Bevétel forintokban	Kiadás forintokban
1	Rókus kórházi alap	320,870	382,669
2	Üllői-uti új kórházi alap	208,948	209,971
3	Szt.-János kórház-alap	78,740	80,832
4	Szegényházi alap	180,749	186,947
5	József-árvaházi alap	22,612	20,597
6	Erzsébet leányárvaházi alap	20,442	22,866
7	Mayer-féle árvaházi alap	9,606	8,075
8	Községi szeretetházi alap	16,376	4,614
9	Köztemetői alap	89,265	47,491
10	Tiszti nyugdíj-alap	94,364	19,666
11	Albrecht-Hildegardé-alap	9,573	1,392
12	Lipóttemplom-alap	247,099	172,218
	Összesen	1.298,644	1.157,338

Az alapokról s alapítványokról azonban igen kevés országban történik statisztikai kimutatás. Ezek közé tartozik Bajorország, hol 1874-ben 929,675, 1882-ben 1.367,167 és 1884-ben 1.886,550 forinttal szaporodott az alapítványok összege. Ez utóbbi évben az új alapítványok közt volt:

Községi célokra	19 alapítvány	163,325 forinttal
Oktatásügyi célokra	83 »	83,792 »
Jótékonyági célokra	478 »	1.079,639 »
Egyházi célokra	2,716 »	559,796 »

A legutóbbi említett rovatban 2,666 alapítvány van a r. kath. egyháznak főképp misékre, a mi jellemzi a bajorok adakozási irányát szemben a mi viszonyainkkal, hol az új alapítványok nagyobb része közművelődési célokra történik, becslés szerint évenként 2—3 millió forint.

Ösztöndíjak. — Az alapítványokkal szoros kapcsolatban álló ösztöndíjakról sincs kellő kimutatásunk és csak a közoktatásügyi miniszterium évi jelentésében fordulnak elő évenként némi adatok. A magyar kormány kezelése alatt álló ösztöndíjakról a legutolsó kimutatást a helytartó tanács az 1865/6-ik tanévről bocsátotta ki; e szerint volt az állam kezelése alatt akkor 211 alapítvány, melyből 1,097 ösztöndíjas 111,234 forintot és 300 aranyat kapott, de 22,381 forint kamat nem adatott ki. A legutolsó minisz-

teri kimutatás szerint a középiskolákban 3,029 ösztöndíj adatott ki. 186,266 forint értékben és a budapesti egyetemen 11,370 forint. Ugyanezen jelentés szerint a miniszter 1877-ben 19 művészeti ösztöndíjat 4,950 és 6 iparművészetit 2,900 forint értékben osztott ki.

Ausztriában a Statist. Monatschrift 1885-ki évfolyamában közölt kimutatás szerint 1876-tól 1883-ig 311 alapítvány tétetett ösztöndíjakra 1.627,036 frttal, melynek kamatai 76,860 frtot tesznek. Az évenkénti gyarapodást a következő táblázat mutatja:

Évek	Alapítványok száma	Ösztöndíjak száma	Ösztöndíjak összege forintokban	Átlag
1876	29	60	8,980	150
1877	32	65	11,626	179
1878	26	52	7,662	147
1879	27	61	11,649	191
1880	17	27	3,455	128
1881	23	79	16,936	214
1882	26	48	7,443	155
1883	31	58	9,106	157

Nemzetek vagyona. — A társadalom működése az ösztöndíjak, alapítványok és más jótékonyági intézmények alakjában szoros összefüggésben áll a vagyonmegoszlás és a szegényügy kérdésével. A nemzetek vagyona és illetőleg a tőkék szaporodása újabb időkben óriási lett. Scherzer ¹⁾ számítása szerint csak 1871—1882. között 44 milliárd forint névértékű állampapír s más részvény bocsátott forgalomba. Az amerikai Hill Károly 1887-ki számítása szerint a nagy nemzetek vagyona milliárd forintokban számítva a következő óriási összegekre rúg:

Éjszakamer. Egyesült-Államoké	118·4	milliárd forint ²⁾
Franciaországé	97·6	» »
Angliáé	96·6	» »
Németországé	52·5	» »
Oroszországé	31·5	» »
Ausztria-Magyarországé	29·4	» »
Olaszországé	16·8	» »
Spanyolországé	15·7	» »

¹⁾ Scherzer: »Das wirthschaftliche Leben der Völker« 690 s. köv. lapokon.

²⁾ E vagyonból 52·5 milliárd az ingatlanok megbecsült értéke, 16·8 gyárakra, 15·7 vasutakra, 6·3 az államok vagyonára, 12·6 befektetésekre jut, a többi, az államadóságok levonásával, bankok, erdők, távirdák, csatornák, ásványok s személyes tulajdon között oszlik meg. Hill adatait a kongresszus megbízásából állította össze.

Leggyorsabb a vagyonszaporulat az Éjszakamerikai Egyesült-Államokban, hol Hill adatai szerint a nemzeti vagyon hat év óta 11³⁴ milliárd forinttal, azaz évenként mintegy 1.800 millió forinttal emelkedett, vagy Mulhallnak ¹⁾ régibb keletű kifejezéseit használva, a nemzeti vagyon gyarapodása évenként Németországban 420, Angliában 682, Franciaországban 787, az Éjszakamer. Egyesült-Államokban ellenben 1,732 millió forint, csaknem annyi, mint ezen három nagy államé együttvéve. Az Éjszakamer. Egyesült-Államok vagyonának 30 évi gyarapodásával meg lehetne venni az egész Németbirodalmat földjeivel, városaival, bankjaival, gyáraival; egy évtized alatt oly nagy a gyarapodás, mint Olasz- vagy Spanyolország összes értéke s minden áldott nap, midőn a nap felkel, nem kevesebb, mint 4⁸ millió forinttal látja vagyonosabbnak ezt a hatalmas köztársaságot.

Anglia s Wales évi jövedelmét Joung Arthur 1770-ben még csak 1,220 millió forintra tette, ma háromszor akkora népesség mellett legalább 12,000 millió forint, azaz tizszeresen nagyobb. Ugyancsak Anglia mutatja a vagyonmegosztás legekleatansabb példáit. Schippel ²⁾ adatai szerint a megélhetés gondjaival küzdő lakosság az összes népességnek 79.⁹/₀-át teszi, kik azonban a nemzet évi jövedelmének csak 39.⁹/₀-át élvezik, míg a dúsgazdagok (50,000 forint évi jövedelemnél nagyobb összeggel bíró pár ezer egyén) annak 15.⁰/₀-a felett rendelkeznek.

A vagyon megosztásnak egy más jellemző alakja a holt kéz s annak modern alakja: a részvénytársulatok s más testületek vagyonának gyors szaporodása. Például idézhetjük a szász statisztikai hivatal kimutatását, mely szerint volt: ³⁾

	1879-ben		1886-ban	
	Szám	Jövedelem forintokban	Szám	Jövedelem forintokban
Physikai személyeknél .	1.084,751	464.246,256	1.263,182	596.928,308
Jogi személyeknél . . .	3,251	15.474,781	4,684	21.376,976

Szegény ügy. — A proletarismus ily módon gyorsan növekszik s úgy a hatóságoknak, mint a társadalomnak nagy gondját képezi a szegények segélyezése. Németországban hivatalos adatok szerint 1885-ben a segélyezetttek száma volt:

¹⁾ Michael G. Mulhall: The progress of the world. London 1880. 7. §.

²⁾ Max Schippel: Das moderne Elend und die moderne Übervölkerung. Leipzig. 1883.

³⁾ Böhmert Viktor: Ergebnisse der sächsischen Einkommensteuer von 1876—1886. Zeitschrift des k. sächsischen stat. Bureau 1887. I—II. füzet.

	Családok	Személyek
Községek által	849,240	1.547,209
Tartományok által	37,331	45,177
Szegényszövetkezetek által . .	886,571	1.592,386
E szerint 100 családból és lakos- ból volt segélyezett	1'89	3'40

Ugyanezen évben kiadatott szegények segítésére 91.4 millió forint, azaz egy-egy főre esett 0.91 forint szegényadó. — Minden nagy áldozat mellett is a koldulás miatt elítéltek száma ¹⁾ az egész Németbirodalomban 10,000 lakos közül 60.3 volt, Szászországban 76.8, Hessenben 78.5, Württembergben 90.4 s Bajorországban 137.6. Svédországban ²⁾ a hatóságilag gyámolítottak száma 1875-ben a népességnek 4.42, 1884-ben már 4.80⁰/₀-át tette, azaz 222,915 gyámolított szegény volt, kik közül 44,166 teljes ellátást nyert. Massachusettsben, hol a vagyonmegoszlás aránylag kedvező, egy érdekes statisztikai kimutatás szerint ³⁾ 816,879 munkás közül 241,589, tehát 29.59⁰/₀ nem tudott átlag 4¹/₂ hónapon át munkakeresethez jutni. Bécsben a népszámlálás szerint 141,325 lakás közül 4,594=3.25⁰/₀ volt túlnépes, Budapesten 4,785 s abban 43,815 lakos, nem is említve, hogy a magyar fővárosban a legutóbbi népszámláláskor 30,441, azaz az összes lakóknak 8.89⁰/₀-a lakott pinczében. Ugyanitt a statisztikai kimutatások szerint az összes elhaltakból 0.43⁰/₀ gazdag, 13.8⁰/₀ a középosztályhoz s 85.7⁰/₀-a szegényekhez tartozik.

Tisztviselők fizetése. — A proletarismus különböző nemei között a legveszedelmesebbek közé tartozik a szellemi proletárság. Nem részletezve más kérdéseket, e helyen csak a következő összehasonlító táblázatot adjuk, mely a különböző rangfokozatu tisztviselők fizetését tünteti ki (nálunk lakbérrel, Ausztriában működési pótlékkal együtt) Budapesten és Bécsben, illetőleg Magyarországon és Ausztriában:

	Magyarországon		Ausztriában	
	Buda- pesten frt.	a vidé- ken frt.	Bécsben frt.	a vidéken frt.
III. oszt. (államtitkár)	7,000	—	11,000	—
IV. » (helyettes államtitkár)				
oszt. főnök)	6,800	—	10,000	—
			9,000	

¹⁾ Mittheilungen der grossherz. hessischen Centralstelle für die Landesstatistik. 1886. januári füzet.

²⁾ Bidrag till Sveriges officiella Statistik. XI. Stockholm. 1886.

³⁾ Zeitschrift des k. preuss. Stat. Bureaus. 1888. II-ik füzet. Hasonló adatok Angliáról *Baernreither*: Die Statistik über Arbeitslose in England. A Braun-féle »Archiv für sociale Gesetzgebung u. Statistik« 1888-ik évf. 1-ső füzetében.

	Magyarországban		Ausztriában	
	Buda- pesten frt.	a vidé- ken frt.	Bécsben frt.	a vidéken frt.
V. oszt. (miniszteri tanácsos) . .	5,600 4,600	5,400 4,400	7,000 6,500 5,500	6,600—6,500—6,400 6,100—6,000—5,900 5,100—5,000—4,900
VI. » (osztálytaná- csos)	3,500 3,000	3,300 2,800	4,400 4,000 3,100	4,080—3,680—3,280 4,000—3,600—3,120
VII. » (miniszteri titkár)	2,200 1,900	2,050 1,750	3,100 2,900 2,700	2,820—2,620—2,420 2,750—2,550—2,350 2,680—2,480—2,280
VIII. » (miniszteri fogalmazó) .	1,300 1,200	1,200 1,100	2,400 2,200 2,000	2,160—1,960—1,760 2,100—1,900—1,700 2,040—1,840—1,640
IX. » (segédfogal- mazó)	800	750	1,800 1,700 1,600	1,600—1,500—1,400 1,550—1,450—1,350 1,500—1,400—1,300
X. » (irodatiszt, számítiszt) . .	1,100 1,000 900	1,050 950 850	1,400 1,350 1,300	1,240—1,190—1,140 1,200—1,150—1,100 1,160—1,110—1,060
XI. » (számít.) . . .	800	700	1,100 1,000 920	980— 880— 780 950— 850— 750 900— 820— 720
XII. » (írnokok) . .	740 600	640 500		nem létezik

A legkisebb fizetésű hivatalnok Bécsben legalább 900 forintot, Budapesten 600 frtot, a vidéken Ausztriában 720, Magyarországon csak 500 forintot kap.

Ugyanezzel kapcsolatban nem tartjuk érdektelennek közölni a következő táblázatot, melyben a francia nyugdíjazott katonáknak s ezek özvegyei s árváinak nyújtott penziók átlagos összege foglaltatik forintokban számítva:

É v	Nyugdíjasoknak	Özvegyeknek s árváknak
1817	153	83
1827	148	87
1837	170	108
1847	191	118
1857	224	126
1867	275	134
1877	289	135
1882	332	171
1887	378	212

Öngyilkosságok. — Az öngyilkosságok számának gyors szaporodását Európa főbb államaiban már Morselli nagyon tanúságos könyve ¹⁾ feltűntette. Összehasonlítva azokat az újabb adatokkal látjuk, hogy egy millió lakos közül öngyilkos volt a következő évtizedekben átlag:

	1850—60	1861—70	1871—80	1881—86
Svédország	71	76	93	121
Norvégia ²⁾	107	85	70	74
Dánia	272	276	277	251
Nagy-Británia	66	70	70	69
Poroszország	123	133	173	214
Szászország	248	245	297	325
Bajorország	73	90	91	104
Würtemberg	107	85	136	160
Belgium	37	66	68 (?)	78
Hollandia	—	—	75	47
Franciaország	101	124	150	199
Svájc	—	—	216	236
Ausztria	48	58	72	95
Magyarország	30	38	57	65
Olaszország	—	30	36	38
Spanyolország	14	15	13	26
Északamer. Egyesült-Államok	68	91	96	236 (?)

A Franciaországi öngyilkosságokról szerzett hivatalos statisztikai adatok érdekes részleteket tüntetnek fel: 1887-ben volt 7,572 öngyilkosság, melyből Párizsra és a Szajna kerületre 1,420 esik. A legtöbb öngyilkosság (790) július hónapra jut, legkevesebb (455) decemberre. 5,964 férfi mellett az öngyilkos nők száma csak 1,608. Legtöbb öngyilkos 50—60 év közt van. Az öngyilkosok közül 3,303 egyén felakasztás, 2,069 vízbeugrás, 996 agyonlövés, 915 szénmérgezés által végezte ki magát. Önkéntes éhhalál csak egy esetben fordult elő, azt is nő követte el. — Budapesten az öngyilkosok számának szaporodását a következő sorozat tünteti fel:

1874	1875	1876	1877	1878	1879	1880	1881	1882	1883	1884	1885
100	103	125	138	100	111	141	156	150	145	181	179

A nők száma mindenkor kevesebb volt, 1885-ben is csak 41; legtöbb öngyilkos az iparos osztályból került ki.

¹⁾ *Heinrich Morselli: Der Selbstmord. Ein Kapital aus der Moralstatistik.* Leipzig. Brockhaus. 1881.

²⁾ A norvégiai öngyilkosságok számának örvendetes apadására mindenetre nagy hatással voltak az italmérés ügyében itt történt nagyszabású reformok is.

K) Igazságszolgáltatás és gyámügy.¹⁾

I. Igazságszolgáltatás.

Az igazságügyi statisztika két szempontból is kiváló érdekel bir, egyrészt mert az állam egyik legfontosabb tevékenységét, a jogszolgáltatást világítja meg, másrészt mert a moralstatisztikának legdúsabb forrásául szolgál.

Hazánkban eddig az igazságügyi statisztikának csak egyik ága, a bűnügyi statisztika részesült különös figyelemben. — A magánjogi statisztikát mindössze az ügyforgalom sovány adatai képviselték, nem alaptalan azonban a remény, hogy már legközelebb a polgári jogszolgáltatás is a fontosságához méltó módon fog műveltetni.

A statisztika éltető elemét az összehasonlítások teszik, s itt is érdekes volna, ha saját viszonyainkat a külföldi megfelelő viszonyokkal hasonlitanók össze. De bár a büntettek erkölcsi szempontból mindenütt egyenlő beszámítás alá esnek, a tételes törvények az egyes bűnös cselekvények minősítésében nagyon eltérőleg járnak el, úgy hogy egy nemzetközi összehasonlítás sokkal több magyarázatot és fejtegetést igényelne, mint a mennyinek Évkönyvünkben tért szentelhetünk, ez okból tehát ezuttal is csak hazai igazságszolgáltatásunk főbb adatainak bemutatására szorítkozunk. — Mielőtt azonban ez adatokra térnénk, röviden föl kell említenünk az igazságszolgáltatás organumait és személyzetét is.

A szorosabb értelemben vett Magyarországon — Fiumével együtt — jelenleg van: 1 harmadfolyamodású bíróság, a kir. curia; — 2 másodfolyamodású bíróság, a budapesti és marosvásárhelyi kir. ítélő-tábla; — 451 első folyamodású bíróság, ezek között 66 kir. törvényszék és 385 kir. járásbíróság; — 2 kir. főügyészség: Budapesten és Maros-Vásárhelyt; — 65 kir. ügyészség.

A bírói személyzet következő volt: a kir. curiánál 1 elnök, 1 másodelnök, 7 tanácselnök, 62 bíró; a kir. ítélő-táb-

¹⁾ Ez a fejezet Mészöly Dezső statisztikai számvizsgáló közreműködésével készült.

láknál 2 elnök, 1 alelnök, 12 tanácselnök, 196 bíró; a kir. törvényszékeknél 66 elnök, 1 alelnök, 572 bíró; a kir. járásbíróságoknál 385 járásbíró, 636 aljárásbíró; a kir. főügyészségeknél 2 főügyész, 4 helyettes főügyész; a kir. ügyészségeknél 65 ügyész, 111 alügyész.

Bár nem tartozik szorosan véve az igazságszolgáltatás közegei közé, mégis érdekesnek tartjuk bemutatni az utóbbi hat évben ebjegyzett ügyvédek számát, e szerint volt:

	Ügyvédek száma:
1882-ben	4,574
1883-ban	4,505
1884-ben	4,447
1885-ben	4,385
1886-ban	4,358
1887-ben	4,370

A bejegyzett ügyvédjelöltek száma 1887-ben 1,558 volt, 1886 évben 105 ügyvédi vizsga tartatott, a megvizsgáltak száma 197 volt, kik közül 181 képesítettet.

Közjegyzői állás rendszerezítve van 193, ezeknek ügyforgalma 1886-ban 271,376 beadvány volt.

1. Birósági ügyforgalom.

Ügyforgalom. — Biróságaink ügyforgalmát az 1886. évről és az azt megelőző évtödről a következő számok mutatják:

É v	I.			II.			III.		
	f o l y a m o d á s u b i r ó s á g o k								
	Hátralék	Érkezett ügydarab	Elintéz- tetett	Hátralék	Érkezett ügydarab	Elintéz- tetett	Hátralék	Érkezett ügydarab	Elintéz- tetett
1881 . .	167,918	4.802,834	4.802,275	17,404	136,941	137,901	8,783	51,406	50,260
1882 . .	173,231	4.965,848	4.978,799	16,444	155,386	152,359	7,281	28,439	26,811
1883 . .	160,280	4.897,707	4.895,214	19,471	125,780	131,521	8,909	22,766	27,098
1884 . .	162,892	4.960,615	4.968,078	13,730	119,685	118,289	4,577	19,612	20,407
1885 . .	157,141	5.236,612	5.229,167	15,123	120.211	114,488	3,782	19,228	18,470
5 évi átlag	164,292	4.972,723	4.974,707	16,434	131,601	130,912	6,666	28,290	28,609
1886 . .	162,307	5.377,234	5.382,667	20,846	123,733	118,632	4,540	20,341	19,893

A beadványok roppant száma arról tanúskodik, hogy igazságszolgáltatásunk túl van terhelve. Az első folyamodású bíróságokhoz 1886-ban beérkezett 5.38 millió ügydarabból minden száz lélekre esik átlagosan 39 darab, ha pedig a bíróságokkal és bírói

személyek számával hasonlítjuk össze, azt találjuk, hogy egy első-folyamodású bíróságra (kir. törvényszékre és járásbíróságra) átlagosan 11,923 ügydarab esik, egy bíróra pedig 3,378 darab.

A első folyamodású bíróságokhoz érkezett beadványok száma az utóbbi évtöd alatt csaknem megszakítás nélküli emelkedést mutat; — a hetvenes évek második felében azonban bíróságaink még jobban igényben voltak véve, 1876-tól 1879-ig ugyanis évenként 6'25 — 7'46 millió ügydarab érkezett be. — A másodfolyamodású bíróságok ügyforgalma inkább hullámszik, de nem emelkedik, a harmadfolyamodású bíróságok ügyforgalmánál pedig határozott csökkenést látunk.

Hátralékok. — Táblázatunk az előző évről maradt hátralékokat is kimutatja; a hátralékok azonban a jogszolgáltatásban oly nagy fontossággal bírnak, hogy kissé részletesebb kimutatást igényelnek. Erre nézve szolgál a következő összeállítás, mely a hátralékban maradt ügydarabok számát és százalék-arányát az utóbbi 6 évről a különböző bíróságok szerint a következő kimutatásban részletezi:

A bíróságok megnevezése	1881		1882		1883		1884		1885		1886	
	é v i h á t r a l é k o k											
	száma	o/o	száma	o/o	száma	o/o	száma	o/o	száma	o/o	száma	o/o
A m. kir. curia: mint semmitőszék	2,648	9·93	8 909	24·94	4,577	14·45	3,782	15·64	4,540	19·73	4,988	20·05
A m. kir. curia: mint legfőbb ítélő- szék	7,281	21·71										
A budapesti kir. ítélőtábla	14,722	10·87	16,998	11·26	12,003	9·40	13,617	11·68	18,856	15·84	23,402	18·35
A maros-vásár- helyi kir. ítélő- tábla	1,722	9·16	2,473	11·83	1,727	9·83	1,509	8·98	1,990	12·21	2 545	14·95
Az első folyamo- dású kir. törvény- székek	64,832	3·70	52,108	3·04	66,536	4·06	63,814	3·86	62,805	3·75	57,915	3·36
A budapesti kir. keresk. és váltó- törvényszék	212	0·26	387	0·62	400	0·68	374	0·66	463	0·69	221	0·34
A kir. járásbíró- ságok	103,433	3·30	107,785	3·20	95,837	2·85	91,241	2·67	101,318	2·77	98,738	2·59
Összesen	194,850	3·76	188,660	3·53	181,080	3·46	174,337	3·30	189,972	3·42	187,809	3·29

Ha a hátralékok összes számát tekintjük, az 1884-ig folyvást csökkent, a két utolsó évben azonban emelkedett, ha pedig a hátralékoknak az összes ügydarabokhoz való arányát vesszük szemügyre, csaknem folytonos csökkenést látunk. A különböző bíróságok szerint azonban az arány nagyon különbözőleg alakul.

Az első bíróságoknál határozott javulás mutatkozik, a fentebbi táblázatból ugyan ez nem tűnik ki, mert a javulás már 1881-ben

beállott; 1873-tól 1880-ig 8 év közül öt évben a hátralékok száma a 400 ezeret is meghaladta, 1880-ban nem kevesebb mint 480-ezerre rúgott.

A másodbiróságoknál a hátralék ha nem is folyvást, de azért észrevehetőleg emelkedik, 1873-ban még alig 6-ezer volt s 1886-ban már e számnak több mint háromszorosát látjuk. — Ezen számok is a kir. tábla decentralisációjára mellett szólnak.

A harmadfoku bíróság hátraléka 1883-óta az 1880—82. évekhez képest az utóbbi években megapadt, de mint általánosan tudva van, ez csak a kir. curiához beosztott kir. táblai bírák segítségével volt elérhető, különben a kir. táblánál felszaporodott hátralékok is már törvényhozási intézkedést provokáltak, a mennyiben az 1888. IX. t. cz. a hátralékok megszüntetése végett a kir. táblánál kiegészítő bírák alkalmazását rendelte el.

Az összes ügydaraboknak elintéztetett:

		1881- ben	1882- ben	1883- ban	1884- ben	1885- ben	átlag 1881—85	1886- ban
százaléka								
Az I.	folyamodású bíróságoknál	96'61	96'88	96'78	96'97	96'95	96'84	97'17
A II.		89'35	88'67	90'55	88'66	84'59	88'43	82'05
A III.		83'50	75'06	85'55	84'37	80'27	81'84	79'95

Ügydarabjaiknak legnagyobb százalékát az I. folyamodású bíróságok intézik el, legkisebb százalékát pedig a III. folyamodású bíróság.

Beadványok tárgya szerint. — A bíróságokhoz érkezett beadványokat tárgya szerint a következő kimutatás részletezi:

É v	Polgári (urbéri, váltó, kereskedelmi és bánya)		Telekkönyvi		Büntető		Bírói gyakorlati és telekkönyvi vizsgálatot tárgyzó		Fegyelmi	
	b e a d v á n y o k									
	száma	%	száma	%	száma	%	száma	%	száma	%
1881.....	2.375,044	47'59	1.316,173	26'37	1.294,270	25'94	203	0'00	4,746	0'10
1882.....	2.351,773	46'14	1.276,896	25'06	1.462,863	28'71	239	0'00	4,304	0'09
1883.....	2.307,811	45'67	1.276,714	25'26	1.465,322	28'99	225	0'00	3,761	0'08
1884.....	2.358,697	46'18	1.290,254	25'27	1.453,697	28'47	176	0'00	3,950	0'08
1885.....	2.514,419	46'89	1.309,965	24'43	1.533,391	28'60	233	0'00	4,117	0'08
5 évi átlag	2.381,549	46'50	1.294,000	25'27	1.441,909	28'15	215	0'00	4,176	0'08
1886.....	2.580,321	46'73	1.328,349	24'06	1.607,800	29'12	219	0'00	4,661	0'09

Az ügydarabok tulnyomó részét a polgári beadványok képezik, azután következnek a büntető és a telekkönyvi beadványok. Ha a számokat 1873-tól, vagyis bíróságaink szervezése óta nézzük. azt

tapasztaljuk, hogy a polgári beadványok tetemesen megfogytak, a büntető és telekkönyvi beadványok pedig erősen megszorodtak. — A polgári beadványok 1873-tól 1886-ig 3·35 millióról leszálltak 2·58 millióra s arányszámuk $71\cdot64^0_0$ -ról $46\cdot73^0_0$ -ra; a büntető beadványok ellenben 696 ezerről 1·29 millióra emelkedtek s $14\cdot04^0_0$ -ról $29\cdot12^0_0$ -ra; a telekkönyvi beadványok pedig 708 ezerről 1·33 millió darabra s $14\cdot28^0_0$ -ról $24\cdot06^0_0$ -ra.

Felebbezések. — A felebbezések számát a következő összeállítás mutatja:

Sorszám	A felebbezett ügyek megnevezése	A f e l e b b e z e t t ü g y e k							
		Ö s s z e s e n				az elintéztett ügyek százalé- kában			
		1885-ben		1886-ban		1885-ben		1886-ban	
		kir. tör- vényszé- kektől	kir. já- rásbíró- ságoktól	kir. tör- vényszé- kektől	kir. já- rásbíró- ságoktól	kir. tör- vényszé- kektől	kir. já- rásbíró- ságoktól	kir. tör- vényszé- kektől	kir. já- rásbíró- ságoktól
1	Polgári ügy . . .	15,822	28,497	14,443	28,282	2'48	1'59	2'22	1'53
2	Telekkönyvi ügy	3,380	4,314	3,320	4,797	0'56	0'61	0'58	0'63
3	Bűnvádi ügy . .	18,836	27,397	20,054	27,118	4'35	2'62	4'47	2'46
4	Fegyelmi ügy .	63	—	59	—	2'72	—	2'33	—

A felebbezések elintézéséről a következő kimutatás nyújt felvilágosítást:

Sorszám	A felebbezett ügyek részletezése	A kir. törvény- székektől		A kir. járás- bíroságoktól		Összesen	
		absolut számok- ban	%	absolu- számok- ban	%	absolut számok- ban	%
	I. Polgári ügyben:	Ü g y d a r a b:					
1	Felterjesztetett a II-od v. III-ad bírósághoz . .	14,443	100'00	28,282	100'00	42,725	100'00
2	Leérkezett:						
	a) A második bíróságtól helybenhagyó	5,964	41'29	12,231	43'25	18,195	42'58
	megmásító	1,974	13'67	3,989	14'10	5,963	13'96
	feloldó	1,294	8'96	3,238	11'45	4,532	10'61
	b) A harmad bíróságtól helybenhagyó	2,464	17'06	2,340	8'27	4,804	11'24
	megmásító	687	4'76	888	3'14	1,575	3'69
	feloldó	227	1'57	221	0'78	448	1'05
3	Elintézetlenül maradt . .	1,833	12'69	5,375	19'01	7,208	16'87
	II. Telekkönyvi ügyben:						
1	Felterjesztetett a II-od v. III-ad bírósághoz . .	3,320	100'00	4,797	100'00	8,117	100'00

Sorszám	A felebbezett ügyek részletezése	A kir. törvényszékektől		A kir. járás-bíróságoktól		Összesen	
		abszolutszámokban	%	abszolutszámokban	%	abszolutszámokban	%
2	Leérkezett :	Ü g y d a r a b :					
	a) A másod bíróságtól						
	helybenhagyó	1,561	47'02	2,483	51'76	4,044	49'82
	megmásító	640	19'28	860	17'92	1,500	18'48
	feloldó	249	7'50	257	5'36	506	6'28
	b) A harmad bíróságtól						
	helybenhagyó	267	8'04	203	4'28	470	5'79
	megmásító	112	3'37	56	1'17	168	2'07
	feloldó	23	0'69	18	0'37	41	0'51
3	Elintézetlenül maradt . .	468	14'10	920	19'18	1,388	17'10
	III. Bünvádi ügyben :						
1	Felterjesztetett a II-od v. III-ad bírósághoz . .	20,054	100'00	27,118	100'00	47,172	100'00
2	Leérkezett :						
	helybenhagyó	13,426	66'95	18,177	67'08	31,603	66'99
	megmásító	3,649	18'19	3,383	12'48	7,032	14'91
	feloldó	1,241	6'19	2,298	8'47	3,539	7'50
3	Elintézetlenül maradt . .	1,738	8'67	3,260	12'02	4,998	10'60
	IV. Fegyelmi ügyben :						
1	Felterjesztetett	59	100'00	—	—	59	100'00
2	Leérkezett :						
	helybenhagyó	41	69'49	—	—	41	69'49
	megmásító	9	15'26	—	—	9	15'26
3	Elintézetlenül maradt . .	9	15'25	—	—	9	15'25

Legtöbb elsőbírósági ítélet másittatik meg telekkönyvi, s legtöbb oldatik fel polgári ügyekben. — Ha a másod- és harmadfoku bíróságok működésének eredményét külön tekintjük, azt látjuk, hogy még a másodbíróságok polgári ügyekben az általuk elintézett felebbezéseknek csak 63'4⁰/₀-ánál hoztak helybenhagyó ítéletet, addig a harmadbíróság már 70'4⁰/₀-ánál; telekkönyvi ügyekben pedig az előbbieket 66'7⁰/₀, az utóbbi 69'2⁰/₀-ánál az elintézett felebbezéseknek.

2. Büntető igazságszolgáltatás.

Följelentések és vizsgálatok. — Az elmondottak után áttérhetünk bűnügyi statisztikánk főbb adatainak bemutatására s legelőször is a büntettek és vétségek miatt történt följelentések és vizsgálatok számát mutatjuk be :

É v	Az év folyamán tett feljelenté- sek száma	Eluta- sított	Elintéz- tetett	Elinté- zetlenül maradt	Az év folyamán indított vizsgá- latok száma	Megszün- tetett	Befejez- tetett	Befeje- zetlen maradt
		összesen és az összes (előbbi évről maradt és ez évben tett) feljelentések százalékában				összesen és az összes vizs- gálatok százalékában		
1881...	197,256	3'67 8,115	84'56 186,987	11'77 26,027	51,369	30'72 20,894	37'05 25,200	32'28 21,917
1882...	218,387	3'28 8,019	84'04 205,398	12'68 30,997	49,424	31'21 22,265	34'60 24,683	34'19 24,393
1883...	216,413	3'26 8,070	82'25 203,505	14'49 35,835	46,993	29'04 20,729	33'29 23,766	37'67 26,891
1884...	228,991	3'45 9,140	83'86 222,074	12'69 33,612	48,440	30'43 22,924	33'42 25,174	36'15 27,233
1885...	242,362	4'13 11,401	83'39 230,146	12'48 34,427	51,339	30'05 23,608	31'19 25,081	38'76 29,883
5 évi átlag ..	220,682	3'57 8,949	83'60 209,622	12'83 32,180	49,513	30'28 22,084	33'98 24,781	35'74 26,063
1886...	243,467	4'03 11,207	83'70 232,596	12'27 34,091	50,989	30'44 24,617	32'11 25,969	37'45 30,286

A följelentések számának már több év óta tartó emelkedése 1886-ban sem szakadt meg, bár ez évben az emelkedés korántsem volt oly nagymérvű, mint a megelőző években. A följelentésekből 1886-ban ugy absolute mint relative valamivel kevesebb utasított el, mint a megelőző évben, de a korábbi évekhez képest még mindig sok, mi arra látszik mutatni, hogy az egyre szaporodó följelentésekkel együtt a kellő alapot nélkülöző följelentések is erősen szaporodnak. Az elintéztet följelentések száma absolute emelkedett, sőt az arányszám is némileg kedvezőbben alakult. — A megindított vizsgálatoknak valamivel kevesebb mint egy harmada befejeztetett s egy harmadánál valamivel több befejezetlenül maradt. A befejezetlenül maradt vizsgálatok száma, sajnos, igen magas s javulást nem igen konstatálhatunk.

Vádoltak. — A büntett és vétség miatt vádoltak számát a következő kimutatás állítja szem elé:

É v	V á d l o t t a k										A vádlottak között volt			
	kik ellen a vizsgálat az év folyamán indított	összesen	k i k i r á n t								f é r f i	n ö		
			az eljárás megszüntette-tett	a vizsgálat az év folyamán befejeztetett	a vizsgálat az év végén befejezetlenül maradt									
					számszerint és az összes vádlottak százalékában									
										össze-sen	%	össze-sen	%	
1881.....	263,412	316,284	55,902	17'67	193,119	61'06	67,263	21'27	201,343	80'85	47,678	19'15		
1882.....	290,340	357,603	61,601	17'23	217,771	60'90	78,231	21'87	222,623	79'69	56,749	20'31		
1883.....	284,041	382,272	58,208	16'07	214,337	59'16	89,727	24'77	217,097	79'65	55,448	20'35		
1884.....	302,350	392,077	66,638	17'00	235,947	60'18	89,492	22'82	240,822	79'59	61,763	20'41		
1885.....	313,185	402,677	64,738	16'08	245,050	60'85	92,889	23'07	243,076	78'16	66,712	21'54		
5 évi átlag.	290,672	366,182	61,417	16'77	221,245	60'42	83,520	22'81	224,992	79'60	57,670	20'40		
1886.....	312,731	405,620	64,537	15'91	248,178	61'19	92,905	22'90	247,980	79'30	64,735	20'70		

A vádlottak száma az utóbbi évtöd alatt erősen emelkedett s bár 1886-ban az emelkedés megszakadt, ez utóbbi évben a vádlottak száma 8'56⁰/₀-kal volt nagyobb mint 1881-ben. Az eljárás — úgy látszik — az utóbbi években eredményesebb, mert míg 1881-ben a vádlottaknak 17'67⁰/₀-ánál az eljárás megszünttetett, 1886-ban már csak 15'91⁰/₀-ánál szünttetett meg. A befejezett vizsgálatok arányszáma tekintetében számbavehető változást nem tapasztalunk, a férfi és nő vádlottak arányszáma is meglehetősen változatlan maradt.

Vizsgálati fogság. — A vizsgálati foglyok számát a következő táblázat mutatja:

É v	A vizsgálati foglyok összes száma	A vizsgálati fogság az év folytán			
		megszünt		meg nem szünt	
		összesen	%	összesen	%
1881	27,146	23,419	86'27	3,727	13'73
1882	26,909	23,069	85'73	3,840	14'27
1883	25,598	22,277	87'03	3,321	12'97
1884	24,508	21,543	87'90	2,965	12'10
1885	24,003	20,820	86'74	3,183	13'26
5 évi átlag . .	25,633	22,226	86'71	3,407	13'29
1886	21,171	18,294	86'41	2,877	13'59

A vizsgálati foglyok száma némi apadást mutat, de az év folytán megszünt vizsgálati fogságok arányszáma inkább csak hullámzik, 1881-től 1884-ig emelkedett s azóta ismét csökken.

Ezen számoknál azonban még érdekesebb a következő kimutatás, mely a vizsgálati fogság tartamára nézve nyújt felvilágosítást:

É v	A vizsgálati fogság tartott					
	1—8 napig	8—30 napig	1—3 hónapig	3—6 hónapig	6 hónap-tól 1 évig	fogságban maradt
	a vizsgálati foglyok alábbi százalékában					
1881	35'06	21'65	17'37	7'32	4'87	13'73
1882	34'90	21'15	16'10	8'19	5'39	14'27
1883	36'27	21'14	16'44	7'86	5'32	12'97
1884	36'72	21'90	16'55	7'32	5'41	12'10
1885	36'63	19'84	16'82	9'05	4'40	13'26
5 évi átlag . .	35'88	21'15	16'66	7'94	5'08	13'29
1886	35'38	20'51	17'37	7'91	4'74	13'59

Büntett és vétség miatt elítéltek. — Felette érdekes az alábbi kimutatás, mely az elítélt személyek számát a büntettek és vétségek nemei szerint részletezve tünteti föl:

Sorszám	A büntettek és vétségek megnevezése	Az elítélt személyek száma					
		1881-ben	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban
1	Felségsértés	17	—	—	—	8	—
2	A király, királyi ház tagjainak bántalmazása	3	9	11	10	15	8
3	Hütlenség	5	5	3	2	5	—
4	Lázadás	5	—	6	7	29	1
	a) bűnrészesség	—	—	—	171	—	—
5	Hatóságok, országgyűlési tagok vagy hatósági közegek elleni erőszak	1,166	1,235	1,176	1,148	1,207	1,300
	a) bűnrészesség	—	16	26	20	—	—
	aa) bűnkisérlet	—	—	1	—	—	—
6	Alkotmány, törvény, hatóságok elleni izgatás	29	32	17	8	26	15
	a) bűnrészesség	—	—	—	2	—	—
7	Magánosok elleni erőszak	332	346	337	411	410	345
	a) bűnrészesség	—	—	—	39	—	—
	aa) bűnkisérlet	—	7	2	—	—	—
8	A polgárok választási joga ellen elkövetett büntettek és vétségek	12	76	12	8	40	43
9	A vallás és ennek szabad gyakorlata elleni büntettek és vétségek	88	93	79	109	105	130
10	A személyes szabadság, házi jog, levél és távirdai, illetőleg távsürgöny-titok megsértése:						
	a) közhivatalnokok által	52	38	48	23	42	33
	b) magánszemélyek által	422	523	407	495	400	438
	bb) bűnrészesség	4	—	2	6	—	—
	bbb) bűnkisérlet	—	3	—	—	—	—
11	A titok tiltott fölfedezése	—	—	—	1	1	2
12	Pénzhamisítás és hamis pénz kiadása	75	31	26	31	44	29
	a) bűnrészesség	—	25	55	6	—	—
	aa) bűnkisérlet	—	1	3	—	—	—
13	Hamis tanulás, hamis eskü, hamis vád	158	142	127	146	151	144
	a) bűnrészesség	—	6	3	—	—	—
14	Szemérem elleni büntettek és vétségek	170	193	172	171	192	202
	a) bűnrészesség	2	1	2	1	1	—
	aa) bűnkisérlet	2	5	2	4	7	7

	A büntettek és vétségek megnevezése	Az elítélt személyek száma					
		1881- ben	1882- ben	1883- ban	1884- ben	1885- ben	1886- ban
5	Kettős házasság	4	11	13	7	12	15
6	A családi állásra vonatkozó bün- tettek és vétségek	39	19	21	20	9	3
7	Rágalmazás, becsületsértés :						
	a) külföldi uralkodó, ál- lamfő, külállamnak kö- vete vagy ügyviselője, s a törvény által alkotott testületek, hatóságok és azok tagjai ellen	37	66	89	87	112	136
	aa) bűnrészesség	—	—	—	4	—	—
	b) mások ellen	16,823	20,651	18,979	22,728	22,945	23,762
8	Az ember élete elleni büntettek és vétségek :						
	a) gyilkosság	95	50	79	93	101	119
	aa) bűnrészesség	—	1	2	—	2	2
	aaa) bűnkisérlet	5	4	8	7	7	20
	b) szándékos emberölés . .	267	317	305	446	417	437
	bb) bűnrészesség	1	5	1	2	2	5
	bbb) bűnkisérlet	12	6	8	21	10	27
	c) felindulásban elkövetett emberölés	115	59	49	44	38	72
	cc) bűnkisérlet	—	—	—	—	3	—
	d) gondatlanság által elkö- vetett emberölés	149	195	170	177	200	226
	dd) bűnrészesség	—	—	—	3	—	—
	e) gyermekgyilkosság és kitétel	86	66	60	79	64	87
	f) magzatelhajtás	41	29	36	42	49	50
	ff) bűnrészesség	—	—	—	2	—	—
	fff) bűnkisérlet	3	—	—	—	—	—
	g) egyéb esetei az emberi élet elleni büntettek és vétségeknek	61	65	61	127	99	141
	gg) bűnkisérlet	—	—	—	1	—	—
19	Párviadal	6	11	31	25	35	67
20	Testi sértés :						
	a) súlyos testi sértés . . .	9,053	9,702	9,338	10,761	11,479	12,555
	aa) bűnrészesség	78	44	6	19	2	2
	aaa) bűnkisérlet	1	—	1	—	—	8
	b) halált okozó súlyos testi sértés	525	570	583	572	592	708
	bb) bűnrészesség	2	1	—	4	—	—
	c) könnyű testi sértés . . .	11,513	11,620	10,871	12,348	11,777	11,525
	cc) bűnrészesség	10	6	8	9	6	5

Sorszám	A büntettek és vétségek megnevezése	Az elítélt személyek száma					
		1881- ben	1882- ben	1883- ban	1884- ben	1885- ben	1886- ban
21	A közegészség elleni büntettek és vétségek	29	38	75	34	32	32
22	Vagyon elleni büntettek és vétségek :						
	a) lopás	20,419	19,785	17,528	17,759	18,003	17,343
	aa) bűnrészesség	199	217	213	207	37	36
	aaa) bűnkisérlet	55	124	36	76	58	46
	b) rablás és zsarolás	355	425	340	314	287	361
	bb) bűnrészesség	1	4	8	10	—	10
	bbb) bűnkisérlet	1	12	3	3	6	—
	c) sikkasztás, zártörés és hűtlen kezelés	2,744	2,300	2,068	2,055	2,096	2,114
	cc) bűnrészesség	1	14	11	6	—	—
	d) jogtalan elsajátítás	1,478	1,592	1,693	1,744	2,024	1,943
	dd) bűnrészesség	—	5	—	—	—	—
	e) orgazdaság és bűnpártolás	1,605	1,683	1,557	1,689	1,832	1,665
	ee) bűnrészesség	6	31	8	17	—	—
	f) csalás	541	329	278	275	237	186
	ff) bűnrészesség	1	13	2	9	—	—
	fff) bűnkisérlet	3	2	—	1	1	—
	g) csalárd és vétkes bukás . .	87	104	98	83	110	144
	gg) bűnrészesség	—	1	—	4	—	—
	ggg) bűnkisérlet	—	—	—	—	—	1
	h) gyujtogatás	112	169	168	201	198	226
	hh) bűnrészesség	2	—	—	—	—	—
	hhh) bűnkisérlet	1	—	—	1	—	—
	i) más vagyonának meg- rongálása	589	843	799	1,026	1,117	1,060
	ii) bűnrészesség	—	—	2	2	—	—
	k) egyéb vagyon elleni büntettek és vétségek	465	486	288	406	304	372
23	Okirat- és egyéb hamisítási büntettek és vétségek	279	316	268	305	351	380
	a) bűnrészesség	3	11	2	3	2	1
24	Vaspályák, hajók, távirdák meg- rongálása és egyéb közve- szélyű cselekvények	9	36	23	18	20	48
25	Foglyok megszöktetése	7	23	25	26	19	33
26	A fegyveres erő elleni büntet- tek és vétségek	506	413	291	244	334	319
	a) bűnrészesség	—	—	1	—	—	—
27	Hivatali és ügyvédi büntettek és vétségek	170	204	175	197	228	204
	a) bűnrészesség	3	10	5	—	—	—

Sorsz.	A büntettek és vétségek megnevezése	Az elítélt személyek száma					
		1881-ben	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban
28	A törvényesen bevett vallásfelekezetek viszonzosságáról szóló törvény megsértése . .	2	1	1	2	—	1
29	A sajtórendtartási törvény megsértése.	15	3	3	6	2	15
30	Az 1848. XVIII. t.-cz. 38. §. megsértése	4	6	1	2	2	5
Összesen . . .		71,160	75,485	69,206	77,170	77,944	79,214

Legnagyobb számmal a vagyon elleni büntettek és vétségek fordulnak elő s ezek között különösen a lopás esetei a leggyakoribbak. — A vagyon elleni büntettek és vétségek után legnagyobb számmal a testi sértés fordul elő, azután pedig a rágalmazás és becsületsértés, csaknem évről-évre gyakrabban.

A büntetések nemei. — A büntettért és vétségért elítélt személyekre kiszabott büntetések nemeit, valamint a szabadságvesztés büntetések tartamát a következő táblázat mutatja.

A büntetések neme és tartama	1881—85-ben		1886-ban	
	az elítélt személyek			
	átlaga	%	száma	%
Halálbüntetésre	19	0'03	20	0'03
Életfogytiglani fegyházra	36	0'05	45	0'06
10—15 évi fegyházra	147	0'26	166	0'21
10—15 évi államfogházra	—	—	—	—
5—10 évi fegyházra	409	0'55	505	0'64
» » államfogházra	—	—	—	—
» » börtönre	46	0'06	50	0'06
» » fogházra	1	0'00	4	0'01
2—5 évi fegyházra	2,203	2'97	2,204	2'78
» » államfogházra	1	0'00	—	—
» » börtönre	746	1'01	769	0'97
» » fogházra	27	0'04	23	0'03
1—2 évi államfogházra	3	0'00	2	0'00
» » börtönre	1,917	2'58	1,935	2'44
» » fogházra	190	0'26	186	0'24
6 hótól 1 évi államfogházra	4	0'00	7	0'01
» » börtönre	4,974	6'70	4,629	5'84
» » fogházra	730	0'98	874	1'10
1—6 havi államfogházra	7	0'01	10	0'01
» » fogházra	8,362	11'27	7,845	9'90
14 naptól 1 havi államfogházra	5	0'01	17	0'02
» » fogházra	9,534	12'85	9,544	12'05
1—14 napi államfogházra	14	0'02	39	0'05
» » fogházra	25,381	34'21	26,584	33'56
Pénzbüntetésre	19,437	26'20	23,756	29'99
Összesen	74,193	100'00	79,214	100'00

Legnépesebb a 24—30. és a 31—40 évesek csoportja. A két nem közt általában azt tapasztaljuk, hogy a férfiak közt a 30 éven aluliak erősebben vannak képviselve, mint a nőknél, a 30 éven felüli korcsoportoknál ellenben a nők arányszáma magasabb.

Családi állapot szerint a bűntett és vétség miatt elítélteket a következő kimutatás állítja szem elé:

Év	Nőtlen, hajadon	Nős, férjes	Törvé- nyesen elvált	Özvegy	Gyermek- kel bíró	Gyermek- telen
1881	25,376 35'66	41,633 58'50	260 0'37	3,891 5'47	39,323 55'26	31,837 44'74
1882	25,410 33'66	44,996 59'61	407 0'54	4,672 6'19	42,792 56'69	32,693 48'31
1883	23,397 33'81	41,268 59'63	447 0'65	4,094 5'91	39,222 56'67	29,984 43'33
1884	25,318 32'81	46,908 60'78	516 0'67	4,428 5'74	44,247 57'34	32,923 42'66
1885	25,789 33'09	47,051 60'36	616 0'79	4,488 5'76	44,652 57'32	33,292 42'68
5 évi átlag	25,058 33'77	44,371 59'80	449 0'61	4,315 5'82	42,047 56'67	32,146 43'33
1886	25,550 32'26	48,289 60'96	645 0'81	4,730 5'97	46,296 58'44	32,918 41'56

A házasságban élők arányszáma már korábban is igen nagy volt, ujabban még emelkedett. Az is határozottan kedvezőtlen jelenség, hogy a gyermekkel bíró egyének is nagyobb számmal fordulnak elő ujabban az elítéltek közt.

Az elítéltek hitfelekezete szerint következőleg oszlottak meg:

Év	Római katholikus	Görög katholikus	Görög keleti	Ágostai hitvallású	Helvét hitvallású	Unitárius	Izraelita	Egyéb
a b s z o l u t s z á m o k b a n								
1881. . .	30,667	8,092	13,312	5,611	10,087	357	2,995	39
1882. . .	32,289	9,015	13,362	5,848	11,331	536	3,078	26
1883. . .	29,459	8,410	12,727	5,022	10,023	431	3,093	41
1884. . .	33,946	9,495	12,826	5,824	11,153	483	3,398	40
1885. . .	33,493	10,576	11,981	5,746	11,949	506	3,661	32
5 évi átlag .	31,971	9,118	12,841	5,610	10,910	462	3,245	36
1886. . .	33,668	10,662	11,856	6,069	12,704	600	3,623	32
s z á z a l é k o k b a n								
1881. . .	43'10	11'37	18'71	7'88	14'18	0'50	4'21	0'05
1882. . .	42'78	11'94	17'70	7'75	15'01	0'71	4'08	0'03
1883. . .	42'57	12'15	18'39	7'26	14'48	0'62	4'47	0'06
1884. . .	43'99	12'30	16'62	7'55	14'46	0'63	4'40	0'05
1885. . .	42'97	13'57	15'37	7'37	15'33	0'65	4'70	0'04
5 évi átlag .	43'09	12'29	17'31	7'56	14'71	0'62	4'37	0'05
1886. . .	42'50	13'46	14'97	7'66	16'04	0'76	4'57	0'04

E számokból — ha összehasonlítjuk az általános hitfelekezeti viszonyokkal — az tűnik ki, hogy a római katolikusok és ágostaiak az elítéltek közt kisebb arányban szerepelnek, mint az összes népességben; a két görög egyház hívei és az unitáriusok pedig erősebben, — az izraeliták és reformátusok aráyszáma itt és ott meglehetősen összevág, bár az utóbbiaknál 1886-ban nagyon kedvezőtlen viszonyokat látunk.

A n a n y e l v szerint az elítéltek között volt:

É v	Magyar	Német	Tót	Oláh	Ruthén	Horvát	Vend	Örmény	Szerb	Egyéb vagy külföldi
abszolút számokban:										
1881	33,324	7,058	9,313	15,616	967	864	246	38	3,261	473
1882	36,531	7,246	9,534	16,492	1,100	878	255	37	3,062	350
1883	34,234	6,513	7,859	15,360	1,224	596	200	26	2,837	357
1884	39,008	6,949	9,679	16,451	1,296	731	232	35	2,437	352
1885	39,708	7,092	10,144	15,760	1,283	732	265	30	2,531	399
5 évi átlag	36,561	6,972	9,306	15,936	1,174	760	239	33	2,826	386
1886	40,570	6,976	10,331	15,780	1,258	847	339	23	2,649	441
százalékokban:										
1881	46'82	9'92	13'09	21'95	1'36	1'21	0'35	0'05	4'58	0'67
1882	48'39	9'60	12'63	21'85	1'46	1'16	0'34	0'05	4'06	0'46
1883	49'47	9'41	11'36	22'19	1'77	0'86	0'29	0'04	4'10	0'51
1884	50'55	9'00	12'54	21'32	1'68	0'95	0'30	0'04	3'16	0'46
1885	50'94	9'10	13'01	20'22	1'67	0'93	0'34	0'04	3'24	0'51
5 évi átlag	49'28	9'40	12'54	21'48	1'58	1'03	0'32	0'04	3'81	0'52
1886	51'21	8'81	13'04	19'92	1'59	1'07	0'43	0'03	3'34	0'56

A magyarok, sajnos, nagyobb arányban szerepelnek az elítéltek közt, mint az általános népességben, (t. i. a szorosabb értelemben vett Magyarország népességében, mert bűnügyi adataink csakis erre terjednek) s ami még szomorubb, az arány évről-évre kedvezőtlenebbé válik. — Sokkal nagyobb arányban fordulnak elő még az elítéltek között az oláhok, a németek aránya ellenben nagyon kedvező. — Helyesen azonban ugy ezen, mint a hitfelekezeteknél felsorolt számokból csak ugy lehet következtetést vonni, ha a kutató azt is figyelembe veszi, hogy a különböző nemzetiséghez, vagy hitfelekezethez tartozók mely büntettekért vagy vétségekért ítéltettek el tulajdonlag.

Az elítéltek elemi műveltségi foka következő volt:

É v	Olvasni, írni nem tudó		Csak olvasni tudó		Olvasni és ír- ni tudó		Magasabb mű- veltségű	
1881	40,149	56'42	4,172	5'86	25,720	36'15	1,119	1'57
1882	42,491	56'29	4,021	5'33	27,839	36'88	1,134	1'50
1883	38,908	56'22	3,094	4'47	26,161	37'80	1,043	1'51
1884	42,731	55'37	3,485	4'52	29,995	38'87	959	1'24
1885	42,509	54'54	3,678	4'72	30,509	39'14	1,248	1'60
5 évi átlag	41,358	55'75	3,690	4'97	28,045	37'80	1,100	1'48
1886	42,295	53'39	3,792	4'79	31,837	40'19	1,290	1'63

Láthatni ebből, hogy az elítéltek abszolút többsége az írni olvasni nem tudók sorából kerül ki s ha felvesszük, hogy a 16 éven felüliek közt (mivel a 16 éven aluliak elenyésző kis számmal ítéltek el, következőleg összehasonlításunknál is csak a 16 éven felülieket vehetjük fel) az összes népességben csak 30'80°/o nem tud írni olvasni, világos, mily hatása van itt is a műveltségnek. Pedig a felhozott számok még nem nyújtanak eléggé hű képet, minthogy a nők, kiknek sokkal nagyobb százaléka nem tud írni és olvasni, csak ötödrészt teszik az elítélteknek.

Az elítéltek előéletét a következő kimutatás tünteti fel:

É v	Még soha nem volt				Hasonnemű büntett miatt már volt				Különnemű büntett miatt már volt			
	b ü n t e t v e											
	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő
1881.....	43,625	11,575	76'39	82'39	7,128	1,458	12'48	10'37	6,358	1,016	11'13	7'24
1882.....	47,062	12,982	78'27	84'52	6,957	1,477	11'57	9'61	6,106	901	10'16	5'87
1883.....	42,994	11,716	78'01	83'14	6,410	1,488	11'63	10'56	5,710	888	10'36	6'30
1884... .	47,907	13,897	79'29	82'97	6,507	1,777	10'77	10'61	6,007	1,075	9'94	6'42
1885.....	48,312	14,589	79'69	84'24	6,279	1,706	10'36	9'85	6,035	1,023	9'95	5'91
5 évi átlag.	45,980	12,952	78'36	83'49	6,656	1,581	11'34	10'19	6,043	981	10'30	6'32
1886.....	48,870	14,126	78'91	81'73	6,652	1,874	10'74	10'84	6,408	1,284	10'35	7'43

Noha az évek során általában javulást látunk, a legutolsó év visszaesést mutat. — Ugy a hasonnemű mint a különemű büntett és vétség miatt már korábban is büntetve volt egyének száma jelen-
tekenyen emelkedett.

Igen érdekes a következő táblázat is, mely az elítéltek előbbi foglalkozását mutatja:

Sorszám	A foglalkozás megnevezése	1881 — 85-ben		1886-ban	
		a z e l i t é l t e k			
		átlag- száma	%	száma	%
1	Értelmiségi kereset	370	0'50	444	0'56
2	Köztisztviselő	391	0'53	406	0'51
3	Földművelés és erdészethél:				
	Birtokos, haszonbérlet és tiszt . . .	20,739	27'95	22,273	28'12
	Évi szolga	7,056	9'51	8,173	10'32
	Napszámos	17,844	24'05	21,272	26'85
	Együtt	45,639	61'51	51,718	65'29
4	Ipar, bányászat és kohászatnál:				
	Önálló vállalkozó és hivatalnok . . .	2,763	3'72	2,913	3'68
	Segéd vagy évi munkás ,	3,065	4'13	3,128	3'95
	Napszámos	1,471	1'98	1,652	2'09
	Együtt	7,299	9'83	7,693	9'72
5	Kereskedelem és forgalomnál:				
	Önálló vállalkozó és hivatalnok . . .	1,074	1'45	1,156	1'46
	Segéd vagy évi munkás	972	1'31	1,020	1'29
	Napszámos	867	1'17	1,125	1'42
	Együtt	2,913	3'93	3,301	4'17
6	Jövedelméből élő	974	1'31	766	0'97
7	Alamizsnából élő	330	0'45	402	0'50
8	Házi cseléd	3,727	5'02	3,097	3'91
9	Napszámos	8,145	10'98	7,481	9'44
10	Foglalkozás nélküliek vagy az előbbi ro- vatok hanem oszthatók	4,405	5'94	3,906	4'93
	Összesen	74,193	100'00	79,214	100'00

Az elitáltak legnagyobb számát a földműveléssel és erdészettel foglalkozók szolgáltatják, ez azonban tudva azt, hogy népességünkben mennyire túlnyomó a földműves foglalkozás, természetesnek is látszik. — E foglalkozási ágnál az elitáltak számát emeli még az is, hogy népünk heves, erőszakos kitörésre hajló természete a maga eredetiségében s gyakran vadságában éppen itt nyilatkozik leginkább s a pillanatnyi felhevülés hatása alatt sokszor ragadtatja magát meggondolatlan lépésre. Hogy a vagyon elleni nagyszámú büntetések és vétségek oka legtöbbször a szegénység, az ismét magától értetődik, innét van az, hogy a legszegényebb osztály, a napszámosok osztálya, ha a különböző foglalkozási ágaknál összefoglaljuk, a legtöbb elitáltakat adja.

Kihágások. — A kihágások folytán történt följelentéseket, vádlottakat és elitáltakat a következő táblázat tünteti föl:

A kihágások megnevezése		A följelentések száma		A vádlott egyének száma		Az elítéltek száma			
		1881— 85 évi átlag- ban	1886- ban	1881— 85 évi átlag- ban	1886- ban	1881— 85 évi átlag- ban	a vád- lottak száza- lékáb- ban	1886- ban	a vád- lottak száza- lékáb- ban
A tulajdon ellen	tsz. és jb. közig. hat. együtt	5,502 6,210 11,712	4,872 5,754 10,626	7,586 7,630 15,216	6,719 7,570 14,289	2,700 2,098 4,798	35·59 27·50 31·53	1,939 2,857 4,796	28·86 37·74 33·56
A mezsei rendőri törvény intézkedése ellen	tsz. és jb. közig. hat. együtt	577 8,800 9,377	288 10,775 11,063	937 14,292 15,229	449 18,090 18,539	285 5,561 5,846	30·42 38·91 38·39	145 8,085 8,230	32·29 44·69 44·39
A sajtórendtartási tör- vény ellen	tsz. és jb. közig. hat. együtt	12 4 16	13 1 14	13 4 17	16 1 17	8 1 9	61·54 25·00 52·94	7 1 8	43·75 100·00 47·06
A színházi rendtartás szabályai ellen	tsz. és jb. közig. hat. együtt	— 20 20	— 26 26	— 23 23	— 35 35	— 20 20	— 86·96 86·96	— 31 31	— 88·57 88·57
A véderőről szóló tör- vény ellen	tsz. és jb. közig. hat. együtt	297 228 525	302 277 579	317 250 567	318 290 608	183 90 273	57·73 36·00 48·15	140 107 247	44·08 36·90 40·63
A vadászati törvény ellen	tsz. és jb. közig. hat. együtt	91 2,007 2,098	36 3,180 3,216	128 2,028 3,056	48 4,614 4,662	16 1,599 1,615	12·50 54·61 52·85	24 2,846 2,870	50·00 61·68 61·56
A vadász és fegyveradó ellen	tsz. és jb. közig. hat. együtt	28 729 757	1 511 512	53 1,039 1,092	3 679 682	9 524 533	16·98 50·43 48·81	— 232 232	— 34·17 34·02
A választási törvény ellen	tsz. és jb. közig. hat. együtt	10 37 47	2 12 14	11 72 83	2 17 19	4 29 33	36·36 40·28 39·76	2 3 5	100·00 17·65 26·32
Az ügyvédi rendtartási törvény ellen	tsz. és jb. közig. hat. együtt	177 1 178	150 6 156	210 1 211	168 6 174	54 1 55	25·71 100·00 26·06	36 1 37	21·43 16·26 21·26
Az állam ellen	tsz. és jb. közig. hat. együtt	17 19 36	19 31 50	28 29 57	112 44 156	11 7 18	39·29 24·14 31·58	71 19 90	63·39 43·18 57·69
A hatóságok és köz- csend ellen	tsz. és jb. közig. hat. együtt	4,601 9,240 13,841	5,944 12,545 18,489	6,121 11,824 17,945	8,130 15,520 23,650	1,815 6,515 8,330	29·50 55·10 46·42	2,418 10,058 12,476	29·74 64·81 52·75
A vallás és ennek sza- bad gyakorlata ellen	tsz. és jb. közig. hat. együtt	409 164 573	415 210 625	639 236 875	672 298 970	239 55 294	37·40 23·31 33·60	266 101 367	39·58 33·89 37·84
Pénz és értékpapírok hamisítására vonatko- zó kih.	tsz. és jb. közig. hat. együtt	42 30 72	39 13 52	56 32 88	50 13 63	18 2 20	32·14 6·25 22·73	7 — 7	14·00 — 11·11
A családi állás ellen	tsz. és jb. közig. hat. együtt	287 165 452	81 77 158	340 204 544	108 95 203	73 58 131	21·47 33·53 24·08	33 54 87	30·56 56·81 42·86
A közbiztonság ellen	tsz. és jb. közig. hat. együtt	1,330 19,099 20,429	1,060 23,859 24,919	1,677 20,780 22,457	1,350 25,807 27,157	868 17,110 19,978	51·76 82·34 80·06	766 20,553 21,319	56·74 79·64 78·50
A közrend és közszemé- rem ellen	tsz. és jb. közig. hat. együtt	1,253 22,197 23,450	916 27,966 28,882	1,938 27,815 29,753	1,510 35,613 37,123	908 18,605 19,513	46·85 66·89 65·58	877 25,813 26,690	58·08 72·48 71·90
Szerencsejáték által el- követett kihágások.	tsz. és jb. közig. hat. együtt	443 138 581	589 158 747	1,373 297 1,670	1,955 297 2,252	556 69 625	40·50 23·23 37·43	846 32 878	43·27 10·77 38·99
A közegészség és testi épség ellen	tsz. és jb. közig. hat. együtt	1,885 10,932 12,817	1,368 15,172 16,540	2,620 13,024 15,644	1,872 18,900 20,772	906 6,561 7,473	34·58 50·42 47·77	856 11,604 12,460	45·73 61·40 59·98

A kihágások megnevezése.	A följelentések száma		A vádlott egyének száma		Az elítéltek száma			
	1881—85 évi átlag-ban	1886-ban	1881—85 évi átlag-ban	1886-ban	1881—85 évi átlag-ban	a vádlottak száma-léká-ban	1886-ban	a vádlottak száma-léká-ban
Az erdőrendőrségi törvény ellen	tsz. és jb. 136 közig. hat. 45,528	96 69,768	488 76,288	205 102,751	70 41,123	14,34	63 68,677	30,73 66,84
A cselérendtartási törvény ellen	együtt 45,664 tsz. és jb. 7 közig. hat. 6,785	69,864 5 9,248	76,776 8 7,261	102,956 5 9,847	41,193 3 4,501	53,65 37,50 61,96	68,740 5 6,209	66,77 100,00 63,05
Az egyenes és közvetett adók, jövedékek s illetékek iránt fennálló törvények és szabályok ellen	együtt 6,792	9,253	7,272	9,852	4,504	61,94	6,214	63,07
Egyéb, a fentebbiek keretében nem tartozó törvény, miniszteri rendelet vagy hat. int.-be ütköző kihágások	tsz. és jb. 16,709 közig. hat. 327	17,354 463	18,382 432	19,289 544	12,329 242	67,07 56,02	13,402 269	69,48 49,45
A kir. törvényszékek és járásbíró-ságok összege	együtt 17,036	17,817	18,814	19,833	12,571	66,82	13,671	68,93
A közigazgatási hatóságok összege	tsz. és jb. 245 közig. hat. 16,434	184 24,514	307 26,675	233 37,516	152 14,551	49,51 54,55	104 23,305	44,64 62,12
Mindössze	együtt 16,679	24,698	26,982	37,749	14,703	54,49	23,409	62,01
A kir. törvényszékek és járásbíró-ságok összege	34,058	33,734	43,232	43,214	21,207	49,05	22,007	50,93
A közigazgatási hatóságok összege	149,094	204,566	211,139	278,547	119,328	56,52	180,857	64,93
Mindössze	183,152	238,300	254,371	321,761	140,535	55,25	202,864	63,05

A legtöbb kihágási eset a közigazgatási hatóságok előtt fordul meg. Ugy a följelentések, valamint a vádlott egyének száma újabban nagyon emelkedett, de még inkább emelkedett az elítéltek száma, jelöl, hogy a kihágások elbírálásánál az utóbbi időben nagyobb szigor alkalmaztatik, mert még az 1881—1885. évek átlagában a följelentett egyéneknek csak 55,25%-a ítéltetett el, 1886-ban már 63,05%-a. — Legtöbb egyén az erdőrendőrségi törvényáthágásáért ítéltetett el, 1886-ban 68,740, az összes elítélteknek 33,88%-a. — Nagy számmal ítéltettek még el a közrend és közszemérem, továbbá a közbiztonság elleni kihágásokért. Az adók és jövedékek megsértése miatt is nagyon sok egyén ítéltetik el s valószínű, hogy a dohányjövédékről hozott újabb szigorú törvény életbeléptetése után ez a szám még nagy mértékben fog szaporodni.

Sajtóvétségek. — Hazánkban az esküdtszékek eddigelé csak sajtóvétségekben ítélnék s így a sajtóvétségekben hozott ítéletek ebből a szempontból is kiváló érdekekkel bírnak, mert egy oly intézmény működését mutatják, mely a külföldi igazságszolgáltatásban nagy szerepet játszik s valószínűleg hazánkban is fontos szerepre van hivatva.

A sajtóvétségek eseteit a következő kimutatás tünteti föl:

É v	A följelentések száma		A följelentésekből végtárgyalásra utasított	A végtárgyaláson	
	közzvádoló	magánvádoló		vétkesnek	nem vétkesnek
	panasza folytán			kijelentett egyének száma	
1881.....	14	63	23	11	12
1882.....	15	74	28	13	15
1883.....	14	83	24	8	16
1884.....	13	103	29	14	15
1885.....	10	86	31	16	15
5 évi átlag	13	82	27	12	15
1886.....	12	88	32	19	17

Legtöbb esetben az eljárást magánvádoló panasza folytán indítják meg. A följelentésekből végtárgyalásra az 1881—1885. évek átlagában csak $28\frac{42}{100}$ utasított; a végtárgyaláson pedig a vádlott egyéneknek $44\frac{44}{100}$ -a vétkesnek, $55\frac{56}{100}$ -a pedig nem vétkesnek jelentetett ki.

Az esküdtek által vétkesnek ítélt egyénekre a bíróságok következő büntetéseket szabtak:

É v	2—3 évi		pénzbüntetésre	1—2 évi		pénzbüntetésre	6 hónaptól 1 évi		pénzbüntetésre	6 hónapnál kevesebb ideig tartó		pénzbüntetésre	Az elítélt személyek összes száma
	államfog- házra	fogházra		államfog- házra	fogházra		államfog- házra	fogházra		államfog- házra	fogházra		
	i t é l t e t t e k												
1881. . . .	—	—	—	1	—	600	—	1	800	1	8	1,720	11
1882. . . .	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	11	1,490	13
1883. . . .	—	—	—	—	—	—	—	1	500	1	5	2,550	8
1884. . . .	—	—	—	2	—	1,700	1	4	2,350	—	2	430	11
1885. . . .	—	—	—	—	—	—	1	3	1,000	—	6	1,195	15
1886. . . .	—	1	75	—	—	—	—	—	—	1	8	2,130	19

A sajtóvétségben elmarasztalt egyének legnagyobb része 6 hónapnál kevesebb ideig tartó fogházra és több-kevesebb pénzbüntetésre ítéltetett, kivételt csak az 1884. év képez, midőn az elmarasztaltak túlnyomó része 6 hónapnál hosszabb időre ítéltetett el. 2—3 évig tartó fogházra 6 év alatt egyetlen-egy egyén ítéltetett el, 1886-ban.

Kiadatás. — A mint erkölcsi érzésünk felháborodnék, ha a politikai okokból menekültektől megvonatnék a népjog védelme, erkölcsileg éppen olyan felháborító volna, ha a közönséges büntetések azáltal, hogy más országba szöknek, kikerülnék az igazságszolgáltatás büntető kezét. — A legtöbb állam ennél fogva a büntetések kiszolgáltatása tekintetében szerződéses viszonyban áll egymással.

Magyarország a büntettek kiadására nézve a következő államokkal kötött szerződést: Európában: Angliával, Ausztriával, Belgiummal, Franciaországgal, Görögországgal, Luxemburggal, Monacóval, Montenegróval, Németalfölddel, Németországgal, Olaszországgal, Oroszországgal, Portugáliával, Romániával, Svájczzal, Svédországgal, Szerbiával, Törökországgal és a fennhatósága alatt álló tartományokkal. — Afrikában: Egyiptommal, Marokkóval, Tuniszzsal. — Amerikában: az Éjszakamerikai Egyesült-Államokkal és La-Plátával.

A büntettek kölcsönös kiszolgáltatását országok szerint a következő táblázat mutatja:

Sorszám	A külföldi államok megnevezése	A külföldi államok által a m. kir. bíróságok részére kiszolgáltatott büntettek száma						A magy. kir. bíróságok által külföldi államok részére kiszolgáltatott büntettek száma					
		1881	1882	1883	1884	1885	1886	1881	1882	1883	1884	1885	1886
1	Ausztria	21	18	8	12	16	19	18	21	31	20	17	9
2	Angolország	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	Amerikai Egy.-Áll.	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Franciaország	1	1	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—
5	Németország	3	1	4	—	1	4	2	1	2	4	1	—
6	Olaszország	3	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2	—
7	Románia	1	1	2	2	—	3	—	—	—	—	—	—
8	Svájc	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
9	Szerbia	20	10	3	5	6	2	1	—	—	—	—	1
10	Törökország és a fennhatósága alatti tartományok	1	4	1	—	—	3	—	—	—	—	—	—
	Összesen	51	36	18	20	23	31	22	22	33	24	21	11

Legtöbb bűnöst Ausztria szolgáltat ki nekünk s mi viszont neki. — Ausztria után Szerbia adott ki megkeresésünkre legtöbb büntettest, különösen 1881-ben.

Hogy a büntettek minő büntettek miatt szolgáltatottak ki, arra nézve a következő összeállítás nyújt felvilágosítást:

A büntettek megnevezése	A külföldi államok által a magy. kir. bíróságok részére kiszolgáltatott büntettek száma						A magy. kir. bíróságok által külföldi államok részére kiszolgáltatott büntettek száma					
	1881	1882	1883	1884	1885	1886	1881	1882	1883	1884	1885	1886
Felségsértés	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Lázítás	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—
Hatóság elleni erőszak	—	1	—	—	2	—	2	—	—	—	—	1

A büntettek megnevezése	A külállamok által a magy. kir. bíróságok részére kiszolgáltatott büntettek száma						A magy. kir. bíróságok által külállamok részére kiszolgáltatott büntettek száma					
	1881	1882	1883	1884	1885	1886	1881	1882	1883	1884	1885	1886
Nyilvános erőszakoskodás	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
Személyes szabadság megsértése	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
Pénzhamisítás	3	1	—	—	—	—	—	2	—	—	—	1
Szemérem elleni büntett és vétség	—	—	2	—	—	1	—	—	—	—	1	1
Kettős házasság	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—
Gyilkosság, emberölés és azok kísérlete	4	4	1	2	—	1	2	3	—	—	—	1
Testi sértés	—	—	—	1	—	1	1	—	1	—	—	—
Lopás és orgazdaság	23	20	6	5	6	9	9	10	15	14	11	4
Rablás és zsarolás	1	—	—	1	—	1	1	—	—	1	2	—
Sikkasztás	10	6	3	4	4	6	5	3	5	3	2	2
Csalás	6	2	4	2	8	8	2	1	9	5	3	—
Okirathamisítás	2	1	1	3	1	3	—	2	1	—	1	—
Csalárd és vétkes bukás.	2	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—
Megvesztegetés	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
Minősített kihágás	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
Más vagyonának rongálása	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Összesen	51	36	18	20	23	31	22	22	33	24	21	11

Legtöbb bűnös a vagyon elleni büntettek miatt adatott ki, különösen lopás és orgazdaság, sikkasztás és csalás miatt, a politikai büntettekkel rokon bűnök miatt, a minők a felségsértés, lázítás, hatóság elleni erőszak, alig történt kiadatás.

Adataink továbbá azt is mutatják, hogy a külföldi államok általában több büntettest szolgáltatnak ki, mint a mennyit a magyar bíróságok a külföld részére, az előbbieik száma hat év átlagában 30-ra rúgott, az utóbbiaké ellenben csak 22-t tett.

Ezzel röviden átfutottunk igazságügyi statisztikánk főbb adatain, hátra volna még a börtönügy, de minthogy erről Évkönyvünk múlt évi folyama az országos m. kir. statisztikai hivatalban ugyanakkor megjelent terjedelmes munka¹⁾ után részletes kivonatot tartalmazott, ezuttal az ott elmondottakra s magára a hivatalos műre utaljuk az érdeklődőket.

¹⁾ Fogházaink állapota 1872—1886. A kir. főügyészségek közreműködésével szerkesztette dr. Jekelfalussy József. Budapest, 1887.

II. Gyámügy.

A gyámsági ügyek társadalmi és közgazdasági szempontból egyaránt rendkívül fontosak. Társadalmi szempontból fontosak különösen azért, mert több százezer oly kiskorú szellemi, erkölcsi és anyagi vezetéséről van szó, kik nélkülözik a szülői gondoskodást és vezetést; — közgazdasági szempontból pedig, mert sok millió forintba rúgó vagyon kezelése forog szóban, melynek kellő megőrzése és gyümölcsösztetése az összeség szempontjából is kiváló súlylyal bír.

Sajnos, hogy a gyámsági ügyek állását kellőleg megvilágító statisztikai adatok felett mindez ideig nem rendelkezünk. 1872-ben történt ugyan egy statisztikai fölvétel, az adatokat a belügyminisztérium gyűjtötte, a statisztikai hivatal pedig összeállította, de az éppen nem volt teljes, mert egész megyék hiányoztak belőle, s ami begyűlt, az is kérdés kiállaná-e a szigorú kritikát. — Éppugy nem merjük föltétlenül helyesnek állítani azon adatokat sem, melyeket a törvényhatóságok közigazgatási bizottságainak jelentéseiből a miniszterelnökség állít össze; — a tárgy azonban annyira fontos, hogy még a hézagos adatokat is érdekesnek látszik közölni, miért is az 1887. év adataival párhuzamosan bemutatjuk az 1872. évi adatgyűjtés főbb eredményeit is.

Az árvaügyek kezelése, amint tudva van, nem a bíróságok, hanem a közigazgatási hatóságok által gyakoroltatik. Az árva-
székek ügyforgalmát a következő összeállítás mutatja:

Ügydarab	1887. é v b e n			1872. évben	1887-ben 1872-vel szemben több
	várme- gyékben	törv. hat. bíró váro- sokban	összesen		
	az ügydarabok száma				
Elintézendő volt . .	835,897	127,215	963,112	313,025	650,087
Elintéztetett :					
összesen . .	795,605	126,116	921,721	275,312	646,409
százalék . .	95'18	99'14	95'70	87'95	
Elintézetlen maradt:					
összesen . .	40,292	1,099	41,391	37,713	3,678
százalék . .	4'82	0'86	4'30	12'05	

1872-vel szemben nagymérvű emelkedést látunk. Emelkedett az elintézetlen maradt ügydarabok száma is egy kevéssel, de ez a nagyon megszorodott ügydarabok természetes következménye. — Az összes ügydarabokhoz képest — s csak is ez lehet az igazságos kulcs — 1887-ben sokkal kevesebb a hátralék, mint 1872-ben.

Különösen kedvező az arány a törvényhatóságú városokban, itt 1887-ben az elintézendő ügydaraboknak az év végén csak 0.86⁰/₀-a maradt elintézetlenül.

A fentebbi kimutatásnál sokkal érdekesebb a következő, mely a gyámság és gondnokság alatt lévők számát tünteti föl:

É v	Árvák			Gondnokoltak			Árvák és gondnokoltak együtt		
	Összes létszám	a gyámság alul felszabadultak		Összes létszám	a gondnokság alul felszabadultak		Összes létszám	a gyámság és gondnokság alul felszabadultak	
		összesen	az összes létszám e/o-ában		összesen	az összes létszám e/o-ában		összesen	az összes létszám e/o-ában
1887-ben :									
megyékben .	723,988	54,864	7.58	11,238	816	7.26	735,226	55,680	7.57
városokban .	71,086	5,710	8.03	1,643	128	7.79	72,729	5,838	8.03
Együtt .	795,074	60,574	7.62	12,881	944	7.33	807,955	61,518	7.61
1872-ben . .	509,752	40,384	7.92	7,306	677	9.27	517,058	41,061	7.94
1887-ben több	285,322	20,190	—	5,575	267	—	290,897	20,457	—

Itt is nagy emelkedést látunk, ami azonban részben azon körülményből folyik, hogy az 1872. évi fölvételből Medgyes, Segesvár és Szászváros székek, Zemplén megye és Zilah város kimaradt. — 1887. végén a gyámság és gondnokság alatt lévő személyek az összes népességnek 5.89⁰/₀-kát képezték és pedig a megyékben 5.36, a városokban 0.53 százalékát.

A gyámság és gondnokság alul 1887-ben felszabadultak közül a megyékben 20,150, a városokban 2,488 egyén birt vagyonnal, az összes felszabadultaknak amott 36.19, emitt 42.62⁰/₀-ka. — Az egész országban tehát a gyámság és gondnokság alul 22,638 vagyonnal bírós 38,880 vagyontalan egyén szabadult fel s esett az előbbiekre 36.80, az utóbbiakra 63.20⁰/₀.

A központi gyámpénztárakban 1887. végén 8.062,175 frt készpénz s 58.080,581 frt egyéb érték (kötelezvény, értékpapír stb.) kezeltetett, ezzel szemben az 1872. év végén kezelt készpénz és egyéb érték együtt 61.037,255 frtra rúgott, az emelkedés tehát 5.105,501 frtot képvisel. — Magától értetődik, hogy az itt felsorolt összegek az egész árvavagyont távolról sem közelítik meg, nem fordul abban elő, hogy többet ne említsünk az egész ingatlan vagyon, már pedig tudjuk, hogy nálunk az ingatlan vagyon még mindig nagy túlsúlyban van. — Az 1887. év végén a gyámpénztárakban kezelt

készpénzből 787,377 frt a megyékre, 7.274,798 frt pedig a városokra esett, s az egyéb értékekből 40.735,303 frt esett a megyékre — 17.345,278 frt a városokra.

A magán feleknél elhelyezett tőkék kamatjairól a következő számok nyujtanak felvilágosítást:

Törvényhatóságok	A magán feleknél elhelyezett tőkék kamataiból 1887-ben				
	befizetendő volt	befolyt		hátralékban maradt	
	frt	frt	%	frt	%
Megyékben	3.333,324	1.583,433	47'50	1.749,891	52'50
Városokban	861,201	692,843	80'45	168,358	19'55
együtt . .	4.194,525	2.276,276	54'27	1.918,249	45'73

A kamathátralékok tehát sajnos, nagy összegekkel szerepelnek, a megyékben 52'50⁰/₀-kát teszik a befizetendő kamatoknak, a városokban jóval kedvezőbb az arány, itt a hátralékok csak 19'55⁰/₀-ra rúgnak.

L) Véderő.

Mai napság, midőn az általános fegyverkezés közepett Európának csaknem valamennyi állama saját véderejének fejlesztésében a legszélső határokig igyekszik eljutni, a véderőt ismertető statisztikai adatok kétszeres érdeklődéssel bírnak s ha tán kissé részletesebbek leszünk, mint azt évkönyvünk korlátolt kerete megengedné, az főleg még azon körülményben leli indokolását, hogy az eddig érvényben állott véderő törvényünk 1889. végével lejár s az új törvény több irányban gyökeres változásokat fog teremteni. Mielőtt azonban a gazdag statisztikai anyag ismertetésébe foglalnánk, mely a közös hadügyminiszterium által kiadott »Militär Stat. Jahrbuch« sok évi folyamában fel van halmozva, szükségesnek látszik pár sorban előrebocsátani a hadi létszám megállapítására vonatkozó eddigi törvényes intézkedéseket.

A hadsereg és hadi tengerészet teljes hadi létszámát a monarchia mindkét államterületének összes népességére a véderőről szóló 1868. XL. t.-cz. (1868. decz. 5. osztr. törvény) 800,000 főben állapította meg tíz évre. Ebből a magyar korona országainak jutaléka az akkori határvidéken kívül 329,632 főre határozottatott, mely szám az 1869/70-ki népszámlálás alapján (1872. III. t.-cz.) 329,216 főre helyesbítettett, a három bánsági ezred és titeli zászlóalj területének polgárosítása folytán 333,738 főre (1872. XXXV. t.-cz.), a határőrvidék többi részének polgárosítása folytán pedig 342,988 főre emeltetett (1873. XXXVII. t.-cz.); ez utóbbi számot tartotta meg az 1879. LI. t.-cz., (mely a 800 ezer főnyi teljes hadi létszámot további tíz évre állapította meg,) az 1882. I. t.-cz. ellenben, az 1880. évi népszámlálás alapján 331,414 főre szállította le a magyar korona országait illető hadjutalékokat.

Ujonezjutalék és póttartalék. — A hadsereg és haditengerészet törvény által szabályozott számerejének biztosítása végett, évről-évre következő ujonezjutalék és póttartalék szavaztatott meg s vettetett ki:

Év	Magyarországon		Ausztriában		E g y ü t t	
	ujoncz	póttartalékos	ujoncz	póttartalékos	ujoncz	póttartalékos
1870—71	39,339	3,934	56,041	5,604	95,380	9,538
1872	39,289	3,929	56,185	5,618	95,474	9,547
1873	39,829	3,983	55,645	5,564	95,474	9,547
1874—81	40,933	4,093	54,541	5,454	95,474	9,547
1882—87	39,552	3,955	55,922	5,592	95,474	9,547

A z u j o n c z o z á s f ő b b e r e d m é n y e i t 1867. óta külön Magyarországon és Ausztriában a következő táblázatok tüntetik fel :

É v	Magyarországban a három, illetőleg négy első korosztályban									
	a felhivottak összes száma	a sorozáson meg nem jelent		besoroztatott		mint alkalmatlan ¹⁾				
		összesen	‰	összesen	‰	vissza- helyeztetett		töröltetett		
						összesen	‰	összesen	‰	
1867	²⁾ 286,489	128,555	44'87	43,323	15'12	61,773	21'56	19,273	6'73	
1868	³⁾ 246,070	107,547	43'71	34,590	14'06	54,167	22'01	11,662	4'74	
1869	322,630	110,071	34'12	74,103	22'97	105,786	32'79	31,751	9'84	
1870	290,558	104,220	35'87	63,861	21'98	97,751	33'64	23,667	8'15	
átlag 1867—70	286,437	112,598	39'10	53,969	18'84	79,869	27'88	17,271	6'30	
1871	292,787	99,999	34'15	75,506	25'79	101,108	37'95	14,570	4'98	
1872	311,495	100,229	32'18	74,634	23'96	119,224	38'27	15,544	4'99	
1873	316,630	98,388	31'07	62,161	19'63	135,963	42'94	17,082	5'39	
1874	321,135	85,704	26'69	51,866	16'65	162,764	50'67	18,011	5'61	
1875	330,959	85,282	25'77	52,483	15'86	173,257	52'35	16,493	4'98	
átlag 1871—75	314,601	93,920	29'82	63,330	20'13	138,463	44'01	16,340	5'19	
1876	338,781	79,003	23'32	50,570	14'93	188,331	55'59	17,684	5'22	
1877	362,504	78,718	21'72	52,542	14'49	208,915	57'63	19,809	5'47	
1878	372,901	77,760	20'85	55,968	15'01	219,074	58'75	17,018	4'56	
1879	385,262	81,038	21'03	55,927	14'52	228,669	59'61	17,198	4'47	
1880	376,011	78,254	20'81	52,261	13'90	227,993	60'64	14,629	3'89	
átlag 1876—80	367,092	78,954	21'51	53,454	14'56	214,596	58'46	17,268	4'70	
1881	368,611	75,998	20'62	47,570	12'92	227,232	61'65	15,411	4'18	
1882	365,760	73,027	19'94	47,542	13'00	229,487	62'74	13,619	3'72	
1883	382,097	55,699	14'58	68,225	17'86	232,134	60'75	25,618	6'71	
1884	377,049	55,857	14'81	52,693	13'98	242,098	64'19	26,002	6'90	
1885	403,092	59,201	14'69	49,910	12'38	267,686	66'41	25,175	6'25	
átlag 1881—85	379,322	63,956	16'86	53,188	14'02	239,727	63'20	21,165	5'58	
1886	429,952	52,893	12'30	65,755	15'28	280,341	65'20	23,269	5'41	
1887	413,616	41,859	10'12	58,194	14'07	299,250	72'35	9,777	2'36	

¹⁾ A kórházakba gyógyulás vagy megfigyelés végett küldött és a hadkiegészítési hatóságokhoz hivatalos eljárás végett áttett egyéneket csekély számuknál fogva nem mutatjuk ki s így a sorozáson meg nem jelentek, a

É v	Ausztriában a három, illetőleg négy első korosztályban							
	a felhivottak összes száma	a sorozáson meg nem jelent		besoroztatott		mint alkalmatlan		
		összesen	‰	összesen	‰	vissza- helyeztetett	törültetett	
							összesen	‰
1867	^{a)} 344,653	95,481	27'70	66,173	19'20	139,011	40'33	34,301 9'95
1868	^{a)} 278,581	65,393	23'47	43,698	15'69	81,132	29'26	10,037 3'60
1869	456,189	110,421	24'12	99,472	21'80	199,610	43'76	45,455 9'96
1870	406,996	97,060	23'85	83,397	20'49	191,453	47'04	33,528 8'24
átlag 1867—70	371,605	92,091	24'78	73,185	19'65	152,801	41'12	30,830 8'29
1871	408,721	94,802	23'19	79,745	19'51	202,523	49'55	30,324 7'42
1872	400,594	88,932	22'20	77,485	19'34	202,330	50'51	30,650 7'64
1873	406,103	84,013	20'69	65,295	16'08	228,980	56'34	26,420 6'51
1874	405,468	77,429	19'10	58,834	14'51	239,605	59'09	27,840 6'87
1875	398,363	64,728	16'25	61,184	15'36	245,455	61'62	25,322 6'36
átlag 1871—75	403,850	81,981	20'30	68,509	16'96	223,778	55'41	28,111 6'96
1876	408,781	61,619	15'07	61,010	14'92	259,169	63'40	24,568 6'01
1877	440,013	62,214	14'14	62,422	14'19	288,334	65'53	24,938 5'67
1878	468,251	61,572	13'15	65,715	14'03	317,091	67'72	21,978 4'69
1879	490,451	61,610	12'56	64,845	13'22	337,062	68'72	24,994 5'10
1880	481,599	58,525	12'15	59,530	12'36	333,525	69'25	28,024 5'82
átlag 1876—80	457,819	61,108	13'35	62,704	13'69	307,036	67'06	24,900 5'44
1881	473,631	58,036	12'25	61,664	13'02	335,924	70'93	26,356 5'56
1882	465,143	55,053	11'84	60,186	12'94	325,286	69'80	23,214 4'99
1883	518,058	33,728	6'51	78,240	15'10	357,173	68'94	43,691 8'43
1884	514,572	34,107	6'63	70,321	13'67	365,509	71'03	39,233 7'22
1885	515,167	34,721	6'74	65,075	12'63	378,108	73'40	36,723 7'13
átlag 1881—85	497,314	43,129	8'67	67,097	13'49	352,400	70'86	33,843 6'81
1886	538,403	29,801	5'54	101,790	18'91	368,859	66'65	34,540 6'42
1887	516,801	21,582	4'18	102,739	19'88	372,194	72'06	15,417 2'98

A felhivottak száma úgy Magyarországon, mint Ausztriában az utóbbi évtized alatt nagy mértékben szaporodott. Ez a népesség természetes szaporodásával függ össze, de csak részben, mert Ausztriában 1883, hazánkban pedig 1885 óta számos hadkiegészítő kerületben a kivetett hadjutalék nem telvén ki a három első korosztályból, a negyedik korosztály is felhivatott. A negyedik korosztályból felhivatott Magyarországon 1885-ben 17,027, 1886-ban 42,064,

besorozottak és alkalmatlanok összege nem adja ki a felhivottak összes számát. — ^{a)} Ezek közül 1,931 a katonai váltságdíjat lefizette, 30,242 pedig mint fölösleges elbocsáttatott. — ^{b)} Ezek közül 73 a katonai váltságdíjat lefizette, 37,064 pedig mint fölösleges elbocsáttatott.

^{a)} Ezek közül 6,675 mint fölösleges elbocsáttatott.

^{b)} Ezek közül 5,461 a katonai váltságdíjat lefizette, 70,505 pedig mint fölösleges elbocsáttatott.

1887-ben pedig 36,536 egyén; Ausztriában ellenben 1883-ban 38,246, 1884-ben 33,580, 1885-ben 34,536, 1886-ban 55,646, 1887-ben pedig 36,248. Hazánkban tehát két évvel későbbben állt be a negyedik korosztály felhívásának szüksége s az első évben csak kis mértékben, de már 1887-ben Ausztriát elértük, sőt némileg el is hagytuk a fiatal nemzedéknek e sajnos degenerációjában. 1887-ben a birodalmi tanácsban képviselt országok közül csak Krajnában, Sziléziában és Galicziában kellett felhívni a negyedik korosztályt, a magyar korona országainak ellenben csaknem minden hadkiegészítő kerületében. Megjegyzendő azonban, hogy még azon kiegészítő kerületekben is, hol a negyedik korosztály felhívásának szüksége beállott, ez többnyire csak egyes sorozójárásokra terjedt ki s ezekben is gyakran a negyedik korosztályból alkalmasnak talált egyéneknek már egy része elég volt a hadsereg és póttartalék jutalékának, valamint a honvédség minimális szükségének kielégítésére.

A sorozáson meg nem jelentek száma a monarchia mindkét államában örvendetesen fogy. Különösen hazánkban voltak a viszonyok korábban nagyon abnormisak. Egész 1871-ig bezárólag a felhivottaknak több mint harmincz százaléka maradt távol, részint engedélylyel, részint engedély nélkül a sorozástól, 1887-ben azonban a felhivottaknak csak 10¹² 0/0-a nem jelent meg, de még úgy is jóval kedvezőtlenebb nálunk az arány, mint Lajthántúl, ott az utóbbi évben a felhivottaknak már csak 4¹⁸ 0/0-a nem jelent meg a sorozáson.

A besorozottak aránya nálunk, daczára, hogy újabban sokkal kevesebben maradtak távol, a hetvenes évekhez képest nagyon alacsonyult, voltak ugyan egyes kedvezőbb évek, mint az 1883-ki és némileg az 1886-ki, de általában a hadképeseknek szomorú csökkenését látjuk. Ausztriában is nagy volt a hanyatlás egész 1885-ig, de az utóbbi pár év alatt nagy fokú javulás mutatkozik.

Kimutatásunk az alkalmatlanokat külön részletezi, a mint gyöngé testalkat, vagy csak múló baj miatt visszahelyeztetnek s a szerint a mint állandó testi fogyatkozás miatt mindenkorra alkalmatlannak találtattak s a sorozó lajstromokból töröltettek. Az előbbieket természetesen sokkal nagyobb számmal fordulnak elő. A törölt egyének aránya az összes felhivottakhoz hazánkban valamivel kedvezőbb, mint Ausztriában.

A sorozás eredményének egyik fő jellemvonása újabban, hogy a fiatalság későbbben fejlődik ki s a 20-dik évben csak kevés éri el a testi fejlettségnek a katonai szolgálathoz megkívántató fokát. Kitü-

nik ez abból, hogy az első korosztályból mindig kevesebb válik be. Ezer alkalmasnak talált egyén közül még 1882-ben 468 az első korosztályból került ki, 1887-ben már csak 324.

Hadtest-parancsnokságok szerint az arány következőleg alakult:

Sorszám	Hadtest-parancsnok-sági kerület	1000 alkalmasnak talált egyén közül az első korosztályból került ki					
		1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban	1887-ben
	Magyarországban:						
1	Budapest	528	506	553	548	434	453
2	Kassa	445	449	493	494	386	411
3	Zágráb	473	462	538	430	315	406
4	Nagy-Szeben	427	415	456	415	338	366
5	Pozsony	485	432	446	430	328	339
6	Temesvár	477	463	494	484	340	295
	Ausztriában:						
1	Bécs	543	506	527	507	357	397
2	Prága	479	524	520	495	388	375
3	Grác	482	472	505	486	415	350
4	Brünn	453	454	478	471	322	339
5	Josephstadt	518	479	486	446	323	314
6	Zára	433	428	392	404	333	295
7	Lemberg	397	376	382	306	187	226
8	Insbruck	424	380	399	372	220	201
9	Krakkó	367	320	279	221	125	136

A magyar korona országaiban kedvezőbb az arány, bár itt is nagy mérvű hanyatlás mutatkozik, különösen a temesvári hadtestparancsnokság területén. Állandóan legkedvezőtlenebb az arány a krakkói territorrális kerületben. Az általános eredményt tekintve, bármily sajnós, de egészen indokolt az új véderő törvényjavaslatnak az az intézkedése, hogy a védkötelezettség a jövőre 20 év helyett 21 évvel kezdődjék.

Az egyes hadkiegészítőkerületeket tekintve, nálunka következő végleteket találjuk, a zombori (23. számú) hadkiegészítő kerületben 1000 alkalmas egyén közül 631-et az első korosztály szolgáltatott, ellenben az aradi (33. számú) hadkiegészítő kerületben csak 193-at. Ausztriában a maximumot a pilseni (35. sz.) hadkiegészítő kerületnél látjuk, hol 1000 közül 519 az első korosztályból vált be; a minimumot ellenben a przemysli (10. sz.) hadkiegészítő kerületnél, hol ezer alkalmas közül csakis 100, vagyis egy tized rész került ki az első korosztályból.

A védkötelesek orvosi megvizsgáltatásának eredményét a következő számok tüntetik föl:

É v	Magyarországban				Ausztriában			
	a három első korosztályból 1000 orvosilag megvizsgált közül							
	alkal- masnak	mérték hiány	gyöngye testalkat	testi fogyat- kozás	alkal- masnak	mérték hiány	gyöngye testalkat	testi fogyat- kozás
mint alkalmatlannak				miatt alkalmatlannak				
t a l á l t a t o t t								
1870.....	341	144	515		263	140	597	
1871.....	391	142	467		254	143	603	
1872.....	353	139	508		248	134	618	
1873.....	283	139	565		203	129	664	
1874.....	221	141	627		179	121	695	
1875.....	213	137	636		183	114	698	
átlag 1870--75	300	141	553		222	130	646	
1876.....	195	137	656		176	114	703	
1877.....	185	140	666		165	113	716	
1878.....	190	133	387	280	161	115	406	313
1879.....	184	144	368	296	151	115	405	325
1880.....	175	141	375	299	141	117	425	312
átlag 1876--80	186	140	666		159	115	721	
1881.....	163	135	387	307	148	117	412	319
1882.....	163	132	395	303	147	116	432	302
1883.....	217	152	406	225	178	144	461	217
1884.....	185	149	433	233	160	147	463	230
1885.....	149	120	498	233	137	109	507	247
átlag 1881--85	175	138	424	260	154	127	455	263
1886.....	184	106	493	217	202	104	464	230
1887.....	166	102	529	203	211	100	478	211

Nagyon feltűnő az alkalmasok arányszámának csökkenése a hetvenes évekhez képest. Ez sajnos, az újabb nemzedék satnyulásáról tanuskodik, de nem oly mértékben, mint első tekintetre látszik. Az alkalmasok száma ugyanis nagy mértékben függ attól, hogy a sorozó bizottságok milyen szigorral járnak el az ujonczok megválasztásában. A hetvenes években nagyon sok oly egyént soroztak be, kik nem bírták ki a katonai szolgálatot s a kiket felülvizsgálat útján később el kellett bocsátani, de meg az ujonczok fölös számu besorozásával számos honvéd zászlóaljhoz oly sok ujoncz került, hogy a fennálló keretekben el sem lehetett helyezni. Mindez természetesen a követett eljárás szigorítását vonta maga után s a besorozottak számát erősen megcsökkentette. De ép így az 1886. és 1887-ben tapasztalható javulás okát sem kereshetjük a sorozás alá került korosz-

¹⁾ Ezenkívül 1873—1881. években későbbi eldöntésre hagyattak és mutattattak ki, ezeket azonban csekély számuknál fogva itt figyelmen kívül hagytuk.

tályok erőteljesebb voltában, hanem jórészt abban, hogy a föltételesen alkalmasnak talált egyének korábban többnyire visszahelyeztettek, míg az utóbbi két évben besoroztattak.

Az alkalmasnak talált ujonczok következő számmal soroztattak be a hadsereghez, a póttartalékhoz és honvédséghez :

É v	B e s o r o z t a t o t t á l t a l á b a n							
	Magyarországban				Ausztriában			
	a hadsereg és haditengerészetbe	a póttartalékba	a honvédséghez	összesen	a hadsereg és haditengerészetbe	a póttartalékba	a honvédséghez	összesen
1870.	37,733	5,214	21,768	64,715	52,588	9,420	21,956	83,964
1871.	38,415	8,751	30,009	77,175	53,107	9,706	17,595	80,408
1872.	38,461	11,108	26,102	75,671	53,710	9,296	14,999	78,005
1873.	36,671	10,573	16,228	63,472	51,886	6,459	7,393	65,738
1874.	36,364	8,680	7,840	52,884	50,205	4,431	4,687	59,323
1875.	38,586	8,855	5,860	53,301	51,373	3,746	6,425	61,544
átlag 1870—75	37,705	8,864	17,968	64,537	52,145	7,176	12,176	71,497
1876.	37,107	7,121	6,907	51,135	51,784	2,906	6,719	61,409
1877.	38,468	6,581	7,978	53,027	51,630	3,693	7,494	62,817
1878.	37,983	6,203	12,218	56,404	51,980	4,740	9,194	65,914
1879.	38,531	6,375	11,364	56,270	52,555	5,202	7,278	65,035
1880.	38,539	4,423	9,664	52,626	50,416	3,970	5,327	59,713
átlag 1876—80	38,125	6,141	9,626	53,892	51,673	4,102	7,202	62,977
1881.	37,463	4,342	6,109	47,914	51,910	3,720	6,252	61,882
1882.	36,454	4,031	7,390	47,875	51,904	3,215	5,251	60,370
1883.	41,173	7,619	21,218	70,010	59,468	7,237	12,791	79,496
1884.	39,858	3,534	10,529	53,921	55,964	4,287	10,645	70,896
1885.	40,830	2,525	7,504	50,859	54,594	3,331	7,721	65,646
átlag 1881—85	39,155	4,411	10,550	54,116	54,768	4,358	8,532	67,658
1886.	45,243	3,501	19,158	67,902	66,261	5,899	34,266	106,426
1887.	44,448	2,925	17,700	65,073	62,922	8,801	37,866	109,589

Egész az 1884. évig csaknem évről-évre több ujoncz soroztatott be nálunk a honvédséghez, mint Ausztriában. Az utóbbi két év alatt azonban nagyon megváltozott az arány, 1887-ben több mint kétszer annyi ujoncz soroztatott be az osztrák, mint a magyar honvédséghez. Az 1886. és 1887. évben a monarchia mindkét állama honvédségének bő aratása volt, csak hogy míg 1887-ben Ausztriában a honvédséghez besorozottak száma még emelkedett, nálunk már ismét hanyatlott.

Hogy a besorozottakon mily arányban osztozott a közös hadsereg és tengerészet, a póttartalék és honvédség, a következő számok mutatják :

Év	Magyarországban			Ausztriában		
	1000 alkalmas közül besoroztatott					
	a hadsereg és hadi tengerészethez	a póttartalékba	a honvédséghez	a hadsereg és haditengerészethez	a póttartalékba	a honvédséghez
1870	583	81	336	626	112	262
1871	498	113	389	660	121	219
1872	508	147	345	689	119	192
1873	578	167	255	789	98	113
1874	688	164	148	846	75	79
1875	724	166	110	835	61	104
átlag 1870—75	596	140	264	741	98	161
1876	726	139	135	843	47	110
1877	725	124	151	822	59	119
1878	673	110	217	788	72	140
1879	685	113	202	808	80	112
1880	732	84	184	844	67	89
átlag 1876—80	708	114	178	821	65	114
1881	782	91	127	839	60	101
1882	762	84	154	860	53	87
1883	588	109	303	748	91	161
1884	739	66	195	789	61	150
1885	803	50	147	832	51	117
átlag 1881—85	735	80	185	814	63	123
1886	666	52	282	623	55	322
1887	683	45	272	574	80	346

A közös hadsereghez besorozott összes ujonczok (tehát a monarchia mindkét államából besorozottak) az egyes csapatnevek között következőleg oszlottak meg:

Sorszám	Csapatnem	Besoroztatott					
		1885-ben		1886-ban		1887-ben	
		össze- sen	%	össze- sen	%	össze- sen	%
1	Gyalogság	57,656	60·4	72,598	65·1	68,368	63·7
2	Tiroli vadász ezred	1,571	1·6	1,718	1·5	1,645	1·5
3	Tábori vadász zászlóaljok	4,101	4·3	4,164	3·8	4,153	3·9
	Gyalogság együtt	63,328	66·3	78,480	70·4	74,166	69·1
4	Lovasság	13,749	14·4	14,277	12·8	12,282	11·4
5	Tábori tüzérség	7,174	7·5	7,141	6·4	8,901	8·3
6	Vártüzérség	2,293	2·4	2,408	2·2	2,782	2·6
7	Hadmérnöki csapatok	1,683	1·8	1,718	1·5	1,731	1·6
8	Utász ezred	908	1·0	903	0·8	903	0·8
9	Vasuti és táviró ezred	273	0·3	282	0·2	295	0·3

Sorszám	Csapatnem	Besoroztatott					
		1885-ben		1886-ban		1887-ben	
		össze- sen	%	össze- sen	%	össze- sen	%
10	Egészségügyi csapatok	1,117	1'2	1,167	1'0	1,283	1'2
11	Vonat csapatok	853	0'9	973	0'9	1,004	0'9
12	A cs. kir. lótenyésztési intéze- tek kat. osztálya	479	0'5	471	0'4	491	0'4
13	A m. kir. lótenyésztési intéze- zetek kat. osztálya	1,161	1'2	1,159	1'1	1,099	1'1
14	Egyenruha kezelő intézetek	124	0'1	234	0'2	96	0'1
15	Katonai élelmezési intézetek	780	0'8	751	0'7	809	0'8
16	Hadi tengerészet	1,502	1'6	1,540	1'4	1,528	1'4

Közös hadsereg. — Hadseregünk szervezetét röviden összefoglalva a következőkben ismertetjük. A gyalogság áll 102 ezredből, békében mindenik 4 tábori zászlóaljjal és 1 pótzászlóaljkerettel; háborúban 4 tábori zászlóaljjal, 1 pótzászlóaljjal és 1 törzsszakasszal. A vadászcsapatokat alkotja a tiroli vadászezred, békében 10 tábori zászlóaljjal és 1 pótzászlóaljkerettel, háborúban 10 tábori zászlóaljjal, 2 pótzászlóaljjal és 2 törzsszakasszal. Továbbá 32 tábori vadászzászlóalj, békében mindenik 4 tábori századdal és 1 pótszázadkerettel. Háborúban 4 tábori századdal és 1 pótszázaddal.

A lovasság áll békében 14 dragonyos-, 16 huszár- és 11 dzsidás ezredből, mindenik ezrednek van 2 osztályba osztott 6 százada, 1 pótkerete és egy utász szakasza. Háborúban minden ezrednél 1 pótkeret, 1 pótszázad, 1 tartalékszázad és 2 szakasz törzslóvasság alakíttatik.

A tábori tüzérséget alkotja békében 153 nehéz, 28 könnyű és 16 lovas üteg, továbbá 65 lőszeroszlop és ugyanannyi pótszertárkeret, ezek 14 (45 ütegosztályból álló) hadtest-tüzérezredre és 28 önálló nehéz üteg osztályra vannak tagolva. Háborúban a lőszeroszlop és pótszertár keretekből 79 lőszeroszlop és 42 pótszertár, esetleg hegyi ütegek is alakíttatnak.

A vártüzérséget képezi 12 vártüzér-zászlóalj. Békében mindenik zászlóalj 6 századdal, melyek közül egy, keretre van leszállítva, a 9. zászlóalj pedig ezen kívül 3 hegyi üteggel bír. Háborúban pedig minden zászlóalj 6 századdal, a 9-ik zászlóalj pedig 6 hegyi üteggel bír.

A hadmérnöki csapatokat 2 ezred alkotja. Békében

mindenik ezred áll 5 zászlóaljba osztott 20 századból, 2 tartalék századból, 1 pótzászlóalj-keretből és 3 pótszázad-keretből. Háborúban mind a két pótzászlóalj-keretből (és az illető századkeretéből) egy 5 századból álló zászlóalj, továbbá az első ezrednél 5, a második ezrednél 10 sánccszerszám-oszlop alakíttatik.

Az utász csapatokat 1 ezred képezi 5 zászlóaljjal, mindenik zászlóalj áll 4 tábori és 1 tartalék századból, 1 pótszázad kerettel és 1 szertartalékkal, ezenkívül minden ezred-osztag részére esik 1 utász szertár. Háborúban minden pótszázad-keretből 1 pótszázad és ezen kívül 2 mozgó-utász szertár alakíttatik.

A vasuti és táviráda ezred áll 2 zászlóaljból, békében mindenik 4 századdal és 1 pótkerettel. Háborúban 8 vasuti század, 46 távirázosztag és 1 két századból álló pótzászlóalj állíttatik föl.

Az egészségügyi csapatokat képezi békében az egészségügyi csapatparancsnokság és 26 egészségügyi osztag. Háborúban az egészségügyi csapatparancsnokság, 26 egészségügyi törzsoztag, 116 tábori egészségügyi osztag és 10 tartalék egészségügyi osztag.

A vonatesapatok állanak 77 századból, 4 keretből hegyi vonat számára, 15 ágyútelep-keretből és 3 pót-anyagszertár-keretből 3 ezredbe illetőleg 15 osztályba osztva. Háborúban 77 vonat- és 20 hegyi vonat-század. 13 vonat kísérő század a tábori élelmezési raktár számára, 98 vonatkísérő parancsnokság élelmezési vonatok számára, 13 vonat-seregosztály tábori sütők számára, 15 hadtest-vonatágyútelep, 15 pótcsapat beteg lovak számára, 3 tábori vonatágyútelep és 3 pótszertár, ép úgy mint békében 3 ezredbe illetőleg 15 osztályba osztva.

A felsorolt egyes csapatokon kívül a közös hadsereg kiegészítő részét képezik még a tábori hatóságok és felsőbb parancsnokságok, valamint a katona-képző intézetek.

A tisztikar állományát az alábbi számok mutatják, nem számítva a nyugdíjazottak állományát, mely a hadsereg szempontjából fontossággal egyáltalán nem bír :

	Átlag 1871— 1875	Átlag 1876— 1880	Átlag 1881— 1885	1886	1887
1. Alkalmazásban levő tábornokok:					
tábornagy	1	1	1	1	1
táborszernagy és lovass. tábornok	22	23	28	29	28
altábornagy	62	74	82	92	96
vezérőrnagy	115	123	141	152	143
együtt	200	221	252	274	268

	Átlag 1871— 1875	Átlag 1876— 1880	Átlag 1881— 1885	1886	1887
2. Tettleges állományu törzs és fő- tisztiek :					
ezredes	274	294	286	294	306
alezredes	294	318	318	321	359
őrnagy	594	595	645	659	613
százados	3,329	3,481	3,625	3,620	3,650
főhadnagy	4,008	3,873	3,761	3,922	3,854
hadnagy	3,786	3,496	3,704	3,637	3,679
együtt	12,285	12,057	12,339	12,453	12,461
3. Tartalékos törzs- és főtisztiek :					
törzstisztiek	7	5	2	2	2
százados	47	36	32	37	35
főhadnagy	209	266	271	209	210
hadnagy	2,415	4,757	5,908	6,597	6,775
együtt	2,678	5,064	6,213	6,845	7,022
4. Várakozásiilletménynyelszabad- ságolt törzs- és főtisztiek	307	247	211	170	179
5. Illetmény nélkül szabadságolt törzs- és főtisztiek	54	49	66	62	71
6. A tettleges állományu törzs- és főtisztiek megoszlása az egyes csapatnemek szerint :					
vezérkar	240	262	278	282	282
gyalogság és vadászcsapatok	7,655	7,404	7,478	7,506	7,492
lovasság	1,610	1,594	1,615	1,618	1,628
tüzérség	1,591	1,642	1,667	1,697	1,703
hadmérnöki csapatok	390	425	494	505	509
vasuti és táviró ezred	—	—	28	56	61
egészségügyi csapatok	68	71	73	69	75
utászvezred	145	150	141	135	136
vonatcsapatok	146	145	247	260	261
a kat. építési kezelőség tiszti kara	83	38	22	15	14
ruhakezelési intézetek » »	58	49	54	62	58
egyéb alkalmazásban	299	277	242	248	242
együtt	12,285	12,057	12,339	12,453	12,461
Összesen	15,524	17,638	19,081	19,804	20,001

Ha a régibb (1871—75. évi) létszámot összehasonlítjuk az utóbbi évek létszámával, lényeges különbség csakis a tartalékos tiszteknél mutatkozik, ezeknek száma rendkívül nagy arányokban emelkedett, különösen a tartalékos hadnagyoké s míg az 1871—75 évek átlagában 3,786 tettleges állományu és csak 2,415 tartalékos hadnagy volt a közös hadseregnek, 1887-ben már 3,679 tettleges állományu hadnagy mellett 6,775 tartalékos hadnagy tartozott a közös

hadsereg tiszti karához. Ez az egy évi önkénytesek intézményének köszönhető, melyre alább még ki fogunk térni.

A tisztikar előléptetési arányát az alábbi számok mutatják:

Sorszám	Tiszti fokozat	Ezer tetteges állományu tiszt közül előléptetett						
		1881-ben	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban	1887-ben
1	Ezredes	71	103	123	111	107	71	105
2	Alezredes	139	217	208	187	213	194	295
3	Őrnagy	110	146	155	134	143	127	239
4	Százados	36	41	46	30	39	29	43
5	Főhadnagy	109	111	130	90	103	74	117
6	Hadnagy	148	137	224	135	152	139	150
7	Hadapród hadnaggyá .	344	260	250	193	212	178	239

Legkedvezőtlenebb az előléptetési arány a századosoknál, hol az előléptetésre külön törzstiszti vizsga letétele szükséges; másod sorban pedig az ezredeseknél, általában tehát a tisztikar egyik osztályából a másikba, a főtisztek osztályából a törzstisztekébe, a törzstisztekéből a tábornoki karba való átmeneteknél.

A legénység anyakönyvi állományát csapatnemek szerint a következő táblázat mutatja:

Sorszám	Csapatnem	Átlag 1881—85-ben		1885-ben		1886-ban		1887-ben	
		össze- sen	%	össze- sen	%	össze- sen	%	össze- sen	%
1	Gyalogság	532,104	61'70	541,406	62'04	546,397	61'97	545,095	61'55
2	Vadászcsapatok .	55,194	6'51	55,380	6'35	56,138	6'37	56,541	6'38
3	Lovasság	90,454	10'39	86,695	9'93	85,323	9'68	86,264	9'74
4	Tábori tüzérség .	63,818	7'40	63,944	7'33	64,282	7'29	65,150	7'36
5	Vártüzérség . . .	25,010	2'90	23,230	2'66	23,271	2'64	23,264	2'63
6	Hadmérnöki csap- atok	15,523	1'80	14,459	1'66	14,448	1'64	14,475	1'63
7	Utászezred	8,624	0'99	7,546	0'87	7,546	0'85	7,513	0'85
8	Vasuti és táviró ezred	2,587	0'30	4,616	0'53	4,886	0'55	5,095	0'58
9	Egészségügyi csap- atok	18,110	2'10	19,268	2'21	20,946	2'38	21,525	2'43
10	Vonatsapatok . .	41,495	4'81	45,324	5'19	47,199	5'35	48,932	5'52
11	Katonai képzőinté- zetek	862	0'10	863	0'10	866	0'10	884	0'10
12	Ruházat kezelő- intézetek	862	0'10	1,282	0'15	1,337	0'15	1,357	0'15
13	Katonai ételme- zési intézetek . .	7,762	0'90	8,566	0'98	9,107	1'03	9,522	1'08
	Összesen	862,405	100'00	872,579	100'00	881,746	100'00	885,617	100'00

Az anyakönyvi állomány erősen meghaladja a 800 ezret, 1887-ben már a 900 ezer felé közeledik, sőt a tisztek állományával együtt azt erősen meg is üti. Legnagyobb rész esik a gyalogságra, melynek létszáma, a vadászcsapatokat is ide számítva, az utóbbi két év alatt már a 600 ezeren is felül volt. A lovasság létszáma ellenben az utóbbi években megcsökkent.

A legénység anyakönyvi állománya nemzetiség szerint következőleg oszlott meg:

Sorszám	Nemzetiség	Átlag 1881—85-ben		1885-ben		1886-ban		1887-ben		A nemzetiségek arányzáma az 1880. népességben
		össze- sen	%	össze- sen	%	össze- sen	%	össze- sen	%	
1	Németek . . .	253,547	29'40	258,909	29'67	264,935	30'05	265,989	30'03	26'61
2	Magyarok . .	165,582	19'20	163,569	18'75	166,117	18'84	164,882	18'62	17'24
3	Csehek, mor- vák	160,407	18'60	121,806	13'96	124,378	14'11	126,404	14'27	13'84
4	Ruthének . .	69,855	8'10	70,933	8'12	72,142	8'18	72,418	8'18	8'41
5	Lengyelek . .	67,268	7'80	68,638	7'87	70,371	7'98	73,208	8'26	8'62
6	Horvátok és szerbek . . .	62,093	7'20	62,338	7'15	62,202	7'05	61,070	6'90	7'79
7	Oláhok	48,295	5'60	47,471	5'44	46,313	5'25	46,105	5'21	6'83
8	Tótok	— ¹⁾	—	41,759	4'79	41,256	4'68	41,541	4'69	4'98
9	Szlovének . .	28,459	3'30	30,066	3'45	26,538	3'01	26,141	2'95	3'27
10	Olaszok . . .	6,649	0'77	6,882	0'78	7,338	0'83	7,683	0'87	1'81
11	Bolgárok . . .	250	0'03	208	0'02	156	0'02	176	0'02	0'04
12	Egyéb nemze- tiségűek . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	0'56
	Összesen . .	862,405	100'00	872,579	100'00	881,746	100'00	885,617	100'00	100'00

Könnyebb összehasonlítás kedvéért közöltük az arányszámot, melyet az egyes nemzetiségek az összes népességben elfoglalnak. Ebből az tűnik ki, hogy a németek a hadseregben sokkal nagyobb arányban szerepelnek, mint az összes népességben, ez kétségtelenül áll is, de bizonyára nem oly arányban, mert a német hivatalos nyelv és szellem mellett, alig szenved kétséget, hogy sok németül tökéletesen tudó, de más nemzetiséghez tartozó egyén vétetett német nemzetiségűnek. Ily módon a magyarok száma is némileg kisebbnek van feltüntetve a valóságnál, de arányuk még így is nagyobb mint az összes népességben. Kissé nagyobb a csehek és morvák aránya is, ellenben a többi nemzetiségeké csaknem minden évben kisebb, különösen kedvezőtlen évről-évre az olaszok és oláhok aránya.

A különböző csapatnemeknél az egyes nemzetiségek 1887-ben következőleg voltak képviselve:

¹⁾ A tótok a csehek és morvák közé foglaltattak.

Sorszám	Csapatnem	A legénység anyakönyvi állományában volt 1000 közül										
		német	magyar	cseh-morva	tót	lengyel	ruthén	szlovén	horvát-szerb	bolgár	oláh	olasz
1	Gyalogság	261	187	132	49	91	89	28	84	—	75	4
2	Vadászcsapatok	505	42	156	42	29	17	65	36	—	21	87
3	Lovasság	183	339	131	10	109	150	16	48	—	13	1
4	Tábori tüzérség	436	104	177	84	63	28	33	44	—	30	1
5	Vártüzérség	576	60	188	44	51	—	42	31	—	3	5
6	Műszaki tüzérség	594	49	246	23	34	1	31	14	—	3	5
7	Hadmérnöki csapatok . .	528	88	292	32	16	12	27	2	—	1	2
8	Utászezred	520	142	200	44	5	4	31	50	—	1	3
9	Vasuti és táviró ezred . .	450	154	305	—	22	21	23	18	—	3	4
10	Egészségügyi csapatok . .	117	151	112	68	63	50	33	69	—	28	9
11	Vonat csapatok	181	311	126	45	105	137	19	66	—	9	1
12	Katonai képző intézetek . .	456	149	174	24	84	39	19	24	—	26	5
13	Ruhakezelési intézetek . .	484	142	182	38	53	5	52	21	—	13	10
14	Katonai élelmezési intéz. .	512	118	191	35	57	14	42	20	—	5	6
	Átlag	300	186	143	47	83	82	29	69	—	52	9

A magyarság legerősebben a lovasságnál és vonat csapatoknál van képviselve, itt az illető fegyvernem állományának egy harmada a magyarokra esik, nagyon gyengén szerepel ellenben a hadmérnöki csapatoknál, a vár- és műszaki tüzérségnél és a vadász csapatoknál. A németiség aránya mindenütt nagyon erős, kivéve a lovasságot és vonatcsapatokat s némileg a gyalogságot; a csehek és morvák a műszaki csapatoknál fordulnak elő igen nagy számmal, a lengyelek és ruthének pedig épúgy mint a magyarok a lovasságnál és a vonatcsapatoknál; a horvát-szerbek és oláhok legerősebben a gyalogságnál vannak képviselve, a tótok a tábori tüzérségnél, az olaszok pedig a vadász csapatoknál.

A hadsereg állományának megoszlását hitfelekezetek szerint az alábbi táblázat mutatja:

Sorszám	Hitfelekezet	Átlag 1881—85-ben		1885-ben		1886-ban		1887-ben		Az egyes hitfelekezetek arányszáma az 1880-ki népességben
		össze- sen	%	össze- sen	%	össze- sen	%	össze- sen	%	
1	R. kath.	599,371	69'50	608,240	69'71	615,613	69'82	616,967	69'67	67'60
2	Gör. kath.	93,140	10'80	94,105	10'78	94,337	10'70	95,507	10'78	10'67
3	Örmény kath.	100	0'01	72	0'01	50	0'01	179	0'02	0'02
4	Gör. keleti	59,322	6'88	57,940	6'64	57,420	6'50	56,679	6'40	7'74
5	Örmény kel.	70	0'01	67	0'01	88	0'01	127	0'02	—

Sorszám	Hitfelekezet	Átlag 1881—85-ben		1885-ben		1886-ban		1887-ben		Az egyes hitfelekezetek arányszáma az 1880-ki népességben
		össze- sen	‰	össze- sen	‰	össze- sen	‰	össze- sen	‰	
6	Ágostai evan.	32,771	3'80	34,471	3'95	34,134	3'87	33,377	3'77	3'74
7	Református .	49,856	5'78	47,567	5'45	47,691	5'41	48,390	5'47	5'67
8	Unitárius .	1,725	0'20	1,625	0'19	1,646	0'19	1,603	0'18	0'15
9	Egyéb keresz- tény	170	0'02	229	0'02	311	0'04	303	0'03	0'05
10	Zsidó	25,820	2'99	28,194	3'28	30,373	3'44	32,382	3'65	4'35
11	Egyéb és fe- lekezetnél- küli	60	0'01	69	0'01	83	0'01	103	0'01	0'01
	Összesen .	862,405	100'00	872,579	100'00	881,746	100'00	885,617	100'00	100'00

A római katolikusok jóval erősebben vannak képviselve a hadseregben mint az összes népességben, némileg még a görög katolikusok és ágostaiak, a többi hitfelekezetek ellenben többnyire gyengébb arányszámot mutatnak.

A mesteremberek számát és arányát a hadseregben a következő kimutatásból látjuk; megjegyzendő azonban, hogy itt csak azon mesterségek vannak kimutatva, melyek katonai szolgálatban felhasználhatók, vagy a katonai kiképzést előmozdítják.

Sorsz.	Mesterségek	Átlag 1881—85- ben		1885-ben		1886-ban		1887-ben	
		összesen	‰	összesen	‰	összesen	‰	összesen	‰
1	Czipész	38,020	44	39,060	45	39,561	45	39,638	45
2	Fémműves . . .	34,827	40	35,629	41	36,056	41	35,829	41
3	Faműves	33,760	39	34,123	39	35,165	40	34,635	39
4	Kőműves	17,636	20	16,348	19	16,357	19	15,752	18
5	Szabó	16,061	20	16,083	18	16,023	18	16,740	19
6	Mészáros	14,084	16	14,948	17	15,430	18	16,156	18
7	Pék	9,074	10	9,665	11	9,958	11	10,388	12
8	Molnár	9,533	11	9,797	11	10,056	11	9,900	11
9	Bányász	6,596	8	6,695	8	6,745	7	6,416	7
10	Nyerges	3,933	5	3,891	5	3,964	4	3,888	4
11	Hajós és halász .	1,734	2	1,844	2	1,810	2	1,966	2
	Összesen . . .	185,258	215	188,083	216	191,125	216	191,308	216

A mesteremberek tehát a legénységnek tekintélyes részét képezik a mennyiben a legénységi állományban minden 1000 főre 215—216 mesterember esik. Legtöbb a czipész s közel annyi a fémműves és a faműves is.

Az önkénytesek intézményét, mely jelenlegi vérendszerünkben a háború esetén szükséges tiszti állomány kiegészítése szempontjából nagyon fontos szerepet játszik, az alábbi adatok ismertetik. Besoroztatott 1869-től 1885 végéig:

Besoroztatott	A magyar kor. országaiban			A birodalm. tanácsban képv. országokban			Az Osztr. Magyar monarchiában		
	Össze- sen	éven- kint át- lago- san	o/o	Össze- sen	éven- kint át- lago- san	o/o	Össze- sen	éven- kint át- lago- san	o/o
A fegyveres állományba	18,810	1,107	87'93	28,650	1,685	92'23	47,460	2,792	90'67
Mint orvos	1,854	109	8'66	1,614	95	5'22	3,468	204	6'63
Mint állatorvos	161	9	0'71	238	14	0'77	399	23	0'75
Mint gyógyszerész	575	34	2'70	432	25	1'38	1,007	59	1'95
Összesen	21,400	1,259	100'00	30,934	1,819	100'00	52,334	3,078	100'00

A tényleges szolgálatba lépést ugyancsak 1869-től 1885 végéig, a következő táblázat tünteti fel:

	Tényleges szolgálatba lépett az egy évi önkénytesek közül					
	a magyar korona országaiban		a birodalmi tanácsban képviselt országokban		az Osztrák-Magyar monarchiában	
	saját költségen	állam költségen	saját költségen	állam költségen	saját költségen	állam költségen
1. A fegyveres állományban	8,672	6,016	13,791	9,136	22,463	15,152
2. Mint orvos :						
segédorvos	9	36	20	45	29	81
orvosnövendék	959	1,203	1,119	945	2,078	2,148
3. Mint állatorv. :						
gyakornok	23	50	21	47	44	97
segéd	12	38	24	130	36	168
4. Mint gyógyszerz. :						
gyakornok	26	50	33	58	59	108
segéd	333	208	280	199	613	407
Összesen	10,034	7,601	15,288	10,560	25,322	18,161

Az önkényteseknek a 17 év átlagában 58'20/-a saját költségen szolgált, az arány kedvezőbb volt a Lajthán túl, mert ott 59'10/-a szolgált saját költségen, míg a magyar korona országaiban csak 52'30/-a. Általában a saját költségükön szolgálók aránya évről évre csökken. 1000 önkénytes közül 1872-ben még 648, 1874-ben pedig 650 saját költségen szolgált, 1880-ban ellenben (s ez képezi a legkisebb számot) csak is 500.

Az egy évi önkénytesek, a szolgálati év leteltével szintén 1869-től 1885 végéig, következő rendfokozattal helyeztettek át a tartalékba:

Sorszám	A szolgálati év végén tartalékba helyeztetett	A magyar korona országaiiban		A birodalmi tanácsban képviselt országokban		Az Osztrák-Magyar monarchiában	
		Összesen	%	Összesen	%	Összesen	%
1	A fegyveres állományban: tartalékos tisztnak képesítve	3,315	26'99	8,233	44'80	11,548	37'66
	mint altiszt	6,558	53'40	7,376	40'13	13,934	45'45
	mint őrzetű vagy közkatona	2,408	19'61	2,770	15'07	5,178	16'89
	együtt	12,281	100'00	18,379	100'00	30,660	100'00
2	Az orvosok közül:						
	mint főorvos	4	0'21	5	0'29	9	0'25
	mint segédorvos	152	7'88	171	9'95	323	8'85
	mint orvosnövendék	1,773	91'91	1,543	89'76	3,316	90'90
	együtt	1,929	100'00	1,719	100'00	3,648	100'00
3	Az állatorvosok közül:						
	mint alorvos	31	30'39	74	39'15	105	36'08
	mint gyakornok	69	67'65	96	50'79	165	56'71
	mint állatorvos növendék	2	1'96	19	10'06	21	7'21
	együtt	102	100'00	189	100'00	291	100'00
4	A gyógyszerészek közül:						
	mint gyógyszer. járulnok	63	11'48	57	12'03	120	11'73
	mint gyakornok	232	42'25	171	36'07	403	39'39
	mint kisegítő	254	46'27	246	51'90	500	48'88
	együtt	549	100'00	474	100'00	1,023	100'00
	A csapatokhoz mint számvivőtiszt	7	—	50	—	57	—
	A katonai élelmezési intézetekhez mint járulnok	68	—	1,053	—	1,121	—
	A katonai építősegekhez mint számvivő járulnok	4	—	39	—	43	—
	A szolgálati év végén levő egy évi önkénytesek összes száma	14,940	—	21,903	—	36,843	—

Magyarországban az önkényteseknek, különösen a fegyveres állományban, jóval kisebb százaléka nyerte el a tiszti rangot, mint Ausztriában, mit azonban nagy hiba volna, a magyar ifjúság csekélyebb képességének, vagy szorgalmának tulajdonítani, ez tisztán a nyelvi nehézség következménye, mely a német nyelvet nem beszélő tözsgyökeres magyar ifjagnál szükségkép fenforog. Mert még azok-

nál is, kik a német nyelvet könyvből valamennyire megtanulták, a nyelvvel való küzdés a tisztí vizsga letételét sokszorosan megnehezíti, s egyenlő képességet véve föl, kétszer-háromszor annyi munka és tanulás mellett alig képesek azt az eredményt elérni, mint a kiknek a német nyelv anyanyelvük, vagy a kik azt tökéletesen beszélik. Ezzel azonban korántsem akarjuk védeni a hanyagságot, az eredmény a monarchia egyik államában sem kielégítő s ha az ifjúságban megvolna a komoly igyekezet, mindenesetre kedvezőbb eredményt konstatálhatnánk.

Azon 30,660 egy évi önkénytes, ki 1869-től 1885-ig szolgálati évét a fegyveres állományban töltötte ki, az egyes fegyvernekemek közt következőleg oszlott meg:

	Össze- sen	Ezer közül		Össze- sen	Ezer közül
Gyalogság . . .	22,230	726	Hadmérnöki csapatok . .	884	29
Vadász csapatok .	1,624	53	Utász ezred	163	5
Lovasság . . .	1,785	58	Vasúti és táviró ezred .	32	1
Tábori tüzérség .	2,451	80	Egészségügyi csapatok .	199	6
Vártüzérség . .	653	21	Vonat csapatok	639	21

A tényleges szolgálat leteltével a tisztí rangra alkalmasnak talált egy évi önkénytesek arányszámát, csapatnemek szerint, a következő számok részletezik:

	Tisztí rangra al- kalmasnak talál- tatott a tartalék- ba helyezettek közül		Tisztí rangra al- kalmasnak talál- tatott a tartalék- ba helyezettek közül
a gyalogságnál . .	34 %	a hadmérnöki csapatoknál .	37 %
a vadászcsapatoknál	45 »	az utász-ezrednél	40 »
a lovasságnál . . .	51 »	a vasúti és táviró-ezrednél .	50 »
a tábori tüzérségnél.	40 »	az egészségügyi csapatoknál	80 »
a vár-tüzérségnél. .	45 »	a vonat csapatoknál	64 »

Legkedvezőbb volt tehát az arány az egészségügyi, továbbá a vonatcsapatoknál, legkedvezőtlenebb ellenben a gyalogságnál és a hadmérnöki csapatoknál.

Haditengerészet. — Az osztrák-magyar hajóhad hajóinak állományát és felszerelését a következő táblázat mutatja:

Hajóhad	A hajók			A felszerelt és első tartalékban levő hajók				
	száma	tonna tartalma	lóereje	száma	tonna tartalma	lóereje	ágyu- i- nak szá- ma	személy- zete
<i>Hadihajók:</i>								
Toronyhajók	2	11,930	13,000	—	—	—	—	—
Pánczélos Casamatta- hajók	8	42,930	28,500	3	13,180	9,600	44	151

Hajóhad	A hajók			A felszerelt és első tartalékban levő hajók				
	száma	tonna tartalma	lóereje	száma	tonna tartalma	lóereje	ágyú- nak szá- ma	személy- zete
Pánczélos Fregatták .	1	5,140	3,500	1	5,140	3,500	18	212
Fregatták	2	6,860	5,300	1	3,430	2,700	15	525
Corvettek	8	14,260	10,900	2	3,780	2,800	15	554
Torpedo hajók	6	6,420	11,200	1	1,530	3,500	2	50
Torpedo naszádok . .	36	1,848	15,750	1	88	1,000	—	18
Ágyu naszádok	6	3,470	2,370	4	2,550	1,710	10	461
Kerekcs gőzösök . . .	9	9,750	7,650	6	5,950	5,500	12	297
Műhelyhajók	1	2,150	850	—	—	—	—	—
Monitorok	2	620	400	—	—	—	—	—
Összesen . .	81	105,378	99,420	19	35,648	30,310	116	2,268
Iskolahajók és hulkok:								
Tüzérségi iskolahajó .	2	7,790	3,500	1	2,650	—	—	1,232
Hajó-tanoncz iskola- hajó	1	2,650	—	1	2,650	—	—	125
Torpedo iskolahajó . .	2	1,500	—	1	900	—	—	255
Vitorlás Corvett . . .	1	590	—	1	590	—	4	160
Vitorlás briggg	2	380	—	—	—	—	—	—
Vitorlás szkúner . . .	2	570	—	1	370	—	—	38
Hulkok	6	11,090	—	1	1,610	—	—	108
Összesen . .	16	24,570	3,500	6	8,770	—	4	1,918
Tenderek:								
Gőznaszád	5	1,200	1,290	1	180	360	—	30

A tengerész tisztikar anyakönyvi állománya 1887 végén 558 személyből állt s volt benne: 3 altengernagy, 7 ellentengernagy, 18 sorhajókapitány, 22 fregatta-kapitány, 19 corvett-kapitány, 177 sorhajó-hadnagy, 178 sorhajó-zászlós, 134 tengerész-hadapród és tengerészjelölt. A tisztikar nemzetiség szerint következőleg oszlott meg:

német	240 = 47%	olasz	47 = 9%
magyar	75 = 15 »	szlovén	23 = 4 »
cseh, morva	59 = 11 »	lengyel	18 = 4 »
horvát, szerb, dalmát	51 = 10 »		

A magyar tisztek aránya, a magyarságnak akár számát, akár intelligenciáját, akár politikai súlyát tekintjük, elég csekély; de csak a német elemmel szemben szorul háttérbe, a többi nemzetiségeket túlhaladja.

A haditengerészet legénységének anyakönyvi állományát, egyuttal nemzetiség szerint is részletezve, a következő számok mutatják:

Nemzetiség	1885-ben		1886-ban		1887-ben	
	összesen	o/o	összesen	o/o	összesen	o/o
Horvátok és szerbek (dalmátokkal)	7,788	44'86	7,755	44'88	8,044	46'52
Olaszok	5,546	31'95	5,760	33'33	5,775	33'40
Németek	1,368	7'88	1,456	8'43	1,335	7'72
Csehek, morvák és tótok	780	4'49	790	4'57	538	3'11
Magyarok	981	5'65	762	4'41	867	5'02
Szlovének	799	4'60	680	3'93	663	3'83
Lengyelek	83	0'48	63	0'36	56	0'32
Oláhok	7	0'04	15	0'09	10	0'06
Ruthének	8	0'05	—	—	3	0'02
Összesen	17,360	100'00	17,281	100'00	17,291	100'00

Honvédség. — A magyar kir. honvédség állományát békében és háborúban a következő számok mutatják:

	Gyalogság	Lovaság	Csendőrség	Képzőintézetek	Minden egyéb	Összesen
Békében:						
Tábornokok	—	—	1	—	18	19
Törzstisztek	92	20	16	7	78	213
Főtisztek	814	120	125	33	393	1,485
Honvéd lelkészek	—	—	—	1	—	1
Rangos/tálya nem sorolt havidijasok	112	20	—	12	41	185
Altisztek	1,426	453	6,333	46	42	8,300
Legénység	3,892	1,450	—	230	165	5,737
Együtt	6,336	2,063	6,475	329	737	15,940
Lovak	—	1,383	720	30	—	2,133
Háborúban:						
Tábornokok	—	—	1	—	34	35
Törzstisztek	164	40	16	1	91	312
Főtisztek	2,605	398	125	13	757	3,898
Honvéd lelkészek	—	—	—	1	16	17
Rangosztályba nem sorolt havidijasok	115	28	—	4	50	197
Altisztek	13,953	1,608	6,333	18	340	22,252
Legénység	148,957	12,615	—	68	953	162,593
Együtt	165,794	14,689	6,475	105	2,241	189,304
Lovak	2,341	14,207	720	25	53	17,346

A honvéd tisztikar anyakönyvi állományát, ugyancsak az 1887. év végével az alábbi táblázat részletezi:

	Tettes állomány	Szabadságot völlek	Szolgálaton ki- völlek	Nyugdíjazottak Várakozási ille- téssel szabad- ságotlak	Helyi alkalm- zásbeliek		Tettes állomány	Szabadságot völlek	Szolgálaton ki- völlek	Nyugdíjazottak Várakozási ille- téssel szabad- ságotlak	Helyi alkalm- zásbeliek
Tábornokok :						Lelkészek :					
lovás táborn.	2	—	—	—	—	lelkész . . .	—	7	—	—	—
altábornagy.	7	—	1	9	—	segédlelkész .	1 614	1	—	—	—
tábornok . .	9	—	2	10	—	Együtt . . .	1 621	1	—	—	—
Együtt . .	18	—	3	19	—	Hadbírók :					
Gyalogság :						Hadbíró					
ezredes . . .	19	—	2	38	—	tábornok . . .	1	—	—	—	—
alezredes . .	28	—	—	33	—	ezredes . . .	2	—	—	—	—
őrnagy . . .	50	1	8	31	—	alezredes . .	2	1	—	—	—
I. oszt. száz.	159	10	38	51	1 18	őrnagy . . .	1	—	—	—	—
II. » » . .	71	2	16	22	—	I. oszt. száz.	8	2	—	2	—
főhadnagy .	297	147	64	41	2 4	II. » » . .	5	—	—	—	—
hadnagy . .	352	1,020	178	15	1 1	főhadnagy .	8	3	—	—	—
hadapr. tiszt-						hadnagy . . .	—	1	—	—	—
helyettes .	75	63	—	—	—	gyakornok .	9	—	—	—	—
hadapród .	2	81	—	—	—	Együtt . . .	36	7	—	2	—
Együtt . .	1,053	1,324	306	231	4 33	Orvosok :					
Lovasság :						I. oszt. fő-					
ezredes . . .	7	2	1	4	—	törzsorvos .	—	—	—	—	—
alezredes . .	5	—	3	4	—	II. oszt. fő-					
őrnagy . . .	11	1	8	6	1	törzsorvos .	4	1	1	2	—
I. oszt. száz.	31	5	18	12	—	törzsorvos .	5	1	1	2	—
II. » » . .	10	2	4	1	—	I. oszt. ez-					
főhadnagy .	46	27	15	10	—	redorvos .	45	19	1	9	—
hadnagy . .	32	149	27	—	—	II. oszt. ez-					
hadapr. tiszt-						redorvos .	21	37	6	2	—
helyettes .	15	9	—	—	—	főorvos . . .	4 164	21	—	—	—
hadapród .	—	39	—	—	—	segédorvos .	—	43	2	—	—
Együtt . .	157	234	76	37	1	alorvos . . .	—	1	—	—	—
Csendőrség :						segédorvos					
ezredes . . .	2	—	—	—	—	helyettes .	—	6	—	—	—
alezredes . .	4	—	—	—	—	Együtt . . .	79 272	32	15	—	—
őrnagy . . .	5	—	—	—	—	Kezelőtisztek :					
I. oszt. száz.	25	—	—	4	—	I. oszt. száz.	26	—	1	8	—
II. » » . .	12	—	—	—	—	II. » » . .	11	—	—	3	—
főhadnagy .	42	—	—	1	—	főhadnagy .	43	2	2	13	—
hadnagy . .	43	—	—	—	—	hadnagy . .	68	16	2	11	1
hadapród .	19	—	—	—	—	Együtt . . .	148	18	5	35	1
I. oszt. szám-						Hadbiztosok :					
vevő száz. .	3	—	—	—	—	vezérhadbirt.	1	—	—	—	—
II. oszt. szám-						I. oszt. fhadb.	2	—	—	—	—
vevő száz. .	—	—	—	—	—	II. » » . .	7	—	—	3	—
számv. fhadn.	3	—	—	—	—	hadbiztos .	3	—	—	1	—
» hadn. . .	1	—	—	—	—	alhadbiztos .	11	—	—	—	—
Együtt . .	159	—	—	5	—	Együtt . . .	24	—	—	4	—

	Tettes	Szabadságot	Szolgálaton ki- vüliek	Nyugdíjazottak	Várakozási ille- téssel szabad- ságotlak	Helyi alkalma- zasbeliek		Tettes	Szabadságot	Szolgálaton ki- vüliek	Nyugdíjazottak	Várakozási ille- téssel szabad- ságotlak	Helyi alkalma- zasbeliek
	állomány	állománya						állomány	állománya				
Szakszámve- vőség :							Gyógyszeré- szek :						
I. oszt. fő- számtanácsos	1	—	—	—	—	—	gyógyszerész járulnok .	—	35	—	—	—	—
II. oszt. fő- számtanácsos	—	—	—	—	—	—	gyógyszerész gyakornok	—	49	—	—	—	—
I. o. számtiszt	11	—	—	—	—	—	Együtt .	—	84	—	—	—	—
II. » »	10	—	—	1	—	—							
III. » »	10	—	—	—	—	—	Állatorvosok :						
építészeti	14	3	—	—	—	—	I. oszt. fő- állatorvos .	2	—	—	—	—	—
számbjárulnok	—	—	—	—	—	—	II. oszt. fő- állatorvos .	1	—	—	—	—	—
sámgyakorn.	3	—	—	—	—	—	állatorvos .	4	1	1	2	—	—
Együtt .	57	3	—	1	—	—	alállatorvos .	5	22	—	—	—	—
Élelmez. sze- mélyzet :	—	—	—	—	—	—	gyakornok .	—	5	—	—	—	—
élelmezési já- rulnok .	—	7	—	—	—	—	Együtt .	12	28	1	2	—	—
élelmezési gyakornok	—	—	—	—	—	—							
Együtt .	—	7	—	—	—	—							

A honvéd legénység anyakönyvi állományát, megkülönböztetésével annak, hogy gyakorlatilag mennyi volt belőle kiképezve, az utóbbi 12 évről az alábbi számok mutatják :

Anyakönyvi állomány				Anyakönyvi állomány			
Év	Gyakorlati kiképez-		összesen	Év	Gyakorlati kiképez-		összesen
végén	tetést	nyert nem nyert		végén	tetést	nyert nem nyert	
1876	224,993	9,228	234,221	1882	207,107	6,843	213,950
1877	244,962	6,902	251,864	1883	199,878	15,846	215,724
1878	236,967	8,679	245,646	1884	183,379	16,698	200,077
1879	243,005	10,742	253,747	1885	177,784	14,415	192,199
1880	253,395	8,082	261,477	1886	186,773	13,851	200,624
1881	220,677	4,357	225,034	1887	191,637	16,933	208,570

Az anyakönyvi állomány tetemesen meghaladja a fennálló ke-
retek szerint megállapított állományt. A honvéd legénység anya-
könyvi állománya 1881-től 1885-ig bezárólag nagyon érezhetőleg
megfogyott, az utóbbi pár év eredményesebb sorozása folytán azon-
ban némi emelkedés mutatkozik.

Az 1887. évi anyakönyvi állományt a kiegészítés módjának
feltüntetésével, a következő összeállítás tünteti fel :

A kiegészítés módja

Közvetlenül a honvédséghez besoroztatott :

		Gyalogság	Lovasság	Együtt
1887. évi vagyis	I-ső korosztály	15,544	1,580	17,124
1886. » »	II-ik »	15,972	1,524	17,496
1885. » »	III-ik »	5,438	1,237	6,675
1884. » »	IV-ik »	7,731	1,287	9,018
1883. » »	V-ik »	17,197	1,486	18,683
1882. » »	VI-ik »	7,586	1,472	9,058
1881. » »	VII-ik »	5,333	1,363	6,696
1880. » »	VIII-ik »	8,931	1,538	10,469
1879. » »	IX-ik »	9,625	1,456	11,081
1878. » »	X-ik »	10,500	1,192	11,692
1877. » »	XI-ik »	7,377	1,127	8,504
1876. » »	XII-ik »	6,606	1,177	7,783
Együtt		117,840	16,439	134,279

A közös hadsereg tartalékából :

1877. évi vagyis	XI-ik korosztály	32,854	4,769	37,623
1876. » »	XII-ik »	31,460	4,656	36,116
Együtt		64,314	9,425	73,739
Tovább szolgálók		449	103	552
Összesen		182,603	25,967	208,570

Ezek közül :

gyakorlati kiképeztetést nyert	166,416	25,221	191,637
százalékokban	91'13	97'13	91'88
nincs kiképezve	16,187	746	16,933
százalékokban	8'87	2'87	8'12

Az 1887. év végén volt honvédlegénységi állománynak 64'38⁰/₀-a közvetlenül a honvédséghez besorozottakból állt, 35'35⁰/₀-a pedig a közös hadsereg tartalékából áthelyezett egyénekből.

Az osztrák honvédség anyakönyvi állományát minden év végén az alábbi számok mutatják :

Év	Tisztikar	Legénység	Év	Tisztikar	Legénység
1870	888	134,344	1879	3,785	216,203
1871	1,074	127,297	1880	4,105	222,245
1872	1,570	139,411	1881	3,483	188,339
1873	1,735	161,198	1882	3,531	177,403
1874	2,301	176,953	1883	3,595	179,461
1875	2,420	182,733	1884	3,667	172,832
1876	2,562	223,889	1885	3,455	169,679
1877	2,813	252,976	1886	4,035	201,726
1878	3,190	224,167	1887	4,791	230,135

Ausztriának nagyobb népessége daczára, a legtöbb évben, az osztrák honvédség számra a magyar honvédség alatt maradt, csak 1887-ben látunk fordulatot, mi összefügg az osztrák honvédség hadképességének emelésére irányuló újabb törekvésekkel.

Nemzetközi áttekintés. — Az európai államok véderejének hadi létszáma, a fáradhatatlan statisztikus, Brachelli közvetlen adatgyűjtése szerint következő volt. 1)

Sorszám	Az ország neve	Gyalogság	Lovasság	Tüzérség	Műszaki csapatok	Egyéb formációk	Összes csapatok	Tábori ágyuk száma
1	Oroszország . .	2.177,913	248,141	198,513	45,207	314,000	2.983,774	3,876
2	Franciaország	1.298,000	132,860	285,300	48,900	140,000	1.905,000	3,906
3	Oszt.-M. mon.	1.276,451	93,108	84,022	26,343	113,331	1.593,255	1,748
4	Németország . .	1.152,000	111,800	174,700	44,500	84,600 ²⁾	1.567,600	2,958
5	Olaszország . .	874,000	26,850	81,000	24,000	113,000	1.118,850	1,488
6	Törökország . .	626,000	31,000	40,000	9,000	13,000	719,000	—
7	N.-Brit. és Irh.	457,849	33,991	102,243	21,201	67,625 ³⁾	682.909	—
8	Spanyolország .	347,378	21,452	30,355	7,163	33,842	440,190	—
9	Belgium	200,372	9,018	21,218	4,466	9,508	244,582	—
10	Románia	198,000	13,200	9,500	5,400	9,500	235,600	—
11	Németalföld . .	169,890	4,097	16,655	3,085	6,000	199,727	—
12	Svájc	151,663	6,808	22,546	9,712	9,073	199,802	—
13	Svédország . . .	167,000	8,900	9,900	1,000	5,000	191,800	—
14	Szerbia	142,700	5,790	5,950	2,550	15,773	172,763	—
15	Portugália . . .	99,588	6,803	10,241	2,200	7,661	126,493	—
16	Görögország . .	78,000	3,000	7,000	3,000	9,000	100,000	—
17	Bulgária és Kelet-Rumélia .	66,000	2,000	5,000	1,000	4,000 ⁴⁾	78,000	—
18	Dánia	41,400	2,500	6,800	1,000	3,300	55,000	—
19	Norvégia	31,000	1,280	2,000	370	3,630	38,280	—
20	Montenegro . .	—	—	—	—	—	34,000	—

Minthogy az egyes államoknak fentebb kimutatott hadi létszáma nem egyenlően kiképzett katonaságból áll, sőt némelyeknél be van foglalva a népfölkelés, másoknál pedig nincs, a fontosabb államokra kissé részletesebben ki kell térnünk..

Oroszországban a hadi állományból esik a rendes csapatokra 2.327,069, a kozákokra 155,377, az irreguláris csapatokra 6,328, a népfelkelésre pedig körülbelül 495,000. Oroszországnak, a mint a fentebbi táblázatból látható a többi államokhoz képest főereje lovasságában van, a lovasságból 97 ezer a rendes csapatokra,

1) Dr. H. F. Ritter von Brachelli: Statistische Skizzen der europäischen und amerikanischen Staaten. Leipzig, 1887

2) Népfölkelés nélkül.

3) Az indiai és gyarmati csapatokkal egy üttá létszám 1.998,414, a melyből 222,835 a vazallusokra jut.

4) Népfölkelés nélkül, azzal együtt a hadi létszám körülbelül 138,000 főre tehető.

131 ezer a kozákokra, 4 ezer az irreguláris csapatokra, 15 ezer pedig a népfölkelésre esik. Az orosz hadsereg békeállománya következő:

gyalogság	544,246	műszaki csapatok . . .	20,456
lovasság	116,425	egyéb csapatok . . .	110,000
tüzérség	101,162	Összesen	892,289

Franciaország hadseregének béke- és hadiállományát, a gyarmati csapatokon kívül, a következő kimutatás részletezi:

Csapatnemek	Béke-állomány			Hadi állomány		
	Franciaországban	Algír- és Tuniszban	együtt	aktív hadsereg	territoriális hadsereg	együtt
gyalogság	267,422	39,772	307,194	756,000	542,000	1.298,000
lovasság	58,438	10,853	69,291	102,000	30,800	132,800
tüzérség	65,689	3,466	69,155	194,600	90,700	285,300
hadmérnöki és hidász-csapatok	13,122	874	13,996	37,400	11,500	48,900
egyéb csapatok	51,060	12,997	64,057	108,600	31,400	140,000
összesen	455,731	67,962	523,693	1.198,600	706,400	1.905,000
A tábori ágyúk száma	1,736	72	1,808	2,634	1,272	3,906

A Németbirodalomban az 1887. márczius 11-ki törvény, a birodalmi hadsereg béke-állományának legénységi létszámát 1894. márczius 31-éig 468,409 emberre állapította meg, ez a létszám tisztekkel, orvosokkal, puskaművesekkel stb. körülbelül 492,000 emberre rúg. A hadiállomány a birodalom egyes alkaterészei közt következőleg oszlik meg: Poroszországra esik 1.188,900, Bajorországra 173,600, Szászországra 103,700. Württembergre pedig 74,400 ember. Itt újra hangsúlyoznunk kell, hogy a Németbirodalom hadseregének hadi állományába a népfölkelés nincs befigyelve, innen van az, hogy a német haderő a fentebbi táblázaton csak a negyedik helyet foglalja el.

Az Osztrák-Magyar monarchia hadseregének békelétszáma 302,437 főre rúg, miből 267,598 a közös hadseregre, 20,274 a magyar honvédségre, 14,565 pedig az osztrák honvédségre esik. A fentebb kimutatott hadi létszámban a közös hadsereg 807,661 fővel, a magyar honvédség 181,394, az osztrák honvédség 163,078, a magyar népfölkelés 212,246, az osztrák népfölkelés pedig 228,876 fővel szerepel.

Az olasz hadsereg békelétszáma 267,996 főre rúg, a fentebbi hadi létszámból pedig a rendes hadseregre 563,700 a mozgó milicziára 182,150, a területiális milicziára pedig 373,000 fő esik.

Álljon itt végül az európai államok hadi tengerészetének összevont áttekintése:¹⁾

Sorszám	Az ország neve	A h a d i t e n g e r é s z e t						
		összes személy- zete	f e l s z e r e l é s e					
			hajók	a hajók által kép- viselt löerő	ágyuk	gyors- tűzelésű ágyuk	is- métlő ágyuk	szóró lő- vegek
1	Nagy-Británia és Irhon	113,281	681	869,471	3,187	1,926	—	—
2	Franciaország . .	102,976	615	441,948	1,780	—	790	—
3	Olaszország	10,858	169	256,575	530	—	—	384
4	Oroszország	29,777	510	249,587	897	499	—	—
5	Németország	14,672	163	197,835	623	—	234	—
6	Törökország	9,463	138	119,980	546	—	—	56
7	Oszt.-Magy mon. . .	8,576	106	113,720	406	180	—	—
8	Spanyolország . . .	8,800	111	86,654	513	—	—	80
9	Németalföld	11,032	116	69,795	312	—	—	135
10	Görögország	2,135	93	39,250	89	—	—	133
11	Dánia	?	87	38,716	220	—	2) 93	—
12	Portugália	3,223	36	20,098	165	—	—	28
13	Románia	906	25	?	13	—	—	26

¹⁾ Dr. H. F. Ritter v. Brachelli: Statistische Skizzen der europäischen und amerikanischen Staaten. Leipzig 1887. — The statesman's year-book. For the year 1888. London and New-York 1888.

²⁾ Maschinengeschütze.

M) Állami pénzügy.

Államháztartás s államháztartásunk mérlege. — A mint a modern közgazdasági és társadalmi élet egyre fokozódó igényekkel lép föl az állammal szemben s a mint a külpolitikai viszonyok bizonytalansága a védképesség érdekében folyvást újabb és újabb áldozatokat követel: az állami szükségletek is folyvást és pedig mesés nagyságban fokozódnak s az államháztartás a nemzetek összes háztartásában mindig nagyobb és fontosabb helyet foglal el.

Az államok háztartásáról, az állami költségvetések és zárszámadások bőséges anyagot tartalmaznak, csak hogy a különböző adórendszerek, a jövedelmi források változatos sokfélesége, különféle hitelműveletek, valamint a zárszámadások eltérő szerkezete, rendkívül nehézzé és bizonytalanná teszi az összehasonlítást. De nemcsak az egyes államok között nehéz az összehasonlítás, még saját államháztartásunk fejlődésének egységes, áttekinthető képet is nehéz adni, azon sok változás miatt, melyet állami zárszámadásainkban tapasztalunk. E hiányt maga a törvényhozás is érezte s 1879-ben jegyzőkönyvileg utasította a zárszámadási bizottságot, hogy az állami főszámvevőszékkel együttesen a magyar állami háztartás adatait kezdettől fogva áttekinthető kimutatásban állítsa egybe. Így jött létre a zárszámadási bizottságnak két rendbeli jelentése, az egyik az államháztartásnak 1868—1877-ig s a második 1878—1882-ig terjedő eredményéről. E jelentések becses anyagát az alábbi kimutatásokban mi is felhasználtuk, kiegészítve az újabb (1883—1887. évi) zárszámadások adataival.

Az állami pénzügy ismertetésénél első teendő az állami háztartás mérlegének bemutatása. Hogy helyes eredményhez jussunk, az átfutó kezelést figyelmen kívül kell hagyni, figyelmen kívül kell hagyni mindazon bevételt, mely vagyonfogyasztás, kölcsönök, vagy másnemű hitelműveletek útján áll elő.

A magyar államnak saját forrásaiból merített, vagyis kölcsönök felvétele és vagyonfogyasztás nélkül elért bevételét, szembe állítva a kiadásokkal, a következő számok mutatják:

É v	Bevé- tel	Ki- adás	Fölös- leg (+), hiány (—)	É v	Bevé- tel	Ki- adás	Fölös- leg (+), hiány (—)
	millió forintokban				millió forintokban		
1868	154'07	147'54	+ 6'53	1878	223'50	282'43	— 58'93
1869	152'52	165'58	— 13'06	1879	252'45	290'71	— 38'26
1870	171'22	199'97	— 28'75	1880	247'37	289'34	— 41'97
1871	179'58	215'13	— 35'55	1881	281'13	329'20	— 48'07
1872	186'63	237'53	— 50'90	1882	290'80	337'14	— 46'34
1873	181'71	251'21	— 69'50	1883	301'29	340'43	— 39'14
1874	190'29	252'11	— 61'82	1884	302'42	343'44	— 41'02
1875	192'73	236'00	— 43'27	1885	318'44	358'64	— 40'20
1876	211'52	246'51	— 34'99	1886	305'30	348'34	— 43'04
1877	218'63	252'25	— 33'62	1887	318'73	368'15	— 49'42
átlag 1868—77	183'89	220'38	— 36'49	átlag 1878—87	284'14	328'78	— 44'64

Husz év alatt csak egyetlen egyszer, az első évben mutatkozott fölösleg; azóta állandó hiányt látunk, mely 1873-ban 69 millióra, 1878-ban pedig a boszniai occupáció évében közel 59 millió frtra emelkedett. E számok mérlegelésénél azonban nem szabad felednünk, hogy a kiadások összegében a beruházások s a beruházásokkal némileg rokon természetű kamatbiztosítási előlegek is be vannak foglalva. Be vannak továbbá foglalva a törlesztéses adóságokra fizetett évi törlesztési járulékok is, melyek bár egyrészt kiadásnak tekintendők, de másrészt apasztják az államadósságot.

A zárszámadási bizottság a főzárószámok közreműködésével az államháztartás netto eredményét is összeállította, vagyis az állam saját bevételeit a reájuk fordított előállítási költségek levonása után s az illető tárczabeli bevételek levonása után az államnak azon valódi költségeit, a melyeket évenként fedezni kénytelen, a nélkül, hogy azokért közvetlenül megfelelő egyenértéket nyerne. E netto-kimutatás a következő eredményt mutatja:

Év	Az állam saját netto		Jövedelmi fölség (+), vagy jövedelmi hiány (—)	Év	Az állam saját netto		Jövedelmi fölség (+), vagy jövedelmi hiány (—)
	jövedel- mei	költ- ségei			jövedel- mei	költ- ségei	
	millió forintokban				millió forintokban		
1868 . .	119'77	109'78	+ 9'99	1876 . .	147'23	161'29	— 14'06
1869 . .	111'18	107'53	+ 3'65	1877 . .	159'48	172'56	— 13'08
1870 . .	118'03	115'24	+ 2'79	1878 . .	160'16	186'80	— 26'64
1871 . .	126'15	127'37	— 1'22	1879 . .	161'88	185'60	— 24'22
1872 . .	126'73	135'35	— 8'62	1880 . .	165'29	178'40	— 13'11
1873 . .	124'80	143'11	— 18'31	1881 . .	177'09	186'00	— 8'91
1874 . .	129'46	149'14	— 19'68	1882 . .	189'45	194'30	— 4'85
1875 . .	136'79	149'23	— 12'44				

Érdekes lett volna e kimutatást a legutóbbi öt évről is kiegészíteni, minthogy azonban az ily netto-számítás csak részletesebb számadások alapján lehetséges s magából a zárszámadásból végre nem hajtható, csakis a kész kimutatás közlésére kellett szorítkoznunk.

Bevételek. — Az államnak saját jövedelmeit, a források szerint részletezve, melyből merítették, a következő kimutatás tünteti föl: ¹⁾

É v	Egyenes adók	Fogyasztási adók	Illetékek	Jövedékek	Államjavak, állami erdők, épületek stb.	Bányászat és pénzverés	Államvasutak és gépgyár	Posta és távirda	Egyéb bevételek
a) millió forintokban									
1868	58'19	11'51	10'63	34'43	8'72	5'19	0'58	4'13	20'69
1869	56'69	13'16	12'98	33'27	7'62	9'45	0'51	4'55	14'29
1870	62'55	13'08	14'42	35'87	8'71	11'90	2'30	4'90	17'49
1871	61'69	14'31	15'95	40'88	11'74	9'93	3'99	5'90	15'19
1872	60'87	13'43	17'54	43'07	13'61	10'28	5'28	6'45	16'10
1873	59'61	13'21	20'16	42'70	12'08	8'88	7'54	6'48	11'05
1874	68'76	12'47	21'65	41'39	11'18	9'55	5'67	6'39	13'23
1875	71'17	13'25	21'66	42'36	11'77	7'13	6'98	6'85	11'56
1876	81'80	12'47	21'30	44'82	9'98	9'12	8'37	7'12	16'54
1877	87'30	12'35	22'73	47'35	10'57	8'60	8'24	7'22	14'27
átlag 1868—77	66'86	12'92	17'90	40'62	10'60	9'00	4'95	6'00	15'04
1878	84'76	13'57	20'82	47'43	11'49	11'77	10'51	7'56	15'59
1879	82'21	14'92	21'03	49'49	11'99	31'54	12'85	8'00	20'42
1880	84'26	14'69	22'60	48'01	11'59	9'43	16'11	7'95	32'73
1881	87'69	17'93	22'73	55'95	11'36	28'62	22'78	8'69	25'38
1882	90'22	17'86	23'82	56'04	11'62	14'30	28'23	9'27	39'44
1883	93'68	19'45	24'40	58'05	11'02	19'19	27'90	9'95	37'65
1884	96'06	21'83	26'21	59'99	11'01	13'14	32'59	10'52	31'07
1885	98'05	26'76	26'30	60'19	10'18	14'33	40'77	10'95	30'91
1886	93'86	27'18	24'83	61'63	9'33	14'16	39'01	11'23	24'07
1887	96'59	27'28	25'65	59'64	9'66	15'33	42'45	11'45	30'68
átlag 1878—87	90'73	20'15	23'84	55'64	10'93	17'18	27'32	9'56	28'79
b) az állam saját forrásaiból merített bevételek százalékában									
1868	37'77	7'47	6'90	22'35	5'66	3'37	0'37	2'68	13'43
1869	37'17	8'63	8'51	21'81	5'00	6'20	0'33	2'98	9'37
1870	36'53	7'64	8'42	20'95	5'09	6'95	1'34	2'86	10'22
1871	34'35	7'97	8'88	22'76	6'54	5'53	2'22	3'29	8'46
1872	32'61	7'20	9'40	23'08	7'29	5'51	2'83	3'45	8'63
1873	32'80	7'27	11'09	23'50	6'65	4'89	4'15	3'57	6'08
1874	36'13	6'55	11'38	21'75	5'88	5'02	2'98	3'36	6'95
1875	36'93	6'87	11'24	21'98	6'11	3'70	3'62	3'55	6'00

¹⁾ Itt csak a bruttó bevételeket közöljük, alább, hol az egyes bevételi ágakat külön tárgyaljuk, a bevételek szembeállításuk az előállítási költséget s így ott feltalálható azon netto összeg, mely az egyes bevételi ágakból az állami szükségletek fedezésére marad.

É v	Egyenes adók	Fogyasztási adók	Illetékek	Jövedékek	Allamjavak, állami erdők, épületek stb.	Bányászat és pénzverés	Allamvasutak és gépgyár	Posta és távirda	Egyéb bevételek
<i>b) az állam saját forrásaiból merített bevételek százalékában</i>									
1876	38'67	5'89	10'07	21'19	4'72	4'31	3'96	3'37	7'82
1877	39'93	5'65	10'40	21'66	4'83	3'93	3'77	3'30	6'53
átlag 1868—77	36'36	7'03	9'73	22'09	5'77	4'89	2'69	3'26	8'18
1878	37'92	6'07	9'32	21'22	5'14	5'27	4'70	3'38	6'98
1879	32'57	5'91	8'33	19'60	4'75	12'49	5'09	3'17	8'09
1880	34'06	5'94	9'14	19'41	4'69	3'81	6'51	3'21	13'23
1881	31'19	6'38	8'09	19'90	4'04	10'18	8'10	3'09	9'03
1882	31'02	6'14	8'19	19'27	3'99	4'92	9'71	3'19	13'57
1883	31'09	6'45	8'10	19'27	3'66	6'37	9'26	3'30	12'50
1884	31'76	7'22	8'67	19'84	3'64	4'34	10'78	3'48	10'27
1885	30'79	8'40	8'26	18'90	3'20	4'50	12'80	3'44	9'71
1886	30'74	8'90	8'13	20'19	3'06	4'64	12'78	3'68	7'88
1887	30'30	8'56	8'05	18'71	3'03	4'81	13'32	3'59	9'63
átlag 1878—87	31'93	7'09	8'39	19'58	3'85	6'05	9'62	3'36	10'13

A bevételeknek közel egy harmada az egyenes adókra esik, bár ezek százalékos aránya ujabban megcsökkent, daczára abszolút összegük határozott emelkedésének. Az egyenes adók után állandóan legnagyobb összegekkel a jövedékek szerepelnek, azután pedig az utóbbi hat év alatt az államvasutak, csak ezután következnek a fogyasztási adók, melyeknek dúsabb kihasználását a legújabb törvényhozási intézkedésektől várhatjuk.

Egyenes és fogyasztási adók. — Az egyenes és fogyasztási adók bevételeit, párhuzamosan az előállításukra fordított közvetlen költséggel, a következő számok mutatják:

É v	Egyenes adók		Fogyasztási adók		É v	Egyenes adók		Fogyasztási adók	
	bevéte- lek	közvet- len elő- állítási költség	bevéte- lek	közvet- len elő- állítási költség		bevéte- lek	közvet- len elő- állítási költség	bevéte- lek	közvet- len elő- állítási költség
	millió forintokban					millió forintokban			
1868	58'19	0'02	11'51	0'11	1878	84'76	0'76	13'57	0'18
1869	56'69	0'34	13'16	0'18	1879	82'21	0'77	14'92	0'20
1870	62'55	0'29	13'08	0'20	1880	84'26	0'78	14'69	0'20
1871	61'69	0'85	14'31	0'21	1881	87'69	0'98	17'93	0'23
1872	60'87	0'99	13'48	0'20	1882	90'22	0'91	17'86	0'23
1873	59'61	1'21	13'21	0'21	1883	93'68	0'79	19'45	0'25
1874	68'76	1'47	12'47	0'20	1884	96'06	1'10	21'83	0'25
1875	71'17	1'48	13'25	0'24	1885	98'05	0'99	26'76	0'25
1876	81'80	1'50	12'47	0'19	1886	93'86	0'76	27'18	0'30
1877	87'30	0'80	12'35	0'22	1887	96'59	0'78	27'28	0'29
átlag 1868—77	66'82	0'90	12'92	0'20	átlag 1878—87	90'73	0'86	20'15	0'24

A közvetlen előállítás költsége tehát mindkét adónemnél igen csekély, ide azonban nincsenek beszámítva a pénzügyi adminisztráció és kezelés nagy apparátusának költségei.

Az egyenes adók főbb neveit a következő táblázat részletezi:

Év	Földadó	Házadó	Keresetadó	Nyilvános számadára kötelezett társulatok és egyletek adója	Tőkekamat és járadék adó	Vasuti és gőzhajózási szállítási utáni adó	Hadmertességi díj	Általános jövedelmi pótdó	Összes állami egyenes adók ¹⁾	Földterhemen-tesítési járulékok
<i>a) millió forintokban</i>										
1868	29'60	5'15	5'84	—	—	—	—	—	44'93 ²⁾	13'16
1869	23'68	4'70	5'50	—	—	—	—	—	39'57 ²⁾	16'18
1870	25'25	4'88	5'60	—	—	—	—	—	43'50 ²⁾	17'62
1871	23'95	5'16	5'59	—	—	—	—	—	42'36 ²⁾	17'28
1872	22'70	5'53	5'49	—	—	—	—	—	42'45 ²⁾	16'42
1873	22'86	5'30	5'31	—	—	—	—	—	41'46 ²⁾	16'09
1874	26'48	6'03	5'95	—	—	—	—	—	47'56 ²⁾	18'29
1875	26'38	6'18	12'77	1'31	1'55	0'82	—	—	49'93	18'89
1876	26'96	6'87	12'51	1'59	2'60	2'09	—	5'72	59'61	19'75
1877	28'56	6'61	13'56	0'98	2'68	2'18	—	9'02	64'68	20'50
átlag 1868—77	25'64	5'64	7'81	1'29	2'28	1'70	—	7'37	47'60	17'43
1878	26'88	5'02	13'63	1'78	2'69	2'10	—	10'08	63'27	19'59
1879	26'36	5'71	12'19	1'65	2'80	2'33	—	9'37	64'34	18'92
1880	26'40	6'05	12'04	1'87	2'91	2'12	1'46	9'35	63'36	18'93
1881	26'53	6'22	11'74	2'51	2'77	3'22	3'57	9'42	66'40	19'20
1882	27'56	6'45	12'17	2'14	2'88	3'62	2'79	9'64	68'62	19'64
1883	28'51	6'60	11'98	1'63	3'64	4'26	4'02	9'93	72'13	19'89
1884	26'87	6'38	12'71	1'55	4'72	4'03	3'11	13'06	73'86	20'40
1885	24'88	6'48	12'17	2'19	4'68	4'29	3'00	17'60	76'69	19'55
1886	23'20	6'55	12'11	2'08	4'64	4'27	2'91	16'54	73'64	18'64
1887	23'83	7'07	13'00	2'01	4'86	4'76	2'77	16'68	75'69	19'28
átlag 1878—87	26'10	6'25	12'37	1'94	3'66	3'50	2'36	12'18	69'50	19'40
<i>b) az egyenes adók százalékában</i>										
1868	50'87	8'85	10'03	—	—	—	—	—	77'21	22'62
1869	41'77	8'29	9'70	—	—	—	—	—	69'80	28'54
1870	40'37	7'80	8'95	—	—	—	—	—	69'54	28'17
1871	38'82	8'36	9'06	—	—	—	—	—	68'67	28'01
1872	37'29	9'08	9'02	—	—	—	—	—	69'74	26'97
1873	38'35	8'89	8'91	—	—	—	—	—	69'55	26'99
1874	38'59	8'82	8'70	—	—	—	—	—	69'57	26'90
1875	37'07	8'68	17'94	1'84	2'18	1'15	—	—	70'16	26'54
1876	32'96	8'40	15'85	1'94	3'18	2'56	—	6'99	72'87	24'15
1877	32'71	7'57	15'33	1'12	3'07	2'50	—	10'33	74'09	23'48
átlag 1868—77	38'37	8'44	11'69	1'93	1'02	0'76	—	2'20	71'24	26'08

¹⁾ Nem számítva ide a késedelmi kamatokat, továbbá az adóbehajtási illetékeket és költségtérítvényeket.

²⁾ Az 1875-ben megszűnt jövedelemadóval együtt.

É v	Földadó	Házadó	Keresetadó	Nyilvános szá- madásra kötele- zett járulatok és egyletek adója	Tőkekamat és járadék adó	Vasuti és gőz- hajózási szállí- tás utáni adó	Hadmentes- ségi díj	Általános jöve- delmi pótdadó	Összes állami egyes adók	Földtehermen- tesítési járuléka
b) az egyenes adók százalékában										
1878	31'71	5'92	16'08	2'10	3'17	2'48	—	11'89	74'65	23'11
1879	32'06	6'95	14'83	2'01	3'41	2'83	—	11'40	74'62	23'02
1880	31'33	7'18	14'29	2'22	3'45	2'52	1'73	11'10	75'19	22'47
1881	30'25	7'09	13'39	2'86	3'16	3'67	4'07	17'42	75'73	21'90
1882	30'55	7'15	13'49	2'37	3'19	4'01	3'09	10'68	76'06	21'77
1883	30'43	7'05	12'79	1'74	3'89	4'55	4'29	10'60	77'00	21'23
1884	27'97	6'64	13'23	1'61	4'91	4'20	3'24	10'34	76'89	21'24
1885	25'37	6'61	12'41	2'23	4'77	4'38	3'06	17'95	78'21	19'94
1886	24'72	6'98	12'90	2'22	4'94	4'55	3'10	17'62	78'46	19'86
1887	24'67	7'32	13'46	2'08	5'08	4'93	2'87	17'27	78'36	19'96
átlag 1878—87	28'77	6'88	13'63	2'14	4'03	3'86	2'60	13'42	76'60	21'38

Táblázatunkba az egyenes adóknak csak főbb neveit vettük fel, térszűke miatt kihagytuk a bánya-adót, a nyeremény-adót, fegyver- és vadászati adót, továbbá a késedelmi kamatokat és adóbehajtási illetékeket, melyeket tulajdonképen az egyenes állami adók közé nem is sorozhatunk. A késedelmi kamatok és adóbehajtási illetékek összege az 1868—77-ki évek átlagában 1'79 millió; az 1878—87-ki évek átlagában pedig 1'83 millió forintba rúgott.

Az egyenes adók közül legnagyobb összeget a földadó képvisel. A földadó czimén kimutatott összeg azonban nem foglalja magában mindazt, a mit a földbirtok állami adó fejében fizet, az általános jövedelmi pótdadó egy tekintélyes része szintén a földbirtokra esik, s ezenkívül a földtehermentesítési járulékból is 9'64—11'04 millió forint a földadó után szedetik be. A földadó az utóbbi évek alatt, különösen a legutóbbi két évben tetemesen megcsökkent, mi egyrészt abban leli magyarázatát, hogy az 1875. VII. t. cz. értelmében megállapított s az 1884. év elejétől adóalapul érvényes kataszteri tiszta jövedelem az egyéni felszólalásoknak 1884—1885. években keresztülvitt eredményei folytán évi 3'8 millió forinttal megapadt s a tényleg kivetett és befizetett többlet beszámíttatott az illető birtokosok folyó adótartozásába. Az egyenes adók közül tekintélyes emelkedést mutat a tőkekamat- és járadékadó, a vasuti és gőzhajózási szállítás utáni adó, végre az általános jövedelmi pótdadó.

Ausztriában az egyenes adókat az utóbbi tíz évről a következő kimutatás tünteti fel:

É v	Föld- adó	Ház- adó- össze- sen	5%-os adó az adómentes épületek jö- vedelme után	Kere- seti adó	Jöve- delmi adó	Adóbe- hajtási illeték és kése del- mi ka- matok	Összes egy- nes adók	Közvet- len adó- beszár- dési költsé- gek
millió forintokban								
1877.....	36'77	23'69	—	9'21	20'96	0'75	91'37	0'19
1878.....	37'36	23'66	—	9'47	20'97	0'87	92'33	0'22
1879.....	36'25	23'25	1'12	9'03	19'49	0'78	89'92	0'32
1880.....	36'83	24'08	1'23	9'62	22'30	0'97	95'03	0'38
1881.....	33'58	24'49	1'30	9'89	22'96	0'91	93'13	0'46
1882.....	33'01	25'13	1'36	10'11	24'46	0'93	95'00	0'49
1883.....	33'28	25'98	1'42	10'38	25'76	1'00	97'82	0'53
1884.....	33'55	26'48	1'46	10'59	25'97	1'08	99'13	0'57
1885.....	34'04	27'04	1'52	10'69	25'82	1'19	100'30	0'60
1886.....	34'67	28'04	1'59	10'89	25'26	1'20	101'64	0'67
átlag 1877—86	34'94	25'18	1'40	9'99	23'39	0'97	95'57	0'44

Ausztriában a földtehermentesítés a tartományok terhét képezvén, a földtehermentesítési járulék nem szerepel az egyenes adók sorában. A földadó Ausztriában körülbelül 10 millió frttal hoz több jövedelmet évenként, mint hazánkban; még nagyobb a különbség Ausztria előnyére a házadónál, mi a szomszéd állam nagyobb vagyonságáról, nagyobb ipari fejlettségéről tanuskodik. Az osztrák kereseti és jövedelmi adónak, nálunk a kereseti adó, a nyilvános számadásra kötelezett egyletek adója s a tőkekamat és járadékadó felel meg, a hadmentesítési díj pedig Ausztriában a közvetett adók közé számittatik.

Hogy az egyenes adók a különböző államokban mily szerepet játszanak, szolgáljon erre nézve a következő néhány adat, lehetőleg az 1886. évről:

Egyenes adók			Egyenes adók		
Az ország neve	összesen	fején	Az ország neve	összesen	fején
	millió frt.	kint frt.		millió frt.	kint frt.
1. Olaszország ¹⁾ . . .	157'4	5'26	6. Franciaország ³⁾	160'0	4'19
2. Németalföld . . .	22'8	5'18	7. Belgium ¹⁾ . . .	16'8	2'85
3. N.-Británia és			8. Poroszország . .	76'2	2'69
Irhon	188'8	5'08	9. Dánia	5'2	2'48
4. Magyarország ²⁾ .	73'6	4'49	10. Európai Orosz-		
5. Ausztria	101'6	4'38	ország	163'9	1'76

A fogyasztási adók eredményét Magyarországban az utóbbi húsz év alatt a következő táblázat mutatja:

¹⁾ 1885-ben.

²⁾ A földtehermentesítési járulék nélkül.

³⁾ A községek javára beszédett egyenes adók ebbe nincsenek befigyalva.

É v	Szeszadó	Boradó	Húsadó	Söradó	Czukor- adó	Czukor, kávé és sör- fogyasztási adó	Ásvány- olaj adó
a) millió forintokban							
1868	5'42	2'47	1'87	0'89	0'86	—	—
1869	6'72	2'51	1'92	1'17	0'84	—	—
1870	6'49	2'50	1'95	1'24	0'90	—	—
1871	6'80	2'55	1'96	1'49	1'51	—	—
1872	6'16	2'76	2'08	1'40	1'08	—	—
1873	6'10	2'68	2'00	1'42	1'01	—	—
1874	5'98	2'64	2'01	1'18	0'71	—	—
1875	6'66	2'71	2'05	1'09	0'74	—	—
1876	5'80	2'94	2'20	0'99	0'54	—	—
1877	5'54	2'92	2'25	0'90	0'74	—	—
átlag 1868—77	6'17	2'67	2'02	1'17	0'89	—	—
1878	6'32	2'87	2'25	0'98	1'15	—	—
1879	6'67	3'09	2'29	0'97	1'90	—	—
1880	6'36	3'33	2'38	0'88	1'74	—	—
1881	7'17	3'41	2'41	0'93	2'97	1'04	—
1882	6'85	3'49	2'53	1'00	1'59	2'04	0'86
1883	7'60	3'59	2'58	1'18	2'07	1'96	0'52
1884	8'13	3'63	2'60	1'37	2'20	2'17	1'73
1885	11'18	3'72	2'70	1'36	2'54	2'24	3'02
1886	10'73	3'82	2'77	1'35	2'11	2'32	4'08
1887	9'98	3'94	2'85	1'33	2'39	2'35	4'44
átlag 1878—87	8'10	3'49	2'54	1'18	2'07	1'41	1'41
b) az összes fogyasztási adók százalékokban							
1868	47'09	21'46	16'25	7'78	7'47	—	—
1869	51'06	19'08	14'59	8'89	6'38	—	—
1870	49'62	19'11	14'91	9'48	6'88	—	—
1871	47'52	17'82	13'69	10'42	10'55	—	—
1872	45'87	20'55	15'12	10'42	8'04	—	—
1873	46'18	20'28	15'14	10'75	7'65	—	—
1874	47'96	21'17	16'12	9'06	5'69	—	—
1875	50'26	20'45	15'47	8'23	5'59	—	—
1876	46'51	23'58	17'64	7'94	4'33	—	—
1877	44'86	23'64	18'22	7'29	5'99	—	—
átlag 1868—77	47'75	20'67	15'63	9'06	6'89	—	—
1878	46'57	21'16	16'58	7'22	8'47	—	—
1879	44'70	20'71	15'35	6'51	12'73	—	—
1880	43'29	22'67	16'21	5'99	11'84	—	—
1881	39'99	19'02	13'44	5'19	16'56	5'80	—
1882	38'36	19'54	14'17	5'60	8'90	11'42	2'01
1883	39'07	18'47	13'26	5'81	10'64	10'08	2'67
1884	37'24	16'63	11'91	6'28	10'08	9'94	7'92
1885	41'78	13'90	10'09	5'08	9'49	8'37	11'29
1886	39'48	14'05	10'19	4'97	7'76	8'54	15'01
1887	36'58	14'44	10'45	4'88	8'76	8'62	16'27
átlag 1878—87	40'20	17'32	12'60	5'61	10'27	7'00	7'00

Valódi nagy emelkedést csak az 1882-ben életbeléptetett ásványolajadónál látunk, mely a hazánkban gyors virágzásnak indult petroleum-finomító iparban dús adóforrást talált. A szeszadónál az az emelkedés, melyet az 1884. évi szeszadótörvény idézett elő, csak pillanatnyi volt, szesziparunk hanyatlása folytán a két utóbbi évben az 1885. évvel szemben már csökkenés mutatkozott, az 1888. XXIV. t.-cikk azonban, míg a contingentálás által az osztrák és külföldi verseny által megingatott szesziparunknak szilárd alapot teremtett, a fölemelt adótétel által a szeszadónak bő forrását nyitotta meg. A bor- és húsadó lassú, de jóformán szakadatlan emelkedést mutat, nem úgy a sör és czukoradó, hol a lefolyt két évtized alatt számos visszaesséssel találkozunk.

Ausztriában a fogyasztási adók az utóbbi évtized alatt következő jövedelmet hajtottak az államkincstárnak:

É v	A fontosabb fogyasztási adók				
	szeszadó	boradó	söradó	húsadó	czukoradó
	millió forintokban				
1877	7'12	3'92	21'40	4'61	17'78
1878	7'63	3'92	21'46	4'66	19'06
1879	7'70	4'04	21'00	4'71	23'57
1880	7'54	4'08	21'15	4'83	33'76
1881	7'63	4'10	22'44	4'91	45'02
1882	7'67	4'13	22'96	5'04	36'23
1883	7'74	4'16	23'38	5'15	39'08
1884	7'93	4'19	24'31	5'19	36'49
1885	9'28	4'23	24'06	5'24	36'63
1886	8'57	4'33	23'87	5'36	42'99
átlag 1877—86 .	7'80	4'11	22'60	4'97	33'06

A legfeltűnőbb különbséget a sör és czukoradónál látjuk, mindkettőt Magyarország hátrányára, az aránytalanság okát a czukoradónál az adóztatás visszaessége idézte elő, a mint ezt az iparról szóló fejezetben kifejtettük.

A fogyasztási adókra nézve álljon itt a következő nemzetközi összehasonlítás:

Fogyasztási adók				Fogyasztási adók	
1886-ban				1886-ban	
Az ország neve	össze-	fejen-	Az ország neve	össze-	fejen-
	sen	kint		sen	kint-
	millió frt.	frt.		millió frt.	frt.
1. Franciaország . . .	472'6	12'37	5. Ausztria	98'1	4'23
2. Németalföld	36'3	8'25	6. Belgium ¹⁾	15'6	2'64
3. Nagy-Británia és			7. Magyarország . . .	27'2	1'63
Irhon	252'5	6'79	8. Németország . . .	65'0	1'37
4. Európai Oroszország	466'1	5'02	9. Dánia	1'5	0'71

¹⁾ 1885-ben.

Jövedékek. — A jövedékek bevétele, kiadása és tiszta jövedelme Magyarorszáiban következő összegekre rúgott:

É v	Dohányjövedék			Sójövedék			Lottojövedék		
	bevé- tel	kiadás	tiszta jöve- delem	bevé- tel	kiadás	tiszta jöve- delem	bevé- tel	ki- adás	tiszta jöve- delem
m i l l i ó f o r i n t o k b a n									
1868 . .	16'70	2'68	14'02	15'27	1'44	13'83	2'46	1'37	1'09
1869 . .	18'49	7'57	10'92	12'16	1'61	10'49	2'68	1'45	1'23
1870 . .	18'37	9'69	8'68	13'72	2'56	11'16	3'78	1'45	2'33
1871 . .	23'57	8'76	14'81	14'28	2'65	11'63	3'03	1'62	1'41
1872 . .	25'44	10'42	15'02	14'56	3'86	10'70	3'07	1'63	1'44
1873 . .	25'62	9'27	16'35	13'25	1'92	11'33	3'83	2'31	1'52
1874 . .	25'01	10'17	14'84	12'20	2'35	9'85	4'18	2'50	1'68
1875 . .	25'68	10'77	14'91	12'61	2'20	10'41	4'07	2'17	1'90
1876 . .	27'66	13'45	14'21	12'95	1'87	11'08	4'21	2'64	1'57
1877 . .	29'26	12'90	16'36	13'81	2'48	11'33	4'28	2'37	1'91
átlag 1868—77	23'58	9'57	14'01	13'47	2'29	11'18	3'56	1'95	1'61
1878 . .	29'79	13'57	16'22	13'89	2'42	11'47	3'75	1'89	1'86
1879 . .	31'53	13'61	17'92	14'27	2'51	11'76	3'69	2'01	1'68
1880 . .	30'78	14'09	16'69	14'01	2'29	11'72	3'22	1'61	1'61
1881 . .	38'65	22'74	15'91	14'08	2'48	11'60	3'22	1'78	1'44
1882 . .	38'65	18'44	20'21	14'47	2'71	11'76	2'92	1'38	1'54
1883 . .	40'28	21'09	19'19	14'87	2'46	12'41	2'90	1'55	1'35
1884 . .	42'11	19'95	22'16	14'83	2'48	12'35	3'05	1'58	1'47
1885 . .	42'20	22'69	19'51	14'80	2'43	12'37	3'19	1'76	1'43
1886 . .	44'17	23'30	20'87	14'61	2'31	12'30	2'85	1'56	1'29
1887 . .	42'14	20'41	21'73	14'91	2'61	12'30	2'59	1'33	1'26
átlag 1878—87	38'03	18'99	19'04	14'47	2'47	12'00	3'14	1'65	1'49

Ez adatok kellő méltatása végett mindjárt szembe állítjuk Ausztria megfelelő adatait. Az osztrák állam jövedékekből következő eredményt ért el:

É v	Dohányjövedék			Sójövedék			Lottojövedék		
	bevé- tel	kiadás	tiszta jöve- delem	bevé- tel	kiadás	tiszta jöve- delem	bevé- tel	kiadás	tiszta jöve- delem
m i l l i ó f o r i n t o k b a n									
1877	59'04	22'01	37'03	19'18	2'90	16'28	21'73	12'80	8'93
1878	58'60	21'92	36'68	19'15	2'70	16'45	19'95	11'73	8'22
1879	59'92	21'13	38'79	19'21	2'81	16'40	20'93	13'22	7'71
1880	62'84	20'99	41'85	19'75	2'85	16'90	20'17	12'08	8'09
1881	65'18	23'59	41'59	19'71	2'86	16'85	21'91	13'31	8'60
1882	69'28	23'85	45'43	20'05	2'88	17'17	20'07	11'79	8'28
1883	70'98	25'03	45'95	20'53	2'87	17'66	21'82	14'35	7'47
1884	74'14	28'42	45'72	20'36	2'92	17'44	22'15	12'86	9'29
1885	75'18	27'23	47'95	20'24	3'00	17'24	22'04	13'92	8'12
1886	76'91	29'56	47'35	20'24	2'96	17'28	22'19	13'69	8'50

A jövedékek közül mindkét államban a dohány hoz legtöbb jövedelmet. De mily nagy a különbség itt is Ausztria javára, míg nálunk a dohányjövedék tiszta jövedelméből az utóbbi évtized alatt egy fejre 1'21 frt. esett, Ausztriában 1'93 frt. Ez első sorban a sokkal nagyobb bruttóbevételnek tulajdonítható, másodsorban pedig a bevételek és kiadások kedvezőbb arányának, míg ugyanis nálunk a kiadások 49'93 $\frac{0}{100}$ -át emésztették fel a bruttó-bevételeknek, Ausztriában csak 36'26 $\frac{0}{100}$ -át.

Illetékek. — Az illetékek jövedelme M a g y a r o r s z á g b a n következő volt:

É v	A bélyeg		A jogilleté- kek és díjak	A bélyeg-, a jog- illetékek és dí- jak előállítási költsége	É v	A bélyeg		A jogilleté- kek és díjak	A bélyeg-, a jog- illetékek és dí- jak előállítási költsége
	bevétele		millió forintokban			bevétele		millió forintokban	
1868.....	3'68	6'95	0'10	1878.....	7'52	13'30	0'51		
1869.....	4'04	8'94	0'11	1879.....	7'46	13'57	0'54		
1870.....	4'10	10'32	0'10	1880.....	7'91	14'69	0'62		
1871.....	4'54	11'41	0'12	1881.....	8'04	14'69	0'61		
1872.....	5'44	12'10	0'14	1882.....	8'37	15'45	0'68		
1873.....	6'65	13'51	0'16	1883.....	8'43	15'97	0'21		
1874.....	6'90	14'75	0'16	1884.....	8'87	17'34	0'26		
1875.....	7'36	14'30	0'29	1885.....	9'33	16'97	0'26		
1876.....	7'78	13'52	0'52	1886.....	9'43	16'40	0'25		
1877.....	7'82	14'91	0'50	1887.....	9'65	16'00	0'27		
átlag				átlag					
1868—1877	5'83	12'07	0'22	1878—1887	8'50	15'34	0'42		

A bevételek úgy a bélyeg-, valamint a jogilletékekből jelen-
tékenyen emelkedtek, az előbbieik közel 3, az utóbbiak több mint
3 millió forinttal jövedelmeztek többet, 1878—87-ben, mint az
azelőtti évtized átlagában.

A u s z t r i á b a n a bélyegilletékek-, továbbá jogilletékek- és
díjakból (ahadmentességi díjat nem számítva) a bevétel következő volt:

Év	Tiszta bevétel		Év	Tiszta bevétel	
	bélyeg ille- tékből	jog illetékek és díjakból		bélyeg ille- tékből	jogilletékek és díjakból
1877 . . .	16'88	30'15	1882 . . .	16'94	33'96
1878 . . .	16'41	30'42	1883 . . .	17'45	32'73
1879 . . .	16'39	27'85	1884 . . .	17'43	34'77
1880 . . .	17'01	31'96	1885 . . .	18'05	32'87
1881 . . .	17'24	33'08	1886 . . .	18'21	33'16

Ausztria tehát az illetékeknél több mint kétszer annyi bevételt ért el, mint Magyarország, s míg ott az összes illeték-bevételeből fejénként 2'23 frt. esik, nálunk csak 1'52 frt.

Államjavak. — Az államjavak, államerdők, államépületek és hidak jövedelmezőségéről a következő kimutatás nyújt felvilágosítást:

É v	Államjóságok			Államerdők			Államépületek és hidak		
	bevétel	kiadás	tiszta jövedelem	bevétel	kiadás	tiszta jövedelem	bevétel	kiadás	tiszta jövedelem
	millió forintokban								
1868	¹⁾ 5'69	1'39	4'30	2'92	1'72	1'20	0'11	0'03	0'08
1869	3'67	1'50	2'17	3'90	1'57	2'33	0'05	0'02	0'03
1870	5'10	2'23	2'87	3'23	3'43 (—)	0'20	0'38	0'08	0'30
1871	5'06	2'36	2'70	5'90	3'57	2'33	0'78	0'26	0'52
1872	4'35	2'15	2'20	8'45	4'74	3'71	0'81	0'28	0'53
1873	4'45	2'02	2'43	6'92	6'75	0'17	0'71	0'17	0'54
1874	4'72	2'11	2'61	5'80	5'74	0'06	0'66	0'24	0'42
1875	4'80	2'17	2'63	6'26	4'89	1'37	0'71	0'19	0'52
1876	4'34	1'93	2'41	5'01	4'11	0'90	0'63	0'20	0'43
1877	4'54	2'39	2'15	5'40	3'86	1'54	0'63	0'20	0'43
átlag 1868—77	4'67	2'02	2'65	5'38	4'04	1'34	0'54	0'17	0'37
1878	5'15	2'15	3'00	5'69	3'74	1'95	0'65	0'24	0'41
1879	5'37	2'20	3'17	5'90	3'81	2'09	0'72	0'27	0'45
1880	4'72	1'95	2'77	6'13	3'97	2'16	0'74	0'27	0'47
1881	4'33	1'51	2'82	6'27	3'81	2'46	0'76	0'14	0'62
1882	4'84	1'59	3'25	6'00	4'06	1'94	0'78	0'14	0'64
1883	4'05	1'74	2'31	6'14	3'92	2'22	0'83	0'15	0'68
1884	3'66	1'72	1'94	6'49	4'16	2'33	0'86	0'18	0'68
1885	3'03	1'17	1'86	6'34	4'46	1'88	0'81	0'25	0'56
1886	2'93	1'00	1'93	5'69	4'09	1'60	0'71	0'11	0'60
1887	2'73	1'18	1'55	6'22	4'13	2'09	0'71	0'10	0'61
átlag 1878—87	4'08	1'62	2'46	6'09	4'02	2'07	0'76	0'17	0'59

A közgazdasági tudomány rég bebizonyította, hogy az állam, mint gazdálkodást űző személy nem tartozik a szerencsések közé. Lehetnek azonban kivételek, hol a jövedelmezőségnél más, nagyobb érdekek forognak fenn: mint a vasutaknál a közlekedési politikára való döntő befolyás, az erdőknél az erdőállomány fentartása, stb.

¹⁾ Ebből bérhátralékok címén 1'81 millió forint.

Az állami jószágokra nézve ily tekintetek nem igen forognak fenn, itt tehát csak a pénzügyi szempont az irányadó s be kell vallanunk, hogy az államjavak jóvedelmezősége elég csekély. Leginkább megfelelne az állam érdekének az államjavak elidegenítése, a telepítésekkel és pedig a magyarság szempontjából keresztülvitt telepítésekkel kapcsolatosan.

Bányászat. — A mint a bánya- és kohó-iparról szóló fejezetben láttuk, a kincstár különösen a fém-bányászat és kohászatban tekintélyes szerepet játszik. A pénzügyi eredményt a következő számok mutatják, hol azonban a bányászattal együtt a pénzverés és fémbeváltás bevételeit és kiadásait is összefoglaljuk, minthogy azokat több éven át zárszámadásunk a bányászattól nem különíti el:

É v	Bányászat és pénzverés			É v	Bányászat és pénzverés		
	bevétel	kiadás	tiszt. jöve- delem (+) hiány (-)		bevétel	kiadás	tiszt. jöve- delem (+) hiány (-)
1868.....	5'19	3'06	(+) 2'13	1878.....	11'77	13'53	(-) 1'76
1869.....	9'45	8'38	(+) 1'07	1879.....	31'54	30'85	(+) 0'69
1870.....	11'90	10'77	(+) 1'13	1880.....	9'43	10'58	(-) 1'15
1871.....	9'93	11'51	(-) 1'58	1881.....	28'62	30'08	(-) 1'46
1872.....	10'28	11'13	(-) 0'85	1882....	14'30	14'64	(-) 0'34
1873.....	8'88	10'20	(-) 1'32	1883.....	19'19	20'22	(-) 1'03
1874.....	9'55	11'24	(-) 1'69	1884.....	13'14	15'65	(-) 2'51
1875.....	7'13	8'23	(-) 1'10	1885.....	14'33	16'26	(-) 1'93
1876.....	9'12	9'88	(-) 0'76	1886.....	14'16	15'91	(-) 1'75
1877.....	8'60	9'05	(-) 0'45	1887.....	15'33	15'53	(-) 0'20
átlag				átlag			
1868—1877	9'00	9'34	(-) 0'34	1878—1887	17'18	18'32	(-) 1'14

Az eredmény nagyon kedvezőtlen, 1871. óta egyetlen egy év volt, mely nem hiánnyal záródott volna le. Az eredmény alakulására a pénzverés és fémbeváltás jóformán semmi hatással nincs, minthogy az, a kincstárt illető csekély nyereséget leszámítva, egészen átfutó természetű, legnagyobb fontossággal bírnak a vasművek, továbbá a fém-bányászat és opálbánya-, valamint a fémkohászat. Ezeknek jóvedelmezőségét az utóbbi évekről az alábbi számok mutatják:

É v	Vasművek			Fembányászat és opálbánya			Fémkohászat		
	bevé- tel	kiadás	jövede- lem (+), hiány (-)	bevé- tel	kiadás	jövede- lem (+), hiány (-)	bevé- tel	kiadás	jövede- lem (+), hiány (-)
m i l l i ó f o r i n t o k b a n									
1883	1'83	2'63 (—)	0'80	2'79	3'26 (—)	0'47	3'66	3'32 (+)	0'34
1884	1'96	3'72 (—)	1'76	2'75	3'22 (—)	0'47	3'06	3'31 (—)	0'25
1885	3'15	4'41 (—)	1'26	2'63	3'04 (—)	0'41	3'04	3'22 (—)	0'18
1886	2'63	3'98 (—)	1'35	2'95	3'07 (—)	0'12	3'01	3'09 (—)	0'08
1887	3'13	3'52 (—)	0'39	2'89	2'85 (+)	0'04	3'47	3'30 (+)	0'17

Állandóan legnagyobb deficittel jár a vasművek üzlete, legkedvezőbb aránylag a fémkohászat eredménye, melynél 5 év alatt a jövedelem és hiány épen kiegyenliti egymást.

Államvasutak. — Az államvasuti rendszer diadalra jutásával, a vasutak az állami bevételeknek egyik tekintélyes forrását képezik. Az államvasutak jövedelmezőségének fejlődését az alábbi táblázaton tüntetjük fel, hol az államvasutakkal kapcsolatos állami gépgyár, továbbá a diósgyőri vasgyár üzleti eredményét is kimutatjuk:

Év	Államvasutak			Állami gépgyár			Diósgyőri vasgyár		
	bevé- tel	kiadás	tiszta jöve- delem	bevé- tel	kiadás	tiszta jöve- delem	bevé- tel	kiadás	tiszta jöve- delem
m i l l i ó f o r i n t o k b a n									
1868	1) 0'58	0'18	0'40	—	—	—	—	—	—
1869	1) 0'51	0'46	0'05	—	—	—	—	—	—
1870	1) 2'80	1'85	0'95	—	—	—	—	—	—
1871	1) 3'99	2'75	1'24	—	—	—	—	—	—
1872	1) 5'28	3'62	1'66	—	—	—	—	—	—
1873	1) 7'54	6'34	1'20	—	—	—	—	—	—
1874	1) 5'67	5'59	0'08	—	—	—	—	—	—
1875	6'28	4'75	1'53	0'70	0'70	0'00	—	—	—
1876	7'54	5'36	2'18	0'83	0'83	0'00	—	—	—
1877	7'36	4'80	2'56	0'88	0'81	0'07	—	—	—
átlag 1868—1877	4'71	3'57	1'14	0'80	0'78	0'02	—	—	—
1878	9'51	7'29	2'22	1'00	1'00	0'00	—	—	—
1879	11'63	8'18	3'45	1'22	1'09	0'13	—	—	—
1880	12'16	8'91	3'25	3'07	1'37	1'70	0'88	1'19 (—)	0'31
1881	18'42	11'77	6'65	2'02	1'88	0'14	2'34	2'51 (—)	0'17
1882	24'33	12'99	11'34	2'17	1'89	0'28	1'73	2'07 (—)	0'34
1883	23'26	13'73	9'53	2'29	2'18	0'11	2'35	2'45 (—)	0'10
1884	26'47	18'28	8'19	3'04	2'72	0'32	3'08	2'61 (+)	0'47
1885	34'59	22'63	11'96	2'16	1'86	0'30	4'02	3'50 (+)	0'52
1886	34'22	19'97	14'25	2'46	2'13	0'33	2'33	1'99 (+)	0'34
1887	36'71	20'09	16'62	2'55	2'21	0'34	3'19	2'49 (+)	0'70
átlag 1878—1887	23'18	14'38	8'75	2'20	1'83	0'37	1'99	1'88 (+)	0'11

1) Az állami gépgyár adatai ez összegekben be vannak foglalva.

Hogy az államvasutak jövedelmezőségét megítélhessük, szükséges az azokba befektetett tőkét is ismernünk. A fentebb kimutatott tiszta jövedelmet az államvasutaknak és állami gépgyárnak az állami leltárban felvett értékével összehasonlítva, az utóbbi évtizedben a következő eredményt látjuk:

Az államvasutak és állami gépgyár			Az államvasutak és állami gépgyár		
É v	beruházási tőkéje millió frt.	tiszta jövedelme a beruházási tőke százalékában	É v	beruházási tőkéje millió frt.	tiszta jövedelme a beruházási tőke százalékában
1878-ban .	116'63	1'90	1883-ban .	322'33	2'99
1879-ben .	213'91	1'67	1884-ben .	393'50	2'16
1880-ban .	269'14	1'84	1885-ben .	467'64	2'62
1881-ben .	289'79	2'34	1886-ban .	475'39	3'07
1882-ben .	308'89	3'76	1887-ben .	487'38	3'48

A vasutakat azonban nem szabad tisztán pénzügyi szempontból megítélnünk, a közvetlen jövedelemnél sokkal fontosabb a közvetett haszon, melyet az egész közgazdaság húz belőlük.

Posta és távirda. — Az állami regálét képező posta és távirda pénzügyi eredményét együttesen az alábbi számok mutatják:

É v	Posta és távirda			É v	Posta és távirda		
	bevétel	kiadás	tiszta jövedelem		bevétel	kiadás	tiszta jövedelem
	millió forintokban				millió forintokban		
1868 . . .	4'13	4'30	(—) 0'17	1878 . . .	7'56	6'72	0'84
1869 . . .	4'55	4'02	0'53	1879 . . .	8'00	7'00	1'00
1870 . . .	4'90	4'87	0'03	1880 . . .	7'95	7'06	0'89
1871 . . .	5'90	6'07	(—) 0'17	1881 . . .	8'69	7'35	1'34
1872 . . .	6'45	6'57	(—) 0'12	1882 . . .	9'27	7'74	1'53
1873 . . .	6'48	6'27	0'21	1883 . . .	9'95	8'05	1'90
1874 . . .	6'39	6'59	(—) 0'20	1884 . . .	10'52	8'65	1'87
1875 . . .	6'85	6'62	0'23	1885 . . .	10'95	9'30	1'65
1876 . . .	7'12	6'83	0'29	1886 . . .	11'23	9'59	1'64
1877 . . .	7'22	6'48	0'74	1887 . . .	11'45	9'41	2'04
átlag 1868—77	6'00	5'86	0'14	átlag 1878—87	9'56	8'09	1'47

A közlekedésről szóló fejezetben a posta és távirda bevételeit és kiadásait elkülönítve is kimutattuk s abból kitűnt, hogy míg a posta állandóan szép jövedelmet hoz, a távirda csaknem állandóan deficzittel jár.

Állami lótenyésztő-intézetek. — A ménes birtok-gazdaságok, ménesek és ménetelek szintén az állam jövedelmi forrásai közé soroltatnak, bár jövedelmet, a mint az alábbi számok mutatják nem hoznak:

É v	Állami lótenyészintézetek			É v	Állami lótenyészintézetek		
	bevétel	kiadás	tiszta		bevétel	kiadás	tiszta
			jövedelem				jövedelem
millió forintokban				millió forintokban			
1868 . . .	0'92	1'37	(—) 0'45	1878 . .	1'68	2'41	(—) 0'73
1869 . . .	1'21	1'92	(—) 0'71	1879 . . .	1'59	2'33	(—) 0'74
1870 . . .	1'32	1'56	(—) 0'24	1880 . . .	1'64	2'58	(—) 0'94
1871 . . .	1'83	2'19	(—) 0'36	1881 . . .	2'13	3'20	(—) 1'07
1872 . . .	1'72	2'81	(—) 1'09	1882 . . .	2'37	3'39	(—) 1'02
1873 . . .	1'64	2'61	(—) 0'97	1883 . . .	2'41	3'87	(—) 1'46
1874 . . .	1'33	2'82	(—) 1'49	1884 . . .	2'00	3'73	(—) 1'73
1875 . . .	1'03	2'56	(—) 1'53	1885 . . .	2'39	4'00	(—) 1'61
1876 . . .	1'40	2'17	(—) 0'77	1886 . . .	2'36	3'64	(—) 1'28
1877 . . .	1'88	2'47	(—) 0'59	1887 . . .	2'14	3'48	(—) 1'34
átlag 1868—77	1'43	2'25	(—) 0'82	átlag 1878—87	2'07	3'26	(—) 1'19

Húsz év alatt az állam kerek 20 millió forinttal adott ki többet az állami lótenyész-intézetekre, mint a mennyit belőlük bevett, e kiadás azonban bőven megtérült azon haszonban, melyet a lótenyész-intézeteknek, az ország loányagának javítása, mondhatnók átalakítása körül köszönhetünk.

Kiadások. — Az állam valódi kiadásait, nem számítva azokat, melyek az állam jövedelmeinek előállítására fordítottak s melyeket már előbb a bevételek részletes tárgyalásánál bemutattunk, a következő táblázat tünteti fel:

É v	Királyi udvartartás és országgyűlés	Közösügyi rendes és rendkívüli kiadások	Államadósság	Közigazgatás és pénzügyi kormányzat ¹⁾	Horvát-Szlavonország beligazgatása	Közeletatás	Igazságszolgáltatás	Honvédelem	Kő- és vízütak és kiköt. építése és fen. tartása	Vasuti kamatbiztosítás
a) millió forintokban										
1868	4'23	23'59	53'79	14'61	2'10	0'86	2'34	0'52	3'46	—
1869	4'23	20'64	54'97	15'76	1'87	0'91	2'33	5'73	3'73	—
1870	4'94	30'27	45'32	16'18	2'34	1'97	2'81	9'53	5'62	3'69
1871	4'94	30'46	57'28	17'42	2'15	2'99	3'65	8'44	6'70	3'83
1872	4'53	26'67	58'12	15'00	4'41	3'28	9'66	8'60	7'28	6'43
1873	6'85	29'40	60'28	15'66	4'78	3'72	10'65	8'53	6'47	13'86
1874	6'05	31'92	64'40	16'56	5'11	4'15	10'47	7'89	6'88	16'42
1875	5'80	30'03	72'54	16'21	4'95	4'08	10'70	6'05	5'46	14'71
1876	5'95	35'43	74'75	16'78	4'88	3'84	9'72	6'41	5'19	15'85
1877	6'00	34'86	83'91	17'24	5'77	3'99	9'77	6'42	4'81	16'17
átlag 1868—77	5'35	29'83	62'33	16'09	3'84	2'98	7'21	6'81	5'56	10'91

¹⁾ E rovatba foglalva a miniszteriumok központi igazgatását és a földadószabályozás költségeit is.

É v	Királyi udvar- tartás és ország- gyűlés	Közügyi ren- des és rendki- vuli kiadások	Államadósság	Közügyi és pénzügyi kor- mányzat ¹⁾	Horvát Szlavon- ország belgaz- gatása	Közügyi Közügyi	Igazságszolgá- latás	Honvédelem	Kö- és vízütak és kiköt. építése és fentartása	Vasuti kamat- biztosítás
millió forintokban										
1878	5'81	65'92	79'34	16'79	5'14	3'89	9'71	6'45	5'05	14'58
1879	5'85	43'75	88'33	16'92	5'39	4'24	9'67	5'76	5'72	12'04
1880	5'98	34'50	100'53	17'23	5'77	4'18	9'79	6'43	5'51	12'17
1881	5'84	38'14	106'37	18'49	5'58	4'58	10'04	6'71	5'69	13'89
1882	5'89	42'73	108'40	19'00	5'88	5'00	10'76	7'11	11'22	10'65
1883	5'88	34'84	109'93	20'31	5'69	5'45	11'35	7'10	8'70	11'32
1884	5'77	30'87	115'44	21'03	6'02	5'82	11'51	7'45	9'88	9'53
1885	5'88	36'98	120'26	20'77	6'43	6'20	11'85	7'49	8'71	8'85
1886	5'95	33'65	121'96	20'53	6'26	6'17	11'73	8'00	7'26	7'88
1887	5'80	46'31	124'26	21'20	6'08	6'49	11'50	15'46	7'59	8'10
átlag 1878—87	5'86	40'77	107'48	19'23	5'82	5'20	10'79	7'80	7'53	10'85
b) az állami kiadások százalékában :										
1868	2'87	19'38	36'46	9'90	1'42	0'58	1'59	0'35	2'28	—
1869	2'55	12'47	33'20	9'28	1'13	0'55	1'41	3'46	2'25	—
1870	2'47	15'14	22'66	8'07	1'17	0'99	1'41	4'77	2'81	1'85
1871	2'30	14'16	26'63	8'10	1'00	1'39	1'70	3'93	3'11	1'78
1872	1'91	11'23	24'47	6'31	1'86	1'38	4'07	3'62	3'06	2'71
1873	2'73	11'70	24'00	6'23	1'90	1'48	4'24	3'40	2'58	5'52
1874	2'40	12'66	25'54	6'57	2'03	1'65	4'15	3'05	2'73	6'51
1875	2'46	12'72	30'74	6'87	2'10	1'73	4'53	2'56	2'31	6'23
1876	2'41	14'37	30'32	6'79	1'98	1'56	3'94	2'60	2'11	6'43
1877	2'38	13'82	33'26	6'83	2'29	1'58	3'87	2'54	1'91	6'41
átlag 1868—77	2'43	13'54	28'28	7'30	1'74	1'35	3'27	3'09	2'52	4'95
1878	2'06	23'84	28'09	5'94	1'82	1'38	3'44	2'28	1'79	5'16
1879	2'01	15'05	30'38	5'82	1'85	1'46	3'33	1'98	1'97	4'14
1880	2'07	11'92	34'74	5'95	1'99	1'44	3'38	2'22	1'90	4'21
1881	1'77	11'59	32'31	5'62	1'70	1'39	3'05	2'04	1'73	4'22
1882	1'75	12'67	32'15	5'64	1'74	1'48	3'19	2'11	3'33	3'16
1883	1'73	10'23	32'29	5'97	1'67	1'60	3'33	2'09	2'56	3'33
1884	1'68	8'99	33'61	6'12	1'75	1'69	3'35	2'07	2'88	2'77
1885	1'64	10'31	33'53	5'79	1'79	1'73	3'30	2'09	2'43	2'83
1886	1'71	9'66	35'01	5'89	1'80	1'77	3'37	2'30	2'08	2'26
1887	1'58	12'58	33'75	5'76	1'65	1'76	3'12	4'20	2'06	2'20
átlag 1878—87	1'78	12'40	32'69	5'85	1'77	1'58	3'28	2'37	2'29	3'30

Ha az abszolút számokat tekintjük, az utóbbi tíz év átlagában, a kiadásoknak valamennyi csoportja emelkedést mutat a megelőző évtized átlagával szemben ; különösen nagy az emelkedés az államadósságok és a közözügyi kiadásoknál.

¹⁾ Lásd az előbbi lapon tett megjegyzést.

Az előbbi tömören összevont kimutatás után a kiadások főbb tételeit részletesebben is bemutatjuk:

É v	Királyi udvar- tartás	Ország- gyűlés	Nyug- díjak	É v	Királyi udvar- tartás	Ország- gyűlés	Nyug- díjak
	millió forintokban				millió forintokban		
1868 . .	3'25	0'98	2'86	1878 . .	4'65	1'16	3'87
1869 . .	3'45	0'78	3'43	1879 . .	4'65	1'20	4'04
1870 . .	3'65	1'29	2'97	1880 . .	4'65	1'33	4'99
1871 . .	3'65	1'29	3'37	1881 . .	4'65	1'19	4'07
1872 . .	3'65	0'88	3'18	1882 . .	4'65	1'24	4'30
1873 . .	5'65	1'20	3'45	1883 . .	4'65	1'23	4'35
1874 . .	4'65	1'40	3'38	1884 . .	4'65	1'12	4'60
1875 . .	4'65	1'15	3'73	1885 . .	4'65	1'23	4'79
1876 . .	4'65	1'30	3'86	1886 . .	4'65	1'30	5'20
1877 . .	4'65	1'35	3'93	1887 . .	4'65	1'15	5'51
átlag				átlag			
1868—77	4'19	1'16	3'42	1878—87	4'65	1'21	4'57

A királyi udvartartás költségéhez Magyarország nem a quóta arányában járul, hanem ugyanannyit fizet mint Ausztria, épügy ő Felsége kabinet-irodájának költségéhez, mely évenként 70 ezer frt. körül ingadozik. A legfelsőbb udvartartás költségének fedezéséhez a monarchia két állama összesen 9'3 millió forinttal járul s itt a következő érdekes nemzetközi összehasonlítást nyújthatjuk:¹⁾

Az ország neve		U d v a r t a r t á s	
1. Oroszország	10,560	ezer rubel	17,107 ezer frt.
2. Osztrák-Magyar monarch.	9,300	» forint	9,300 » »
<i>És pedig: Magyarország</i>	<i>4,650</i>	» »	<i>4,650</i> » »
<i>Ausztria</i>	<i>4,650</i>	» »	<i>4,650</i> » »
3. Törökország	86,497	» piaszter	7,785 » »
4. Olaszország	15,350	» lira	6,140 » »
5. Nagy-Británia és Irhon .	568	» font sterling	5,680 » »
<i>Ebből: apanage</i>	<i>158</i>	» » »	<i>1,580</i> » »
6. Spanyolország	9,350	» peseta	3,740 » »
7. Perzsia	—	—	3,000 » »
8. Poroszország	4,500	» márka	2,250 ²⁾ » »
9. Belgium	3,500	» franc	1,400 » »
10. Portugália	491	» milreis	1,144 » »
11. Svédország	1,338	» korona	744 » »
12. Dánia	1,224	» »	681 » »
<i>Ebből: apanage</i>	<i>224</i>	» »	<i>125</i> » »
13. Németalföld	650	» holl. forint	553 » »

¹⁾ The statesman's yearbook. 1888. London, 1888. — Hofkalender. 1889.

²⁾ Pótlék a koronai hitbizományalap járadékához.

Az ország neve

U d v a r t a r t á s

14. Görögország	1,212 ezer drachma	485 ezer frt.
15. Szerbia	1,200 » dinár	480 » »
16. Franciaország (elnök)	1,200 » franc	480 » »
17. Norvégia	480 » korona	267 » »
18. Éjsz.-Am. Egy.-Áll. (elnök)	50 » dollár	105 » »

Az országgyűlés költsége nagy változást nálunk nem mutat, annál nagyobb a nyugdíjak emelkedése. A nyugdíjak eleinte, mint-hogy az alkotmányos korszakkal hivatalnoki karunk nagy része új volt, csak csekély összeget vettek igénybe, időhaladtával azonban mindég emelkedett s még most is aligha érte el a normális magasságot.

Magyarország quótaszerű hozzájárulását a közös kiadásokhoz, a következő összeállítás mutatja:

É v	K ö z ö s ü g y i			É v	K ö z ö s ü g y i		
	rendes	rend- kivüli	összes		rendes	rend- kivüli	összes
kiadások millió forintokban				kiadások millió forintokban			
1868. . . .	20'53	8'06	28'59	1878. . . .	34'06	31'86	65'92
1869. . . .	18'80	1'84	20'64	1879. . . .	32'25	11'50	43'75
1870. . . .	28'36	1'91	30'27	1880. . . .	31'89	2'61	34'50
1871. . . .	22'81	7'55	30'46	1881. . . .	36'05	2'09	38'14
1872. . . .	22'36	4'31	26'67	1882. . . .	28'66	14'07	42'73
1873. . . .	25'90	3'50	29'40	1883. . . .	28'84	6'00	34'84
1874. . . .	28'57	3'35	31'92	1884. . . .	26'05	4'82	30'87
1875. . . .	28'43	1'60	30'03	1885. . . .	32'73	4'25	36'98
1876. . . .	30'90	4'53	35'43	1886. . . .	30'01	3'64	33'65
1877. . . .	34'86	—	34'86	1887. . . .	32'58	13'73	46'31
átlag 1868—77	26'15	3'68	29'83	átlag 1878—87	31'31	9'46	40'77

Az utóbbi tíz év átlagában Magyarország 11 millió forinttal fizetett többet a közügyi kiadásokra, mint az alkotmányos korszak első évtizedében s ez összegből 5'2 millió a rendes, 5'8 millió pedig a rendkívüli kiadásokra esik. Az utóbbiak emelkedése tehát még nagyobb volt, mit részint Bosznia okkupációjának, részint az utóbbi évek alatt beállt politikai bonyodalmak folytán szükségessé vált katonai kiadásoknak tulajdoníthatunk.

Az államadósságok évi szükségletét, a különböző természetű államadósságok megkülönböztetésével a következő számok mutatják:

É v	Állam- adóssági járulék	Állam- adóssá- gok	Vasutak ál- lamosítása folytán el- vállalt adósságok	Együtt	Az állam által közvetített adós- ságok törleszté- se, kamatai és kezelési költsége	Mind- össze
		törlesztése, kamatai és kezelési költsége				
		m i l l i ó f o r i n t o k b a n ¹⁾				
1868 . . .	33'98	3'82	—	3'82	15'94	53'79
1869 . . .	35'09	4'59	—	4'59	15'29	54'94
1870 . . .	25'34	4'57	—	4'57	15'41	45'32
1871 . . .	31'18	7'69	—	7'69	18'41	57'28
1872 . . .	30'39	9'38	—	9'38	18'35	58'12
1873 . . .	30'85	11'35	—	11'35	18'08	60'28
1874 . . .	30'69	14'39	—	14'39	19'32	64'40
1875 . . .	30'62	23'07	—	23'07	18'85	72'54
1876 . . .	30'82	25'15	0'06	25'21	18'72	74'75
1877 . . .	31'34	32'84	0'88	33'72	18'85	83'91
átlag 1868—77	31'03	13'68	0'10	13'77	17'72	62'33
1878 . . .	30'73	29'22	0'55	29'77	18'84	79'34
1879 . . .	30'57	34'52	4'64	39'16	18'60	88'33
1880 . . .	30'32	43'56	7'64	51'20	19'01	100'53
1881 . . .	30'32	46'77	7'57	54'34	21'71	106'37
1882 . . .	30'32	48'73	7'54	56'27	21'81	108'40
1883 . . .	30'32	50'25	7'44	57'69	21'93	109'93
1884 . . .	30'32	53'02	10'11	63'13	21'99	115'44
1885 . . .	30'31	55'44	11'80	67'24	22'71	120'26
1886 . . .	30'32	57'83	11'86	69'69	21'95	121'96
1887 . . .	30'31	60'54	11'75	72'29	21'66	124'26
átlag 1878--87	30'38	47'99	8'09	56'08	21'02	107'48

Az állam által közvetített adósságok közé tartozik a földtehermentesítési adósság, melynek kamatoztatására és törlesztésére az egyenes adók legtöbb neme után kivetett földtehermentesítési járulék szolgál; a szőlődezmaváltsági adósság, valamint a maradvány és irtvány-földek megváltása, hol a váltsághkötelezettek fizetési szolgálnak az államnak az adósság kamataira és törlesztésére fordított összegek egyenértékeül; a tiszta-szegedi kölcsön, hol a kölcsönvevők évi járulékot fizetnek.

A tágabb és szorosabb értelemben vett közigazgatási kiadásokat, valamint a szárazföldi és vízi utak fentartására és építésére fordított kiadásokat a következő táblázat mutatja:

¹⁾ 1877 évig bezárólag, a zárszámadási bizottság 1879 évi jelentésében foglalt adatok használtattak.

É v	Minis- teriumok közpon- ti igazga- tása	Közigaz- tási kiadá- sok ¹⁾	Pénzügyi kormány- zat, adó- hivatalok, pénzügy- ország	Állandó kataster- és földadó szá- bályozási költségek	Fiumei kikötő	Kőutak fentartása és építése	Vízutak fentartása és építése	Vasutak építése, felszerelése és meg- szerzése
m i l l i ó f o r i n t o k b a n								
1868 .	2'09	8'58	3'94	—	—	2'73	0'73	9'67
1869 .	2'84	8'67	3'85	—	—	3'09	0'64	17'10
1870 .	2'60	9'25	3'88	0'40	—	4'14	1'48	11'85
1871 .	3'05	9'51	4'43	0'43	—	5'21	1'49	15'61
1872 .	2'92	6'22	5'18	0'68	0'07	5'52	1'69	17'98
1873 .	3'12	6'89	5'16	0'49	0'36	4'89	1'22	18'42
1874 .	2'97	7'49	5'30	0'80	0'81	4'68	1'39	10'49
1875 .	2'82	7'19	5'11	1'09	0'82	2'81	1'83	1'41
1876 .	2'84	7'10	4'72	2'07	0'89	2'78	1'52	²⁾ 87'18
1877 .	2'82	7'12	4'97	2'33	0'94	2'55	1'32	2'63
átlag 1868—77	2'81	7'80	4'65	0'83	0'65	3'84	1'33	19'23
1878 .	2'77	7'19	4'94	1'89	0'89	2'93	1'23	1'89
1879 .	2'73	7'19	4'96	2'04	0'84	2'65	2'23	³⁾ 10'34
1880 .	2'73	7'27	4'96	2'27	0'40	2'97	2'14	⁴⁾ 61'78
1881 .	2'75	8'05	4'96	2'73	0'58	2'88	2'23	8'27
1882 .	2'93	7'86	5'01	3'20	0'76	3'32	7'14	17'69
1883 .	2'96	8'66	5'54	3'15	1'49	3'33	3'88	18'04
1884 .	2'90	9'69	5'56	2'88	1'47	3'86	4'55	⁵⁾ 100'98
1885 .	2'95	10'12	5'63	2'07	1'07	4'28	3'36	9'58
1886 .	2'96	10'68	5'99	0'90	0'93	3'78	2'55	7'87
1887 .	3'00	11'54	6'02	0'64	0'88	3'65	3'06	9'05
átlag 1878—87	2'86	8'82	5'36	2'18	0'93	3'36	3'24	24'55

Megjegyzendő, hogy kimutatásunkban a vasutaknál nemcsak a tényleg kiadott összegeket vettük fel, hanem az államosítások folytán elvállalt adósságokat is; mit azonban jegyzetben külön is feltüntettünk. — A miniszteriumok központi igazgatásának költsége az 1878—87. évek átlagában, az 1868—77. évek átlagával szemben alig mutat változást, a közigazgatási költségeknél már egy millióra rúgó emelkedés mutatkozik, a pénzügyi kormányzat költségénél nem nagy az emelkedés, de annál nagyobb a kataszternél, mit az 1874. VII. t. cz. által elrendelt földadó-szabályozás idézett elő, mely a mondott évtől bezárólag 1885-ig tartott, vagyis tovább

¹⁾ 1868—1871-ig a törvénykezési kiadások egy része a közigazgatási kiadásokban foglaltatik. — ²⁾ Ebből a keleti vasut megváltása 84'94 millió frt. — ³⁾ Ebből a vágvölgyi v. megváltása 6'99 millió frt. — ⁴⁾ Ebből a zágráb-károlyvárosi v. megváltása 4'80 millió frt., a tiszavidéki v. megváltása 56'00 millió frt. — ⁵⁾ Ebből az erdélyi v. megváltása 35'00 millió frt., a duna-drávai v. megváltása 11'59 millió frt., az alföld-fiumei v. megváltása 38'99 millió frt. és az ujszöny-brucki vonal több értéke a vágvölgyi vasutal szemben 0'62 millió frt.

mint egy évtizedig. A vízi utakra fordított költségeknél nagy emelkedés, a kőutaknál ellenben némi csökkenés mutatkozik.

Allamadósságok. — Zárslamadásunk évről-évre közzé teszi az állami leltárt is, a legilletékesebb szakemberek ítélete szerint azonban az ott feltüntetett értékek nem igen állják ki a szigorú kritikát, következőleg czélszerűbbnek látjuk, ha évkönyvünkben az államivagyon mellőzésével csak az államadósságokat mutatjuk ki. A különböző természetű államadósságok emelkedését a következő számok tüntetik fel:

Év	Tulajdonképeni államadósságok	Kamatbiztosítást élvező vasutak átvétele folytán elvállalt adósságok	Az egyes tárczákat terhelő adósságok	A tulajdonképeni államadósságok összege	Közvetített kölcsönök	Főösszeg
m i l l i ó f o r i n t o k b a n						
1868	22'25	—	—	22'25	246'60	268'85
1869	84'48	—	—	84'48	230'47	314'95
1870	115'89	—	—	115'89	255'92	371'81
1871	119'98	—	—	119'98	279'41	399'39
1872	153'12	—	—	153'12	268'79	421'91
1873	204'68	—	—	204'68	272'06	476'74
1874	278'93	—	—	278'93	269'49	548'42
1875	353'34	—	—	353'34	266'88	620'22
1876	391'23	—	—	391'23	262'96	654'19
1877	402'04	—	—	402'04	259'33	661'37
1878	492'05	—	—	492'05	254'52	746'57
1879	574'76	84'65	—	659'41	249'36	909'37
1880	586'65	139'04	—	725'69	271'29	996'98
1881	699'47	136'40	—	835'87	282'28	1,118'15
1882	762'00	134'15	—	896'15	275'33	1,171'48
1883	800'60	132'20	—	932'80	267'49	1,200'29
1884	824'64	179'96	—	1,004'60	266'99	1,271'59
1885	860'98	216'97	4'24	1,082'19	260'19	1,342'38
1886	903'96	214'40	7'57	1,125'93	252'27	1,378'20
1887	955'99	211'82	16'78	1,184'59	242'95	1,427'54

Vége az állami és országos adósságokat egyes czimeik szerint a következő összeállítás mutatja be részletesen:

Sorsz.	Tárgy	1883	1884	1885	1886	1887
m i l l i ó f o r i n t o k b a n						
	<i>I. Állami és országos adósságok.</i>					
	Visszafizetési kötelezettség nélkül felvett kölcsönök : ¹⁾					
1	Aranyjáradék kölcsön (6%) . . .	201'35	—	—	—	—
2	Aranyjáradék-kölcsön (4%) . . .	284'71	485'86	485'86	485'86	485'86
3	Papírjáradék-kölcsön (5%) . . .	129'70	157'96	198'50	245'74	302'36
	Együtt . . .	615'76	643'82	684'36	731'60	788'22

¹⁾ Effectiv értékben.

Sorsz.	Tárgy	1883	1884	1885	1886	1887
millió forintokban						
	Törlesztendő adósságok.					
	<i>a) Aranyértékben kamatozók:</i>					
4	1867. évi vasuti kölcsön	76'07	75'22	74'32	73'37	72'37
5	Gömöri vasuti záloglevél-kölcsön	5'77	5'67	5'57	5'46	5'35
6	1871. évi 30 millió frtos kölcsön	23'66	22'94	22'19	21'40	20'57
7	1872. évi 54 „ „ „	45'04	43'78	42'45	41'06	39'60
8	Magyar keleti vasutat terhelő állam adósság	9'84	9'82	9'80	9'78	9'76
9	Magyar keleti vasutat terhelő II. kibocsátású elsőbbségi kölcsön	29'99	29'99	29'99	29'99	29'99
10	A zágráb-károlyvárosi vasutat terhelő adósság	4'79	4'79	4'78	4'78	4'77
11	Az első erdélyi vasut beruházási kölcsöne	—	— ¹⁾	3'76	3'73	3'70
12	A báttaszék - dombovár - zákányi vasut beruházási kölcsön hányada	—	—	0'16	0'16	0'15
13	Alföld-flumei v. 1876. évi beruházási kölcsön hányada	—	—	1'05	1'04	1'03
	<i>b) Ezüst értékben kamatozók:</i>					
14	Magy. keleti vasutat terhelő I. kib. elsőbbségi kölcsön	44'41	44'84	44'25	44'17	44'07
15	Az I. erdélyi vasuti részvények	—	²⁾	13'97	13'94	13'91
16	„ „ „ elsőbbségi kölcsön	—	38'38	20'54	20'49	20'44
17	A báttaszék-dombovár-zákányi v. megváltása folytán részvényekb.	—	11'66	4'63	4'62	4'61
18	A báttaszék-dombovár-zákányi v. elsőbbségi kötvényei	—	—	6'85	6'84	6'83
19	Alföld-flumei vasuti részvények	—	—	18'28	18'23	18'18
20	Alföld-flumei v. terhelő I. kibocsátású elsőbbségi kölcsön	—	—	18'50	18'45	18'40
21	Alföld-flumei vasutat terhelő II. kib. elsőbbségi kölcsön	—	—	1'59	1'57	1'56
	<i>c) Bankértékben kamatozók:</i>					
22	Tiszavidéki vasuti részvények	14'18	12'15	10'13	8'10	6'09
23	Tiszavidéki v. terhelő I. kib. sorsjegy-kölcsön	14'16	14'05	13'92	13'81	13'68
24	Tiszavidéki v. terhelő II. kib. elsőbbségi kölcsönök	19'62	19'57	19'52	19'47	19'42
25	Vágvölgyi v. terhelő adósság	2'89	2'29	1'69	1'09	0'49
26	1870. évi sorsolási kölcsön	25'18	24'72	24'25	23'79	23'32
27	Lánczhid elsőbbségi adósság	1'07	1'03	1'00	0'96	0'92
28	Lánczhid jog megváltása	0'38	0'38	0'38	0'38	0'38

¹⁾ Az első erdélyi v. részvényei-és kötvényeinek összegében foglaltatik.

²⁾ Ebben foglaltatik a beruházási kölcsön.

Sorsz.	T á r g y	1883	1884	1885	1886	1887
		millió forintokban				
29	Tisza-szegedi kölcs. (1880. XX. t. cz.)	42'91	42'58	42'23	41'90	41'54
30	Földtehermentesítési adósság . . .	208'39	202'06	195'26	188'12	180'63
31	Szőlődezmaváltsági adósság . . .	14'07	12'51	10'82	9'04	7'21
32	Maradvány- és irtványföldek vált- sága	2'11	2'14	2'25	2'24	2'24
33	Az 1883. évi XLI. t. cz. alapján a magy. földhitelintézetől felvett 6.764,800 frtnyi jelzálog kölcs. .	—	6'65	6'58	6'52	6'45
34	Az 1884. évi I., 1885. évi II. és az 1886. évi VI. t. cz. alapján a m. földhitelintézetől felvett 137,900 frt, 1.050,000 frt és 2.028,400 frtos 4 és 4½%-os jelzáloglevél- kölcsön	—	1'04	3'04	4'46	4'81
35	Az 1867. év. végeig befizetett tiszti biztosítékok	—	—	—	0'07	0'07
	Együtt . . .	584'53	627'76	653'78	639'03	622'54
<i>II. Egyes tárczákat terhelő adós- ságok.</i>						
36	A szegedi széképfület létesítésére a jövedéki birságalapból felvett kölcsön	—	—	0'18	0'18	0'18
37	Honvédelmi miniszterium	—	—	1'92	2'19	2'58
38	Földmivelés- ipar- és kereskedelmi miniszterium	—	—	1'67	1'67	2'31
39	Közmunka és közlekedési min. . . .	—	—	0'47	1'57	1'55
40	A vasművek ingatlan vagyonát ter- helő adósság	—	—	—	1'60	1'57
41	Belügyminiszterium	—	—	—	0'36	0'95
42	Vallás és közoktatásügyi miniszt. .	—	—	—	—	7'64
	Együtt . . .	—	—	4'24	7'57	16'78
	Összesen . . .	1,200'29	1,271'58	1,342'88	1,378'20	1,427'54

Különösen a járadék-adósságok emelkedtek nagy mértékben, de emelkedtek a törlesztéses adósságok is a vasutak államosítása folytán. Az egyes tárczákat terhelő adósságok csak az utóbbi három évben fordulnak elő s az egyes tárczák keretén belől eszközölt nagyobb építkezésekkel vannak összefüggésben. Végre megjegyezzük, hogy a közvetített adósságokat a 29—34. folyószámok alatt felsorolt adósságok képviselik.

Közös államháztartás. — Az Osztrák-Magyar monarchia közös államháztartásának eredményét két évtizedről a következő táblázat tünteti fel:¹)

¹) 1885-ig a közös zárszámodások, 1886. és 1887-re a szentesített delegatív határozatok alapján.

Év	A monarchia közös háztartásának bruttó szükséglete	A közös miniszteriumok és fő számszék saját bevételei	Marad netto szükséglet	A netto szükségletből fedezetett			A quóta-szerű hozzájárulás tett fejenként	
				vámbevétel által	a quóta arányában		Ausztria	Magyarország
					Ausztria által	Magyarország által		
e z e r f o r i n t o k b a n							részéről forintot	
1868. . .	111,714	3,916	107,798	12,250	66,884	28,664	3'37	1'86
1869. . .	95,785	4,552	91,233	16,204	52,520	22,509	2'62	1'46
1870. . .	113,977	4,858	109,119	12,551	67,598	28,970	3'34	1'88
1871. . .	126,467	7,320	119,147	15,257	72,723	31,167	3'56	2'02
1872. . .	113,614	6,636	106,978	19,842	60,751	26,385	2'95	1'71
1873. . .	116,408	5,887	110,521	17,537	63,787	29,197	3'08	1'89
1874. . .	117,892	5,673	112,219	11,111	69,360	31,748	3'34	2'06
1875. . .	114,794	5,186	109,608	11,969	66,980	30,659	3'20	1'99
1876. . .	127,031	4,971	122,060	6,459	79,302	36,299	3'76	2'36
1877. . .	125,225	5,560	119,665	4,719	78,853	36,093	3'70	2'34
átlag 1868—77	116,291	5,456	110,835	12,790	67,876	30,169	3'07	1'92
1878. . .	220,734	4,897	215,837	3,856	145,419	66,562	6'77	4'32
1879. . .	142,130	5,096	137,034	2,570	92,242	42,222	4'27	2'74
1880. . .	119,133	3,373	115,760	4,908	76,044	34,808	3'49	2'22
1881. . .	123,208	3,285	119,923	(—) 1,730	83,454	38,199	3'77	2'42
1882. . .	149,701	3,134	146,567	15,614	91,667	39,286	4'11	2'47
1883. . .	128,611	3,087	125,524	16,069	75,086	34,369	3'34	2'18
1884. . .	133,072	2,984	130,088	20,933	74,880	34,275	3'28	2'10
1885. . .	125,558	3,155	122,403	18,435	71,322	32,646	3'14	1'97
1886. . .	125,665	3,168	122,497	25,914	66,256	30,327	2'90	1'83
1887. . .	128,974	3,258	125,716	18,642	73,453	33,621	3'18	2'03
átlag 1878—87	139,679	3,544	136,135	12,521	84,982	38,632	3'84	2'45

A két évtizedes átlagot tekintve, a közös háztartás bruttó szükséglete az utóbbi évtizedben évi 234 millió forinttal volt nagyobb, minthogy a közös kormányhatóságok saját bevételei 20 millió forinttal csökkentek, a netto-szükséglet több mint 25 millió forinttal emelkedett évenként. A közös kiadásokra fordítandó vámbevétel jóformán ugyanaz maradt, emelkednie kellett tehát a monarchia két állama quóta-szerű hozzájárulásának.

A közös külügyminiszterium kiadásai évenként következő összegekre rúgtak:

Év	Rendes	Rend- kívüli	Összes	Év	Rendes	Rend- kívüli	Összes
kiadások ezer frtokban				kiadások ezer frtokban			
1868. . .	4,442	136	4,578	1871. . .	4,116	144	4,260
1869. . .	4,430	80	4,510	1872. . .	3,949	116	4,065
1870. . .	4,425	163	4,588	1873. . .	4,256	109	4,365

É v	Rendes	Rend- kívüli	Összes	É v	Rendes	Rend- kívüli	Összes
	kiadások ezer ftokban				kiadások ezer ftokban		
1874 . .	4,000	73	4,073	1881 . .	4,205	93	4,298
1875 . .	4,210	543	4,753	1882 . .	4,251	209	4,460
1876 . .	4,286	2,203	6,489	1883 . .	4,244	116	4,360
1877 . .	4,295	3,299	7,594	1884 . .	4,298	65	4,363
átlag				1885 . .	4,331	50	4,381
1868—77	4,241	687	4,928	1886 . .	4,404	45	4,449
1878 . .	4,250	3,525	7,775	1877 . .	4,432	45	4,477
1879 . .	4,145	510	4,655	átlag			
1880 . .	4,203	77	4,280	1878—87	4,276	474	4,750

Az összes kiadás megoszlását az egyes kiadási ágak szerint az alábbi számok részletezik:

É v	Központi igaz- gatás és rendel- kezési alap	Diplomáciai kiadások	Consulátusi kiadások	Az osztrák- magyar Lloyd subventója	É v	Központi igaz- gatás és rendel- kezési alap	Diplomáciai kiadások	Consulátusi kiadások	Az osztrák- magyar Lloyd subventója
	ezer forintokban					ezer forintokban			
1868 . .	945	942	555	2,000	1878 . .	983	1,082	680	1,500
1869 . .	927	939	564	2,000	1879 . .	1,001	1,141	703	1,300
1870 . .	875	962	588	2,000	1880 . .	1,016	1,184	703	1,300
1871 . .	573	890	653	2,000	1881 . .	1,003	1,182	719	1,300
1872 . .	633	964	652	1,700	1882 . .	1,013	1,204	734	1,300
1873 . .	882	1,015	659	1,700	1883 . .	1,004	1,202	738	1,300
1874 . .	909	1,014	677	1,700	1884 . .	1,043	1,208	747	1,300
1875 . .	809	1,018	683	1,700	1885 . .	1,044	1,238	749	1,300
1876 . .	847	1,039	700	1,700	1886 . .	1,044	1,244	816	1,300
1877 . .	845	1,060	690	1,700	1887 . .	1,050	1,244	838	1,300
átlag					átlag				
1868—77	825	984	642	1,820	1878—87	1,021	1,193	743	1,320

A közös hadügyminiszterium költségét a szárazföldi hadsereg és a haditengerészet szerint részletezve a következő kimutatás állítja szem elé:

É v	A szárazföldi hadsereg			A haditengerészet			Mind- össze
	rendes	rend- kívüli	összes	rendes	rend- kívüli	összes	
	kiadásai ezer forintokban						
1868	76,441	22,086	98,527	7,276	804	8,080	106,607
1869	75,106	5,397	80,503	7,722	1,287	9,009	89,512
1870	91,205	5,716	96,921	8,290	2,302	10,592	107,513

É v	A szárazföldi hadsereg			A haditengerészet			Mind- össze
	rendes	rend- kívüli	összes	rendes	rend- kívüli	összes	
kiadásai ezer forintokban							
1871	84,305	24,780	109,085	8,160	3,074	11,234	120,319
1872	85,292	11,070	96 362	8,159	3,087	11,246	107,608
1873	89,734	10,285	100,019	8,212	1,871	10,083	110,102
1874	92,922	7,697	100,619	8,688	2,224	10,912	111,531
1875	92,532	5,582	98,114	8,570	1,381	9,951	108,065
1876	95,047	13,571	108,618	8,588	1,348	9,936	118,554
1877	95,915	10,579	106,494	7,790	1,316	9,106	115,600
átlag 1868—77	87,850	11,676	99,526	8,146	1,869	10,015	109,541
1878	92,275	109,748	202,023	7,586	1,340	8,926	210,949
1879	90,709	36,008	126,717	7,362	1,374	8,736	135,453
1880	91,695	12,686	104,381	7,350	1,045	8,395	112,776
1881	94,800	12,704	107,504	7,588	1,743	9,331	116,835
1882	96,301	37,854	134,155	7,265	1,725	8,990	143,145
1883	96,230	16,421	112,651	8,321	1,167	9,488	122,139
1884	97,399	19,044	116,443	8,561	1,577	10,138	126,581
1885	97,062	11,298	108,360	8,740	1,978	10,718	119,078
1886	98,675	9,228	107,903	9,026	2,169	11,195	119,098
1887	99,950	11,104	111,054	9,145	2,171	11,316	122,370
átlag 1878—87	95,510	27,609	123,119	8,094	1,629	9,723	132,842

A szárazföldi hadsereg szükséglete az utóbbi két évtized alatt erősen emelkedett, kivált a rendkívüli kiadások, melyek az utóbbi évtized átlagában több mint kétszeresét teszik a megelőző évtized átlagának. A haditengerészet költsége, a tíz évi átlagokat tekintve, az utóbbiban némileg még csökkent is, de ha az egyes éveket tekintjük, 1881. óta szakadatlan, bár nem nagymérvű emelkedést tapasztalunk.

A közös pénzügyminiszterium szükségletét a következő számok mutatják:

É v	Rendes kiadás	Rendkívüli kiadás	Összes ezer forintokban	É v	Rendes kiadás	Rendkívüli kiadás	Összes ezer forintokban
1868 . . .	461	—	461	1878 . . .	1,897	1	1,898
1869 . . .	1,685	12	1,697	1879 . . .	1,901	1	1,902
1870 . . .	1,800	6	1,806	1880 . . .	1,950	1	1,951
1871 . . .	1,795	5	1,800	1881 . . .	1,948	1	1,949
1872 . . .	1,778	59	1,837	1882 . . .	1,968	1	1,969
1873 . . .	1,820	1	1,821	1883 . . .	1,981	4	1,985
1874 . . .	1,863	1	1,864	1884 . . .	2,000	1	2,001
1875 . . .	1,849	1	1,850	1885 . . .	1,972	1	1,973
1876 . . .	1,861	1	1,862	1886 . . .	1,986	1	1,987
1877 . . .	1,905	1	1,906	1887 . . .	1,998	—	1,998
átlag 1868—77	1,681	9	1,690	átlag 1878—87	1,960	1	1,961

A közös hatóságok sorát bezárja a közös számszék, minthogy azonban annak évi szükséglete alig haladja meg a százezer forintot, külön feltüntetését nem tartottuk szükségesnek.

Idegen államok pénzügye. — Ha összehasonlítás czéljából vizsgáljuk a különböző országok pénzügyének főbb számeredményeit, a feltűnő nagy eltéréseket, a melyek részben az összehasonlíthatóság rovására szemünkbe ötlenek, különösen három forrásra fogjuk visszavezethetni.

Először az államoknak ezer meg ezer sajátos körülmény által meghatározott különös érdekeik, czéljaik s ezekből folyó tevékenységek döntő a kiadások alakulására, concret gazdasági viszonyaik pedig a bevételek különböző nemeinek kifejlesztésére irányadók. Az ebből eredő pénzügyi különbségek azonban nem zavarják az összehasonlítást; mert az államok egyéniségével függvén össze, a mint azt jellemzik, egyszersmind általa magyaráztatnak és indokoltatnak.

A különbségek másik forrása az állami elszámolások eltérő módozataiból, a brutto és netto budgetek és zárszámadások számos fokozatos átmenetű szerkesztési módjából, továbbá különböző önkényes csoportosításokból ered. Az egyöntetűségnek ebből származó hiánya esetleges természetű, és az összehasonlíthatóság kedvéért a pénzügyi tudomány mai elveinek megfelelő, lehetőleg egyszerű és könnyen áttekinthető új összehasonlítás által elhárítandó volna; bár teljes egyöntetűséget hozni be a leggondosabb átdolgozás mellett is aligha volna lehetséges.

Még több nehézséggel jár azonban a pénzügyi összehasonlítás egy másik akadályának leküzdése, a mely az egyes államok különböző összetételű szervezetén alapszik. A köztevékenység összpontosításának szélső végletei közt, a csak lazán összefűzött összetett államoktól egész a teljesen centralis szervezetű egységes államokig, a köztevékenység megosztásának számos fokozataival találkozunk, a melyek az államok pénzügyének összehasonlításánál figyelembe veendőek volnának, s különösen összetett államokban az egészet alkotó egyes államok háztartása az összállammal párhuzamba volna állítandó.

A felhozott akadályok folytán a különböző államok pénzügyének összehasonlító feldolgozása csak egy nagyszabású speciális munkában volna lehetséges; szükségesnek véltük azonban legalább rámutatni az említett szempontokra, a melyeknek figyelmen kívül hagyása a következő táblázatok felhasználásánál könnyen téves következtetésekre vezethetne.

A nevezetesebb idegen államok bevételeit és kiadásait, a főbb ágak szerint részletezve, lehetőleg az állami zárszámadások alapján, a következő kimutatások tüntetik fel: ¹⁾

Sorszám	A bevételek és kiadások részletezése	1876-ban	1881-ben	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban	1887-ben
millió forintokban									
	A) Rendes bevételek.	1. Ausztria. ²⁾							
1	Egyenes adók:	a) Bevételek:							
	földadó	37'0	33'6	33'0	33'3	33'5	34'0	34'7	34'8
	házbéradó	16'8	17'4	19'6	20'4	21'1	21'7	22'6	28'3
	házosztályadó ...	6'8	7'0	5'5	5'6	5'4	5'4	5'4	
	házbéradó mentes házaknak 5 ^o / _o -os hozadékadója ..	—	1'3	1'4	1'4	1'4	1'5	1'6	1'6
	épületadó összesen	23'6	25'7	26'5	27'4	27'9	28'6	29'6	29'9
	kereseti adó	9'1	9'9	10'1	10'4	10'6	10'7	10'9	10'7
	jövedelemadó ...	20'6	23'0	24'5	25'7	26'0	25'8	25'2	24'6
	adóbehajt. illetékek és késedelmi kamatok	0'6	0'9	0'9	1'0	1'1	1'2	1'2	0'9
	Egyenes adók összesen	90'9	93'1	95'0	97'8	99'1	100'3	101'6	100'9
2	Közzvetett jövedelmek:								
	a) fogyasztási adók:								
	czukoradó	11'8	45'0	36'2	39'1	36'5	36'6	43'0	33'5
	sóradó	22'9	22'5	23'0	23'4	24'3	24'1	23'9	24'4
	szeszadó	7'6	7'6	7'7	7'7	7'9	9'3	8'6	8'5
	boradó	3'9	4'1	4'1	4'2	4'2	4'2	4'3	4'3
	húsadó	4'6	4'9	5'0	5'1	5'2	5'2	5'3	5'4

¹⁾ Oesterreichisches stat. Handbuch. 1886, 1887. Wien, 1887, 1888. — Finanzgesetz für das Jahr 1888, vom 30-ten Mai 1888. Reichsgesetzblatt Nr. 73. Wien, 1888. — Statistisches Jahrbuch für das deutsche Reich. 1888. Berlin, 1888. — Statistisches Handbuch für den preussischen Staat. Band I. Berlin, 1888. — Statist. Jahrbuch für die amtliche Statistik des preussischen Staates, V. Jahrg. Berlin, 1883. — Stat. abstract for the United Kingdom from 1873 to 1887. London, 1888. — Annuaire stat. de la Belgique, 1878, 1885, 1886. — Stat. abstract of the United States 1887. Washington, 1888. — Továbbá: Stat. abstr. for the principal and other foreign countries from 1876 to 1885/86. London, 1888.

²⁾ Ausztriában a pénzügyi év márczius 31-én végződik, 1876-ban és 1881-től 1886-ig a közölt adatok zárszámadási eredmények; 1887-ből még nincs zárszámadás, 1887 helyett tehát az 1888-ik évi (1888 ápril 1-étől 1889 márczius 31.) költségvetési előirányzatot vettük fel.

Sorszám	A bevételek és kiadások részletezése	1876-ban	1881-ben	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban	1887-ben
millió forintokban									
	egyéb fogy. adók	5'4	5'6	6'3	6'5	7'2	8'2	8'8	5'9
	a fogy. adók mel- lékjövedelmei	2'3	3'3	3'4	3'7	3'3	4'1	4'2	6'6
	<i>Fogyasztási adók</i> <i>összesen</i>	58'5	93'0	85'7	89'7	88'6	91'7	98'1	88'6
	b) jövedékek:								
	dohányjövedék ..	59'6	65'2	69'8	71'0	74'1	75'2	76'9	78'5
	sójövedék	19'2	19'7	20'1	20'5	20'4	20'2	20'2	20'3
	lottójövedék	22'7	21'9	20'1	21'8	22'2	22'0	22'2	21'5
	<i>Jövedékek összesen</i>	101'5	106'8	109'5	113'3	116'7	117'4	119'3	120'3
	c) bélyeg, díjak és illetékek:								
	bélyeg.	16'5	17'2	16'9	17'4	17'4	18'1	18'2	18'8
	hadment. díj	—	0'5	0'8	0'9	1'0	1'1	1'2	1'4
	egyéb díjak	0'9	1'0	1'0	1'1	1'1	1'0	1'1	1'3'5
	jogilletékek	31'3	32'7	33'7	32'5	34'4	32'8	32'8	
	vámok	2'4	2'4	2'4	2'4	2'5	2'5	2'5	2'5
	<i>bélyeg, stb. együtt.</i>	51'1	53'8	54'8	54'8	56'4	55'5	55'8	56'2
	d) italmérési adó.	—	0'8	1'5	1'3	1'3	1'3	1'3	1'3
	e) határvám bevétel ¹⁾	18'2	31'9	40'5	47'5	47'5	43'6	41'1	41'8
	Közvetettjövedelmek összesen...	229'3	286'3	292'0	306'1	310'5	309'5	315'6	308'2
3	A keresk. min. bev.	18'5	25'8	47'8	44'3	62'9	63'6	68'8	68'8
4	A földmiv. min. bev.	10'7	10'0	10'4	10'7	10'9	11'1	11'3	11'6
5	A vallás- és közokt. ügyi min. bev. ...	7'5	5'2	6'2	5'3	5'2	5'7	5'5	5'6
6	A belügymin. bev.	1'1	1'2	1'1	1'2	1'2	1'3	1'2	1'1
7	Államadósságok ..	16'6	10'4	12'4	11'8	11'9	8'9	9'4	0'5
8	Egyéb bevételek ..	6'8	10'3	21'2	11'8	8'7	24'2	11'3	3'7
	Rendes bevét. össz.	381'4	442'3	486'1	489'0	510'4	524'6	524'7	500'4
	B) Rendkívüli bev.	55'3	50'0	46'6	16'2	33'7	0'0	8'0	16'9
	Összes bevételek ..	436'7	492'3	532'7	505'2	544'1	524'6	532'7	517'3
	A) Rendes kiadások:								
	b) Kiadások:								
1	Legfelsőbb udvartartás	4'6	4'6	4'6	4'6	4'6	4'6	4'6	4'6
2	Kabinet iroda	0'1	0'1	0'1	0'1	0'1	0'1	0'1	0'1
3	Országgyűlés	1'5	1'7	1'4	1'9	1'5	1'2	1'1	0'7
4	Minisztertanács ..	0'9	0'9	1'0	1'0	1'1	1'0	1'0	1'0

¹⁾ A határvámbevétel a monarchia közös jövedelme; az egyes államok bevételében csak mint pénztári bevétel szerepel. Az osztrákok mégis mint saját bevételöket számolják el, megfelelő czimmal kiadásaik között (közös-ügyekhez hozzájárulás határvám czimén).

Sorszám	A bevételek és kiadások részletezése	1876-ban	1881-ben	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban	1887-ben
		millió forintokban							
5	Közösügyi járul. ¹⁾	82'1	83'2	108'1	91'0	88'4	86'8	89'2	99'1
6	Belügyminist. . . .	18'9	18'1	18'4	18'8	19'2	19'1	19'5	16'2
7	Honvédelmi min. .	8'5	9'5	9'2	9'0	9'5	9'6	9'9	10'7
8	Vallás- és közokt.- ügyi min.	18'4	16'8	18'3	18'8	19'3	19'5	19'8	19'8
9	Pénzügyminiszt. .	80'5	108'0	96'9	110'8	108'2	122'4	102'9	92'9
10	Kereskedelmi min.	22'8	29'4	54'2	69'9	105'8	81'2	85'2	56'8
11	Földmívelési min.	11'5	11'5	12'0	13'9	13'1	14'0	14'6	11'9
12	Igazságügy min. . .	21'1	21'2	20'7	20'4	20'7	20'7	21'1	19'9
13	Főszámszék	0'2	0'2	0'2	0'2	0'2	0'2	0'2	0'2
14	Nyugdíjak	13'8	14'7	15'1	15'4	15'7	15'8	16'1	16'7
15	Segélyek s előlegek	28'3	22'2	18'8	19'1	13'6	12'5	14'1	1'0
16	Államadóságek . .	102'5	136'6	127'4	119'0	121'0	119'8	121'6	134'7
17	Az államad. igazg.	0'7	0'9	0'9	1'0	1'0	1'0	0'9	0'9
	Rend. kiad. összes.	415'9	479'6	507'3	514'9	543'0	529'5	521'9	487'2
	B) Rendk. kiadások	17'0	0'0	—	0'0	0'0	—	—	51'3
	Összes kiadások .	432'9	479'6	507'3	514'9	543'0	529'5	521'9	538'5
	2. Németbirodalom. ²⁾								
	a) Bevételek:								
1	Vámok és fogyasztási adók	118'7	176'9	171'5	167'0	176'7	173'0	180'4	196'0
2	Bírod. bélyeg jöv.	3'2	7'0	9'6	10'6	10'8	11'5	13'7	13'9
3	Posta- és távirdeigazgatás:								
	összes bevételek .	61'8	72'9	75'7	79'1	83'1	86'1	89'9	93'7
	állandó kiadások	56'8	60'9	63'5	66'9	69'8	73'1	76'1	79'0
	netto bevétel . . .	5'0	12'1	12'2	12'2	13'3	13'0	13'8	14'7
4	Bírodalmi nyomda (netto bev.)	—	0'5	0'5	0'5	0'5	0'6	0'7	0'5
5	Államvasutak:								
	összes bevételek .	17'6	22'1	22'3	22'9	23'4	22'6	23'6	22'6
	állandó kiadások	12'5	13'7	14'1	14'7	14'5	14'2	14'1	14'3
	netto bevétel . . .	5'1	8'4	8'2	8'2	8'9	8'4	9'5	8'3
6	Bankügy	1'1	1'3	1'5	1'0	1'1	1'1	0'5	1'1
7	Különb. közig. bev.	5'7	3'7	3'4	3'2	4'3	4'4	4'2	4'2

¹⁾ Itt, a quótaszerű hozzájáruláson kívül az osztrák területen befolyt vámbevételek is be vannak foglalva, melyek azonban a fennálló közös vámterület mellett, Ausztria hozzájárulásának a közösügyi kiadásokhoz helyesen nem tekinthetők.

²⁾ A Németbirodalomban a pénzügyi év márczius 31-én végződik 1877-től kezdve. Az 1876-ik év 5 negyedéből állt, ezért helyette az 1877/78-as évet vettük fel. 1884-ig a jövőhagyott zárszámadások eredményeit közöljük, 1885-ből és 1886-ból is tényleges bevételeket és kiadásokat, a melyeknek számadásai azonban eddig még nem lettek zárszámadásilag felülvizsgálva, az 1887-iki adatok a költségvetésből vannak merítve.

Sorszám	A bevételek és kiadások részletezése	1876-ban	1881-ben	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban	1887-ben
		millió forintokban							
8	A birod. rokkant-alapból	15'8	15'2	14'8	14'4	14'0	13'7	13'7	13'4
9	Elhelyezett birod. pénzek kamatai	4'6	2'3	1'9	1'5	1'3	1'2	1'0	0'6
10	Rendk. bevételek.	67'8	38'0	25'6	18'5	23'7	19'6	28'8	114'6
	Összesen...	227'0	265'4	249'2	237'1	254'6	246'5	266'3	367'3
	B) A szövets. állam. matrikuláris hozzájárulásai...	40'6	51'6	51'8	46'4	42'2	61'2	69'6	93'5
	Összes bevételek.	267'6	317'0	301'0	283'5	296'8	307'7	335'9	460'8
	A) Állandó kiadások.	b) K i a d á s o k:							
1	Birodalmi gyűlés.	0'2	0'3	0'2	0'2	0'2	0'2	0'2	0'2
2	Külügy miniszt. . .	3'1	3'2	3'3	3'6	3'6	4'0	4'0	3'9
3	Bir. belügyi hiv. . .	1'4	1'5	1'4	1'4	1'5	1'5	3'2	4'0
4	Birod. hadsereg . .	160'2	172'0	170'8	168'7	169'4	169'2	171'2	182'2
5	Tengerészet	10'6	13'4	12'8	13'7	16'1	18'3	18'1	19'2
6	Birod. kincstár . . .	1'1	35'3	43'2	44'0	53'8	59'7	70'7	76'7
8	Birod. adósságok . .	1'2	5'6	6'5	7'2	7'9	8'7	9'3	10'3
8	Ált. nyugdíjalap . .	8'2	9'3	9'6	9'9	10'3	10'6	11'7	12'2
9	Bir. rokkantalap . .	16'4	15'2	14'8	14'4	14'0	13'7	13'8	13'4
10	Egyéb kiadások . .	0'7	1'2	1'3	1'3	1'4	1'4	1'4	1'4
	Összesen...	203'1	257'0	263'9	264'4	278'2	287'3	303'6	323'5
	B) Egyszer előforduló kiadások.	81'6	49'3	38'3	29'2	29'1	31'5	43'2	128'7
	Összes kiadások . .	284'7	306'3	302'2	293'6	307'3	318'8	346'8	452'2
	A) Rendes bevételek.	3. Poroszország. ¹⁾							
		a) B e v é t e l e k:							
1	Egyenes adók	76'8	75'2	73'8	73'8	74'1	75'1	76'2	—
	Ebből: földadó . .	20'4	20'1	20'1	20'1	20'1	20'0	20'0	—
	épületadó	8'9	13'8	14'0	14'2	14'4	14'6	14'9	—
	osztályozott jövedelemadó	15'3	15'0	14'9	17'4	18'1	18'8	19'3	—
	osztályadó	20'8	15'2	13'0	10'9	11'0	11'2	11'4	—
	iparadó	9'3	9'3	9'4	9'5	9'6	9'8	10'0	—
2	Közvetett adók . .	22'4	46'3	24'8	26'0	26'9	27'1	28'0	—
	Ebből: birod. adók beszedési és igazgatási költségei . .	7'8	10'0	12'4	12'8	13'2	12'8	12'6	—
3	Lotto	2'0	2'0	2'0	2'0	2'0	2'0	3'1	—
4	Állami jöszágok és állami erdők . . .	38'4	38'5	38'8	39'8	41'2	41'0	41'1	—

¹⁾ A pénzügyi év Poroszországban is márczius 31-én végződik. 1876 helyett, mely öt negyedéből állt, itt is mint Németországnál az 1877/78-ik évet vettük fel.

Sorszám	A bevételek és kiadások részletezése	1876-ban	1881-ben	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban	1887-ben
		millió forintokban							
5	Állami bányaműv.	46'9	47'6	51'8	55'5	54'7	52'8	55'5	—
6	Államvasutak....	79'6	186'5	213'3	281'6	292'3	325'4	342'5	—
7	Ált. pénzügyigazg. bevételek.....	20'5	57'7	58'4	59'1	56'8	64'9	70'3	—
8	Államigazg. bevét.	33'2	10'5	32'6	33'2	31'8	32'3	33'8	—
	<i>Ebből: az igazságügyi igazg. bev.</i>	27'2	3'4	25'0	25'2	23'5	24'0	25'0	—
9	Egyéb bevételek..	5'2	4'4	5'0	2'3	1'8	1'6	1'5	—
	Összesen...	325'0	468'7	500'0	573'3	581'6	622'2	652'0	—
	B) Rendkívüli bev.	88'7	35'5	74'4	38'8	61'7	66'4	52'3	—
	C) Az előző évek maradványai...	53'8	48'3	32'5	36'5	31'5	32'2	32'6	—
	Összes bevételek	467'5	552'5	606'9	648'6	674'8	720'8	736'9	—
	b) Kiadások:								
1	Egyenes adók....	4'7	4'9	5'1	5'1	5'2	5'4	5'4	—
2	Közvetett adók...	10'6	13'5	13'8	14'2	14'1	12'9	12'8	—
3	Államjóságok...	3'5	3'4	3'4	3'7	3'5	3'9	3'4	—
4	Állami erdők....	15'3	14'5	15'1	15'3	15'4	15'6	16'1	—
5	Állami bányaművek.....	39'5	40'3	43'4	46'7	47'0	45'3	47'2	—
6	Államvasutak....	49'8	134'4	147'2	206'7	198'8	229'4	230'0	—
7	Államadósságok..	30'6	47'5	62'7	74'2	90'4	93'0	105'8	—
8	Általános pénzügyi igazg.....	39'0	62'3	60'1	56'0	52'7	63'5	71'4	—
	<i>Ebből: matrikulációs hozzájárulás a birodalom kiadásaihoz....</i>	18'2	26'3	26'1	22'4	20'1	31'2	35'5	—
9	Államigazgatási kiadások.....	113'8	121'1	121'4	123'8	125'4	129'8	133'9	—
	<i>Ebből: Igazságügymin.....</i>	37'4	40'9	40'3	39'5	39'2	41'5	41'8	—
	<i>Pénzügymin....</i>	17'2	16'6	19'0	20'8	21'3	22'2	23'2	—
	<i>Vallás és közokt. ügyi min....</i>	22'4	24'4	24'7	25'2	26'2	26'5	28'2	—
	<i>Belügymin.....</i>	18'8	20'5	20'6	20'7	20'7	20'5	20'4	—
	<i>Közmunka min.</i>	9'3	8'6	8'3	8'7	8'7	8'9	9'9	—
	<i>Földmiv. min. ...</i>	5'6	5'6	5'7	6'1	6'4	6'8	6'8	—
10	Egyéb kiadások..	7'4	4'8	4'7	4'6	3'9	3'4	4'2	—
	Összesen...	314'2	446'7	476'9	550'3	556'4	602'2	630'2	—
	B) Egyszer előforduló és rendkívüli kiadások..	110'7	58'9	92'0	60'0	85'7	86'0	72'2	—
	<i>Ebből vasuti célokra.....</i>	61'7	25'5	63'0	39'9	65'7	67'9	36'6	—
	Összes kiadások.	424'9	505'6	568'9	610'3	642'1	688'2	702'4	—

Sorszám	A bevételek és kiadások részletezése	1876-ban	1881-ben	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban	1887-ben
millió forintokban									
1	A) Rend. bevételek.	4. Franciaország. ¹⁾							
	Egyenes adók:	a) Bevételek:							
	államiak	155'3	150'5	152'4	154'3	155'9	158'5	—	—
	községek ²⁾	123'6	132'9	134'2	137'9	141'8	187'9	—	—
2	Állami erdők	16'4	12'2	11'4	11'2	11'3	14'0	—	—
3	Állam jószágok...	5'7	5'5	4'9	5'7	5'6	8'0	—	—
4	Bekeblézési és bélyegilleték.....	249'8	290'6	284'5	280'0	270'1	279'8	—	—
5	Vámok.....	115'9	146'0	147'1	148'0	149'7	142'2	—	—
6	Fogyasztási adók.	432'5	420'5	424'2	438'6	444'8	451'0	—	—
7	Posta és távirda..	45'7	61'1	61'8	64'5	65'2	66'5	—	—
8	Különböző bevét.	129'9	134'9	133'5	134'9	136'9	74'0	—	—
	Összesen...	1,274'8	1,354'2	1,354'0	1,375'1	1,381'3	1,381'9	—	—
	B) Rendkívüli bevételek	1'3	280'4	265'4	234'1	192'7		—	—
	Ebből: kölcsön bev.	—	268'1	258'5	204'3			133'0	—
	C) Előző évek maradványai....	—	32'2	25'4	42'1			—	—
	Összes bevét.	1,276'1	1,666'8	1,644'8	1,651'3	1,574'0	1,514'9	—	—
	A) Rendes kiadás.	b) Kiadások:							
1	Igazságügymin. ..	14'0	14'5	14'7	14'6	15'6	15'2	—	—
2	Külügymin.	4'5	5'9	6'7	6'1	6'1	5'6	—	—
3	Pénzügymin.								
	Államadósságok és előlegek	466'3	501'7	519'2	531'4	518'0	530'1	—	—
	Általános kiadás.	9'7	9'2	9'7	10'5	9'9	7'6	—	—
	Adóbeszedési költségek.....	98'4	71'3	73'4	75'0	74'1	73'8	—	—
	Átruházás a községek javára ...	81'8	74'1	74'8	76'2	80'0	—	—	—
4	Hadügymin.	209'0	249'9	255'9	246'3	235'8	233'0	—	—
5	Tengerészeti és gyarmatügyi min.	80'8	82'9	88'9	103'9	123'5	92'6	—	—
6	Közüktatásügyi miniszterium ...	24'9	51'7	67'2	73'6	81'0	58'8	—	—
7	Vallásügyi miniszt.	21'5	19'3	20'8	20'5	20'2	18'6	—	—
8	Belügyminiszt. ...	130'4	141'0	141'9	136'0	143'2	29'0	—	—
9	Közmunka min. ..	34'2	54'8	48'8	54'9	52'6	61'2	—	—
10	Földmiv. miniszt.	8'2	14'4	14'5	16'5	16'6	15'6	—	—
11	Keresked. miniszt.		4'1	7'9	9'4	10'9	7'3	—	—
12	Posta és távirda ..	—	48'9	52'0	55'3	55'7	55'6	—	—
	Összesen...	1,183'7	1,343'7	1,396'4	1,430'2	1,443'2	1,204'0	—	—

¹⁾ 1885-ben költségvetés szerint. — ²⁾ Az állam által a községek javára szedett egyenes adók, a melyek mint állami kiadások viszont a pénzügyminiszterium és belügymin. kiadásai közt szerepelnek.

Sorszám	A bevételek és kiadások részletezése	1876-ban	1881-ben	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban	1887-ben
		millió forintokban							
	B) Rendkívüli kiadások.....	53'0	280'4	265'5	246'0	166'7	77'9	—	—
	Összes kiadások	1,236'7	1,624'1	1,661'9	1,676'2	1,609'9	1,281'9	—	—
	A) Rendes bevételek:	5. Olaszország. ¹⁾							
	a) Bevételek:								
1	Adók ingatl. után	72'0	76'5	75'9	75'3	76'4	75'2	—	—
2	Személyi adók ...	69'3	74'1	77'3	78'0	79'9	82'2	—	—
3	Örlési adó	33'0	19'1	20'6	20'7	—	—	—	—
4	Öröklési adó	10'0	11'5	11'6	12'2	13'0	13'5	—	—
5	Bekeblezési illeték	20'3	23'6	23'3	21'6	23'0	24'2	—	—
6	Bélyeg	15'0	17'0	17'2	21'7	21'9	22'5	—	—
7	Vasuti illeték ...	5'1	6'1	6'0	6'2	6'2	6'3	—	—
8	Vámok	40'3	62'7	63'5	71'7	84'9	80'7	—	—
9	Közs. adók, octroi.	28'0	32'6	31'8	31'8	31'6	31'7	—	—
10	Dohányjüvedék ..	34'2	42'0	42'6	43'2	69'2	72'7	—	—
11	Sójövedék	32'0	32'8	32'7	33'7	34'5	28'9	—	—
12	Posta	9'8	11'9	13'3	14'3	15'5	15'9	—	—
13	Távirda	3'3	4'2	4'5	4'2	4'6	4'8	—	—
14	Államvasutak	—	14'9	18'2	18'4	13'0	17'6	—	—
15	Lottó	28'5	29'1	28'8	28'4	30'5	29'4	—	—
16	Egyéb bevételek ..	113'2	72'4	94'1	85'8	90'0	89'3	—	—
	Összesen...	514'0	530'5	561'4	567'4	594'2	594'9	—	—
	B) Rendkívüli bevételek	33'9	49'6	325'0	55'4	77'1	92'1	—	—
	Összes bevételek ..	547'9	580'1	886'4	622'8	671'3	687'0	—	—
	b) Kiadások:								
1	Pénzügyminiszt. ..	374'2	362'1	393'7	456'9	444'0	385'7	—	—
2	Igazs.-és vall.-ü. m.	11'0	11'5	11'5	13'3	13'4	13'4	—	—
3	Külügyminiszt.	2'4	2'7	2'6	3'0	2'9	3'4	—	—
4	Közükt. ü. miniszt.	8'3	11'3	11'7	12'2	12'9	13'9	—	—
5	Belügyminiszt.	22'1	24'1	24'5	25'5	25'2	24'7	—	—
6	Közmunkaminiszt.	46'3	66'1	90'8	87'3	94'2	100'1	—	—
7	Hadügyminiszt. ..	76'8	91'5	94'9	103'4	102'1	103'1	—	—
8	Tengerészeti min..	14'5	19'5	22'4	22'7	27'4	36'9	—	—
9	Földm. s keresk. m.	3'9	4'2	4'4	5'2	5'3	5'5	—	—
	Összesen...	559'5	593'0	656'5	729'5	727'4	686'4	—	—
	Ebből: államadóss.	321'8	309'6	342'9	408'2	379'8	320'0	—	—
	a polg. íg. költs.	146'4	172'4	196'3	195'2	218'1	226'3	—	—
	katonai kiadások	91'3	111'0	117'3	126'1	129'5	140'1	—	—

¹⁾ A pénzügyi év Olaszországban 1884-től kezdve június hó 30-án végződik.

Sorszám	A bevételek és kiadások részletezése	1876-ban	1881-ben	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ben	1887-ben
millió forintokban									
6. Nagy-Británia és Írhon. ¹⁾									
a) Bevételek:									
1	Vámok	199·2	192·9	196·6	197·0	203·2	198·3	201·5	196·3
2	Fogyasztási adók.	277·4	272·4	269·3	269·5	266·0	254·6	252·5	256·2
	<i>Ebből: szeszadó...</i>	148·7	142·7	142·1	142·2	139·9	131·4	128·5	130·3
	<i>söradó...</i>	80·4	85·3	84·0	84·9	85·4	84·0	85·0	87·1
3	Bélyeg	101·3	113·8	118·4	116·2	119·3	115·9	118·3	130·0
4	Földadó	10·8	10·4	10·4	10·7	10·6	10·4	10·7	10·3
5	Házadó	14·5	16·8	17·5	18·1	18·9	18·5	19·1	19·4
6	Birtok és jöv. adó.	52·8	99·4	119·0	107·2	120·0	151·6	159·0	144·4
7	Posta	60·0	70·0	73·0	77·3	79·0	81·5	84·5	86·5
8	Távirda	13·0	16·3	17·1	17·4	17·6	17·4	18·3	19·5
9	Korona jöszágok (netto bevétel) ..	4·1	3·8	3·8	3·8	3·8	3·8	3·7	3·9
10	Egyéb bevételek ..	34·6	43·8	48·8	44·4	41·5	42·8	40·1	31·5
	Összesen...	767·7	839·6	873·9	861·6	879·9	895·8	907·7	898·0
b) Kiadások:									
1	Államadósságok ..	274·9	296·7	296·8	296·5	295·5	234·5	279·6	262·1
	<i>Ebből: állósított adósságok kam.</i>	213·8	211·9	211·6	201·0	189·8	187·9	187·7	181·9
	<i>állós. adós. törl.</i>	53·7	71·9	72·9	79·4	90·8	35·9	82·1	66·1
2	Udvartartás és polgári igazgatás ..	149·3	180·1	188·8	187·3	190·4	192·1	193·3	196·9
	<i>Ebből: közokt. ügyi</i>	27·0	38·3	39·6	40·9	44·1	46·1	47·8	48·6
3	Hadsereg és haditengerészet ..	254·9	274·0	298·0	278·6	305·8	395·4	319·2	307·6
	<i>Ebből: haditeng.</i>	110·1	105·6	102·6	107·3	114·3	126·6	132·7	123·3
4	Bevételek költs. ..	79·2	85·3	89·3	97·1	98·7	100·2	107·9	107·6
	<i>Ebből: vámonnál</i>	9·9	10·0	10·0	9·7	9·8	9·6	9·5	9·4
	<i>belföldi jöved.²⁾</i>	17·8	18·4	18·7	18·0	17·7	18·0	17·3	17·7
	<i>postánál</i>	31·6	36·1	38·3	45·1	46·7	47·9	54·4	54·0
	<i>távírdánál</i>	11·4	13·7	15·1	17·1	17·3	17·4	19·3	19·4
	Összes kiadások	763·3	836·1	872·9	859·5	890·4	922·2	900·0	874·2
7. Belgium.									
a) Bevételek:									
1	Adók	60·4	63·2	62·6	62·5	62·3	65·8	—	—
2	Ut- és hidvámok ..	3·2	48·4	51·1	52·2	51·8	51·7	—	—
3	Tölkék	37·2	4·5	4·8	4·9	6·6	6·4	—	—
4	Visszatérítések...	1·2	2·6	1·9	1·6	1·7	1·4	—	—
	Összesen...	102·0	118·7	120·4	121·2	122·4	125·3	—	—
B) Rendkívüli bev.									
	Összes bevételek.	28·6	32·5	54·2	60·8	17·6	7·9	—	—
	Összes bevételek.	130·6	151·2	174·6	182·0	140·0	133·2	—	—

¹⁾ A pénzügyi év a polgári évet követő márczius 31-én végződik.

²⁾ Így nevezetnek (Inland Revenue) a fogyasztási adók, bélyeg, földadó, házadó, birtok- és jövedelemadó.

Sorszám	A bevételek és kiadások részletezése	1876-ban	1881-ben	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban	1887-ben
millió forintokban									
A) Rendes kiadások		b) Kiadások:							
1	Államadósság	25·0	34·9	36·5	39·0	39·8	40·2	—	—
2	Előlegek	1·7	2·1	1·9	1·9	1·9	1·9	—	—
3	Külügyminister...	0·6	0·9	0·9	0·9	0·9	0·9	—	—
4	Földmiv., ipar- és közmunka min. .	32·9	39·8	42·1	35·9	6·8	6·2	—	—
5	Vasuti, posta- és távirda min. ...					35·7	35·0	—	—
6	Pénzügy min. ...	6·0	6·0	6·2	6·2	6·2	6·3	—	—
7	Hadügymin.	19·0	19·1	19·4	19·5	19·7	19·3	—	—
8	Belügymin.	7·8	3·9	4·1	18·1	10·8	8·7	—	—
9	Közüktatásügyi m.		7·5	8·5					
10	Igazságügy min...	6·4	6·1	6·2	6·2	6·3	6·3	—	—
11	Visszatérítések...	0·5	0·8	0·7	0·8	0·8	0·8	—	—
Összesen...		99·9	121·1	126·5	128·5	128·9	125·6	—	—
B) Rendkívüli kia.		17·8	39·8	42·7	34·0	15·8	14·9	—	—
Összes kiadások.		117·7	160·9	169·2	162·5	144·7	140·5	—	—
8. Európai Oroszország. ¹⁾									
a) Bevételek:									
1	Fej- és birtokadó .	191·9	190·9	187·9	179·4	170·5	164·1	148·2	65·1
2	Jövedelmi adó ...	—	—	—	—	—	6·1	15·7	16·8
3	Szabadalmak	24·0	37·7	33·0	33·7	34·0	41·6	40·7	44·1
4	Vámok	115·2	139·1	153·4	157·0	157·0	153·9	163·0	187·3
5	Szeszadó	310·0	365·1	409·7	410·8	395·3	374·6	405·9	383·0
6	Dohányadó	17·0	20·7	23·9	31·3	32·7	31·9	31·7	31·7
7	Czukoradó	8·1	6·0	13·0	14·4	20·1	22·5	28·5	31·9
8	Bélyeg.	16·3	24·9	25·8	26·2	26·9	26·4	26·8	26·8
9	Bekeblzési és átruházási illetékek	11·3	16·0	15·5	14·0	16·0	16·0	16·6	16·7
10	Öröklési adó	—	—	—	2·2	7·5	5·8	5·8	5·5
11	Utlevélekért	4·1	5·3	5·3	5·4	5·3	5·3	5·3	5·3
12	Vasuti személyszállítási adó ...	—	12·6	13·5	12·9	13·2	14·2	13·6	14·6
13	Posta	17·6	23·6	23·9	24·4	25·2	25·8	26·8	27·7
14	Távirda	8·7	13·5	13·8	14·3	14·4	15·1	14·4	15·6
15	Állami gazdaságok	9·8	12·3	13·1	12·7	13·1	13·9	14·3	14·1
16	Állami erdők	15·4	23·8	23·9	21·3	21·5	21·1	21·5	20·9
17	Állami bányák ..	4·9	6·8	8·2	7·5	6·7	7·0	7·5	9·4
18	Államvasutak	2·7	6·1	6·7	16·3	23·8	22·8	30·7	31·0
19	Parasztbirtok megváltása	—	—	—	—	—	75·5	88·4	158·4

¹⁾ A rubel átszámításánál nem tartottuk czélszerűnek a disagiót számításba venni, hanem utalunk a rubel árhanyatlását feltüntető kimutatásunkra (512. l.). A közölt adatok 1885-ig zárszámadási eredmények, 1886 és 1887-ben a költségvetési előirányzatnak felelnek meg.

Sorszám	A bevételek és kiadások részletezése	1876-ban	1881-ben	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban	1887-ben
		millió forintokban							
20	Vasuti visszatérítések	19'6	25'3	27'3	26'4	41'8	61'3	64'0	44'6
21	Egyéb bevételek ..	129'4	114'5	133'0	114'7	108'1	123'6	106'8	134'3
	Összesen...	906'0	1,044'2	1,130'9	1,124'9	1,133'1	1,228'5	1,276'2	1,284'8
	b) Kiadások:								
1	Államadósságok ..	177'1	280'2	323'8	325'1	340'0	427'0	420'6	451'3
2	Császári kabinet..	4'3	3'6	3'6	3'3	3'6	3'5	3'4	3'4
3	Szent zsinat	16'0	16'7	16'8	17'1	17'2	17'4	17'7	17'8
4	Császári udvartartás	18'8	18'0	18'6	19'5	17'1	17'1	17'1	17'1
5	Külügyek	5'3	7'8	6'8	7'0	7'2	6'7	6'5	7'0
6	Hadügy	308'3	340'0	328'3	327'2	323'9	334'8	333'7	337'7
7	Tengerészet	43'9	47'6	50'2	50'2	56'4	63'0	63'9	63'6
8	Pénzügy	153'2	184'3	166'4	164'2	157'8	175'8	178'1	169'8
9	Államjóságok	32'1	33'8	33'2	34'9	35'3	37'0	36'6	36'2
10	Belügy	86'9	107'4	113'5	116'7	115'5	115'5	118'6	119'7
11	Közüktatásügy ..	24'6	29'0	31'0	31'8	31'5	33'0	34'0	33'8
12	Közmunkák	16'6	21'5	18'1	33'8	35'3	37'2	42'5	41'5
13	Igazságügy	25'3	29'8	30'6	31'7	31'9	32'6	32'7	33'2
14	Legfőbb számszék	3'5	3'9	4'0	4'5	4'9	5'0	5'2	5'2
15	Egyéb kiadások ..	12'5	3'2	3'8	5'3	1'6	1'6	6'6	6'6
	Összesen...	928'4	1,126'8	1,148'7	1,172'3	1,179'2	1,306'7	1,317'2	1,344'0
	9. Éjszakamerikai Egyesült-Államok. ¹⁾								
	a) Bevételek:								
1	Vámok	311'0	416'1	462'9	450'9	409'7	381'1	405'1	456'3
2	Belföldi jöved. ²⁾ ..	245'1	284'1	307'6	303'9	255'3	236'3	245'3	249'5
3	Közföldekjeladása.	2'4	4'6	10'0	16'7	20'6	12'0	11'8	19'4
4	Különböző bevét..	50'6	52'8	66'9	64'9	46'3	50'4	44'3	54'7
	Összesen...	609'1	757'6	847'4	836'4	731'9	679'8	706'5	779'9
	B) Rendkívüli bev.	843'1	238'9	254'0	1,167'5	434'4	514'9	244'3	324'3
	Ebből: kölcs. bev. ³⁾	834'7	238'9	254'0	1,167'5	434'4	514'9	244'3	324'3
	Összes bevételek.	1,452'2	996'5	1,101'4	2,003'9	1,166'3	1,194'7	950'8	1,104'2
	b) Kiadások:								
1	Hadserég	80'0	85'0	91'5	102'7	82'8	89'6	72'1	81'0
2	Tengerészet	39'8	32'9	31'6	32'1	36'3	33'7	29'2	31'8
3	Indián ügyek	12'5	13'7	20'4	15'5	13'6	13'8	12'8	13'0
4	Nyugdíjak	59'3	105'1	128'8	138'6	116'4	117'8	133'2	157'6
5	Különböző kiad..	154'6	135'3	120'2	144'2	149'0	183'7	155'7	179'0
	Összesen...	346'2	372'0	392'5	433'1	398'1	438'6	403'0	462'4
	B) Rendkívüli kiadások	1,154'1	522'3	719'7	1,363'4	661'7	552'4	537'2	671'3
	Ebből: kamat	210'5	173'3	149'3	124'2	114'6	107'9	106'2	100'3
	államadósság. ⁴⁾	943'6	346'8	570'5	1,239'2	547'1	444'5	431'0	571'0
	Összes kiadások ..	1,500'3	894'3	1,112'2	1,796'5	1,059'8	991'0	940'2	1,133'7

¹⁾ Az év jun. 30-án végződik. ²⁾ Raktárjegyekkel (warrant) biztosított pénzbev.

³⁾ Conversió. — ⁴⁾ Részben conversió.

A közgazdasági élet mai stádiumában a magánháztartásnak is kiegészítő elemét képezi a hitel. Annál inkább természetes ez az eszméileg örök fenállásra hivatott államok gazdaságában, a melyeknek sem létét kockáztatni, sem a szomszéd államok versenye által is sürgetett kulturai és gazdasági fejlődését anyagi eszközök hiánya miatt megakasztani nem szabad.

A különböző országok államadósságának jelen állapotát s egyszersmind alakulását 1870. óta, lehetőleg öt éves időközönként az alábbi táblázatban mutatjuk be: ¹⁾

Sorszám	Az ország neve	Államadósság					
		1870-ben	1875-ben	1880-ban	1885-ben	1886-ban	1870-ben 1886-ban
		összesen millió forintokban					fejenként forint
1	Franciaország ²⁾ .	5,299	8,507	8,541	8,411	—	144 220
	És pedig: fundált	4,982	7,964	7,929	7,894	—	135 207
	lebegő ³⁾	317	543	612	517	—	9 13

¹⁾ Stat. abst. for the United Kingdom from 1873 to 1887. London 1888, from 1868 to 1882. London 1883. — Ann. stat. de la Russie. 1884—85. St.-Petersbourg. 1887. — Stat. abstr. of the Unit. States 1887. Washington: 1888. — Oesterr. stat. Handbuch. 1882—87. Oesterr. Stat. Der oesterr. Staatshaushalt in der Periode 1868—1882. Wien 1885. — Stat. Handb. für den preuss. Staat. Band I. Berlin, 1888. — Jahrbuch für die aml. Stat. der preuss. Staates. V. Jg. Berlin 1883., IV. Jahrg. Berlin 1876. — Ann. stat. des Pays-Bas. 1885, 1887. — Ann. stat. de la Belgique. 1878, 1885 1886. — Stat. Jahrb. für das deutsche Reich 1888. Berlin 1888. — Továbbá: Stat. abst. for the princ. and other countr. from 1876 to 1885—86: London 1888. The statesman's year book. M. Block: Ann. de l'Econ. polit. et de la stat. — Hofkalender.

²⁾ A különböző források nem egyformán mutatják ki Franciaország államadósságát. A közölt adatokat a statistical abstract 1885—86-iki kötetéből (London, 1888.) merítettük, a melynek adatai leginkább elfogadhatóknak látszottak előttünk, annál is inkább mert csak a consolidált és a lebegő adósságot tartalmazzák, a melyekre egyedül állnak megbízható adatok rendelkezésre. Az adósságok többi nemeinek nagysága csak combinative állapítható meg. Egy ily combinativ összeállítást kísérelt meg Leroy-Beaulieu »Traité de la science des finances« című munkájának 4 ik kiadásában. E szerint volna

Franciaország államadóssága:	Millió frank.	Millió frt.	Fejenként frt
Consolidált adósság	20,851	8,340	218
Törlesztési járadékok	4,720	1,888	50
Lebegő adósság (1887. jan. 1-én)	987	395	10
Életjáradékok	2,160	864	23

Különböző felmondható járadékoknak

megbecsült tőkeértéke	3,000	1,200	31
---------------------------------	-------	-------	----

Összesen	31,718	12,687	332
--------------------	--------	--------	-----

Itt azonban az életjáradéki adósságok közé a katonai és polgári nyugdíjak is be vannak számítva.

³⁾ 1870. elején.

Sorszám	Az ország neve	Államadósság						
		1870- ben	1875- ben	1880- ban	1885- ben	1886- ban	1870- ben	1886- ban
		összesen millió forintokban					fejenként forint	
2	N.-Británia és Írhon . . .	7,925	7,709	7,661	7,423	7,363	251	198
	Ebből: állósított . . .	7,320	7,137	7,091	6,389	6,377	232	171
	törlesztendő (3% évjáradékkal).	544	458	350	858	811	17	22
	lebegő	61	114	220	176	175	2	5
3	Oroszország ¹⁾	—	4,600	—	5,564	—	63	60
	Ebből ércben kamatozó .	—	1,583	—	2,136	—	22	23
4	Olaszország:							
	consolidált ad.	2,418	2,923	3,225	3,616	3,634	90	121
	törlesztési adóss.	782	605	827	842	834	29	28
	kincstárjegyekben	106	67	88	103	82	4	3
	vegyes adósságok	233	388	386	136	145	9	5
	együtt	3,539	3,983	4,526	4,697	4,695	132	157
	ebből levonva a kincst.bir- tokában levő kötelezvé- nyeket és kezességeket .	211	595	593	137	145	8	5
	tiszta államadósság . . .	3,328	3,388	3,933	4,560	4,550	124	152
5	Ausztria:							
	a) általános adóss. ²⁾ . .	2,507	2,592	2,756	2,773	2,771	124	119
	ebből consolidált . . .	2,493	2,577	2,655	2,683	2,687	123	116
	b) speciális osztr. ad. .	146	198	408	551	646	7	28
	ebből consolidált . . .	80	103	377	550	642	4	28
	összesen (a. és b.) ³⁾ . .	2,653	2,790	3,164	3,324	3,417	131	147
	ebből papirban	1,619	1,730	1,801	1,981	1,999	80	86
	ércpénzben	1,034	1,060	1,363	1,343	1,418	51	61
	kamatozó	2,510	2,656	3,046	3,196	3,304	124	142
	nem kamatozó	143	134	118	128	113	7	5
6	Spanyolország ⁴⁾ ⁵⁾	2,973	4,098	5,120	2,331	2,534	177	146

¹⁾ A papirban kamatozó adósságok értékének átszámításánál a papir-
rubel árfolyamhanyatlását tekintetbe vettük.

²⁾ Így nevezetik (Allgemeine-Staatsschuld), Ausztriának azon adó-
sága, a melynek kamatterhéhez s kis részben törlesztéséhez Magyarország
is hozzájárul az 1867. 15. t.-cz szerint.

³⁾ Ezen összegbe a földtehermentesítési adósság, mely Ausztriában
tartományi adósság s az állam által csak közvetítették, nincs befoglalva.
Megjegyezzük, hogy 1886. végén még 120⁶ millió frtra rugott. Továbbá
nincs felvéve a közös függő adósság sem, a melyért Magyarország is fele-
lős, s a mely 1887. végén 337 millió frtot tett.

⁴⁾ 1871-ben, 1875-ben és 1880-ban névérték; az 1881. és 1882-ik évek-
ben keresztül vitt konverzió után realis érték; innen Spanyolországban az
államadósságoknak látszólagosan nagy csökkenése.

⁵⁾ 1871. végén.

Sorszám	Az ország neve	Á l l a m a d ó s s á g						
		1870- ben	1875- ben	1880- ben	1885- ben	1886- ben	1870- ben	1886- ben
		összesen millió forintokban					fejenként forint	
7	Éjszakam. Egyes.-Áll. ¹⁾ :							
	a) kamatozók :							
	3 ⁰ / ₀ -os	96	29	29	332	71	2	1
	4 ⁰ / ₀ -os	2	—	1,553	1,549	1,550	—	26
	4 ¹ / ₂ ⁰ / ₀ -os	—	—	525	525	525	—	9
	5 ⁰ / ₀ -os	576	1,495	924	—	—	15	—
	6 ⁰ / ₀ -os	3,389	2,069	413	—	—	88	—
	együtt	4,063	3,593	3,444	2,406	2,146	105	36
	b) nem kamatozók	878	985	901	1,321	1,335	23	22
	összesen	4,941	4,578	4,345	3,727	3,481	128	58
	levonva a kincstár birto- tokában levő követelé- seket	222	250	523	1,035	1,014	6	17
	marad tiszta állam- adósság	4,719	4,328	3,822	2,692	2,467	122	41
8	Poroszország	682	460	²⁾ 998 ²⁾ 2,036 ²⁾ 2,111			27	74
	Ebből a régi országré- szeknek adósságai és az egész államnak adós- ságai 1866 óta	—	411	955	2,000	2,076	—	73
	az újabban hozzácsatolt részek adósságai	—	49	43	36	35	—	1
9	Portugália ³⁾	683	⁴⁾ 810	788	1,112	1,154	180	240
10	Magyarország :							
	ebből járadékkölcsönök .	—	—	400	684	731	—	44
	törlesztési adósságok . .	372	620	597	658	647	24	39
	összesen	372	620	997	1,342	1,378	24	83
	levonva a csak közvetített adósságokat	256	267	271	260	252	17	15
	marad tiszta államad. ⁵⁾ .	116	353	726	1,082	1,126	7	68
11	Németalföld	822	784	801	906	915	228	208
12	Belgium	273	392	569	709	768	54	130
13	Német birodalom	273	60	²⁾ 232 ²⁾ 311 ²⁾ 337			6	7
	Ebből fundált	134	22	134	220	243	3	5
14	Románia	18	213	239	290	303	4	56

¹⁾ A polgári évet követő június 30-áig terjedő pénzügyi évek végén.
— Az itt közlött számok csak a szövetség adósságait mutatják. Ezenkívül
az egyes államok államadóssága volt (a megyei és községi adósságot nem
számítva) 1880-ban 492 millió forint. — ²⁾ 1881., 1886. és 1887. április 1-én.
— ³⁾ Portugáliában csak a konsolidált adósság van felvéve; a lebegő adós-
ság 1886. végén 26 millió frtra rúgott. — ⁴⁾ 1877-ben. — ⁵⁾ A közös függő
adósság nélkül.

Kimutatásunk az Éjszak-Amerikai Egyesült-Államokat s Törökországon kívül mindazon európai országokat magában foglalja, a melyeknek nagyobb összegekre rugó államadósságaik vannak. Törökország külföldi államadóssága 1881-ig 1910, a hátralékos kamatokkal (618 millió frt). együtt 2,528 millió frtra rugott. Ezen összeg a török kormánynak hitelezőivel történt megállapodása folytán 1881-ben 1,064 millió frtra redukáltatott, amelynek kamatoztatására és törlesztésére különböző monopolok, köztük a dohány- és só-egyedáruság bevételei, továbbá különböző adók és tizedbevételek köttetnek le. A kijelölt bevételi források jövedelméből $\frac{4}{5}$ rész kamatokra, $\frac{1}{5}$ pedig törlesztésre fordítatik. Kamatozás és törlesztés azonban nem haladhatják felül a redukált adósságnak (1,064 millió frt.) $5\frac{0}{10}$ -át, a többi jövedelem a török kincstárnak kiszolgáltatandó. 1887. márczius 13-áig 19,785 ezer frt. törlesztetett, s maradt még adósság 1044 millió 587 ezer frt. — A belföldi adósság körülbelül 180 millió frtra rug.

Minthogy az államadósságok összeállítása nem történik egészen azonos elvek szerint, a mennyiben néhol a névérték, másutt a fizetett kamatokból visszaszámított tőkeérték, vagy az árfolyamérték (effectiv érték) vétetik alapul, nem lesz érdektelen az államadósságok czimén az egyes államokra eső évi terheket is feltüntetni. Megjegyezzük, hogy a mennyiben lehetett, mindenütt az összes évi terhet vettük fel, az annuitásokat, sőt az államadósságok kezelési költségeit is belefoglalva, egyrészt, mert az elkülönítés ugyis a legtöbb esetben nem lett volna keresztülvihető, másrészt, mert a törlesztési járadékok s a kezelési költségek épugy nehezednek az államok háztartására, mint a kamatok, de ahol a kellő adatokat megszerezhettük, a kamatteher nagyságát is különösen kiemeltük:

Sorszám	Az ország neve	Évi teher államadósságok czimén							1876-ban fejenként forint	
		1876-ban	1881-ben	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben	1886-ban		
		összesen millió forintokban								
1	Franciaország . .	460·2	¹⁾ 479·1	494·1	526·8	527·8	510·8	533·5	12·47	13·97
	<i>Ebből: consolid.</i>									
	<i>ad. kamat . . .</i>	299·2	298·4	297·2	296·4	296·0	282·4	282·4	8·11	7·39
	<i>nyugdíjak . . .</i>	46·5	45·9	50·4	54·4	56·8	56·9	70·0	1·26	1·83
2	Oroszország . . .	175·8	316·9	325·1	325·1	340·0	420·6	²⁾ 451·3	2·39	4·91
3	N.-Británia és Irh.	279·9	296·7	296·8	296·5	295·5	234·5	279·6	8·37	7·52
	<i>Ebből consolid.</i>									
	<i>ad. kamat . . .</i>	213·8	211·9	211·6	201·0	189·8	187·9	187·7	6·39	5·05

¹⁾ 1880-ban. — ²⁾ 1887-ben.

Sorszám	Az ország neve	Évi teher államadósságok czimén								
		1876- ban	1881- ben	1882- ben	1883- ban	1884- ben	1885- ben	1886- ban	1876- ban	1886- ban
		összesen millió forintokban							fejenként forint	
4	Olaszország : kamat ebből a kincstár viszont követ. . . tisztta teher . . .	197.5 29.2 168.3	196.7 22.1 174.6	210.6 7.6 203.0	211.2 7.5 203.7	210.5 7.5 203.0	212.5 7.3 205.2	214.6 7.1 207.5	7.37 1.09 6.28	7.18 0.24 6.94
5	Ausztria : a) Által. ad. kam. törlesztés . . . agio veszt. . . együtt . . . Ebből Magy. orsz. által fedeztetik . marad. b) Speciális oszttr. adósság c) Adósság igazg. költségek Összesen . . .	111.6 17.2 2.7 131.5 30.3 101.2 1.3 0.7 103.2	114.4 12.0 0.5 126.9 30.3 96.6 40.0 0.9 137.5	114.8 11.5 0.6 126.9 30.3 96.6 30.9 0.9 128.4	113.8 11.8 0.6 126.2 30.3 95.9 23.1 1.0 120.0	113.6 12.4 0.7 126.7 30.3 96.4 24.6 0.9 121.9	114.2 9.0 0.8 124.0 30.3 93.7 26.1 0.9 120.7	114.5 9.2 0.9 124.6 30.3 94.3 27.3 0.9 122.5	5.17 0.80 0.13 6.10 1.40 4.70 0.06 0.03 4.79	4.93 0.40 0.04 5.37 1.81 4.06 1.18 0.04 5.28
6	Magyarország . . . levonva az állam által közvetített adósságokat . . . marad tisztta teher Ebből: államadós- sági járulék . . . államadósságok . vasutak államo- sítása folytán elvállalt adóss.	74.7 18.7 56.0 30.8 25.1 0.1	106.4 21.7 84.7 30.3 46.8 7.6	108.4 21.8 86.6 30.3 48.7 7.6	109.9 21.9 88.0 30.3 50.3 7.4	115.4 22.0 93.4 30.3 53.0 10.1	120.3 22.7 97.6 30.3 55.5 11.8	122.0 22.0 100.0 30.3 57.8 11.9	4.85 1.21 3.64 2.00 1.63 0.01	7.31 1.32 5.99 1.82 3.46 0.71
7	É.-Amer. Egy. Áll. kamat	199.7	157.5	120.3	108.0	100.6	98.7	95.6	4.42	1.59
8	Poroszország . . . Ebből: kamat . . . törlesztés . . .	28.1 20.1 8.0	50.0 39.9 10.1	52.5 42.3 10.2	64.7 55.0 9.7	77.3 67.7 9.6	90.0 80.0 10.0	91.0 80.6 10.4	1.09 0.78 0.31	3.23 2.86 0.37
9	Belgium	25.0	34.9	36.5	39.0	39.8	40.2	41.5	4.63	6.02
10	Németalföld . . . Ebből: kamat . . . törlesztés . . .	22.3 21.8 0.5	24.2 23.3 0.9	24.8 23.9 0.9	25.8 24.9 0.9	27.5 26.3 1.2	28.7 27.5 1.2	29.2 27.7 1.5	5.87 5.74 0.13	6.64 6.30 0.34
11	Németország . . .	1.2	5.6	6.5	7.1	7.9	8.7	9.3	0.03	0.20

N) Törvényhozás és közgazdasági irodalom.

I. Országos törvények.

1. 1887-ik év.

- I. t.-cz. Az 1887. évben kiállítandó ujoncz- és póttartaléki jutalékok megajánlása tárgyában. Szent. 1886. decz. 29-én.
- II. t.-cz. A m. kir. államvasutak fiemei állomásán szükségessé vált kiegészítési munkálatok költségeinek fedezéséről. Szent. 1886. decz. 31-én.
- III. t.-cz. A hazai iparnak adandó állami kedvezményekről szóló 1881. évi XLIV. törvénycikk 2. §-ában foglalt kedvezményeknek némely bányászati vállalatokra való kiterjesztése iránt. Szent. 1887. jan. 1-én.
- IV. t.-cz. Az igazságügyi m. kir. miniszteriumnak — a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. miniszterium részére -- Budapesten épülő államépületben való elhelyezéséről és a többköltség fedezésére szükségelt póthitelről. Szent. 1887. jan. 1-én.
- V. t.-cz. A budapesti fővárosi m. kir. államrendőrség főkapitányi hivatala részére Budapesten megveendő házról, valamint annak megvételére, átalakítása és berendezésére szükséges kölcsön felvételének engedélyezéséről. Szent. 1886. decz. 31-én.
- VI. t.-cz. A Monacoval 1886. évi febr. hó 22-én Bécsben a közönséges bűntettek kölcsönös kiadatása iránt kötött államszerződés becikkelyezése tárgyában. Szent. 1887. febr. 18-án.
- VII. t.-cz. A honvédelmi miniszterium elhelyezésére szolgáló államépülettel szomszédos teleknek és az azon levő épületnek megvételéről. Szent. 1887. évi febr. 19-én.
- VIII. t.-cz. Az 1878. évi V. törvénycikk (27. §-ának módosítása iránt.) Szent. 1887. febr. 21-én.
- IX. t.-cz. Az irodalmi és művészeti művek szerzői jogának kölcsönös oltalmát illetőleg a birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok kormányával kötendő egyezmény iránt. Szent. 1887. márcz. 4-én.
- X. t.-cz. A Németbirodalommal 1886. évi május hó 9-én Bécsben, a szegénység kölcsönös biztosítása iránt kötött államszerződés becikkelyezése tárgyában. Szent. 1887. márcz. 7-én.
- XI. t.-cz. A honvédsapatok tartalék-hadikészleteinek és a népfelkelési csapatok egy része felszerelésének beszerzésére megkívántató rendkívüli költségek fedezéséről. Szent. 1887. márcz. 7-én.
- XII. t.-cz. Az 1887. évi állami költségvetésről. Szent. 1887. márcz. 19-én.
- XIII. t.-cz. Az 1885. évi XVII. törvénycikk által a Ludovika-Akadémiának kiépítésére megajánlott költségeken felül még szükséges 40,000 frtnyi pótkölcsön engedélyezése tárgyában. Szent. 1887. márcz. 21-én.
- XIV. t.-cz. A vasuti és gőzhajózási szállítás használatának megadóztatásáról szóló 1875. XX. törvénycikk némely határozmányainak módosításáról. Szent. 1887. ápr. 2-án.

- XV. t.-cz. A nyitavölgyi vasutról. Szent. 1887. ápr. 4-én.
- XVI. t.-cz. Az 1886. évi közösügyi költségekre a magyar korona országai által pótlólag fizetendő összegekről. Szent. 1887. ápr. 5-én.
- XVII. t.-cz. A közösügyi bizottságok által rendkívüli katonai óvintézkedések költségeire megszavazott 52.500,000 frtnyi hitel Magyarországra eső részének fedezéséről. Szent. 1887. ápr. 5-én.
- XVIII. t.-cz. Az 1884. évi XVII. törvényczikk (ipartörvény) 50. §-a utolsó kikezdésének módosítása tárgyában. Szent. 1887. ápr. 16-án.
- XIX. t.-cz. Az 1885. évi budapesti országos általános kiállítás pénzhiányának fedezéséről. Szent. 1887. ápr. 16-án.
- XX. t.-cz. A hadsereg, haditengerészet, honvédség és népfölkelés tisztí és legénységi özvegyeinek és árváinak ellátásáról. Szent. 1887. ápr. 27-én.
- XXI. t.-cz. A chilei köztársaságnak Peru és Bolivia ellen folytatott háboruja alkalmával hadikárokat szenvedett magyar és osztrák alattvalók kártérítési követeléseiről Chilével 1885. évi július 11-én kötött nemzetközi egyezmény becikkelyezéséről. Szent. 1887. május 1-én.
- XXII. t.-cz. A közegészségügy rendezéséről szóló 1876. évi XIV. t.-cz. XIII. fejezetének módosításáról. Szent. 1887. máj. 7-én.
- XXIII. t.-cz. Azon arányról, a melyben a magyar korona országai az 1867. XII. törvényczikkben közöseknek elismert állami ügyek terhehez hozzájárulnak. Szent. 1887. máj. 21-én.
- XXIV. t.-cz. Az 1878. évi XX. t.-cz. iktatott vám- és kereskedelmi szövetség meghosszabbításáról. Szent. 1887. máj. 21-én.
- XXV. t.-cz. Az osztrák-magyar vámterület általános vámtarifájáról szóló 1882. évi XVI. törvényczikk módosításáról. Szent. 1887. máj. 21-én.
- XXVI. t.-cz. Az osztrák-magyar bank szabadalmának meghosszabbításáról. Szent. 1887. máj. 21-én.
- XXVII. t.-cz. Az 1878. évi XXVI. törvényczikkben foglalt intézkedéseknek további tíz évre való kiterjesztéséről. Szent. 1887. máj. 21-én.
- XXVIII. t.-cz. Az ügyvédi rendtartásról szóló 1874. XXXIV. t.-cz. némely intézkedésének módosításáról. Szent. 1887. máj. 26.
- XXIX. t.-cz. A kir. törvényszékek telekkönyvi hatóságához utalt ügyeknek egyes-bírák által való elintézéséről. Szent. 1887. máj. 26-án.
- XXX. t. cz. A törvénykezési szünidő újabb szabályozásáról. Szent. 1887. máj. 26-án.
- XXXI. t.-cz. A Szent-Annától Kis-Jenőig vezetendő helyi érdekű vasút engedélyezésére vonatkozó felhatalmazás tárgyában. Szent. 1887. máj. 26-án.
- XXXII. t.-cz. Az állami pénztárak készleteinek kiegészítéséről. Szent. 1887. máj. 31-én.
- XXXIII. t.-cz. Az első magyar-gácsországi vasutttársaság részére nyújtandó további külön állami biztosítás tárgyában. Szent. 1887. jun. 6-án.
- XXXIV. t.-cz. Az 1886. évi VIII. törvényczikk életbelépte óta, időközben a főrendiházban örökös tagsági jogot nyert családok törvénybe iktatásáról. Szent. 1887. jun. 6-án.
- XXXV. t.-cz. A közös hadsereg (hadi tengerészet) és honvédség hatóságai által közigazgatási uton hozott, kártérítésben marasztaló határozatok hatálya és megtámadhatása tárgyában. Szent. 1887. jun. 6-án.
- XXXVI. t.-cz. A Dániával 1887. évi márczius hó 14-én kötött kereskedelmi és hajózási egyezmény becikkelyezéséről. Szent. 1887. jul. 11-én.
- XXXVII. t.-cz. A Görögországgal 1887. évi ^{márcz 30-án}
^{apr. 11-én} kötött kereskedelmi egyezmény becikkelyezéséről. Szent. 1887. jul. 27-én.

- XXXVIII. t.-cz. A kereskedelmi utazókról Belgiummal 1887. évi márczius hó 30-án kötött egyezmény becikkelyezéséről. Szent. 1887. szept. 27-én.
- XXXIX. t.-cz. A Braziliával az árúvédjegyek őtalma tárgyában 1886. évi augusztus 28-án kötött egyezmény becikkelyezéséről. Szent. 1887. szept. 13-án.
- XL. t.-cz. A Németalfölddel az árúvédjegyek őtalma tárgyában 1886. évi szeptember 3-án kötött egyezmény becikkelyezéséről. Szent. 1887. szept. 13-án.
- XLI. t.-cz. A kereskedelmi viszonyoknak Olaszországgal és Németországgal 1888. évi jun. 30-ig leendő ideiglenes rendezéséről. Szent. 1887. decz. 21-én.
- XLII. t.-cz. Az 1888. év első negyedében viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról. Szent. 1887. decz. 21-én.
- XLIII. t.-cz. A Magyarország és Horvát-Szlavon-Dalmátországek közt, az 1880. LIV. törvénycikk értelmében létrejött pénzügyi egyezmény hatályának meghosszabbításáról. Szent. 1887. decz. 21-én.
- XLIV. t.-cz. A dohányjövedéki törvények és törvényesített szabályok némely intézkedéseinek módosításáról. Szent. 1887. decz. 21-én.
- XLV. t.-cz. A bélyeg és illetékekre vonatkozó törvények és törvényesített szabályok némely határozatainak módosításáról. Szent. 1887. decz. 21-én.
- XLVI. t.-cz. A határörvidéki vasutakra vonatkozó 1880. évi XLIII. t.-cz. módosításáról. Szent. 1887. decz. 23-án.
- XLVII. t.-cz. A bor-, hús-, czukor- és sörfogyasztás megadóztatásáról szóló 1875. évi XXVIII. és 1883. évi V. törvénycikkek némely határozmányainak módosításáról. Szent. 1887. decz. 23-án.
- XLVIII. t.-cz. Az 1888-ik évben kiállítandó ujoncz- és póttartaléki jutalékok megajánlása tárgyában. Szent. 1887. decz. 26-án.

2. 1888-ik év. ¹⁾

- I. t.-cz. A közös hadsereg tartalékosainak és a szab. állományu honvédeknek az új löfegyverrel leendő kiképeztetés céljából 7 napi gyakorlatra való kivételes behívása tárgyában. Szent. 1888. febr. 16-án.
- II. t.-cz. A Budapesten felállítandó fegyver- és löszergyárnak adandó állami kedvezményekről. Szent. 1888. febr. 22-én.
- III. t.-cz. A Budapesten emelendő törvénykezési épületről és költségeinek fedezéséről. Szent. 1888. febr. 24-én.
- IV. t.-cz. A helyi érdekü vasutakról szóló 1880. évi XXXI. törvénycikk módosításáról és kiegészítéséről. Szent. 1888. febr. 24-én.
- V. t.-cz. A Németországgal 1887. december hó 8-án kötött kereskedelmi egyezmény becikkelyezéséről. Szent. 1888. febr. 25-én.
- VI. t.-cz. Az 1888. évi állami költségvetésről. Szent. 1888. márcz. 15-én.
- VII. t.-cz. Az állategészségügy rendezéséről. Szent. 1888. márcz. 24-én.
- VIII. t.-cz. A kis-újszállás-déaványa-gyomai helyi érdekü vasut kiépítésére és engedélyezésére vonatkozó felhatalmazás tárgyában. Szent. 1888. márcz. 29-én.
- IX. t.-cz. A budapesti királyi ítélő-táblánál kisegítő bírák alkalmazásáról. Szent. 1888. márcz. 29-én.
- X. t.-cz. A tenger alatti kábelek védelme iránt kötött egyezmény becikkelyezése tárgyában. Szent. 1888. márcz. 16-án.

¹⁾ A törvénytárban a jelen évkönyv megjelenéséig közzétett törvények.

- XI. t.-cz. A tenger alatti kábelek védelme iránt Párisban, 1884. évi márcz. hó 14-én kötött egyezménynek kiegészítő részét képező nyilatkozat becikkelyezése tárgyában. Szent. 1888. apr. 21-én.
- XII. t.-cz. A tenger alatti kábelek védelme iránti büntető határozatok megállapítása tárgyában. Szent. 1888. apr. 21-én.
- XIII. t.-cz. A fából való üres és használt petroleum hordók vámkezeléséről. Szent. 1888. apr. 25-én.
- XIV. t.-cz. Az Osztrák-Magyar monarchiának Romániával, a Monarchia két állama és Románia közt fenforgott határvillongások kiegyenlítése végett a határvonal újabb megállapítása és azzal kapcsolatos kérdések szabályozása tárgyában kötött s Bukarestben 1887. évi ^{december hó 7-én} november hó 25-én aláírt nemzetközi egyezmény becikkelyezéséről. Szent. 1888. ápr. 30-án.
- XV. t.-cz. Az Olaszországgal 1887. évi december hó 7-én kötött kereskedelmi és hajózási szerződésnek, s a hozzá tartozó tarifáknak, pótcikknek, vámkartelnek és zárjegyzőkönyvnek, valamint az ugyanazon napról kelt állategészségügyi egyezménynek becikkelyezéséről. Szent. 1888. máj. 14-én.
- XVI. t.-cz. A Dániával, a védjegyek kölcsönös oltalma tárgyában 1888. évi febr. 9-én kötött egyezmény becikkelyezéséről. Szent. 1888. máj. 18-án.
- XVII. t.-cz. A császári királyi szabadalmazott kassa-oderbergi, a magyar éjszakkeleti és az első magyar-gácsországi vasutttársaságok részére továbbbi külön állami biztosítás nyújtása tárgyában. Szent. 1888. máj. 25-én.
- XVIII. t.-cz. A tartalékosoknak és póttartalékosoknak béke idején tényleges szolgálattételre kivételes visszatartása illetve behívása tárgyában. Szent. 1888. máj. 31-én.
- XIX. t.-cz. A halászatról. Szent. 1888. jun. 14-én.
- XX. t.-cz. Az égetett szeszes folyadékokra vetett vámtételek után ideiglenesen szedendő vámdíj-pótlékról. Szent. 1888. jun. 15-én.
- XXI. t.-cz. Az »osztrák-magyar Lloyd« gőzhajózási vállalattal kötött hajózási és postaszereződésről. Szent. 1888. jun. 18-án.
- XXII. t.-cz. Az árverési csarnokokról. Szent. 1888. jun. 18-án.
- XXIII. t.-cz. A cukoradóról. Szent. 1888. jun. 20-án.
- XXIV. t.-cz. Az égetett szeszes folyadékok után járó vámról, a szeszadóról, valamint a szesztermeléssel együttesen készített sajtolt élesztőnek megadóztatásáról. Szent. 1888. jun. 20-án.
- XXV. t.-cz. A fogyasztási adó alá eső szeszfőzdék által egy-egy termelési időszak alatt a kisebbik adótétel mellett termelhető alkohol mennyiségnek felosztásáról. Szent. 1888. jun. 26-án.
- XXVI. t. cz. Az aldunai Vaskapunál és az ottani zuhatagoknál létező hajózási akadályok elhárítása tárgyában. Szent. 1888. jul. 9-én.
- XXVII. t.-cz. A budapesti gőzmozdonyu körvasutról. Szent. 1888. jul. 9-én.
- XXVIII. t.-cz. A Debreczentől—Füzes-Abonyig vezetendő helyi érdekű gőzmozdonyu vasutnak és Oháttól—Polgárig terjedő szárnyvonalának kiépítésére és engedélyezésére vonatkozó felhatalmazás tárgyában. Szent. 1888. jul. 9-én.
- XXIX. t.-cz. Az eszék-batrinjai helyi érdekű vasut és pleternicza-pozsegai szárnyvonalának engedélyezésére vonatkozó felhatalmazás tárgyában. Szent. 1888. jul. 9-én.

XXX. t.-cz. A Spanyolországgal 1880. évi június hó 3-án kötött kereskedelmi és hajózási szerződés meghosszabbításáról szóló egyezmény becikkelyezéséről. Szent. 1888. jul. 21-én.

XXXI. t.-cz. A távirda, a távbeszélő és egyéb villamos berendezésekről. Szent. 1888. aug. 8-án.

II. A közgazdaság körébe vágó fontosabb magyar kir. miniszteri rendeletek.

1. 1887-ik év.

Az összminiszterium rendeletei:

1887. jun. 7. — 2,049/M. E. sz. Az irodalmi és művészeti művek szerzői jogának kölcsönös oltalmát illetőleg a m. kir. kormány és a birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok kormánya között létrejött egyezménynek megkötése közhirrre tétetik.

1887. decz. 27. — A Németbirodalommal 1881. évi május hó 23-án kötött kereskedelmi szerződés meghosszabbítása iránt.

1887. decz. 28. — Az Olaszországgal 1887. évi decz. hó 7-én kötött kereskedelmi és hajózási szerződésnek és a hozzá tartozó tarifák, pótczikkék, vámkartel és zárjegyzőkönyvnek, valamint az ugyanazon napról kelt állategészségügyi egyezménynek ideiglenes életbeléptetése tárgyában.

A belügyi és közlekedési miniszterium rendelete:

1887. nov. 2. — 45,224. sz. A Budapest főváros területén tervezett géperejű közuti vasutaknak, fogaskerekű vaspályáknak és síklóknak stb. engedélyezése, építése és üzlete körül követendő eljárás tárgyában.

A közlekedési és pénzügyminiszterium rendelete:

1887. febr. 10. — A nemzetközi forgalomra szánt vasuti kocsiknak vámbiztosító berendezése tárgyában Bernben megtartott II. nemzetközi értekezlet 1886. évi május hó 15-én felvett zárjegyzőkönyvének I. cikkében foglalt határozmányok életbeléptetése tárgyában.

A belügyminiszterium rendelete:

1887. ápril 29. — 26,872. sz. A vasuti üzleteszközöknek foglalás alól való mentessége tárgyában.

A földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszterium rendeletei:

1887. ápr. 27. — 20,655/XII. sz. A hazai iparnak adandó állami kedvezményekről szóló 1881. évi XLIV. t.-cz. 2. §-ában foglalt rendelkezéseknek némely bányászati vállalatokra való kiterjesztése iránti 1887. évi III. t.-cz. végrehajtása tárgyában.

1887. máj. 29. — 26,982/VI. sz. A phyloxera-zárlati csoportok új beosztása iránt.

1887. jun. 9. — 28,262/X. a. sz. A Franciaországba szállítandó bor-
küldemények vámkezelése tárgyában.

1887. jun. 22. — 30,087. sz. Az irodalmi és művészeti művek szerzői jogának kölcsönös oltalmát illetőleg, a birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok kormányával kötött egyezmény végrehajtása iránt.

1887. aug. 23. — 38,856/IX. a. sz. Az iparostanoncz-iskolák tekintetében szükséges intézkedések elrendelése és szigorú végrehajtása tárgyában.

A közmunka- és közlekedésügyi miniszterium rendeletei:

1887. jan. 16. — 49,404/886. sz. Az egyesített vasuti új beruházási kölcsön beváltott vagy beváltottnak tekintendő szelvényei és részskötvényei átadásánál és átvételénél követendő eljárás tárgyában.

1887. febr. 5. — 3,028. sz. Az argentinai köztársasággal való posta-utalvány-forgalom tárgyában.

1887. febr. 28. — 7,884. sz. A szigetkamara-rónaszéki, illetve sugatagi keskenyvágányú helyi érdekű vasutak engedély-okmányának függeléke.

1887. márcz. 9. — 9,291. sz. A budapest-czinkotai helyi érdekű gőzmozdonyu vasutra vonatkozó engedély-okmány.

1887. márcz. 18. — 11,748. sz. Az esztergom-nána-ipolysági helyi érdekű vasut engedély-okmányának függeléke.

1887. márcz. 23. — 47,700/886. sz. Az állam-utak fentartása körül követendő eljárásra vonatkozó utasítás tárgyában.

1887. márcz. 30. — 12,819. sz. A budapest-szt.-endrei helyi érdekű gőzmozdonyu vasutra vonatkozó engedély-okmány.

1887. márcz. 30. — 12,820. sz. A torontáli helyi érdekű gőzmozdonyu vasutra vonatkozó engedély-okmány.

1887. ápr. 13. — 13,497. sz. Romániának és Németalföldnek a vasuti műszaki egyöntetőség tárgyában létrejött megállapodásokhoz való hozzájárulása iránt.

1887. máj. 3. — 8,644. sz. A töltések közti előtérén alkalmazandó művelési módok és a hullámtér megállapítása tárgyában.

1887. jun. 13. — 21,338. sz. A nagyváradi-belényes-vaskohi helyi érdekű vasut engedély-okmányának függeléke.

1887. jun. 16. — 19,948. sz. A nyilvános távbeszélő (telefon) hálózatok felállításának és üzemeltetésének engedélyezésére vonatkozó alapfeltételek módosítása tárgyában.

1887. jun. 16. — 24,687. sz. — A budapest-soroksári helyi érdekű vasut engedély-okmányának függeléke.

1887. jun. 18. — 25,152. sz. A Szt-Annától Kis-Jenőig vezetendő helyi érdekű gőzmozdonyu vasutra vonatkozó engedély-okmány.

1887. jun. 30. — 2,467. eln. sz. A magyar posta- és távirdaszemélyzet új szervezete és fizetési rendszere.

1887. aug. 24. — 34,352. sz. A vágvölgyi vasut pozsony-trencsényi vonalának és szárnyvonalainak üzemeltetése és az ugyanezen vasut trencsénzsolnai részének kiépítésére és üzemeltetésére vonatkozó engedély-okmány függeléke.

1887. aug. 27. — 33,156. sz. A helyi belforgalom céljából a község területén létesítendő vasutakra vonatkozó előmunkálati engedélyek megadása tárgyában.

1887. szept. 5. — 36,376. sz. A szajol-kún-szt.-mártoni helyi érdekű vasut engedély okmányának függeléke.

1887. szept. 11. — 36,885. sz. A taracsvölgyi keskeny vágányú helyi érdekű vasút engedély okmányának függeléke.

1888. szept. 17. — 38,335. sz. A szabadka-zenta-ó-becsei és zenta-horgos-szegedi helyi érdekű gőzmozdonyu vasút engedély-okmánya.

1887. szept. 17. — 38,634. sz. — A félegyháza-csongrádi helyi érdekű gőzmozdonyu vasut engedély-okmánya.

1887. okt. 1. 41,402. sz. Budapesten a szabadalm. osztrák-magyar államvasut személypályaudvarától a Teréz-köruton a Király-utcaáig

kísérletképen létesítendő villamos közuti vasutra vonatkozó engedély-
okirat.

1887. okt. 23. — 43,691. sz. A balaton-szt.-györgy-keszthelyi helyi ér-
dekű gőzmozdonyu vasut engedély-okmánya.

1887. nov. 19. — 41,754. sz. A kőbányai vontató iparvasut engedélye-
zése tárgyában.

1887. decz. 6. — 50,015. sz. A szombathely-pinkafői helyi érdekű gőz-
mozdonyu vasut engedély-okmánya.

A pénzügyminiszterium rendeletei:

1887. jan. 21. — 72,287/886. sz. A volt magyar és horvát-szlavon ha-
tárórvideki részekben fenálló külön adók megszüntetéséről és az ugyan-
ott még érvényben nem lévő adótörvények életbeléptetéséről szóló 1886.
XXXVII. törvényczikk végrehajtása iránt.

1887. febr. 2. — 187. eln. sz. A lovak kivitelének megtiltása tárgyában.

1887. márcz. 22. — 12,478. sz. Az angol kereskedelmi utazó ügynö-
kök által behozott árumustrák vámkezelése tárgyában az angol kormány-
nyal létrejött megállapodások közzététele iránt.

1887. márcz. 30. — 10,323. sz. A bőrök beszósására adandó iparsó tár-
gyában.

1887. ápr. 6. — 19,277. sz. A ló kiviteli tilalomnak a vámkülzetekre
való kiterjesztése tárgyában.

1887. máj. 9. — 847. sz. A szállítási adóról szóló 1887. évi XIV. t.-cz.
életbeléptetése tárgyában.

1887. május 27. — 25,349. sz. A vasuti és gőzhajózási szállítás hasz-
nátának megadóztatásáról szóló 1875. XX. t.-cz. némely határozma-
nyainak módosítását tárgyzó 1887. XIV. t.-cz. végrehajtása iránt.

1887. jun. 2. — 31,326. sz. Az ásványolajadóról szóló 1882. évi XVIII.
t.-cz. végrehajtása iránt 1882. évi jul. hó 5-én 38,193. sz. a. kiadott kör-
körrendelet némely határozmányainak módosítása tárgyában.

1887. jun. 4. — 27,427. sz. A hazai iparnak adandó állami kedvezmé-
nyekről szóló 1881. évi XLIV. t.-cz. 2. §-ában foglalt kedvezményeknek
némely bányászati vállalatokra való kiterjesztése iránt hozott 1887. évi
III. t.-cz. végrehajtása tárgyában.

1887. jul. 6. — 37,585. sz. A bor és hús-, valamint a cukor- és sörfo-
gyasztási adónak 1888. évre eszközrendő biztosítása tárgyában.

1887. jul. 11. — 38,747. sz. A ló kiviteli tilalom korlátolt megszünte-
tése tárgyában.

1887. aug. 30. — 49,321. sz. A Bosznia és Hercegovinára nézve fenn-
álló ló kiviteli tilalom korlátolt megszüntetése tárgyában.

1887. okt. 16. — 53,205. sz. A kénsavas kálisót tartalmazó trágya-
anyagok külföldről való behozatalának megkönnyítése iránt.

1887. nov. 19. — 51,793. sz. A magyar államadóssági kötvények és
az állam által átvett vasuti czimletek szelvényeinek elévülési ideje
tárgyában.

1887. decz. 31. — 74,090. sz. A dohányjövédéki törvények és törvé-
nyesített szabályok némely intézkedéseinek módosításáról szóló 1887. évi
XLIV. t.-cz. végrehajtása iránt.

2. 1888-ik év.¹⁾

A belügy- és pénzügyminiszterium rendelete:

1888. jan. 15. — 2,092/B. M. sz. körrendelet a dohányjővedéki törvények és törvényesített szabályok némely intézkedéseinek módosításáról szóló 1887. évi XLIV. törvénycikk végrehajtása tárgyában.

A pénzügyminiszterium rendeletei:

1888. jan. 26. — 375. sz. körrendelet, a bejegyzett likörgyárosok által likörgyártásra felhasznált czukornak a czukorfogyasztási adó alól való felmentése tárgyában.

1888. febr. 19. — 387. sz. rendelet a gyümölcsbor megadóztatása tárgyában.

1888. jul. 6. — 39,974. számú körrendelet a bor- és hús- valamint a czukor- és sörfogyasztási adónak 1889. évre eszközzendő biztosítása tárgyában.

1888. jul. 6. — 41,513. sz. Utasítás a czukoradóról szóló 1888. évi XXIII. t. cz. végrehajtása iránt.

1888. jul. 16. — 43,251. számú rendelet a fogyasztási adó alá eső szeszifőzdek által egy-egy termelési időszak alatt a kisebbik adótétel mellett termelhető alkohol mennyiségnek felosztásáról szóló 1888. évi XXV. t. cz. végrehajtása tárgyában.

45,145. sz. Utasítás az égetett szesz szeszes folyadékok után járó vámról, a szeszdóról, valamint a szesztermeléssel együttesen készített sajtoltt éslesztőnek megadóztatásáról szóló 1888. évi XXIV. t. cz. végrehajtása iránt.

1888. aug. 21. — 49,952. számú körrendelet a megadóztatott czukorból kandiszczukrot előállító vállalatok által a kandiszczukornak hivatalos zárjeggyel való megjelölése körül teljesítendő kötelezettségek tárgyában.

A közlekedési miniszterium rendeletei:

1888. febr. 24-én. — 8214. szám. A budapest-lajosmizsei helyi érdekű gőzmozdonyu vasut engedély okmánya.

1888. márcz. 2. — 8711. szám. A postai tarifák és posta üzleti szabályzat új kiadása tárgyában.

1888. márcz. 26. — 13,577. sz. A bobajánosháza-sümegi helyi érdekű gőzmozdonyu vasut engedély okmánya.

1888. apr. 17. — 17,573. sz. A perjámos-varjasi helyi érdekű gőzmozdonyu vasut engedély okmánya.

1888. apr. 27. — 19,328. sz. A ruma-vrdniki helyi érdekű vasut engedély okmánya.

1888. máj. 22. — 24,032. sz. A kisujszállítás-dévaványa-gyomai helyi érdekű gőzmozdonyu vasut engedély okmánya tárgyában.

1888. máj. 23. — 22,034. sz. A Borosjenőtől Csermőig vezetendő helyi érdekű gőzmozdonyu vasut engedély okmánya.

1888. jun. 8. — 26,789. sz. A magyar éjszakkéleti, kassa-oderbergi és első magyar gácsországi vasutak magyarországi vonalait illető 1888. évi kibocsátásu egyesített elsőbbségi kölcsönnek a magyar állam által való átvétele, illetve kibocsátása tárgyában kötött egyezmény.

¹⁾ A Rendeletek-Tárában a jelen évkönyv megjelenéséig közzétett rendeletek.

1888. jun. 11-én. — 17,938. sz. Engedélyokirat, a Debreczen sz. kir. város területén a »Bika« vendégfogadótól kiindulva, a Nagy-Hatvan utcán át a debreczen-hajdunánási helyi érdekű vasut állomásáig, s innen a »Pesti sor« előtt a »Vén kert« és a méntelep mellett a külső baromvásártérig vezetendő lőüzemre berendezendő közuti vasut építésére és üzletére.

1888. jun. 30. — 29,967. sz. Az egyetem-térről a stáció utcán át a köztemető utig vezetendő villamos közuti vasutra vonatkozó engedélyokirat.

1888. jun. 30. — 29,967. sz. A Rudolf-rakparttól a Podmaniczky-utcán és Arena-uton át az Andrassy-út torkolatáig vezetendő villamos közuti vasutra vonatkozó engedélyokirat.

1888. jun. 30. — 32,466. sz. Egyezmény, kötöttett a közmunka- és közlekedésügyi m. kir. minister és az osztrák cs. kir. kereskedelmi minister között, a magyar korona országai és a birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok közt a posta- és távirda-ügynek a vám és kereskedelmi szövetség alapján való rendezése tárgyában.

1888. jul. 18. — 32,491. sz. rendelet a postautalványok, postai megbízások és postautánvételek maximális összegének 300 frtról 500 frtra való fölemelése és az úgynevezett »nagy« postautalványok megszüntetése tárgyában.

1888. aug. 23. — 37,553. sz. Szabályrendelet a magánhasználatra engedélyezett vaspályák a korlátolt közforgalomra való berendezése tárgyában.

A földm. ipar- és kereskedelmi ministerium rendeletei:

1888. febr. 19. — 4314. számú valamennyi vármegye és törvényhatósági joggal felruházott város közönségéhez intézett rendelet, a phylloxera-zárleti csoportok újabb megállapítása tárgyában.

1888. márcz. 21. — 14,976. sz. Az Olaszországba menő áruk származási igazolványai tárgyában.

1888. márcz. 25. — 15,984. sz. A Franciaországba menő némely áruk származási bizonylatai tárgyában.

1888. máj 3. — 19,783. sz. Körrendelet, a phylloxera terjedésének megállapítása végett az ország szőlőterületeinek megvizsgálása tárgyában.

III. Könyvszemle a közgazdasági és statisztikai irodalom újabb termékeiről.

1. Magyarország.

Acsády Ignác. Magyarország pénzügyei I. Ferdinánd uralkodása alatt 1526—64. Budapest, 1888. 280 lap.

Apáthy I. Magyar csődjog, I. rész. Budapest, Eggenberger 1887. 231 lap.

Aradi kereskedelmi és iparkamara jelentése 1886-ról. Arad, Réthy 1887. 260 l.

Ballagi Géza. A politikai irodalom Magyarországon 1825-ig. Budapest, 1888. 947 lap.

Ballagi Mór és György Aladár. Kereskedelmi szótár. Kiadja a m. t. akadémia. I—II. k. Budapest, Franklin, 1888.

Belügyminiszteri jelentés a közegészségügy állapotáról 1885-ben. Budapest 1888.

- Bericht der Handels- und Gewerbekammer in Budapest über die Verhältnisse des Handels, der Gewerbe und des Verkehrswesens in ihrem Bezirke in den Jahren 1884 und 1885.* Budapest, 1887. 4 r. VII. 215 lap.
- Bobula János.* Magyarország iparügye. Budapest, 1888. VII. 437 lap.
- Boncz Ferencz:* A kongruakérdés. Budapest, Kilian 1888.
- Borovszky Károly.* Pest-Pilis-Solt-Kis-Kun vármegye mezőgazdasági statisztikájára vonatkozó adatok. Budapest, 1888. VII. 362 lap és 18 graph. térkép.
- Budapest főváros statisztikai hivatalának közleményei.* Budapest 1887—8. XXI. k. *Kőrösi J.* Az 1886. évi július hó 1-én tartott népösszeírás eredményei. XXII. k. *Kőrösi J.* Budapest főváros halandósága az 1882—85-ki években és annak okai.
- Budapesti szemle.* A m. tud. akadémia megbízásából szerkeszti *Gyulai Pál.* Budapest, Franklin 1887. 130—132, 1888. 133—140 f.
- 130 f. *Asbóth.* A szláv népek multjából. *Földes.* Anyagi érdekek befolyása a politikai szerkezetre. 131 f. *Grünwald B.* Régi Magyarország; közgazdasági viszonyok. 132 f. *Marczali H.* Inség 1785—1790. 133 f. *Heltai F.* Helyi érdekű vasutak Magyarországon. 134 f. *Wertheimer E.* Adalékok a magyar kereskedelem és ipar újabb történetéhez. *Bernát I.* A vagyon megoszlása az újabb magyar társadalomban. 136 f. *Kvassay J.* Tiszavölgy szabályozása. *Jekelfalussy J.* A nemzetiség szerepe az erdélyrészi megyék népnövekedésében. *Mudrony Pál.* Gazdasági szakoktatás reformja Angliában. *Grünwald B.* Régi Magyarország cz. művének ismertetése *Pulsky Ágosttól.* 137 f. *Hunfalvy J.* Folyóink szabályozása. *Tisza I.* Amerika versenye az európai buzapiaczon. *Hieronymi K.* A tiszaszabályozásról. 139 f. *Keleti K.* Irányeszmék iparunk érdekében. 140 f. *Földes B.* Munkáskérdés elmélete. *Csorba F.* Valás alap.
- Bulletin annual des finances des grandes villes VII—VIII Année 1883, 1884* Rédigé par Joseph Kőrösi. Budapest—Paris 1888. 4 r.
- Bulletin hebdomadaire de statistique internationale.* Rédigé par Joseph Kőrösi. (Délkeleti Európa több városának népesedési mozgalmak). XI. évf. 1888. Budapest, 1888.
- Fáy Béla.* Agrár-politika és az adórendszer. Budapest 1888. 38 lap.
- Gaar Vilmos.* Sopron város népességi mozgalmak az 1871—1882 években. Sopron 1887.
- Gerlőczy Gyula.* Nemzetgazdaságtan. Második kiadás. Budapest, 1888. 8 r. XX. és 340 lap.
- Grünwald Béla.* A régi Magyarország 1711—1825. Budapest, 1888. XV. és 576 lap.
- Hertzka Tivadar, dr.* A valutakérdés magyar szempontból. Budapest, 1889. 208 lap.
- Jekelfalussy József, dr.* A magyar korona országainak helységnévtára. Budapest, 1888. 912 l.
- Jezerniczky J.* Az alsó Duna mint magyar piac. Budapest, Kilian 1887. 217 lap.
- Kálmán M.* A magyar jobbágyság viszonya a földesúrhoz. 1514—1600. Budapest, Kilián, 1887. 58 l.
- Közgazdasági és statisztikai évkönyv.* Újabb első évfolyam (1887.) szerk. *Jekelfalussy J.* és *Vargha Gyula.* Kiadja az orsz. m. k. statisztikai hivatal. Budapest, Athenaeum 1887. 570 l.

- Közigazgatási értesítő.* A földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. ministerium közlönye. VII. évf. 1888. Budapest, 1888. 8 r.
- Közmunka- és közlekedésügyi miniszterjelentése* 1887-ik évi működéséről. Budapest 1888.
- Központi értesítő.* Kiadja a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi ministerium. XIII. évf. Budapest, 1888.
- Kuncz Ignác.* A nemzetállam tankönyve. Pozsony, 1888. 328 l.
- Láng Lajos.* A középoktatás hazánkban 1867—1886. (Akad. Értekezések). Budapest, 1887. 57 l.
- — Magyarország népmozgalma 1880—1885-ben. Budapest, 1888. 57 l.
- Lázár L. Pál.* A mezei vasut az ipar-, mező- és erdőgazdaság szolgálatában. Magyar-Óvár, 1888. 30 l.
- Magyar compass.* Pénzügyi évkönyv (Horvát-Szlavonországgal). XVI. évf. 1888. Szerkeszti Mihók Sándor. Budapest, 1888. 620 l.
- Magyar gazdák évkönyve* 1888-ra. Szerk. Kormos Alfréd és Kende Zsigmond. Budapest, 1888. XLVIII. 191 l.
- Magyarország áruforgalma* Ausztriával és más országokkal. A földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter rendeletéből szerkeszti és kiadja az orsz. m. kir. statisztikai hivatal. (Ungarn Waarenverkehr mit Oesterreich und anderen Ländern. Im Auftrage des Ministers für Ackerbau, Gewerbe und Handel verfasst und herausgegeben durch das kön. ung. Statistische Landesbureau.) VI. Évfolyam. 1 kötet 1886. január—december végéig terjedő évre. Budapest, 1887. Fo. XXXVIII. 81 lap. VII. Évfolyam 1 kötet 1887. január—június végéig terjedő félévre. Budapest, 1887. Fo. 81 lap. 2 kötet 1887. július—december végéig terjedő félévre. Budapest. 1888. Fo. 81 lap.
- — Ausztriával és más országokkal. A földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter rendeletéből szerkeszti és kiadja az orsz. m. kir. statisztikai hivatal 1887. VII—XII. füzet július—december havi füzetek. Budapest, 1887. 4 r. 1888. I—VI. füzet január—július havi füzetek. Budapest, 1888. 4 r.
- Magyarország öt évi áruforgalmának eredményei.* Összeállította tinódi Varga Sándor. Budapest, 1888. 4 r. XXIII. és 1043 lap.
- Magyarország tiszti cím- és névtára.* Kiadja az orsz. m. kir. stat. hivatal. VII. kiadás. Budapest, 1888.
- Magyar statisztikai évkönyv.* Szerkeszti és kiadja az orsz. m. kir. stat. hivatal. (Stat. Jahrbuch für Ungarn). Budapest Athenaeum, 1888.
1886. évf. 2. f. Közegészségügy, 5. f. Kereskedelmi forgalom, 7. f. Közlekedés, 8. f. Igazság szolgáltatás és telekkönyv forgalom, 11. f. Haderő, 12. f. Tűzkár. — 1886. évf. 1. f. Politikai felosztás és népesedési mozgalom, 3. f. Mezőgazdaság, 4. f. Bánya- és kohóipar, 5. f. Kereskedelmi forgalom, 6. f. Hitelintézetek, 9. f. Egyház- és tanügy, 10. f. Állami pénzügy, 11. f. Haderő. — 1887. évf. 3. f. Mezőgazdaság.
- Mandello K.* Rückblicke auf die Entwicklung der ung. Volkswirtschaft im J. 1887. Budapest, 1888. 214 l.
- Mittheilungen des kön. ung. Ministeriums für Ackerbau. Industrie u. Handel.* Monatsheft. Auszug aus dem amtlichen Wochenblatte »Közigazgatási értesítő« IV. Jahrgang, 1888. Budapest, 1888. 8 r.
- Molnár V.* A genfi conventio. Budapest Lampel, 1887. 112 l.
- Nemzetgazdasági szemle.* A Magy. Tud. Akadémia megbízásából szerk. Heltai Ferencz. XII. évf. Budapest Athenaeum, 1888.

- I—III. f. *Bernát I.* Magyar malomipar a világpiaczon. *Acsády I.* Közgazdasági állapotaink a 16—17. században. *Vargha Gy.* Szeszadó reform Németországban. *Fáy B.* Agrarpolitika és adórendszer. *Jankó J.* Érdekeink Észak-Afrikában. *Bosányi E.* Szeszadó törvényhozásunk. *Neumann K.* A mezőgazdaság történelme, mint a nemzetiségi statisztika alapja. *Ráth Z.* A pénz értékelkedésének némely következményei. *Szmrecsányi A.* Liptóm. közgazd. viszonyai. *Borovszky K.* Dohányjövedék Magyarországon. Munkásbiztosítás Németországban. — IV—VI. f. *Sváby F.* Szepesm. közgazd. viszonyai. *Vizneker A.* Jog- és államtudományi vizsgálati rendszerünk reformja. *Kecskeméti E.* Mezőgazdasági viszonyok Kecskemét határában. Osztrák államköltségvetés. Keleti vasutakra vonatkozó okiratok. — VII. f. *Pólya J.* Kis és nagybirtok. *Jankó J.* Kereskedelmünk Észak-Afrikában. — VIII—IX. f. *Wesze-
lovsky K.* Magyarország népességének időelőtti elhalálózása. *Hertzka T.* Magyar álláspont a valuta kérdésben. *Békésy K.* A földjáradék elméletéhez. Az angol vasuti clearing house.
- Péchy A.* Alsó-Magyarország bányaművelésének története II. kötet. Budapest, 1887. XVI. és 846 l.
- Pisztóry Mór dr.* A nemzetgazdaságtan haladása és iránya az utolsó tizenöt év alatt. A m. t. Akad. által Lévay jutalommal koszoruzott pályamunka. Budapest, 1888. n. 8 r. 393 lap.
- Az Osztrák-Magyar-Monarchia statisztikája. A legújabb adatok alapján a jog tanulók igényeihez alkalmazva 2-dik teljesen átdolgozott és az 1880. évi népszámlálás adatait magában foglaló kiadás. Pozsony, 1887. 8 r. 616 lap.
- Publicationen des statistischen Bureau der Hauptstadt Budapest XXI. Heft.* Josef Körösi. Resultate der am 1. Juli 1886. durchgeführten Conscription der Bevölkerung Budapest's. Budapest, 1887. 4 r.
- Réthy Dezső* Magyarország a Balkán piacain. Statisztikai tanulmány. Budapest, 1889. 8 r.
- Soproni kerületi kereskedelmi és iparkamara* jelentése 1883—85-ről. II-ik rész. Sopron, Romwalter 1888. 4 r. 162 l.
- Statisztikai heti kimutatások.* Kiadja a Budapest főváros statisztikai hivatala. Szerkeszti Körösi József, XVI-dik évfolyam 1888. 783—824 szám, január—október. Budapest, 1888. 4 r.
- Statisztikai havi füzetek.* Kiadja Budapest főváros statisztikai hivatala. Szerkeszti Körösi József, XVI. évfolyam 1888. 176—184 füzet, január—szeptember. Budapest, 1888. 4 r.
- Szepesi emlékkönyv.* Szerkesztették Demkó Kálmán dr., Roth Samu dr. és Sváby Frigyes. Szepesváralja, 1888. 4 r. 481 lap.
- Telkes Simon.* Eledelek és italok. Adatok az áruforgalom s a termelés köréből. Budapest, 1888. 8 r. 96 lap.
- Tóth Lőrincz.* Fegyházi tanulmányok. Budapest, 1888. 73 lap.
- Török István.* A kolozsvári iparosegylet története. Kolozsvár, Stein. 1888. 146 lap.
- Ungarische Revue.* Mit Unterstützung der Akademie herausg. v. *P. Hunfalvy* und *G. Heinrich.* Achter Jahrg. Budapest, Kilian. 1888.
- 1 füz. *Péczezy L.* Entstehung der rumänischen Sprache und Nation. — *Fináczy E.* Geschichte der ung. Journalistik. 2 füzet. *Wertheimer E.* Zur neueren Geschichte des Handels und der Industrie in Ungarn. —

- Trefort A. Eröffnungsrede in der volkswirtschaftlichen Comission. 4—5 füzet. *Pulszky A. Aufgaben der Rechts- und Staatsphilosophie.*
Ungarns deutsche Bibliographie 1801—1860. Bearbeitet von. C. Kertbeny und G. Petrik. Budapest, Kilian. 1887. I—II. k. CCXIX. 416 és 657. lap.
Vallás- és közoktatásügyi miniszterium 17-ik jelentése a közoktatásügy állapotáról 1887/8 I. füzet. Budapest, 1888.
Wenzel G. Magyarország mezőgazdaságának története. Budapest, akadémia 1887. 422. lap.
Zalai Márk. Pénz és hitel. Debreczen, 1888. 8 r. 27 lap.

2. A u s z t r i a.

- Almanach für die k. k. Kriegsmarine.* Pola, 1888. 335 l.
Annuario marittimo per l'anno 1888. Compilato per cura dell I. R. Governo marittimo in Trieste e del R. Governo marittimo in Fiume. XXXVIII. Annata. Trieste, 1888.
Asbóth J. Bosnien und die Herzegovina. Wien, Hölder. 1888.
Austria. Archiv für Gesetzgebung und Statistik auf den Gebieten der Gewerbe, des Handels und der Schifffahrt. Red. u. herausgegeben vom statistischen Departement im k. k. Handelsministerium. XL. Jahrg. 1888. Wien, 1888.
Bericht über die Thätigkeit des k. k. Ackerbauministeriums von 1881—1886. Wien, 1888. 614 l.
Blau E. Volkswirtschaftliche Chronik von Oesterreich-Ungarn 3. Jahrg. 1887. Wien, Manz. 1887. XV. és 159 l.
Braun A. Statistik der Hausindustrie. Wien, 1888. 41 l.
Compass. Finanzielles Jahrbuch für Oesterreich-Ungarn. Gegründet von Gust. Leonhardt. Herausg. von S. Heller XXI. Jahrg. Wien, 1888.
Congrès (IV) international d'hygiène et de démographie. Vienne, Spies. 1887.
Deutsche Rundschau für Geographie und Statistik. Herausgegeben von Prof. Dr Friedr. Umlauf. X. Jahrg. 1888. Wien, 1888.
Ehrenzweig, A. Assecuranz-Jahrbuch. Jahrg. 9. Wien, 1888. 402 l.
Entwicklung von Industrie und Gewerbe in Österreich in den Jahren 1848—1888. Herausg. von der Comission der Jubiléums-Gewerbe-Ausstellung. Wien, 1888.
Grossmann Ludwig. Die Mathematik im Dienste der Nationalökonomie. Liefer. 1. 2. 3. Wien. 1888.
Gruber J. Die oesterr. Gesetzgebung über Münze, Papiergeld und Geldzahlungen. Wien, 1887. Manz.
Handels- und Gewerbekammer in Wien: Bericht über die Industrie, Handel und Verkersverhältnisse in Nieder-Oesterreich 1886. Wien 1887. XXVIII és 556 l.
Hankiewicz H. Bestimmungen über Münzwesen, Staatspapiergeld und Staatsschuld in Oesterreich, mit stat. Daten über Ausmünzung und Staatsschuld. Wien. 1887.
Helfert. Reform der rechts- und staatswissenschaftlichen Studien an den österr. Universitäten. Wien, Konegen 1888.
Hofbauer Wenzel. Bergwerks-Geographie d. Kaiserth. Oesterreich. Klagenfurt, 1888. VI. és 69 l.
Hof- u. Staats-Almanach, neuer, f. d. Jahr 1888. Verf. nach amtl. Quellen. Wien, 1888. VIII. és 222 l.

- Holowkiewicz E.* Obrazy fizyograficzne Galicyi. Krakko, 1887.
- Jahresberichte der k. und k. österr.-ungar. Consulatsbehörden.* XV. Jahrg. Wien, 1887.
- Lindheim V.* Die Strassenbahnen in Europa und Amerika. Wien, 1888. Gerold, 131 l.
- Militärstatistisches Jahrbuch* für das Jahr 1887. Wien, 1888. 4 r. LII. és 393 l.
- Mischler E.* Oesterreichisches Städtebuch, statistische Berichte der grösseren oesterr. Städte. Wien, Gerold. 1887. LXXXIX. és 770 l.
- Nachrichten über Industrie, Handel und Verkehr* aus dem stat. Departement im k. k. Handelsministeriums XXXIV. kötet. Wien, 1888.
- 2 f. Stat. des oest. Post- und Telegraphenwesens im J. 1886 mit Uebersicht über das Post- und Telegraphenwesen in Europa. 3 f. Hauptergebnisse der oest. Eisenbahnstatistik im J. 1886. 4 f. Werke für die Mengeneinheiten der im J. 1886 im oesterr.-ung. Zollgebiete ein- und ausgeführten Waaren.
- Oesterreichische Statistik* Band XVI. Wien, Gerold 1887. 4 r.
- XV k. 4 f. Statist. Uebersicht der Verhältnisse der oest. Strafanstalten der Gerichtsgefängnisse. 1884. XVI k. 3 f. Oest Staatshaushalt 1883—84. 4. f. Stat. der Sparkassen in dem im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Ländern 1885. XVII. k. Statistik des auswärtigen Handels der österr. ung. Monarchie im Jahre 1886. — Wien, Gerold 1888.
- Oesterr. Statistisches Handbuch* für die im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder. Sechster Jahrgang. Wien, Gerold. 1888, 275 l.
- Oesterreichische Monatschrift* für den Orient. Herausgegeben vom k. k. österr. Handels-Museum in Wien. Redig. von A. von Scala 1888. Wien, 1888. 4 r.
- Ofner J.* Werth und Arbeit. Wien, 1887. Hölder.
- Rubenik F.* Technik des Giroverkehrs bei der oest.-ung. Bank. Wien, 1888. 192 l.
- Sax Emil.* Grundlegung der theoretischen Staatswirtschaft. Wien, 1887. Hölder, XXIV. és 574 l.
- Scherzer K.* Bericht über die wirtsch. Verhältnisse Genuas. Wien, 1887.
- Stat. Bericht* über Industrie und Gewerbe Mährens in J. 1881—1885. Brünn, Handels- und Gewerbekammer 1888.
- Statistica della navigazione e del commercio marittimo nei porti austriaci* 1886. Trieste Morterra, 1887. 4 r. 254 l.
- Statistisches Jahrbuch* der Stadt Wien für 1886. Jahrg. IV. Wien, 1888. 463 l.
- Statistisches Jahrbuch* des k. k. Ackerbauministeriums für 1886. Wien, 1887.
1. f. Production aus dem Pflanzenbau im J. 1886. 3 f. Bergwerksbetrieb Oesterreichs im J. 1886. 2 f. Ausdehnung des Bergbaues, Betriebs-einrichtungen, Arbeiterstand, Verunglückungen, Bruderladen und Bergwerksabgaben.
- Statistikai közlemények az osztrák-magyar monarchia vasutairól az 1886. üzletévre.* — Statistische Nachrichten über die Eisenbahnen der österreichisch-ungarischen Monarchie für das Betriebsjahr 1886. Bécs, 1888. 2 r. 494 l.
- Stat. Mittheilungen* über d. Verhältnisse Galiziens. Red. v. Th. Pilat. X. Band. Lemberg, 1888. 4 r. 145 l.
- Die Handel Galiziens und der Bukovina für den den deutschen Reiche im J. 1885—86. — Vertheilung des Kleingrundbesitzes in Galizien. Beamten der galizischen Bezirksausschüsse in J. 1887.

Statistische Monatschrift. Herausgegeben von der k. k. stat. Centralcommission. Wien, 1888. Hölder. XIV. Jahrgang.

I. f. *Bach H.* Die Bevölkerung des Königreiches Serbien und ihr Bildungsgrad. — Landwirtsch. Fortbildungsunterricht in Oesterreich im 1887. *Ertl M.* Ziffer der unehelichen Geburten. — *Ehrenberger*: Zinsfuss der oest. Sparcassen 1886. *Schmid*: Ueberseeische oest. Auswanderung 1888. *Sprung F.* Neueste deutsche Literatur über Armenwesen. — II. f. *Juraschek*: Wirksamkeit der stat. Centralcommission seit ihrem Bestande. *Mischler E.* Haushalt der Bezirke in Oesterreich. *Rauchberg*: Bewegung der Bevölkerung im ersten Halbjahre 1887. *Mischler*: Branntweinschänken in Oesterreich. *Hugelmann C.* Centralisation der Amtsbibliotheken in Wien. — III. f. *Jekelfalussy J.* Ungarns Gefängnisswesen in den Jahren 1872—1886. *Israel B.* Hagelversicherungsgesellschaften in Oesterreich und Deutschland 1877—1886. — *Winckler*: Strafrechtspflege in 1885. *Mischler*: Volkszählung im Kaukasus 1887. — IV. f. *Schmid F.* Entwicklung der österr. Gewerbegeossenschaften. *Pizzala J.* Oesterreich-Ungarns Aussenhandel 1887. *Földes B.* Getreidepreise in Norden 1871—85 und der Preisfall in Europa 1881—85. *Ertl M.* Schweiz. Unfallstatistik. — Grundstückzusammenlegungen im Sachsen 1833—1887. — X. f. *Mischler E.* Öff. Haushalt der Landgemeinden in Oesterreich. — *Krafft K.* Seefischerei an der adriatischen Küste Oesterreichs 1886/7.

Stern E. Das Postskassen. Wien, Hartleben. 1887.

Strigl: Statistische Notizen für Oesterreich. Zweiter Jahrgang. Wien, 1888. 16 r.

Vertragszölle Oesterreich-Ungarns. Zusammgest. von A. Strigl. Wien. Manz, 1888.

Verwaltungsbericht der Stadt Wien f. 1886. Vorgelegt von E. Uhl. Wien, 1888. 295 l.

Volks-wirtschaftliche Chronik von Oesterreich-Ungarn. Herausg. von E. Blau. Jahrg. III (1887). Wien. Manz, 1887.

3. Belgium és Némétalföld.

Annuaire statistique de la Belgique. Année XVII. 1886. Bruxelles 1887. 354 l. *Bertrand Louis.* Le logement de l'ouvrier et du pauvre en Belgique. Bruxelles 1888. 12 r.

Commission du travail instituée par arrêté royal du 15 avril 1886. I—III. köt. Bruxelles Lesigne 1887.

Exposition universelle d'Anvers 1885. I—VI. Bruxelles 1887.

Industrie en Belgique. Exposé d'après le recensement de 1880 de l'état des principales industries Bruxelles 1887. 4° 214 l.

Janssens E. Ville de Bruxelles. Annuaire démographique et tableaux statistiques des causes des décès. Année 26e 1887. Bruxelles Baertsoen 1888. 37 l.

Merlon A. Le Congo producteur. Bruxelles Mommens 1888. 175 l.

Schoenfeld H. Les caisses de prévoyance des ouvriers mineurs en Belgique. Bruxelles Guyot 1886. 46 l.

Statistique de la Belgique. Industrie. Bruxelles Lesigne 1887. I—III. köt. 4°.

I. Exposé général. II. Statistique générale des industries recensées. III. Statistique détaillé des établissements industriels, de leur personal, de la durée du travail, du taux des salaires et des moteurs mécaniques.

- Statistique de la Belgique. Tableaux général du commerce avec les pays étrangers pendant l'année 1886. Bruxelles Hayez 1887. 252 l.*
- Statistique médicale de l'armée belge. Année 1886. Bruxelles Gobbaerts 1887. XIX. és 51 l.*
- Annuaire Statistique des Pays-Bas pour 1887 et années antérieurs. Amsterdam, 1888.*
- Bijdragen van het Statistisch Institut. Amsterdam. 1888. Negyedik évfolyam 1—2 füzet.*
- Cort van der Linden P. W. A. Leerboek der financiën. Hage, 1887. 608 l.*
- Gerechtelijke Statistiek van het koninkrijk der Nederlanden 1886. Gravenhage, 1887. 4 r. 400 l.*
- Cerritsen, C. V. De Nederlandsche Bank. Amsterdam. Brinkmann, 1887. XVII és 349 l.*
- Jaarcijferes over 1886 en vorige Jahren. Amsterdam, 1887. 247 l.*
- Pompe T. en Kroon Verslag van het geneeskundig gesticht voor krankzinnigen »Coudewater« te Rosmalen over het vijftienjarig tijdvak 1870—1885. Hertogenbosch, 1887. 408 l.*
- Statistiek der philanthropische Spaar- en Leenbanken in Nederland over 1883—85. Gravenhage, Cleef 1887. 277 l.*
- Statistiek van het Grondcrediet in Nederland 1884—5. Gravenhage, 1887. 108 lap.*
- Statistiek van den loop der Bevolking van Nederland over 1886. Gravenhage, Weelden 1887. 129 l.*

4. Franciaország.

- Album de statistique graphique de 1886. Paris, 1887. 4. r. 34 tábla.*
- I. Chemins de fer. II. Navigation intérieure. III. Statistique agricole de la France en 1882.
- Allard Alfonse: Étude sur de crise agricole, commerciale et ouvrière et des causes monétaires en Angleterre. Paris Guill. 1888.*
- Annales de commerce extérieur. Année 1888. — Fasc 1—12. Paris impr. nat. 1888. 8. r.*
- Annuaire de l'économie politique et de la statistique 1888 (45 r. année) par M. Block Paris 1888. 12 r. 1182 l.*
- Annuaire statistique de la France 10e année Paris, Impr. nationale 1887.*
- Annuaire statistique de la ville de Paris, VI. année 1885. — Paris Masson 1887. XXXII. és 847 l.*
- Barberet J. Le travail en France. Monographies professionnelles Tom I—IV. Paris, Berger-Levrault 1887.*
- Baudrillart H. Les populations agricoles de la France. Paris, 1888.*
- Béchaux A. La politique sociale en Belgique. Paris, Guillaumin 1887.*
- Bertillon: Rapport sur les travaux de l'institut intern. de statistique et sur l'organisation de la statistique en Italie. Paris, 1887. Impr. nat. 102 l.*
- Béziat d'Audibert E. De la responsabilité des accidents, dont les ouvriers sont victimes dans leur travail. Paris, Warnier 1888. 76 l.*
- Block M. Dictionnaire de l'administration française 1887. Paris, Berger-Levrault. 102 l.*
- Bibliothèque économique et commerce. Paris, Quantin 1888.*
- I. köt. Manuel de la propriété industrielle par Nicolas et Pelletier. — II. köt. L'année économique 1887—1888. per Arthur Raffalovich 1.

Les finances publiques. 2. La législation économique. 3. La socialisme (Magyarországot illető rész Christianstól).

Boulloche G. La propriété intellectuelle. Paris 1888. Lambert. 164 l.

Boulmy E. Études de droit constitutionnel. France, Angleterre, Etats-Unis. Paris, 188. Chev. Marescq. 346 l.

Bovet-Bolens, H. La fin de la crise. Paris. Guillaumin 1888, 293. l.

Brelay E. Les sociétés coopératives de production. Paris Berger 1888.

Bressolles, P. De la femme du commerçant. Paris, Rousseau 1888.

Bulletin de statistique et de législation comparée XII. année 1888. Paris, impr. nat. 1888.

Magyarországra vonatkoznak : 1888. januári füzet 30. Reorganisation du service de banque de la Caisse d'épargne postale. — Február 26. La commerce extérieur de 1878—1886. Marczius 22. Le budget hongrois, résultats de l'exercice 1887. Junius 28. Projet de budget commun pour 1889. 29. Revision du régime des alcools. Julius 27. Revision du regime des sucres.

Bulletin du Ministère de l'agriculture. Documents officielles etc. en France et à l'étranger. Septième année Paris, 1888.

Bulletin du ministère des travaux publics. Statistique et legislation comparée Année IX. Paris, 1888.

Cadier, L. Les États de Béarn depuis leurs origines jusqu'an commencement du XVIIe. siècle. Paris, impr. nat. 1888. XXIV és 489 l.

Calvo Ch. Le droit international théorique et pratique. Paris Guillaumin, 1887.

Cernuschi H. Le pair bimétallique. Paris Guillaumin 1887, 85 l.

Chemins de fer français. Documents statistiques relatifs à l'année 1885. Paris, 1888, 4° 166 l.

Christophle Albert. Discours sur les travaux publics. Paris Guill. 1888.

Commission extraparlamentaire des alcools. Rapport général par Léon Say. Paris impr. nat. 1888. 4 r. 62 l.

Compte général de l'administration de la justice civile et commerciale en France et en Algérie, pendant l'année 1885. Paris 1887. 4 r. XXXVIII. és 209 lap.

Compte général de l'administration de la justice criminelle en France et en Algérie pendant l'année 1885. Paris 1887. 4 r. LV és 241 lap.

Congrès international ayant pour objet l'enseignement technique, commercial et industriel. Compte rendu des travaux : 20—25 sept. 1886. Paris Guillaumin 1887. LIII. és 531 lap.

Conseil supérieur de l'assistance publique. Fasc. 1—16. Paris 1888. 4 r.

1. Constitution du conseil. 2. Direction et inspection générale. 3. Rapport sur le budget de 1888 (Assistance publique). 4. Enfants assistés. 5. Enfants protégés. 6. Crèches. 7. Bureaux de bienfaisance. 8. Etablissements hospitaliers. 9. Médecine gratuite en faveur des indigents des campagnes. 10. Etablissements nationaux de bienfaisance. 11. Aliénés. 12. Dépôts de mendicité. 13. Monts-de-piété. 14. Etablissements de bienfaisance privés. 15. Syndicats de communes. 16. Séance d'ouverture le 13 juin 1888. Exposé fait au Conseil supérieur per Ch. Monod, directeur de l'assistance publique en France.

Deschanel P. Les intérêts français dans l'océan pacific. Paris, Berger 1888. 387 lap.

Denfert-Rochereau A. Functions et responsabilité des administrateurs des sociétés anonymes. Paris, Cotillon 1888.

- Documents statistiques réunis par l'administration des douanes sur le commerce de la France. Années 1885—87. Paris 1887. 148 lap.*
- Du Camp Maxime. Paris bienfaisant. Paris Hachette 1888. 556 lap.*
- Ducrocq M. Th. Études d'histoire financière et monétaire. Études de droit public. 1888. Guillaumin. 2. köt.*
- Dujardin-Beaumetz F. 1. Histoire graphique de l'industrie houillère en Belgique depuis 1865. Paris, 1888. 4 r. 2. Histoire graphique de l'industrie houillère en France depuis 1865. Paris Bernard 1888.*
- Duverger, Veron. Le regime des chemins de fer français devant le parlement 1871—1887. Paris Guillaumin 1887. 371 lap.*
- Faure Félix. Les budgets contemporains. Budget de la France depuis vingt ans et des principaux états de l'Europe depuis 1870. Développement des chemins de fer, navigation et commerce. Forces militaire des principaux pays. Paris Guillaumin 1887. 4 r. 568 lap.*
- Figuier L. L'année scientifique et industrielle. XXXI-me année (1887). Paris Hachette 1888. 621 lap.*
- Fossé P. Syndic de fallite. Paris Guillaumin, 1888.*
- Foville A. La France économique. Année 1887. Paris, Guillaumin 1887, 492 l.*
- Foville A. Nouvelles institutions de bienfaisance : les dispensaires pour enfants malades et l'hospice rural. Paris, Baillière. 1888, 255. l.*
- Fournier de Flaix E. Traité de critique et de statistique comparée des institutions financières. Systèmes d'impôts et réformes fiscales des divers états au XIXe siècle. Paris, Guillaumin. 1888.*
- Goury du Roslan. Essai sur l'histoire économique de l'Espagne. Paris Guillaumin, 1888, 355. l.*
- Grandgeorge, G. Industries textiles en 1886. Paris, 1887.*
- Husson G. Histoire du pain à toutes les époques et chez tous les peuples. Tours, Cattier, 1887, 215. l.*
- Joanne : États du Danube et des Balkans. Paris Hachette, 1888.*
- I. k. Hongrie méridionale. — Adriatique. — Dalmatie. — Monténégro. Bosnie et Herzégovine.
- Journal de la Société de statistique de Paris XXIX. année 1—8. f. Paris, 1888. 8 r.*
1. *Hartmann. Commerce des boissons. — Fournier de Flaix. Le problème monétaire. — Hoffmann M. Les dettes des états et leurs conséquences économiques. — 4. Le prix montyon de statistique. Hoffmann M. Chemins de fer du globe. — 5. Bertillon J. Le nombre des enfants par famille à Paris. — Raffalovich A. Statistique agricole de l'Allemagne. — 6. Neymark A. Valeurs mobilières en France. — Raffalovich A. Finances russes. Commerce de la Grèce. Richesses forestières de l'Europe. — 7. Hoffmann M. Les tarifs du chemins de fer. — Loua T. L'Espagne et sa population. — 8. Coste A. Une ferme de cent hectares, d'après les résultats de l'enquête agricole de 1882. — Loua, Toussaint. L'empire du Japon.*
- Journal des économistes. Revue mensuelle de la Science économique et de la statistique. 47-me anné. Chefredacteur : M. G. de Molinari. Paris Guillaumin, 1888, 1—7. füzet.*
- I. füz. L'année 1887. — *Raffalovich. Le marché financier en 1887. — Levasseur. Théorie du salaire. — M. Block. Revue des princ. publications économiques de l'étranger. — Jules Simon. Louis Reybaud. — Chailley. Protectionisme aux États-Unis. — Louis Passy. Colonisation*

et agriculture au Canada. — II. füz. *H. Baudrillart*. Turgot par Leon Say. — *Puynode*. Nouvelles recherches de l'économie politique. — *Vanden Berg*. Circulation monétaire et fiduciaire aux indes orientales Néerlandaises. — *Rouxel*. Publications économique en langue française. — *M. Lacombe*. Situation budgétaire et les débats financiers du parlement. *A. Guillaumont*. La Commission du budget et la comptabilité. — *H. C.* Distribution de la fortune en Angleterre. — *H. Valleroux*. Socialisme d'état. III. füz. *A. Liesse*. Les vœux des conseils généraux de départements. — *Sophie Raffalovich*. Anarchistes de Boston. — *Ch. Benoist*. Sir H. Sumner Maine. — IV. füz. *L. Passy*. Théorie de l'agriculture. — *Raffalovich*. Conversion de la dette anglaise. — *P. Muller*. Chemins de fer et voies navigables. — *Ch. Limousin*. Liberté de l'industrie législative. — *H. de Beaumont*. Production et consommation du vin en France et à l'étranger. *S. R.* Pensions en Angleterre. — V. füz. *A. Rousseau*. Tarifs des chemins de fer. — *E. Martineau*. L'égalité dans la protection douanière. — *F. Bernard*. Emigration. — *A. Raffalovich*. Trade unions en Angleterre. — *S. R.* Budget d'un ouvrier anglais. — *Edm. Renaudin*. Statistique du Salon de 1888. — VI. füz. *A. Ott*. La morale d'économique. — *S. Raffalovich*. Ricardo et Malthus. — *H. Pascaud*. Mesures contre la vagabonde et la mendicité. — *L. Poinsard*. Conférence internationale des sucres. — *Hubert Valleroux*. Socialisme au parl. anglais. — *H. C.* Reform des sociétés par actions en Angleterre. — *Louis Passy*. Centenaire de la société nationale d'agriculture. — Bibliothèques publiques de Paris. — Mendiants de Paris. — VII. füz. *G. Schelle*. Turgot sur la formation et la distribution des richesses. — *Cl. Roger*. Abolition de l'esclavage au Brésil. — *J. Schoenhof*. Economie dans la production et les salaires des producteurs. *Henri de Beaumont*. Avenir des États-Unis et leur lutte future avec l'Europe. — *J. Lesage*. Population agricole de la France.

Lamas P. Exposé sommaire de la situation économique et financière de la Rep. Argentine. Paris, 1888.

Langlais F. Reform de la législation des faillites. Paris, Larose. 1884. 184 l.

Laurin, A. Cours élémentaire de droit commercial. Paris, Larose. 1888. 728 l.

Légrand, A. Le billet de banque fiduciaire. Paris, Guillaumin. 1888.

Le Play F. Instruction sur l'observation des faits sociaux. Nouvelle édition, revue et développée par M. A. Focillon. Paris, Levé. 1887.

Leroy Beaulieu P. Essai sur la répartition des richesses et sur la tendance à une moindre inégalité des conditions. 3-e éd. Paris, Guillaumin. 1888. XII. és 590 l.

Le Solitaire. L'impôt et la question sociale. Paris, Ghio. 1887. 233 l.

Lévy Raphael-Georges : Le péril financier. Paris, Cerf. 1888.

Loua T. La France sociale et économique. Paris, Berger-Levrault. 1888. 118 l.

Loubié, H. Rôle et importance de l'enseignement agricole en France. Paris, Marchadier. 1888. 115 l.

Masseras E. La dette américaine, les finances des États-Unis de 1861 à 1887. Paris, Guill. 1888.

Molinari M. G. La morale économique. Paris, Guillaumin. 1888.

Morisseaux Ch. Résultats de l'assurance obligatoire contre les accidents. Paris, Guillaumin. 1888. 44 l.

Modeste, V. La vie. Étude d'économie politique. Paris, 1888. 12. r.

Nagai Shinkizi, L'agriculture au Japon. Nancy Berger-Levrault. 1888. 99 l.

Nansouty, M. L'année industrielle 2-e année. Paris, Tignol. 1888.

- Neymark Alfred*. Les valeurs mobilières en France. Étude financière lue à la société de statistique de Paris, le 16 mai 1888. Paris, 1888. 8-ad r. 21 l.
- Noël Octave*: Chemins de fer en France et à l'étranger. Paris, Berger-Levrault 1887. 16° XIV és 444 l.
- Les banques d'émission en Europa. Paris, Berger-Levrault 1888. XXXII. és 662 l.
- Paponot F.* Avèchement du canal de Panama. Paris, Baudry 1888. 199 l.
- Petit bibliothèque économique française et étrangère*. Paris, Guillaumin 1888.
- Ujjabbak*: Vauban et Bentham (utobbi két kötet) 32-ed r.
- Petit Eug.* L'économie rurale et agricole. Paris, Alcan 1888. 12 r. »Bibl. utile«.
- Piéchaud A.* Les misères du siècle. Paris, Marpon 1888. 321 l.
- Raffalovich Arthur*: Le logement de l'ouvrier et du pauvre (Etats unis, Grande Bretagne, France, Allemagne, Belgique). Paris, Guillaumin 1888. 490 l.
- L'Année économique 1887—1888. Paris, 1888. 341 l.
- Ramon Fernandez La* France actuelle; quelques études d'économie politique et de statistique. Avec une lettre-préface de Jules Simon. Paris, Delagrave 1888. XX és 748 l.
- Relevé général du tonnage des marchandises transportées sur les fleuves, rivières et canaux* 1886. Paris, 1888 4 r. 324 l.
- Reynaud L.* L'année financière de 1887. Paris, 1888. 320 l.
- Revue des banques*. Recueil mensuel des institutions de crédit et de prévoyance. Direct. M. E. Fournier de Flaix. Tome VII 1888. Paris, 1888.
- générale d'administration. XI Année 1888. 1—12. Paris, 1888.
- Say L.* Turgot. Paris, Hachette 1887. 208 l.
- Statistique agricole de la France et colonies*. Resultats généraux de l'enquête décennale de 1882. Paris 1888. Ministère de l'agriculture XXVI. és 750 l.
- Statistique de la France*. Paris 1888. Impr. nat. XIV. köt. Statistique annuelle 1884. 4° CXXXIV. és 432 l. Stat. agricole annuelle 1886. 170 l.
- Statistique des patentes par professions en 1885. 60 l.
- Statistique de la production de la soie en France et à l'étranger*. 17-e année 1887. Lyon Pitrat 1888. 30 l.
- Statistique de la navigation intérieure*. 1887. Paris 1888. 4° 568 l.
- Tableau général des mouvements du cabotage* 1886. Paris 1887. XLVII. és 192 lap.
- Tableau général du Commerce de la France avec ses colonies et les puissances étrangères pendant l'année 1887*. Paris. Imprimerie nationale 1888. 761 lap.
- Taquet P.* Reformes de l'impôt des boissons. Paris. Hourdequin 1888.
- Tarif de la caisse nationale des retraites pour de vieillesse* Paris 1888. 499 l.
- Turquan Victor*: Répartition géographique et densité de la population en France. Nancy 1886.
- Waldman Abel*. Le profession d'agent de change. Paris Pichon 1888. 18 r. XXX. és 390 l.
- Walras Léon*. Theorie de la monnaie. Paris Larose 1888.
- Weill A.* Le centenaire de l'émancipation des juifs Paris 1888. 294 l.

5. Nagy-Británia és Irhon.

- Accounts relating to trade and navigation of the United Kingdom during the year 1887 and 1888*. London Hansard 1888 (havonként).
- Agricultural produce statistics of great Britain*. London, Eyre 1887.

- American almanac and treasury of facts.* Edited by A. P. Spofford. London, Trübner 1888. 381 l.
- Annual report of the deputy master of the mint.* London, Darling 1887.
- Ashley W. J. Introduction to english economic history and theory.* London, 1888. Rivingtons 227 l.
- Bain A. John Stuart Mill.* London, Longmans 1887.
- British Almanac for 1888.* London, published by the stationers company, 1888. 96 l.
- Building societies: return of an abstract of the accounts furnished by building societies.* London, Hansard 1887. 2 r. 159 l.
- Charity organisation society.* 18 th. annual report of the council 1885—86. London, 1887. 111 l.
- Conférence intern. sur le régime des sucres, tenue à Londres* 1888. 177 l.
- Criminal and judicial statistics.* Dublin, Thom 1888. 159 l.
- Dawson, W. H. German socialism and F. Lassalle.* London, Sonnenschein 1888. 300 l.
- Dowell S. History of taxation and taxes in England. I—IV. köt.* London, Longmans 1838. 2-ik kiadás.
- Easterby, W. History of the law of tithes in England.* London, 1888.
- Emigration and immigration.* London, Hansard 1888. 2 r. 30 l.
- England and her Colonies.* London Sonnenschein, 1887.
- Ferguson J. Ceylon in the jubilee year.* London Haddon, 1887. 440 l.
- Financial reform almanack for 1888.* London Simpkin, 1888. 200 l.
- Fraser Rae, W. Austrian health resorts: the bitter waters of Hungary.* London, Chapman et Halls, 1888.
- Giffen R. Recent rate of material progress in England.* London Bell, 1887. 51 l.
- Guillaume, H. The Amazon provinces of Peru as a field for european emigration.* London, Wyman 1888. 310 l.
- Guntton G. Wealth and progress; critical examination of the wages question.* London, 1888. Macmillan 382 l.
- Guppy H. B. Salamon islands; their geology, general futures and suitability for colonization.* London Sonnenschein 1887. 152 l.
- Jenk's, E. Thomas Carlyle and John Stuart Mill.* Orpington, 1888.
- Ingram J. K. A history of Political Economy.* Edinburgh, 1888.
- Insurance yearbook.* London Simpkin, 1888. 131 l.
- Jones, W. H. Federal taxes and state expenses.* London, King. 1887.
- Journal of the Royal statistical Society. Vol. LI.* 1888. London, 1888. 8 r.
- Labour statistics. Returns of wages published 1830—1886.* London Eyre 1887. 437 l.
- Lacy G. Liberty and Law.* London, Sonnenschein, 1888.
- Leadam J. S. What protection does for the farmer and labourer.* London, Cassel 1887. 111 l.
- Lefébure E. Embroidery and lace.* London Grevel, 1888. 326.
- Moffat Land and work, an examination into the depression of the agricultural, manufacturing and commerical industries of the united Kingdom.* London, Low 1888. 203 l.
- Naval annual II-nd year* Portsmouth. Griffin 1888. XXVI. és 784 l.
- Nicholson J. Sh. A treatise on money; and essays on present monetary problems.* Edinburgh. Blackwood. 1888.
- Pfeiffer E. Women and work.* London, Trübner 186 l.
- Pulsky A. The theory of law and civil society.* London, Unwin 1887. 444 l.

- Railway* returns for England for the year 1887 with summary tables for each year fr. 1844—1885. London, Eyre 1888. 92 l.
- Report* (Thirty-first detailed annual) of the Registrars-general of births, deaths and marriages in Scotland. Glasgow 1887.
- Report* of the metropolitan board of Works for 1886. London, Hansard 1887.
- Report* (nineteenth annual) of the flax supply association for the year 1886. Belfast, 1887. 83 l.
- Report* of the chief registrar of friendly societies 1886. London, Hansard 1887.
- Ricardo*. Letters of David Ricardo to Thomas Robert Malthus 1810—23. Edited by J. Bonar. Oxford, Clarendon 1887. 251 l.
- Quarterly return* of marriages births and deaths in England. London, Eyre 1888. 157 és 158 szám.
- Sergeant*, Government yearbook. London, Fisher Unwin 1888. 626 l.
- Seymour W. D.* Home rule and State supremacy. London Kegan 1888.
- Sinclair and Fyfe*: Handbook of Jamaica for 1887—8. VIIth year. London Stanford 1888. 580 l.
- Skinner*, Th. Stock exchange yearbook 1888. XIV. year. London Cassel 1888. XXXII. és 654 l.
- Smith*, B. Liberty and liberalism. London Longmans 1887. 676 l.
- Smith A.* The Creed of a political economist. London Williams 1888.
- Statement* annual of the trade of the United Kingdom with foreign countries and british possessions for the year 1887. London Darling 1888. 386 l.
- Statement* of the trade of british India with foreign countries 1882—87. London Eyre 1887. 108 l.
- Statesman's* year-book, 1888. Edit. by J. Scott Keltie. Twenty-fifth annual publication. London and New-York, Macmillan 1888. 988 l.
- Statistical abstract* for the United Kingdom in each of the last fifteen years from 1873—1887. 35-th numbr. London Heyre 1888. 214 l.
- Statistical abstract* for the several colonial and other possessions of the United Kingdom 1872—1886. 24-th number London Heyre 1887. 172 l.
- Statistical abstract* relating to British India 1876—1886. 21-th number London Eyre 1887. 311 l.
- Thorold Rogers E. J.* History of agriculture and prices in England. Oxford. 1887. 6 vaskos kötet 1259-től 1702-ig.
- Tikhomirov L.* Russia, political and social. London Sonnenschein 1887. 2 k.
- Transactions* of the Manchester Statistical society. Session 1886—1887. 152 l.
- Moxon T.* Basis of social prosperity. *Howard V.* The British Empire and imperial federation. *Fogg V.* Objections to free trade answered. *Neale Vansittart* Social aspects of cooperation. *Dunning Macleod H.* Modern science of economics *Reynolds J. H.* Technical education.
- Yeats John.* Mannuels of commerce London Philips 1887. 4 köt.

G. Németország.

- Achepohl T.* Das rheinisch-westphälische Bergwerks Industriegebiet. Essen, Silbermann. 1888. 388 l.
- Adler G.* Frage des intern. Arbeiterschutzes. München et Leipzig, Hirsch 1888. 113 l.
- Adler G.* Die Grundlagen des Karl Marx'schen Kritik der bestehenden Volkswirtschaft. Tübingen, Laupp. 1887. 294 l.

- Alberdingk Thijm*. Geschichte der Wohlthätigkeitsanstalten in Belgien. Freiburg i. B., Herder. 1887. 207 l.
- Andersen Th.* Die Seeversicherung nach den in den hauptsächlichsten Staaten Europas geltenden gesetzlichen und anderen Bestimmungen. Hamburg, 1888.
- Archiv für sociale Gesetzgebung und Statistik*. Vierteljahresschrift zur Erforschung der gesellschaftlichen Zustände aller Länder. Herausgegeben von Dr. *Heinrich Braun*. Tübingen, Laupp. 1888. Erster Jahrgang. I—II. füzet.
- I. füzet. *Platter J.* Die geplante Alter- und Invalidenversicherung im Deutschen Reich. — *Baernreither J. M.* Arbeitslose in England. — *Pringsheim O.* Lage der arbeitenden Klassen in Holland. — *Oldendorff:* Säuglingssterblichkeit in ihrer socialen Bedeutung. — *Erismann F.* Die körperliche Entwicklung der Arbeiterbevölkerung in Zentral-Russland. — *Mataja V.* Schweizer Gesetz über die Haftpflicht, Ratenhandel und Abzahlungsgeschäfte. — *Herkner H.* Englische Fabriksinspection. 1885—1886. — II. füzet. *Mayr G.* Arbeiterversicherung und Socialstatistik. — *Herkner H.* Belgische Arbeiterenquete. — *Gruber M.* Oestr. Gesetz gegen die Trunkenheit. — *Bücher K.* Baselstädt. Gesetz betr. den Schutz der Arbeiterinnen. — *Krejecsi J.* Ungarische Fabriksinspection. 1887. — *Lexis W.* Keleti's Ernährungsstatistik Ungarns.
- Armenwesen in 77 deutschen Städten und einigen Landarmenverbänden*. Dresden, Heinrich. 1887. 4 r.
- Aschrott P. F.* Strafsystem und Gefängniswesen in England. Berlin, Guttentag. 1887. XX és 311 l.
- Auspitz R. u. R. Lieben.* Zur Theorie des Preises. Leipzig, 1887.
- Bebel A.* Charles Fourier. Sein Leben und seine Theorien. Stuttgart, Dietz. 1888. 311 l.
- Beiträge zur Statistik d. Königr. Bayern.* Hrsg. vom k. statist. Bureau. 53. u. 54. Heft. München, 1888.
- Bericht über die Ergebnisse des Betriebes der auf Eisenbahnen im Betriebsjahr 1886/7.* Berlin, Moeser 1888. 2 r. 294 l.
- Berthold G.* Entwicklung der deutschen Arbeiterkolonien. Leipzig, Duncker 1887. 154 l.
- Blenck E.* Volkszählung vom 1. Dez. 1885 in Preussen. Berlin, Kvebke 4 r. 52 lap.
- Blöck Richard.* Untersuchungen über die Productionskosten der Getreidekörner. Staatswissenschaftliche Studien Herausgegeben v. Elster. Jena, 1888. 54 l.
- Blum J. G.* Fünfzig Jahre Eisenbahn in Preussen. Eine statistische Darstellung der Entwicklung des Bahnnetzes und des Verkehrs. Mit vier Tabellen. Berlin, 1888.
- (*Van der*) *Borghst, R.* Einfluss des Zwischenhandels auf die Preise. Leipzig, Duncker 1888. 267 l.
- Brachelli H. F.* Statistische Skizzen der europäischen und amerikanischen Staaten nebst den auswärtigen Besitzungen der Ersteren. Zwei Abtheilungen. Leipzig, Heinrich. 1887. 320 l.
- Brentano L.* Die klassische Nationalökonomie. Leipzig, 1888.
- Cernuschi, H.* Das bimetallische Pari. (Der Gold- u. Silber-Commission in London unterbreitete Bemerkungen). Köln, 1887. 44 l.
- Connemann J.* Wesen der Grundrente. Würzburg, 1888.

Dehn P. Deutschland nach Osten. München. Franz. 1888.

Magyarország vonatokozó : Zur Statistik des Verkehrs zwischen Deutschland und Oesterreich-Ungarn. — Ungarns Industrie. — Zukunft der wirtschaftspolitischen Beziehungen zwischen Deutschland und Oesterreich-Ungarn etc.

Diehl K. P. J. Proudhon. Seine Lehre und sein Leben. Jena, 1888. Fischer 1888. VII. és 128 l.

Diffré A. Gedanken über Nationaloekonomie, Politik, Philosophie. Heidelberg, Burow 1887.

Dombrowski E. Landw. Schutzzoll in Deutschland. Berlin, Bohné 1888.

Dullo A. Gebiet, Geschichte und Charakter des Seehandels der grössten deutschen Ostseeplätze seit der Mitte dieses Jahrhunderts. Jena, 1888. 158 lap.

Effertz. Parva oeconomica. Bonn, 1888. 8 r. VIII. 130 l.

Einfuhr u. Ausfuhr der wichtigeren Waarenartikel im deutschen Zollgebiet. Eingang in den freien Verkehr d. Zollgebiets u. Ausgang aus demselben. Jahrg. 1888. Berlin, 1888. 4 r. 32 l.

Engel Ed. Eisenbahnreform. Jena, 1888.

Erhebungen über die Lage des Kleingewerbes 1885. I—III. köt. Karlsruhe, Gutsch 1888.

Ertl M. Das oesterr. Unfallversicherungsgesetz. Leipzig und Wien, Töplitz, 1887. 94. l.

Faber R. Entstehung des Agrarschutzes in England. Strassburg 1888, Trübner 173 lap.

Fawcett M. G. Volkswirtschaftslehre für Anfänger. Nach der 6. Auflage des engl. Originals für Deutsche bearb. Autoris. Ausg. Berlin 1888. VIII. és 257 lap.

Feuerhake G. Bilanzen der deutschen Actiengesellschaften und Kommanditgesellschaften auf Actien. Hannover 1887. 303 lap.

Finanz-Archiv. Zeitschrift f. das gesammte Finanzwesen. Hrsg. v. Hofr. Prof. G. Schanz. 5. Jahrg. 1, Bd. Stuttgart 1888. 533 l.

Fischer H. Unter den Armen und Elenden Berlins. Berlin, Eckstein 1888. 116 l.

Föhring H. Nordwest-deutscher Verein für Gefängnisswesen. Hamburg, Hoffmann 1887. 223 l.

Frankenstein Kuno. Bevölkerung und Hausindustrie im Kreise Schmalkalden seit Anfang dieses Jahrhunderts. Tübingen 1887.

Freund Rich. Die Centralisation der Arbeiter-Versicherung unter besond. Berücksicht der »Grundzüge zur Alters- und Invaliden-Versicherung der Arbeiter«. Eine Skizze. Berlin 1888. 8 r. I. l. 48 l.

Gemeindelexicon für das Königreich Preussens. Herausg. von dem k. Stat. Bureau. Berlin 1887 8 r. 14 füzet.

George H. Schutz oder Freihandel. Deutsch v. F. Stöpel. Berlin, Staub. 1887. 300 l.

Geissler : Sterblichkeit und Lebensdauer der sächsischen Aerzte. Leipzig, Thieme. 1887.

Goltz Th. Handbuch der gesammten Landwirthschaft. I—III. k. Tübingen, 1888.

Gopcević Sp. Serbien und die Serben. Leipzig, Elischer. 1888. 492 l.

Gothaischer genealogischer Hofkalender nebst diplomatisch. stat. Jahrbuch 1889. 126 Jahrg. Gotha, 1888. XVI és 1081 l.

- Götz W.* Verkehrswege in Dienste des Welthandels. Stuttgart, Enke. 1888. 806 l. és 5 tábla.
- Gross G.* Wirtschaftsformen und Wirtschaftsprincipien. Leipzig, Duncker. 1888. 202 l.
- Greissl E.* Bilanzaufstellung der Actiengesellschaften. München, Riedel. 1887.
- Hamburgs Handel* im Jahre 1887. Hamburg, Ackermann. 1888. 4 r. 118 l.
- Hammer Eduard:* Zur Beseitigung des Agios. Die Grundbegriffe des Geld- und Währungs-Wesens. Leipzig, 1888. 8 r. 47 l.
- Handbuch* für das Deutsche Reich auf d. Jahr 1888. Bearb. im Reichsamte d. Innern Berlin 1888. 8 r. XXXII, 433. l.
- Handbuch* der Kirchen Statistik f. das Königr. Sachsen. Neue Folge. 14 Ausg. Nach handschriftl. Angaben und amtl. Quellen bearb. v. Jul. Jüchter. Dresden, 1888. 8 r. VIII. 336. l.
- Handbuch* der Unfallversicherung. München Roth, 1887. 250 l.
- Hansen J.* Untersuchungen über den Preis des Getreides. Jena, 1887. 78. l.
- Heck K.* Genossenschaftswesen in der Forstwirtschaft. Berlin Springer, 1887. 192 l.
- Hertzka Theodor.* Das Wesen des Geldes. Leipzig, 1887.
- Herrfurth G.* Das gesammte preuss. Etats-, Kassen- und Rechnungswesen. Verbess. Aufl. Berlin, 1887. 1082 l.
- Hesse-Wartegg E.* Kanada und Neufundland. Freiburg Herder, 1888. 223 l.
- Hirschfeld P.* Leipzigs Grossindustrie und Grosshandel in ihrer Kulturbe- deutung. Leipzig Duncker, 1887. 171. l.
- Huber, J. C.* Ausbau und Reform des Krankenversicherungsgesetzes. Minden Bruns, 1888. 116. l.
- Hübner Otto.* Geographisch-statistische Tabellen aller Länder der Erde. Jahrgang, 1888. Herausgegeben von Dr. Fr. von Juraschek. Frank- furt a/m. 1888. 16 r.
- Jäger E.* Agrarfrage der Gegenwart. Abth. III. Berlin, 1888.
- Jahrbuch* der Berliner Börse. 1887/8. Berlin, Mitler, 1887.
- Jahrbuch* für bremische Statistik. Jahrg. 1887. Bremen, Halem. 1887, 273 l.
- Jahrbücher* für Nationaloekonomie und Statistik. Gegründet von B. Hilde- brand. Herausg. von Dr. J. Conrad. Jena Fischer. 1888. XVI—XVII. köt.
1. f. *Brentano L.* Die beabsichtigte Alters- und Invalidenversicherung für Arbeiter. *Philippovich E.* Neuere Litteratur über Kolonien und Kolo- nialpolitik. *Gareis C.* Revision des Patentgesetzes. *Petersen-Studnitz A.* Dänisches Steuergesetz 1887. Zwangsweise Veräusserungen landwirth. Anwesen in Bayern. Zunahme der Bevölkerung in den hauptst. Kultur- staaten während der letzten Dezzennien. — 2. f. *Conrad J.* Agrarstatis- tische Untersuchungen. — 3. f. *Karup J.* und *Gollmer.* Mortalitäts Ver- hältnisse des geistlichen Standes. *Menger M.* Oesterr. Staatsvoranschlag. Durchschnittspreise 1879—1887. im deutschem Reiche. — 4. f. *Lexis W.* Währungsfrage und die engl. Untersuchungscommission. Schwedische und italienische Eingangszölle auf Getreide und Mehl. *Böttow.* Belgische Ackerbaustatistik von 1880. Waaren ein- und ausfuhr von Oesterreich- Ungarn und Italien. Gold- und Silbervorrat der Bank v. Frankreich. — 5. f. *Scharling W.* Werttheorien und Wertgesetz. *Leser E.* Ricardos Briefe an Malthus. *Mandello K.* Ungarns Handel mit Deutschland. — XVII. k. 4. f. *Rohrscheidt.* Geschichte der Polizeitaxen in Deutschland. *Mischler E.* Schriften des deutschen Vereins für Armenpflege und Wohlthätigkeit.

- Wirthsch. Gesetzgebung in Deutschland und Oesterr.-Ungarn 1887. Verkauf L. Oesterr. Gesetz über Unfallversicherung der Arbeiter. Postbetrieb im J. 1885.
- Jahresberichte* der k. sächs. Gewerbe- und Berginspectoren für 1886. Dresden, 1887. 301 l.
- Jahresbericht* der Handels- und Gewerbekammern in Württemberg für d. 1887. Stuttgart. Grüninger, 1888. 284 l.
- Jahresbericht* über die Eisenbahnen und die Dampfschiffahrt in Grossherz. Baden, 1886. Karlsruhe, Müller. 1887.
- Juraschek*. Hübners statistische Tafel. Frankfurt a/m., 1888.
- Kaiser S.* Der Güterumlauf in seiner Bedeutung für die Volkswirtschaft. Frankfurt a/m. Sauerländer, 1888.
- Kerpely A.* Bericht über die Fortschritte der Eisenhüttentechnik. 1886. Leipzig, Felix 1887. 362 l
- Knapp G. F.* Bauernbefreiung und Ursprung der Landarbeiter in den älteren Theilen Preussens. Leipzig, Duncker 1887. 2 kötet. 352 és 473 l.
- Koch J. L.* Einfluss der socialen Missstände auf die Zunahme der Geisteskrankheiten. München, Bruns 1888. 64 l.
- Körösi J.* Resultate der am 1. Juli 1886 durchgef. Conskription der Bevölkerung Budapest's. Berlin, Puttkammer 1887. 48 l.
- Koschitzky M.* Deutsche Colonialgeschichte. I—II. Leipzig 1888. 301 és 333 l.
- Kuntzemüller O.* Deutsches Staatshandbuch. Berlin, Ulrich 1888. 312 l.
- Kral F.* Die Alkoholfrage in Oesterreich. Leipzig, Duncker 1888. 122 l.
- Kupka P. F.* Die Eisenbahnen Österreich-Ungarns 1822—1867. Leipzig 1888. 386 l.
- Losch H.* Volksvermögen, Volkseinkommen u. ihre Vertheilung. Leipzig 1887.
- Mamroth K.* Entwicklung der österr.-deutschen Handelsbeziehungen von 1849 bis 1865. Berlin, Heymann 1887. 195 l.
- Marquardsen H.* Handbuch des öff. Rechtes der Gegenwart in Monographien. Freiburg i. B. 1887. Több kötet lesz.
- Mascher, H. A.* Versamlungs- und Vereinsrecht Deutschland. Berlin Heine 1888. 126 l.
- Mataja V.* Recht des Schadenersatzes von Standpunkte der Nationaloeconomie. Leipzig Duncker 1888. 204 l.
- Medizinalwesen*, das deutsche. Herausgegeben von Guttmann. Leipzig Thieme 1887. 628 l.
- Meili F.* Das Recht der modernen Verkehrs- und Transportanstalten. Leipzig, Duncker 1888. 130 l.
- Menger A.* Recht auf den vollen Arbeitstag in geschichtlicher Darstellung. Stuttgart Cotta 1886. 168 l.
- Meyer G.* Die staatsrechtliche Stellung der deutschen Schutzgebiete. Leipzig 1888. 233 l.
- Meyer Robert*: Das Wesen des Einkommens Berlin 1887. Hertz 298 l.
- Mittheilungen* aus dem Stat. Bureau zu Gotha Jahrg. 1887. Erfurt Ohlenroth 1887. 4° 230 l.
- Monatshefte* zur Statistik des deutschen Reiches. Herausg. von k. Stat. amt. Jahrg. 1888. Berlin Puttkammer 1888 4°.
- Januar.* Anordnungen des Bundesrathes über die gemeinsame Statistik des deutschen Reiches. Entweichungen von Seeleuten der deutschen Handelsmarine 1886. Betriebsergebnisse der Rübenzucker-Fabriken. Deutsche Auswanderung. Versicherung der Arbeiter. Durchschnittspreise

- wichtiger Waaren im Grosshandel. *Februar*. Ergebniss der montanstatist. Erhebungen 1887. Waarenverkehr. *März*. Stand der Niederlagen für unverzollte Gegenstände. *April*. Anmusterungen von Seeleuten. *Mai*. Verbrauch von gestempelten Wechselblankets sowie Einnahme an Wechselstempelsteuer. *Juni*. Spielkartenfabriken und Verkehr mit Spielkarten. *Juli*. Erntestatistik 1887/8. Zollbegünstigungen der Weinhändler. Straffälle in Bezug auf die Zolle und Steuer etc. *August*. Dampfkessel-Explosionen, Schiffsunfälle, Tabackbau u. Ergebnisse der Tabackernte etc.
- Muheim F.* Principien des intern. Privatrechts im schweizerischen Privatrechte. Altdorf, Huber. 1887. 319 l.
- Mühlbrecht O.* Uebersicht der gesammten Staats- und rechtswissenschaftlichen Literatur des Jahres 1887. 20. Jahrg. Berlin, Puttkammer. 1888. XXIX és 236 l.
- Neeße M.* Ermittlungen über die Lohnverhältnisse in Breslau. Breslau, 1887. 100 l.
- Neumann Fr. J.:* Volk und Nation. Leipzig, Duncker. 1888. 164 l.
- Neumann-Spallart F. X.* Uebersichten der Weltwirthschaft. Jahrg. 1883|4. Stuttgart, 1887.
- Neumayr.* Thätigkeit der deutschen Seewarte 1875—1886. Hamburg, 1887.
- Oelrichs H.* Domänenverwaltung des preuss. Staates. Breslau, Kern. 1888. 330 l.
- Oldenberg K.* Der russische Nihilismus von seinen Anfängen bis zur Gegenwart. Leipzig, Duncker. 1888. 200 l.
- Opet O.* Die erbrechtliche Stellung der Weiber in der Zeit der Volksrechte. Breslau, Koebner. 1888. XIII és 86 l.
- Patuschka A.* Volkswirthschaftliche Ergänzungen zum Lehrstoffe der Volksschule. Berlin. Dümmler. 1888. 248 l.
- Preussische Jahrbücher.* Hrsg. von H. Treitschke u. H. Delbrück. Jahrgang 1888. 61. u. 62. Bd. à 6 Hefte. Berlin 1888. 8 r.
- Preussische Statistik.* Berlin 1887—8. 4 r. 91—94 füzet.
91. Sterblichkeit nach Todesursachen und Altersklassen im J. 1885.
92. Ergebn. des Ernteertrags im preuss. Staate für 1886. 93. Wildabschuss im preuss. Staate für 1885/6. 94. Bewegung der Bevölkerung 1886.
- Raab R.* Schreibmaterialien und die gesammte Papierindustrie. Hamburg und Leipzig 1888. 333 l.
- Reichshaushaltsetat* für 1888/9 nebst Anlagen. I—IV. Berlin 1888. 4 r.
- Reitzenstein F.* Die ländliche Armenpflege und ihre Reformverhandlungen. Freiburg i. B. Wagner 1887. 362 l.
- Rimpler H.* Domänenpolitik und Grundeigenthumsvertheilung vornehmlich in Preussen. Leipzig 1888. 253 l.
- Rothe W.* Tabellen zur Ermittlung der Entfernungen auf den vorhandenen Kunststrassen und Fahrwegen für sämmtliche Ortschaften und die wichtigsten Wohnplätze im Fürstenthum Lippe, nebst einem alphabetischen Verzeichniss. Detmold 1888. 4 r. 56 l.
- Sammlung nationalökonomischer und stat. Abhandlungen* des staatswirthsch. Seminars zu Halle. Herausg. von J. Conrad Jena, Fischer 1888.
- IV köt. 6 f. *Hampke C.* Ausgabebudget der Privatwirthschaften. V köt. 1 f. *Falkner R.* Arbeit in den Gefängnissen.
- Sax E.* Hausindustrie in Thüringen. Jena, Fischer 1888. 152 l.
- Schenck F.* Jahresbericht für 1886 über die auf Selbsthilfe gegründeten deutschen Erwerbs- und Wirthschaftsgenossenschaften. Leipzig, Klinckschardt 1887. 4 r. XV és 103 l.

Schmitz J. Die Arbeiterversicherung. Berlin, Siemenroth. 188. 287 l.

Schmoller Gustav. Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft im deutschen Reiche. XII. Jahrgang, 1—4 füzet. Leipzig, Duncker et Humblot. 1888.

I. f. *Annecké V.* Chinas wirthschaftliche Verhältnisse. *Kollmann Pál*: Die gewerbliche Entfaltung im deutschen Reiche nach der Aufnahme von 1882. *Reitzenstein*: über finanzielle Concurrenz von Gemeinden, Communalverbänden und Staat. *Kleinwächter Frigyes*: Reform der rechts- und statswissenschaft. Studien in Oesterreich. *Hasbach V.* Neuere Literatur über das englische Arbeiterversicherungswesen. *Schmoller G*: Sociale Entwicklung Deutschland u. England auf dem platten Lande des Mittelalters. *Stengel K.* Deutsche Kolonialgesellschaften. *Sombart Werner*: Familienproblem in Italien. — II. f. *Gierke Otto*: Erbrecht in ländlichen Grundbesitz. *Frankenstein Kuno*: Die Lage der Arbeiterinnen in den deutschen Grossstädten. *Stegemann Richard*: Staatsrechtliche Stellung der Handelskammern in Preussen. *Schmoller*: Kampf des preussischen Königthums um die Erhaltung des Bauernstandes. *Ertl Moriz*: Sociale Versicherung in Oesterreich. *Sering M*: Landwirtschaftliche Concurrenz Nordamerikas. *Stieda V*: Russische Getreidehandel an der Wolga. — III. f. *Jonas*: Reform der elsass-lothringischen Gemeindegesetzgebung. *Birnbaum H*: Zwangsvollstreckung in das unbewegliche Vermögen und der Wucher. *Gierke Otto*: Entwurf eines bürg. Gesetzbuches und des deutsche Recht. *Struck*: Internationaler Geldmarkt im 1887. *Münsterberg E*: 8-te Jahresvers. des deutschen Vereins für Armenpflege u. Wohlthätigkeit. *Fuld L.* Erbrecht de code civil u. der bauerliche Grundbesitz. *Oldenburg*: Stimmen über das Project der Alters- u. Invalidenversicherung. — IV. f. *Léyen Alfréd*: Die Vertretung der wirtsch. Interessen bei Eisenbahnen. *Evert Gy.* Arbeitsnachweis. *Stieda V.* Reichsenquete über Sonntagarbeit. *Gerland O.* Preuss. Verwaltungsgesetzgebung. *Koblinski*: Disciplinarstrafen der preuss. Strafanstalten. *Oldenburg K.* Fortschritte in Technik u. Verkehr und die heutige wirtschaftliche Krisis.

Schönlank, Br. Zur Lage der arbeitenden Klasse in Bayern. Nürnberg, Wörtlein. 1887. 80 l.

Schriften des Vereins f. Socialpolitik XXXVII. Untersuchungen über den Einfluss der distributiven Gewerbe auf die Preise. Leipzig, 1888. 200 l.

Schriften des deutschen Vereins für Armpflege und Wohlthätigkeit. Leipzig, Duncker. 1887.

Schulze H. Das preuss. Staatsrecht. Leipzig, 1888. Breitkopf. 660 l.

Schultze W. Geschichte der preussischen Regieverwaltung von 1766—1786. Leipzig, Duncker. 1888. 430 l.

Sievers W. Venezuela. Hamburg, Friederichsen. 1888. 359 l.

Soyaux H. Deutsche Arbeit in Afrika. Leipzig, Brockhaus 1888. 182 l.

Socialismus und Anarchismus in Europa und Nordamerika während der Jahre 1883 — 1886. Nach amtlichen Quellen. Berlin, Wilhelmi. 1888. 155 l.

Statistik der Güterbewegung auf deutschen Eisenbahnen. Berlin, Heymann. 1887. 4 r. 363. l.

Statistik der im Betriebe befindlichen Eisenbahnen Deutschlands für 1886/7. Berlin, Mittler. 1887. 500. l. és 35. táb.

Statistik des deutschen Reichs. Berlin, Puttkammer. 1887—8. 4 r.

27. k. Statistik der Seeschifffahrt 1886. 28. k. Verkehr auf den deutschen Wasserstrassen 1886. 30. k. Kriminalstatistik 1886. 31. k. Statistik der

Krankenversicherung der Arbeiter 1886. 33. k. Waarenverkehr des deutschen Zollgebiets mit dem Auslande 1887. 35. Statistik der Seeschifffahrt 1887.

Statistik des Hamburgischen Staates. XIV. k. Hamburg, 1887.

Stat. Handbuch für den preussischen Staat. Berlin, 1888. XVIII. és 587 l.

Statistisches Jahrbuch für das deutsche Reich. Neunter Jahrg. Berlin, Puttkammer. 1888. 212. l.

Statistisches Jahrbuch für das Grossherzogthum Baden 18. Jahrgang 1885. Karlsruhe, 1887. 378. l.

Statistische Nachrichten über das Grossherzogthum Oldenburg. Oldenburg, Littmann. 1887.

21. f.: Stand der Bevölkerung nach den Ergebnissen der Volkszählung vom 1. Dezember 1885.

Statistisches Jahrbuch für das Königr. Württemberg. Stuttgart, Kohlhammer. 1887. 4 r. 198 l.

Statistisches Jahrbuch der deutschen evang.-lutherischen Synode v. Missouri Ohio u. andern Staaten f. d. Jahr 1887. Dresden, 1888. 8 r. 80 l.

Statistische Korrespondenz. Hrsg. E. Blenck. 14. Jahrg. 1888. 48. Nr. Berlin, 1888. 4 r.

Statistische Mittheilungen über Elsass-Lothringen. Strassburg, Schultz. 1888. 19. füzet. Die Bewegung der Bevölkerung in den J. 1877—1880 und 1881—86.

Statistische Mittheilungen über die Grundstücken-Zusammenlegungen im Kgr. Sachsen, von 1833—1887. Dresden, 1887. 124 l.

Statistische Mittheilungen über das höhere Unterrichtswesen im Königreiche Preussen. Berlin, Hertz. 1888.

Statistische Nachrichten über das Grossherz. Oldenburg. Oldenburg, Littmann. 1888.

Statistische Nachrichten von den Eisenbahnen des Vereins deutscher Eisenbahnverwaltungen. 1886. XXXVII. Jahrg. Berlin, 1888. 215 l.

Staats-Handbuch über die Prov. Hannover. 1888. Hannover, 1888. XLII és 972 l.

Staats-Handbuch für das Königr. Sachsen auf die J. 1888. u. 1889. Dresden, 1888. XVI és 777 l.

Staatshaushalts-Abrechnung über das Jahr 1886 per ultimo December 1887 nebst Anlagen. Hamburg, 1888. CCCVII.

Staats-, Hof- und Kommunal-Handbuch d. Reichs u. der Einzelstaaten (zugleich statist. Jahrbuch) Hrsg. v. Jos. Kürschner 1888. Stuttgart, 1888. 1128 l.

Staatslexicon, herausg. von der Görresgesellschaft zur Pflege der Wissenschaft im kath. Deutschland. Herder. 1887. (füzetekben.)

Staatswissenschaftliche Studien, herausgegeben von L. Elster. I—II. Jena, Fischer 1887.

I. k. 1. Schmidt Conrad. Natürlicher Arbeitslohn. 2. Hansen Untersuchungen über den Preis des Getreides. 3. Kral F. Geldwerth und Preisbewegung im Deutschen Reiche 1871—1884. Mit Einleitung über die Methode der stat. Erhebung von Geldmenge und Geldbedarf von Neumann--Spallart. 4. Gruber J. Haushaltung der arbeitenden Klassen. II. k. Bechtle. Gewerkvereine in der Schweiz. Leuschner K. Die landwirthschaftlichen und socialen Verhältnisse im westlichen Ungarn, unter bes. Berücksichtigung des Weissenburger, Tolnaer und Baranyaer Komitats.

- Steffenhagen H.* Handbuch der städt. Verfassung und Verwaltung in Preussen. Berlin, Heine 1887. 320 l.
- Stolp H.* Lösung der Wohnungsfrage unter Beseitigung des Hausherrnthums und der Miethsunterthänigkeit. Berlin, Rosenbaum 1888. 95 l.
- Stöpel F.* Die sociale Frage. Neue Ideen zur Lösung derselben. Berlin 1888. VIII, 205 l.
- Struck E.* Der internationale Geldmarkt im Jahre 1887. Leipzig 1888. 80 l.
- Tabellarische Übersichten* des Hamburgischen Handels im Jahre 1887, zusammengestellt von dem handelsstatistischen Bureau. Hamburg 1888. 4 r.
- Thijm P. P. M. Alberdingk,* Geschichte der Wohlthätigkeitsanstalten in Belgien bis zum sechzehnten Jahrhundert. Freiburg 1887. 207 l.
- Tönnies F.* Gemeinschaft und Gesellschaft, Abhandlung des Communismus und des Socialismus als empirischer Kulturformen. Leipzig 1887, Fues. 294 l.
- Übersicht* von den Staatseinnahmen und Ausgaben für das Jahr 1886/7. Berlin 1887. 4 r. 484 l.
- Untersuchungen* über den Einfluss der distributiven Gewerbe auf die Preise. Leipzig 1888. 200 l.
- Verein deutscher Eisenbahnverwaltung.* Statistische Nachrichten über die Erkrankungsverhältnisse der Beamten 1886. Berlin, 1887. 4 r. 39 l.
- Verwaltungsbericht* des Rathes der Stadt Leipzig für J. 1886. Leipzig. Duncker, 1888. 802 l. és 5 tábla.
- Verwaltungsbericht* des Rathes der Hauptstadt Dresden für J. 1886. Dresden, 1887. 291 l.
- Vocke Wilhelm.* Die Abgaben, Auflagen und Steuern vom Standpunkte der Geschichte und der Sittlichkeit. Stuttgart Cotta, 1887. XXVI. és 625 l.
- Wagner Adolf.* Finanzwissenschaft I—III. Leipzig. Winter. 1887.
- Walcker K.* Handbuch der Nationaloeconomie 2. Aufl. I—III. köt. Leipzig Rossberg, 1888.
- Wasserrab K.* Preise und Krisen. Stuttgart Cotta 1889. 221 l.
- Weyer O.* Die englische Fabrikinspection Tübingen Laup. 1888. 325 l.
- Wolfram,* Gewerbefreiheitsdoctrin und Lohnkampf in deren Bedeutung für die bürgerliche Ordnung. Hamburg, Grädener, 1888. 170 l.
- Württembergische Jahrbücher* für Statistik und Landeskunde. Herausg. vom dem kgl. Stat. Landesamt. Jahrgang 1886. I—IV. Stuttgart, 1887.
- 1 f. Statistisches Jahrbuch. 2. f. Medizinalbericht für 1882—84. 3. f. Witterungsbericht, Wärmemessungen. 4. f. Bewegung der Bevölkerung im 1885. Württembergische Litteratur 1885—6. Supplemensband: Inhalt der Würt. Jahrbücher 1818—1885.
- Zeitschrift* des k. bayerischen Stat. Bureau Redig. von C. Rasp München Gotteswinter 1887—8. — 4°.
1887. 3 f. Bewegung der Gewerbe in Bayern 1886. *Krieg* Stat. Nachweisungen über die Armenpflege in Bayern 1885. — Morbilität in den Heilanstalten. — Verbreitung ansteckender Thierkrankheiten. — 4 f. Stiftungen und Stiftungszuflüsse in Bayern 1885. *Rasp* Stat. der Krankenversicherung 1876. Bewegung der Bevölkerung 1886. Jahresdurchschnittspreise der Victualien an verschied. Orten Bayerns 1887. — 1888. 1 f. *Krieg* Bayerns Bevölkerung nach Alter, Geschlecht, Civilstand und Gebürtigkeit. — Hauptergebnisse der Unterrichtsstatistik 1885/6. Ernte 1887. Hagelschläge 1887. *Göring* Verbreitung ansteckender Thierkrankheiten. — 2 f. *Rasp* öffentlichen Sparkassen 1886. — Zwangsweise Ver-

Äusserung landwirtsch. Anwesen in Bayern. — Landwirtsch. Vereine
Krieg Heilpersonal, pharmaceutische Personal und die pharmaceutischen
Anstalten in Bayern.

Zeitschrift des kön. Preuss. Stat. Bureaus. Herausgegeben v. E. Blenck 29-ik
évf. Berlin 1888. I—II. füzet együtt.

Benkemann V. Viehhaltung in Preuss. Staate. Bötzw Landwirtsch. Statist.
Statistik in Belgien und in Deutschland. Evert G. Preuss. Sparkassen
1886. Blenck E. Volkszählung vom 1 Dez. 1885 in Preussen. — Die
Heiratsziffer in verschiedenen Ländern Europas. Natürliche Volksver-
mehrung in Europa. Brände in Preussen. Norwegens Seefischerei 1886
Sterblichkeitsverhältnisse in England 1886. Reichpostsparkbank des
Niederlande 1881—1886. Zucht der Seidenraupen in Frankreich 1887.
Rückgang der Waarenpreise in Nordamerika. Preuss. Knappschafts-
vereine 1886. Zwangversteigerungen in Pressen 1881—7. Waisen-
anstalten in Preussen 1885. Finanzen von Paris und Berlin 1888. Ernte-
ertrag in Preussen 1887. Oertliche Verschiebung des Wohlstandes in
England mit Wales. — Französische Militär- und Marinepensionen. —
Preise der Lebensmittel in Preussen 1887.

Zeitschrift des k. Sächsischen Statistischen Bureaus. Redigirt von dessen
Director Geh. Regierungsrath Dr. Victor Böhmert XXXIII. Jahrgang
Dresden 1887. 4°.

Zimmermann H. Beiträge zur Theorie der Dienstunfähigkeits und Sterbe-
Statistik. Berlin Puttkammer 1888. 20 l.

Zimmermann F. W. Ergebnisse der Statistik der öff. Armenpflege für d. J.
1885 im Hgth. Braunschweig. Brannschweig 1887. 223 l.

7. Olaszország.

Actes du congrès pénitentiaire international de Rome novembre 1885.
Rome, 1888.

Annali di agricoltura. Roma, Botta. 1888.

Annali del credito e della previdenza. Roma, Botta. 1887. 668. l.

Annali dell'industria e del commercio. Roma, Botta. 1888. I—II. k.

Annali di statistica. Serie IV. 13—24. Roma, 1887—88.

Annuario statistico di Roma 1885. Roma, Bencini 1888. 4 r. 546. l.

Annuario statistico italiano. 1886. Roma, 1887.

Atti della commissione reale per l'inchiesta sulle opere pie I—VII. k. Roma,
Botta. 1888.

Benini, R. Le basi d'una nuova teoria della circolazione. Cremona, 1887.
103. l.

Berardi, D. Funzioni del governo nella economia sociale. Firenze, Monnier,
1887. 392. l.

Bolletino di legislazione e statistica doganale e commerciale Anno V. Roma,
Botta. 1888.

Bolletino del ministro degli affari esteri Vol. I. Roma, Botta. 1888.

Bulletin de l'institut international de statistique. Roma, Botta. 1888. III. köt.
I—II. füzet.

I. füzet. Beloch G. Popolazione d'Italia nei secoli 16—18. — Würzberger
E. Statistique criminelle de l'empire allemand. — Yvernès E. Éléments
essentiels dans la stat. criminell. — Ricca-Salerno G. Il debito pubblico
in Europa e negli Stati uniti d'America. — Raseri E. Congr. intern. per

- la demografia tenuto in Vienna 1887. — *Guérin Urbain*. Methode des monographies de famille. — *Rawson W.* Synopsis of the tariffs and trade of the british empire 1885. Nécrologies: Neumann-Spallart et Jacques-Leonard de Bruyn-Kops. — II. füzet. *Craigie*: Localtaxation in Great Britain. — *Hadley T. A.* Comparative statistics of railroad service. — *Mayo-Smith R.* Influence of immigration on the united States of America. — Appunti di statistica comparata dell'emigrazione. — *Friszche*: Densita della popolazione mediante curve di livello esequito. — *Cora G.* Carta altimetrica e batometrica dell'Italia. Nécrologie: Leone Levi.
- Comand. G.* Sulle condizioni della marina mercantile italiana 1887. Roma, Bencini. 1888. 968 l.
- Congresso* (primo) cooperatori italiani. Milano, 1887. 185 l.
- Cottarelli F.* Le privative industriali. Cremona, 1888. LXXXIX és 393 l.
- Debito ipotecario* iscritto sulla proprietà fondiaria 1886. Roma, Botta. 1887. 4 o. 259 l.
- Fiorentini L.* Monografia della provincia di Bergamo. Bergamo, Bolis. 1888. 4 o.
- Fiorese Sabino*: Il socialismo die Stato nella ragione e nella vita odierna. Bologna, 1887. 246 l.
- Gabaglio A.* Teoria generale della statistica. Milano, Hoepli. 1888. I—II. k.
- Giornale degli economisti*, diretto dal A. Zorli Vol. III. Bologna, Garagnani. 1888.
- Levi E.* Le condizioni dell' agricoltura, il credito, le sue forme e le sue funzioni in Italia. Torino, 1887. 16. r.
- Levi L.* Delle riforma necessarie alla moneta metallica. Rologna, Zanichelli 1887. 153 l.
- Loria*: La teoria economica delle costituzione politica. Torino, 1886.
- Majorana G.* Theoria del valore. Roma, Loescher 1887. 328 l.
- Marini A.* Ricordi e note di sericoltura nel 1887. Torino, 1887. 199 l.
- Mazzini C. M.* Sulle condizioni fisico-organiche della classe agricola in Italia. Firenze Ricci 1887.
- Movimento commerciale* del regno d'Italia 1887. Roma, Botta 1888. 4° 460 l.
- Movimento* della navigazione nei porti del regno 1887. Roma, Botta 1888. 4° 509 l.
- Relazione medico-statistica* sulle condizioni sanitaria dell' esercito italiano 1886. compilata del Pecco. Roma, Voghera 1888. 219 l.
- Relazione ventesima* sul servizio postale in Italia 1885/6. Roma, Botta 1887. 4° CLXXXI. és 371 l.
- Relazione stat.* sul telegrafi del regno d'Italia 1886. Roma, Ceechini. 1887. 4 r. LXXII. 363. l.
- Rivista della beneficenza pubblica e delle istituzione di previdenza* Anno XVI. Roma, 1888.
- Statistica elettorale politica.* Roma, 1887. 4 r. 112. l.
- Statistica elettorale amministrativa.* Roma, Botta. 1888.
- Statistica giudiziaria civile e commerciale* per l'anno 1885. Roma, Botta. 1887. 632. l.
- Studio sulle endemie del cretinismo e del gozzo.* Roma, Botta. 1887.
- Tabella esplicativa* per l'esercizio finanziario 1887/8. Roma, Botta. 1888. 4 r. 353 l.
- Topografia e idrografia.* Estratto dall'Annuario statistico italiano Anno 1887. 1888. 8 r. (Ministero de agricoltura, industria e commercio. Direzione generale della statistica.)

S. Oroszország.

- Annales de la statistique du Caucase*. Tome I. livr. 1—5. Tiflis 1887. 8 r.
- Annuaire statistique pour la Finlande*. Neuvième année 1887. Helsingissä 1887. 127 l.
- Annuaire statistique de la Russie* 1884—85. Publication du Comité central de statistique. St. Petersburg 1887. XVIII. és 312 l.
- Aperçu du commerce extérieur de la Russie par les frontières d'Europe et d'Asie* en 1887. St. Pétersbourg 1888. 4 r.
- Arsbok*, statistisk, für Finland. Helsingfors 1887. 131 l.
- Atlas statistique de la ville de Moscou*. Territoire et population. Publié par le bureau statistique de la ville de Moscou. Moscou 1887 4 r.
- Bidrag till Finlands officiële statistik*. XII—XII. Helsingfors 1887.
- Calcul approximatif comparatif des véhicules pour les transports militaires en Allemagne, Autriche-Hongrie, France et Russie*. St. Petersburg 1887. 43 l.
- Chodsky*. Nemzetgazdaság és pénzügytan (orosz nyelven). Szt. Pétervár. Stasjulewitsch 1887. 535 l.
- Commerce extérieur par la frontière d'Europe et recettes douanières de l'Empire* en 1886 et 1887. St. Pétersbourg 1887—88. vol. 2. 4 r.
- Commerce de l'intérieur de la Russie européenne pour les mois d'avril—octobre* 1887. St. Pétersbourg 1887. 4 r.
- Jahnsen J.* Theorie der Statistik. Lehr- und Handbuch für Studierende und Beamte. Zweite Auflage. Mit 18 Holzschnitten im Texte und 4 Kartogrammen. St. Petersburg 1887. 537 l.
- Jung-Stilling Fr.* Material zur Statistik der Geburten, Sterbefälle und Ehen der Stadt Riga 1881—1885. Riga, Müller. 1887. 241 l.
- Keusler J.* Zur Geschichte und Kritik des bauerlichen Gemeindebesitzes in Russland. I—III. St.-Petersburg, Ricker. 1876—1887.
- Kulubin S.* Kohászati termékek Oroszországban 1885-ben (orosz nyelven). Szt.-Pétervár, 1887. XIV és 153 l.
- Moszkva város stat. hivatalának jelentése az árvízszonyokról s lakbérátlagról* (orosz nyelven). Moskva, 1887. 4 r. 54 l.
- Mouvement de la population de la Russie d'Europe* en 1881, 1882, 1883. Tableaux statistiques publiés par le comité central de statistique de la Russie. St.-Petersbourg, 1887. 3 vol. 8 r.
- Mouvement des marchandises sur les chemins de fer et les voies navigables* en 1884. St.-Petersbourg, 1887. 4 r.
- Oroszország külkereskedelme az európai és ázsiai határokon túl* 1886-ban (orosz nyelven). Szt.-Pétervár, 1887. 4 r. 400 l.
- Raffalovich Th.* Aperçu commercial du marché d'Odessa pour 1887. Odessa, 1887. 4 r.
- Russische Revue*. Vierteljahrsschrift für die Kunde Russlands. Herausg. von R. Hamerschmidt. St.-Petersburg, Schmitzdorf. 1887—88.
- XXVII. k. *Blau*: Lage der Landwirtschaft im Eur. Russland im J. 1886. Dampfschiffahrt auf Russlands Binnengewässern. *Aurich H.* Hist. der Kolonisation des Schwarzmeerküstengebiets des Kaukasus. Russlands auswärtiger Handel im J. 1886. *Klaus A.* Unsere Kolonien. Finlands Holzhandel. Menge des in J. 1885—1886 in Russland gemünzten Goldes, Silbers und Kupfers. Export von russ. Spiritus ins Ausland im J. 1886. Turkestanische Ausstellung 1886. Postverkehr Russlands 1885. Thätig-

keit unserer Eisenbahnen im J. 1886. Telephone in Russland. — XXVIII. k. 1. f. Allg. Reichsbudget für J. 1888. *Blau G.* Russlands Handel mit Vieh und Producten der Viehzucht. Bergwesen im Kaukasus im J. 1886. Bergbau auf Kohlen im Donezgebiete. Getreideexport Russlands. Transkaspien und seine Eisenbahn.

Statistique des cours du change et des effects publics aux bourses de Russie en 1887. St.-Petersbourg, Trenke. 1888, 87 l.

Statistique de l'empire de Russie. St.-Petersbourg, 1888. II. és III. füzet.

II. f. *Alénitzine és Syrnew*: Statistique des aveugles en Russie 1886.

III. f. *Doubrowsky*: Statistique des universités et des écoles moyennes dans la Russie d'Europe 1880.

Wendrich (De) A. Organisation du bureau central et des bureaux de controle des wagons, par groupes de lignes sous l'ordre des états-majors, pendant la guerre. St.-Petersbourg, 1888. 8 r. 67 l. és 1 térk.

S. Svájcz.

Aarganische statistische Mittheilungen. Aarau, Keller 1888. 4°

Bindschedler C. Die amortisirbaren Papiere (Werthpapiere) nach dem Bundesgesetz über das Obligationenrecht. Zürich 1888. 8° 143 l.

Blenck E. Le bureau royal de statistique á Berlin Traduit per L. Caubert Genève Carey 1887.

Dock Dr. F. W. Ernährungstabelle nach den neuern Untersuchungen von Voit, Pettenkofer u. A. St.-Gallen. 1 tábl.

Furrer A. Volkswirtschafts-Lexikon der Schweiz 1—17 Lief. Bern, 1888.

Krebs Werner, Organisation und Wirksamkeit der gewerbl. Schiedsgerichte im Auslande und in den schweiz. Kantonen. Zürich 1877. 67 l.

Mittheilungen des bernischen statistis. Bureaus Jahrg. 1887. Bern 1888. 102 lap.

Rheiner G. Untersuchungen über Säuglingssterblichkeit in der Schweiz mit Vergleiche der Verhältnisse anderer Staaten. Zürich, 1888. 91 l.

Schweizer J. Zur Beurtheilung des schweiz. Banknotenwesens. Bern, Wyn. 1888.

Schweizerische Eisenbahnstatistik für des J. 1886. XIV. Band. Bern, Körber 1888. 2° 151 l.

Schweizerische Statistik. Statistique suisse. Bern, Orell 1887. 4°.

68. Resultats de la visite sanitaire des recrues en 1886. — 68. Mouvement de la population suisse 1886. — 70. Schweizerische Viehzählung vom 21 April 1886.

Statistique du mouvement commercial suisse de 1851—1884. Berne Staempfli 1887. 204 l.

Statistische Mittheilungen betreffend den Kanton Zürich. Jahr 1886. Heft 3. Gemeindefinanzstatistik. Vertheilung der Staatsbeiträge an die Armenausgaben der Gemeinden. Zürich, Orell, 1888.

Waarenverkehr der Schweiz mit dem Auslande. Uebersicht der Ein- und Ausfuhr der wichtigsten Waarenartikel I. Quartal 1888. Bern, 1888. 43. l.

Zeerleder A. Die schweizerische Haftpflichtgesetzgebung. Bern, 1888. 165 l. *Zeitschrift für Schweiz. Statistik* XXIV. Jahrg. Bern. Francke, 1888. 4 r.

1. f. Blocher E. Wirkungen des eidg. Fabriksgesetz auf die schweiz. Baumwollspinnerei. *Sestier Rapport de mission sur le monopole de l'alcool en Suisse. Lanterburg J. L. Murat, ein schweiz. Nationaloeconom. Gfaller J. Étude economique sur la rep. Argentine. Traugott S. Bekämpfung des Alkoholismus. Banques d'emission suisses. Vergleichungstabelle der Kurse von 1881 1887. Nombres des étudiants et assistants des Universités Suisses. Emigration de la Suisse etc.*

10. Más európai államok.

Danmarks Statistik. Statistisk Tabelvaerk. Kongedigets Vare-Indførsel og Udførsel samt den in den landske Frembringelse af Brandevin og Roesukker i aaret 1886. Kjöbenhavn, 1888. CXXXVI. és 205 l.

Hamilton, Statsverksamhetens stegring och det representative styrelsesättet. Koppenhagen Gyldendal 1887.

Statistique du Danemark. Kjöbenhavn 1887. 4e serie Lettre C. n. 5; D, n. 10 a, 10 b, 11; E, n. 1. 2.

C. n. 5. Exploitations agricoles du Danemark per dépendances en Hartkorn 1885. D. n. 10 a. La marine marchande et la navigation 1886. 10 b. Importation et exportation, production d'eau-de-vie et de sucre de betteraves 1886. 11 Marine 1887. E. n. 1. Comptes communaux 1880—1884. n. 2. Comptabilité de l'état pendant les 20 exercices 1867—1887.

Tabelvaerk til Kjöbenhavns Statistik No 9: Tabellarisk Fremstilling af Beboelses-og Huslejeforholdene. Kjöbenhavn Schultz 1888. 4° 115 l.

Sveriges Statskalender för år 1888. Stockholm Norstedt 1887. 621 l.

Aarbog Statistik for Kongeriget Norge. Syvende Aargang 1887. Kristiana Aschehoug 1888. 124 l. (francia szöveggel is.)

Norges offciële Statistik. Tredie Raekke 41, 44—58 és 63. számok Kristiania Aschehoug 1887.

41. Rigai konzul jelentése 1886. 44. Ujoneozás 1886-ban. 45. Takarékpénztárak állapota 1886-ban. 46. Állami távirda 1886. 47. Posta 1886. 48. Korházak 1886. 49. Nagy halászatok. 1886. 50. Belföldi hajozás 1885. 51. Egészségügy 1885. 52. Népmozgalom 1881—85. 53. Városi népesség 1885. decz. 31-én. 54. Földmívelési és állattenyésztési adatok 1885—86-ról. 57. Örökösödés, csődök és árvaügy 1885. 58. Közoktatásügy 1883. 63. Kereskedelem 1887-ben.

Statistique internationale. Navigation maritime. Christiania, 1887.

Estadística de Portugal. Lisboa 1887. 4° I—II. k.

Anuairo oficial de correos y telegrafos de España Anno IX. Madrid, 1887. 2 r. 260 l.

Estadística de la administration de justicia en lo criminal 1886. Madrid, 1887. VIII. és 367 l.

Estadística general del comercio exterior de España en 1886. Madrid, 1887. 4 r. XXXIX. és 733 l.

Estadística minera de España en 1885. Madrid, 1886. 178 l.

Garcia A. El balanceador, tratado teorico-practico de Cuenta. Madrid, Alvarez 8 r.

Martin Fidel: La crisis agricola y el Arancel. Madrid, Enrique de la Riva 1888.

- Reseña geográfica y estadística de España.* Madrid, 1888. XXIX, 251 és 1,116 l. 1 térképpel.
- Statistique du commerce de la principauté de Bulgarie pour 1884.* Sophia, 1887. 4. r. 792 l.
- Handelsgesetzbuch, das rumänische, vom Jahre 1887; übersetzt durch C. Boroschnay.* Bukarest, Thiel 1887 477. l.
- Tableau gén. du commerce de la Roumanie 1886* 2 vol. Bucuresci 1887.
- Commerce de la Grèce avec les pays étrangères pendant l'année 1887.* Athènes 1888.

11. Éjszakamerikai Egyesült-Államok.

- Annual report (XVIII. th.) of the bureau of statistics of labor for Massachusetts.* Boston, Wright 1887. 294 l.
- Unemployed by towns. Distribution of the unemployed by sex and age Number, percentages and average months unemployed. Short time in manufacturing establishments etc
- Ashley W. J.* The early history of the english woollen industry. Baltimore 1887. 85 l
- Bimetallism in Europe.* Reports from the consuls of the united States No. 87 Washington 1888. 663 l.
- Census X of the United States 1880* Vol. XII: Report on the Mortality and Vital statistics. Washington 1887 4 r. CLVIII és 803 l.
- Cheyney E. P.* Antirent a itation in the state of Newyork 1839 1846. Philadelphia Porter 1887
- Egleston T.* Metallurgy of silver, gold and mercury in the United States. Newyork Wiley 1887.
- Forestry in Europe.* Reports from the Consuls of U. S. Washington 1887. 320 l.
- Guntton G.* Wealth and progress, a critical examination of the labor problem. Newyork Appleton 1887 382 l.
- Jones H. W.* Federal taxes and State expenses. Newyork, Putman 1887.
- Kelley W. D.* The old south and the new. Newyork. Putman 1888. 167 l.
- Lindley and Widney.* California of the south. Newyork, Appleton 1888. 377 l.
- Mr. Carty L. P.* Annual statistician 1887. San Francisco, 1888.
- Mills, Walter T.* Science of politics. Newyork, Funk 1887. 204 l.
- Poor H. V.* Manual of the railroad of the U. S. 21-ik évf. for 1888. Newyork, Poor, 1888. 1325 l.
- Publications of the American statistical association.* Swain, George. Statistics of water employed in manufacturing in the U. S. Boston, 1888. 44 l.
- Quarterly report* relative to imports, exports, imigration an navigation of the United States for the tree months ending sept. 30. 1887. Washington 1887. 276 l.
- Report of the Commissioner of education for the year 1885—6.* Washington 1887. 812 l.
- Report (second annual) of the Commisioner of labor 1886.* Convict labor. Washington, 1887. 612 l.
- Report of the statistician department of Agriculture.* New Series 41—49 f. Washington, 1888.
- Reports of the Consular Officers of the United States of Amerika.* Washington, 1887. 748 l.
- Reports from the Consuls of the United States on Cattle and dairy farming.*

and the Market, for Cattle, beef and dairy products in Africa, America, Asia, Australasia and Euro a. Washington, Lowdermilk, 1887. 855 l. és 369 táblázat.

Scribner's Statistical atlas of the United States. Newyork. Scribner, 1888.
Simonds and Mc Enn's: Story of manual labor in all lands and all ages. Chicago, 1887. 715 l.

Statistical abstract of the United States. Tenth number. Washington, 1888. 254 lap.

Taussig F. W. Tariffhistory of the United States. Newyork et London, 1888. Putnam. 269 l.

White A. European schools of history and politics. Baltimore, 1887. 89 l.

12. Más Európán kívül fekvő országok.

Review of the trade of India in 1885 - 87. Simla 1887. 4 r. 61 l.

Statistical tables for British India. Calcutta 1887. 4 r. XVI és 259 l.

Imperial maritime customs of China. 1—4 f. Shanghai 1887.

Annuaire statistique de l'empire du Japon VI-e année 1885. Tokio 1887 8 r. 989 (a francia szöveg csak 19 lapra terjed)

Résumé statistique de l'empire du Japon N. II. Tokio 1888. 4 r. VII és 134 l.

Van der Berg. Financial and economical progress and condition of Netherlands India during the last fifteen years. Batavia, Kolff 1887. 53 l.

Bulletin mensuel du commerce extérieur de l'Égypte. I-e année. Alexandrie, Penasson 1887.

Egyptian statistical tableau for the year 1886. Compiled by R. J. Moss. XX th issue 1887 2 r.

Le commerce extérieur de l'Égypte pendant l'année 1886. Alexandrie 1887.

Boletín de la Sociedad de geografía y estadística de la Rep. Mexicana Tom. VI M-xico, Leon 1887.

Estadística general de la Republica Mexicana à cargo del Penafiel. Mexico 1887. 4 r.

Informe de la direccion general de estadística de la Republica de Guatemala 1887. Guatemala, 1888. 300 l 127 tábla.

Annuaire de la Guyane française pour 1882. Cayenne 1887.

Anuario estadístico de la Republica de Costa Rica. Tomo IV. San-Jose, 1887. 124 l.

Statistical annuary of the U. S of Venezuela 1887. Caracas, 1887. 4 r.

Boletín da mortalidade de Cidade de Rio de Janeiro 1886. Rio de Janeiro, 1887. 4. r.

Dos Reis J. A. Estadística applicada às estradas de ferro. Rio de Janeiro, Leuzinger 1887.

Trabalhos da secção de estadística annexa á secretaria d'estado dos negocios de imperio. Anno 1886. Rio de Janeiro, 1887.

Anuario estadístico de la republica oriental del Uruguay Montevideo 1888. 577 l.

Comercio exterior de la Republica Oriental del Uruguay al año 1887 comparado con 1886. Montevideo 1888. IX. l.

Saint-Foix. Étude agricole sur l'Uruguay. Montevideo 1887. 51 l.

Annuire statistique de la province de Buenos-Ayres publiée sous la direction d'Albert C. Dessenin. Sixième année 1886. La Plata, 1888. XVI. 392 l.

- Boletín mensual de estadística municipal Publication dirigida par Florentino M. Garcia Año II 1888. Buenos-Aires, 1888.
- Censo general* de la provincia de Santa-Fé. Buenos-Aires, Stiller 1887. 4 r. 130 lap.
- Estadística* del comercio y de la navegacion de la Rep. Argentina 1886. Buenos-Aires, Stiller 1887. XXXI. és 342 l.
- Sinopsis* estadística y geográfica de Chile. Santiago, 1888. 65 l.
- Coghlan* T. A. Handbook of the Colony of New South Wales 1886. Sidney, Potter 1887. 222 l.
- Victorian yearbook* for 1885—86 by Henry Heylyn *Hayter* 14-ik évf. Melbourne, Brain 1887. 931 l.
- Statistics* of the Colony of Tasmania for the year 1886. Tasmania, Strutt, 1887. 2 r. XC. és 390 l.
- Results* of a census of the colony of New-Zeeland 1886. Wellington, Didsbury 1887. 2 r. XXXVII. és 369 l.
-

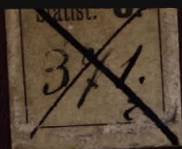
NOTERMAYER KÖNYVKÖZLÖD BUDAPESTEN

Statist. 0.
~~374.~~
2.

308.783

308.783

Gazdasági és Statisztikai

Éekönyv.

1888. II. évfolyam.